

3-a-1-6

A
S
T

Del Colegio de la Compañia de Jesus de Salamanca. 30.

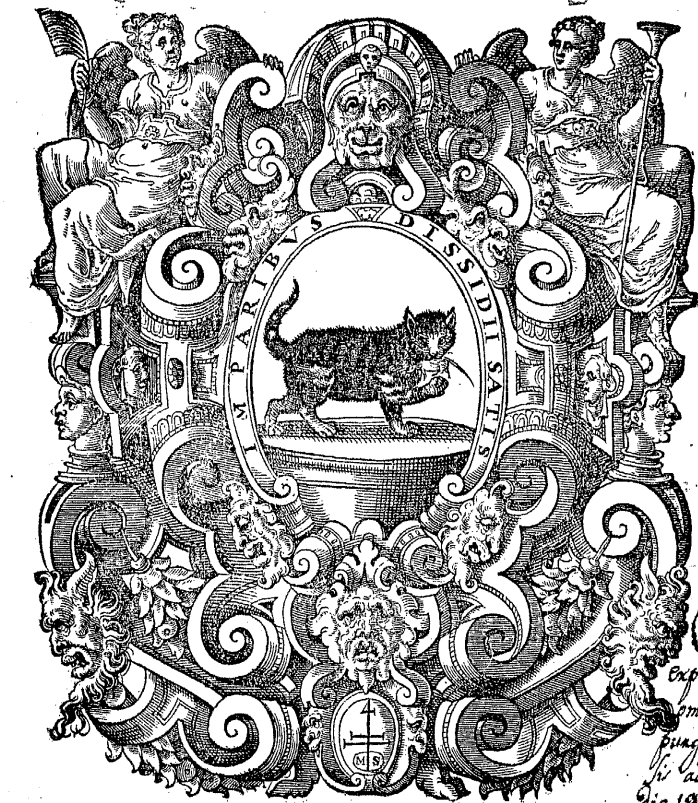
ALPHONSI TOSTATI HISPANI.

EPISCOPI ABULENSIS, PHILOSOPHI, THEOLOGO

Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon
linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi.

Commentaria in Secundam Partem I O S V E:
Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgata.
CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum
Hispaniarum, & Indiarum Regem.

*Por comission de los señores
Inquisidores corrigi este
libro conforme al expurgatorio
de l año de 1632.
En granda 27 de Abril
1632. Fr. de medrano
Consejero de la Inquisicion por
expurgatorio del año 1607 precepto, et
omnes notas, et cautiones, que index ex-
purgatorio del año 1632 operibus Abulen-
si adhiberi iussit, aboleantur. 2. de mayo
1632.*

7 400 40
MADE IN SPAIN

VENETIIS, M D XCVI

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Sessam, fratres.

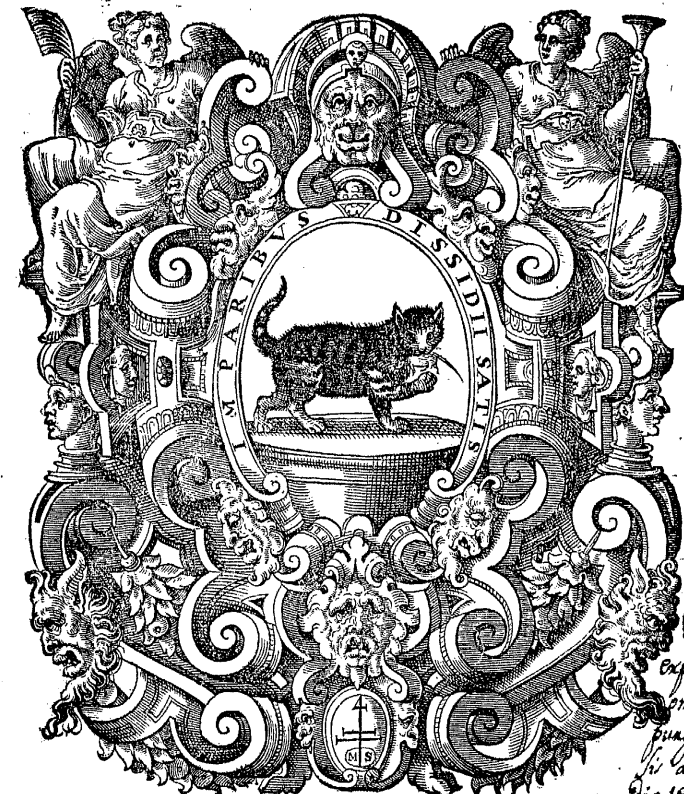
ALPHONSI
TOSTATI
HISPANI.

EPISCOPI ABVLENSIS,
PHILOSOPHI, THEOLOG

Ac Pontificij Iuris, Casareique consultissimi, necnon
linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi.

Commentaria in Secundam Partem IOSVE:
Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgata.
CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum
Hispaniarum, & Indiarum Regem.

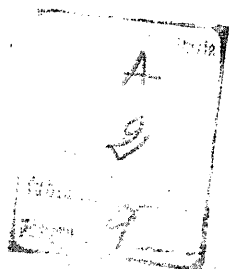

*Por comission de los señores
Inquisidores de esta Real Audiencia
de Valladolid, para que se expurgasen
los libros de la obra de 1632.
En Granada a 27 de Abril
de 1632. Al. de medrano
Consejo de la Inquisicion por
expurgatorio del año 1632, y
enmienda, y caucion, que en el
expurgatorio del año 1632 se
adhibieron, y se aboleantur. Exanata
die 19*

VENETIIS, M D X C V I

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Selsam, fratres.

3-a-1-6

290

ALPHONSI
 TOSTATI
 EPISCOPI
 ABVLENSIS
 COMMENTARIORVM
 In Librum Iosue
 PARS SECVNDA.

C A P. XI.

A conspectu Israel, equos eorum subneruabis, & currus igne combures.

QUAE cum audisset Iabin rex Afor, misit ad Ioab regem Madon, & ad regem Semeron, atque ad regem Achsaph, ad reges quoque Aquilonis, qui habitabant in montanis, & in planicie contra meridiem Ceneroth, in campestribus quoq; , & regionibus Dor iuxta mare: Chananæum quoque ab Oriente, & Occidente, & Amorrhæum atque Hethæum, ac Pherezæum, & Iebusæum in montanis: Heugum quoque, qui habitabat ad radices Hermo in terra Maspha. Egressique sunt omnes cum turmis suis, populus multus nimis, sicut arena, quæ est in littore maris, equi quoque & currus immense multitudinis. Conueneruntque omnes reges isti in vnũ ad Aquas Meron, vt pugnarent contra Israel. Dixitque dominus ad Iosue: Ne timeas eos: cras enim hac eadem hora ego tradam omnes istos vulnerandos in

QUAE cum. Dicto supra de pugna contra Reges. 11. scilicet regem Iericho, & Hay & post de pugna contra reges quinque simul, & postea de quatuor regibus successiuè. s. Maceda, Lebna, Gazer, & Dabit. Hic ponitur de pugna cõtra. 34. Et diuidit in duo: primo ponitur dicta debellatio: secũdo quædam epilogatio sequen. c. Prima in duas, quia primo ponitur belli apparatus, secundo ipse confictus infra. *Venit Iosue.* Circa primum. *Quæ cum audiuisset Iabin.* Hic ponit incertum belli, sicut posita fuerat in regibus quinque precedentibus. nam illi audierant, qd Gabaonitæ confederati fuerant Israelitis, & tũc Adonisedech rex Ierusalem, quasi princeps inter illos quinque reges, conuocauit alios, vt irent contra Gabaon, ita cum Iabin rex Afor audiuit, qd isti reges deuicti, & suspesi essent ab Israelitis, moti sunt, vt pugnarent contra Israel, Iabin autem erat principalis inter alios reges, quia Afor olim tenuerat principatum inter omnia regna Chanaan, vt patet infra in litera, & iste conuocauit alios reges ad pugnandum contra Israel.

E An iste rex Iabin, de quo hic, fuerit ille, qui pugnabat contra Israel tempore Iudicum. *Quæst. I.*

ET non est iste Iabin rex Afor, qui habuit principem exercitus sui Sifarã, contra quem pugnauerunt Israelitæ tempore Iudicum, dum iudicaret Delbora

bora Israel, vt patet Iud. 4. c. quia ille multo post tempore fuit, & de illo non legitur, quod fuit occisus ab Israel, sed solum magister militie sue Sifara. De hoc autem Iabin patet, quod occisus fuerit, quia sequenti c. inter reges occisos ab Israelitis ponitur rex Afor vnus, & iste est Iabin, qui nunc regnabat, & conuocauit reges hos. Item patet hoc infra in litera, quia dicitur, quod Iosue cepit Afor, & regem eius occidit. De Afor dicendum est, quod sit triplex, quia quedam est in tribu Nephthali, vt patet. J. 19. duae aliae ciuitates dicte Afor sunt in sorte Iuda, quarum vna vocatur Afor Noba, & alia est Afor, quae alio nomine dicitur Iefon, vt patet. J. 15. Ista tamen, quae habetur hic est praecipua earum, quia tenuit principatum suum inter alia regna terrae Chanaan, vt patet infra, sed non patet, quae sit de omnibus his tribus. *Misit ad Iobab regem Adon.* Iste rex Iabin misit ad hos reges, vt adiunarent eum ad pugnandum contra Israel: nemo enim de regibus Chanaanis solus audebat pugnare contra Israel, tum quia ipsi reges Chanaan singulariter erant paruae potentiae, cum quilibet eorum haberet vnicam ciuitatem, aut populum, Iudaei autem erant populus multus: tum quia videbant Chanaan Israelitas facientes terribilia. Non audebant ergo contra eos pugnare, nisi valde multi essent simul, & sic fecit iste Iabin rex Afor. Conuocauit autem iste alios reges, quia ipse habebat aliquam praeminentiam, vel principatum super caeteros, sicut dicitur infra, quod Afor antiquitus inter omnia regna haec principatum tenebat. *Ad Iobab regem Madon.* Aliqui putant istam Adon esse ciuitatem, quae habetur. S. 3. c. vsque ad quam videbatur intumescere Iordanis transuentibus Iudaeis, scilicet ab Adon vsque locum, qui dicitur Sarhan. Sed non est eadem ciuitas, quia quamquam aliqui de nostris, qui non multum curant obseruare veritatem scripturae circa nomina propria locorum, vel personarum in hebraeo faciant idem nomen, tamen differt, quia illa ciuitas, de qua supra 3. c. vocatur Adam, ista vero vocatur Adon. *Ad regem Semeron, & regem Achjaph.* Isti tres reges erant principales inter omnes, quos conuocauit Iabin, ideo ponuntur expressis nominibus suis, caeteri vero sub nomine communi. Aliqui existimant regem Semeron esse regem Samariae, quia in hebraeo talis fere nominatio est, cum litera hebraica non dicat Samaria. Sed dicendum esse falsum, quia in hebraeo differunt nomen huius urbis, & nomen Samariae, quia pro Samaria dicitur Simo, pro ista ciuitate dicitur Semiron. Item non sunt idem, quia Samaria nondum facta erat hoc tempore, sed diuiso regno inter Israelitas tempore Ieroboam, & Roboam facta est: nam Amri, qui erat de stirpe Ieroboam emit montem Samariae a Somer duobus talentis argenti, & construxit ibi ciuitatem, vocauitque eam Samariam, vt patet 3. Reg. 16. Est ergo ista alia ciuitas multum differens, sed est Semeron ciuitas in sorte Zabulon, vt patet infra 19. c. Achjaph est in sorte Aser, vt patet infra 19. & vtraque est aquilonaris: magis tamen Achjaph, quia est in quinta sorte. *Et ad reges quosque aquilonis.* Iste Iabin rex Afor habitauit versus aquilonem: si sit Afor ciuitas, quae est in sorte Nephthali, quae est contra septentrionem: ideo misit ad conuicinos reges, qui habitabant in terra aquilonis. Etiam quae reges meridiani erant vexati nimis a Iosue, septem enim eorum occiderat. scilicet regem Iericho, Hai, & postea quinque. scilicet regem Ierusalem, Lachus, Hebron, Eglon, Ierimoth. Occidit quoque tres alios reges. scilicet regem Lebna, Maceda, & Dabir, ita vt essent decem reges meridiani occisi: reges autem aquilonis nunc conueniunt, vt priorem viciscerentur ruinas. *Qui habitabant in montibus aquilonis.* Hic diuiditur terra aquilonis Chanaan in multas partes, scilicet montanam, planam, atque campestram. Dicuntur habitare in montanis qui in locis al-

Triplex est ciuitas Afor simile, infra q. 5.

Madon, & Madan ciuitates disteunt.

Semero, & Samaria non est eadem ciuitas.

Diuisio terrae aquilonis Chanaan.

tiissimis habitabant: nam multi reges istorum habebant ciuitates in collibus magis, vt infra patet. Est enim terra Chanaan ex parte plana, & ex parte montuosa, & in hoc differt ab Aegypto, secundum quod declarat Moyses Israelitis. Deuter. 11. f. Terra, ad quam ingredieris possidendam, non est sicut Aegyptus, de qua existi, vbi iacto semine in hortorum morem aque ducuntur irrigue, sed montuosa est, & campestris. q. d. Aegyptus, quia tota plana est irrigari potest flumine Nilo, & aliis fluminibus, terra autem Chanaan, quia montuosa est, non potest irrigari fluminibus interiorum montium. Sunt autem montes potissimum in terra Chanaan ad duo latera eius. scilicet meridianum, & aquilonarem, quia a meridie est desertum Sin, & ascensionis Scorpionis, ab aquilonare autem est mons libanus, & hermon siue Sanir, vt patet Num. 34. Est etiam terra quadam plana in parte aquilonari. scilicet terra vallium, vel terra, quae magnam habet planicie, licet inter colles non sit terra campestris vocatur illa, quae non est motuosa, tamen non est totaliter plana, & sic apud Iordanem ponuntur duae mansiones Israelitarum, quarum vna dicitur esse in campestribus Moab, & alia in planioribus locis apud Iordanem, vt patet Num. 33. ergo terra plana dicit maiorem equalitatem, quam terra campestris. *Et planicie contra meridiem Ceneroth.* Hoc potest intelligi dupliciter: vno modo, quod conuocauit reges, qui erant in planicie Ceneroth contra meridiem. Est Ceneroth nomen maris, existit autem in plano, & tunc erit sensus, quod reges qui sunt in planicie illa, in qua mare Ceneroth in circuitu maris illius conuocati sunt ad bellum hoc. Alio modo est sensus, quod ille genitiuus Ceneroth non determinet istum ablatiuum planicie, sed istum accusatiuum meridiem, & tunc est sensus, quod apud mare Ceneroth erat quedam magna planicies ex parte meridiana maris illius, & reges, qui erant in planicie illa ad partem meridianam Ceneroth conuocati sunt ad bellum, & non vocabitur tunc planicies ista Ceneroth, & iste est conuenientior sensus.

An mare Ceneroth sit mare mortuum, seu Sodomae. Quasi. 11.

PONITUR hic Ceneroth, tanquam nomen maris, quod sepe nominatur in scriptura, & istud postea vocatum est alijs nominibus: non est enim mare magnum oceanum, nec mare mediterraneum, quod more scripturae vocatur mare magnum, & mare Palaestinarum, vel mare occidentale, quia est in occidentali parte claudens terram Chanaan, & tangens terram Philistinorum: sed est quidam lacus magnus valde, & more hebraicae locutionis vocatur mare. Ideo in euangelio aliquando vocatur stagnum, & est illud quod vocatur stagnum Genezareth: postea autem vocatum est mare Tiberiadis: nam mare istud nomen assumpsit a quadam ciuitate, quae est apud ipsum, quae vocatur Ceneroth. Postea vocata est Tiberias a Tiberio Imperatore Romano: tum sub cuius tempore, scilicet anno 18. Christus passus est. De his magis dicitur Num. 34. & dictum est supra 3. Aliqui autem putant istud mare Ceneroth esse mare, quod vocatur mortuum, vel salissimum. Sed falsum est, quia mare mortuum est mare in valle Sodomorum, quod est apud confinia lateris meridiani, & orientalis terrae Chanaan: mare autem Ceneroth est in latere orientali terrae eiusdem, sed declinat versus latus septentrionale. Item in mari Ceneroth, quod nunc vocatur mare Tiberiadis, vel stagnum Genezareth sunt pisces multi, & ibi piscabantur Apostoli, vt patet Matth. 3. vbi vocauit Christus quatuor Apostolos, & vocauit istud mare Galilee, sed mare Galilee, & Tibe-

In q. 37. & melius 1. c. q. 24.

Tiberiadis idem est, vt patet Ioannis 6. & vocatur mare, vel stagnum Genezareth. Matth. 8. c. in mari tamen mortuo nullus piscis est, nec quidquam viuens. ob hoc enim mare mortuum appellatum est: ergo non sunt idem mare Ceneroth, & mare mortuum, vel salissimum. Item non posset stare litera si intelligeretur de mari mortuo, quod est Sodomiticum. scilicet in valle Sodomorum, quia dicitur, quod reges, qui habitabant ad meridiem Ceneroth conuocati sunt ad bellum, sed falsum est, quod ultra mare mortuum sint in ipso latere meridiano vrbes conuocatae lateri orientali, sed hic dicitur, quod ad meridiem Ceneroth erant reges, qui vocati sunt. Item non stat accipiendum alium sensum. scilicet dicatur planicies Ceneroth, & in planicie illa in circuitu maris sint reges, qui conuocati sunt ad pugnam: nam mare mortuum non solum ad partem meridianam non habet aliquos reges Chanaanos, sed etiam ad nullam partem suam, quia illud est in valle Sodomorum, vbi erant quondam ciuitates quatuor, & nunc mare obtinuit locum illarum subuersis eis peccato. Sodomorum, prius autem non erat ibi mare, sed Iordanis transibat irrigans totam illam vallem, & erat sicut Paradisus, vt patet Gen. 13. ca. postea versa est vallis in stagnum magnum, & vocatur mare mortuum: nec sunt ibi aliqua oppida in circuitu in quibus reges principentur. Item patet hoc firmius, quia Num. 34. cap. ponuntur ista duo maria distincta, scilicet mare Ceneroth, & mare mortuum, vel salissimum, quia cum describitur latus meridianum terrae Chanaan ponitur in confinio lateris meridiani, & orientalis mare salissimum, & cum describitur latus septentrionale eiusdem, in fine lateris septentrionalis vbi coniungitur orienti, ponitur mare Ceneroth: ergo differunt ista maria, & distant localiter per totam latitudinem, quae est a latere meridiano in septentrionale, scilicet per totum latus orientis. Et tunc stat sensus conueniens, scilicet, quod reges aquilonis conuocati sunt: mare autem Ceneroth etiam est in parte aquilonari, scilicet in extremitate ipsius lateris, vbi coniungitur orienti, & declinando a mari Ceneroth versus partem meridianam in planicie sunt reges multi. De mari, quod sit in planicie, siue valle, manifestum est ex natura rei, quia maria, & omnes aquae vniuersaliter non habent loca sua in altissimis. In campestribus quoque. Ista est alia terra, quae differt a plana, quia campestris non est totaliter motuosa, nec totaliter plana. in terra autem aquilonis sunt aliqua campestra, sicut & in parte meridiana, & sunt istae tres differentiae communes: nam terra quae cum; in tres modos diuidi potest, quia vel est totaliter aspera, & eleuata, & sic vocatur montana, vel motuosa: aut est tota equalis, & ista vocatur planicies: aut aliquantulum aspera, & aliquantulum plana, & ista vocatur campestris. Ideo isti tres modi communiter nominantur in scriptura. *Et in regionibus Dor iuxta mare.* Ista est magna terra apud mare, & ibi multi reges sunt, nec est regio, vel prouincia, & dicitur iuxta mare, scilicet mare occidentale, quia cum non exprimitur nomen maris, intelligi debet de principali, quod est mare occidentale, scilicet mediterraneum. Caetera autem maria terrae Chanaan non erant mare, sed quedam magna stagna, vel lacus. sicut mare salissimum, quod est mare Sodomorum, & mare Ceneroth, quod stagnum Genezareth, siue Tiberiadis dicitur. & sic accipiebat rex Iabin adiutores de toto latere aquilonari terrae Chanaan, quia in orientali parte est mare Ceneroth, vt patet Num. 34. & in planicie apud mare ipsum ex parte meridiana eius conueniunt reges, vt patet supra, & isti erant orientales in extremitate aquilonari. Illi qui erant in regionibus Dor erant occidentales in Alph. Ios. super Iosue. Pars II.

Dor an sit ciuitas, vel regio.

latere hoc cum essent apud mare magnum, caeteri vero, qui nominantur erant medii in aquilonari latere. Chanaanumque ab oriente, & occidente. Isti sunt praeter reges supra nominatos, & conuocauit Iabin Chanaanem, id est populum illum, qui specialiter vocatur Chanaanus: aliquando enim generaliter pro cunctis habitatoribus terrae Chanaan accipitur. Et tunc non distinguuntur septem populi Chanaanorum, sed omnes sunt Chanaan. Hic accipitur specialiter, quod patet, quia distinguitur contra Pherezem, Heueum, & Iebuseum in litera, & habitabant Chanaan ab oriente, & occidente, quia habitatio huius populi extendebatur a fronte orientis, vsque ad occidentem, scilicet a Iordane, qui est in capite orientis terrae huius, vt patet Numer. 34. vsque ad mare magnum occidentale, quod est claudens terram illam ab occidente. Et hoc inuinitur Num. 13. f. Amalec habitat in meridie: Hethaeus, Iebuseus, & Amortheus in montanis, Chanaanus vero moratur iuxta mare, & fluena Iordanis. Et sic posuit duos terminos populi Chanaan. scilicet mare ab occidente, & fluena Iordanis ab oriente. Quamquam aliter exponi potest, vt ibidem videbitur: sed quocumque dato necesse est, quod habitatio Chanaanorum secundum longitudinem pertingeret ab oriente in occidentem, quod non erat sic de quolibet alio populo illorum septem. *Et Amortheum, atque Hethaeum, ac Pherezem, & Iebuseum in montanis.* Conuocauit etiam Iabin rex multos reges de his populis quatuor qui habitabant in montanis: nam apud latus septentrionale terrae Chanaan terra est magis motuosa, & ibi morabatur magna pars horum populorum quatuor. Et si aliquis dicat de Amortheis, quia iam deliti essent, quia delitit Moyses reges Amortheos duos Schon, & Og, vt patet Numer. 21. & Deuteronom. 2. & 3. hi tamen ante Iordanem habitabant. Respondendum est, quod praeter Amortheos reges qui erant a parte orientali Iordanis, adhuc erant quidam alii ad partem eius occidentalem, quia non solum erant reges duo de Amortheis, sed forte plures, quae decem, cum in latere quodam terrae promissionis capto triginta unus reges occisi fuerint, vt patet sequenti cap. ergo iste populus Amortheus, qui erat vnus de principalibus haberet plures, quae duos reges, sed ante Iordanem non erat de Amortheis, nisi terra duorum regum. scilicet Og, & Schon: ergo ad partem occidentalem Iordanis erant alij reges Amorthei. Item patet hoc supra 5. cap. cum dicitur: Postquam ergo audiuerunt oes reges Amortheorum, qui habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagam, &c. ergo praeter Amortheos, qui erant ad orientem Iordanis, & iam deliti fuerant adhuc residui erant aliqui reges Amortheorum, & isti habitabant in montanis. *Hethaeum, & Pherezem.* Isti pro maiori parte declinabant ad partem septentrionalem Chanaan, & habitabant in locis excelis, quia motuosius est latus septentrionale Chanaan, quam meridianum praeter extremitatem meridianam, quae est in montibus consummata. *Et Iebuseum.* Isti habebant Ierusalem, & terram in circuitu eius, sic patet infra 15. scilicet Iebuseum autem, qui habitabat in Ierusalem non potuerunt filij Iuda delere. *Heueum quoque, qui habitabat ad radices hermon.* Populus Heueorum erat partim aquilonaris, & partim orientalis. scilicet circa locum vbi coniungitur latus septentrionale orientali: nam hermon est mons in latere aquilonari terrae Chanaan, & peruenit vsque ad orientem eiusdem terrae. Secundum patet, quia cum ponerentur termini terrae duorum regum Amortheorum, qui erant ante Iordanem ad orientalem, ponuntur tres termini, scilicet vnus orientalis, & duo occidentales. scilicet Aroer, quae est super Arnon, & mons hermon, & mare solitudinis, vt patet Deut. 4. Aroer est in parte orientali terrae Amortheorum.

Vbi habitabant Hethaei, & Pherezai.

Populi Heueorum vbi.

rum, & per illam intraverunt Israelitæ. Mons hermon & mare solitudinis sunt terminus occidentalis terræ illius: sed mare solitudinis est occidentalis in contactu lateris meridiani, & occidentalis: mons Hermon est occidentalis in contactu lateris occidentalis ad septentrionalem: sed terra duorum regum Amorrhæorum ante Iordanem, & omnium Chananæorum post Iordanem distinguuntur solum Iordane medio: ergo locus, qui est terminus occidentalis terræ duorum regum Amorrhæorum est terminus maxime orientalis alterius terræ. quæ est ad occidentem Iordanis: cum terra illorum duorum regum Amorrhæorum sit orientalis respectu alterius, ut patet Nume. 32. & Deuterono. 3. & 4. sed mons Hermon ponitur, tanquam terminus occidentalis terræ duorum regum Amorrhæorum: ergo est orientalis respectu terræ novem tribuum, & dimidiæ, quæ vocatur generaliter terra Chanaan.

Item mons hermon, & mare salissimum ponuntur tanquam duo termini occidentales terræ duorum regum Amorrhæorum, & mare salissimum est, tanquam terminus orientalis reliquæ terræ Chanaan, ut patet Numeri 34. ergo mons hermon erit terminus orientalis terræ Chanaan, cum uterque sit in terra eadem. Est igitur mons hermon pertingens ad orientem terræ Chanaan novem tribuum, & dimidiæ. Est etiam in latere septentrionali terræ eiusdem. ubi latus septentrionale, & orientale coniunguntur, quod patet, quia mons hermon, & mare salissimum ponebantur, tanquam duo termini occidentales terræ duorum regum Amorrhæorum, & mare salissimum erat in latere meridiano ubi illud coniungitur orienti, ut patet Nume. 34. c. ergo mons hermon erat in alia extremitate maxime distante, scilicet in coniunctione lateris septentrionalis, & orientalis. Heuæi autem habitantes apud radices montis huius aliquoties sunt orientales in terra illa, & septentrionales. declinabat autem terra populi huius contra meridiem, ut patet in vrbe Gabaon, quia Gabaonitæ erant de Heuæis, ut patet infra in littera. s. præter Heuæum, qui habitabat in Gabaon omnes bellando cepit. Et non solum erant Gabaonitæ, Heuæi, sed etiam aliæ ciuitates. s. Caphura, Beroth, Cariathairim, quæ confederatæ fuerunt Israelitis, ut patet supra 9. & isti necessario intelliguntur nomine Gabaon, quia non capere sunt bellando, sicut ceteræ, quæ dicuntur bellando captæ. Iste tamen vrbes aliquoties erant meridiane, quia erant in sorte Benjamin, ut patet infra 18. tamen fors ista erat meridiana, cum esset super sortem Iudæe immediatè, quæ erat cõiuncta lateri meridiano terræ huius. Quod autem sit terra Heuæorum circa orientem patet, quia Sichen est circa orientalem partem terræ Chanaan apud Hay, & Bethel, ut patet in libro de Descriptione terræ Sanctæ, Sichen tamen est in terra Heuæorum, quia rex eius vocabatur Heuæus, ut patet Gen. 34. cap. s. Hemor, Heuæus princeps terræ illius. Quod autem Hay, & Bethel apud quæ est Sichen sunt loca apud orientalem partem terræ Chanaan, patet infra 18. in computatione sortis Benjamin, ubi incipitur ab oriente Iordanis, & Iericho, & ponuntur ista loca prima. De his Heuæis conuocauit reges erit Iabin. Qui habitabat ad radices hermon in terra Maspha, quamquam multi essent Heuæi, & quidam eorum declinarent versus meridiem, ut supra declaratum est: tamen solum dicitur hic de illis, qui erant magis septentrionales, s. habitantes ad radices hermon, quæ est mons in latere ipso septentrionali terræ Chanaan, ut supra probatum est: ideo ponitur regio specialis eorum, s. in terra Maspha. Nec est Maspha regio, quæ alias vocatur Masphad, quia Maspha non est nomen vrbis, sed regionis: nomen autem Masphad est nomen vrbis. s. in, sacrificauerunt Israelitæ dño, & egressi sunt inde per-

Terra Heuæorum erat orientalis.

Maspha & Masphad.

sequendo Philistinios, ut patet 1. Reg. 7. c. Egressique sunt omnes cum turmis suis. Omnes isti reges egressi sunt de terris suis, nec tamen venerunt ad Iabin in Afor, sed ipse assignauerat eis locum, & conuenerunt omnes ad aquas Meron, ut patet infra. Dicuntur egressi cum turmis suis, quia quilibet rex ducebat magnum exercitum. Populus multus nimis, sicut arena, quæ in litore maris. Idest isti reges conduxerunt populum nimis multum, quæ erat hic maior pars terræ Chanaan, & dicitur sicut arena, quæ est in litore maris, non ad significandam equalitatem, sed quandam similitudinem: nam maior est numerus granulorum arenæ in duobus, vel tribus pugillis arenæ maris, quàm in toto illo exercitu Chananæorum, sed est sensus, quod sicut arena maris est in valde magna multitudine, & nobis simpliciter innumerabilis: ita & ille exercitus erat multus nimis: sic scriptura facit aliquas similitudines multum nimis, sicut dicitur Gen. 22. multiplicabo semen tuum, sicut stellas cœli, & arenâ, quæ est in litore maris, quasi essent ista duo equalia, sed quasi in infinitum est maior numerus arenæ maris, quam stellarum cœli, quia non sunt valde multe stelle cœli. Equi quoque, & currus uniuersæ multitudinis.

Modus pugnandi a principio bellorum, qui erant currus falcati. Quæst. 111.

A PRINCIPIO bellorum maximus modus pugnandi fortis fuit in curribus. s. duo, aut tres equi iungerentur currui, & erant currus illi falcati. i. habentes falces, siue gladios longos, & curuos in modum falcis: equi quoque armati erant, & in frontibus habebant acutos enses, super currus erant pugnatore: maior autem erat pugna istorum ex impetu rotarum falcatorum scindentium omne, quod opponebatur, & ex impetu equorum, quam ex iaculis militum armatorum super currum, & ista armatura fuit cõmunis omnibus regnis gentium: nam & cum essent ibi Iudæi iam erant currus falcati, ut patet Exo. 4. Erat autem nimis sumptuosus apparatus, ideo quamquam aliquis rex esset valde magnus: tamen non poterat habere multos de his curribus: nam Pharaon rex Aegypti magnus rex erat: tamen non potuit habere, nisi ducentos currus de electis, cum contra Iudæos exijt pugnaturus circa mare rubrum, ut patet Exo. 14. Iabin etiam rex Afor, qui erat maximus regum terræ Chanaan, & omnes alij reges ei deseruiebant, solum habebat currus nongentos, ut patet Iudi. 4. c. Congregauit autem Iabin nunc currus multos, & equos: non quidem ad insidendum equis, ut nunc, quia nondum erat usus artis equitantiæ, sed solum in curribus. Postea autem per experientiam deposita ruditate, perfectam armorum peritiam secula induerunt. Currus autem vetustatis apparatus iam cessauit, quia non est usus per omnia vsui bellico accommodus, Iudæi non habebant aliquos currus falcatos, nec equos: tota enim pugna eorum pedestris erat. Conueneruntque omnes reges isti in vnum ad aquas Meron. Ante locum illud non conuenerant, sed quilibet de terra sua cum turmis suis egrediebatur, conuenerunt autem in locum illud, quia erat contra locum, in quo castrametabantur Iudæi. s. contra Galgalam, & cum illuc conuenissent deliberabant de loco pugnandi contra Iudæos, & modo, nam non opinabantur ipsi Iudæos venturos ad eos, sed potius fugituros a facie tantæ multitudinis, & dum ibi manerent Deus iussit Iosue, ut iret illuc, & iuit ad aquas Meron, ut pugnarent contra Israel. Nō ut pugnarent contra Israel in loco ipso, quia non erat ibi Israel, sed magis apud Galgalam, sed conuenerant ad aquas Meron, quia erat locus contra Galgalam procedendo de regionibus ipsorum, & ibi deliberaturi erant de toto bello,

Meron est locus sic.

Prima conditio, siue necessaria in duce est ne sit timidus.

bello. Dixitque dominus ad Iosue, ne timeas eos. Hic ponitur apparatus belli ex parte Iosue: gentes enim conuenerant in magno robore contra Iudæos, Iudæorum autem pugna non erat in armis, sed in confidentia Dei, quæ pugnat pro eis, ut patet præcedenti c. & dixit Deus Iosue ne timeret, quia timidi corde etiam si superiores viribus sint semper succumbent, quia timor non finit eos agere bellicè. Primum ergo, quod requiritur in duce est, ne extimescat cor illius. Et dictum est hoc, quia conuenerat tota fortitudo Chanaan in multitudine populi, & fortitudine. Iudæi autem numero pauciores erant, & viribus inferiores: nam & currus non habebant, nec iugales equos: ideo poterant timere rationabiliter. Primo igitur admonuit dominus ne timerent. Cras enim hac eadem hora. Cum Deus dixit ista Iosue, erant Israelitæ in castris Galgalæ, & denunciavit ei, quod non timeret: ipse quoque verisimile est, quod populum suum admonuerit ex parte dñi, ne timeret illam magnam multitudinem, quia quamquam non timeret dux, timerent, nisi ipsi quoque confortaretur verbis domini. Et ad tollendum eis Deus timorem excitauerat illos in aliis bellis magnis, sicut cum pugnaverunt contra quinque reges, de quibus præcedent. c. quos captos simul suspenderunt, & dicitur cras hac hora tradam eos. Quia aquæ Meron erant prope locum Galgalæ, & pararent se Israelitæ die illa, quia dicta sunt verba, & sequenti die eadem hora committeretur pugna, & traderentur in manus eorum Chananæi. Tradam omnes istos vulnerandos in conspectu Israel. i. ego tradam eos vobis, & vos vulnerabitis. Modus erat, ut Deus inciteret timorem validum mentibus Chananæorum istorum: ita ut non possent pugnare contra Israelitas, Iudæi autem quasi impunè eos percutere possent, quia Deus priuaret viribus Chananæos, ut non possent pugnare, & tunc Iudæi non propriè pugnam exercebāt, sed cædem, velut si pugnaretur contra inermes, vel contra semimortuos: sicut cum Leui, & Simeon filij Iacob occiderunt omnes viros Sichem, cum essent circuncisi die tertio, quando grauissimum vulnere dolor insurgit, & duo viri poterunt delere totam ciuitatem, ut patet Gen. 34. c. Cum autem dicitur, quod Deus traderet omnes vulnerandos coram Israel: non est sensus, quod omnes fuerunt vulnerati, & occisi, sed plurimi eorum corruerunt, alij autem fugerunt, & in fuga quidam perierunt, alij autem in castra, & oppida sua suscepti sunt, ut infra patet, sed scriptura solet ponere vniuersales propositiones, quæ non sunt propriè vniuersales, & ponitur omnia. i. multi: potissimum quoniam est maior pars eorum, quibus adiungitur signum distributiui. Equos eorum subneruabis. Subneruare equos est abscindere crura eorum. s. occidere, & secundum proprietatem Latinæ dictionis signatur abscisio neruorum crurum, quibus succisis animal claudicat, & penitus inutile est. Et currus eorum combures. Equi erant iugales, scilicet ad porrandum currus solum, ut dictum est: nondum enim equestris ars inoleuerat, & sicut equi occidebantur, ita & currus destruebantur comburendo eos.

Quare Deus iussit equos subneruare, & currus comburere, & noluit, quod Iudæi pugnarent curribus. Quæst. 1111.

HOC dicitur factum in signum victoriæ habitæ a Deo, sed dicendum, quod causa combustionis curruum, & subneruationis equorum erat mandatum Dei. Quare autem Deus mandauit? Forte videtur rationabiliter dicendum, quod fiebat, quia currus, & equi non proderant Iudæis: cum ipsi nunquam habuissent peritiam pugnandi in curribus. Tost. super Iosue. Pars II.

Aribus & equis: ideo esset eis onerosum habere equos, & currus: unde deferentes eos facerent prouenire in manus hostium, qui rursus contra eos in ipsismet pugnarent curribus & equis, vel venderent Iudæi gentibus exteris, quod rursus redundabat in damnnum eorum cum inde Chananæi recuperare possent. Vel fiebat ne forte videntes Iudæi curruum armaturam esse maximam tempore illo vellentiam pugnare contra Chananæos residos in curribus illis. & hoc redudabat in diminutionem laudis diuinæ, quia tunc cum vinceret attribueretur victoria curribus, & equis, & non Deo: cum autem essent leuiter armati velut inermes, & vincebant, attribuebatur victoria Deo, quia nihil erat aliud cui attribuere possent. Item erat ad utilitatem Iudæorum, quia si ipsi haberent currus, & equos videntes esse fortissimam armaturam inciperent confidere viribus suis, & non tantum attenderent ad Deum, unde consequenter Deus non attenderet ad eos, & caderent in manus hostiles: cum autem nihil armaturæ fortis haberent, in qua confidere possent, ad Deum se conuertebant, qui eriperet eos.

Venitque Iosue, & omnis exercitus eius cum eo aduersus illos ad aquas Meron subito, & irruerunt super eos, tradiditque illos dominus in manus Israel. Qui percusserunt eos, & persecuti sunt vsque ad Sidoniam magnam, & aquas Masserophot, Campumque Masphæ qui est ad orientalem illius partem. Itaque percussit omnes, ut nullas dimitteret ex eis reliquias, fecitque sicut præceperat ei dominus, equos eorum subneruauit, currusque combussit igni. Reuersusque statim cepit Afor, & regem eius percussit gladio. Afor. n. antiquitus inter omnia regna hæc principatum tenebat. Percussitque oēs animas, quæ ibidem morabantur, non dimisit in ea vllas reliquias, sed vsque ad internecionem vniuersa vastauit, ipsamque vrbe peremit incendio, & oēs per circuitum ciuitates. Reges quoque earum cepit, percussit, atque deleuit, sicut præceperat ei Moyses famulus domini. Absque vrribus, quæ erant in collibus, & in tumulis sitæ, ceteras succendit Israel, vnam tantum Afor munitissimam flamma consumpsit. Omnemque prædam istarum vrbiuum, ac iumenta diuiserunt sibi filij Israel, cunctis hominibus interfectis. Sicut præceperat dominus Moyse seruo suo, ita præcepit Moyses Iosue, & ille vniuersa compleuit, non præterit de vniuersis mandatis, nec vnum quidem verbum, quod iusserat dominus Moysi.

Quare noluit Deus, quod Gentiles venirent ad Iosue. Quæst. V.

Venitque Iosue. Hic ponitur secundum. s. bellandi actus. Venitque Iosue. Scilicet de castris, quæ erant apud Galgalam ad aquas Meron: noluit enim Deus, quod

Gentiles venirent ad Iosue in castra: Chanaanē autē intendebant venire in castra Galgalē ad delendum Iudeos, aut persequendum quocumque fugerent: Iudei autem preueniunt euntes ad Gentiles apud aquas Meron, & hoc erat ad magnam confortationem Iudeorum, & terrorē gentium: semper enim, qui aggrediuntur prerogatiuam in hoc habent, quia facilius expellunt hostes, quam qui sustinent aggressores, maximē, quia, qui sustinent aggressores credunt eos magni cordis, aut magnarum esse virium cum aggredi nō formidauerint. Et quanto quis credit hostem suū cum viribus siue animo maiorem: tanto magis depauiat, & difficiliter congredi putat: si autem Gentiles venissent ad castra in Galgalam non sustinissent Iudei eorum impetum pauitantes multitudinem, & vires atque animum: cum vero Iudei preoccupauerunt venire in castra gentium ad aquas Meron pauendum erat Gentilibus de confidentia hebræorum, quia pauci cum essent ad tantam multitudinem venire non formidabāt. Item alia causa huius erat potissima, quia in castris apud Galgalam erat totus Israel tam viri, q̄ femine, paruli, viri, & senes. Si autem femine, & paruli vidissent multitudinem hostium, clamaret horribiliter vltantes, & omnia castra Iudeorum conturbaret: ipsaque virorum pugnantium corda dissolueret. nunquam ergo apud castra bellum commissum est. Et omnis exercitus cum eo. Id est totus populus armatorū manente reliquo vulgo paruulorum, feminarum, & senum in castris cum pecoribus, & iumentis, ceterisque vtētilibus suis. *Aduersum eos.* Id est contra omnes reges illos, qui conuenerant ad aquas Meron pugnaturi cum Israel. *Ad aquas Meron.* Quia ibi erant congregati omnes reges Chanaanorum. Est autem Meron nomen cuiusdam lacus magni existentis apud mare Ceneroth circa partem orientalem terrę Chanaan per quam transiit Iordanis. Hoc patet, quia Galgala, vbi erant castra hebræorum, est in parte orientali terrę Chanaan, scilicet apud Iericho: adhuc magis propinqua Iordani, quam Iericho, vt supra 5. quia Iudei transeuntes in terrā Chanaan per Iordanem, primō venerunt in Galgalam, quam in Iericho, & est Iordanis caput orientale illius, vt patet Nume. 34. cum autē isti reges Gentilium conuenerunt ad aquas Meron erant propinqui Galgalę, quod patet, quia Deus locutus fuit Iosue in castris Galgalę, dicens: cras enim hac hora dabo omnes istos vulnerandos in conspectu Israel: sed in tempore illo intermedio vnus diei Israelitę se parauerunt ad pugnam, & venerunt ad aquas Meron, & dispositis aciebus insilierunt in Gentiles. ergo locus Meron erat valde prope, & cum Galgala esset locus orientalis, esset eodem modo Meron orientalis, aut valde propinquus orienti: sic est de aquis Meron, quę sunt orientales cum transeat Iordanis p̄ eas. *Subito & irruerunt super eos.* Gentiles disponebāt ire ad pugandum contra Israelitas in castra Galgalę, nec suspicabantur vllatenus, q̄ Israelitę venirent ad eos ad aquas Meron: ideo non erant adunati modo bellico, cum autem Israelitę subito irruerunt super eos turba uerunt ipsos itaquam inopinatum malum, & sic cito fugauerunt. Ita cōtra reges quinque egit Iosue super Gabaa irruens super eos ex insperato, vt patet p̄cedenti c. *Tradiditque eos dominus in manibus Israel.* i. fecit eos non potētes pugnare, vel reddidit attonitos: ita vt fugerent visis Israelitis non monentes contra eos arma, sicut factum est de regibus quinque p̄ceden. c. quia de illis nemo resistere, aut mutire ausus est. *Qui percusserunt eos.* Non occiderunt illos in loco castrorū apud aquas Meron, quia oportebat tunc, vt Israelitę manerent pugnantem cum Gentilibus aliquantulum, & tunc aliqui de Gentilibus occiderēt hebræos, sicut

fiabat cōtrario, aut alias esset sola cędes vnus partit, & non pugna, & tunc Gentiles non consisterent, sed darent terga Iudeis, & tamen de Iudeis nulli occidebantur: ergo Israelitę immediate, vt irruerunt in Gentiles, fecerunt eos fugere, & fugiendo plurimos occiderunt: nec tamen omnes, quia postea introiuerunt in oppida sua, & magno tempore pugnauerunt Israelitę contra eos, vt patet de Rabin rege Afor, contra quem postea pugnauit Israel, & accepit ciuitatem ipsius, ipsumque occidit: sic patet etiam de multis regum istorum, quia dicitur infra: multo tempore pugnauit Iosue contra reges istos. *Persecutio Chanaanorum.* In castris aliquos occiderunt, & postea cum fugerent persecuti sunt eos, & multos occiderunt. Fuit autem persecutio vsque ad Sidonem magnam. i. vsque ad ciuitatem Sidonē, quę erat magna, & famosa ciuitas. ex hoc patet, q̄ persecuti sunt Israelitę Chanaanos per totam magnitudinem longitudinis terrę Chanaan, quia bellum fuit in parte orientali terrę Chanaan. scilicet apud aquas Meron circa Iordanem, & mare Ceneroth, quę sunt partes orientales, & inde durauit persecutio vsque ad Sidonem magnam, quę erat in termino occidentali terrę Chanaan, & mare magnum est terminus occidentalis terrę Chanaan, vt patet Deuteron. 11. & supra 1. Sidon autem est in maritimis, cum Tirus, & Sidon sint in litore maris magni, & ponitur Sidon, tanquam vltimus terminus finge. *Et aquas Masserophot.* Iste est alius locus vsque ad quem Israelitę persecuti sunt Chanaanos, & non est locus iste vltra Sidonem, quia vltra nihil est de terra Chanaan, nec de alia terra solida coniuncta, sed mare magnum cōiunctum, sed est locus aquarum Masserophot ad aliquod latus Sidonis, quia non fugiebant omnes Iudei cōtra eandem partem, nec Israelitę persequerantur eos versus eundem locum, sed ad varios, sicut fuit in fuga regum quinque, & exercituum suorum, de quibus p̄cedenti cap. fuit ergo alius terminus ad aquas Masserophot. Sciendum, q̄ istud nomē Masserophot secundū hebręos est equiuocum, quia potest significare locum determinatum, vel est nomen cōmune. In prima significatione accepit litera nostra, sicut dicimus ad aquas Meron. Alio modo est nomen commune signans aquas calidas, quia in hebręo dicitur Mizrephot, & est compositum de Mayn, quod significat aquas, & Zrephot, quod significat calidas vel comburentes, & dicitur esse Mizrephot balnea naturalia, in quibus calide aque de scaturigine terre erumpunt. Magis tamen est credendum literę nostre, quia Hieronymus transferens hęc, nouerat omnia loca terrę Chanaan, & perambulauerat ea per se ipsum, cum sapientissimis Hebręorum, vt patet in p̄logo eiusdem super Paralip. & magis potuit scire, quę essent nomina propria locorum, quā hebręi, qui nunc exponentes nihil horum viderunt, sed innitunt soli significationi vocis, quę fallit satis: nam & in Latino idiomate sic est, q̄ multa nomina locorum sunt composita ex duobus nominibus appellatiuis, & sigs non cognouerit talia esse loca, putabit signari per voces illas aliquid commune. Nicolaus dicit. *Ad aquas salinarum.* i. q̄ erant aliquę canales apud mare, per quos immittebatur aqua maris, & ibi desiccabatur a Sole, atq; conuertebatur in sal, & vsque ad aquas illas durauit persecutio. *Campumque Masspha.* Masspha est nomen regionis, sicut s. accipiebatur. i. de Heuēis habitationib⁹ ad radices hermon in terra Massphe, vsque ad hęc quoque Israelitę persecuti sunt Chanaanos, quia inde quoque ad pugnam multi venerant, & tunc illuc con fugiebant, ibiq; cessauit persecutio, quia erat in extremitate lateris septentrionalis apud radices hermon, vt patet supra. Etiam quando illuc peruentum est iam

Persecutio Chanaanorum.

Situs Sidonis.

Masserophot quid significat.

ingressi fuerant omnes Chanaanai in oppida sua: & post hoc pugnatum est contra eos manentes in vrbibus suis, & tunc durauit magno tempore bellum, quia non poterat ita faciliter Iosue delere Chanaanos in p̄sidiis suis vt in campo manētes. *Quę est ad orientalem illius partem.* Ad regionem Masspha refertur. i. q̄ est ad orientalem partem Masserophot: nam vtrunque est in latere septentrionali terrę illius, & tamen Masserophot est magis propinquus locus occidenti terrę illius, quam campus Masspha: ideo est campus iste orientalis respectu Masserophot. *Ita percussit eos omnes quod nullas dimitteret ex eis reliquias.* Non est hoc simpliciter accipiendum, quia multi manserunt, quos tunc Iosue non occidit, cum postea pugnauerit magno tempore contra reges hos, & quosdam eorum deleuerit, vt patet infra, sed intelligitur de his, quos capere potuit Israel. omnes enim hi occisi sunt. Et ponitur ad significandum, q̄ nullos de his in seruos subiecerit, aut vendiderit aliis gentibus, sicut facere solent pugnantes ad captanda lucra, sed Deus iusserat, vt omnes Chanaanai occiderentur, nec quisquam permetteret viuere aliquo pacto, vt patet Deut. 20. & vt videatur, q̄ Iosue impleuerit iussu Dei, ponitur hoc. *Fecitque sicut pręceperat ei dominus.* Hoc potest referri ad p̄cedentia, vel sequentia: referendo ad p̄cedentia est sensus, q̄ nō dimisit Iosue reliquias vllas ex his, sed fecit sicut p̄ceperat dominus. s. q̄ sicut Deus iusserat occidi omnes Chanaanos, ita ipse fecit, quos habere potuit. Alio modo potest referri ad subsecuentia, & tunc est sensus: fecit sicut p̄ceperat dominus. s. q̄ subneruauit iugales, & cōbussit currus, quia sic p̄ceperat dominus. Vtrique sensus est conueniens, sed magis conuenit iste secundus, quamquam ad vtrunque simul referri potest. *Equos eorum, subneruauit.* i. in bello cepit spolia occisorum, & fugientium currus, & equos: de ceteris spoliis nihil destructum est. Currus autem & equi, quia ad nullum vltim Iudæis conuenientes erant, vt supra declaratum est, iussu domini destructa sunt, & quia Deus iusserat de curribus & equis, subiungitur hic executio. i. q̄ equi subneruati sunt, id est abscissi fuerunt eis nerui pedū, vt ambulare non possent, vel abscissa fuerunt eis crura: nec solum hoc, sed magis intelligendum est, q̄ occiderentur, quia postquam subneruarent frustra permetterent viuere, cum ad nullum vltim essent, nec sanari possent, immo nec Iudæi eos sanos esse volebant, quia ad hoc subneruabant, vt sani non essent. *Currusque combussit.* Deus enim sic p̄ceperat, quia iam non erant vtilis Iudæis ad aliquem vltim, ideo melius erat comburi, quam vt relati per diuersa loca caperentur a Chanaanais, & post in eis pugnarent contra Israel. *Reuersusque statim cepit Afor.* Supra ponebantur ea, quę fecit Iosue in bello illo campali, & communi: hic autem ponuntur particularia bella contra quemlibet regem de manētib⁹: nam in ciuitates confugerunt, & iam non ausi sunt aliqui de Chanaanais exire in bellum campale cum Iudæis, sed quomodocumque se intra sua mēnia tuebantur, & tunc fuit bellum magni temporis contra eos. Cum autem de bello fugerent isti Chanaanai persecutus fuit eos cędens, vsque quo intrauerunt omnes in p̄sidiis p̄ter eos, quos occidere potuit, & durauit persecutio vsque ad extremitates terrę Chanaan, scilicet vsque ad Sidonem, & Masserophot, atque campum Massphe, vt supra dictum est. Finita autem persecutione cepit singulariter oppugnare loca hostium. Et dicitur, q̄ reuersus est in Afor, id est primo venit Iosue ad pugandum contra illum urbem, quam contra alias, quia ista est principalis, cum dicatur immediate: Afor enim antiquitus inter omnia regna hęc principis. Alph. T ost. super Iosue. Pars II.

patum tenebat, & inde voluit inchoare bellum, vt capta illa vrbe facilius ceterę caperentur. *Reuersusque statim cepit Afor.* Istud aduerbium statim potest determinare istud verbum cepit, vel istud participium, reuersus. Si determinet participium, est sensus, q̄ Iosue reuersus est statim, scilicet finita persecutione ad pugandum contra vrbes particulariter, & tunc cepit Afor. Si referatur ad verbum cepit, est sensus, q̄ reuersus est in Afor ad pugandum, & cepit eam statim. i. q̄ paruo tempore moratus est pugnando contra eā. *Et regem eius percussit gladio.* i. regem Iabin: iste enim fuit gener de bello, & intraerat in urbem suam: postea autem capta vrbe cum populo suo occisus est: iste fuit q̄ conuocauit totam multitudinem cōtra Israel: de qua supra patet.

An Iabin rex Afor, de quo hic dicitur, fuerit occisus in bello. Quęst. V.

SE D obijciat aliquis contra hoc, quia non fuerit occisus rex iste Afor, quia Iudi. 4. cap. dicitur de Iabin rege Afor quomodo pugnauit contra Israel tenens subiectum sibi populū hunc magno tempore, & contra ducem eius Sisaram postea pugnauit Israel. Respondendum est, q̄ non erat idem rex Iabin, de quo nunc dicitur, quia multa tēpora intercederunt inter hunc & illum, ideo dato, q̄ non occidisset Iosue Iabin regem, non potuisset viuere vsq; ad illud tempus: nam illud factum est iudicante Delbora, vt patet Iud. 4. sed a tempore hoc vsque ad illud trāsijt primo totum residuum tempus vite Iosue: deinde tempora aliquorum seniorum, in quorum temporibus non declinauit Israel post idola: post venit iudex Othoniel, qui 40. annis durauit, vt patet Iud. 3. deinde fuerunt Israelitę. 18. annis sub rege Moab, vt patet eodem cap. post quem clamantibus ipsis suscitauit dominus Aoth iudicem, & quietuit terra annis 80. postea venit Iabin rex Afor, qui tenuit decem annis Israelitas sub iugo suo, vt patet Iudi. 4. non poterat ergo ille Iabin tandiu durare, sed erat alius, quia frequenter reges eiusdem regni habent idem nomen, vel cognomen, sicut reges Aegypti vocabantur Pharaones. Habebat tamen alia nomina p̄ter hęc, vt declaratum est in principio Exoditę in prologo, quam in 1. cap. Item reges Iudæorum tempore Christi vocabantur Herodes, & habebant alia nomina specialia. i. Herodes Antipater, Herodes Agrippa, sic & de Romanis Imperatoribus factum est, qui omnes vocabantur Cęsares, vel Augusti habentes alia nomina. i. Iulius Octavianus, Claudius Tiberius. Ita de regibus Afor esse poterat, q̄ vocarentur omnes Iabin, siue tanquam nomine principali, siue tanquam cognomine, sed multi reges inter hunc Iabin, qui nunc occisus est, & illum, qui dominabatur Hebræis, intercederunt. Sed adhuc obijciatur, q̄ non possit hoc stare, quia hic dicitur, q̄ Israelitę occiderunt regem Afor, & totum populum eius deleuerunt, ipsam quoque urbem incenderunt, vt patet infra, quomodo ergo postea in ea essent reges Gentiles? Postea tamen fuerunt ibi reges tempore iudicum Israel. i. Iabin, qui per annos decē oppressit Israel, vt patet Iud. 4. c.

Ad hęc responderi potest, q̄ non procedit argumētū, quia triplex est ciuitas Afor, duę sunt in terra meridiana Chanaan, quę protulerunt in sortem Iudæarum vna vocabatur Afor noua: alia autem vocabatur alio nomine Iesson, vt patet infra 15. alia, & tertia erat in parte septentrionali terrę Chanaan, & ista prouenit in sorte Nephthalij, vt patet infra 19. c. & ista erat fors sexta, & valde septentrionalis. Quamquam ergo vna fuerit subiecta Israelitis, & cremata, manebant

Duplex ista terę expositio.

In q. r.

Reges iudæorū tpe Christi omnes uocabantur Herodes.

Triplex ciuitas Afor.

bant due, de quarum qualibet poterat esse rex Iabin, qui preffit Israel. Alio modo responderi potest, & conuenientius, q. p. Afor ciuitas, que nunc destructa, & cōbasta est, fuit in qua postea rex Iabin dominatus est, q. preffit Iudeos, & conuincitur aequaliter, q. illa Afor erat magna, cum rex ille Iabin esset tam potens in terra Chanaan, vt haberet nongentos falcatos currus, & exercitum in ignum nimis, vt patet Iudic. 4. c. ista autē Afor, de qua hic dicitur, est huiusmodi. q. rex Iabin conuocauit omnes alios reges ad debellandū Iudeos & uenerunt. Etiam ipse locus erat caput omnium regnorum terre illius, cum dicitur hic, q. Afor antiquitus inter omnia regna hęc principatum tenebat: alię autem due ciuitates Afor non erant famotę, ideo videtur q. de hac Afor, que nunc destructa est intelligē dum sit, q. ibi postea dominatus fuerit Iabin rex, de quo in libro Iudicum. Et tunc responderetur, q. Iudai nunc destruxerunt Afor occidentes populū, & creantes ciuitatem, & non habitauerunt in ea, ideo Gētiles postea confligentes contra Iudeos, & inualescentes incepterunt habitare in ciuitate illa, sicut prius habitauerat, & fuit Metropolis regnorum, vt primō. De ista Afor dicitur dūm est, q. q. non constet satis, q. fuit de tribus. s. postis, tñ rationabilius est dici fuisse Afor, q. erat in tribu Nephthali, quā aliqua de duabus, quę erant in tribu Iuda. Quod patet, quia iste rex Afor ueniens in pugnam q. Israel conuocauit oēs reges de latere aquilonis, & terre Chanaan, vt patet supra in principio c. ex litera, & declaratis ibi: si tamen fuisset Afor ista aliqua de duabus, quę erāt in sorte Iudeę essent ad latus meridianum terrę Chanaan, cum tota fors Iudeę esset meridiana, quia ipsa fuit prima incipiens ab oriente, & in occidentem tendens tota cōiuncta lateri meridiano, vt patet j. 15. si autem rex Iabin fuisset de aliqua illarum duarum Afor fuisset meridianus, & conuocasset reges meridianos, conuocauit tamen reges Aquilonares, & nullū de meridianis: ergo erat rex in illa Afor, quę erat ad septētrionē in sorte Nephthali. Item patet hoc ex loco, in quo conuenerunt ad pugnam, quia Gentiles ueniebant ad pugnandum cōtra Israelitas manentes in castris Galgale: si autē iste rex Iabin uenisset de parte meridiana prius uenisset in castra Galgale, quam accessisset ad aquas Merō, vbi omnes reges Gentilium conuenerant, vt patet supra. Quod patet, quia aquę Meron sunt apud mare Ceneroth, quod est in latere septentrionali terrę illius, vt supra probatum fuit, vt patet Nume. 34. sed prius uenerunt Gentilium reges ad aquas Meron, quā ad castra Galgale, quę satis declinabant in meridiem, cum essent apud Iericho: ergo ueniebant de parte aquilonari.

Item patet per fugam horum Gentilium: nam fugerunt ad partē aquilonarem, scilicet ad aquas Mafserophot, & ad campum Mafpha: tamen ista loca, vel regiones erant ad radices mōtis hermon, vt patet supra de campo Mafpha in litera, & consequenter de Mafserophot, quę erat magis occidentalis aliquantulum, si tamen essent meridiani pugnatōres isti, & Iabin rex Afor, non fugissent uersus aquilonem, sed in meridiē ad oppida sua, vt ibi concluderentur, apparet ergo q. Afor, de qua erat Iabin rex erat septentrionalis, quę est in sorte Nephthali.

Afor autem antiquitus inter omnia regna hęc principatum tenebat. Ponitur causa quare omnes isti supradicti reges conuenerunt ad uocationem regis Iabin, scilicet, quia ciuitas sua Afor erat Metropolis inter alias ciuitates, & consequenter rex Afor tenebat principatum super alios reges. Et non dicitur, q. Afor tenebat principatum super omnia regna Chanaan, sed super omnia regna hęc, idest super omnia regna supraposita. Vnde Iabin conuocauit hic totam potentiam suam,

scilicet omnes reges, quibus principabatur. Et non cōuocauit plura regna Chanaan, quamquā plura superessent, scilicet omnes ciuitates, & regna Philisthinorum, quia non erant subiecta ciuitati Afor. Cum dicitur antiquitus non refertur ad tempus Iosue, sed ad tempus scriptoris huius libri, nam si tempore Iosue non fuissent regna omnia hęc subiecta regi Afor non conuenissent reges ad uocationem regis Iabin: ergo tunc erant subiecta. Itē quia scriptura non ponit hanc clausulam frustra, si tamen tempore Iosue nō essent subiecta regna hęc ciuitati Afor superfluū esset poni hęc clausulam cum nihil declararet, sed referēdo ad tempora scriptoris stat clausula hęc conuenienter, quia fuit scriptus liber iste a Samuele, vt supra declaratum est, & respectu temporis sui erant antiqua ea, quę facta fuerant tempore Iosue, & tūc exprimit in hoc scriptor libri, q. tempore Iosue erant subiecta omnia regna hęc ciuitati Afor, & ad mandatum regis Afor cōuenerunt omnes reges pugnaturi contra Israel. Et dicit antiquitus fuisse hoc, quia tempore Samuelis non manebat ista subordinatio, cum illa terra iam subiecta esset Iudeis, & Afor non esset iam caput regni, sicut ante erat: immo nullus erat rex, sed tunc cepit esse primus rex in Iudeis, scilicet Saul. Et est exponendum, q. antiquitus caput erat Afor, idest toto tempore, quocumque Gentiles obtinuerunt: ideo cum post destructionem istam iterum redierit in manus Gentilium, vt supra declaratum est, reges eius erant potētissimi, sicut patet de rege Iabin, qui preffit Israelitis annis decem, vt patet Iudicum 4. Erat enim potentissimus rex cum haberet nongentos currus falcatos, vt patet ibidem. Sed non esset nisi haberet alios reges sibi subiectos: alioquin enim reges terrę Chanaan parū potētatis erant, quia erant valde multitudine terram, quam possidebant. 40. vel 50. reges: possidebat postea vnus rex Iudeorum. Nec tamē erant reges valde magni, quod patet, quia Iosue occidit 31. reges cepitque terras eorum, vt patet sequenti c. & postea terra magna capta est, siue tempore post modicum paulisper, siue tempore regum, & tamen in ista regnabat vnicus rex Iudeorum: ergo erant paruuli reges Chanaan. Sed Afor rex erat potentissimus, cum tot currus falcatos haberet, ergo non poterat habere, nisi alia quoque regna sibi subiecta haberet.

Percussit omnes animas, quę in ea erant. i. occidit omnes qui erant in vrbe Afor. Accipitur anima pro homine, sicut est communis modus loquendi, tam sacra Scriptura, quam uulgariū, sic dicitur precedenti c. q. occidit Iosue omnes animas, quę in Hebron fuerāt commorata, & 1. Machabeo 2. dicitur, q. occiderunt hostes Iudeorum, vsque ad mille animas hominum, & dicitur anima pro ipsa re animata. Nec tamen potest accipi pro omnibus rebus animatis, quia non fuerunt pecora, & iumenta occisa, sed bellantibus diuisa est praeda. Nec de eis accipi potest, quia dicitur, q. percussit omnes animas, quę in ea fuerant cōmoratę, sed pecora non dicuntur commorari, sed homines.

Et non dimisit in ea uillas reliquias. i. non dimisit ibi aliquos habitatores, sicut alii uictōres faciunt, qui interdum captis urbibus occidunt quosdam, qui erant capita belli, reliquos autem subiciunt in seruitutem: Iosue autem nec subiecit in seruos quosquam, nec fecit tributarios, nec uendit aliis gentibus, lege prohibente, scilicet, quod nemo de Chanaanis uita donaretur. Deuteron. 20. c. Postea tamē aliqui de Israelitis subijcētes sibi Chananęos non occiderunt illos, sed fecerunt tributarios, vt patet de filiis Ephraim, infra 16. & de filiis Manasse, infra 17. c. sed istis ad malum imputatum est, quia propter hoc Deus dimittere uoluit gentes

Scripti Ibrum hic Samuel.

An regna Chanaanorum subiecta fuerint vbi Afor quando Iosue cepit terram.

Internetio quid est.

Perimere quō hic accipitur.

tes in offendiculum illorum: nam dixerat Deus, q. si non occiderent Chananęos, illi essent eis clauis in oculis, & lanceę in lateribus, vt patet Numer. 33. & comminatur ibi Deus, q. quidquid illis mali illaturus esset in Iudeos inferret. Idem patet Iud. 2. c. vbi angelus domini stetit in loco stentium, & increpuit Israelitas, dicens: & pollicitus sum, vt non facerem irritum pactū meum uobiscum in sempiternū, ita duntaxat, vt non fereretur scđus cum habitatoribus terrę huius, & aras eorum subuerteretis, & noluitis audire uocē meam, quare hoc fecistis: quam obrem nolui eos delere a facie uestra, vt habeatis hostes, & dij eorum sint uobis in ruinam. Et ob hoc Iosue, qui nō dimittebat reliquias de his, quos tenere poterat laudat, q. impleuerit uniuersos sermones domini, vt patet infra.

Sed usque ad interuentionem uniuersa vastauit. i. deleuit omnes habitatores. Internetio est totalis destructio siue mors. Et dicitur populus vastari quando rapiuntur bona, & destruntur aliqua edificia, sed non dicitur vastari vsque ad interuentionem, donec occidatur omnes, qui in populo sūt, & sic fuit in vrbe Afor, vbi omnes fuerunt occisi, & dicitur uniuersa vastauit, idest omnes homines, quia pecora & iumenta non vastata sunt, sed cessere pugnantibus.

Ipsamq. urbem peremit incendio. i. adhuc pręter homines ipsammet urbem destruxit incendens eam. Et dicitur perimere. i. occidere, quod improprie accipitur, quia vrbs non potest periri, sed quod animatum est, sed accipitur large perimere pro destruere. Quare autē succendit Iosue urbem Afor, cum esset conueniens ad habitationem Israelitarum, infra dicitur.

Et omnes per circuitum ciuitates. Primo enim reuersus Iosue de persecutione fugientium Chananęorum, uenit pugnaturus cōtra Afor principalissimam urbem, quam deleuit, & post hęc cepit pugnare contra finitimas vrbes, & similiter cepit eas nō breuiter, vel vno impetu, sed continuato bello magno tempore, vt patet infra. s. multo tempore pugnauit Iosue contra reges istos: non tamen est intelligendum, q. omnes ciuitates Iosue cepit, quia multę manserunt, quas nō cepit, sicut patet infra 13. c. sed accepit multas, & dicitur accepisse omnes. Reges earum cepit, percussit, atque deleuit. Fere omnes ciuitates istę habebant reges: quia reges paruī erant in terra Chanaan: cum autem acciperet aliquam ciuitatem capiebat regem eius, atque occidebat, nam in bello pauci de regibus corruerant, sed cōfugerant in vrbes: nunc uero in eisdem capti occidebantur. Dicitur percussisse, idest occidisse, quia licet percutere solam uulnerationem signet, rarō tamen hic accipitur, nisi pro mortis inflictione, & iste est cōmunis modus apud historicos. Dicitur deleuisse, idest totaliter destruxisse, quia non dimittebat uillas reliquias in urbibus, quas cepisset.

Sicut pręcepit ei Moyses. Hoc pōt referri ad captiōnem urbium, aut ad destructionem urbium, & regū. Quantum ad primum est sensus, q. fecit Iosue, sicut pręcepit Moyses. Pręcepit enim Moyses ei, q. cōfortaretur, & uiriliter ageret, quia ipse diuideret terram Israelitis, vt patet Deuteronom. 3. & 31. & sic cōfortatus est, & pugnando laborauit diligenter, donec subijceret gentes illas Israelitis. Alio modo potest referri ad occisionem regum, & populorum, scilicet, q. Iosue fecit, sicut pręcepit Moyses, quia ipse pręcepit Deut. 20. vt nulli de Chananęis parceret, sed omnes occideret pueros, & tenes, masculos, & feminas, & hoc fecit cum omnes reges percuteret, & populos eorum deleret.

Famulus domini. Vocat Moysen famulum Dei, quia nimis sequebatur pręcepta Dei super omnes Israelitas, & firmiter adhebebat Deo credens dictis eius. Cę-

Quare Moyses domini famulus uocat.

teri autem Israelitę ex aliqua parte claudicabant: ideo uocauit Deus Moysen fidelissimū in toto domo sua, vt patet Num. 12. c. & ad Hebręos 4.

Abque urbibus, quę erant in collibus, & tumulis suis sitę ceteras succendit Israel. Idest, quamquam caperent ciuitates multas, tamen non habitabant in eis, sed succedebant, solas autem vrbes, quę erant in collibus, idest in montibus altissimis, & in tumulis suis, idest in aliqua altitudine, quamquam non essent in montibus, non combussit Israel.

Quare Iudai cremabant vrbes, quas capiebant pręter eas, quę erant in collibus. Quęst. VI.

CAUSA huius fortē erat, quia Israelitę erant adhuc in paruo numero, & non poterant habitare in his urbibus: ideo vt non manerent vacuę, & uenirent gentes ad morandum in eis comburebat eas Israel. Sed dices, quomodo Israelitę pugnabant contra gentes istas si ciuitates suscepę eis sufficiebant ad habitationem? Dixerat enim Deus, q. non daret illis simul totam terram Chanaan, sed paulisper, quia Israel erat in paruo numero, & nō poterat implere totam terram: crescerent enim bestię contra ipsos, vt patet Exo. 33. sed solum daret eis successiue, sicut ipsi successiue multiplicarentur. sed dabat Deus illis ciuitates has, ergo erant necessarię ad habitationem eorum.

Respondendum est, q. Israelitę non poterant replere omnes ciuitates, quas ceperant, & tunc vno impetu continuati belli capturi erant: ne igitur a gentibus occuparentur cremabantur, & tunc erant inuiles ad habitationem, nisi pręcedenti magno labore nouiter construendo domos, quod magno egebat tempore. Sed tūc dicitur, quare nunc tradebat Deus in manus Israelitarum gentes istas, cum adhuc non egerent Israelitę tot urbibus? Respondendum est, q. fiebat propter duo. Primo, quia gētes istę, quas Deus tradidit nūc in manus Israel, erant pessimę, & induratę: demerebant ergo peccatis suis, vt morentur nunc, nec eorū uita, sicut aliarum gentium in longum tenderetur, vt patet infra. s. domini enim sententia fuerat, vt indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Israel, & caderent, & non mererentur ullam clementiam. Alia causa erat, & principalior, quia si solū tradidisset Deus in manus Israel tot ciuitates, quot eis ad habitandum tunc essent necessarię, manerent ualde multę gentes Chananęorum vsque ad mortem Iosue nōdū multiplicatis Israelitis, & auderent irruere super Israelitas, atque premerent eos: nunc autem deletis omnibus gentibus, quas subuertit Iosue manebāt pauci de Chananęis: ideo etiam si morentur Iosue nō auderent insurgere contra Israelitas, nisi cum Deus conuocaret gētes contra Israelitas in penam suorum facinorum, sicut faciebat tempore Iudicum, quia cum declinarent ad idola tradebat eos dominus in manus regum Gentilium aliquando Chananęorum, aliquando non Chananęorum. De non Chananęis patet, vt de Chusan Rasathaim rege Mesopotamię: Iudic. 3. c. cui seruire runt magno tempore, & de Eglon rege Moab, cui ser uierunt 18. annis. Iudicum tertio. De rege Chananęo, sicut de Iabin rege Afor, cui seruire runt dura seruitute annis decem, vt patet Iudicum quarto. Sed isti non mouebantur ad pugnandum a seipsis, sed Deus mouebat illos, tanquam instrumenta, & sic dicitur in eisde c. scilicet suscitauit Deus Chusan, vel suscitauit Eglon, & ob hoc dicitur interdum uocare eos. Sic dicit de Nabuchodonosor, q. Deus uocauit eū ad pugnandū contra

contra Iudæos. Iſaie ſcilicet, & lenabit ſignum in nationibus procul, & ſibilabit ad eum de finibus terre, & ecce feſtinus velociter veniet. Et hoc quidem, quia iſti erant inſtrumenta Dei punientis, ſicut virga & baculus ſunt inſtrumenta noſtra ad percutiendum in ira noſtra, & ſic vocat Deus regem Sennacherib virgam furoris ſui, id eſt virgam, qua percutit Iudæos quando eſt in ira magna. ſic patet Iſa. 10. f. Vg Aſſur virga furoris mei, & baculus ipſe, in manu eorum indignatio mea: ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, vt auferat ſpolia. Iſta igitur gentes reſidue eſſent inſtrumentum irę Dei, qñ punire vellet Iudæos: cum tamen Deus non moueret eos ad bellum, non mouerentur ipſi conſiderantes paucitatem ſuam, & magnifica geſta hebręorum: ſi autem manſiſſent in magno numero ſuſceptis paucis vrbibus eorum per manus Iosue, etiã ſi Deus non moueret eos, auderent inſurgere cõtra hebręos, ideo fecit Deus illas tradi in manus hebręorum. Nec. n. traditę ſunt ciuitates propter ſeipſas: nec ob hoc pugnat Iosue, vt vrbes caperet, ſed vt gentem ciuitatum deleret, quia tamen deletis hoſtibus manebant vrbes, ne gentes reſidue vellet habitare in illis, & ſic multiplicarentur hoſtes Iudęorum, combuſte ſunt: non tamẽ fuerunt omnes vrbes combuſte, quia aliquibus egebant Iſraelitę ad habitandum: relięte ſunt autem ciuitates, quę erant in montibus, & tumulis, quia iſte erant magis defenſabiles ex congruentia ſitus, & Iſraelitę tutius manerent in eis. Si autem obiciatur, q non fuerit iſta cauſa, quare fuerunt ciuitates ſuccenſe, quia Iſraelitę non habebant ſufficientem locũ ad habitandum diſtributa eis terra in ſortes, vt patet de tribu Ephraim, quę conqueſta eſt ſe modicum habere locum habitandi, & reſpondit Iosue, q aſcenderet in ſyluas ad ſuccidendum ſibi loca habitacionis, vt patet infra 17. c. Reſpondendum eſt, q capta terra, & diuiſa fuit ſufficientis ad habitandum toti Iſrael, nec aliqua tribus conqueſta eſt de paruitate loci præter Ephraim, quę magnum habebat populum, & non prouenit ei fortẽ tanta ſors, quanta egebat pro tempore, quia ſortes erant inęquales. Nam ſors Iuda erat valde magna, vt patet infra 15. & fortẽ ſuperabundabat ad neceſſitatem eius pro tunc. *Vnam tantum Aſor munitiſſimam flamma conſumpſit.* Quasi dicat omnes ciuitates, quę erant in planis non habentes fortes muros, quia non erant bene defenſabiles combuſte ſunt ex cauſa ſupra poſita: de ciuitatibus tamen munitiſſimis, & exiſtentibus in collibus nulla combuſta eſt, præter vnã. ſ. Aſor. Iſta eſt Aſor cuius erat rex Iabin, qui cõuocauit in pugnam contra Iſrael omnes reges ſupradictos, & eſt in parte ſeptentrionali in forte ſexta Nephthali, de qua ſupra dictum eſt. Quare autem ſpecialiter iſta combuſta fuerit inter omnes munitiſſimas, Dicit Nicolaus fuiſſe, quia rex illius erat magis hoſtis Iſrael, quã ceteri, quia conuocauerat ceteros reges ad pugnadũ. Sed non multum ſtat, quia rex erat hoſtis, & non murorum ambitus, potiſſimum, quia capta vrbe, & dieitur, q diuiſa eſt præda filijs Iſrael. Sed hoc non probat ſolide, quia etiam ſoli bellatores vocarentur filii Iſrael abſolute, tanquam eſſent omnes Iſraelitę, & non ſolum hoc, ſed etiam vocantur totus Iſrael, vt patet præcedenti c. tranſiuit Iosue cum omni Iſrael de Maceda in Lebna, & iterum de Lebna tranſiuit cum omni Iſrael in Lachis. ſed ibi ſolum intelligebatur pro bellatoribus, cum omnes alij manerent in caſtris apud Iericho in Galgalis, vt ibi declaratum eſt. Hoc tamen nõ obſtante, dicendum eſt, q Iſraelitę diuiſerunt inter ſe prædam, nec ſoli pugnatores habuerunt: nam & in deſerto morantibus Iſraelitis, cũ inuenirent quidã de ſeipſis ad Madianitas, vt delerent regionem illam, de-

ſupra poſita, vt patet in litera. Quisquis ergo erueret ciuitatem illam de manu Iudęorum haberet principatum competentẽ cum vrbe illa ſuper reliqua regna. ad potiendum autem iſto ſceptro magni domini omnes reges reſidui de Chanaanis pugnarent, periculoſum ergo erat talem inhabitare ciuitatem: fuit autẽ melius eam delere incendio. Motiuum ſuperius patet per ea, quę ſecuta ſunt: nam quamquam vrbs incendio perierit, tamen gentes illam poſtea habuerunt, & fuerunt ibi reges potentiſſimi ſubiecta habentes omnia regna terre illius, ſicut fuerat ante Iosue, vt patet de rege Iabin, qui fuit rex Aſor tempore Delbore prophetiſſę, & ſeruiuit ei Iſrael decem annis ſeruitute magna, vt patet Iudic. 4. c. non reperiuntur autem aliquam ſic litigioſam, & impetibilem vrbeam a Chanaanis Iſraelitę, ideo de munitiſſimis hanc ſolam flamma conſumpſit. *Omnem prædam iſtarum vrbium, ac iumenta diuiſerunt ſibi filij Iſrael.* Præda vocatur hic ſtriẽtẽ pro ſolis inanimatis. ſ. pro ſupellectilibus, & anro, & argento, atque monera. Iumenta large accipiuntur pro omnibus animantibus brutis: nam non ſolum iumenta, quę vocantur animalia ad laborem, & non ad cibum diuiſerunt Iſraelitę, ſed etiam pecora: nihil enim de his perijt, quę ad vſum Iſraelitarum peruenire potuerunt. Nec etiam eſtmet quis, q vrbes iſte, quę combuſta fuerunt ab Iſraelitis, fuerunt poſita ſub interdico, ſicut vrbs Iericho, & Hay. Nam vrbs Iericho, tã quantum ad ſe, quam quantum ad omnia, quę in ea erant, interdico ſubiecta fuit, & maledictio poſita eſt, ſiquis eam fundaret in æternum ſupra 6. cap. De vrbe Hay non fuit ſimiliter factum, quia ſola vrbs interdico ſuppoſita eſt. ſ. vt eſſet tumulus æternus, vt patet 8. Et non licuit, cuiquam de Iudęis ibi fundare ſedes, ſi ſicut nec in Iericho: cauſę autem interdicatorum horũ locis præallegatis expoſitę ſunt: iſte vero vrbes nõ incendio vaſtate non fuerunt combuſte ad honorẽ Dei, ſicut ciuitates ſuppoſite interdico, ſed ad vtilitatem Iudęorum ne Gentiles pugnantem ad accipiendum eas ſi habitacula, & cuncta earum edificia conſtituiſſent: ideo non dicitur de his ciuitatibus combuſtis, q poſite fuerunt, ſicut tumuli æterni, ſicut dicebatur de vrbe Iericho, & Hay. Nam licet nunc combuſta fuerint, licuit tamẽ poſtea Iſraelitis reſtaurare eas ad habitandum cum ad maiorem quantitatem populũ peruēſſent, & ſic factum eſt. Si tamen fuiſſent ſuppoſita interdico, nunquam licuiſſet in eis fundari ſedes, ſicut nunquam licuit in Iericho, & Hay, & qui ibi fundauerunt, maledictionem incurrerunt, vt patet 3. Reg. 16. & declaratum eſt ſupra 6.

An præda fuerit diuiſa inter omnes Iſraelitas, vel inter ſolos bellatores. Quæſt. VII.

CVM dicitur hic, q tota præda diuiſa eſt filijs Iſrael, eſt dubium, an intelligantur omnes Iſraelitę, vel ſoli viri bellatores. Aliquis dicit omnes Iſraelitas intelligi, quia dieitur, q diuiſa eſt præda filijs Iſrael. Sed hoc non probat ſolide, quia etiam ſoli bellatores vocarentur filii Iſrael abſolute, tanquam eſſent omnes Iſraelitę, & non ſolum hoc, ſed etiam vocantur totus Iſrael, vt patet præcedenti c. tranſiuit Iosue cum omni Iſrael de Maceda in Lebna, & iterum de Lebna tranſiuit cum omni Iſrael in Lachis. ſed ibi ſolum intelligebatur pro bellatoribus, cum omnes alij manerent in caſtris apud Iericho in Galgalis, vt ibi declaratum eſt. Hoc tamen nõ obſtante, dicendum eſt, q Iſraelitę diuiſerunt inter ſe prædam, nec ſoli pugnatores habuerunt: nam & in deſerto morantibus Iſraelitis, cũ inuenirent quidã de ſeipſis ad Madianitas, vt delerent regionem illam, de-

In q. 5.

An iſte n. bes fuerint poſite ſub interdico ſicut vrbs Hay, & Iericho.

leta terra, & reportata præda in caſtra diuiſa eſt inter pugnantes, & non pugnantes, licet non ex equo, quia pugnantes acceperunt medietatem præde, & toti populo non pugnatũ reliqua medietas ceſſit, vt patet Nume. 31. c. nunc autem omnes cenſebant eſſe in bello, cum eſſent in terra, quę eis in ſortem prouentura erat. Et ſic videtur de præda urbis Hay, de qua dixit Deus: Prædam autem, & cuncta animantia diripietis vobis, & non dicit ſpecialiter de pugnantibus. Poſtea in executione huius dicitur, q iumenta, & omnẽ prædam ciuitatis diuiſerunt ſibi filii Iſrael, & non dicitur de pugnantibus ſpecialiter. Item quia dato, q non diuideretur præda, niſi inter pugnantes diuidebatur inter omnes Iſraelitas, quia omnes venerant in pugna hanc præter eos, qui ex defectu grati non erant apti ad bellum: nam præ ſenectute nemo excuſabatur, quia de Iſraelitis nemo eſſe poterat tũc annorum ſexaginta completorum tempore. Tranſiuit Iordanis, niſi Iosue, & Caleb, & hoc quantum ad 12. tribus. Secus autem de Leuitis. De hoc ſatis declaratum fuit ſupra 4. c. Si autem dicas, q aliqui manebant in caſtris ad custodiam caſtrorum, cum eſſent ibi pecora, & paruuli, atque mulieres, etiã his deberet ex equo pars præde dari, quia iſti erant in bello, ſicut & ceteri, qui actualiter pugnant: nam equa pars eſt manentis ad ſarcinas, & deſcendentis in bellum, vt patet 1. Reg. 3. c.

In q. 19.

An Leuitis fuerit data portio. Quæſt. VIII.

DE Leuitis aliquis dubitabit an fuerit eis data portio præde ſicut ceteris. Et ad hoc dicendum eſt, q aut Leuitę pugnantem, ſicut reliqui Iſraelitę, aut non: ſi pugnantem, ſicut ceteri, non eſt dubium, quin proueniret eis pars præde licet non euentura eſſet eis pars hereditatis in ſortem, vt patet infra 14. Si autem ceteris pugnantibus ipſi non ſinerentur ire ad pugnam, dicendum eſt, q non daretur eis pars præde, tanquam haberent ius diuidendi, ſed dareẽ de præda totius populi, velut in elemoſynam, vel in oblationem, ſicut factum eſt in pugna contra Madian, quia diuiſa præda inter pugnatores, & reliquum populum non pugnantem, de quingentis capitibus, qui prouenirent in pugnatorem partem dabatur caput vnũ Eleazaro ſacerdoti. ſ. p ſe, & reliquis ſacerdotibus, & de quibuslibet capitibus. 50. puenientibus multitudini non pugnantem dabatur caput vnũ Leuitis, vt patet Num. 31. c. hic autem dato hoc caſu adhuc abũdantiũ fieret diuiſio, quia erat maior præda.

An Leuitę ac ſacerdotes pugnauerint in bellis contra Chanaeos, & an ſit eis licitum pugmare. Quæſt. IX.

QUÆRET autem aliquis an Leuitę pugnauerint, & ſacerdotes in bellis iſtis factis cõtra Chanaeos. Reſpondebit aliquis, q nõ pugnauerint, quia cũ Deus iuſſit numerari pugnatores in qualibet tribu in eis, qui tranſibant ad nomen: fecit de omnibus tribubus. 12. accipi ſummam: de Leuitis autem iuſſit, q non poneretur ſumma eorum cum filijs Iſrael, ſed conſtituerentur ſuper opera tabernaculi, vt patet Numeri. 1. c. ergo non pugnantem ipſi. Item patet Numeri. 31. de bello Madian: nam de ſingulis tribubus bellatores electi ſunt. ſ. de qualibet tribu mille, vt ibidem habetur: de Leuitis tamen non accepti fuerunt aliqui pugnatores, ergo nec poſt tranſiuit Iordanis Leuitę, & ſacerdotes pugnauerunt. Item dicitur, q non licebat pugmare Leuitis, & ſacerdotibus, quia pertinebant iſti ad diuinum miniſterium, & non licet miniſtris altaris eſſundere ſan-

guinem, immo, qui hominem occiderit eſt irregularis, & non poteſt aſſumi ad diuinum miniſterium, vel ſi aſſumptus fuerit non miniſtrabit amplius. Reſpondendũ eſt, q per certitudinem declarari non poteſt an Leuitę, & ſacerdotes pugnauerint in bellis iſtis contra Chanaeos: ſatis tamen rationabiliter videtur dicendum, q pugnauerint, & ad hoc inducunt duo. Primum, q eſſent neceſſarij Iſraelitis multi bellatores Secundum, q Leuitis, & ſacerdotibus pugmare illicitum non eſſet. De primo patet, quia Iſraelitę pugnantem contra valde multos, ideo multi pugnatores eſſent neceſſarij: nam licet tota victoria Iſraelitarum eſſet in confidentia virtutis Dei, tamen prudentia humana regebatur in quantum Deus præcepta contraria non daret, ideo cum eſſent pauciſſimi hoſtes, paucos mittebant bellatores, vt patet ſupra 7. vbi contra vrbe Hay miſerunt tria millia virorum, quia erant pauci viri vrbis illius: cum autem erant hoſtes multi, ibat totus populus ſicut contra reges 5. manentes ſuper Gabao, vt patet præcedenti c. ideo cum interdum valde magnam ſcirent eſſe copiã hoſtium, ſicut in pugna iſta ad aquas Meron, quotcunq; poſſent habere pugnatores acciperent, nam & ſi non eſſet victoria ipſorum in multis, & paucis, vt patet 1. Machab. c. 3. ted de collo erat fortitudo: tamen cum plures eſſent confidentius aggrediebantur. Si igitur de Leuitis eſſent viri multi potentes in armis, ſicut de ceteris tribubus, & non erat eis illicitum pugmare, quid cauſę erit, quare non pugnantem, non poteſt apparere. Secundum patet, q Leuitis, & ſacerdotibus licitum eſſet pugmare. In quo primo conſiderandum eſt, q neceſſarium erat ſacerdotibus ire ad bellum quomodo cunq; eſſet. Primo ibant ſacerdotes aliqui ad confortandum bellatores: nã in ipſo ingreſſu belli ſacerdos ſtare debebat coram aciebus dicens: Audi Iſrael, vos hodie contra inimicos veſtros pugnam committitis: non timeſcat cor veſtrum, nolite timere, nolite cedere, nec formidetis eos, quia dominus Deus veſter in medio veſtri eſt, & pro vobis contra aduerſarios dimicabit, vt eruat vos de periculo. Erant quoque neceſſarij ſacerdotes in quolibet bello ad clangendum in buccinis argenteis: nam quodocunq; iretur ad bellum clangendum erat in his buccinis, vt patet Nume. 10. f. ſi exieritis ad bellum de terra veſtra cõtra hoſtes, qui dimicant aduerſum vos clangentibus viulantibus tubis, & erit recordatio veſtri coram domino Deo veſtro, vt eruamini de manibus inimicorum veſtrorum, ted in his tubis non erat licitum clangere alicui, niſi ſacerdoti, vt patet Numeri decimo, ſcilicet filii Aaron ſacerdotis clangentibus tubis, & obſervabatur ad hoc in omnibus bellis Iudęorum, ſicut fuit in bello contra Madian: nam Phinees ſacerdos filius Eleazari ſacerdotis magni iuit cum Iosue duce belli portans tubas ſacras ad clangendum, vt patet Nume. trigefimo primo, ſcilicet vaſa quoque ſancta, & tubas ad clangendum tradidit ei. Idem patet in bello facto contra Iericho: nam cum luſtraretur vrbs per ſeptem dies, ſacerdotes ſeptem præcedebant arcam clangentes in ſeptem tubis iobelęorum, vt patet Iosue ſexto. Aliquando etiam ſacerdotes ibant ad bellum ad portandum illuc arcam, quod patet primo Regum quarto, ex teſtimonio Philiſthinorum dicentium: Vg nobis, non fuit tanta exultatio hebręis heri, & nudiuſtertius, quis nos liberabit de manu deorũ iſtorum ſublimium? ex quo videtur, quod heri, & nudiuſtertius in bello non fuerat arca, ideo duo prima officia ſacerdotum in bello erant neceſſaria. Tertium autem iſtud erat contingens, & tñ quodocunq; arca portanda foret in pugna, portabat eã ſacerdos, vt patet in bello

Reſpon. ad quæſtum.

Iosue contra Philisthim quando eam portauerunt duo filii Eli. f. Ophni, & Phinees, vt patet 1. Reg. 4. idē fuit in bello contra Iericho, quia ibi sacerdotes quoque portabant arcam, vt patet Iosue 6.

Licebat sacerdotibus, & Leuitis pugnare.

Considerandum amplius, quod sacerdotibus non erat illicitum pugnare, quia pugna quando est iusta, dicitur illicita alicui personae si nullo modo liceat ei occidere, & effundere sanguinem: in bello tamen iusto sacerdotes non incurrebant irregularitatem aliquam, vt nunc incurunt, sed potius in hoc fiebant habiliores ad sacerdotium, si zelo Dei facerent. Vnde Leuitice, ideo meruerunt habere sacerdotium inter ceteros Israelitas, quia cum Moyse punire vellet in peccatoribus noxam idolatriae clamauit dicens: si quis domini est iungatur mihi, & conuenerunt ad eum filii Leui, qui occiderunt omnes idolatras, pro quo Moyse adiunxit, dicens: consecratis hodie manus vestras domino vnusquisque in filio, & fratre suo, vt detur vobis benedictio, vt patet Exo. 32. cap. Ita etiam Phinees filius Eleazari summi sacerdotis, motus zelo Dei trans fudit pugione principem tribus Symeon cocontem cum Madianitide per loca genitalium, & ob hoc promissit Deus sacerdotium aeternum illi, vt patet Num. 25. & primo Machabeorum 2. c. Non erat igitur apud sacerdotes veteris testamenti illicitum homicidium, vt apud sacerdotes noui testamenti: nam & Matathias summus sacerdos trucidauit super altare eum, qui immolauit, & principem cogentem immolare, vt patet primo Machabeorum, c. 2. & non solum licebat facere haec zelo legis, quae specialia erant, sed etiam in pugna contra hostes esse licebat, & fortiter cedere, sicut patet de Machabaeis fratribus filiis Matathiae, quorum quilibet summum tenuit sacerdotium: primo Iudas, deinde Ionathas, postea Simon, deinde Ioannes Hircanus filius Simonis. Gesserunt tamen bella fortia temporibus suis, vt patet ex primo, & secundo libris Machabeorum, & ipsi dum essent summi sacerdotes erant duces bellorum, atque in bello vitam facerunt. Patet ergo in veteri testamento, quod nihil magis illicitum erat sacerdotibus, & Leuitis pugnare, quam popularibus, cum ergo Iudeis tempore hoc, quo contra Chanaanos pugnauerunt, multi pugnatore necessarii essent, aut saltem valde opportuni, vt supra declaratum est, videtur rationabiliter dicendum, quod pugnaerint.

Item quia dicitur (spe, quod Iosue cum toto exercitu pugnatorem contra tales, vel tales reges dimicabat, vt patet precedenti cap. sed Leuitae dicuntur pugnatore, cum ipsis, vt ceteris, pugnare liceret: ergo ipsi quoque pugnant.

Item non videbatur conueniens, quod ceteris viris for tribus euntibus in bellum, soli Leuitae non habentes aliquam causam legitimam, aut coloratam non pugnant manerent in castris, ergo pugnaerunt.

Item si de Leuitis diceretur, quod non pugnaerint, ita dici poterit de filiis Iudae, vel Benjamin, aut quacunque tribu, quod non pugnaerint, quia non habebant maiorem causam sacerdotis, & Leuitae abstinendi a bello cum eis totaliter esset licitum, quae quaelibet alia tribus. De qualibet autem tribu alia est inconueniens dici, quod non pugnaerint, quia eadem ratione diceret de omnibus, cum aequa ratio sit: ergo non est dicendum de Leuitis, quod non pugnaerint.

Item patet, quia erat magna necessitas bellatorum: nam fuerat pactum initum cum filiis Ruben, & Gad atque dimidia tribus Manasse, quod transirent cum reliquis tribubus Iordanem, & non redirent, vsquequo ille haberent possessionem suam. Et si facere nolent non dimitteretur eis terra, quam susceperant ante Iordanem in possessionem, vt patet Num. 32. cap. si ergo isti, qui iam pacifice possidebant terram, com-

pulsi sunt magno cum labore extra loca sua peregrinari relictis parvulis, & vxoribus omnibus, quae possidebant ante Iordanem, quanto magis Leuitae, & sacerdotes, qui erant in castris, erantque viri fortissimi, irent ad bellum: non enim videtur rationabile contrarium asserere.

Ad argumenta in contrarium respondendum est. Ad primum quod dicebatur, quod quando numerati sunt viri bellatores, non fuerunt computati cum eis Leuitae. Respondendum, quod in hoc non est eis ablatum, quod liceret pugnare, & posset ad hoc multipliciter dici. Primum, quod cum computati sunt Israelitae quorum summa habetur Num. 1. non fuerunt computati, ita vt omnes, qui computabantur assignarentur, vt pugnatore: nam ibi computabantur etiam verusissimi, qui non erant apti ad bellum, vt declaratum est Numer. 1. & 14. sed vocantur viri bellatores, quia computabantur omnes qui transibant ad nomen ab anno 20. & supra, & tamen ultra annum 20. est homo aptus ad bellum: si autem computati fuissent aliqui viri specialiter ad bellum, non erat inconueniens, quod ibi computarentur aliqui de Leuitis: ideo per numerationem illam non differerebant Leuitae a ceteris, quantum ad hoc, quod licitum, aut illicitum esset pugnare.

Alio modo dici posset concedendo, quod infertur, scilicet, quod Israelitae fuerunt computati, vt bellatores, & Leuitae non fuerunt computati cum eis, nec designati ad bellum, & hoc quidem non tanquam illicitum foret eis pugnare, sed quia Deus dabat eis officium speciale, in quo vacarent, sicut Israelitae in bello, & ob hoc quamquam licitum esset pugnare, tamen non obligabantur cum ceteris ire ad pugnam, quia habebant speciale officium, cui satis erat eis deservire. Sed magna differentia est in deserto, & in terra promissionis, quia in deserto cum esset frequens motus, & ipsi portare deberent vasa sacrae ministrationis, & totum sanctuarium sufficiebat eis motus iste, ideo non occupabantur circa actus bellicos, cum vero transierunt Iordanem pugnatore contra Chanaanos, non erat sic, quia sanctuarium semper mansit in Galgalis toto tempore pugnae, quia ibi erant castra populi, & non mouebatur de loco ad locum vsquequo data pace Israelitis, collocavit totus populus sanctuarium domini in Silo, quod colligitur infra decimo octauo capitulo, nisi cum venit totus populus de Galgalis in montem Hebal, & Garizim ad confirmandam legem, & stetit ibi arca domini, vt patet supra octauo, reliquo autem tempore nunquam fuit motus de Galgalis, vt patet ex processu libri huius: non habebant ergo tunc Leuitae aliquam occupationem circa sanctuarium, ideo poterant pugnare cum eis. Si autem per separationem illam, quae habetur Num. primo intelligeretur, quod non erat licitum amplius Leuitis pugnare, tanquam ministris Dei, nunquam pugnaissent, sicut sacerdotes nunc non possent ire ad bellum aliquod cum proposito occidendi. Religiosisissimis tamen viris inter sacerdotes veteris testamenti licuit occidere: immo ex hoc, quod occidebant erant religiosiores, vt patet ex supra dictis, ideo non fuit inhibita pugna eis Numer. primo cap.

Alio modo responderi potest, quod Deus dixit Numer. primo non esse computandos Leuitas cum Israelitis: non quidem quod non liceret eis pugnare, sed quia dabatur eis speciale officium: ideo erant specialiter, & seorsum computandi: nam in popularibus non erat commissa, aliqua specialis administratio Dei: Leuitis autem erat data ministratio in portando sanctuarium, in erigendo quoque cum castramentandum foret, & deponendo cum mouerentur castra, & excubando in circuitu illius manentibus castris,

Ad primam rationem in contrariis.

2. solutio prime rationis.

4. solutio melior.

Ad 2. rationem.

Ad 3. rationem.

Status sacerdotialis verus non est.

vt patet Nume. 1. sed in omnibus officiis, & ministracionibus magis sic est, quod cum sunt diuersa officia, omnes officiales ministracionis vnus seorsum administrantibus in aliquo officio describuntur, vt non fiat confusio, & hoc idem inter ipsos Leuitas obseruatum est. Nam, quia diuersa erant officia Caathitarum ab officiis Gersonitarum, & Meraritarum non accipiebatur vna summa totalis eorum, sed de quibuslibet fiebat specialis summa, vt patet Nume. 3. & 4. c. distinguebatur Leuitae a ceteris Israelitis, non tanquam ministri vnus officii a ministris alterius, sed tanquam habentes ministracionem aliquam a non habentibus vllam ministracionem. Alio modo responderi potest, & adhuc solidius, quam in omnibus superioribus. f. quod Deo iussit non poni summam Leuitarum cum Israelitis, quia non erant computandi eodem modo, iniebat enim Deus, quod omnes Israelitae computarentur a 20. annis, & supra, vt patet Numer. 1. & hoc quia solum volebat computari eos, qui transirent ad numerum secundum legem: constitutum autem erat omnes transire ad numerum a 20. annis, & supra, & quod quilibet numerus daret dimidium siclum, vt patet Exod. 30. c. ideo si computarentur Leuitae sub eadem summa Israelitarum fieret computatio in eis eodem modo, scilicet a 20. annis, & supra, Deus tamen in Leuitis volebat fieri aliam computationem. Et hoc dupliciter, quia primum volebat computari omnes Leuitas ad accipiendum ipsos pro primogenitis Israelitarum: secundum volebat eos computari pro distributione officiorum. Pro prima computatione accipiendi erant Leuitae ab vno mense, & supra, vt patet Nume. 3. c. pro secunda computatione accipiendi erant Leuitae ab anno 25. vt patet Nume. 8. vel ab anno 30. vt patet Numer. 4. non erat autem talis computatio Leuitarum, sicut ceterorum Israelitarum: ergo non debebant poni sub eadem summa, & ista fuit causa potissima, quare Deus iussit, vt non computarentur Leuitae cum Israelitis, & non vt non liceret eis pugnare cum postea licerit. Ad secundum argumentum cum dicitur, quod in bello contra Madian assumpti sunt aliqui de qualibet tribu. f. mille: de Leuitis autem nulli assumpti sunt: ergo non pertinebat pugnare ad Leuitas: respondendum est, quod cum pugnatum est contra Madian pauci de Israelitis erant necessarii: nam de tanta multitudine, soli 12. millia fuerunt missi ad pugnandum, vt patet Numer. 31. c. nunc erant necessarii multi pugnatore, quia non solum illi, qui erant de nouem tribubus, & dimidia transieuntibus Iordanem in pugnam vocati sunt, sed etiam Rubenitae, Gaditae, & dimidia tribus Manasse, qui habitabant ante transitum Iordanis compulsi sunt ire in pugnam: ideo cum pugnatum est contra Madian non erat aliquid, quare omnes Israelitae illuc ire deberent, & manserunt in castris plurimi: cum vero pugnandum fuit contra Chanaanos transito Iordane erant necessarii multi bellatores: ideo rationabile fuit ipsos Leuitas assumi. Ad tertium argumentum cum dicitur, quod non licet ministris Dei effundere sanguinem, & occidere, sed qui occiderit quemquam irregularis est. Respondendum est, quod in nouo testamento occisio, & bigamia, & quaedam alia inducunt irregularitatem, ita quod si quis ista commiserit ad sacros ordines promoueri non potest, vel si iam fuerit promotus, cessabit ab omni officio, & hoc quia sic iussit Apostolus. In veteri autem testamento nihil horum vetitum erat: ideo esse bigamum, trigamum, aut quadrigamum, non faciebat irregularitatem: idem de occisione, vt in superioribus inductum est, immo ipsa effusio sanguinis faciebat aliquem dignum sacerdotio, vt patet de Phinees. Numer. 25. & primo Machabeorum 2. c. Causa autem differentiae est, quia status sacerdotialis est hic prior, & perfectior, quam

in veteri testamento: ideo rationabile fuit aliqua vetari sacerdotibus nostris, quae non erant vetita sacerdotibus temporis illius, sicut simpliciter status totius noui testamenti est perfectior statu veteris testamenti: nam in veteri testamento libellus repudi, & vitra, & quaedam alia permittebantur, quae non permittuntur in nouo. Patet ergo ex praedictis, quod Leuitae trans Iordanem pugnaerint contra Chanaanos, sicut reliquus Israel, & consequenter acceperunt partes in praeda. Cunctis hominibus interfecit. Idest ista diuisio praedae facta est, postquam occisi sunt omnes homines harum ciuitatum: nam dum bellum durauit, quamquam caperetur quotidiana praeda non diuidebatur, quia aliquando praeda ciuitatis erat parua, & non poterat conuenienter diuidi inter tantam multitudinem: ideo seruabatur vsque ad vltimum, & tunc cessante bello diuisa est. Sicut praeceperat dominus Moyse seruo suo. Hic ponit quomodo Iosue quantum ad omnia, quae fecit obseruabat legem domini, & hac data est per Moysen. Deus autem primo dedit eam Moyse, & sicut ipse praecepit Moyse: ita praecepit Moyses Israeliti. Et dicitur, sicut praeceperat dominus Moyse, quia lex data Iudeis non dabatur immediate ipsis, sed loquebatur angelus domini Moyse in secreto, & postea Moyses proponebat eam publice toti populo: solum autem accepit Israel praecepta decem immediate a Deo in voce tubae, patet Exod. 19. & 20. cetera Deus locutus fuit Moyse, & Moyses proponebat populo. Causa autem quare illa Deus in voce tubae populo locutus est, & nulla alia, declarata est Exo. 20. c. Considerandum, quod hoc quod dicitur, quod Iosue obseruauit legem, sicut praecepit dominus Moyse, non est referendum ad omnem legem, quia non obseruabat nunc omnem legem Iosue: nam caeremonialia non obligabant pro isto tempore, sed solum quando esset data pax ab omnibus nationibus in circuitu, vt patet Deuteronom. 12. nunc autem erat continuum bellum. Etiam quia dato, quod Israelitae vellent obseruare leges sacrificiorum quotidianorum, & caeremonias festorum, non poterant, quia ista requirunt magnam tranquillitatem, ipsi autem quotidianis implicabantur bellis, sed solum referunt ad ea, quae tangebant materiam, in qua Iosue versabatur, scilicet circa actus bellicos, & sequentia ad bellum, & de his erant datae leges Moyse, quas obseruabat Iosue. Primum de bello: nam erat data lex, quod cum gentibus extraneis quod esset bellum posset iniri sedus non occidis hostibus, & si pugnando caperentur ciuitates soli viri pugnatore destruebantur: parvuli autem, & foeminae non occidebantur, sed assumebantur in seruos. Si autem essent de gentibus terra Chanaan, non poterat aliquis sumi in seruum, aut relinqui viuens aliquo pacto pacis, sed omnes occidebantur, vt patet Deut. 20. c. hanc legem obseruauit Iosue, quia de ciuitatibus, quas accipiebat nullas omnino dimittebat reliquias; vt patet ex superioribus precedenti c. & hic. Erat etiam lex de consequentibus ad bellum. f. de diuisione praedae, quod diuideretur exercitui, vt patet Deuteronomo 20. c. hanc quoque obseruabat Iosue, vt patet supra immediate, quia caesis omnibus hominibus terrae illius praeda diuisa est filiis Israel.

Quae praecepta legis hic obseruabat Iosue.

Ita praecepit Moyses Iosue. Lex data erat vniuersaliter ad totum Israel, vt patet in omnibus libris legalibus, & non magis ad Iosue, quam ceteros, quia tamen Iosue successurus erat in ducatum totius populi, Moyse iussit Deus, vt Moyses confortaret eum, & corroboraret, vt patet Deut. 3. & 31. c. & tunc Moyses dixit praecepta aliqua specialiter. f. quod commendaret ei obseruare totam legem, in qua dux futurus erat, dabat ei specialiter praecepta, quae ad regimen ducti pertinebant, & haec obseruauit Iosue. Et ille vniuersa compleuit, vniuersa

Iosue ob-
feruati-
mus legis

Verba precepta, quae Moyses dedit Iosue specialiter pertinentia ad regimen ducatus obseruauit Iosue, sicut illa, quae supra posita sunt: alia autem non erant sibi specialiter pertinentia, cum nec tempus opportunitatem obseruationis illorum induceret. *Non preterijt de vniuersis mandatis, nec vnum quidem verbum.* Repetitio eiusdem est ad magis imprimendum menti, & laudandum Iosue, quod fuerit obseruantissimus legis. Nam praeter hoc, quod Moyses moriturus valde commendauit Iosue obseruationem legis, adhuc Deus post mortem Moysi apparuit Iosue, & monuit, vt obseruaret diligentissime legem Moysi, & quod tunc intelligeret via sua, cum sequeretur legem, vt patet s. i. cap. & Iosue his communitus diligenter obseruauit. Et cum dicitur, quod non praeteriit nec vnum verbum, non est intelligendum, quod obseruauerit omnia precepta, sed quod non praerogatus est aliquod preceptum. Differunt enim haec: nam ad obseruandum omnia precepta legis necesse erat, quod Iosue haberet exercitationem circa quodlibet de preceptis, vt in sacrificiis, & purificationibus, ceterisque ceremoniis, sed non habebat exercitium circa aliquid horum, nec obligabantur vsque ad tempus datae pacis ab hostibus in circuitu. Ad non praerogandum aliquod preceptum requirebatur, quod non haberet actualiter actum contrarium alicui de preceptis etiam si nullum illorum compleret. Primum enim exigit multos actus. Secundum sine aliquo actu consummatur: ideo verum est, quod nullum de preceptis praeteriit Iosue, quia quamquam non compleuerit illa, cum non daretur opportunitas ad operandum secundum illa: tamen nunquam egit contra aliquod illorum.

Et si dicas, quod non complendo illa in temporibus suis, dicebatur infringere, sicut non obseruando ceremonias festorum, vel purificationum temporibus statutis. Respondendum est, quod non obseruando ista non infringebat legem, quia lex tunc violatur quando in tempore, quo ad obseruationem obligabat non obseruabatur: de omnibus tamen ceremonialibus veteris testamenti sic est, quod non obligabant toto tempore, quo Iosue erat pugnans contra Chanaanos, sed quouique daretur pax, & habitaret Israel per loca sua, vt patet Deutero. 12. ergo quamquam non obseruaret illa Iosue non dicebatur praerogari aliquod illorum. Vel potest intelligi, quod non praeteriit, nec vnum verbum de his, quae precepit dominus Moysi. i. quod obseruauit omnia precepta: & tunc non accipietur vniuersaliter preceptum, sed solum pro illis, quae occurrerent Iosue ad quotidianos ducatus sui actus, scilicet in pugnando, & diuidendo praedam. De his enim non praeteriit, nec vnum verbum, vt declaratum est.

Sup. 16.

Cepit itaque Iosue omnem terram montanam, & meridianam, terramque Gosen, & planitiem, & occidentalem plagam, montemque Israel, & campestriam eius, & partem montis, quae ascendit Seir, vsque Baalgad per planitiem libani subter montem hermon, omnes reges eorum cepit, percussit, & occidit. Multo tempore pugnauit Iosue contra reges istos. Non fuit ciuitas, quae se non traderet filiis Israel, praeter Heuatum, qui habitabat in Gabaon, omnes enim bellando cepit.

Cepit itaque Iosue. Hic ponitur tertium, scilicet bellum obtentum, id est quid Iosue bellando effecerit: & est, quod cepit vrbes multas, quod declarat immedia-

te, & ponuntur terra quas cepit Iosue in bello isto continuo.

In quo sciendum est, quod totam terram, quae hic nominatur, & praecedenti cap. cepit Iosue vno impetu. s. non cessando a bellis, donec eam obtineret, vt patet praecedenti cap. & fuit duratio ista fere annorum septem, vt declaratum fuit supra 4. & dicitur infra c. 14. post hoc autem non pugnauit Iosue contra Chanaanos; sed mansit terra in pace tota vita sua quousque; ipse fuit grandaeuus senex, & adhuc non erat capta tota terra, vt patet infra 13. c. Iosue senex prouecta aetatis erat, & dixit Dominus ad eum, senuisti & longaeuus es, & terra latissima derelicta est, quae necdum forte diuisa est. In istis autem septem annis acquisiuit Iosue terram, quae sufficiebat habitationi omnium Israelitarum pro tunc, & amplius, quia multas de ciuitatibus, quas acquisierant, combusserunt. somnes ciuitates, quae erant in plano, & non erant munitae fortissime, vt patet supra: tota autem haec terra nominatur hic sub aliquo vniuersalitate. *Cepit itaque Iosue omnem terram montanam, & meridianam.* Vocatur hic terra montana terra Chanaan in parte aquilonari. Et patet, quia distinguitur contra meridianam, sed non sunt differentiae aliquae oppositae meridianae terrae, nisi terra aquilonaris, & sic vocatur supra terra aquilonaris montana. s. ad reges quoque aquilonis, qui habitabant in montanis.

4. c. q. 19.
& melius.
9. c. q. 33.

H *Quae terra Chanaan pars esset montana, & quae meridianam. Quae. X.*

N E tamen est ex hoc intelligendum, quod solum latius aquilonare terrae Chanaan esset montuosum: nam & latius meridianum habebat montes cum esset desertum Sin in latere illo, & ascensus scorpionis: vt patet Nume. 34. c. vocatur tamen terra aquilonaris montana, quia erat magis montuosa, quam australis. Considerandum etiam quia non est accipiendum largum de terra montana, & meridianam, quae cepit Iosue: nam tunc diceretur, quod totam cepit terram Chanaan Iosue, quia tota terra illa sufficienter diuiditur in meridianam, & septentrionalem, sed non cepit totam: cum perducto ad nimiam vetustatem Iosue magna terra relinquatur, quae non venisset in partem Israelitarum, vt patet J. 13. & mortuo illo adhuc non erat subacta hebraeis, vt patet Iudicum 3. c. Sed vocatur terra montuosa tota terra aquilonaris, in qua habitabant Amorrii, Hethaei, Iebusei, Pherezei. Ista enim vocatur montana: sic patet supra in litera. s. Amorrii, atque Hethaei, ac Iebusei, ac Pherezei in montanis. De his enim non fit mentio, quod aliqui eorum derelicti fuerint, vt patet infra 13. & Iudicum 3. vbi ponuntur Chanaanorum gentes derelictae post mortem Iosue. Terra meridianam potest accipi hic ferre totum latius meridianum a confinio lateris orientalis, vsque ad terram Philistinorum in occidente terrae illius, quia illa non fuit capta. Nec tamen pro toto hoc accipitur: nam praeter istas duas differentias, s. montanam, & meridianam ponuntur hic aliae differentiae terrarum captarum, vt patet in litera: terra autem Chanaan, quae a Iosue capta est melius cognosci potest per eam, quae non fuit capta, quam per eam, quae fuit capta: nam demptis quibusdam partibus, quae captae non sunt, de quibus infra 13. & Iudicum 3. tota terra Chanaan a Iosue capta est.

Terramque Gosen. Ista terra Gosen secundum assignationem literae differre debet a terra meridianam, & montanam, & est quaedam regio magna in terra Chanaan, quae est quasi in medio terrae illius. s. quod non declinat multum ad latius meridianum, nec rursus ad latius aquilonare, & peruenit vsque ad ciuitates Gabaonitarum,

vt

Sit' maris
Ceneroth.

Achar' ci-
uitas Phil-
istinoru
vbi.

Mons iste
quae voca-
tur Israel.

vt patet supra praecedenti. c. s. a Cadesbarne vsque Gabaon omnem terram Gosen vsque ad Gabaon. Erat tamen Gabaon in forte Beniamin, vt patet infra 18. Ideo magis erat terra Gosen meridianam, quam aquilonarem. Distinxit tamen hic litera terram Gosen a terra meridianam, quia illa est in extremitate lateris. *Et planitiem.* Id est terram, quae vocatur planities in terra Chanaan fuit subiecta Israelitis tempore Iosue: non est autem aliqua terra sic vocata, sed erat terra plana, & vocatur planities. Nec tamen est intelligendum, quod in terra Chanaan nulla esset planities praeter illam, quia quaedam vocatur campestris partes, & aliae planae, & in terra, quantumcunque syluatica planities aliquae sunt, sed vocata est quaedam pars terrae Chanaan planities, quia illa differretur ceteris plana erat sicut in regno Legionis quamdam partem vocamus campos Gothicos, quia licet in terra Castellae, & Legionis multae planities sint: illa tamen praeter ceteras est differretur magnitudine, & equa litate. Et ista planities est quaedam regio, quae erat apud mare Ceneroth, sive Tiberiadis ad partem meridianam maris illius. Sic patet supra in litera. s. qui habitabant in montibus, & planicie contra meridiem Ceneroth. Qui autem in regione hac erant pugnaverunt Iosue, & Israelitas, vt patet supra, & deleuit eos Israel capta terra illorum. Erat autem terra ista orientalis, quia mare Ceneroth est in parte orientali terrae Chanaan. s. apud Iordanem, & est in confinio lateris septentrionalis, & orientalis, vt patet Num. 34. planities autem haec non erat minus orientalis, sed solum differretur, quia erat minus septentrionalis: cum dicitur esse ad meridiem Ceneroth, & ista planities tendit versus Iericho, & vrbes meridianas terrae illius. *Et occidentalem plagam.* Non est accipiendum, quod fuerit pars occidentalis terrae Chanaan subiecta Israelitis. nam de ea parum aut quasi nihil acceperunt, & hoc quia in occidentali parte terrae Chanaan sunt Philistinum, quae in quinque regiones diuiduntur, vt infra 13. c. & isti tendunt a parte meridianam versus aquilonem, & Acharon, quae est vltima ciuitas Philistinorum, & aquilonaris magis in tota terra illa. Ad partem autem occidentalem tangentem latius septentrionale erant Tyrii, & Sidonii, & tamen de his nulli erant dediti in potestatem Israel, erant autem omnes isti extremi in parte occidentali, & omnes apud mare, quia Philistini apud mare sunt, & ob hoc mare illud vocatur ab eis mare Palestinorum. Tyrii quoque, & Sidonii sunt iuxta mare occidentale, & tamen ipsi manebant: ergo non manebant Iudaeis loca aliqua in parte occidentali terrae Chanaan apud mare, nisi inter latius meridianum, & septentrionale aliquid satis modicum. Sed potest dici terra occidentalis tota terra, quae erat declinans ab oriente versus occidentem, quamquam non tangeret limitem occidentis. *Montemque Israel, & campestriam eius.* Iste mons vocatur sic, non quod vocatus fuerit sic primo ab Amorriis, sed quia Israelites postea eum sic vocauerunt, sicut multa nomina locorum sunt in eis, quae infra dicuntur, quae ab Israelitis posita sunt, & non vocatur mons Israel, quasi non esset aliquis alius mons in toto Israel, cum sit terra montuosa nimis, praecipue contra aquilonem, vt supra patet, sed vocatus fuit ex aliquo casu, vel forte sola intentione imponentium, sicut est in plerisque locorum nominibus, in quibus sola voluntas impositorum est causa, & contingit saepe, quod idem nomen sit pro regno toto, & pro aliquo loco paruo regni illius, & sic vocabatur tota gens Hebrorum Israel, & rursus mons iste vocatur Israel, est autem iste mons ad partem meridianam terrae Chanaan, sicut mons sequens qui ascendit in Seir, & sunt apud montem istum campestria magna, & hoc quoque possederunt Israelites.

Et partem montis, quae ascendit Seir. Iste est alius mons, quem Israelites acceperunt, & est in latere meridiano terrae Chanaan versus lateris orientalis confinia: nam iste mons ascendit in Seir, id est in Idumeam, sed Idumea est ad partem meridianam terrae Chanaan circa latius orientale, cum sit Cadesbarne in confinio Idumae, vt patet Numeri. 20. & Cadesbarne est in latere meridiano terrae Chanaan apud orientem, vt colligitur supra praecedenti capitulo, & Numeri. 34. coniungitur autem Idumaea terrae Chanaan apud Berhoron, quae est vrbs terrae Chanaan, & est Bethoron inferior, vt patet in libro de Descriptione terrae Sanctae, & dicitur de parte montis, qui ascendit Seir, quia erat aliquis mons magnus cuius pars quaedam erat pertinens ad terram Chanaan, & alia pertinebat ad Idumaeorum terram, sicut in multis terris nunc est, quod aliqui montes, vel colles partim pertinent ad vnum regnum, & partim ad alterum, & Israelites acquisierunt partem montis pertinentem ad Chanaan. De parte autem pertinente ad Idumaeos nihil acceperunt: iusserat enim dominus, vt nequaquam mouerentur in pugnam contra Idumaeos, quia non daret illis vestigium pedis saltum de terra eorum, vt patet Deut. c. 2.

Vbi litera nostra dicit. *Partem montis.* Est litera hebraica aliquo modo egiua, quia potest dici, & parte montis, vel montem blandum, sive lenem, & in isto secundo sensu magis accipiunt Iudaei moderni, vt communiter. & dicunt, quod vocatur mons lenis per contrarium, quia in eo erant durissimi lapides. Et tunc non erit sensus, quod partem montis acceperunt, sed montem, scilicet totum. litera tamen nostra rationabilius posita est, quia dicitur, quod iste mons ascendit in Seir, sed de monte ascendente in Seir non poterant Israelites accipere totum montem, sed partem eius, cum de terra Seir nihil acceperint Iudaei.

Situs Baal-
gad.

Vsque ad Baalgad. Nomen terrae est Baalgad. Et non debet coniungi literae superiori, id est totam partem montis, quae extenditur vsque ad Baalgad, nam mons cum ascendit in Seir a terra Chanaan declinat a septentrione in austrum, quia magis est meridianam terra Idumae, quam terra Chanaan, cum coniungatur ei a latere meridiano, ideo mons cum magis introierit in terram Seir magis tendit in meridiem, sed Baalgad est magis septentrionale, quam tota terra haec, cum sit ad radices montis hermon, & libani: & isti montes sunt in latere aquilonari terrae Chanaan, vt colligitur Numeri. 34. & Deuteronomi. 3. c. & 4. Sed debet incipi hic sententia continuata clausula, scilicet, quod ceperunt Israelites montem, qui intrat in terram Seir, & ceperunt totam terram, vsque ad Baalgad, quae est quaedam regio, vel locus in latere septentrionali terrae Chanaan. Et hoc est verum accipiendo a parte orientali, vsque ad Baalgad. Nam ab occidente vsque ad Baalgad non fuit capta terra a Iudaeis, vt patet infra 13. c. & ponitur Baalgad, tanquam aliquis terminus medius in latere septentrionali, & pars relicta versus orientem, scilicet versus mare Ceneroth, quod est in extremitate aquilonaris lateris ad orientem erat capta a Iudaeis, reliqua autem, quae tendebat a Baalgad versus occidentem, non erat capta a Iudaeis, & patet hoc infra 13. vbi ponuntur, quae non erant capta de terra Chanaan. Et cum posuisset de terra quinque regulorum Philistinorum, qui erant ad occidentalem partem in coniunctione ad latius meridianum, subiungit de terra, quae erat a Baalgad, & incipit computare versus occidentem, scilicet a Baalgad, vsque ad Emarh, & inde ad omnes Sidonios, & ibi finit. Sidonii tamen sunt apud mare occidentale: ergo Baalgad est terminus a parte orientali concludens terram, quae non capta erat relicta versus occidentem.

Per

Per planitiem Libani. Mons libanus est altissimus, hic tamen dicitur planitiem libani, quia libanus dicitur quamdam magnam terram in latere septentrionali terrae Chanaan, & quaedam partes sunt montuosa, & aliae planae, & illarum partium montuosarum quaedam habent nomen speciale montium, & quaedam earum vocatur Hermo, & peruenit usque ad partem orientalem terrae Chanaan per latus septentrionale. Et tunc cum planities illa, quae est apud montem Hermo pertineat ad montem libanum dicitur esse planities libani, & tamen quia est ista planities apud partem illam montuosam libani, quae vocatur hermon, dicitur esse ista planities libani sub hermon, vel apud radices hermo. Et hoc etiam conuenit, quia dicitur infra 13. quod multi habitauerunt in monte libano: si autem esset mons altissimus, nemo in eo congrue habitaret, potissimum quantum ad magnas vrbes, quae esse non possunt conuenienter, nisi in locis planis, aut campestribus.

Si autem aliquis dicat, quod dicebantur habitare isti in planicie libani, in quadam planicie, quae est apud radices libani. Non stat, quia tunc etiam dicerentur habitare in planicie hermon, cum ista planities sit ad radices hermon, ut patet hic cum dicatur ista planities esse subter montem hermon, & infra 13. dicitur ad radices hermon, ubi agitur de hoc.

Item quia dicuntur morari aliqui in monte libano, ut patet 7. 13. & non dicuntur habitare in monte hermo: si tamen mons libani diceretur planities, quia sub ipso esset, non magis diceretur habitatio esse in monte libano, quam in hermon, sed non conceduntur aliqui habitare in hermon: ergo accipitur libanus large pro magna terra, cuius partes quaedam montuosae erant, aliae autem planae, & in istis planiciebus habitabant multi populi. *Omnes reges eorum cepit, percussit, & occidit.* Id est omnes reges terrarum istarum: nullus enim fuit, qui vel in bello, vel in vrbe sua non caperetur. Percutere, & occidere ad idem pertinet: non tamen innuitur in hoc, quod quilibet istorum regum vulneribus periret: nam quidam eorum sine vulneribus corruerunt, sicut quinquae reges suspensi, de quibus supra praecedenti c. De ista terra, quae capta est, considerandum est, quod tota terra capta est praeter partes quasdam expressas infra 13. & Iudic. 3. ista autem terra sic erat disposita, quod solum latus orientale terrae Chanaan captum est non manente ibi aliquo loco Chanaanorum, & in toto latere meridiano nihil mansit, quod non caperetur ab Israelitis. idem de latere septentrionali, usque ad frontem occidentalem. frons autem illa non fuit capta, sed mansit ibi in terra Philistinorum diuisa in quinque regulos, & incipit a latere meridiano in extremitate, scilicet a flumine turbido, quod irrigat Aegyptum versus aquilonem, & consummatur in ciuitate Acharon, ut patet infra 13. Est etiam ibi in parte occidentali tota terra Tyri, Sidonis, quae capta non fuit, & est iuxta mare, sed ibi magis extenditur pars terrae. scilicet in latere aquilonari apud montem Hermon usque Baalgad: tota autem reliqua terra mansit sub potestate Israelitarum. *Multo tempore pugnavit contra reges istos.* i. quamquam supra dicatur, quod viro impetu capta sunt omnia, quae supra habentur: tamen non fuerunt simul capta, vel in paucis temporibus, sed multo tempore pugnando. nam postquam pugnavit contra reges istos multos Israel ad aquas Meron, pugnavit singulariter contra quolibet accipiendo vrbes eorum, & cum iam non congregarentur publice, erat leuius cuiuslibet regum defendere se intra mensia vrbis suae. Fuit autem istud tempus magnum minus quam septem annorum, ut declarabitur infra 14. *Non fuit ciuitas, quae se non traderet filiis Israel.* Multae manserunt ciuitates, quae non se traderunt Israelitis, vivente Iosue, nec eo mortuo magno post tempore. De vira eius

patet infra 13. ubi ponitur terra, quae non subiecta fuerat Israelitis ipso inueterato. etiam post mortem eius mansit eadem terra, ut patet Iudic. 3.

Ideo aliqui, ut Nicolaus exponunt, quod non fuit ciuitas, quae se non traderet Israelitis hyperbolicè, quae quamquam multae manserunt, cum plurimae traditae fuerint, dicuntur non mansisse aliquae vrbes, sicut et tribus multis ad spectaculum dicitur, quod tota ciuitas illuc vadit. Sed magis est sensus literae propinquus, quod non fuerit aliqua ciuitas, quae se non traderet referendo ad id, quod dictum est: nam ponebatur supra terra tota, quae capta fuerat ab Israelitis, & de hac dicebatur, quod non fuit ciuitas, quae se non traderet Israelitis. Et ista patet sententia ista cum ante hoc posuerit terminos terrae captae, & quia de omnibus locis sub illis terminis clausis verum est, quod capta fuerint: est verum, quod non fuit ciuitas, quae effugeret manus Iudaeorum. Et iste sensus est necessarius, quia quandoque littera potest stare proprie, quod reducatur ad modum figuratum, aut improprium, error est. Sic est de propositione vniuersali, quia ipsa proprie stat distributive pro suppositis omnibus: cum autem reducitur ad hyperbolem stat extra naturam vniuersalitati. pro multis. Quandoque ergo potuerit stare pro omnibus suppositis, & reducitur ad hyperbolem, error est. Sic est hic, quia potest stare vniuersaliter proprie, ut declaratum est.

Prater Heu, qui habitabat in Gabaon omnes bellando cepit. Tollitur hic dubium, quia cum dictum fuit, quod non erat aliqua ciuitas, quae se non traderet filiis Israel, crederetur, quod sponte faciebant. Et respondetur, quod faciebant necessitate compulsi: nam ipse non tradebat se, sed magis Iosue eas pugnando capiebat, & hoc, quia videbant Chanaanai nullam sibi salutis spem esse si Iudaeis se traderent, cum eis non esset fas aliquo interposito pacto quemquam de Chanaanais saluum permittere: nam multi se tradidissent sine bello siquid profecisset: ideo gloriosius eis erat viriliter pugnando pro seipsis, & patria commori, quam tradi in manus hebraeorum. facilius quoque erat eis pugnando, & percutiendo hostem mori cum actio, & reactio esset, quam si solum ad mortem certissimam se exponerent manibus hebraeorum: potissimum, quia pugnando fortassis effugere possent mortem, ut si fugientes de bello in aliam tenderent regionem: tradendo autem se manibus hebraeorum nullus erat euadendi locus.

An Chanaanai peccauerint pugnando contra hebraeos, vel forent inustum bellum. Quaest. II.

QVAERET aliquis circa hoc, an Chanaanai iustum fouerent bellum, vel peccarent pugnando contra Iudaeos. Aliquis dicet, quod peccabant inferendo bellum Iudaeis, quia si aliquis pugnat pro re non sua contra dominum rei peccat. Chanaanai autem erant huiusmodi, quia Deus tradiderat terram illam Israelitis: ergo pugnando contra eos pro terra peccabant. Ad hoc respondendum est, quod Chanaanai pugnant contra Israelitas pro duobus. scilicet pro defensione vitae, & pro tuitione patriae: nam Israelitae ingressi fuerant in terram Chanaanorum, & inquietabant eos ad mortem, nec solum pro acquisitione terrae, ut eam suae ditioni submitterent, sed etiam ut Chanaanos deleterent: nam quamquam Chanaanai, vellet subici Israelitis, in tributarios relicta eis patria, vel effici serui eorum, non donabatur eis vita, & dato quod vellent totaliter sedes relinquere in aliam terram profecturi incolumes non sinebant, sed quoquo modo eorum sanguinem effundere volebant. Hoc dato cum quaeritur, an peccarent Chanaanai pugnando contra

Nicolaus refellit.

tra Israelitas. Respondendum est, quod aut pugnant ad vitam tuitionem, aut defensionem patriae, si primo modo dicendum est, quod non peccabant defendendo se ab Israelitis, & occidendo Israelitas si possent. Nam in defensione est generale, quod nemo peccat defendendo se a morte si sola defensio sit. Pro quo sciendum est, quod ille, qui se defendit, aut solum se defendit neminem impugnando, aut aliquem impugnat, ut se defendat, & non non posset se defendere, nisi aliquem impugnaret. Si primo modo semper est licitum se defendere, siue ille, qui se defendit, mereatur mala pati, siue non mereatur. Si non meretur mala pati, manifestum est, quod siue a iudice se defendat, qui iniuste condemnare vult siue a parte alia non peccat. Immo si quis potens se defendere nulla mala meritis permittat se mori, cum se posset honeste defendere, peccat: ipse. n. hostis suus, & homicida est. Si autem non mereret mala, & a falsis testibus conuincitur, si non potest se liberare honeste, permittens se mori non peccat, quia non est in potestate sua, an moriatur: sed a iudice perdet, & testibus. Et si forte iste posset effugere mortem per aliquem modum inhonestum, & effugeret, quam non mereret mortem, peccaret. Vt puta probatum est per testes, quod iste occidisset Platonem, & est falsum: ipse poterit elidere istos testes si per alios testes firmiores, vel quibus magis credi debeat prober negatiua indirecte. scilicet pbandando, quod erat in alio loco distanti inde satis tpe, quo testes deposuerunt occisionem suam se factam: & sic liberabit. Si tamen isti testes, quos inducit ad pbandam negatiua inducunt ad deponendum id, quod negantur precibus, vel pecuniis huius conuicti, qui in veritate innocens est: inhonestus modus liberationis a morte est, id peccat mortaliter si corrumperet testes, ut deponant conscientiam ad liberandum eum, sed potius det oia mala pati, quam malo consentire, quia non sunt facienda mala, ut bona eueniant, ut patet ad Ro. 3. c. quicunque tamen modus honestus licitus est. Si autem aliquis non iudex velit iniuste nocere, defensio quae sine impugnatione est iusta est: immo interdum necessaria, ut cum quis nos occidere, vel mutilare cupit, si n. haec videntes non cauerimus, idem est ac si parietem ruentem conspicientes inde fugere negligamus. Si autem qui se defendit non pugnando defendat se a pena, quae ei iuste infligitur, ut quia fornicatus est cum vxore alterius, vel furatus fuit, & vult se defendere non impugnando, sed fugiendo, aut alio quouis modo non nocendo persequenti: aut iste, qui persequitur est persona priuata, ut pote, quod dominus rei, quam furatus sum, aut furari intendebam, aut aliqui nomine eius me persequitur ad mortem non iudicarie, sed manu sua, qui furatus est, si fugiat, ne occidatur, non peccat, immo si putaret se posse saluari fugiendo, & non fugiat expectans, quod eum occidat aduersarius, aut permittens se occidi peccat mortaliter, & ipse homicida atque hostis suus est. Eodem modo si aliquis adulteratus est cum vxore alterius, & superueniens vir occidere vult meum, si fugere possit & non effugiat mortem fugiendo, peccat mortaliter permittens se occidi. Si autem ille, qui persequitur ad mortem eum, qui meretur, scilicet furem, vel adulterum sit iudex, si potest se fugiendo defendere, & fugiat, non peccat, quia naturale desiderium est conseruare vitam, quicunque autem agit per naturam inclinationem, si non agat contra aliquam legem non peccat, nulla tamen lex est, quae vetet eos, qui deliquerunt antequam sint in potestate iudicum, fugere.

Est tamen differentia in isto casu a superioribus, quia licet isti sit licitum fugere mortem fugiendo, tamen non peccat si non fugiat eam: ut si expectauerit iudicem qui cum secundum legem capite plecti faciat, quia in remissionem delictorum potest iste iuste desiderare, vel magis permittere, ut in eo pena legis exerceatur.

Alph. Tost. super Iosue. Pars II.

ab illo, qui tanquam distributor iustitiae, & persona publica hoc efficere potest. rō diuersitatis a superioribus est, quia cum dominus rei furto accepta persequitur furem ad occidendum est relicta re, vel iniuriatus persequitur iniuriatorē, non persequitur, ut distributor iustitiae, sed ut hostis ex ira: id mors illa iniuste infligitur ex parte iniuste. cum tamen aliquis honeste effugere potest mortem iniustam, & non fugit, peccat. si autem iudex persequatur furem ad mortem, & ipse potens fugere permittat se capi, ut exerceatur in eo pena legis, non fugit mortem iniustam, sed iustam, cum iudex sit persona publica, & positus ut distributor iustitiae, & comperit ei ius distribuendi penas reis secundum legem, & sicut egrotus duras pharmacias sustinet, ut graues morbos effugiat, ita iste desiderio relicta uirtutis, aut expianda iniquitatis iniuste se permittit pena legis multari. De autem quod illicitum sit sustinere mortem iniustam, cum modo quocunque honesto effugere potest. nam interdum non solum non est iniustum pati mortem iniustam, vel expectare, sed est necessarium est: ita ut si ea effugerimus potest sit. si cur cum non potest haberi modus honestus ad euandam eam ut mors illa martyribus ab infidelibus pro fide Christi iniustissima erat. ipsi tamen peccassent mortaliter, si subicerent nomen Christi ad mandatum infidelium infidelium quamquam non cogere colere idola, aut non occiderent. & hoc quia illicitus modus effugiendi mortem erat subicere nomen Christi ad mandatum infidelium, postquam semel capus esset ab infidelibus ob hanc causam: scilicet si aliqui christiani, qui prius publice confitebantur adueniente magna persecutione se abscondant, uel fugiant, vel prius nomen Christi subiceant, quia de his non potest diffiniri sicut de his, qui semel capti, ut non occidant, ad mandatum infidelium subicent nomen Christi, quia isti cum perceptis infidelium pareant, vult aliqui infidelitatis hinc licet non habeant. & quod permittant talia de se apparere huiusmodi dantes exemplum potest est: & potius deberent mala pati, quam consentire huic malo. Qui autem metu persecutionis urgentis subicent, non quia eis notatum iniustum est, non dant huiusmodi exemplum, id non est necesse se, quod dicamus eos peccare, cum ex infirmitate a morte iniusta per huiusmodi taciturnitatem se defendant. Contra id, quod dicebat, aliqui obiciet. scilicet quod si quis furatus fuisset, vel adulteratus, & dominus rei ablata persequatur ad mortem furem, vel uir vxoris adulterae moechum, & possit fugiendo liberari a morte, & fugere nolit sustinens mortem peccat mortaliter. nam sicut iudex potest infligere furi mortem iniustam, & adultero, & non fugiendo cum saluari possit, sed expectando iudicem non peccat, expectando virum cum cuius uxore adulteratus est, & occidatur ab eo, quamquam fugiendo possit liberari non peccabit quia potest ei infligere iniuste mortem. patet quia sicut iudex habet auctoritatem a lege distribuendi penas, ita vir, cuius vxor adulterata est, habet auctoritatem a lege occidendi adulterum, & moecham simul reptos, ut patet digestis de adulteris in lege Gracchus. Respondendum est, quod si adulter fugere possit, & non fugiat permittens se occidi indefensus, peccat mortaliter. Cum arguitur quod licet uiro cuius adulterata est uxor hoc facere, respondendum est, quod non data est uiro huic auctoritas iudicandi, & distribuendi penas in hoc crimine sed permittens est ad duritiam cordis nostri, & ad horrorem criminis, ut hoc facere possit talis vir: esset enim mestissimum si uiro reperenti uxorem sic cum alio turpiter agentem non liceret percutere utrunque. dedit ergo lex potestatem uiro uindicandi huiusmodi scelus propter dolorem magnum tam grauis iniuriae. unde in praescripta lege Gracchus dicitur de illo, qui uirum occidit repertum cum uxore sua, quod tam iniustum dolorem tolerare non potuit. Non est autem bonum simpliciter, quod iste seipso uisionem de hac iniuria expetatur, lex tamen permittit ex praedicta causa, sicut permittit Deus in

B lege

Lege Moſaica, q̄ daretur libellus repudij, & q̄ daren-
tur pecunię ad vſuram, ut patet Exo. 24. & tamen non
erat bonum ſecundum ſe, ſed ad duriciem cordis iu-
dæorum permiſſum eſt, ut patet Matth. 19. ca. ita non
eſt bonum, q̄ vit ſic reperiens vxorem ſuam, vtrunq;
occidat, quāquā lex permittat, rectius. nageret, ſi non
occideret eos: iō nō eſt iſte, ut iudex, nec mors iſta
adultero ab hoc eſt vt a iudice, ſed magis, ut ab hoſte.
Itē nō eſt iſte, ut iudex, quia iudici ptās iudicādi man-
data eſt in puniendo & abſoluendo, huic autē nō ē mā-
data, ſed permiſſa auctoritas vindicādi. & ſtria accidit
in iudice q̄ in eo, q̄a iudici eſt neceſſitas puniendi deli-
cta probata corā ipſo, & notoria, q̄ ad officiū ſuum ex-
pectat. expugnare huic autē viro, cuius ē vxor adultera-
ta, nō eſt neceſſitas puniēdi, ſed liberū ē, qd velit age-
re. Itē iudex cū delicta punierit meret valde apud Deū
qui aut occidit vxorem, & adulterum ſimul repertos
q̄q̄ lex humana permittat, apud Deum ſecurus nō eſt
ſed magis peccat, quia id ex iracūdia facit. Item iudex
ſi neglexerit punire delicta notoria, aut i iudiciū dedu-
cta & probata, peccat grauiter, vir autē reperta vxore cū
adultero ſi non occidat eos manu ſua valde meretur
toleratione huius grauiffimi doloris, non eſt igitur, ut
iudex. Item, qui fornicatus eſt cum vxore huius ſi oc-
cidat ab eo, non occiditur vt a iudice, ſed vt ab hoſte,
q̄a non perſequit adulterum ad mortē aīo diſtribuen-
di iuſtum, & corrigendi ſcelera, ſed duriffimo ſtimu-
latus dolore. Si quis igit̄ expectauerit ab eo occidi cū
potuerit fugere, peccat. Si autē deſenſio a morte nō ſit
ſola fuga, ſed ad deſenſionē oportet eſſe impugna-
tionē, eſt diſtinguendum, q̄ aut deſenſio eſt actū iudicia-
rio in verbis, vel quacūq; via iuridica, aut eſt deſenſio
p̄ imaginationem bellicā, in qua ſepe occiſio aut mu-
tilatio ſequit̄, de qua poſterius dicet̄. ſi aut ſit deſenſio
per viam iuris, aut deſenſio erit in cā, i qua meremur
mortē, aut nō: ſi nō mereamur mortē, tunc aut deſen-
dimus nos i partē male, aut calūnioſe accuſantē, aut
i iudicē inique ſentētiantē. Si i partē calūnioſe accu-
ſantē licitū eſt deſendi, & ſi non deſendimus nos, mor-
taliter peccamus, & hoc ſi poſſimus honeſte nos deſen-
dere. ſecus ſi aliquibus modis iniquis, quia tūc ſancti⁹
eſt mortē iniuſtā tolerare, quā aliqd illicitū cōmitte-
re, vt ponebat̄ ſ. exemplū de eo, q̄ per falſos teſtes con-
uincit aliquē reū mortis, q̄a iſte poſſet interdū p̄ teſtes
corruptos probare indirectā negatiuā, licet aliqui vere
p̄bari pt. Deſ tñ caſus, in quo nō p̄t p̄bari niſi p̄ teſtes
corruptos, potius dēt eligere mori inique cōdēnatus,
quam ab iniqua morte iniqua eripi probatione. Si autē
iudex ſit, qui cōdēnauit iniuſte grauado, & iponat mor-
tis ſniam, ſi nos innocentes, & potētes p̄bare iniquitatē
ſnię nō appellemus, nec proſequamur p̄mittentes
ſuccūbere ſnię illi iniquæ, mortaliter peccamus. Secus ſi
p̄bare nō poſſimus iniquitatē, aut credimus nō poſſe
p̄bari, quāquā probabilis ſit, q̄a tūc inuiti morimur.
Et hoc dūtaxat ſi p̄batio ſit p̄ueniens, nā corruptis teſ-
tibus, aut corrupendo iudicem ſuperiorē, ad quē ap-
pellatū eſt, nō licet nobis eripi a morte iniuſta, ſed pec-
camus, ſi hęc fecerimus. Nec obſtat, ſi accuſator ſe i-
ſcripſit ad talionē, & ſi nos p̄baueſimus eū calūniatū
ſuiſſe, plectereſ capite, nā potius eligendū eſt, q̄ ipſe
iuſte moriat̄, quā q̄ nos iniuſte ſubigamur morti: idē
ſi iudex, q̄a iniuſte cōdēnauit, p̄na aliqua plectendus
foret, nam eligendū potius eſt ipſū, quā nos puniri. Si
autē in cā, in qua mortē meremur, q̄s nos ad mortem
p̄ſequat̄, & iudiciariē experiendum eſt, aut deſendere
mus nos aliquo mō illicito, vt corrupendo teſtes ad p̄-
bandā negationē indirecte, vel corrupendo iudicē, &
tunc ſp̄ eſt illicita deſenſio, & mortaliter peccat, nec
ſolū ſi iniquā foueamus litē, ſed et ſi iuſtiſimā fouere
mus cām modis hīs deſendi nō liceret. Si aut ſit deſe-

F ſio p̄ ſolā negationem veritatis, utpote q̄a aliq̄s crimi-
naliter me accuſat, & ego nego q̄ d̄r, ſi ipſe, p̄bare nō
pt, peccauit negādo, nā magis eligere debeo mori con-
cedendo veritatē, quā effugere mortē p̄ mendacium,
& peccat dupliciter. primo, q̄a negat veritas p̄ mēda-
ciū, & eſt mortale, ſc̄do, q̄a induco accuſatorē ad mor-
tem iniuſtā, q̄a ſm conditionē accuſantiū de crimine
forte ſubſcripſit ſe ad talionem, & q̄a ſuccūbit in p̄ba-
tione, capite plectet, q̄ aut veritatem negat, idcirco iſtā
mortē, quia ſi p̄ſtiteret veritatem, non occideret accu-
ſator. Eſt adhuc grauus, ſi reus ſubtrahat actōri agen-
ti criminaliter copiā probationis, q̄a tūc facit ſuccūbe-
re inſcriptū ad talionē, & mori. Et non morit tunc ac-
cuſator culpa ſua, ſicut prius cū ſufficientes nunc h̄eat
probationes, niſi alius dolose ſubtraheret. Idē i iudicē
eſt, ſi quis velit appellare in criminalibus a ſniā, quam
credit iuſte latā, & notorie eſt iuſta, peccat mortaliter
vel quocunq̄e i eum iudicialiter agendo. In cauſis,
q̄ ſunt pure ciuiles adhuc magis ē hoc. ſ. q̄ ſiquis ſciēs
ſe iniquā fouere litem, ſiue iurauerit de calūnia, ſiue
non ſp̄ peccat mortaliter ſe deſendendo, quia mentiū
& quia iniuſte vexat alterum litigatorem. Cum dictū
ſit de eis, qui fugiendo, ſiue via iuridica euadere p̄nt
mortem antequā capiant, dicendum eſt de his, q̄ effu-
gere p̄nt mortē fugiēdo poſtquā capti ſunt, utpote ſi
quis capiatur occidendus, & effugere poſſit, an licitū
ſit effugere, & an aliq̄n peccatum ſit non effugere. Et
reſpondet, q̄ aut meretur mortem, qui capitur ad oc-
cidendum aut non, ſi non mereatur mortem, aut capi-
p̄tur ab aliquo, qui eſt iudex, aut a non iudice, ſed per-
ſona priuata uolente nocere. Si ſecundo mō dicendū
eſt, q̄ ſicut antequā caperemur licebat fuga: ita licet
poſtquam capti fuerimus, immo ſi eſt nobis locus fu-
giendi, & credimus poſſe effugere qualitercunq̄e te-
neamur, & credimus, q̄ non fugiendo moriemur, pec-
camus mortaliter ex cā ibidem poſita ſi non fugiam⁹.
Si autem aliquis iudex nos tenuerit, & credimus q̄ oc-
cidere uelit, ſiue quia iniquus eſt, & ſitit ſanguinem
noſtrum, ſiue quia teſtibus falſis conuicti ſumus, aut
tenet in custodia reorum, aut tenet manus ſuis, vel
aliquis coram ipſo tenet. Si ſecundo modo credamus
poſſe effugere, & ſaluari, peccamus ſi non fugiamus,
quia ſpernimus uitam noſtram, quam ſaluare poſſe-
mus nulli iniuriam inferentes. Si vero in custodia reo-
rum ponamur, aut custodia illa eſt commiſſa alicui, q̄
teneatur pro fugitiuis ad p̄nam, quam ipſi teneban-
tur, aut ſub nullius huiusmodi obligatione eſt. Si ſecū-
do modo licitum eſt fugere ſi credamus poſſe ſaluari
imo peccamus ſi non fugerimus. Si primo mō custo-
dia reorum commiſſa ſit, vel aliquis captus alicui ſine
publica custodia ſub dicta p̄na ad custodia datus ſit,
peccat mortaliter qui de custodia fugit, quamquam
ſc̄iret ſe capite plectendum, & innocentem: quia facit
quod ille, cui custodia commiſſa eſt, moriatur inno-
cens, ſed melius eſt, ut ego innocens moriar, quam fa-
ciam alium mori innocentem, vel cauſam preſtem, vt
moriatur.

Si autem qui captus eſt meretur mortem, aut capi-
tur a perſona priuata, uel a iudice. Vtpote ſi fur, uel
adulter, aut occiſor capiatur, ſi primo modo licite fu-
gere poteſt, vt non occidatur manibus hoſtilibus: im-
mo ſi data opportunitate, qua credit fugiendo poſſe
ſaluari non fugiat permittens ſe occidi, peccat morta-
liter. Quod patet quia quamquam huiusmodi captus
mortem mereatur, capiens tamen, qui eam inſligere
vult non poteſt iuſtam inſligere mortem, cum non
habeat auctoritatem inſigendi, qui tamen permittit
ſibi mortem iniuſtam inſigere, potens eam honeſte e-
uitare, peccat, quia contemptor vitæ eſt, & ipſemet
homicida ſui.

Si

Si autē capiatur a iudice diſtinguendum eſt ſupra. Et ſi
dicamus, q̄ de manibus iudicis eſſugit, vel de preſen-
tia eius: cū ad nullum p̄tineret custodia illius, nō pec-
cat, quamquam mereat mortem, quia non obligatur
velle, q̄ in eo fiat executio penarū ſm legem, cū hoc
p̄tineat ad p̄fectam charitatē, iō cū fugerit metu pe-
narum, dū tñ fugiendo nemini noceat non peccat, ni-
ſi forte fidē dederit de nō fugiēdo, q̄a tunc ſiue iuſte
teneat ſiue iniuſte peccat, ſi mortē fugiēdo effugerit.
Si autē ſit mācipatus custodia reorū publice, vel alicui
p̄ſonæ priuatae ad custodiendū cōmiſſus, & ex fuga e-
iuſus, nemo ledit, nō peccat vt in caſu ſuperiori. Et tñ
diſſertur iſti caſus a ſuperiorib. q̄n aliq̄s iniuſte tenebat,
q̄a ibi erat licitū fugere, & ſi nō fugeret peccabat: hic
autē licitū eſt fugere, tñ ſi nō fugerit, nō peccat, imo val-
de meret̄, q̄ data opportunitate fugiēdi nō fugerit. Cā
diuerſitatis ē, q̄a q̄ velim recipere mortē iuſtā ē obedi-
re iuſto. nā volēdo id q̄ iuſtū eſt nō peccamus, ſed lex
iuſte nos punit cū meruim⁹, ergo velle iuſtū illud nō
ē malū, ſed magis p̄inet ad p̄fectā virtutē, & q̄ uolūta-
rius i hoc eſt magnā partē ſatiſfactionis debere i pur-
gatorio p̄ hoc auferri. In morte iniuſta ſecus eſt, quia ſi
cut nō eſt iuſta mors, q̄ inferē: ita nō eſt iuſtū, q̄ illam
uelimus cū ſit honeſtus modus eſſugendi illā, nec vl-
lo mō in mortē illā nobis ſic illatam p̄ſentēdi eſt. Si
autē, q̄ captus eſt teneſi custodia publica ſub obligatio-
ne eius, q̄ h̄et custodia p̄ quolibet fugitiuo, aut teneſi
aliqua custodia priuata ſub ſimili obligatione alicui⁹,
q̄ inde fugerit mortaliter peccat, q̄a reū mortis p̄ſtituit
eū, q̄ innocēs ē. Si autē deſenſio nra ſine ipugnatione ſie-
ri nō p̄t, vt ſi q̄s me occidere cupit, ſi fugiēdo deſen-
di nō poſſū, q̄a in p̄ſentia hoſtes ſūt, deſenſio ſola ma-
net p̄ ipugnationē. & tūc aut eſt deſenſio iſta, cū mere-
mur mori, aut p̄cuti, aut cū nihil mali meruimus. Si ſe-
cūdo mō aut q̄s defendit ſe aperte, aut a iudice, ſi a p̄-
ſona priuata dicendū eſt, q̄ i nobis deſenſio p̄ ipugna-
tionē, & ſi nō poſſimus nos euadere mortē, q̄ ipſe ho-
ſtis inſligere vult, niſi occidendo ipſum licitū eſt occi-
dere, imo ſi nō occiderimus, & p̄mittamus nos mori
ne illū occidamus, peccamus. Cauendū tñ eſt, q̄ q̄ de-
ſendendo ſe occidit alterū nō p̄ſter ipſe cām ad occi-
dendū alterū, vel ad neceſſitatē hęc. ſ. ut alterū cogatur
occidere, & hoc eſt ſi forte fugere poterat nō pugnās
& expectauit, q̄a tūc ſi ſequat occiſio, non penitus ca-
ret culpa occiſor. Itē dēt attendi, q̄ tutela ſit inculpa-
ta. q̄ nō magis, q̄s i aliū p̄net, q̄ ad deſenſionē ſua ſuffi-
cit. nā ſiquis potēs ſe deſendere ab inuaſore ipellēdo,
& nō vulnerādo, & vulneret, culpa nō caret, vel ſi vul-
nerando poterat ſe tueri non occidendo, nō vocat̄ in-
culpata tutela ſi occidat, & occiſores huiusmodi quā-
tum ad aliqd̄ coram Deo rei ſunt. Sed interdum cir-
ca hęc locus nō patit̄ h̄re conſilium, & tunc aut totū
dimittit̄ agētē, aut quantū ad aliqd̄ culpa diminuitur.

Si autē iudex capere velit nos nihil male meritos ad
mortem, ita ut timeamus, q̄ ſi capimur moriemur, vt
pote, q̄a falſis teſtib. cōuicti ſumus, & iudex velit nos
capere ad inſtigēdam p̄nā legis, ſi nō poſſimus aliter
euadere, niſi ipugnādo, & vulnerādo iudicē non licet
nobis pugnare, ſed magis tolerare dēmus capi, & mo-
ri. cā eſt, q̄a potius dēmus mala pati, quā mala agere:
ſed reſiſtendo ibi iudici inſigendo vulnera, vel alia dā-
na ad deſenſionē iuſtā agimus melius ergo erat mor-
tem iniuſtā ſubire. Patet q̄d d̄r. quia iudex, qui vult re-
nere eū, qui denunciāt ſibi vt reus criminis, vel qui cō-
uictus eſt teſtibus, ſiue veris, ſiue falſis, iuſte agit, quia
cōpetit ſibi ex auctoritate legis, & officio ſuo, nec ſolū
cōpetit, ſed et incumbit ei ex neceſſitate, intantū, q̄ ſi
reos criminis notorietate facti, vel probatione negli-
gat inquirere, & comprehendere, mortaliter peccat,
ergo cum conat̄ cōprehendere aliquem huiusmodi

Quod eſt licitū alicui ſi
ne p̄tō im-
pugnare
aliū manu
armata p̄
deſenſionē
uit.

Iuſte agit, ſi ergo ipſe, qui cōprehendendus eſt a iudi-
ce ad mortem, iudicem deſendendo ſe vulneret, ne
capiat peccat mortaliter, quia iuſte agenti iniuſtā inſi-
git offenſionem, omne autem iniuſtum peccatū ē. cā
autē diuerſitatis eſt a ſuperiori, quia cū aliqua perſona
priuata me nihil meritū occidere vult, vel tenere ad
occidendū, iniuſte agit, cum non habeat auctoritatē
faciendi hęc: iō ſi ego noceo ei uolenti me occidere,
nō noceo alicui iuſte agenti, ſed iniuſte agenti: & hoc
mihi licet. Si autē ego deſendere me uelim impugnan-
do alium cum mortē mereor, vt p̄tote quia furatus ſū
& d̄s rei ablata: etiam poſt ipſam rem dimiſſam per-
ſequit̄ me, vt occidat, vel ſi me adulterantem cū vxore
ſua inuenerit, tunc diſtinguendum eſt, quia aut per
ſona priuata cui dānum illatū eſt me p̄ſequit̄ ad mor-
tem, uel iudex: ſi iudex fuerit dicendum eſt, q̄ nō licet
criminoſo ſe deſendere a iudice impugnando, iō ſi i-
pugnauerit, & percuſſerit, vel occiderit reus eſt, ac ſi
aliter percuſſiſſet, vel occidiſſet, & nō ſolum hoc ſed
etiā ſola impugnatione mortaliter peccat, et ſi mors,
vel occiſio inde non ſequantur. Q̄d patet, nam ſi non
licet mihi pugnare i iudicem deſendendo, cū nō me
rui quidquā mali: multo minus licebit, cum meritus
ſum capi, & puniri. Si autē deſenſio ſit i perſonam pri-
uata, utpote q̄ aliquis aliū adulterantē cū vxore ſua
reperit, vel intra domum ad furādum, & ipſum occi-
dere velit, licet meritus ſit, tñ licet ei deſenſio i impu-
gnatorem, & nō ſolū fugiendo, vt ſ. dictū eſt, ſed et i-
pugnando. Et ſi aliter ſe deſendere nō p̄t niſi occidē-
do inuaſorē, nō peccauit, licet peccauit ingrediēdo ad
furādū, vel adulterandū, imo ſi p̄t ſe deſendere occi-
dendo alterum, & permittit ſe occidi, ne occidat alte-
rum, peccat mortaliter, cuius cā eſt, quia nullus dēt p̄-
mittere mori iniuſte quandiu euitare p̄t honeſte, alio-
quin ipſe ſeipſum occidit, ſed cum perſona priuata ve-
lit occidere ſurem captum in domo, vel adulterū nō
iuſte occidit, quia non eſt ipſe iudex, cui cōmiſſa ſit di-
ſtributio iuſtitia, ſed tanquam hoſtis agit iudicem
appetens, ideo omnis talis mortis illatio iniuſta eſt. nō
debet ergo aliquis permittere ſe taliter occidi. & cum
taliter peccans impugnat inuaſorem, ne eum occidat
impugnat agentem iniuſte, & hoc non eſt malum. Et
ſi dicas, q̄ iſte meret̄ mortem, ergo ſi alius eum occi-
dere uelit, debet tolerare, vel ſaltem non debet im-
pugnare vulnerare, aut occidere inuaſorē, ne moriat̄.

Reſpondetur, quia licet iſte mereatur mortē, non
tñ mortē, quā iſerre vult illa perſona priuata, quia me-
reri aliquam mortem, aut eſſe reū criminis, & teneri
hęc p̄na, vel illa ex lege eſt, & nō ex natura rerū, ita &
h̄re auctoritatem inſigendi p̄nam a lege eſt. ſ. in illo
cui dāt potestas diſtribuendi iuſtum ſm legem: mors
autem, vel p̄na quacūq; irogata a perſona priuata
eſt præter auctoritatem legis, iō nō meretur quiſquā
criminoſus talem mortē, quia nihil eſt per q̄ mereat̄
p̄nam, aut hanc, uel illam in comparatione ad priuata
perſonam, patet ergo ex ſuperioribus de deſen-
ſione q̄n licita ſit, & q̄n illicita, ſiue ſit impugnando,
ſiue non impugnando.

Applicando autē ad propoſitum dicendū eſt, q̄ lice-
bat chanaanais pugnare i iſraelitas ad deſendendam
vitam, & erat iſta deſenſio impugnando. non. n. pote-
rant ſe deſendere hic iudicialiter, quia iudēi non age-
bant iudicialiter, ſed bellicoſe, & ipſi fugiendo non
poſſent forte ſaluari: ſed dato, q̄ ſaluari poſſent non
obligabantur dimittere terram ſuam iudēis, & fuge-
re, ne occiderent eos reſiſtendo illis.

Et ſciendum, quod cum chanaanai hic ſe deſende-
rent erat deſenſio iſta, tanquam hominis nullum ma-
lum meriti, chanaanai enim nunquam ullam offenſio-
nem hēbræis intulerant, p̄p̄ quam mererētur puniri:

Perſona
priuata nō
p̄t inferre
penam
legis, &
quare.

Nec obstat si quis dicat, q̄ chanaanai fecerant diuersa peccata, pp̄ quae erant rei, & merebant perditionem natalium sedum, & mortem, vt patet Leu. 18. sc̄o. n. execrationes illas fecerunt accola terre, q̄ fuerunt añ vos, & polluerunt eam, caute ergo ne, & vos similiter euomat cum paria feceritis sicut euomit gentē, que fuit ante vos. nam licet peccauissent chanaanai nimis, & mererentur quecumq; mala, & ipsam mortem eternam Deo cui peccauerāt, tamē a iudais nulla mala meruerant, quia nihil eos vnquam laferant. Si autē dicas, q̄ pro peccatis factis in Deum licebat iudais occidere chanaanos, non stat, quia tunc licuisset iudais p̄ oēs Gentiles pugnare, cum peccarent p̄ Deum in idolatria, & immundiciis suis, si non licebat, quia Deo vetuit iudais pugnare p̄ quosdā de gentilibus. (p̄ Am monitas Moabitas, & Idumeos, vt patet Deut. 2. & si pugnauissent p̄ eos peccabat mortaliter. Item liceret cuilibet Iudeo pugnare p̄ alterum, quia quilibet erat peccator, q̄ est saluum, nec solum hoc, sed etiam dare tur quoddam absurdissimum. s̄ q̄ cuilibet homini liceret occidere, vel vulnerare alterum, cum sciret eum peccauisse, sed hoc non solum iniustum, immo, & p̄nitus irrationabile est: nam ēt cum aliquis mihi iniuriam intulerit, in quo est peccatum in Deum, & i me, non licet mihi, q̄ percutiam iniuriantem reddēdo vicem, nisi vim vi repellendo tunc, cum infertur iniuria. Iō non licebat iudais pugnare p̄ chanaanos solum, q̄ peccauissent, cum ergo defendebant se a iudais, chanaanai erant velut nullum malum meriti, & tunc licet defensio impugnando, & occidendo inuaforem. Item cū chanaanai defendebāt se a iudeis nō se defendebāt velut a iudice, sed vt a persona priuata, & hoste, nā iudei non erant superiores, vel dñi chanaanorum, ad quos spectaret punire delicta chanaanorum, vel inquirere, an peccauissent, a persona autē priuata licita est nobis defensio impugnando, & si non possumus defendi nisi occidendo, licet occidere inuadentem, immo peccamus, si nos occidi permiserimus, ut s̄. probatum est, chanaanais ergo licebat defendere se a iudais occidendo eos, quia aliter defendi non poterant. immo si non vellent se defendere ab illis impugnantes se mori ne occiderent iudeos, peccabant mortaliter, q̄ erant personae priuatae inuadentes eos ad mortem nihil meritis. Quāquam ēt idem esset si peccauissent, & mererent mortem, cum iudei essent personae priuatae, q̄bus non competeat actus distribuendi penas pro peccato. Item quia videbat, q̄ iudai nullam causam pugna di habebant, chanaanai autem maximam cām, non solum defendendi, immo ēt inuadendi, q̄ iudai nihil habentes de iure terrae chanaan, occupabant violenter terras chanaanorum. Sed aliq̄s dicet, q̄ non licebat chanaanais defendere se a iudais sed permittere se mori in manibus eorum velut a iudicibus suis. nam p̄ iudicem non est alicui licita defensio impugnando, vulnerando, uel occidendo, sine iste, qui capitur, meritis sit mortem, sine innocens sit, vt s̄. probatū est. Q̄ autē censent iudai iudices chanaanorum dati ad puniendum peccata eorū patet, q̄ Deus uoluit introducere Israelitas in terram chanaan a principio generis hebreorū, cum esset Abrahā in terra illa, & pepigit cum eo dñs, q̄ daret semini eius terram, & dixit q̄ primo esset semen eius peregrinum quadringentis annis, & postea in quinta reuertere generatione in terram illā, & sub dita est cā quare non daret immediate terra illa Abrahā sed post quadringentos annos, s̄. nō dñi. n. i. plera sūt peccata Amorrhēorū vsq; ad p̄sens tps, Gene. 15. Ex quo vt q̄ pp̄ peccata erat excludenda gens de terra illa. Cū vero p̄tā Amorrhēorū peruenerunt ad cōpletionē, euomit terra gentes illas, ut patet Leui. 18. f. Caute ne & vos similiter euomat cum paria feceritis, sicut e-

Non licet alicui pro peccatis in Deū occidere, uel vulnerare p̄tores.

uomuit gētem, q̄ fuit ante vos. cōsumatis his p̄ctis in sit Deus Israelitis, quos introducebat in terram chanaanorum, q̄ occiderent oēs nemine relinquentes, vt patet Deute. 20. & sicut iudex mortaliter peccat si reos criminis absoluat, vel non occidens abire permittat impunes, ita iudai peccarent, si aliquem de chanaanais uitae donaret, ergo iudices delegati erāt a Deo ad punitionē chanaanorum. Ad hoc rōndendū est, q̄ chanaanai licite pugnabant p̄ iudais ad occisionē, & non licebat eis permittere se occidi ab illis, & dato q̄ essent iudices dati a Deo ad punitionē criminū chanaanorū, nō obligabant chanaanai obedire eis, q̄ nō cōstabat eos esse iudices, cū hoc manifestis documētis non possent notificare. nemo tñ tenet obedire ei, qui iudex est, donec p̄ter eū esse iudicē, sicut nec leges vi gorē hñt, ēt si conditae sint, donec per p̄mulgationē de eis cōstet. Itē dato q̄ cōcederent chanaanai iudeos esse a Deo suo missos ad deletionē chanaanorum, tñ non cogebant confiteri eos esse iudices suos, q̄ dice rēt, q̄ Deus hebraeorū nō habuit p̄tē aliquid tale de legandi iudais, cū ipse ēt non hēret p̄tatem super chanaanos, & ista legitima excusatio uidebat. Si uero dicas, q̄ oēs obligabant cognoscere vnum Deū, cuius cognitio naturaliter inest, ut patet ad Rom. 1. Respon dendū est q̄ q̄ obligant ad cognoscēdum, & credendū vnicum esse verum Deum, tñ non obligabantur credere hunc esse Deum hebreorum, vel Sidonio rū, aut chanaanorum, quia hoc non erat in natura rerum in situm, uel magis in populo illo esset Deus, q̄ i aliis. Iō sicut legitime estimare poterāt chanaanai Chamos Deum Moabitarum, vel Astharthem Deā Sidoniorum non esse Deos hñtes potestātē super eos, ita estimare poterant de Deo Iudeorum, cum nihil magis causaret ex natura rerum, donec per miraculorum operationes aliquid notificaret. Itē dato q̄ p̄staret iudeos esse iudices chanaanorū, tñ non ueniebant nūc, vt iudices, sed vt hostes, quia hostiliter occupabant terminos terre eorum nihil aliud p̄mittentes de iure, si tñ iudex aliq̄ inuadat aliquem non vt iudex, sed hostiliter ut p̄ona priuata, non gaudet ibi priuilegio iudicis, & ita licet p̄ eum defensionē impugnando, occidē do, & vulnerando, sicut p̄ quamlibet p̄sonam priuatā. sicut erat de iudeis, q̄ ipsi non p̄mittēbant inq̄sitionē criminum vt cōuincerent chanaanos sicut necessariū erat in criminib. Sed aliq̄s dicet, q̄ crimina chanaanorum erant notoria per facti euidēntiam, iō non egebat accusatione, nec testibus, ut patet extra de accusatio, c. euidēntia.

Chanaanai nō obligabant obedire iudicibus dato q̄ essent missi a Deo.

Quis potest defendere res suas sine peccato manu armata occidendo, & vulnerando & quando non.

Ergo

Ergo chanaanai rationabiliter poterant pugnare p̄ iudais inuadentes terram eorum defendentes se ipsos. Aliud membrum diuisionis erat si chanaanai defenderent se a iudais impugnantibus eos, vt defenderēt terram suam, & de hoc dicendum est, q̄ minus licitum cuiquamq; sit pugnare pro rebus, q̄ pro persona, cū maximum bonum n̄m sit esse, q̄ est vita, bona autē possessa vt dignitates, honores, & q̄cunq; extra nos sunt, minora bona sunt, & minus illa diligere debemus, atque in cōseruando minus conari, si tñ p̄ his licet nobis defensio iudicialis, q̄ fit in uerborū disceptatione. Iō cum quisquā mihi rē meam vi, aut fraude, vel clā subtraxit: licet mihi iudicialiter repetere. Nec obstat si q̄s dicat q̄ Christus hoc uetuerit Matth. 5. f. & ei q̄ uult tecū cōtendere, & tunicam tuā tollere, dimitte ei, & pallium. nā istud nō ē p̄ceptū, sed p̄siliū, ad q̄ non obligamur. Si autē aliq̄s inuadat res meas uolens uolēter eripere eas, aut illē p̄tinent ad eū, vt p̄te qua se sūt licet ego eas possideo, vel derento mala fide: aut sunt res pure meae nullo mō pertinentes ad eum, qui eripere uult. Si primo mō, aut ille, qui tollere uult eam est iudex, uel aliquis loco iudicis, aut esse persona priuata. Si autē sit iudex, qui iudicauerit rem, quam ego possideo alteri deberi, & exequatur iustitiam suā, nō est resistendum ei, uel ministro eius, si autē repugnemus hoc mō ad defensionem rerum peccamus mortaliter, q̄ nocemus alicui agenti iustum, & nos iniustum agim⁹ impediētes, & repugnando cōpleti in nobis actū iustitiae per legem. Si autē, q̄ auferre uult res huiusmodi non est iudex, sed ad eum pertinent istae res quamquā ego detineā eas, aut ego scio eas ad alterum pertinere uel non, si nescio pertinere tā fm Deum quā leges humanas licet resistere illi defendendo res: & licet occiderim eum defendendo p̄tīm nullū ē dū tñ sit ob solā defensionē rerum, & illa sit moderata atq; inculpa ta. Si autē cognoscebat res ad alium pertinere, dicendū q̄ siue alius eripiens vi possit p̄bare malā fidē possidētis siue non, si defendēdo eas p̄cutio, uel occido inuaforē rerū, quantū ad Deum tenebor, p̄ illata morte, vt uoluerim, sed in iudicio humano non tenebor reus alicuius criminis, licet postea probeat occisori mala fide possidēsse, quā alius eripiebat. Cā diuersitatis quantū ad hāc duo iudicia est, q̄ cū mihi cōstet res, quas derento ad alterum pertinere, habeo cōscientiā lesam, & non solum defendēdo eas pecco, sed ēt in possidēdo, potissimū cū huic iniuste detentationi adiecerō p̄cū alterius. s̄. percussio, uel occisio p̄ defensionem rerum, & licet ille, q̄ vi eripere conat peccet, q̄ tñ defē dit a p̄ctō imunis nō est, cū mala fide possideat. In iudicio autē humano secus est, q̄ q̄libet i possessione sua defendendus est, donec p̄bet eum nō legitime possidere, & q̄ ius non cōcedit alicui eripere uolēter rē de manu alterius, licet sit detentator, si inuadendo res mortuus fuerit, non est reus defensor humano iudicio. Est autē dñs in hoc a oib. superioribus de defensione hoīs p̄ uita, q̄ licebat hoī in multis casibus defendere se, siue fugiendo, siue vulnerado, aut occidendo inuaforem, & si nō defenderet se permittens se occidi ne alterum occideret peccat mortaliter. In defensione autē rerum quamquā licita sit alicui defensio, & occisio inuaforum, nūquā tñ obligat pro defensione rerū alterū percutere, q̄ nō ita tenemur diligere res possessas sicut uitam. De iudicis autē ad chanaanos sic erat, q̄ chanaanai erant in possessione terrae chanaan, quam sp̄ tenuerant, & titulus ad eos pertinebat, cum ab antiquissimis ab eis, & patrib⁹ eorū possessa fuisset terra illa. Iudai autē erant iniusti inuafores, & occupatores terrae illius: iō licitū erat defendēdo terrā suā occidere iudais occupare uolētes eam. Quocūq; mō igitur erat chanaanais bellū iustū siue ad defensionem rerū, siue ad defensionem corporis,

A Quomodo licebat iudais pugnare contra chanaanos cum chanaanai fouerent iustum bellum. Quest. XII.

Q V A E R E T ergo aliq̄s quō licebat iudeis pugnare p̄ terrā Chanaā, cū chanaanai uiderēt fouere iustū bellū, ut patet ex dictis. Rōndendū est q̄ iudeis licebat pugnare p̄ chanaanos ad mortē illorū, & ad eripiēdā illis terrā. P̄rio de morte ipforū, nā chanaanai erāt peccatores nimis corā dño & p̄pletis iniquitatib. eorū Deus uolēs eos delere, fecit ministros ad hoc iudais, q̄b. licebat occidere chanaanos, sicut ministro iudicis i occidere eū, quē iudex occidi iusserit, nec solū hoc, sed ēt meret in occidēdo: cū sit executor iustitiae. Adhuc autē aliud iudeis incumbēbat onus. s̄. q̄ nō solū licebat eis occidere chanaanos: imo p̄pellebant, & si nō occiderēt mortā peccabant nō. n. poterāt eos uiuentes p̄mittere, vt patet. j. 34. & Deut. 20. c. Iō quocūq; inuaderēt eos ad occisionem nō peccabant, sed magis merebant obedientes Deo. Licebat ēt ex alia parte occidere chanaanos tanquā i peditores executionis iustitiae, q̄ iudex p̄ iuste occidere quēlibet turbatorē, & i peditorē iustē executōis: sed ipsi debita erat terra, & adiudicata, atq; decreto iudicis mittebant in possessionem illius: chanaanai autē resistebāt huic missioni possessionē: ergo poterāt eos occidere. Amplius autē licebat iudais i ferre bellū chanaanais, & eripere eis terrā, q̄ titulus p̄tinebat ad iudeos cū donatā recepisset ab illo, q̄ poterat donare, dñi. n. terra, & plenitudo eius, ut p̄ PL. 23. & Exo. 9. Iō p̄t donare illā, aut quācūq; eius partē cui uoluerit, sed ipse donauerat iudais multoties iurādo eā tradere, ut patet Gen. 15. ubi in itū ē factus de dāda terra, & in multis aliis locis tam patriarchis sequētib. quā p̄ter gēti hebreorum, & iubebat q̄ in eā ascenderēt ad possidendum eam, & quāquā ab antiquo possidissent terrā illam chanaanai, tñ Deus poterat eis tollere possessionē, quia erat terra sua potissimū, q̄ iusta cā liberat quare priuarent terra illa. Et nō solū translatus fuit titulus terrae illius in iudais, sed etiā Deus transferens mittebat eos in possessionem, cum ipse duceret eos illuc angelo dñi dirigente in columna nubis vsq; i terram illam, & ipse quoq; debebat gentes chanaanorū; sic patet Exo. 23. Precedet te angelus meus, & introducet ad Amorrhā, & Hethāum Pherezū, Chanaanū, quos ego conteram. ergo cum introducerentur decreto iudicis Israelitae in possessionem terrae Chanaan licebat eis impugnare oēs inuadentes, uel resistētes i hoc. Sed dicit itatim aliquis, cū liceret iudais pugnare p̄ chanaanos pro terra hac quō chanaanai poterāt fouere iustum bellum p̄ iudais: Rōndendū est q̄ fouebant iustum bellum, nam defensio corporis sui erat eis licita p̄ omnem hominem, nisi contra iudicē, aut iudicis ministrum: sed iudai quamquā essent ministri Dei, tamen non apparebat esse ministros, ut in superioribus declaratum est. Idem autem quantum ad defensionem patriae, nam ipsi erant in dominio, & possessione terrae illius ab initio, quo terra habitari cepit, & licet datum esset dñum iudais, & mitterentur in possessionem, non constabat hoc chanaanais, iō sp̄ putabant se iuste possidere, & bona fide possidebant, quamobrem licebat eis p̄ quemcumq; inuaforem pugnare, & occupatorem. Vñ erant in hoc integre iustitiae. s̄. q̄ iudei fouebant iustum bellū in chanaanos, & chanaanai in iudeos, & q̄ amplius est iudei cōpellebant sub pena peccati mortalis pugnare p̄ chanaanos, & occidere quos possent, & chanaanai peccabant, si se permitterent occidi a iudais, sed cogebantur pugnare p̄ eos ad occidendum illos, cum e p̄rio iudai eos uolebant occidere, vt ex superioribus declaratum est. Ex superioribus patet, an iudai cōtra Chanaanos, uel chanaanai cōtra iudais iustum bellum fouerint.

q̄ preced.

q̄ preced.

Proter Heuæum, qui habitabat in Gabaon. s. omnes alias cepit ciuitates Iosue pugnando: solum autem Heuæum habitantem Gabaon recepit in fedus, quia gabaonite facta quadam fraude confederati sunt cum iudæis, de quo supra. Erant autem isti de genere Heuæonũ, qui habitabant ad radices Hermon: sed post extenduntur versus meridiẽ: ita qd ad populum illum prinebat ciuitas Gabaon. & ciuitas Sichem, vt pater Gene. 34. vbi rex Sichem Hemor vocatur Heuæus: erat tamen Sichem circa Iericho apud ciuitatem Hay, & Bethel, vt pater in libro de diuisione terræ sanctæ. Et non solum est intelligendum, qd Gabaonitarum vrbs sine bello capta est, sed etiam aliæ tres vrbes, s. Beroth Caphira, Cariathiarim, quia istæ tres vrbes cum ipsa vrbe Gabaon confederate sunt iudæis, ut patet supra 9. vnde nullam earum bellum factum est. Necessè est igitur, qd intelligantur nomine Gabaon, cum omnes præter Gabaon dicantur captæ bello: sed nominatur Gabaon, metropolis quippe harum erat. Etiam dicendum est, qd omnes istæ vrbes erant Heuæorum, quia omnes dicuntur capti pugnando præter Heuæos habitantes in Gabaon: & subintelliguntur alię ciuitates: necesse est, qd etiam aliæ pertineant ad Heuæos, alioquin præter Heuæos fuerunt captæ alię ciuitates sine bello.

Domini enim sententia fuerat, ut indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Israel, & caderent, & non mererentur ullam clementiam, ac perirẽt, sicut præceperat Dominus Moyfi.

Domini enim sententia fuerat, vt indurarentur corda eorum. Ista litera dependet ex superiori. s. qd Gabaonite iuerũt supplices ad Israelitas ad confederandum se cum eis. & postea cognita fraude eorum, cum adhuc suppliciter se haberent ponentes se in manu Iosue meruerunt aliquam misericordiam, gentes autem istæ, quę pugnando delecte sunt ab Israelitis, non petierunt misericordiam suppliciter: sed indurato corde resistere voluerunt Israelitis, ideo non meruerunt ullam clementiam. vnde autem prouenit, qd indurata sunt corda eorum, dicitur qd fuit, quia domini sententia hoc factum est. i. quia Deus de illis sententiauit, vt indurarentur corda eorum, & hoc, ut morerentur, atque daretur terra filiis Israel.

Quæ sunt auctoritates duræ in sacra scriptura, per quas videtur tolli libertas arbitrii. Et quomodo data præscientia Dei, prima fronte videtur sequi necessitas in operibus nostris, & an hæc excusetur dicendo, vt communiter dicitur, qd res non sunt quia sciuntur, sed sciuntur, quia sunt, vel qd in comparatione ad Deum contrahunt necessitatem. Quæst. XIII.

Ista litera est nimis dura, & de fortissimis, quę sunt in tota scriptura sacra ad designandum facta nostra a Deo præiudicata esse, & limitata ad certũ ordinẽ, sicut, & vulgares dñt, qui Deo omnium cognitionem attribuentes, cognitionis modũ ignorat. Et alię similes sunt in sacra scriptura, qd ex duro modo loquendi pphetarũ sensum perturbat legentium: sicut illa Is. 63. Tu dñe pñ nr, & redemptor nr a sæculo nomen tuũ, quare errare nos fecisti, de viis tuis, & inducasti cor nrũ, ne sequeremur te: & illa Exo. 9. Iõ posuisti, vt ostendã in te fortitudinẽ meã. i. ad hoc creauisti te, vt indurante te monstrares in te fortitudo mea, & signa. Et illa, cui vult miserẽ, & quẽ vult idurari ad Ro. 9. Oes autẽ hęc caute tractandæ sunt, & ad mollẽ sensũ referendæ, aliõgn perturbat fideiũ mẽtes. De reliq; aut in locis suis partim dcm est, & partim dicitur cũ demũ illuc fuerit. De hac aut ad aliquale explanationẽ

considerandũ est: quia ista lra vř dura nimis, quia cũ dicat ex sententia Dei indurata corda horũ, vt imponi necessitas indurationis, cũ sententia Dei nihil contingens hęc, quia in Deo cũta necessaria sunt. Sed ista necessitas diuine sciẽtię ad indurationẽ pñ intelligi duplĩtĩr imposita. Vno modo p modũ pordinationis ex natura puidetię pordinatis de rebus anteqũ fiat. Alio modo pñ intelligi p modũ uoluntatis, s. qd nõ induceret hic aliqua necessitas, quia Deus p cognouisset de illis, qd indurandi ei at, sed quia voluit qd indurarent: siue hoc voluisset anteqũ indurarent, siue tũc cũ indurabant. Pro huius materie fundamẽtali declaratione p̃supponendũ est, qd qui in materia sciẽtię, & p̃destinationis vulgariter loquuntur maximũ patiuntur dubiũ, & formãt sic argumẽtũ. Deus cognoscit ab æterno actus nros anteqũ fiat: tũc ergo aut actus nri sic fieri, vt Deus indicat de illis, aut nõ, si nõ fiat sic, scĩa Dei fallit, qd de Deo cõcedẽdũ nõ est, quia magna esset imperfectio. Si autẽ dicat qd sic eueniũt, vt Deus de illis ab æterno iudicauit: aut sic eueniunt ex quadã necessitate determinata, aut cõtingit sic euenire: si autẽ sic eueniunt ex necessitate quadã determinata, tollit libertas actũ humanorũ. Si autẽ dicat, qd oes actus nri sic eueniũt, ut Deus iudicauit, & tñ nõ est aliqua necessitas limitans ad sic euenire, dñt qd sequerẽt, qd Deus posset falli. Quod patet quia Deũ scit hoĩem cursurũ cras, & sic erit, qd curret cras, & si nõ possit nõ currere cras, & sit simpliciter necessitas in cursu illo, nõ hẽbit fortes libertatẽ ad currẽdũ, vel nõ currẽdũ cras: si dicamus, qd quã fortis sit cras cursurus, & tñ nõ est necesse, qd currat, sed pñ non currere, sequit qd quãquã Deus iudicãt fortẽ cursurũ cras nõ fallat, possit tñ falli, & hoc magnũ incõueniẽs est, quia si Deus posset deficere, nõ esset sumũ bonũ, cũ maius bonũ illo excogitari posset. s. qd deficere nõ posset. Itẽ dato hoc adhuc sequerẽt aliud maius incõueniẽs. s. qd nõ eẽt incõueniẽs Deũ falli actualiter, & mẽtiri, quia pp possibile positiũ in primo nullũ sequit incõueniẽs: sed Deũ posse falli erat possibile data ptingẽtia actũ nrorũ cũ sua p̃sciã, ut s. declarabat, ergo eum falli aliqũ actuãr nullũ erat incõueniẽs: sed ista maxima sunt incõuenientia. Itẽ nõ poterat hoc stare, quia si res a Deo cognitę sic fierent, ut cognitę erant, & tñ aliter adhuc poterãt fieri, sequerẽt, qd scĩa Dei nõ eẽt firma cognitio, sed opinio, & nihil differt a nrã, quia ea, qd nos opinamur interdũ sic eueniũt, ut opinamur, & tñ nõ ob hoc dicimur scire. Itẽ si ea, qd Deus cognouit, & iudicauit de actib. nris futura eẽ nõ eẽt ex necessitate determinata ad sic euenire, quãquã multoties Deus verũ iudicaret, aliqũ tñ cõtingeret eũ falli, sicut est in cognitione nrã, quia nõ hẽret aliqd quare magis actus iste flecteret in hęc, quã in illã partẽ, iõ cum Deus vnã partẽ iudicaret, ptingeret aliam euenire. Hęc oĩa incõueniẽtia sunt, iõ qd dicit Deũ cognoscere rẽ anteqũ fiat, necessario dicerent eã a Deo sciri determinatam ad certũ modũ eũtũ, & hoc dato sequit necessitas i operatione nostra, cum aliter facere homo non possit, quam Deus præsciuerit.

Prima opinio existimantium res cognitãs esse causam diuinã cognitionis, rejicitur. Quæst. XIII.

ALIQVI conantur soluere istud dubium dicentes, qd Deus cognoscit omnes res futuras antequam fiant, tñ non imponit vllã necessitatẽ, quia cũ Deus cognoscit res futuras, vt hoĩem cursurũ, vel Antichristum nasciturũ, tñ non iõ hoĩo cursurus est, quia Deus præcognoscit illum cursurũ, & nõ iõ Antichristus nascet quia Deus cognoscit illũ nasciturũ, sed magis iõ Deus cognoscit hominem cursurũ, quia sic est, quod homo curret, & ideo cognoscit Antichristum nasciturũ, quia sic est qd nascetur, & hoc modo causalitatẽ attribuũt ipsis rebus, & nõ cognitioni diuine, & sic non

non psequunt res necessitatem ex cognitione diuina, quia non sortiuntur ex ipsã causalitatem. Et fundamentum horum est, quia in natura res consequuntur esse, & necessitatẽ, vel contingentia ex cãis: cãa autẽ ex effectibus nihil consequuntur. De cognitione autem diuina, & rebus cognitib. sic opinatur. s. qd res cognitæ sint causã cognitionis diuinæ: ita vt ideo cognoscatur me cursurũ, quia ego cursurus sum, & non e contrario, & tunc non consequuntur res necessitatẽ, aut contingentiam ex hac cognitione, quia non est cãa aliquẽ potens efficere in res cognitãs, sed manebunt res in natura sua. s. si sunt contingentes, manebunt contingentes, & si necessaria, manebunt necessaria.

Sed ista positio nõ stat: quamquam in hac plurimi tanquam in nimis naturali pedem figant.

Primo quia secundum hos causã scientiã diuinã sunt ipsæ res cognitæ: quod falsum est. nam communiter sic distinguimus inter scientiam Dei, & scientiam nostram, quia scientiam Dei dicimus causalitricem rerum, scientiam autem nostram causatam a rebus: si tamen dicant causatam scientiam Dei a rebus. s. qd ideo Deus cognoscit aliquid futurũ, quia illud futurũ est, non videretur ex hac parte differre scientia Dei in perfectione a scientia nostra, qd nefas est.

Item aliquis dicit non posse stare, quia res sunt nouiter accipientes esse per tempus, scientia autem Dei ab æterno est: ideo non potest accipere causalitatem a re, quia nunc nouiter esse suscepit: res tamen antequã sit, non habet aliquam causalitatem, cum omnes perfectiones consequantur post esse, tanquam post fundamentum: ergo scientia æterna non recipit causalitatem a rebus, quia tunc: unde non ideo Deus cognoscit me cursurũ, quia cursurus sum.

Ad hoc poterat responderi nõ procedere argumẽtum, quia licet res, quæ sunt non habeant p̃sentialitatem nisi ex tempore, & nouiter eam acquirãt, tamẽ ab æterno futura erant: necesse est. n. quamlibet rem, quæ futura est, ab æterno futuram esse: nam futurum dicit esse rei, qd nondum est, sed aliquando habebit p̃sentialitatem, sed ex creatione sæculi sic erat de sorte nunc gignendo, qd ipse tunc non erat, & aliquando erat habiturus esse: ergo a creatione sæculi generatio Sortis nondum geniti erat futura: & ab æternitate sic est: nam Sortes ab æterno non fuit: & ab æterno ipse habebat, qd aliquando esset p̃sens: haberet ergo ab æterno, qd erat futurum. Et est generalis regula, qd quãdiu res, quæ esse aliquando habitura est, habet non esse, est futura, quia non esse ante esse, & esse futurũ cõuertunt, sed nõ eẽ rerũ factarũ est ab æterno ergo ab æterno res, quæ in tempore sũt futura sunt. Et in hoc Deo sunt coæquales. s. qd tandiu durat non esse rerum a parte ante quantum esse Dei. Deus autem etiam secundum positionem istorum non intelligit rem, quia p̃sens est, sed quia futura est: & futuram esse rem est ab æterno, sicut ipsa duratio esse Dei: ergo non præcedit scientia Dei futuritionem, aut res vt futuras: ideo bene poterit Deus cognoscere res, quæ futura sunt.

Dicendum ergo aliter est, qd hoc non obstante, nõ stat ipsa positio, quia res non sunt futura nisi quia aliquando habebunt p̃sentialitatem: cum totum, in quo res futura sit, est non esse rei, si ergo non respiceret ad p̃sentialitatem rei, non vocaret res futura propter nõ esse, sicut de entibus prohibitis, vt de chimera non dicimus, qd sint futura, ipsa tñ hñt ab æterno non esse, sicut ea, quæ aliquando sunt, & non sp, ergo non uocatur res futura, quia non sunt, sed referẽdo ad p̃sens qd aliqũ habiturũ sunt. Res tñ ita se hñt ad intelligi, sicut ad esse: sed ad esse sic se hñt, qd non est aliquid futurum, nisi propter p̃sentialitatem: ergo non poterit cognosci, vt futurum, nisi cognoscatur p̃sentialitẽ. Alph. Tost. super Iosue. Pars II.

tas: sed cognitio Dei est p̃sentialitatem ante p̃sentialitatem rerum, ergo non cognoscit res, quia futura sunt, quia tunc magis cognosceret eas, quia p̃ntes, cum deriuẽt futurum ex p̃senti, & cognitio futuritionis de cognitione p̃sentialitatis. Manet ergo qd non tollat hoc nõ necessitas rerum, quia Deus non cognoscit res, quia futura sunt, sed quia ipse cognitũ nature est sine aliqua actione rerum per seipsum. Alio modo improbat, qd isti intendunt. Nam dato qd concedamus Deum iõ cognoscere res, quia futura sunt: tñ non poterit tolli hoc nõ necessitas, sed manebit ita, ut si dicamus res iõ futuras esse, quia a Deo cognitæ sunt qd erunt. Nã licet necessitas ista non sit p̃sentialitatem, est tñ p̃sentialitatem. Quãdã n. qd ex natura sua necessaria nõ sũt efficiunt necessaria p̃sentia. Et ita de veritate, vt si verũ est qd tu sedes, necessariũ est qd ppositio significans te sedere sit vera: & si est vera, ppositio significans te sedere, necessarium est, qd tu sedes. Ex quocũq; ad alterũ arguatur est necessitas, nõ tñ ob hoc sequit qd veritas huius ppositionis, tu sedes, est cã qd tu sedes, sed è p̃rio: tñ quãtum ad illationẽ necessitatis nihil magis differt argui ab vno ad alterũ, qd è p̃rio. Ita de puidẽtia Dei, & rebus cognitib. dicit, qd siue sit ipsa cã rerũ, siue res sint cãa eius, posita necessitate in altero eorum, ponetur necessitas in altero. s. si prouidentia Dei se hñt immutabiliter, cum res cognitę non se pñt hẽre aliter, qd cognoscunt ab intellectu verum cognoscente, necesse est res hẽre se immutabiliter, vel si res necessariũ nõ se hñt, puidẽtia diuina, qd cas sic intelligit vt sũnt, necesse se habebit, sed puidẽtia diuine est immutabilitas, ergo in rebus erit immutabilitas, siue sint cãe diuinæ puidẽtiæ, siue è p̃rio. Sicur de p̃ntia, qd fiebat s. de sessione, & propositione significante sedere, quia ex veritate, vnus sequitur necessario veritas alterius. Quantum ergo ad inducendam necessitatẽ in reb. nihil magis differt res a Deo habere necessitatẽ per suam prouidentiam, quam res dare prouidentia diuinæ necessitatis causã. Non potest igitur quicquam per hanc positionem tollere necessitatem rerum relatarum ad diuinam prouidentiam.

Secunda opinio dicens, quod res cognitæ a Deo liberae sunt, tamẽ in comparatione ad diuinã cognitionem contrahunt necessitatem, repellitur. Quæst. XV.

ALII respondunt aliter ad prouidentiam dicentes non tolli libertatem rerum per cã, quia res secundum se manent semper contingentes, tamen secundum, qd comparantur ad diuinum intuitum contrahunt necessitatem, & possumus dicere eas esse necessarias, diuidit enim necessitates, dicentes quãdam res esse necessarias absolute, sicut quod homo sit animal, aut quod sit mortalis, alia est necessitas secundum conditionem, uel psequentiam scilicet si tu curris necessario moueberis & tamen simpliciter non est necessitas in mouendo ita dicitur si ego scio te currere necessarium est quod tu curras, & tamen non est necessitas simpliciter, qd aliquis currat, ita res quocũque cognitę a Deo de actibus nostris libere sunt, tamen comparatę ad diuinã cognitionẽ sunt necessarię, uel ut a Deo cognitę sunt. Sed iste modus non tollit aliquam necessitatẽ a rebus, quia in consequentia, quã consequens non est absolute necessarium, sed pp antecedens, quocũque ponat antecedens erit necessariũ, sicut hoĩem moueri est liberũ, & tñ si ponat suũ antecedẽs. s. qd hoĩeratur, hoĩem moueri erit necessariũ. Ita erit de rebus cognitib. & diuina puidẽtia, quia res nrę absolute sumptę sunt cõtingetes, & tñ pparatę ad diuinã intellectiõnẽ necessarię sunt. s. vt a Deo intelligunt, sed sp ponit istud

Co gnitio Dei immutabilis

antecegens. s. quod actus nostri a Deo intelligantur: ergo semper sunt necessarii, sicut semper erit necessarium, quod homo moueatur, si semper sit hec, q. homo currit. Nemo tamen poterit tollere antecedens. s. diuinam prouidentiam, quia semper res cognitæ sunt: ergo nunquam tollitur consequens. s. quod sint res necessariæ nostræ.

Aliud exemplum aequaliter videbatur magis tollere necessitatem rerum cum dicebatur: si ego scio te currere, necessarium est, q. tu curras, & tamen non est hoc necessarium, q. ego curram. Nam hic antecedens est absolutum, & consequens absolutum si non comparatur: si autem comparatur erit consequens necessarium. ita dicunt cognitionem Dei esse absolutam a necessitate. s. q. nullam imponat: ipse quoque res cognitæ libere sunt, & tamen comparatio vno ad alterum efficitur necessitas.

Sed dicendum est adhuc non tolli inconueniens, quia cum posita ista habitudine, quæ semper est, sequatur semper necessitas in rebus, quia semper a Deo intellectæ sunt, nihil differt, q. res necessariæ sint ex se, vel ex altero, cum verè in eis necessitas sit, quod sufficit ad tollendam omnem arbitrii libertatem.

Item non potest stare, q. antecedens sit simpliciter absolutum a necessitate, & consequens, & tamen ex habitudine vnius ad alterum causetur necessitas in consequente, sicut in ista. Si ego scio te currere, necessarium tunc curris, nam hic oportet, quod antequam fiat positio antecedentis sit consequens necessarium, quia nunquam dabitur, quod ego sciam aliquem currere, donec necessarium sit, quod ipse currat, & tunc absolute est verum, quod ipse currit, & hoc est dum actualiter currit, quia dum aliquis actualiter currit etiam si non ponatur aliquod antecedens, nec fiat consequentia, est necessarius cursus. Nam omne quod est, dum est, necesse est esse ex conditione presentia. Nam si daretur, quod aliquid dum sit, contingenter sit, includeretur contradictio. Quod patet, quia si aliquis dum currit, contingenter currit, poterit contingere contrarium, scilicet, quod aliquis dum currit, non currat, vel quod contingat aliquem non currere, dum currit, & ista est contradictio in terminis: ergo omne quod est ex conditione presentis necessarium est, & sic est verum, q. aliquando currere hominem absolute est necessarium, scilicet dum currit, & ex ista necessitate absolute sequitur necessitas consequentis in comparatione. Et sic in ista, si homo est, animal est, vel si homo currit, mouetur: est necessitas consequentis in comparatione ad antecedens: & non videt, quod sit absolute, & tamen hic est aliqua necessitas absoluta, scilicet animal esse, vel hominem esse. Nam dum homo est, absolute necessarium est, ex conditione presentis facientis omnia necessaria. Et ista sit regula, q. nunquam sequitur aliqua necessitas consequentia, nisi ex aliqua necessitate absoluta. Ita in diuina presentia, & rebus cognitæ, cum dicimus res cognitæ esse necessarias, ut cognitæ sunt, & tamen absolute, nec sunt necessariæ, nec prouidentia causetur necessitatem. Dicendum est verum esse res cognitæ, ut cognitæ esse necessarias, & non in natura sua, tamen ista necessitas, quæ est in rebus comparatis, est in eis per aliquam necessitatem absolutam, quia res nostræ cognitæ a Deo sunt presentes Deo, & res in suo presenti habent necessitatem, siue cognoscatur, siue non, & siue sit ad alterum comparata, siue non, & ex illa necessitate absolute causetur aliqua necessitas in eis cognitæ: si autem non haberent illam, cum cognitæ sunt: non potest tolli necessitas in operationibus nostris per modum istum.

Auctoris vera responsio ad dubium de predestinatione postum. q. 13. Quæst. XVI.

DICENDUM ergo aliter, scilicet, quod Deus habet prouidentiam omnium rerum, & tamen non tollitur libertas rerum, vel conditio earum naturalis, siue sit contingencia, siue necessitas: quædam namque res necessariae sunt, & cum a Deo cognitæ fuerint necessariae manent, ut solè ori, alia autem sunt contingentes, & cum fuerint cognitæ nihil mutatur de earum contingencia, ut hominè currere. In quo considerandum est, quod res non vocantur contingentes, vel necessariae pro eo tempore, quo sunt, sed antequam sint, & sic res illæ, quæ necessario se habent ad esse, antequam fiant vocantur necessariae, quæ vero antequam fiant non necessario sunt euenturæ, quomodo cunque se habeant, quando euenturæ, vocantur contingentes. Et patet, quia res non possunt distingui secundum necessitatem, & contingenciam eo tempore, quo sunt, quia tunc necessario sunt, quia omne quod est, dum est, necesse est esse, ut supra probatum est. Ideo licet, sole cras oriturum fore, sit necessarium, & hominem cras cursum, sit pure contingens, tamen quod homo currit, & sol oritur æqualem habent necessitatem: nam sicut impossibile est solem non oriri, dum oritur, ita impossibile est hominem non currere, dum currit. Oportet ergo, quod necessitas, & contingencia in rebus assumatur antequam sint, & tunc quædam res sunt necessariae, quæ ex suis principiis determinatæ sunt, ut solis ortus etiam antequam fiat, & quædam antequam fiant non habent determinationem ex causis suis ad essendum, & istæ vocantur contingentes, licet cum sint necessitatem habeant: nihil enim est quantumcunque liberrimum sit, quod necessarium non sit cum est, ut patet de actu voluntatis, qui est liberrimus, & tamen in illo est necessitas, quia necesse est nos velle cum volumus, alioquin dabitur, quod aliquis possit non velle dum vult, quod includit contradictionem, sed vocatur actus voluntatis liberrimus, quia antequam velimus, possumus non velle. His datis apparet quomodo non imponat cognitio Dei necessitatem actibus nostris, & tamen iudicium diuinum falli impossibile sit, quia Deus non intelligit res nostras, ut preteritas, vel futuras, sed solum ut presentes, & tunc cum presentes sunt, sed res quæcunque quando sunt, habent necessitatem, quantumcunque ipsæ absolute secundum naturam suam a necessitate sunt, ergo tunc licet intellectus diuinus concurrat cum eis, qui inuariabiliter intelligit: non mutabitur conditio contingentie earum, quia ipse tunc ex natura presentia sit necessarius, & antequam sint, sunt contingentes: quam contingenciam non potest tollere intellectus diuinus res necessario intelligens, quia non est intelligens eas, antequam sint, sed cum sunt per modum presentia, & tunc consonat necessitas ex parte rerum intellectarum, quæ sunt actiones nostræ, & ex parte diuinæ intellectationis, quæ se contingenter habere nequit.

De modo essendi Dei, & quomodo in Deo idem precise est esse, & intelligere, & intellectus, & voluntas, & omnia simul & æterna. Quæst. XVII.

CONCESSO autem isto fundamento. s. quod Deus intelligat res, ut ei presentes sunt, manifestum est, q. nullam necessitatem imponat diuina prouidentia operationibus nostris, quæ res sunt contingens, vel necessaria, cum futura est, cum autem præsens est, oēs sunt necessariae, & manebit certitudo atque necessitas diuini iudicii cum necessitate actionum

Istud fundamentum declarat auctor usque ad q. 76. postea soluit dubia. q. 77.

no-

nostrarum, cum fuerit. Sed quia fundamentum istud est quibusdam non manifestum aequaliter manifestabitur, & postea aliqua dubia circa istam materiam solentur.

Pro hoc considerandum est de modo essendi Dei, ut inde cognoscatur conditio cognitionis diuinæ: nam in Deo omnia sunt idem, nisi ubi tollit diuersitas relationis: ideo in Deo idem est esse, & intelligere realiter, & idem sunt realiter intellectus, & voluntas. Quæ ergo fuerit conditio esse diuini, erit conditio cognitionis eius, sed esse Dei est æternum, ergo & intelligere est æternum. Antecedens patet, quia omnes vocant Deum æternum, quod & declarabitur: nec enim vocatur æternitas Dei, quod nunquam ceperit, nec finiturus sit, quia hoc modo non daretur ei adhuc omnis perfectio, quamquam philosophorum quidam large loquentes æternum sic assumpserunt, sed vocatur æternitas interminabilis vitæ simul tota, & perfecta possessio, & secundum hanc differt Deus a ceteris rebus, nihil quippe est, cui omnia hæc competant, nisi Deo soli. Cum dicitur interminabilis vitæ tollitur omnis res, quæ durationem habet, vel quæ aliquando cœpit, vel aliquando finienda est. Aeterna autem, nec vnquam inchoant, nec vnquam finiunt, & in hoc totam rationem æternitatis vulgariter loquentes ponunt. Dicitur vitæ, nam licet aliqua pure corporalia sint, quæ nec vnquam ceperint, nec vnquam finienda sint, tamen non vocantur æterna, licet non multum instandum est in ista particula vitæ, quia accipitur vitæ, id est esse, siue sit esse rei viuientis, siue non viuientis: perfectio tamè, quæ subditur, s. simul tota non potest competere alicui, nisi viuenti: quia pure corporalia, & non viuientia non possunt habere totum esse simul, cum in corporibus sit successio in essendo quatum ad aliquam speciem motus. Non est enim aliquod corpus, quod aliquo modo non moueatur, quod autem mouetur, non est simul totum, & dicitur simul tota, id est, quod tota vitæ, vel totum esse sit simul, & ista est propria ratio æternitatis: nam rebus temporalibus competit esse interminabilis: tamen non competit, quod sint totum suum esse, aut totam durationem habentes simul: licet enim dicamus, sicut dixit Aristoteles in 8. Physicor. non inceptis mūdum, nec partes principales vniuersi, nec motus, & generatio, nec vnquam finem acceptura sint, tamen non habent totum suum esse simul, nec aliquas duas partes simul. Quamquam autem de illis detur si mul erit indiuisibile, quod non est pars rei diuisibilis. Sic patet de motu, qui quamquam sit semper, tamen alia pars motus est nunc, quam fuerit pridem, & quæ succedit non erit aliqua de preteritis. Ita & de tempore, nec solum est in rebus successione, sed etiam in eis, quas permanentes vocamus. Nam non habet aliquis homo eadem partem durationis, quam ante habebat, nec totum esse, quia homo est albus, & potest esse niger: & tamen homo non habet, nunc nigredinem, quam habere potest, & qui non est musicus potest esse musicus: ergo nondum habet totum esse, & quod suum est. Et istud est generale quantum ad entia, in quibus datur compositio ex actu, & potentia, s. quod aliud est quod sunt, & aliud est, quod esse possunt, & quia omne illud sumus, quod de nobis prædicatur, cum album, & nigrum, comedens, bibens, felix, & disciplinatus, & similia prædicantur de homine, ista sunt esse suum, sed non habet homo omnia ista simul, ergo totum esse hominis non est simul. Nec solum in his, sed etiam quantum ad quodlibet istorum non est totum simul: ut si homo sit albus non habet totam albedinè simul, sed eam acquirit per partes, quia nunc acquiritur aliqui gradus albedinis, & postea alij. Idem de disciplina non acquiritur tota simul, sed aliquid prius ali-

quid posterius: nam in multis temporibus efficitur homo disciplinatus. Hoc patet: nam motus est via in forma alicuius generis, & in qualibet parte motus acquiritur aliqua pars forme, cum omne quod mouetur sit semper partim in termino ad quem, & partim in termino, a quo: & cum definit esse in aliquo horum non est motus, sed manifestum est differre partes motus, ergo partes formarum acquiratarum differunt, vel non sunt simul, sed ille prædicantur de homine, vel de qualibet re, quæ mouetur, & sunt esse suum: ergo non est totum esse rerum illarum simul, & patet maximè, quia quod ex potentia, & actu constat aliud est, quod habet, & aliud quod habere potest, sed id quod habere potest continue acquirit: ad quod est via motus in entibus pure naturalibus, ergo quæ mouentur, non sunt tota simul.

Item hoc non solum est in entibus corporalibus, quæ mouentur: sed etiam in spiritualibus carentibus motu. Nam nec illa habent totum esse suum simul, ut patet in intellectu nostro, qui est musicus, dialecticus, geometra, cum ista prædicantur de eo, & sint pars esse sui: tamen non habet ista omnia simul intellectus, sed cum musicus fuerit nondum acquiritur geometriam: est enim in eo actus, & potentia.

Amplius autem & in excellentissimis creaturis, q. non sit totum esse simul patet: nam Angeli acquirunt illud successione quadam, quia non sunt in actu omnium, quæ intelligere possunt, sed aliquid intelligunt, & aliquæ intellectiones eis aduenire possunt, cum quoti die noua intelligant, quæ prius non intellexerant reuelatis eis quibusdam a Deo. Nam & si hoc non poneretur, necesse esset, quod vel Angeli omnia scirent, quæ vilo modo scibilia sunt, vel quod Deus non potest eis reuelare quidquam etiam si velit, vel quod ipsi non possunt suscipere etiam si Deus reuelauerit, quæ omnia falsa sunt: oportet ergo, quod aliquid suscipere possint. Itè alioquin tollerent tres actus Hierarchici, quos ponit Dionysius in libro de Hierarchia, s. purgare, perficere, & illuminare: nam per istos aliquid suscipitur in Angelo, qui purgatur, perficitur, vel illuminatur. Item patet, quia nos concedimus in Angelis compositioem ex actu, & potentia: & tamè in omnibus huiusmodi aliud est quod sunt, & aliud est quod esse possunt, ergo non est totum esse simul, & generaliter nulla creatura habet totum suum esse simul, vel nullas res, quæ habet aliam perfectionem super se habet totum suum esse simul, quia ab illa perfectione potest semper recipere aliquem gradum perfectionis, & non habebit totum esse simul: quamobrem de nulla istarum dicetur, quod sit æterna: vnde licet Angeli non essent a Deo facti, sed improducti, & nunquam defectibiles, quia tamen non habent totum esse simul, non vocabuntur æterni, nec erunt.

De sola autem increata, & improducta essentia dicitur, quod habet totum esse simul, & est æterna, scilicet de Deo: id enim quod nullam habet successione totum simul est, & quia in Deo non est successio, nec acquisitio perfectionum aliquarum: ergo est totum si mul, declaratur hoc, quia in Deo non est acquisitio perfectionum per motum: nam in Deo non est motus, cum sit substantia pure spiritualis, cui non competit motus, ideo quamquam non esset ens simpliciter perfectum, vltiores perfectiones acquirere quæ eas, quas habet, non potest per motum: item non potest acquirere aliquas perfectiones sine motu, sicut de Angelis dicimus: Angeli quippe motum non habent, quia non sunt corporeæ substantiæ, nec corporibus vnite, acquirunt tamen perfectiones, nam aliquid nunc intelligit Angelus, quod prius non intellexerat, quia nunc no-

uiter

uiter reuelatum est, vt declaratum est, & in hoc luc-
 cessio est, cum ponatur prius, & posterius, vel non sit
 simultas rerum intellectarum, aut cognitionum. Et
 ob hoc dicimus mensuram angelorum non esse tem-
 pus, sed eum, quia tempus est passio motus. Vbi ergo
 non reperitur motus aliquis non reperitur etiam
 tempus. Sic est in angelis, nec tamen eternitatem ha-
 bere potuerunt mensuram, cum non habeant to-
 tum suum esse simul. Nec damus angelis eum, vt aliq-
 uia attendentes existimant, quia sunt producti, &
 alia duratio est maior, quae est rei non productae; sed
 quia suum esse non habent totum simul. Nam dato
 quod angeli non essent producti, sicut nec prima
 intelligentia: tamen si haberent conditionem essen-
 di, quam nunc habent: non esset eternitas mensura
 eorum. Deus autem isto modo non potest acquire-
 re aliquas perfectiones, scilicet in successione, & ta-
 men sine motu & tempore, quia id quod recipere
 debet: ab altero recipere debet: sed nihil est, a quo De-
 recipere possit, quia recipiens perficitur per id quod
 recipit, sicut recipiens disciplinam, vel albedinem per
 disciplinam, vel albedinem: sed Deus non potest re-
 cipere quidquam: ergo non potest perfici, seu acqui-
 rere aliquam perfectionem, quam non habeat.

Cur Ange-
 li non
 mensuran-
 tur tempore
 nec eterni-
 tate, sed e-
 no.

Cur Deus
 nullam pfe-
 ctionem ac-
 quere pot.

Hoc patet ex duobus fundamentis. Primo ex parte
 causantis istam perfectionem, quam Deus recipe-
 ret. Secundo ex conditione Dei, qui recipere deberet.
 Primo patet, quia si aliquis debet recipere perfe-
 ctionem: necesse est, quod ab alio recipiat, quia reci-
 pere est pati & patiens & agens diuersificantur cum
 agens sit perfectius patiente. Oportet ergo assigna-
 re aliquid Deo perfectius, a quo Deus reciperet ali-
 quam perfectionem, sed nihil tale est: ergo Deus non
 potest recipere aliquam perfectionem, quae non habeat. Et non so-
 lum est hoc, quia Deus est ens perfectissimum, & non
 indiget aliqua perfectione quam recipere debeat, sed
 dato quod Deus non esset ens perfectissimum, sed
 multae perfectiones ei aduenire possent, vel si adueni-
 rent eum perficere possent: tamen erat impossibile,
 quod ei aduenirent, quia non erat aliquis, qui has per-
 fectiones in Deo causaret, cum non sit aliquid superi-
 us agens & influens. Sicut quod est in potentia ad
 aliquid, & non habet aliquem reducendum de poten-
 tia ad actum: nunquam erit in actu.

Secundo modo patet idem ex parte Dei, quia si Deo
 aliqua perfectiones aduenire possent praeter eas, quae
 substantia sunt eius non esset summe perfectus: Deum
 tamen summe perfectum asserimus. Item non po-
 test aliquid recipere perfectionem vllam, nisi quod
 compositionem habet ex actu & potentia, scilicet
 quod aliud sit quod est, & aliud, quod esse potest:
 sed a Deo omnem excludimus compositionem: ideo
 non potest recipere aliquam perfectionem praeter eam,
 quae in natura sua est, aut potius naturaliter sua est.

Item Deo omnem perfectionem attribuiamus, sed
 perfectio quaedam & de maximis est esse purum actum,
 ergo Deus est purus actus, ad quod autem purus excludit po-
 tentialitatem. Nam dicimus esse aliquid purum po-
 tentiale, scilicet quod secundum se est susceptivum, & non
 habet determinatum esse in natura aliqua, sed est in
 potentia ad id, per quod in specie, vel natura colloce-
 tur. Et quia materia prima ab extra omnia hac expe-
 ctat in natura sua nihil habere, per quod sit sub aliquo
 esse determinato, est pure potentialis, vel potentia. Ali-
 qua sunt entia composita ex actu & potentia, & ista
 nec totaliter sunt potentia, nec totaliter actus: sed ali-
 quid sunt, & aliquid esse possunt, quod nondum sunt.
 In quantum sunt, actus sunt, & in quantum esse pos-
 sunt ex potentia constant. Et huiusmodi sunt omnia
 entia facta, vel producta praeter materiam primam, quae

Ens tri-
 plex, scilicet pu-
 rus actus
 pura pote-
 tia, & mix-
 tum.

non potest dici consistere ex actu, & potentia cum sit pura po-
 tentia, & non sit ei aliquid actus intrinsecus: in omnibus vero
 reliquis entibus est aliquid actus intrinsecus, scilicet esse spiritus sui,
 ad quod non sunt in potentia, sed determinata sunt in il-
 lo: sunt autem in potentia quantum ad aliquid alterum. Est
 et alterum ens, quod est purus actus, id est solus est, &
 in potentia non est. Esse autem dicitur actum: quod
 ergo est nec aliud praeter id quod esse potest, pu-
 rus actus est: & sic est de Deo, quem necessario vo-
 cabimus actum purum si in eo omnem perfectionem
 constare volumus. Quod tamen est purus actus ni-
 hil unquam recipit: quia tunc potentiale esset: Deus
 ergo nihil recipere potest praeter id quod est: sed id
 quod nihil recipere potest totum esse suum habet
 simul, ergo Deus totum esse simul habet: hoc autem
 de nulla alia re concedimus: sed omnes constant ex
 actu & potentia: quia semper praeter id quod sunt
 aliud esse possunt. Et hoc quia conueniunt in eis duo
 principia, quae faciunt ad recipere, primum quod sit
 aliquid super ipsam rem recipientem quod causare
 aliquid in ea possit: & sic est in omnibus entibus pro-
 ductis: nam super ea est aliud agens virtuosius in cau-
 sando quod est improductum & poterit super illa cau-
 sare. Secundum est in eis, scilicet, quod ipsa non sunt
 summe perfecta, sed si aliqua vltiores perfectiones
 eis adueniant erunt perfectiora. Erunt igitur omnia
 haec partim in potentia ad recipiendum aliquid: ex
 quo patet quod nulla res habet totum suum esse si-
 mul praeter Deum.

Deus totum
 esse simul
 habet.

Obiectio contra immediate dicta tollitur. Quae. XVIIII.

Respondendum est quod nulla res, sine successione,
 siue permanentes habent totum esse simul vel aliquas
 partes esse sui simul. Cum autem obijcitur de his,
 dicendum est quod accipitur esse pro essentia, vel sub-
 stantia rei, & non pro toto esse rei: & verum est quod
 permanentia habent substantiam suam, vel essentiam
 totam simul sed non esse: successiua autem nec sub-
 stantiam, nec esse simul habent. Quod patet de per-
 manentibus, quia homo aut esse hominem est sub-
 stantia: & hoc totum est simul: nam non est homo,
 aut aliquid de humanitate prius quam totus homo
 sit, nec habet homo aliquas partes, & postea comple-
 mentum: quin potius nihil de homine habetur quo-
 usque totum esse hominis habeat, quia consistit sub-
 stantia in indiuisibili. & postquam est homo in qua-
 libet parte temporis assignata est perfectio homo, vel
 in quocumque instanti: nec est perfectius homo aut
 magis de homine habens in vno instanti quam in
 mille annis si duraret. Esse tamen hominis non est
 simul: quia homo non consistit in eodem, sed interdum
 est albus, interdum niger, interdum doctus, inter-
 dum indisciplinatus: & ista sunt esse hominis cum
 praedicentur verè de homine cum isto verbo sum, &
 substantia hominis, vel esse hominem, quod est indi-
 uisibile variatur per haec habens extensionem dura-
 tionis & essendi. Ista autem non sunt simul, sed ali-
 quid est quod est, & aliquid est, ad quod in potentia
 est: ideo licet permanentia substantiam suam, vel es-
 sentiam totam simul habeant, tamen non habent esse
 simul. Successiua autem non habent esse simul, id est
 nec essentia, vel substantia eorum nec esse est simul:
 quod patet in tempore & motu, quae sunt successiua:
 nam non potest simul dari substantia temporis. De
 homine

Quare res
 permanen-
 tes habet
 essentiam
 suam simul
 sed non
 esse.

Obiectio contra immediate dicta tollitur. Quae. XVIIII.

Respondendum est quod nulla res, sine successione,
 siue permanentes habent totum esse simul vel aliquas
 partes esse sui simul. Cum autem obijcitur de his,
 dicendum est quod accipitur esse pro essentia, vel sub-
 stantia rei, & non pro toto esse rei: & verum est quod
 permanentia habent substantiam suam, vel essentiam
 totam simul sed non esse: successiua autem nec sub-
 stantiam, nec esse simul habent. Quod patet de per-
 manentibus, quia homo aut esse hominem est sub-
 stantia: & hoc totum est simul: nam non est homo,
 aut aliquid de humanitate prius quam totus homo
 sit, nec habet homo aliquas partes, & postea comple-
 mentum: quin potius nihil de homine habetur quo-
 usque totum esse hominis habeat, quia consistit sub-
 stantia in indiuisibili. & postquam est homo in qua-
 libet parte temporis assignata est perfectio homo, vel
 in quocumque instanti: nec est perfectius homo aut
 magis de homine habens in vno instanti quam in
 mille annis si duraret. Esse tamen hominis non est
 simul: quia homo non consistit in eodem, sed interdum
 est albus, interdum niger, interdum doctus, inter-
 dum indisciplinatus: & ista sunt esse hominis cum
 praedicentur verè de homine cum isto verbo sum, &
 substantia hominis, vel esse hominem, quod est indi-
 uisibile variatur per haec habens extensionem dura-
 tionis & essendi. Ista autem non sunt simul, sed ali-
 quid est quod est, & aliquid est, ad quod in potentia
 est: ideo licet permanentia substantiam suam, vel es-
 sentiam totam simul habeant, tamen non habent esse
 simul. Successiua autem non habent esse simul, id est
 nec essentia, vel substantia eorum nec esse est simul:
 quod patet in tempore & motu, quae sunt successiua:
 nam non potest simul dari substantia temporis. De
 homine

Ille appo-
 sitiones i di-
 uinis filiis
 Dei semp
 gignit, sem-
 per gignit
 est sunt ve-
 rissime &
 clarissime

homine enim damus quod in quocumque instanti
 assignato postquam homo cepit esse sit totus homo:
 & tamen postquam cepit motus, vel tempus in vno
 instanti assignato est totus motus, vel totum tempus,
 immo in nullo instanti assignato potest esse aliqua pars
 motus, vel temporis, quia motus secundum substan-
 tiam dicitur successione, in instanti autem nulla est suc-
 cessio nec diuisio, ergo nec motus, aut tempus. Nec
 etiam pars vlla temporis, aut motus erit in instanti,
 quia quelibet pars rei diuisibilis est diuisibilis, cum nul-
 lum diuisibile componatur ex non diuisibilibus, vt pro-
 bat Arist. in principi. 6. Physi. instans autem est indiuisi-
 bile, ergo non erit in eo substantia alicuius partis mo-
 tus, vel temporis. Patet ergo, quod permanentia habent
 essentiam, vel substantiam totam simul, sed non esse:
 successiua autem non habent simul substantiam, nec
 esse, & consequenter apparet, quod nulla res habet totum
 suum esse simul, nec aliquas duas partes praeter primam
 ens, quod totum simul est sine partibus.

In Deo non est praeteritum, nec futurum, nec praesens eo modo,
 quo in nobis est. Quae. XXI.

Supradictis sequitur, quod in Deo non sit praeteritum,
 futurum, & praesens quantum ad seipsum, sicut in nobis est, sed tota duratio Dei simul
 est, ita quod non sit alia pars durationis, quam
 habebat quando erat Adam ab ea duratione, quam nunc
 habet, & ab ea, quam habebit cum Antichristus erit.
 In nobis tamen distinguuntur partes durationis, quia
 idem homo est qui aliquando est iuuenis, aliquando
 puer, aliquando senex, si tamen tota ista duratio esset
 simpliciter eadem, & non haberet in partibus suis dif-
 ferentiam aliquam, sequeretur idem esse iuuentutem
 hominis, & pueritiam, & senectutem. Et amplius se-
 queretur, quod quando homo esset iuuenis esset senex, &
 puer, quae includunt contradictionem. Differunt ergo
 in qualibet re partes durationis: in Deo autem tota du-
 ratio est eadem nihil habens distinctum. Velut si aliquis
 nostrum deberet viuere 60. annis, & haberet simul to-
 tam durationem istorum 60. annorum, ita vt nunc ha-
 beret horam, in qua natus est, & secundam horam, &
 simul cum illa hora haberet totum secundum annum,
 & tertium, & quartum, & omnes vltique ad vltimam
 horam anni 60. & essent simul omnes partes istius du-
 rationis, scilicet quod hora vltima anni 60. non esset post primam
 horam, in qua ista homo natus est, sed simul essent om-
 nes horae istius durationis tanquam vna hora, nec esset
 ordo prioritatis, & posteritatis, & tunc sequeretur, quod
 cum in partibus diuersis istius temporis nos fecimus
 diuersos actus, quod isti actus essent simul cum omnes par-
 tes temporis simul sint, & sic quocumque maner-
 ret homo semper nasceretur, quia non deperderetur
 aliquid, quod semel haberet, nec aliquid nouiter ac-
 quiretur, & si quis semel comederet semper ille actus
 comedendi maneret, quia cum illum hominem esse
 comedentem sit pars esse hominis, & totum esse il-
 lius sit simul, ergo quocumque; homo esset, maner-
 ret hoc quod est eum esse comedentem. Et semper
 maneret hoc, quod est eum nasci ab vtero: nam cum istud
 nasci sit quadam pars esse sui, necesse esset, vt semper
 maneret, alioquin non esset totum suum esse simul.
 Et hoc modo apparet quomodo verum sit, quod filius Dei
 semper genitus est, & semper gignitur, nec cessat illa
 generatio, non quidem, quia non possit magno tem-
 pore finire, sed quia filius Dei genitus est cum per ge-
 nerationem esse receperit, & in diuinis nihil tranfit,
 nec aduenit, cum totum esse simul sit, necesse est, vt
 generatio illa semper maneat, non tanquam alia, & a-
 lia pars generationis, sed eadem indiuisibilis generatio,

quae ab eterno erat eadem nunc est, sed in quocumque
 est generatio illud gignit, ergo filius Dei in quo semper
 generatio est, quia nunquam abiit in praeteritum
 semper gignitur. Praedicta faciliter induci possunt, si
 quod in Deo non sit praeteritum, & futurum, quia in Deo
 quidquid est idem ipsi Deo est, sed si in Deo sunt praeteritum,
 & futurum cum sint distincta essentialiter,
 vel secundum speciem, essent diuersae naturae deitatis,
 quod non stat. Item praeteritum esse rei iam effluxit,
 futurum autem nondum euenit, ergo si in Deo daretur
 praeteritum, & futurum, esse diuinum esset defe-
 ctibile, & tenderet in nihilum, sicut esse nostrum, &
 tunc non esset ens perfectissimum, ergo non potest
 ibi esse praeteritum, & futurum. Item si esset in Deo praeteritum,
 & futurum, daretur potentialitas, scilicet quod Deus esset
 in potentia ad aliquid: nam id, quod futurum est,
 nondum est, sed esse potest, ergo esset in potentia ad
 habendum, & tunc daretur in Deo compositio ex actu,
 potentia, & non esset actus purus, quod non concedi-
 tur. Item Deus habet totum suum esse, vt supra in-
 ductum est, si tamen esset ibi praeteritum, & futurum,
 non daretur totum esse simul, quia praeteritum, & fu-
 turum esse dicunt, sed non sunt simul. Et patet etiam
 ex fundamento naturae: si enim Deus praeteritum, &
 futurum haberet, aut hoc esset, quia in eo erat tempus,
 in quo est praeteritum, & futurum, vel quia est in eo
 successio sine motu, & tempore: nullo enim alio mo-
 do datur praeteritum, & futurum, nec successio aliqua.
 In Deo tamen nullum horum est. Primum patet: nam
 in Deo non est motus, cum non sit ens corporale, sed
 tempus est passio motus, ergo non erit in Deo tem-
 pus: passiones enim consequuntur sua substantia.
 Nec potest esse successio sine tempore, quia succes-
 sio illa est in rebus, quae recipiunt nouiter aliquas per-
 fectiones, & sine motu, sicut Angeli recipiunt nouas
 intellectiones, quae in eis sunt sine motibus. In Deo ta-
 men etiam non est hoc, quia non potest quidquam re-
 cipere, sed solum habet id, quod secundum naturam
 suam inest, ergo non potest in eo esse praeteritum, aut
 futurum, sed quidquid est, simul est. Ideo cum Deus
 habuerit esse ab eterno, & fuerit quando creatus est
 mundus, & quando Israelitae exierunt de Aegypto,
 & nunc, & in die iudicii, eadem profusa duratio, & esse
 est quam Deus in omnibus illis partibus habebat,
 & quam nunc habet, velut si eadem esset hora, in qua
 formatus est Adam, & in qua Christus crucifixus est,
 & in qua iudicabitur saeculum, & dum vnum sit reliqua
 fierent.

An Deo sint omnia praesentia, quae sunt nobis praeterita, & futu-
 ra, & quomodo. Quae. XX.

Praedictis etiam patet, quod omnia sint Deo
 praesentia, quae nobis sunt praesentia, praeterita,
 vel futura, & patet ex superioribus, quia Deus
 non habet in se praeteritum, & futurum, sed
 totum esse suum est praesens, & tamen Deus semper
 est, quia esse suum est indeficiens, ergo ipse est tempo-
 re creationis mundi, & tempore Abraham, & nunc, &
 tempore Antichristi, & in ipso non est successio aliqua,
 ergo in omnibus istis temporibus est idem praesens
 Dei. Nam detur oppositum, quod sit aliud, & aliud praesens
 Dei, sequitur quia praesens, quod habuit Deus tempo-
 re Adae elapsum est, quando erat tempore Abraham,
 & praesens, quod tunc habebat elapsum nunc erat, &
 tunc dabitur in Deo necessario praeteritum, & futu-
 rum, atque successio, & tamen supra probatum est, quod
 erat totum esse simul, ergo idem praesens est, quod ha-
 bebatur tempore Adae, & Abraham, & nunc, & in die iudicii,
 & omnia sunt Deo praesentia. Nam quaecumque sunt

In qd. 17

In qd. 17

aduentus Antichristi non est nec presens Deo, nec fuit vnquam, sed aliquando erit: ergo non est presens semper Deo, & sic est de omnibus entibus, ergo nulla res est semper presens.

Respondendum est, quod esse rerum habet aliam mensuram durationis, quam esse Dei, quia esse Dei habet pro mensura ipsam aternitatem, quae est tota simul & indiuisibilis: res autem creatae habent alias mensuras, scilicet quae non sunt totae simul, sed istae differunt, quia rerum quaedam non habent totum simul, quia acquirunt partem essendi per transmutationem quandam, sicut esse album, esse nigrum esse magnum, & paruum sunt partes ipsius esse hominis, vt supra declaratum est, & tamen ista motu acquiruntur, siue largè, siue propriè dicto. In omnibus huiusmodi rebus assignatur mensura, quae est tps, cui tps fit mensura motus, & passio fundata in illo, vt patet. 4. Phisic. Aliae sunt res, quae non habent totum esse simul, sed acquirunt successionem quaedam: non est tamen motus aliquis in hac successione, quia non sunt entia corporalia susceptiua motus, aut transmutationis largè dictae, & in his est mensura, quae vocatur auum, & huiusmodi sunt substantiae angelicae. In re autem nulla potest esse aternitas praeter Deum, cum nulla habeat totum suum esse simul, siue sit transmutabilis, siue non. In Deo autem non potest poni tempus tanquam mensura, nec auum, quia non acquirit esse suum per partes cum transmutatione quadam, sicut est in re temporali. Nec habet auum, quia non acquirit esse in partes per successionem, sine motu, cum nullus modus partibilitatis in eo sit. Ex hoc sequitur, quod quando comparantur res ad Deum, ita vt dicantur esse praesentes ei, vel simul cum ipso: necessario accipitur simultas pro simultate, & praesentialitate, quae est in aternitate, quia nihil comparari potest alteri, nisi secundum id, quod est in illo cui comparatur: nam non potest comparari homo lapidi secundum sapientiam, vel prudentiam, quia in lapide nil horum est. In Deo autem temporis & cui nihil est, ergo cum comparantur res ei secundum praesentialitatem, & simultatem necessario comparantur secundum esse aternitatis.

An res create possint comparari Deo in aternitate cum comparatio fieri debeat in uniuerso. 7. Phisic.

Sed obijciat aliquis tunc, quod non poterunt comparari res create Deo, ita vt dicatur, quod sunt ei praesentes, vel simul, quia in rebus, quae comparantur debet esse aliquid vnum participatum scilicet quod comparantur: sed Deus habet aternitatem, & quidquid comparatur ei debet comparari secundum conditionem aternitatis, siue in simultate, siue in praesentialitate. In rebus autem creatis nihil est de aternitate, sed de tpe, & quo: ergo non sunt ei comparabiles, & contra non dicitur, quia sunt ei praesentes, vel simul. Respondendum verum esse non comparari res ad Deum, nisi secundum id quod est in Deo, scilicet aternitatem vel conditionem aternitatis, & oportet quod sint istae in rebus, & sic est, quia licet in rebus creatis non sit aternitas tamen sunt conditiones potissimum aternitatis. Et non est hoc secundum tps, vel auum, quae sunt mensura earum, sed secundum aliquid quod assignatur in his, scilicet secundum instans quod assignatur in tpe, & quo, & illud est substantia tps iuxta Arist. 4. Phisic. Quae non intelligitur de instatibus, quae nos ponimus ad diuidendum tpa, & continuandum, & assignamus quocumque volumus. Sed illud vnicum est correspondens substantiae rei, quae est tota simul: tamen non habet esse simul totum: ideo oportuit, quod illud instans flueret ad mensurandum totum esse, & sic causatur tps ex instanti. Et ista est verissima sententia Arist. in parte ista. scilicet quod instans est substantia tps. in nihil est in toto tpe, nisi instans fluens, & istud vnicum est in qualibet re naturali, aut in toto motu: nam si huiusmodi essent plura instantia, necesse erat, vt essent plura tpa simul, vel tpa

esse discontinua: de quibus est altissima speculatio sit omittatur ad praesens. Assignatur ergo in tempore, & in quo instans: & istud est simile aternitati: nam aternitas est indiuisibilis, ita & instans: aternitas quoque est tota simul, ita & instans est totum simul, quia cum indiuisibile sit, non habet aliquas partes praecedentes, & aliquas subsequentes. In hoc ergo res temporales possunt comparari Deo, scilicet sint ei praesentes, vel simul cum habeant indiuisibile illud, quod equatur aternitati: & hoc sufficit. Multae tamen conditiones sunt diuersae aternitatis, & instantis temporis: sed in hoc non refert de quo infra dicitur. Nunc autem redeundo ad principalem rationem argumenti, dicendum est, quod res non possunt comparari Deo in duratione, nisi secundum conditionem aternitatis: si ergo res sunt semper cum durat aternitas dicitur quilibet res harum esse semper praesens Deo, vel quocumque Deus est.

Cum autem arguitur formatio Adae est praesens, quae est, & nunc non est: ergo non est Deo semper praesens: negatur consequentia, quia ponitur tanquam pars quod non est pars: nam nunc, vel cras, aut heri non sunt tota duratio Dei aut pars durationis Dei: cum istae sint partes temporis, vel aliquid in tempore: duratio autem Dei est sola aternitas, quae non est tempus, nec includens tempus, aut partem temporis, aut aliquid quod sit in tpe. Ita non valent similes consequentiae: si ego fui semper praesens Platoni, ergo ei fui praesens cum Alexander pugnabat: nam dici ego fui semper praesens Platoni significat, quod ego semper fui, quae ipse fuit: & non fuit aliqua particula durationis suae, in qua ego non essem. Non tamen sequitur ergo ego fui ei praesens quae pugnabat Alexander, quia tempus illud non erat pars durationis Platonis. Ita de Deo quae sit qualibet res semper Deo praesens, non sequitur quod sit nunc, quia nunc non est duratio Dei, nec pars durationis, nec aliquid in duratione. Identidem non sequitur ista: Res est semper Deo praesens, ergo est omni tempore Deo praesens. Nam non exponitur semper per omne tempus, sed per omnem durationem, sed duratio est triplex, scilicet aternitas, auum, & tempus: ideo semper significat omne tempus, vel omne auum, vel totam aternitatem. Ideo cum arguitur semper Deo praesens est, ergo in toto tempore. Non valet consequentia quia arguitur a superiori ad suum inferius affirmatiue. Valeret tamen ista consequentia: ista res est semper, ergo est in omni tpe: vel ergo est nunc: quia licet semper possit significare totalitatem mensurae cuiuslibet durationis: tamen detinetur ex adiunctione rei, cui consupponit ad standum pro duratione, quae est tempus: quia illa solum correspondet illi rei. Ita sicut non valet ista consequentia: ista res est semper praesens Deo, ergo est praesens ei nunc & postea: & sic de omnibus partibus temporis de compulato extremo, ita non valet: ista res est semper praesens Deo, ergo est ei praesens nunc, vel antea, vel post: & sic de qualibet parte temporis, cum disiuncto extremo. Satis enim stat ad esse semper Deo praesens, & tamen quod in nulla parte temporis sint, quia nec Deus est in aliqua parte temporis. Sed aliquis dicit, quod quaquam non valeat ista consequentia, scilicet ista res est semper praesens Deo, ergo est in omni tempore, quia mutatur ibi suppositio cum in vna accipiatur pro duratione, quam habet res secundum comparationem ad Deum, & in alia pro esse, quod habet absolute: tamen dicit, quod valebit ista consequentia: ista res est semper praesens Deo, ergo est in omni tempore praesens Deo: quia vtrouique accipitur praesentialitas secundum idem. Respondendum est non valere consequentiam, quia etiam mutatur in ista suppositio sicut in praecedenti: nam licet vtrouique accipiatur eadem praesentialitas, tamen non accipitur eadem mensura durationis, nam in prima accipitur semper pro tota aternitate: in secunda accipitur omni tempore pro tota substantia temporis.

In q. 23. & 28. Redi ad argumētū factū in principio huius q. 22.

Deus non proprie dicitur quod est hodie vel fuit cras, aut erit mane, & quod sit sine exponendo q. 53.

praesentialitas, tamen non accipitur eadem mensura durationis, nam in prima accipitur semper pro tota aternitate: in secunda accipitur omni tempore pro tota substantia temporis.

Sed adhuc arguet aliquis non posse hoc stare, quia quod semper Deo praesens est, quocumque Deus est, illud est: sed Deus est nunc, & quae formatus fuit Adam, & quae iudicabitur saeculum: ergo quocumque est Deo semper praesens erit nunc, & quae erat formatio Adae, & quae erit dies iudicij, quod non competit cuilibet rei.

Respondendum est, quod mensura Dei est aternitas, & nihil maius, aut minus Deo habet ipsa aternitate, sed ista tota simul est, & indiuisibilis: ergo quocumque res habet esse saltem per indiuisibile est quocumque Deus est, quia vnum indiuisibile non est maius alio. Et cum dicitur, quod Deus est nunc, & quae formabatur Adam, & in die iudicij, & sic de ceteris partibus temporis loquedo vulgariter. Respondetur, quod hoc est improprie dictum, quia Deus non est in tempore, nam quod est in tpe mensuratur tempore, sicut quod est in loco, mensuratur ab eo: duratio autem Dei non mensuratur tpe, nec partibus temporis, ergo non proprie dicitur, quod Deus est hodie, vel fuit cras, sicut non dicitur proprie Deus est in ista domo, vel illa, quia non mensuratur a loco qui est ista domus vel illa, ideo non oportebit, vt si quaecumque res est, quandocumque Deus est, dicatur esse Deus hodie, vel mane aut in tempore formati Adae.

Au concedi debeat ista, Deus est in isto instanti nostro, & quomodo debet exponi ad hoc, quod vera sit. Quaes. X III.

Sed adhuc fortius arguetur: Deus est nunc: ista vix esse propria locutio, quia Deus proprie est in aternitate, & aternitas est tota simul, & indiuisibilis, & sic instans nostrum quod signamus in tempore, ergo Deus erit in illo instanti, sicut est in aternitate, nam & sic supra dicebatur, quod nos non poteramus Deo comparari in duratione per aliquod tempus, vel auum aut conditionem cui, vel temporis, sed comparamus Deo in simultate per instans, & in eo ius praesentes illi, ergo Deus erit in instanti nostro proprie loquendo. Et hoc dato arguetur, quodcumque est semper Deo praesens: est quocumque; Deus est, sed Deus est in isto instanti temporis, ergo & res, quae illi semper praesens est, sed non dicitur hoc de singulis, ergo nec erit verum, quod quilibet res sit semper Deo praesens. Respondendum est quod quilibet rem esse Deo semper praesentem, vt dictum est. Et cum dicitur, quod ergo est quocumque Deus est & c. conceditur. Sed cum dicitur, quod Deus est quae fuit creatio mundi, & quae erit dies iudicij: respondendum est, si attendatur proprietates locutionum, propositiones istas esse falsas, sed conceduntur ex modo communi loquendi per abusum terminorum, ideo aliqui subtilius his vt volunt, & dicit esse sensum, quod Deus est hodie, vel mane, vel in toto tpe, id est Deus est, quae est hodie, vel quae est mane, vel quae est totum tps, licet non sit in toto tpe. Isti faciunt istam expositionem innitentes habitudini importate per istam propositionem, in qua significat mensuram, scilicet Deus est in toto tpe, i. in ipso tanquam in mensura suae durationis, quae inconueniens est. Cum vero dicunt Deus est, quae totum tempus est, non credunt signari mensuram aliquam. Sed iste modus exponendi non tollit inconueniens: nam cum dicimus Deus est, quando totum tempus est, damus Deo aliquod quod, in quo sit. Etiam hoc inconueniens est, quia quae ad tps pertinet, nec potest quicquam euitare, poni Deum in tempore, si dicat quod Deus est, quae tempus est, nam sicut cum dicimus Deus est hodie dicimus eum esse in tempore, ita cum dicimus eum esse, quando tempus est

Vide q. 53.

assignamus ei aliquod quod, quod respondeat tpi. Non debet ergo concedi propositio aliqua de Deo in hoc sensu, sed per negationem exponenda sunt, scilicet Deus est hodie, id est non definit hodie esse, vel non deficit, & Deus est in toto tpe, id est in nulla parte tps. Deus esse definit, & iste, & similes sunt verae per negationem, quae non importat mensuram, tamen quocumque modo affirmatiue exponantur false sunt. De nunc autem, siue instanti dicendum est, quod etiam non est concedendum Deum esse in instanti nostro, quia sicut non correspondet ei tempus, ita nec aliquid, quod sit in tempore, instantia autem in tempore assignantur. Et cum dicitur, quod duratio per instans est indiuisibilis, & est tota simul, quod competit durationi aternitatis. Respondendum est adhuc non sufficere hoc ad hoc, quod Deus in instanti sit, quia instans aternitatis licet indiuisibile sit, & totum simul, tamen non habet positionem in tempore, sicut instans temporis, quia instans assignatum in tempore habet ibi positionem, vt patet instans distinctiuum duarum horarum: illud enim ita est post primam illarum, quod non est ante illam, aut aliquam partem eius, & ita est ante secundam horam, quod non est post illam, aut post aliquam partem eius, instans autem aternitatis non habet positionem in aliquo tempore, ideo nec est post aliquod tempus, nec ante illud. Et ex hoc sequuntur proprietates multae differentes. Est autem vna, quae satis nobis est, scilicet quod si aliquid est in isto instanti temporis copulatiue, & diuisiue duarum horarum, necesse est, quod aliquid sit ante illud habens durationem. & aliquid post illud duret, quod patet, quia istud instans habet positionem in tempore, ita quod est post horam praecedentem, & post quamlibet partem eius, & est ante horam sequentem, & ante quamlibet eius partem. In hora tamen praecedente aliquid necessario fuit, & in hora sequenti si erit aliquid necessario erit, quia non potest esse tempus, sine re temporali. Sicut est de puncto, quem Arist. dicit habere positionem in linea: nam quocumque nullam habeat magnitudinem, determinat tamen sibi certam habitudinem situs, quia est ante tale, & talem partem, & est post talem, & talem, cum copulent, & distinguant partes magnitudinis. Quae autem sunt in instanti aternitatis nihil ante illa esse potest, & nihil post illam, quia illud instans non habet positionem aliquam in duratione tpsali, vel quocumque alia extensiva, sicut instans tpsis, ideo nec erit aliquid ante illud, quia non habet positionem post aliquam partem durationis, sicut instans, quod nunc est habet positionem ante sequentem horam, ideo instans aternitatis non est ante aliquid, nec est aliquid post illud, quia tunc necesse esset habere positionem in duratione aliqua successiua illud instans. Quamquam ergo instans aternitatis sit aliquid habens, vt instans nostrum, tamen non est penitus, vt illud, ideo de Deo, qui conuenienter est in instanti aternitatis, non conuenienter conceditur, quod sit in nostro instanti, sed cum dicitur, quod Deus est nunc, id est in isto nostro nunc, est exponendum negatiue, sicut de partibus temporis, scilicet licet Deus est nunc, id est non deficit esse in isto nostro instanti.

Dist. inter instans aternitatis, & instans temporis. de quo. q. 28.

Sed aliquis dicit, quod si negatur ista propositio Deus est in isto instanti nostro, ideo negatur, quia videtur solum attribui duratio, quae est nunc, & non duratio aliqua praecedens, nec subsequens cum distinctiuam instantia a partibus temporis, quas copulatur, & diuidunt, sicut distinguimus puncta a partibus magnitudinum, in quibus habent positionem, si tamen sub isto sensu intelligatur, scilicet quod Deus est nunc, quia esse totum Dei est, & est totum simul, & indiuisibile: & tamen non propter hoc est tollendum, quin semper ante fuerit, & semper postea futurum sit: videbitur

sur concedenda propositio. Dicendum est, quod et isto modo non est concedenda: nam tunc cum Deus in isto instanti nostro sit, queritur an sit totum esse Dei in hoc instanti, aut pars: si dicas quod totum, cum ante istud instans necessario precesserit tempus, quod ponimus istud instans copulatum horarum, necesse est, quod aliquid ante totam Dei durationem fuerit, & quod aliquid post totam Dei durationem, & sicut istud instans verum post aliquid est, & ante aliquid. Sed hoc non est concedendum. Sic patet de entibus, quae solo instanti temporali mensuratur, ut generationes & corruptiones: quia si nunc sit generatio aut corruptio, verum est, quod ista generatio sit post totum tempus praeteritum, & ante totum tempus futurum, quia nihil cooperit illi generationi pro mensura nisi instans. Ita de Deo necessario erit, cui competit indivisibile pro mensura: necesse si demus ei indivisibile, quod est in tempore: necessario aliquid ante eum fuerit & aliquid post eum. Nec valet, si aliquis dicat, quod hoc sequeretur, si esse Dei solum esset in hoc instanti, sicut generatio, & corruptio, quae nunc sunt, in solo hoc instanti sunt: ideo aliquid ante eas necessario ponitur, & aliquid post: Deus tamen quamquam totum esse suum habet in hoc instanti, cum sit totum simul, tamen ante hoc etiam habuit esse, & sic non sequitur quod inferebatur.

Respondendum est, quod adhuc non tollitur sic inconueniens: nam licet Deus habuerit semper esse & habiturus sit, cum concesserimus in isto instanti tempore cum esse, & quod in isto totum esse suum habet, & nulla pars essendi eius est ante istud instans, nec post istud instans cum sit totum simul: necesse est, ut ea, quae sunt extra istud instans, & praecedunt istud realiter sint extra durationem Dei, quae tota est in illo instanti. Ideo licet ponamus durationem Dei indeficientem: tamen necesse erit hoc modo, ut aliquid ponatur ante istam totam, quod est inconueniens. Si autem dicatur, quod in isto nunc tempore est aliqua pars durationis, vel esse Dei est duplex inconueniens. Primum est, quod ponitur esse Dei partibile, & consequenter non totum simul, quia supra probatum est e contrario. Secundum inconueniens est, quod aliquid sit ante quandam partem durationis Dei, & aliquid post illam, quod eodem modo inconueniens est. Nam quodlibet in Deo pertinens ad essentialia est Deus, ergo quaelibet pars esse Dei est Deus, dato quod haberet partes, sed ante Deum nihil esse conceditur, ergo ante partem durationis eius nihil quocunque erit, ideo non poterit dici proprie, quod Deus sit in instanti nostro sub quocunque sensu velimus eam exponere.

Item non potest concedi Deum esse in instanti nostro, quia tunc aut illud instans esset fluens, aut manens, sed neutro modo potest stare, ergo Deus non est in instanti nostro proprie loquendo.

De natura instantis & temporis & causatione eius, & de instantibus copulantibus & terminantibus, & quod eorum mensurat. Quae. XXIII.

Pro quo sciendum quoddam esse instans quod correspondet substantiae, vel essentiae rei: nam permanentia habent totum suum esse simul, scilicet totam essentiam, ut supra declaratum est, & non esse, & sic sunt tota in quolibet instanti: nam postquam homo est homo in quolibet instanti assignato est perfecte homo. Et hoc est ad similitudinem substantiae vel essentiae, sed ad similitudinem essendi nequaquam. Et ob hoc, quia quaelibet res harum ex aliqua parte est manens ex aliqua fluens, correspondet sibi duplex mensura, scilicet in istis ex ea parte, quae permaneret & tempore ex ea parte, quae fluit: & quia substantia, sicut homo vel lapis sunt subiecta transmutationi, &

successioni: & tamen isti substantiae, quae est lapis vel homo quantum ad esse lapidem, vel hominem corrumpit totum esse simul: ideo necesse est quod corrumpat illi instans, quod non dicit in se fluxum. Nec potest lapis iste, vel homo mensurari tempore quantum ad esse hominem, vel lapidem: quia esse hominem simul est tempus, tamen non habet partes simul, ideo mensurare non potest nisi ea, quae non habent partes essendi simul: homini ergo & lapidi alia mensura dabitur, & ista est instans. Et quia homo semper est homo dum durat, & lapis & cetera, oportet poni semper instans mensurans realiter & non per imaginationem, sicut est de punctis, quae ponuntur continuantia lineam, quia illa non sunt realiter: & sicut instantia, quae ponuntur copulativa & diuisiva partium temporis, quia ista non sunt, sed sicut puncta terminantia lineam, quae realiter sunt. Et ob hoc vocatur instans siue nunc substantia temporis, iuxta Arist. 4. Physic. quia semper quantum res temporales durant est unum instans realiter existens, & mensurans: & nihil habent ultra istud instans, quod est esse substantia temporis, id est totum esse temporis. Rursus autem praeter hoc quod est lapidem esse lapidem, & hominem esse hominem, quae sunt tota simul: adhuc homo est albus vel niger, calidus, vel frigidus & sic de ceteris. & ista sunt esse hominis: quia praedicamus ea de homine dicentes hominem esse album, vel nigrum: & istae dicuntur partes esse hominis: quia non habet homo aliquid istorum simul, scilicet esse album, vel nigrum, doctum, vel felicem: nec omnia habet simul, sed successiue acquirit haec & partes cuiuslibet horum. Ad recipientem autem haec motus vel transitus sit in ipsa substantia vel essentia, quae secundum se erat tota simul, scilicet, quod homo transit ab una parte, vel gradu albedinis in alterum, & ab esse album transit in esse nigrum: ideo quod simul est, transit: & quia ipse homo mensuratur semper instanti tanquam adaequata mensura, ad esse hominem necesse est ut cum homo transeat: ipsum quoque instans quod est mensura eius, & accidens transeat cum ipso: sicut si homo mouetur albo quoque, quae in ipso est mouetur, vel transit: quia non potest dimittere subiectum. Et patet magis conforme exemplum, scilicet moueatur linea aliqua, necesse est ut puncta, quae sunt in ea, moueantur, non quidem tanquam eis comperat motus, sed quia sunt in eo quod mouetur. Ita cum homo transeat ab albo in nigrum, & continuè in acquisitione partium essendi, transit necessario cum ipso instans, quod in ipso est tanquam mensura, cum nunquam ipsum dimittere possit: sicut nec punctus lineam motam, & tunc fluit instans. Et sicut puncta multa coniuncta etiam si possent esse infinita non constituerent lineam nec partem lineae, sed quilibet punctus lineae motae constituit lineam, ita erit in instanti respectu temporis. Nam si aliqua linea moueatur transversaliter sursum, vel deorsum, aut ad quamcunque positionem; ipsa motu suo causabit superficiem, & quilibet duorum punctorum eius causabit unam lineam fluendo: nullam tamen poterat causare manendo: ita instans mensurans hominem quantum ad esse hominem, & generaliter de omnibus permanentibus si maneret, non causaret aliquid diuisibile, quia tamen fluit cum ipso subiecto suo causat tempus, & nihil est tempus nisi fluxus instantis.

Quo causatur tempus ex fluxu instantis.

Aliqui autem, & fere communiter omnes saltem in cortice literae sequentes Aristoteli, dicunt causari tempus fluxu instantis. Sed in modo ponendi plurimi decipiuntur: ponunt enim instans per se fluere ad causationem temporis. Sed magnus error est, nam cum instans non sit per se, non poterit per se fluere, sed est in aliquo tanquam in mensurato: ideo nunquam fluet, nisi ad fluxum illius.

Deceptio in scholis philosophiae vstrata & fere ois osum philosophorum & theologorum de causatione temporis.

illius. Etiam quia non poterat per se instans esse subiectum fluxus: necesse est igitur, ut ponamus instans in aliquo, tanquam in subiecto, & moueat subiectum illud, & ad motum illius fluat instans, & fluxus instantis erit tempus. Est namque modus, ut substantia, quae est subiecta transmutationibus suis, quantum ad esse hominem, vel lapidem, aut aliquid tale, est immobilis, & indiuisibilis, sed quia rursus accipit esse albam, vel esse nigrum, felicem, & doctam: ex immobilitate deficit in motum, ita & ipsum instans erat mensura manens & indiuisibilis naturae, & erat totum simul, ita sicut subiectum ex immobilitate deficit in motum, ita instans ex similitudine, & praeteriori statu deficit in tempore praeteritum, & futurum, ita ut sicut se habet subiectum ad subiectum: ita se habeat passio ad passionem: subiectum instantis est res manens, subiectum tempore & mensuratum est motus, sicut ergo deficit subiectum in subiectum, ita deficit passio in passionem. Substantia, quae sit se erat tota simul deficit in motum, ita instans, quod vnicum, & indiuisibile, atque simul est, deficit in infinitas partes praeteritis tempore, & futuri. Et tamen sicut substantia manens, ut homo vel lapis, quae deficit in motum: tamen semper manet ei propria simplicitas & immobilitas, quae esse hominem integraliter semper est simul, & non habet successione vllam. Ita instans quae deficit in tempore praeteritum, & futurum fluendo: ipsum tamen vnicum est & indiuisibile nullam recipiens extensionem, aut prioritatem, vel posterioritatem. Sic est de puncto fluente, cum linea mota. Nam licet ipse motu suo linea causet, & tamen se nullam maiorem habet extensionem, quam ante, quia sicut motus est extra substantiam puncti, ita fluxus est extra naturam instantis: hoc tamen modo tempore sit, & semper est, atque continuè: nam fluit instans ad motum subiecti permanentis, quod mensurat, & subiectum illud semper mouetur, quia res naturales nunquam cessant a motu, cum motus sit proprietas corporis naturalis, ergo instans semper fluet: fluxus autem non desinens causat continuitatem tempore, & hoc modo nunquam tempore interrumptur, quia motus non intercidit. Et ex hoc dicit Aristoteles quod tempore recipit continuitatem ad continuitatem motus: non quidem, quia motus directè efficiat continuitatem in tempore, quia non est causa efficiens eius, sed efficiens est instans fluens, ideo ad continuitatem fluxus instantis est continuitas temporis: instans tamen habet continuitatem in fluendo, quia subiectum permanentis, quod mensuratur instanti, mouetur, & ad motum illius necesse est instans, quod est accidens illius, & mensura, fluere. Iste est modus in radice naturae de causatione tempore per conditionem substantiarum, quae sunt prima origo omnium horum. Ecce igitur de instanti fluente, quod est substantia temporis iuxta Aristoteli quod sit, & unde cauetur, & quomodo se habeat ad tempus.

Naturalia nunquam cessant a motu, cum motus sit proprietas rei naturalis.

Instantia copulativa & diuisiva, seu terminatiua an sint entia actualiter, vel solum per imaginationem nostram. Quae. XXV.

ALIA sunt instantia, quae vocamus copulativa & diuisiva partium tempore, & ista non sunt unum, ut erant instans fluens, sed infinita, aut quot assignare voluerimus, & ista non sunt entia actualiter, sicut instans fluens, sed in potentia solum sunt, & per imaginationem nostram. Iste duae proprietates praebantur. Prima de instantibus copulatiuis, & diuisiuis temporum, quod necesse sit poni illa, & patet hoc magis per lineam, quia magnitudines manentes, sicut corpora superficies, & lineae sunt magis cognitae quam magnitudines fluentes, ut tempore & motus: nam de his quidam dubitant, an sint. De tempore. non existimant aliquid esse praeter animam nostram mensurantem, vel praeter qualitates varias accidentis diuersis partibus succedisse. Motum quoque non sufficienter oes considerant, quid aut quomodo sit. Corpora autem superficies, & lineae visui patent: ideo de eis certissimum iudicium est: in linea autem quilibet duo puncta assignamus terminantia, & ista realia sunt: alioquin linea non esset actualiter, & realiter terminata. Praeter haec tamen necesse est poni alia puncta, quae vocentur copulatiua & distinctiua: nam quaelibet linea diuisibilis est, cum sit magnitudo, & cernamus eam interdum actualiter diuidi: diuisio tamen linea non potest fieri, nisi per punctum terminantem quamlibet partium resultantium ex diuisione: in quolibet autem diuisione resultant duo puncta realia. In duabus extremitatibus partium diuisarum: necesse erat igitur, quod ista puncta praefuissent ibi in potentia: alioquin per diuisionem non fuissent causata: sed essent entia prohibita, & ista vocantur puncta continuantia, vel diuisiua: continuantia quidem, quia partes linearum copulantur ad puncta, & in omnibus continuis, hoc est quod copulentur ad terminum eodem: vocantur diuisiua, quia ubi illa puncta sunt, linea diuidi possunt, vel per quae potest demonstrari, quod diuisio pertinet ad lineam, licet non sint actualiter diuisa.

De instantibus in tempore actualiter dicendum est: non quidem quod assignentur in tempore instantia terminatiua, sicut in lineis, quia lineae multae sunt, & quaelibet habet duos terminos: tempore autem semper unum est, ex quo motus, & tempus sunt. Etiam non habet istud vnicum tempus aliquod instans terminatiuum sicut linea, quia linea, cum sit magnitudo permanens, habet actualiter oia, quae illi sunt, & est actualiter terminata: tempus autem est magnitudo, vel quantitas successiua: ideo nondum habet omnia, quae illius sunt, sed semper est in vltiori acquisitione partium, & consequenter nondum habebit instans terminans: nam dato termino rei nihil manet exterius de re: semper tamen manet aliquid suscipiendum de tempore, quod diu motus fuerit: ideo nondum instans habet aliquod terminatiuum. Idem dicit necesse est etiam in motu priori mobilis, quod non habeat aliquid mutatum esse terminatiuum motus. Sed non oportet totum inferri difficultatibus, vel potius materijs. Nam habet lucem manifesta haec sunt. De instantibus tamen copulatiuis, & diuisiuis est similiter in tempore, sicut in linea de punctis: nam sicut linea, quae est magnitudo hinc partem extra partem est diuisibilis, & aliquo modo diuiditur, ita & tempore est magnitudo extensa partibus, quarum altera extra altera est, ergo est diuisibile. Et quia non poterit diuidi tempore, nisi per aliquid indiuisibile terminans partes resultantis ex diuisione, necesse est illud poni, & istud vocatur instans, sicut indiuisibile in linea vocatur punctus, & indiuisibile in motu vocatur mutatum esse. Si autem non daremus ista instantia non possemus assignare aliquam distinctionem in tempore, ut pote annos menses hebdomadas dies, & horas: nam tempore fundat in motu, & motus est continuè non cessans, ergo nec tempore cessat, & praeter nihil est inter unum annum & alterum, sed sunt distinctiones istae a nobis factae per imaginationem. Sed adhuc istae distinctiones non possent a nobis fieri, nisi imaginaremur instantia intercidentia inter annum & annum, horam & horam. Etiam distinctio realis fieri posset, ut si nunc ois motus cessaret tempore quoque cessare necesse esset, & tunc temporis postea incipientis a priori esset distinctio realis, & cum tempore praecedens terminatum esset, necesse esset terminari aliquo instanti, ita de tempore incipienti, & tamen non posset per diuisionem temporis resultantis instans aliquod claudens partes diuisi temporis, nisi fuisset ibi in potentia. Vocantur autem ista instantia diuisiua, & copulatiua: diuisiua quidem, quia tempus cum sit continuum diuisibile est, & non potest diuidi, nisi per instans resultantis, quod praefuisset in potentia, vel quae ad diuisionem necesse est imaginari instantia ibi posita: Vocantur copulatiua, quia partes continuorum copulantur ad

Quare ista instantia non centur copulatiua & diuisiua.

Quaest. 17.

C

Alph. Tost. super Iosue. Pars II.

itur ad terminum eodem & in tpe non est ad qd copulatur...

Instans fluens, qd est substantia...

Ridendum est verum esse si instantia copulativa, & diuisiva...

Ridendum est, qd illud non est in tpe tanq terminatiu...

Qua inconuenientia sequerentur, si diceremus, quod Deus erat...

Nvsc aut facta aliquali digressione ad supponendum...

F Deus esset in aliquo instanti tps, aut esset illud instans...

Item adhuc dato, qd instantia tps essent vnita sine...

transitus ab vno in alterum: si Deus esset in instanti...

Alia rationes ostendentes Deum non esse in instanti nostro.

I TEM patet magis in fundamento, quia cum Deo in vno...

6. Ph. Text. 5.

Quaest. 23.

Alph. Tost. super Iosue. Pars II.

A enim in nullo loco est: dicimus tamen quod sit hic, & ubique...

Quomodo conceditur, quod Deus est in instanti aeternitatis...

Quaestio. XXVII.

Sed quares quomodo ergo Deus est in instanti...

Quaest. 17.

Respondendum est multum differre instans tps ab instanti...

Aeternitas & instans aeternitatis idem sunt.

Quare

Quae dicitur sunt inter instans aeternitatis & instans tps, de quo supra q. 23.

Deus appellatur prius & non uisus.

C 2 Et hoc

Et hoc est velut si nos imaginemur vnum instans de instantibus temporis separatim a tempore, ita qd non mediate inter aliquas duas partes temporis, nec esset principium alicuius durationis, istud esset absolutum, & non esset aliquid prius illo, nec aliquid posterius. Quod patet quia ad hoc, qd esset prius illo oportebat qd ipsum esset in coordinatione alicuius durationis, cuius ipsum instans esset terminus. Si aliquid esset posterius illo necesse esset, vt in aliqua ordinatione durationis poneretur, in qua esset principium durationis, vel poneretur tanq copulatiuum duarum partium durationis: neutrum tamen est ex casu, qa ponitur separatim illud instans a toto tempore, ergo no est aliquid prius illo instanti aut posterius, & sic est de instanti eternitatis, & de re eterna.

Adhuc evidentijs exemplum in natura reperire possumus, s; qd homo, & qualibet pars permanens habet totam suam essentiam, vel substantiam simul, & in quolibet instanti est tota simul, & ista essentia, vel substantia mensuratur in essendo: mensura aut eius necessario est in instans, quia non habet diuisionem: si autem ista substantia non transmutaretur ad acquirendum partes essendi, s; esse album nigrum, vel doctum. maneret semper eadem, & semper tota, & tota duratio eius esset instans vnicum, quia duratio extrahitur, vel minuitur, aut est simul fm conditionem esse eius, quod mensuratur: sed hic mensuratur esse homine, & hoc est totum simul, quia non est vna pars essendi hominem ante aliam, necesse est igitur, vt mensura sit tota simul & indiuisibilis, & ista solum est instans.

Vnde si daretur, qd homo aliquis particularis esset homo, & non haberet aliquid alterum prater substantiam humanitatis, sicut ponebat Plato de Ideis, quæ erant formæ & subsistentes: esset totum esse hominis simul, quia nunq acquireret esse album, vel esse nigrum, esse doctum felicem, vel infelicem, & in illo non erat aliqua acquisitio: vnde quædiu homo sic maneret solum esset vnu instans durationis suæ, & non eēt istud instans sues ad causandam substantiã ipis iuxta Arist. quia no fuit instans, nisi transmutato subiecto, qd mensuratur, vt supra fuit declaratum. Data tñ hypothefi non erat aliqua transmutatio, ergo non erat instans fluens. Et si hō semel cōditus semper sic maneret nunq deficient, tota duratio sua erat vnum instans indiuisibile, & non poterat diuidi tota ista duratio saltem in duas particulas minutissimas, sed tota erat simul, sicut in vno instanti temporis est totum quidqd est simul & in puncto totum simul, quia non habet partes.

Ideo de isto sic durante, & nunq deficiente non dicere tur, qd durauit vno anno, vel mēse, aut die, vel hora, sed durauit vnico instanti. Et ista est conditio propria eternitatis, s; similitas. Nec deficit homini sic existenti ad eternitatem, nisi qd esse cepit, si tñ nunq cepisset sicut sensit Aristot. de partibus principalibus vniuersi, vocaretur æternus, & tñ celum & intelligentiæ, & oia quæ Arist. posuit non cepisse non dicentur æterna fm hanc positionem, quia non habent totum esse suum simul, quia est in eis motus, vel saltem quædam successio: ista tñ est porissima cōditio eternitatis.

Nec est parandum, qd si esset aliquis homo taliter ens, ille heret modum essendi, quem angeli habent: nam angeli non hnt durationem eternitatis, sed æui: quia no hnt totū esse suum simul: hnt. n. aliquid nūc, quod ante non habuerunt, & è contrario, quod patet tam in intellectu, qd in occupatione exteriori potētiæ motiue. De intellectu patet, quia angeli nunc aliquid reuelatum nouiter intelligunt, quod ante no intelligebant, de quo supra probatum est. De potētiæ motiua, vel actibus exterioribus patet tam fm Arist.

quàm secundum fidem catholicam. Ex fide apparet, nam ponimus angelos venisse de celo ad terras frequenter ad nuntiandum aliquid, quod frequētissime patet tam in nouo, qd in veteri testamento: angeli quoque locuti sunt sepissime, quia omnes locutiones factæ ad Moysen, de quibus per totum Pentateuchum, quæ dicuntur factæ a Deo, ab angelis fiebant, vt in eisdem locis declaratum est, & probat Apostolus ad Galat. 3. c. vbi dicit legem datam per manum angelorū, & beatus Stephanus declarat fuisse angelos omnes, qui hoc faciebant, aut loquebantur, de quo Actu. 7. & tñ in his successio est. Sic etiam successiue portauit angelus Abacuc de Iudæa in Babylonem pendentem per capillum, de quo Dan. 14. Plurima quoque alia sunt, in quibus est successio: Secundum Aristot. idem patet, quia ipse ponit intelligētiã, quæ sunt substantiæ immateriales mouere coelos, & tot esse, quot sunt motus varij in celis, vt patet in 12. Metaphy. Nā prater primam intelligentiam, quæ non mouet orbē aliquem, sed mouet reliquas in rōne amati & desiderati. i. boni, quod cōicere desiderat, in reliquis mortifices orbium ponit motus: motus autē ille est successiuus, ergo ipse successiue mouet: nam nihil mouetur nisi dum mouens illud mouet, sed motus coelorum continuus est, ergo motum faciens, quod vocat Arist. intelligentiam in successione est, hæc autē repugnant eternitati, quæ est tota simul, & æternum esse totum simul est. De hoīe autem fm datam hypothefim no conuenit sic, quia non recipit aliquid nouiter, nec habet aliquam successionem, cum solum sit homo, in quo non est successio: ideo reperitur conditio eternitatis in hoīe sic dato. Et de tali hoīe diceremus, qd erat purus actus sicut de Deo: nam actus dicit esse: potentialitas dicit posse esse, vbi igitur reperitur eē, & non posse esse, est purus actus. Nam quæ non sunt purus actus, aut sunt pura potētia, vt materia prima, quæ est potētia ad essendum, & fm se non corrūdet ei aliquid esse determinatiuū: nam si corrūderet ei fm se aliquid specificum determinatiuū, esset impossibilis motus ad formam substantiã, sive gnatio, quia materia no appeteret formam aliquã cum fm spēm suã corrūderet sibi complementū essendi, & determinatiuū, sicut hō non appetit formã afininã, aut aliquam aliam, quia naturaliter esse completū fm spēm habet nullus tñ motus ad formã sit sine appetitu, quia aliàs esset motus violentus, cum no esset a principio intrinseco, sed magis qd inclinationē, & tunc esset impossibilis gnatio, vel si aliqua esset illa nullo mō esset naturalis, ergo diuina sapiētia tanq primum fundm vniuersi prouidit aliquod ens, quod no esset fm se limitatū ad certum esse, sed semper appeteret aliqd esse determinatiuū, & tale ens erat maxime necessariū in vniuerso, & hoc vocatur materia prima, quæ est ens purū potentiale, quia non hēt aliqd actum, vel esse determinatiuū ex se ipsa: hō autē no esset hmōi, qa dicit esse determinatū specificum. Restant igitur duo alia mēbra. s; cōpositū ex actu, & potentia, & purus actus. Non pōt dici hō sic existēs cōpositus ex actu & potētia, qa in sic existentibus aliud est, qd sunt, & aliud est, qd esse pnt, sed hō sic existēs ex data hypothefi solū est qd est, & no pōt esse aliqd prater id qd est, nec est aliquid quo esse possit, qd no est, cū dicatur, qd est hō, & solum hō, nec albus, nec niger, nec doctus, nec felix, & sic de ceteris: manet ergo necessariū, qd sit rectū membrū. factus purus. Non tñ sequeretur ex hoc, qd esset equalis Deo in essendo, quia De⁹ est purus act⁹, quia est, & nihil esse potest ultra id quod est. & tamē si aliqua ei vterius perfectio adueniret non posset eū perficere, quia nulla perfectio est quæ in eo non sit completus quàm non existimare valeamus.

Homo

Si aliquis hō ponetur, ut ponit Plato, an eēt purus actus.

Fuit necessarium in vniuerso, qd eēt materia prima ens purū potentiale.

Angeli tā in intellectu, qd in motu, & occupatione exteriori hnt successiōnem.

Si aliquis hō ponetur, sicut ponebat Plato de ideis, an eēt æternus.

Quæst. 24.

Tex. co. 1.

Angeli tā in intellectu, qd in motu, & occupatione exteriori hnt successiōnem.

Homo actus existens secundum datam hypothefim esset purus actus, quia nihil esse pōt prater id qd est, tamen non esset completus actus: nam posset aduenire ei esse felicem. Quamdiu autē aliquid adueniēs pōt perficere alterum adhuc illud cōpletum non est. Vnde quæcunque taliter existētia essent purus actus, sed non completus. Et aliquid quod esset cōpositū ex actu, & potentia esset perfectius puro actu, vt hō pōt felicitari, quia aliqd felix efficitur. Et hō potens est esse doctus, nūc autem Deus solus est purus actus & est completus actus, quem nullus superueniens actus etiam si inesset, posset perficere.

Platonica positio de Ideis qualis erat, & in quo differat a positione Arist. de vniuersalibus quidditatibus optima declaratio. Quæst. XXIIX.

DE Ideis autem fm positionem Platoniam sic esset si ideæ essent, & non essent, & non essent factæ, vt ipse ponebat: nam ideæ forme exemplares sunt, fm qd significat nomen suum, & sunt particulares subsistētes, in quo differunt a natura vniuersali, quam nos secuti Arist. ponimus, quia ista non est aliquid particulare subsistens, sed in particularibus cōicata. Et illæ ideæ continebant solum substantiam speciei formaliter. i. sine conditionibus aliquibus materiæ, quales sunt in oibus indiuiduis specierum. Et tunc ideæ erant habentes totum esse simul, quia per se hō, vel per se capra solum erat hō, vel capra, & nihil aliud ei aduenire poterat, ideo non correspondebat illis tps tanq mētura, quia istud solum est in rebus recipientibus partes essendi p motum. Etiam non esset in eis successio sine motu, quia non est hoc nisi in rebus acquirentibus aliquam partem essendi, ad quam non est motus, sicut in relationibus, vel in actibus intelligendi & volendi, & similibus: sed ideæ nihil horum acquirerent, quia non recipiunt aliquam perfectionem, nisi substantialem, sive specificam, quam habent: vnde non possunt mensurari quo, quod est mensura habentium durationem in successione quadam sine motu, sed necesse est redire in mensuram, quæ est tota simul, & ista est eternitas: habere nanque in vnico instanti ideæ totā durationem suam, quia ad hoc qd homo sit homo non indiget successione, sed est in instanti: idea tñ qualibet solum habet esse specificum nullo extrinseco adueniente. Ergo non est duratio sua, nisi in instanti. Et quamq nunquam esse deficient: tñ duratio illa tota est vnicum in stans: imo includit dictionem durare magis qd per vnum instans: nam idea est per se hō, vel per se bos, & nihil ultra. Et cum sit forma, queritur an possit esse in instanti vnico, vel non, & necesse est, qd sit, quia quodlibet permanens habet totam substantiam suam in quolibet assignato instanti, & sic est de ideis. Si ergo durat magis qd per instans non fuit totum esse suum in instanti, sed idea nihil habet prater esse hoīem, vel esse capram, ergo esse hoīem non est in instanti, quod est falsum, quia in indiuisibili consistit, ex quo patet tam Deum, qd ideas totum durationis suæ spatium habere in vnico instanti. De natura autem vniuersali. s; humanitate, & cæteris specificis, aut genericis quidditatibus quidam sic arbitrantur. s; qd sint æternæ. i. totum esse suum simul habent: nam de natura cōi non predicantur predicata per accidēs, sed sola predicata primi modi, quæ sunt quidditatiua, & esse istoū est in indiuisibili, cui correspondet instans tanquam mensura durationis: nam equitas solum est equitas secundum Auicē. i. non habet aliqua alia predicata, nisi predicata primi modi, quæ faciunt ad esse equitatem. Eis autem non potest correspondere.

Alph. I. ost. super Iosue. Pars II.

Adere tempus tanquam mensura, quia accidens est tempus, nec correspondet eis eum, quia non est aliqua acquisitio essendi sine motu, cum solum habeat predicata primi modi, quæ non acquiruntur: solum ergo competit eis duratio instantis vnius, & istud est eternitas.

Respondendum est, qd quidditates no habent eternitatem, & quia aliter de quibusdam quantum ad aliquid loquitur Aristot. quàm nos, aliter nos probare possumus de eternitate, vel non eternitate earum, qd ipse. Nam sentit Arist. mundum non inchoauisse, ideo quidditates vniuersales necessario ponet no inchoasse, & rursus ipse habent totū esse suū simul, quia non recipiunt aliqua predicata, nisi primi modi quorum esse est totum simul, ergo dici debet, qd quidditates sunt eternæ fm modum illum. Hæc enim duo requiruntur ad perfectam rationem eternitatis. catholici autem de mundo aliter sentiunt. s; qd habuerit essendi principium tam in causalitate, qd in duratione: ideo quidditates cōes quamquã quocunq sunt totum esse suum simul habeant, tñ æternæ non sunt, quia deest alia conditio. i. interminabilis vitæ, quod aut aliqd esse cepit quamq esse totum simul habeat. æternum tñ non est. Sed dicit aliquis, qd non tollitur ex hoc eternitas quidditatum idearum, qd mundus creatus sit: nam non sequitur ob hoc creatas esse quidditates: nam sicut actiones a suppositis sunt, vt patet. 6. Ethic. & 2. de Anima: ita & passio recipi non potest, nisi in rem indiuiduatam: vniuersale autē non pōt esse terminus alicuius factionis, aut productionis, quia terminus huiusmodi non pnt esse nisi fm conditionē agentis, & actionis, qua producantur, & vtrunq; est indiuiduum, vel particulare: ergo terminus productus est identidem particularis. Item quia terminus est aliqd existens per se, vel alteri adhærens: vniuersale autē non potest esse existens, quia no competit ei hoc cum sit proprietas indiuiduorū, ergo quidditates non creatæ sunt: nec factæ, nec productæ.

Respondendum est, qd quamq non sint creatæ: tñ sunt concreatæ, vel cōproductæ: terminatur. n. creatio ad istud indiuiduum creatum, sed quia non potest esse iste homo creatus, nisi homo sit, & humanitas sit, quia dicunt ista formas, quibus particularia sunt: nec esse est ad creationem indiuiduorum consequi creationem, vel cōproductionē quidditatum vniuersalium. Et dato quod non assentias huic modo loquendi: adhuc adiunctis principijs Arist. principijs nostris patet non esse quidditates æternas. Nam ante creationem particularium quidditates nullas erant: nunc autem quidditates sunt, ergo non sunt æternæ. Antecedens patet ex fundamento Arist. in predicamentis, scilicet destructis primis substantijs impossibile est aliquid illorum remanere. Et vocantur primæ substantiæ indiuidua, & alia vocantur substantiæ secundæ, sive quidditates, scilicet species & genera. Sicut ergo existentibus primis substantijs existunt quidditates, & destructis eis penitus, & ipso fundamento naturæ, scilicet materia prima, quæ est omnium naturalium formarū susceptiua, non manerent quidditates. Ita nondū existentibus aliquibus primis substantijs, nec ipso fundamento naturæ, scilicet materia prima non erunt quidditates, sed cum nondum fuissent res creatæ non erant particularia aliqua, nec prima materia, ergo non erant quidditates: nunc autē sunt: ergo non sunt eterne, quia deficit eis conditio vna, scilicet interminabilitas vitæ, id est essendi, quod autem aliquando esse cepit non est interminabilis vitæ.

Adhuc ergo fm positionē Arist. concessa proprietate eternitatis no potest dici quidditates esse æternas, quia.

Aliter loquuntur catholici de duratione & mensura vniuersalium qd loquantur Aristot. & philosophi & quare.

An vniuersalia Arist. seu quidditates fuerint creatæ vel pot sint eēt terminus creationis vel fuerint æternæ, & qd no sunt æternæ & si ponam⁹ mundum æternū, vt posuit Aristot.

quia aeternitas est mensura durationis rerum: quidditatis autem non competit duratio aliqua, vel esse aliquod praeter ipsa principia componenda, quae sunt esse, vel substantia: non exstant autem nisi sit essentia individuum, in quibus sunt: sed non ponimus cuilibet individuo suam durationem, ergo non possumus ponere quidditati aliam mensuram durationis, quia praeter oia individua speciei quidditas specifica non habet aliquod esse, vel durare: si tamen nos daremus aeternitates, tanquam mensuram esse, vel durationem quidditati, & cuilibet individuo sub illa quidditate daremus mensuram durationis, quae esset tempus, vel aenum: necessario esset distinctum esse, & durare quidditatis a duratione, & esse oium particularium suorum, quod non convenit. Sed aliquis respondet, quod quidditati competit aeternitas, & est mensura sua: non quidem quod illa sit mensura esse, vel durationis quidditatis distincte a duratione oium individuum, suorum collectivum, sed prout est mensura sua distincta a mensura cuiuslibet individui sui distributivum: nam nullum individuum sub quidditate semper durat loquendo de pure naturalibus: oia tamen individua accipiendo collectivum semper durant, quia per successivam derivationem manent semper aliquod individuum. Aeternitas ergo est mensura oium individuum alicuius quidditatis, quia nunquam deficiunt individua illius: nec unquam esse ceperunt sine positione Arist. & tamen dum sunt individua est natura vel quidditas, ergo mensura durationis quidditatis est aeternitas. Et ista non est distincta a mensura durationis oium individuum sumptorum collectivum: sed est distincta a mensura esse, vel durationis cuiuslibet individui, quia nulli horum correspondet aeternitas. Respondendum est, quod hoc modo non est aeternitas mensura quidditatis, quia oium individuum suorum simul sumptorum non est mensura aeternitas: nam licet data positione Arist. nunquam mundus incepisset, nec terminandus foret: tamen non esset aeternitas proprie dicta oium individuum per successionem: oia enim efficerent durationem indeterminatem: tamen non efficerent aeternam, quia ad aeternitatem non solum exiguntur interminabiles: sed et simultas essendi: cum dicatur quod aeternitas est interminabilis vite simul tota, & perfecta possessio. Quidditas autem non habet per se mensuram aliquam durationis, cum nullam habeat durationem praeter durationem individuum: ergo non sunt quidditates aeternae nec temporales, nec habentes eum. Sicut autem dicebatur supra de homine, quod habet aliquam conditionem aeternitatis licet esset solum homo, ita dicendum est, quod si aliquis homo esset solum homo, & non adveniret ei aliquid alterum, nec recederet, quod intrat, & aliquis iste defineret esse, nec tamen defineret per motum: sed cessante causa conservante, vel dante esse, iste solum durabat per unum instans, & quantumcunque maneret impossibile erat totum spatium durationis suae esse magis quam unius instantis. Quod patet, quia iste erat homo, & non erat aliquid ultra esse hominem, ergo non poterat habere maiorem durationem quam per instans unicum: quod patet, quia quaeritur, an in unico instanti homo sit perfecte homo, vel indiget ampliori duratione, sicut ad motum non sufficit instans, sed exigitur tempus, si dicatur, quod non, falsum est, quia oia permanentia habent essentiam in instanti, ut esse caprae esse bovem. Cessatio hoc necesse est, quod cum iste homo datus solum sit homo, & nihil ei adveniret, sit, quod in unico instanti capiatur esse eius totum. Tunc si dederis, quod iste homo duret ultra illud instans, cum tunc sit, iam habebit esse, quod non capiebat in ipso instanti: ergo non erat totum esse simul, quod est hypothesis, quia iste solum est homo, & esse hominem est totum simul vel indivisibile. Cum igitur defecerit iste homo, dicitur quod solum uno instanti fuerit, quia solum fuit homo, quod capitur in instanti. non est tamen illud instans temporis copulativum, vel divinum, sed est aeternitatis

instans, vel quasi aeternitatis, ut probatur supra de Deo, In q. 23. quod non poterat esse in nunc temporis.

De similitudine & dissimilitudine esse humani ad divinum, & quomodo aeternitas Dei, & hominis mensura in quantum homo differunt, & quam similitudinem & differentiam habent res create ad aeternitatem. Qu. est. XXX.

CONSIDERANDUM autem est ultra hoc de aeternitate Dei, & de mensura hominis, & quomodo differant, & quomodo conveniat homo cum aeternitate: Deus enim, quia habet totum esse simul, necessario est totum esse habens in instanti, & istud est aeternitas, nec potest durare Deus ultra illud instans, quia tunc non haberet totum esse simul: nam illud instans est totum simul, quia caret partibus. si autem in illo sit, & postea in alio, non est totum esse simul: nam duo instantia non sunt simul: esse Dei ex hypothesis est, vel durat in duobus instantibus, ergo non est totum simul. Causa autem quare esse Dei est in unico instanti, & non alicuius alterius rei est, quia Deus habet essentiam vel naturam suam, & praeter illam nihil recipit sibi adveniens: sed qualibet essentia simul tota est, cum pertineat ad naturam permanentiū praeter motum, tempus, & actus quosdam, quorum esse, vel natura est simul non est, ut declaratum fuit. Et Deus si voluerit esse in maiori duratione quam illius instantis, vel extensionis, sicut est duratio temporis est impossibile, quia mensura conformatur mensurato: ideo mensura essendi est, sicut ipsum esse, quod mensurat: Deus autem totum esse habet simul, ergo non potest mensura sua habere partem extra partem: haberet tamen si esset extensa, ut tempus, ergo non potest esse in duratione alia, nisi in instanti. Nec hoc specialiter convenit naturae divinae, quia natura divina est, sed generaliter omni rei vel naturae, quae nihil recipit praeter id quod est, competit habere durationem unius instantis solius, sicut probatum est supra de homine si solum esset homo: nam tunc reciperet, nec esse sapientem, nec felicem aut quiddam aliud. Ita & de lapide, & quocumque ente quantumcunque imperfecto dum tamen pertineat ad naturam permanentiū. Recipere autem est causa habendi mensuram extensam, & ob hoc ex diversitate modi recipiendi causatur diversitas mensurae essendi: quaedam namque sunt, quae suscipiunt esse per motum & successionem. Alia autem suscipiunt esse successivum, sed non per motum. Primorum mensura est tempus: secundorum est mensura eorum. si autem alij modi recipiendi essent distincti ab istis, essent alij mensurae essendi: nulla tamen res est, quae non recipiat praeter divinam entitatem, ideo non est alia, cui competat esse tota simul, aut in aeternitate, vel instanti.

De homine autem & caeteris entibus naturalibus est dicendum, quod ipsa habent aliquam similitudinem ad aeternitatem, sed ab aeternitate deficiunt in temporibus praeteritis, & futuris, & ab immutabilitate deficiunt in motu. Quod sic patet: homo enim primo habet essentiam vel naturam, scilicet hominem esse, & quantum ad hoc non est aliqua successio, quia simul est esse hominem, licet partes, ex quibus adiunctis resultat esse hominem non sunt semper simul, & quia istud esse est, scilicet quod homo est: hoc quod est hominem esse hominem dicit quandam durationem, non quidem prout ly esse denotat solum copulam identitatis, sed ut est secundum adiacens. Nam primo modo non dicit durationem: indiget ergo mensura istud esse, & quia talis esse mensura qualis est res mensurata, & esse hominem est indivisibile, & totum simul, necesse est, ut mensura sit tota simul, & nulla est huiusmodi, nisi instans: ergo solum instans correspondet ei, & quantum ad hoc est similitudo inter durationem Dei, & cuiuslibet rei permanentis,

quod aliqui erit praesens futurum dicitur, quod vero aliqui fuit praesens dicitur praeteritum. Ablato autem praesenti nec praeteritum quodquam est, nec futurum. Ideo ipsa sunt tria per unum tempus. Super praesens. Et causatur hoc modo, quia res quilibet de permanentibus est, & si illa solum habet essentiam suam mensuraretur instanti solum, quia tamen movetur ad acquirendum perfectiones, & instans quod cum ea esse fuit. Et non causatur idem substantia mota & instans fluens, sed substantia mutata causat motum, & instans fluens causat tempus, sicut cum movetur linea, movetur eius punctus terminatus, sed non causatur, idem ex motu utriusque, quia per motum lineae transverfaliter causatur superficies: motus autem puncti causatur linea, & quia homo quando durat est totus simul quantum ad esse hominem cum non perdat simultatem substantiae, praeter partes essendi perfectionum advenientium quantum durat est praesens. Et ob hoc tota vita hominis, vel cuiuscunque rei non est, nisi unum praesens, quia nunquam dum homo est definit esse praesens, & totus homo est praesens: sed istud dicitur instans mensurans simultatem essendi hominem: ideo praesens nostrum semper durat quantum duramus, tamen indivisibile est. Efficit tamen vita nostra magna ab isto praesenti indivisibili, quia continuatur eundo per continuationem fluxus. Et quia istud instans per cuius fluxum causatur tempus, semper fluit, necesse est, ut praesens nostrum, quod est instans non sit manens, in quo differimus ab aeternitate, & rursus quia tempus est fluxus instantis, & istud est praesens nostrum, necesse est quantum duramus fuerit tempus, quod sit praesens: nam deficere praesens est deficere instans illud, & ipsum est cuius fluxu causatur tempus, ergo deficiente praesenti, impossibile est esse praesens. Ideo totum tempus est quoddam praesens fluens, vel aliter fluxus instantis, & primo modo dicitur Aristoteli quod nunc est substantia temporis, id est totum esse temporis est illud nunc fluens, quod fluxu suo causat tempus.

Entia successiva non habent esse nec sunt proprie entia, sicut permanentia, & quoddam motus & tempus nunquam sunt. Quaesitio. XXXII.

EX his colligitur, quod successiva non sunt, ita proprie entia, sicut permanentia: nam esse est proprie in praesenti, quod patet, quia tempus futurum semper non est ens, nisi referatur ad praesens: exclusa autem natura praesentia non est magis ens futurum, quam chimera: nam futurum est, quod aliqui praesens erit. Idem praeteritum non est ens, nisi per relationem ad praesens. Quia aliqui fuit: sed praeteritum quantum praeteritum est non habet quiddam de entitate. Et tamen iste sunt proprie partes temporis, quod est ens successivum. Praesens tamen quantum ad praesens est proprie ens. Praesens enim non est de natura temporis per duo: primo quia indivisibile est, & indivisibilia non sunt partes indivisibilium, ut patet. 6. Physic. Secundum est, quia praesens quantum est habet extensionem, tamen non esset de successivis, quia successiva habet unam partem post alteram, praesens autem totum simul est: dato ergo quod haberet extensionem, non haberet unam partem ante alteram, ideo non pertineret ad successiva. Non poterat tamen praesens esse extensum, quia cum sit duratio si essent plures partes, aut una esset quae esset alia aut non. Non potest dici, quod una sit, dum alia est, quia tunc ambigebat esse idem, & una: sicut nec duo instantia simul esse praesens, quamquam indivisibilia sint: si autem non esset una, quae esset alia: ergo erat successio: fuit ergo impossibile, quod praesens esset divisibile, quia non posset esse simul totum, ita & in magnitudinibus: nullius magnitudinis aliqua partes simul sunt, sed una est extra alteram, cum ergo successiva non habeant in tempore esse, nisi per habitudinem ad praesens, quod non est de natura successivorum: patet non esse, ita proprie entia successiva, sicut permanentia. De motu idem quod de tempore patet, quia motus

quod aliqui erit praesens futurum dicitur, quod vero aliqui fuit praesens dicitur praeteritum. Ablato autem praesenti nec praeteritum quodquam est, nec futurum. Ideo ipsa sunt tria per unum tempus. Super praesens. Et causatur hoc modo, quia res quilibet de permanentibus est, & si illa solum habet essentiam suam mensuraretur instanti solum, quia tamen movetur ad acquirendum perfectiones, & instans quod cum ea esse fuit. Et non causatur idem substantia mota & instans fluens, sed substantia mutata causat motum, & instans fluens causat tempus, sicut cum movetur linea, movetur eius punctus terminatus, sed non causatur, idem ex motu utriusque, quia per motum lineae transverfaliter causatur superficies: motus autem puncti causatur linea, & quia homo quando durat est totus simul quantum ad esse hominem cum non perdat simultatem substantiae, praeter partes essendi perfectionum advenientium quantum durat est praesens. Et ob hoc tota vita hominis, vel cuiuscunque rei non est, nisi unum praesens, quia nunquam dum homo est definit esse praesens, & totus homo est praesens: sed istud dicitur instans mensurans simultatem essendi hominem: ideo praesens nostrum semper durat quantum duramus, tamen indivisibile est. Efficit tamen vita nostra magna ab isto praesenti indivisibili, quia continuatur eundo per continuationem fluxus. Et quia istud instans per cuius fluxum causatur tempus, semper fluit, necesse est, ut praesens nostrum, quod est instans non sit manens, in quo differimus ab aeternitate, & rursus quia tempus est fluxus instantis, & istud est praesens nostrum, necesse est quantum duramus fuerit tempus, quod sit praesens: nam deficere praesens est deficere instans illud, & ipsum est cuius fluxu causatur tempus, ergo deficiente praesenti, impossibile est esse praesens. Ideo totum tempus est quoddam praesens fluens, vel aliter fluxus instantis, & primo modo dicitur Aristoteli quod nunc est substantia temporis, id est totum esse temporis est illud nunc fluens, quod fluxu suo causat tempus.

Entia successiva non habent esse nec sunt proprie entia, sicut permanentia, & quoddam motus & tempus nunquam sunt. Quaesitio. XXXII.

EX his colligitur, quod successiva non sunt, ita proprie entia, sicut permanentia: nam esse est proprie in praesenti, quod patet, quia tempus futurum semper non est ens, nisi referatur ad praesens: exclusa autem natura praesentia non est magis ens futurum, quam chimera: nam futurum est, quod aliqui praesens erit. Idem praeteritum non est ens, nisi per relationem ad praesens. Quia aliqui fuit: sed praeteritum quantum praeteritum est non habet quiddam de entitate. Et tamen iste sunt proprie partes temporis, quod est ens successivum. Praesens tamen quantum ad praesens est proprie ens. Praesens enim non est de natura temporis per duo: primo quia indivisibile est, & indivisibilia non sunt partes indivisibilium, ut patet. 6. Physic. Secundum est, quia praesens quantum est habet extensionem, tamen non esset de successivis, quia successiva habet unam partem post alteram, praesens autem totum simul est: dato ergo quod haberet extensionem, non haberet unam partem ante alteram, ideo non pertineret ad successiva. Non poterat tamen praesens esse extensum, quia cum sit duratio si essent plures partes, aut una esset quae esset alia aut non. Non potest dici, quod una sit, dum alia est, quia tunc ambigebat esse idem, & una: sicut nec duo instantia simul esse praesens, quamquam indivisibilia sint: si autem non esset una, quae esset alia: ergo erat successio: fuit ergo impossibile, quod praesens esset divisibile, quia non posset esse simul totum, ita & in magnitudinibus: nullius magnitudinis aliqua partes simul sunt, sed una est extra alteram, cum ergo successiva non habeant in tempore esse, nisi per habitudinem ad praesens, quod non est de natura successivorum: patet non esse, ita proprie entia successiva, sicut permanentia. De motu idem quod de tempore patet, quia motus

In q. 28.

In q. 17.

In q. 28.

Quo res create accedunt aliquo modo ad naturam aeternitatis.

mentis, & accedunt res aliquo modo ad naturam aeternitatis: nam si sic manendum eis foret parum videretur distare a Dei mensura: imò fere nihil. Nam non esset aeternitas, quae est mensura esse Dei maior quam mensura horum nec minor: nec esse Dei esset magis simul quam harum rerum, cum in esse hominem vel lapidem nullus sit ordo praecessionis nec pars, & quando Deus duraret ista manerent. Et voluerunt quidem res accedere ad istam perfectionem habendo totum esse simul: sed defecerunt ex immobilitate in motum: nam sic se habentibus nullus motus est, cum motus sit via quaedam ad formam naturalem, & in rebus sic existentibus non erat acquisitio alicuius, sed solum erant, quae erant, & nihil esse poterant: nunc autem defecerunt in motum, quia acquirendae sunt eis perfectiones, quae sunt partes essendi per motum, & consequenter ex simultate defecerunt in tempora praeterita, & futura: nam ad immobilitatem sequitur simultas, ut patet ex praedictis. ad motum vero sequitur tempus, cum sit passio eius, ergo qui deficit ab immobilitate in motum: necessario deficit a simultate, vel aeternitate in tempore praeterita, & futura. Fuit tamen iste modus conveniens rebus ad acquirendum perfectiones suas, quas non habent si non moverentur, sed manerent in sola natura sua, & tunc cum ois motus fiat in subiecto, & natura vel substantia est ipsa, quae movetur. sicut vel lapis, oportet ut cum ipso quoque moveatur, quod in ipso est: sed in homine ad essendum hominem non est successio, sed simultas, & homo quando durat est semper est homo. ideo necesse est, quod semper habeat aliquam simultatem: homo autem simultans, & semper praesens: durationis mensura est instans, quod est indivisibile, ex quo necessarium est, quod semper sit actualiter instans mensurans esse hominis quantum ad esse hominem, sicut quantum ad aliquis motus est, necesse est, ut sit tempus mensurans illum: istud autem instans semper manens quod homo habet causat tempus, quia cum homo, qui totus simul est movetur ad acquirendum aliquid, necesse est instans suum, quod semper in eo est tanquam mensura cum mensurato transluat, licet per accidens, sicut punctus qui est linea, licet per se non possit moveri, tamen si moveatur linea movebitur cum illo; & sicut punctus in linea cum moveatur, describit quaedam lineam, licet ipse sit indivisibilis, ita instans mensurans esse hominem, cum fluit ad motum hominis fluxu suo causat tempus, quod est extensum: licet instans sit indivisibile, & totum simul, & sic ab immobili venit motus. sicut esse hominem, & ab indivisibili, & simul toto venit explicatio, vel extensio temporis, ita de caeteris naturalibus entibus, & sic patet quomodo in aliquo homines, & caetera naturalia assimilantur aeternitati, & quantum ad aliquid deficiunt ab ea.

Praesens non est tempus, nec pars temporis: sed solum sunt duae partes temporis, scilicet praeteritum & futurum. Quaesitio. XXXI.

EX quodam dicto hic de instanti, quod semper mensurat rem naturalem, & actualiter inest, apparet quare res quaecumque sit quantumcunque est, erit praesens: nam licet aliqui quasi grammaticaliter distinguunt tempora, in praeteritum praesens, & futurum distinguant: partes tamen temporis duae sunt solum, scilicet praeteritum, & futurum, quia praesens, nec est tempus, nec pars temporis, quia tempus successione dicit, & divisibilitatem, cum sit continuum, & magnitudo: praesens autem indivisibile non componitur ex indivisibilibus, sed indivisibile est: nihil ergo est horum, & rursus ipsa duo tempora, scilicet praeteritum & futurum, quae proprie tempora sunt, quia praeteritum iam non est: futurum autem nondum est, sed solum habet esse per relationem ad praesens. sicut Alph. T. ost. super Iosue. Pars II.

us proprie nunquam est: non enim potest assignari aliquod præfens, in quo motus sit, sed quædam partes motus præterite sunt, aliæ verò transita: sunt: quæ autem effluxerunt, non sunt ens, sicut tempus præteritum, quæ autem effluxerunt, nondum sunt ens, sed differunt, sicut tempus futurum: motus tamen non habet aliquas alias partes præter has: ergo motus non proprie est, sed sicut in tempore partes eius non proprie erant, nisi per præfens, quod non est pars temporis, ita & in motu oportet assignari aliquid per respectum ad quod partes motus habent aliquod esse. Et istud non est mutatum esse, ut aliqui existimant, quia illud minus esse habet, quam partes temporis, cum sit solum terminus, vel copulatiuum, & indiuisiuum. Causa erroris est, quia sicut instans, quod est præfens, est per quod partes temporis esse habent, ita & mutatum esse se habet in motu, quod est aliquid indiuisibile, & sicut punctus in magnitudine, ideo ille erit, per quod habent esse partes motus. Sed non stat, quia quamquam mutatum esse in motu, & punctus in magnitudine, & instans in tempore habeant aliquam similitudinem, sed non quantum ad omnia, quia pluribus modis dicitur instans in tempore, quod punctus in magnitudine, & mutatum esse in motu, quod patet, quia punctorum quædam sunt terminatiua, alia sunt copulatiua & diuisiua: terminatiua enim sunt actualiter existentia, & sunt in fine linearum: copulatiua autem sunt in medio linearum. De mutatis esse identidem est, quia quædam sunt in fine motus: non enim potest terminari motus per motum, quia terminus semper est aliquid indiuisibile, alioquin non esset res vnquam terminata, vel vbi que esset terminus. Patet hoc, quia si motus per motum terminaretur, cum in omnibus partibus motus sit motus, vbi que esset terminus esset motus, cum oes partes motus sint eiusdem rationis. & si vna est terminus quælibet est terminus. Vel si velis dicere, quod non est terminus in quacunque, sed in aliquo: non poterit stare: quia nihil magis habet illa quare sit terminus motus quam quælibet alia, & sic non erit aliquis finis in motu. Item si pars motus esset terminus motus, quæ ubi assignaretur terminus. non quidem potest ipsa pars tota assignari pro termino, quia cum ipsa sit diuisibilis, adhuc ultra terminum rei ponetur aliquid de re, quod est falsum. Necessè est igitur assignari aliquid indiuisibile, quod non sit de natura quantitatis terminans, & illud erit proprie terminus, quia est indiuisibile. Ideo in tempore assignatur aliquid indiuisibile terminans, & istud est punctus. In motu est aliquid terminans, & istud vocatur mutatum esse. Sunt ergo in motu mutata esse realia terminatiua, & istud est vniciu a parte post. A parte ante non datur mutatum esse, sicut datur punctus in lineis ante & post: non diuersitatis prouenit ex natura permanentiæ & successioni. Alia sunt mutata esse copulatiua & diuisiua, & ista assignantur in medio motus, & sunt solum potentialia ex eodem fundamento, quo probabatur esse instans copulatiua, & diuisiua in tpe, & puncta continentia & diuisiua in linea: nam motus est aliquid continuu, & quæ diuisibile in infinitu: diuisio autem fieri nequit, nisi ponantur aliqui termini partium diuisiui esse, id necessè est assignari mutata esse potentialia copulatiua & diuisiua. Et sit hoc modo: aliquis mouetur per leucam: est hic vniciu mutatum esse reale solum: tunc iste poterat desinere in medio leuce, vel in quarta parte, aut in quacunque parte spatij, sed vbi que desinere esset mutatum esse reale: ergo si non fiat terminatio in aliqua istarum partium necessè est esse ibi mutata esse potentialia. Nam detur oppositum, scilicet possent motus terminari in quolibet harum partium, & tunc non sit aliquid mutatum esse possibile: sequitur quod possit motus terminari

Terminus motus non est motus, sed mutatum esse, & idè de linea &c.

F sine aliquo mutato esse, quod includit conditionem, quia hoc est motum esse terminatum sine termino, & ista mutata esse erunt in finita sui quod motus ex natura continuitatis est diuisibilis in infinitu. Patet ergo, quod quantum ad hæc duo equalia sunt hæc tria. scilicet motus, tps, permanens magnitudo. scilicet motus hæc mutatum esse terminatiui actualis, & copulatiui reale, & tpsus habet instans terminatiui actualis, quia licet non detur nunc, tunc aliqui dabitur, cum finietur tps, sicut iurauit angelus magnus, qui posuit pedem vnum in mari & alium in terra iurans per viuẽtem in secula seculorũ, quod amplius tps non erit, ut patet Apoc. 10. sunt autem instantia potentialia copulatiua in magnitudine. Et sunt puncta realia actualiter terminantia, & puncta copulatiua potentialia. Sed adhuc tps excellit oia hæc, quia tempus habet alium modum instantis, & motus non habet alium modum mutati esse, & magnitudo non hæc alium modum punctorum: est autem modum instantiũ alius. scilicet quod dicitur instans fluens semper actu existens, quod mensurat esse rerum permanentiũ quantum ad essentiam, ut supra declaratum est. & istud fluit ad motum substantiæ, & causat fluxu suo tempus, sicut punctus motu suo causat lineam. & istud instans est substantia tpsis, ut supra declaratum est. & per comparationem ad hoc instans fluens partes tpsis futuri dicuntur habere aliquid esse, & partes tpsis præteriti. In motu autem non est aliquid mutatum esse fluens, cuius successu causetur motus, & in magnitudine non est aliquid punctus existens realiter, cuius motu causetur magnitudo: ideo erit alius modus instantis in tempore quod mutati esse, & puncti in motu, & magnitudine. Causa diuersitatis est, quia magnitudo, ut linea, vel superficies est aliquid manens: ideo non potest aliquid in ipsa assignari, cuius motu causetur magnitudo, quia tunc necesse erat, ut illud quod esset permanens si esset in magnitudine, sicut est magnitudo permanentis. De motu identidem, quia tunc ipsum esset, quod moueretur, sicut in tpe instans causans tpsus est, quod fluit: ideo in magnitudine non dixit Aristoteli. quod aliquis punctus erat substantia magnitudinis, & in motu non dixit aliquid mutatum esse substantiam esse motus, sed de tempore dixit, quod nunc est substantia temporis, ut patet. 4. Phys. istud instans est præfens quod nos habemus.

Motus terminans magnitudinem, quod sunt equalia & quod differunt.

In q. 22. & alijs.

Præfens est instans, sed non est instans terminatiuum temporis, nec præfens est potentialia copulatiuum. Quest. XXXIII.

I Dico dicendum est, quod sit præfens instans, sed non instans terminans tempus, quia tunc esset tps terminatum, nondum tunc terminatum fuit vniciu, sed aliqui terminabitur, ut dictum fuit supra pcedenti cap. cum agebatur de statione solis. Item quia semper esset tempus actualiter terminatiui: nam semper est præfens, & quacunque res quicunque est, præfens est: ergo semper esset terminus temporis, quod est absurdum, quia cum consequatur tempus motum primum tanquam subiectum, & mensuratum, non potest terminari, nisi terminato illo: sed non terminatur ille motus, cum continue sit: ergo nec terminatur tempus. Item non potest dici, quod præfens sit instans potentialia, & copulatiuum, quia instantia copulatiua sunt potentialia solum, & nunquam possunt esse in actu, nisi cum actualiter diuideretur tps, & terminaretur, sicut non potest esse aliquis de potentialibus partibus lineæ in actu, donec linea diuidatur actualiter: tpsus non est actualiter diuisiui: ergo non sunt huiusmodi. Item quia si illa potentialia instantia reducerentur ad actu, iam non essent copulatiua vel diuisiua, sed terminatiua: implicat. n. contradictionem instans potentialia esse præfens, cum præfens dicat aliquid actualia. Item

Item non stat, quia puncta potentialia sunt manentia cum habeant positionem inter partes temporis, præfens tamen est fluens. Primum patet, nam cum duas horas assignamus facimus eas esse duas partes temporis, & non possunt differre, nisi ponamus aliquod distinctiuum, & istud est instans medium distinguens primam a secunda, quod positionem habet inter eas ita ut sit post omnes partes primæ horæ: & sit ante omnes partes horæ secundæ. Secundum patet scilicet quod præfens sit fluens: nam per fluxum præfens manens, cum ipsum sit indiuisibile, nihil acquireremus: & consequenter nunquam existimus in tempore, sed in instanti, & eternitate. Item non potest stare, nam instantia potentialia non manent: instans tamen præfens manet ergo &c. patet primum: quia cum inter duas partes temporis signauero instans, cum deuentum fuerit ad principium secundæ partis illarum, quas diuisiui instans iam non est. Sicut ponimus instans distinctiuum anni finiti, & incipientis: incipientis autem anno iam non est instans distinctiuum, quia solum erat inter illas duas partes. Secundum patet scilicet quod præfens non transeat: nam nunc est præfens rei, quæ est, & semper est præfens nec deficit nisi cum res ipsa deficit, quæ habet præfens. Item instantia potentialia sunt infinita, præfens autem cuiuslibet rei vniciu est: ergo non est præfens instans potentialia copulatiuum. Primum patet, quia instantia potentialia ponuntur ex necessitate diuisionis, id est quia non potest esse tempus diuisibile nisi dentur instantia potentialia: & quia diuisibilitas continui est in infinitum: ergo erunt infinita potentialia instantia.

Cuiuscunque rei quantumcumque duret non est nisi vniciu præfens. Quest. XXXIII.

SECUNDUM quod præfens cuiuslibet rei sit vniciu patet, quia præfens est indiuisibile, ut probatum est supra, & oes confitentur dicentes esse instans: si ergo non est vniciu sed aliud, & aliud cum inter duo indiuisibilia necesse sit dari medium diuisibile. 6. Physic. ut inter duo puncta linea media, & inter duo mutata esse motus medius, ita inter duo instantia dabitur tempus medium. Et tunc quia non potest esse aliquis præfens, nisi cum habet præfens quod est instans: sequitur quod in toto tempore, quo peruenit ab instanti ad instans non erit præfens: & sic dabitur quod res postquam esse incipit, & est aliquando non sit præfens: quod est absurditate absurdius: & non capit illud intellectus. Item sequitur aliud absurdum, scilicet quod qui esset nunquam esset præfens, etiam si viueret mille annis: quod patet quia ista instantia plura, quæ essent plura præfentia sunt potentialia assignata in tempore ex positione istorum, sed illa nunquam sunt: ergo nunquam actualiter esset qui esset, & non differret ea, quæ sunt a chimera, quia cum nunquam essent præfentia, essent sicut præterita, & futura, quæ nullum esse habent, nisi per respectum ad præfens.

Item patet magis, quia dato quod assignarentur in tempore instantia actualia, & in illis esset res præfens: tamen sequeretur quod res nunquam esset, sicut probat Aristoteli in 6. Physico. de motu dicens, quod si aliquis moueretur per omnia indiuisibilia alicuius magnitudinis, non transiret aliquid illius magnitudinis, quia illa magnitudo nihil habet, nisi suas partes, ex quibus constat. qui autem non transit omnes partes magnitudinis, nec aliquam partem, nihil transit magnitudinis: transiens autem omnia indiuisibilia magnitudinis est huiusmodi, quia ipsa non sunt tota ma-

gnitudo: nec componunt aliquid de magnitudine, ergo non transit quidquam de spatio transiens omnia indiuisibilia spatij. Ita si essent instantia actualia in tempore, & illa essent præfentia nostra: cum res esset in illis esset præfens: extra illa non esset præfens, sed illa non sunt totum tempus nec aliqua pars temporis: ergo quod est non erit præfens in toto tempore, nec in aliqua parte temporis, ita ut dici possit, quod si aliquis vixit centum annis in illis nunquam fuit, nec in aliqua parte eorum, sed fuit in instantibus, quæ nec sunt illi centum anni, nec aliqua pars eorum, & hoc valde absurdum est.

Item dato fundamento superiori quæretur cum res solum possit esse præfens in instantibus anni tempore medio inter instantia illa sit, vel non: si autem dicas quod non est absurdissimum, quia tunc sequitur quod quilibet homo quotidie infinities desinit esse & resumit esse sicut instantia sunt infinita, sed qui desinit esse & redit ad esse resurgit: ergo quotidie quilibet homo infinities moreretur, & resurgeret. Si autem dicatur quod sit in tempore medio inter duo instantia quæretur an tunc sit præfens, vel præterita vel futura: non præfens, quia non est in instanti, sed in tempore medio.

Aut si dicas quod est præfens, ergo sine instantibus est præfens, quod est falsum, quia tunc præfens esset diuisibile, cum esset tempus, quod est diuisibile: sed præfens indiuisibile est, ut supra probatum est. Si autem dicas, quod est præterita res vel futura in tempore illo medio, sequitur quod res dum est est præterita, quod est falsum, quia nunquam est res præterita, nisi cum totaliter est desijt: nec futura est, nisi cum nunquam esse cepit: non ergo potest stare.

Item si præfentia essent multa, ita quodlibet instans esset vniciu præfens: quæritur cum aliquis viueret centum annis, an in omnibus instantibus illius temporis esset, vel non: si dicas quod non esset in omnibus est absurdum: quia tunc non diceretur viuere in illis centum annis, nec est intelligibile: velut si quis dicat quod vixit centum annis, & in primo illorum annorum vixit, & in centenariis: & tamen tempore intermedio non vixit. hoc enim & contradictionem implicat, & non est intelligibile: necesse est igitur dicere quod in omnibus instantibus illius tpsoris esset præfens. Et tunc quæritur an instantia istorum annorum sint finita an infinita: si dicas quod finita sequitur quod continuum non est diuisibile in infinitum, sed vique ad certum terminum est diuisio, & postea non est possibile diuisio, vel non est diuisibilitas: quod manifeste patet falsum: cum continua, vel nullo modo diuisibilia sunt, vel in infinitum, cum omnes partes continuorum sint eiusdem rationis. Si autem dicas quod instantia istorum annorum sunt infinita, sequitur quod iste, qui vixit annis centum transiit infinita in actu, quod includit contradictionem. Nam ex eo quod fuit, sequitur non fuisse infinitum.

Item sequeretur quod non posset quisquam viuere quarta parte horæ: nam esset ex data positione in omnibus instantibus illius partis præfens, & illa sunt infinita: ergo ad viuendum in illa quarta parte horæ, oportebat transire actualiter infinita: sed hoc est impossibile, ergo non posset viuere quarta parte horæ.

Item hoc dato sequeretur, quod non magis viueret, qui viueret centum annis, quam qui viueret vna hora, quod est absurdum. Antecedens patet: quia solum aliquis viuunt dum præfens est: nam qui præterijt aut futurus est, non viuunt: sed dum præfens est. & tamen in centum annis non sunt plura aut maiora præfentia, quam in vna hora: ergo nihil magis viuunt, qui centum annis vixit, quam qui vna hora: patet antecedens

Cuius oppositio probatur 6. Physic.

cedens, quia instantia, que sunt presentia in centum annis sunt infinita, & non possunt esse plura infinitis, quia infinito nihil est maius aut plus; in vna quoque hora sunt infinita instantia, cum quodlibet continuū sit diuisibile in infinitum. Nec aliquis derisorie aut sophistice ad hec poterit respondere dicens, tot esse partes vel presentia in vna hora sicut in ceterum annis, tamen non valet quod tantum viuat viuens vna hora sicut viuens centum annis, sicut tot partes habet granum milij sicut celum: tamen non est tantum sicut celum. Ad hoc poterat responderi per interemptionem negando esse tot partes grani milij, sicut celi. Et si arguatur quod est diuisibile vtrunque in infinitum, & vnum infinitum non est maius alio. Dicendum est quod habet tot partes eiusdem proportionis, sed non eiusdem quantitatis: & iste faciunt ad esse magnum & maius & non partes eiusdem proportionis. Hic tamen non stat argumentum, quia sicut in centum annis non sunt plura presentia, quam in vna hora, quia vtrouque infinita: ita non sunt maiora, quia instantia sunt indiuisibilia: ergo nihil magis aut maius vixit qui centum annis vixit quam qui vna hora. Multa quoque alia inconuenientia huiusmodi sequuntur posito quod sint plura presentia, & quodlibet instans sit presentis.

Alio modo potest probari ostensum, quod presentis cuiuslibet rei in tota sua duratione sit vnicum, quia in rebus permanentibus est aliquid, secundum quod sunt semper simul, & aliquid secundum quod in acquisitione. Primum est essentia, vel substantia, quae est tota simul, vt esse hominem, vel lapidem: secundum est esse horum, scilicet esse album esse doctum, esse felicem: simulati enim in essendo correspondet similitudo in mensura: sicut successioni, essendi correspondet mensura successiua. huiusmodi sunt presentis, quod est totum simul, & correspondet essentiae, & tempus quod est in successione & mensurat esse, quod suscipitur, sed illa substantia, quae est tota simul, scilicet esse lapidem, vel esse hominem est vnica, & eadem quandiu est: ergo semper correspondet eidem presentis. Item non potest esse nisi vnicum presentis rei cuiuslibet, quia non correspondet rei presentis, nisi pro substantia, vel natura, scilicet pro esse hominem, vel lapidem. pro omnibus alijs perfectionibus, quae acquiruntur successiue correspondet tempus, & non instans: sed essentia, quae mensurari habet totum suum esse simul, scilicet esse hominem: ergo non potest habere nisi vnicum presentis. Nam si darentur diuersa presentia non potuissent esse totum esse naturae, vel substantiae simul: nam sicut duo presentia non sunt idem, ita esse in duobus presentibus non est idem, & simul: sed esse hominem est totum simul, ergo non potest esse in duobus presentibus. Dicendum ergo quod est vnicum presentis cuiuslibet rei, & tunc resumatur argumentum: Cuiuslibet rei est vnicum presentis: instantia autem potentialia copulatiua sunt infinita: ergo non est presentis instans potentiale copulatiuum. Cum ergo presentis sit instans, & non sit instans terminatiuum, nec potentiale copulatiuum, erit instans alterius modi, scilicet quod est semper existens, & est substantia temporis. Et ob hoc quodcumque est tempus, semper est presentis, quia tempus causatur ab illo instanti fluente, scilicet quia essentiae correspondet instans tanquam mensura: quia est tota simul: & rursum quia illa non habet omnes perfectiones suas simul, sicut est ipsa essentia mouetur ad illas, & motus ipsa fluit instans, cuius fluxus est tempus. Ideo presentis est quod causat totum tempus: & tamen res non haberet esse presentis nisi haberet aliquid esse totum simul. **Homo autem quia quodcumque viuunt semper est ho-**

Fmo, & esse hominem & totum simul necesse est, quod detur ei aliqua mensura, quae sit tota simul, & ista est presentis: necessario igitur erit quocumque res est semper presentis quae est: id autem, scilicet quod est in successione non est aliquid presentis, sed semper est praeterita aut futura. Quod patet, quia res, quae est in successione nihil habet simul cum multis repugnet successioni; sed presentis est totum simul: ergo non correspondet rei ex ea parte, quae habet esse in successione, sed ex ea parte, quae est tota simul. Et patet adhuc magis quod res, quae nullo modo habent totum esse simul, nunquam sunt presentes, vt patet de motu, & tempore: nam motus nullo modo habet totum esse simul, sed tam quantum ad substantiam, quam ad esse sunt in successione, vt supra declaratum est: ideo impossibile est dari aliquid presentis in motu, ita quod nunc sit aliquid motus presentis: nam de nullo motu esse verum dicere, quod sit nunc, etiam si nunquam esse desinat, sicut motus caeli: & hoc quia motus, & quilibet pars motus sunt diuisibiles: in nunc autem non potest esse aliquid diuisibile: ergo non erit ibi motus nec pars eius, quia diuisibile non capitur, vel mensuratur indiuisibili mensura: ita de tempore. Nullum enim tunc est nunc, sed solum presentis quod non est tempus, sed instans: & hoc quia tempus identidem est aliquid diuisibile.

Declarat magis id quod dixit. q. 32. Quaes. XXXV.

Patet ergo ex predictis de tempore, & motu quod non se habent eodem modo, quia causatur tempus ex instanti fluente, & habet partes temporis aliquid esse per relationem ad illud instans fluens, & causatiuum temporis: in motu autem non est aliquid mutatum esse fluens, cuius fluxu causatur motus, sed ipsum mobile fluit, scilicet quod ab immobilitate cadit in motum: ideo sicut instans indiuisibile fluxu suo causat tempus, ita corpus mobile, quod aliquo modo est totum simul, & manens successione sua causat motum, & partes temporis non habent esse, nisi scilicet quod referuntur ad mobile, quod est simul. Nam partes motus praeterite non sunt nisi scilicet quod aliquando procedebant a mobili: & partes future motus non sunt, nisi scilicet quod aliquando procedent a mobili: & sicut in toto tpe instans fluens idem est: ita & in toto motu mobile est idem, & semper totum simul: & quantum ad hanc presentialitatem habet motus esse, & tempus: ideo patet, quod successiua non sunt ita perfecta entia, sicut permanentia: & si totaliter essent successiua, non essent entia. Vocarentur totaliter successiua, si nullo modo haberent aliquam presentialitatem, vel totalitatem simultatis in essendo: & tunc impossibile est esse: sicut tempus praeteritum acceptum absolute non comparando ad presentialitatem, quam aliquando habuit, non est magis ens quam chimera & vacuum. Idem de futuro considerando solum, vt futurum est: vnde successiua vt motus & tempus, quia non habent in natura sua aliquam simultatem sunt minus entia ceteris, nec dicitur equaliter de eis ens sicut de ceteris, sicut nec de substantia, & accidente non predicatur scilicet vnam aliquam rationem communem, vt ait Aristoteles in primo Ethico. in cap. de vniuersali Platónico. Et dico quod non habent in natura sua simultatem, quia de motu nihil est totum simul, nec pars, nec totus motus. De tempore autem identidem, nullum tempus nec pars temporis est simul, quia tunc tempus esset instans, sed falsum est: habent tamen ista successiua aliquam simultatem essendi, sed non in natura sed in aliquo per quod sunt: vt tempus habet simultatem in presenti, quod

quod est totum simul & indiuisibile; & non est instans in natura temporis, quia nec est tempus nec pars temporis: idem motus habet quandam simultatem in mobili, quod in toto motu est totum simul: sicut homo, qui mouetur localiter in toto motu est homo: & hoc est totum simul: sed mobile non est in natura motus: quia non est motus, nec pars motus: & tamen si successiua non haberent istam simultatem saltem in aliquo, quod est extra naturam eorum, non essent vllatenus entia, sicut declaratum est, si futurum & praeteritum non referrentur ad presentis, & in motu non essent partes aliquid nisi referrentur ad mobile, quod est totum simul.

Nulla res est nisi quae est tota simul & ex illa parte solum est ex qua est tota simul. Quaes. XXXVI.

EX quo patet quod nihil est ens, nisi quod est totum simul, vel habeat aliquo modo simultatem in essendo: ex ea enim parte, quae aliquid est totum simul est, vt esse hominem: ex ea autem parte, ex qua non est totum simul non est, nisi in quantum referat ad totalitatem simultatis: & quanto magis accedit ad naturam simultatis, tanto est magis ens: & quanto minus accedit, est minus ens: & quod totaliter recedit, est totaliter non ens: quod verò totaliter accedit ad simultatem est totaliter, & proprie ens. Patet igitur naturam entitatis esse in simultate, & quia simultas non reperitur in omnibus scilicet eundem modum non potest reperiri eadem ratio, vel idea entis in omnibus. Et scilicet hoc possunt notari gradus in entitate: quaedam namque sunt non entia, quia illa nullo modo accedunt ad aliquam simultatem, vt tempus praeteritum, & futurum non referendo ad presentis: & cum ista fuerint reducta ad aliquam simultatem quaecumque, erunt entia. Alia sunt, quae habent simultatem, & tamen non est in natura sua, & est minima simultas. Alia sunt, quae habent simultatem in natura sua, & tamen non habent eam completam, sed cum simultate habent successione: & ista sunt dupliciter, prima non habent plenam simultatem propter motum: alia non habent simultatem propter successione in motu: vltima sunt, quae totalem habent simultatem in essendo, & nullam successione. Et scilicet istos gradus sunt aliqua perfectiora, aut minus perfecta entia. Nam ea, quae non habent vllam simultatem in essendo in natura sua, vel extra non sunt entia; quia, vt patuit, simultatem in ente esse necesse est. Primus gradus est entium non habentium simultatem in natura sua, sed in aliquo, vel per respectum ad aliquid, quod extra naturam est, sicut in motu & tpe: & ista sunt imperfectissima in entibus: nam quantum ex seipsis est non habent esse, sed ex aliquo, quod extra naturam eorum est per relationem ad illud. Quod patet quia substracto illo non habent aliquid de esse, vt praeteritum, & futurum ablata simultate in essendo: & quia id quod est extra naturam alicuius improprie habetur ab illo, ista successiua habebunt improprie simultatem, & contra non proprie entitatem. Alius gradus est entium, quae habent presentialitatem, & simultatem aliquam simul, & vtrouque in natura sua. Ista sunt proprie entia in quantum proprius habent simultatem, quae sit in natura sua, & non per relationem ad aliquid extrinsecum: & ista habent scilicet diuersa simultatem & successione: nam quantum ad essentiam habent simultatem, & quantum ad esse habent successione: vt esse hominem, quod est essentia est totum simul, & in instanti, ideo non est aliqua successio quantum ad hoc: Est autem successio quantum ad esse, scilicet quod sit homo albus, vel niger, doctus, vel felix; & sic de ceteris, quae non sunt in simultate: & ista non sunt ita entia sicut ea, quae sunt

Multiplex gradus in entitate.

tota simul: illis quippe conuenit propria ratio entitatis. Et ista distinguuntur in duos gradus, quia quaedam habent simultatem in essentia, & successione in esse quantum ad motum. Alia habent in essentia simultatem, & in esse successione, sive motum. Nec possunt ista pertinere ad eundem gradum essendi, quia magis proprie entia sunt, quae habent successione sine motu, quam hinc successione cum motu. Nam habentia successione, cum motu acquirunt omnes perfectiones, quia nihil habent sine motu ipsa natura dempta: & quia ea, quae acquiruntur per motum non possunt peruenire ad conditionem simultatis, necesse est minus de simultate & contra de entitate habere, quam ea, quae acquirunt sine motu perfectiones: nam homo acquireret pauca acquirunt perfectiones, sed omnes ferè habet in natura sua: & istae sunt simul entes, sicut & ipsa substantia: & homo sunt angeli. Quocumque enim aliquid plus habet de simultate in essendo, quam aliud, necesse est, vt sit magis ens illo, vt supra declaratum est. Ea tamen, quae sine motu acquirunt perfectionem, pauciores acquirunt perfectiones cum plurimae earum sint simul cum ipsa natura: quae verò per motum aliquid acquirunt, omnes perfectiones suas per motum suscipiunt. Nam si ipsa natura simul sit, esse hominem, vel ipse homo; tamen hoc per motum acquiritur: & non immediate, quia per generationem haec habentur, sed mediate, scilicet quia sunt alternationes praeparatae ad rem generandam, sine quibus nulla sit generatio. In rebus autem, quae non acquirunt perfectionem per motum, non acquiruntur ipsum esse naturae per aliquam successione motus, vel sine motu: ideo magis accedit ista ad rationem simultatis, quam ea quae per motum habent esse acquisitum. Vltimus gradus in entibus est in eis, quae habent totum esse simul, sive quantum ad substantiam, sive quantum ad esse: & ista semper sunt presentia, & habent presentis manens cum non acquirant aliquid, sed quod semel sunt semper sunt, & non est aliud ens homo, nisi Deus. Nec erat possibile reperiri plurima entia homo, vt supra declaratum est. Ex quo sequitur, quod istud sit propiissimè ens super cetera: nam in ceteris quae reperiat aliqua simultas, & totalitas, scilicet quam sint entia, tamen non est pura totalitas; quia quaedam in natura sua non habent simultatem: alia verò licet in natura sua habeant, tamen non habent eam plenam, cum ex aliqua parte sint succedentia. Vnde non sunt totaliter entia: nam ens est scilicet simultatem essendi: sed ista non sunt totaliter simul, ergo non sunt totaliter entia, Deus autem est totaliter simul, ergo ipsum est pure ens. Et ob hoc ipsum solum meretur dici ens, quia proprie in eo reperit natura essendi. Et hoc est, quod ipse de se testatus est Exo. 3. c. ego sum qui sum, id est ego sum, qui habeo esse, quod nullus alius habet esse, quia in nullo proprie & scilicet perfectam rationem essendi reperitur esse, nisi in me. Et iterum ibidem: Qui est misit me, id est ille, qui solus est in propria natura essendi.

De similitudine, & dissimilitudine esse angelorum ad diuinum: & quomodo aeternitas Dei, & angeli mensura differant. Quaes. XXXVII.

Nunc autem cum de similitudine, & dissimilitudine esse humani ad diuinum dictum sit, scilicet supra à q. 30. vltimo huc, de similitudine, & dissimilitudine esse angelorum dicendum est. Et sciendum quod cum angeli sint de entibus permanentibus; & eodem permanentium sit habere simultatem, necesse est, vt habeant aliquam simultatem: ista autem est quantum ad essentiam, scilicet quod esse angelus est totum simul, nec habet prius aliqua pars essendi angeli quam totum esse angeli, vel esse angelus. & quantum ad hoc

In q. 17.

In q. 17.

ad hoc tota duratio angeli est instans, quod est indiuisibile, & totum simul, sicut ipsa duratio essentiae: nec potest habere maiorem mensuram in essendo: nam esse angelum est in indiuisibili: nulla autem est mensura indiuisibili, nisi instans: & in hac non est magis Deus in indiuisibili quam angelus, & quam homo & lapis: quia cuilibet correspondet totalitas & simulatas in essendo. Et si hoc solum esse in eis esset, haberent omnem conditionem aternitatis, tamen haberent eum his quandam successione. Et quia substantia horum est tota simul, necesse est, ut semper sit eis instans mensurans, & illud erit manens. Amplius autem angelus non habet cum natura sua omnes perfectiones ei possibiles, & quae sua natura perficere possunt: quoniam natura sua capax est aliorum, quae ei adueniunt: & haec non possunt reduci ad similitudinem essendi, sed sunt in successione. Causatur autem successio hoc modo, quia angelus nunc intelligit aliquid, & postea Deus sibi aliud reuelat: vel nunc mouet hanc partem caeli, & postea aliam. Ad hoc natura siue substantia, quae est tota simul succedit: nam ipse est, qui post unam intellectionem recipit aliam, & post unam operationem recipit alteram: & cum ipsa succedat sine motu, instans quod mensurat eam manentem totam simul, sicut cum ea succedere, & fluxu suo causat mensuram quandam durationis extensam, quae vocatur aeternitas: sicut instans in rebus temporalibus, quod mensurat substantiam rei permanentis, ut esse hominem sicut cum ipso homine, qui mouetur ad acquirendas perfectiones diuersas, & fluxu suo causat tempus. Sed quae res, quare cum instans mensurans esse hominis, fluat, & fluxu suo causat tempus: & instans mensurans esse angelum fluat, & non causat fluxu suo tempus? Nam ut esse utrobique similitudo, quia utriusque fluat. Respondendum est, quod hoc euenit ex conditione modi acquirendi perfectiones, & conditione substantiarum durationum harum. Nam instans, quod mensurat similitudinem essentiae angeli non fluat, nisi esset aliqua successio in angelo, ita de instanti mensurante similitudinem esse hominis: & tunc sicut essentia, quae est tota simul, & mensurata succedit ad acquirendum perfectiones, ita instans, quod est totum simul & mensura succedit, vel fluat, & causat fluxu suo aliam mensuram: ut sicut ipsum instans est mensura substantiae manentis, sic ipsum quod causatur fluxu instantis sit mensura successione causata ab esse, vel natura succedente. Et tunc cum mensura diuersificetur secundum genus ad diuersitatem mensuratorum, & hic sint diuersa mensurata, quia in angelo successio eius ad acquirendas perfectiones non est motus, in homine autem successio ad acquirendum motus est, ideo necesse fuit, ut ponerentur diuersae mensurae ex natura rei: sed instans mensurans simultate angeli fluxu suo causat mensuram successione angeli, & instans mensurans simultatem substantiae hominis fluxu suo causat mensuram successione hominis: ergo non causabit eandem mensuram fluxus instantis angeli & fluxus instantis hominis, vel rerum naturalium: sed fluxus instantis angeli causat aeternum: quod est mensura successione sine motu; & fluxus instantis hominis & rerum naturalium causat tempus, quod est mensura successione cum motu. In hoc autem deficiunt omnes res a Deo: nam entia successiua deficiunt a perfectione modi entitatis diuinae, quia successiua non habent similitudinem aliquam in natura sua, sed in aliquo ad quod referuntur: Deus autem habet similitudinem in natura sua. Deficiunt etiam res permanentes a modo diuinae entitatis, quia licet habeant aliquam similitudinem & in natura sua: tamen non habent perfectam similitudinem, sed ex aliqua parte sunt in successione, sicut

Cum instans fluens mensuratur esse angelus, cur non causat ipsi fluxu suo, sicut instans mensurans naturalia essentia tempus.

In quo res creatae permanentes & successiue deficiunt a perfectione diuina.

Et tum ad esse, licet quantum ad substantiam sint simul habentes statum semper presentiarum: Deus autem, siue quantum ad substantiam, siue quantum ad esse habet omnimodam similitudinem. Sed adhuc dato quod homo solum esset homo, & angelus solum angelus: attamen non haberent aliquod esse suum in successione, sed solo instanti mensurarentur: tamen deficerent a modo diuinae entitatis, quia non competere eis proprie aeternitas: nam aeternitas est interminabilis vitae simul tota possessio, sed quae sic essent angeli, & homines, essent facti, licet non finiendi unquam: ideo non haberent vitam interminabilem, quia quae aliquando esse cepit ex ea parte terminum habet. Amplius autem dato quod essent non facti, & nunquam finiendi: tamen nondum Deo equarentur in modo entitatis, quia haberent totalitatem, & similitudinem, tamen non essent perfecta similitudo: nam Deus purus actus est, quia quidquid est, totum est, quod non sit, & amplius perfectus actus, quia non sunt aliqui actus, vel perfectiones, quae in eo non sint. & dato quod aliquas perfectiones Deo vellemus apponere, illae non proficerent in eo: nam maiores illis Deus habet & aliquid quod equiualeat illis cum omnia habeat eminenter. In nobis autem si daretur, quod essemus solum homines essemus purus actus, tamen non perfectus. Primum patet quia essemus aliquid, & nihil esse possemus ultra id quod eramus. & hoc est esse purum actum. Secundum patet quia adderet nobis esse doctos, esse felices, & sic de quolibet, essemus perfectiores: & sic est circa quolibet perfectionem, cum perfectio sit illud quod melius est ipsum esse, non ipsum, & non esset aliqua entitas perfectura, quae nobis adueniens non efficeret nos perfectiores: non essemus igitur actus purus, & perfectus, ut Deus, sed imperfectus valde.

An Deus potuit res creare, quae haberent totum suum esse simul, & nequaquam essent in potentia, vel composita ex actu, & potentia. Quaesit. XXXVIIII.

Sed adhuc ex praedictis insurgit dubium, cum declaratum sit quod res permanentes ex aliqua parte habent similitudinem essendi, & magnam similitudinem ad Deum, quare cum illa similitudine data est eis successio: cum magis aliter Deo similerent sic. Et potissimum quia id quod superadditum est rerum perfectionem abstulisse videtur, quod maxime derogat bonitati, & sapientiae Dei. Quod sic arguitur: quia quilibet res permanentes, ut sepe dictum est, quantum ad substantiam est tota simul, & non est in potentia ad aliquid, & mensuratur unicum instanti, sicut esse Dei: & conuenit hoc omnibus permanentibus: postea autem datur est, quod susciperet aliquas perfectiones per successionem siue cum motu siue non, sicut angeli & in hoc distat nimis a Deo: tunc igitur videntur distare ista a magna bonitate Dei & sapientia. De bonitate patet, quia ad agentem per bonitatem pertinet concitare perfectionem suam sine inuidia, sicut dicit Boetius De consol. lib. 3. metro 9. ex positione Platonica, quod Deus inductus est ad faciendum haec, non ex causis extrinsecis, sed ab intrinseca bonitate, cum dicitur.

Quem non externa pepulerunt fingere cause. Materiam fluitantis opus, verum inuisita summi Forma boni liuore carens.

Sed maius bonum videretur causare Deus in rebus, si eas fecisset simultate in eis deo habentes, sicut Deus habet: ergo magis sic facere debuit, quod in quadam successione habentes esse. Item videtur repugnare sapientiae Dei, quia ad sapientiam artificis pertinet facere res facilius, quod fieri potest, sed facilius fieri videbatur, quod daretur rebus sola similitudo in substantia, & in essendo, quam

Etiam si angelus vel homo haberet totum suum esse simul, & nihil in successione ad huc non competere eis proprie aeternitas.

Res non potuerunt creati quae non essent compositae ex actu & potentia & per consequens quae haberent totum suum esse simul, quia implicat contradictionem.

Deus intelligendo se omnia intelligit.

quam quod data similitudine in substantia daretur successio in partibus essendi, ergo magis aliter fieri debuit. Respondetur aliquis quod res factae fuissent, sed non fuerunt, quia sic fieri nequiuissent, quia repugnat naturae rerum harum, quod non essent potentiales: nam cum non sint perfecte ex natura sua, sunt in potentia ad recipiendum aliquid, per quod perficiantur: cum potentialia autem non stat perfecta similitudo, quia ea, quae potentialia sunt aliquid sunt, & aliquid praeter illud esse possunt, sed quae habent totum esse simul sunt purus actus, & non sunt in potentia ad aliquid. In quo considerandum est duo esse dubia. Primum est an potuerunt res creati habere res simul esse, & sine potentialitate. Secundum est an dato quod esset aliqua potentialitas in rebus creatis, an possent habere totum esse simul. Circa primum dicendum quod istae res, quae nunc sunt non potuerunt creati quod haberent totum esse simul, id est quod haberent similitudinem, & non potentialitatem ad aliquid. Quod patet, quia de integritate substantialium homines est habere potentiam intellectuam, & volitivam, & habere aliquid potentiam sensitivam interiorem, & aliquam exteriorem. Patet de sensitivis exterioribus, quia anima non potest esse sine potentia tactiva, in qua fundatur substantia animalis, & illa deleta necesse est perire anima etiam ceteris manentibus, ut declarat Aristoteles 3. De anima in fine. Cum ergo istae potentiae sint de substantia animalium, & sint passiuae, necesse est eas posse aliquid pati, quia passiuum, & receptiuum id est sunt: dare autem quod sunt potentiae de necessitate naturae animalium, & quod non sint in potentia ad recipiendum aliquid, implicat contradictionem: nisi forte daretur cuilibet harum actus connaturalis, qui esset inexistens semper simul sicut ipsa substantia animalis. Sicut si in intellectu nostro daretur aliquis actus intelligendi connaturalis, qui esset nobis semper inexistens, sicut ipse intellectus semper inexistit, & totus simul. Et tamen nunc daretur necessario, quod intellectus seipsum solum intelligeret: quia nihil potest intelligere intellectus noster, cuius speciem non habeat.

Ad habendum tamen debet eam recipere, ergo aliquid habebit praeter id quod est ei naturale: si autem non demus species illas in intellectu, non poterit praeter se solum quiddam intelligere. Nec valet si arguas de Deo, qui sine speciebus aliquibus intelligit omnia: quod respondendum est, quod Deus seipsum solum intelligit, & seipsum dum intelligit, omnia intelligit: nec ponitur, aut poni potest in Deo distincta intellectio, quae seipsum intelligit, & qua intelligit res: nam tunc darentur in Deo duo distincta realiter praeter personas, & cum quodlibet in Deo sit Deus, vel deitas, essent necessario duae deitates. Causa huius est, quia Deus intelligit seipsum solum, cum se solum habeat: ipse tamen est eminenter omnis perfectio, vel continet omnem perfectionem: ideo se intelligendo omnia intelligit. Et quia eminentius continet ipse perfectiones rerum quae sunt in rebus ipsis, cum in rebus reperiantur perfectiones cum quibusdam imperfectionibus; & in Deo cum perfectione magna, necesse est ut perfectus intelligat omnia intelligendo per seipsum quod si intelligeret per species mendicatas a rebus, quae non possunt perfecte representare ipsam rem: immo quaedam earum representant imperfectius ut patet de habitudine specierum sensitivarum, & phantasmatum. De intellectu nostro non est sic: quia non continet perfectiones aliarum rerum euidenter, sed solius sui: cum continere perfectionem hanc pertineat ad causam per cuius bonitatis deriuationem sunt causata. Intellectus autem noster nullus est causa efficiens: ideo non continet perfectionem aliarum rerum eminenter: non poterit ergo intelligere, nisi seipsum, si non inest ei species aliquarum rerum. Immo quod amplius est non poterit ita

Intellectus noster seipsum intelligere, nisi aliquas species aliarum rerum haberet, quia intellectus non intelligit se directe, sed reflexe, vel arguitur, quia experitur quod intelligit aliquid cognoscit se esse potentiam cognitiuam: nam si non esset intellectus non posset intelligere. Patet hoc quia antequam alicui in sint species, sicut cum paruulus est in materno utero intellectus eius non intelligit seipsum, quia nondum habet species vllas, per quas prius intellexit, & postea arguat se ex his intelligere: si tamen intellectus seipsum per actum directum intelligeret, cognosceret se antequam haberet aliquas species. Idem patet de dormiente, vel ebrio, quia non intelligit, nec eius intellectus seipsum intelligit. Quod autem alia non intelligat manifesta causa est, quia intelligit per species, quae tunc non sunt dispositae ad hoc quod intellectus immutetur per eas: cum organum phantasticum sit repletum fumis ascendentibus in somno, vel ebrietate. Se autem non intelligit, nec tamen ex hac causa, quia intellectus ad intelligendum seipsum non indiget aliqua specie, quia non intelligit se per actum directum sed per reflexum arguitur: & quia tunc non habet intellectus aliquem alium actum, qui esse deberet per species representatas, non potest se in intelligere actu reflexo, cum semper reflexus per directum fiat praesupponendo illum: ideo necesse est quod posito intellectu in nobis, nos non possemus quidquam intelligere, nisi sit intellectus in potentia, & ex hac parte erimus entia potentialia.

Amplius patet hoc facilius ex potentia sensitiva tactiva, quam necesse est esse in quolibet animali, ut supra probatum est: & ista est in potentia ad sentiendum: sensus autem sit secundum receptionem, quia potentiae istae passiuae sunt: ideo quamquam non sentiret, necesse erat esse in potentia ad sentiendum. Si autem daretur sensatio aliqua, necesse est ut ponatur aliquid extrinsecum aduenire: quia potentia tactiva non potest sentire seipsum, sed organum suum a qualitatibus extrinsecis immutatur. In quo differt intellectus ab omnibus potentis sensitivis: nam ipse potest per se ipsum intelligere seipsum: potentiae autem sensitiuae nequaquam sentiunt seipsas. Diuersitatis causa est, quia cognoscere seipsum est actus reflexus, quia id est cognitum, & cognoscens: cognoscere verum aliterum est actus directus: cuilibet autem potentiae facile est cognoscere per actum directum: per reflexum autem soli potentiae immateriali. Ad hoc ergo quod sentiat necesse est aliquid extrinsecum aduenire: & quia illud non est de natura, & integritate potentiae tactivae, necesse est, quod sit in potentialitate ad illud. Si autem ponatur quod non habeat aliquid extrinsecum, nihil sentiet: ideo cum sit tactiva, necesse est, quod sit in potentia ad tangendum: alioquin dato quod ponatur ei aliquid tangibile, non poterit tangere: semper ergo qualitercumque detur, necesse est esse se in potentia. Ex dictis ergo patet quod non poterant istae naturae, quae sunt creati non habentes potentialitatem ad aliquid. Dato autem quod auferretur omnis potentialitas, tunc non esset eadem natura: quia homo non esset homo, cum non haberet intellectum & voluntatem, quae sunt intrinseca homini, & non esset animal aliquod, quia non posset habere aliquam potentiam, ut inductum est; & tamen tactiva necessaria est ad substantiam animalis. Si debuisset igitur creati natura non habens potentialitatem, necesse erat esse alias species, & nullam harum.

An

Intellectus noster non potest se intelligere sed reflexe.

Intellectus quo seipsum intelligit.

Intellectus differt a potentis sensitivis in exteriorio sui actus.

An includat contradictionem esse aliquid compositum ex actu, & potentia, & nihil unquam suscipere eorum, ad que est in potentia, sed habere eorum suum esse simul. Quæst. XXXIX.

SECUNDUM dubium erat dato quod res non potuissent creari sine potentia, an possent habere totum esse simul, & ad hoc dicendum est, quod rem esse in potentia ad aliquid non tollit similitudinem essendi, sed aduenire ei id, ad quod est in potentia: quod patet, quia si homo solum sit homo, & sit in potentia ad esse album, vel doctum aut felicem, si non adueniant ei hæc totum simul esse habet: nam est homo, & esse hominem est totum simul: & nihil præter hoc est, sed est ad omnia alia in potentia: ergo totum quidquid est simul est. Si detur oppositum sequitur quod esse hominem non sit simul totum, cum iste solum sit homo, & non habet totum suum esse simul. Nihil ergo magis est habere totum esse simul, quod aliquid sit ens, quod est, & nihil ultra id, quod est, esse possit, quod aliquid sit ens, & sit in potentia ad aliquid ultra id quod est, & tamen de eo quod esse possit nihil adueniat: quod in ratione simpliciter differt, quia ea, quæ sunt quidquam, & ultra id quod sunt, nihil esse possunt, sunt simpliciter: quæ vero aliquid sunt, & aliquid ultra hoc esse possunt, quod nihil ultra eis adueniat, tamen quia habent quod aliquid eis aduenire possit præter id quod sunt, non habent simplicitatem: duo enim habent. Si ergo sint, & esse possint: & hoc quod esse possint esse est aliquid ultra hoc quod sunt. Sed aliquis forte dicit, quod ex eo quod habent hæc duo non habent totum esse simul, sicut ea, quæ habent solum id quod sunt. Respondendum est quod in eis, quæ sunt composita ex actu, & potentia sunt duo, scilicet quod sunt, & quod esse possunt: vel id per quod sunt, & quo esse possunt: & isti sunt duo modi distincti. Primo modo taliter composita dicitur habere id quod sunt, id quod est eis natura, vel substantia, & istud est totum simul, & id quod esse possunt, id est id ad quod sunt in potentia, quia continue habent aliquid de eo ad quod in potentia sunt, cum fiat continua acquisitio, & deperditio. Secundus modus est, quod in composito ex actu & potentia sunt duo, scilicet id quod est, & quo esse potest. Accipitur quod est, ut supra dictum fuit. Quo est non est aliquid de eo, quod recipit ens in potentia per motum, vel successione, sed est entitas potentialis, id est potentia ad essendum aliquid, vel recipiendum, & ista est simul. Cum autem dicimus quod aliquid est compositum ex actu, & potentia, non dicimus quod est compositum ex eo quod est, & quod esse potest; quia compositum esse dicit aliquid actu existens, sed id quod res esse potest nondum actu est, sed dicimus quod est compositum ex eo quod est, & ex quo esse potest: & de his duobus verum est, quod sunt sicut compositum. Unde esse dicitur actu, sed quo esse potest non, quia non est aliqua forma, vel actus adueniens de his, quæ suscipi possunt: sed est potentialitas quadam nature inexistens: quia nature non repugnat aliquid, quod non habet, recipere, & cum aduenierit, recipiet. Et istam potentialitatem non recipit natura, quæ est in potentia, sicut suscipit aliquid eorum, ad quæ est in potentia: sed inexistit sibi, sicut id, quod est. Nec inest potentia ad istam potentialitatem, quia semper oportet dari aliam potentialitatem, quæ esset in potentia ad illam. Item quia videtur includere contradictionem quod aliquid sit in potentia ad esse in potentia. Et de ista potentia est verum quod res quæ est composita ex actu & potentia, est id quod esse potest, sicut id quod est. Et virtusque est in actu, licet non sit virtusque actus, quod patet quia quod actualiter existit est in actu: nam qui gignit hominem dicitur ei potentialitatem ad esse album, esse felicem, esse potentem,

quia ista potentialitas comitatur naturam speciei, & sicut aptitudines speciales ad aliquid vocantur proprie passiones specierum sicut plorabilitas, docibilitas, visitabilitas, nauigabilitas, quia consequuntur principia specialia naturarum, ita & potentialitas ad aliquid consequitur totam naturam creatam: ideo est velut quedam propria passio totius nature creatæ. Et ob hoc qui dicitur naturam necessario dicitur potentialitatem illam, ideo sicut humanitas semper homini actu est: ita posse esse felicem album, vel doctum inest homini, & nunquam sine hoc esse potest. Secundum erat, quod ista non vocantur actus, quia actus, & potentia ex opposito distinguuntur: quia actus est in quem res vere est, & determinat res est, quo est, sed non quo esse potest. Unde dicitur de potentialitate, quod ipsa est id quod est, sed non quo res est, quia cum potentialitas semper inest, & non adueniat, semper est res potens aliquid suscipere. Hoc ergo est res, sed non est quo est: quia res per actum est, potentialitas autem est contrario distinguuntur: ideo non conuenienter distinguuntur tanquam ex opposito, quod res est, & quo esse potest, sed id quod est quo esse potest. Quod patet, quia ea, quæ ex opposito distinguuntur non predicantur inuicem de seipsis, sed hic fit vera predicatio, ergo non sunt opposita. Patet quia potentialitas est quod est, quia potentialitas, quæ rei inest, aut esse potest: non potest dici quod sit aliquid quod esse potest, sicut nec homo aut humanitas in homine est quod esse potest, sed quod est, cum semper inest, & necessario semper inest, sicut ipsa natura nec acquiritur, nec deperditur, ergo non est quod esse potest, quia non potest esse cum semper actualiter sit, ergo est quod est: & tamen ipsa potentialitas est quo res esse potest: non igitur distinguuntur ex opposito quod sunt, & quo res esse potest. Sed debet distinguere quod & quod, & iterum quo & quo, sed non quo contra quod, & sic quod est & quod esse potest distinguuntur, & nunquam de se inuicem predicantur: quia quod est, natura ipsa, vel entitas nunquam esse potest, quia semper est & simul: quod vero esse potest cum esse potest impossibile est quod actu sit. Idem idem distinguuntur ex opposito quo & quo, scilicet quo res est: & quo res esse potest. Nam quo res est alba est albedo, quo res esse potest alba est potentialitas ad esse album. Ita natura vel substantia rei est quo res est, ut humanitas vel lapideitas: quo autem esse potest est quedam potentialitas ad felicitatem, ad nigredinem, albedinem &c. Ista autem coincidere est impossibile. Ideo recte fit compositio ex eo quod est, & quo esse potest: quia non distinguuntur ex opposito: sed nunquam ex eo quod est, & quod esse potest. Et magis repugnat quod est, & quod esse potest, quod est, & quo esse potest. Nam nunquam sunt simul quod est, & quod esse potest, nec respectu eiusdem, nec diuersorum: sed quo est quod esse potest, licet non stent simul respectu eiusdem: stant tamen simul respectu diuersorum. Primum patet, quia quod est homo, & quod esse potest esse homo non stant simul respectu eiusdem, nec respectu diuersorum: nam esse hominem est quod est, & cum isto non stat aliquid quod esse potest, quia non stat cum illo album, quod esse potest, nec doctum esse, aut felicem, quæ possunt esse. Secundum patet albedo est quo est, id est, id quod est quod est album: & hæc non stant, quia sunt respectu eiusdem: stant tamen respectu diuersorum, ut humanitas est quod est homo aliquid, potentialitas ad album est, quo aliquid potest esse album, & ista stant, quia sunt respectu diuersorum. Causa diuersitatis est de oppositione quo & quo, & quod est & quod esse potest: quia quod esse potest est potentiale, & non est vltatenus actuale accipiendum non pro subiecto receptiuo, sed pro forma receptibili. Quo esse

Res composita ex actu & potentia hæc vtrunque in actu habet non sit vtrunque actus.

Quare quod est res & quo esse potest, non distinguuntur ex opposito tanquam actus & potentia, sed sunt simul.

Distinguuntur ex opposito quod est, & quo, & quo, sed non quo contra quod.

Magis ad inuicem repugnat compositum ex quo est, & quod esse potest, quod est, & quo esse potest.

Determinatio diuina.

esse potest non est ens potentiale, sed potentia, quia non est in potentia, sed in actu: ideo quo esse potest, res est: tamen quod esse potest, dum esse potest, impossibile est, quod sit. Eodem modo dicendum est de alia oppositione, scilicet quod non distinguuntur ex opposito ens actuale & potentia: vel ens in actu & potentia, sed distinguuntur ens potentiale, & ens actuale, ens in actu & ens in potentia, & actus, & potentia. Quod patet quia ens actuale est quod actu est, vel aliquid actu habet, sed potentialitas habet actualitatem cum actualiter sit, quia subiecto inest, & decidere non potens: si autem diceretur quod non erat ens actuale, oportet dici quod esset ens in potentia: sed potentia non est ens in potentia, cum non sit in potentia ad aliquid, sed semper actu consistat, sicut ipsa, quæ ad nihil in potentia sunt: actualia enim dicimus quæ actu consistunt, sed nihil magis consistit actu quam potentia, quia actualiter est, & semper est atque necessario inest. Et habet amplius quam multa entia actualia: nam licet quedam actualia actu consistant, sunt tamen in potentia ad aliquid suscipiendum: potentialitas vero actu consistit, & non est in potentia ad aliquid recipiendum. Ens autem actuale & potentiale distinguuntur, quia ens actuale in actu est, ens autem potentiale in potentia, & ista non sunt idem. Sed in hoc est distinguendum, quia ens potentiale aut accipitur pro subiecto potente recipere, aut pro forma potente aduenire. Primo modo ens actuale & potentiale coincidunt: secundo modo opponuntur. Idem idem ens in actu, & ens in potentia distinguuntur ex opposito, quia entia in actu subsistunt. actu entia in potentia nullam habent actualitatem accipiendum pro termino potentialitatis, scilicet pro forma, ad quam aliquid est in potentia. Et secundum vnum modum istorum dicimus de materia prima, quod sit ens in actu, vel actuale, & secundum alterum modum dicimus, quod sit ens in potentia. Ex predictis patet responsio ad id quod inquirebatur, scilicet an ea, quæ sunt composita ex eo quod est, & quo esse potest, possint habere similitudinem in essendo, vel necessario habere successione, quia dicuntur duo. Et dicendum quod si dicamus aliquid compositum ex eo quod est, & quo esse potest, ista duo non permittunt similitudinem in eo, quia quod est semper actu est, & totum simul: quod esse potest, nunquam actu est, dum esse potest: ideo quadam successione est ad suscipiendum quod non est, sed esse potest: cum vero dicimus aliquid compositum ex eo quod est, & quo esse potest: quamquam tollamus simplicitatem, tamen non tollimus similitudinem aliquam: nam sicut quod est totum simul est, & nulla eius pars aduenit; ita quo esse potest res, id est potentialitas inest, & semper actu tota est nihilque de ea aut aduenire aut deperire potest. Patet igitur quod sicut id quod est purus actus, ita quod sit quod est, & nihil habeat quo esse possit est totum simul: ita quod est compositum ex eo quod est, & quo esse potest, si nihil ultra habeat, id est quod nihil ei adueniat de eo quod esse potest, est totum simul. Nec includit contradictionem aliquam quod aliquid sit compositum ex actu & potentia, & habeat totum suum esse simul. Nam esse compositum ex actu & potentia solum dicit quod est, & quo esse potest: sed quo esse potest est totum simul, & non tollit aliquam similitudinem: ergo stabit totum simul. Si autem obieciat quod ista sic composita recipiant, quod recipit non est totum simul, ergo sicut aliquid quia recipit non est totum simul, ita quod est in potentia ad recipiendum. Respondendum est quod ista duo non se consequuntur necessario: nam latius stat aliquid esse in potentia, & non recipere immo sic actualiter est, quia aliquid est nunc

in potentia ad aliquid, ut ad albedinem, & tamen non recipit aliquid de albedine: ita, non includit aliquam contradictionem, quod sit aliquid in potentia ad recipiendum, & tamen nihil recipiat: & tunc erit totum esse simul.

An per potentiam diuinam fieri possit, quod res nunc existentes sint composita ex actu, & potentia, & tamen nihil recipiant eorum, ad que sunt in potentia. Quæst. XL.

NON Vnde autem inuenio quod includit contradictionem creari species rerum, quæ sunt, & non essent composita ex actu & potentia: & quod non includit contradictionem esse ex actu, & potentia, & nihil recipere adueniens, atque habere totum esse simul. Inquirendum est an sit possibile aliquid esse compositum ex actu, & potentia, & habere esse simul, vel non recipere aliquid eorum, ad quæ est in potentia. Respondetur quod in rebus nunc existentibus naturali actione non est aliquid possibile, ut sint res in potentia ad aliquid, & nihil recipiant eorum, quæ possunt recipere: nam actio contrariorum est in natura: & ista transmutat ea casualiter in eis aliquid quod non habent. An vero potentia supernaturali sit possibile aliquid dubitabit. Et quantum ad quadam manifesta est responsio, quod possunt esse constantia ex actu ex potentia: & tamen quod nihil recipiant eorum, quæ recipere possunt, sicut est in angelis, qui sunt in potentia ad recipiendum intellectiones aliquas, quas non habent, & tamen poterat eis tolli hoc, id est, quod nullam unquam intellectionem recipere: nam ipsi recipiunt intellectionem, quæ non est natura sua, nec pars nature sue: sed aliquid susceptum: & hoc vel per species concreatas; quibus cognoscunt res in proprio genere, vel per cognitionem in verbo, per quod tanquam per speculum sine aliqua cognitione in speciebus intelligunt id, quod manifestatur in diuina essentia. & illa est ibi tanquam species representans omnia quæcunque voluerit. In hac etiam præter communem cognitionem beatorum interdu reuelationes aliquæ speciales aliquorum mysteriorum, quæ prius cognita non fuerunt, sicut angelis nouiter reuelantur mysteria salutis nostræ in verbi incarnatione, quæ ante non cognouerant quidam eorum. His omnibus posset Deus illos priuare ita quod nihil per species concreatas intelligerent, sicut nos interdum naturaliter perturbamur, ut per phantasmatia, quæ habemus nihil cognoscamus.

De cognitione autem in verbo manifestus est, quod Deus eos priuare possit: nam ista ex gratia datur cum sit premium beatorum: demones autem nihil in verbo intelligunt, sed solum per species concreatas, quæ ad naturalia sua pertinent, & res in proprio genere considerant: si autem eis cognitio in verbo daretur, beati essent. Sicut igitur demones ex demeritis illa intellectione caruerunt, ita & boni angeli possent faciliter priuari, ne in verbo quidquam intelligerent. De reuelationibus autem specialibus facilius omnibus est, nam iste ex maiori gratia tribuantur, & tanto facilius tolli possent: hoc igitur modo fieri potest, ut quæ angeli ad intelligendum in potentia sunt, tamen quod nullam intellectionem recipiant. Nec valet si dicas quod angeli semper intelligunt, ergo non sunt in potentia ad intelligendum, sed semper in actu. Respondendum est enim quod semper intelligunt, quia intellectus potentia insatigabilis est, & nihil habet adiunctum, per quod fatigetur intelligendo, tamen semper in potentia ad intelligendum sunt, quia intellectio eorum non est semper eadem, sed nunc hoc, nunc illud considerant: ideo quæ semper sunt in actu aliquid intellectionis, tamen semper

Angeli sunt in potentia ad recipiendum omnem intellectionem: & tamen est impossibile quod nullam intellectionem recipiant nec in verbo nec per reuelationem.

Cognitio in verbo est premium beatorum ex gratia datum.

Quid sit compositum ex actu & potentia.

semper sunt in potentia ad illam, sicut in naturalibus pure, que sunt in motu, quodlibet eorum est semper in potentia ad aliquam formam earum, que motu acquiruntur: cum nunquam possit simul habere omnes possibiles recipi, tamen semper est in actu alicuius earum: alioquin dabitur materia prima nuda, vel substantia composita nullum accidentale habens. Quodlibet ergo naturale semper est in actu, & tamen semper est in potentia respectu diuersorum. Ita in angelis est: habent autem angeli aliquas operationes preter intelligere, ad quas eodem modo sunt in potentia, ut mouere celum, vel aliquid alterum: assumere aerea corpora, & loqui, & homini multa: his in omnibus eodem modo priuari possunt, ita ut nihil eis adueniret. De angelis quoque manifestum est, quod sunt compositi ex actu, & potentia & aliqua eis adueniant: in possibile est quod nihil eis adueniret, sed haberet totum esse simul, sicut Deus licet non tollatur compositio ex actu & potentia.

De naturalibus magis dubium alicui videbitur, an per potentiam diuinam in eis induci possit quod sint composita ex actu, & potentia: & tamen nihil recipiant eorum, ad que sunt in potentia. Causa diuersitatis in dubitando est quod angelica natura magis accedit ad naturam simplicis, quam natura rerum corporalium, & ad pauciora est in potentia, cum solum sit in potentia ad quosdam actus: natura autem corporea non solum est in potentia ad actiones, que sunt aliquid fluens, & non multum radicata in substantia: sed etiam magis est in potentia ad formas, que magis pertinent ad naturam entitatis, & sunt magis infixa substantia ipsi quam actus. Sed dicendum est quod etiam in rebus naturalibus hoc possibile est: nam Deo omnipotentiam attribuimus, cui omnia subsunt, que aliquo modo sunt entia: que vero includunt additionem non subduntur, quia non sunt entia ambo extrema additionis: sed declaratum est supra, quod non includat aliquam additionem esse in potentia, & nihil recipere eorum, ad que ens illud est in potentia: ideo Deus facere poterit quod omnia entia naturalia sint in potentia, & tamen nihil recipiant eorum, ad que sunt in potentia: & tunc totum esse earum esse simul, ut patet ex dictis.

Quare ad ea que impleat compositio nem potentia diuina non se extendit. In q. 39.

An propriae passiones tollantur rei, cum sint inseparabiles. Quest. XLI.

Sed aduertendum est, quod sunt res omnes naturales priuarentur omni, que eis aduenire potest, non tollerentur eis proprie passiones: quia ille simul in sunt, cum oriuntur ex principiis speciei: nec est motus aliquis ad illas, sed solum tollerentur illa, que motu vel successione aliqua acquiruntur, & aliquando perire possunt. Esse autem propriarum passionum est totum simul, sicut esse subiectorum: ideo non priuarentur res his. Quod patet quia nec motu, aut successione aliqua acquiruntur nec pereunt. Nam & potentialitas ad suscipiendum passio quadam est totius creature nature, ut declaratum est. Ablatis igitur omnibus propriis passionibus auferretur etiam potentialitas: non ergo tolluntur ea, que preter naturam rei sunt, nisi similitudinem rei in essendo tollant: hec autem solum sunt, que aut motu, aut successione aliqua sine motu acquiruntur. Considerandum autem vterius, quod si per potentiam Dei res ponerentur, que haberent totum esse simul, in naturam suam, & potentialitatem ad suscipiendum, nihil tamen eis adueniret, poterat dupliciter hoc fieri, quia aut rebus nunc existentibus nunc conferret: aut a principio cum creauit hunc statum conferre voluisset. Si enim cum creauit hoc in eis effecisset non fuisset iste status rerum nec aliquis homo vnquam albus, aut niger fuisset, nec doctus, nec felix, nec infelix, nec aliquis homo alius gigneret: quia iam intercederet hic motus

Deus si potentia absoluta faceret quod res haberent totum esse simul poterat hoc fieri tripliciter.

& successiones, sed quot homines creati fuissent tot manerent, & non possent plures esse, quia non haberent hunc modum multiplicandi per propagationem nec aliquem alium: nam tunc cum propagare sit actus adueniens indiuiduo propaganti non maneret totum esse simul. De corporibus autem celestibus dicendum est, quod tunc non mouerentur. Et hoc propter duo, primo, quia que mouentur, non habent totum suum esse simul potissimum in motu locali, qui est motus magis proprie dictus, quam ceteri, sed hoc dato haberent omnia esse simul. Secundo quia motus celi fit ad generationem, & corruptionem omnium inferiorum: sic enim dicit Aristoteles in libris de generatione & corruptione, quod per accessum & recessum solis in circulo obliquo fiunt generationes, & corruptiones in terra: sed rebus habitibus habitudine huius, scilicet quod totum esse earum simul sit, non potest esse generatio, & corruptio, que sunt accidentia extrinseca: potissimum quia presupponunt motum tollentem similitudinem in essendo: ideo non esset tunc motus celorum, sed essent ipsi celi tanquam aliquae naturae solum in suis substantialibus. Et sic quantum ad conditionem omnium aliorum naturalium entium: nam elementa non haberent aliquam actionem in alterutrum, quia ista est aliquid adueniens. Nec luminaria coeli lumen aliquod emitterent: nam generatio radiorum est aliquid continuum in luminariis: nec est eadem emissio radij, sed semper alios & alios radios generant. Est enim modus iste talis, ut totus naturae status abolitus foret, nec pateret vlla vis naturae, sed omnia essent, tanquam non essent, cum manifestentur res per operationem suam, & ibi nulla esset operatio, quia est aliquid adueniens, & progrediens a virtute rei, & non est manens totum simul sicut natura rerum.

Alius autem modus est si nunc res sub conditione existentes reduceret ad similitudinem effendi manentibus eis potentialitatibus, ablatis tamen actibus, & omnibus posterioribus, que non possunt habere similitudinem.

Et posset hoc effici dupliciter. Vno modo quod omnia posteriora auferrentur a rebus, & manerent in solis naturis suis, & passionibus, & proprietatibus: quia que similitudinem in essendo habent, sicut sunt omnes proprie passiones, que consequuntur naturam, & principia speciei: & tunc si esset felix homo, vel albus, niger, aut doctus, aut similia, auferrentur omnia hec, & iam nullus homo esset frigidus aut calidus, albus aut niger, & sic de ceteris. Coelis quoque auferrentur motus & illuminationes. Elementis autem, & elementatis rebus generationes, & corruptiones, & actio contrarietatis.

Alio modo intelligi potest quod res nunc non habentes totum esse simul reducerentur ad habere totum esse simul ablatis solum conditionibus illis, quibus repugnat habere similitudinem in essendo: sicut est motus actio, & passio: alia autem conditiones manerent, quibus non repugnat habere similitudinem in essendo quamquam partialiter, & per motum acquisitam fuerint: sicut esse doctum successione acquiruntur, tamen totum simul manet, quod est habitualiter: & qui semel doctus est, in quolibet instanti est totaliter doctus: nec est vna successio in essendo doctum: ita esse album, nigrum, calidum, aut frigidum successione acquiruntur: totum tamen cum fuerit acquisitum habet similitudinem effendi, quia qui albus effectus est in quolibet instanti omnes gradus albedinis habet, quos ante acquisierit: & sic de ceteris. Generaliter autem omnis forma acquisita motu, vel successione quacunque immanens subiecto in modum habitus, licet in acquirendo non habeat totum esse suum simul, tamen

tamen postquam fuerint acquisita, habet totum esse simul, & iste postea manerent, ut quod homo maneret albus, vel niger, doctus, vel felix, & sic de ceteris accidentibus, sed non moueretur, non gigneret, non calefieret, non intelligeret, non vellet, & sic de ceteris actibus, ita ut generaliter dicatur, quod secundum istum modum omnes forme accidentales immanerent cuiuslibet rei preter actionem, & passionem, motum, & ea que habent extensionem in durationem.

Sed adhuc dato isto modo non possent plures homines vnquam gigni, quam essent, cum deducerentur ad habendum totum esse simul, quia generatio per propagationem dicitur motum quendam, & aliqua conuenientia, que tollunt similitudinem effendi. Etiam non fumerent homines cibum, nec potum, non egrotarent, non calefierent, non frigerent, non haberent aliquod actum aut passionem, & tamen mori possent, sed non ex egritudine, vel percussione, aut aliquo motu defectiuo, quia ista tollerent similitudinem effendi cum aliquid adueniret ultra id, quod esset: morerentur autem subito, ut si Deus in instanti desineret a totali causalitate, & conseruatione, quam habet super aliquam rem illa nulla alio obuiante esse desineret: sicut si nulla existeret contrarietate ad sanitatem hominis, nec facta mutatione Deus in instanti animam ab homine tollerent, desineret esse homo sine motu, & actione contrarietatis, quia sicut anima dat esse corpori formaliter, ita Deus impertitur esse toti composito, & materie, atque forme: ideo cessante totali influenza illius super aliquam rem necesse erat illam rem in instanti perire sine motu, & contrarietate. Et cum homines sic morerentur non desinerent habere totum esse simul, quia hoc erat si aliquid eis nouiter adueniret, quod prius non habuissent, & illud esse inciperet: cum tamen sic moritur, nihil tale accidit, quia non desinit esse simul quasi incipiat habere esse per aliquam successione non desinit esse simpliciter: si tamen moreretur quisquam per motum factis in eo quibusdam prioribus transmutationibus desineret habere totum esse simul, quod iam adueniebat ei motus, & forma aliqua causata per motum, que tollunt similitudinem, multa quoque accidentia huiusmodi in rebus essent contra totum ordinem, qui nunc est. De quibus quilibet aduertere potest ex principiis positus.

Cum Deus potuerit creare aliquas res, que haberent totum suum esse simul, & nihil recipere, sed indigerent, quare non creauit sic, & an decuit, quod faceret meliori modo, quo possit. Quest. XLI.

Nunc autem cum constet ex dictis, quod Deus potuerit res producere sub conditione similitudinis, ita ut quilibet haberet totum esse suum simul, nihilque ei adueniret, aut decederet: quare aliquis, quare sic non fecit. Et tunc repetatur argumentum supra factum, scilicet, quod ad bonitatem Dei pertinebat, ut meliori modo quo possent, res produceret, sicut pertinet ad quemlibet artificem, sed melior modus erat, quod produceret eas habentes totum esse simul, ut ipse habet: ergo debuit sic producere.

Item ad sapientiam artificis pertinet producere res faciliori modo, quo produci possunt, dum tamen eque bene producantur, sed facilius produci poterant si data fuisset eis totum esse simul, & conuenientius, quam ut ex quadam parte habeant totum esse simul, & ex alia habeant esse in successione: ergo produci debuerunt, ut haberent totum esse simul, patet probatio ex supra positus.

Respondendum est, quod quamquam res produci potest, ut patet in Alph. Toft. super Iosue. Pars II.

ci potuerunt habentes totum esse simul: tamen non fuit conueniens, nec pertinebat ad bonitatem diuinam sic produci, quia essent res sic imperfectissimae, & minus eis communicaret Deus de bonitate sua, quam alias, nam perfectior est homo doctus, quam indoctus, nam indocti, & profus rudes, licet effigiem humanam gestent, a beluis tamen parum distare videntur. Identidem perfectior inassimilabiliter est homo felix homine non felice, & vniuersaliter quodlibet adueniens perficit subiectum, nam quilibet forma habet aliquod gradum perfectionis, ideo cum adueniret subiecto, necesse est, ut illud perfectius efficiat, nisi forte sit forma in contrarietate, ubi interdum per imperfectiorem tollitur perfectior.

Item data similitudine effendi homo nihil intelligeret, nihil vellet, & tamen perfectio potissima hominis consistit in intellectu, & voluntate: ergo esset homo carens maxima perfectione. Antecedens patet, quia intellectio est aliquid adueniens, & non stat cum similitudine effendi, ut supra satis declaratum est.

Item generaliter careret homo, & quodlibet ens naturale omni perfectione sua, quia tota perfectio rei consistit in actu suo. ideo res maioris efficaciae perfectioris naturae iudicantur. Ob hoc enim solum Deum perfectissimum omnium entium appellamus, quia vniuersalioris causalitatis sit, atque efficaciae in rebus: ipse enim prima causa est in tota coordinatione naturae, & magis influens. Et ob hoc solum minores intelligentiae mouent celos mota in ratione amati, & desiderati a Deo, ut participent aliquantulum esse diuinum influentes, sicut ipse influat in quantum eis fas est imitari, & quia non possunt influere, nisi in modo, coelestibus mouent. De hoc Aristoteles. 12. Metaphysic. si autem Deus per causalitatem maximam non iudicaretur ens perfectissimum, non conarentur in causando eum ceterae intelligentiae imitari, rebus tamen omnibus auferretur ista perfectio: nam si totum suum esse simul haberent non operarentur quidquam, quia in illa natura operatio esset tota simul, & non esset aliquid adueniens, & particulatim acquisitum: non debuit ergo dari talis modus effendi in similitudine.

Item apparet, quod tolleretur omnis perfectio: nam iudicamus aliquem hominem, valde perfectiorem alio, & equum equo, atque in ceteris naturis: data tamen similitudine effendi non posset esse perfectior homo perfectissimus homine imperfectissimo: ergo inconueniens modus est quo talia sequerentur. Patet antecedens, quia quilibet homo quantumcumque imperfectissimus sit, habet omnia naturalia, & substantialia speciei, & in hoc nemo alium excellit: tamen si daretur in rebus, quod quilibet haberet totum esse simul solum haberet perfectionem naturalem, & substantialium speciei, & non haberet perfectiones alias, que motu, & successione data opera acquiruntur, ergo non esset aliqua perfectior alia.

Item patet, quia cum homo nascitur, est homo, & tamen postea per motum & successione sine motu acquiruntur perfectiones multe tam secundum corpus, quam secundum intellectum, quousque veniat homo in virum perfectum: harum tamen nullam haberent homines, sed essent tanquam paruuli, cum nascuntur, & adhuc non ita perfecti cum paruuli multas habeant perfectiones supradictas, & acqutitas per motum: cum non sit in eis aliqua successio cum motu, vel sine illo ad acquirendum aliquid horum, quia habent ex hypothesis similitudinem in essendo. Multa alia homini patet inconuenientia. Valde ergo conuenientius fuit rebus ad perfectionem suam, quam habent motum, quam non haberent, & subsisteret esse suum in successione.

Sicut de homine dictum est, ita quoque de ceteris rebus naturalibus patet, que enim pulchritudo esset

vniterfi, si non esset motus cœlorum, & illuminatio aſtrorum, & generatio, & corruptio plantarũ animalium, dies & nox, & cuncta accidentia temporis: nulla profecto pulchritudo maneret. Hęc tamẽ omnia auferuntur si detur similtas effendi in qualibet re, quia auferretur motus, atque successio: tota tamẽ ista pulchritudo ex motu prouenit, qui est via ad producendum omnia hęc: non fuit ergo conueniens similtas effendi ad similtudinem diuini esse.

Et cum arguitur, q̃ perfectius est esse nostrum cũ assimilatur Deo, quam cum distat, sed Deus habet totum esse suum simul, ergo nobis erit perfectio, quod sic habeamus.

Respondendum est, q̃ maior perfectio nostra est habere esse in successione, & acquirere continue, q̃ habere totum simul: nam si totum esse nostrum haberemus simul, solum haberemus naturalia, & substantiaalia speciei, nihil autem acquireremus vltioris perfectionis, dum vero non est totũ esse simul, habemus substantiaalia nobis, & insuper acquirimus vltiores perfectiones nature nostre completiuas.

Amplius autem cum arguitur, q̃ imitatur Deum habendo totum esse simul, cum verò habemus in acquisitione, & successione, distamus ab illo, maior perfectio igitur est, cum habemus esse simul.

Respondendum est, q̃ magis imitatur Deum habendo esse secundum acquisitionem, & successione, quam totum simul: nã Deus est summe bonus: ideo cum magis participauerimus de bono magis ei assimilamur, sed non habentes totum esse simul participamus magis de bono, quam habendo totum simul, ergo magis imitatur Deum habẽtes esse in successione. secunda pars antecedentis patet, quia cum haberemus totum esse simul solum haberemus substantiaalia speciei, & non possemus acquirere aliquam aliam entitatem perfectiuam, cum vero non habeamus totum esse simul continue recipimus ampliores perfectiones, quarum qualibet dicit bonum quoddã: maius ergo bonum participamus sic, quam aliter, & consequenter magis imitatur Deum, qui est ens perfectissimum, & origo atque exemplar boni.

Et cum dicitur, q̃ Deus est ens perfectissimum, & habet totum esse suum simul, non est existimandum, q̃ ideo dicatur perfectissimus, quia totum esse simul habet, sed quia omnem perfectionem habet possibilem, & intelligibilem, & vltra quam intelligi queat, quia infinitum bonum est: dato tamen q̃ Deus haberet esse suum totum simul, si nihil vltra haberet non esset summe perfectus. Velut si Deus esset solum homo, vel solum animal, & nullam vltra perfectionẽ haberet, totum esse suum simul esset, quia esse hominẽ est totum simul, quia non habet partes, & sic esse animal, vel esse lapidem. Nec magis est Deus totus simul quam homo est homo totus simul, quia non p̃t esse maior similtas durationis, quam in instanti, quod indiuisibile est, & tamen si Deus esset solum homo, vel solum animal non esset summe perfectus, ergo non prouenit Deo summa perfectio ex similtate effendi, sed quia habet omnem perfectionem. Vnde perfectior esset Deus, si haberet mille perfectiones, & habẽdo esse in successione, quam si haberet totum esse simul, & vnicam haberet perfectionem. Velut si lapis solum esset lapis haberet totum esse suum simul. Angelus autem nunc non habet totum esse simul, vt ex prelibatis patet: tamẽ perfectior est angelus, vt est nõ habens totum esse simul, quam lapis solum lapis existens, & habens totum esse simul.

Amplius argumentum nõ militat: nam homo acquirens esse per successione, & ceterę res habent quoddam esse totum simul. esse specificum, vt ho-

minem esse hominem, vel lapidem esse lapidem, & quamquam acquirant quoddam alterum esse perfectiuum secundum successione, tamen non tollitur similtas effendi specifiçi esse, quia homo dũ est, semper est homo, & semper habet totum esse simul, & in hoc habet similtudinem ad esse diuinum, non potest tamen equare, vel effingere, quia esse Dei tam secundum essentiam, quam quodcunque esse est totum simul, res autem creatę permanentes secundum aliqd habent totum esse simul, & secundum aliquid habent successione in acquisitione: si tamen simul homo posset habere omnes perfectiones, quas naturaliter habet, & quas acquirat successione, perfectior esset, q̃a modus effendi esset perfectior, & magis imitaretur Deum in essendo, quam sic vt est.

Ad argumenta facilius responderi potest. Ad primũ. scilicet ad bonitatem artificis pertinet facere rem meliori modo, quo potest: ergo Deus sic facere debuit, sed melius atque perfectius erat esse rerum esse totũ simul, ergo sic eas producere debuit. Ad vtrancq̃ partem antecedentis patet responsio ex dictis: primũ. n. pars est falsa. scilicet ad bonitatem artificis pertinet facere rem meliori modo quo potest: nam hoc dato tolleretur omnis ordo, & patet hoc in artificib⁹ nostris: ad ipsorum. n. bonitatem non pertinet omnia efficere meliori modo, quo possunt: immo esset imprudentia magna hoc efficere, quod patet, quia omnia artificialia sortiuntur formam ex fine, ad quẽ sunt: ideo. n. ferra est habens dentes, & de materia dura, quia ad secandum res duras est: malleus autem non est talis, sicut ferra, quia non est ad talem finem. Ex quo nascit̃ quedã regula, q̃ artificia tanto sunt dissimilia, quanto sunt ad fines dissimiliores, & tanto inter se similiores sunt, quanto ad fines similiores sunt, sed fines artificiatorum non sunt equalis perfectionis in bonitate, ideo non est conueniens, q̃ tantum laboris impendat artifex in artificiali, quod est ad vnum finem, sicut ad alterum: si. n. equaliter dederit operam in omnib⁹ artificiali mutabit naturam rerum, cum fines in equales perfectione equare velit eque ad vtrunq̃ collaborando. Vnde si aliquis scriptor sit, nõ pertinet ad bonitatem eius dare operam in quolibet libro quantum potuerit ad pulchre scribendum, sed in quibusdã sic, in aliis vero minus. Si autem eque in omnibus collaboraret erratur in duobus: primo quia forte opus artificis, quando fit cum magna artificis sollicitudine, nõ est nisi ad vsus perfectos: si autem grossis ministris illud applicare voluerimus non expedit fortassis, quia grossiori, & rudiori instrumento opus est. Secundo erratur, quia fines in equalis perfectionis poscũt ea quę sunt ad finem, scilicet artificia in equalia in perfectione, sed duo fines, aut plures erunt, ad quos scriptor scribet diuersos libros, non est ergo conueniens dare operam ad fabricandum quantum melius potuerit in quolibet horum. Istud exemplum procedit ex comparatione diuersorum artificiatorum.

Aliud autem adhuc est in eodem artificiali, quod non pertinet ad bonitatem artificis quantum potuerit bene formare quamlibet partem artificiali, vt figs pingat humanam effigiem, non est tanta sollicitudo impendenda in pingendo pedem, sicut pingẽdo vultum: immo si quis voluerit tantum decorem apponere pedi picto, sicut vultui, errat contra rationem artis suę: nam partes in toto habent ordinem in perfectione, & quia quãtum ad pulchritudinnẽ, & notificationem differendi vultus in toto hoĩ est excellentior, ideo cũ hoĩem intendit effigiare ars pictorũ, dẽt magis circa vultus expressionẽ sollicitari. Nõ est ergo verũ, q̃ ad bonitatẽ artificis p̃tineat res formare meliori modo, quo possit, sed pertinet formare eas bene, vel

Quid attineat ad bonitatem artificis.

vel melius secundum conformitatem finis, ad quem sunt, scilicet si ad finem perfectum producantur deest eas perfectas fieri: si vero finis perfectior sit perfectiores esse decebit, cum verò finis parũ perfectionis est, qualecunque esse sufficiens est res artificiatas.

Ad Deum autem conformiter applicandum est, scilicet, quod non producat perfectiori modo, quo possit, sed perfectiori modo, quo produci possunt secundum finem, ad quem producit. Finis autem productionis rerum fuit duplex: primus vt communicaret nobis bonitatem suam, vt non solus ipse bonus foret, quia bonum secundum Dionysium lib. de diuinis nominibus suis ipsius diffusum est. Secundus finis est ad demonstrandum nobis perfectionem suã, ad quã necesse erat, vt nos faceret intelligentes, & aliquid alterum produceret, per quod eius magnitudinem, & perfectionem in cauãdo intelligeremus. Ad vtrunq̃ autem sufficiens fuit, quod productum est: nam ad communicandum bonitatem suam Deus fecit res bonitas autem sua tantum communicare potuit, quãtum ipse veller eam communicari: ipse autem non dignatus est eam communicare in maiori gradu, quam communicata est, ideo sufficiens fuit has fieri res, quę sunt, & secundum hunc perfectionis modum. Nam si perfectioris nature aut modi res produxisset, necesse erat naturam diuinam communicare bonitatem suã secundum maiorem gradum, quam nunc communicat. De secundo fine, qui est ostendere nobis magnitudinem suam sufficiens fuit, quod producerentur res secundum hunc gradum perfectionis: nam diuinam perfectionem nobis ostendi tantũ cõuenit quãtum diuina bonitas dignatur ostendere, sed Deus dignatur ad totum hunc gradum ostendere nobis bonitatem suam, ergo non fuit conueniens perfectioris gradus esse res produci. Ad secundum argũ, cum dicebatur ad sapientiam artificis conuenit producere res faciliiori modo, &c. Respondendum est ad vtrancq̃ partem minoris. scilicet non erat facilius producere rem totam simul, quam q̃ habeat similtarem, & rursus suscipi esse per partes: non enim differunt hęc, nisi q̃ producantur substantiaalia sola, vel quod cum eis producat quãdam potentialitas, quę non eget alia productione a productione substantialium principiorum. Item ista minor peccat, quia dicit, quod ita bene res fierent si producerentur habentes totum esse simul, sicut si producerentur cum potentialitate ad recipiendum: nam si producerentur habentes totum esse simul solum haberent ea, quę sunt substantiaalia speciei, cum vero producuntur potentia recipere aliquid non solum substantiaalia producuntur, sed etiam alię perfectiones superadditę. Ideo dato q̃ esset difficilior modus producendi cum aliquid producitur cũ potentialitate, ita q̃ exigeret plures productiones, & in maiori virtute productiuã: tamẽ deberet iste modus productionis esse in rebus.

Ad Deum potuerit creare res, quę nunc sunt, vt haberent totũ esse simul, & quod essent in eis omnes perfectiones, quę nunc producuntur per motum, cum iste modus sit longe perfectior. Quęst. XLIII.

Nunc autem cum dictum sit, q̃ rebus perfectiendis cõuenientior modus est produci cum potentialitate, quam vt habeat totum esse simul, & tñ perfectius esset si res possent oēs perfectiones quas acquirunt successive habere simul, sicut Deus habet: quæretur quare nõ factum est, vt res sic haberent totum esse simul. scilicet oēs perfectiones tam eas, quas nunc habent simul quã eas, Alph. I. c. super Iosue. Pars II.

quas possunt acquirere. Respondendum est s̃m quosdam, q̃ q̃ res possent produci in modo tã perfectio: tamen non deceit ita perfectas produci, quia vt dictũ est ad finem ipsarum rerum productarum sufficit iste gradus perfectionis rerum. Sed iste modus non multum conuenit, vt declarabitur.

Dicendum enim, q̃ quamquam Deus potuit producere perfectiores naturas, quam produxit: tamẽ nõ potest in quocunque gradu perfectionis pducere. Prima pars patet, quia Deus potest facere perfectiores effectus quam hos, non quidem q̃ species istas, quas pduxit perfectiores producere potuerit: nam sp̃s sunt sicut numeri iuxta Aristotelem in numeris autem addita vna vnitate mutatur species numeri, sicut binarius, & ternarius differunt in specie. Si igitur adderetur alicui speciei gradus aliquis perfectionis, illa esset perfectio substantialis, & tunc variarentur natura specierũ, gradus autem accidentalis perfectionis non addunt speciei, sed indiuiduo, sed mutatur species addito gradu: alioquin homo, & asinus pertinerent ad eandem speciem, sicut albedo 24. graduum, & decem graduum, quia sicut in albedine fit excessus secundum perfectionem accidentalem, ita in speciebus, est excessus secundum perfectionem substantialem, & tamen homo, & asinus non pertinet ad eandem speciem, quia habent diuersos gradus perfectionis substantialis: ergo nõ manet idẽntitas speciei addito aliquo gradu vltioris perfectionis. si igitur species, quę nunc sunt produci debuissent non poterant in maiori perfectione produci, quam sunt nũc specialiter: licet Deus potuisset aliqua indiuidua specierum harum facere perfectiora.

Potuit tamen Deus producere res alias maioris perfectionis, scilicet alias species. Posset etiam nobis vltra species eorum, quę sunt producere alias perfectiores, scilicet vltra cherubin, vel seraphim: nam nõdum peruenierunt illę ad terminum adequatum potẽtię productiuę diuinę. Non poterant tamen produci alię species inter has, quę nõ essent intra perfectiones omnium, quę sunt, quia species istę, quę sunt sicut numeri ordinatę sunt. scilicet sicut vnus numerus excedit alium in vnica vnitate, & non sunt aliqui numeri immediati quorum alter alterum, secundum duas, aut plures vnitates excedat, ita nõ sunt aliquę species, inter quas alia intercidãt. Et tamẽ posset esse vltioris aliquis gradus substantialis, sicut inter omnes numeros, qui sunt vsque ad mille, vel decem millia non potest capi aliq̃ alius numerus preter eos, qui sunt: potest tamen vltra quoscunque datos numeros poni alius numerus addita vnitate, ita licet inter species, quę sunt non possit intercidere aliqua species, tamẽ vltra omnes quę sunt possunt dari alię creabiles per diuinam potentiam: Deus tamen non vult producere res in tanta perfectione, in quanta potest, quia non est expediẽs ad aliquid quod ipse intendat, cum si sufficiat produxisse in tanta perfectione in quanta nunc sunt. Considerandum tñ, q̃ non potest Deus producere res sub quocunque gradu perfectionis: nam non potest producere sub perfectione infinita, et si ad id conatur. Etiã aliquis hoc probabit, quia Deus infinitum ens est, necesse est autẽ quodlibet infinitum in perfectione esse Deum: Deus tñ non est producibilis, sed generabilis est quãdam persona diuinarum, & alia ipirabilis: ergo non potest aliquid infinitum in perfectione a Deo produci. Alia ratio adhuc solidior est, quia nullum ens potest aliud eque perfectum sibi producere, nisi cõicando de esse suo naturali cõicatione vniuoca, ergo Deus non p̃t aliquid alterum aequale sibi in perfectione facere, nisi communicando esse suum: hoc autem non est p̃ creationem, productionem, formationem, aut quãcumq̃ factionẽ, sed per solam gnationẽ: nihil igitur in finite p-

Deo nõ potest produci res sub quocunque gradu perfectionis.

fectionis producere poterit. Antecedentis prima pars patet, quia si hō aliquid producat equiuoca pductione, quod non sit hō nō poterit esse equale ei, vt si scribat librū, vel fabricet domū, quia nō accedunt hæc ad equalitatem perfectionis agentis, & sic quantum ad oēs producciones, & fabricaciones: si tñ gignat aliqd illud erit equale ei in perfectione, quia gignet alium hōsem, sed non est homo excellentior hōie s'm speciem, & sic non potuit producere effectum aliquem adæquatum sibi in perfectione per aliquem modum, nisi cum genuit. tō huius diuersitatis est, quia hō principiat aliquem effectū non per generationē, non principiat eum per modum naturæ, sed per modū artificis, nec cōicat ei aliquam perfectionē naturæ, sed solam perfectionem artis. s' q' rectē se habeat ad finē, ad quem est s'm exemplar artificis, & habitum artis, bonitas aut artis non est equalis bonitati naturæ, quia non est aliquis ita perfectus, quia est faber, sicut qa est homo. Et dato q' producat s'm totam perfectionem artis non adæquari poterit perfectioni naturæ, sed hō est perfectus s'm perfectionem naturæ suæ, ergo facta ab ipso est impossibile esse equalia, cum aut hō gignit aliquid, est productionis istius natura principium, & non principiat hic homo per modum artis, ideo producat aliquid equale sibi cum cōicetur ibi totum bonum naturæ producentis, ita & in cæteris nullū agens potest equiparare sibi effectum aliquem, nisi gignat. Ex hoc sequitur, q' angeli non possunt facere aliquos effectus sibi equales, sicut producunt homines, q' angeli quidquid efficiunt principiant per modum artis, aut potentie motiue per impulsione, nihil autē gignunt, quidquid ergo fecerint minus eis est, quia nō est communicatio vniuoca perfectionis, quæ sola cōstituit equalitatem effectus ad causam. De Deo autē conformiter dicendum est, q' ipse principiat aliquid tanquam artifex & potens, & ista est communicatio equiuoca, & aliquando principiat quadam tanquam naturæ modo agens, & communicatione vniuoca: primo modo est impossibile res factas esse infinite perfectionis. Secundo modo necesse est, quodcunque productum, vel carlatum esse equale Deo, & consequenter infinitum. De primo patet, vt in omnibus creatis factis, & productis: Deus enim principiat hæc solum, tanquam artifex potentiam habens, & non est ibi natura communicationis principium, quia non est communicatio vniuoca cum non communicetur natura diuina rei factæ, sed communicatur aliquid alterum, ideo necesse est tunc esse minoris perfectionis effectum, quam sit Deus, quia est æquiuoca communicatio. Nec solum est impossibile effectum sic esse Deo æqualem, sed etiam includens cōtradictionem: nam si posset Deus æquale sibi producere communicatione equiuoca per modum artis, & solius potentie illud esset Deus, quia nihil est equale Deo, & infinitum, nisi Deus ergo posset producere Deum equiuoca communicatione, sed q' Deus Deum producat est communicatio vniuoca, ergo includit contradictionem Deum producere, æquale sibi equiuoca cōmunicatione. Vniuoca igitur communicatio est generatio: ideo nō est possibilis alius modus, quo Deus infinitum producat largē loquendo, nisi per generationem: faciendo, autem formando, aut producendo est impossibile equale produci. Hoc modo Deus produxit largē loquendo sibi equale, quia Deus genuit alium Deum, cum pater filium genuerit, & de qualibet personatum dicitur, q' Deus fit, & filius est infinitus, atque equalis patri: si tamē sine generatione producere voluisset non potuisset eum sibi facere equalē, gignēdo autem fecit equalē. Immo, quod amplius est non potuit Deus gignere filium minoris p-

fectionis, quam ipse est, nam productio generatiua communicat genito naturam generantis, & totā cōmunicare necesse est: ergo non potest genitū vniuocē imperfectius esse gignente, quantum ad esse specificum, quia gignens, aut totum esse dabit specificū, aut nihil, cum consistat species, & natura quilibet in diuisibili: ergo filius genitus a Deo totam diuinam substantiam habet, & consequenter erit equē perfectus, vt gignens. Confirmatur autem, quia communicatio vniuoca facta per modum naturæ non subijcitur voluntati, sed natura est totale principium. Quod patet, quia nos non gignimus, vt volumus, sed vt natura potest: ideo quamquam filiū gignere velimus contingit gigni filiam, & ē contrario, quamquam nos velimus ex coitu feminali nihil gigni non est in potestate nostra gigni, aut non gigni: ideo interdum nolentibus nobis fetus nascuntur, interdum vero desiderantibus nimis, & ad hoc operam dantibus non proueniunt: si tamen generationis principium esset ars quantum ad aliquid, & voluntas fierent hæc, quæ vellemus sicut sapiens artifex producit in fabricata figuram, quomodocunque voluerit: Deus autē cum genuit filium per modum naturæ genuit, ergo non suberat potestati eius perfectiorem illum se, aut minus perfectū efficere. De rebus autē aliis productis a Deo per modū artis suberat voluntati Dei perfectiores res, quam produxit producere, sed non equaliter sibi perfectas cum hoc solum fieri queat per communicationem vniuocam.

Cum in Deo ars & natura sint idem realiter cum per naturam producat rem infinite perfectionis quare per artem non potest producere aliquid infinitum.
Quest. XLIIII.

Sed dicit aliquis, q' non obstante, q' Deus producit res equiuoca productione per modum artis, tamen poterit producere equē perfectas vt ipse est: nam in nobis non pōt quicquā producere aliquid ita perfectum per modum artis, sicut per generationem, quia generationis est natura principium, aliarum vero productionum ars, & non est equalis naturæ nostræ, cum sit aliquid acquisitū ab extra, & accidentale: in Deo tñ idē est natura, & ars, nec perfectior est natura arte, cum sit penitus idem realiter, ergo poterit Deus producere per artem aliqua ita perfecta, sicut per modum naturæ: immo aliquis dicit necessarium esse, quia sicut per generationem necessarium est, q' Deus gignat sibi coequalem, & ars idem est principium penitus in Deo, quod natura, necessarium erit etiam p artem produci infinite perfectum. Respondendum est, q' quamquam in Deo idem sit principium, natura & ars, tamen differt modus producendi, quia cum sit productio per modum naturæ sit necessario, & non subijcitur voluntati producentis producere tale, aut tantum: cum verō aliquid producat per modum artis, quamquā ipsa sit infinite perfectionis, quia tamen voluntati subest potest remittere actionem, & magis perfectum aut minus producere, sic enim patet, quia agentia per voluntatem agunt aliqua pfectiora, & aliqua minus perfecta: ita cū Deus gignat filium per modum naturæ, & non subest natura voluntati: non potest producere filium magis, aut minus perfectum ad placitum, sed secundum conditionem diuine naturæ. Producit autem Deus res ad placitum secundum artem, ideo suberit ei magis, aut minus perfectum producere.

Sed adhuc dicit aliquis, q' manet dubium: nam cū ea, quæ producuntur per artem subint voluntati, & possint remitti, ita vt non sit necesse esse equalis perfe-

fectionis res productas cum arte, tamen potest artifex producere, cum voluerit agere secundum vltimum conatū suum res ita perfectas, vt est ars: in Deo tamen ars est ipsa substantia diuina, & est idem principium natura, & ars: sicut ergo gignit Deus infinitum per naturam, poterit producere infinitum in perfectione secundum artem, cum voluerit agere secundum vltimum conatum.

Respondendum est, q' Deus non possit producere per artem aliquid equale sibi: nam productio artis est per equiuocum, nunquam tamen producit res aliquid perfectius se. Et patet magis, quia si produceret aliquid equale sibi illud necesse esset Deus, quia Deo nihil equale est, nisi Deus, quod patet in homine, & cæteris entibus, nam quodcunque est, aut equale homini, aut perfectius, aut imperfectius. Aequalem autem homini nihil est, nisi homo alius: cætera autem, aut sunt perfectiora, aut minus perfecta. Quod manifestatur amplius, quia species iuxta Aristotē sunt sicut numeri, sed inter numeros nullus numerus potest esse equalis alteri, nisi eiusdem speciei, vt quinario impossibile est alium numerum esse æqualem, nisi quinarium, cæteri autem sunt maiores, aut minores, ita homini impossibile est aliquid esse æquale simpliciter in perfectione essendi, nisi alterum hominem, cætera autem aut maiora, aut minora sunt, ideo si Deus aliquid equale sibi producere deberet, necesse erat, vt Deum produceret, quia nihil alterum ei æquale esse potest, sed producere Deum est producere aliquid sibi æquale vniuocum, ergo necesse est fieri per generationem, & nō per æquiuocam productionem, quæ perirret ad artem. Causa autem diuersitatis quare cū natura, & ars in Deo sint idem simpliciter, quæ producuntur per naturam sunt infinita, quæ vero per artem non possunt esse infinita est, quia non dicitur aliquid infinite perfectionis cum productum est a Deo modo naturæ, quia natura est ibi causa efficiens, sed quia illis, quæ producuntur per modum naturæ cōmunicatur esse substantiale naturæ, in operatione autem per modum artis, licet principium efficiens sit equalis, tamen non communicatur rei productæ natura ipsa, vel essentia. Declaratur vtrunque, nam cū aliquid gignitur per modum naturæ producitur, & est ibi natura, vt duplex principium, scilicet, vt efficiens, & vt materiale: nam si Sortes gignit Platonem, deciditur ibi semen, & postea totum, quod celebratur est opus naturæ, sed ibi est aliquid tanquam causa efficiens, scilicet vis formatiua decisa in semine est: aliquid autem tanquam naturale, scilicet ipsa substantia feminis, siue menstrui muliebri, & communicando semē ex quo formatur fetus dicitur generans communicare naturam suam: si autem solum aliqua vis formatiua deciditur in aliquo humore, qui non esset semen, nec propinaretur menstrui muliebri, non posset fieri generatio, quia non erat ibi communicatio naturæ, tanquam in causa materiali, quamquam esset velut in causa efficiendi. In Deo autem non potest esse omnimoda similitudo ad entia naturalia generantia, erit tamen per proportionem quadam largam similitudo: nam ibi non est aliquid materiale principaliter, sicut in compositis, quæ gignantur, sed sicut in hominibus dicimus, quod generans communicat genito humanitatem, vel communicat semen, quod est materiale, ita in diuinis pater communicat filio essentiam, quæ per quadam largissimam proportionem est velut materiale filij. ibi tamen nihil compositum est, nec constitutum proprie dicendo: virtus autem generatiua est ipsius generantis præter hoc, quod communicat essentia, siue præter essentiam communicatam. Licet ergo ageret pater per quantumcun-

que potentiam, si tamen non communicaret essentiam non posset gignere filium. Cum autem Deus producat aliquid modo artis, licet potentia sit infinita secundum quam producat, tamen quia non communicat productio naturam suam, sed aliquid alterum esse extrinsecum, non est illud infinitum. Vnde dicendum, quod cum Deus productione equiuoca aliquid causerit, quia non communicat illi essentiam, quantumcunque conetur illud facere perfectum, non poterit facere infinite perfectionis: immo includit contradictionem, quod illud infinite perfectum efficiat. Nec ob hoc est Deus minus potens, quia non potest infinitum in perfectione opus producere, quia ea, quæ includunt contradictionem non subint alicui potestati, sed fieri hoc includit cōtradictionem, quia sequeretur, quod Deus produceret alium Deum non per generationem, & quod Deus produceret Deum cōmunicatione æquiuoca, vt supra inductum est: ergo est impossibile. Ex prædictis ergo patet, quod quamquā Deus posset producere res perfectiores his, quas produxit, tamen non potest aliquam infinite perfectam producere.

Respondet in forma ad titulum. quest. 43. Quia sequitur, quod simul essent, & non essent, vt probat.
Quest. XLV.

Nunc autem applicando ad propositum dicendum est, quod nō poterant istæ res, quæ nunc sunt, produci habentes esse suū totum simul, & quod omnes perfectiones, quas nunc simul habent, & quas per motum, aut successionem aliquam acquirere possunt, simul haberent: nam non poterat Deus eas sic creare, non quidem tanquam deficiat ex aliqua parte, sed quia quædam contradictionem includit. nam dicebatur, quod istemet naturæ, quæ sunt, producerentur cum omnibus perfectionibus, tam habitis, quam quas habere possunt per motum: istæ enim acquirunt per motum varias formas, quæ sunt perfectiones, siue actualis, siue habitualiter manentes, & tamen non possunt omnes ista manere simul in eadem re. Nam duo actus non possunt esse simul in eodem agente, sicut nō potest homo simul habere duos actus intelligendi, vt patet in 3. Topicorum. Idem patet de perfectionibus habitualiter manentibus: nam interdum perfectiones sunt contrariæ, & interdum corpus albedine in tegri nigredine perficitur, sed non stant contraria simul. Itē nunquam sunt duæ formæ accidentales eiusdem speciei in eodem individuo, vt nūquam simul duæ albedines, vel duæ nigredines, aut duo habitus grammaticæ. Res tamen, quæ nunc suscipiunt per motum, aut successionem aliquam partes essendi, suscipiunt multas formas eiusdem speciei, vt multas albedines, & nigredines successionem: ergo non possunt res omnes perfectiones, quas habent nunc, & quas per motum acquirere possunt habere simul, & ita nec habere totū esse simul in rebus, ita, quod non fieret aliqua acquisitio. Constat igitur impossibile fore perfectiones omnes, quæ acquiruntur in re per motum, singillatim ei insistere totæ simul, sicut per motum adueniunt. Si igitur deberent res habere totum esse simul, & habere omnes perfectiones, quas per motum recipiunt, non stat etiam particulariter omnes, vt acquiruntur, sed quod singulæ rei in esset aliqua perfectio, aut pauca, quæ eminenter contingerent totam excellentiam omnium perfectionum, quæ per motum aut successionem aliquam acquiri poterant in ipsa.

An sit possibile, quod res creata habeat aliquam perfectionem totam simul, quae aequivalcat omnibus perfectionibus, quae per motum, aut successione aliquam acquiri poterant in ipsa. Quæst. XLVI.

Sed de his dubitabit aliquis an possint stare. Et forte aliquis dicet, quod posset talis perfectio rei inesse, quæ omnes has eminenter contineret. Sed non stat hoc: primo, quia ista perfectio, quæ contineret ceteras, aut esset substantialis, aut accidentalis: si substantialis, necessario variabit esse specificum, cum species sint, sicut numeri iuxta Aristot. & in numeris unitas addita variat rationem speciei numeri: ideo si adderetur speciebus maior perfectio specifica, quam nunc non sit, maneret aliqua species de his, quæ nunc sunt: non potest ergo fieri hoc addita substantiali perfectione. Nec etiam potest fieri addita aliqua perfectione accidentali, quia ad hoc, quod aliqua perfectio sit alicuius speciei, oportet, quod conveniat illi speciei, ideo perfectio, quæ est hominis, quamquam sit maior perfectio, quam perfectio asini; tamen non potest perficere asinum, cum non sit capax illius perfectionis, ita ad hominem aliquæ perfectiones esse possunt, quæ non conveniant naturæ humanæ propter eam valde excellentes: sicut aliqua lux est, quæ non convenit oculo propter magnam perfectionem suam, ut lux Solis, & aliqua vox est, quæ non potest percipi ab auditu propter suam excellentiam. sed perfectio, quæ deberet æquivalere omnibus his, quas semper recipit homo, & recipere potest: necessario esset equalis omnibus, quas suscipit, & suscipere potest: illa autem esset valde magna, quæ excederet capacitatem hominis, ideo non posset homo illam habere ad hoc, quod esset totus simul.

Item non potest talis forma, aut perfectio esse in homine, quia illa excideret eius capacitatem: nam natura nostra est, sicut in propriis passionibus, quæ dicunt aptitudines, & dicunt quandam capacitatem, & interdum vacuitatem, peractum autem quemlibet completur vacuitas, ita ut tunc nil recipi possit ulterius, tñ non tollitur capacitas, quia semper adhuc homo est risibilis, quamquam actualiter rideat: alioquin daretur, quod aliquando homo non est risibilis. si cum ridet: ita cum natura nostra sit potentialis adveniēte aliqua forma perfecta perficitur, & tollitur eius vacuitas, nec tñ recipi potest aliquid ultra ex ea parte, qua res perficitur, tamen non tollitur ex hoc capacitas, scilicet esse in potentia ad aliam perfectionem. Hoc dato impossibile est recipi aliquam perfectionem in natura humana, quæ equalis sit omnibus, quas suscipit successione, & suscipere potest: nam natura humana est nunc in potentia ad aliquam perfectionem, quæ possit eam totaliter perficere, ita quod actualiter non possit habere maiorem, & cum habuerit hanc erit in potentia ad recipiendum aliam perfectionem equalem huic, quæ æqualiter perficiat, & postea aliam, & iterum aliam: si autem daretur aliqua perfectio, quæ æquivaleret eminenter omnibus perfectionibus, necesse esset, quod esset equalis quatuor perfectionibus superioribus simul sumptis, sed natura nostra non potest recipere aliquam perfectionem actualiter maiorem qualibet harum, ergo non potest recipere hanc perfectionem, quæ est ad quamlibet perfectionem prædictarum quadrupla.

Idem in qualibet alia natura arguendum est, quod quælibet earum est nunc in potentia ad aliquam potentiam, quæ totaliter eam perficiat actualiter, ita quod maiorem illa suscipere non possit actualiter, & tamen erit in potentia tunc ad recipiendum aliam equalem post illam. Ergo illa, quæ equalis est his amababus non

potest suscipi in aliqua naturarum, & hoc modo de qualibet earum naturarum, quæ acquirunt partes essendi per motum, est impossibile, quod habeat aliquam perfectionem totam simul, quæ æquivalcat omnibus perfectionibus, quæ acquiri possunt successione.

Item dicendum est, quod Deus non possit causare aliquam perfectionem talem in entibus, nam Deus non potest aliquid infinitum producere in perfectione, nisi communicatione vnioca per generationem, sed istæ res non sunt genitæ a Deo, sed productæ cum non communicetur eis natura divina, ergo non poterit aliqua perfectio infinita creari, si tamen aliqua perfectio in entibus produceretur æquivalens omnibus perfectionibus, quas entia recipiunt successione, & recipere possunt, illa esset infinita perfectio, nam supra probatum est, quod in hac necessario essent infinitæ perfectionis. Pater, quia potentialitas materiæ est infinita, ergo si detur aliqua vna perfectio correspondens toti potentialitati materiæ ad faciendum, quod ipsa non sit iam in potentia, necesse est, quod illa sit infinita: nam infinitum susceptivum non satiatur, nisi per infinitum susceptum. Quod autem sit potentialitas materiæ infinita patet, quod non est limitatus numerus formarum potentium perficere necessariæ: si autem detur limitatus numerus dabitur necessariæ, quod postquam pervenit materia ad illum numerum formarum, etiam si aliqua forma esset producibilis, materia non posset illa informari, sed hoc falsum est, quia tñ daretur, quod natura materiæ tolleretur: est enim materia pura potentia, cum autem detur, quod non sit susceptiva plurium formarum, non esset potentia, sed esset constans ex actu, & potentia, & habens determinationem in natura sua.

Si poneretur motus non æternus, ut fides habet, an debeamus dicere, quod potentialitas materiæ sit infinita. Quæst. XLVII.

Aliquis autem dicit hoc sequi secundum positionem Aristotel. qui posuit æternitatem in motu generatione, & corruptione, & sic materia semper acquirit formas, & est in potentia ad alias: atque per æternam durationem motus necesse est recipi infinitas formas in materia, nos tamen secundum catholicam positionem non ponimus æternitatem motus, nec perpetuitatē, quia nec semper fuit, nec semper erit, ideo non erit infinita potentialitas materiæ.

Respondendum est, quod siue secundum positionem Aristote. siue secundum catholicam veritatem necesse est potentialitatem materiæ esse infinitam, id est, quod sit in potentia ad infinitas formas. Nam licet materia non semper suscipiat formas, tamen in æternum formarum susceptiva est: ergo non est ad formas determinatas in potentia. Nam secundum positionem catholicam materia non destruetur, cū nos qui materiales sumus in æternum mansuri simus, ipsa quoque elementa post diem iudicii, & quietem cælorum manebunt, & tunc materia est in potentia ad formas infinitas. Positio autem Aristotel. ad hoc solum addebat, quod in materia reciperentur formæ infinitæ, quia motus erat ab infinito, & in infinitum, & in motu est recipere, ergo reciperentur formæ infinitæ. Secundum positionem catholicam non poterit dici, quod materia recipiat formas infinitas, cum motus nec ab infinito sit, nec in infinitum, tamen materia est in potentia ad formas: nam materia semper est in potentia ad formas quomodocunque est.

Nam licet post diē iudicii non fiat motus, nec adveniāt formæ, in materia tñ possunt recipi formæ, quæ nihil

Potentia-
litas mate-
ria primæ
quæ est
infinita se-
cundū opi-
Arist.

nihil repugnat materiæ recipere formas post diem iudicii sicut nunc recipit: Nam queritur an Deus post diem iudicii possit aliquam formam materiæ imprimere, & an materia possit illam recipere: si dicatur, quod potest, ergo est in potentia. Si forte dixeris hoc esse, quia omnia sunt respectu Dei in potentia obedientia, & tamen potentia materiæ est potentia materialis, & non obedientia. Respondendum est, quod etiā materia hoc habet respectu aliorum naturalium agentium: nam post diem iudicii non fiet motus in materia, quia stat cælum, & cetera inferiora naturalia agentia, & tamen si tardus moveatur cælum, vel calidum agat in frigidum, vel e contrario fiet in materia motus, & suscipientur formæ, & tamen materia respectu agentium naturalium non est in potentia obedientia, sed in potentia naturali, ergo erat in potentia ad illas formas, quas recipiet postea per motum: nam si non esset in potentia ad illas, antequam reciperet eas non posset recipere: ergo cum in æternum materia durer, & quocunque potest recipere formas naturali actione: necessarium est, quod ponatur potentialitas in materia ad illas formas in æternum. Data igitur positione catholica, si deberet fatiari potentialitas materiæ, necesse esset infinitas formas produci in illa.

Amplius autem dato, quod materia non semper durer, sed haberet temporalem durationem, sicut animalia, & planta, adhuc esset potentialitas materiæ infinita: ut dato, quod materia solum duraret per mille annos queritur, an esset potentialitas sua finita, aut infinita: si esset finita, necesse esset, quod darentur formæ determinatæ in materia, vique quas posset recipere. In tanto, vel tanto numero: tunc queritur, an esset in potentia ad suscipiendum plures formas, aut non: si dicatur quod sic, ergo non est determinata capacitas materiæ illis formis, sed adhuc plures recipere potest, quocunque autem dederis determinata semper hoc modo quæret, ideo nunquam satisfaciēs, nisi dixeris, quod est infinita potentialitas materiæ. Item si contendas, quod habet determinatas formas, quas suscipere potest, & non est ad plures in potentia non poterit stare, quia ad formam est motus, vel immediate, sicut in accidentalibus, vel mediate, vel in substantialibus, & sicut sunt formæ acquirendæ determinatæ, ita sunt motus determinati ad has: tunc queritur, an agentia naturalia possunt movere alios motibus, quam eis, quibus moverunt materiam ad illas formas, & necessarium est, quod cõcedas motus alios posse fieri ab agentibus naturalibus præter hos, qui sunt, & tunc necesse est, ut materia aliter, & aliter mora recipiat aliam, & aliam formam: nam cum motus sit via ad formam, & variatus vis necesse est variari terminos, si totaliter variantur viæ, ita erunt diuertiæ formæ per diversos motus alios acquisibiles, ad quos necessario ponetur materia in potentia. Non possunt ergo assignari certæ formæ in materia, sed necesse est poni potentialitatem infinitam. Sed aliquis tñ arguet, quod hoc dato sequeretur infinitas in rebus, infinitum tñ nihil est secundum Aristot. potissimum in entibus infra primam causam. Nam de prima infinitate catholici concedunt, & afferunt, sed posita infinita potentialitate materiæ, poneretur infinitas in aliis. Respondendum est, quod potentialitas materiæ est infinita, non quidē quod materia habeat potentiam ad aliquid infinitum. i. ad aliquam formam infinitæ perfectionis, sed est potentialitas infinita. i. ad infinitas formas quarum nulla est infinita perfectionis. Sed arguetur, quod etiam ista potentialitas non sit infinita. i. ad formas infinitas, quia materia non potest recipere infinitas formas cum daretur infinitum in actu: ergo non est potentialitas ad infinitas formas.

Respondendum est, quod materia non potest recipere simul formas infinitas, sed bene per successione, Alph. T. ost. super Iosue. Pars II.

& sic non est in potentia ad formas infinitas in actu, sed in successione. Sed adhuc dicitur, quod non possit esse materia in potentia ad formas infinitas, quia potentialitas naturæ non est ad impossibile, sed esse aliquando per successione formas infinitas est impossibile, quia quocunque datur semper sunt finitæ, quia non sunt plures quam pertransire sunt, ergo non erit potentialitas materiæ ad infinitas formas.

Respondendum est esse potentialitatem materiæ ad formas infinitas, & quod formæ infinite sunt naturaliter potentiales: non quidem quæ pertransire sunt: nam ille non sunt infinite, sed dicuntur infinite, secundum quod sunt in successione, & sunt multæ pertransire, & nunquam transire desinant, & non solum materia est in potentia ad eas, quæ pertransire sunt, sed etiā ad eas quæ pertransire possunt: nam si non esset materia in potentia ad illas, non possent transire, quia nihil potest agens causare in passio, nisi quod potest recipere passum, sed id, quod potest recipere passum est id ad quod passum est in potentia: ergo infinita potentialitas est.

An sit possibile actualiter esse in materia potentialitates infinitas ad infinitas formas. Quæst. XLVIII.

Sed adhuc dicitur, quod non possit stare hoc modo: nā si infinita est potentialitas materiæ, quomodocunque ponantur formæ, necesse est, quod ponantur potentialitates in materia infinitæ: nam ad quamlibet formam suscipiendam, & quæ suscipi potest est aliqua potentialitas materiæ, & non est eadem potentialitas ad oēs, sed secundum quod differunt formæ ita differunt potentialitates ad illas, sed dicimus materiam esse in potentia ad infinitas formas, ergo sunt in ea infinitæ potentialitates, & istæ in actu essent. Nā materia actualiter est, & actualiter habet oēs suas proprietates, nam nunc ipsa est in potentia ad oēs formas susceptibiles, ideo si potentialitas infinita est materiæ, nunc actualiter infinitas haberet potentialitates, & sic infinitum secundum numerum esset in actu, quod includit contradictionem, nam ex quo actualiter est, infinitum non est. Aliquis forte rñ debet, quod esse infinitum in actu, quod est actus. In infinitæ formæ, vel naturæ est inconueniens esse, non tñ infinitum, quod est potentiale, quia non ponunt potentia actuali, sicut dicimus, quod quæ sit impossibile actualiter esse hoies infinitos, tñ in potentia successiue non repugnat. Respondendum est, quod possibilitas, vel impossibilitas ista conuergit ex eo, quod est poni infinita in actu, vel non: nam infinitas in actu est impossibilis: si autem daremus actualiter infinitos hoies esset infinitas in actu: si autem dicamus posse esse infinitos hoies, non ponimus in actu infinitatem: ideo secundum cõcedimus, quocunque autem nos demus infinitatem in actu, est impossibile: si autem diceremus materiam habere infinitas potentialitates, quod connumerarent, esset numerus earum infinitus, & quæ ipse non essent actus, vel actualitates, essent tñ in actu, sicut declaratum est, cum dicebatur de cõpositis ex actu

& potentia, & hoc sufficiebat ad ponendum numerum infinitum: ideo non potest stare ista responsio, nec dicendum est in materia esse infinitas potentialitates. Aliiter dicendum est, quod materia est in potentia ad formas infinitas, tñ non habet actualiter infinitas potentialitates. Et posset rñ dicitur aliquis, quod materia est in potentia ad formas infinitas, per eandem potentialitatem, licet in formis sint diuertiæ potentialitates ad informandum, & hoc, quia materia est fundam. relationis huius. Et quæ multiplicentur termini ad quod refertur fundamentum cuius relationis, non multiplicatur respectus in fun-

D 4 damen-

In q. 39.

damento: sicut aliquis est pater, quia habet filium, & est in eo una relatio paternitatis tanquam in subiecto, vel fundamento, si autem mille filios habuerit, non habet mille paternitates, sed eadem paternitas est omnium ipsorum pater: filii tamen habent diuersas filiationes. Ita dicitur de materia, quae est fundamentum huius potentialitatis respectiue, quod habet potentiam, & per illam potest recipere quaecunque adueniant ei, licet forme recipiendae singulas habeant potentialitates ad informandum.

Sed ista responsio non stat, quia si materia haberet unam potentialitatem respectiuam, quae referretur ad omnes, & infinitas formas: non multiplicarent illae aduenientibus formis, sicut qui pater est vnus filii, quae postea alios gignat, non innascitur ei alia noua paternitas, sed per eam, qua referrebar ad primum filium, referretur ad ceteros. In materia tamen non est sic possibile, nam quando aliqua forma aduentura est materiae, & disponitur materia ad illam ab agente, habet actualem respectum ad illam formam producendam, & tunc cum perierit forma illa, perit tota potentialitas ad illam formam, & postea suscipitur alia forma factis dispositionibus, ad quam rursus materia habet potentialitatem. Non potest autem esse eadem potentialitas, quam habet ad formam istam, & quam habuit ad precedentem, cum illa penitus perierit.

Aliter ergo assignanda est potentialitas materiae, & dicendum est non esse actualiter in materia infinitas potentialitates ad formas infinitas, non solum, quia ponitur infinitum in numero actualiter, sed etiam quia repugnat ex parte formarum: nam si darentur infinitae potentialitates, cum illae essent in materia, & inter se essent distinctae, & quaelibet earum dicitur esse ad determinatam formam, necesse esset, ut formae infinitae essent determinatae ad essendum, sed hoc etiam impossibile est, nam quod nunquam futurum est, non potest determinari, id est designari, tanquam distinctum a ceteris, sed infinita nunquam futura sunt, ergo designari nequeunt. Patet antecedens in secunda parte, nam quamquam motus protendatur in infinitum & tempus, nunquam tamen infinitum tempus pertranst, aut motus, sed quidquid pertranst, finitum est, vocatur tamen infinitum in motu, & tempore, per partibus, quae in successione sunt, & non sunt pertranst, sed in quantum semper transeuntibus aliquibus partibus motus & temporis, nunquam desineret. istud igitur secundum quod aliquid vocatur infinitum non est determinatum, nec est possibile, quod vnquam eueniat, aut designetur, immo includit contradictionem, quia tunc esset possibile, quod infinitum aliquando esset finitum, & tunc non esset infinitum. Dicendum igitur necessario est, quod materia habet potentialitatem ad infinitas formas, & tamen non habet infinitas potentialitates.

Pro quo considerandum, quod in materia ad recipiendum formam naturaliter ponuntur duo. scilicet potentia, & appetitus. scilicet posse recipere formam, & appetere formam: si enim aliquid horum tollatur, non recipiet materia formam aliquam, aut non erit receptio naturalis. si enim tollatur potentialitas nunquam recipiet, si vero tollatur appetitus, quamquam materia reciperet, non reciperet naturaliter, quia quod contra inclinationem alicuius est, violentum est, & violentum est contra naturam, cum non conferat vim passum. In eo tamen quod est secundum naturam, est principium operationis illius, vel passionis, quam habet, cum natura sit principium motus, & quietis, ut patet. Phis. De potentia dicendum est, quod est duplex. scilicet potentia materiae absoluta, & potentia materiae respectiua. Idem de appetitu. scilicet quidam absolutus, & quidam re-

speciuius. Nam ad potentialitatem appetitus sequitur signatio. Potentialitas multipliciter dicitur, appetitum quoque multipliciter predicari necesse est, potentialitas autem est quaedam absoluta, non quidem quod proprie potentialitas vnquam absoluta sit, quia contradictionem includit, nam quodcumque potest recipere, necesse est, quod aliquid recipere possit, ergo ad alterum est, sed vocatur potentialitas absoluta, secundum quod est ad terminum non determinatum, vocatur potentialitas respectiua, scilicet quae refertur ad determinatum terminum, vtraque est in materia prima, ipsa enim est in potentia ad recipiendum, & non magis vnquam alteram, sed quamcumque: posse autem recipere inest materiae, quia ipsa secundum se non habet aliquem actum, id est actualitatem, vel determinationem naturae, ut homo dicit entitatem determinatam, & sic de ceteris. Entitas autem materiae solum est, secundum quod per actum aduenientem determinatur incerta natura, & sic materia prima est in qualibet specie compositorum, nullam tamen illorum determinat sibi secundum se: ideo ut perficiatur est in potentia ad recipiendum id, per quod determinetur in esse cum per se non habeat illud. Quod autem materia prima non magis determinetur ad hanc formam, quam ad illam, patet, quia determinatio materiae ad formam est per dispositiones inductas in materia: nam alias dispositiones requirit anima rationalis in corpore, & aliam anima plantarum, & aliam forma lapidis, vel auri. Ad illa ergo pertinet determinare materiam ad talem, vel talem formam, ad quae pertinet inducere dispositiones has: ista autem sunt agentia naturalia, ergo ipsa disponunt, & determinat materiam ad hanc, vel illam formam.

Et non potest materia per has dispositiones habere potentiam ad omnes formas: nam in dispositionibus conuenientibus formae lapidis impossibile est plantam, aut animal gigni, aut e contrario: ideo materia secundum dispositiones formae lapidis non est in potentia ad formam humanam, & aliam forma lapidis, vel auri. Ad illa ergo pertinet determinare materiam ad talem, vel talem formam, ad quae pertinet inducere dispositiones has: ista autem sunt agentia naturalia, ergo ipsa disponunt, & determinat materiam ad hanc, vel illam formam.

Et non potest materia per has dispositiones habere potentiam ad omnes formas: nam in dispositionibus conuenientibus formae lapidis impossibile est plantam, aut animal gigni, aut e contrario: ideo materia secundum dispositiones formae lapidis non est in potentia ad formam humanam, & aliam forma lapidis, vel auri. Ad illa ergo pertinet determinare materiam ad talem, vel talem formam, ad quae pertinet inducere dispositiones has: ista autem sunt agentia naturalia, ergo ipsa disponunt, & determinat materiam ad hanc, vel illam formam.

Quae sit potentia absoluta.

Determinatio auctoris.

In q. 46. in 3. ratione principali.

Actio: forma tamen infinitae perfectionis, nec a Deo potest produci, nec si produceretur in materia recipi posset. Ex superioribus igitur patet, quod non poterant res produci habentes totum esse simul, ita ut essent tantae perfectionis, sicut nunc sunt: si vero producerentur, haberent substantialia, quae sunt tota simul, & potentialitatem ad recipiendum aliquid, sed nihil reciperent, & sic essent multo imperfectiora, quam nunc sunt. non fuit ergo rebus conueniens alius modus essendi, quam iste, quem habent.

An aliqua res possit minorem durationem habere, quam Deus. Quaest. XLIX.

HAEC autem dicta sunt quantum ad proprietatem vniam instantis eternitatis. scilicet quod est per se non habens habitudinem aliquam ad aliam durationem, sicut instantia copulatiua, & diuisiua habent positionem in tempore, sed est tanquam si esset per se vnus instans non existens inter partes temporis, illud enim non esset ante aliqua partem temporis, nec aliqua pars temporis esset ante illud, ita ante eternitatem nihil est, & post ipsam nihil erit. Alia conditio instantis eternitatis est, quod ipsum sit manens: nam instantia temporis transeunt, quia cum fuerit vnus instans, esse deficit, & nunquam amplius est, & ob hoc plura instantia sunt, quia nullum est manens, instans autem eternitatis est non deficiens: ideo non possunt esse multa instantia, nam dum vnus instans est, non est aliud, & dum vna pars temporis est, non est alia, sed illud instans, quod manet semper est, ergo solum vnus est, & res quae in instanti illo est, non est deficiens, alioquin daretur duratio rei sine re durante. Nec tamen ex conditione manentis instantis eternitatis res, quae est in illo instanti sic est, sed quia res esse manens habet, & indeficiens instans mensurans, necesse est manere, cum mensura adaequetur mensurato. Et ex hoc necesse est instans eternitatis non habere positionem in tempore, sicut instrumenta copulatiua, & diuisiua: nam ista necesse est transire, quia si semper essent, nunquam esset tempus, cum inter partem temporis, & aliam partem sit instans, & non esset pars temporis sequens, donec desineret esse instans, & cum illud instans semper esset, nunquam sequens pars temporis esset: eternitatis autem instans coexistit toti temporis, nec etiam totum tempus illi equatur, ergo non habet positionem in tempore.

Ex predictis de eternitate sequitur, quod non potest aliqua res minorem durationem habere, quam Deus, quod patet, quia nulla res potest habere esse minoris durationis, quam in instanti: tota autem duratio Dei est in vnico instanti, ergo nulla res minorem poterit habere durationem. Maior patet, quia instans est indiuisibile, nihil autem potest esse minus indiuisibili cuius partes nullae sunt. Minor patet, quia esse Dei est totum simul, & sic in quolibet instanti capitur: alioquin si detur, quod non habeat totum in quolibet assignato instanti, & habeat aliquid, non habebit totum esse simul, quod de Deo probatum est, & est ista natura eternitatis.

Et non potest dici, quod Deus habeat esse in quolibet instanti plenum, & tamen duret per multa instantia: nam hoc includit contradictionem, quia duratio, quae habet in secundo instanti, non est in primo: alioquin primum, & secundum instans sunt idem, quod est falsum. De rebus autem durantibus patet, quod nulla res sit, quae habeat esse minus, quam in instanti: cum non sit aliquid minus instanti: immo nulla res est per se, quae duret per solum instans, sed necesse est durare aliquanta temporis morula, vel successione cui. Nec obstat si dicatur,

1. q. 6. 18 v. 13. n. c.

Redit ad id unde digressus est ad q. 28. & 30.

dicatur, quod mutatum esse durat solum instanti, quia non habet partes in quibus sit successio, cum sit indiuisibile. Quia mutatum esse non est aliquid per se, sed est terminus motus, Deus autem per se existens non durat, nisi vnico instanti, ergo nihil minus esse habere potest.

Sed aliquis dicit, cum nihil habeat minorem durationem Deo, quare semper est Deus dum res sunt, & non est quilibet res semper cum Deus est.

Respondendum est, quod ex hoc non est arguenda maior, aut minor duratio secundum extensionem. Instans enim eternitatis non est maius, aut minus aliquo instanti temporis, quia quodlibet est in indiuisibili, sed differunt instantia nostra ab instanti eternitatis quantum differt motus a re permanenti: res autem permanentes etiam si indiuisibilis sit semper est: res autem mota, etiam si magnam habeat extensionem, tamen aliquando tota pertransita est, ita instantia nostra, quae sunt in tempore sunt in fluxu quodam, cum tempus causetur per fluxum, vel sit ipse fluxus instantis. & tempus quamquam habeat extensionem, quia tamen transit modicum durat: Instans autem eternitatis est manens, ideo quamquam indiuisibile sit, tamen maior duratio est omnibus aliis, aut non deficit cum alia deficient.

Similitudo autem huius est si assignemus punctum in plano, & super illum fiat motus, & super totum aliquod planum: ille punctus, qui est indiuisibile manet durando, & totum planum durat, & id quod transit super punctum plani in transitu durat. Semper dum transit. Hic autem nihil magis durationis habet diuisibile manens durando, sicut totum spatium, vel tota terra, quam punctus, quia sicut in eternum tota terra durare potest, ita & punctus signatus in plano. In transeuntibus autem est differentia, quia cum transierit aliquid diuisibile super indiuisibile signatum in plano durabit in transeundo dum singula eius partes traesunt per illud indiuisibile, & quanto illud diuisibile fuerit maius, tanto durabit magis transeundo super indiuisibile. Ut si aqua extensa per quinque leucas debeat transire particulatim super aliquem punctum assignatum in alueo fluminis, & si duo pedalia aquae transire debent super idem indiuisibile non erit equa duratio transeuntis vnusque super illud indiuisibile: nam maius magis transeundo durabit, & minus diuisibile minus durabit transeundo. Cum autem transierit indiuisibile super indiuisibile transibit in indiuisibili, sed cum aliquid est in successione, magis durat diuisibile, quam indiuisibile, & maius diuisibile magis durat. Cum vero est aliquid manens, tantum durat diuisibile, sicut indiuisibile, & e contrario. Ita est de instanti eternitatis, quod ipsum est manens, ideo tanta est duratio eius quanta cuiuscunque diuisibilis permanentis si esset. Et in durationibus succedentibus, sicut tempore & instanti, quia instantia sunt indiuisibilia minus durant; quam diuisibilia. s. partes temporis: si tamen tempus esset manens, nihil magis duraret magna temporis pars quam parua, & nihil magis pars temporis, quam instantia, sicut non durat magis tota terra, quam punctus. Comparando autem permanentia contra successiua; dicendum quod magis durat quodlibet permanentes, etiam si sit indiuisibile, ut punctus, quam quodcumque successiuum quantumcunque magnum, dum tamen non sit infinitum. Quod patet in exemplo dato. s. transeat aqua quinque leucarum, in magnitudine super aliquem punctum aluei, magis durabit punctus in essendo, quam aqua in fluendo, etiam si sit aqua mille leucarum magnitudine adhuc magis durabit punctus, quam aqua in fluendo, si tamen fuerit aqua infinita tantum durabit aqua in fluendo, quantum punctus in essendo

permanentem, quia aquae infinitae transitus super aliquod indiuisibile non poterit esse, nisi in infinito: esse autem puncti manentis est infinitum, vel nunquam deficientes manendo, & quia vnum infinitum non est maius altero, sunt ista duo non se excedentia in essendo. Et sic ista duo conformantur in quantitate durationis, quia quod vnum consequitur fluendo alterum consequitur permanendo, licet non pertineat ad eundem modum essendo. Ita se habet instans eternitatis ad instantias temporales, & ad partes temporis, quia illud instantia indiuisibile est secundum substantiam, sed instans temporis durat per indiuisibile, instans autem eternitatis, nunquam definit esse, quia manet instans eternitatis, & transit instans temporis, sicut indiuisibile assignatum in alueo, super quem transit aqua non est maius alio indiuisibili signato in aqua transeunte, sed indiuisibile, quod indiuisibiliter transit super aliud indiuisibile, id est non est aliqua duratio habens partes dum vnum indiuisibile transit super alterum. Ita etiam instans eternitatis se habet ad partes temporis, quia licet partes temporis sint diuisibiles, & instans illud indiuisibile, tamen non tantum durat partes temporis fluendo, quantum durat instans eternitatis manendo, sicut cum aqua vnus leuca in magnitudine transit super indiuisibile signatum in alueo, illud indiuisibile, quia est manens, semper durat: aqua autem vnus leuca magnitudine non semper durat transeundo, est in maiore aqua, quam illud indiuisibile: ita instans eternitatis, quia est manens, & maius in duratione, quam partes temporis quamquam illae sunt maiores extensione largè loquendo, si tamè partes temporis essent infinitae secundum eandem quantitatem, tantum durarent fluendo quantum instans eternitatis manendo; sicut aqua infinita fluendo tantum durat, quantum indiuisibile signatum, super quod sit fluxus in manendo, & hoc modo eternitas, & infinitum tempus aequantur in duratione, si esset tale. Ex hoc patet, quare cum in Deo sit vnicum instantia, & illud sit indiuisibile, sicut instantia nostra, est maioris durationis illud, quam quacunque instantia nostra, quare cum duratio nostra sit temporalis, quae habet extensionem, & duratio Dei indiuisibilis, maior est duratio Dei duratione nostra, rotum enim hoc prouenit, quia instans suum est permanentes.

Quare instantia nostra transeunt, & instans Dei permanet. Quae. LI.

Sed quæret aliquis cum nos habeamus instantia, & Deus habeat aliquod instans, quare instantia nostra sunt transeuntia, & instans Dei est permanentes? Respondendum est duas esse causas. Prima est, quia instantia nostra habent positionem in tempore, instans autem eternitatis nullam hêt positionem, quod vero est in tempore, necesse est fluere, sicut ipsum tempus, in quo est, sicut punctus, qui est in linea mota ad motum ipsius lineae mouetur, quia alias dato puncto non moto necesse est, vel quod linea non moueretur, vel punctus separaretur a linea. Ita & de instanti partes temporis fluunt, quia totum esse eius in fluendo est, ideo instans quod in eo habet positionem, sicut punctus in linea necessario fluat. Si autem sit instans præter partes temporis non habendo positionem in illis, non necessario fluat, sicut punctus cum est in linea ad motum lineae mouebitur: si tamen punctus per se sit, non habet aliquid, propter quod mouetur necessario, ita de instanti habente positionem in tempore, & de eo quod est sine tempore. Instans autem eternitatis non habet positionem aliquam in tempore, ideo non est succedens, & transiens.

Alia

An Deus sit ante creationem mundi, vel ante diem iudicii, seu ante aliquam rem, & an sequatur, quod Deus sit ante omnes creaturas, quia creauit illas. Quae. LI.

AMPLIUS autem considerandum est extra dice eternitatis, quod Deus non est ante aliquam rem, non fuit. n. Deus ante formationem mundi, nec ante passionem Christi, nec est ante diem iudicii, non est autem maior difficultas in vno, quam in altero, quia si Deus non est ante formationem Adae conformiter stabit ipsum non esse ante diem iudicii. Quod autem non sit ante aliquid horum patet, quia prius & posterius considerantur in tpe, Deus autem non est in tpe, ergo non est ante rem aliquam. vtraque pars antecedentis est nota. Item Deus hêt totum suum esse simul ex conditione eternitatis, sed prius & posterius tollunt similitatem, ergo non potest esse ante aliquam rem. Et declaratur magis: Deus. n. erat cum formatus fuit Adam: quaritur ergo an tunc haberet totum esse suum simul, an non: si dicatur, quod non, ergo non est eternus, sed durat in tpe. Si autem habet totum esse simul: ergo tunc cum Adam formabatur, erat totum esse Dei & non præcesserat ante formationem Adae aliqua particula esse eius, quia tunc cum aliquid de esse esset, & aliquid præcessisset non esset totum esse simul. Idem argum est, quod non sit ante passionem Christi, & quod non sit ante diem iudicii, & generaliter de omnibus: non poterit. n. dici de aliqua re, quod Deus sit ante illam. Aliquis autem dicit, quod quamquam Deus non habeat anterioritatem ad aliquam rem secundum tempus, habebit tamen eternitatem. s. quod nullum tempus fuit, in quo esset Deus, & non esset res, ideo non præcessit creationem rerum tpe, præcessit tamen in aliqua prioritate eternitatis. s. quod in aliqua, quod sit in eternitate. De præcesserat res, quia tunc Deus erat, & res non erant. Sed adhuc non stat. Pro quo sciendum, quod secundum Arist. 4. Phy. prius & posterius sunt proprietates temporis, ideo cum aliqua comparanda sunt secundum tempus, & posterius comparantur secundum rationem temporis. Amplius autem ad hoc, quod fiat comparatio necesse est poni vniocationem, quia comparata debent participare aliquam vnam naturam, secundum quam comparantur: vbi autem non est vniocatio, non est vnica natura: ideo si aliqua in tempore comparantur, scilicet secundum prius, & posterius, necesse est, quod vtrunque in tempore sit, alioquin non comparabuntur, ut si duo quorum alterum nigrum, & alterum album est in albedine comparantur: non enim stabit comparatio, ita si duo sint, quorum alterum sit in tempore, & alterum non: ista non poterunt comparari secundum prius, & posterius, ita ut dicatur alterum altero prius esse: huiusmodi est de Deo, quia non est in tempore, res vero naturales sunt in tempore, ergo non est Deus ante istas res, nec post istas. Et istae locutiones non sunt nobis difficiles, nisi quia non consueuimus eas in vsum habere, sed magis oppositas, sed sicut est de loco, ita est de tempore, cum ambae sint conditiones naturalium entium, & consequitur se ista tria. s. quae locantur, mouentur, & quae mouentur sunt in tempore, & conuertitur consequentia in omnibus iuxta Aristot. 4. Physicor. sed de Deo non concedimus, quod sit in loco per se, nec per accidens: ergo non est in tempore, & ita de proprietatibus loci, dicimus res locatas magis, aut minus occupare, & quia Deus non est in loco de ipso satis concedimus, quod non magis occupat spatium, quam homo nec minus. ita de tempore oportet negari proprietatem eius, scilicet prius, & posterius, ita ut non dicamus, quod Deus sit ante aliquam rem, vel post. Non est igitur Deus prior

re

Instans nostrum differt ab instanti eternitatis.

Deter. q.

Duratione Dei nihil est minor.

2 ratio, de qua etiam supra q. 10 & 21. 22. 23.

se aliqua quantum ad prioritatem temporis, ergo necesse est si habet aliquam prioritatem, quod illa sit secundum eam, aut secundum eternitatem, sed etiam non est in his. Nam Deus non est in quo cum sit mensura durationis angelorum, ergo quamquam sit prius, & posterius in quo. tamen Deo non potest convenire: sicut nec convenit prioritas, aut posterioritas, quae sunt mensura rerum succedentium: solum autem convenit id, quod in eternitate, cum ipsa sit mensura esse Dei. Et ita dicunt, qui ad plura se advertere putant: scilicet, quod Deus precedat nos, secundum prioritatem aeternitatis, licet non secundum prioritatem temporis. Sed includit hoc contradictionem: nam aeternitas est tota simul, simulata vero excludit posterioritatem, & prioritatem, ergo secundum eternitatem nihil potest precedere alterum: sed qui ista dicunt, nesciunt quid sit, aeternitas somniantes eam velut quandam successione temporis infiniti, iuxta modum Aristot. in 8. Phy. ponentis eternitatem motus temporis, & omnium specierum, non est igitur Deus ante aliquam rem secundum prioritatem aliquam temporis, aut cui, vel aeternitatis, ergo nullo modo potest dici, quod Deus sit ante aliquam rem.

An Deus potuerit creare mundum, antequam creavit.
Quaest. LII.

EX hoc etiam eliditur quorundam error dictum, quod Deus potuerit creare mundum, antequam creaverit, quia nec ante potuit creare, quam creavit, nec postea. Prima pars patet, quia si ante potuisset creare, necesse erat, quod poneret prius aliqua duratio, in qua potuisset creare, sed ante mundum non fuit aliqua duratio, quia non fuit tempus, cum tempus ceperit cum ipsis rebus. Nec erat ante duratio eternitatis, quia eternitas non est prior aliqua re, ut probatum est. Et non solum non fuit aliqua duratio ante mundum, sed etiam non potuit esse, nam si aliqua fuisset ista erat tempus, quia non poterat durare mundus, nisi in tempore, cum eternitas non possit esse mensura mundi, qui habet successione, eundemque non est mensura huius, quia est mensura rerum habentium successione sine motu, sicut sunt angeli. In mundo tamen sunt res habentes successione, & motum. Nulla ergo mensura esse poterat mundi, nisi tempus, sed ante mundum non potuit esse tempus. Quod patet, quia tempus est passio motus, ideo impossibile est esse sine motu, est autem motus conditio corporalium entium, ergo includebat contradictionem esse tempus ante creationem rerum, sed non est aliqua prioritas, aut posterioritas, in qua mundus creati potuisset, nisi in prioritate temporis, ergo impossibile fuit mundum prius creari, quam creatus est. Secunda pars, quod non potuit creari, postquam creatus est, patet: nam si daretur, quod crearetur postquam creatus est, darentur anni aliqui, vel menses ante creationem mundi, in quibus non fuisset mundus, sed hoc includit contradictionem, quia non est tempus sine motu, & motus sine rebus corporalibus, ergo necesse est quod tempus non fuerit ante mundum creatum, & sic semper mundus necessario creari debuit in primo instanti temporis. Hec autem vera sunt, nisi forte Deus aliquam unam rem creasset, & illa non esset mundus, esset tamen corporalis, cum illa necessario esset motus, & tempus, & postea per magnas temporum durationes poterat mundus creari, & hoc modo verum erat, quod poterat mundus creari, ante quam creatus est, vel post, sed in creatione rerum non sic accidit, quia ea, quae Deus pure creavit simul creavit, quae vero fuerunt producta, facta vel formata postea distincta sunt, & tamen ad tollendum omnes

F cauillationes dicendum est, quod id quod primo creatum est non potuit prius creari, nec posterius quam creatum est.

Quare scriptura sepe loquitur Deum esse ante omnia, & Christus etiam dixit antequam Abraham fieret, ego sum.
Quaest. LIII.

SE d aliquis arguet contra praedicta cum dixerimus, quod Deus non est ante aliquam rem, quia scriptura sepe loquitur Deum esse ante omnia, & Christus dicit de seipso. Io. 8. Antequam Abraham fieret ego sum. Respondendum est, quod Deus non sit ante rem aliquam, scriptura tamen utitur modo figurati, & grosso loquendi: non quidem, quia scriptores rudes fuerint, cum dictante Spiritu sancto locuti fuerint, & potissimum, quia Christus interdum loquebatur, ipse enim dixit antequam Abraham fieret ego sum, sed ideo factum est, quia sacra Scriptura data est, ut a nobis intelligeretur, & quia quaedam de Deo prolata secundum veritatem, & modum ineffabilia erant. Quia vel non inveniuntur verba significatiua illorum, sed proprietatem suam, vel interdum si inveniuntur, intelligi difficilia forent, scriptura autem omnibus se communicari voluit, ideo tali modo locuta est, quo intelligi ab omnibus poterat, & quia nos temporales sumus & secundum conditionem temporis intelligimus, locuta est per proprietates, scilicet prius & posterius. Sed adhuc instabitur, quod Deus creavit haec omnia, ideo necesse est, quod esset ante illa: non enim potest intelligi, quod causaret cum nondum esset. Respondendum, quod Deus dum creavit mundum erat, & cum aliquid agit est, quia includit contradictionem aliquid esse agens, & non existere, sed non est necesse, quod esset, antequam causaret, quia & in naturalibus sic est, quod aliqua causa sunt, quae non precedunt duratione suos effectus, sicut apertio fenestrae est causa subintrationis radiorum, & tamen idem instans est apertio, & subintrationis, ita generatio radiorum est causa illuminationis diaphani, sed in eodem instanti illuminatur diaphanum, in quo gignuntur radii, cum generatio radii sit instantanea, & diffusio lucis identidem fit in instanti. Ergo conveniens erit, quod Deus causaret, & non fuerit antequam causaret, hoc autem est ad elidendam consequentiam. Ad veritatem tamen rei aliud est respondendum. scilicet quod Deus non est ante rem, quam creat, vel producit, non quidem tanquam tunc esse incipiat quod agit, sicut ipsum, quod sit esse incipit, sed quia quod semper sit, tamen non est in eo, quod sit ante, vel post, cum non habeat aliquam successione in essendo. In causis autem naturalibus, cum causa non est ante effectum incipiunt esse simul causa & effectus, ut idem instans est, in quo primo lucis subintratio est, & fenestrae apertio, sed Deus quod non sit ante rem, quam facit tamen non incipit esse, quod incipit effectus, & hoc sufficit, ac si esset Deus per mille annos ante quamcumque rem creatam ab eo, ideo cum dicimus, quod Deus non est ante res, quas causat, non est dicendum, quod se habet ad eas, sicut apertio fenestrae ad subintrationem lucis, vel generatio radiorum ad illuminationem diaphani. Sed adhuc arguetur, quod Deus sit ante quamlibet rem. scilicet Deus est, quod formatus fuit Adae, & formatio Adae fuit ante diluivium, ergo Deus fuit ante diluivium, & sic arguetur de qualibet alia re, quod fuerit ante illam. Respondendum est, quod Deus non est ante aliquam rem, & est neganda prima pars antecedentis, scilicet quod Deus erat, quod formabat Adam. Nam illud quod aut signat instans temporis, in quo formatus fuit Adae, vel tempus illud, aut signat instans eternitatis, in quo Deus est, & illud semper est: si primo modo est illa prima pars falsa, quia Deus non est in illo instanti, vel in illo tpe, nam sicut Deus non est in tpe, cum non sit

Deus non est ante rem, quod creat, ut de supra q. 20. 23.

ens habens motum, ita non est in aliquo instanti temporis, quia illa habent positionem in tempore, ut supra declaratum fuit. Esse autem Dei non habet positionem aliquam in tempore, quia tolleretur sic simultas eternitatis, potissimum, quia si Deus esset in aliquo instanti temporis, necessario deficeret, sicut duratio instantis signati in tpe transit in indivisibili: ergo proprie loquendo non erat Deus, quod creatus fuit mundus, quia ly, quod supponit ibi pro quodam instanti temporis, & est terminas sicut linea habet punctum terminantem a parte ante & post, & post illud instans fuit tota, continuitas temporis, sicut post punctum terminantem lineam a parte anteriori est continuitas lineae. Ita non potest dici, quod Deus erat, quod creata est anima Adae: nam ibi, quod necessario dicit instans temporis, vel cui, quia anima non potest creari in instanti eternitatis, cum non possit esse in instanti eternitatis. Cum tamen res creatur est, & illud instans creationis est instans esse rei genitae, sed res creata non manet in eternitate, ergo non creatur in instanti eternitatis, & sic de qualibet alia re. Non est igitur dicendum de Deo, quod sit quod aliquam rem creat, vel facit. Si autem ly, quod, dicat instans eternitatis, in quo Deus semper est, est verum, quod Deus erat, quod creabat mundum, i. erat tunc in eternitate, in qua semper est, & tunc factum est, quod illud quod erat ante diluivium, aut ante aliquam rem. Sed primus modus respondendi melior est: nam cum dicimus Deus erat, quod creabat seculum, quod capiamus ibi instans eternitatis pro esse Dei, tamen etiam necesse est accipi instans creationis mundi, cum dicitur quod creabat, & illud est instans temporis, nec est Deus in illo, & sic dicendum est, quod proprie loquendo, Deus non est, quod aliqua res est, quod ex modo loquendi vulgari concedantur. Concedendum tamen est, quod Deus semper est, i. in tota eternitate: sicut enim cum aliquis in toto tpe est, dicitur esse semper: ita si fuerit in toto quo, dicitur esse semper, vel si fuerit in tota eternitate dicitur esse semper, cum quodlibet horum sit mensura entium, sed Deus est in tota eternitate, ergo semper est: non tamen ob hoc concedendum est, quod sit in qualibet parte temporis, vel saltem in aliqua, quia non accipitur ibi semper, ut distributum temporis, sed eternitatis, ideo nulla pars temporis est sub illo semper.

An Deus sit post creationem mundi, vel post diem iudicii. Et an sequatur, quod Deus sit post aliquam rem, quia semper est durans, & nunquam deficiet.
Quaest. LIIII.

AMPLIUS autem dicendum est, quod sicut Deus non est ante aliquam rem, ita nec est post aliquam rem. scilicet quod Deus non est post creationem mundi, nec post passionem Christi, aut post diem iudicii, quod patet, quia Deus habet totum suum esse simul, sed Deus erat quod mundus creatus est accipiendo negativum. scilicet quod tunc non erat non ens: ergo non est post creationem mundi, sicut non creatio mundi non est post creationem mundi, ita esse Dei, non est post creationem mundi, quia esse Dei totum erat, quod creatio mundi erat post totum autem esse rei nihil est de re. Sed dicit aliquis, quod esse Dei non sit principaliter post aliquam rem, quia ipse est ab eterno tamen aliquo modo esse Dei erit post res, sicut si aliquis durat per mille annos, & alii incipiunt esse post ipsum per centum annos, & finiunt ante ipsum per centum annos, ille dicitur esse simpliciter ante omnes, quia tunc ipse esse habet, quando nemo aliorum habet, ita de Deo, quia res desinunt esse, & Deus non desinit, ergo dicitur esse post eas. Respondendum est hoc esse in rebus habentibus durationem extensam, quae secundum unam partem suae durationis possunt precedere alias res, & secundum illam partem dura-

A tionis erunt posteriores: in Deo tamen non stat, quia totum esse eius est simul, ideo vel secundum totum praecedet omnes res, vel secundum totum subsequetur, sicut de indivisibili, quia ubicunque est, vel totum est, vel nihil de illo, ita de puncto in linea: nam totus est ante lineam, vel totus post lineam: sic duratio Dei est tota simul, & in indivisibili, ideo vel tota praecessit res, vel tota subsequitur, sed non potest una pars eius precedere, & alia subsequi, quoniam est contra naturam aeternitatis, & tamen secundum veritatem, nec praecedat esse Dei res, nec succedit ad res, quia habitu do praecessione, vel consecutionis dicit quendam ordinem, qui praesupponit tempus, sicut prius, & posterius, ut supra declaratum est.

B Sed adhuc arguetur, quod esse Dei sit post res, quia Deus est dum qualibet res est accipiendo largè, & desinente esse illius rei non desinit esse Dei, ergo est post rem illam, quia hoc sufficit ad esse aliquid post alterum.

Respondendum est negandum esse antecedens. scilicet quod Deus sit dum res est, quia per ly dum, aut importatur tempus, aut instans temporis, sed quantum ad virtutem que est falsum, quod Deus sit, dum res est, quia ipse non est in aliquo tpe, quia non est de mobilibus. Etiam non est in aliquo instanti temporis, quia tunc esset in tpe cum instanti, vel si in solo instanti, esset duratio eius deficiens: ideo cum non dicatur de Deo proprie, quod sit dum res aliqua est, non dicitur de ipso proprie, quod sit post rem, & sic non est Deus ante creationem mundi, nec post creationem mundi, nec cum erat creatio mundi, & concedenda sunt omnes istae, atque quod non sit Deus in tempore, aut aliqua parte temporis.

C Sed aliquis arguet dicens, quod si Deus non est ante rem, nec post rem, nec cum re, ergo nunquam est.

Et concedenda est consequentia, quia Deus nunquam est, est enim nunquam distributum cum negatione pro partibus temporis, & in nulla earum Deus est, ergo nunquam est.

D Sed arguetur Deus nunquam est, ergo non est. Respondendum non valere consequentiam, teneret enim in eis, quae esse suum habent in tpe, & haec si in nulla parte temporis sunt nunquam sunt, & consequenter non sunt: Deus autem non habet aliquatenus esse in tpe, ideo non tenet consequentiam. Vel si arguatur in loco, Deus non est, nec ibi, nec illic, & sic inducendo, ergo in nullo loco est, & tunc Deus in nullo loco est, ergo non est, nemo dicit tenere consequentiam, quia Deus non est in loco: & eodem modo non est in tpe, quia esse in tpe, & loco, & moveri se consequuntur, ut patet 4. Phy. Et non solum in Deo non tenet ista consequentia, sed et in angelo: Angelus non est in aliquo loco, ergo non est, ita nec tenet: Angelus non est in aliquo tpe, ergo non est. Patet ergo de Deo qualiter non sit in aliqua parte temporis, & quod nunquam sit, & tamen semper est.

Recolligit dicta a q. 17. usque nunc, scilicet de modo essendi Dei, ut postea dicat de modo cognitionis eius. Quaest. LV.

EX praedictis autem patet, quia Deus sit praesens cuilibet rei: nam esse Dei est totum simul non habens anterioritatem, nec posterioritatem, & tamen nunquam esse desinit, ideo ad quamlibet rem totus praesens est, non quidem secundum aliquod instans temporis, vel particulam, in qua Deus coexistat rei, sed secundum hoc, quod nulli rei desinit esse praesens. Et hoc modo dicitur Deus esse in toto tpe negativè. scilicet quod nullum tempus est, in quo Deus esse desinit, & nullum instans, & sic concedemus Deum esse in omni loco, i. quia licet non sit in aliquo proprie, tamen nullus est cui desit Deus. Et licet

Non valet Deus, nunquam est, ergo non est.

et aliqua res sit in successione motus, vel successive sine motu, Deus tamen est illi totus presentis sine successione, & motu: immo ipsi successioni, & motui Deus est presentis in quantum non est absens in aliqua parte successione, vel non deficit alicui rei succedenti: unde status esse Dei est totus presentarius, & coexistens rei coexistens.

Ex hoc sequitur, quod nihil est Deo prateritum, & nihil futurum, sed omnia ei presentia sunt, ideo creatio mundi, & formatio Ade non sunt Deo praterita, & aduentus antichristi, & dies iudicii non sunt Deo futura, sed sicut me esse, vel me dicere nunc est presentis Deo, ita creatio mundi, & dies iudicii sunt presentia Deo. Sed aliquis dicit, quod si creatio mundi, & dies iudicii Deo presentia sunt, ergo nunc presentia sunt, si nunc presentia sunt, ergo nunc sunt, sed ista non sunt nunc, ergo nec presentia Deo.

Respondendum, quod presentia sunt Deo, & tamen non sequitur, quod nunc presentia sint, nec quod nunc sint, quia sunt presentia Deo secundum presentiam Dei, quod est eternitas, quia quandoque sunt non possunt esse extra durationem eternitatis, quia cum dicantur presentes Deo res, necesse est ad ipsum presentem Dei referri, & illud instans non determinat sibi heri, vel hodie, aut aliquam partem temporis, vel diuisibilem temporis, aut indiuisibilem, ideo licet omnia Deo presentia sint, non dicuntur presentia secundum hoc instans, vel illud, aut hunc diem, vel alterum, quia Deus in nullo horum est, & tamen hac, quae presentia Deo sunt ad presentem Dei referri debent, ideo licet formatio seculi, & antichristi aduentus, atque dies iudicii sint presentia Deo, tamen non sunt nunc presentia Deo, nec sequitur, quod nunc sint. Immo proprie loquendo impossibile est, quod aliquid sit Deo presentis nunc, quia tunc necesse erat, ut tam Deus, quam id quod ei erat presentis essent nunc. Sed falsum est, quia Deus non est in nunc temporis, sicut nec in tempore, sed accipitur large, quod Deus est nunc presentis nobis, vel nos sumus nunc presentes Deo, ideo non desinimus esse presentes Deo in isto nunc, vel Deus non desinit esse nobis presentis in nunc, licet non sit in nunc. Nos tamen dicimus esse presentes Deo absolute, secundum instans eternitatis illius, & tunc accipitur proprie ex parte Dei: nos tamen non sumus proprie in instanti illo eternitatis, quia non conuenit nobis mensura eternitatis, & consequenter non sumus in ea, sed ita dicimus esse nos in eternitate, sicut Deus dicitur esse in tempore, vel in instanti temporis. non deficit dum haec sunt: ita & nos sumus in eternitate, quia esse nostrum non deficit dum eternitas est, quia alias daretur, quod quando eternitas esset nostrum esse non esset, & sicut dicimus omnia Deo esse presentia, ita concedendum est, quod omnia semper sunt Deo presentia. De his supra magis declaratum est. Ex his aliquantulum patet de conditione eternitatis Dei quod sit status eius totus presentarius, & indeficiens, & de comparatione esse eius ad res.

De modo intelligendi Dei. Et an intelligat solum seipsum, & nihil prater seipsum, ut Philosophi dixerunt. Et si intelligat alia: an unico actu vel pluribus. Et an per species representatiuas rerum, vel per seipsum tanquam exemplar omnium. Quae. LV I.

Nunc verò cognito ex parte modo essendi Dei, cognosci potest faciliter modus cognoscendi eiusdem: nam idem modus est cognoscendi eius, & intelligendi, cum in Deo omnia idem sint, & sunt ipsum esse Dei: nam uelle eius est solum intelligere, & solum esse, & cetera, quae in eo ponuntur, alioquin dabitur compositio, vel

diuersae deitates, quorum utrumque est inconueniens. Et tunc, quia esse Dei totum simul est, necesse est quoque intellectionem Dei totam esse simul: ita quod non intelligat Deus prius creationem Ade, quam antichristi formationem, & diem iudicii. Nam data prioritate, & posterioritate intellectionis, necesse erat dari diuersitatem actuum intelligendi, & tunc cum illi sint in Deo erunt ipsemet Deus, & si illi sunt diuersi, erit quoque in Deo essendi diuersitas, & ob hoc necesse est poni in Deo unicum actum intelligendi, & illum instantaneum: alioquin dabitur diuersitas essendi. Quod autem sit actus ille instantaneus, & indiuisibilis, patet, quia Deus non potest intelligere, nisi cum est, sed Deus totus est in indiuisibili: ideo necesse est intellectionem suam totam esse in instanti. Ex hoc sequitur, quod eundem actum intelligendi Deus intelliget premissas, & conclusionem, & non habebit distinctas cognitiones sicut nos. Primo, ut proprie loquamur Deus non intelligit, aliquam propositionem, ut premissam, & aliquam conclusionem, sed omnes eodem modo, quia esse premissas, & conclusionem pertinet ad viam sciendi, secundum quod premissae sunt aliquid precognitum. Ex quo inferitur conclusio, cum omnis cognitio, siue notitia ex preexistenti sit cognitione, iuxta Aristoteli posteriorum in Deo autem non est via introducendi, & inducendi aliquam notitiam: ideo non reperitur ibi ratio premissarum, & conclusionis, sed omnia sunt simul cognita, & equaliter cognita illi. Item Deus per eandem intellectionem intelligit hominem, & leonem, hominem currere, & hominem esse felicem, & sic de ceteris. Nec distinguendum est aliquid intelligibile in Deo ab alio, nec versatur nunc circa unum intelligibile, & postea circa aliud, quia tunc aliquid Deo decederet, & aliquid adueniret, quod est falsum, sed omnia simul intelligit, & semper illa intelligit. Contra hoc arguet aliquis, quod licet obiectum cum intelligatur determinat sibi unum actum intelligendi, si nos intelligamus hominem, & si intelligamus syllogismum, sed Deus intelligit oia, ergo necesse est, quod tot actus intelligendi habeat, quot sunt obiecta intelligibilia. Respondendum est, quod si Deus intelligeret omnia, quae sunt per species ipsorum entium, necesse esset, ut tot intellectiones haberet quot essent obiecta: nam intellectus mouetur ab specie obiecti ad intelligendum illud, sed non est idem motus, vel immutatio spiritualis, quam facit species hominis in intellectu, & species lapidis, ergo cum concurrat species intelligibilis, & potentia intellectiua ad actum intelligendi, necesse erat secundum pluralitatem specierum representantium obiecta multiplicari actus intelligendi: sed in Deo non est iste modus, quia in eo non solum ponuntur diuersae species obiectorum, per quas intelligeret, sed etiam non est possibile poni aliquam, quia tunc Deus esset passiuus, quia recipit aliquid, quod est extra naturam suam. Etiam non esset ens perfectum, quia perficeretur per species aduenientes agentes in potentiam eius intellectiua.

Item poneretur compositio, & multa alia inconuenientia. Item sequeretur, quod non esset totus simul, quia intelligeret per illas species, & non posset per illas intelligere simul: cum unitati potentiae correspondeat actus unitas, & intelligendo per illas omnes haberet plures actus. Nec valet si aliquis dicat Deum habere plures actus simul, & excedit conditionem potentialium nostrarum. Non enim potest excedere in hoc, quia nec nos Deo nunc, aut unquam dedimus, aut concessimus simul duos, aut plures actus, quia poneremus pluralitatem,

Deus non intelligit per species intelligibiles, sed ipsemet est spes omnium rerum & seipsum intelligit.

tatem, & compositionem aliquam: ideo unicum dici mus actum Dei, si actus dici valeat, & ille non distinguitur realiter ab essentia. Si tamen poneremus in eo species istarum rerum, & per eas intelligere necesse esset, quod aut non haberet simul totum suum esse & intelligere, aut simul haberet plures actus, quorum utrumque est impossibile: ideo non est ponenda in Deo species alicuius obiecti, sicut est in nobis ad intelligendum, sed quaecumque intelligit per se intelligit. Aliqui autem philosophorum aduertentes ad modum nostrum intelligendi per immutationem factam a speciebus, dixerunt, quod Deus non intelligebat aliquid preter seipsum, & in illa intellectione fruebatur se tanquam reperiens in se maximum bonum, quod ipse est. Et dicebant hoc, quia si susciperet species ad intelligendum, vilesceret intellectus diuinus, qui perficeretur a rebus extrinsecis, & esset passibilis in quantum intelligeret recipiens alterum, & quia si aliquid preter seipsum intelligeret, necesse esset, quod illius haberet speciem, & quacumque specie data Deo erat magnum inconueniens, quia sequebantur predicta nullam ei dederunt. Et ob hoc dixerunt, quod non intelligebat angelos, nec caelos, aut elementa, vel aliquid, sed se solum esse putabat. Et isti omnem presentiam, & prouidentiam Dei, atque regimen in his inferioribus abstulerunt. Nec solum dicebant Deum non intelligere, quae erant, aut quae fiebant, immo quod nesciret an aliquid fieret, vel an aliqua essent agentia, vel passiuia. Ecce isti volentes euitare unum inconueniens, quanta inconuenientia intulerunt. Nam Deum satis ignorantem faciunt, cum eum nescire fateantur, an aliquid ens preter ipsam sit, nec de hoc dubitantem, aut inquirentem, sed cum ignorantia nulla magna perfectio est. Item quod nos eum in hac parte excederemus, qui nosmetipsos cognoscimus, & cetera, quae extra nos sunt, & ipsum quoque: ipse autem preter se nihil nouit. Fortassis igitur maius videbitur inconueniens, quod Deus nihil nisi se intelligat, quam quod species recipiat, per quas cuncta intelligat. Isti tamen philosophi, in hoc quod a Deo species intellectiuas significatiuas rerum eliminant, recte agunt, quod autem cum nihil preter se intelligat dicentes, erant nimis, sed ex impotentia dandi medium hoc prouenit. Putant enim necessarium esse, aut quod preter se nihil intelligat, aut quod omnium eorum, quae intellexerit species habeat. Sed nihil stat, nam Deus omnia intelligit, sed nullam speciem rerum habet ad intelligendum, sed ipsemet est species omnium rerum, quae est in mente diuina exemplar omnium entium, quod necessarium erat ad producendum res. Nam sicut artifex nihil producere potest extra, nisi preconcepit ideam fabricandorum, vel exemplar, ita & Deus nihil potuisset producere, nisi eorum certissimam haberet ideam, sed produxit cuncta, ergo cunctorum ideam habet. Per hanc autem sicut cuncta perfectae, & sine errore concepit ad productionem, concipiet nunc ad intellectionem. Nec erit necessaria aliqua species rerum harum ad mentem diuinam traducta, nisi forte quis dicat, quod Deus ad formandas res est species aliunde assumptis. Sed non potest stare, quia cum Deus creauit orbem nullus ens erat preter Deum, ergo nihil erat vnde Deus accipere posset species, per quas intelligeret res, quas producturus erat, nisi in seipso haberet, necesse est igitur, quod in seipso habuerit, & sic nunc ad intelligendum haec omnia non egebit aliqua specie rei alicuius ab extra. Et ista idea omnium rerum, vel ideae pluraliter si dicere volumus in Deo sunt, non quidem quod sint aliquid distinctae ab essentia eius, vel intellectu, aut voluntate, sicut species, quas in nobis ponimus dicimus esse distinctas ab intellectu nostro, sed sunt ideae ipsa mens diuina, quia preter seipsum

A Deus nihil habere potest, aut recipere, sed nos ex modo intelligendi nostro dicimus ideas in Deo esse, cum potius ipse Deus sint. Ad harum verè idearum positionem a fide catholica compellimur, ut patet Ioan. i. cum dicitur. Quod factum est, in ipso vita erat. i. omnia, quae facta sunt, in Deo uiuebant. i. cuncta producta in tempore vitam aliquam habebant in ipso, quia erat in eo figura omnium, & illa est figura uiuens. si ipsa mens diuina, & ob hoc euangelista, quamquam nobis videatur improprie locutus, propriissime tamen expressit dicens vita erat, & non uiuebant: nam dicendo, quod factum est, in ipso uiuebat, signatur ex modo loquendi diuersitas inter Deum, & id quod erat in eo uiuens. Cum vero dicitur. Quod factum est, in ipso vita erat, signatur identitas cum illud sit vita, scilicet ipsa mens Dei, quae est uiuens. sars uiuens: per has igitur ideas uiuentes Deus intelligit, ideo non sunt necessariae species rerum illi. Amplius autem si vellemus magis accedere ad proprietatem diuini esse, non solum non sunt species in Deo, sed etiam includit contradictionem esse aliquid tale, quia Deus est ipsamet intellectio sua, cum non distinguatur in eo potentia ab esse, & actus a potentiis. s. non distinguitur deitas a voluntate, & voluntas non distinguitur a uolitione: sed ad esse deitatem non requiruntur species, sed ipsemet sola deitas: ergo ad intellectionem Dei nihil erit necessarium de speciebus. Ecce igitur qualiter Deus omnia intelligit, non quidem per species representatiuas ipsarum rerum, sed per seipsum tanquam exemplar omnium, & quia mens Dei, per quam Deus intelligit est vnica species, actus erit vnicus: sicut cum nos intelligimus per vnica speciem non est necesse esse plures intellectiones. Nec solum id, per quod Deus intelligit est vnicum. s. mens diuina, sed etiam est ipsamet intellectio, ideo non multiplicabitur intellectio, quamquam plura sint intellecta. Et sic patet, quod actus intelligendi Dei, est vnicus, & semper est atque indiuisibilis, & per illum omnia intelligit, & ille actus nunquam replicatur, sed semper idem est, & manens sicut ipsa deitas semper manet, cui identificatur.

An Deus intelligat aliquid, ut prateritum, vel futurum, vel omnia, ut presentia. Quae. LV II.

Amplius autem ex praecedentibus patet, quod Deus non intelligat aliquid, ut futurum vel prateritum, sed omnia intelligit, ut presentia. Et patet, quia sicut est esse Dei, ita est intelligere eius: sed Deo nihil est futurum, & nihil est prateritum, ergo non potest aliquid intelligere prateritum, aut futurum, sed presentem. Patet hoc quia quandoque aliter intelligitur res, quam se habet ad ipsum intellectum est intellectio falsa: sed omnia Deo se habent, ut presentia, ergo intelliguntur, ut presentia, alioquin falsum intelligit, quod patet in intellectu nostro: dicitur enim praterita est creatio mundi, quia esse habuit aliquando, & non coexistit presenti nostro, ergo praterita est respectu nostri. Ob hoc cum nos intelligimus creationem mundi si intelligimus eam presentem, vel futuram false intelligimus, quia non se habet sic ad nos. sicut autem aduentus antichristi est nobis futurus, quia est aliquando esse habiturus, & non coexistit presenti nostro, ideo si intelligamus, ut prateritum false intelligimus, vel si, ut presentem. Ita de rebus ad deum necesse est, ut ipse intelligat eas, ut se habent ad ipsum, & si aliter intellexerit, errabit intellectus eius: sed res ad Deum habent se, ut presentes, & nulla est, quae hoc modo non se habeat, quia dictum est supra, quod esse Dei non est ante aliquas res, nec est post aliquas res: esse ante illas est res esse futuras, sicut esse

Sup. q. 20. 51. & 54.

esse nostrum est ante esse antichristi, quod est nobis futurum. Esse post aliquas res est, esse eas preteritas: ergo nulla res preterita est Deo, aut futura: ergo erunt presentes, si igitur Deus intelligat istas res, vt futuras, vel, vt non presentes ei. s. futuras, errabit, cum ei vere presentes sint.

Arguit contra predictam conclusionem. Quasi. LVIII.

ALIQUIS arguet contra hoc. s. q. non intelligat Deus omnia, vt presentia, quia cu aliter intelligimus, quam res est false intelligimus, quia ab eo, q. res est, est oratio vera, vel falsa, vt dicitur primo Periher. sed rerum quaedam sunt preterita, quaedam presentes, quaedam futura: qui ergo intelligit omnes per modum presentis errat, Deus igitur non intelligit sic.

Ad hoc aliquis respondebit, q. intellectus non con sequitur modum reru intellecta: u, quia aliqua res est quanta, vel alba, sed non intelligitur sic ab intellectu sub illa quantitate, & albedine, & tamen ab oculo necessario accipitur sub quantitate sua, & albedine: non enim res intelligitur ex conditione esse sui, sed ex conditione potentie, & cognoscantis. Nam si ex conditione sua cognosceretur, a quacunque potentia cognosceretur, necesse esset eodem modo cognosci, sed non eodem modo iudicat de homine sentis, imaginatio, ratio, & intelligentia, sed aliter, & aliter, quia sensus formam vniam, & particulariter: Imaginatio formam sine materia tamen cum conditionibus materia. Ratio ipsam vniuersalem conditionem in particularibus sine particulari conditione considerat. Intelligentia autem solam ipsam rei formam formaliter considerat, nihil abstrahedo, nec respiciendo indiuidua, vt ait Boetius de consolatione, lib. 5. profa antepenult. & penult. dicens ergo de Deo, q. quamquam non intelligat res sub conditionibus suis, sed secundum q. conditio diuini intellectus recipit, non errabit, & sic poterit intelligere res presentialiter, que presentes non sunt.

Sed in hoc considerandum est, q. poteriam non cognoscere res eo modo, quo sunt stat dupliciter, quia aut se tenet iste modus ex parte potentie iudicantis, aut ex parte rei. Si primo modo intellectio vera est. Si secundo modo falsum intelligitur, vt pote intellectus concipit hominem, qui consistit materialiter, & quantus est, atque albus: potest concipere eum aliter, quam est dupliciter: vno modo q. non concipiat eum esse quantum, nec album, nec album, nec particulariter existentem, & tunc tenet se ex parte intellectus ista conditio, que non apprehendit res sub conditionibus particularibus, & in hoc non est falsitas, quia non est affirmatio, nec negatio: si tamen teneat se hoc ex parte rei concepta. s. q. intellectus concipiens hominem dicat eu non esse quantum, nec album. s. q. in re non sit quantitas, nec albedo est false intelligere. Ita est de ratione, que concipit vniuersale, & tamen in rebus non subsistit aliqua quidditas vniuersalis, sed quiddid subsistit particulare est. Illud tamen particulare ratio apprehendens non apprehendit sub conditionibus particularibus, sed naturam solam indiuidui considerat, & illud est de vniuersale. si tamen ratio apprehendens vniuersale diceret id quod in re apprehenditur non esse particulare, falsa esset conceptio. Ita de Deo, non concipit res, sicut sunt quantum se tenet modus iste ex parte potentie apprehendens, sed non prout se tenet ex parte rei apprehens. s. q. Deus apprehendit oes res presentialiter, non quide q. ipse preses sint, qui est modus ex parte rei, sed q. modus intellectus eius iste est, sicut intellectus apprehendit hominem sine colore: non quide,

q. homo omni colore careat, sed quia modus apprehendendi intellectus iste est, q. cognoscat res immaterialiter. Sed adhuc magis clare dicendum est, q. intellectus diuinus concipit oes res presentes ei, quia sic vere sunt presentes, & ab existentia rei, vel non existentia accipitur veritas, sicut in intellectu nra, & non est hic totaliter sicut in exemplo superiori, quia intellectus noster potest concipere hominem sine albedine, vel non apprehendendo quantitatem, & tamen rursus potest concipere hominem cum albedine, & cu quantitate: Deus autem non potest huiusmodi, quia concipit res omnes per modum presentis, & non potest concipere non presentes. s. preteritas, vel futuras, ideo dicendum, q. Deus res omnes presentes intelligit, quia ei vere presentes sunt. Et sicut nos erraremus si intelligeremus aliquid esse futurum, quod preteritum est, & preteritum quod futurum est, ita est de Deo: si intelligeret aliquid preteritum, vel futurum, quia ei omnia presentia sunt, vt supra declaratum est. Sed dicit aliquis, q. non sint omnia presentia Deo, quia tunc sequeretur, q. omnia essent presentia inter se: nam quacun que vni, & eidem sunt eadem, inter se sunt eadem, vt patet. 2. Elenchorum, sed cursus hominis, qui est nuc est presens Deo, & antichristus est presens Deo, ergo cursus, qui est nunc, & antichristus sunt presentes inter se. Sed falsum est hoc: ergo non sunt antichristus, & iste cursus presentes Deo.

Respondendum est non tenere consequentiam, quia non accipitur presentialitas secundum idem: nam cu dicitur, q. cursus hominis, qui est nunc est presens Deo, non dicitur ei presens, secundum istud nunc temporis: ita q. cursus sit in isto nunc, vel in isto tempore, & Deus sit in eodem nunc vel tempore, sed accipitur presentialitas ista secundum nunc eternitatis, in quo Deus est proprie, & iste cursus est large in illo in quantum non deficit, dum eternitas est. Idem modus est, cum dicitur, q. Deo est presens antichristus: nam secundum instans eternitatis accipitur ista presentialitas. Cum vero concluditur ergo cursus iste, & antichristus sunt presentes inter se, non dicitur de presentialitate, secundum quam comparabantur ad tertium, sed de presentialitate, que pertinet ad tempus, vel instans temporis, ideo non valet: Si tamen concluderetur de presentialitate eadem, teneret consequentia. s. si referrentur inter se secundum presentialitatem, quam habent in eternitate erit verum. s. q. antichristus, & iste cursus sunt presentes inter se quantum ad instans eternitatis, ita q. respectu illius presentes sint, & erit sensus, q. quilibet eorum sit presens illi eidem instanti eternitatis, & hoc verum est, quia eidem totaliter eternitati est presens creatio mundi, cui est presens aduentus antichristi. Et hoc modo non sequitur inconueniens ponendo omnia esse Deo presentia.

Sed adhuc arguet aliquis, q. non sint omnia presentia Deo, quia quod non est, non est presens, sed antichristus non est, ergo non est presens Deo. Item creatio mundi nullo modo est, ergo nequaquam erit Deo presens.

Respondendum est hic committi fallaciam, & potest distingui vtraque premissarum. Prima. s. quod non est non potest esse presens Deo, potest dupliciter intelligi esse, aut pro esse, quod est in presenti, aut pro esse qualitercunque, aut quomodocunque. Si primo modo est falsa propositio, quia ad esse presens aliquid Deo, nam oportet q. sit in nunc tempore, quod est istud presens, quia Deus non determinat sibi aliquod nunc temporis, in quo sit, cum non sit in tempore, nec in instanti temporis, si autem Deus esset in instantibus temporis, necesse esset, vt quodcunque esset, Deo presens esset in instanti temporis, quod est nunc, vel quocunque diceret esse presens. Sed Deus nihil horu sibi determinat, ideo non habet

Vide infra q. 8.

7. argum. principale contra conclusionem.

habet maiorem conuenientiam ad Deum tempore presens A quam preteritum quam futurum: si ergo quod nunc est Deo presens, idem dicitur ei presens, quod futurum est dum tunc aliquid esse habeat, & quod in preteritum abiit, quia aliquid esse habuit. Ad esse ergo presens Deo, requiritur q. res sit aliquid, sed q. nunc, vel ante aut postea non requiritur, sed quodcunque, sufficit. Si accipiat secundo modo, s. quod non est, non est presens Deo, est verum: quia quod nunquam esse habet, i. in nulla parte temporis, vel cui non habet aliquam presentialitatem ad Deum. Minor quoque distinguenda est. s. Antichristus non est, quia aut accipit pro esse, quod est nunc, id est, q. non est nunc, aut pro esse simpliciter, s. q. nequaquam habet esse in aliqua parte temporis, vel cui. Primo modo est vera, & tunc non valet consequentia, quia licet non sit nunc, est tamen presens Deo cu non magis Deus sibi determinet pro esse suo istud instans, q. futurum, vel preteritum. Si accipiat secundo modo est falsa, quia Antichristus est cum aliquid esse habiturus est. & quia s. m. illud esse erit ei presens, & instans Dei s. m. quod Antichristus erit presens Deo, est id quod nunc Deus habet, dicitur simpliciter de Antichristo, q. sit presens Deo, q. non concedatur, q. sit presens nunc Deo, & hoc modo omnia sunt presentia Deo tam ea, que presentia sunt s. m. conditionem tempore quam preterita & futura. Quia esse presens Deo aliquid est habere aliquam presentialitatem ad illud instans eternitatis, quod est mensura Dei, sed illud quocunque est, ergo quocunque res fuit est presens eternitati & Deo. Nec solum sunt presentia Deo, sed et semper, & simul sunt presentia, vt s. declaratum est. Et q. vna res sit ante alteram, tamen non est prius presens Deo, quia id s. m. quod est Deo presens non est aliquod instans durationis rei, sed instans eternitatis Dei, ad quod res aliquo modo comparant. & quia istud semper idem est, & totum simul non habet aliquid precedens, nec subsequens: necesse est vt illorum, que s. m. illud idem instans eternitatis sunt Deo presentia nullum sit prius presens ei quam alterum. Licet enim ista vera sit, q. vna res sit prius altera, tamen non est verum, q. vna sit prius quam altera, quia esse prius, & posterius accipitur in rebus s. m. conditionem sui esse, & quia suum esse est in tempore, quod habet prius, & posterius erunt res inter se s. m. prius, & posterius, sunt aut presentes ad Deum non s. m. conditionem sui esse, sed s. m. instans eternitatis Dei, & quia in illa non est prius, & posterius impossibile est, q. vna res prius habeat presentialitatem ad Deum quam alia, nec Deus poterit intelligere vnarum, vt prius presentem sibi quam aliam ad veritatem enim propositionis requiritur veritas rei, sed in re non est aliquid prius Deo presens quam aliud, ergo nihil est prius intellectum a Deo quam aliud, vt presens.

Esse presens Deo quid sit, pprie.

In q. 20. 21. 22.

Breuis sol. ad 1. argum. pp. q. 58.

Et scdm hoc satis patet responsio ad quascunque calumnias: nam Deus intelligit re sicuti est, ideo non fallitur. Et cum intelligit omnia, vt presentia verum est, quod ad eum sunt, vt presentia. Nam licet in seipsis ad conditionem temporis relate non sint presentes, tamen ad Deum relate presentes sunt. Vnde intelligit Deus res, non quidem sicut se habent simpliciter in seipsis, sed sicut se habent ad eum.

Quartum argumentum principale contra conclusionem postquam quasi. 57. similiter quintum argumentum, & sextum refelluntur. Quasi. LIX.

Sed tunc dicit aliquis, quod non stabit, quia quocunque predicatur aliquid de re, quod est absolutum, ad quocunque referatur, semper recipit eandem predicationem, si autem predicatum Alph. Iost. super Iosue. Pars II.

fit respectuum referendo ad vnum aliquid, forte erit predicatio vera. Ad alterum autem referendo erit falsa, vt hominem esse est absolutum, ideo sine comparetur Plato ad Deum, sine ad lapidem, semper dicitur homo esse patrem est respectuum, ideo Plato comparatus ad Sortem forte erit pater, sed comparatus ad Demosthenem non erit pater, sed hominem esse est esse presentem, & esse est aliquid absolutum, ergo nihil magis res dicuntur esse presentes, si comparetur inter se ipsas, quam si comparetur ad Deum, vel quodcunque ens. Falsum erit igitur, q. res comparete ad Deu sunt presentes semper, comparete autem ad seipsas non sunt presentes.

Respondendum est, quod in predicatis absolutis ad quocunque comparetur res semper fortitur idem predicatum, sed esse presens, non est aliquid absolutum. Quod patet, quia quocunque res est presens non dicitur presens in seipsa, sed alteri est presens: si tamen esse presens esset aliquid absolutum in seipsa esset presens, sicut Sortes in seipso est homo, & non ad alterum. Etiam quicunque est presens dicitur esse presens secundum aliquid, quod non solum est in ipso, sed etiam in alio, s. secundum aliquod instans in quo comparatur res presentes. Hoc dato patet, quod res sunt presentes Deo, vel non repugnat esse presentes Deo quamquam non sint presentes inter seipsas, sicut Sortes non est nunc presens Platoni, quia non est nunc Plato: est tamen presens Demostheni. Nam presens Platoni non est nunc, in quo est presens Sortis, & Demosthenis: si tamen presens Platoni esset nunc sicut Sortes est presens Demostheni, ita esset presens Platoni.

Ita est de Deo, quia presens suum, quod est eternitas est cum presenti cuiuslibet rei, ideo omnia ei necessario presentia sunt, sed presentia rerum non sunt eadem, & presens vnus rei non est cum presenti omnium aliarum, ideo non poterit esse inter se presentes, & Deo necessario sunt presentes. Si autem datur oppositum necesse est, quod dicamus presens Dei non esse cum presenti cuiuslibet rei, & tunc Deus non semper erit, quod falsum est, cum esse Dei sit interminabile & totum simul.

Sed adhuc instabitur fortius, quod non possint omnes res esse presentes Deo, quia non solum non sunt omnes res inter se presentes, quod est respectuum, sed etiam non sunt in seipsis habentes aliquod esse: ergo nec poterunt esse presentes respectu Dei, sicut si Sortes non est homo, sed lapis, non poterit esse homo respectu Dei. Ita cum esse presens presupponat ens, & omnes res non sunt nunc entia in seipsis, non poterunt esse entia in comparatione ad Deum, & consequenter non poterunt ei esse presentes.

Respondendum est hic committi fallaciam, cum dicitur, quod res non habent esse in ipsis, ergo non habent in comparatione.

Concedendum est enim esse, quod sit absolutum, & si res non habet esse in seipsa, non habet aliquo modo esse in comparatione ad Deum, vt quia chimera in se nullam entitatem habet, in comparatione quoque ad Deum ipsa non erit ens.

Et tamen cum dicitur, quod multe res in seipsis non habent esse aliquod: est duplex sensus. Vno modo, quod nullum esse habent absolute sumendo, nec comparando ad hoc tempus, nec illud vel aliqua signata instantia, & que isto modo non habent esse nunquam esse habere possunt, & hec solum sunt entia prohibita, vel impossibilia, de quibus prouisum est, q. nunquam esse habent.

Alio modo accipitur de multis rebus, q. non habent esse in seipsis, s. q. non habent esse in presenti, licet aliquando

cofert ad arg. supra quasi. 58.

E quando

quando habuerunt, vel aliquando habiturae sunt. Primus modus est absolutus, quia negatur esse absolute non comparando id ad aliquod tempus, & isto modo non est verum de Sorte mortuo, quod non est in seipso, quia solum tollitur ei, quod non sit nunc; tamen aliquod esse habet cum aliquo tempore fuerit, & sic huiusmodi res erunt praesentes Deo, & in se sunt entia, licet non sint, nunc entia.

Si autem accipiatur secundo modo non esse, id est, non esse nunc est respectu sumptum, quia licet res talis in respectu ad istud nunc non habeat esse, habuit tamen respectu alicuius nunc. & tunc licet respectu huius nunc non sit res: ens non tollitur quin sit ens, & quin sit praesens Deo, cum alteri instanti praesens fuerit. Et si illud instans, cui sortes mortuus erat praesens maneret, Sortes esset praesens illi, sed perijt, ideo non est ei Sortes praesens. Et quia instans vnicum Dei, quo est cuiusque rei praesens est, cum semper sit, & illud non deficiat, & Sortes mortuus illi instanti fuerit praesens, manet autem illud idem, immo totum simul, quod tunc erat: ergo in toto illo instanti verum est, quod Sortes est praesens Deo, & sine aliqua connotatione est, ista vera de Sorte mortuo, quod Sortes est praesens Deo. Nec accipimus de anima, quae semper manet, sed de toto composito, quod aliquando vixit. Ideo ad formam argumenti responderetur, cum dicebatur nullae res possunt esse praesentes, nisi sint entia, sed res multae non sunt nunc entia, ergo non sunt nunc praesentes: dicendum quod non bene concluditur, quia non sumitur totum in conclusione, quod sumebatur in minori, quia dicebatur res non sunt nunc entia, & tunc debebat concludi, ergo non sunt nunc praesentes, vel nunc praesentes Deo, & vtrunque verum est, quia non est concedendum, quod omnia sunt nunc Deo praesentia, sed est concedendum, quod omnia sunt Deo praesentia.

Et si dicas si non sunt nunc praesentia, in quo sunt praesentia? quia praesentialitas dicitur ad nunc.

Respondendum est, quod res sunt praesentes Deo secundum aliquod nunc, sed illud non est nunc nrm, sed nunc eternitatis, & ob hoc quamquam non sint in nunc, praesentes sunt. Si autem volumus concludere simpliciter sine nunc, non ponatur nunc in minori, & tenebit argumentum, ut si dicatur: Nulla res potest esse praesens, nisi sit ens: sed multae res sunt, quae non sunt entia: ergo multae res non sunt praesentes Deo. Tunc illatio est bona, sed minor est falsa, quia nulla res est, quae non sit, quia negatur ibi entitas simpliciter rebus, id tunc in nullo tempore erunt: tamen verum est, quod multae res sunt, quae non sunt nunc, & sic patet, quod Deus intelligit res, ut sunt, sicut se habent ad ipsum, non autem ut sunt ipse, id est, sicut sunt ex conditione temporis, quia ad eum non se habent sic. Sed adhuc aliquis arguet, quod Deus non intelligat omnia ut praesentia, quia tunc non distingueret de illis, quae essent praesentia, & quae essent praeterita aut futura: nam cum rerum quaedam sunt praesentes, aliae autem praeteritae, & quaedam futurae sunt, qui omnia ut praesentia intellexerit errabit, quia non distinguet in eis prius, & posterius sicuti in ipsis est: Deus tamen non fallitur in conditione rerum cognitarum, ergo non cognoscit omnia, ut praesentia.

Respondendum est, quod cognoscere omnia, ut praesentia fit dupliciter, quia aut iste modus est ex parte potentiae cognoscentis, scilicet ei se habeant res praesentialiter, sicut ad intellectum se habent res vniuersaliter, aut consideratur ex parte rerum cognitarum, scilicet, quia intellectus ille iudicat praesentialitatem esse ex parte rerum cognitarum: ita quod illae sint praesentes, & istud falsum est. ita de intellectu diuina dicitur, quod cum dicitur Deum cognoscere omnia si-

bi praesentia, attenditur ista praesentialitas tanquam quaedam conditio modi intelligendi Dei, cui nihil potest esse futurum, aut praeteritum, quia totus simul & semper est. Et non accipitur ex parte conditionis rerum, scilicet, quod Deus intelligat omnes res esse praesentes, quia eas, quae praesentes sunt, intelligit esse praesentes, quae vero futurae sunt iudicantur ab eo futurae, & sic de praeteritis.

Alio modo dici potest, quod Deus intelligit omnia ut praesentia, & intelligit ea, ut sunt: nam res considerantur dupliciter, aut comparate ad Deum, aut relate ad conditionem temporis, in quo sunt: si primo modo omnes res sunt vere praesentes Deo sine aliqua fictione intellectus nostri, quia veraciter instans illud vnicum eternitatis in quo Deus est semper durat, & illud est, in quo ipse semper praesens est: ergo vere res sunt ei praesentes, & semper praesentes, & sic intelligit omnia esse sibi praesentia, immo si intelligeret aliquid non esse sibi praesens false intelligeret, velut si ego intelligerem creationem mundi esse futuram, quia sicut mihi vere praeterita est creatio saeculi, ita omnia sibi vere praesentia sunt, & quia intellectio mea complexio est falsa, quia aliter quam res ad me se habeat iudicantur Deus si iudicaret aliquam rem esse sibi futuram, cum nulla ei futura sit, erraret. Si autem res considerantur in seipsis, non sunt omnes praesentes, sed quaedam, & aliae futurae, & quaedam praeteritae, & tunc intelligit Deus eas futuras praeteritas, & praesentes. Cum tamen dicitur, quod Deus intelligit omnia, ut praesentia sibi, tangitur modus, qui est ex parte cognitionis Dei, & non conditio rerum cognitarum, & ille est praesentialitas. & sic verum est quod res, quae sunt praesentes praeteritae, & futurae intelliguntur a Deo ut praesentes, sicut res, quae sunt particulares intelliguntur a nobis vniuersaliter: non tamen conceditur, quod res praeteritae, & futuras Deus cognoscit esse praesentes: multum enim differunt istae duae propositiones, scilicet Deus cognoscit omnia ut praesentia, vel Deus cognoscit omnia esse praesentia, quia prima tangit conditionem intelligentis, secunda conditionem rei intellectae. Et hoc modo Deus cognoscens omnia praesentialiter non perturbat conditionem rerum, sed eam, quae secundum tempus est praesens iudicat esse praesentem, eam autem, quae secundum tempus praeterita, vel futura est, talis esse iudicat.

Septimum argumentum principale contra conclusionem positam, q. 57. Atque item octauum, & nonum argumentum reprobantur. Quaest. LX.

Sed adhuc aliquis arguet non esse omnia praesentia Deo, sed aliqua praeterita, & futura. Quod patet, dies iudicii est, & ille est futurus, ergo est Deo futurus. Identidem creatio mundi est, & illa est praeterita, ergo est Deo praeterita. Respondendum est non valere consequentiam formaliter, sicut nec valet ista: Aduentus Antichristi est, & ille est futurus, ergo aduentus Antichristi est futurus Antichristo. Sed falsum est, quia ipsi erit praesens aduentus suus, cum ipse erit, qui veniet. Identidem ista consequentia non tenet: Formatio Ade est ens, & formatio Ade est praeterita, ergo est praeterita ipsi Ade. Nam formatio Ade non est praeterita ipsi Ade formato, quia ipse erat dum formabatur, quia quod gignitur, cum gignitur genitum est.

Eodem modo non sequitur, quod formatio Ade sit praeterita Deo, vel aduentus Antichristi sit futurus. Fundam autem huius est, quia non est futurus Antichristo aduentus suus, quia idem erit instans, vel tempus in quo erit aduentus Antichristi, & Antichristus, ita idem instans fuit formationis Ade, & ipsius Ade formati: ita cum tunc sit instans

instans illud vnicum, in quo Deus est, quamquam nunc a futurum sit Antichristum esse venturum, tamen Deo, qui tunc totum esse suum habebit, & praesens, non est aduentus Antichristi futurus, sed praesens. Si autem dicitur oppositum, scilicet, quod aduentus Antichristi sit Deo futurus, necesse est, quod aut non sit tunc Deus, cum Antichristus fuerit, aut non habeat eandem partem essendi, vel idem instans, quod nunc habet. Sed vtrunque falsum est: primum quidem, quia esse Dei est indeficiens: secundum autem, quia esse Dei est totum simul, & necesse est esse idem instans Dei, quod nunc habet, & quod semper habebit.

De formatione Ade identidem dicitur, quod non sit Deo praeterita, quia cum illa erat, Deus erat: & illud instans mensurans esse tunc habebat, quod nunc & semper habet: alioquin dato quod illa praeterita sit Deo, dicitur, quod Deus aut tunc non erat, aut non habebat eandem particulam essendi, & idem instans essendi quod nunc habet, sed vtrunque est, ut patet ex praedictis, quia Deus semper est, & semper idem esse, & totum simul habet.

Sed adhuc alio modo arguetur, quod non omnia sint praesentia Deo, quia creatio mundi in comparatione ad Deum est, & creatio mundi est praeterita, ergo creatio mundi Deo est praeterita. Identidem de futuro, aduentus Antichristi in comparatione ad Deum est, sed aduentus Antichristi est futurus, ergo aduentus Antichristi Deo est futurus, vel in comparatione Dei est futurus.

Respondendum est non tenere consequentiam, quia peccatur per fallaciam accidentis, cum per id quod conuenit inferatur, quod non conuenit, ut cum dicitur: Tu cognosces Corricum, & Corricus est veniens, ergo tu cognosces venientem. Consequens est falsum, & fallacia accidentis: ita enim est in his exemplis sicut in argumento de Corricco, quia huic quod est me cognoscere Corricum accidit esse venientem, ideo si per hoc inferatur aliquid peccatur per fallaciam accidentis: ita hic creatio mundi in comparatione ad Deum est: huic enim accidit esse praeteritam, vel futuram, quia istae res sunt praeteritae, vel futurae secundum conditionem temporis, & Deus non cognoscit eas secundum conditionem temporis, sed secundum simultaneitatem eternitatis, ideo cognitioni suae, quam de rebus habet, accidit quod res ille cognite sint praeteritae, vel futurae, quia non cognoscuntur in rationibus his, nec facit hoc magis, aut minus ad esse cognitae a Deo. De Antichristo enim venturo per accidens est aduentum hunc futurum esse ad cognitionem Dei, quia non cognoscit eum sub ratione futuri.

Ex praedictis patet, quod sicut Deo nihil potest esse praeteritum aut futurum, sed omnia qualitercumque se habeant sunt praesentia, ita non poterit intelligi aliquid ab eo, nisi per modum praesentis.

Sed adhuc arguetur, quod non intelligat omnia per modum praesentis, quia multa sunt futura & praeterita, sed ista non habent modum praesentis: ergo false intelligit, si intelligat ea per modum praesentis.

Respondendum est, non valere consequentiam, quia non accipitur id in conclusione, quod in minori sumebatur, sed deberet sic concludere, sed multa sunt praeterita, & futura, & illa non habent modum praesentialitatis, ergo Deus false intelligit, si intelligat ea habere modum praesentialitatis. Vel si vult accipere in minori, sicut accipiebat in conclusione, debet sic argui: Multa sunt praeterita & futura, & illa non habent modum praesentialitatis ad Deum: ergo Deus false intelligit, qui illa per modum praesentialitatis intelligit. Sed nunc licet teneat consequentiam, antecedens tamen falsum est, scilicet, quod praeterita, & futura, non

Alph. Iosue. super Iosue. Pars II.

habeant ad Deum modum praesentialitatis, nam nihil est quantumcumque futurum, vel praeteritum, quod ei praesens non sit cum semper sit, & totum esse suum simul habeat, & includit contradictionem aliquid ei praeteritum esse, vel futurum, ut ex praedictis patet. Idem quomodo conuenit arguatur de praeterito, & futuro cognitae a Deo ad tollendum simultaneitatem, & praesentialitatem intelligendi Dei: cauendum est, quod dicamus Deum intelligere praeterita, & futura, ut praesentia: sed non quod dicamus intelligere praeterita, & futura esse praesentia, quia primum est verum, secundum autem includit contradictionem, quod patet quia quae nondum sunt cum ad Deum praesentialitatem habeant, dicuntur futura esse, ut praesentia, & quae iam fuerint ad esse Dei praesentialitatem habent, ut patet ex dictis, ergo intelliguntur, ut praesentia. Secundum est impossibile, si praeterita intelliguntur a Deo esse praesentia, vel futura intelliguntur esse praesentia.

Decimum argumentum principale contra conclusionem positam, quaest. 57. Et an Deus possit intelligere praeteritionem, & futuritionem, ut praesentia, & an sint vere praesentia. Quaest. LXI.

Sed adhuc arguetur, quod Deus non possit intelligere omnia ut praesentia, quia Deus intelligit praeteritionem, & futuritionem, & ista non possunt intelligi per modum praesentis: non est autem dicendum, quod Deus non intelligat futuritionem, & praeteritionem, quia ista sunt entia, Deus autem omnia entia intelligit, nedum haec, sed etiam non entia possibili esse, & non entia impossibilia esse.

Respondendum est, quod Deus intelligat omnia entia per modum praesentis, etiam futuritionem, & praeteritionem, non potest autem aliquid vere intelligi a Deo per modum praesentis, nisi sit vere praesens sic, ideo necesse est concedi, quod futuritio, & praeteritio Deo praesentia sint, & tunc intelligat eam per modum praesentis. In quo considerandum est, quod cum dicimus Deus intelligit Antichristi aduentum futurum, vel ipsum Antichristum, qui futurus est, aut accipimus a Deo cognitum esse ipsum Antichristum, qui dicit quoddam ens absolutum, quod non dicit specialiter aliquam connotationem temporis, aut dicimus cognitum esse a Deo Antichristum, ut futurus est, vel dicimus cognitum esse ipsum ratione futuritionis. Quodlibet istorum est ens, ideo necessario a Deo intelligitur per modum praesentis, & necesse est quodlibet esse praesens, & sic concedendum est quodlibet horum esse praesens Deo. De primo, quod est Deum cognoscere Antichristum, vel aduentum Antichristi absolute non comparando ad aliquam connotationem manifestam est, quod possit cognosci per modum praesentis, quia Deo est praesens quocumque sit, & non dicit aliquam rationem priam praesentialitatis, & sicut vere praesens est, ita vere intelligi potest a Deo, ut praesens ei. Secundum erat, quod intelligeret Antichristum esse futurum, vel sub ratione futuri, & hoc eodem modo debet esse praesens Deo ad hoc, quod intelligat sub ratione praesentis, & verum est, quod est praesens. Sed sciendum, quod Antichristum esse futurum, vel sub ratione futuri, dicit duo, vnum negatiuum, & vnum affirmatiuum, scilicet, quod Antichristus nunc non habeat esse, & aliquid habeat esse post hoc. Primum, quia negatiuum est non est ens, & consequenter non habet aliquam praesentialitatem ad Deum, habet tamen praesentialitatem per suam oppositum: sicut enim rectus est iudex sui, & obliquus iuxta Aristotelem quinto Physicorum. ita & habitus est iudex sui, & priuationis, & affirmatio est iudex sui, & negationis. Et sicut licet vtrunque extremum contradictionis non existat, & tamen vtrunque cognoscitur, scilicet vnum

E 2 per

per alterum, ita cum affirmatiuum, vel positium Deo præfens sit: negatiuum quamquam secundum se non intelligatur, intelligitur per positionem aliquã quæ est index illius, & illa est præfens. Sufficit autem hoc, quòd id quod intelligitur per modum præfentis sit Deo præfens, nam cum nunc esse sit aliquid, & sit Deo præfens: Antichristum non esse nunc intelligitur per hoc, quod est nunc esse, & est ens atque Deo præfens.

Secundum est positium, scilicet, quòd Antichristus habeat esse aliquando postea, & istud est Deo præfens: nam illud quando, in quo habebit esse Antichristus præfens Deo est, sicut istud præfens, vel instans, quod est nunc, & esse, quod tunc habebit Antichristus, Deo præfens est cum illud tunc verè præfens erit, & Deus est verè præfens illi præfenti secundum illud instans durationis, per quod nunc est præfens.

Tertium erat, quòd ratio futuritionis sit Deo præfens. De hac possit dicere aliquis, sicut de esse futurorum, quòd importat duo, scilicet, non esse nunc, & postea esse: vtrunque est Deo præfens. Primum non per se, sed per suum oppositum affirmatum, & hoc sufficit ad hoc, quòd intelligatur per modum præfentis. Secundum per seipsum est præfens, quia est positium: & quamquam non sit præfens secundum conditionem temporis, est tamen præfens Deo secundum conditionem æternitatis.

Aliter & manifestius dici potest, quòd præteritio, & futuritio sunt rationes pertinentes ad relationem: nã non est aliquid futurum, nisi secundum quod refertur ad præfens, & idem de præterito, & non haberet esse aliquid præteritum, & futurum, nisi secundum quòd referuntur ad præfens, vt declaratum est supra. & ista est propria conditio relativorum iuxta Aristot. in prædicamentis, scilicet. Ad aliquid verò talia sunt, quæcũque ipsam, quod sunt, aliorum sunt, vel quomodolibet aliter ad aliud. Et istæ præteritiones, & futuritiones sunt præfentes, immo impossibile est futuritionem esse futuram, & præteritionem esse præteritam: sed futuritio, & præteritio sunt præfentes, & præfentialitas est præfens, & rem futuram esse est præfens atque præteritam esse. Ipsa enim res, quæ futura est, non est præfens, & quæ præterita est, non est præfens, sed futuritio præfens est, atque præteritio, & esse futurum est præfens, & esse præteritum est præfens. Quod patet, quia Antichristus, qui est futurus, non est præfens, & creatio mundi, quæ est præterita non est præfens: tamen Antichristum esse futurum, non est futurum, sed est præfens. Nam licet non sit verum dicere, quòd Antichristus nunc est: tamen verum est, quòd Antichristus nunc futurus est, ergo futurum esse est nunc. Et patet magis, quia si futurum esse esset futurum, ergo quando Antichristus qui est futurus, esset, tunc esset futurus, sed quando ipse erit, non erit futurus, sed præfens, ergo necesse est, quòd ipse sit futurus, cum non est, antequam fuerit: sed nunc non est, antequam fuerit, ergo nunc est futurus. Eodem modo esse præteritum, & in præfenti, quia creatio mundi, quæ est præterita nunc non est, & tamen nunc præterita est, ergo præteritum esse est in præfenti. Item res non vocatur præterita, quando non est, quia tunc præfens est, sed quando non est, postquam fuerit: sed creatio mundi nunc non est, & fuit, ergo nunc præterita est.

De futuritione ipsa, & præteritione eodem modo dicendum est, scilicet, quòd præfentes sint: nunc enim est futuritio aduentus Antichristi, & nunc est præteritio creationis mundi, quia quodcumque aliquid est præteritum, est ibi præteritio, sicut cum album subsistit, necessario ibi est albedo, sed præteritum esse, & futurum esse est in præfenti: ergo futuritio, & præteritio

funt in præfenti, & impossibile est futuritionem esse in futuro, quia quodcumque est futuritio, esse esse futurum, sicut cum est albedo, necessario aliquid est album: sed Antichristum esse futurum non est in futuro, sed in præfenti, quia si esset futurum, Antichristum esse futurum, non esset nunc verum dicere Antichristus est futurus, sed verum est, ideo non est futurum, sed præfens est: ergo ipsa futuritio præfens est. Idem modus arguendi per omnia est de præteritione, quòd sit præfens. Nec existimet aliquis ista esse absurda, tanquam prædicentur opposita de oppositis, scilicet, præfens de præterito & futuro: nam futuritio, & esse in præfenti non sunt opposita, licet futuritio, & præfentialitas opponantur: ideo futuritio nunquam erit præfentialitas, & tamen erit in præfenti. Ita dictum fuit supra late de potentialitate, & actu, quod potentialitas est in actu, vel est actualiter, & tamen potentialitas non est actus, vt hominem posse currere, est nunc, & ista est potentialitas, sed hominem posse currere non est actus, & ista potentialitas necessario est in actu, nam si non esset in actu non possit nunc Sortes currere, vel esse niger, posse autem hæc est per potentialitatem: ergo ista est in actu, & impossibile est potentialitatem esse in potentia, quia tunc non esset aliquid, per quod res sit in potentia ad potentialitatem. Sicut ergo potentialitas, & esse in actu non sunt opposita, sed potentialitas est actus: ita præteritio, & futuritio non sunt contraria ad præfentialitatem, & sicut potentialitas ad aliquid non est in potentia, sed in actu: ita futuritio non est futura, sed præfens: & sicut impossibile est potentialitatem esse in potentia, quia non esset aliquid, per quod res esset in potentia, ita futuritio non potest esse futura, quia tunc nihil esset, per quod res esset futura. Ita quoque de entibus potentialibus dicitur, quod illa non sunt in actu accipiendo potentiale pro forma, quæ recipi potest, & nõ pro subiecto receptiuo, & tamen esse in potentia est actualiter, vel in actu, vt Sortes est in potentia ad esse album, & hoc est actualiter, tamen Sortes non est actualiter albus. Potentiale ergo non est in actu, sed esse potentiale, vel esse in potentia est in actu. Ita id quod futurum est, non est præfens, sed esse futurum est præfens, & non potest dici esse futurum, quod sit futurum, in non dicitur, quod esse futurum sit esse præfens, ideo non opponuntur esse futurum, & esse in præfenti, sed esse futurum, & esse præfens, & opponuntur futurum, & præfens. Et sic patet inductum de omnibus his tribus, quod Deo præfentia sunt, sed id, quod Deo præfens est potest ab eo intelligi, vt præfens, ergo omnia intelligi possunt a Deo, vt præfentia. De præterito autem similia exempla poni deberent, & idem modus probandi est per omnia, ideo dicendum, quod Deus intelligit futurum per modum præfentis, & esse futurum per modum præfentis, & ipsam futuritionem, & præteritionem per modum præfentis.

Solutio ta
citedubita
tionis. in
q. 39.

Undecimum argumentum prius, duodecimum deinde ac 13. proponuntur, quæ videntur facere contra conclusionem positam quæst. 57. & singula refelluntur. Quæst. LXII.

Ed adhuc arguet aliquis, quod non intelligat Deus omnia per modum præfentis, quia Deus intelligit Sortem non in ratione præfentis, ergo nõ intelligit Sortem, vt præfentem. Probatur antecedens, quia Deus intelligit omnia, & Sortem esse, & nõ per modum præfentis est aliquid, quia esse per modum præteriti, vel futuri est aliquid, & iste non est modus præfentis, ergo nõ intelligit Sortem per modum præfentis

Respondendum, quod in istis propositionibus est fallacia

Tria mem
bra supra
dicta sunt
Deo præ
fentia.

lacia compositionis, & diuisionis: quia cum dicitur Deus intelligit Sortem nõ per modum præfentis: ista determinatio, scilicet, non per modum præfentis potest determinare illud verbum intelligit, vel quoddam participium subintellectum, scilicet, entem, vel existentem. Si primo modo est propositio falsa, scilicet, quòd Deus Sortem intelligat, & non per modum præfentis: & hoc est falsum, quia cum Sortes sit præfens Deo, si intelligatur ab ipso aliter quam per modum præfentis est error. Secundo modo est sensus, Deus intelligit Sortem non per modum præfentis, sed per modum præteriti, vel futuri: quia futurus, vel præteritus est: & tunc est sensus, quòd Deus intelligat Sortem, qui est præteritus, vel futurus, & cum esse præteritum, vel futurum: & hoc verum est.

Et necesse est concedi hoc modo, quòd Deus intelligat Sortem, vel Antichristum non per modum præfentis, quia istud est aliquod ens, quæ omnia dicimus intellecta a Deo. Et quodcumque tales propositiones ponantur, concedendæ sunt, si ille modus teneat se ex parte rei intellectæ, sed non ex parte intellectio- nis Dei.

Si autem referatur ad diuinam cognitionem, probationes non procedunt, quia tunc deberet sic fieri probatio, Deus intelligit omnia, & Sortem intelligi a Deo, & nõ per modum præfentialitatis, est aliquid: ergo hoc Deus intelligit. Sed tunc minor est falsa, scilicet, quòd Sortem intelligi a Deo, & nõ per modum præfentis, est ens: non est enim ens, cum nihil intelligat, nisi per modum præfentis. Et in casu posito, cum referatur modus ille ad rem intellectam, verum est, quod Deus intelligit Sortem non per modum præfentis, id est, qui non habet modum præfentialitatis, & hoc Deus intelligit per modum præfentis: nam Sortem non esse præfentem non solum Deo præfens est, cui omnia quodcumque sunt præfentia sunt, sed etiam nobis præfens est, quia Sortem, vel Antichristum nõ esse præfentem est nunc, & nobis præfens, sicut dicebatur, quòd Antichristum esse futurum est præfens, & creationem mundi esse præteritam est præfens. Quodcumque autem Deo præfens est, per modum præfentis intelligitur ab eo, sicut nos cum verè intelligimus omnia, quæ nobis præfentia sunt, per modum præfentis intelligimus.

Sed adhuc arguet aliquis, quòd nõ intelligat Deus omnia, vt præfentia, quia tunc intelligeret in ratione præfentis omnia, quia ista idem sunt: quo dato sequitur, quòd solum rationem præfentis Deus intelligit: Patet consequentia, quia si aliquis intelligit omnia, quæ sunt in ratione entis, vel substantiæ non considerando aliquam aliam rationem non intelligit aliquid in ratione humanitatis, aut afinitatis, & sic de ceteris; & tunc sequitur, quòd iste non omnia intelligit, quia ratio humanitatis, lapideitatis, afinitatis aliquid est, & tamen non intelliguntur: ergo si Deus intelligat omnia in ratione præfentis, solum rationem præfentis intelliget, & non intelliget omnia, sed hoc est falsum: ergo non intelligit Deus omnia, vt præfentia, vel in ratione præfentis.

Respondendum est, quòd ista propositio Deus intelligit omnia sub ratione præfentis habet duos sensus: vno modo, quòd modus præfentis teneat se ex parte Dei intelligentis: alio modo, quòd teneat se ex parte rerum intellectarum.

Primo modo est sensus, quòd Deus intelligit omnia, vt præfentia, vel in ratione præfentis, id est, quòd Deus intelligit omnia, & illa sunt sibi præfentia, & hoc modo vera est propositio.

Secundo modo est sensus, quòd Deus intelligat omnia per modum præfentis, vel in ratione præfentis, Alph. Toit. super Iosue. Pars II.

id est, quòd sub hac ratione intelligat omnia, scilicet, de omnibus eis formando conceptum præfentialitatis, quem de ipsis prædicet, sicut nos interdum intelligimus hominem, & asinum in ratione cibi solum, non considerando aliam rationem, vel naturam in eis. Et etiam hoc modo verum est, scilicet, quòd Deus consideret omnia per modum præfentis, quia Deus intelligit habitudinem, quam omnes res habent ad ipsum, sed omnia ad eum sunt, vt præfentia, ergo intelligit omnia, vt præfentia sibi.

Et si dicamus, quòd Deus non intelligit omnia, vt præfentia, ita vt iste modus teneat se ex parte rei intellectæ, dicitur necessario, quòd Deus nõ intelligat omnia sibi esse præfentia, ergo non intelligit omnia, vt præfentia.

Et cum arguebatur, quòd ex hoc sequeretur Deum non intelligere omnia, quia si intelligeret omnia sub ratione præfentialitatis: ergo non intelligebat sub ratione humanitatis hominem, & sub ratione albedinis ipsum album, & tunc non intelligeret omnia: neganda est consequentia, quia quamquam Deus intelligat omnia in ratione præfentis, etiam intelligit sub multis alijs rationibus, quia intelligit omnia sub ratione entis, & omnes substantias sub ratione substantiæ, & sic de ceteris rationibus intelligendi. Sub quor enim rationibus tenentibus se ex parte rerum intelligibiles sunt res, sub tot intelliguntur a Deo, & hoc per vnicũ actum intelligendi consubstantialem, vel qui est eadem substantia, quæ Deus, & sic Deus intelligit omnia. Si tamen concederemus Deum intelligere omnia sub ratione præfentis, & non sub aliqua alia ratione, verum est, quòd Deus non intelligeret, quia multe rationes manebant non intellectæ, ideo non est concedendum.

Sed adhuc arguetur Deus intelligit omnia, sed intelligere per modum præteriti & futuri est aliquid: ergo Deus intelligit per modum præteriti & futuri: & consequenter non intelligit omnia per modum præfentis.

Respondendum est, non tenere consequentiam; quia non accipitur in cõclusionem, quod in minori, nec potest reduci ad formam, quia reperientur quatuor æternitates: sed concludendum est sic: Deus intelligit omnia, sed modus præteriti & futuri est aliquid: ergo Deus intelligit modum præteriti, & futuri: vel intelligit quid est modus præteriti & futuri: & hoc concedendum est, quia sicut Deus intelligit modum præfentis, & quid sit præfens, ita intelligit modum præteritionis, & futuritionis, & quid ista sint. Si autem vellemus sic ponere in præmissis; sicut concludebatur erat sic arguendum: Deus cognoscit per omnem modum cognoscendi res, sed cognoscere per modum præteriti, & futuri est modus cognoscendi: ergo cognoscit per modos præteriti & futuri, & consequenter non intelligit omnia per modum præfentis, tunc consequentia tenet, sed maior est falsa, quia Deus non intelligit res per omnem modum intelligendi.

An Deus cognoscit omnia secundum omnem modum cognoscendi, & an contineat eminenter perfectiones omnium specierum, & creaturarum, & aliarum rerum, & modos cognoscendi. Et quid sit continere aliquid eminenter. Pbi docetur, quod vna species non excedit, nec potest excedere aliam, nisi in vnicò gradu perfectionis. Et quòd qualibet species superior eminenter omnem inferiorem speciem continet. Et quòd Angelus habet perfectiones hominis, & amplius. Quæst. LXIII.

Se d pro maiori declaratione prædictorum sciendum, quod ista propositio est necessaria, scilicet Deus cognoscit omnia, E 3 omnia,

omnia, & omnem modum, sed non ista: Cognoscit omnia per omnem modum. Cognoscit enim Deus visibilia, audibilia, tangibilia, odorabilia, sed non per modum visionis, auditionis, odorationis, & tactus; quia nec videt, nec audit, &c.

Item Deus cognoscit omnia sensibilia, imaginabilia, & ratione cognoscibilia: sed non cognoscit sentiēdo imaginando, ratione abstractendo, atque vniuersalitates efficiendo, sed sola intelligētia, quæ est gradus vltimus, & ei soli pertinet formaliter, vt ita dicā: cuncta intelligit iuxta Boetium, de consolat. libro 5. Prosa 4. Et vtrumque necessarium est. Nam si diceremus latere Deum aliquem modum, vel rem, quam non cognosceret, cum cognitio sit perfectio, deesset Deo aliqua perfectio, ideo tam res quam modos rerum, sine essendo, siue apprehendendo Deus cognoscit. Secundum etiam necessarium est, quod Deus non habeat omnes modos intelligendi, & apprehendendi, id est, quod non intelligat per omnes modos, quia quidam istorum modorum imperfecti sunt, sicut sensationes, quæ non possunt fieri, nisi in presentia obiecti, & patiente organo ab obiecto: Deo autem repugnat quacunque imperfectio, ideo non potuit habere, nec deicit omnem modum cognoscendi. Habet tamē vnū modum cognoscendi excellentissimum, qui cōtinet eminenter quicquid perfectionis est in alijs modis cognoscendi. Sic est de intellectu nostro, qui non videt, nec audit, nec gustat, & tamen omnia gustabilia, audibilia, & visibilia cognoscit, & quodam perfectiori modo quàm cognoscantur ab istis sensibus, & plura adhuc cognoscit, quàm potentia sensitua cognoscant. Ita modus intelligendi Dei cōtinet omnia intelligibilia aliorum modorum apprehendēdi, & perfectius, & aliqua vltra intelligit, ideo perfectionem omnem aliorum eminenter cōtinet, nec oportet poni alios modos cognoscendi in eo, & dato, quod possent poni, non deberent poni.

Si autem aliquis cōtendat debere poni omnes modos intelligendi in Deo, vt perfectior sit, irrationabiliter valde loquitur. Nam tunc oportebit etiā poni omnes modos habendi esse, vt perfectior sit. Nam sicut modus intelligendi cōtinet perfectionem, ita & modus essendi, & sic Deus habebit esse, vt lapis, & vt coluber, & vt ignis, sed ista absurda sunt, quia licet quilibet modus essendi horum contineat aliquam perfectionem, in quantum contineat esse: tamen contineret multas imperfectiones, quarum in Deo nulla est possibilis. Sicut igitur Deus nō potest esse coluber, lapis, nec ignis, qui sunt modi essendi: ita nō potest videre, audire, abstractere rationem vniuersalem, cognoscere per modum preteriti, & futuri, qui omnes sunt modi cognoscendi: sed vt Deus contineat omnem perfectionem rerum sine aliqua imperfectione, necesse est dari quendam modum continendi eminentem. Et si cur dederimus in eo modum essendi eminentem, quo contineat perfectiones essendi omnium rerum, & modorum suorum sine modis essendi rerum ipsarum, sed per quendam alium modum valde distinctum, ita dabitur modus cognoscendi eminentem, quo Deus contineat omnes perfectiones aliorum modorum cognoscendi, & aliquid amplius, & tamen non habeat illos modos. Continere autem aliquid eminenter, est continere perfectionem alicuius rei non continendo ea, quæ adiuncta sunt illi perfectioni. Sicut si aliquis habet mille morabetinos, habet eos realiter: si tamen habet decem duplas continet mille morabetinos eminenter, quia continet quicquid perfectionis est in mille morabetinis, & aliqd amplius. Quæ patet, quia perfectio mille morabetinorum est valor eorum, continens autem decem duplas continet va-

lorem mille morabetinorum, & non continet imperfectionem eorum, scilicet nigredinem, ponderositatem magnam, pluralitatem inutilem. Continendo decem duplas sunt perfectiones oppositæ, scilicet, quod moneta non est nigra, sicut morabetini, sed est color earum gratus, quia est color auri, cum sit materia verum aurum: item non continent ponderositatem decem duplas in respectu ad mille morabetinos: item non continent imperfectionem magnam, quæ est pluralitas magna & inutilis, cum in decem duplis, qui est paruus numerus, magna reperiatur vtilitas, scilicet valoris.

Amplius autem continentur alia perfectiones in duplis, quæ non sunt in morabetinis, scilicet, vtilitas aliqua ad medicinas, quia ex auro sunt, quod non est in morabetinis, & aptitudo ad picturas, quia ex auro sunt aliqua materia pictorum, quod non reperitur in mille morabetinis, & sic de multis alijs perfectionibus, quæ sunt in duplis. Verè ergo continet eminenter mille morabetinos, qui habet decem duplas.

Duo autem dicit continere eminenter, scilicet tenere perfectionem alterius: secundum tenere illam sine imperfectionibus, & cum vterioribus perfectionibus. Primum est solum continere: secundum autem est eminenter. In Deo autem ista reperiuntur, tam quantum ad modum essendi, quàm ad modum cognoscendi, quod ipse contineat in suo modo essendi omnes perfectiones essendi, quæ sunt in alijs rebus eminenter, & in suo modo cognoscendi continet perfectionem omnium aliorum modorum cognoscendi eminenter. Et primo de modo essendi inquirendum est.

In quo est sciendum, quod species iuxta Aristotelis doctrinam, sunt sicut numeri: ideo sicut quilibet numerus continet quemlibet inferiorem eminenter, ita quilibet species continet omnes minores eminenter.

De numeris patet, quia quaternarius continet quaternarium eminenter, cum contineat totam perfectionem illius, & aliquid vltra: perfectio enim numeri quaternarij sunt quatuor vnitates: has autem continet quaternarius, & non cum imperfectione quaternarij, quia quaternarius continet quatuor vnitates cum præcisione, quæ tollit vltiorem perfectionem quaternarij numeri. Quaternarius autem continet illas quatuor vnitates, sed non cum præcisione, quia præter illas adhuc continet aliam vnitatem. Necesse est autem sic esse de speciebus, cum se habeant, sicut numeri: & numeri excedunt se per vnicam vnitatem; ita vt quilibet species numeri excedat alium numerum immediatum in vnitatem sola: necesse est igitur, vt species in substantiali perfectione se excedant, ita vt quilibet species excedat aliam vnico gradu essentiali: si enim non excederet quilibet species aliam in aliquo gradu, necesse esset omnes species esse eadem speciem, vt supra fuit declaratum, sed excedit quilibet species aliam. Fit autem iste excessus in vnitatem vnicam, scilicet in gradu vno.

Nam si daretur, quod aliqua species excederet aliam duobus gradibus perfectionis essentialis, posset dari species materiae, quæ excedatur, & excederet secundum vnium gradum.

Item esset discontinuitas in entibus vniuersi, quia quando cunque inter aliqua, quæ immediatè colligari debent, datur aliquod medium, non est ibi colligatio, & continuitas, quia medium intercedens tollit continuationem: res tamen vniuersi continuationem habent inter se, ergo non debet excedere aliqua species substantialis altera, nisi per vnium gradum substantialis perfectionis, cū immediatè sunt. Itē non essent

essent species sicut numeri, quia nulli duo numeri immediati se excedere possunt minus, quàm per vnitatem, nec etiam magis se excedunt: vnde nunquā sunt aliqui duo numeri distincti secundum speciem, qui habeant æquales vnitates, ita & in speciebus substantialis est vniam alteri esse æqualis perfectionis substantialis. Et sicut non potest vnus numerus immediatus excedere alterum, nisi in vnitatem, ita nō poterit vna species substantialis excedere alteram, nisi in vnico gradu substantiali.

Ex hoc autem necesse est, quod quilibet species contineat omnem inferiorem speciem eminenter, quia sicut se habent numeri, ita & species, sed quilibet numerus continet inferiorem se eminenter, ergo quilibet species continebit inferiorem se eminenter. Patet hoc ex descriptione huiusmodi continentia: est enim continere eminenter, quando vna res continet omnes perfectiones alterius detractis imperfectionibus, & additis quibusdam perfectionibus, sed sic est de quilibet specie, quod excedit immediatam vnico gradu substantiali: ergo continet omnem perfectionem illius, & aliquid supra. Continet etiam sine imperfectione, quæ erant in alio, quod continetur, vt sicut quaternarius continet quaternarium eminenter, quia omnem eius continet perfectionem, & vnitates illius, & non continet imperfectionem illius, scilicet præcisionem, cum quatuor vnitatibus, quia adhuc continet aliam: ita species humana continet omnem perfectionem reparam in specie equi, vel quacunquē alia, scilicet esse animal, & habere omnes gradus potentiarum sensituarum exteriorum, & interiorum, & amplius continet gradum perfectionis intellectualis. Ita Angelus continet eminenter hominem, quia perfectiones illius omnes habet, sed non cum præcisione, quia perfectiones suas habet homo alligatas motui, Angelus autem habet omnem perfectionem humanam non alligatam motui.

Nec valet si dicas, quod nō habet omnes perfectiones Angelus, quas homo habet, quia licet habet intelligere sicut homo, non tamen habet gradus potentiarum sensituarum, in homine autem tam sensitua quàm intellectualia potentia inest.

Respondendum est Angelum continendo intellectum habere aliquid perfectius potentis sensituius humanis, & intellectu simul. Quod patet, quia in homine intellectus non est aliquis gradus cognoscendi distinctus a potentis sensituius, ita quod sensitua nihil faciant ad intellectum, sed intellectus per se cognoscat, quæ cognoscere debet non egens sensituius potentis, nec vtens illis, & sensitua per se opus suum agant, quæ tunc cum intellectus sit aliquid superius potentis sensituius, & cognoscat quedam, quæ non capiunt potentia sensitua, superfluent sensitua sufficiente intellectu ad omnia: sed ponuntur sensitua potentia; tanquam quidam gradus necessarii ad actum intellectus, quia sine eis intellectus nihil capiet, & ipse sine intellectu non perueniet ad magnum gradum iudicij, sed erit sicut in pecoribus: ideo sunt potentia sensitua, & intellectua in homine tanquam sola intellectua, si per se posset intelligere non presupponendo actus aliquos sensituarum potentiarum, nec vtendo eis, aut recipiendo ab ipsis: immo perfectior foret potentia intellectua, si per seipsam posset intelligere omnia, quæ homo intelligit adiutus opere sensitua, quàm cum eget omnibus operationibus sensituius, sicut perfectius est vnium hominem habere vires ad per se portandum trabem, quàm quod duo homines eam portent.

In Angelo autem sic est, quia in eo ponitur sola potentia intellectua, tanquam cognitua, & nullæ sensitua sunt, quia non indiget intellectus Angelicus ad

Alph. Toft. super Iosue. Pars I.

intelligendum actu potentiarum organicarum præcedentium, sed per se ipsum intelligit, nec opus est ei, vt recipiat aliquas species rerum ab extra ad intelligendum, sicut recipit homo, quia in se habet, per quod intelligit: ergo sola intellectua potentia Angelica est perfectior intellectua humana, & omnibus sensitiuis eius, quæ ordinantur ad eam.

Si tamen potentia sensitua in homine haberet aliquem actum, qui non subordinaretur ad actum intellectus, & intellectus per seipsum posset intelligere nō vtens, aut presupponens actum organicum, non contineret eminenter Angelus humanam perfectionem, quin potius homo esset perfectior Angelo, sed ordinantur potentia sensitua ad intellectua, & omnes faciunt tanquam vnium gradum potentia intellectua per se potentis intelligere: ergo Angelus continebit perfectionem maiorem intellectus, quia intellectus suus per seipsum intelligit, quàm homo, qui ad hoc indiget potentis sensituius. Excedit autem in hoc, quia homo nō potest intelligere, nisi id cuius species ab extra receperit, Angelus autem non indiget ad intelligendum, vt recipiat alicuius rei speciem.

Amplius autem homo ad recipiendum perfectiones suas habet motum tanquam viam: Angelus autem sine motu recipit quicquid recipit. Ergo perfectior gradus essendi correspondet Angelo, quàm homini, & continet eminenter perfectiones, quæ sunt hominis, & non cum imperfectionibus, quas habet homo, scilicet recipere ab extra species, & habere motum. Ita de quacunquē specie ad alteram arguendum est, quod contineat eminenter omnes species eam, quæ sub ea immediate est, & omnes inferiores ad illam, quia aderit gradus substantialis perfectionis ad omnes illas.

De Deo autem conformiter dicendum est, quod contineat eminenter perfectiones omnium specierum, quia homo continet in se eminenter perfectionem omnium specierum rerum non animatarum, & animalium: Angelus autem continet eminenter perfectiones hominis, & consequenter minorum specierum, sed Deus continet eminenter Angelorum perfectionem, ergo continet eminenter perfectionem omnium rerum. Et hoc est quantum ad modum essendi.

An Deus contineat eminenter perfectiones omnium indiuiduorum, sicut continet specierum. Et quod quilibet substantia, seu gradus substantia quantumcunque minimus excedit perfectionem omnium accidentium etiam simul sumptorum. Quæst. LXIII.

Sed dicet aliquis, quod ex hoc patet Deum continere eminenter perfectionem omnium specierum substantialium, sed nondum patet eum continere eminenter perfectionem omnium rerum, quia præter naturas specificas sunt indiuidua, quorum quodlibet est tota natura speciei, & cum sint cuiuslibet speciei innumerabilia indiuidua, erit perfectio valde magna cum totiens multiplicata fuerit, sicut perfectio duorum hominum est dupla ad perfectionem vnus, & ad perfectionem horum fortè non erit eminenter se hñs perfectio diuina, vt aliquis excogitabit. Respondendum est, quod cum probatū sit Deum continere eminenter perfectionem omnium specierum, patet in de continere eminenter perfectionem omnium indiuiduorum substantialium. Pro quo sciendum, quod indiuidua non addunt aliquam perfectionem substantialem ad speciem, & multa indiuidua simul non sunt maioris perfectionis substantialis, quàm vnium, vt duo homines non continent maiorem perfectionem substantialem, quàm vnus homo, etiā si sint homines

E 4 infiniti:

Deus omnium specierum perfectiones eminenter continet.

infiniti: ideo qui continet totam perfectionem speciei humane eminenter, continebit quoque perfectionem substantialem omnium hominum. Nec valet, si dicas quod quilibet homo habet distinctam humanitatem particularem ab alio, quia non habet aliquid humanitatis istius, p. quod differat ab humanitate illius, nisi numerum & signationem materie, qua distinguitur. Ab lata autem materia signata non differunt iste duæ humanitates, sed hoc, quo differunt accidentale est, ergo nihil substantiale addit vna humanitas ad aliã, vel duæ humanitates ad vnã.

Sed adhuc dicit aliquis perfectiores esse duos homines vno homine, quia quilibet homo continet totam perfectionem speciei, ergo cum fuerit multoties facta additio vnus hominis ad alteri, duplabitur multoties perfectio specifica, & coniuncta perfectio mille hominum simul erit millecupla substantialiter ad perfectionem speciei, vel ad perfectionem vnus hominis, sicut est de binario, quia vnus binarius additus alteri facit maiorem perfectionem, quam si sit vnus binarius, & tamen ibi solum est replicatio indiuiduorum eiusdem speciei.

Respondendum est non esse sic de indiuiduis substantialibus, sicut de indiuiduis numerorum, quia indiuidua substantialia eiusdem speciei quotiescunque replicentur, nihil substantiale addit vltra speciem, indiuidua tamen numeri eiusdem replicata addunt aliquid vltra speciem, quod patet, quia mille hominum non est, nisi homo, nec dicunt magis de homine quã vnus homo, sed solum addunt in numero, quod est extrinsecum ad humanitatem. De numeris est è contrario, vt si ponantur tria indiuidua numeri binarij addent aliquid ad speciem, quia non solum erunt binarij, sed magis facient senarium, qui est alia species distincta a binario essentialiter: in indiuiduis ergo substantialibus additio indiuidui ad indiuiduum non mutat speciem, nec addit substantialem perfectionem, in numeris autem necessario mutat, ideo non est simile. Si tamẽ mille hominum adderet aliquid perfectionis substantialis ad speciem, non essent homines, vel homo. Quod patet, quia substantia speciei consistit in indiuisibili, ideo aliquota perfectione addita, necesse est mutari speciem, sed mille hominum non mutant speciem plusquam vnus homo: ergo non addunt aliquam substantialem perfectionem mille ad vnũ. Hoc modo patet, quod qui continet perfectionem specierum omnium eminenter continebit substantialem perfectionem omnium indiuiduorum. De perfectione accidentali manifestum est, quod contineat eam Deus eminenter. Nam substantia & accidens participant ens inæqualiter, sicut vitis, & propago, & subiectum, & accidens, ideo non est eis communis aliqua vna idea, sed est æquocæ prædicatio, vt satis clare ponit Aristot. 1. Ethico. c. de vniuersali platonico. Ergo necesse est, quod quæcunque substantia excedat in perfectione omnia accidentia, nam accidentia quantumcunque perfecta sint, nõ possunt supergredi naturam accidentis, & quæcunque substantia quantumcunque sit imperfecta non potest deficere a perfectione substantiæ, sed substantia excedit accidens, ergo necesse est quamlibet substantiam excedere omnes accidentes, ita vt omnia accidentia simul non sint ita perfecta, sicut vna substantia quantumcunque imperfecta sit, quia sicut nullum accidens quantumcunque perfectionis sit potest excedere naturam accidentis, ita omnia accidentia simul non possunt excedere naturam accidentis, & consequenter omnia simul non peruenient ad æqualitatem perfectionis substantiæ alicuius, ita vt si ponatur vnus gradus substantialis perfectionis, in quo saluetur natura substantiæ, & rursus ponantur oia accidentia è diuor-

parata illi gradui substantiæ non peruenient omnia ad æqualitatem substantiæ vnus gradus substantialis, sed quæcunque species excedit omnes alias inferiores, saltem secundum vnũ gradum substantialis perfectionis, ergo necesse est, quod quæcunque species excefferit aliam in perfectione substantiali sit simplex excellentior illa quantum ad omnem perfectionem. Et ponatur exemplum, vt sint duæ species immediate substantiales, in illa, quæ est inferior ponatur quocumque accidentia voluerimus etiam si esset possibile ibi poni infinita, & quodlibet diceret aliquam perfectionem, & in alia quæ excedit fm vnũ gradum substantialem non esset aliquod accidens, sed sola specifica perfectio, istius secunda perfectio substantialis esset maior perfectione substantiali, & accidentali simul sumpta prioris. Quod patet, quia qualibet substantia quantumcunque imperfecta est perfectior omnibus accidentibus simul sumptis, vt probatum est, sed ista secunda excedit primam in vno gradu perfectionis substantialis, in quo saluetur ratio substantiæ, quia alioquin non esset ista alia species a priori, ergo iste gradus, in quo excedit, erit maioris perfectionis, quam omnia accidentia quæcunque possint alicui inesse. Ideo non solum hanc speciem dicemus esse substantialiter perfectiorem altera, sed simpliciter etiam erit verum. Vnde sit regula, quod quæcunque species excedit aliam substantialiter, excedit eam simpliciter quantum ad omnem perfectionem inexistẽtem, & possibilem aduenire. De Deo similiter dicendum est, quod cum ipse contineat eminenter perfectionem omnium rerum substantialiter necessario excedet eas, quantum ad omnem perfectionem, ita quod non solum perfectio Dei est maior perfectione rerum quantum ad substantia sua, sed etiam quantum ad accidentalia simul sumpta. Hęc autem ex fundamentis naturalibus scientiæ aliquo assumpto ex fide inducta sunt. Ex prædictis patet, quod Deus contineat eminenter perfectionem omnium rerum quantum ad modum essendi, s. quod quamquam ipse non habeat modos essendi omnium rerum, vnũ habet, qui continet perfectionem quæcunque sit in omnibus illis, & nullam habet imperfectionem illorum, & insuper habet perfectiones alias, quæ non reperiuntur in rebus.

Quatuor sunt modi cognoscendi, quos Deus continet eminenter, licet non cognoscat omnibus illis modis sicut nos. Et quomodo intellectus aliquando cognoscit rem absolute aliquando sub conditionibus particularibus non particulariter, sed vniuersaliter, cum quod quid est obiectum sit intellectus, id est vniuersale, & non particulare. Quæst. LXXV.

DE modo autem intelligendi Dei idem est, quia sicut Deus, licet nõ habeat omnes modos essendi rerum habet quẽdam modum, quo continetur omnis perfectio aliorum modorum essendi: ita licet non habeat omnes modos apprehendendi rerum habebit modum quendam vnũ, quo contineatur tota perfectio modorum intelligendi aliarum rerum. Sunt autem modi cognoscendi quatuor, primus est sensitiuus quantum ad sensus exteriores; secundus est imaginatiuus quantum ad sensus interiores; tertius est ratiocinarius quantum ad intellectum nostrum facientem abstractiones, & vniuersalitates, & quantum ad angelicum intellectum; quartus modus est intelligentia quantum ad diuinam conceptionem. Quilibet horum est distinctus ab altero: nõ primus est quo comprehenduntur figuræ rerum, vel accidentia in materiali substantia existentes. Secundus modus est, quo cognoscuntur accidentia rerum sine presentia earum, & tamen sub rationibus particularibus. Tertius modus est, quo ex particularibus colligitur conce-

conceptus vniuersalis abstractione facta, & non consideratur proprietas in presentia subiecti, nec sub conditionibus materialibus. Quartus modus est, quo consideratur res simplicissimè, vt ita dicam, formaliter. Istos quatuor gradus ponit Boetius, de consola. lib. 5. Prosa 4. In his est regula, quod quidquid apprehendit per priorẽ apprehenditur per posteriorẽ, & non è prius: ideo semper posteriores modi sunt perfectiores prioribus, nam potentia visua, quæ pertinet ad primũ gradum solum colorem, & lucem considerat, auditua vero voces, gustatiua sapores discernit, & sic de ceteris: imaginatiua tamen non solum lucem iudicat, & colorem, sed etiam saporem discernit, & odorem, atque voces: & vt generaliter dicam, quidquid omnes quinque potentie sensitivæ exteriores iudicant, ipsa sola imaginatiua diiudicat, ideo necesse est esse perfectiorem quacumque exteriori sensitivæ, & hoc verum est de quacumque potentia sensitivæ interiori, s. sensu communi imaginatiua phantastica, aestimatiua, memoratiua: qualibet enim harum iudicat de omnibus obiectis, de quibus quinque exteriores iudicauerunt, ideo necesse est esse quamlibet harum valde perfectiorem quacumque exteriori. Sicut potentia auditua esset perfectior quacumque sensitivæ exteriori, si ipsa esset ad videndum, audiendum, gustandum, tangendum, & odorandum, & qualibet reliquarum ad vnũcũ actum esset, & ista diceretur continere omnes alias eminenter, quia continet perfectionem earum, & insuper plus. Conformiter de qualibet interiori sensitivæ dicendum est, quod contineat eminenter omnes sensitivæ exteriores, quia qualibet de interioribus iudicat de omnibus, de quibus iudicant omnes potentie exteriores, & amplius non cognoscit cum ea imperfectione, cum qua cognoscunt potentie exteriores, quia illæ solum obiecto presente cognoscunt, interiores autem potentie nihil magis cognoscunt præsentẽ obiecto, quã absente: immo realiter ab obiecto non potest fieri in eas aliqua specierum immediata defluxio, sed fit in potentias sensitivæ exteriores, & inde in imaginatiuas potentias atque organa. Non dependere autem ab obiecto actualiter perfectio quẽdam est, quam addunt potentie interiores super exteriores: ideo quilibet interiorum eminenter continet omnes potentias exteriores. Intellectus autem qui est potentia tertij gradus continet eminenter omnes potentias sensitivæ exteriores, & interiores: primo enim omnem earum perfectionem continet, secundo autem non apprehendit cum imperfectione earum, & aliam superaddit perfectionem. Nam intellectus omnia intelligit, quæ oculis certantur, auditu, gustu, odoratu, & tactu iudicantur: sed nec videndo, nec audiendo hoc percipit, sed intelligit deo: etiam non cum imperfectione potentiarum sensitivæ exteriorum, quia illæ non perficiunt actus suos, nisi præsentẽ obiecto: intellectus autem nullam obiecti præsentia, vel absentia mouetur: etiam potentie exteriores cum percipiunt actualiter, ab obiecto immutantur, intellectus tamen nunquam a materiali obiecto quidquam suscipit.

Item continet intellectus eminenter omnes potentias sensitivæ interiores, quæ imaginatiuæ vocantur. Nam omnes actus earum explet: quidquid enim circa susceptas species quinque potentie interiores agunt hoc intellectus vnico actu facit, & non cum imperfectione harum potentiarum: istæ enim species materialium, licet in materia non suscipiant, & in ipso subiecto, tamen sub conditionibus particularibus suscipiunt: intellectus autem conditiones particulares rei considerare potest, sed nihil considerat sub conditionibus materialibus, ita quod species rerum, per quas intelligit non representat ei sub omnibus particula-

ritatibus, sicut potestis ipsis sensitivis: cum autem intellectus iudicat de conditione particulari, non est ipsa ibi, vt conditio particularis rei intellectus, sed vt obiectum intelligibile, cum vero apprehenditur species rerum per potentias sensitivæ exteriores, vel interiores particulares conditiones non sunt ibi, vt obiecta intellecta, sed vt conditiones obiecti apprehensi, & diiudicati, sine quibus conditionibus non potest species illa representare illi potestiam quidquam, intellectus autem cum conditionem rei particularem intelligit nõ eam, vt conditionem obiecti accipit, sed vt obiectum per se intelligibile. Et ob hoc conditiones particulares intellectus vniuersaliter intelligit. Et est verum illud, scilicet, quod intellectus semper apprehendit vniuersaliter, & est de vniuersali, scilicet quantum ad modum apprehensionis, licet obiectum aliquando particulare sit. & patet quomodo intellectus semper vniuersaliter rem apprehendat, scilicet ipsam rem puram, sine conditionibus particularibus, & potentie omnes sensitivæ cum conditionibus particularibus necessario percipiunt. Nam cum aliquis videt Sortem videt eum esse album, esse crispum, esse magnum, esse paruum: indutum, vel nudum: iacentem, vel sedentem: vel quiescentem, vel in motu, & sic de ceteris conditionibus, & istæ sunt conditiones particulares. cum vero Sortes videtur si possit videri sine conditionibus materialibus, solum Sortes conspiceretur, sed cum aliquis videt Sortem necesse est, vt hæc omnia videat, & dato, quod vellet videre Sortem qualiter est albus, & crispus, non poterit hoc solum videre, si iacet, vel stat, mouetur, vel quiescit, est magnus, vel paruus, est distans, vel prope, & sic de ceteris, ideo nõ solum qui per potentias sensitivæ apprehendit, particulariter apprehendit, sed etiam impossibile est aliter apprehendere.

De interioribus autem sensitivis potentijs eodem modo fit, quia sepe representantur res per somnium sub conditionibus suis particularibus magni, vel parui: loquentis, vel tacentis: induti, vel nudi: quiescentis, vel actualiter moti, & sic de ceteris.

In intellectu autem est è contrario, quia non est necesse intellectum sub conditionibus particularibus cognoscere ipsas res. Nam tunc non posset intelligere hominem, nisi vt album, & sedentem, vel motum, & sic cum ceteris conditionibus suis, intellectus tamẽ cognoscit interdum solam quidditatem, nulla posteriora cognoscendo, ergo nõ est necesse, quod cognoscat sub conditionibus particularibus.

Item non potest cognoscere intellectus sub conditionibus rei materialis, sed quamcunque rem puram considerat: nam cum intelligit per speciem hominis solum hominem intelligit, & impossibile est, quod intelligat aliquid alterum, cum verò per speciem albedinis intelligit, solam albedinem considerat, & cum per speciem crispitudinis, solam crispitudinem contempletur. & sic de qualibet conditione materiali: ipsa enim pro se habet speciem, per quam distincte cognoscitur tanquam obiectum, & non cum eo, cuius est conditio particularis. Et ob hoc est, quod sicut cognoscit intellectus Sortem, non considerando eius albedinẽ, ita interdum cognoscat albedinem Sortis, non considerando Sortem, & interdum crispitudinem eius motum, & figuram distantiam situationem, & ceteras conditiones, ita vt nõ magis videat crispitudo Sortis conditio particularis, quam Sortes conditio crispitudinis: vtrumque enim ab altero absolutum est, & per se intelligibile. Si tamen cognoscerentur ista, vt conditiones particulares rerum, non cognoscerentur per se, sed cum ipso, cuius sunt conditiones, sed cognoscuntur distincte non habendo aliquam magnitudinem ad

nem ad subiectum, cuius sunt conditiones: ergo quam sint particulares conditiones, tamen non comprehenduntur, ut conditiones particulares, sed ut obiectum per se intelligibilia.

An intellectus cognoscat conditiones particulares sub conditionibus particularibus, & non vniuersaliter. Quæst. LXVI.

ET si obijciatur, quod sicut cum videmus Sortem videmus eum album, vel nigrum, sedentem, vel iacentem, magnum, vel paruum, & sic de ceteris conditionibus, ita interdum Sortem intelligimus esse album, & moueri, & esse felicem, & in scholis, vel platea, & indutum, &c. ita ut nihil differat apprehensio intellectus a iudicio sensitivo in conditionibus particularibus.

Respondendum est, quod intellectus nunquam potest concipere rem cum conditionibus particularibus quod est concipere particularitatem, sed semper vniuersaliter, cum tamen ista intelligit, non apprehendit obiectum cum conditionibus particularibus, sed apprehendit obiectum per se, & conditiones particulares per se tanquam obiecta, sicut intellectus noster per speciem hominis intelligit hominem, & per speciem motus intelligit eum moueri, & per speciem albedinis intelligit eum album, & sic de ceteris. & tunc quælibet species istarum representat vniuersaliter, quia representat naturam rei sine aliquibus conditionibus: nam sicut dicimus hominem intelligi vniuersaliter cum sola eius quidditate concipimus, ita albedo signabit vniuersaliter, si sola naturam albedinis signet, sed sic fit, quia cum aliquis apprehendit per intellectum hominem esse album, & moueri in scholis, per multas species hoc apprehendit: nam per speciem hominis iudicat hominem, & nihil amplius, & istud est concipere vniuersaliter: per speciem albedinis iudicat de albedine eius, & nihil magis, ideo vniuersaliter signat, per speciem motus iudicat eum moueri, & per speciem scholarum, & situs, vel locationis iudicat eum in scholis esse: eidem enim quælibet species harum representat aliquam rem, & vniuersaliter, quia sine conditionibus materialibus, cum tamen quælibet habeat aliquas conditiones materiales, quod autem intellectus iudicat Sortem esse album, & moueri in scholis non est per aliquam vnam speciem, quæ representat Sortem sub conditionibus suis particularibus, sed est per actum complexionis, quæ facit intellectus componendo, & diuidendo, sicut intelligimus omnia, quæ sunt in aliquo libro non per aliquam speciem incomplexam signantem, sed per complexionem plurium vocum signatarum, quarum quælibet representat naturam rei cum imponitur absolute.

Si autem aliqua esset species, per quam representaretur intellectui nostro Sortes cum conditionibus suis materialibus, necesse erat, quod per actum incomplexum cognosceret Sortem cum omnibus his. Et forte aliquis pauca considerans hæc concedet distinguere nesciens de actu complexo intellectus nostri, & de actu incomplexo. Sed non potest stare, quia tunc cum esset conditio speciei illius representare rem sub conditionibus materialibus, necesse erat, ut intellectus sub materialibus conditionibus intelligeret, & tamen aliquando sine conditione aliqua materiali solam quidditatem rei intueretur.

Item si species aliqua esset, sub qua cognosceretur res sub conditionibus materialibus, necesse esset, quod cum intellectus cognosceret rem, & vnam, aut duas conditiones eius materiales, cognosceret omnes, quia species illa representaret sub omnibus conditionibus ma-

terialibus, sed potest intellectus cognoscere rem, & duas conditiones eius materiales, non cognoscendo ceteras: ergo non cognoscit per speciem aliquam representantem obiectum sub conditionibus materialibus. Pater hoc in apprehensione sensitiva: nam cum quis videt Sortem non solum videt eum esse album, sed etiam crispum, in motu, vel quiete sedentem, vel iacentem, & sic de ceteris conditionibus materialibus, & non potest contemplari vnam quin conspiciat alteram, intellectus tamen non omnes, sed quasdam interdum considerat, & quod amplius est, si aliquis nunc intelligebat Sortem esse album, & moueri in scholis, poterit immediate cognoscere Sortem prout vnum est album, & tamen si eadem species est, quæ representaret hoc, & illud, necesse esset, ut intellectus per eam intelligeret quidquid ipsa signaret, quia in potestate patientis non est quid, & quantum, & a quo patitur, sed sunt hæc in potestate agentis: ergo non apprehendit sub conditionibus particularibus intellectus.

Item si intellectus apprehenderet sub conditionibus particularibus, non posset apprehendere ad conditionem rei, non apprehendendo subiectum: sicut potentia visiva cognoscens sub conditione materiali, non potest videre crispitudinem Sortis, quin videat Sortem: nos tamen interdum intelligimus crispitudinem non considerando aliquem, cuius sit crispitudo, ergo non cognoscit intellectus sub conditionibus particularibus.

Ad saluandum autem hæc duo, quomodo stent in intellectu, sicut quod interdum cognoscat rem absolute, sine aliqua conditione particulari, & interdum cum conditionibus particularibus.

Dicendum est, quod intellectus apprehendit quæcunque rem vniuersaliter, id est solum naturam rei apprehendens, & non cum conditionibus illius, & quæcunque species intellectui representatur, solum ei representat naturam rei. Vnde si species hominis presentetur, solum hominem intelligit, & impossibile est aliquid ultra cognoscere, ita si opponatur species crispitudinis solum crispitudinem cognoscat. Et ob hoc est, quod interdum cognoscit intellectus crispitudinem alicuius, vel motum, non cognoscendo cuius sit motus, vel crispitudo, & tamen iste sunt conditiones particulares alicuius. Vnde tunc vniuersaliter cognoscit istas conditiones materiales, scilicet solam naturam crispitudinis, vel albedinis recipiendo, interdum autem intellectus fertur super multas species simul, & tunc per actum complexionis format conceptum compositum, sicut quod ferat super speciem Sortis, & super speciem albedinis, & motus, & distantia, & tunc prædicat alterum de altero format complexionem dicens Sortem esse album, & moueri in distantia, & non est aliqua vna species representans Sortem sub his conditionibus particularibus, sed quælibet representat aliquam eius conditionem, & vniuersaliter, cum solum signet naturam illius conditionis, sine accidentalibus eius: & sic quamquam intellectus concipiat rem, & conditiones eius particulares, interdum non cognoscit rem sub conditionibus particularibus: multum enim ista differunt, quia cognoscere rem aliquam sub conditionibus particularibus, est cognoscere eam per aliquam speciem, quæ representet eam cum omnibus conditionibus eius, sicut est, & hoc reperitur in sensitivis potentijs, ubi ipsa similitudo, qua cognoscitur res simul importat conditiones materiales eius, & non potest vnum sine altero haberi, cognosci rem, & conditiones eius materiales est, quod sint plures species, quarum quælibet representet vnum ens absolute, & per complexionem illarum specierum iudicat intellectus simul de re, & de conditionibus materialibus

libus eius, quia quædam species signat rem ipsam simpliciter, sine aliqua conditione materiali, & alia species signat vnam conditionem materiale quantum ad naturam illius conditionis solum, & sic cognoscuntur conditiones materiales rei, & ipsa res tanquam de quolibet eorum esset separata in intellectu, & illud vocatur cognoscere rem, & conditiones materiales, sed non rem sub conditionibus materialibus. Et hoc modo est verum, quod intellectus nunquam potest cognoscere rem aliquam sub conditionibus materialibus, sed potest cognoscere conditiones materiales, & hoc est, quod cognoscat semper vniuersaliter, quia quamcunque rem cognoscit solum cognoscit, ut est in natura sua, sed cum plures species signantes naturas vniuersaliter coniunxerit, faciet complexionem rei cum conditionibus suis particularibus. Nam quælibet conditio particularis est aliqua natura, quæ representari potest vniuersaliter, scilicet, albedo, morus, crispitudo, &c.

Item hoc modo est verum, quod intellectus solus est de vniuersalibus tanquam de obiectis, accipiendo incomplexum: quia nulla species potest intellectui representare aliquid, nisi in complexum, ut patet de quolibet specie, & illa non poterit signare nisi visibiliter. Nam si sola speciem albedinis intellectus consideret, non poterit per eam intelligere aliquas conditiones particulares, sed solam albedinis quidditatem, & sic de ceteris, illud autem est vniuersale. Nam in subsistendo nulla albedo est, quæ sola naturam albedinis habeat, sed superaddit conditiones alias, tamen in representando speciem albedinis intellectui solam quidditatem signat. Et sic de quolibet necesse est, ut omne incomplexum ab intellectu acceptum sit vniuersale, id est natura vniuersaliter considerata, & hoc sufficit ad naturam vniuersalitatis, licet id, quod consideratur, sit solum indiuiduum. Quod autem per complexionem plurium signatarum specierum fiat aliquis complexus signans rem cum conditionibus suis particularibus, per accidens est, & sic intellectus sola vniuersalia apprehendit, & vniuersaliter, & hoc est intellectum facere abstractiones, sicut quod homo subsistit in conditionibus particularibus. Et non est aliquis homo, qui solum homo sit, sed aliquid alterum ultra hominem est, intellectus autem ex natura sua apprehendit rem vniuersaliter, ut dictum fuit, quia species representatiua non potest ei signare rem sub conditionibus particularibus, ideo ex natura sua intellectiua est abstractiua, quia non potest cognoscere aliquid incomplexum, nisi per abstractionem. Vnde non solum intellectus abstrahit cum cognoscit hominem, non considerando conditionem eius aliquam materiale, sed etiam cum cognoscit Sortem non cognoscendo albedinem crispitudinem, & motum ceteraque conditiones, in quibus Sortes subsistit. Nam hic abstrahitur res a conditionibus suis, ideo est abstractio, & hoc modo Sortes continet vniuersale, quia vniuersaliter apprehenditur. Et quia non potest intellectus apprehendere aliquam rem incomplexam, id est cognoscere sub conditionibus suis materialibus, necesse est omnem actum incomplexum intellectus esse abstractiua. Nec est abstrahere depurare species a conditionibus materialibus, ut quidam fati imperite phantasiatur: nam nec est intelligibile quid sentiant, quia cum intellectus sit potentia passiva, quomodo habebit aliquam actionem super species ad depurandum, quia iam esset passiva species, & intellectus potentia actiua, sed è contrario magis ponimus, intellectum esse passiuum, & speciem agentem. Quod si obijcias intellectum distingui per agentem, & potentiale tanquam per diuersas virtutes, & posse agere super species.

Respondendum est non poni intellectum agentem ad hoc, sed est quædam virtus, vel lumen, quo, cum est semus prius in potentia ad intelligendum, reducti sumus ad actum, vnde non potest depurare speciem tollendo ei conditiones materiales, cum quibus representat: nam tolleret ei naturam suam, quia vnde accepit species, quæ representaret Sortem, accepit etiam, quæ representaret sub conditionibus particularibus Sortis. Si ergo poterit intellectus depurare speciem tollendo ei conditiones particulares, quæ de natura eius fuerint, poterit etiam tollere, quod non representet rem illam quam representabit, & sic per speciem hominis non intelliget intellectus hominem sed capram, quia ita poterit eam mutare a suo signato, sicut mutat a conditionibus. Sed falsum est, magis autem, & verisimilius dici poterat, quod intellectus depuraret species a conditionibus particularibus, id est, quod quamquam species representaret rem sub conditionibus materialibus, quia tamen intellectus est immaterialis, non potest per speciem illam apprehendere, nisi conditionem naturæ rei immaterialiter, id est, sine conditionibus accidentalibus. Sed de hoc super sedendum est, veritas autem modi intelligendi est, ut supra declaratum est. Depurationes ergo specierum, ut communiter quidam opinantur somnia quædam sunt. Ex prædictis patet, quod intellectus apprehendit, sine imperfectione, sub qua apprehendunt potentie sensitivæ interiores, & exteriores, quia cognoscit vniuersaliter, sine conditionibus materialibus, potentia autem aliquid cum conditionibus illis, & alijs imperfectionibus, quæ dictæ sunt. Continet autem intellectus amplius perfectionem quandam, quæ non est in sensitivis, quia potest cognoscere multa, quæ nullatenus iudicant potentie sensitivæ, ut substantias separatas speculatur, quas tamen non intuemur: sensitivas proprietates quoque substantiarum intellectu inuestigamus, quæ ad sensum non patent, licet hæc omnia ortum habeant ex quibusdā, quæ sunt in sensu, multæ aliæ intellectus perfectiones sunt, quæ non sunt in sensibus, ergo continet intellectus eminenter omnes potentias sensitivas, tam interiores, quam exteriores.

Quomodo intellectus diuinus excedat, seu contineat eminenter intellectum humanum, et angelicum iuxta quatuor modos cognoscendi. Quæst. LXVII.

CONFORMITER autem quartus gradus potentiarum iudicatiuarum, scilicet intelligentia excedit intellectum, & continet eum eminenter, est autem in Deo solo intelligentia, hæc autem continet totam perfectionem intellectus, quæ est in intelligere, quia quæcunque intellectus intelligit, & non solum quæ intelligit, sed etiam omnia, quæ intelligere potest: multa quippe intelligibilia sunt a nobis, quæ nondum intellecta sunt, Deus tamen omnia intelligit.

Continet autem eminenter aliqua Deus, quæ non intelligit humanus intellectus, nec intelligere potest, & non intelligit cum imperfectionibus, cum quibus humanus intellectus iudicat. Primum patet quia Deus intelligit quæ sunt, & quæ possibile sunt, & etiam cuncta, quæ sunt impossibilia. Etiam Deus intelligit infinita, intellectus autem humanus non capit infinita. Intelligentia etiam diuinam substantiam cum omni perfectione Dei intelligit, nihilque in Deo relinquunt, quod intellectum non sit, quia aliàs ex aliqua parte Deus esset ignorans, cum se non intelligeret totaliter, quod est falsum, sed Deus est infinitus, ergo infinitum plene cognoscit, nos autem licet cognoscamus Deum, quod infinitus est, eum tamen nemo comprehendit.

Ad quod est necesse ponere intellectum agentem in alia.

Depurationes spirituum sunt somnia, & chimæ.

Quid sit intellectus abstrahere

prehendit, nisi ipse seipsum. In hoc ergo intelligentia continet perfectionem, & infinitam quidem super intellectum. Secundum erat, quod non intelligit sub imperfectionibus, sub quibus intelligebat humanus intellectus: nam cum aliquid intelligimus necesse est, ut speciem receperimus per quam intelligamus, Deus autem nihil recipit in se omnia habens, ut supra declaratum est de ideis. Item perturbatis organis, in quibus conferuantur species in nobis, intellectus non potest intelligere quidquam: in Deo autem nunquam sequitur perturbatio. Item homo cum difficultate, & studio intelligit: Deus autem sine labore. Item homini quaedam sunt magis nota, per que deducitur in aliam minus nota, in Deo autem non est aliqua via intelligendorum, sed omnia aequaliter intelligit. Item homo non potest intelligere, nisi per discursum, Deus autem simul cuncta intelligit. Item homo circa singula intelligibilia habet actus singulos: Deus autem omnia unico actu semper manente intelligit. Item homo in intelligendo quaedam habet preterita, quaedam futura, alia autem presentia: Deus autem cuncta presentia habet, & sic de multis alijs perfectionibus intelligentie, que non reperiuntur in intellectu, & sic eminenter continet diuina intelligentia humanum intellectum.

Eodem modo ad intellectum Angelicum se habet, quod illum excedit in multis perfectionibus, tum quia plura intelligit quam intellectus Angelicus, qui Angelicus intellectus non intelligit omnia, que sunt, & que possibilis sunt, & que impossibilia: Deus autem omnia hac: Angelus tamen nec ipsa omnia, que sunt intelligit, quia eorum quaedam eis quotidie reuelantur. Item Angelus totum Deum non comprehendit, sed tantum de Deo intelligit, quantum ei Deus conatur elargiri ad eius beatitudinem. Angelus non intelligit omnia simul, que intelligit, sed successiue.

Item angelus quotidie acquirit nouas intellectiones. Item Angelo aliquid preteritum, & aliquid futurum est, omnia autem in Deo e contrario accidunt, & sic de multis alijs imperfectionibus, que sunt in Angelico intellectu, & non in diuina intelligentia.

Ex predictis patet, quod sicut Dei modus essendi non continet omnes modos essendi realiter, sed eminenter continens omnes perfectiones eorum, ita modus cognoscendi Dei non continet aliarum rerum modos cognoscendi, sed eos continet eminenter, quia quidquid perfectionis in illis est, continet: & sic patet, quod licet Deus omnia intelligat, tamen per modum preteriti, & futuri non intelligit, quia non conuenit perfectioni eius, sed omnia intelligit per modum presentis. Multa alia argumenta contra hoc de intelligentia Dei in presentia fieri possent, sed ex predictis patet modus soluendi.

An Deus possit cognoscere aliquid, antequam fiat, & an sequatur Deus non intelligit rem, antequam fiat, ergo incipit eam intelligere. *Quest. LXVIII.*

Amplius autem dicendum est ex predictis, quod Deus non potest intelligere aliquid, antequam fiat. Quod patet, quia Deus non potest aliquid intelligere, nisi cum ipse est, sed Deus non est ante aliquam rem, ut supra probatum, quia non est ante diem iudicii, non est ante formationem Adæ, nec est ante passionem Christi, ergo non poterit intelligere rem antequam fiat.

Item si diceremus, quod Deus intelligit rem antequam fiat, quæretur, an intelligeret dum fieret, an non: si dicatur, quod non intelligit cum sit sequitur, quod intellectio Dei cessat, & interruptur, sed falsum est, quia intelligere Dei est esse suum, & sicut esse eius nunquam

cessat, ita nec intelligere, ergo intelligit rem, quando sit. His datis, sequitur quod esse Dei non sit totum simul, quia esse est intelligere in Deo, cum ergo intelligat rem antequam fiat, & quando sit, necesse est esse successione, quia prioritas, & posterioritas successione dicunt: eternitas autem, in qua Deus est tota simul est, ideo non poterit intelligere antequam fiat. Sed contra hoc arguetur, quia Deus intelligit omnia, & semper illa intelligit: ergo quamcumque rem ab eterno intelligit, sed nulla res est ab eterno, nisi Deus: ergo Deus intelligit omnia antequam fiat. Quod patet, nam Deus ab eterno est: & tunc queritur, an Deus omnia intelligat, & respondebitur, quod sic, ergo intelligit me currere, & comedere atque bibere, quod est nunc. Et tunc queretur, an Deus ab eterno intelligat me currere, & comedere, quod est nunc, an non. Si dicas, quod non: ergo aliqua perfectio Deo adueniet ex tempore, sed falsum est, quia Deus habet totum esse suum simul, & nihil ei ex tempore aduenit, ergo ab eterno intelligit me currere, & comedere, sed ego non curro ab eterno, & comedo, sed nunc, ergo prius intelligit rem quam sit. Respondendum est non valere consequentiam, & cum dicitur, an Deus intelligat ab eterno me comedere, & currere concedendum est, quod sic: cum vero dicitur, quod non est ab eterno comedere, & currere eodem modo conceditur: & cum infertur ergo prius intelligit rem, quam fiat, non tenet consequentia. Nam si arguat sic, ista res est ab eterno, & illa non: ergo ista est prius, quam illa: non tenet consequentia, quia eternum non est prius quam temporale, vel quam, quod nunc est: teneret tamen accipiendo eternitatem iuxta modum vulgarè, & sicut accipit Aristoteles. 8. Physico. loquens de eternitate motus, & mundi, quia vocatur ibi eternitas duratio temporis infinita: nos tamen eternitatem accipientes proprie prout est mensura essendi distincta a tempore, & euo, dicimus eternitatem esse interminabilem vitam, vel durationem simul totam. Et quia simul tota est, non potest precedere ad aliquam rem, nec succedere, quia iam non esset simul tota, sed pars prederet partem. Deus autem eternus est, ergo non est ante aliquam rem, nec potest intelligere quidquam antequam fiat. Sed aliquis arguet contra hoc, scilicet Deus intelligit rem, & non antequam fiat, ergo incipit eam intelligere ex tempore, sed in Deo nihil esse incipit, quod non fuerit, ergo antequam res fiat eam intelligit.

Dicendum, quod Deus nihil incipit intelligere ex tempore, & non solum non incipit ex tempore, sed nullo modo incipit quidquam eo, quod omnia simul sunt. sed consequentia non valet, scilicet Deus non intelligit rem antequam fiat: ergo incipit eam intelligere ex tempore, quia Deus intelligit omnes res ex eternitate, & tamen eternitas non est ante nunc, nec ante postea cum sit tota simul, ergo intelligens ex eternitate non intelligit rem antequam fiat. Sed tunc arguetur, ista res non incipit esse ante instans istud, & in toto tempore precedenti non fuit, sed Deus non incipit eam intelligere antequam fiat, ergo in toto tempore precedenti Deus ignorauit rem hanc, & sic in toto, vel maiori tempore Deus ignorans erit, sicut sciens, quod est absurdum.

Respondendum, quod istam rem, que fit in isto instanti Deus non cognouit ante istud instans, quia non cognouit illam in aliqua parte temporis, que prederet hanc, nec in aliquo instanti, quod prederet ad hoc habendo positionem in tempore, nec in aliqua parte eternitatis, vel tota eternitate, que prederet istud instans, sed cognouit in ipsa tota eternitate, que non prederit ad istud instans, nec subsequitur, cum sit tota simul. Et cum arguitur Deus non cognouit rem antequam

ante

ante istud instans, ergo in toto tempore precedenti A fuit ignorans: non tenet ista consequentia, teneret tamen, si Deus nunc, cum res esse cepit, eam cognouisset, & in toto sequenti tempore cogniturus esset, & ante istud instans non cognouisset: sicut est de nobis, qui in tempore veritates aliquas acquirimus, quas prius nunquam habuimus, & postea illas scimus. Dicitur enim in toto tempore priori fuisse ignorantes, Deus tamen, sicut non cognouit rem antequam fieret, ita nec cognoscit in aliqua parte temporis sequentis, nec in ipso instanti, in quo res primo est, quia Deus in eternitate est, & in eternitate intelligit: eternitas autem, nec tota est in tempore, aut in instanti temporis, nec aliqua pars eius est in tempore, ideo si vellemus, satis concedere poteramus consequens, scilicet, quod Deus in toto tempore precedenti ignorauit, non accipiendo ignorauit, id est tunc nesciuit, & postea acquisiuit, sed ignorauit, id est, quod in precedenti tempore non sciuit, quia Deus proprie loquendo in nullo tempore est sciens, quis Deus nullo tempore est, ergo in nullo tempore est sciens: sed in eternitate est, & in ipsa est bonus, & infinitus, & omnia attributa: non tamen debet concedi ista propositio, quia malum sonum generat, eo quod aliter exponeretur ab auditoribus communibus.

Sed adhuc arguetur cum Deus formauit Adam, an intelligebat ipsum Adam, qui erat ei simul, tunc queritur, an intelligebat aduentum Antichristi, aut non: si dicas, quod non, ergo non intelligebat omnia simul: si autem dicatur, quod tunc intelligebat aduentum Antichristi, & ille non erat tunc, ergo antequam esset, intelligebat eum.

Respondetur, quod non intelligebat eum antequam esset, & cum dicitur, quod Deus intelligebat Adam, quando formabat, & tunc intelligebat aduentum Antichristi, concedendum est, quod quodcumque Deus intellexit Adam intellexit aduentum Antichristi, & tamen negandum est, quod Deus intelligebat Adam, quando eum formauit, quia formatio Adæ fuit in instanti temporis, & in illo Deus nec habere esse, nec intelligere, aut aliquid sui, sicut nec in tempore, & sic antecedens est falsum. Potest tamen concedi in alio sensu, scilicet Deus intelligebat Adam, quando formabat eum accipiendo, quando pro illo instanti, id est non definebat eum intelligere tunc, & in hoc sensu est verum, quod etiam Deus, quando formauit Adam non definebat intelligere Antichristum, sed non sequitur tunc, ergo intelligebat aduentum Antichristi antequam esset, quia ista negatiua, scilicet non definit intelligere tunc Antichristum, non conuertitur in affirmatiuam temporalem. Nam ista est vera in illo tempore Deus definit esse, vel definit intelligere, quia si detur suum oppositum, scilicet in aliquo tempore Deus definit esse, vel intelligere, sequitur quod in aliquo tempore fuit ens, & post illud definit esse ens, quarum vtraque est falsa, & tamen affirmatiua est falsa, scilicet, quod aliquando Deus intelligebat Adæ, ergo non conuertitur ista negatiua Deus non definebat intelligere Adam cum formauit eum, in istam affirmationem Deus intelligebat Adam, quando formabat, quia tunc, aut vtraque esset vera, aut vtraque falsa.

Sciendum autem circa predicta, quod Deus intelligit omnia, & simul illa intelligit, non tamen in toto tempore, nec in aliqua parte temporis, aut in aliquo instanti intelligit, sed in ipsa tota eternitate, que est simul tota, & ista coexistit toti tempori, & cuilibet parti temporis aut instanti: non quidem, quod coextendantur partes eternitatis partibus durationis, sicut coextenditur duo magnitudines, aut duo successiua in

vide sup. q. 53.

Deus oia intelligit i tota eternitate, & no in tpe, nec aliqua parte ipis.

partibus succedentibus, quia eternitas non habet partes durationis, sed est tota simul, sed dicitur coexistere toti tempori tota, & cuilibet parti temporis, & cuilibet instanti tota, quia non cessat esse in toto tempore, nec in parte eius aliqua, aut instanti, & hoc modo cum intelligere Dei sit in tota eternitate, & illa coexistat toti tempori, necesse est, ut intelligere Dei sit in toto tempore accipiendo, quod non definit intelligere in aliqua parte temporis, sed secundum hoc non sequitur, quod Deus intelligat rem aliquam esse antequam fiat, immo est impossibile, quia licet partes temporis habent inter se processionem, & successionem, tamen eternitas coexistit cuilibet earum tota simul, & ipsamet eternitas, que coexistit tempori, in quo erat Adæ coexistit tota simul, & secundum idem totum tempori, in quo erit Antichristus. Sicut ergo eternitas coexistens simul tempori, in quo erat Adam non precedit illud, sed est presentis, ita & coexistit tota simul tempori, in quo est Antichristus: ergo non precedit magis ipsum tempus, in quo est aduentus Antichristi, quam ad tempus, in quo erat Adam, ergo licet dum Deus formaret Adam, intelligeret eum, & tunc intelligeret aduentum Antichristi, quia non est illud in instanti in quo Adam formatus est, sed in eternitate que coexistit illi instanti, & ipsamet coexistit tempori aduentus Antichristi, ergo non precedit intelligere ad ipsam rem, prederet tamen, si vere esset intelligere Dei in illo instanti, in quo formatus est Adam.

Quatuor argumenta principalia contra conclusionem positam. *quest. 68. Et in quo sensu sacra Scriptura dicat, quod Deus nouit omnia antequam fiant, & quomodo sunt pie exponenda. Et quod scientia Dei licet sit causa rerum, tamen non prederit ipsas res, & quare. Quest. LXXIX.*

Sed adhuc obijciatur, quia Daniel. 13. dicitur ex verbis Susanna: Domine, qui nosti omnia antequam fiant. Aliquis forte responderet hoc non esse verum: nam licet illa sic orando dixerit, non sequitur esse verum: multa enim hoc modo sacra Scriptura refert dicta ab alijs, que vera non sunt, non quidem, quod scriptura falsum dicat afferendo aliquid dictum fuisse, quod non fuerit dictum, sed quod ipsa refert mendacia, que alij dixerunt: sed ipsa non afferit aliquid falsum: sicut in libro Gene. 27. narratur mendacium Iacob dicentis se esse primogenitum Isaac, & mendacium fratrum Ioseph dicentium eum esse de uoratum a fera, & quod inuenerint vestem eius Gene. 37. & mendacium vxoris putipharis contra Ioseph Gen. 29. & plurima in alijs libris, ita potuit esse hoc. Sed non est ueniens responsio, quia sacra Scriptura tota hoc approbat, & sacri doctores. Respondendum est ergo aliter, scilicet ista verba conceduntur ad sensum quem accipit sacra Scriptura, scilicet Deus nouit omnia antequam fiant, id est non cognoscit res postquam uiderit, aut au dierit, sicut nos, qui cognitionem ex ipsis rebus factis sumimus, scientia autem Dei non causatur a rebus, sed magis est causa rerum, ut oes concedunt. nec etiam incipit esse in aliqua parte tpe, id autem quod nunquam fieri incipit est a tpe infinito, & est ante omnia, ergo cum scientia Dei nunquam incipiat, sed cum ipso est ab eterno, dicit esse antequam res fiant: non tamen accipitur proprie, scilicet Deus cognoscat res antequam fiant, id est in aliquo tpe priori siue ab infinito, siue non cognouerit, quia tunc tolleretur simultas esse Dei, & sic ex eternitate argueretur contra eternitatem. Multa locutiones huiusmodi sunt in sacra Scriptura, que conceduntur ad bonum sensum scilicet, ad eum, que vulgo facimus, & tamen proprie sumendo false sunt. Sed adhuc arguetur, quod Deus cognoscat res antequam fiant, quia

Colligit dicta a q. 65. vique nunc.

In q. 51.

quia scientia Dei est causa rerum, & scientia nostra est causata a rebus, sed causa est ante effectum, ergo scientia Dei precedit res. Responderi posset, quod quamquam sit causa rerum, tamen non oportet, quod precedat res, quia etiam in naturalibus hoc accidit, quod sit aliqua causa, quae non precedat causatum: sicut apertio fenestreae est causa subintrationis radiorum, & tamen in eodem instanti sunt. Generatio quoque radiorum a corpore luminoso, & diffusio per totum diaphanum in eodem instanti sunt, unum tamen est causa alterius, ideo non erit inconueniens, quod scientia Dei sit causa rerum, & tamen non precedat res. Dicendum tamen est, quod licet intelligere Dei non precedat res, quae sunt, tamen non se habet eodem modo, quo generatio lucis, vel radii ad diffusionem per diaphanum, & apertio fenestreae ad subintrationem, quia hic causa, & causata simul esse incipiunt, & ante hoc non erant causata, nec causa. In intellectu autem divina secus dicendum est, scilicet quod non sit intelligere Dei de rebus ante ipsas res, tamen non incipit esse, cum incipit ipsa res, quae fit, quia in Deo nihil incipit, sed omnia ab eterno sunt, dicitur tamen non esse ante, quia non est scientia Dei de formatione Adae in aliquo tempore, vel instanti ante Adae formationem, quia sic tolleretur simultas, quae facit rationem eternitatis. Sed adhuc arguet aliquis non posse stare, quaretur enim, quando Deus formabat Adam an sciuisset ante qualiter formaturus esset eum, an non, si autem non sciebat, ergo quando formabat eum, non sciebat formare, quia artifex nesciet quid operatur, nisi praexistat idea in mente eius directiua ad operationem: Deus autem fecit omnia artificiose, quia dicit de eo scriptura Psalm. 102. Omnia in sapientia fecisti, impleta est terra possessione tua. Ergo praexistebat in eo scientia rei fabricandae. Ad hoc respondebit aliquis, quod non erat necesse antequam Deus formaret Adam esse in eo sapientiam de formatione illius, dum tamen esset, cum formabat ipsum, quia tunc ipsa diri geret formationem. Dicendum est, verum esse, quod in Deo non erat intellectio, vel scientia de formatione Adae antequam formaretur: non tamen ita conceditur tanquam incepit esse tunc, cum formabat eum Deus. Nam si tunc incepisset esse non potuisset esse principium relatiuum, quia tunc principium operationis esset, sine relatione aliqua, sed non erat intellectio Dei, vel scientia de formando Adam ante ipsum Adam, quia non erat in tempore, vel parte temporis, aut instanti, sed in qua fortiretur prioritatem, aut posterioritatem, sed erat semper nunquam esse incipiens in ipsa eternitate. Et quando arguitur, quod antequam Deus formaret Adam, si nesciebat qualiter formaturus esset, cum non sciret formare, cum formabat: negatur consequentia, quia scientia Dei de formando Adam est coeterna Deo, & semper est non habens essendi initium, & tamen non est ante formationem Adae, immo nec ipse Deus est ante formationem Adae, in 96. 11. vt supra declaratum est. Sed adhuc arguetur, quia ad operationem aliquam in agentibus secundum rationem, primum principium est intellectus iudicans, quod aliquid fieri debeat, & qualiter, deinde appetitus eligit illud fieri, posterius autem potentia executiue efficiunt: sic enim ordinantur tria principia operatiua in hominibus ab Arist. Ethic. libro 6. cum ergo Deus operetur secundum rationem, necesse est, quod prius Deus iudicauerit debere Adam formari, & elegerit, & post potentia executiua formauerit. Nam Deus nihil velle potest, nisi illud prius iudicauerit, & non potest aliquid exequi, nisi illud voluerit, necesse est ergo antequam formauerit Adam fuisse scientiam de formando, id est quod formaturus esset, & de modo formandi. Respondendum est istud argumentum dare maiora inconuenientia quam precedentia, quia secundum precedentia inferrebat saltem apparenter, quod scientia Dei sit prior rebus factis: hic autem concluditur, quod intra Deum sit prioritas, scilicet intellectio, siue iudicium de faciendis sit prius volitione, & volitio sit prior operatione, scilicet creatione, vel formatione, & haec in Deo sunt. Aliquis responderet istos actus non precedere in alterutrum tempore, sed natura: & sic erit simultas durationis. Sed non stat, quia si esset prioritas nature intra Deum aliquid esset ibi perfectius altero, quod falsum est, quia quod non esset ita perfectum, ut alterum, non esset Deus, prioritas autem nature non ponitur, nisi inter magis perfecta, & minus, ut in causis, & causatis. Causa enim ex eo, quod habent aliquam potentiam super causata, quia esse conferunt, dicuntur digniora causatis, & quantum ad hoc est prioritas nature. Non est igitur in Deo aliqua prioritas nature quantum ad aliqua, quae in eo sunt. Nec oportet poni aliquam prioritatem in iudicio & volitione, & operatione Dei, quia in rebus, ubi sunt distinctiones reales, & est aliqua causalitas, est assignanda aliqua prioritas, in Deo autem nihil tale est quantum ad haec: quia idem realiter in Deo sunt intellectus, & voluntas, & potentia creatiua, vel productiua rerum, actus quoque, si iudicare velle, & producere, in quantum in Deo aliquid dicit, idem realiter sunt: ideo non oportet poni aliquam praecessione nature, & sic sci re formare Adam, & velle formare Adam, & posse formare, vel ipsum formare in quantum dicitur aliquid ex parte Dei sunt idem realiter, & non potest unum praecedere alterum aliquo modo. Sed adhuc arguetur quod Deus sciat rem, antequam fiat, quia Deus multa per prophetas praedixit, & illa nouerat antequam fierent. Deus enim sciebat id, quod dicebatur a prophetis, & tamen prophetae praenunciauerunt prius quam fieret, ergo sciebat Deus antequam fieret. Si detur oppositum, stabit quod Deus nesciebat quid futurum erat, quando iubeat prophetas, quod vaticinarent, sed hoc abiurdum est. Respondendum est, quod Deus non cognoscebat, quod prophetae dicebant antequam fierent. Et cum dicitur, quod Deus sciebat id, quod praedicere iubeat prophetas tunc cum iubeat, potest responderi, quod nesciebat tunc. In quo considerandum est, quod Deus nihil unquam locutus est prophetis, nec cuiquam in aliqua effigie apparuit quamquam sepe ista dicantur in veteri testamento. Causa vero huius Exo. 23. & 25. assignata est, scilicet quia Deus non potest aliquid agere secundum motum cuius sunt haec, & non solum non potest facere quae pertinent ad motum, sed etiam non potest facere aliquid in successione, dato quod non esset motus ibi: sicut in quo est successio, sine motu, quod competit Angelis: sed omnia haec, quae Deus facere dicitur Angeli fecerunt, & ipsi vocabantur Deus. de causa horum disputatum est Exodi 3. & 19. cap.

Nunc redeundo ad quod intendebatur, dicendum quod Deus nesciebat ea, quae dicebantur, quando dicebatur: nam licet ista vera sit: Deus sciebat quidquid dicebatur prophetis ab Angelis, tamen non sciebat id tunc, quando dicebatur. Causa est, quia ista dicebantur ab Angelis, & reuelabantur in tempore: Deus autem in tempore non habet esse, in motu, & successione. Et non est tamen ista propositio intelligenda, scilicet Deus non sciebat quae reuelabantur prophetis tunc, cum reuelabantur, id est, quod non sciebat tunc: tamen sciebat post, scilicet, quando fiebant, vel quando facta erant, quia nec sciebat illa, quando fiebant, nec cum facta erant, quia hoc erat scire in tempore: Deus tamen non potest habere aliquam conditionem temporalem. Si tamen concedatur, quod Deus scit rem tunc, cum fit, vel postquam facta est, concedendum erit, quod sciat antequam fiat: sed nulla est vera proprie

In Deo non est prioritas nature, nec aliqua alia, nisi diuina, ut Scotus, & est prioritas originis, sed illa non est prioritas, ideo est impropria locutio. ideo Athanasius dixit nihil prius, aut posterius.

Deus nihil unquam locutus est prophetis.

pro sumpta. Si autem dicatur large, quod Deus sciebat ea, quae dicebantur prophetis tunc, cum dicebantur, quia sciebat in eternitate, quae coexistit illi tempori, in quo ista reuelabantur prophetis, non sequitur ex hoc, quod sciat rem antequam fiat, quia illa et eternitas, quae secundum se totam coexistit illi tunc in quo reuelantur futura prophetis, coexistit tota simul illi tempori, in quo ista, quae praedicta sunt realiter eueniunt, ideo non potest id, quod in eternitate est praecedere aliquid, quod est in tempore, quia quod in eternitate est, cum ipsa sit in diuisibilis, & tota simul: sicut quod est in instanti in toto instanti est, quia non habet partes, sed eternitas coexistit toti tempori, ergo non praecedit aliquam partem temporis. Valet consequentia, quia coexistere est esse praesentem, & quia est indiuisibilis, necesse est, quod secundum idem coexistat omnibus partibus temporis: ergo quod est in eternitate quamquam coexistat formationi Adae non praecedit Antichristi aduentum, sed ei simul praesens est, ergo scientia Dei, quae est in eternitate, licet sit, quando dicebantur secreta prophetis, & quando res fiebant, quae reuelate erant, non precedebat ipsas ad fieri: praecederet tamen si vere scientia Dei fuisset in illo tempore, in quo dicebantur mysteria prophetis ab Angelis, sed non fuit vere in aliquo tunc, sicut verba dicta ab Angelis, vel reuelationes factae fuerunt in aliquo tempore, & illud tempus praecessit ad tempus, in quo res praenunciatae euenerunt. Alij modi arguendi possunt esse contra istam partem, sed sufficienti isti.

An Deus cognoscat res postquam factae sunt, & an sequatur Deus sepe in sacra Scriptura enarrat beneficia data, ergo scit res postquam factae sunt. Atque ita fiat, ut Deus non intelligat rem postquam est, nec antequam sit, nec cum est.

Quaest. LXX.

Amplius dicendum ex praedictis, quod Deus non cognoscat res postquam factae sunt. Crederet aliquis, cum probatum sit non esse intellectiorem Dei de rebus antequam res fiant, eam esse postquam res factae sunt: sicut nos cognoscimus res postquam euenerunt accipientes casualitatem cognoscendi ex illis, sed non conuenit Deo qui ex alio non perficitur: cognosceret tamen res postquam factae sunt accipiendo casualitatem ab ipsis rebus imperfectio quadam est intellectus, ideo non conuenit Deo.

Nec solum est sensus, quod Deus non cognoscat rem postquam facta est, id est, quod non incipiat eam tunc cognoscere, sed etiam, quod non cognoscat eam aliquatenus postquam facta fuerit, primum enim maioris erat imperfectio, scilicet, quod ex tempore inciperet scientia Dei, & non fuisset ante rem. Secundum autem minus videbatur: nam dato, quod Deus cognouisset rem a tempore infinito elapsa ea maneret ei cognitio de illa, sed in hoc dicitur, quod postquam res est Deus non habet cognitionem de ea. Quod patet, quia si postquam est habet cognitionem de illa, aut habuit etiam antequam esset, & cum erat, vel solū postquam est: si vero dicatur, quod erat antequam fieret, & cum erat, sequitur quod sit successio in intellectu Dei cum intelligat rem in toto tempore antequam sit, & cum est atque postquam fuerit, quo dato sequitur, quod esse Dei non est totum simul, quia esse suū, & intelligere idem sunt, sed intelligere non est simul, ergo nec esse, sed hoc est falsum. ergo non potest intelligere rem postquam est, & antequam sit, & cum est. Si autem dicatur, quod intelligit Deus postquam est solum res ipsa, etiam non potest stare, quia eadem

sequuntur inconuenientia: nam si postquam res est Deus illam scit, quaretur an semper postquam est, illam scit, an solum aliquando: si autem semper sequitur eodem modo successio in esse Dei, & consequenter non est in eternitate.

Item si solum cognoscat Deus rem, postquam facta est, sequitur quod non sit scientia sua semper eterna, quia habet principium, eternitas autem est interminabilis, & tota simul, si autem dicatur, quod Deus cognoscat rem postquam facta fuerit, sed non semper postea, sequitur quod scientia Dei deficit, sed hoc est inconueniens, ergo non est scientia Dei post rem. Sed aliquis arguet, quod Deus habeat scientiam rerum postquam factae sunt, si enim Deus nesciret rem postquam facta est, nesciret enarrare beneficia impensa, quae iam praeterierunt: sed Deus multotiens in sacra Scriptura enarrat beneficia data, ut cum dicitur: Ego sum Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, & ego deleui inimicos vestros, & sic est vulgatilimum in sacra Scriptura.

Respondendum est hic, sicut supra dicebatur, cum arguebatur, quod Deus cognosceret rem antequam fieret: quod Deus nunquam enarrauit aliqua beneficia impensa Iudaeis, quia istud erat in voce, Deus autem nunquam locutus est, nec est possibile, quod loquatur, quia ista pertinent ad motum: Angeli autem sunt, qui loquebantur enarrantes ista beneficia loco Dei. Si enim ista faceret impossibile esset eum esse eternum, quia non esset esse suum totum, quod tollit partibilibus motus. Deus autem cognoscebat beneficia, quae fecerat, & sciebat, quod enarrabantur atque eo iubente fiebant enarrationes, sed non erat in eo prius facere aliquod beneficium Iudaeis quam scire, quod enarraretur, sed ipsum scire enarrare beneficia ab eterno non est, licet enarratio esset in tempore, conferre tamen beneficia quantum ex ipso est, ab eterno est, & quasi id, secundum quod Deus dicitur conferre beneficia ab eterno in eo est, ipsa tamen beneficia conferri temporale est: sicut res creari non est ab eterno, creatio tamen in quantum dicit aliquid ex parte Dei, quod dam eternum dicit, quia non fuit aliquis actus subitaneus, vel instantaneus in Deo, secundum quem res crearetur, sed volitio sua efficax ab eterno. Erat enim Dei volitio, quod mundus crearetur, & ista volitio est manens in Deo coeterna ipsi, nec unquam desinens, & secundum hanc volebat ipse, & vult in instanti primo temporis res creari: & sic licet ex parte rerum nouum aliquid fuerit creari res, & subitaneum, ex parte Dei, tamen eternum est, & semper manens. Et id, quod Deus creauit, nec est prius creatione, nec posterius, nec simul cum creatione, quia creatio fit in instanti temporis, nec in tempore aut ante tempus. Si autem conferri beneficia quantum est ex parte Dei, esset in tempore, & enarraret illa ipsemet, sicut scriptura videtur signare, necessatio diceretur scire res postquam factae sunt: sed neutrum horum existit, ideo non scit res postquam factae sunt, licet semper eas sciat.

Sed aliquis arguet adhuc. Si Deus nesciret res postquam factae sunt, esset toto tempore postquam factae sunt ignorans, sed non concedimus aliquando Deum esse ignorantem, ergo sciet res postquam factae sunt. Respondendum, quod non scit res postquam factae sunt: licet enim Deus sciat res, quod factae sunt, vel quod futurae sunt, tamen non scit antequam fiant, vel postquam factae sunt, quia ista aduerbia determinant hic modum cognoscendi Dei, & signant in eo prioritatem, & posterioritatem, sed in Deo non est aliquid prioritatis, & posterioritatis, ergo propositiones cum istis aduerbijs semper erunt falsae: si tamen determinent res ipsas, essent propositiones verae: ut, Deus scit res factae sunt.

Hae est vera de scire res, quae factae sunt, vel quae futurae sunt, vel quae factae sunt, quia ista aduerbia determinant hic modum cognoscendi Dei, & signant in eo prioritatem, & posterioritatem, sed in Deo non est aliquid prioritatis, & posterioritatis, ergo propositiones cum istis aduerbijs semper erunt falsae: si tamen determinent res ipsas, essent propositiones verae: ut, Deus scit res factae sunt.

res factae sunt.

res factas, & res, quæ nōdum factæ sunt. Cum autem arguitur, Si Deus non scit res postquam factæ sunt, ergo erit in toto illo tempore ignorans, negatur consequentia: teneret enim si in priori tempore sciisset, si autemquam res fieret, & cum fiebat, sed nec ante rem sciuit, nec cum ipsa fuit, vt declaratum est: ergo non erit ignorans in reliquo tempore post factam rem. Si enim Deus in tempore scire posset, & esset aliquod tēpus, in quo nesciret, recte diceretur insipiens toto illo tempore, sed in nullo tempore scire potest, quia reputat ei habere esse, vel scire, aut aliquam conditionē in tempore, sed scit Deus rem quamcunque semper in eternitate durationis suæ, & illa non est ante rem, nec esse quidem potest, quia ipsa est tota simul, & tamen quomodocunque poneretur, siue ante rem, siue post rem non esset tota simul: nec semper manens. Eadem argumenta poterant fieri hic, quod Deus sciret res postquam factæ sunt, quæ fiebant supra, ad inducendum, quod Deus sciret res antequam fierent, vel quasi similia, de quibus suffecerit, quod dictū est.

In qd. 68. & 69.

An Deus intelligat rem tunc cum fit. Quest. LXXI.

Amplius dicendum est, quod Deus non intelligit rem tunc, cum fit, vel tunc cum durat, siue sit fieri, & duratio omni tempore, siue in instanti: quod patet, quia quæcūque ponatur duratio rei, si Deus in illa intelligeret ipsam rem, necesse esset, vt tunc esset esse Dei, sed esse Dei non potest esse in tempore, nec in instanti: ergo nec intelligere. Consequentia patet, quia esse Dei, & intelligere idem sunt. Antecedēs probatur, quia si esse Dei esset in tempore, necessario esset in successione, & motu, quia tempus est mensura motus, & nunquam mensura sine mensurato reperitur: Deus autē nec motum nec successione habet, quia deficeret esse eius, & acquireretur quotidie, atque esset imperfectum, nec posset esse eternum plenum motu, & successione.

Item non potest esse in instanti temporis, quia tūc aut esset in solo instanti, aut in instanti, & tempore, si secundum, rediret inconueniens supra positum dato tempore: si autem esset in solo instanti, sequeretur, quod esse Dei deficeret, & per indiuisibile maneret, & ante ipsum esset tempus, & post ipsum tēpus, quod patet, quia instantia habent positionem in tempore, sicut puncta in linea, ita quod instans copulatiuum, & diuisiuum duarum horarum est post primam horam totaliter, & ante secundam horam est totaliter, & in illo indiuisibili esset Deus solum, & tunc non posset in toto isto tempore quidquā operari, quia nequaquam haberet esse. Nunc autem quamquam non dicamus eum habere esse in tempore, tamē dicimus, quod non deficit, dum tempus est, & hoc sufficit ad hoc, quod operari possit. Nunc autem si in illo indiuisibili instanti maneret, eum quidquam facere, aut esse causam alicuius erat impossibile. Nec potest dici eū esse in pluribus instantibus sine tempore medio, quia hoc impossibile declaratum est supra. Etiam dato, quod possibile esset nihil magis de esse haberet i mille instantibus, quā in vno, quia mille indiuisibilia nullum diuisibile componunt. Manet igitur, quod Deus non possit esse tunc, quando aliqua res est, vel fit, & consequenter non potest intelligere eam tunc cum fit, quia ista duo idē sunt. Nec tamen est sensus huius propositionis, quod Deus non intelligit rem, quando est, quasi prius, quam esset intellexisset eā, & postquam ceperit esse desierit eam intelligere, vel quod Deus non intelligeret rem, antequam esset, nec cum erat, sed incepisset intelligere, postquā desijt esse, quia

In qd. 76.

probatum est, quod non intelligebat eam, priusquam esset, nec postquam erat: sed est sensus, quod Deus nō intelligebat rem in tēpore postquam ipsa esse desijt, nec in tempore, quo durat, quia in nullo tempore est.

Quomodo Deus rem intelligit, cum non intelligat antequam fiat, nec cum fit, nec postquam facta est Vbi etiam agitur de huiusmodi notabile de Ideis ad quid ponantur in Deo, & an dirigant Deum in operatione. Et in quo operatio Dei, & ars rerum artificum differunt. Et quid est volitio Dei proprie.
Quest. LXXII.

Sed aliquis quæret, si Deus non intelligit rem antequam fiat, nec cum fit, nec postquam facta est, quando intelligeret rem, videtur enim, quod nunquam intelligere possit. Respondendū est, quod Deus nunquam intelligit rem, ideo in nullo tēpore, & tamen semper intelligit quācunque rē, quia in tota eternitate intelligit, & eternitas semper est, & nulli tempori deest: quamquam in nullo tempore, aut parte tēporis est, sicut Deus in nullo loco aut parte loci est: nulli tamen loco, aut parti locorum deest, & hoc facit eū ubique esse, qui in nullo loco est. Nec est inconueniens, quod aliquod tempus relinquatur, in quo Deus non intelligat rem: esset enim inconueniens, si cessaret ab intelligendo, si in aliquo tempore intellexisset, & postea non intelligeret, sed in nulla parte tēporis intelligit, ideo totum tēpus relinquatur, in quo non intelligit: nec tamen ob hoc in aliquo tempore dicimus eū cessare ab intelligendo, licet enim in nullo tempore intelligat, in nullo tamen tempore intelligere definit. Sed contra hoc aliquis arguet, quod Deus intelligat rem, quando est, vel quando fit. Nam multa sunt, quæ a solo Deo cāntur, vt anime quæ quotidie creantur: alia autem a Deo partem influentiæ recipiunt in quantum est causa vniuersalis necessario influens in omnia causata, sed artifex, quādocūque operatur necessario, habet ideam dirigentem, alioquin nesciret quid ageret: immo, & nesciret, an aliquid ageret: sed Deus fecit res saltē creando, ergo necesse est, quod tunc eas intelligeret, & sic intelligit res, quando fiunt. Respondendum est igitur primo Deum esse artificem, & in se habere ideas rerum futurarum iuxta illud Ioan. 1. quod factū est, in ipso vita erat, ideo omnia viuebāt in Deo, quæ facta sunt in re, si in ideis suis. Ipse igitur in agendo dirigeretur per has, alioquin nō essent in eo: quia ideæ solum sunt exemplaria, & proficiunt pro rebus, quæ fiūt, vt imprimatur eis talis imago in quantum artifex dirigitur per illam ideam. Quāquam de directione, quam habet artifex per ideam, vel per exemplar, & de directione, quæ est per habitū artis quomodo sint distinctæ, & quomodo sint duæ directiones habitus, s. vna præcedens ideam artificabilis rei ad causandum ideam, & alia directio post causatam ideam, & quæ est per ideam, in quo proficiat, & quid magis habitus artis proficiat, vel idea, & quid horum sit causa diuersitatis in artificiatibus ad eandem artem, alius erit dicendi locus. In Deo autem erant ideæ. Nec potest dici, quod inanes essent, sicut dicit Arist. de Platonicā idea, quod inanis sit 1. Ethic. ergo proficiebāt ad operationem, sed non antequam operatio sit, nec postquam facta est, quia tunc nihil dirigunt habitus artis, & ideæ: ergo, & quæ fit, & consequenter Deus intelligeret rem, quæ causa efficeret, quia ideæ in Deo ad intellectum pertinent. His tñ non obstantibus dicendum est prout supra, quod Deus non intelligit rem, quæ fit, siue fiat in instanti, siue in successione, quia tūc astringeretur ad leges temporis, quamquam nec tunc, nec alias intelligere desinat, & sequerentur omnia inconuenientia supra posita, Et ad inconuenientias de ideis,

Arg. contra fōdita, cuius solutionem in forma quære qd. 73. & 75.

de ideis, scilicet ad quid ponantur, cum non dirigant Deum in operatione.

Dicendū est in Deo esse ideas ex necessitate artificis: potissimum cum beatus Ioan. nō Platonicus quidem, nec ex aliqua parte Physicus, aut Metaphysicus eas posuerit, iste tamen non sunt eo modo in Deo, quo in alijs artificibus, quia in cæteris sunt ideæ exemplaria quædam causata in mente artificis per directionem habitus artis, & est idea forma immaterialis rei artificialibilis, nec distat in aliquo alio forma, vel idea quam habet artifex in mente, & forma, quam superducit partibus ædificij in materia ædificabili, nisi quod forma, quæ est in mente est immaterialis, forma autem, quam causat artifex per actum suum est materialis superducta partibus ædificij, & ista idea causatur per habitum artis, quia quāquam quilibet possit formare intra se quamcunque ideam ædificij, tamen nō format aliquis conuenientem ideam, nisi artifex, quod in formāda ea dirigit artis habitus, vt pote aliquis, qui non est artifex concipiet intra se aliquod ædificiū magnæ altitudinis, & paruæ latitudinis, atque capacitatis, & illud non poterit consummari, vel si cōsummatur, nequit magno tempore durare: requirit enim cōuenientem ædificium certam latitudinem & commensuratam ei altitudinem tam ad permanendum, quā ad vsum huminum: qualis tamen sit figura conueniens rei artificialibilis, nemo bene nouit, nisi per habitum artis, & in hoc habitus dirigit ad generationem ideæ vel exemplaris, & iste est modus in omnibus artificibus: in Deo autem non gignitur aliqua idea, sicut in nobis, sed ipsa est diuina mens est omnium idea, & sic non est distincta idea ab arte, sed sunt omnes istę distinctiones minores distinctione reali. Et ob hoc etiam non poterit poni habitus artis agens ad generationem idearum diuinarum, cum ille sint aliqd non factum. Proficiunt autem istę ideæ ad operationem artificis, cum est operatio, & in Deo sic est, quod ideæ ad eius operationem dirigendam sunt, sicut in cæteris artificibus, sed adhuc est dīra in operatione Dei, & arte rerum artificum, quia in cæteris artificibus tunc est operatio ipsorum cum est passio rerum factarum, quia actio, & passio sunt vnus motus iuxta Arist. in 2. De aīa, & actio & passio in motu fundant, vt ait Gilbertus in libro sex principiorū. Et accidit hoc, quia sicut passio rerum, quæ fiunt, est motus quidam, ita actio ipsorum artificū est motus, & vnus ex altero causatur: nam iuxta Arist. in p̄dicamentis: propriū est passionis inferri ex actione, ergo necesse est dum vnus fit, alterum esse. Provenit autē hoc ex imperfectione artificum, qui sicut hūc esse suum in successione, ita cōicant. Deus autē non hēt aliqd esse in successione, sed totum simul in eo est quidquid est: ideo cū cōicant aliquam perfectionē non fit aliquis motus, nec pertinet ad motū. s. mutatū esse. Deus autē est principium omnium rerum per intellectū iudicando, quod fieri debeat, quod pertinet ad prudentiā, & iudicando qualiter fieri debeant, vel quales p̄dici debent, quod pertinet ad ideas, vel exemplaria, & ad habitum artis. Est et principium per potentiam, quæ est in eo, sicut in nobis sunt potentia executiue obediens voluntati, & rōni. Et verē in Deo est iudicium de productione rerum, & volitio, & actus producendi: sed ista sunt tota simul, quia nō distinguuntur ab ipsa diuina essentia, sicut distinguitur in nobis intelligere ab intellectu, & volitio a voluntate, & operatio executiva a potentia executiua. Iō sicut essentia Dei est tota simul, ita iudiciū de producendo mundum est totum simul, & volitio de producendo, & ipsa operatio quantum ex Deo se tenet, & ista semper sunt: nā voluntas, aut volitio de creando mundum non est magis quando creatus est mundus quā nunc. Cum enim semper Deus sit, illam semper esse necesse est.

do mundum non est magis quando creatus est mundus quā nunc. Cum enim semper Deus sit, illam semper esse necesse est.

Nec ex hoc sequitur quod mundus semper creetur, quia semper Deus habet illam volitionem: sequeretur enim hoc, si Deus haberet operationem aliquam in aliqua parte temporis, aut in aliquo instanti: sed falsum est: nam tunc cum creatus est mundus, Deus non habebat volitionem de creando mundo, quia creatio mundi fuit in instanti temporis, quod fuit primum, & initiatiuum temporis, sicut punctus in principio lineæ: in instanti autem Deus non est, sicut nec in tempore, vt ex prioribus patet: sed volitio Dei est esse Dei, & Deus, ergo non erat volitio Dei de creando mundum tunc, cum creatus est. Nec est aliquando nisi accipiatur, quod tunc erat ideo tunc non desinebat esse, quia semper est: & hoc modo in toto tempore est: quia in nulla parte temporis definit esse, quia semper est. Nec enim debet quicquam imaginari, quod Deus aliquando creare mundum elegerit, & postea ab hac electione cessauerit, sicut nos aliquando intelligimus, vel volumus, & postea ab intellectu, & volitione deficiamus: quia in Deo quidquid est, Deus est, & non potest aliquid, quod in eo fuerit, cessare ab essendo, nisi Deus totaliter esse desierit. Ideo necesse est dicere, quod aut nunquam in Deo fuit volitio de creando mundum, aut nunquam definit esse, sed nō est dicendum quod nō fuerit in eo volitio, quia sequeretur quod aliquid fecerit, quod non elegerit facere, quod absurdum est: quia tunc sequeretur, quod aut inuitus ista egit, aut nesciens, & non deliberans, quæ duo tollunt voluntarium. 3. Ethic. ergo in eo fuit volitio de creando mundum, & consequenter necesse est, quod ista volitio semper maneat.

Volitio Dei de creando mundum nunquam fuit quia nec fuit ante creationē, nec post, nec tunc.

Ex hoc patet quod volitio de creando mundum in Deo nunquam fuit, ideo in nulla parte temporis, vel instanti, quia diuinum esse est: si tamen concedatur in aliquo instanti, quod Deus volebat nā mundum tunc creare, non magis concedatur in vno tempore quā alio: quod patet, quia sicut Deus in eternitate huiusmodi sunt volitio, & intellectio: eternitas autem nō est in aliquo tempore, aut parte temporis, tamen coexistit tota simul cuilibet parti temporis, & tota simul toti tempori, & tota simul cuilibet instanti, nec magis vni parti, aut instanti quā reliquo. ideo necesse est, quod volitio Dei de creando mundum nō magis sit nunc, quā ante, vel quā post sed indifferenter coexistit omni tempori, & partibus eius. Et ex hoc sequitur, quod ista volitio non erat magis, quando mundus creatus est, quā nunc, & quā in die iudicij: alioquin dabitur, quod magis presens sit eternitas illi instanti quā huic, quod non stat, quia ipsa est absoluta legibus temporum, & locorum. Sed dicit aliquis, si non magis erat volitio Dei de creando mundum in illo instanti quā nunc, quare magis fuit creatus mundus tunc quā nunc. Dicendum est quantum ad creationem mundi esse causam specialem quā in alijs rebus volitis a Deo, quæ quotidie eneniunt. Nā mundus non potuit creari priusquā creatus est, nec postea, vt supra probatum est: sed necesse erat eum creari in primo instanti temporis: manebit tamen argumentum de omnibus alijs rebus, s. homo currit nunc, vel legit, & Deus hoc vult. Et ista volitio, cum in Deo dicat aliquod reale, necesse est quod ab æterno voluerit, & ob hoc non magis erit volitio Dei de cursu hominis in die iudicij, quā in die creationis mūdi quā in die, quo currit, Et tūc dicitur cū Deo semper velit quod iste currat, quare nūc currit, & nō currebat a principio, vel postea non semper currat nō cessante illa volitione Dei.

In q. 72.

Respondendum est, quod ideo iste currit hodie, & non cras, quia licet Deus semper velit eum currere, tamen vult, quod solum currat hodie, & semper vult, quod hodie currat.

Et sic etiam dicitur de creatione mundi, quare non semper creatur. Respondendum est, quod semper volitio nem habet de creatione mundi, ut fiat in illo instanti, & non in alio, ideo quamquam volitio de creatione mundi in Deo semper sit, quia tamen non est pro semper, non creatur semper: ideo ista propositio distinguitur da est, scilicet Deus semper vult creationem mundi, an semper determinet illud verbum vult, an determinet infinitivum subintellectum cum illo accusativo, creatione. Si primo modo est sensus, quod voluntas de creatione mundi in Deo est indefinens, id est, quod sicut semel vult, ita nunquam velle cessat. Secundo modo est sensus, quod Deus vult creationem mundi semper fieri, in omni instanti, & tunc est falsum, quia nec hoc vult, nec est possibile. Item accipiendo in primo sensu Deus semper vult creationem mundi, non accipitur semper pro omni tempore, ita quod in quolibet instanti temporis hoc velit, quia in nullo instanti, aut parte temporis Deus habet aliquam actionem, aut esse: sed accipitur semper pro tota aeternitate, quae est desinens, scilicet, quod in tota aeternitate Deus vult creationem mundi, & illa est vnica volitio, & indiuisibilis, na est in aeternitate, quae est indiuisibilis, & tota simul.

Volitio Dei quid est.

Nec est aliqua volitio longa, & continuata ab aeterno in aeternum per indeterminatam durationem, sicut aliqui autumant non cognoscentes naturam aeternitatis, sed putantes eam esse tempus infinitum iuxta positionem Aristot. 8. Physic. de aeternitate motus, sed est ista volitio indiuisibilis, quia id quod est factum in instanti, ut ita dicam, non potest habere aliquam longitudinem, vel extensionem: aeternitas autem est instans, quia est tota simul, quod non contingit nisi in instanti, ideo volitio illa de creatione mundi est indiuisibilis, & instantanea, nec est repetita, scilicet, ut nunc semel velit: & deinde iterum, & iterum, quia etiā hoc modo daretur successio, sed etiam hoc modo tolleret aeternitas, quia necesse erat poni tempus vbi sunt multa instantia, cum non possint immediate coniungi indiuisibilia. Erit igitur aeternitas instans, & vnicum instans: ideo volitio Dei de creatione mundi, & formatione Adae, & qualibet alia re est indiuisibilis, & vnica nunquam repetita.

Velut si nos semel elegerimus, quod Sortes currat, & nunquam in idipsum redeamus eligentes, & cogitantes. Hec tamen aeternitas coexistit toti tempori habenti magnas extensiones, etiam si esset infinitum: nec ob hoc magis diuisibilis ipsa sit, quia hoc ex natura permanentie sibi euenit, sicut centrum terrae coexistit totum simul toti tempori, & cuilibet indiuisibili assignato in tempore, & tamen ipsum centrum terrae indiuisibile est, tempus autem in infinitum diuisibile: ita aeternitas est tota simul, & indiuisibilis, & quia permanens coexistit toti extensioni temporis, quod est in fluxu.

Amplius autem dato, quod volitio Dei de creatione mundi, vel de alijs rebus quae fiunt, esset in tempore non erat necesse, quod tunc res fieret, quando Deus haberet volitionem de re illa, quod fieret: nam & nobis sic accidit, quia nunc volumus habere vitam aeternam, sed non pro nunc, & nunc eligimus ea, quae mane facturi sumus, sed non eligimus nunc facere, ita Deus volebat creationem mundi in aliquo instanti, tamen non volebat pro illo, sed si hoc modo daretur in Deo non posset semper habere eandem volitionem, quia antequam mundus crearetur, vellet quod crearetur: postquam vero creatus foret non vellet in omnibus instantibus

posterioribus, quod crearet, sed quod creatus foret. Nunc autem non mutatur in Deo volitio, sed id quod semel voluit, & qualiter voluit semper vult: unde nunquam Deus voluit mundum creandum tanquam creatio illa non assisteret ei quoniam assistit semper, nec vult illum creatum esse tanquam creatio elapsa fuerit, quia aeternitati nihil absens est, sed vult creationem mundi absolute, quae nec est praeterita, nec futura, & sic stricte accipiuntur. Etiam non est ei praesens: quamquam possunt accipi istae propositiones vere, ita quod referatur creatum, & creandum ad conditionem temporis, & non ad conditionem Dei, scilicet, quod licet in comparatione mundi ad Deum volentem, nec creatio mundi elapsa est, nec futura, tamen ad conditionem temporis elapsa est: & hoc elapsum, sicut est, Deus vult. Accipiendo tamen absolute, scilicet, Deus vult, quod creetur mundus: est sensus, quod mundus respectu eius non erat creatus, aut non erat creatio, & hoc est falsum: & ideo propositio talis magis est falsa stricte sumendo. Si tamen volitio Dei esset in tempore necessario mutaretur, quia cum in hoc tempore mundi creatio elapsa sit, si Deus nunc haberet volitionem de creatione mundi, non posset esse de creatione, nisi ut praeterita, scilicet, quod vellet mundum fuisse creatum. Quia tamen in aeternitate est, quae nec est ante tempus, nec post tempus, non mutatur, nec mutari quidem potest, quia est in indiuisibili: in indiuisibili autem non possunt esse contradictoria; sed necesse est solum esse alteram partem.

Ex quo patet, quod volitio de creatione mundi non fuit ante illam, nec post, nec tunc. Quod satis ex praedictis patet, nam ista volitio est esse Dei, sed Deus non praecedat aliquam rem, ut supra probatum est, ergo nec volitio. Etiam quia volitio Dei est in aeternitate, aeternitas autem est simul tota, & non habet positionem in tempore, ideo non potest praecedere aliquid, nec subsequi ad illud.

In Deo volitio de mundi creatione est semper, & illa est creatio actiua. Et quod creatio actiua in Deo non est motus, nec actio sed aliquid semper manens. Et quod modus essendi Dei dicitur duas perfectiones. Et quare res per creationem non consecuta sunt simultatem permanenti sicut essendi. Demum ad quid in Deo ponuntur Ideae, & an dirigant Deum in operatione. Quae. LXXIII.

Sed redeundo ad id, quod incepimus, dicendum quod in Deo volitio de creatione mundi est semper, & illa productio, quae est ex parte Dei est semper, & tota simul, nec dici debet, quod illa nihil sit: nam si non sit verum ens reale, impossibile erat, quod res producta fuissent veraciter, ut a non ente non potest prodire quidquam, sed creati est fieri, vel aliquid in modum passionis, & res creatae sunt maximus effectus, ideo non possunt esse a non ente. Et sic, sicut ex parte rerum datur creatio, quae est modus passionis, ita in Deo dabitur creatio actiua, quae non est actio, nec motus, nec aliquid progrediens a diuina essentia, vel potentia productiua, sed est aliquid semper manens non magis tunc cum res creatae sunt, quam nunc.

Et patet, quod creatio ex parte Dei non sit aliquis motus, vel actio proprie dicta, nam res creatae, quae sunt mobiles in creatione non habuerunt aliquem motum, quanto minus in Deo erit motus, per quem producat?

Sed adhuc non accedit simultas recipiendi esse in rebus ad simultatem coicandi in Deo esse rebus. Nam cum coicatio illa ex parte Dei non distinguitur a deitate est aliquid semper manens, & est tota simul, in rebus autem receptio

receptio essendi habuit aliquam similitudinem ad modum communicationis ex parte Dei, sed non poterunt habere totalem similitudinem. Nam Deus creans res non produxit illas communicatione vniuoca, scilicet communicans eis esse suum, quod est per generationem, sed aequiuocè communicauit eis perfectionem essendi quandam, quod non est esse suum, & si communicasset eis esse vniuocè totaliter fuisset idem modus essendi in genito, sicut in communicato. Ita est in patre & filio: nam sicut pater habet totum esse simul, ita & filio communicatum est totum esse simul, & sicut pater habet esse permanentem est, ita & esse filij permanens est.

Res autem a Deo creatae, quia per aequiuocam communicationem prodierunt non consecuta sunt eundem modum in recipiendi esse, quem Deus habuit in tribuendo: sed consecuta sunt eum quantum ad aliquid. Nam modus essendi Dei dicitur duas perfectiones, scilicet quod totus simul est, & quod in similitudine illa permanens est, ita & communicatio illa actiua prout se tenet ex parte Dei est tota simul, & est permanens: modus autem recipiendi esse a Deo ex parte rerum fuit consecutus primam perfectionem, scilicet quod fuit totus simul, sed non fuit consecutus secundam, scilicet quod maneat totus simul.

De primo patet, quia creatio passiuua rerum fuit receptio esse sui, & ipsa fuit tota simul, quia totum esse eis communicatum, simul communicatum est, & quantum ad hoc communicatio actiua, quae se tenet ex parte Dei non excedit modum recipiendi, cum vtrouque sit simultas. Nec solum fuit hoc in formis substantialibus, quae etiam per naturam simul causantur per generationem, sed etiam quantum ad formas accidentales, quae naturaliter non causantur totae simul. Et in hoc creatio accepta passiuè excedit in duobus generationem naturalem, quamquam vtraque instantanea sit.

Primo ex parte formarum substantialium. Nam in generatione quamquam forma in indiuisibili inducatur, quia ipsa non habet partes, & non potest produci diuisibiliter, tamen ad educendum formam de potentia, multae actiones naturales successiuè praecedunt, & sic non est penitus simultas in modo communicandi esse per generationem: in creatione autem passiuua non praecessit aliqua successio.

Secundo excedit creatio passiuua generationem, vel modum communicandi esse naturaliter in formis accidentalibus, quia formae accidentales consequentes rem genitam causantur naturaliter per motum, & successiuè recipiuntur in subiecto: in creatione autem res fuerunt creatae non solum in suis substantialibus, sed etiam in accidentalibus perfectissime, & ad istas accidentales perfectiones non praecessit aliqua successio. Ecce igitur quod creatio passiuua, quae fuit receptio esse, consecuta est modum communicationis ex parte Dei, quantum ad esse totam simul. Secundam autem perfectionem illius communicationis actiuae non potuit consequi creatio passiuua, quae est in rebus: nam illa actiua communicatio est tota simul, & manens cum non distinguatur a Deo, qui habet totum esse suum permanens: creatio autem passiuua non consecuta est manentem. Nam solum fuit creatio in instanti illo primo temporis, postea vero esse non habuit, sed iam praeterita est: creatio autem actiua, prout dicit aliquid ex parte Dei, non magis fuit in illo instanti, quam in isto & in omnibus, sed semper coaeterna Deo est, & nunquam potest desinere esse. Hanc conditionem non potuit consequi passiuua creatio, quae est modus recipiendi esse rerum a Deo praecedentium. Nam hoc modo consecuta fuisset aeternitate, Alph. T. ost. super Iosue. Pars II.

A quod nulli rei donatur, nisi procederet a Deo vnitate, ut filius & Spiritus sanctus a patre, qui vniuocantur gignenti, & spiranti.

Causa autem quare res non consecuta sunt modum istum essendi vel recipiendi esse, quae est Deo, in communicando est: quia conditio creaturarum rerum hoc non substulit. Sunt enim res istae generabiles, & corruptibiles, & huic competit motus: motus tamen tollit simultatem, cum per eum perfectiones successiuè acquirantur. Necesse erat igitur, ut quidquid competeret rebus, careret permanentia similitudinis. Sed licet aliquando haberet simultatem, semper tamen eam habere non posset. Creatio autem erat aliquid totum simul, ideo si permaneret, necesse erat quod semper res haberent totum esse simul: hoc tamen repugnat rebus generabilibus, & corruptibilibus, ideo creatio, quae erat quaedam conditio rerum recipiendi esse non potuit manere, nisi per instans: alioquin si conditio, vel modus recipiendi esse in rebus permaneret totus simul, necesse erat quod esse receptum esset totum simul permanens: sed non potuit hoc esse in rebus generabilibus & corruptibilibus, ideo creatio passiuua, quamquam tota simul esset, tamen non permanit nisi in indiuisibili temporis. Et ob hoc verum est, quod fuit creatio in primo instanti temporis, & nunquam postea: creatio autem actiua in quantum dicit aliquid ex parte Dei reale, quod poni necesse est, erit totum simul: quia est indiuisibile, cum sit in aeternitate. Est etiam permanens ex conditione diuini esse, & aeternitatis suae mensurae: ideo ista creatio actiua semper est, nec magis in illo instanti, quo creatae sunt res quam in quolibet alio instanti. Nam proprie loquendo in nullo instanti, aut tempore est, cum sit in aeternitate: loquendo tamen largè non est magis creatio actiua ex parte Dei in instanti, quo creatus est mundus, quam in instanti passionis, vel mortis Christi, quam in die iudicij, sed semper est, cum aeternitas toti tempori, & cuilibet parti temporis coexistat, & non magis vni quam alteri.

Ideo ideae, quae ponuntur in Deo ad dirigendum illam creationem actiuam, sicut ideae artificum, & habitus artis non magis direxerunt operationem diuinam in illo instanti, quo creatus est mundus, quam nunc, & quam in die iudicij, cum operatio, quae est actio actiua, semper sit, & directio sit, cum manet operatio dirigibilis. Et sic ab aeterno ideae in mente diuina operationem illam dirigunt, & nunc dirigunt, cum semper sit: & tamen semper existens non est aliqua alia, sed eadem indiuisibilis, & instantanea, ut supra declaratum est: semper tamen est in quantum omni tempori fluenti ipsum aeternum permanens coexistit, sicut punctus rei permanentis coexistit durationi totius motus.

An Deus poterat creare, & producere res in tempore, sicut natura, vel sit necesse, quod agat in instanti. Et an creatio actiua & passiuua fuerit instantanea. Quae. LXXIII.

CONSIDERANDUM autem quod illa processio rerum a Deo, quae fuit in instanti, non potuit esse per successionem, ita quod communicaret Deus esse successiuè rebus, sicut natura communicat per motum, & hoc siue poneretur successio cum motu ad communicandum esse siue successio sine motu: nam cum res susciperent esse per successionem necesse erat, quod in communicatione actiua ex parte Dei poneret successio: na successio passiuua est ex actiua factio. Quare ergo

an Deus communicaret agendo esse rebus diuisibiliter, vel indiuisibiliter, si cōdicaret diuisibiliter, haberet intentum, & tunc est hoc impossibile, quia cū ista actiua communicatio sit ex parte Dei, dabitur aliquid in Deo, quod sit partibile, sed hoc est impossibile, quia Deus est totus simul, & quidquid est in Deo est totū simul, ideo non poterit esse aliquid partibile, vel in successione. Si autem dicatur, quod Deus indiuisibiliter cōfert esse, & tamen res illud recipiūt diuisibiliter, est impossibile, quia causatum non suscipit esse, nisi per actualem influxionem causæ in ipsum, si ergo Deus non influit actualiter, vel nihil a Deo influit actualiter per aliquam successione, cum ipse indiuisibiliter causet, & illi causalitati indiuisibili non potest correspondere, nisi aliquid indiuisibile ex parte rerum, necesse est igitur, ut in indiuisibili res esse recipiant si indiuisibiliter Deus confert. Nam licet Deum nō ponamus in tempore entem, nec agentem; si tamen aliquā causalitatem passiuam eius partibilem, & succedentem ponamus, necesse est aliquam actiuam causalitatem partibilem ex parte ipsius assignari, licet illa nō sit in tempore, sicut passiuam receptio: tamen non potest vlla diuisibilitas, vel successio assignari ex parte Dei, ergo nō poterant res successiuè produci a Deo: ideo necesse fuit, ut productio rerum a Deo esset instantanea, & ista vocatur creatio.

Deus non potest loqui nec apparere nobis sine corpore, nec mouere lapidem quantūcūque minimum.

Et ista est causa, quare Deus non potest loqui, nec apparere nobis in assumpta effigie ad faciendum aliquid coram nobis, nec potest mouere coelos, nec vnū lapidem saltem spatio vnus digiti, licet poterit omnia creare, & tamē sine motu poterit facere Deus ea, quæ alias per motum facienda erant, ut quamquam non possit mouere lapidem ab vno loco in alterum, tamen poterit sine motu facere, ut lapis, qui hic erat, sit in alia parte mundi. Et licet non possit causari in nobis albedinem dealbando, quemadmodum natura facit per motum: tamen potest subito in nobis eam creare de non ente, & sic de ceteris.

Et si arguitur, quod aliquando Deus dicitur locutus, vel fecisse hæc, aut illa.

quæst. 69.

Respondendum est Angelos fecisse hæc, ut sepe responsum est. De quo late Exodi tertio, & 19. & Leuitici sexto.

Si autem arguatur, quod in nouo testamento, vbi non sunt vsitati modi isti tropici, dicitur descendisse Spiritus sanctus in columba, & vox patris audita, scilicet hic est filius meus dilectus &c. Lucæ 3. Iarū responsum est in libro nostro de quinque metaphoricis Paradoxo ad illustrem reginam Castellæ.

Si autem arguatur, quod Christus homo Deus verè loquebatur, comedebat, mouebatur, ceterosque actus ad veritatem motus pertinentes faciebat, & tamen in eo suppositum, vel persona agens, quam denominat actus non erat humana, sed diuina. Etiam in eodē libro satis responsum est in tertio Paradoxo eiusdem. Nunc autem creatio passiuæ, quæ est susceptio esse in rebus fuit in instanti temporis, & indiuisibiliter. Et quamquam communicatio, quæ est ex parte Dei nō sit in aliquo instanti temporis, cum sit in æternitate, & communicatio passiuæ sit in instanti temporis, tamen consecuta est creatio passiuæ creationem actiuam, ut sicut creatio actiuæ est in indiuisibili æternitate, & tota simul, ita communicatio, vel creatio passiuæ esset in indiuisibili temporis, quod est in istis, & totum simul: si tamen Deus communicaret esse indiuisibiliter, & res suscipere illud indiuisibiliter, non esset aliqua similitudo creationis actiuæ ad creationem passiuam.

Sed adhuc aliquis arguet, quod quamquam Deus communicet esse rebus indiuisibiliter, tamen res poterat suscipere illud diuisibiliter, quod patet, quia ex-

stante creatione, ut fuit, communicatio Dei non fuit in aliquo instanti, sed in æternitate, creatio tamen passiuæ fuit in instanti temporis: ergo sicut non existente creatione actiuæ in instanti temporis, creatio passiuæ est in instanti temporis, ita non existente creatione actiuæ in tempore, poterat productio passiuæ rerum esse in instanti, & si non esset hoc quantum ad formas substantiales, saltem esset quantum ad aliqua, quæ diuisibiliter productibilia sunt, scilicet quantum ad perfectiones accidentales, & sic esset diuisibiliter.

Respondendum non potuisse hoc fieri, nec est vltimus simile. Nam cum Deus creat actiue res in instanti temporis, & res creantur in instanti temporis, licet simpliciter non sit similitudo, est tamen similitudo, in modo receptionis, & creationis: quia creatio est in indiuisibili, & receptio est in indiuisibili, nec est dissimilitudo, nisi quod indiuisibile, in quo creat Deus est manens: indiuisibile autem, in quo res creantur est transiens, quia est instans primum temporis habens positionem in tempore, ut punctus in linea, vtrunque tamen est indiuisibile, & vtrunque est instans, nec est extensus instans æternitatis instanti temporis.

Si autem dicamus, quod Deus communicaret esse indiuisibiliter rebus, & ipse suscipere illud diuisibiliter, non omnimoda esset similitudo, quia supra dabatur indiuisibilitas productionis actiuæ, ita dabatur indiuisibilitas passiuæ productionis: hic autem actiuæ productio est indiuisibilis, & passiuæ est diuisibilis.

Item in superioribus creatio passiuæ esset in instanti temporis, & creatio actiuæ non esset in aliquo instanti temporis, tamen erat in aliquo instanti temporis, quod non erat indiuisibile temporis, ita si productio passiuæ poneretur indiuisibilis diuisibilitate temporis, poneretur productio actiuæ diuisibilis, licet non diuisibilitate temporis, sed nulla diuisibilitas, vel successio est in Deo, siue, ut conditio temporis, siue sine tempore, ergo non poterat poni diuisibilitas ex parte rerum.

Aliter arguetur, scilicet, quod possit indiuisibile creans facere diuisibilitatem in re quantum ad modū suscipiendi, sicut est de motoribus localibus, quia aliqua sunt mouentia localiter, & secundum situm, & tamen non mouentur localiter, vel secundum sitū, sicut est de Angelis mouentibus cælestes orbis, ram secundum positionem Philosophicam, quam Catholicam veritatem. Ipsi enim mouent, & tamen immobiles manēt, ita Deus produceret indiuisibiliter, & tamen res producerentur diuisibiliter.

Respondendum est non stare, nec est similitudo, quia licet Angeli mouentes non moueantur, quia etiam in rebus naturaliter aliquantulum contingit hoc, tamē sicut est successio, & partibilitas in motu creato ab Angelo, ita est successio, & diuisio ex parte causalitatis actiuæ Angeli, quia Angeli mouent orbis applicando virtutem suam motiuam illis, & ibi nō est vnica applicatio, sed sicut motus continuus est, ita Angeli continuè derinant virtutem suam in corpora celestia applicantes virtutem motiuam illis. Quod patet, quia si aliquando Angeli desinant mouere coelos desinant moueri coeli, ideo ibi sicut ex parte passiuæ mutationis est successio, ita ex parte actiuæ motionis. Vnde applicando ad Deum hoc, necesse est, ut sicut ex parte passiuæ successio esse in rebus erat indiuisibilitas, ita ex parte actiuæ productionis.

Stat ergo conclusio, scilicet, quod communicatio esse passiuæ in creaturis per diuinam productionem non potuit esse nisi in indiuisibili.

Quare

Quare creatio passiuæ est in primo instanti temporis, & creatio actiuæ non est in aliquo instanti, & quare non sunt semper simul, sicut in cæteris actio, & passio sunt simul. Quæst. LXXV.

CONSIDERANDVM amplius est circa hoc. Aliqui enim assuerunt ad ea, quæ vident existimant, quod quia creatio passiuæ mundi fuit in primo instanti temporis necesse esse, in illo met instanti fuisse actiuam creationem ex parte Dei, & sicut creatio mundi fuit in instanti illo, & nunquam post, ita putant creationem actiuam ex parte Dei fuisse in solo illo instanti: arbitantes, quod si ponatur semper manens creatio actiuæ, quod necesse sit poni semper manentem creationem passiuam, quia proprium est passionis inferri ex actione, & proprium est actionis ex se inferre passionem iuxta Aristotel. in prædicamentis. Ideo cū actio manserit semper ex se inferet passionem, sed creationem actiuam inferre passiuam manifestum est, & passiuæ non semper manet, sed solum in instanti primo temporis, ergo nunquam aliàs dabitur manens creatio actiuæ, alioquin dabitur quod aliquando actio sit & non inferat ex se passionem, quod est impossibile, quia tunc non esset proprium actionis inferre ex se passionem: propria enim passio semper manet, re manente, cuius est. Item hoc arguunt ex his, quæ videntur: nam in naturalibus sunt causalitates actiuæ, & passiuæ, temporales, & aliquæ instantaneæ, & sicut passiuæ est instantanea ita, & actiuæ, & sicut passiuæ est magno aut paruo tempore manens, ita & actiuæ, ergo sic de creatione actiuæ, & passiuæ erit. Declaratur hoc, ut generatio passiuæ est ex generatione actiuæ, & sicut generatio passiuæ est in instanti ita & actiuæ, & in eodem instanti, in quo gignens gignit, genitum gignitur, nec potest amplius aut minus durare altera quam reliqua. Ita de causalitatibus successio, si aliquid corpus mouetur, erit ibi etiam motio actiuæ, & tandiu durat vna, quandiu altera, sicut edificatio actiuæ, & passiuæ. Tūc enim est edificatio passiuæ, quæ est actiuæ, & tandiu durat edificatio domus quandiu durat ipsum edificiare artificis. Nec est possibile domum edificari, quando artifex non edificat, aut artificem edificare, quando domus non edificatur. Ita de creatione actiuæ, & passiuæ non poterit esse creatio passiuæ, nisi quando actiuæ creatio est, & non poterit esse actiuæ quia maneat passiuæ, sed in primo instanti temporis solum fuit passiuæ creatio, ergo ibi solum fuit actiuæ.

Respondendum est non stare hoc. Sunt enim hic duo inconuenientia: primum quia dicitur esse creatio actiuæ in primo instanti temporis, quia ibi verè, & realiter erat passiuæ creatio: tamen creatio actiuæ, sicut non potest esse in tempore, ita nec in instanti temporis, quia illa identificatur Deo, in quo non est aliquid temporale, aut instantaneum quantum ad instantia temporis, sed æternum. Secundum inconueniens est, quia dicitur, quod non manet creatio, nisi in primo instanti temporis. Nam semper manet, cum nunquam esse desinat, quia est aliquid in Deo: primum autem instans temporis esse desijt, ideo non potest esse in illo.

Argumenta non procedunt, cum dicitur quod passio inferatur ex actione, & necesse est manente actione semper ex illa inferri passionem: respondendum est tenere in actione, & passione proprie dictis pertinentibus ad prædicamentum, quia illa fundantur in motu iuxta Gilbertum in sex principijs, scilicet actio & passio in motu fundabitur, & aliquo modo sunt vnus motus actio, & passio iuxta Arist. 2. de Anima. factio, & passio sunt vnus motus, ideo tunc pp idēti-

Alph. Tost. super Iosue. Pars II.

tatem materialem, licet formaliter differant, necesse est manente actione, manere passionem, & non manente passione non manere actionem. Creatio tamē actiuæ in Deo, & creatio passiuæ in creaturis non sunt actio & passio: nam in Deo non est aliquid actus, qui sit per modum egrediendi, sicut in naturalibus actus est a supposito, vel a forma per alium modum derivationis, tamen suppositum & forma funt aliquid manens, actus verò non est aliquid manens: in Deo autem, quia quidquid est, ipse Deus est, necesse est, ut nō sit in Deo aliqua actio, quæ sit per modum egrediendi. Et licet daretur aliqua deriuatio, adhuc illa nō pertineret ad motum, alioquin diceremus Deum esse motum, vel continere motum. Nec solum creatio actiuæ, quæ est Deus, non est motus, sed etiā creatio passiuæ rerum non est motus, quia non est ibi successio, cum fuerit in instanti. Item quia in motu assignatur subiectum, quod sit sub vtroque terminorū, sed in creatione non erat subiectum aliquid. Nec etiam potest dici creatio mutatum esse, quia licet mutatum esse sit indiuisibile, est tamen terminus motus: creatio autem passiuæ non erat terminus alius cuius motus, ideo non erat mutatum esse: argumenta tamen solum concludunt de actione, & passione, quæ sunt vnus motus, ideo non oportet, quod quandoque est actio large dicta creandi, sit creatio passiuæ rerum.

Causa autem diuersitatis, scilicet quare in cæteris actio, & passio sunt simul, & quandiu durat vna durat alia, & hic non est, quia in cæteris modus essendi rei factæ pertinet ad modum essendi agentis, ideo & modi communicandi esse habent se eodem modo: in Deo autem & re quam agit non est sic, quia non est idem modus essendi Dei, & rerum ab eo productarum.

In quo sciendū quod modus communicandi esse, & modus recipiendi consequuntur ad modos essendi, quia esse est fundamentum omnium perfectionum, ideo sicut modus eius cetera sunt, agere autem quomodocumque accipitur esse communicandi esse: pati autem est recipere aliquid esse, ideo necesse est, ut isti modi se habeant sicut modos essendi rerum: si igitur communicans esse, & recipiens, id est agens, & patiens habeant eundem modum in essendo, sequitur tunc modus communicationis, siue receptionis passiuæ qualis est modus communicationis actiuæ. Si autem modi essendi rerum agentium, & patientium sint diuersi, consequenter erunt diuersi modi actionis & passionis. De primo patet in omnibus rebus factis a prima causa, quia istæ siue sint causæ, siue causatæ, habent eundem modum generalem essendi, scilicet quia nullum eorū habet totum esse simul, sed sunt in successione, siue sit ista successio cum motu, qualis est successio faciens tempus, siue sit successio sine motu, qualis est successio angelorum in aëre. Ob hoc inter omnes res factas actionem & passionem similes esse necesse est, quia modi essendi non sunt diuersi, sed in successione, ita ut si actio sit instantanea, sicut generatio actiuæ, erit passio in instanti sicut passiuæ generatio, & sicut generatio radiorum est in instanti ita diffusio eorum. Si autē actio sit in successione erit passio in successione, & sic est de fabricatore, & re, quæ fabricatur, & de motione actiuæ, & de motione passiuæ, ideo quamdiu manet vnus eorum, alterum necesse est manere. Si vero modi essendi rerum agentium, & patientium sint diuersi, necesse est actionem & passionem non esse similes, nec commanebunt, sed assignabitur esse vni eorum, quod alteri non assignatur: sic est de Deo & cunctis rebus causatis ab eo, quia modus essendi Dei est simul to-

F 3 tum,

tum, & permanens quod est esse in eternitate. modus autem essendi rerum est in successione, siue sit successio temporis, sicut rerum naturalium, siue successio cui, sicut Angelorum, & ob hoc cum creatio actiua sit modus communicandi esse rebus a Deo equivoce, & creatio passiuia est modus, quo communicatur esse rebus, non erit idem modus vtriusque, sed creatio actiua non est in aliquo tempore, vel instanti, creatio autem passiuia est in instanti temporis solum. Etiam creatio actiua est semper manens tota in eternitate, creatio autem passiuia solum est in instanti temporis.

Recolle-
tio dicto-
rii ad qd.
2a vique
nunc.

Ex precedentibus patet de ideis, quae ponuntur in mente diuina, quomodo se habeant in dirigendo operatione Dei, scilicet, quod directio illa semper sit, quia operatio Dei, quae aliquid est ex parte Dei, est coeterna Deo, & non est magis vno tempore quam alio, immo proprie loquendo non est in aliquo tempore, aut instanti. Patet etiam ex predictis de intellectu Dei, scilicet, quod Deus non intelligit res antequam sint, nec postquam sunt, nec tunc cum sunt, sed intelligit eas semper quando ipse est, & hoc non est intelligere ante, nec post, vel tunc: cum non sit ipse Deus in aliqua harum differentiaturum modorum essendi rerum.

An cognitio Dei siue vocetur praescientia, siue praedestinatio im-
ponat aliquam necessitatem rebus, id est, an stante infallibili-
tate scientiae Dei fiet contingentia in rebus, & liberum arbi-
trium in hominibus. Quae. LXXVI.

Vide supr.
qd. 16.

Nunc ex predictis inferitur intenta conclusio, scilicet, quod intelligere Dei non imponit aliquam necessitatem rebus, siue vocetur illud intelligere praescientia, siue praedestinatio, vel providentia, quae sunt nomina communiter imposita: hoc tamen est, quod communiter calumnantur homines. & in hoc, ut magis declaratur praesupponendum est, quod ea quae a Deo intelliguntur necessaria sunt, nec potest Deus quidquam intelligere asserendo quod non eueniat, & hoc est, quod maximam inducerebatur difficultatem. Nam si concederetur quod in quod Deus intelligit, sit sicut accidit in humano iudicio, leue quidem esset: nam dato quod aliquid a Deo praescitum, siue prouisum crederemus non ob hoc existimaremur fortiori necessitatem eueniendi, nunc autem supponendum est, quod necesse sit euenire quae Deus iudicauerit, sed adhuc existente hoc non inest necessitas eueniendi rebus. Ad quod notandum est, quod necessitas eueniendi rebus, vel libertas non consideratur in actibus ipsis tunc, quando fiunt, sed antequam fiant. Nam cum fiunt in omnibus existendi equalis necessitas est, ante autem quam fiant in quibusdam est necessitas, in alijs vero est contingetia, vel libertas. Patet, quia antequam homo currat dicemus esse contingens, vel liberum, quod currat, aut non. Idem ante comedere dicimus esse contingens velle comedere. De ortu solis antequam sit, dicimus quod sit necessarium oriri solem, & hoc est verum etiam antequam oriat. Idem de futura eclipsi post unum annum, aut mensem dicimus esse necessarium euenire eclipsim & sic antequam res fiant, sunt quaedam liberae, & quaedam necessariae: cum autem fiunt, non est vlla differentia, sed omnes sunt necessariae equaliter. Nam sicut solem oriri, dum oritur est necessarium, ita hominem comedere, dum comedit, est necessarium, & hominem velle currere cum vult currere, est necessarium: nihil tamen liberius est quam actus voluntatis, sed ipse necesse est, dum est: ergo res cum sunt necessario sunt. Nec erit in hoc differentia vlla contingentis, & necessarii, quod patet, quia differentiam includit hominem velle currere, dum vult

Necesse est
euenire, quod
Deus intelli-
git.

Fcurrere non esse necessarium: nam si non est necessarium detur, quod sit contingens, & tunc contingit hominem velle currere, dum vult currere: ergo potest non currere, dum vult, sed propter possibile positum in actu non sequitur impossibile: ponatur igitur, quod homo non vult currere, sed ista est differentia, quod vult currere, dum non vult currere: oportet igitur, ut omnes actus isto modo sint necessarii, cum accipiuntur cum reduplica-tionibus, vel connotationibus praesentialitatis, quia tunc stat propositio in sensu composito, & requiritur veritas vtriusque pro eodem instanti: & ob hoc dicitur, quod omne quod est, dum est necesse est esse, quia cum est, non potest non esse: & hoc sufficit ad esse necessarium. Et sic cum dicitur de quibusdam actibus, quia necessarii sunt, & de alijs, quod sint contingentes vel liberi, intelligitur antequam sint, quia cum sunt, omnes sunt necessarii.

Ex hoc patet, quod omnes actus nostri aliquando sunt necessarii, quia omnis actus humanus aliquando est praesens, sed tunc est necessarius ex regula data, ergo non est aliquis actus humanus, qui euadat necessitate alicuius temporis. Nec quisquam, qui sapit, dicit liberos fore actus humanos: ita quod semper liberi sint, sed quod antequam eueniant non sit necesse euenire, cum vero praeteriti fuerint, non sunt contingentes, sed simpliciter necessarii: sicut ait Aristot. Ethic. lib. 6. iuxta sententiam Agatonis, quod hoc solo priuatur Deus, quod non potest facere ingenua, quae iam sunt facta. Identidem autem cum sunt, necesse est esse, ut inductum est. Solum ergo manet actibus nostris libertas, aut contingetia cum futuri sunt.

Tunc quaeritur, cum actus nostri sint praeteriti aut praesentes, sunt ne necessarii, etiam si nullus eos intelligat? Et oportet dici, quod sic. Et si quis intelligat illos, non quid erunt necessarii? Eodem modo dicendum est necessitatem inesse. Nunquid igitur, quia res ista intelliguntur, & necessariae sunt, intellectio apponit eis vllam necessitatem? Minime. Nam & si non intelligerent, necessariae essent, velut Solis ortus crastinus non magis necessarius est, quia intelligitur, quam si non intelligeretur. Ita & de actibus nostris aliquando necessarii sunt, si cum sunt praeteriti, vel praesentes, & tunc dato, quod non intelligerentur a Deo essent necessarii, quid ergo confert eis ad esse necessarios, si intelligantur? Intellectio ergo diuina non habet imponere necessitatem actibus nostris praeteritis, aut praesentibus: quia ipsi in re necessarii sunt. Et quantum ad istos actus non magis differt Deum intelligere actus nostros quam non intelligere. Soli actus futuri nostri sunt, quibus necessitas aliqua potest imponi, cum non sint necessarii ex se, & tunc si Deus intelligit illos, & intellectio sua non potest errare, necessarii trahuntur ad certum euentum. Hoc modo tamen non potest Deus nobis imponere necessitatem, quia non intelligit aliquem actum futurum, nec est possibile, quia nihil ei futurum est, ergo non potest intelligere aliquid futurum, cum velle intelligat. Quod patet ex supradictis, cum probatum est, quod Deus non intelligit res antequam sint, sed ad hoc, quod aliquis intelligat rem aliquam esse futuram, verum necesse est, quod intelligat eam antequam sit. Ex eadem causa non potest Deus intelligere aliquam rem praeteritam, quia intelligere rem esse praeteritam, est intelligere eam postquam est, sed Deus non potest intelligere res postquam sunt, ut supra declaratum est, ergo non potest intelligere eas praeteritas.

Ex hoc satis clare patet, quod non possit Deus imponere necessitatem actibus nostris intelligendo illos, quia modus impositionis huius erat, quod Deus intelligeret actus nostros antequam fierent determinare, ut

Vide supr.
qd. 16.

In qd. 68.

In qd. 70.
Deus non
potest imponere
necessitatem actibus
nris intelligendo
illos.

ut euenturi erant, & quia quod ipse intelligit non potest aliter euenire, necesse erat, ut quando euenirent sic euenirent, ut Deus prouiderat: nunc tamen Deus nihil futurum potest intelligere, ut probatum est, ergo sua intellectio non potest imponere necessitatem rebus nostris magis quam si nihil intelligeret. Et non solum non imponit, immo includit contradictionem Dei intellectioem imponere necessitatem aliquam actionibus. Manet autem vnicus modus, quo Deus intelligere possit res, scilicet, ut praesentes, sed res cum praesentes sunt, necessariae sunt, quia omne quod est, dum est, necesse est esse: ideo licet intelligat omnes actus nostros, non imponet eis necessitatem, licet non possint aliter euenire, quam ipse cognouit, quia ipse cognoscit eos, ut praesentes cum omnia praesentia ei sint cum aeternitas coexistat omnibus, & quia iam ipsi in praesenti determinati sunt ad vnum modum, & non possint aliter se habere quam habet intellectus diuinus, necessario & infallibiliter intellectus non imponit eis necessitatem, quam iam in eis inuenit ex conditione praesentialitatis. Si tamen res in praesenti essent contingentes, sicut futuri sunt, Deus imposeret eis necessitatem, cum intelligeret eas praesentes, tamen in praesenti ex se necessitatem habent.

Et hoc modo saluatur libertas nostra, & necessitas atque infallibilitas cognitionis diuinae. Nam libertas actuum nostrorum est respectu futuri, cum nondum quidquam egimus: in praesenti autem, dum res sunt necessitas est omnimoda: Deus autem non intelligit res futuras, ita ut necessitatem imponere possit, sed intelligit praesentes, cum res necessariae sunt, & tunc concurrunt necessitas diuinae intellectioem, cum necessitate rerum ex conditione praesentialitatis. Et quamquam ipsa necessaria sit, nullam causat necessitatem in rebus cognitis, quia inuenit eam in illis. Nec potest per aliquem alium modum concordari contingetia actuum nostrorum, cum necessitate, & infallibilitate diuini intellectus omnia cognoscentis.

Illi autem, qui circa hanc quaestionem difficultatem magnam inueniunt, patiuntur eam, non quod in natura rei sic sit, sed ex hebetudine intellectus, quia non cognoscunt modum essendi, & intelligendi Dei. Sicut enim nos rem aliquam nondum existentem futuram conspiciamus, ita & Deum aliquid futurum iudicare credunt, & tunc insurgit nimia pugna libertatis arbitrii cum infallibilitate, & necessitate diuini iudicij, & certissime ineuitabilis: nam si quis concesserit Deum praecognoscere res futuras antequam fiant, & dispo-nere de illis, quocumque modo respondeat, erit impossibile quod euadat, quin aut arbitrii nulla sit libertas, aut diuini iudicij nulla certitudo.

Nec enim valebit, quod quidam dixerunt, scilicet Deum praecognoscere futura, sed non ideo illa esse futura, quia a Deo cognita sunt, sed potius ideo a Deo cognita esse futura, quia verum futura erunt. Nam quouis modo ponatur semper sequitur necessitas. Et nihil refert de aliquo consequente, an sit necessarium absolute, vel sit necessarium ex necessitate consequentiae, sed ita est hic, quia quocumque dato sequitur necessitas in actibus nostris, ut in principio huius inquisitionis supra declaratum est.

Nec etiam valet si quis dicat Deum prouidere futura, & cognoscere: tamen ista prouidentia nihil necessitatis causat, dicunt enim sic. Ponamus non esse praecognitionem aliquam in Deo rerum futurarum, manifestum est, quod nullus conqueretur imponi necessitatem actibus nostris, & rursum ponatur esse prouidentiam & illam nihil efficere, non sequitur necessitas.

Alph. Tost. super Iosue. Pars II.

A Respondendum est non esse admittendum casum: est enim impossibilis. Nam esse prouidentiam futurorum, & nihil efficere includit contradictionem, quia necesse est, ut hoc dato, vel prouidentia non sit firma nihil differens ab humana opinione, vel si firma est scientia, non poterit quod iudicatum est, aliter euenire quam iudicatum est, & sic falsum est, quod prouidentia nihil operetur. Non est igitur aliquis modus tollendi ambiguitates istas, nisi ponendo Deum omnia intelligere, ut praesentia, & ibi esse necessitatem tam ex parte intellectioem, quam ex parte rerum intellectuarum. Nec iste modus ponitur quasi solum ad euadendum inconuenientiam inducta, sicut interduam quaedam confitemur timore inconuenientium, quae alias nequaquam fateremur, sed magis ponitur ex necessitate rei, quia dato quod non sequeretur aliquid inconueniens ponendo Deum intelligere res praeteritas, & futuras, necesse erat poni eum intelligere solum res, ut praesentes sibi, quia ipse est aeternus. Aeternitatis autem status praesentarius est habens totum esse simul, cum nihil abscesserit, nec quidquam aduenturum sit. Si autem aliquid futurum, vel praeteritum sibi intelligeret, non haberet omnia simul. Ideo cum aliquis concesserit quidquam futurum sibi Deum intelligere, irremediabiliter errat in materia ista. Unde nulla ratione ad inconuenientiam respondere poterit: sicut qui concedit falsa principia in aliqua arte, ut in vntente falsi grapho syllogismo impossibile erit hunc respondere ad id, quod inferitur.

Considerandum autem circa hoc, quod licet dicamus Deum intelligere omnia, ut praesentia sibi: tamen proprie sumendo, adhuc non est hoc verum, quia nihil est praesens Deo, ergo non potest intelligere verum aliquid per modum praesentis. Patet antecedens, quia illa dicuntur inter se praesentia, quae cum sunt in eodem praesenti: sed nullum praesens est, in quo Deus sit cum rebus, ergo non sunt ei praesentes.

Patet hoc quia illud praesens est nunc siue instans, & de illo quaeritur, an sit nunc eternitatis, vel nunc temporis, vel aui: quia non sunt plures mensurae durationum, sed nullum horum. Nam in nunc aeternitatis non sunt res praesentes Deo, cum in illo solus Deus sit: res autem non sunt in aeternitate. Item non sunt praesentes Deo in nunc temporis, quia in illo res sunt. Deus autem nequaquam, qui in sola aeternitate est: in tempore autem, vel instanti aliquo temporis nequaquam.

Item non est illud nunc aui, quia in aeo, nec Deus est, nec res naturales, sed solum angeli, ut supra declaratum est: ideo non poterunt esse praesentes secundum illud praesens, in quo neutrum est. Nam Deum in aeo esse impossibile est, cum eum sit mensura durationis succedentis sine motu: in Deo autem nulla successio est.

Unde strictè sumendo sicut nihil est Deo praeteritum, nec futurum, quia tunc Deus esset in partibus temporis: ita nihil est ei praesens, quia tunc esset in instantibus. Quod identidem est impossibile, ut patet ex dictis: sed dicuntur omnia Deo praesentia largè in quantum nihil effugit praesentiam Dei, scilicet, quod nulla duratio rei est, cui aeternitas desit, vel in qua aeternitas esse desinat: & sic aeternum est, & nunquam esse definit, ideo semper est: non tamen posituue, quia ipsum aeternum, vel aeternitas sit in aliqua duratione, vel parte durationis alicuius rerum.

Sed nec ex hoc impeditur quod supra dicebat de intellectu Dei, quod non tollat libertatem arbitrii necessaria manens. Nam non exigij ad hoc quod res nostrae sint libere, & Deus intelligat necessario quod intelligit quod Deus

An sit p-
prie dictu
quod Deu
intelligit oia
ut praesen-
tia sibi. vi-
de supra q.
20. 23. &
24. cum
alijs.

In q. 47.

In q. 37.

In q. 23. &
27.

Quae. prae-
cedenti.

Deus intelligat omnia per modum presentis. Sufficebat enim si intelligeret omnia per modum preteriti, quia sicut rem dum est, necesse est esse, ita & rem cum fuerit, necesse est transisse iuxta Aristot. 6. Ethicorum, ideo dato, quod nihil Deus intelligeret per modum futuri, & presentis, sed omnia per modum preteriti, maneret quod dictum est, & sic non requiritur, quod specialiter Deus intelligat per modum presentis: sed solum requiritur, quod non intelligat per modum futuri quidquam: quia ut supra dictum est, actiones nostras in presenti, & preterito necessitatem habent ex seipsis: in futuro autem sunt libere: ideo si intelligat eas Deus in preterito, vel presenti non poterit causare in eis necessitatem, quia iam in seipsis habent, si vero intelligat eas, ut futuras causabit in eis necessitate, quia tunc libertatem habent, & divina intellectio infallibilis est: solum ergo est necessarium, quod Deus non intelligat res, ut futuras ad hoc, quod non imponat necessitatem in eis quomodocunque aliter intelligat: sed probatum est, quod Deus non potest intelligere aliquid ut futurum, nec ut preteritum: ideo dato quod non intelligat aliquid, ut presentis, manebit quod dictum est, scilicet, quod non possit intellectio sua imponere necessitatem rebus, sed non valebit consequentia, scilicet, Deus non intelligit res, ut presentes, ergo intelligit, ut preteritas, vel futuras, sicut non valet ista consequentia, scilicet, Deus non est in isto loco ergo est in illo, vel illo, & sic de ceteris: nam in nullo est, sed tenet consequentia in rebus corporalibus localibus, ita superior consequentia tenet in rebus, quae sunt in tempore, & consequuntur conditiones, atque differentias temporum. Deus autem in tempore non est, ideo in nullo horum intelligit. Iste assignatus est solidissimus modus ad tollendam coactionem arbitrii, quae si qui videbatur data providentia Dei, & consequenter tolluntur inconuenientia, quae inferebantur ab absolute libertate arbitrii, scilicet, quod inique erant leges, quod frustra erant preces, & quod totus humanus status inordinatus, cum constituamus per hunc modum arbitrii libertatem.

Adducentur argumenta contra decisiones quae sunt superioris, & solvantur, scilicet de libertate nostra. Quae sunt. LXXVII.

Sed adhuc arguetur, quod datis his non statuitur sufficienter libertas arbitrii, quia Deus cognoscit Sortem cras cursum, qui cras cursum non currat cras, an necesse est, quod currat. Si dicatur, quod potest esse, quod non currat cras, frustrabitur divina providentia, quia aliud euenit, quam quod ipsa iudicauit, si autem necesse est, quod currat cras, non erit iam in libertate Sortis currere, vel non currere.

Respondendum est, quod est negandus casus, scilicet, quod Deus cognoscat Sortem cursum cras: nam licet Deus cognoscat Sortem, & cursum eius, & diem crastinum: tamen non cognoscat eum, ut cursum cras, quia iste est modus futurationis: Deo autem, quidquid est praesens est: vel, ut magis proprie dicamus, nihil absens est tanquam praesentium, aut futurum, ergo non potest dici, quod Sortem cognoscat Deus cras cursum, sed est ei non absens: & tunc concedendum est, quod cognitio illa Dei est infallibilis, & necessaria, & cursus Sortis, qui intelligitur a Deo non potest aliter euenire, quam ut intelligitur: tamen non sequitur ex hoc, quod Deus intelligens imponat necessitatem, sed ipse cursus Sortis, ut intellectus a Deo habet in se necessitatem, quam absolute haberet, etiam si

non intelligeretur a Deo. nam cursus Sortis semper habet necessitatem, nisi ut est futurus: quia ut est praeteritus necessarius est: & cum est praesens non potest aliter se habere, ut supra declaratum est: sed Deus intelligit cursum Sortis, & non ut futurum, ergo cursus Sortis illo modo necessarius est. Et conditio intellectiois diuinae non imponit necessitatem, quia iam est necessitas in re intellecta ex conditione temporis.

Si tamen poneretur, quod Deus intelligeret Sortem cursum, sicut significat ista propositio, imponeret necessitatem. Et tunc ad formam argumenti responsum est, negando quod supponitur. Cum autem confirmatur non tenet, scilicet quaeritur, an necesse sit Sortem cras currere, aut contingat: si est necesse, tollitur libertas: si est contingens, tollitur infallibilitas diuini iudicii. Dicendum, quod quocumque casu posito contingens est, & liberum Sortem currere cras, & quando dicitur, ergo non erit certitudo diuinae cognitionis, sed poterit ad alterum flecti. respondendum est non tenere consequentiam: verum est enim si Deus intelligeret rem per modum futuri, ita quod aliquando esset ei futura, sicut nobis est futura, & tunc intelligendo infallibiliter imponeret necessitatem rei ad sic eueniendum, ne frustraretur diuina cognitio, sed non cognoscit aliquid ut futurum, nec est possibile, ut sic cognoscat, ideo non poterit imponere necessitatem rei intelligendo illam, quia solum tempus, in quo actus aliquis libertatem, vel contingentiam habet est futurum, & ibi potest ei per aliquem intellectum imponi necessitas quam non habet. Argumentum autem solum videbatur procedere, quia supponebat Deum intelligere Sortem cursum, quod est modus futuri.

Sed dicit aliquis, quod non stet adhuc ista solutio, quia videtur quod Deus non possit intelligere cursum Sortis, ut aliquid praesens, si scilicet dicitur rem Sortes cras cursum sit: quia omne, quod est futurum, dum est futurum, necesse est esse futurum, sicut omne quod est praesens, dum est praesens, necesse est esse praesens: Sortem autem cursum esse est nunc futurum, ergo impossibile est nunc esse praesens: si tamen Deus intelligeret per modum praesentis necesse erat esse praesens ei, quia alias false intelligeret: ideo non poterit intelligere per modum praesentis, cum necesse sit illud esse futurum.

Respondendum est, non tenere consequentiam. Et cum arguitur omne, quod est futurum, necesse est esse futurum concedendum est: & cum additur Sortem cursum esse est nunc futurum, ergo non potest esse nunc praesens conceditur. Et si concludatur, ergo non potest esse nunc praesens Deo, eodem modo concedes: & tamen adhuc semper stat, quod volumus, quia licet non sit nunc praesens est tamen praesens: nam nec nos volumus aliquam rem esse nunc Deo praesentem, non solum eam, quae secundum tempus futura est, sed etiam eam, quae est in isto nunc, quia ad hoc necesse erat, quod poneretur esse Dei in isto nunc, quod Deo repugnat, ut supra declaratum est. Nam ut non est in tempore, ita nec esse potest in aliquo temporis instanti. Sed dicimus rem quamlibet esse praesentem absolute, scilicet, quia sunt ei res praesentes comparando ad nunc eternitatis, quamquam etiam hoc largè sumptum est. Vnde sufficit nobis ad hoc, quod intelligere Dei non imponat necessitatem cursum Sortis, qui secundum conditionem temporis futurus est, quod intelligat per modum praesentis, & sit vei praesens Deo ille cursus licet non sit nunc praesens.

Si forte aliquis vellet concludere nullo modo cursum illum esse Deo praesentem, scilicet, quod est futurum, dicitur est

q. pced.

1. argum. principale contra ea, q. dicta sunt q. 76. de presentia ad Deum.

est futurum, necessario est futurum: sed cursus Sortis nunc est futurus: ergo non potest esse Deo praesens, vel non est Deo praesens: non tenet consequentia, quia non accipitur idem in conclusione, quod in minori: nam in maiori, & minori ponitur reduplicatio conditionis temporis: in conclusione autem non ponitur aliquid huiusmodi: ideo non tenet. Si autem velimus arguere ut accipitur in praemissis sine conditione aliqua replicationis temporis tenebit consequentia: & tamen erit falsa aliqua praemissarum, ut si dicatur omne, quod est futurum, necesse est esse futurum: Sortem cursum esse est futurum: ergo non potest esse Deo praesens, vel non est Deo praesens. consequentia tenet, sed maior est falsa, quia omne, quod est futurum non est necessario futurum, nisi cum accipitur cum reduplicacione temporis. dum est futurum, ideo quocumque modo arguatur non poterit tolli Deo, quin omnia ei praesentia sint, & intelligat ea per modum praesentis. & hoc sufficit ad non imponendum necessitatem rebus quae secundum conditionem temporis necessariae sunt.

Sed adhuc arguetur, quod isto modo non tollatur necessitas imposta ab infallibilitate diuini iudicii: quia non potest intelligi omne, quod est a Deo per modum praesentis. sed necesse est intelligi aliquid per modum futuri: quia omne quod est a Deo intelligitur: sed Sortem cursum esse est aliquid: ergo Deus intelligit Sortem esse cursum. & hoc est intelligere per modum futuri.

Respondendum est non tenere consequentiam, quia mutatur quid in quale, & est fallacia, ut cum dicitur, quidquid emisti comedisti: carnes crudas emisti, ergo carnes crudas comedisti. Quia cum dicitur quidquid emisti supponitur ibi quid, & non quale: cum vero concluditur ergo carnes crudas comedisti supponitur quale. esse crudum, vel crudum comestum esse. Valeret tamen si diceretur, Quidquid emisti comedisti: carnes emisti: ergo carnes comedisti. Si tamen volumus, quod concludatur quale, & non sit fallacia est sic arguendum, Qualitercumque aliquid emisti taliter illud comedisti: carnes crudas emisti: ergo carnes crudas comedisti. Sed tunc maior est falsa, quia non qualitercumque res empta est id est sub quacumque dispositione sit comesta est. Ita non tenet factum argumentum in Deo, quia mutatur quid in quale, quia cum dicitur, omnia, quae sunt, Deus intelligit: accipitur quid, si ipsi, quod res est cum vero dicitur, Sortem cursum esse est aliquid, non accipitur hic quid, sed quale, quod Sortes, & cursus suus dicant res. Quod autem cursus praesens praeteritus, vel futurus sit, non est res, sed quale rei. i. modus eius, ideo non tenebit: sicut cum dicitur, quidquid emisti, comedisti: ponitur quid, & cum subiungitur carnes crudas emisti: accipitur ibi quale, ideo non tenet consequentia, si tamen semper teneatur quid, erit verum, & bene concludetur. Quia, quae sunt Deus intelligit: cursus sortis est ens, siue sit praesens, siue praeteritus, siue futurus, ergo Deus intelligit cursum sortis. Si autem velimus accipere quale in praemissis, & i. conclusionem, tenebit consequentia: sed aliqua praemissarum erit falsa, ut si dicatur, per omnem modum essendi rerum Deus ipsas res intelligit, sed cursum Sortis esse futurum, vel Sortem esse cursum esse modum praesentis: ergo Deus intelligit cursum sortis esse futurum, vel Sortem esse cursum: nunc non mutat, quid in quale, tamen maior est falsa, si per omnem modum essendi rerum Deus ipsas res intelligit, nam impossibile esse demonstratum est, quia sicut intellectus noster non potest intelligere res per omnem modum suum. ut est forma in materia, sed hoc solis sensitiuis potentis conuenit, ita Deus, cuius intellectus in infinitum distat a conditionibus materiae magis, quam in-

in q. 27.

tellectus noster, non poterit apprehendere per omnem modum essendi rerum, & hoc modo eum intellectus noster quantum ad aliquid conformetur conditioni rerum materialium, quia non habet totum esse suum simul, sicut nec res materiales, non poterit intellectus diuinus in hoc conformari illis. Quod paret, res materiales, quia non habent totum suum esse simul, aliquid sunt praeterita, & aliquando futura, ita intellectus noster aliquid de esse suo habet praeteritum, & aliquid futurum, ideo res non simul ei sunt, sed res, quae secundum tempus praeterite sunt, ei quoque praeterita sunt, & res, quae sunt futurae secundum conditionem temporis sunt ei futurae, & ad hoc quod vere intelligat, necesse est, ut intelligat eas per modum futuri, & praeteriti, intellectus autem diuinus quia totum esse suum simul habet, non potest conformari in hoc rebus materialibus, ut eas futuras intelligat, vel praeteritas, sicut ipsae in se praeterita, vel futurae sunt, quia intellectui diuino quantum ad esse omnia simul sunt, licet in seipsis secundum conditionem temporis non sint simul. Manifestum igitur, quod non potest Deus intelligere res per omnem modum, per quem ipse sunt, immo per nulum modum, per quem sunt in seipsis, sed per eum modum, quo ad Deum se habent. Omnia tamen ad Deum vere sunt praesentia, ideo ipse non potest habere alium modum intelligendi de rebus, nisi per modum praesentis, intelligendo, semper praesentialitatem ad Deum, ut supra declaratum est large sumendo.

Sed arguetur ulterius, quod adhuc ista non stent, quia licet esse futurum sit conditio aliquarum rerum, tamen Deum intelligere hoc necesse est. Nam siue res siue conditiones rerum sunt aliqua entia, sed Deus intelligit omne ens, ideo non solum Deus intelligit res, sed etiam modos, sed cursus Sortis est ens absolute, cursus Sortis esse futurum est conditio huius entis, ideo intelligit cursum sortis esse futurum, & sic semper stabit, quod non intelligat omnia ut praesentia, sed etiam quaedam ut futura, & quaedam ut praeterita.

Respondendum est, quod Deus intelligit cursum Sortis, & praeteritionem eius, vel futurationem, non tamen intelligit per modum praeteritionis, & futurationis, sed praesentialitatis modo. Consistit enim in hoc fundamentum, quod tollatur a Deo omnis praeteritio, & futurius. Cum autem dicimus, quod Deus intelligat omnia, quae sunt, & intelligat praeteritionem, & futurationem ipsarum rerum, non ponitur praeteritio, & futurius ex parte Dei, sed ex parte rerum, & tunc concedendum est, quod intelligat Deus hoc, non tamen concedatur, quod Deus intelligat per modum futurationis, & praeteritionis, quia tunc isti modi tenebunt se ex parte Dei, cum modus teneat se ex parte rei, cuius est modus. Et cum dicimus, quod Deus intelligit praeteritionem, & futurationem, quod non intelligat eas per modum praeteriti, & futuri, intelligit eas per modum praesentis, quia vere praesentes ei sunt, nec solum ei, sed etiam nobis. Nam licet res praeterita nunc non sit nec res futura, tamen praeteritio, & futurius rerum nunc sunt, & est impossibile praeteritionem esse praeteritam aut futurationem esse futuram, ut supra declaratum est satis. Cum autem dicitur Deus intelligit Sortem cursum, vel cursum sortis esse futurum si ista futurius teneret se ex parte Dei, neganda est propositio, quia Deo nihil est futurum, nec quidquam sibi futurum esse intelligit. Si autem assumatur futurius ista ex parte rerum intellectarum quantum ad conditionem temporis, quod res intellecta a Deo futurae sunt licet non sint futurae Deo, concederetur propositio, si cut omnia, quae nondum sunt, comparata ad illud nunc sunt futura. Quia tamen ista propositio, Deus cognoscit Sortem esse cursum, vel cursum sortis esse futurum si significat futurationem in cursu sortis comparando ad

intelle -

intellectionem diuinam, cum dicatur, q̄ Deus intelligit illud esse futurum nunquam est concedenda: ideo concedendum est, q̄ Deus cognoscit cursum fortis, & futuritionem cursum illius, tamen non concedetur, q̄ cognoscit sortem esse futurum, quia licet idem si gnari possit, tamen non est idem modus signandi, & consequenter nec supponendi. & hoc facit ad hoc, q̄ mutetur veritas, & falsitas propositionum.

Ex prædictis patet Deum non posse aliquid intelligere per modum præteriti, vel futuri, sed modo præsentis, & consequenter intelligendo non imponet necessitatem rebus ad eueniendum, quia hoc solum est quando res futura est.

Quantum argumentum principale ad idem de præsentialitate, ut sup. Et q̄ præsentia & prædestinatio sunt nomina impropria secundum eundem modum loquendi vulgarij. Et providentia Dei quid sit. Quæst. LXXXVIII.

Sed ad hæc omnia obiicit aliquis ex nomine, q̄ imponitur diuinæ scientiæ, quia eam præsentiam, & prædestinationem uocamus, sed ista signant antecessionem ad res, cum res præsentis non sint.

Respondendum est ista nomina non esse proprie imposita Deo secundum habitudinem, quam habet res, sed secundum eundem modum intelligendi vulgarij. Nam quia Deus est infinitæ durationis credunt eum esse ante omnia, & quia causa est omnium, & cetera omnia agit intelligens, credunt eum intelligere, & iudicare de rebus antequam fiant, sed nihil horum est. Scriptura tamen consentit huic modo loquendi. & sic ipsa loquitur, ut intelligibile fiat nobis q̄ dixerit, afferens præsentiam, & prædestinationem in Deo. tamẽ secundum propriam rationem dicendum erat cognitionem Dei esse simplicem scientiam sine aliqua connotatione subsecutionis, uel antecessionis. Et ob hoc conuenientius nomen est providentia Dei quam prædestinatio vel præsentia, quia providentia dicitur quasi procul uidentia, quia porro affirmandi aduerbium est. s. q̄ visio Dei de rebus, quæ est iudiciũ non est aliquid incertum sicut opinio nostra, sed aliquid certissimũ, & prorsus infallibile. Vel providentia dici potest quasi procul uidentia, non q̄ procul uideat res ideo procul antequam fiant, sed procul ideo de excelstitudine eternitatis suæ cernit ea, quæ temporaliter geruntur: & modus cognitionis Dei a rebus procul est. s. longe distans a modo essendi, cum illæ sint in successione, & motu habentes esse suum, Deus autem habet in maxima similitudine esse suum scilicet totum simul, & manens: nihil autem magis distare potest, quam q̄ totũ simul esse ab eo, q̄ nullam partem essendi simul habet sed omnia habet in successione. De hoc Boe. de cons. lib. 3. prosa ultima dicit, itaque si præsentiam pensare uelis, qua cuncta dignoscit, non est præsentia quasi futuri, sed scientiam nunquam deficientis in instantiæ rectius estimabis. Unde non præuidentia, sed prouidentia potius dicitur, q̄ porro ab rebus infimis constituta quasi ab excelso rerum cacumine cuncta prospiciat.

Sed adhuc restat argumentum aliud, quod fortissimum est: nam quocumque modo uideatur poni modus cognoscendi Dei, siue præsens, siue præteritus, siue futurus semper imponet necessitatem, quia ea, q̄ Deus intelligit, interdum reuelat, sicut erat de prophetis, & tunc quamquam intelligere Dei ex conditione eternitatis totum simul est, & semper, & omni rei, & tempori sit præsens, ita ut idẽ intelligere numero est, q̄ Deus habet in creatione mundi, & in die iudicii, tamen ponatur, q̄ reueletur per prophetiam aliquam

de perditione alicuius, vel saluatione, sicut reuelatur de aliis rebus, cum futuræ erant, ut de destructione regnorum, vel captiuitatibus, tunc cum reuelatum aliquid fuerit, necesse erit euenire, quia alioquin falleret scriptura diuina, quod non fiat, & tunc nihil differt Deum intelligere præsentialiter, vel alias, cum per omnem modum necessitas imponenda sit.

Respondendum est, q̄ intelligere Dei non imponit necessitatem, nec potest, quia non intelligit res futuras, in quo casu solum potest imponi necessitas, est tunc sit libertas, vel contingentia in rebus, & cum intelligere istud non sit deficientis, sed coexistit omni tempori, & instanti temporis, illud idem intelligere erit coexistens diei formationis Adæ, & huic instanti temporis, & diei iudicii. & quamquam coexistat dies formationis Adæ non est ante diem iudicii, quia uterq; præsens est, & secundum idem instans præsens est. s. secundum instans eternitatis, & ob hoc non imponit necessitatem, quia præsentialitatem non effugit. ideo cum actibus nostris diuina intellectio de eis præsens sit, sicut non poterit intelligendo præsentialiter necessitatem imponere, ita & non poterit reuelando, uel non reuelando, quia per hoc, q̄ Deus reuelet id, qd̄ de me intelligit alicui, non mutatur modus cognoscendi Dei præsentarius, quia semper præsentialiter intelligit, sed si non reuelaret alicui, quod de me intelligebat non imponebat necessitatem aliquam, ut ex præcedentibus patet, ideo si reuelauerit, non imponetur necessitas, quia causa non imponendi necessitatem nobis diuina intellectio est, quia præsentialiter intelligit: ergo quandiu iste modus intelligendi manserit impossibile est diuinam intellectionem nobis necessitatem imponere. Sed etiam si Deus reuelet alicui, quod intelligit, non tollitur præsentialitas diuinæ intellectionis, quæ ea, quæ sunt conditionis diuinæ nature, non possunt tolli per aliquid extrinsecum: ideo etiam si Deus reueler de nobis alicui id quod intelligit, non potest intellectio sua nobis imponere necessitatem. Nec ponitur aliquid in Deo ante rem, quamquam reuelet id, quod nos facturi sumus a principio sæculi. Nam ibi reuelatio passiuæ est ante operationem nostram, quia ei cui fit ista reuelatio operationes nostræ futuræ sunt, cum non habeant esse totum simul, sed in successione: reuelatio tamen actiua Dei, quæ est aliquid ex parte Dei non est ante operationem nostram, sed simul, quia qd̄ quid in Deo est æternum est, & manens totum simul sicut dictũ fuit de creatione actiua, & passiuæ. Et creatio passiuæ rerum solum fuit in primo instanti temporis, & creatio actiua non fuit in illo instanti temporis nec in alio, sed semper est. s. nunquam deficientis. Quamquam de reuelatione actiua, ex qua est reuelatio passiuæ facta prophetis, dicendum est, q̄ illa sit ante operationes nostras, quia illa nõ est a Deo immediate, sed ab angelis, ut declaratum est. cum fiat in locutione, & in aliis operationibus, in quibus est uerus motus, in Deo tamen non est motus, nec aliquid pertinens ad motum. Sed alia reuelatio actiua ex parte Dei est, quæ se angelis reuelat, ut ipsi intelligant quid nobis reuelare debeant, & est ibi iussio facta angelis ad hoc, q̄ aliquid nobis reuelent, & adhuc ibi passiuæ reuelatio, & iussio sunt in aliquo instanti qui angelorum, quia ipsi aliter recipere nequeunt, reuelatio tamen actiua, & iussio ex parte Dei non sunt in aliquo instanti qui, qd̄ perit, sed in instanti eternitatis, quæ tota simul est, nõ illa reuelatio, & iussio non est magis in uno instanti qui, vel temporis, quam in alio, sed semper est.

Sed adhuc tunc arguetur, quia licet intellectio Dei non imponat nobis necessitatem, tamen imponitur nobis necessitas propter propositionem illam reuelatam, quæ est propositio sacræ scripturæ, & non potest esse

An ob reuelationẽ Dei nobis necessitas imponatur i actibus nostris.

esse falsa. Nam existente aliqua propositione reuelata quæret aliquis an possimus facere contrarium eius, q̄ reuelatum est, aut non: si non possimus facere contrarium, ergo necessitas est nobis inducta ad faciendum hoc, & non alterum, si autem dicatur, q̄ possimus alterum facere, sequitur q̄ propositio illa sacræ scripturæ erit falsa, cum contrarium fecerimus. Vel dato q̄ non faciamus, si facere poterimus, sequitur q̄ non sit necessaria propositio, & tamen falsum est, quia propositiones sacræ scripturæ necessariae sunt, cū dicat Christus Lucæ. 21. Cælum & terram transibunt, uerba autem mea non transibunt. & iterum: iota unum aut apex nõ præteribit de lege, donec omnia fiant. & alibi: Necesse est, ut impleantur scripturæ. Matth. 26. ergo erit necessitas ad faciendum hoc uel illud. Nec est ista necessitas solum propter propositionem. s. ut non sit falsa, quæ aliquis fortassis concederet hoc inconueniens, ne cogereetur constiteri necessitatem in operationibus nostris, sed sequetur maius inconueniens. s. q̄ Deus false intelligat. nam id quod reuelatum est, est id qd̄ Deus intelligit de nobis, sed Deus non potest intelligere falsum, ergo necesse est sic esse, ut ipse intelligit. Nam id q̄ Deus præsentialiter rem intelligit est q̄ reuelat, si ergo falsa est propositio reuelata, sequitur falsum esse, & Deus præsentialiter rem intelligens falsum intelliget, ideo non poterit esse falsa propositio illa. Quid ergo dicendum erit cum uideatur tolli libertas arbitrii?

Aliquis forte respondebit, q̄ si Deus reuelaret actibus nostris antequam fierent, sequeretur necessitas in operatione, & quantum ad id, quod reuelaret, careremus libertate operandi, sed hoc non esset ex intellectione diuina, quin potius ex facta reuelatione: & ob hoc diceret, q̄ Deus nunquam reuelat de actibus nostris qd̄ aut qualiter operaturi sumus, ne necessitas imponat, sicut reuelat aliqua alia.

Dicendum est non stare hoc, quia multa Deus reuelat de actibus nostris antequam fierent, nec solum de his, quæ nobis euentura erant, in quibus non consistit peccatum, aut bona operatio, sicut sunt penalitates, & infortunia, sed etiam de actibus nostris, in quibus mereremur, aut demereremur, sicut erat præuocatum de morte Christi futura per iudæos in Daniele, & aliis prophetis, & tamen in hac nimis peccauerunt, quæ propter hoc data est Ierusalem, & tota gens iudeorum in exterminium, & dispersionem per omnes gentes, atque in seruitutem æternam. Ita etiam reges Persarum, & Caldæorum, & Arque Assyriorum peccabant inferentes bella, & spoliantes Itraelitas, ut patet Isa. 10. & Abacuc. 2. quia eis poenæ ibi insiguntur, & tñ ista præuocata erant in multis propheta. Sic quoque calamitas Iudæorum in Aegypto fuerat præuocata Abrahæ, ut Gene. 15. & tamen peccauerunt Aegyptii opprimendo eos, & ex hoc puniebantur. Hoc ergo falsum est scilicet, quod nihil de actibus nostris reuelatum sit antequam fiant. Etiam falsum dicit, scilicet quod si reuelarentur, imponeretur necessitas actibus illis, de quibus reuelarentur. Nam tunc ista peccata magna populorum, & gentium, quæ prophetis a Deo reuelata sunt, necessario euenissent, quia reuelata erant, quod ualde est magnum inconueniens. nam tunc non erat iustum hæc puniri, sed punita sunt.

Aliter ergo respondendum est, quod multa de actibus nostris reuelata sunt, & tamen ex hoc non imponitur nobis aliqua necessitas agendi sic uel aliter. Et si queratur postquam reuelatio aliqua facta est, an possimus uos contrarium facere eius, quod reuelatum est, uel non, si possimus facere contrarium, ergo poterit falsificari propositio reuelata, si autem non possimus erit coactio agendi, & adempta erit libertas. Dicendum est, q̄ postquam reuelatum est aliquid de actibus nostris,

nos non possumus facere contrarium eius, quod reuelatum est: nõ quidem q̄ sit in nobis aliquod principium determinatum ad unam partem contradictionis, & non ad alteram, sicut in agentibus secundum naturam. sed quia propositio illa reuelata non habet modum futuri, sed præteriti. Et est sensus, q̄ sicut, cū actualiter aliquid operamur, non possumus contrarium agere, quia quodlibet, dum est, necesse est esse, & non est nobis exinde aliqua inducta necessitas operandi: ita in propositione reuelata. Nam ueritas propositionis illius dependet ex ueritate conceptus reuelantis scilicet si uere concepit ille, qui reuelauit. Et ille, qui primo reuelat, est Deus, cum ipsa res, quæcunque est præsens, & quia ipse eam ita cognoscit, sicut præsens est uere cognoscit, & quia tunc, dum sit non potest aliter esse, quam ut est, & Deus concipit rem, ut in præsentia, ideo conceptum a Deo non potest aliter esse, ita igitur si aliquam propositionem exprimat assignatam conceptus sui erit illi necessaria, sicut conceptus signatus est necessarius, & tamen conceptus signatus non est necessarius propter se, sed quia res concepta necessaria est. ita ergo propositio signans illud non erit necessitatem imponens, sed assignans necessitatem, quæ est in re. Et consistit in hoc uirtus solutionis, quia propositiones reuelatæ non sunt, ut de futuro, sed ut de præsentia, quia ipsæ habent originem a ueritate conceptus præsentis. nam propositiones reuelatæ a Deo originem sumunt, & Deus cognoscit ueritatem rerũ ut præsentem, quia uere sibi præsens est. ita ergo istæ propositiones signant ueritatem rei præsentis. Et tamen quia non sunt in uocibus nostris tale idiomata, quod signaret conceptum diuinum eo modo quo in Deo est signauit modo, quo apud nos intelligi poterat: & nos non poteramus intelligere rem præsentem, nisi cum est in nunc temporis, ideo reuelata propositio signat per modum futuri. Veritas prædictorum apparet, quia uoces sunt signa conceptuum nostrorum iuxta Arist. 1. Perihermen. scilicet sunt ea, quæ sunt in uoce, eorum quæ in anima sunt passionum notæ. ergo ad hoc q̄ uoces uere signent, necesse est, ut illud signent, qd̄ nos conceperimus, & quomodo nos cõcepimus, sed omnis conceptus diuinus est præsentarius, quia res conceptæ sunt ei præsentis, ergo propositio reuelata signans conceptum eius necesse est, ut referatur ad eum modum signandi, quem conceptus diuinus habet scilicet ad præsentialitatem, ideo quamquam signet futurũ tamen equipollet præsentia diuino: tamẽ illud nõ potest signari per aliquod uerbum nostrum, ideo ponitur propositio ut futura. Si autem reuelationes fierent de rebus, quando res actualiter sunt, & propositiones signantes essent de præsentia, reuelatio nõ imponeret aliquam necessitatem rei reuelatæ, quia iam erat necessitas in re reuelata, ita cum propositiones reuelatæ sint tanquam de præsentia, quia signant conceptum diuinũ cui res concepta est præsens, & necessaria, tamẽ nõ imponit necessitatem, sed ipsa res signata est necessaria, quia est præsens, & non potest aliter euenire, quam signatur per illam propositionem, nõ quidem in quantum est de futuro, quia sic tolleretur simplicitas libertas arbitrii, sed in quantum æquipollet præsentia propositioni, quam Deus habet de rebus intellectis, quæ ei præsentis sunt, & quia illa est necessaria ex conditione præsentialitatis, ista quoque erit necessaria ex æquipolletia ad illam, quia pro nullo alio istam, quam illam diuinam præsentialitatem accipimus.

Et nõ potest aliqua necessitas sequi in operationibus nostris propter ueritatem propositionis huius: nõ si diceremus, q̄ necesse erat nos aliquid operari, quia a Deo præscitum erat, tolleretur nostra libertas, uel Deus poneret in nobis aliquam, per q̄ nos determinaret

5. Argum. contra dicta. q. 76. de libertate nostra.

ret ad uolendum unam partem, & non possemus uelle aliam, & propositio determinata non necessitat nos nisi Deus aliquid in nobis agat per quod necessitemur, sed cum Deus intelligit omnia, non imponit necessitatem ad hoc, quod fiant, cum presentarie intelligat, & cum reuelat nobis, nihil aliud reuelat, nisi quod intelligit, ergo ad ueritatem propositionum reuelatarum non causat in nobis necessitatem, quia ille non signant necessitatem futuri, sed presentis, sicut ipsa diuina propositio, quae est de presenti, cui istae equipollent, licet per alium modum signandi.

An uolito Dei imponat aliquam necessitatem rebus id est an aliquid necessario eueniet, non ex eo, quia Deus illud praecognouit, sed quia uoluit. Et quod Deus non potest aliquid inducere, & cogere ad faciendum aliquid per modum intellectus, nec per modum uoluntatis. Et quod induratio seu obstinatio in malum proprie sit, firmatio autem seu confirmatio sit in bonum. Quest. LXXIX.

DE cognitione ergo diuina patet, quod non imponat necessitatem aliquam rebus cognitibus: immo est impossibile per cognitionem eius necessitari res ad aliquid, & sic habet unum de duobus membris supra positum a principio. scilicet si Deus necessitat res ad aliquem modum, aut necessitat eas per modum intellectus, aut per modum uoluntatis.

De modo intellectus patet, quod non sit necessitas, uel cum dicitur hic. Domini. n. sententia fuerat ut indurarentur corda eorum, non est sensus, quod indurarent Chanani isti ut pugnarent contra Israel, quia Deus intelligebat hoc eos uoluituros: ideo necessario uellent, & hoc esset indurari. Alio modo poterat intelligi hoc per modum uoluntatis, scilicet si fuerit sententia Domini, ut indurarentur Chanani, & propter hoc indurari fuerint, & magis hoc significat, quam primum, quia sententia ad uoluntatem pertinet, quae sententia non est indicatio, uel sensus circa aliquam rem, sed definitio iudicis, quae ad uoluntatem pertinet: ideo enim sic aut sic definitur, quia sic, aut sic uult, nec definitur, quia sic intelligit, sed quia sic uult. Et isto modo dicendum est, quod Deus posset aliquem indurare, uel cogere ad faciendum aliquid, nam si Deus uellet, quod aliquis peccaret fornicando, aut aliquid aliud faciendo, necessitaretur ad faciendum illud mouendo eum, ita ut non esset compositio sui, sicut enim demones interdum per opera sua homines in infamiam uertunt inducentes ad libidinem, ut patet in uita beati Hilariionis monachi, & declaratum fuit latere Exo. d. 22. c. quanto magis poterat Deus uigere hominem, quem continue dicitur, ita ut non esset ei ullus vigor resistendi, nec uoluntas ad hoc, sed potius maximum bonum indubitatisse me uideretur.

Nec est de uoluntate diuina, sicut de intellectu, quia intellectio non imponit necessitatem, cum intelligat res presentes, & in presenti res necessariae sunt, quia tunc sunt, & dum sunt, necesse est esse. Sed adhuc daretur quod intelligeret per modum futuri, & diuina intellectio aliquid efficeret in rebus, ut necessario esset, esset necessitas consequentia. sed Deus intelligit, & non potest frustrari intellectio sua, ergo necessario eueniet, quod intelligit, uoluntas tamen directe imponit necessitatem, si uellet, quia ipsa est causa directerum, quae sunt ideo si ipse uult, quod aliquid fiat, necesse est, ut illud fiat. Uel si uoluisset directe, quod Chanani indurarentur, necesse erat eos indurari, cum nihil ei resistere queat. Et accipitur hic uelle Dei non pro quacumque uolitione, oia enim sunt, uult, quia nihil eo inuito fieri posset, sed quaedam uult, quia iubet ea fieri, & determinat ea facienda, alia autem uult, quia permittit, ut nos illa faciamus. & ob hoc

non est in omnibus equale. scilicet ut quicquid Deus uoluerit, necessarium sit, sed quicquid ipse uoluerit iubendo, uel determinando sic debere fieri. Sed hoc modo non potest intelligi, quod fuerit sententia Domini, ut indurarentur corda Chananeorum. scilicet quod ipse directe uellet indurare illos, & contra Israel pugnare, quia tunc ipse eos cogeret ad malum, quamquam ad hoc aliter forte dicitur.

Dicendum tamen est de omnibus, in quibus est presentia, & induratio, quod non indurantur homines ex sententia Dei, quasi Deo iubente, & determinate uolente hoc, quia tunc Deus uellet directe malum, quod est falsum.

Item esset iniquus, quia homines obstinatos aeternaliter punit, & tamen ipse eos induraret, cum ex sententia eius indurarentur, sicut rei ex iudicis decreto puniuntur: ergo ipse causaret culpam, & penam, quod est inconueniens: ideo dicendum, quod Deus hoc modo neminem indurat.

Aliter potest accipi induratio hominum extra sententiam Dei, & dicitur indurati, quia a proposito suo moueri nequeunt, & sanum consilium non recipiunt, sicut omnium durorum conditio est difficile aliquid recipere, & quamquam aliquis in utroque. scilicet bono, & malo fixus esse possit, & poterat quantum ad uirtutem uocabuli in utroque; induratus homo dici, tamen uoluit, ut in malum tamen induratus dicamus. Cum uero aliquis a bono proposito immobilis est, nullis blandimentis fallacis saeculi aut minis cedens, non dicitur induratus, sed firmatus, uel solidatus. Et sic dicebat beata Agartha: mens mea supra petram solidata, & in Christo fundata.

Fit autem induratio ista in malo directe a uoluntate nostra adhaerente alicui bono corruptibili, indirecte autem fit a Deo permittente nos cadere, & non subleuante per gratiam. Ad bonum quippe, quod est uere bonum, & spirituale, cum magna difficultate mouemur sed potius in delectabilia inclinamus, quae non sunt uera bona, ad uolendum autem bonum aliquid ex charitate, uel qualiter oportet, ut mereamur, non possumus moueri ex nobis, sed mouemur ex gratia adiutrice, quae uocatur gratia praeueniens, & pulsatrix, & si ista non pulsaret cor nostrum, impossibile est nos moueri in aliquid bonum. Sic patet Ioan. 15. Sine me nihil potestis facere. i. aliquid opus bonum meritorium nisi ego uos mouero ad operandum. & si nunquam Deo nos mouere uellet nunquam esset possibile nos bonum facere meritorie; & si aliquid tempus fuerit, in quo mouere nos non uult, impossibile est tunc bene nos operari. Non tamen est necesse tunc operari malum faciendo aliquid actum posituum, quia licet priuatio, uel absentia gratiae tollat bonum, quod per eam fieri debebat, tamen non est praesentium determinatum ad aliquid actum posituum malum, immo est impossibile, quod actus posituus principietur, nisi a principio positiuo, absentia autem gratiae est principium priuatiuum, ideo principiare non potest, sed actus mali, quos nos facimus, dum sumus priuati gratia, sunt ex inclinatione mala nostra, quae non frenatur aliquo celestis gratiae retinaculo.

Cum non possimus agere bonum, nisi Deus gratiam dederit, quare punit nos si non egerimus bonum. Quest. LXXX.

Sed tunc dicit aliquis, cum nos non possumus facere bonum nisi Deus dederit gratiam, nec hoc subiacet nobis, quare Deus nos punit, si non operamur bonum?

Aliquis respondebit, quod Deus non punit nos, quia non facimus bonum, sed quia malum facimus: ad faciendum autem bonum necessaria est gratia, sed ad non faciendum malum non est necessaria, ideo subest nobis

An Deus puniat nos quia non facimus bonum, uel facimus malum.

nobis non facere malum. quamobrem cum malum fecerimus iuste punimur.

Sed ista responsio non stat, quia secundum hoc non quam essent presentia sine omissionem, sed per commissio nem, falsum fuit est, quia interdum nihil agentes peccamus mortaliter, quia non agimus, quod agere tenemur, & tamen non possumus agere bona ista, ad quae tenemur, nisi gratia praeuenerit, ergo punimur, quia non facimus, & non quia facimus malum, cum nullum malum hic fiat, nisi accipiat malum facere pro omissione boni necessarii, & hoc est contra distinctionem eorum, qui dicunt ad bonum agendum est necessaria gratia, sed ad non agendum malum non est necessaria.

Item non potest stare, quia interdum bonum, & malum in actibus reperitur tanquam contrarietas immediate, & tunc necesse est alterum eorum accipi, sed bonum non potest accipi sine gratia: ergo necesse est nos malum operari, nisi gratiam habuerimus, ut patet in obedire, uel non obedire, continere, uel non continere, data enim materia aliqua, in qua obediendum sit, ibi necesse est, quod obediamus, uel non obediamus, sed obedire non possumus, quia bonum non est, nisi gratia praeueniat, ergo necessario malum agemus. ideo qui non habet uxorem aut continebit, uel non continebit, sed continere non potest nisi data gratia, ergo cogitur non continere, cum sint contradictoria, maxime est hoc in diligere, & non diligere, & necesse est de quolibet, quod diligit, uel non diligit, sed quicumque Deum non diligit, in morte manet, patet. i. Ioan. 4. eodem modo de proximo. non possumus tamen diligere, nisi Deus mouerit, ergo necessitatur peccare.

Item non solum Deus punit nos, quia peccamus, uel quia bonum non agimus, sed etiam quia gratiam non habemus, unde si quis moriatur sine charitate Deo cum aeternaliter damnat, ergo non subest nobis saluum efficit, sed si Deus uult dare gratiam, poterimus saluari si autem non derit impossibile. & ista est sententia Saluatoris Matth. 19. cum Apostoli mirarentur de difficultate saluationis dicit, Auditis autem his discipuli mirabantur ualde dicentes, quis ergo poterit saluus esse? aspiciens autem Iesus dixit eis: Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omniaabilia sunt & tunc manet magis difficultas quod. scilicet quare Deus puniat peccantes, cum non possint bonum facere, & interdum necesse sit peccare, nisi gratiam dederit.

Aliter ergo respondendum est, quod directe non est salus nostra in manibus nostris, uel immediate, ut melius dicatur, quia salus non est sine gratia, ipsa autem a Deo datur, ergo salus nostra non est in manu nostra, & hoc signat praesallegata auctoritas Saluatoris: est tamen secundario salus nostra in potestate nostra, quia quandoquaque uouerimus, poterimus habere salutem, quae est per gratiam.

Pro quo sciendum, quod gratia, quae nos facit gratos Deo, & dignos uita aeterna habendo ipsam, uocat gratia gratum faciens, & ista habetur ab homine per cooperationem in Deum per aliquem motum contritionis de peccatis, uel per aliquam dilectionem, sed iste motus non potest haberi, quia est opus bonum nisi Deus mouerit nos: & quia motus iste ex gratia fit uocat iste instinctus gratia pulsatrix, uel praeueniens, & ista semper afficit omnibus hominibus pulsando eos, ut moueantur ad bonum, & si assentiant huic motui, bonum operantur atque recipiunt gratiam gratum facientem, si uero recusant subdere se huic pulsatriae gratiae non recipiunt secundam gratiam, nec iustificamur. Et ista gratia pulsatiua omni tempore afficit cuilibet homini pulsans ad bonum, ut patet a P. 3. cap. ecce ego sto ad ostium, & pulso, si quis audierit uocem meam,

& aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cenabo cum illo, & ipse mecum. cum ergo sit gratia ista semper pulsans, in potestate nostra est quocumque tempore acquiescere illi, & acquiescentes iustificamur, atque accipimus gratiam gratum facientem, ideo in potestate nostra est semper gratiam habere, uel si eam perdidimus, in potestate nostra est iterum recuperare, & ob hoc si aliquando peccamus, uel non habemus gratiam gratificantem iuste damnatur a Deo.

Cum gratia Dei pulsatiua omnes semper tangat, & pulset, quare quosdam mouet, ut assentiant, alios non, & quare quosdam mouet remisse, alios acriter. Et quod in materia praedestinationis non oportet plus inuestigare, quam ad sobrietatem sapere oporteat. Et unde sit quod multi sunt in uita aeterna, qui grauius peccauerunt, quam multi, qui sunt in inferno. Quest. LXXXI.

Sed adhuc dices cum ista gratia semper pulsaret & indifferenter omnes homines, quare quidam assentiunt, & alii non, & ipsemet homo interdum mouetur a gratia pulsatrice, & interdum non.

Respondendum est, quod gratia pulsatiua mouet, sed non urget, nam, & ipsa gratia gratum faciens, quae in nobis interdum est, & charitas perduntur non assentiuntibus nobis incitationi illarum, quanto magis pulsante gratia, & nondum recepta: est enim gratia naturam perficiens, sed non mutans, uel cogens: sed natura nostra est libertas: gratia uero perficit libertatem, ut per eam liberius feramur in uere bonum quam alias feremur. tamen non mutat naturam libertatis, si tamen gratia necessario moueret hominem ad bonum, postquam aliquis gratiam suscepisset, impossibile esset eum male operari, & consequenter impossibile esset aliquem christianum male facere, quia in baptisate gratiam suscepisset. sed potest habita gratia perdi, & gratiae pulsatriae repugnari potest, etiam si ualde magna sit, ita ut interdum homines amantes terrena moleste ualde ferant, quod a Deo ad bonum incitantur, & uellent non moueri ad illud bonum, quia desiderant frui delectabilibus, quae concupiscunt, uel iam amant, & quia stimuli mouentes ad bonum eos a fruitione bonorum, quibus vacare uolunt retardant, uel distrahunt, & isti sunt, de quibus dicit Iob. 21. c. qui dixerunt Deo, recede a nobis, scientiam uiarum tuarum nolumus, quis est omnipotens ut seruiamus illi? & quid nobis proderit, si orauerimus eum? In his autem quod gratia nihil operetur, causa plana est.

Sed adhuc sunt alii, qui gratiae Dei non repugnant & tamen non mouentur ab ea ita, ut a peccatis discedant, & in his alia causa inquirenda est.

In quo sciendum est, quod gratia pulsatrix est aliquid instrumentum diuinae actionis in nos, & est sicut agentia naturalia, quaedam enim agentia sunt, a quibus potest passiuum immutari, alia uero sunt a quibus nequaquam potest, sicut si aliquid sit ualde remisse frigidum, non poterit immutare passiuum ad frigiditatem, si uero fuerit fortius immutabit, & ita de ceteris qualitatibus. Ita gratia pulsatiua interdum fortis est, & interdum parua, cum uero fortis, mouet, si autem parua fuerit, non mouet, & sic quidam sunt, quos licet semper tangat gratia pulsatiua, tamen nunquam mouentur, quia remisse pulsantur. interdum autem gratia pulsatiua ita fortis est, ut homines uelut inuitos trahat, & tunc quicumque pulsatus ab illa mouebitur. Et est quemadmodum in amatoribus, qui interdum ita uehementi incitantur amore, ut magis furere, quam amare uideantur. Et de ista gratia dicebat Christus Io. 6. Nemo potest ad me uenire nisi pater meus traxerit eum. i. non potest aliquis

aliquis venire ad diligendum me, vel sequendum doctrinam meam, nisi pater meus traxerit eum, si per gratiam pulsatiua, quasi inuitum ferens quod trahere est. Sed adhuc queret aliquis cum Deus gratiam pulsatiua circa omnes exhibeat, quare quosdam ita remisse mouet, ut ex ea non moueantur in bonum.

Ad hoc iam difficilius est respondere, quam abscondita sunt ab oculis nostris, soli Deo perfecta seruata cognitione horum, que circa nos agere velit. Sed dici potest quod gratia ista interdum circa quosdam hominum parua est, ut non moueantur per eam, sed cadant in quosdam vitia, & sic humiliores, & cautiores postea resurgant, atque occasione accepta meliores fiant, quam futuri essent, si non cecidissent, in quibusdam autem ista gratia pulsatiua parua est, quia peccata eorum demeruerunt eam sic esse. ut talis esset, per quam ad bonum non mouerentur. Sed tunc dicitur, quare quibusdam incidentibus in parua peccata Deus dat eis parua gratiam pulsatiua, ita ut nunquam resurgant, sed sic pereant, aliis vero interdum incidentibus, in magna peccata dat gratiam vehementer pulsantem, & trahentem, ita ut in malo permanere nequeant. Respondendum est huius solam causam esse diuinam voluntatis beneplacitum, nec potest peccatorum magnitudo assignari causam, quia multi sunt in vita aeterna, qui valde grauius peccauerunt multis, qui in gehenna tenentur: sed illi ad extremum gratia pulsatrice proficiente in eis conuersi sunt: alii vero in malo permanentes in gehennali incendio mancipati sunt Deus tamen in hoc differendi rationem ex seipso sumit. Nam quosdam ex infinita largitate sua predestinauit ab eterno esse conformes imagini filii eius ad Roma. 8. & isti licet in plurima mala inciderint, saluantur, quia Deus illis gratiam pulsantem exhibet sufficientem, alii vero sunt quos Deus non elegit, & hi quosdam aliquos moueant ab eo efficaciter, tamen non semper, sed ad vltimum non mouentur, predestinati autem mouentur. Sic dicitur Actuum. 13. ca. cum predicarent Paulus, & Barnabas inter gentes dicitur, & crederunt quotquot preordinati erant ad vitam aeternam. quod dicitur non crediderunt quam predicaretur eis, quia non erat gratia motiua, quare eos fortiter urgeret. De predestinationis autem quomodo fiant a Deo. si an sit necessitas in eis ad saluationem, & si est homo predestinatus antequam natus, vel predestinatur in ipsa morte, & de similibus dicitur ad Rom. 8. vel 9. vel Actuum. 13. cap.

Quid sit modus indurationis in obstinatis, & quid Gentiles senserint de fato, & providentia verum. Et quod quicumque indurationem patitur illam demeretur, sed non omnes qui merentur eam patiuntur illam. Et quod induratio dupliciter intelligitur. Et quare sit causa harum indurationum. Quest. LXXXII.

EX his que dicta sunt de gratia pulsatiua patet modus indurationis, nam indurantur homines cum in malo fuerint, cum gratia pulsatiua non fuerit, vel si parua est, ita ut moueri nequeant ab ipsa, quia tunc cum ad bonum sine gratia illa peruenire nequeant, manebunt necessario in malo, & perdentur. Et sic duo sunt ad indurationem, primum est hominis iniquitas, qua fertur in bonum defectibile, secundum est gratia pulsatrice imperfectio mutare non valentis: primum est directum, secundum indirectum, secundum tamen fortius est quam primum, quia etiam si homo sponte se ferat in mala, si Deus eum vehementer tetigerit inuitum trahet, obstinatio ergo ab homine, & a Deo causalitatem habet, quicumque tamen indurationem patitur illam demeretur: nec tamen omnes, qui merentur eam patiuntur illam & quidam de electis incidunt in grauissima peccata, quibus demerebantur obdurationem, quia tamen se-

cundum propositum Dei vocati sunt sancti, iuxta Apostolum, haec omnia eis in bonum proficiunt. Diligentibus enim Deum omnia in bonum cooperantur, & hoc modo Deus dicitur in scriptura indurasse corda hominum, quia subtrahit eis gratiam. non apponendo eam per quam ad bonum deuenturi essent. & non dicitur de hominibus quod seipsos indurant, quia licet ipsi faciant ad indurationem directe, quia tamen ipsam indurationem absentia motiuis gratie sufficienter efficit, a Deo induratio denominatur, cum ab eo gratia sit.

In presenti autem cum dicitur, quod fuit sententia domini, ut corda ipsorum Chanaanorum indurarentur, potest intelligi induratio ista dupliciter, vno modo, sicut nunc dictum est. quod Chanaan isti desiderabant pugnare contra Israel, & Deus non dedit illis gratiam pulsatricem ad mouendum in contrarium, vel fuit valde parua, ita ut mouere eos non posset: & hoc erat sententia Dei. quia Deus determinauerat eos non mouere in contrarium, quia peccata eorum hoc demerebantur.

Alio modo potest intelligi, quod Deus indurauerit directe Chanaanos istos pugnantem, & dato quod forte ipsi inclinarentur ad non pugandum, & petendum misericordiam ab Israelitis, ut sic manere possent, sicut manserunt Gabaonites, qui confederati fuerunt Israelitis, ut patet. super. 9. vel sicut manserunt multae gentes Chanaanorum ad occidentem, ut patet. 13. & Iud. 3. que non pugauerunt contra Israelitas, sed quia Deus volebat contrerere istos Chanaanos, quia peccata sua erant grauiora peccatis aliorum Chanaanorum populorum, & quasiuit Deus occasionem quod eos ad occidendum, & fuit hoc indurando corda eorum, ut pugnarent, & sic caderent in manu Israel, & non mererent misericordiam aliquam, sicut populi, qui non pugauerant. Inter istam autem indurationem, & primam multum differt, quia prima non est a Deo directe uolita, nec ipse incitat hominem ad actum illum, in quo induratur, quia ille est actus peccati, & peccatum non est a Deo directe uolitum, sed cum homo hoc uoluerit Deus interdum non adiuuat eum efficaciter ad exeundum, vel resurgendum, & consequenter indurat in peccato. Secundus modus indurationis est directe a Deo uolitus, & hoc est quod homo non assentit alicui recto consilio, & prudentiae humane, quod ei feliciter prouenturum erat, sed mouet pertinaciter in aliquid, ex quo eius sequitur dura calamitas, & forte ad tale non mouet iste, quod nunc mouet, quia non conueuerat ad talia moueri, sed Deus vult punire eum pro peccata sua, & ob hoc mouet eum in aliquid, & quasi inuitum ducit, ut faciat, uel desideret id, ex quo sequitur ei magna penalitas in uitium scelerum, & in isto casu non est in parte nostra effugere indurationem Dei, sed et si contra uelimus faciet nos indurari, quia isto modo vult nos punire. Et in isto casu homines ducunt non a seipsis, sed quasi a fato, iuxta modum loquendi Gentilium poetarum, ut introducit Seneca in tragedia. 5. quod dicitur Oedipus quendam horum loquentem de fatiis illis, s.

*Fatis agimur cedite fati
Non sollicita possunt curae,
Mutare rati stamina fusi.
Quidquid patimur mortale genus
Quidquid agimus venit ex alto.
Seruatque sua decreta colus
Lachesis: dura reuoluta manu.
Omnia certo tramite vadunt
Primumque dies dedit extremum,
Non illa Deo uertisse licet
Quae nexa suis currunt causis
It cuique ratus prece non ulla
Mobilis ordo, multis ipsum*

Timuisse

*Timuisse nocet, multi ad fatum
Venere sum fata dum uident.*

Nos tamen non consentimus huic modo penitus in aliquo casu, cum isti dicant seriem fatalem esse aliquid quod Deo etiam non licet immutare, sed nihil tale est: si militudo tamen erat, quia sicut isti ponebant fatalem dispositionem esse nobis inuitabilem, ita cum Deus nos indurare uult, ut incidamus in aliquas promeritas calamitates, etiam si multum in aduersum conemur non poterimus euitare indurationem illam, & sequentes, inde penas, sicut morbi nobis in penam peccatorum nostrorum eueniunt, sed etiam si conemur effugere illos, non poterimus.

Causa diuersitatis inter modum istum indurationis, & superiorem est, quia induratio prima est ad peccatum, & illud non est a Deo uolitum directe, ideo est in nobis principium indurationis. sed quod nos peccemus in aliquo, & Deus postea gratiam efficaciter adiutricem non impendat. In isto secundo modo non est induratio ad peccatum, sed ad faciendum aliquid, quod malum non sit, & tamen inde nobis sequatur magna penalitas, & talia a Deo uolita sunt directe, quia sicut ipse uult penas nostras, quare sunt aliquod bonum, & non includunt rationem mali, vel deformitatis aut odii diuini: ita uellet directe illum actum, per quem peruenimus in penas illas, cum in eo fuerit peccatum vltimum, & in hoc secundo modo dici poterat de Chanaan istis, quod indurata sunt corda eorum scilicet. quod Deus directe uoluit indurationem eorum cooperando ad eam potissimum, & non per alicuius gratia sub tractionem, vel non appositionem, sed mouendo eos pertinaciter ad pugandum contra Iudaeos, ut morentur, & hoc non est inconueniens confiteri de Deo quia non moueat eos hic ad aliquod malum, cum pugnare contra Israelitas Chanaanis esset licitum, ut supra declaratum fuit, & tamen Deus interdum mouet hominem ad aliquid quod licitum est, ut agendo illud peccat.

Et tunc exponitur litera ista sic, ut iacet scilicet.

Domini enim sententia fuerat, ut indurarentur corda eorum.

Idest isti Chanaan, qui congregati sunt contra Israelitas ad aquas Meron, erant magis peccatores aliis populis Chanaanorum, & Deus uolens eos punire incitauit illos, ut pugnarent contra Iudaeos, & in hoc proposito indurauit corda eorum. sed quod non posset moueri ad oppositum, quamquam essent aliquae rationes, quae sufficientes ad mouendum ipsos erant scilicet quod uiderant stare sole paulo ante hoc spatio vnius diei quousque Israelitas caperent quinque reges latentes in spelunca & uiscerentur se de hostibus suis: ipsi autem, quia non assenserunt indurari dicebantur, & hoc fuit ex sententia Dei, quia ipse specialiter uoluit indurationem illam.

Et pugnarent contra Israel, & caderent. Iste est modus uelut si quis uolens punire aliquem non potest punire, nisi sit iratus, & querit actionem aliquam, ut sit iratus illi atque eum puniat, ita de Chanaan: si enim ipsi fuissent in humilitate perentes misericordiam ab Israelitis, sicut fecerunt Gabaonites non habuisset Deus occasionem irascendi, & reliquisset eos immunes a poena: vel si forte non moti fuissent in bellum contra Iudaeos sicut reliqui de Chanaanis qui manserunt post mortem Iosue, ut patet infra 13. & Iud. tertio capitulo: isti enim quamquam non petierunt sedus ab Israel sicut Gabaonites, quia tamen non fuerunt moti contra eos in pugnam non perierunt. Cum autem isti populi, de quibus in litera dicitur mouerant pugnam contra Israel necesse erat, ut perirent, quia Deus promiserat Israelitis Exod. 23. quod obseruarent precepta eius, destrueret omnes hostes eorum, & esset hostis inimici-

corum Iudaeorum: sed isti infestabant Iudaeos, ideo necesse erat, ut Deus traderet Chanaanos in manus Iudaeorum, ne permitteret Iudaeos in manus hostium. Et isti modi querendi occasionem ad puniendum aliquem frequentati sunt a Deo: ita cum uellet punire Philistinios in manibus Iudaeorum dedit in corde Samsoni, ut acciperet uxorem de Philistinijm ut ab eis offensus percuteret eos plaga magna: & ista erat occasio ad puniendum. Sic patet Iudic. 13. cum dicitur: Dixitque Samson ad patrem suum: hanc mihi accipe, quia placuit oculis meis: parentes autem eius nesciebant, quod res a domino fieret, & quereretur occasio contra Philistinijm.

Et non mererentur ullam clementiam. id est ideo indurauit eos Deus, ut non mererentur clementiam Dei, & saluarentur in uita temporali. Si acciperetur hic primus modus indurationis, qui est cum indurantur homines in peccatis, non erat ista litera exponenda sub habitudine causae finalis scilicet, quod ideo indurati sunt, ut non mereantur misericordiam. Sed exponeretur consecutiue: sed indurata sunt corda eorum in peccato, & non mererentur ullam misericordiam id est ex induratione factum est, ut non mererentur misericordiam: quia solum est misericordia Dei super illos, qui ad eum in corde tribulato conuertuntur. Indurati autem non conuertuntur, quia alias indurati non essent. ideo sequitur quod non mereantur misericordiam in remissionem culparum: neminem tamen Deus indurat in peccatis, ut non mereatur misericordiam, & remissionem culparum, quia ista esset iniquitas magna, & non sequeretur iusta punitio. In induratione autem secunda ista conceduntur, quia indurantur homines secundo modo in aliquo opere indifferenti, quod eis licitum est, ut illud faciant ad hoc, quod inde sequantur eis magna damna: & tunc Deus indurat aliquem, ut non mereatur misericordiam scilicet remittendo ei poenas debitas: nam si non induraretur in actu illo posset flexi ad contrarium, & sic non puniretur. Deus autem uult talem punire, quia peccata sua exigunt, & Deus indicat non debere huic poenam remitti: ideo indurat in eo inducendo indurationem, quae est poena, ut sequatur alia penalitas, quae ex induratione prouenit, & quia hic per indurationem non incidebant Chanaan in culpam aliquam, sed in poenam directe Deus fecit ad eorum indurationem, ut sic essent indigni misericordia Dei, quam mereri potuissent, si non indurarentur: sed petissent forte sedus aliquod, sed Israelitis non licebat facere sedus cum eis, ut patet Deuterom. 2. cap. Deus tamen non dedisset eos in manus Iudaeorum, nisi ipsi mouissent pugnam, sicut non dedit Philistinios, & Sydonios ceteros, qui habitant ad occidentalem plagam terrae Chanaan, de quibus infra 13.

Ac perirent. scilicet quod indurati, & pugnantes perirent deleti gladio Iudaeorum.

Sicut praeceperat dominus Moysi. id est sicut praedixerat scilicet quod delerentur Chanaan a facie Iudaeorum. Alio modo intelligitur, sicut praeciperat id est quod compleuerunt Israelitas hoc praecceptum Dei ad Moysen: iusserat enim Deuterom. 20. quod de Chanaanis neminem uiuere permitterent non potentes eos accipere in tributarios, uel seruos, aut sub aliquam conditionem pacis.

In tempore illo venit Iosue, & interfecit Enacim de montanis Hebron, & Dabir, & Anab, & de omni monte Iuda, & Israel, & uersusque eorum deleuit. Non reliquit ullum de stirpe

stirpe Enacim in terra filiorum Israel absque ciuitatibus Gaza & Geth, & Azoto, in quibus solis relicti sunt. Cepit ergo Iosue omnem terram, sicut locutus est Dominus ad Moysen, & tradidit eam in possessionem filiis Israel secundum partes, & tribus suas. Quieuitque terra a praelijs.

In illo tempore venit Iosue. Istud tempus, in quo Iosue interfecit Enacim id est gigantes de montibus fuit tempus intermedium bellorum. Nam pugnando contra reges istos, qui conuenerant ad aquas Meron contra eum, durauit magno tempore, ut patet supra, cum dicitur: multo tempore pugnavit Iosue contra reges istos.

Quo tempore Iosue uenerit contra Enacim. Quest. LXXXIII.

ET dicitur in tempore illo, ut non intelligatur quod Iosue expletis pugnis contra reges, & loca omnia, contra quae pugnaturus erat uenerit contra Enacim, qui habitabant in montibus, sed tempore intermedio hoc fecit. scilicet cum iret contra loca aliqua, in quibus erant Gigantes debebat vrbes cum ipsis Gigantibus: sicut tamen mentio specialiter de pugna contra Gigantes: quia ipsi erant robustiores, & timuerant eos valde Iudaei: unde propter eos explorantes quos misit Moyses anno secundo ab exitu de Egipto in terram Chanaan murmurauerunt, & populum murmurare fecerunt, ex quo secuta est dilatio introitus in terram Chanaan usque ad annum. 40. de quo Num. 13. cum dicitur: Populus, quem aspeximus perceret staturus est: ibi uidi mus monstra quaedam filiorum Enac de genere Giganteo, quibus comparati quasi locustae uidebamur. Ad demonstrandum autem nunc magnitudinem potentiae subiacentis Gigantes imperio Iudaeorum, subditum, & expressum fuit de deletione Gigantum.

Iosue uenit, & interfecit Enacim de montanis. Exprimitur de montanis, quia forte non erant in toto Israel Gigantes, nisi in montanis, praeter Gigantes, qui erant in urbibus Philistinorum, quae nondum capte fuerant, de quibus infra. Vel dicitur de montanis quia isti erant potentissimi, qui morabantur in locis fortioribus, & pugna contra hos acrior erat: primum tamen melius est. De montanis Hebron, & Dabir, & Anab. Ponuntur istae tres vrbes specialiter, quia in eis magis habitant gigantes, quam in aliis urbibus montanis Chanaan.

An Iosue deleuerit gigantes vrbes Hebron, uel Caleb. Et an Dabir, sit una uel dua. Quest. LXXXIII.

SEd de gigantibus vrbes Hebron arguetur, quia infra. 14. dicitur, quod petierit Caleb urbem illam a Iosue, ut si forte posset inde delere gigantes, & dicitur, quod deleuit eos Iosue, & commemorantur tres scilicet Sefai, Tholmai, & Hayman, ut patet infra. 15. Aliquis respondebit, quod Iosue deleuit gigantes de montanis Hebron, sed non de ipsa vrbe Hebron, Caleb uero occidit gigantes, qui erant in vrbe Hebron. Sed litera non consentit hoc innuens gigantes istos deletos a Iosue habitasse in urbibus, cum dicitur immediate, vrbesque eorum deleuit.

Aliter ergo respondendum est. Et dicitur Nico, quod hoc intelligitur quantum ad partem, quia aliqui gigantes manserunt in vrbe Hebron, quos Caleb postea occidit, ut patet infra. 15. Vel aliter dicit, quod fuit istud factum a Caleb: tamen ascribuntur omnia Iosue, quia erat princeps.

Sed primum non stat conuenienter. scilicet quod quosdam de gigantibus occiderit Iosue, & quosdam Caleb, quia in vrbe Hebron solum erant tres gigantes, scilicet Sefai, Tholmai, & Hayman, ut patet Num. 13. nam cum iuerunt exploratores in terram Chanaan, & uenissent in Hebron, retulerunt se uidisse hos tres gigantes, hos tamen postea deleuit Caleb, ut patet infra. 15. ubi nominantur, & Iud. 1. ergo non deleuit partem gigantem Iosue de vrbe Hebron, sed omnes eos deleuit Caleb. id magis uidetur secundus modus. scilicet cum esset Iosue princeps exercitus Israel attribuunt ei omnia bella, & magnalia facta, aliqui tamen de Iudaeis fecerunt aliqua notabilia sicut Caleb oppugnans Hebron, & Othoniel oppugnans Dabir, quae uocatur Cariathesepher, ut patet J. 15. Sed tunc obiicietur de vrbe Hebron, quia Iosue cepit eam, ut patet s. prece. c. & fuit hoc immediate post stationem solis. Ad hoc dici posset, quod cepit aliquam partem vrbes, quae erat in plano, arces autem vrbes, quae erant in montibus non cepit, & ibi manserunt gigantes quos postea deleuit Caleb, & hoc posset habere fundamentum ex litera hac, cum dicitur, quod deleuit Iosue Enacim, id est gigantes de montanis Hebron, & Dabir. scilicet quod isti habitabant in montuosis partibus urbium. & tunc referret hoc ad Caleb quod attribuatur Iosue, quia erat princeps Iudaeorum, tamen non fuit ipse in bello contra gigantes hos, & id quod habet preced. c. attribuetur Iosue. scilicet quod ipse illud fecerit latis cito post stationem solis, & hoc est sensus sententiae quae ibi dicta est. Sed tunc restat arguere de vrbe Dabir, & gigantibus eius, qui dicitur hic capti a Iosue, & deleti sunt ab Othoniel fratre Caleb iunioris, ut patet J. 15. & Iud. 1. c. & tamen est de ista vrbe Dabir dicitur, quod cepit eam Caleb, & sic de vrbe Dabir. Sed hoc non stat, quia quae sunt plures ciuitates habentes idem nomen scriptura ponit nomen illud cum connotationibus, ut intelligatur de qua vrbe dicatur, sicut patet de Bethoron, quae erat duplex. scilicet Bethoron superior, & inferior, & cum exprimitur de eis ponuntur ista connotata, ut patet J. 16. & 18. c. sed de Hebron, & Dabir nunquam ponitur, cum aliqua connotatione, sed simpliciter, ergo uideatur, quod non sint diuersae vrbes. Item patet esse easdem, quia sicut praec. c. dicitur, quod expugnata Hebron iuit Iosue in Dabir ad oppugnandam eam: ita J. 15. cum dicitur de Caleb, & Othoniele oppugnantibus vrbes Hebron, & Dabir, dicitur post Hebron ascendit in Dabir: idem patet Iud. 1. c. Item patet hoc firmiter ex regibus ciuitatum harum, quia sequitur, cum ponantur reges occisi, solum ponitur de vrbe Hebron vnus rex, & de vrbe Dabir alius rex, si tamen fuissent plures vrbes non computarentur iidem reges. Item patet quia istae vrbes pertinebant ad tribum iuda, ut patet hic, cum dicitur in montanis Hebron, Dabir, & Anab, & in omni monte Iudae & Israel, & tamen cum computantur ciuitates Iudae J. 15. solum computat vnus Hebron, & Dabir, & Anab, ergo non erant diuersae vrbes. Id dicendum necessario quod eadem est Hebron, & Dabir, de quibus dicitur hic, & de quibus praec. c. & de eisdem dicitur J. 15. & Iud. 1. c. Hoc dato si dicatur de Hebron, quod oppugnata a Iosue quantum ad partem quandam, & postea capta est a Caleb reliqua pars, dicendum erit eodem modo, quod capta fuerit Dabir quantum ad aliquid a Iosue, & quantum ad aliquid ab Othoniele: sed ista non stat conuenienter, quia littera praec. c. uideatur sonare, quod totaliter fuerit capta Hebron a Iosue, cum dicitur, Ascendit in Hebron, & pugnavit contra eam, & percussit in ore gladii, regemque eius, & omnia oppida regionis illius uniuersaque animas, quae in ea fuerant commoratae, non reliquit in ea villas reliquias. Si tamen manserunt

set superior pars vrbes, & gigantes in ea, non dicere: tunc conuenienter quod non dimissa fuissent villae reliquiae. Identidem de vrbe Dabir dicitur ibidem, quod non dimisit ibi Iosue villas reliquias: e contrario autem infra decimoquinto uidetur signari quod Caleb totaliter cepit urbem Hebron, ubi dicitur quod Hebron data est in possessionem Caleb: & deleuit ex ea tres gigantes. Magis autem signatur hoc infra decimoquarto, cum dicitur Caleb ad Iosue: da mihi montem istum, quem pollicitus est Dominus, te quoque audiente, in quo Enacim sunt, & vrbes magnae atque munitae: si forte sit Dominus mecum, & potuero delere eos.

Et adhuc clarius signatur hoc Iudicum primo, ubi dicitur, quod post mortem Iosue ascenderunt in pugnam contra Chananeos, & vna de ciuitatibus captis dicitur fuisse Hebron: ergo non cepit eam Iosue. Aliquis forte respondebit, quod istae sunt eadem vrbes, scilicet Hebron, & Dabir quamquam multoties nominantur, sed dicitur quod captae sunt totaliter a Iosue, sicut signatur preced. cap. & totaliter captae sunt a Caleb, & Othoniele. Sed primum cepit eas Iosue, & vastauit occisis habitatoribus: deinde cum Iudaei non habitarent in illis, redierunt aliquae de gentibus, & populaerunt eas, & contra hos iterum pugnaerunt Iudaei: & tunc Caleb cepit Hebron, & Othoniel cepit Dabir. Simile fuit de vrbe Asor: nam ipsa primum capta est a Iosue, atque combusta, ut patet supra in litera: postea tamen Gentiles redierunt ad eam, & habitauerunt ibi, atque fuit ibi caput regni sicut consueuerat esse antiquitus: nam ibi habitauit rex Iabin, qui seruiert Iudaei annis decem, de quo Iudicum quarto cap. eadem tamen est Asor, de qua hic, & Iudicum quarto, ut probatum fuit hic: ita ergo poterat esse de his vrbus, ut cum captae essent iterum habitarentur a Gentilibus. Sed non stat, quia si Iosue totaliter deleuisset urbem Hebron, & Dabir, tunc non potuisset iterum delere gigantes, qui in ea erant Caleb, sed deleuit ut patet infra decimoquinto: ergo non deleuit Iosue illam: & eodem modo de Dabir dicendum est.

Respondet aliquis quod Iosue deleuit Hebron non dimittens in ea villas reliquias, ut patet preced. cap. tamen postea redeuntibus Gentilibus ad habitandum in ea regressi sunt aliqui de gigantibus, & hos deleuerunt Caleb, & alij Israelitae postea, de quo infra 15. cap.

Sed non potest stare, quia illimet gigantes, quos occidit Caleb in vrbe Hebron, scilicet Haiman, Tholmai, Sifai, ut patet infra decimoquinto, erant ante aduentum Iosue in terram illam: immo antequam aliquo modo Israelitae introirent in terram Chanaan: nam exploratores missi ab Israelitis anno secundo ab exitu de Aegypto uenientes in Hebron, uiderunt hos gigantes, ut patet Numeri decimotertio: ergo si Iosue deleuisset Hebron non dimittens in ea villas reliquias, non potuissent in secunda vice isti tres gigantes deleri a Caleb: sed deleti sunt, ergo Iosue non cepit urbem Hebron non dimittens in ea villas reliquias.

Sed adhuc aliquis calumniabitur, dicens quod Iosue totaliter deleuit omnes habitatores Hebron non dimittens in ea reliquias: isti tamen tres gigantes fugerunt inde tempore belli Iosue, & postea reuersi habitauerunt ibi, atque mortui sunt in bello facto a Caleb.

Sed hoc non stat, quia quando facta est pugna, de qua dicitur precedenti cap. contra Hebron, nemo fugere potuit, qui euaderet, sed omnes, qui ibi prius habitabant deleti sunt, ut patet cum dicitur ibidem, re-

let

set superior pars vrbes, & gigantes in ea, non dicere: tunc conuenienter quod non dimissa fuissent villae reliquiae. Identidem de vrbe Dabir dicitur ibidem, quod non dimisit ibi Iosue villas reliquias: e contrario autem infra decimoquinto uidetur signari quod Caleb totaliter cepit urbem Hebron, ubi dicitur quod Hebron data est in possessionem Caleb: & deleuit ex ea tres gigantes. Magis autem signatur hoc infra decimoquarto, cum dicitur Caleb ad Iosue: da mihi montem istum, quem pollicitus est Dominus, te quoque audiente, in quo Enacim sunt, & vrbes magnae atque munitae: si forte sit Dominus mecum, & potuero delere eos.

Et adhuc clarius signatur hoc Iudicum primo, ubi dicitur, quod post mortem Iosue ascenderunt in pugnam contra Chananeos, & vna de ciuitatibus captis dicitur fuisse Hebron: ergo non cepit eam Iosue.

Aliquis forte respondebit, quod istae sunt eadem vrbes, scilicet Hebron, & Dabir quamquam multoties nominantur, sed dicitur quod captae sunt totaliter a Iosue, sicut signatur preced. cap. & totaliter captae sunt a Caleb, & Othoniele. Sed primum cepit eas Iosue, & vastauit occisis habitatoribus: deinde cum Iudaei non habitarent in illis, redierunt aliquae de gentibus, & populaerunt eas, & contra hos iterum pugnaerunt Iudaei: & tunc Caleb cepit Hebron, & Othoniel cepit Dabir. Simile fuit de vrbe Asor: nam ipsa primum capta est a Iosue, atque combusta, ut patet supra in litera: postea tamen Gentiles redierunt ad eam, & habitauerunt ibi, atque fuit ibi caput regni sicut consueuerat esse antiquitus: nam ibi habitauit rex Iabin, qui seruiert Iudaei annis decem, de quo Iudicum quarto cap. eadem tamen est Asor, de qua hic, & Iudicum quarto, ut probatum fuit hic: ita ergo poterat esse de his vrbus, ut cum captae essent iterum habitarentur a Gentilibus. Sed non stat, quia si Iosue totaliter deleuisset urbem Hebron, & Dabir, tunc non potuisset iterum delere gigantes, qui in ea erant Caleb, sed deleuit ut patet infra decimoquinto: ergo non deleuit Iosue illam: & eodem modo de Dabir dicendum est.

Respondet aliquis quod Iosue deleuit Hebron non dimittens in ea villas reliquias, ut patet preced. cap. tamen postea redeuntibus Gentilibus ad habitandum in ea regressi sunt aliqui de gigantibus, & hos deleuerunt Caleb, & alij Israelitae postea, de quo infra 15. cap.

Sed non potest stare, quia illimet gigantes, quos occidit Caleb in vrbe Hebron, scilicet Haiman, Tholmai, Sifai, ut patet infra decimoquinto, erant ante aduentum Iosue in terram illam: immo antequam aliquo modo Israelitae introirent in terram Chanaan: nam exploratores missi ab Israelitis anno secundo ab exitu de Aegypto uenientes in Hebron, uiderunt hos gigantes, ut patet Numeri decimotertio: ergo si Iosue deleuisset Hebron non dimittens in ea villas reliquias, non potuissent in secunda vice isti tres gigantes deleri a Caleb: sed deleti sunt, ergo Iosue non cepit urbem Hebron non dimittens in ea villas reliquias.

Sed adhuc aliquis calumniabitur, dicens quod Iosue totaliter deleuit omnes habitatores Hebron non dimittens in ea reliquias: isti tamen tres gigantes fugerunt inde tempore belli Iosue, & postea reuersi habitauerunt ibi, atque mortui sunt in bello facto a Caleb.

Sed hoc non stat, quia quando facta est pugna, de qua dicitur precedenti cap. contra Hebron, nemo fugere potuit, qui euaderet, sed omnes, qui ibi prius habitabant deleti sunt, ut patet cum dicitur ibidem, re-

let

gem quoque eius, & omnia oppida regionis illius uniuersaque animas, quae in ea fuerant commoratae non reliquit in ea villas reliquias. Cum ergo tres isti gigantes habitauerint in Hebron ante hoc, & tunc habitaret, necesse est, ut perierint in bello illo, de quo dicitur ibidem, & Iosue non occidit illos: ergo illud bellum, quod ponitur preced. cap. quamquam dicitur factum a Iosue non fuit factum ab eo, sed a Caleb, & Othoniele, & alijs Israelitis post mortem Iosue.

Dicendum igitur quod bella, quae ponuntur preced. cap. quantum ad duas vrbes Hebron, & Dabir non fuerunt facta a Iosue, nec uiuente eo, sed post mortem eius, cum consulissent Israelitae Dominum, quis esset dux Israel in bello, & respondit quod Iudas. Et tunc Caleb tanquam princeps Israelitarum, quia princeps erat in tribu Iuda cepit aliquas vrbes, de quibus Iudicum primo, & principaliter cepit vrbes, quae ei signata fuerat in possessione, scilicet Hebron; Othoniel quoque frater eius minor cepit urbem Dabir, quae erat prope Hebron, ut patet ibidem. Hic tamen narrantur facta ista a Iosue: quia intentio sacrae scripturae erat attribuere omnia facta magnalia de captione terrae Chanaan Iosue: quia ipse fuerat constitutus dux ad introducendum populum in terram illam, & ad capiendam, atque forte diuidendam, ut patet Deuterono. 31. & supra 1. & quia id quod alij sine eo fecerunt, fuit valde paucum, attribuitur solum Iosue. Ne tamen prorsus lateat ueritas rerum gestarum, postquam dictum fuerat istud fuisse factum a Iosue, describitur specialiter auctores huius, de quo infra 15. & Iudicum 1. cap.

Amplius patet hoc, quia ista, quae dicuntur hic de destructione gigantum habitantium in montanis Hebron, & Dabir non possunt pertinere ad Iosue, sed ad Caleb, & Othonielem, ut declaratum est, tamen ista dicuntur hic de Iosue: consimiliter ergo de eis, quae habentur preced. cap. dicendum uidetur, quod facta fuerint a Caleb, & Othoniele, quantum ad urbem Hebron, & Dabir, & secundum hoc ponitur hic anticipatiue, ut attribuat Iosue, cum tamen postea fuerint facta haec, ut patet infra 15. & Iud. 1.

Arguit tribus argumentis contra praedictam responsionem asserendo quod necesse sit pertinere ad Iosue earum deletionem urbium. Quest. LXXXV.

SEd dicitur in contrarium quod necesse sit pertinere ad Iosue, & non posse hic reperiri aliquam anticipationem, aut recapitulationem: quia supra precedenti capitulo ponuntur aliqua, quae repugnant anticipationem, & recapitulationem, sed necesse est esse ordinem rectum, quia dicitur, quod de Eglon ascendit Iosue in Hebron: necesse est igitur, quod ipse de Eglon in Hebron ascenderit: si autem attribueretur Caleb: necesse esset quod ipse ascenderit de Eglon in Hebron.

Item dicitur, quod de Hebron reuersus est Iosue in Dabir: necesse est ergo pertinere ad idem tempus, & non esse anticipationem.

Item quia dicitur ascendit illuc cum omni Israel, sed manifestum est non posse intelligi de Caleb, quia ei specialiter tradita est Hebron, & ipse cum familia sua expugnauit. Sic enim petiuit a Iosue, ut daret ei Hebron, ut si forte Dens adiuuaret eum, & posset delere habitatores Hebron: non ascendit ergo cum eo omnis Israel, & consequenter non est aliqua anticipatio.

Respondendum est satis magnam esse difficultatem circa captionem, & deletionem harum duarum

Doctores responsio.

Intentio sacrae litterae.

rum vrbium, scilicet Hebron, & Dabir, & hoc insurgit ex modo loquendi scriptorum sacre scripturae, qui interdum non multum curates distinguere modos loquendi, magnas induxerunt legentibus difficultates, & ambiguitates veritatum, sicut hic. Nam precedenti cap. & hic manifeste videtur litera innuere Hebron, & Dabir captas fuisse totaliter a Iosue: & quod nullus alius quidquam in hoc egerit. infra decimo quinto, & Iudicium primo, manifeste videtur innuere quod Caleb ceperit Hebron, & non Iosue: & in eisdem cap. videtur Othoniele cepisse vrbem Dabir, & non Iosue: & si qualibet harum literarum per se esset, nemo de veritate earum ambiguus foret, quia lucide videtur innuere, quod continent: cum tamen eas cõtuleris in alterutrum manifesta videtur contradictio, & si aliquam earum conatus fueris exponere reducendo ad alterius sensum, non videtur expositio, sed sententiarum violenta retorsio, quia tamen in sacra scriptura nulla falsitas est, & consequenter, nec contradictio, quia quæ contradicunt simul vera non sunt, oportet hæc loca concordari, vt possibile sit.

Cõcordia literæ. Et quamquam videatur litera aliquantulum pati vim, tamen ex hoc non est arguendum prauam esse sententiam: quia aliter non videtur modus concordandi. Et dicendum, vt supra tactum est, ea quæ dicta sunt precedenti cap. de captione Hebron, & Dabir non fuisse facta a Iosue, sed ab Othoniele, & Caleb.

Ad primũ argumẽtũ. Et cum primo dicitur, quod ascendit Iosue in Hebron ad capiendam vrbem, dicendum quod non ascendit ipse, sed Caleb: tamen attribuitur Iosue ex causa dicta, scilicet quod omnia notabilia gesta ei volebat sacra scriptura attribuire quãtum ad captiõnem terre Chanaan.

Et cum arguitur, quod si esset anticipatio necesse erat, vt ascenderet in Hebron Caleb. Respondendum est esse verum, quia quando cepit eam, ascendit illuc, vt patet infra decimo quinto, & Iudicium primo, & cum dicitur quod de Eglon ascẽdere debebat in Hebron, sicut dicitur supra quod non conuenit Caleb: quia ipse non cepit Eglon, sed Iosue.

Respondendum est quod non notatur ibi ordo præcisus, ita quod de Eglon immediatẽ ascensus fuerit ad Hebron, sed est sensus quod primo capta est Eglon a Iosue, & postea aliquanto tempore capta est Hebron ascendente illuc Caleb.

Ad secundũ argumẽtũ. Cum verò arguitur de Hebron in Dabir ascendisse Iosue manifesta est solutio ex supradictis: quãquam arguens putat in hoc esse magnum vigorem, quia notatur hic ordo, scilicet, quod de Eglon fuerit ascensus in Hebron, & inde fuerit reuersus in Dabir: ergo si Eglon, & Dabir capte fuerunt antequã Othoniel, & Caleb facerẽt, quod dicitur infra decimo quinto, necesse est quoque captam esse Hebron, cum fuerit intermedia harum duarum vrbium: sed argumentum istud non habet tantum vigorem, quia arguens putat indubitate vrbem Dabir captam fuisse a Iosue: sed hoc falsum est, vt declaratum fuit: quoniã Othoniel frater Caleb cepit eam, vt patet infra 15. & Iudicium primo, ideo cum arguitur, cõcedendum est quod de vrbe Hebron itum fuit in vrbem Dabir immediatẽ: sed non iuit illuc Iosue quin potius post mortem suã Othoniel, sicut dicitur primo cap. Iudicij, quod iuerint Israelitæ in Hebron cum Caleb ad habitatores Dabir: & cum diceret quod qui caperet Dabir, haberet filiam eius in vxorem, cepit vrbem Othoniel frater ipius Caleb. Et non est inconueniens hic fieri recapitulationem, vel anticipationem, quia nõ solum enarratur hic, & præceden. cap. id quod habetur infra 14. & 15, sed etiã in eisdem cap. enarratur quod ha-

F betur Iudicium primo cap. Cum autem vltimo arguitur, quod non potest intelligi de Caleb, quia hic dicitur, quod ascendit cum omni Israel in Hebron, sed Caleb non ascendit illuc cum toto Israel, sed cum familia sua, vt patet infra 14. Respondendum est quod Caleb petierat vrbem illam in hereditatem, & non solum eam, sed etiam totum mõrem, in quo erat ista vrbs, & erant ibi alie vrbes, atque loca: quod concessit Iosue, vt patet infra 14. sed tunc Caleb intendebat per seipsum cum familia sua oppugnare vrbes illas, postea tamen super sedit, & mortuo Iosue consulerunt Israelitæ Dominum quis esset dux in bello, & respondit quod Iudas, idest tribus illa, & quia non poterat tota vna tribus esse dux belli, sed necesse erat poni aliquem vnum virum, positus est Caleb, qui erat de nobilioribus in tribu illa, atque fuerat semper serenus vir, & tunc expugnatis quibusdam vrbibus dicitur quomodo totus exercitus iuerit ad Chananeum qui habitabat in montanis, & ibi cepit ciuitatem Hebron atque deleuit tres gigantes ex ea de quibus Iudicium primo, & tamen ista vrbs dicitur capta a Caleb: & deleti isti tres gigantes infra decimo quinto, quod esse non potest, nisi quia Caleb erat dux: & dicitur ipse deleuisse quod deleuit totus suus exercitus. Et satis colligitur ipsum fuisse ducem Iudic. 1. quia cum dictum fuisset, quod exercitus deleuit Hebron, & perrexit in Dabir, quæ vocatur Cariathsepher, subiungitur, quod dixerit Caleb, qui percussit Cariathsepher, & vastauerit eam, dabo ei in vxorem Axam filiam meam: si tamen ipse non fuisset dux exercitus non habuisset auctoritatem ad dicendum hoc, nec quisquam fuisset motus ad verba sua ad pugnandum contra Dabir: & sic patet, quod Caleb cum toto Israel, idest cum tribu Iuda, & Simeon, quæ tunc fuerant congregatæ perrexit in Hebron, & Dabir. Et dicebatur pergere cum toto Israel, quia Iudas erat dux bellorum a Domino constitutus, & poterat reliquum Israel congregare quando veller: solum tamen vocauit ea vice Simeonem, quia volebat capere loca sita intra sortem suam, vt patet infra decimo quinto. nam ea, quæ habentur Iudic. 1. pro maiori parte ad tribum Iuda pertinent: Simeon autem erat intra tribum Iuda, vt patet infra 19. ideo eum solum vocauit ad bellum: tamen illæ duæ tribus poterant vocari totus Israel. Patet igitur quid dicendum sit circa vrbem Hebron, & Dabir quomodo, & a quo capte fuerint. Siquis autẽ voluerit partem alteram fouere, dicens ista, quæ dicuntur præceden. cap. & hic intelligi de Iosue, scilicet quod ipse cepit istas duas vrbes, non poterit cõcordare literam horum duorum capitulorum, scilicet præcedentis, & huius cum litera 14. & 15. & cum litera primi. cap. Iudic. nec poterit respondere ad inconuenientia. Hebron, Dabir, & Anab. Istæ tres vrbes sunt in sorte tribus Iuda, vt patet infra 15. & duæ harum captæ sunt a Caleb, scilicet Hebron, & Dabir, & deleti fuerunt gigantes earum ab his. Anab vero capta est a Iosue, & deleuit ipse gigantes. Attribuuntur tamen omnes tres ipsi Iosue ex causa supra assignata. Ponitur de gigantibus horum trium locorum specialius, quã de alijs gigantibus, quia plures gigantes erant in vrbibus istis, & mõtanis earum quam in reliquis vrbibus terræ Chanaan. Et de omni monte Iuda & Israel. Idest etiam deleuit Iosue omnes gigantes, qui habitabant in mõtanis Iudæ, idest in sorte Iudæ, quæ vocatur terra Iuda, & de omni monte Israel, idest, de tota terra montuosa, quæ cecidit in sortes Israel. Reliquæ tribus præter Iudam vocantur Israel, quia licet ipse Iudas etiam esset de Israelitis: quia tamen erat maxima tribuum, & honorabilior, accipiebatur tanquam distincta a cæteris, & reliquæ appellabantur nomi-

Ad terciũ argumẽtũ.

Caleb in captione Hebron erat dux.

Quid significet Enacim.

Terra filiorum Israel quõ capitur.

Reliquæ tribus præter Iuda vocantur Israel noie cõi: sola Iuda vocat noie proprio, & quare, & quando.

In q. 83.

niẽ communi Israel. Fuit autem magis consuetata ista nominatio postquam facta est diuisio regnorũ, cum decem tribus recesserunt cum Hieroboam. Manserunt autem duæ, scilicet Iudas, & Benjamin cum rege Roboam filio Salomonis. 3. Reg. 12. cap. & decem tribus vocatæ sunt Israel, duæ autem vocatæ sunt Iuda, & hunc modum seruat sacra scriptura in 3. & 4. libris Regum, & in prophetis, atque alijs posterioribus libris historicis. Sed hic non distinguitur Israel, & Iuda hoc modo, quia nondum facta extiterat hæc diuisio, quæ postea multo tempore celebrata est post Salomonis mortem. Etiam non accipit hic sicut ibi: nam facta diuisione illa decem tribus vocabatur Israel, duæ autem vocabantur Iuda, scilicet Iudas, & Benjamin: nunc vero sola tribus Iuda vocata est Iuda, & reliquæ tribus vocantur Israel. Iste modus fuit etiam obseruatus ante diuisionem regnorum in libro Regum 2. cap. 24. vbi cum describi iussisset Israel totum populum, Iob descripsit per se viros Iuda, & per se viros Israel, idest omnium aliarum tribuum: idem patet 2. Regum 19. cap. vbi cum reduceretur rex Dauid post mortem Absolonis in domum suam, a cuius conspectu fugerat, viri Iuda iuerunt ad reducendum eum, non vocatis viris Israel. Et dicitur quod Israel conquestus est contra viros Iuda, & locutus est ibi Israel, quasi vnus vir ad Iudam: Decem partibus maior sum ego apud regem: magisque ad me pertinet Dauid. Vrbesque eorum deleuit. Scilicet in quibus habitauerant Enacim, idest gigantes. Est enim Enacim nomen commune signans gigantẽ, & singulare eius est Enac, & sic dicitur Numeri 13. quod Sitai, Tholmai, & Haiman erant de stirpe Enac, idest gigas. Habitabant isti in vrbibus Hebron, Dabir, & Anab: & has deleuit Iosue, scilicet duas earũ Caleb, & Othoniel, & vnam Iosue, vt supra declaratum est. Multæ quoque aliæ vrbes, & oppida erant in montanis Iudæ: & Israel, in quibus erant gigantes, & ille quoque deletus fuit: cum dicitur supra, de Hebron, Dabir, & Anab deleuit Iosue gigantes, & de omni monte Iudæ, & Israel,

Non reliquit vllum de stirpe Enacim in tota terra filiorum Israel. Idest non dimisit aliquem de gigantibus in tota terra, quæ Iudeis tradenda erat. Accipitur terra filiorum Israel dupliciter: vno modo pro terra, quam acceperant de manu Chananeorum, & in hac non fuerat relictus aliquis de Enacim, & nõ solum de his, sed etiam de alijs hominibus nullum reliquit, quia cũ debebat aliquam vrbem, dicitur quod nõ dimittebat in ea vllas reliquias, vt patet precedenti cap. & hic. Alio modo potest accipi terra filiorum Israel pro tota terra, quæ debebatur Israelitis ex promissione diuina, licet non esset tradita, & ista erat tota terra Chanaan, quam eis promiserat Deus, & de hac accipitur hic. Quod patet, quia dicitur immediatẽ: Absque ciuitatibus Gaza, Geth, & Azoto, in quibus solis relictæ sunt: & tamen nondum fuerant captæ vrbes istæ, nec tempore regum erant captæ cum Saul, & Dauid pugnaverint contra istas vrbes Philistinorum: si tamen non essent istæ vrbes de terra filiorum Israel, nõ conuenienter diceretur absque ciuitatibus Gaza, & Geth, &c. quia exceptio nunquam fit nisi de illis, quæ directẽ sub regula includi debebant. Et hoc attribuitur Iosue, quod non reliquerit aliquos gigantes in terra Israel, sed non fecit ipse totum, cum Othoniel deleuerit gigantes, qui erant in Dabir, & Caleb occiderit gigantes, qui erant in Hebron, vt supra declaratum est, sed attribuuntur omnia Iosue ex causa supra assignata.

Alph. Toft. super Iosue. Pars II.

A Quare hic multi gigantes ponantur, cum Nume cap. 13. solum tres ponantur. Et quod Exploratores Moyfi non viderunt omnes gigantes, & vrbes terræ Chanaan sed tantum Hebron. Q. LXXXVI.

Q VARET aliquis quomodo hic ponantur multi gigantes cum Numeri 13. Iustrauerunt exploratores terram Chanaan, non inuenerunt, nisi tres, scilicet Sitai, Tholmai, & Haiman. Fortẽ aliquis respondebit quod gigantes, qui erant in alijs vrbibus nondum nati fuerant, cũ exploratores introierunt in terram Chanaan, sed solum erant tres nominati in vrbe Hebron, ideo de his solum retulerunt. Et videbitur fortẽ alicui hoc probabile, quia inter ingressum exploratorum in terram Chanaan, & ingressum Israelitarum postea fluxerunt anni quasi trigintanouem integri, & in his nasci poterant gigantes, & effici viri magni. Antecedens patet, quia in principio anni secundi ab exitu de Aegypto, scilicet elapsis tribus mensibus anni illius, aut quasi, misit Moytes exploratores de Cadesbarne in terram Chanaan, vt probatum fuit Numeri decimotertio, sed ipsi Israelitæ non ingressi sunt in terram Chanaan transientes Iordanem vsque ad principium anni quadraginta vnus die decimo mensis primi, vt patet supra quarto. ergo a missione exploratorum vsque ad hunc introitum effluerunt anni triginta nouem demptis mensibus duobus, & dimidio aut tribus.

C Item quia gigantes de his vrbibus deleti sunt postquam petiuit Caleb a Iosue dari sibi Hebron, in qua erant gigantes, vt si posset inde delere gigantes: sed a tempore, quo venerunt exploratores in terram Chanaan vsque ad tempus, quo Caleb petijt Hebron, fluxerunt anni quadragintaquinque, quod patet infra decimo quarto. vbi dicit Caleb se fuisse quadraginta annorum, cum missus est de Cadesbarne ad explorandum: & tunc cum loquebatur erat octuagintaquinque, ergo quadragintaquinque effluerant, in quibus multi Enacim nasci poterant.

Dicendum est non stare, quia si in alijs vrbibus Chanaan præter Hebron non erant gigantes quando exploratores venerunt, non nascerentur postea, quia tempus gigantum fuit ab exordio sæculi, & decrescente sæculo deficiebant gigantes, ita quod rari de eis nascebantur: si ergo quadraginta annis ante introitum Israelitarum in terram Chanaan nulli gigantes ibi erant præterquam in vrbe Hebron, quomodo est verisimile ex non gigantibus postea gigantes fuisse natos? nequaquam.

Sed dicendum est quod tempore, quo exploratores Israelitarum iuerunt in terram Chanaan, erant multi ex gigantibus, sicut fuerunt in ingressu eorum, sed exploratores solum retulerunt de tribus gigantibus vrbis Hebron, quia nõ viderant alios. Nam exploratores Iudæorum non ambulauerunt totam terram Chanaan, ita quod perambularent omnia loca: nec etiam Iustrauerunt totam terram in circuitu perambulantes quatuor latera terræ Chanaan, & peruenientes a puncto in punctum, vt probatum fuit Numeri decimo tertio, sed ingressi sunt per partem meridianam, & ascenderunt directẽ ad partem aquilonarem terræ illius, & per eandem viam redierunt, vt patet Numeri decimotertio, cum dicitur: cumque ascendissent, explorauerunt terram a deserto Sin vsque Roob intrantibus Emath: tamen desertum Sin est in latere meridiano terre Chanaan, & Emath est in latere septentrionali eiusdem Numeri trigesimo quarto cap. ideo non poterant videre

G 2 explo-

exploratores gigantes, qui erant in vrbibus Geth, Gaza, & Azoto: quia iste vrbes sunt in extremitate partis occidentalis terræ Chanaan apud mare occidentale, vt patet infra decimoquinto, & ob hoc mare illud occidentale terræ illius, de quo supra primo vocatur mare Palesthinorum, idest Philisthinorum: quia ipsi sunt, qui habitabant coniunctissimi apud mare illud de quo Exodi vigesimotertio, sed exploratores ascenderunt directè de parte meridiana in partem septentrionalem terræ Chanaan: ergo non intrauerunt in vrbes Philisthinorum Geth, Gaza, & Azoto, vt videre possent gigantes. Item non viderunt gigantes, qui erant in vrbibus montanis Iudæ, & Israel, quia in ciuitates rarè, aut nunquam introibant timore habitatorum terræ, & ne cognoscerentur tanquam exploratores terræ, sed ascendeant in montes altissimos, & inde contemplantur habitudinē terræ: sic enim iusserat illis Moyses Numeri decimotertio, scilicet cumque veneritis ad montes considerate terrā qualis sit, & populum, qui habitator est eius &c. Vnde dicendum quòd exploratores non introierunt in aliquam aliam vrbem, in qua essent gigantes, præterquā in Hebron, & forte in nullam aliam ingressi fuerunt nisi in Hebron, quia litera Numeri decimotertio, de nulla alia ciuitate mentionem agit quòd introierint in eam, nisi in Hebron, & quòd ibi viderint tres gigantes.

Quomodo tempore ingressus Israelitarum in terram Chanaan potuerunt esse multi gigantes, cum dicatur Deuteronomij tertio, quòd solus Og restiterat. Et quòd apud Hebræos tria sunt genera gigantum. quorum aliqui semper fuerunt in terra Chanaan vsque ad tempora Dauid.
Quæst. LXXXVII.

Sed adhuc quæret aliquis quomodo stare possit hoc de gigantibus his, quòd fuerint multi tempore ingressus Israelitarum in terra Chanaan: nam Deuteronomij tertio dicitur solus quippe Og restiterat de stirpe gigantum: ergo non fuerunt aliqui alij post eum. Nec valet, si quis respondeat quòd tempore, quo mortuus est Og rex, de quo Deuteronomij tertio, nemo restiterat de gigantibus, sed post eum nati fuerunt alij. Nam etiam ante eum erant gigantes isti tres, scilicet Sisai Tholmai, & Haiman: quia isti erant in Hebron antequam irent illuc exploratores Iudæorum, & ibi viderunt eos exploratores. Nume. 13. & fuit hoc in secundo anno ab exitu de Aegypto, vt declaratum fuit eodem cap. Postea autem in anno quadragesimo occisus est Og rex Basan cum toto populo suo, & tunc dicitur quòd solus Og restiterat de stirpe gigantum Deuteronomij tertio cap. ergo ante eum erant tres gigantes in Hebron: post eum quoque isti tres gigantes manserunt in Hebron, quia deleti sunt a Caleb, vt patet infra decimoquinto, & Iudicum primo cap. ergo non restabat solus Og de stirpe gigantum.

Item quando introierunt Israelitæ in terram Chanaan erant multi gigantes in terra Chanaan in Gaza, Geth, & Azoto, & in alijs montanis Iudæ, & Israel, de quibus dicitur quòd deleti fuerint tempore regum Israel: ergo non stat quòd solus Og restaret de stirpe gigantum.

Respondendum est, quod tempore Og regis Basan erant multi gigantes, & post eum fuerunt: & secundum literam nostram difficillimum esset saluari inconuenientia: nam licet litera nostra transfulerit Hebraicam veritatem, & sensum, tamen non obseruauit proprietatē sermonis, ex quo sequitur difficultas. Ad quòd considerandum est quòd apud Hebræos

F distinguuntur tria genera gigantum: primi vocantur Emin, secundi vocantur Enacim, tertij appellantur Raphaim.

Primi sunt minores, secundi maiores, tertij maximus. Primi non sunt gigantes propriè de stirpe gigantum, sed sunt viri excellentis staturæ super alios homines communes, sicut cum est aliquis populus, in quo communiter omnes viri sunt celsioris staturæ quàm in alijs populis: isti quidem non sunt propriè gigantes, quia non sunt nati de gigantibus, nec perueniunt ad magnitudinem giganteam. Istos vocant Hebræi Emin, idest facientes pauere, vel terrorem incutientes, scilicet quia magnitudine sua alios timere faciunt. Isti sunt minores gigantibus veris, de quo Deutero. 2. cap. scilicet Emin primi habitatores eius populus magnus, & validus: & tam excelsus, vt de Enacim stirpe quasi gigantes viderentur, & essent similes filiorum Enacim.

Secundi gigantes erant veri gigantes, & isti vocantur Enacim, quia de genere gigantum sunt ad giganteam celsitudinem attingentes, sed adhuc isti non tenent extremum gradum in magnitudine.

Tertius modus gigantum est, qui vocatur Raphaim: & isti secundum quantitatem sunt maiores ceteris gigantibus ad stupendam magnitudinem. De isto tertio modo gigantum erat rex Og. De secundo autem erant tres gigantes, qui erant in Hebron, & gigantes, qui erant in Geth, Azoto, & Gaza, cæteri quæ montanis vrbibus Iudæ, & Israel: ideo vocantur hic in litera Enacim, & de nullo illorum dicitur quòd esset de Raphaim. Cum dicitur Deuteron. 3. de Og rege Basan, quòd erat de genere gigantum solus restans: in Hebræo dicitur de stirpe Raphaim. & in hoc determinat magis litera Hebraica quàm nostra. Verum est enim, quòd tempore Og multi de gigantibus restiterant: nemo tamè restiterat de genere Raphaim. Et cum arguitur de tribus gigantibus Hebron, & vrbis Dabir, & Anab, & Geth, Azoto, atque Gaza, dicendum quòd erant gigantes de genere Enacim sicut dicit litera Hebraica, & litera nostra aliquantulum declarat, quia licet Deuteronomij tertio, non dicat regem Og esse de stirpe Raphaim, sed protulit nomen commune gigantum, tamen aliquantulum declarat hic, & sequenti cap. nam vbicumque litera nostra de his gigantibus Hebron, & reliquarum vrbium loquitur, vocat eos Enacim, secundum consuetudinem vocis Hebraicæ, vt patet Numeri decimotertio, & hic: sed cum dixit de rege Og sequenti cap. vocauit eum reliquias stirpis Raphaim, cum dixit: Terminus Og regis Basan de reliquijs Raphaim, qui habitauit in Astaroth.

Alio modo responderi potest quòd apud Hebræos nomen commune gigantum est Enac, & pluraliter Enacim, & Og rex quia Gigas erat de Enacim erat sicut gigantes de hominibus sunt: quia tamen Raphaim erat quidam modus specialis gigantum, de quibus erat Og rex, dicitur quòd solus Og restiterat de stirpe gigantum, scilicet qui erant Raphaim. Melior tamen litera fuisse nostra Deutero. 3. si dixisset, solus quippe Og restiterat de stirpe Raphaim.

Absque ciuitatibus Geth, Gaza, & Azoto. Idest de omnibus ciuitatibus, quas habituri erant Israelitæ, scilicet quæ pertinebant ad terram Israelitarum dato, quod non habuissent adhuc eas, exclusi erant gigantes præterquam de his vrbibus vsque ad magna tempora. Nam tempore Dauid erant adhuc gigantes, vt patet de Goliath Philisthino, qui erat gigas, vt describitur mensura eius 1. Regum 17. erat autem de vrbe Geth.

Item de his vrbibus supererant alij gigantes, qui pugnaverunt contra Dauid quasi in extremo vitæ eius

Interpretatio Hieronymi obseruauit veritatem & sensum: tamè non proprietatem sermonis Hebraici.

eius secundo Regum vigesimo primo capitulo, & in his vrbibus semper fuerunt gigantes, nec penitus deleti sunt ab Israel, quia non sunt capte vrbes istæ a Iudæis, sed manserunt in terra sua gentiles, licet aliquando subiecti fuerunt domino Iudæorum, scilicet tempore Salomonis: tamen non fuerunt penitus deleti, nec capte sunt vrbes eorum. Erant autem iste tres vrbes, quæ hic nominantur de vrbibus Philisthinorum, & erant regales: Philisthini enim circa mare occidentale terræ Chanaan habitabant, vt patet infra decimoquinto & diuiduntur in quinque ciuitates principales, & quinque reges, scilicet Gazeos, & Azozios, & Acharonitas, Gethæos, & Acharonitas, vt patet infra decimotertio, & sunt ciuitates eorum quinque principales, scilicet Geth, Gaza, Azotum, Acharon, Acharon, vt patet 1. Reg. 6. cap.

Gigantes non erant in omnibus vrbibus terræ Chanaan. Quæst. LXXXVIIII.

Sed aliquis dicit, quòd non solum de his tribus vrbibus non fuerunt exclusi gigantes, sed etiam de multis alijs, quia Iudæi non potuerunt excludere gigantes, nisi de vrbibus illis, contra quas pugnaverunt, & quas ceperunt, sed multæ aliæ fuerunt, quas non ceperunt, scilicet tota Galilæa, & terra Philisthij, & Sidonij, multæ aliæ gætes, de quibus infra decimotertio capitulo. ergo etiam de illis non excluderunt Iudæi gigantes, sicut nec de Geth, Gaza, & Azoto.

Respondendum est, quòd gigantes non erant in omnibus vrbibus terræ Chanaan, sed in quibusdam earum, ideo inter omnes vrbes captas a Iosue solum tres specialiter nominatæ sunt habentes gigantes, scilicet Hebron, Dabir, & Anab, vt patet hic: consequenter autem in locis, quæ nondum acquisita fuerant ab Israelitis miferunt gigantes, sed non in quolibet vrbe, sed in quibusdam earum, & iste fuerunt tres, scilicet Geth, Gaza, & Azotum: & ob hoc expresse sunt. Et quamquam quinque essent ciuitates Philisthinorum, quæ capte non fuerant, tamen in solis tribus erant gigantes, in nullo autem aliorum locorū relictæ erant gigantes: & sic verum est quòd gigantes non fuerunt relictæ post bella Iudæorum, nisi in tribus vrbibus.

Cum autem arguitur non tenet argumentum, quia si hic diceretur, quòd Iudæi excluderunt de omnibus ciuitatibus gigantes præterquam de Geth, Gaza, & Azoto teneret argumentum, scilicet quòd non potuissent excludere gigantes de vrbibus illis, contra quas non pugnaissent, nec obtinuissent eas: non dicitur tamen quòd excluderunt, sed quòd non reliquerunt. Et verum est, quia ipsi non poterant relinquere gigantes vbi non erant, & quia in tota terra Chanaan non erant gigantes nisi in locis, de quibus Iudæi excluderant illos, & in tribus ciuitatibus his, scilicet Geth, Gaza, & Azoto: conuenienter dicitur, quòd non reliquerunt Israelitæ in tota terra sua, siue in tota terra Chanaan aliquos gigantes nisi in tribus istis vrbibus.

In quibus solis relictæ sunt. Rari erant gigantes. Nam de Raphaim, qui erant valde magni gigantes nullus iam restabat, quia cum mortuus est rex Og, perijt totum illud genus: de stirpe illa nemo iam esset nisi ille, vt dicitur Deuteronomij tertio. solus quippe Og restiterat de stirpe gigantum. De alijs autem gigantibus, qui vocantur Enacim rarissimi erant, ideo non erant in singulis vrbibus, sed de tota terra, quæ capienda restabat in solis tribus vrbibus, scilicet Geth, Gaza, & Azoto reperti sunt.

Cepit ergo Iosue omnem terram. Non est sensus quòd totam ceperit Iosue, quia latissima terra derelicta est Alph. Tost. super Iosue. Pars II.

A Chanaanorū, quam non cepit Iosue, nec ceperunt reges Iudæorū, sed mansit semper in possessione Chanaanorū. Nam & tempore Saluatoris erant aliquæ de Gentibus Chanaanorū in partibus Tyri, & Sidonis, quia prædicante eo, venit quædam mulier de Chanaan, dicens: Miserere mei Domine fili Dauid, quia filia mea male a demonio vexatur. Matthæi decimoquinto. Sic etiam dixit Deus ad Iosue infra decimotertio, tenuisti, & longæuus es: terraque latissima derelicta est, quæ necdū est forte diuisa. Et post mortem Iosue ista terra relicta est, vt patet Iudicum tertio capitulo. Sed dicitur cepisse omnem terram, quia maximam terræ Chanaan partem cepit: si enim conferatur pars terræ capta a Iosue ad nondum captam, maior erit pars capta, & scripturæ modus iste est, vt non semper ponat vniuersalitatem proprie, sed pro multis locutio fit vniuersalis, licet non possit distribui in quolibet particularia.

Alio modo potest dici, quòd cepit Iosue omnem terram, scilicet, quæ supra posita est. Vel potest referri ad immediata, scilicet quòd Iosue cepit omnem terram non simpliciter, sed sicut præcepit Moyses, idest sicut prædixerat Dominus Moysi. Est autem modus iste, quòd Deus promissit se traditurum totam terram Chanaan in potestatem Israel, sed dixit quòd non traderet eam totam simul, scilicet vno anno, quia latissima erat, & multiplicarentur bestię contra Israelitas, qui pauci erant a principio non potentes eam totam replere, sed paulisper, & per partes darurus erat eam, vt patet Exodi vigesimotertio capitulo, & Deuteronomij septimo, & tunc est sensus quòd Iosue cepit omnem terram eo modo, quo dixerat Deus Moysi, scilicet non totam simpliciter, sed rāram, quæ sufficiebat ad habitationem Israelitarum. Sed iste sensus aliquantulum est retortus. Etiam non est verus, quia non solum Iosue acquisiuit totam terram, quam Israelitæ tunc poterant implere, sed etiam multas vrbes, quas non poterant habitare, & ob hoc multæ ciuitates accipiebantur ab Israelitis, quæ immediate cremabantur, vt patet supra, scilicet omnes ciuitates, quæ erant in plano, & non erant fortiter munitæ. Causa autem quare hoc factum fuerit, ibi declarata est, ideo primus sensus est melior, scilicet quòd cepit omnem terram, idest magnam partem terræ.

Sicut locutus est Dominus ad Moysen. Idest sicut prædixerat Deus, scilicet quòd traderet totam terram in potestate Israel, & quòd Iosue caperet eam atque diuideret, vt patet Numeri vigesimo septimo, & Deuteronomij tertio & trigesimo primo, & completum est quòd prædixerat Deus, sed postea magis completum est.

Et tradidit eam in possessionem filijs Israel. Non enim cepit, nisi vt traderet eis, & cum accepta est tradita est illis. Fuit autem ista traditio per diuisionem sortiarum: & ponitur per anticipationem, quia infra de diuisione agitur a cap. 15. vsque ad 20. Tunc enim tradita est illis ad possidendum, quia antequam diuisa esset forte, licet capta esset, nemo determinate possidebat pro indiuiso: facta autem diuisione, cuilibet prouenit determinata hæreditas.

Secundum partes & tribus suas. Idest non dedit totam terram omnibus indifferenter possidendam, sed secundum tribus & partes, idest, cuilibet tribui data est vna pars distincta a ceteris tribubus. De locis autem, quæ erant in sortibus harum tribuum, & de terminis possessionis cuiuslibet earum habetur infra a cap. 15. vsque ad 29.

Omnis vniuersalis specie tribus, pro generibus singulorū, & accommodè.

De modo diuisionis terra inter Israelitas. Et diuifio Israelitarum per familias domos viros, &c. Quæst. LXXXIX.

DIUITIA secundum partes & tribus, quod referri potest ad duo: vno modo quod partes accipiantur hic pro ipsis portionibus hereditatis proueniētibz cuilibet tribuum, & dicitur secundum partes & tribus: idest facta est traditio possessionis secundum partes & tribus, idest secundum partes assignatas singulis tribubus.

Alio modo quod accipiantur partes pro familijs tribuum: nam Israelita sic se habebant, quod omnes descendentes a Iacob habebant unitatem aliquam generis secundum quod descendebant ab aliquo vno capite, vel trunco: deinde quia tota ista descensio facta est per duodecim filios descendentes immediate a Iacob fortiuntur descendentes nomen ab istis, tanquam a duodecim capitibus immediatioribus: & omnes, qui descendunt a quolibet horum filiorum dicuntur pertinere ad vnam tribum, & hoc modo sunt duodecim tribus Israel.

Deinde accipiuntur alia diuisiones specialiores secundum capita cognationum specialiora, & vocantur istæ speciales cognationes familia: & sic qualibet tribus continet familias quatuor, vel quinque aut plures, aut pauciores: de omnibus familijs singulorum tribuum habetur Numeri vigesimo sexto singulatim.

Deinde adhuc in familijs sunt alia diuisiones specialiores, & illæ vocantur domus. Non quidem vtdo mus dicit unitatem œconomia habentis sex terminos, scilicet virum, & uxorem; patrem, & filium; dominum, & seruum iuxta Aristotelem primo Politicorum cap. secundo, sed ad hanc congregationem pertinent plures œconomia facientes unitatem eorum, qui descendunt ab eodem auo, vel proauo. Et isti non vocantur secundum Aristotelem domus sicut vocat sacra scriptura, sed dicitur communicatio homogalactarum, siue collactaneorum primo Politicorum cap. primo.

Domus quæ capi.

Quid sunt homogalactaræ.

Sunt autem homogalactaræ descendentes ab eodem genere non remoto; & dicuntur ab hominis quod est vnum, & gala, quod est lac, quasi vnus lactis, idest quia veniunt ex eodem sanguine, & eodem materno lacte nutriti sunt: & vocantur Latine collactanei, idest habentes similitudinem in lacte.

Vltima est diuifio virorum, & non accipiuntur viri pro singulis viris, sed pro singulis œkonomijs. & quia qualibet œconomia habet vnum virum, qui est œconomus, idest dispensarius, siue paterfamilias, dicitur communicatio vnus viri.

Istæ diuisiones fiebant inter Israelitas secundum modum sacrae scripture: & patet manifeste supra septimo. cum sorte inuentum est facinus Achan. Et dicitur: Applicuit Iosue Israel per tribus suas, & inuenta est tribus Iuda, cum iuxta familias esset oblata inuenta est familia Zare, illam quoque per viros offerens reperit Zabdi: cuius domum in singulos diuidens viros reperit Achan. Diuisiones autem communes sunt tribus in familias, & familie in domos. Et sicut qualibet tribus continet multas familias, ita qualibet familia continet multas domos, & qualibet domus multas œconomias, siue viros. De his etiam Numeri primo & secundo capitulo. Hoc dato exit sensus, quod tradidit Iosue totam terram Israelitis in possessionem secundum tribus, scilicet cuilibet tribui assignando partem suam, & secundum partes, idest secundum familias, scilicet portionem proueniētem cuilibet tribui diuidendo in

multas portiones secundum numerum familiarum, & deinde diuidendo portiones familiarum in portiones domorum quoutque proueniretur ad singulas œconomias,

De his autem diuisionibus sola diuifio facta per tribus descripta est hic ad auctoritatem, vt sacra scriptura illi diuifioni auctoritatem perhiberet cuius auctoritas solidissima est: ceteræ autem diuisiones scriptæ sunt pro familijs, & domibus: sed non fuit descriptio illa in sacra scriptura posita, quia magnam diuagationem, & inutilem fieri necesse erat ad tot partitiones, & iste sensus est conuenientior quam primus.

Et quieuit terra a prelijs. Idest terra Chanaan quieuit a bellis, cum facta est ista diuifio. Nec tamen prorsus quieuit a bellis, quia postea facta sunt alia bella.

Quanto tempore Israelitæ pugnaverunt, & quando cessauerunt bella, & quomodo diuisa est terra. Et quomodo intelligitur quod tempore Iosue cessatum est a bellis. Quæst. XC.

AD huius euidenciam considerandum est, quod terra Chanaan fuit acquisita a Iosue per multa bella, vt dictum fuit: & non tota quidem, quia magna pars relicta est, vt patet infra decimotertio. Durauerunt autem bella ad acquisitionem hanc quasi annis septem, vt satis colligitur infra decimoquarto. nam ab ingressu Israelitarum in terram Chanaan vsque ad tempus ipsum transierunt quasi septem anni integri, vt ibi declarabitur: & tamen nondum penitus cessauerunt bella, nec diuisa fuerat terra, cum tunc Caleb petierit sibi dari Hebron in possessionem. In hoc autem tempore septem annorum pugnaverunt Israelitæ quasi continuè: nam cum aliqua bella cessissent, modicum quiescebant, & resumptis viribus, iterum redibant in bellum: cum verò cõsummassent aliquod bellum, redibant omnes bellatores in Galgalam. Fuit enim status Israelitarum hoc tempore, quod primo tempore manebant omnes in campo, quasi in expeditione, & fuerunt castra posita in Galgalis, vbi primo castrametati sunt Israelitæ die qua transierunt Iordanem, vt patet supra 4. & 5. & ibi erat locus conueniens, & pascua pecorum, & ad mansionem totius populi, scilicet mulierum paruulorum, & senum, cumque ad bellum proficisci vellent contra aliqua loca manebant castra in Galgalis, & ibi totus populus: soli verò bellatores viri cum duce suo Iosue ibant in pugna, qua finita reuertebantur in Galgalam ad locum castrorum, vt quiescerent ibi quousque iterum belligerandum foret: sic patet præcedenti cap. vbi bis dicitur de reuersione in Galgalam, & ante hoc etiam iuerunt in vrbe Hai, vt patet supra octauo. & postea regressi sunt in Galgalam. Nam ibi reperierunt eos Gabaonitæ venientes ad Iosue. de quo supra nono. & inde ipsi iuerunt in vrbes quatuor Gabaon, vt patet eodem cap. sed post hoc Gabaonitæ redeunt ad Iosue cum opprimerentur a quinque regibus Amorrhæis inuenerunt eum rursus in Galgala supra decimo. Verisimile fortassis erit, quod postquam Iudæi cepissent aliquod de locis terræ Chanaan, in quibus populus vicumque colligi posset colligeretur ibi, & viri pugnatōres irent ad bellum iuxta modum suum, sed tunc loca illa, in quibus morabantur, non pertinebant specialiter ad aliquem, cum postea tota terra sorte diuidenda foret: duravit autem hoc quamdiu Iosue pugnavit

I

K

gnauit contra reges, qui congregati fuerant aduersus eum ad aquas Meron, quod bellum fuit multorum temporum, vt patet supra. Quo consummato in fine septem annorum incepit Iosue diuidere terram sorte: & primo data fuit possessio duabus tribubus & dimidia, scilicet tribui Ruben, & Gad, & dimidia parti Manasse: & hoc ante transitum Iordanis ad solis ortum. De modo autem diuisionis, quam partem quælibet tribus acceperit de his duabus, & dimidia habetur Deuteronomij tertio & quarto, & infra decimotertio. Fuit autem ista diuifio facta per Moysem, vt patet præallegato capitulo & supra primo, deinde fuit facta distributio pro tribu Iuda, cui data est magna fors, quia erat magna tribus. De cuius terminis & ciuitatibus infra decimoquinto. Et quia erat fors ista valde magna & tribus Simeon erat parua, fuit recepta in parte sortis huius, & assignata fuerunt ei loca, vt patet infra decimo nono. Deinde fuit data alia portio tribui Ephraim, de cuius terminis, & vrbibus infra decimo sexto, postea data est alia fors dimidia tribui Manasse, quæ non acceperat possessionē ante transitum Iordanis, & de hac habetur infra decimoseptimo. Manent autem sex tribus sine fortibus, scilicet Benjamin Nephthali, Aser, Zabulon, Issachar, Dan: & aliquanto tempore post superiores fortis congregatus fuit totus populus in Silo, vbi fixerunt tabernaculum Dei, quod prius erat in castris Galgala: & dixit Iosue quod non pigritarent Israelitæ ad diuisionem sortium suarum. Miserunt autem de singulis tribubus viros, qui considerarent omnia loca, & magnitudinem regionum, & diuiderent atque descriptum deferrent ad Iosue, cumque factum esset ducta est descriptio in Silo coram Israel, & ibi datae sunt sortes super diuisiones terræ factas, & accepit qualibet de sex tribubus residuis sortem vnam. De sorte tribus Benjamin cum omnibus prædictis infra decimo octauo. De sorte autem quinque tribuum infra decimo nono. fors autem tribus Simeon ponitur inter eas infra decimo nono. sed ista iam dicta est pertinere ad sortem tribus Iuda, in cuius medio suscepta est cognatio Simeon, & tunc incepērunt Israelitæ habitare singulatim per sortes suas. Et quamquam dicatur hic diuisa est terra per tribus & partes, & quieuit terra a prelijs: tamen prius quieuit terra a prelijs, quam fieret aliqua diuisionum harum. Et dicitur quod quieuit a bellis, quia facta diuisione sortium non pugnavit Iosue ultra contra Chanaanorum populos residuos, sed quieuit in senectute sua vsque ad mortem: erat enim iam grandæuus, vt patet infra decimotertio, scilicet Iosue senex, & provecctæ ætatis erat, dixitque Dominus ad eum: senuisti & longæuus es, terraque latissima derelicta est, quæ necdum est sorte diuisa &c.

Non tamen est sensus quod cessauerit prorsus terra a bellis, quia post mortem Iosue pugnaverunt Israelitæ sæpe contra Chanaanos, & ceperunt ciuitates aliquas, vt patet Iudicum primo & decimo octauo capitulo. sed in tempore Iosue nullum prorsus post hoc fuit bellum. Et dicitur cessasse a bellis, scilicet continuis, quia tempore, quo Iosue pugnavit ad capiendam terram Chanaan contra reges superpositos erant bella continua, & manebat totus populus semper in expeditione quasi nullum officium haberent nisi pugnare: licet aliquando quiescebant ad resumendum spiritus reuertentes in castra in locum Galgalæ, vt supra dictum est. Cum verò terra diuisa est & habitari cepit ab Israelitis, licet aliquando bella fuerint, tamen non erant continua, sed vacabat populus alijs operationibus, scilicet agriculturæ, & occupationibus necessarijs ad vitam, Alph. T. off. super Iosue. Pars II.

ita vt iam ista non vocarentur bella respectu illorum primorum continuorum.

Quando incipit obligare lex Moysæ quæ ad ceremonialia. Et potissima caremonia in quo consistebat. Quæst. XCI.

CONSIDERANDVM autē circa hoc quod a tempore, quo dicitur hic: & quieuit terra a prelijs, cepit obligatio legis Moysæ quantum ad ceremonialia: nam quantum ad moralia semper fuit ab orbe condito. Obligatio iudicialium fuit etiam in deserto a primo die, quo data sunt, de quo latè declaratum est Numeri decimoquinto capitulo. ceremonialia tamen non obligauerunt vsque ad ingressum in terram Chanaan, nec etiam immediate post ingressum, sed postquam data est pax, vt patet Deuteronomij duodecimo, cum dicitur: Non facietis ibi: idest in terra Chanaan, quæ nos hic hodie facimus singuli, quod sibi rectum videtur: nondum enim venistis vsque ad præsens tempus ad requiem & possessionem, quam Dominus Deus daturus est vobis: transibitis Iordanem, & habitabitis in terra, quam Dominus daturus est vobis, vt requiescat a cunctis hostibus in circuitu, & absque timore habitetis in loco, quem elegerit Dominus Deus vester, vt sit nomen eius ibi, illuc omnia quæ præcipio conferetis.

Rationes autem quare non erat iustum ceremonialia obligare ante habitam pacem posita sunt Numeri decimoquinto capitulo. Et fuit propriè ista obligatio non ab eo die, quo data est pax vniuersalis: sed a tempore quo totus Israel congregatus tulit tabernaculum Domini in Silo, & fixit illud ibi, de quo infra decimo octauo. Quod patet, quia potissima ceremonialia consistebant in sacrificijs & ritibus sacrificiorum: sed sacrificia non poterant fieri, nisi in loco, quem Dominus elegisset, vt patet Deuteronomij duodecimo. & solennitates requirentes sacrificia necessario sicut festum phase, & oblationem: sicut ipsummet festum azymorum non poterant obseruari nisi in ipso loco, quem Dominus elegisset, vt patet Deuteronomij decimo sexto, sed antequam poneretur tabernaculum in Silo, nondum fuerat locus aliquis electus ad ponendum illud: immo semper erat in castris cum toto populo Israel in Galgalis, vel mouebatur ad alia loca, ad quæ totus populus diuertisset: ergo non fuit obligatio ceremonialium vsquequo positum est tabernaculum in Silo: & ista est conueniens limitatio, nec calumniabilis.

C A P. XII.

HI sunt reges, quos percusserunt filij Israel, & possederunt terram eorum trans Iordanem ad solis ortum, a torrente Arnon vsque ad montem Hermon, & omnem orientalem plagam, quæ respicit solitudinem. Sehon rex Amorrhæorum, qui habitabat in Hesebon, dominatus est ab Aroer, quæ sita est super ripam torrentis Arnon, & mediæ partis in valle dimidijque Galaad vsque ad torrentem Ieboc,

E

G 4

Ieboc, qui est terminus filiorum Ammon: & a solitudine vsque ad mare Ceneroth contra Orietem, & vsque ad mare deserti, quod est mare salissimum, ad orientalem plagam per viam, quae ducit Bethsimoth: & ab australi parte, quae subiacet Aferoth vsque Phasga, terminus Og regis Basan, de reliquis Raphaim, qui habitauit in Astaroth, & in Hedrai, & dominatus est in monte Hermon, & in Salecha, atque vniuersa Basan vsque ad terminos Gessuri, & Machati, & dimidia partis Galaad: terminos Schon regis Efebon. Moyses famulus Domini, & filij Israel percusserunt eos, tradiditque terram eorum Moyses in possessionem Rubenitis, & Gadditis, & dimidia tribui Manasse.

Victoria magnitudo in quo stat.

HI sunt reges. In superioribus posita sunt bella facta tempore Iosue, hic ponitur quidam bellorum epilogus, & hoc ad victoriae magnitudinem signandam: est enim victoriae magnitudo, cum quis multos principes & potentes delegerit, quod fuit in victoria Israel de Chanaanais: & ad hoc ponitur numerus regum occisorum in captione terrae Chanaan. Et haec in duas, quia primo ponuntur reges occisi a Moyse. Secundo describuntur reges percussi a Iosue ibi. *Hi sunt reges, quos percussit Iosue.*

Reges occisi a Iosue. Et quot reges esse poterant in terra Chanaan. Et quanta fuerit magnitudo regni Afor. Quast. I.

CIRCA primum considerandum quod plures reges occisi sunt tempore Iosue quam tempore Moyse, non quidem quod sanctior esset Iosue, & ob hoc magis traderentur hostes in manus eius, sed quia Moyses non introiuit in terram Chanaan ultra Iordanem, vt posset pugnare contra Chanaanorum reges, sed solum introiuit in primam partem terrae Chanaan, vbi habitabant quidam de Amorrhoeis: & quia ibi non habitabant, nisi duo reges Amorrhoeorum, scilicet Schon, & Og non potuit alios occidere: mortuus autem fuit Moyses ante transitum Iordanis super verticem Phasga, in transitu montis Nebo, & sepultus fuit in valle terrae Moab, vt patet Deuteronomij 34. cui successit Iosue transiens Iordanem: & iste pugnavit contra Chanaanos, occiditque triginta & vnum reges ex eis: alij autem relicti sunt reges, tamen illi non fuerunt traditi Israelitis tempore Iosue, quia Deus noluit, vt patet sequenti cap. *Hi sunt reges, quos percusserunt filij Israel.* Scilicet omnes infra positi immediate: secus de alijs. Et hic non agitur de omnibus tam occisis in ducatu Moyse, quam in ducatu Iosue, licet omnes occisi sint a filijs Israel.

Et sciendum quod isti reges non erant magni reges, sicut nunc sunt obtinentes regna magna, & provincias, sed quilibet Dominus vnus vrbs magnae erat rex. Nam in tota terra Chanaan, quae occupata fuit ab Israelitis: erant triginta tres reges, scilicet duo reges ante Iordanem, & triginta & vnus post transitum Iordanis, vt patet hic: & adhuc restabant alij re-

ges in terra Chanaan, quorum terram non acceperant Israelitae in possessionem. Nam sola terra Philistinorum, quae erat quaedam pars terrae relictae, diuidebatur in quinque reges, vt patet sequenti cap. scilicet Gazeos, Azotios, Gerthos, Acharonitas, Atchalonitas. Et hoc quia ciuitates terrae Philistinij erant quinque principales primo Regum 6. essent forte in tota terra Chanaan plures quam sexaginta reges: tota tamen terra trigintatium regum possessa est a Iudaeis, & tamen vnus rex erat omnium ipsorum, nec tamen erat magnus rex valde: & ipsa tota terra possessa a Iudaeis non est magna quantitas quamquam erat satis populosa tempore suo: vnde magis isti reguli, quam reges appellantur: sic dicitur infra de regibus terrae Philistinorum quod in quinque regulos diuiditur sequenti cap. & sic dicitur Ioannis 4. quod erat quidam regulus in Capharnaum, cuius filius infirmabatur. Inter hos tamen reges maiores potentiae, & maioris terrae erant rex Og, & Schon habitantes ante transitum Iordanis quam caeteri. Quod patet, quia in terra illorum duorum regum recepta est multitudo duarum tribuum, & dimidia sufficienter: scilicet Ruben, & Gad, & medietas Manasse, vt patet Deuteronomij tertio. & hic. In terra autem regum triginta & vnus, de quibus hic, solum habitauerunt nouem tribus, & dimidia: & adhuc quaedam tribus harum non habebant sufficientem locum manendi, sicut fuit de tribu Ephraim infra capitulo decimo septimo.

Sed huius forte est causa, quia res Schon, qui erat in montibus occupauit magnam partem regni Moab. Nam & ipsa ciuitas Hesebon, quae erat metropolis regni Schon, fuerat regni Moab cum magna alia parte, de qua Numeri vigesimo primo. & postea rex Moab petebat loca illa ab Israelitis indicens eis bella, nisi restituerent loca: de quibus est pulchra responsio iuridica Ioseph Galaadite iudicis Israel: & postea ex hac causa nolente Israel restitueret bella facta sunt: de quo Iudicum vndecimo cap.

De regno Afor, in quo dominabatur Iabin etiam dicendum est, quod erat magna potentia: quia nongentos currus falcatos habebat, quod designabat valde magnam potentiam: de quo Iudicum 4. sed ista tanta potentia non erat de solo regno Afor, sed de alijs vicinis regnis: & magnitudo regni Afor non erat in latitudine regionis aut pluralitate vrbiu, sed in magnitudine auctoritatis, & iurisdictionis: alijs enim regnis vicinis dicebat, & tenebantur ei ad quaedam tributa, de quo praecedenti capitulo dicitur. Afor inter omnia regna haec antiquitus principatum tenebat: & quod non erant omnia regna de magnitudine regni eius, sed omnia tenebantur regi Afor ad aliquam iurisdictionem: ideo non videtur quod regnum Afor esset tantum in latitudine regionis & pluralitate locorum, sicut aliquod de duobus regnis regum Amorrhoeorum commemorantium ante Iordanem ad solis ortum, scilicet Schon, & Og.

Quos percusserunt filij Israel. Occidentes eos in bello. Nam licet in pugna quibusdam nationibus nefas videatur reges occidere, si capi possint: Iudaei tamen occidebant illos, quia praecipuum erat illis, quod omnes occiderent, & non poterant quempiam eorum interposito aliquo pacto seruitutis, vel tributi vita donare, quia obligabantur occidere omnes tam viros quam foeminas, magnos & paruulos Deuteronomij 20. & quia Saul reliquit viuentem regem Amalechitarum Agag, de quibus iusserat Deus, quod delerent eos, incurrit iram Domini, quod Samuel videt, irruit in Agag regem, & trucidauit eum coram Saule. i. Regum capit. 15. Et ob hoc Iosue in omnibus bellis reges occidebat,

Ad quod pugnabatur Israel contra Chanaanos.

Situs terrae Chanaanorum.

Trans Iordanem quo capitur.

debat, quin potius sepe quodam alio inhonestiori genere mortis eos cruciabat, sicut fuit in rege vrbs Hai. Nam cum caeterum populum eius gladio occidisset: regem ipsum patibulo appendit in introitu vrbs suae sup. 8. Idem, & quinque reges Amorrhoeorum, qui conuenerant in pugnam contra Gabaon, quando sol stetit: postea fugientes atque latentes in spelunca vrbs Maceda reperit Iosue atque affixit patibulo, prius faciens calcari colla eorum a principibus Israel sup. 10. Eodem modo filij Israel post mortem Iosue, cum pugnassent contra Adonibezech, qui erat in Bezech, absciderunt summities manuum & pedum eius, qui postea mortuus est in Ierusalem, sed hoc merito eiprouenerat, quia septuaginta reges comedebar panem sub mensa eius amputatis summitatibus manuum & pedum, Iudicum primo ca. *Et possederunt terram eorum.* Ad hoc principaliter pugnabant Israelitae, vt terra Chanaanorum in iura eorum cederet, quia eis promissa erat ad habitandum: eam tamen obtinere non poterant, nisi excluderent Chanaanos atque occiderent. Et dato quod Israelitae potuissent accipere terram Chanaan non occiso aliquo Chanaanico, vt si Chanaanai uellent libenter cedere, ita vt daretur eis vita, & relinquerent terram, non licebat Iudaeis, quia tenebantur eos occidere. Hoc autem pactum inire non poterant, immo eijcere cogebantur gentes extra terram Chanaan, cum ex aliqua causa contra eas pugnant Deuteronomij 20. Etiam non conueniebat Israelitis, quia dato quod abire permitterent Chanaanos, illi rursus confirmati auxilio confinium gentium irruerent in Iudaeos, atque molestant bellis & occiderent. Nec rursus licebat Iudaeis inuito pacis federe relinquere aliquos de Chanaanais in terra, quam habituri erant posita conditione de tributo soluendo: immo si aliquos dimitterent, essent Iudaeis tanquam clauis in oculis, & lanceae in lateribus, & quod Deus cogitauerat facere Chanaanais, faceret Iudaeis Num. 33. Et diij Gentilium essent eis causa ruinae: Iudicum 2. c. Ideo omnino tenebantur excludere occidendo omnes Chanaanos de terra: neminem uitae donando.

Trans Iordanem ad solis ortum. Determinatur situs terrae possessae acceptae de manu regum horum, scilicet quod erat ante transitum Iordanis ad orientalem partem eius, & hoc quia isti duo reges dicti sunt solum, quos occiderunt Israelitae tempore ducatus Moyse: horum autem terra ante transitum Iordanis erat, vt patet Numeri 32. cap. Et cum dicatur trans Iordanem additur ista determinatio ad solis ortum, quia esse trans Iordanem indifferens est, cum vnus vnus dicatur relative, illi, qui sunt ad vnam partem Iordanis dicent alios, quod ex alia parte manent, & sic trans Iordanem, & hi e contrario dicent alios esse trans Iordanem, cum non sit aliqua ratio determinationis, quare pro vna parte dicatur trans, & pro alia non, cum fluius non habeat naturaliter determinatas denominationes situs. s. ante, & retro, sursum, & deorsum, sicut est in animali, vel in mundo propter aliquas virtutes, quae apparent in partibus. De hoc magis dictum est Numeri 3. c. ideo de habitantibus apud Iordanem ad partem orientalem eius, dicitur aliquando quod sunt trans Iordanem, vt patet supra primo, & Numeri 32. quia dixerunt duae tribus, & dimidia se habere possessionem suam trans Iordanem ad orientalem partem eius. Rursus in eodem capitulo accipitur trans Iordanem pro habitantibus ad occidentalem partem, vbi manebat nouem tribus, & dimidia, & sic dixerunt duae tribus, & dimidia postquam possessionem suam accepissent. Nec quidquam quantum trans Iordanem, quia iam habemus possessionem nostram in orientali eius plaga. Et ibi necessario accipitur, trans, pro parte occi-

dentali, alias falsum esset, quia ipsi nihil quaerent trans Iordanem, cum contrarium expresserint, dicentes, quia iam habemus possessionem nostram in orientali plaga eius, & quia dubitaretur quam habitudinem dicebat ista dictio trans, adiungitur alia determinatio situs, scilicet ad partem orientalem & ad partem occidentalem, sicut patet supra quinto capitulo, cum dicitur: Postquam audierunt reges Amorrhoeorum, qui habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagam, & tunc necessario datur intelligi terra illa, in qua habitauerunt duae tribus & dimidia. Aliquando ponitur determinatio ad orientalem partem, sicut hic, & tunc indubitanter accipitur solum pro terra duarum tribuum, & dimidia, quae fuit Schon regis, & Og.

Ad solis ortum.

Terra orientalis quare sic vocetur in terra Chanaan. Et an sit simpliciter aliqua terra orientalis. Et situs Indiae & Paradisi terrestris. Quastio. 11.

NON quod esset in terra orientali hoc, vt apud Indiam, sed denotat positionem: nam quilibet locus, qui propinquior est terrae orientali, vocatur orientalis respectu alterius loci, qui non est ita propinquus, ideo in ipsa extremitate occidentalis plage adhuc aliquid vocatur orientale respectu alterius: simpliciter autem nulla terra est oriens, cum dicatur orientalis terra, quia est apud locum ortus solis: nullus tamen locus determinatus est in caelo, vbi fiat ortus solis, sed quilibet horizon hunc suum ortum, & occasum, ita vt nullus punctus sit in toto circulo solis, qui non sit Oriens, & Occidens, quia in eo sol existens alicui terrae oritur, & alicui terrae occumbit: nos tamen vocamus terram aliquam orientalem simpliciter, quia est ad vnam extremitatem orbis per longitudinem, & ultra illam procedendo nullam aliam habitatum reperimus regionem ab ea parte, qua sol contra nos venit: huiusmodi est India, quae est in toto orbe extrema prouincia procedendo versus ortum solis. Nam licet Paradisus terrestris vterior sit versus caput orientis, cum Ganges, qui est vnus de quatuor fluminibus ortis de fonte Paradisi intret per finem orientalem Indiae: tamen non computatur inter terras habitatas, quia nulli nostrum peruenire illuc datur: hic autem accipitur ad ortum solis, id est versus partem orientalem, quia pars illa, quae est trans Iordanem possessa a duabus tribubus, & dimidia est magis accedens ad orientem, quam terra trans Iordanem, in qua sunt tribus nouem & dimidia, quia in ordine longitudinis mundi distinguuntur istae duae partes Iordane intermedio.

A torrente Arnon vsque ad montem Hermon. Hic ponuntur terrae acceptae a Iudaeis, & victoriam habitam de duobus regibus Amorrhoeis: & ponitur primo tota terra duorum regum cum terminis suis: deinde ponitur terra cuiuslibet horum duorum regum per se, ibi. *Schon Rex.* Primo dicitur, quod terra habitata per mortem horum duorum regum fuit a torrente Arnon vsque ad montem Hermon. Torrentis Arnon est terminus orientalis terrae huius. Mons Hermon, scilicet extremitas montis huius est terminus occidentalis terrae horum duorum regum, & ponuntur etiam isti termini Deuteronomij 3. & sequenti capitulo atque infra 17. est autem Arnon scopulus altissimus, vel magis est ciuitas posita in altissimo, & apud eam fluit torrentis magnus diuidens terram Moabitam, & Amorrhoeorum. De hoc Numeri 21. dicitur: siquidem Arnon terminus Moab diuidens Moabitas, & Amorrhoeos. Et sunt duo termini, scilicet Arnon & Aroer, vnus est terminus intra terram Amorrhoeorum. Et alius intra terram

Arnon quod sit.

terram Moabitarum. Amon est intra terram Amorrhorum, vt dicitur Numeri. 21. cap. scilicet Arnon prominet in sinibus Amorrhæi, Aroer autem est in terra Moabitarum, vt quidam dicunt.

Aroer, q̄ nam ciuitas sit.

Sed falsum est, quia Aroer est ciuitas in terra Sehon regis, & in ea habitauerunt filij Gad, vt patet Numeri. 32. cum dicitur, igitur struxerunt filij Gad Dibon, & Astaroth, & Aroer &c. & quia ambo sunt termini, aliquando terra ista dicitur terminata a torrente Arnon, vt patet hic, & aliquando ab Aroer, vt patet Deuteronom. 2. & sicut Iordanis est orientalis frons terre nouem tribuum & dimidiæ, ita torrens Arnon. Vltimus est terminus orientalis terre duarum tribuum, & dimidiæ: vnde cum Israelitæ venientes de solitudine per partem orientalem ingressuri essent terram regum Amorrhorum, & Moabitarum, ingressi sunt in urbem Arnon Moabitarum, quæ est coniuncta torrenti Arnon, vt patet Deuteronom. 2. & inde voluerunt intrare apud urbem Arnon terræ Amorrhorum, vbi in scopulis latuerunt Amorrhæi, vt transeuntes Iudæos incautos occiderent, sed Deus fecit, & scopuli altissimi, qui ex vtraque parte stricte viæ prominebant inclinarentur, & coniungerentur ad opprimendum Amorrhæos, qui medij latuerunt, quo facto transierunt Iudæi. De hoc Num. 21. c. Terminus occidentalis terre huius est mons Hermon, qui non ponitur in transuersum tanquam claudens latus occidentale terre horum duorum regum, sed est vna pars eius tangens terram horum duorum regum in parte occidentali, magis est enim Iordanis terminus occidentalis, cum ponatur terminus orientalis terre nouem tribuum, & dimidiæ Numeri. 34. & tamen istæ duæ terre sunt immediate sibi iniunctæ, & iste fluuius claudit in transuersum. Nam descendit de radicibus montis Libani a parte Septentrionali, versus meridianum, vt declaratum est supra tertio capitulo. Mons autem Hermon descendit a Septentrione in meridiem, ita vt possit esse proprius terminus occidentalis claudens tanquam latus terre illius, sed peruenit longitudo eius ad occidentem versus. Est enim Hermon apud montem Libanum, & est in Septentrionali parte terre nouem tribuum, & dimidiæ, vt patet præced. c. cum dicitur plurimi de regibus, contra quos ibi pugnavit Iosue, habitabant ad radices montis Hermon, & iste mons provenit vsque ad mare occidentale terre Chanaan, vbi est extremitas sua occidentalis. Porrigitur autem in orientem per totum latus septentrionale terre Chanaan nouem tribuum, & dimidiæ, & extremitas sua orientalis est, vbi incipit terra duorum regum Amorrhorum. Et sic mons Hermon est terminus occidentalis terre huius duorum regum in extremitate sua orientali, sicut est de duobus regnis habentibus se secundum distantiam longitudinis ab oriente in occidentem, quia id quod est extremitas occidentalis vnus, est extremitas orientalis alterius, & è contrario. Iste mons Hermon variè nuncupatur. Nam quidam eum Hermon vocant, sicut apud Hebræos vocatur: alij verò vocant eum Sarion, scilicet Sidonij: Amorrhæi autem vocant eum Sanir, vt patet Deuteronom. 3. Et omnem orientalem plagam, quæ respicit solitudinem. Isti est sunt termini duorum regum Amorrhorum, & sunt ab oriente in occidentem, sed descripti fuerunt hic termini ab oriente in occidentem per latus septentrionale, nunc describitur per reliquas partes: nam Arnon in orientali plaga est terre duorum regum Amorrhorum, & Hermon est in parte occidentali, sed solum tangit in occidente, vbi est contactus occidentis & septentrionis, reliqua autem pars occidentalis, quæ declinat versus austrum non habet terminum in Hermon, sed magis in Iordane: ideo

Sicut montis hermon, & eius uaria noia.

F dicitur, Et omnem orientalem plagam. Non quidem terræ duorum regum Amorrhorum, quia tunc modicum acciperetur de terra illa dicendo omnem orientalem plagam.

Item quia videretur ex hoc, quod ultra torrentem Arnon esset aliquid de orientali parte terre duorum regum Amorrhorum, sed falsum est, quia ibi est principium orientale terre illius, cum inceperint ibi Israelitæ ingredi in terram Amorrhorum Numeri. 21. c. sed dicitur: omnem orientalem plagam, quæ respicit solitudinem, id est totam terram orientalem respectu terre nouem tribuum, & dimidiæ: nam istæ duæ terre contingunt se in extremitatibus suis Iordane intermedio, & terra duorum regum est plaga orientalis ad totam terram nouem tribuum, & dimidiæ, ita vt dici possit orientalis plaga terre ipsius, quia cum tota ista terra esset eiusdem generis, computatur in vna, vt in ea illa pars, quæ est ultra Iordanem, in qua manent duæ tribus & dimidia est orientalis ad reliquam terram, & dicitur orientalis, quæ respicit solitudinem, id est desertum, quia ista terra Amorrhorum terminatur ad partem orientalem in deserto. Nam torrens Arnon, & ipsa ciuitas Arnon, atque Aroer sunt in parte orientali terre huius. Et ultra loca ista versus orientem non erat immediate regnum gentis alicuius, sed solitudo magna, quæ erat Arabica, & per eam veniebant Iudæi quousque introierunt in ciuitatem Ar Moabitarum, vt patet Deuteronom. 2. & in terminis Arnon Numeri. 21. cap. Et est sensus, quod non solum erat terra duorum regum ab Arnon vsque montem Hermon, quod est computare ab oriente in occidentem per latus septentrionale, sed etiam tota plaga orientalis, quæ erat respiciens solitudinem, id est tota terra interlicens Iordani, & solitudini habendo Iordanem ab occidente, & solitudinem ab Oriente, & ista est terra duorum regum Amorrhorum, & ista est terra oriente in Occidentem per latus meridianum, vel per intermedium duorum laterum, septentrionis, scilicet, & Austri.

Et non accipitur hic solitudo pro deserto Sin, quod ponitur terminus meridianus terre Chanaan in tribus nouem & dimidia, de quo Numeri. 34. nam ista solitudo nullo modo contingit terram duorum regum Amorrhorum: non quidem ab oriente, cum sit latus meridianus terre nouem tribuum, & dimidiæ, quæ est occidentalis respectu prædictæ terre: non est etiam occidentalis huic terre duorum regum solitudo illa, quia est frons orientis terre nouem tribuum, & frons occidentis duorum regum Amorrhorum, siue duarum tribuum & dimidiæ: solitudo tamē Sin est latus meridianus terre nouem tribuum, & dimidiæ: Numeri. 34. ergo non est latus occidentale terre duorum regum Amorrhorum: solum enim posset contingere in latere meridiano, si vllatenus contingeret, ita vt latus meridianum terre tribuum nouem, & dimidiæ extenderetur versus orientem, & esset etiam latus meridianum terre duorum regum Amorrhorum, cum terre istæ continuæ sint.

Sed hoc non stat, quia latus meridianum terre duorum regum Amorrhorum est terra Moabitarum, & non tangitur in latere illo ab vlla solitudine, quod patet, quia terra Moabitarum & duorum regum Amorrhorum in oriente simul incipit, cum Arnon torrens diuidat inter vtranque. Per eam intrauerunt Iudæi venientes de parte orientali solitudinis. De quo Deuteronom. 2. cap. Urbs Arnon est prima in terra Amorrhorum regum, & illa est in cōfinio Moabitarum, vt patet Numeri. 21. cap. ergo duæ frontes orientales horum regnorum sunt simul ad partem orientalem. Deinde porrigitur terra Moab versus occidentem, & terra

& terra duorum regum Amorrhorum, & vtraque terminatur in Iordane. Quod patet, quia cum essent Israelitæ apud Iordanem erant in campestribus Moab, & postea in planioribus locis terra Moab magis appropinquantes Iordani, vt patet Numeri. 33. ca. & sic patet frontes orientales terre Moab, & duorum regum Amorrhorum esse simul, & frontes occidentales etiam esse simul, s. in Iordane, quæ istæ duæ terre coextenduntur se tangentes in lateribus, sed terra Moab est magis meridiana, quàm terra duorum regum Amorrhorum, vt satis apparet ex terminis occidentalibus, quia terminus occidentalis terre duorum regum Amorrhorum est in monte Hermon, qui est latus septentrionale terre nouem tribuum, & dimidiæ, & terra Moab habet occidentem suum apud Iordanem ad vada eius, & hoc est magis ad partem meridianam, cum Iordanis fluat de Libano versus meridiem ad mare mortuum, quod est in valle Sodomorum, vt colligitur supra tertio, & ex dictis ibidem patet, & Sodoma est ad partem meridianam terre Chanaan, cum mare, in quo erat Sodoma, vocetur mare solitudinis, vt patet supra tertio, id est quia est iuxta desertum Sin, quod est in latere meridiano terre Chanaan, vt patet Numeri. 34. terra ergo Moab est magis meridiana quàm terra duorum regum Amorrhorum, quod satis etiam patet in libro nostro de descriptione terre Sanctæ: sed terra Moab, & duorum regum Amorrhorum coextenduntur simul a fronte orientali vsque ad occidentalem simul inchoantes, & simul desinentes, ergo non potest solitudo aliqua tangere terram duorum regum in latere meridiano, sed solitudo ista, quæ accipitur hic, est in latere orientali ante urbem Arnon, per quam veniebant Iudæi, cum introierunt in terram duorum regum Amorrhorum.

Situs Sodomæ.

Sit' Moab.

Limites terrarum duorum regum. s. Sehon, & Og.

Sehon Rex Amorrhorum. Hic ponitur determinate de limitibus terrarum istorum duorum regum Sehon, & Og, per quæ distinguebatur terra regis vnus a terra alterius. Et primo dicitur de rege Sehon, qui erat magis orientalis, cum perueniret regnum eius vsque ad Arnon, quæ erat coniuncta deserto in extremitate orientali totius illius terre. Et vocatur rex Amorrhorum Sehon: non quod ipse fuerit rex omnium Amorrhorum, quia etiam Og erat rex Amorrhorum, cum vocentur isti duo reges Amorrhæi, vt patet supra secundo, & Deuteronom. 3. etiam præter istos erant alij reges Amorrhæi a parte Iordanis occidentali, vt patet supra quinto, cum dicitur: Postquam audivit cuncti reges Amorrhorum, qui habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagam &c. quilibet enim gens harum septem habebat multos reges. Qui habitauit in Hesebon.

Hesebon, quæ nam ciuitas sit, & eius situs. Similiter & Arnon. Quæstio. III.

I STA fuit ciuitas metropolis in terra regis Sehon, & non pertinebat ad terram Amorrhorum, sed ad Moabitas: Sehon tamen rex eam cum magna alia parte terre Moab cepit, vt patet Numeri. 21. & ibi ponuntur carmina prouerbialia temporis illius de captione urbis Hesebon ab Amorrhæis. Et quia ciuitas ista præcipua erat in tota terra regis, Sehon habitabat ibi principaliter, sicut rex Og habitabat in Astaroth, vt patet Numeri. 21. & Deuteronomo. 3. atque hic. Dominatus est ab Aroer. Hic ponitur terminus regis Sehon ab oriente. Nam sicut Arnon ponitur ab oriente, ita & Aroer est ciuitas Ar. De Aroer quidam dicunt esse in terra Moab, alij autem in terra Sehon Amorrhæi. Sed non multum constat de alterutro, nec multum refert: tamen secundum veritatem est

in terra Amorrhorum, vt patet Numeri. 32. quia in ea habitauerunt filij Gad: nam quomodocumque ponatur necesse est esse Aroer in terminis regni Sehon, & Moab ad diuidendum: sed magis dicitur pertinere ad Amorrhæos, quàm ad Moabitas: est autem Aroer ciuitas in ripa torrentis Arnon, & ipse torrens magis diuidit quàm aliquis locorum, scilicet Arnon, & Aroer, quia torrens Arnon erat aliquid commune vtriq; regno, cum medietas eius pertineret ad Moabitas, & medietas ad Amorrhæos. Arnon autem & Aroer est ciuitas Ar, quamquam essent in sinibus regnorum, non erant communes, sed pertinebat determinate ad aliquod de regnis. Quæ sita est super ripam torrentis Arnon. Ideo ista ciuitas est terminus orientalis terre Sehon regis, quia est sita super ripam torrentis Arnon, qui est in parte orientali diuidens inter Moabitas & Amorrhæos. An sit sita super ripam torrentis illius ex parte regni Moab, vel ex parte regni Amorrhorum non patet, sed magis videtur, quod ex parte regni Amorrhorum. De hoc Deuteronom. 2. & 3. & sequenti capitulo. Sciendum de torrente Arnon, quod ipse est fluuius nominatus Arnon, sed istud nomen provenit ei ex ciuitate quadam, quæ est apud illum in sinibus Amorrhæi, de qua dicitur Numeri. 21. quod Arnon prominet in sinibus Amorrhæi. Et medio partis in valle. Hic ponitur terminus præcisus dominij regis Sehon. Dicitur fuerat, quod dominatus est ab Aroer, quæ est sita super ripam Arnon, id est apud ripam, crederet aliquis, quod nihil magis haberet Sehon ultra Aroer.

Et responderetur, quod etiam dominatus est medie partis in valle, id est, habuit in dominio suo mediam partem vallis: est sensus quod fluuius Arnon erat in quadam valle secundum conditionem aquarum, quæ non possunt esse, nisi in locis humilioribus, cum aqua non sit terminabilis termino proprio, sed termino alieno, quia non est solida, & tamen est grauis. Illius autem vallis medietas pertinebat ad regnum Moabitarum, & medietas ad regnum Amorrhorum, quas partes distinguebat fluxus aquarum: ipsa etiam aqua ex media parte possessa est a Sehon rege, quia quodcumque flumina diuidunt agros sunt cōmunia, quia quilibet habet vsum eorum de conterminantibus, dicitur quilibet habere medium rei. Et ita erat, quod medium fluminis, quod erat in valle pertinebat ad Moab, & medium pertinebat ad regem Sehon. Patet etiam iste sensus Deuteronomo. 3. cum dicitur: Machir quoque dedi terram Galaad vsque ad torrentem Arnon medium torrentis, & finit vsque ad torrentem Iaboth. Dimidiæque Galaad. Est Galaad proprie mons, & aliquando accipitur pro terra. est enim Galaad quidam mons ante Iordanem ad partem orientalem eius, in quo Laban & Iacob inierunt fedus: nam cum Iacob occulte duxisset duas uxores suas filias Laban, & cuncta, quæ possidebat de Mesopotamia: cognito hoc Laban persecutus est eum, & comprehendit in monte illo: vbi eum occidisset, nisi apparuisset ei dominus nocte præcedenti, iubens ne quidquam mali inferret Iacob: ibi autem facientes conuiuium inierunt pactum. Et quia nullus erat testis huius rei, fecerunt in signum quendam aceruum lapidum, quem quasi in testem posuerunt, & ob hoc vocauit vterque montem illum secundum proprietatem linguæ suæ: Iacob enim secundum linguam hebraicam vocauit illud Galaad, id est aceruum testimonij. Laban autem vocauit illud conuiuium testis secundum linguam Syriacam. De hoc Gen. 31. cap. Et quamquam a principio Galaad solum montem illum signauerit: tamen postea tota terra adiacens vtrinque vocata est terra Galaad, & est satis magna terra. De hoc Deuteronomo. 3. omnes ciuitates

Galaad quid sit.

ciuitates, quæ sitæ sunt in planitie, & vniuersam terram Galaad: istius terræ Galaad medietas pertinebat ad regem Sehon Amorrhæorum.

An medietas Galaad pertineret ad regem Og, vel ad Moabitæ. Quæst. IIII.

DE reliqua medietate Galaad aliquis dubitabit ad quem pertineret, scilicet an ad regem Og Amorrhæorum, vel ad Moabitas, qui erant contermini regi Sehon.

Pro quo sciendum, quod cum tota terra adiacens monti Galaad vtrinque, vocetur terra Galaad, diuiditur terra Galaad in duas medietates per ipsum montem Galaad, quia tota terra adiacens ex vna parte eius vocatur medietas Galaad, tota autem terra adiacens ex altera parte vocatur alia medietas Galaad: vna medietas harum pertinebat ad regem Sehon, reliqua autem ad regem Og, vt patet Deuteron. 3. scilicet. tulimus in tempore illo terram de manu duorum regum Amorrhæorum, & sequitur: Omnes ciuitates, quæ sitæ sunt in planicie, & vniuersam terram Galaad: si tamen aliqua pars terræ pertineret ad Moabitas illam non acquiescissent Israelitæ, quia de terra Moab, Ammôn, & Idumæe, quæ erant apud terram Chanaan iussit dominus Israelitis, vt nihil caperent, nec committerent bellum contra eos, quia non erat eis de illa daturus, nec pedis vestigium, vt patet Deuteron. 2. cap. sed acciperunt totam Galaad, quarum medietas pertinebat ad regem Sehon, ergo reliqua medietas pertinebat ad regem Og.

Item patet hoc magis, quia dicitur Deuteron. 3. quod medietas terræ Galaad data est tribui Ruben, & Gad, reliqua autem medietas data est dimidiæ tribui Manasse. Quod etiam pertineret alia medietas ad regem Og, patet eod. c. cum dicitur: Reliqua autem Galaad, & omnem Basan Og, tradidi mediæ tribui Manasse.

Item patet in litera, cum dicitur quod Og dominatus est in monte Hermon atque vniuersa Basan vsque ad terminos Gessuri, & Machati, & dimidiæ partis Galaad. vsque ad torrentem Iaboth. Iste torrens, est vbi Iacob luctatus est cum angelo, vt patet Gen. 32. & non multum distat a Iordane & monte Galaad: a Iordane enim duobus miliaribus distat, vt patet in lib. de descriptione terræ Sanctæ: est autem iste torrens Iaboth in terminis terræ Ammon, vt patet Deuteron. 2. scilicet absque terra filiorum Ammon, ad quam non accessimus, & cunctis, quæ adiacent torrenti Iaboth: vnde Iaboth est circa Iordanem, sed est circa partem septentrionalem, vel saltem venit de illa: nam terra duorum regum Amorrhæorum coniungitur terræ Moabitæ in latere meridiano. Ammonitis autem coniungitur ex alio latere, scilicet septentrionali. De isto torrente quidam dicunt, quod fuit mutatum nomen eius, quia prius vocabatur torrens, deinde quia apud eum angelus, cum Iacob luctabatur, vocabatur torrens Iacob.

Qui est terminus filiorum Ammon. Eis est terminus a latere meridiano, & terræ regis Sehon est terminus a latere Septentrionali, quia est medius inter vtranque terram, sicut si columna aliqua fuerit inter duos habentes se lateraliter, si vni fuerit dextra, alteri erit sinistra necessariò, si facies ad eandem partem conuerterint.

Et a solitudine usque ad mare Cenereth. Hic accipitur solitudo aliter quam supra, quia ponitur terminus occidentalis terræ regis Sehon: ipsa enim magnam habet longitudinem, scilicet ab Aroer vsque ad montem Hermon, qui est ab oriente ad occidentem per latus septentrionalis: per latus autem meridianum non est tanta solitudo regni huius, quia regnum Og regis interponitur ante Iordanem. Hic autem

cum dicitur a solitudine, ponitur terminus occidentalis in transuerso, & incipit in solitudine, & finitur in mari salissimo. Solitudo enim est, vbi latus occidentale regni Og coniungitur lateri occidentali, & non est ista solitudo, quæ prius accipiebatur, quia illa erat ad partem orientalem terræ huius apud Arnon, & Aroer in ingressu regni Amorrhæorum, & Moabitæ, nec potest hic accipi pro solitudine, quæ est desertum Sin, quia ista est vltra mare salissimum, de quo infra dicitur: computatio tamen, quæ hic habetur finitur in mari salissimo, quia ibi est coniunctio lateris meridiani, & occidentalis terræ huius.

vsque ad mare Cenereth. Istud est in latere occidentali terræ duorum regum Amorrhæorum: est tñ contra orientem terræ nouem tribuum & dimidiæ, quia sunt istæ duæ terræ coniunctæ secundum longitudinem, ideo necesse est, vt occidens vnus sit oriens alterius, & vocatur mare Cenereth, quod alio nomine vocatur a beato Mattheo mare Genesareth, vel stagnum Genesareth, & vocatur mare Galileæ, & mare Tyberiadis, quod idem est, vt patet Ioan. 6. cap. Sepe autem Christus apud istud mare prædicauit, & in hoc mari fuit, cum dormiebat super ceruicem nauis, & insurrexit tēpestas, dixeruntque ei discipuli: domine salua nos, perimus. Matth. 8. & in hoc apparuit in quarta vigilia noctis, cum vilis est discipulis esse phantasma, & dixit Petrus: Domine si tu es, iube me venire ad te super aquas Matth. 14. Vocatur autem istud mare Cenereth à quadam villa, quæ est apud eum dicta Cenereth, & ista postea tempore Saluatoris vocata est Tyberias ab Imperatore Tyberio, qui in iuuentute sua ibi conuersatus est, sub quo mortuus est Saluator anno 18. eius. Nam anno 15. illius imperij Ioannes incepit prædicare baptismum penitentia, vt patet Luc. 3. & tunc baptizatus est Christus, vt in eodem capitulo atq; prædicare coepit, cuius prædicatio durauit per tres annos, nondum completos, vt plurimum opinio est. Alij verò dicunt per tres & dimidium non completum, sed quidquid sit in 18. anno Tyberij mortuus est, vel quasi, & istud nomen Tyberiadis mansit communiter ciuitati & mari. De hoc mari Cenereth dictum est præcedenti capitulo, & magis supra tertio.

Contra orientem. Non est sensus, quod mare Cenereth sit ad orientem terræ duorum regum Amorrhæorum, vel terræ regis Sehon, quia Aroer est in Oriente illius, Mare autem Cenereth est ad occidentem terræ huius, vbi coniungitur terra ista terræ nouem tribuum, & dimidiæ, sed vocatur contra Orientem, id est contra orientem totius terræ Iudæorum. Nam accipiendo esse eandem terram omnium tribuum duodecim, erit mare Cenereth non in oriente eius, sed contra orientem. Nam in oriente erit Arnon, & Aroer, cū nihil vltra sit: sed mare Cenereth est contra orientem, quia magis appropinquat ad orientem terræ illius quam ad occidentem. Vel dicitur infra orientem respectu terræ nouem tribuum, & dimidiæ, & tunc verum est, quod non solum ad orientem, sed etiam in oriente sit, quia ipsum mare Cenereth est in extremitate terræ nouem tribuum ad partem orientalem Numeri 34. capitulo. & hoc in coniunctione lateris orientalis ad Septentrionale. Et vsque ad mare deserti. Istud est mare Sodomorum, quod vocatur mare deserti, quia est apud desertum Sin: nam vallis, vbi erat Sodoma cum alijs ciuitatibus quatuor miserabilibus, erat valde delectabilis, & irrigabatur Iordane: erat sicut Paradisus Domini ingreditibus ex Aegypto antequam subuerteretur Genes. 13. capitulo. postea vero euerfa est, & facta est mare, & transit per eam Iordanis, sicut prius, atque stagnatur ibi. Et quia est in coniunctione lateris orientalis, & meridiani terræ Chanaan,

Situs maris Cenereth, & nomina vana eiusdem, & quanto tpe apud illud conuersatus est Christus.

Christi prædicatio per tres annos durauit, sed de hoc vide pulchra per auctorem in suo defensorio parte 2.

Mare deserti est mare Sodomorum, & quare sic vocetur.

Distancia inter Ierusalem, & Sodomam.

De mare Galileæ, & de locis per quos Christus ambulauit, & quod ibi fecit.

Maria Magdalena, quare sic appellatur.

Locus originis beatæ Annæ matris beatæ Virginis.

Chanaan, est coniuncta deserto Sin, in quo latus meridianum coniungitur orientali Numeri 34. cum dicitur: pars vero meridiana a solitudine Sin incipiet, & dicitur ibi incipere pars meridiana, quia ibi terminatur latus illud meridianum, & coniungitur orientali, sicut in tetragonis ibi latus incipit, vbi alteri lateri coniungitur. In hac litera continuatur latus occidentale terræ duorum regum Amorrhæorum, & quia sicut in tetragono quodlibet latus tangit duo latera, ita latus occidentale, quod est vnum de quatuor lateribus cuiuslibet regionis necessario coniungitur duobus lateribus alijs, scilicet septentrionali, & meridiano. Incipit autem ponere litera latus istud describens a parte Septentrionali ad meridianam, & incipit istud latus in solitudine, quæ est apud montem Hermon, & deinde descendendo versus meridiem, & mare Cenereth, sicut præcedenti capitulo declaratum est, ita magis procedatur ad meridiem est mare solitudinis, id est mare Sodomorum apud desertum Sin.

Loca ista non multum distant a Ierusalem: nam mare Sodomorum, vbi prius fuit Pentapolis ciuitatum illarum quinq; a Ierusalem, non distat. 13. leucis integris, sicut patet ex libro de descriptione terræ Sanctæ: mare quoque Genesareth non multum distat. Est autem ista regio maritima in Zabulon, & Nephthali fortibus, & de hoc dicitur Isaiæ. 9. Primo tempore allequiata est terra Zabulon, & Nephthali, nouissimè aggravata est via maris Galileæ Gentium. Et magis declaratur hoc Matth. 4. vbi exponitur de Christo ista auctoritas, & dicitur, quod finito ieiunio Christi audiens, quod traditus esset Ioannes recessit in Galilæam, & relicta ciuitate Nazareth venit & habitauit in Capharnaum in finibus Zabulon, & Nephthali, vt adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam: terra Zabulon, & terra Nephthali via maris trans Iordanem Galileæ gentium: populus, qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam, habitantibus in regione umbræ mortis lux orta est eis. Et immediatè dicitur, quod coepit ambulare apud mare, scilicet apud mare illud Genesareth, quod ibi dicitur, & est mare Galileæ. Apud istud mare duobus miliaribus a Tyberiadis, siue Cenereth, a qua appellatur istud mare est castrum quoddam nomine Magdala a quo Maria Magdalena appellata est. Quatuor miliaribus ab eadem vrbe Tyberiadis, vel Cenereth Bethulia ciuitas est, de qua erat Iudith, quæ Holofernem occidit.

Quatuor quoq; miliaribus a Tyberiadis est ciuitas Nazareth, in qua Christus nutritus est in pueritia sua, & est Nazareth in Galilæa apud mare illud, & ob hoc habuerunt Iudæi occasionem dicendi, quod Christus non erat Messias, quia de Nazareth non erat venturus Messias, vt patet Ioann. 7. cum dixerunt ad Nicodemum: Nunquid tu Galilæus es? scrutare scripturas & vide: quia propheta a Galilæa non surgit. Sexto miliario a Nazareth est Cana Galilææ, de qua Ioan. secundo, vbi facta sunt nuptiæ, quibus Christus inter fuit conuertens aquam in vinum. De hoc loco fuerunt Philippus, & Nathanael, quibus Christus locutus est, de quo Ioan. primo in fine. Duobus miliaribus a Nazareth, & sex miliaribus a Tyberiadis ciuitas est nomine Sephoris, de qua oriunda fuit Anna mater beatæ Virginis. Vno miliario a Nazareth contra meridiem est locus excelsum, de quo Nazareni quidam voluerunt præcipitare Saluatorem emulantes prudentiam eius, & ille transiens per medium illorum, ibat, vt patet Luc. 4. cap. Quarto miliario a Nazareth est mons Tabor, vbi Saluator noster coram Petro, Iacob, & Ioanne transfiguratus est, & resplenduit facies eius, sicut sol, de quo Matth. 17. cap. Quarto miliario ab hoc loco, de quo dicitur, scilicet Tyberiadis,

siue Cenereth est Dothaim, in quo loco reperit Ioseph fratres suos pascentes greges, cum dixerunt: Ecce somnator venit, & vendiderunt eum Imahelitis, qui eum duxerunt in Aegyptum, de quo Genes. 37. capit. De his omnibus in libro de descriptione terræ Sanctæ. Et sic patet de latere occidentali terræ duorum regum Amorrhæorum.

Quod est mare salissimum. Istud mare Sodomorum multis nominibus vocatur.

Primo dicitur mare solitudinis, vt patet hic, & Numeri 34. cap. & hoc quia est apud solitudinem Sin, quod patet in libro de Diuisione terræ Sanctæ dicente lacum asphaltidis diuidere Iudæam, & Arabiam. Sed desertum Sin est in solitudinibus Arabicis, quia in eis sunt omnes mansiones, quas Israelitæ fecerunt in annis quadraginta post transitum maris rubri, tres autem mansiones factæ ante mare rubrum, vt patet Numeri 33. non sunt in solitudinibus Arabicis, sed non posset diuidere lacus ille inter Arabiam, & Iudæam, nisi esset apud solitudinem Sin.

Vocatur etiam mare salissimum, vt patet hic, & Numeri 34. & causa est, quia cum de conditione cæterorum marium sit habere salcedinem ex causa, quæ ponit Aristoteles tertio Meteor. Istud tamen mare magis salsum est, quàm cætera: causa est ex natura sulphuris. Nam non fuit mare hic, (sicut Aristoteles hoc existimet in tertio Meteor.) semper, vt patet Genes. tertio decimo, quia antequam subuerteret dominus Sodomam irrigabatur terra illa, sicut Paradisus Domini. Quia tamen factum est mare submersis celitus ciuitatibus quatuor, misso desuper igne & sulphure, vt patet Genes. 19. mansit semper natura ignis in loco, & aqua illa est quasi decocta, & quia ibi erat ante hoc multum bitumen, illud decoquitur, & in spissatur aqua, ita vt nihil in ea possit lauari, sed vestes iactæ in eam magis sordidantur, quàm lauentur vt ait Aristot. 3. Meteor. vbi de isto mari loquitur. De bitumine quod iuerit ante multum in valle illa, quæ nunc est mare, patet Genes. decimo quarto, vbi dicitur de regibus Sodomorum, & ceciderunt multi de pugnantibus in puteos bituminis, & nunc in ripa maris illius reperitur multum bituminis, & alumen: nam & bitumen cum a calore interiori accenditur, enatat super aquas, & ibi colligitur, vt ait Isidorus Etymol. 13. Et de hoc in libro de descriptione terræ Sanctæ. Nomen autem conuenientissimum mari huic fuit vocari salissimum, quia nihil salisius potest esse ex igne, & sulphure manente ibi adhuc in virtute.

Amplius vocatur mare mortuum, vt patet supra tertio, quia ibi nihil viuunt, sed etiam pisces nulli geniti sunt, nec est possibile gigni, & si aliunde adducti ibi ponerentur non superuiverent, quia conditio aquæ ex condensatione repugnat eis, magis autem ex natura sulphureitatis, & ignis. Etiam vocatur mortuum, quia nihil in eo viuens mergi potest: vnde si lucerna ardens super ponatur aquæ non mergeretur: si vero extincta fuerit illico, vt in alijs aquis fundum petit.

Alij autem vocant istud mare salinarum, sed non est tam vsitatum nomen: redit tamen ad id, quod dictum est, quod est mare salissimum.

Amplius vocatur mare Sodomorum, quia in Pentapoli est, id est in valle, in qua prius fuerant quinque ciuitates Sodomorum: vna tamen nunc superest, scilicet Segor, quæ non est in valle, sed in ascensu quodam, & illa saluata est precibus Loth Gen. 19. capitulo. Vocatur autem vsque hodie oppidum Palmæ. De hoc in libro de descriptione terræ Sanctæ.

Item vocatur mare diaboli, quia eius instituta ille quatuor miserabiles ciuitates Sodoma, Gomorra, Seboim,

Sodomorum mare multis nominibus uocatur.

De situ maris Sodomorum.

Vbi Iacob est luctatus cum angelo.

Situs Iacob.

Seboim, & Adama perseverantes in turpitudine sua, igne sulphureo concrematae sunt, & in mare illud versa. Vocatur etiam lacus asphaltidis secundum modum loquendi Isidori. 13. Etymologiarum, & aliorum chronographorum, sic. n. vocat eam Solinus in Polisto. capitulo de Iudaea. De hoc dicit: Asphaltitis bitumen gignit, animal non habet, nihil in eam mergi potest, tauri etiam, chamelique ibi impunè fluitant. Apud istud mare salissimum decimo miliario contra occidentem est urbs Hebron, quae fuit data sacerdotibus in sortem, ut patet infra 21. in ea quoque fuerunt gigantes res Nume. 13. & infra 15. In ripa huius maris mortui est ciuitas Segor, quae euasit sententiam coelestem precibus Loth, & in ascensu Segor est effigies vxoris Loth verè in statuam salis, cuius vestigia vsq; hodie patent. *Ad orientalem plagam.* Eodem modo est hic exponendum sicut supra, cum dicebatur de mari Cenereth, quod ad partem orientalem: non est enim ad orientem terra duarum tribuum & dimidia, sed potius ad occidentem, cum terminus occidentalis terrae huius sit Iordanis. Quod patet, quia cum exirent de terra illa Israelitae transierunt Iordanem, & tunc intrauerunt in terram nouem tribuum, & dimidia, quae cum accepissent possessionem suam, dixerunt se habere possessionem in orientali plaga Iordanis, & non quaerere aliquid ulterius in terra trans Iordanem, sed est sensus, quod sit ad orientalem plagam terrae totius nouem tribuum & dimidia, sicut patet Numeri 34. cum dicitur: habebit terminos iuxta Orientem mare salissimum. Et non solum est in latere orientali, sed etiam in latere illo, ubi coniungitur latus orientalis meridiano, ut patet eodem capitulo, cum dicitur: Pars meridiana incipiet a solitudine Sin, quae est iuxta E-dom, & habebit terminos contra Orientem mare salissimum, id est, pars meridiana coniungitur lateri orientali in mari salissimo. Vel potest accipi hic tota terra Chanaan, quam possidebat duodecim tribus Israel. Et in hoc verum est, quod mare salissimum erat contra plagam orientalem, quia magis appropinquat orienti, quam occidenti.

Per viam, quae ducit Bethsimoth. Hic designatur coarctatio terminorum terrae duarum tribuum, & dimidia, nam cum puenisset latus meridianus terrae nouem tribuum, & dimidia per latera solitudinis Sin vsq; ad mare salissimum, crederet aliquis quod exiret per lineam rectam sic, quousque perueniret ad orientalem partem duarum tribuum, & dimidia, ut si esset terra Chanaan quadrata quomodocumque habens latera recta. Et ad hoc responderetur quod non, sed terra ista coangustatur ex mari salissimo vsque in orientem suum, & terminus coarctans prouenit de mari salissimo per viam, quae ducit Bethsimoth. Est enim Bethsimoth penultima mansio Israelitarum circa Iordanem in campibus terrae Moab intra ipsam terram Amorrhoeorum, & apud eam est Belsathim. De his duabus mansionibus vltimis habetur Numeri 33. capitulo. Causa huius coarctationis terminorum terrae duarum tribuum & dimidia est, quia terra Chanaan est latior in parte occidentali, quam in orientali, & tota terra nouem tribuum, & dimidia ab occidente vsque in orientem suum in fine montis Hermon, & in mare salissimum non coarctatur, velut si quis faciat unam figuram quadratam, vel quadrangulam regularem, cuius omnia quatuor latera aequalia sint, vel saltem duo aequentur duobus: deinde cum peruentum fuerit ad principium terrae duarum tribuum, & dimidia coarctatur terminus: velut si quis per unum latus quadrati, vel quadranguli protrahat triangulum aequaliter, vel non aequaliter, tunc non erit aequa amplitudo, sed semper stringetur spatium quousque perueniat

ad conum. Pro hoc describitur una figura primo quadrangula ad signandum terram Chanaan nouem tribuum, & dimidia, & super unum latus versus orientem protrahetur trigonus ad signandum capacitatem terrae Chanaan in duabus tribubus, & dimidia, & pro hoc primo assumuntur quatuor puncta mundi, Oriens, Occidens, Septentrio, & Meridies, & describantur in quatuor locis oppositis, sicut se habent in mundo, & tunc versus ista quatuor puncta distanter in medio formentur quatuor latera quadranguli inaequalia quidem, sed duo duobus equalia sint. & tunc latera, quae fuerint ad punctum Orientis, & Occidentis sint minor, & tamen inter se equalia: latera ad Septentriem, & austrum erunt maiora, & tamen inter se equalia. Ratio est, quia maior est longitudo Chanaan in latere septentrionali, & meridiano, quam in orientali & occidentali: deinde in latere quadrati huius, quod est versus punctum Orientis formetur trigonus cuius sit basis ipsum latus, & siue sit equilaterus, siue isosceles non est curandum, & in isto trigono est terra duarum tribuum, tunc describatur loca in lateribus quadrati & trigoni: in latere enim occidentali quadrati ponatur mare mediterraneum, siue Palaesthinorum, quia iste est terminus occidentalis terrae Chanaan, ut patet Exodi vigesimo tertio, & Deuteronomij vndecimo, & supra primo. in latere meridiano in extremitate, ubi coniungitur lateri occidentali ponatur terra Palaesthinorum, quia ipsa est in angulo contactus lateris, ut patet sequenti capitulo: in processu lateris ipsius meridiani versus orientem ponatur desertum Sin, quia ista solitudo est in latere illo, ut patet Numeri trigesimo quarto: in latere autem Septentrionali quadrati huius ponatur mons Hermon & Libanus, & in coniunctione lateris occidentii, & septentrionalis sit mare, in latere autem orientali, ubi coniungitur lateri septentrionali ponatur villa Enan, quae est extremitas, ut patet Numeri trigesimo quarto, deinde descendendo contra meridiem in ipso latere circa medium lateris ponatur mare Cenereth deinde Iordanis magis descendendo. Vbi autem terminatur latus orientale coniunctum meridiano ponatur mare salissimum, quia sic se habet. De hoc Numeri trigesimo quarto. Deinde intra factum trigonum super latus orientale huius quadrati ponatur terra duarum tribuum, & dimidia: super latus autem trigoni, quod nascitur de contactu lateris meridiani ipsius quadrati ponatur terra Moab: ipsa enim est coniuncta terrae Chanaan nouem tribuum, & dimidia in Oriente, scilicet, quod ubi est Oriens terrae Chanaan est occidens terrae Moab: & hoc est super Iordanem apud mare salissimum. Quod patet: nam vada Iordanis transmittunt in Moab, ut patet Iudaei capitulo quarto. Etiam quia mons, in quo Balaam ariolus constituit aras ad sacrificandum, & maledicendum Israelitis, est in terra Moabitarum, ut patet Numeri vigesimo tertio & vigesimo quarto, vocatur enim mons Phegor, ut ibidem patet, & vigesimo quinto capitulo. Et istud est super Iordanem contra lacum Sodomorum: nam ibi vsque hodie spelunca nomine Carnain demonstratur, in qua Balaam ad maledicendum Israelitas, ut inde castra eorum videret, stetit, & locus ille pro vehementi praerupto excisus dicitur. De hoc in libro de descriptione terrae Sanctae. Et sic frons occidentalis terrae Moabitarum occupat partem quandam frontis orientalis terrae nouem tribuum, & dimidia in modum trigoni, donec perueniatur in conum, & est ista via, quae dicitur hic de mari salissimo in Bethsimoth, si autem procederetur directè de mari salissimo esset ingressus per terram Moab. In latere aliquo trigoni opposito, scilicet Septentrionali ponatur torrens Iaboth, & terra Ammo-

Figura terrae duorum reg. Amor rhaeorum, & totius terrae Chanaan.

Vide infra 13. c. q. 16. & 15. cap. q. 4.

Villa Enan.

Situs montis Phegor.

Vide auctorem in suo lib. de descriptione terrae Sanctae.

Quantum de latere meridiano

Ammonitarum. Nam iste torrens diuidit terram regum horum ab Ammonitis, ut patet supra in litera, & Deuteronomij secundo capitulo. in cono autem, ubi terminantur duo latera ista trigoni protrahenda de quadrato ponenda est ciuitas Aroer, vel Arnon, quia ista sunt in orientali parte terrae duorum regum Amorrhoeorum. Et quamquam signentur istae figurae rectilineae: non est imaginandum esse penitus rectilineas, sed ad instar figurarum istarum aequaliter considerande sunt istae terrae. Plures autem ponerentur ciuitates, & loca vel regiones in lateribus figurarum harum, & magis notificarent situm terrae Chanaan, sed ad hoc opus erat esse figuram magnae continentiae, ut distinctè cognosceretur situs eorum. sed suffecerint haec. *Et ab australi parte.* Supra positi fuerunt termini orientales, & occidentales, atque septentrionales terrae duarum tribuum, & dimidia, ut distinguitur ab alijs regionibus: hic autem ponitur terminus australis, & causa est, quia superiores termini magis pertinebant ad regem Sehon quam ad terram regis Og. Nam ad terminum occidentalem, qui est Aroer, vel Arnon non accedit terra regis Og: terminum et septentrionalem, quae est terra filiorum Ammon, & torrens Iaboth, quousque perueniatur ad montem Hermon in latere occidentali, non videtur tangere regnum Og, & sic extenditur regnum Sehon ab oriente per latus septentrionale filiorum Ammon. Termini autem occidentales aequaliter pertinent ad Sehon, sed magis ad regem Og, qui occupabat partem meridianam, & occidentalem. De meridiana, siue australi dicitur hic: de occidentali patet, quia ipse est dominatus etiam in monte Hermon, ut patet infra, sed mons Hermon est latus occidentale terrae duorum regum Amorrhoeorum, & orientale terrae nouem tribuum & dimidia, & est in coniunctione lateris occidentalis cum septentrionali, vel quasi. Cum ergo illuc perueniret regnum Og, magis occupabat reliquam occidentalem frontem, quae declinat versus meridiem, scilicet apud mare Cenereth, & Iordanem, & apud mare Sodomorum. Ab austro autem erat maior pars terrae regis Og. Patet autem figura diuisionis regni Sehon a regno Og, si trigonus assignatus in latere quadrati diuidatur in duos trigonos, licet inaequales, & hoc a medietate, vel quasi lateris meridiani, super quod erat Moab protrahatur linea una ad latus occidentale, ubi coniungitur latus illud septentrionali vel quasi, & erit vnus trigonus duo trigoni. Horum trigonorum ille, cuius basis est linea, quae erat basis ipsius magni trigoni, & erat latus orientalis quadranguli, & cathetus suus est medietas lateris meridiani non peruenientis ad conum orientis est regnum Og. Alius autem partialis trigonus continet regnum Sehon; hic autem ponitur terminus australis totius istius terrae duarum tribuum & dimidia. Et iste assignatur tanquam limes regni Og, ubi coniungitur regno Moab: regnum etiam Sehon coniungitur regno Moabitarum, cum dicatur Numeri vigesimo primo, quod torrens Arnon diuidit inter Moabitas, & Amorrhoeos: potissime, quia magna pars regni Sehon pertinuit ad Moab, & bello capta fuerat Numeri vigesimo primo capitulo, ideo necesse est coniungi in latere meridiano: quin potius in medietate eius, aut quasi qui peruenit vsque ad Orientem ad ciuitatem Aroer, & ad ciuitatem Arnon. Reliqua medietas lateris meridiani terrae Moab, quae porrigitur ad occidentem vsque ad vada Iordanis, & mare Sodomorum, coniungitur regno Og, ut patet hic.

Ab australi parte, quae subiacet ab Agedoth vsque Phasga. Hic ponitur quantum de latere meridiano terrae Moabitarum contineat regnum Og. Et dicitur quod

ab Agedoth vsque Phasga. Est enim Agedoth nomen proprium secundum quod innuit litera nostra: in Hebraeo autem potest accipi indifferentè pro communi, aut proprio: potest enim signare vicus, vel villulas, vel potest accipi per nomen alicuius urbis, vel regionis. Melius est, quod sit nomen proprium, quia si esset nomen commune, non posset poni tanquam terminus, quia terminus est aliquid certum, cum ponatur ad determinandum regiones: si tamen esset nomen appellatiuum non conueniret, quia appellatiua signant vniuersaliter, & signata paria sua vbique sunt, & sic non posset conuenienter dari terminus alicuius regionis. Quamquam fortè potest esse, quod istud nomen Agedoth secundum suam originem sit appellatiuum, & tamen ponatur pro nomine proprio, sicut frequenter fit in nominibus locorum, quia aliqua nomina, quae aliàs erant appellatiua imponuntur locis, potissime, cum nomina propria locorum sunt composita. Tunc tamen illa appellatiua non manent tanquam appellatiua, sed tanquam propria, cum aliquid determinatum signent. Et sic est hic: impossibile est enim accipi Agedoth pro nomine appellatiuum, quamquam ex origine sit appellatiuum. Est autem Agedoth in latere meridiano terrae duarum tribuum, & dimidia, quod est latus septentrionale Moabitarum, & est contra orientem, ubi coniungitur regnum Sehon regno Og regis, & est locus in trigono maiori, de quo in latere meridiano protrahitur hypothemusa ad basim, scilicet ad latus occidentale. Et ut clarius dicatur, pars magis orientalis in regno Og est Agedoth, & inde prouenit latus vsque ad Iordanem, ubi finitur regnum hoc, & est pars occidentalis, & est ista linea longitudinis ad latus meridianum, quod coniungitur terrae Moab, vocaturque trigonus minoris cathetus, & terminatur in Phasga, quae est apud Iordanem. Est enim Phasga quidam collis altissimus in monte Abarim in transitu Nebo, ubi Moyses stetit, ut contemplaretur inde totam terram nouem tribuum & dimidia, quam Deus Israelitis daturus erat. Sic patet Deuteronomij trigesimo quarto, & ibi vocatur Cacumen Phasga, quia ad maiorem altitudinem huius collis excelsi ascendit Moyses, ut videret terram, & ibi mortuus est.

An Phasga esset apud Iordanem, super quo obijt Moyses. Quaesitio. V.

ISTA autem Phasga est apud Iordanem, quod patet, quia Israelitae acceperunt ad vltimam mansionem deserti, quae est Belsathim, ut patet Numeri 33. cap. antequam moreretur Moyses: ipse enim descripsit omnes, & tamen ista mansio est apud Iordanem, cum etiam numeratio populi facta a Moyse, & Eleazar fuerit super Iordanem, ut patet Numeri vigesimo sexto, ergo ibi fuit Moyses, & tamen cum esset in hac mansione, ascendit in Cacumine Phasga, & mortuus est, ut patet Deuteronom. trigesimo quarto, ergo Phasga erat apud Iordanem. Nam si Phasga distaret inde, dixisset Deus vade in Phasga, & morere ibi: tamen dixit, ascende: ac si staret Moyses ad radices Phasga, ergo erat apud Iordanem coniuncta vltimae mansioni, quae est Belsathim. De hoc patet Deuteronomij tertio, cum dicitur: Ascende in Cacumine Phasga, & circumfer oculos tuos &c.

Et adhuc magis exprimitur Numeri vigesimo primo, cum dicitur: Ascende in monte istum Abarim &c. si tamen non esset Moyses apud eum, cum ista locutus est dominus, non diceretur in montem istum, ideo necesse est poni apud Iordanem Phasga, & con-

terrae Moabitarum contineat regnum Og.

Quid sit Phasga.

& consequenter erit in extremitate lateris occidentalis regis Og.

Item est Phasga cōiuncta terræ Moab, immo pars ipsius est pertinens ad terram Moab, & pars ad terram regis Og, sicut cum aliquis mons diuidit duo regna, vel prouincias, cuiuslibet est aliquanta pars montis, ita de diuisione facta per flumina, sicut dicebatur supra de diuisione terræ Sehon regis, a Moabitibus per torrentem Arnon medium, & quod medietas illius pertineret ad Amorrhæum, & medietas ad Moabitas.

Et patet magis, quia cum mortuus est Moyses in Phasga sepeliuit eum Deus, & dicitur quod sepeliuit eum in valle terræ Moab, vt patet Deuteronomij trigesimo quarto, & tamen non vocaretur vallis terræ Moab, nisi aliqua pars illius Phasga, in qua erat Moyses cum mortuus est, pertineret ad Moabitas. Et adhuc magis patet, quia cum Israelitæ circa Iordanem fuerint in duabus mansionibus, scilicet in Bethsimon, & Beththim, dicebantur esse in campestribus terræ Moab, & postea in planioribus locis Moab, vt patet Numeri trigesimo tertio capitulo, & tamen tunc erant apud montem Phasga, partim ad Moabitas, & pro maiori parte eius. Descensus autem illius collis versus terram regis Og pertinebat ad regnum Og, & quia dependebat a monte illo, qui erat pro maiori parte Moabitarum, dicebantur campestris, & planiora loca esse Moabitarum, vbi erant Israelitæ cum manebant apud montem Phasga, terminus meridians, vbi coniungitur latus meridianum regni Og lateri occidentali, scilicet Iordani, vel mari Sodomorum. Est autem ista Phasga in extremitate lateris meridians, vbi coniungitur occidentali apud Iordanem, & apud mare Sodomorum, vt patet Deuteronomij tertio, cum dicitur: Et terminos Cenereth vsque ad mare deserti, quod est falsissimum ad radices montis Phasga, ergo mare istud est coniunctum monti Phasga.

Og quare uocetur rex Basan.

Terminus Og regis Basan. Idest ista duo loca supra dicta sunt termini regis Og ab australi plaga, scilicet vbi coniungitur latus australe orientali in Aledoth, & vbi coniungitur latus meridianum occidentali in Phasga. Vocatur Og rex Basan, non quod nullam terram haberet præter Basan, quia habebat multas alias, vt patet hic, & Deuteronomij tertio, sed vocatur rex Basan, quia ibi erat sedes regni eius, vel quia erat terra precipua in regno suo, & antiquitas atque directius pertinens ad dominium eius. Sic dicitur rex Castellæ, & Legionis, quia Legio est vna regni metropolis. Sic etiam dicebatur de Sehon, quod esset rex Hesebon Deuteronomij secundo, & Numeri vigesimo primo, & trigesimo secundo, tamen præter Hesebon ipse habebat multas vrbes: metropolis tamen regni erat Hesebon.

Notandū de Basan.

Sciendum quod Basan non est hic nomen vrbs vnus sicut Hesebon. De Hesebon patet, quod sit vrbs, quæ olim fuerat Moabitarum Numeri vigesimo primo cap. Basan tamen regio satis magna est, sic vocatur Deuterono. 3. scilicet reliquam Galaad & omnem Basan tradidi dimidiæ tribui Manasse, & iterum ibidem: Cuncta Basan vocatur terra gigantum: si tamen esset vrbs non posset dici cuncta Basan, vel omnis Basan. Sic etiam patet, cum dicitur vniuersa Basan, ergo multa loca habebat.

Genus regis Og.

De reliquis Raphaim. Hic ponitur genus regis Og, scilicet quod erat de reliquis Raphaim, idest qd erat de stirpe eorum. sunt autem Raphaim gigantes, de quorum reliquijs erat Og, quia cum ipse erat, nullus alius restabat. Sic patet Deuterono. 3. scilicet solus quippe Og restiterat de stirpe gigantum. Et non est sensus,

quod de gigantibus nullus superesset, quia multi eo tempore erant in Hebron, & ciuitatibus Philistinorum Gaza Geth, & Azoto, & in vrbe Dabir, & Anab, aliisque montanis Iude, & Israel, vt patet præced. cap. sed de gigantibus de stirpe Raphaim nullus restiterat, nisi Og: quo mortuo non fuit amplius reliquam de Raphaim. Et non ponit litera hebraica Enacim, idest gigantes ibi, quod est nomen cōmune, sed Raphaim, De hoc magis declaratum est præced. c. in fine.

An Og esset vnus de Raphaim. Et quid Astaroth sit. Quæstio. VI.

DE I T Ra. Sa. Og esse de reliquijs Raphaim, idest vnum de Raphaim, contra quos pugnauerunt. 4. reges, de quibus Gen. 14. & quod ipse fugiens, tunc de bello iuit ad vocandū Abraham in auxilium regum Sodomorum, & restitit vsque ad hæc tempora cæteris Raphaim bello cadentibus, quod satis absurdū est, de quo late diximus Gen. 14. & Deuterono. 3. Sed vocatur de reliquijs, quia tempore Og nullus manserat iam de genere illo, nisi Og, & ibi finita est successio.

Qui habitauit in Astaroth. Est Astaroth vna ciuitas in regno Og regis, quæ est precipua, ideo habitabat in ea magis Og, quam in alijs vrbus. Ista vrbs data est post tribui Gad, vt patet Num. 32. capitulo, & in hoc loco Astaroth habitauerunt gigantes nominati Raphaim ab initio: ibique pugnauerunt contra quatuor reges venientes contra Sodomam, Sic dicitur Gen. 14. quod Chodorlaomor, & reges, qui erant cum eo, percusserunt Raphaim in Astaroth Carnaim, & postea manserunt in terra hac semper Raphaim aliqui: quia non fuerunt omnes occisi a Chodorlaomor & hi tenuerunt semper regnum in terra illa vsque ad tempus, quo Israelitæ ingrediebant in terrā Chanaan anno. 40. ab exitu de Aegypto, & tunc regnabat Og rex in Astaroth, nullusque de stirpe illa Raphaim iam supererat. Occiderunt autem Israelitæ huic cum populo suo Numeri. 21. & Deut. 3. c.

Ex hoc quoque apparet de bellis, quæ fecerunt quatuor illi reges, de quibus Gen. 14. quod non fuerunt in terris multum distantibus, sed valde coniunctis, quæ percusserunt ibi Raphaim in Astaroth, & Choroas, in montibus Seir, & Amorrhæum in Alafonthamar, atq; omnem regionem Amalechitarum, postea autem vallem Sodomorum, sed omnes istæ terræ sunt in circuitu vallis Sodomorum, quia terra Og peruenit vsque phasga, vt patet hic, & phasga est super mare solitudinis, vel mare falsissimum, vt patet Deuteronomij tertio, istud tamen mare est in valle Sodomorum, vt hic declaratum est. Etiam Chorrei erant in montibus Seir, quia isti prius ibi habitauerunt, quam idumæi, vt patet Gen. 36. & idumæi inde eos expulerunt atque habitauerunt in terra ipsi Deuteronomij secundo cap. sed ista terra est in Arabia, & coniungitur lateri meridiano terræ Chanaan satis prope Sodomā, vt patet in libro de diuisione terræ sanctæ. Amorrhæi habitantes in Alafonthamar pertinet ad regnū Sehon regis, quod est coniunctum regno regis Og. Amalechitæ autem sunt in desertis arabicis distēti inter Aegyptum, & iudæam, vt patet in figura, quam descripsimus Numeri 14. & isti tangunt terram Chanaan in latere meridiano Numeri. 13. cum dicatur, Amalechites, & Chananaeus habitant in meridie, idest in meridie terræ Chanaan, non intra ipsam terram Chananaeorum, & vna extremitas regni Amalech coniungitur terræ iudææ apud Sodomam, quod patet, quia quando Israelitæ erant in deserto in Cadesbarne, vbi murmurauit populus, de quo Numeri. 13. & 14. erāt apud

Situs deserti Sin.

apud Amalechitas, ut patet Numeri 14. scilicet Amalechites, & Chananaeus ante uos sunt, quorum gladio corrueritis. Et sequitur ibidem, quod Amalechitæ, & Chananaei descendentes de montibus occiderunt multos de Iudæis. eo. c. & Deuter. 1. Est tamen Cadesbarne, in qua tunc erant Iudæi in deserto Sin, vt patet Num. 13. et 20. Desertum autem Sin est coniunctū valli Sodomorum, quod patet Num. 34. cū dicitur, qd pars meridiana a solitudine Sin incipit, & habebit terminos ab oriente mare falsissimum. Et istud est mare Sodomorum. Ergo Cadesbarne est apud mare Sodomorum, & consequenter terra Amalech est circa terrā Sodomorum, & ei est coniuncta terra Edom, sine Seir. Nam Num. 34. ponitur ista tria coniuncta. s. principium solitudinis Sin, & terra Edom, & mare solitudinis, vel falsissimum. s. mare Sodomorum, & sic omnes gentes, contra quas pugnauerunt reges illi. 4. de quibus Gen. 14. erāt coniunctæ, & erant omnes prope vallem Sodomorum, & ob hoc vltimo introierunt reges illi in vallem Sodomæ, & pugnauerunt contra quinque reges Sodomorum. De quibus Gen. 19. & non multum a terra illa Sodomorum est Astaroth ciuitas, in qua morabatur rex Og, & pugnatum est contra Raphaim. Et in Hedrai. Ista est vna de ciuitatibus regni Og, & ad hanc exiuit pugnaturs contra Israelitas, vt patet Num. 21. & Deuter. 3. & ob hoc colligitur, qd erat Hedrai ciuitas circa extremitatem regni Og. Nam morabatur Og in Astaroth, vt patet hic, & Deuter. 3. cum verò audiuit slet, qd Israelitæ vellet introire per regnum suum, & venissent ad explorandum Iazer, quæ est ciuitas eius, vt patet Num. 21. non expectauit eos intra regnum suum, sed exiuit pugnaturs in Hedrai, vt patet præallegatis c. Nominatur autem Hedrai hic specialiter, vel quia erat vna de principalibus vrbus terræ Og, vel quia in eo occisus fuerat ab Israel rex Og cum populo suo: Deuter. 21. et Deuter. 3. c. Et dominatus est in monte Hermon. Idest regnum Og extendebatur vsque ad montem Hermon, & ibi habebat partem quandam. Sciendum autem montem Hermon esse in terra nouem tribuū, & dimidiæ, & extendi a parte occidentali terræ illius vsque ad orientalem vbi coniungitur terræ duarum tribuum, & dimidiæ, vbi erant duo reges Amorrhæi. Est etiam Hermon in latere septentrionali terræ illius. Tangit autem terram duorum regum Amorrhæorum in occidentali parte, vbi coniungitur latus occidentale septentrionali, vel quasi, vt patet ex supra positis. Regnum autem Sehon regis cur n pretendatur ab oriente ab Aroer, quæ est in extremitate orientis horum regnorum, non peruenit vsque ad montem Hermon: sed regnum Og regis, quod extenditur a latere meridiano trigoni supra assignati occupat medietatem lateris meridians, & totum latus occidentale, ideo peruenit Hermon, qui est in parte occidentali vbi ipsa coniungitur lateri septentrionali. Et, quamquam mons Hermon fere totus sit in terra nouem tribuum, & dimidiæ: tamen aliquid de illo est in terra regis Og, & illud modicum est ita, vt quasi pro nullo computetur: sed dicitur, qd peruenit regnum istorum regum vsque ad montem Hermon. Nam Israelitæ ceperunt totam terram horum duorum regum viuente Moysē, vt patet Deuter. 3. tamen nō dicuntur accepisse quicquid de monte Hermon, sed vsque ad montem Hermon, vt patet eodem c. cum dicatur, qd ceperunt terram de manibus duorum regum Amorrhæorum, qui erant trans Iordanem a torrente Arnon vsque ad montem Hermon, quasi nihil de ipso Hermon ceperint: aliquid tamen ceperunt, quod pertinebat ad regem Og, sed parum erat: reges autem, qui morabantur in terra nouem tribuum, & dimidiæ, dicebantur magis habitare

Hedrai quid sit.

Situs montis Hermō.

Alph. Toft. super Iosue. Pars II.

ad radices montis Hermon, de quo præcedenti c. pro illo tamen modico, quod habebat in monte Hermon, dicebatur dominari in monte Hermon. Sed contra, quia sequenti c. dicitur omnem montem Hermon cum ponuntur loca regum istorum. Responderi potest, qd vna pars montis Hermon per se separata distincta ab alijs potest vocari totus Hermon. Et cum dicitur hic, qd dominatus est in Hermon, dici potest, qd dominatus fuit in toto Hermon: non tamen possidebat totum. De hoc magis dicitur sequenti c. Et in Sabbathata qd sit. De hoc magis dicitur in terra Sehon regis, & nominatur, sicut fuit nominata Astaroth, & Hedrai. Atque in vniuersa Basan. Si autem esset vnus locus non diceretur conuenienter in vniuersa: sicut patet Deuter. 3. vbi dicitur cuncta Basan terra gigantum vocatur. Et ponitur ista regio, quia est principalis in toto regno suo. Nam ab hac Og nomen sumit, cum dicatur Og rex Basan. Etiam forte ratio est, quia Og est de gigantibus, qui dicuntur Raphaim: cū dicatur supra in litera, qd erat de reliquis Raphaim, & Deuter. 3. dicitur, qd ipse solus restiterat de stirpe gigantum, qui vocatur Raphaim. Et isti gigantes dominati sunt semper in terra illa: terra tamen gigantum erat in Basan, vt patet Deuter. 3. c. cuncta Basan terra gigantū vocatur: ergo conueniens fuit regem Og, & ceteros reges de Raphaim, qui præcesserunt eum, nominatos fuisse reges Basan. vsque ad terminos Gessuri, & Machati. Terra Basan, quæ est vna regio specialis in regno regis Og terminatur ad Gessuri, & Machati, & hoc ex parte septentrionali: sunt enim loca ista apud terrā Ammonitarum, & pertinent ad alia regna. Non. n. potest dici, qd ista sint ex latere australi, quia ex hac parte coniuncta est tota terra regis Og terræ Moabitarum: potissimum, quæ termini terræ huius ex parte australi positi sunt duo. s. Aledoth, & Phasga, vt patet supra. Non potest ergo esse hoc, nisi ex parte septentrionali. Nam ab Oriēte tota terra regis Og habet terram regis Sehon pro termino: ab occidente autem habet Iordanem, & mare Ceneroth totamq; frontem orientalem terræ nouem tribuum, & dimidiæ: & latior est frons terræ nouem tribuum, quam frons occidentalis regni regis Og, vt supra declaratum est. Solū ergo possunt esse Gessuri, & Machati in termino lateris septentrionalis regni Og, & ad istos terminatur regio Basan, & terra Argob, quæ est etiam quædam pars regni Og. De quo Deu. 3. dicitur: Iair filius Manasse possedit omnem regionem Argob, vsq; ad terminos Gessuri, & Machati, vocauitque nomine suo Basan Auoithair, idest villas Iair.

Sabbata qd sit.

Gessuri ac Machati quid sit.

An Gessuri, & Gessur sint idem. Quæst. VII.

DE CVNT aliqui Gessuri esse idem quod Gessur: est autem Gessur regnum quoddam nominatum a ciuitate nomine Gessur, & filiam regis illius accepit Dauid in vxorem, ex qua genuit filiū tertium. s. Absalonē, vt patet 2. Re. 3. & ob hoc cum Absalon fugit exul a facie regis recessit in Gessur. 2. Re. 14. c. f. ad auum suum maternum. Et hoc conueniens est, quia iste rex erat apud terram Israel: Machati etiam nomen vrbs est apud Gessur, forte de eodē regno, vel extraneo non patet, nec multum refert. Et dimidiæ partis Galaad. Hic ponitur terminus orientalis Og regis. s. medietas Galaad, scilicet regnum Sehon regis: totum. n. regnum Og ab oriente circundatur a regno Sehon, & contingunt se in monte Galaad, qui in duas partes diuiditur: medietas. n. eius orientalis pertinet ad regnum Og, & sic patet, quia. s. dixerat, qd Sehon dominatus est dimidiū Galaad, de Og autem dicitur hic, qd dominatus est alterius medietatis.

H Ad

Ad terminum Schon regis Hesebon. Hic est exponens, & exponitur: nam Galaad est terminus Schon regis, & est sensus, qd Og rex dominus est dimidię partis Galaad, & hic est terminus Schon regis. Hoc veru est ex parte occidentali regni Schon regis, & vocatur rex Hesebon, quia erat ista ciuitas p̄cipua in regno suo, q̄ acceperat de regno Moab, vt patet Num. 21. c. & sic ponuntur hic oēs termini omnino regnoru istorum duorum regum. Nam regnum Schon ab oriente hēt Arnon, vel Aroer, ab occidente habet terrā regis Og, ab austro habet terram Moabitarum, a septentrione habet terram Ammonitarum, & torrentē Iaboth: terra regis Og habet ab austro terrā Moabitaru in duobus locis, in Aseboth & Phasga: ab occidente habet mare solitudinis salissimū, & mare Cenereth, & montem Hermon: a latere orientali habet terrā regis Schon in monte Galaad, a septentrione habet aliquid de terra Ammonitarum, *Moyse famulus domini.* Posuit terram captam per mortem duorum regu Amorrhęorum, hic declarat quis illos occiderit, & dicit qd Moyse famulus dñi, quia qñ pugnatum est q̄ reges hos, viuebat Moyse, & ipse pugnavit q̄ eos, vt patet Nu. 21. & Deute. 2. & 3. c. Vocatur Moyse famulus dñi, quia specialiter ei adhesit, & nemo erat in toto populo, ita familiaris Deo nec fidelis ei: ideo vocauit eum Deus fidelissimū in tota domo sua: Nu. 12. & sacra Scriptura vocat eum, vt communiter famulum dñi, sicut patet. 5. 1. Nam ibi etiam Deus vocauit eum famulū suum, & sic nominatur Malac. 4. c. *Et filij Israel percusserunt eos.* i. Moyse tanquam dux, & Israelitę, tanquam subditi ei pugnaverunt q̄ reges istos, & occiderunt eos. De morte Og multa mendacia fabulantur, de quib⁹ declarabitur Nu. 21. c. *Tradiditque terram eorum Moyse.* Id est diuisit eam, quia ipse erat tunc viuens, & poterat facere hec. De modo diuisionis factę duabus his tribubus, & dimidię, patet sequenti cap. ipse quoq; diuisit reliquam terram nouem tribuum, & dimidię si sit peruississet, tamen mortuus est, & ob hoc ipse viuente dati sunt a domino diuisores 12. terre illius, de quibus Num. 34. c. *In possessionem Rubenitis, & Gaditis, atque dimidię tribui Manasse.* Tunc acceperunt iste tribus sortem suam trans Iordanem. Causa huius fuit, quia habebat pecora multa, & terram illam viderunt esse nimis pascualem: ideo petierunt eam a Moyse, vt patet Num. 32. c. & tñ quamquam acceperunt in possessionem terram illam, non erat fixa possessio, quousque imperetur conditio. Nā promiserant transire Iordanem cuncti viri bellatores de his duabus tribubus, & dimidia cum reliquo Israel ad pugnandum q̄ hostes illorum, & qd non redirent, quousque pacifice possiderent terram illā: q̄ promissionem recepit Moyse ad iugens, qd si hoc recularent subire, auferretur eis terra, quam possidebāt, vt patet Nume. 32. Hic solum dicitur, qd data fuerit terra ista Rubenitis, Gaditis, & dimidię tribui Manasse. De modo autem diuisionis eius seq. cap. explanatur.

Hi sunt reges terrę, quos percussit Iosue, & filij Israel trans Iordanem ad occidentalem plagam, a Balgaad in campo libani, vsque ad montem, cuius pars ascendit in Seir: tradiditq; eam Iosue in possessionem tribubus Israel, singulis partes suas, tam in montanis, quam in planis, atque campestribus. In Aseboth, & in solitudine, ac in meridie Hertheus fuit, & Amorrhęus, Chanaanus, & Pherezaus, Heueus, & Iebuseus. Rex Iericho vnus,

rex Hay, quę est ex latere Bethel vnus, rex Ierusalem vnus, rex Hebrō vnus, rex Ierimoth vnus, rex Lachis vnus, rex Eglon vnus, rex Gazer vnus, rex Dabir vnus, rex Gader vnus, rex Herma vnus, rex Hered vnus, rex Lebna vnus, rex Odullam vnus, rex Maceda vnus, rex Bethel vnus, rex Taphua vnus, rex Opher vnus, rex Aphec vnus, rex Saron vnus, rex Madon vnus, rex Afor vnus, rex Semeron vnus, rex Achsaph vnus, rex Thenach vnus, rex Mageddo vnus, rex Cades vnus, rex Iachanan Carmeli vnus, rex Dor, & Prouincię Dor vnus, rex gentiu Galgal vnus, rex Thersa vnus: Omnes reges triginta vnus.

Hi sunt reges. Hic ponitur secundum huius c. f. de regibus quos occidit Iosue in ducatu suo, & sunt isti triginta vnus, vt j. patet in litera. Plures quoque manserunt, quos non tradidit dominus in manus Israel, vt patet seq. c. Iudic. 3. Causa autem p̄ced. c. aliquid expressa est, & magis declaratur Iud. 2. & 3. tam in litera, quam in commento.

Hi sunt reges. Qui infra exprimuntur declaratis nominibus regnorum, & non regum: nam de nominib⁹ regum nihil refert: cum non cognoscantur reges per seipos, sed per regna sua, & regnum est aliquid p̄manens, rex autem nequaquam, cognitio autem fit solidior per id, quod est permanēs, quam per id, quod est transiens, quia omne mobile secundum naturam reducit ad immobile.

Quos percussit Iosue. Non est sensus, qd ipse Iosue occiderit eos per se, sed exercitus suus, quia tñ oīa hec in ducatu suo facta sunt, dicitur fecisse ipse, quia mandato eius omnia fiebant, & in naturalibus semper actus denominat a causa sua, a qua primo est motus, & non a secundariis, vel instrumentalibus. Quis tñ horum regum erant, qui non occidebantur a Iosue, nec ab aliquo de exercitu Israel, sed suspendebantur, sicut fuit de rege Hay. 8. & de regibus quinque pugnantibus contra Gabaon die, qua stetit Sol supra 10. hos tamen Iosue suspendi iussit, ideo ipse occidisse dicitur.

Et filij Israel. Quia Iosue erat dux belli, & filij Israel erant milites sui, sicut supra dixerat de Moyse, qd Moyse, & filij Israel occiderunt duos reges Amorrhęos Schon, & Og. *Trans Iordanem ad occidentalem plagam.* Reges duo Amorrhęi, Og, & Schon dicebantur habitare trans Iordanem, vt patet Deut. 3. & 5. 2. c. & isti reges, qui erant in terra nouem tribuum, & dimidię, dicebantur esse trans Iordanem, vt patet hic, & Numer. 32. nam ista dictio, trans, indifferenter se habet ad signandum eos, qui sunt ex vna parte rei, vel ex altera, quando res non habet determinatas positiones, vt supra declaratum est, & sic est de istis dictionibus citra, & vltra. Ad distinguendum autem, quando accipitur pro his, qui ex vna parte, & quando pro his, qui ex altera, ponuntur iste dñę ad orientalem plagam, & ad occidentalem plagam, duo reges Amorrhęi dicebantur morari trans Iordanē ad orientalem plagā eius, sicut patet. 5. in litera, & terra duaru tribuum, & dimidię dicit esse trans Iordanem ad orientalem plagam. Nu. 32. terra aut nouem tribuum, & dimidię dñ trans Iordanem ad orientalem plagam, & reges, qui in ea habitabant identidem. Sic patet hic, sic quoque dñ. 5. quod quidam reges Amorrhęi habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagam.

A Baalgaad in campo libani. Baalgaad est regio quadā in terra nouem tribuum & dimidię, vel est locus secū dum quosdam, & est in campo libani. in planitie montis libani, sicut dicitur p̄cedenti c. planitiem libani subter montem Hermon, est namque mons libanus magnus in quibusdam partibus altissimus, in aliis vero planus, vt p̄cedenti c. declaratum est ad radices montis Hermon, vt patet eod. c.

Vsque ad montem cuius pars ascendit in Seir. Hic notatur latus septentrionalis terre Chanaan nouem tribuum, & dimidię, in quo est Baalgaad, & libanus, vt patet p̄cedenti cap. & ista sunt circa finem lateris septentrionalis, vbi coniungitur lateri occidentali circa mare magnum, quod vocatur mare Palestinorum. Mons autē iste est in latere isto septentrionali versus orientem, & dicitur qd pars montis huius ascendit in Seir, quia iste est quidam mons magnus extensus, vsque ad terram Seir, & dicitur ascendere in Seir, quia terra Seir est alior, quam terra Chanaan meridiana, & mons iste cū veniat a terra Chanaan in terra Seir dicitur ascendere in eam.

Anterra Seir sit ad partem septentrionalem terrę Chanaan. Quest. VIII.

ALIQVIS dicit ex hoc, qd terra Seir est ad partem septentrionalem terre Chanaan. Sed falsum est, quia Numer. 34. dicitur, qd pars meridiana terre Chanaan incipit in deserto Sin iuxta Edom, & terminus eius ab oriēte est mare salissimum. Ex quo patet, qd terra Edom est in latere meridiano terre Chanaan, vbi cōiungitur latus meridiano lateri orientali. Etiam quia in libro de Descriptione terre Sanctę dicitur qd Idumea sit ex latere meridiano Iudeę, sed dicitur qd mons iste ascendit in Seir, quia mons iste est magnus, & transuersaliter situs. a septentrione in meridiem, & cum incipiat apud montem Hermon tendit vsque ad latus meridiano terre Chanaan, & ibi transit ascendens in terrā Seir. Ex hoc tamen non signatur, quod fuerint occisi omnes reges a Baalgaad, vsque ad terram Seir, quia hoc esset mensurare velut per diametrum quadrati, quod patet ex assignato supra quadrato: nam Idumea est in contactu lateri meridiano, & orientalis in angulo. Baalgaad est circa contactum lateris septentrionalis, & meridiano, sed signatur hic terra, quę est in latere septentrionali terre Chanaan ad radices montis Hermon in planitie libani, & in hac est extremitas vna montis illius, reliquum autem protenditur a septentrionali parte versus meridiem, & tunc ascendit in montē vel terram Seir. Et dicitur de hac terra, quia erant hic plurimi reges, quos occidit Iosue. Nam vt patet p̄cedenti cap. reges isti, qui conuenerunt contra eum ad aquas Meron, habitabant pro maiori parte versus septentrionem apud radices Hermon, quamquam ēt alij ponantur, vt patet p̄cedenti cap. Reliquam terram non enarrat litera, quia cum sepe idem enumerā dum est etiam si non describatur semper sufficienter sufficit, si semel complete descriptum fuerit.

Tradiditque eam in possessionem Iosue tribubus Israel. Ista traditio fuit post bella multorum temporum, cū incepit sorte diuidere terram inter tribus Israel. Nam multo tempore pugnavit contra reges, qui eum infestauerant ad aquas Meron, vt patet p̄cedenti cap. & dicitur tribubus Israel, non qd omnibus tribubus data fuerit, quia solum data fuit nouem tribubus, & dimidię: reliquę enim duę susceperant sortes suas ad orientalem plagam Iordanis Deuteronom. 3. & sequenti c. & nihil debebatur eis de terra trans Iordanem ad occidentalem plagam. Sic ipsę duę tribus, & dimidia Alph. Toft. super Iosue. Pars II.

Hi sunt reges. Hic ponitur secundum huius c. f. de regibus quos occidit Iosue in ducatu suo, & sunt isti triginta vnus, vt j. patet in litera. Plures quoque manserunt, quos non tradidit dominus in manus Israel, vt patet seq. c. Iudic. 3. Causa autem p̄ced. c. aliquid expressa est, & magis declaratur Iud. 2. & 3. tam in litera, quam in commento.

Hi sunt reges. Qui infra exprimuntur declaratis nominibus regnorum, & non regum: nam de nominib⁹ regum nihil refert: cum non cognoscantur reges per seipos, sed per regna sua, & regnum est aliquid p̄manens, rex autem nequaquam, cognitio autem fit solidior per id, quod est permanēs, quam per id, quod est transiens, quia omne mobile secundum naturam reducit ad immobile.

Quos percussit Iosue. Non est sensus, qd ipse Iosue occiderit eos per se, sed exercitus suus, quia tñ oīa hec in ducatu suo facta sunt, dicitur fecisse ipse, quia mandato eius omnia fiebant, & in naturalibus semper actus denominat a causa sua, a qua primo est motus, & non a secundariis, vel instrumentalibus. Quis tñ horum regum erant, qui non occidebantur a Iosue, nec ab aliquo de exercitu Israel, sed suspendebantur, sicut fuit de rege Hay. 8. & de regibus quinque pugnantibus contra Gabaon die, qua stetit Sol supra 10. hos tamen Iosue suspendi iussit, ideo ipse occidisse dicitur.

Et filij Israel. Quia Iosue erat dux belli, & filij Israel erant milites sui, sicut supra dixerat de Moyse, qd Moyse, & filij Israel occiderunt duos reges Amorrhęos Schon, & Og. *Trans Iordanem ad occidentalem plagam.* Reges duo Amorrhęi, Og, & Schon dicebantur habitare trans Iordanem, vt patet Deut. 3. & 5. 2. c. & isti reges, qui erant in terra nouem tribuum, & dimidię, dicebantur esse trans Iordanem, vt patet hic, & Numer. 32. nam ista dictio, trans, indifferenter se habet ad signandum eos, qui sunt ex vna parte rei, vel ex altera, quando res non habet determinatas positiones, vt supra declaratum est, & sic est de istis dictionibus citra, & vltra. Ad distinguendum autem, quando accipitur pro his, qui ex vna parte, & quando pro his, qui ex altera, ponuntur iste dñę ad orientalem plagam, & ad occidentalem plagam, duo reges Amorrhęi dicebantur morari trans Iordanē ad orientalem plagā eius, sicut patet. 5. in litera, & terra duaru tribuum, & dimidię dicit esse trans Iordanem ad orientalem plagam. Nu. 32. terra aut nouem tribuum, & dimidię dñ trans Iordanem ad orientalem plagam, & reges, qui in ea habitabant identidem. Sic patet hic, sic quoque dñ. 5. quod quidam reges Amorrhęi habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagam.

A Baalgaad in campo libani. Baalgaad est regio quadā in terra nouem tribuum & dimidię, vel est locus secū dum quosdam, & est in campo libani. in planitie montis libani, sicut dicitur p̄cedenti c. planitiem libani subter montem Hermon, est namque mons libanus magnus in quibusdam partibus altissimus, in aliis vero planus, vt p̄cedenti c. declaratum est ad radices montis Hermon, vt patet eod. c.

Vsque ad montem cuius pars ascendit in Seir. Hic notatur latus septentrionalis terre Chanaan nouem tribuum, & dimidię, in quo est Baalgaad, & libanus, vt patet p̄cedenti cap. & ista sunt circa finem lateris septentrionalis, vbi coniungitur lateri occidentali circa mare magnum, quod vocatur mare Palestinorum. Mons autē iste est in latere isto septentrionali versus orientem, & dicitur qd pars montis huius ascendit in Seir, quia iste est quidam mons magnus extensus, vsque ad terram Seir, & dicitur ascendere in Seir, quia terra Seir est alior, quam terra Chanaan meridiana, & mons iste cū veniat a terra Chanaan in terra Seir dicitur ascendere in eam.

Anterra Seir sit ad partem septentrionalem terrę Chanaan. Quest. VIII.

Hi sunt reges. Hic ponitur secundum huius c. f. de regibus quos occidit Iosue in ducatu suo, & sunt isti triginta vnus, vt j. patet in litera. Plures quoque manserunt, quos non tradidit dominus in manus Israel, vt patet seq. c. Iudic. 3. Causa autem p̄ced. c. aliquid expressa est, & magis declaratur Iud. 2. & 3. tam in litera, quam in commento.

Hi sunt reges. Qui infra exprimuntur declaratis nominibus regnorum, & non regum: nam de nominib⁹ regum nihil refert: cum non cognoscantur reges per seipos, sed per regna sua, & regnum est aliquid p̄manens, rex autem nequaquam, cognitio autem fit solidior per id, quod est permanēs, quam per id, quod est transiens, quia omne mobile secundum naturam reducit ad immobile.

Quos percussit Iosue. Non est sensus, qd ipse Iosue occiderit eos per se, sed exercitus suus, quia tñ oīa hec in ducatu suo facta sunt, dicitur fecisse ipse, quia mandato eius omnia fiebant, & in naturalibus semper actus denominat a causa sua, a qua primo est motus, & non a secundariis, vel instrumentalibus. Quis tñ horum regum erant, qui non occidebantur a Iosue, nec ab aliquo de exercitu Israel, sed suspendebantur, sicut fuit de rege Hay. 8. & de regibus quinque pugnantibus contra Gabaon die, qua stetit Sol supra 10. hos tamen Iosue suspendi iussit, ideo ipse occidisse dicitur.

Et filij Israel. Quia Iosue erat dux belli, & filij Israel erant milites sui, sicut supra dixerat de Moyse, qd Moyse, & filij Israel occiderunt duos reges Amorrhęos Schon, & Og. *Trans Iordanem ad occidentalem plagam.* Reges duo Amorrhęi, Og, & Schon dicebantur habitare trans Iordanem, vt patet Deut. 3. & 5. 2. c. & isti reges, qui erant in terra nouem tribuum, & dimidię, dicebantur esse trans Iordanem, vt patet hic, & Numer. 32. nam ista dictio, trans, indifferenter se habet ad signandum eos, qui sunt ex vna parte rei, vel ex altera, quando res non habet determinatas positiones, vt supra declaratum est, & sic est de istis dictionibus citra, & vltra. Ad distinguendum autem, quando accipitur pro his, qui ex vna parte, & quando pro his, qui ex altera, ponuntur iste dñę ad orientalem plagam, & ad occidentalem plagam, duo reges Amorrhęi dicebantur morari trans Iordanē ad orientalem plagā eius, sicut patet. 5. in litera, & terra duaru tribuum, & dimidię dicit esse trans Iordanem ad orientalem plagam. Nu. 32. terra aut nouem tribuum, & dimidię dñ trans Iordanem ad orientalem plagam, & reges, qui in ea habitabant identidem. Sic patet hic, sic quoque dñ. 5. quod quidam reges Amorrhęi habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagam.

A Baalgaad in campo libani. Baalgaad est regio quadā in terra nouem tribuum & dimidię, vel est locus secū dum quosdam, & est in campo libani. in planitie montis libani, sicut dicitur p̄cedenti c. planitiem libani subter montem Hermon, est namque mons libanus magnus in quibusdam partibus altissimus, in aliis vero planus, vt p̄cedenti c. declaratum est ad radices montis Hermon, vt patet eod. c.

Vsque ad montem cuius pars ascendit in Seir. Hic notatur latus septentrionalis terre Chanaan nouem tribuum, & dimidię, in quo est Baalgaad, & libanus, vt patet p̄cedenti cap. & ista sunt circa finem lateris septentrionalis, vbi coniungitur lateri occidentali circa mare magnum, quod vocatur mare Palestinorum. Mons autē iste est in latere isto septentrionali versus orientem, & dicitur qd pars montis huius ascendit in Seir, quia iste est quidam mons magnus extensus, vsque ad terram Seir, & dicitur ascendere in Seir, quia terra Seir est alior, quam terra Chanaan meridiana, & mons iste cū veniat a terra Chanaan in terra Seir dicitur ascendere in eam.

Anterra Seir sit ad partem septentrionalem terrę Chanaan. Quest. VIII.

ALIQVIS dicit ex hoc, qd terra Seir est ad partem septentrionalem terre Chanaan. Sed falsum est, quia Numer. 34. dicitur, qd pars meridiana terre Chanaan incipit in deserto Sin iuxta Edom, & terminus eius ab oriēte est mare salissimum. Ex quo patet, qd terra Edom est in latere meridiano terre Chanaan, vbi cōiungitur latus meridiano lateri orientali. Etiam quia in libro de Descriptione terre Sanctę dicitur qd Idumea sit ex latere meridiano Iudeę, sed dicitur qd mons iste ascendit in Seir, quia mons iste est magnus, & transuersaliter situs. a septentrione in meridiem, & cum incipiat apud montem Hermon tendit vsque ad latus meridiano terre Chanaan, & ibi transit ascendens in terrā Seir. Ex hoc tamen non signatur, quod fuerint occisi omnes reges a Baalgaad, vsque ad terram Seir, quia hoc esset mensurare velut per diametrum quadrati, quod patet ex assignato supra quadrato: nam Idumea est in contactu lateri meridiano, & orientalis in angulo. Baalgaad est circa contactum lateris septentrionalis, & meridiano, sed signatur hic terra, quę est in latere septentrionali terre Chanaan ad radices montis Hermon in planitie libani, & in hac est extremitas vna montis illius, reliquum autem protenditur a septentrionali parte versus meridiem, & tunc ascendit in montē vel terram Seir. Et dicitur de hac terra, quia erant hic plurimi reges, quos occidit Iosue. Nam vt patet p̄cedenti cap. reges isti, qui conuenerunt contra eum ad aquas Meron, habitabant pro maiori parte versus septentrionem apud radices Hermon, quamquam ēt alij ponantur, vt patet p̄cedenti cap. Reliquam terram non enarrat litera, quia cum sepe idem enumerā dum est etiam si non describatur semper sufficienter sufficit, si semel complete descriptum fuerit.

Tradiditque eam in possessionem Iosue tribubus Israel. Ista traditio fuit post bella multorum temporum, cū incepit sorte diuidere terram inter tribus Israel. Nam multo tempore pugnavit contra reges, qui eum infestauerant ad aquas Meron, vt patet p̄cedenti cap. & dicitur tribubus Israel, non qd omnibus tribubus data fuerit, quia solum data fuit nouem tribubus, & dimidię: reliquę enim duę susceperant sortes suas ad orientalem plagam Iordanis Deuteronom. 3. & sequenti c. & nihil debebatur eis de terra trans Iordanem ad occidentalem plagam. Sic ipsę duę tribus, & dimidia Alph. Toft. super Iosue. Pars II.

Hi sunt reges. Hic ponitur secundum huius c. f. de regibus quos occidit Iosue in ducatu suo, & sunt isti triginta vnus, vt j. patet in litera. Plures quoque manserunt, quos non tradidit dominus in manus Israel, vt patet seq. c. Iudic. 3. Causa autem p̄ced. c. aliquid expressa est, & magis declaratur Iud. 2. & 3. tam in litera, quam in commento.

Hi sunt reges. Qui infra exprimuntur declaratis nominibus regnorum, & non regum: nam de nominib⁹ regum nihil refert: cum non cognoscantur reges per seipos, sed per regna sua, & regnum est aliquid p̄manens, rex autem nequaquam, cognitio autem fit solidior per id, quod est permanēs, quam per id, quod est transiens, quia omne mobile secundum naturam reducit ad immobile.

Quos percussit Iosue. Non est sensus, qd ipse Iosue occiderit eos per se, sed exercitus suus, quia tñ oīa hec in ducatu suo facta sunt, dicitur fecisse ipse, quia mandato eius omnia fiebant, & in naturalibus semper actus denominat a causa sua, a qua primo est motus, & non a secundariis, vel instrumentalibus. Quis tñ horum regum erant, qui non occidebantur a Iosue, nec ab aliquo de exercitu Israel, sed suspendebantur, sicut fuit de rege Hay. 8. & de regibus quinque pugnantibus contra Gabaon die, qua stetit Sol supra 10. hos tamen Iosue suspendi iussit, ideo ipse occidisse dicitur.

Et filij Israel. Quia Iosue erat dux belli, & filij Israel erant milites sui, sicut supra dixerat de Moyse, qd Moyse, & filij Israel occiderunt duos reges Amorrhęos Schon, & Og. *Trans Iordanem ad occidentalem plagam.* Reges duo Amorrhęi, Og, & Schon dicebantur habitare trans Iordanem, vt patet Deut. 3. & 5. 2. c. & isti reges, qui erant in terra nouem tribuum, & dimidię, dicebantur esse trans Iordanem, vt patet hic, & Numer. 32. nam ista dictio, trans, indifferenter se habet ad signandum eos, qui sunt ex vna parte rei, vel ex altera, quando res non habet determinatas positiones, vt supra declaratum est, & sic est de istis dictionibus citra, & vltra. Ad distinguendum autem, quando accipitur pro his, qui ex vna parte, & quando pro his, qui ex altera, ponuntur iste dñę ad orientalem plagam, & ad occidentalem plagam, duo reges Amorrhęi dicebantur morari trans Iordanē ad orientalem plagā eius, sicut patet. 5. in litera, & terra duaru tribuum, & dimidię dicit esse trans Iordanem ad orientalem plagam. Nu. 32. terra aut nouem tribuum, & dimidię dñ trans Iordanem ad orientalem plagam, & reges, qui in ea habitabant identidem. Sic patet hic, sic quoque dñ. 5. quod quidam reges Amorrhęi habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagam.

A Baalgaad in campo libani. Baalgaad est regio quadā in terra nouem tribuum & dimidię, vel est locus secū dum quosdam, & est in campo libani. in planitie montis libani, sicut dicitur p̄cedenti c. planitiem libani subter montem Hermon, est namque mons libanus magnus in quibusdam partibus altissimus, in aliis vero planus, vt p̄cedenti c. declaratum est ad radices montis Hermon, vt patet eod. c.

Vsque ad montem cuius pars ascendit in Seir. Hic notatur latus septentrionalis terre Chanaan nouem tribuum, & dimidię, in quo est Baalgaad, & libanus, vt patet p̄cedenti cap. & ista sunt circa finem lateris septentrionalis, vbi coniungitur lateri occidentali circa mare magnum, quod vocatur mare Palestinorum. Mons autē iste est in latere isto septentrionali versus orientem, & dicitur qd pars montis huius ascendit in Seir, quia iste est quidam mons magnus extensus, vsque ad terram Seir, & dicitur ascendere in Seir, quia terra Seir est alior, quam terra Chanaan meridiana, & mons iste cū veniat a terra Chanaan in terra Seir dicitur ascendere in eam.

Anterra Seir sit ad partem septentrionalem terrę Chanaan. Quest. VIII.

ALIQVIS dicit ex hoc, qd terra Seir est ad partem septentrionalem terre Chanaan. Sed falsum est, quia Numer. 34. dicitur, qd pars meridiana terre Chanaan incipit in deserto Sin iuxta Edom, & terminus eius ab oriēte est mare salissimum. Ex quo patet, qd terra Edom est in latere meridiano terre Chanaan, vbi cōiungitur latus meridiano lateri orientali. Etiam quia in libro de Descriptione terre Sanctę dicitur qd Idumea sit ex latere meridiano Iudeę, sed dicitur qd mons iste ascendit in Seir, quia mons iste est magnus, & transuersaliter situs. a septentrione in meridiem, & cum incipiat apud montem Hermon tendit vsque ad latus meridiano terre Chanaan, & ibi transit ascendens in terrā Seir. Ex hoc tamen non signatur, quod fuerint occisi omnes reges a Baalgaad, vsque ad terram Seir, quia hoc esset mensurare velut per diametrum quadrati, quod patet ex assignato supra quadrato: nam Idumea est in contactu lateri meridiano, & orientalis in angulo. Baalgaad est circa contactum lateris septentrionalis, & meridiano, sed signatur hic terra, quę est in latere septentrionali terre Chanaan ad radices montis Hermon in planitie libani, & in hac est extremitas vna montis illius, reliquum autem protenditur a septentrionali parte versus meridiem, & tunc ascendit in montē vel terram Seir. Et dicitur de hac terra, quia erant hic plurimi reges, quos occidit Iosue. Nam vt patet p̄cedenti cap. reges isti, qui conuenerunt contra eum ad aquas Meron, habitabant pro maiori parte versus septentrionem apud radices Hermon, quamquam ēt alij ponantur, vt patet p̄cedenti cap. Reliquam terram non enarrat litera, quia cum sepe idem enumerā dum est etiam si non describatur semper sufficienter sufficit, si semel complete descriptum fuerit.

Tradiditque eam in possessionem Iosue tribubus Israel. Ista traditio fuit post bella multorum temporum, cū incepit sorte diuidere terram inter tribus Israel. Nam multo tempore pugnavit contra reges, qui eum infestauerant ad aquas Meron, vt patet p̄cedenti cap. & dicitur tribubus Israel, non qd omnibus tribubus data fuerit, quia solum data fuit nouem tribubus, & dimidię: reliquę enim duę susceperant sortes suas ad orientalem plagam Iordanis Deuteronom. 3. & sequenti c. & nihil debebatur eis de terra trans Iordanem ad occidentalem plagam. Sic ipsę duę tribus, & dimidia Alph. Toft. super Iosue. Pars II.

Hi sunt reges. Hic ponitur secundum huius c. f. de regibus quos occidit Iosue in ducatu suo, & sunt isti triginta vnus, vt j. patet in litera. Plures quoque manserunt, quos non tradidit dominus in manus Israel, vt patet seq. c. Iudic. 3. Causa autem p̄ced. c. aliquid expressa est, & magis declaratur Iud. 2. & 3. tam in litera, quam in commento.

Baalgaad quid sit, & eius situs.

Situs Baalgaad, & libani.

Descriptio regum per cussorum a Iosue.

Quę terra campestris.

Quę terra campestris.

Quę terra campestris.

Quę terra campestris.

Quę terra campestris.

A Baalgaad in campo libani. Baalgaad est regio quadā in terra nouem tribuum & dimidię, vel est locus secū dum quosdam, & est in campo libani. in planitie montis libani, sicut dicitur p̄cedenti c. planitiem libani subter montem Hermon, est namque mons libanus magnus in quibusdam partibus altissimus, in aliis vero planus, vt p̄cedenti c. declaratum est ad radices montis Hermon, vt patet eod. c.

Vsque ad montem cuius pars ascendit in Seir. Hic notatur latus septentrionalis terre Chanaan nouem tribuum, & dimidię, in quo est Baalgaad, & libanus, vt patet p̄cedenti cap. & ista sunt circa finem lateris septentrionalis, vbi coniungitur lateri occidentali circa mare magnum, quod vocatur mare Palestinorum. Mons autē iste est in latere isto septentrionali versus orientem, & dicitur qd pars montis huius ascendit in Seir, quia iste est quidam mons magnus extensus, vsque ad terram Seir, & dicitur ascendere in Seir, quia terra Seir est alior, quam terra Chanaan meridiana, & mons iste cū veniat a terra Chanaan in terra Seir dicitur ascendere in eam.

Anterra Seir sit ad partem septentrionalem terrę Chanaan. Quest. VIII.

ALIQVIS dicit ex hoc, qd terra Seir est ad partem septentrionalem terre Chanaan. Sed falsum est, quia Numer. 34. dicitur, qd pars meridiana terre Chanaan incipit in deserto Sin iuxta Edom, & terminus eius ab oriēte est mare salissimum. Ex quo patet, qd terra Edom est in latere meridiano terre Chanaan, vbi cōiungitur latus meridiano lateri orientali. Etiam quia in libro de Descriptione terre Sanctę dicitur qd Idumea sit ex latere meridiano Iudeę, sed dicitur qd mons iste ascendit in Seir, quia mons iste est magnus, & transuersaliter situs. a septentrione in meridiem, & cum incipiat apud montem Hermon tendit vsque ad latus meridiano terre Chanaan, & ibi transit ascendens in terrā Seir. Ex hoc tamen non signatur, quod fuerint occisi omnes reges a Baalgaad, vsque ad terram Seir, quia hoc esset mensurare velut per diametrum quadrati, quod patet ex assignato supra quadrato: nam Idumea est in contactu lateri meridiano, & orientalis in angulo. Baalgaad est circa contactum lateris septentrionalis, & meridiano, sed signatur hic terra, quę est in latere septentrionali terre Chanaan ad radices montis Hermon in planitie libani, & in hac est extremitas vna montis illius, reliquum autem protenditur a septentrionali parte versus meridiem, & tunc ascendit in montē vel terram Seir. Et dicitur de hac terra, quia erant hic plurimi reges, quos occidit Iosue. Nam vt patet p̄cedenti cap. reges isti, qui conuenerunt contra eum ad aquas Meron, habitabant pro maiori parte versus septentrionem apud radices Hermon, quamquam ēt alij ponantur, vt patet p̄cedenti cap. Reliquam terram non enarrat litera, quia cum sepe idem enumerā dum est etiam si non describatur semper sufficienter sufficit, si semel complete descriptum fuerit.

Tradiditque eam in possessionem Iosue tribubus Israel. Ista traditio fuit post bella multorum temporum, cū incepit sorte diuidere terram inter tribus Israel. Nam multo tempore pugnavit contra reges, qui eum infestauerant ad aquas Meron, vt patet p̄cedenti cap. & dicitur tribubus Israel, non qd omnibus tribubus data fuerit, quia solum data fuit nouem tribubus, & dimidię: reliquę enim duę susceperant sortes suas ad orientalem plagam Iordanis Deuteronom. 3. & sequenti c. & nihil debebatur eis de terra trans Iordanem ad occidentalem plagam. Sic ipsę duę tribus, & dimidia Alph. Toft. super Iosue. Pars II.

Hi sunt reges. Hic ponitur secundum huius c. f. de regibus quos occidit Iosue in ducatu suo, & sunt isti triginta vnus, vt j. patet in litera. Plures quoque manserunt, quos non tradidit dominus in manus Israel

terram hostilera misit ad describendum eam, & descriptionem attulerunt ad Iosue, vt patet j. 18. & tunc datę sunt fortis. Hoc autem quod hic dicitur de distributione terre montane, campestris, atque planę intelligitur quantum ad secundam diuisionem in terrę factā: bis, sicut facta diuiso terre Chanaan. Primo. n. diuisio: n. Iosue cessantibus bellis totam terram, quā acquirissent non curantes de ea, quę erat in manu hostium, nescientes an eam habituri essent, & ista diuisio preterponitur seq. c. in princip. I. Iosue fenex erat prorege que etatis, & dixit dominus ad eum, senuisti, & longęuus es: terraque latissima derelicta est, quę necdum forte diuisa est. Et nominat ibi eā, quę non erat diuisa: necesse est igitur, vt reliqua intelligatur esse diuisa. Secunda diuisio fuit, qñ tota terra, tam acquisita, quam non acquisita diuisa est iubente domino, cum subditur ibidē: Ego sum, qui delebo eos a facie filiorum Israel, veniat ergo in partem hereditatis Israel, sicut precepi tibi. i. diuide eam, & da cuiilibet tribui partem illius, sicut dedisti de terra, quę iam est acquisita. Hoc autem quod dicitur hic de diuisione facta intelligitur de secunda, quę fuit vniuersalis. Et patet, quia hic ponitur ois terra, cum dicatur montana, cāpestris, & plana. In Aferoth. Hic ponuntur alięque regiones, in quibus erant populi isti, quorum terra diuisa est Israelitis. Et ponitur prima regio Aferoth, in quo sciendum, qñ nō ponuntur hic omnia loca, vel regiones terre Chanaan, sed quedam regiones. Nam si deberent oēs nominari, siue sub noībus specialibus, siue generalibus, oportebat dari noīa, quę plura signarent. Causa autem quare non ponuntur oēs regiones expresse, est, quia cum aliquid multoties dicendum est, sufficit semel illud complete enunciare, alias autem sufficiens est, & conuenientius tangi quomodocunque: effect. n. inutilis repetitio si id, quod decies repetendum necessitas exigit semper plenę omnia reiterentur, sed saltē aliquo expresse alia intelliguntur, & hunc modū scriptura obseruat. Vñ si aliquid bis debuerit narrare, non enumerabit semper illud cōplete, sed altera narrationum erit truncata. Velut communiter scriptura ponit si aliquid bis scribendum est, non ponitur aliqua vice complete, sed in vna exprimit aliquid, qđ in altera subicit, & in alia ē qñ, ita vt duę narrationes vnā completam efficiant, cuius exemplum hř Exo. 12. vbi agitur de ceremoniis agni paschalis, & ponit vna narratio Dei ad Moysen, & Aaron, alia autem Moyfi ad plebem, & in prima exprimitur aliquid, quod non in secunda, & in secunda aliquid, quod non in prima, & ita in multis aliis locis.

An Aferoth sit locus in solitudine. Quęst. IX.

DE Aferoth non patet quis locus, vel regio sit. Et dicit aliquis, qđ est locus in solitudine, vbi fecerunt mansionem Israelitę post sepulchra concupiscentię immediate, vt patet Num. 11. in fi. & ibi murmurantibus Maria, & Aaron qđ Moysen, aperta est lepra Maria. Nu. 12. Et forte hoc comprobatur, quia dñr immediate, & in solitudine, Aferoth autem in solitudine est, ideo satis conuenit vnum dici post alterum. Sed non stat propter duo, primo, quia in Aferoth non habitauerunt aliqui de Amorrhęis, Hethęis, Pherezęi, de quibus hic dicitur, qđ habitauerunt in Aferoth. Nam Iudei cum steterūt in Aferoth nondum acceperant ad terram Chanaan, tamen terra vbi habitabant Pherezęi, Amorrhęi, Heuęi, &c. est terra Chanaan, & nulla pgrter hanc est terra Chanaan: ergo Aferoth, quę est mansio Israelitarū apud sepulchra concupiscentię non est locus, de quo hic dicitur. Etiam, quia cum Iudei ibi steterunt nullos

F habebant hostes, si tamen ibi habitassent Hethęi, Iebusęi, Pherezęi, &c. habuissent hostes. Secundum est, quia dicitur hic, & in solitudine, si tamen acciperetur Aferoth pro loco illo castrametationis, non diceretur, & in solitudine, qñ nō distinguitur pars contra suum totum, ita vt ponat in numerū, cum nullum esse pars habeat, quod nō includatur in toto: solitudo autem est totum, & Aferoth est pars, quia est locus quidam in solitudine venientibus de monte Sinai in Cadesbarne, & est Aferoth in deserto Pharan, & est secunda mansio Israelitarum in deserto Pharan, vt colligitur ex declaratis. Num. 10. & 13. in principio. Sed distinguitur hic Aferoth contra solitudinem, ergo non accipitur pro mansione illa, quę vocatur Aferoth.

Confirmatio autem non tenet, sed magis est ex opposito: cum dicitur, qđ Aferoth, & solitudo nominantur, & vnum est apud alterum, ideo verisimile est Aferoth accipi pro mansione illa. Dicendum ex hoc met argui oppositum: nam si acciperetur Aferoth, p mansione illa, non nominaretur hic solitudo, cū pars non ponat in numerum contra totum.

Sed dicendum, qđ Aferoth est aliqua prouincia in terra Chanaan trans Iordanem ad plagam occidentalem, in qua habitabant alięque partes horum populorum, vel aliquis de eis. Quod autem vocet Aferoth, sicut mansio illa, de qua Nu. 11. & 12. atque 33. nihil differt: nam multoties equiuocatur a casu idē nomen multis rebus, tam in propriis, quam in appellatiuis, & adhuc magis necesse est fieri in propriis, quoniam nomina appellatiua sunt specierum, quę pauce sunt, nomina autem propria sunt indiuiduorum, quę sunt valde multa, & quia voces non reperiuntur multe, equiuocatur eadem res multis: sic est ratio Arist. in primo Elenchorum, qđ equiuocatio sit locus publicissimus, idest communior in ter omnes fallacias, quia sunt res multe, nomina vero pauca. Ita patet in hoc nomine Gessen, nam in Aegypto est quedam terra, quę vocatur Gessen, in qua manserunt Israelitę descendentes in Aegyptum. Gen. 7. in terra tamen Chanaan erat alia prouincia, quę vocabatur Gessen, vt patet supra 10. cum dicitur. In Cadesbarne, vsque Gazam omnē terram Gessen. constat tamen, qđ non accipitur ibi pro Gessen, de qua Gen. 47. cap.

Et solitudine. Non accipitur hic pro solitudine, quę est desertum Sin, quod est in latere meridiano terre Chanaan, vt patet Num. 34. nam in ipso non habitauerunt Israelitę, quia desertum Sin, siue desertū Pharan idem est, vt declaratum est Num. 13. est latus terre Chanaan, est tamen de terra Arabię, & nō est in eo aliquid de terra Chanaan, sed accipitur hic solitudo pro aliqua regione in terra Chanaan, quę nō esset bene populata, & quantum ad hoc habet similitudinem cum deserto, sicut accidit in terris nimis montuosis, quę rare habitationis sunt repugnante natura loci, nisi forte situs inconuenientiam fertilitas, aeris salubritas recompenset.

Vel accipitur solitudo pro terra, quę est coniuncta solitudini, sicut est illa, quę adiacet meridiano lateri, quod terminatur a solitudine Sin, vt patet Numer. 34. forte autem conuenienter dicitur vocari hic solitudinem terram montuosam, quę non est multum habitata. & tunc conuenienter dicitur, quia quatuor populi istorum habitabant in solitudine, idest in montanis, scilicet Hethęi, Amorrhęi, Pherezęi, Iebusęi, vt patet precedenti cap. cum dicitur: Chanaanem quoque ab oriente, & occidente Amorrhęum, atque Hethęum, & Pherezęum, & Iebusęum in montanis.

Si aut diceretur solitudo pro terra, quę est apud solitudinem, non staret tam conuenienter propter duo, Primo,

Doct. de-
ter.

Solitudo
quō hic ac-
cipiatur.

Doc. expo-
sicio.

A Primo, quia coinciderēt ista duo scilicet merities, & solitudo: nam solitudo, circa quam stat terra Chanaan est desertum Sin ex latere meridiano, ex aliis autem lateribus non habet solitudinem: nam ab occidentē non est solitudo aliqua, sed mare magnū, quod est mare Philistinorum, & ipsum tenet totum latus occidentale, vt patet Numer. 34. cum dicitur: Plage autem occidentalis a mari magno termini incipient, & in ipso sine claudentur. Non habet etiam a parte orientali solitudinem aliquā, quia accipitur hic terra Chanaan pro terra nouem tribuum, & dimidię, & ista habet pro fronte orientali frontem occidentalem duarum tribuum, & dimidię, nulla enim solitudo intercidit, sed Iordanis, vt patet Numer. 34. A latere quoq; septentrionali non est aliqua solitudo, sed alii termini de quibus preallegato capit. in solo autem latere meridiano ponitur solitudo, & ista est solitudo Sin. Hoc dato si accipitur solitudo pro terra, quę est apud solitudinem coincident, quia idem erit merities, idest terra meridiana, & terra apud solitudinem, cum nulla ibi sit, nisi meridiana.

Secundo non conuenit, quia isti populi omnes, qui hic dicuntur non habitauerunt versus partem illam meridiei, sed magis quatuor istorū habitauerunt versus aquilonarem partem in montanis, vt patet in precedenti c. magis ergo conuenit expositio precedens. Et Meridie. Idest in terra meridiana. (quę inclinatur versus latus meridianum terre Chanaan.

Aliquis dicit, qđ scriptura posuit loca ista solum ad distinguendum gentes captas a nō captis, quia dictura erat de regibus, qui occisi sunt, & quia non pertinebant isti ad totam terram Chanaan, non fuit tota expressa, sed sola loca, in quibus commorabantur isti.

Sed non stat, quia istę gentes, quę ponuntur hic habitasse in Aferoth, & solitudine, atque Meridie, nō solum erant illę quarum loca iam capta erant, sed etiā alię, quę manebant: nam etiam Philistini de Chanaanis erant, & de aliis gētib; etiam multi relictū sunt, sicut patet Iudicium 3. cap. vbi dicitur, qđ reliquit dñs quinque satrapas Philistinorum: omnē Chananeū, atque Sidonium, & Heuęum, qui habitabant in monte libano, & tamen omnes istę gentes dicuntur habitasse in his tribus locis, ergo non potest accipi, qđ ponantur solum ista tria loca, vt intelligatur de gētib; quę ab Israelitis deuictę fuerant.

Sed dicendum est, vt supra. qđ ponuntur ista loca, & intelligūtur omnia alia, ne semper cogatur scriptura idem repetere. *Helthaus fuit, Amorrhęus, Chanaanęus, & Pherezęus, Heuęus, & Iebusęus.* Hic ponuntur omnes populi terre Chanaan: nam solum erant septem, quos promiserat Deus Israelitis. Et si arguatur, quia Gene. 15. ponuntur gentes 10. & ibi est promissio facta, in qua exprimuntur gentes, quarum terra danda erat.

Respondendum est, qđ illę gentes, quamquam pluribus nominibus nuncupentur: eedem sunt his septę gentibus, quę nominantur communiter.

Aliter respondebitur, qđ septem illarum gentium fuerunt datę Israelitis, tres autem reliquę datę sunt Ammonitis, Moabitibus, & Idumęis, nā de qualibet istarum gentium dicitur Deuteronomo. 2. qđ Deus dedit eis possessionem, sicut dedit filiis Israel, & fuit hoc ppter Abraham, nam Idumęi descenderunt de Abraham p lineam rectam Isaac, cum descēdant ab Esau, & Esau est filius Isaac. Moabitibus autē, & Ammonitis datę sunt singulę gentes, quia licet non descēdant de semine Abraham, tamen quia erat Loth pater eorum, & ille erat consobrinus Abraham filius fratris sui Nachor, & frater vxoris eius Sarę, benefecit Deus filiis Loth ppter Abraham. & hoc signatur aliquo modo, quia Abraham reperiuntur decem gentes promissę, aliis autem

Alph. Toft. super Iosue. Pars II.

posterioribus factę sunt promissiones, sed nunquam reperiuntur, nisi septem gentes: de his magis dictū est Deuteronomo. 7. in princip. satis tamen verisimile est, quod illę decem gentes promissę Abraham sint septę gentes promissę postea omnibus de semine eius, tamen aliqua de his gentibus diuidebatur, & habebat multa nomina sicut Raphaim, & Amorrhęi. Nā Raphaim dicuntur esse gigantes magne gigantę stature, de quibus descendebat rex Og. sic dicitur Deuter. 3. solus quippe Og restiterat de stirpe gigantum, & in hebreo dicitur de stirpe Raphaim, & sic dicitur supra in litera, & sequenti cap. quia ipse erat de reliquiis Raphaim. Nec solum ipse erat de Raphaim, sed etiam in terra sua olim multi fuerant gigantes, vt patet Deuteronomo. 3. scilicet cuncta Basan terra gigantum vocatur. Et erant isti, qui dicuntur Raphaim, vt patet ibidem ex litera hebraica, quę non ponit ibi Enacim, qđ est nomen commune gigantum, sed Raphaim, quod signat specialem prosapiam gigantum: isti tamen Raphaim etiā Amorrhęi sunt. Nam & rex Og, qui erat de Raphaim Amorrhęus vocatur, vt patet Deuteronomo. 3. & supra 2. vbi ipse, & Schon vocantur duo reges Amorrhęi. & sic est de quibusdam aliis: quorū nomina duplicantur. & hoc potissimum apparet, quia non ponuntur ibi omnia ista septem nomina gētiū, quę communiter ponuntur, sed ponuntur in quibusdam duo nomina equipollentia vni.

Ista pars forte est securior, quam alia, quia benedictio de terra promissa Abraham cōpleri debebat in semine Abraham. Etiam Idumęi, licet sint de semine Abraham, secundum carnem, tamen non pertinent ad semen illud, cui facta est repromissio, quia non obseruauerunt circuncisionem, quę erat signaculum distinctionis populi Dei ceteris populis, repromissiones tamen non fiebant, nisi populo Dei, nec complende erant in aliis. Hoc satis signat Apostolus ad Roma. 3. cum enim dixisset in fi. 2. capit. quod circuncisio, quę erat in mente laudabitur a Deo, & nō quę erat in carne, & litera, & qui erat Iudęus in occulto non autem qui in manifesto. Diceret aliquis, quod tunc nihil utilitatis habuit circuncisio in Iudęis, & tota obseruantia legis, quia tantum consequebantur gentiles fideles, & circuncisi, atque seruantes legem. Respondet Apostolus in princip. 3. cap. dicens, quid amplius Iudęo, & quę utilitas circuncisionis? Multum per omnem modum, primum quidem, quia credita sunt illi eloquia domini, idest datę sunt eis promissiones, & non ad alias gentes, quod ibi magis declarat. In Ammonitis ergo Moabitibus, & Idumęis non debebant compleri factę promissiones, nec etiam fuissent complete in descēdentibus a Iacob, nisi filii eius circuncisionem obseruassent.

Item ista pars est securior, quia quando Deus promittebat alicui de semine Abraham, quod promiserat Abraham, dicebat se completurum id, quod iurauerat Abraham, & sub iuramento prestito Abraham, sicut patet de Isaac. Gene. 26. Tibi enim & semini tuo dabo vniuersas regiones has, complens iuramentum, quod sponondi Abraham patri tuo. ergo oportet, qđ completur in semine Isaac id, quod promissum fuerat Abraham, sed Abraham promissę sunt gentes 10. Gene. 15. ergo semini eius datę sunt istę 10. gentes, sed istę gentes septem, quę communiter nominantur sunt quarum terram Deus Israelitis tradidit, & nō amplius: ergo 10. gentes promissę Abraham nihil addunt ad istas septem gentes. & quamquam satis rationalis sit alia pars determinationis, conuenientior tamen ista est.

Sciendū amplius, qđ hic non ponuntur omnes populi quorum terra promissa, & data fuit Israelitis: nā Gergesęi subticentur.

H 3 An

An Israelite pugnauerint contra populum Gergesum. Quæst. X.

ALIQUI dicunt, qd contra hunc populum non pugnauerunt Israelite, sed ipse sponte de terra cessit, anteq Israelite pugnarent, aduersus eum. Sed non stat, quia et pugnaturi erant Israelite contra Gergesum, sicut contra ceteros populos: & dominus deleturus erat illas ante faciem Israel, vt patet Deuter. 7. scilicet, cum introduxerit te Dominus in terram, quam possessurus ingredieris, & deleuerit gentes multas ante te: Hethaum, Gergesum, &c. Idem patet supra 3. cap. vbi ponitur Gergesum: raro autem alibi nominatur. Ideo dicendum est, qd Israelite pugnauerunt contra Gergesum, sicut contra ceteros populos, & possederunt terram illorum, atque deleuerunt Reges ipsorum, tamen raro nominatur, vel quia paruus populus erat, vel quia scriptura non curat exprimere semper: quia per alios sex populos intelligeretur: nam cum saepe fiat expressio horum populorum, non est necesse semper omnes exprimere: sed quibusdam expressis ceteri intelliguntur ex causa supra assignata. Ne tamen intelligeretur penitus hunc populum non pertinere ad promissionem factam Israelitis, & non fuisse pugnam Israelitis cum eo, aliquando exprimitur sicut supra 3. & Deuteronomij 7. & Genesis 15. quod autem ex hac causa sola subtrahatur populus iste, patet; quia non solum iste populus subtrahitur communiter, sed etiam interdum subtrahitur duo, vel tres de alijs populis, cum sermo fiat de tota terra Chanaan. Patet Exod. 23. vbi, cum loqueretur Deus de omnibus hostibus Iudæorum delendis ab Angelo Dei, & effugandis, solum expressi sunt Heuæi, Hethæi, Chanaanæi, & subtrahuntur quatuor gentes: aliquando autem sola quinque exprimitur, & aliquando quatuor, & sic varijs modis, prout placuit scriptori sacre scripturæ, quia in hoc nihil referebat sic, aut aliter scribere. Sciendum quod hic nominantur Amorrhæi, tanquam vna de his gentibus, & solum accipitur pro Amorrhæis, qui erant ad partem Occidentalem Iordanis.

An hic computentur omnes gentes nouem tribuum, vel omnium. Quæst. XI.

DICTUM enim aliquis non solum computari hic gentes, quæ erant in terram nouem tribuum, & dimidiæ trans Iordanem ad Occidentalem plagam, sed etiam gentes existentes in terra duarum tribuum, & dimidiæ, cum dicatur qd illa erat terra duorum regnum Amorrhæorum, vt patet Deuter. 3. Respondendum est, qd quanquam in terra duarum tribuum, & dimidiæ habitaret Amorrhæi, cum ambo reges terræ illius dicantur Amorrhæi: tamen adhuc Amorrhæi habitabant in terra nouem tribuum, & dimidiæ, quia Amorrhæi erant vnus populus magnus de illis septem, & non capiebantur oēs in terra, quæ erat ad Orientalem partem Iordanis, quæ erat duarum tribuum, & dimidiæ, sed morabantur plurimi eorum in terra nouem tribuum, & dimidiæ ad Occidentalem partem Iordanis: & ibi habitabant etiam alij Reges, vt patet supra 5. cū dicitur: Postq ergo audierunt omnes reges Amorrhæorum, qui habitabant trans Iordanem ad Occidentalem plagam, &c. Ponitur autem hic isti populi ad signandum, qd Reges, qui immediate subduntur, fuerant de omnibus his populis: & quanquam subtrahatur Gergesum, tamē etiam ipsius Reges aliqui erant horum, qui occisi leguntur.

REX Iericho vnus. Nominat scriptura Reges istos per Regnorum expressionem, & non exprimendo nomina eorum; quia hoc nihil conferebat. si enim expressa fuissent solum nomina 3. Regum, sicut expressa sunt nomina 3. Regnorum, nihil paruisset de qua terra, aut regione isti essent: si verò exprimerentur nomina Regum, & Regnorum, nomina Regum essent posita ex superuacuo: & nihil magis eis expressis, quam non expressis notum fieret, quod dicitur. Aliquando tamē exprimitur, sicut supra in Rege Sehon, & Rege Og: sed in hoc non multum differt: non enim erat necessitas stili sic, aut sic fieri. Ponitur primus Rex Iericho, quia iste fuit Rex primus in ordine, quem occiderunt Israelite trans Iordanem, vt patet ex ordine huius libri. & ciuitatem eius posuerunt in anathemate, de quo supra 6. cap. Est autē Iericho in sorte tribus Benjamin, & ibi incipit. Nam prima in ciuitatibus eius computatur Iericho, vt patet infra 18. & est Iericho in terra Israel versus partem meridianam, distatq; a Ierusalem 13. miliarijs, i. leucis sex, & dimidia ad Orientalem eius plagam declinando versus Boream aliquatiter: nam magis meridiana est Ierusalem, q̄ Iericho, vt patet in libro de diuisione terre sancte. De hac vrbe fuit Raab meretrix, quæ Ierichonina dicitur, & abscondit exploratores, supra 2. ponitur autem in genealogia Saluatoris coniuncta Salmon de Principibus tribus Iudæ. Matthæi 1. cap. De hac vrbe etiam fuit Zachæus statura pusillus, qui cum desideraret videre vultum Christi prædicantis, & non posset, quia pusillus erat alijs ante eum stantibus ascendit in arbore siccomorum, quæ dicitur ficus fatua Latino more. De hoc Luca 19. De hac vrbe egressi sunt pueri 42. illudentes Eliseo Prophete, atque dicentes: ascende calue, ascende calue: cum ascenderet in Bethel, & maledixit eis in nomine Domini: egressi autem duo vrsi de saltu lacerauerunt ex multitudine puerorum 42. De quo 4. Reg. 2. cap. Duobus miliarijs ab vrbe Iericho, idest vna leuca vulgari est mons altissimus, qui vulgariter Quadrantana dicitur, in quo Dominus Iesus quadraginta diebus ieiunauit, ibique eum tentauit diabolus, de quo Matthæi 4. cap. Duobus miliarijs a Quadrantana versus Galilæam, scilicet versus Borealem partem est mons alius excelsior Quadrantana, in quem duxit Christum diabolus, & ostendit illi omnia regna terræ, dicens: Hæc dabo tibi, si cadens adoraueris me: de quo Matthæi 4. cap. Apud vrbe Iericho iuxta viam, quæ ducit in Ierusalem, cæcus mendicans a Domino illuminatus est. Luca 19. capit. Apud vrbe Iericho duobus miliarijs a Iordane est Hethagla, quod interpretatur locus gyri: eo quod ibi plangentes circuissent funera Iacob filij eius, & tota gens sua, referentes eum de Aegypto in Hebron tumulandum in spelunca duplici. De hoc Gen. 50. cap.

Rex Iericho, quæ est ex latere Bethel vnus. Iste est secundus Rex secundum ordinem temporis in bello. Nam postquam Israelite expugnauerunt Iericho miserunt pugnatores in vrbe Hai, vt patet supra 7. & fugatis illis, atque cæcis 36. iterum Israel cum toto exercitu venit in vrbe Hai, & simulata fuga, positisque insidijs ceperunt vrbe, occideruntq; vniuersos, supra 8. ipsum quoque Regem patibulo affigentes tandem in introitu vrbe sepelierunt congregato super eum acerno lapidum in memoriam æternam eodem cap. Ista vrbe est in tribu Benjamin, cum sit in latere Bethel, & Bethel sit in tribu Benjamin, infra 18. cap. Dicitur esse Hai ex latere Bethel, quia istæ duæ vrbes erant coniunctæ: apud eas Bethaem, vt patet supra septimo. Ideo cum pugnarent viri de vrbe Hai contra Iosue, viri quoque de Bethel egressi sunt in pugnam, & vtrique relinquerunt portas patentes vrbe sue.

Mons in quo Christus ieiunauit.

Situs Hai.

Vrbe Hebron situs.

hoc loco falli patet illos, qui dicunt Ierusalem, & Bethel esse eundem locum, quia hic ponuntur tanquam duo loca, cū dicitur hic, quod rex Bethel fuit vnus de occisis, & deinde interiectis quibusdam dicitur, quod rex Ierusalem fuit vnus. Nec poterit aliquis dicere, quod hic est replicatio eiusdem, sicut interdum consuevit facere sacra Scriptura, & quod cum dicatur semel rex Bethel vnus repetatur iterum rex Ierusalem vnus. Nam hic ponuntur 31. reges, vt concluditur infra in fineliteræ, si autem esset idem rex Bethel, & Ierusalem, solum essent 30. reges, vt patet computando. necesse est igitur, quod ponantur tanquam duo reges, & consequenter sint duo loca.

An Ierusalem, & Bethel sint idem. Et situs vrbe Hebron, & eius memorabilia, & insignia antiquitatis. Quæst. XII.

ITEM patet Iudicum 1. quia cum dictum sit de captione vrbe Ierusalem, subditur postea de captione vrbe Bethel. Et patet hoc infra 18. vbi ponuntur ciuitates pronouientes in sorte Benjamin, quia ibi ponitur Bethel, & postea interpositis quibusdam ponitur Ierusalem, & non potest esse ibi replicatio eiusdem, quia ibi ponitur numerus ciuitatum illarum. & si ponatur eadem vrbe Bethel, & Ierusalem non stabit numerus assignatus ibidem in litera: impossibile est igitur esse eundem locum Bethel, & Ierusalem. De hoc magis dicitur Gen. 12. & 28. & 3. c. & ibi vide.

Rex Ierusalem vnus. Iste etiam in ordine tertius fuit: nam iste fuit rex Adonisedech precipuus inter illos quinque qui pugnauerunt contra Gabaon: ipse. n. cōuocauit quatuor alios reges. Gregem Eglon, regem Hebron, regem Ierimoth, & regem Lachis, vt patet 3. io. & postea fugientes a facie Israel absconderunt se in spelunca vrbe Maceda, ibique comprehensi patibulo affixi sunt, vsque ad Solis occasum, vt patet eodē c. Sciendum, qd quamquam rex Ierusalem occisus est viuentē, sed post mortem illius ascendentes filij Iuda pugnauerunt contra eam, atque ceperunt, vt patet Iudic. 1. ista vrbe est in sorte Benjamin, vt patet j. 18. cap. sed filij Iuda in ea habitauerunt, & contra eā pugnauerunt, vt patet j. 15. & Iud. 1. de causa huius ibi dicitur.

Rex Hebron vnus. Iste fuit vnus de quinque regibus pugnantibus q̄ Gabaon, & latentibus postea in spelunca atque suspensis, de quo 3. io. & post mortem eius satis magno tempore capta est vrbe eius Hebron, vt patet declaratum præced. c. nam non cepit eā Iosue, sed Caleb, cum esset dux in tribu Iuda. De quo Iud. 1. c. de rebus tamen qui computantur hic verum est, qd fuerint omnes occisi tempore Iosue. De vrbe Hebron dicendum, qd sit in sorte tribus Iudæ, vt patet j. 15. fuit etiam postea ista ciuitas data sacerdotibus, cū de quolibet tribu darentur aliquæ vrbes sacerdotibus, & Leuitis. j. 21. In hac vrbe gigantes fuerunt tres, de quibus Alph. Tost. super Iosue. Pars II.

infra 15. & Iud. 1. quos inde deleuit Caleb. Ad istam vrbe solam venisse leguntur exploratores Iudæorum, cum lustrauerunt terram Chanaan, & vidētes ibi tres gigantes conceperunt spiritum murmurandi, vt patet Nume. 13. cap. In Hebron dicitur formatus fuisse Adam, & ibi postquam eicctus est de paradiso vixisse perhibetur, atque ibidem mortuus, & sepultus est, vt patet infra 14. cum dicitur. Adam maximus inter Enacim situs est. i. primus Adam. s. primus homo situs est, idest iacebat sepultus inter Enacim. i. inter gigantes, qui habitabant in Hebron. Vocatur Hebron alio nomine Mambre, vt patet Gen. 23. c. f. sepeliuitq; Abraham vxorem suam Saraim in spelunca duplici, quæ respiciebat Mambre, hæc est Hebron in terra Chanaan. Vocatur etiā Chariatar. i. ciuitas quatuor, quia ibi iacent sepulcri quatuor Patriarchæ, & quatuor eorum vxores. s. Adam, & Eua: Abraham, & Sara: Isaac, & Rebecca: Iacob, & Lia. De Adam patet infra 14. in fin. De Eua non patet, sed communis auctoritas est, qd apud eum sepulta fuerit, & rationabile satis est, quia ista est consuetudo coniugatorum, vt virorum sepelita sequantur vxores, scilicet, qd tumulentur in eodem, vel iuxta eundem locum. De Abraham patet Gen. 25. De his duobus, & de Isaac, & vxore sua, & de Lia vxore Iacob patet Gen. 49. cum dicitur: Ibi sepelietur eum. i. Abraham, & Saraim vxorem eius: ibi sepultus est Isaac cum Rebecca coniuge, ibi quoque Lia condata iacet. De Iacob qui solus superest, patet, qd iusserit se ibi sepeliri. Gen. 49. postea autem filij eius. ac cadauer eius de Aegypto intulerunt. Gen. 50. c. Est autem iuxta Hebron vallis lachrymarum, quæ ideo sic dicitur, quia in ea Adam centum annis luxit filium suum Abel occisum a Cain, in qua postea monitus ab angelo cognouit Euam vxorem, ne sancta posteritas intercisat foret, & ne saluator de iniquo semine nasceretur. De hoc in libro de situ terre sanctæ. Duobus miliaribus ab vrbe Hebron sepultura Loth nepotis Abraham, idest consobrini est. In Hebron est ager quidam, cuius terra est rubea, quæ ab incolis effoditur, & comeditur, & per Aegyptum venalis apportatur, & quasi pro specie aromatica carissimè venditur, in quo satis magnū apparer miraculum, quia quantum ager ille profundè effossus fuerit, toto anno ad educendam terrā, tantum anno sequenti reintegratur, ita vt semper terra inde effodiatur, & tamen nihil per successiones seculorum deficere videatur. Apud Hebron est mons Mambre, ad radicem cuius est terebinthus, quæ illex, vel quercus dicitur, sub qua multum temporis mansit Abraham, vt patet Gen. 18. sub hac etiam angelos tres hospitio suscepit, & paui. Mansit autem illex illa testate Hieronymo, vsque ad tempus Theodosij Imperatoris christianissimi. postea autem alia ibidem fuit, q̄ ex illa genita perhibetur, & ab incolis chara tenebatur: nam ad multos vsus medicaminum sumebatur. De his in libro de Descriptione terre sanctæ.

An Ierusalem, & Bethel sint idem. Et situs vrbe Hebron, & eius memorabilia, & insignia antiquitatis. Quæst. XII.

Rex Ierimoth vnus. Ista ciuitas Ierimoth est in sorte tribus Iudæ, vt patet infra 15. c. & fuit iste Ierimoth vnus de quinque regibus, qui pugnauerunt contra Gabaon, & latuerunt in spelunca atque suspensi sunt, vt patet supra 10. cap.

Rex Lachis vnus. Iste etiam est de regibus quinque suspensis, & latentibus in spelunca. Est aut Lachis in sorte tribus Iudæ, vt patet j. 15. c. nomina istorum quinque Regum non ponuntur hic, ponuntur tñ 3. io. nam rex Ierusalem vocabatur Adonisedech: rex Eglon vocabatur Dabir: rex Hebron vocabatur Obam: rex Ierimoth erat Pharan: rex Lachis erat Iaphic. Istam ciuitatem Lachis commemorat Micheas. c. 1. s. tumultus quadrigæ stupori habitanti Lachis, & agitur de captiuatione Iudæorum ibi.

Vbi Adama vixit postquam eicctus est de paradiso.

Sepulchri Adæ, & patriarcharū.

Vallis lachrymarū vbi sit.

Terra comestibilis, quæ nunq̄ deficit.

Rex Eglon vnus. Ille erat de quinque regibus suspen- sis, & latentibus: postea autem capta est vrbis eius a Iosue. Est Eglon in sorte tribus Iudæ, vt patet j. 15. c.

Rex Gazer vnus. Quantum ad reges istos sequentes an obtineretur ordo temporis in captione, vel occisione non patet, & forte sciri non poterat, quia multi eorum perierunt eodem impetu in bello contra Israel congregatis multis regibus ad aquas Meron, de quibus præced. ca. Ista ciuitas Gazer est in Sorte filiorum Ephraim, vt patet infra 16. & pugnaverunt contra hanc Ephraim, sed non occiderunt Chananaeos, qui habitabant in Gazer accipientes eos in tributarios, vsque ad tempora Samuelis, cum scriptus est liber iste, vt patet infra 16. cum dicitur. Et non interfecerunt filii Ephraim Chananaeum, qui habitabat in Gazer: habitauitque Chananaeus in medio Ephraim, vsque in diem hanc tributarius. Rex tamen Gazer occisus est, quia forte in bello apud aquas Meron mortuus est.

Rex Dabir vnus. In hac vrbe, sicut in ciuitate Hebron habitauerunt gigantes, vt patet præced. cap. cum dicitur. In illo tempore venit Iosue, & interfecit Enachim de montanis Hebron Dabir, & Anah. Ista ciuitas fuit detenta ab Othoniele fratre iunioris Caleb, nam dixerat Caleb, qui percussit Cariathsepher, id est Dabir dabo ei Axam filiam meam in vxorem, & tunc percussit eam Othoniel, & accepit Axam in vxorem, vt patet infra 15. & Iudicum primo. De ista vrbe an fuerit bis capta, si semel a Iosue, & postea ab Othoniele, vel solum semel, & si semel quis eam ceperit, nūquid Iosue, vel Othoniel declaratum est in fine præcedentis cap. Ista vrbs Dabir vocari solebat Cariathsepher, id est ciuitas literarum, & erat nomen eius antiquum: postea autem vocata est Dabir, sicut patet Iudic. 1. & ob hoc quando Caleb locutus fuit de vrbe illa non vocauit eam Dabir, sed Cariathsepher, dicens: Qui percussit Cariathsepher, dabo ei Axam filiam meam.

Rex Gerar vnus. Ista ciuitas est in sorte Iudæ, vt patet infra 15. c. ista non est ciuitas famosa, quia non reperitur aliquid gestum in ea, vel ab ea.

Rex Herma vnus. Ista ciuitas fuit in sorte filiorum Iudæ, vt patet infra 15. & capta est a Iosue, quamquam aliqui libri habent Harma, sed non multum differt, quia in nominibus propriis translatis de hebræo, scriptores nostri non curant multum obseruare proprietatem vocum in scribendo.

Rex Herod vnus. Ista ciuitas est in tribu Iuda, sed non de famosis infra 15.

Rex Lebna vnus. Et ista ciuitas in tribu Iuda, vt patet infra 15. & fuit de primis ciuitatibus, quæ captæ sunt a Iosue. Nam in die qua stetit Sol, & suspensi sunt quinque reges fuit capta, vt patet supra 10. cum venerit eodem die de Maceda in Lebna, & oppugnauerit urbem, atque ceperit, & inde transferit in die eadem ad urbem Lachis, quam cepit sequenti die post stationem Solis, ibi: Vrbs Lebna est inter Macedam, & Lachis. Nam cum suspensi fuissent reges quinque, apud Macedam, transfuit inde Iosue in Lebna die eodem, & cepit eam, & inde die eodem transfuit in Lachis, vt patet supra 10. capitulum.

Rex Odullam vnus. Est ista vrbs in tribu Iuda, vt patet infra 15. ad hanc urbem venit Iudas, cum declinauit a fratribus suis, & cepit vxorem nomine Sue: quod patet, quia pater puellæ erat Chananaeus Odullamites. Est autem Odullamites vir habitans in Odullam. De hoc Gen. 38. ibi etiam habitauit ipse, & genuit tres filios ex vxore, deinde duos filios ex nuru sua Thamar per fraudem ipsius Thamar: præallegato cap.

Rex Maceda vnus. Ista vrbs est in sorte Iudæ, vt patet infra 15. apud hanc latuerunt reges quinque in spelunca, quæ dicitur vrbs Maceda die, qua stetit Sol precipi-

bus Iosue, & eductos de spelunca suspendit Iosue in eodem loco: eodem autem die cepit Iosue urbem Macedam, & occidit omnes, qui in ea erant, & regem eius, vt patet supra 10. cap.

Rex Bethel vnus. Ista ciuitas est in sorte Benjamin, vt patet infra 18. & est satis Orientalis in tribu illa non multum distans a Iericho. Apud hanc habitauit Abraham, cum primo venit in terram Chanaan, & fixit altare in valle apud illam Genes. 12. capitulo. & ista est, quæ vocatur Luza, vt patet Gen. 28. & infra 18. atque Iudicum primo. Hanc urbem non cepit Iosue, sed filii Iuda post mortem eius, cuius modus habetur Iudic. 1. cap. De Bethel ista dicitur, quod ibi positum fuerit idolum aureum a rege Ieroboam, nam duos vitulos fecit, posuitque vnum in Bethel, & alterum in Pan, vt patet 3. Regum 12. propter quod aliqui dixerunt Bethel, & Bethauen esse idem, quia Bethauen in hebræo idem est quod domus idoli, quod conuenit Bethel. Et dicunt hoc nomen postea fuisse positum a casu, sed de hoc 5.8. declaratum est, quod non sit idem locus.

Bethel nō cepit Iosue, sed filii Iudæ.

Quo tempore occisus est Rex Bethel. Quæst. XIII.

DE rege Bethel quomodo tempore Iosue fuerit occisus, cum vrbs eius non fuerit capta vsque ad mortem Iosue, vt patet Iudic. 1. aliquis dubitabit. Et responderi potest, quod forte iste fuit vnus de regibus illis, qui conuenerunt contra Israelitas ad aquas Meron, & ibi mortuus est, ciuitas sua tamen non fuit capta, sicut accidit in aliis regibus, & gentibus ibidem. Nam vno impetu prostrauit Iosue omnes, qui erant ad aquas Meron quosdam occidentes, & alios in fuga verrens, non tamen ob hoc immediate cepit vrbes eorum, sed multo tempore pugnavit contra reges istos, vt patet præcedenti cap. ita & de rege Bethel, accidit enim, quod caderet ipse in bello, & tamen vrbs eius non fuit postea capta a Iosue, sed mortuo eo capta est ab Israelitis.

Aliter responderi potest, quod hic non solum ponuntur reges, quos occidit Iosue, sed etiam quos occiderunt Israelitæ post mortem Iosue, vsque ad tempus, quo scriptus est liber iste, quia supra dicitur. Isti sunt reges, quos occiderunt Iosue, & filii Israel, & tenetur ibi, & de copulato extremo, & non copulatiuè, ita quod non simul occiderunt, nec omnes Iosue cum filiis Israel occidit, sed quosdam Iosue cum Israelitis, & quosdam Israelitæ per se deleuerunt, & sic dicitur, quod iste rex Bethel fuerit occisus post mortem Iosue ab Israelitis, quoniam capta est ciuitas eius. De qua Iudic. primo. vterque modus satis est conueniens.

Rex Taphua vnus. Ista vrbs reperitur in duabus tribubus, ita quod fuerint duæ ciuitates eiusdem nominis: nam reperitur Taphua in tribu Iuda, vt patet infra 15. reperitur etiam in sorte Ephraim, vt patet infra 16. de qua vrbe harum fuerit rex, de quo hic dicitur, non potest patere manifestè, sed satis colligitur, quod sit de tribu Iuda, quia in tribu Ephraim non ponitur, tanquam ciuitas, sed tanquam terminus illius fortis: ciuitas autem, quæ est in extremitate fortis vnus, est terminus illius, & aliterius coniunctæ fortis.

Rex Opher vnus. De isto Opher non inuenitur, in qua tribu fuerit, causa est, quia infra cum describuntur fortes omnium tribuum non describuntur omnes ciuitates earum, sed quædam subticentur, & quædam tribus sunt, in quibus nullius vrbs nomen forte exprimitur, sed soli termini possessionis, vt patet infra 16. & 17. & partim 19. & in his erant aliquæ ciuitates, de quarum regibus nescit, & tamen exprimitur hic reges, & non poterit sciri de quibus tribubus vrbes illæ sunt.

Rex

Rex Apher vnus. Ista ciuitas est in sorte tribus Aser, vt patet j. 19. & erat ista ciuitas circa partem occidentalem fortis huius. Quod patet, quia erat iuxta terram Philistinorum, quæ erat apud Mare magnum, quod est terminus occidentalis terre Chanaan. Numer. 34. & ob hoc vocatur mane Philistinorum istud, vt patet Exod. 23. Quod autem Apher sit apud terram Philistinorum patet, quia Philistini uenientes contra Iudæos, castra fixerunt in Apher, vt patet. 1. Regum 4. patet etiam hoc, quia sequenti cap. cum ponuntur termini Philistinorum, & confinia eorum dicitur vsque ad Apher. Sed Apher, & Apher idem sunt: sunt tamen istæ varietates ex conditione hebraica, quæ interdum sic terminat dictiones: sicut patet de Dabir, quæ interdum vocatur Dabir, vt patet sequenti c. & infra 15. atque primo Iudic. interdum Dabira, vt supra. 10. f. Inde reuertitur Dabira. Et sic Iudæi pro Aegypto interdum dicunt Mizraim, & interdum Mizraima. Conuersatio autem Latini idiomatis non imitatur hæc, nisi rarissimè. De ista vrbe Apher dicendum est, quod etiam reperitur in tribu Iuda, vt patet infra 15. pro qua autem vrbs accipiatur, non patet. Dicitur aliquis, quod Apher vnica ciuitas est, & ista est solum in tribu Iuda. In tribu autem Aser non ponitur tanquam ciuitas, sed tanquam terminus, & sic est de multis ciuitatibus alijs vt patet infra a 15. vsque ad 20. de Taphua est sic, quæ ponitur in sorte filiorum Iuda, tanquam ciuitas, & in tribu filiorum Ephraim, tanquam terminus eorum, vt patet infra 16. cap. Respondendum est non stare, quia Apher ita ponitur, vt ciuitas in tribu Aser, sicut in tribu Iuda, vt patet infra 19. cum ponatur ibi numerus ciuitatum, de quibus est vna Apher, & infra 15. de numero ciuitatum est vna Apher, vt colligitur ex summa earum postquam enumeratæ sunt: ergo vtrouique ponitur vt ciuitas, vñ necessario est duplex Apher.

Rex Saron vnus. Aliqui putant esse eandem ciuitatem istam, & eam, quæ habetur in sorte filiorum Isachar, infra cap. 19. & vocatur Saron.

Sed non conuenit, quia illa in hebræo vocat Sion, & in nostro more debet vocari Sehon, ideo magis dicendum est, quod ista ciuitas sit de illis, quæ non habentur in descriptionibus, quia non exprimentur omnes: cum in quibusdam tribubus soli termini ponantur, & non ciuitates.

Item diffonat hic litera nostra ab hebræa, quia in hebræo dicitur Lasaron, tanquam vna dictio, & hic dicitur Saron. Sed hoc videtur tanquam articulus foras, & sic litera nostra accepit, licet in hebræo non sit proprie articulus talis, sed ha, hu, & hi, sicut in vulgari nostro est el, & la, los, & las: suppressit tamen litera nostra, quia nunquam alibi reperit Lasaron, sed solum Saron.

Rex Madon vnus. Ista ciuitas non inuenitur in descriptione fortium cuiuslibet tribus, nec alibi videtur expressum ad quam tribum pertinuerit ex causa supra assignata in alijs vrbus.

Rex Afor vnus. Ista Afor reperitur ter. bis in sorte Iuda, vt patet infra 15. & semel in tribu Nephthali, nec apparet certissimè de qua harum intelligatur, sed videtur, quod magis accipiatur pro Afor, quæ est in tribu Nephthali, quia rex vrbs huius erat famosus, de quo præcedenti cap. dicitur, quod antiquitus omnia regna terre illius erant sub principatu Afor: illa enim necessario regem haberet, alia duæ Afor fortè non habebant reges: immo satis videtur, quod non haberent, quia illæ captæ sunt, & ceciderunt in partem filiorum Iuda: hic tamen dicitur, quod vnus rex Afor solum captus, siue occisus est, ergo non habebant alie reges, sed illa, de qua præcedenti cap. regem habebat, cum dicatur ibi de Iabin rege Afor, & Iudic. 4. cap. ergo de illa intelligitur,

cum dicitur vnus rex Afor: illa tamen erat aquilonaris, quia Iabin rex illius quando conuocauit reges contra Israel, conuocauit eos de parte aquilonari. radi- cibus Hermon: ergo ipsa etiam erat in terra illa, quod conuenit ciuitati Afor, quæ est in tribu Nephthali: nam Nephthali est habens sortem aquilonarem, cum fortes incipiant ab oriente in occidentem per latus meridianum tangendo se lateraliter, & primè sunt magis meridiana, alie autem sunt magis aquilonares, fors autem Nephthali est sexta, ideo necessario est multum aquilonaris, nam post eam non manet alia tribus, nisi Dan cuius fors tangit septentrionale latus, vt patet j. 19. c. id magis dicendum est Afor istam esse in latere aquilonari, & in sorte Nephthali, quam in sorte Iuda.

Rex Semeron vnus. Ista ciuitas Semeron est in sorte Zabulon, vt patet infra 19. c. cum rex iste venit ad bellum contra Iudæos ad aquas Meron: nam iste fuit de primo vocatis a rege Iabin, vt patet præced. capitulo. nec multum istæ duæ vrbes inter se distant.

Aliqui putant istam esse Samariam, sed falluntur, quoniam Samaria nondum condita erat, cum hæc fiebant, fuit autem postea condita a quodam rege de genere Ieroboam regis Israel, vt patet 3. Regum 16. nam rex Amri erexit montem dictum Somer duobus talentis argenti, & fecit in eo ciuitatem appellans eam Samariam, vt patet in eodem cap. quod multo post fuit, ergo Semeron, vel Semeron non est Samaria.

Rex Achsaph vnus. Ista ciuitas Achsaph est in sorte Aser, & non multum distat a ciuitate Semeron prædicta, cum sit vna in tribu Aser, & alia in tribu Zabulon, istæ autem duæ tribus erant coniunctæ, vt patet infra 19. & ob hoc cum vocati sunt isti reges ad bellum a Iabin rege Afor, vt patet præcedenti capitulo. simul nominantur, cum dicitur. Militat ad regem Semeron, & ad regem Achsaph.

Rex Thenach vnus. Ista ciuitas est in sorte filiorum Manasse, vt patet infra 17. in parte dimidiæ tribus Manasse, quæ accepit sortem ad occidentalem Iordanis plagam, alia autem medietas acceperat sortem ad partem occidentalem cum Ruben, & Gad, vt patet supra in litera, & sequenti cap. De hac vrbe etiam dicitur Iudicum primo. quod Manasse non deleuit habitatores Thenach, quia non preualuit: postea autem preualentibus Israelitis, subiecti fuerunt isti, nec tamen deleuit eos Israel, sed fecit tributarios, vt patet ibidem.

Rex Magedo vnus. Ista ciuitas est in tribu dimidia Manasse, & est apud Thenach, vt patet infra 17. & ob hoc simul nominantur hic. Etiam de hac vrbe Magedo a principio non potuerunt Israelitæ delere Chananeos, postea autem confortati cum potuissent subijcere eos, non deleuerunt, sed fecerunt tributarios. Iudic. 1. capitulo. Ista ciuitas Magedo est, in qua mortuus est Iosias sagittarijs Pharaonis regis Aegypti, cum admonuisset eum Pharaon, vt rediret in domum suam, & ob hoc omnes cantores, & cantrices in consuetudinem ducunt apud hebræos potissime antiquitus cum aliquo viguerunt in arte rhetorica planctum Iosie facere. Fecit autem hoc potissime Ieremias lege metrica in libro Threnorum. Sic patet 2. Paralip. 35. & de hoc etiam 4. Reg. 23. cap. Fuit autem tunc Iolennis planctus Iudæorum, vnde Prophetæ quasi pronotissimo, & Iosie memorat planctum Magedo, sicut patet Zachar. 12. cum dicitur. In die illa erit magnus planctus in Ierusalem, sicut planctus Adadtemmon in campo Mageddon.

Rex Cades vnus. Ille rex habuit urbem in sorte filiorum Nephthali, infra 19. cap. & est ista vrbs apud Afor urbem magnam, vt patet eodem cap. cum ponantur simul, & ista vrbs est in Galilea, vt patet infra 20. fuit etiam data in ciuitatem confugij, vt homicida, qui ob-

In Magedo mortem obiit Iosias.

noxi

noxij erant, illuc confugerent eodem capitulo.

Rex Lachanan Carmeli vnus. Aliq libri habent rex Lachanā vnus rex Carmeli vnus. Sed corrupti sunt, quia in litera hebraica, vbi distinctius ponuntur reges isti, quam apud Latinos cū quadam speciali distinctione a reliqua litera ponitur tanquam vnus rex.

Item non stat, quia omnes reges computati hic sūt 31. vt patet infra in summa posita in litera: si tamē computentur isti tanquam duo reges, erunt 32. reges, sed est hic duplex nomen ciuitatis. Carmelus autem est nomen montis, & terre, scilicet, quod iste erat rex vrbis illius, quę vocabatur Lachanan, & totius Carmeli montis, vel prouincię illius. Similis modus est infra, cum dicitur rex Dor, & prouincię Dor vnus, vel potest dici hoc, quia Lachanan ciuitas erat in monte Carmelo, in qua autem tribu sit ista ciuitas non patet, quia non est in descriptionibus istis, sed subricetur, vt dictū est de alijs.

Rex Dor, & prouincię Dor vnus. Dor est ciuitas cuius erat iste rex, qui computatur, & illa habebat aliquam prouinciā subiectā sibi, & toti illi dominabatur rex Dor. Dicunt grammatici, quod ad differētiā ciuitatis huius non reperitur prima persona passiuā in isto verbo do, das, dedi, sed ista positiua sunt, & non reperiuntur ratio fundamentalis. Ista ciuitas erat apud mare occidentale terre Chanaan, & rex huius venit ad bellū contra Iudęos ad aquas Meron, vt patet precedenti capitulo. cum dicitur. Et in regionibus Dor iuxta mare, Erat ciuitas ista in sorte Manasse in dimidia parte ad occidentalem plagam Iordanis, vt patet infra 17. & Iudicum primo. De hac vrbe non fuerunt exclusi Chananęi ante mortem Iosue, & post mortem illius per aliquantum tempus non potuerunt, potuerunt autem confortati non deleuerunt eos, sed subiecerunt in tributarios, vt patet p̄allegatis cap.

Aliqui existimāt Dor, & Endor esse eandem vrbe vel esse idem nomen, sed dicunt Endor esse per compositionem, & signat Endor fontem Dor, quia, en, colorem, fontem, & oculum signat in Hebręo. Sed non stat, quia ponuntur Dor, & Endor tanquam due ciuitates, & ambę sunt conuincę, & in tribu Manasse infra 17. cap. vnde de Phitonissa, ad quam iuit Saul dicitur, quod erat in Endor, vt patet 1. Reg. 28. capit.

Rex gentium Galgal vnus. Sciendum, quod Galgal est nomen ciuitatis, & in hac ciuitate habitabant gentes varię, vel in regno huius regis, ideo vocatus est rex gentium.

An in ciuitate Galgal habitarent multę gentes. Et de Galilea gentium, quę sit, & vnde sic dicta.
Quęst. XIII.

Dicitur Nico, quod in ciuitate ista Galgal habitabant gentes multę, sicut in ciuitate Parisiensi, ideo vocatur Galgal gentium. Sed forte rex Galgal magis vocatur rex gentiū, quia licet in ciuitate sua non essent gentes de diuersis regnis, habebat tamen in regno suo plures gentes, scilicet, quod Chananęi distinguēbantur in septem populos, de quibus supra in litera, & habebant isti reges distinctos. Nam, & quilibet horum populorum multos reges habebant, vt patet, quia cum solum essent septem populi, erant plures, quam 40. aut 50. reges, nam hic sunt 33. cum duobus, quos occidit Moyſes ante transitum Iordanis, de quibus etiā patet in litera. Iste tamen rex accidit, quod haberet gentes de duobus, vel tribus populis horum in terra sua, vt pote, & de regnis aliorum regum Chananęorum aliquid accepisset, & tunc vocaretur iste rex gentium, quia ipse solus in terra Chanaan multis gētibz dominabatur.

F Et iste est proprius modus loquendi, quia cum in aliquo regno homines alienigenę multarum gentium habitant, non dicitur rex talis proprię gentium, quia ille gentes non sunt distinctę in regno suo, sed alienigenę transeunt in conditionem, & nomen indigenarum terę. Cum autem in aliquo regno magno sunt multę gentes, ab origine diuersorum idiomatum, & quęlibet earum in antiquissimis, & proprijs sedibus commoratur, dicitur rex gentium illarum, rex gentium proprię loquendo. Item, quia si vocaretur aliquis rex gentium, quia in regno suo sunt homines multarum nationum tanquam aduenę: non esset aliquis rex, qui non vocaretur rex gentium, quia nulum regnum est, in quo non sint homines multi alienigenę: immo fere nulla ciuitas aut locus excellens in fertilitate, & salubritate est, quę non habeat de gentibus multis habitatores, sed non consueuimus appellare reges omnes reges gentium, ideo non potest accipi hoc modo de rege isto, quod esset rex gentium, sed magis modo predicto. scilicet, quod essent multę gentes habitantes in sedibus proprijs in regno huius, vt pote Pherezęi, Iebusei, Chananęi, & sic de ceteris: Alij dicunt, quod iste dicitur rex Galilę in Hebręo, & vocatur Galilęa apud nos, & dicunt, quod iste erat rex Galilęę gentium. Nam in terra Chanaan est Galilęa gentium in terra Zabulon, & Nephthali apud mare Cenereth, quod vocatur mare Galilęę, & ista vocatur Galilęa gentium, sicut nominat Isaias. cap. 9. f. Galilęę gentiū populus, qui habitabat in tenebris, vidit lucē magnā. Idem patet Marth. 4. Causa huius nominis est, quia Hiram rex Tyri fecit scindi ligna de monte Libano pro domo domini, & dedit Salomoni. Ob hoc Salomon completo opere dedit ei 20. ciuitates in terram Galilęę, vt patet. 3. Reg. 9. capitulo. & ob hoc venit in eō s̄uetudinem, vt vocaretur Galilęa gentium id est Galilęa pertinens ad Gentiles. Sed hoc non stat, quia Galilęa erat magna terra, cum dicitur, quod de terra illa dedit 20. ciuitates Salomon regi Hiram, & adhuc manebant plurima loca: ideo multi reges essent in Galilęa, nec vnus caperet eam, quia isti erant reguli, cum tot fuerint in parua regione. Item non stat, quia hic ponuntur distincti rex Galgal gentium, & rex Cades. Vrbs tamen Cades erat in Galilęa, vt patet infra 20. ergo non erat iste, qui hic dicitur rex Galilęę gentium: nam pars non ponit in numerum contra totum: non poterat ergo aliquis esse rex totius Galilęę. Item non stat, quod Iosue occidisset regem Galilęę gentiū, quia nihil de terra Galilęę adhuc captū erat: ergo non erat verisimile, quod occidisset regem illius, quāquam possibile erat. Antecedens patet, quia dicitur sequenti c. terra latissima derelicta est, quę necdum sorte diuisa est, omnis videlicet Galilęa. & c. Dicendum est igitur sicut prius Galgal esse ciuitatem, & in regno huius regis habitasse gentes multas Chananęorum: non quidem, quod multę gentes, quantum ad se totas habitassent in regno huius, quia nec vna secundum totum habitabat in terra huius, sed partes multarum gētiū poterāt esse in regno suo, vt, quod haberet duo, vel tria oppida Pherezęorum, & totidem Iebuseorū & sic de quibuscunq; ponatur. De ista vrbe Galgal non patet in qua fuerit tribu, quia non habetur in descriptionibus istis sortiu infra vsque ad 20. capitulo. causa patet ex dictis.

Rex Therſa vnus. De ista ciuitate nō patet in qua tribu fuerit ex causa supraposita: satis tamen patet, quod non fuerit in tribu Iuda, nec Beniamin, quia diuisio Israel in duos reges, s̄ in regē Iuda cū Beniamin, & regē decē tribuū, qui vocabatur rex Israel, ipse rex Israel morabatur in Therſa, vt patet 3. Reg. 16. si tñ fuisſet in Iuda, vel Beniamin nō moraretur ibi. Vnde satis ratio.

rationabiliter videtur dicendum, quod Therſa erat aliqua ciuitas notabilis in tribu Ephraim, quia Ieroboam rex erat de tribu Ephraim, filii tamen sui constituerunt sedem in Therſa, ergo pertineret ad illā tribum. Postquam vero Amri emit montem Somer, & fecit ibi ciuitatem Samariam, translatum est regnum ad illam urbem, ita quę esset metropolis.

Omnes reges triginta vnus. Ista est summa omnium regum hic enumeratorum computando solum eos, quos occidit Iosue: duo autem, qui occisi sunt a Moyſe, non pertinent ad hanc summam.

C A P. XIII.

IOSEPH senex prouectęque ætatis erat, & dixit dominus ad eum: Senuisti, & longæuus es, terraque latissima derelicta est, quę necdum forte diuisa est: omnis videlicet Galilęa Philisthijm, & vniuersa Gessuri: a fluuio turbido, qui irrigat Ægyptum, vsque ad terminos Accaron contra Aquilonem, terra Chanaan, quę in quinque regulos Philisthijm diuiditur, Gazæos, & Azotios, Aſcalonitas, Gethæos, & Accaronitas. Ad meridiem vero sunt Heuęi: omnis terra Chanaan, & Maara Sidoniorum vsque Apheca, & terminos Amorrhæi eiusque confinia: Libani quoque regio contra orientem a Balgaad sub monte Hermon, donec ingrediaris Emat. Omnium qui habitabant in monte a Libano, vsque ad aquas Meſerophot, vniuersiq; Sidonij. Ego sum, qui delebo eos a facie filiorū Israel. Veniat ergo in partem hæreditatis Israel, sicut præcepi tibi.

Iosue. Hic ponitur secunda pars principalis huius libri de terę diuisione. Et diuidit i tres, quia primo fortes determinat: quibuslibet tribubus assignatur. Secundo ciuitates pro fugitiuis separantur infra 20. cap. Tercio suburbana, & vrbes Leuitis assignantur infra 21. cap. Prima in tres, quia primo agitur de terę limitibus. Secundo de personis diuidentibus sequenti capitulo. Tercio de determinatis singularum tribuum partibus infra 15.

Vel aliter potest ista diuidi. scilicet, quod primo ponuntur diuisiones sortium pro duabus tribubus, & dimidia, quę erant ante Iordanem. Secundo diuisiones pro nouem tribubus, & dimidia, quę erant post Iordanem sequenti capitulo. Illa secunda in duas, quia primo agitur de hæreditatis petitione, & secundo de eiusdem assignatione infra 15. & ista est conuenientior diuisio. Prima in duas, quia primo describitur non capta, sed diuidenda. Secundo assignatur diuisio terę iam captę infra, cum agitur de diuisione in duas tribus, & dimidiā ibi. Veniat ergo. Circa primum. *Iosue senex, & prouectę ætatis erat.* Quando ista fuerat locutus Deus ad Iosue, quę infra habentur, erat Iosue senex. Dicitur autem senex qui incipit venire ad ætatem illam, in qua deficiunt vires humanę.

A Qui sunt senes, & prouectę ætatis. Et quę sit huius capituli introductio. Et quot annis durauerunt bella Israelitarum cum Chananęis. Et quot annorum erat Iosue cum obiit. Quęst. I.

ESSĒ prouectę ætatis addit aliquid ad senem scilicet, quod sit in magna ætate constitutus, aliqui tamen senes sunt, & tamen non prouectę ætatis, sicut qui cito incipiunt deficere viribus, scilicet ex laboribus, vel ex egritudinibz, ita Boetius conquestus est intempestiuam venisse senectutē, quia dolor effecerat eum senem, cum ait de Consolatione lib. 1. metro primo.

B Venit enim properata malis inopina senectus.
Et dolor ætatem inſiſit inſeſe suam.
Intempeſtiui fundantur in vertice cani:
Et tremis effeto corpore laxa cutis.

Ita fuit de Dauid, qui non vixit valde multis annis, tamen antequam moreretur aliquanto tempore, cū cooperiret, non caleſcebat, donec quaſita est ei adoleſcentula, quę dormiret in ſinu eius. 3. Regum 1. capit. Iosue autem habebat vtrunq; quia erat senex, quia deficiebat viribus, & erat prouectę ætatis, id est multorum annorum.

Ad introductionem huius sciēdum est, quod istud capitulo est introductio ad cetera, quę sequuntur in hoc libro. Nam Iosue dux Israelitarum, cum introiuit in terrā Chanaan, pugnauit continuē contra reges Chananęorum: donec deleuit omnes habitatores præter eos, qui morabantur in terra, de qua agitur immediate in litera. Durauit autem pugna ista annis 7. fere: nam tempore, quo periuit Caleb Hebron sibi dari, videtur, quod cessauissent bella, & tamē a tempore ingressus in terram Chanaan vsque ad diem, qua Caleb periuit Hebron a Iosue, fluxerunt quasi 7. anni. Quod patet, quia Caleb erat 40. annorum, quādo missus est in exploratorem de Cadesbarne, & erat annorum 85. die, qua periuit a Iosue urbem Hebron, & sic fluxerunt anni 45. intermedia tempore tamē missionis de Cadesbarne, vsque ad introitum in terram Chanaan fluxerunt anni 38. solum, & parum plus, quia in secundo anno fuit facta ista diuisio in principio mensis quarti vel quasi, vt declaratum fuit Nume. 13. ad completū ergo 45. deficiunt septem anni demptis octo mensibus, vel quasi. Tantū autem fuit tēpus in ter ingressum in terram Chanaan, & petitionem Caleb, de quibus sequenti capitulo. sed tunc cessauerunt bella Israel contra Chananęos, ergo septem annis fere durauerunt bella Israel contra Chananęos. Quod autem tempore huius petitionis cessarent bella, patet in fine precedentis capitulo. nam posita petitione Caleb subiungitur, & terra cessauit a prelijs. Post ista tempora cepit Israel habitare distinctē per loca acquisita, & diuisi illa Iosue Israelitis, sicut conuenire videbat. De hac tamen diuisione nihil scriptū est: ea autem, quę infra scripta sunt pertinent ad secundam diuisionem, vt precedentri capitulo. declaratum est, & magis infra declarabitur.

Manſit autē Israel sic aliquanto tempore, quousque locutus fuit Deus ista ad Iosue de deuisione terre refidue, & tunc inceptum est id, quod infra sequitur. De grate autem Iosue, cum introiuit in terram Chanaan certissimē cognosci non potest: fuit autem tota vita sua centū decem annorum, vt patet infra 24. sed quantum post ingressum in terram Chanaan vixerit, non cognoscitur, satis enim dici posset, quod ipse esset tot annorum, aut plurimum, quot Caleb, quod patet, quia Caleb quando missus est in exploratorem, erat quadraginta annorum, vt patet sequenti cap. sed tunc verisimile est Iosue habuisse tot annos, aut plures. Nam missio exploratorū fuit in secundo anno ab exitu de Ægypto,

Aegyptio, ut declaratum est Nume. decimotertii cap. ante hoc autem in principio anni primi ab exitu de Aegypto in mense secundo, anni eiusdem pugnavit Israel contra Amalechitas in Raphidim, & fuit dux belli Iosue, ut patet Exo. decimoseptimo, ad hoc autem requirebatur vir magne prudentie, & auctoritatis, & expertus, atque maturus, quod non conveniret si esset viginti quinque annorum, aut triginta potissimum in tempore, in quo non erant homines ita breviter prudentes, vel acuti, sicut nunc: ideo satis verisimile est ipsum fuisse quadraginta annorum, & tunc esset tot annorum, sicut Caleb, scilicet octuaginta quinque annorum nunc, cum facta est petitio urbis Hebron, vel parum plus. Et ista erat iam satis prouecta etas. Ponitur autem ista introductio, scilicet, quod Iosue erat senex, & prouecte etatis in verbis domini, quia Deus volebat inducere Iosue ad hoc, quod diuideret terram, que nondum erat capta de manu hostium, & quia senex erat, & prouecte etatis conueniens erat, ut immediate hoc faceret, quia si vellet dilatare, cum esset opus multorum dierum, atque annorum, ante fortassis moreretur, quam expleret. Debebat ergo immediate hoc facere.

Dixit dominus ad eum. Sepe loquebatur dominus ad Iosue, ut patet ex discursu libri huius.

Dominus sepe Iosue alloquebatur, & quomodo,

Quaest. II.

DE modis locutionum ad eum dictum est, supra primo, & tertio, quarto, & quinto c. Dicendum autem, quod poterat esse modus duplex. Primus erat, quod loqueretur apprensus in aliqua humana effigie, sicut cum erat in agro Iericho, & apparuit ei ut euaginato gladio, supra quinto. Alius modus esse poterat, quod angelus domini aliquam nubem assumeret, quam vellet, & intra eam velatus non appareret, sed solum audiretur vox illius. Iste modus erat communis ad Moysen cum ei loqueretur Deus in columna nubis, in qua nulla apparebat effigies, quia nubes densa erat, & lucida: tollebarque omnem apparitionem interiorum, & sic fuit in monte Sinai, ubi loquebantur angeli in caligine, & fumo, audiebaturque vox, & non videbatur loquens, ut patet Deuterono. quarto, scilicet: Locutus est dominus ad vos de medio ignis, & formam penitus non vidistis. Et erat iste modus loquendi communior, ne videret populus formam loquentis, & fingeret sibi idola. Sic patet sequenti capitulo, cum dicitur: Custodite sollicito animas vestras, non vidistis aliquam similitudinem die, qua locutus est dominus in Horeb de medio ignis, ne forte decepti faciatis vobis sculpram similitudinem masculi, siue feminae, &c.

Seuisti, & longaeuus es. Ista duo signant id quod superiora duo, scilicet iam effectus es debilis carens viribus, & longaeuus es, id est longe etatis, vel longi aevi. A eum, & etas idem sunt, quamquam eum proprie dictum signat durationem sine motu, & tamen cum successione, & haec est mensura angelorum, & est sensus, quia homo es multorum annorum, & cito morieris, debes dare operam, ut diuisio haec cito expleatur, ne prius tu moriaris.

Terraque latissima derelicta est, quae necdum est sorte diuisa. Id est multa terra adhuc restat diuidenda, ideo cito diuide eam.

Quid autem quidue a-

F Quomodo necesse sit ponere, quod terra Chanaan bis diuisa fuerit per Iosue, & in secunda diuisione fuerit diuisa terra, quae primo diuisa fuit. Et Meron locus qui sit, & eius situs, ac terra Gessuri. *Quaest. III.*

AD hoc considerandum est, quod hic intelliguntur duae diuisiones terrae, vna quae facta est, & praesupponitur alia autem, quae fieri iubetur, cum dicitur latissima terra derelicta est, quae necdum sorte diuisa est, ergo aliqua terra iam erat sorte diuisa, alioquin non diceretur alia derelicta, quae necdum erat diuisa: iubet autem postea istam derelictam terram diuidi, ergo duae diuisiones sunt. In quo sciendum de modo harum diuisionum, quod in tempore, quo durauerunt bella, scilicet per annos septem, vel ferè, non erat diuisa aliqua terra, nec habitabant distincte in locis, ita quod iste locus pertineret ad hanc tribum, & ille ad aliam, sed colligebantur in locis, ut poterant: cessantibus autem bellis, Iosue cum non intenderet ultra pugnare, quia fortè Deus admonuerat eum, ne ultra pugnaret, diuisit terram acquisitam inter Israelitas per tribus, & cognationes suas, ut habituri essent in aeternum. De reliqua autem terra Chanaan nondum capta nihil agere intendebatur, quia fortè existimabant, quod Deus nollet tradere eam Israelitis, vel si dare vellet aliquando, tunc diuideretur, cum daretur: Deus autem admonuit Iosue, ut eam quoque nunc diuideret Israelitis, quia ipse dixerat, quod Iosue illam diuideret Deuteronomii 31. capitulo, & hanc diuisionem ipse cepit, atque finiuit, quae haberetur in parte sequenti libri huius, vsque ad 22. capitulum. De prima diuisione, qualis fuerit, nescitur, nec scripta est: solum secunda scripta est. Quod patet, quia in prima distributione solum diuisa sunt loca accepta de manu hostium: in diuisione tamen, quae hic descripta est, non solum haec loca, sed etiam, quae non acquisita erant posita sunt, ut patet infra decimo quinto, ubi ponuntur ciuitates Philistinorum Acharon, Gaza, Geth, Ascalon, Azotum: tamen ista loca nondum erant acquisita, ut patet hic, nec acquisita sunt vsque ad magna tempora, de quo infra dicitur.

De ista tamen diuisione secunda aliquis dubitabit, cum fuerit propter loca non acquisita, an in illa rursus diuisa fuerit terra, quae primo diuisa fuerat, vel solum, quae restabat. Respondendum est, quod secunda diuisio fuit totalis, scilicet quod tam terra acquisita, quam non acquisita fuit diuisa, & non mansit fortassis prima diuisio, sed alia, & alia oppida cuiuslibet tribui prouenerunt. & patet, quia in diuisione fortis Benjamin, ponitur Iericho, & vrbs Hay, & Gabaon cum vrbibus suis, tamè istae iam fuerant acquisitae, ut patet supra 8. & 9. Idem est in tribu Iuda, quia vrbs Maceda, Lachis, Egion, & Lebna acquisitae fuerant, & tamen ponuntur infra 15. ergo in diuisione secunda ponuntur omnia loca terrae Chanaan, siue quae venerant in prima diuisione, siue quae nondum acquisita fuerant.

Item patet, quia cum assignantur termini sortium, assignantur termini orientales in pluribus, vsque ad Iordanem, ut patet infra 16. & 17. atque 18. tota tamè terra orientalis Chanaan fuerat capta cum solum relinquatur illa, quae est occidentalis, & aliquantulum meridiana, ut patet hic in litera: ergo etiam diuiditur terra primo diuisa.

Omnis videlicet Galilaea. Id est prima terra, quae manebat non diuisa, nec acquisita, erat Galilaea.

Terminus iste, qui in hebreo signat Galilaeam, est equiuocus: nam interdum sumitur pro Galilaea, interdum vero pro termino, vel insula, & accipitur hic in plu-

plurali. nam singulare huius nominis in hebreo est Galil, plurale autem est Galiloth, & sic accipitur hic. Primum ponitur Isa. 9. ubi litera nostra dicit: Galilee gentium populus, qui ambulabat in tenebris. &c. cum tamen ponitur in plurali non exponunt Iudei pro Galilea, sed pro insula, vel termino, & quamquam ponatur in hebreo in plurali, quia tamen non erant plures Galilee posuit litera nostra singulare dicens: Omnis Galilea. Fortè autem magis consonat hic sensus literae hebraicae, quae noster, ut dicitur. Omnes termini Philistinorum. Aliqui dicunt omnes insulae. Sed non stat expositio, quia immediate declaratur, quae sit ista terra Philistinorum, & ponuntur. 5. ciuitates, quarum nulla est insula, sed tota Philistia est terra continens, & solida. Apud eam autem est mare magnum mediterraneum, sed nulla pars eius insula est. Quod autem accipitur pro termino hic Galiloth in hebreo patet, quia dicitur: a flumine turbido, qui irrigat Aegyptum vsque ad terminos Acharon ad aquilonem, in quo ponitur tota magnitudo terrae Philistinorum a parte meridiana vsque ad aquilonem. Quod autem Galilea non esset acquisita tunc, satis difficile est, quia Galilea erat in parte Chanaan in sorte Zabulon, & Nephthali. Nam mare Cenereth ad orientalem partem terrae Chanaan ponitur Nume. 34. cap. ipsum tamen est in Galilea, & vocatur mare Galilee, vel mare Tyberiadis, aut Cenereth, vel stagnum, aut mare Genesareth, de quo dictum est precedenti cap. & supra 11. terra tamen orientalis tota acquisita erat, cum hic solum orientalem partem occidentalis: nam per partem orientalem introierunt Iudei in terram Chanaan, illam ergo primo acquisierunt porissimum, quia bellum magnum, quod fecit Iosue contra reges congregatos ad aquas Meron, fuit apud istud mare Galilee: nam est Meron quidam locus magnus caufatus ex transitu Iordanis, & ibi stagnatur, & iste est modicum distans a mare Cenereth magis ad meridiem, sed reges, qui ibi pugnauerunt contra Israel postea deleuit Iosue, & cepit vrbes eorum, ut patet precedenti cap. non ergo posset euadere tota Galilea, cum omnes regiones in circuitu eius capte erant, & vsque ad occidentalem plagam non manebant loca hostilia. Satis ergo durum est, quod Galilea non esset capta a Iosue illo tempore. Magis in hac parte placet expositio termini illius Galiloth in alia significatione, quam sumunt hebrei, scilicet omnes termini Philistinorum, & non: Omnis Galilea Philistinorum: potissimum, quia ponitur in plurali Galiloth. Et vnuerfa Gessuri. De qua hic dicitur, Regio est apud terram Philistinorum, cum hic ponantur termini Gessuri, & terrae Philistinorum a flumine turbido Aegypti, vsque ad Acharon, quae est ciuitas Philistinorum in latere aquilonari. An vero sit ista Gessuri, de qua supra dicitur precedenti cap. quod terra regis, Og accedebat vsque ad Gessuri, & Machati, satis est dubium: nam terra Og regis est ad partem orientalem Iordanis, ut patet infra in litera, & precedenti cap. ista tamen coniungitur Gessuri, & Machati, ut patet precedenti cap. & Deuterono. 3. Hic tamen videretur innui, quod Gessuri, & terra Philistinorum extendatur a flumine turbido, qui irrigat Aegyptum vsque ad Acharon, & hoc modo necessario erit Gessuri multum meridiana, & satis occidentalis, nec videbitur quomodo posset coniungi terrae Og regis Basan, quae est tota orientalis ante transitum Iordanis, nisi forte quis dixerit, quod terra Gessuri extenditur a parte orientali terrae Chanaan per latus meridianum vsque ad occidentem ad terram Philistinorum.

Magis ergo dicendum videtur vnum de duobus, scilicet, quod ista Gessuri non sit illa, de qua dicitur precedenti capitulo, quae est apud Machati, & apud Basan, sed alia, quae est apud terram Philistinorum in latere

A meridiano apud occidentem. Et est nomē idem multarum ciuitatum, sicut patet in multis alijs nominibus sicut Afor, quae est in Iuda infra decimo quinto capitulo, & sic de A pher, vel A pheca, quae est vrbs in tribu Iuda, ut infra 15. cap. & in tribu Aser infra decimo nono capitulo.

Vel potest dici, quod Gessuri non sit apud terram Philistinorum, sed apud terram Schon, & Og circa Basan, ut patet supra precedenti cap. & infra in litera, & cum dicitur omnis Galilea Philistinorum, & vnuerfa Gessuri a flumine turbido, qui irrigat Aegyptum vsque ad terminos Acharon: non est referendum ad Gessuri, sed ad terram Philistinorum, scilicet, quae extenditur a terra meridiana a flumine Aegypti vsque ad Acharon ciuitatem aquilonarem. Ponitur tamē Gessuri hic, quia erat terra nondum capta, quamquam esset ad orientem hanc terram capere potuerant Israelitae a principio an tequam caperent multam de terra nouem tribuum, & dimidie, sed noluerunt delere Gessuri, & Machati, ut patet infra in litera, & iste satis erit conueniens sensus. Quod si contendas semper Gessuri esse apud terram Philistinorum, ut hic colligi videtur, dicendum est, ut prius, scilicet, quod erat duplex Gessuri, quomodo cunque autem accipitur Gessuri semper est terra magna, & non vna ciuitas tantum, cum dicatur hic, & vnuerfa Gessuri.

A fluuio turbido, qui irrigat Aegyptum. Iste est terminus meridianus terrae Chanaan apud partem occidentalem: non est enim intelligendum, quod per totum latus meridianum iste fluuius Aegypti decurrat vsque ad occidentem eius apud terram Philistinorum, sed solum coniungitur iste fluuius Aegypti terrae Chanaan in latere meridiano, ubi latus meridianum coniungitur occidentali, quod est in terra Philistinorum. Et patet Numeri 34. capitulo, ubi cum describitur latus meridianus terrae Chanaan, incipit a solitudine Sin apud mare salissimum, quod est mare Sodomorum, & peruenit in Cadesbarne, & postea ad torrentem Aegypti: ad vltimum mari magno finitur. Iste fluuius Aegypti ponitur etiam tanquam terminus terrae Chanaan Genes. 15. scilicet, a fluuio Aegypti vsque ad flumē magnum Euphratem.

An iste fluuius turbidus Aegypti sit Nilus, vel alius. Et quod Aegyptus tota non potest Nilo irrigari. *Quaest. IIII.*

DE isto fluuio Aegypti aliqui dubitant quis sit. Et quidam dicunt esse Nilum, qui est excellenter fluuius Aegypti: scriptura tamen non exprimit specialiter de aliquo, sed dicit fluuium Aegypti, in quo videtur pro excellentiori accipiendum esse, & iste est Nilus.

Item, quia dicitur a flumine turbido, Nilus autem ex multitudine aquarum est turbidus, vel magis ex augmento, & diminutione eius: cum autem increuerit implet terram, & totum alueum puluere, & luto commaculat, & quia sit istud augmentum quolibet anno, & durat magno tempore, scilicet vno mense integro, de quo Solinus in Polyhistor. capi. de Aegypto, necesse est, quod alueus totus turbidus efficiatur, sicut apparet in alluionibus aliorum fluminum, etiā si paruē sint.

Item colligitur esse Nilum, quia dicitur, qui irrigat Aegyptum: nullus tamen ita potest irrigare Aegyptum sicut Nilus, qui augmento suo magno terram irrigat, cum interdum ad 22. cubitos altitudinis excreuit, ut Solinus in Polyhistor. In Hebreo dicitur. a flumine turbido, qui est super faciem Aegypti: idem est esse super faciem

Terminus meridianus terrae Chanaan.

Situs meron.

De situ terrae Gessuri.

faciem Aegypti, quod extendi per Aegyptum. Et hoc est irigare Aegyptum: necesse est autem hunc fluuium, de quo hic dicitur, & eum, de quo Genesis 15. & Numeri 34. esse eundem, quod ubique ponitur pro termino terre Chanaan ex latere meridiano apud occidentem.

Historia tamen scholastica dicit non posse dici esse hunc fluuium Nilum, sed quendam fluuium paruum, qui vocatur Riucorula, & fuit per deferta Arabie. Item, quia vocatur torrens Numeri 34. Nilus tamen non vocaretur torrens, quia est de maioribus fluminibus mundi.

Respondendum est solam difficultatem in hoc esse, quod non videtur modus, quomodo mare rubrum permittat transire Nilum in deferta Arabie, & coniungi terre Chanaan: nam mare rubrum intrat in Aegyptum per partem orientalem circa latus septentrionalis, cum veniat per deferta Arabie, quae sunt septentrionalia terre Aegypti: Nilus autem venit necessario in Aegyptum per partem meridiana, siue per orientalem ex latere meridiano, vt declarat Solinus in cap. de Aegypto. mare autem rubrum per Arabiam, vt declarat idem Solinus in Polyhistor cap. de Arabia: sed Arabia media est inter terram Aegypti, & terram Chanaan: difficultissimum est ergo quomodo possit Nilus venire ad latus terre Chanaan meridiana: potissimum, quia Nilus, cum introierit Aegyptum, in septem partes diuisus ad meridiem vertitur, & mari Aegyptio absorbetur, vt patet per eundem Solinum, vbi supra. Siquis tamen posset, concedere accessum Nili ad terram Chanaan non impediens mari rubro: magis concedendum est intelligi hoc de Nilo fluuio, quam de aliquo alio, cum litera est satis exprimat conditiones illius. Cum autem arguebatur, quod vocatur torrens Aegypti. Numeri 34. nihil obstat: nam necesse est eundem esse, de quo hic sermo agitur, & de quo ibi, sed hic signatur esse magnus fluuius, ergo quamquam ibi vocetur torrens, nihil obstat. Sed dicit aliquis ex hoc quod Aegyptus, & terra Chanaan coniunguntur in latere meridiano, cum fluuius irrigans Aegyptum tangat latus meridianum terrae Chanaan. Respondendum est, quod Aegyptus, & terra Chanaan sunt propinqua sibi in latere meridiano, & hoc magis circa coniunctionem lateris meridiani, & occidentalis, quam in alia parte lateris illius meridiani, scilicet circa terram Philistinorum. Ideo venientibus de Aegypto in terram Chanaan, non est aliqua via breuior, quam per terram Philistinorum, vt patet Exod. 13. vbi dicitur, quod cum dominus eduxit Israelitas de Aegypto, noluit ducere eos per viam terrae Philistinorum, quae vicina est, reputans ne pegeret eos si viderent contra se bella consurgere, & reuertentur in Aegyptum, sed circumduxit per viam deserti, quae est contra mare rubrum. Non tamen est dicendum, quod sit Aegyptus contermina terre Chanaan ex aliqua parte, sed alie terre intercidunt, quamquam parue distantiae ex parte terre Philistinorum. De flumine autem irrigante Aegyptum, qui peruenit ad latus terre Chanaan circa terram Philistinorum alius modus est, quia siue ille ponatur Nilus, si possibile est eum transire non offensum, vel absorptum a mari rubro, siue dicatur Riucorula, vel quilibet alius fluuius de Aegyptiis, exibat Aegyptum, & declinans ad latus septentrionalis Aegypti pertinget latus meridianum terre Chanaan circa occidentem, quod satis patet in alijs fluminibus in alijs terris, ideo quancumque ponitur latus meridianum terre Chanaan, nunquam dicitur, quod erit ab Aegypto, sed a fluuio Aegypti, vel torrente, quia licet ille tangat terram Chanaan, non tanget eam Aegyptus. Si autem dicere velimus, quod non sit iste Nilus, dicendum erit, quod sit alius fluuius magnus Aegypti irrigans aliquam partem, & hoc non

est inconueniens: nam necesse est poni aliqua flumina in Aegypto irrigantia terram praeter Nilum: Aegyptus enim tota irrigatur, quia de caelo nullas, aut rarissimas pluitas habet. Sed non potest tota Aegyptus irrigari Nilo, sed sola pars meridiana eius, cum in tres per partem meridiana, & saltem latus orientalem versus septentrionem non pertinget: ea etiam de Aegypto, quae sunt ad aquilonarem partem fluminis rubri non poterit pertingere: ergo sunt ibi de alijs fluminibus, licet non incrementant artificiose, & data opera aqua educitur ad irrigandum terram, & sic declaratum fuit Deuteronomij 11. sed nullus fluuius est, qui ita Aegyptum irriget sicut Nilus fluuius: quid autem horum verius sit satis dubium est: litera tamen si nihil obstat manifeste de Nilo intelligenda erat.

Vsq; ad terminos Acharon. Isti sunt termini maris latitudinis terre Philistinorum a Meridie in aquilonem. Est enim terra ista coniecta extremitati meridianae terrae Chanaan, & lateri occidentali, scilicet in angulo coniunctionis, & est extremitas sua meridiana in flumine turbido irrigate Aegyptum, & extremitas aquilonaris in vrbe Acharon, vt patet hic.

Contra Aquilonem. Idem est Acharon est a parte aquilonari terrae Philistinorum, & de tota ista terra Philistinorum nihil nunc ceperant Iudaei uiuente Iosue, sed postea ceperunt loca aliqua, & rursus perdidit. Nam post mortem Iosue Israelitae, scilicet tribus Iuda cepit tres vrbes Philistinorum Gazam, scilicet & Acharon & Acalonem, vt Iudicum primo. Postea autem tempore iudicum confortati rursus Philistini eriperunt istas tres vrbes de manu Iudaeorum: nam tempore Eli sacerdotis, & regum Israel omnes quinque ciuitates, quae infra ponuntur pertinebant ad Philistinos primo Regum 6. & non solum istas, sed etiam ipsi ceperant loca aliqua de manibus Iudaeorum, quae prius pertinebant ad Iudaeos, & postea ista loca restituta sunt Israelitis cum tempore Samuelis pugnavit Israel contra Philistinos, & exterruit dominus Philistinorum, persecutisque fuerunt illos Israelitae vsque ad lapidem adiutorij, vt patet primo Regum 8.

Terra Chanaan, quae in quinque regulos Philistinorum diuiditur. In hoc patet, quod supra dicebatur, scilicet, quod Gessuri non sit apud terram Philistinorum, & cum dicitur hic a flumine turbido, quod irrigat Aegyptum vsque Acharon, non ponitur termini aliqui terrae Gessuri, sed solum terrae Philistinorum, cum dicatur terra Chanaan, quae in quinque regulos diuiditur, id est terra, quae est inter fluuium Aegypti, & Acharon est terra Chanaan, quae diuiditur in quinque regulos, sed isti quinque reguli pertinebant ad terram Philistinorum, ergo nihil erat hic de terra Gessuri, sed magis ista est apud terram Sehon regis, & Og circa Basan, vt patet praecedenti capitulo, & infra in litera. Vocatur ista terra Chanaan non, quod sit tota, sed quaedam particula eius circa angulum meridiei, & occidentis, & dicitur diuidi in quinque regulos, quia a quinque ciuitatibus principalibus terrae illius denominantur quinque reges, & quia isti parui sint, cum sit angusta, vocantur reguli. Quamquam nomen Hebraicum positum hic non signat reges, sed magis duces, vel principes, & sic litera nostra vocauit quinque satrapas, Iudicum 3. vbi ponitur terra derelicta post mortem Iosue, sicut ponitur hic.

Sciendum autem cum dicitur hic de istis terminis terre derelictae, quod non solum ista terra derelicta est, sed aliqua aliae vrbes praeter hanc terram, sicut patet de vrbe Bethel, quae erat in latere orientali terrae Chanaan circa Iordanem, & non potest intelligi per istam terram, quae hic ponitur, quia tota haec erat occidentalis apud latus meridianum, & aquilonarem. Quod autem

Situs terre Acharon.

Ciuitates Philistinorum.

Gessuri non est apud terram Philistinorum.

De populo Heuorum.

autem tempore, quo ista dicebantur non esset capta, quia post mortem Iosue capta est pater Iudicum primo capitulo. Idem patet de Hebron, & Dabir, quae erant satis orientales, cum essent apud Maceda, & non multum ab vrbe Gabaon, de quo supra. 10. capitulo, & tamen non erat capta Hebron, nec Dabir viuente Iosue, sed postea captae sunt Iudicum primo capitulo. Ira erat de multis alijs vrbus, quae erant in medio fortium, & obtentis alijs locis in circuitu manebant in medio illa oppida. Cum autem dicitur hic, quod manserunt ista loca non capta, verum est accipiendum terram illam, quae totaliter manebat in potestate hostium: secus de illa, quae partim erat capta, & sic in terra ista, quae nominatur, non erat aliquis locus, quem accepissent Israelitae, sed erant integraliter in potestate hostium: in terra tamen quam obtinuerant Israelitae manebant aliqua loca media, quae non dum obtinuerant Israelitae, quia a principio non potuerunt: postea autem successiue deleuerunt, aut in tributarios constituerunt, sicut patet de Gazer, quae erat in tribu Ephraim infra 16. sic etiam de alijs locis, quae erant in tribu Manasse infra 17. idem in tribu Benjamin infra 18. Et de his non intelligitur in litera, quia non possunt capi sub terminis terre huius, quae in litera describitur.

Gazeros, Azotios, Acalonitas, Gethaeos, Acharonitas. Sunt istae quinque ciuitates Philistinorum praecipuae, de quibus primo Regum 6. & tota ista terra Philistinorum cecidit in sortem tribus Iuda, vt patet infra 15. vbi ponuntur aliae ciuitates harum, scilicet Gaza, Azotum, Acharon, & subiungitur generaliter, quod omnia, quae sunt ab Acharon vsque ad mare, & torrentem Aegypti pertinebant ad tribum Iuda: tamem inter Acharon, & torrentem Aegypti sunt omnia loca terrae Philistinorum, sicut describitur hic, scilicet, quod a flumine Aegypti vsque ad Acharon, ad aquilonem diuiditur terra illa in quinque regulos, & tribus Iuda postea pugnavit, obtinuitque partem terre Philistinorum: deinde perdidit eam, vt supra declaratum est: istae ciuitates, quae ponuntur hic sunt illae quinque, quae obtulerunt quinque anos aureos poneutes eos in capsella super arcam cum rotidem muribus, vt in primo Regum 6. cap. Et computantur hic secundum habitudinem ciuitates istae, quam habent inter se ad esse magis, aut minus meridianas, quia Gaza est meridiana, Azotum minus meridiana quousque perueniatur ad Acharon, quae est totaliter aquilonaris respectu omnium ciuitatum terre Chanaan in terra Philistinorum. De Gaza patet, quia ipsa ponitur, tanquam terminus meridianus, & partim occidentalis. Genesis decimo capitulo, cum dicitur: Factique sunt termini Chanaan venientibus a Sidone Gerara vsque Gazan, donec ingrediaris Sodoma, in quo ponuntur tres termini, scilicet septentrionalis in vrbe Sidone, quia est ad partem septentrionalem. Gaza autem in extremitate meridiana in coniunctione lateris meridiani, & occidentalis: Sodoma vero in parte orientali. De Acharon patet, quod sit minus meridiana ceteris, quia ipsa ponitur terminus aquilonaris totius terre Philistinorum, vt patet hic.

Ad meridiem, vero sunt Heuui. Idem ad partem meridiana habitat populus Heuorum cuius pars restabat capienda.

Sciendum, quod populus Heuorum erat vnus de istis septem populis, & illius pars quaedam capta erat: nam vrbs Sichem, quae erat in sorte Ephraim erat de terra Heuorum: cum rex illius Emor esset Heueus, vt patet Genesis trigesimo quarto capitulo. Etiam Gabaonite, scilicet quatuor ciuitates Gabaon, Caphira, Beroth, & Cariathiarim erant de genere Heuorum, vt patet supra vnde decimo capitulo, vbi dicitur, quod omnes ciuitates captae sunt bellando praeter Heueam,

qui habitabat in Gabaon, & intelliguntur etiam aliae tres ciuitates, quae non fuerunt captae bello, sed traditae sunt confederate, vt patet supra nono capitulo, & istarum tres pertinebant ad tribum Benjamin, scilicet Gabaon, Beroth, Caphira infra decimo octauo capitulo, Cariathiarim vero pertinebat ad sortem Iudae, vt patet infra decimo quinto capitulo. Manebat autem alia pars populi Heuorum capienda, & ista erat ad occidentalem partem terre captae iam, & erat coniuncta terre Philistinorum. Dicitur autem etiam esse ad meridiem non respectu terre Philistinorum, quia ipsa est in termino lateris meridiani, cum proueniat a flumine Aegypti vsque Acharon, & nihil magis meridianum est in terra hac, quam fluuius Aegypti, sed vocatur ad meridiem in respectu terre Chanaan totius, quia in ipsa Heuei habitabant versus meridiem.

Vel potest dici ad meridiem comparando ad terram Acharon, quae est aquilonaris respectu totius terre Philistinorum, & causa subiungitur. De hac intelligeret aliquis eam esse meridianam, sicut septentrionalem, sicut est terra Acharon: ideo dicitur, quod Heuei, id est pars terre Heuorum nondum capta erat ad meridiem respectu Acharon. In Hebrgeo non punctuatur sic ista litera, sed dicitur, quod terra Philistinorum in quinque regulos diuiditur, Gazeros, Azotios, Acalonitas, Gethaeos, Acharonitas, & Heueos, & ibi est finis versus in Hebrgeo, & tunc incipit alius versus, scilicet, Ad meridiem vero est omnis terra Chanaan, & Maara Sidoniorum. litera autem nostra tenuit alium ordinem, quia visum est beato Hieronymo ordinem alium esse mutarum, & literam corruptam sic punctuando, cum dicitur, quod terra illa tota diuiditur in quinque regulos, & tamen ponendo Heueos sex terras nominamus.

Et si aliquis defendens ordinem litterae hebraicae dicat, quod tota terra a fluuio, qui irrigat Aegyptum vsque Acharon diuiditur in quinque regulos. Heuui autem cum postea ponuntur, non ponuntur tanquam pertinentes ad illos regulos, nec ad terram, quae est vsque Acharon, sed ponuntur per se tanquam vna pars terre captae.

Sed hoc non stat, quia si non ponantur Heuei facientes numerum cum superioribus non erit verbum aliquod ad quod referantur Heuei: si ibi finiatur clausula, & tunc nullus erit sensus, quia incomplexum nullus facit sententiam: ob hoc Hieronymus intelligens pertinere ad sententiam sequentis versus, fecit alium versus, referendo Heueos ad sequentem clausulam, dicens: ad meridiem vero sunt Heuei. Credit autem fortassis perturbationem istam factam esse ex barbarie hebraicae sermonis, in quo tam sententiae, quam modi locutionum, vt in plurimum sunt ambigui, & valde improprij, vel forte ex errore scriptorum, qui aliter punctuarent, quam ab origine fuisse.

Nec dicendum est in libris Iudeorum nullos esse errores, quia omnes conformiter sunt: nam, & ipsi Iudeorum doctores dicunt in certis passibus esse tiquum cofirin. id est errorem scriptorum, vel librariorum, & maximè, quia in punctuando versus facillimè introduci poterat error.

Omnis terra Chanaan. Non est sensus, quod omnis terra Chanaan sit superstes, scilicet non capta, quia fallum est. Vel, quod omnis terra Chanaan sit ad meridiem: nam necesse est terram Chanaan partim esse meridianam, partim aquilonarem, orientalem, atque occidentalem, quia quilibet terra habet 4. limites secundum, quod habet respectum ad 4. puncta mundi in positione. Sed accipitur omnis terra Chanaan dupliciter. Vno modo omnis terra Chanaan, id est tota ista est terra Chanaan, scilicet Philistinorum, Heuei, Sidonij, & reliqui populi hic numerati. Alio modo omnis terra

Hiero. snia

terra Chanaan, vt distinguatur contra alias, & tunc accipitur terra Chanaan pro terra populi Chananei, & erit sensus, quod etiam reliqua terra Chananei populi, que non erat capta, erat ad meridianam partem, & quamquam primus sensus sit conueniens, secundus videtur esse conuenientior literę, quia terra Chanaan distinguitur hic contra alias partes positas in terra.

Quid Maara significet.

Et Maara Sidoniorum. Idest etiã non erat capta Maara Sidoniorum. Maara in Hebręo est nomen appellatiuum signans speluncam, quia istud nomen ponitur supra in Hebręo capitulo decimo, vbi dicitur litera nostra de regibus quinq; qui latuerunt in spelunca Maceda, sed hic non accipitur tanquam commune, sed proprium, & signat aliquam terram, que sic appellatur, scilicet Maara, & est nomen proprium, quamquã origo sua sit in nomine communi: accidit tamẽ equiuocari eandem vocem ad propriũ, & appellatiuum, sicut precedenti capitulo declaratum est de hoc nomine Aledoth.

Vel potest dici, quod accipiatur Maara, vt signat speluncã, non quidem, quod intelligatur spelunca, vel latibulum Sidoniorum, sed quod sit aliqua terra, que vocetur spelunca Sidoniorum, & quamquam sic vocaretur apud Hebręos, interpret noster non vertit Maara in latinum, ne crederemus esse nomen commune, & signare proprie speluncam, sicut dicebatur supra decimo, de spelunca vrbis Maceda. Apud istam terram Sidoniorum erat omnis terra Chanaan, idest ois terra residua Chananei populi, que nõ erat capta. Nã populus, qui vocabatur Chananeus pertingebat a parte orientali terrę Chanaan, vsque ad partẽ occidentalem, scilicet ad mare magnum, vt patet supra vndecimo, scilicet Chananeum quoque ab oriente, & ab occidente: pars autem orientalis terrę populi Chananei erat iam capta, terra vero occidentalis eius non, & de ista dicitur: Omnis terra Chanaan. Ista vero erat apud Sidonios, quia Sidon ciuitas est apud mare in latere occidentali terrę Chanaan, & non pertinet ad Philisthinos, quia illi solum habent quinque regulos supra enumeratos. Sidon autem per se dicitur alium principatum, & est ciuitas ista famosa: in ea quippe Dido regina, que postea populauit, & cõdidit Carthaginem, nata est, que inortuo viro suo Sichęo fraude fratris sui Pigmalionis in Africam terendit, vbi concessa sibi quadam parte terrę, quantam corio bouis circũdare possit: extenuato artificioso corio in tenuissimas corvgias: vrbem magnę quantitatis, & toto orbe famosissimam condidit, que postea hostis Romanorum existens deleta est, in qua beatus Augustinus fuit, & concilium, quod Carthaginen. dicitur celebratum est.

Situs Sidonis.

Vbi Dido nata sit.

Concilium Carthaginen.

De Sidone, quod apud litora maris sit manifestum est, & consequenter in extremitate occidentalis plage, sed an verus partem meridianam, vel aquilonarẽ, est dubium.

An Sidon sit in plaga occidentali versus partem meridianam, vel aquilonarem. Et situs Tyri ciuitatis opulentissimę. Quasi. V.

ALIVIS enim dicit videri ex hac litera, quod sit Sidon ad meridiem, cũ dicitur: Ad meridiem sunt Heuęi: omnis terra Chanaan, & Maara Sidoniorum.

Sed dicendum est non sequi ex hoc, quia non est legenda sic ista litera, sed intẽtio est, quod omnes terrę, que hic nominantur nondum capte erant viuente Iosue, vt terra quinque regum Philisthinorum, & Heuęi, qui sunt ad meridiem, & omnis terra Chanaan, &

Maara Sidoniorum, sed illa determinatio ad meridiẽ non refertur ad aliquem de istis necessario, sed possumus referre ad quem voluerimus.

Dicendũ autem Sidonem esse versus aquilonarem latum saris propinquam Aquiloni: nam cum describatur termini terrę Chanaan Gen. decimo, ponitur Sidon tanquam terminus aquilonaris, cũ dicitur: Factique sunt termini venientibus a Sidone Geraram vsque Gazam, donec ingrediaris Sodomam. Et ponuntur tres termini, scilicet Sidon septentrionalis in angulo septentrionis, & occidentis vel quasi, & Gaza in meridie in contactu occidentalis, & meridiani lateris, & Sodomam in latere orientale in contactu orientis, & meridiei. Ciuitas etiam Tyrus opulentissima, & famosissima circa Sidonem est, vtraque autem in latere occidentali apud mare, vnde Christus ambulasse dicitur in partibus Tyri, & Sidonis, cum ad eum mulier Chananeã de finibus illis egressa clamauit: Domine fili Dauid miserere mei: nam filia mea male a demõnio torquetur: Matth. 15. capitulo.

Apheca quid.

Vsque Apheca. Aphec, vel Apheca idem locus est: nam ex conditione idiomatis hebraici additur litera vna sicut terminalis, vt Dabir, & Dabira: vnde precedenti capitulo ponitur Aphec: hic autem Apheca, & iterum infra 15. ponitur Apheca, & infra 19. in sorte Aser ponitur Aphec, & ponitur locus iste tanquam terminus terrę iam posite, scilicet omnis terra Chanaan, & Maara Sidoniorum. Iste terrę erant septentrionales, & terminabantur in Aphec, siue Apheca a parte meridianã apud terram Philisthinorum, & in hoc concludit totum latum occidentale terrę Chanaan: nam istud latum incipit a Sidone, & terminatur in Gazam vrbem meridianam Philisthinorũ, vt patet Genes. decimo, vt supra declaratum est: tamen hic fuit posita tota terra Philisthijm non capta, & terra Sidoniorum vsque Apheca, vbi coniungitur terra Sidoniorum terrę Philisthijm: ergo nihil de latere occidentali Iudei acceperant.

Et terminos Amorrhęi. Idest tota terra Chanaan, & Maara Sidoniorum vsque terminos Amorrhęi non erat capta. Accipitur hic Amorrhęus specialiter, cum termini eius distinguantur ab alijs partibus terrę Chanaan, & vocatur Philisthijm Amorrhęi. Nam preter reges duos Amorrhęos, qui habitabant ad orientalem plagam Iordanis erant alij, qui morabantur ad occidentalem plagã illius, vt patet supra quinto capitulo. Quod autem accipiatur pro Philisthinis, apparet, quia cum dicitur vsque Apheca, & terminos Amorrhęi, ponuntur termini terrę huius ex eadem parte, scilicet a parte meridianã, sed Aphec est apud terram Philisthijm, ergo Amorrhęi vocantur hic Philisthijm. Antecedens patet primo Regum 4. vbi Philisthini pugnant contra Israel, castrametati sunt in Aphec, & sic erant apud terram suam.

Quomodo Amorrhęi accipiatur.

Item patet hoc, quia aliquãdo vocantur Philisthini Amorrhęi alibi, vt patet. 1. Reg. 8. vbi dicitur de pugna Israel cum Philisthijm, & postea de pace, scilicet: liberauitque Israel de manu Philisthinorum: eratque pax inter Israel, & Amorrhęum. Vbi necessario accipitur Amorrhęus pro Philisthinorum genere, & sic ista duo ponuntur hic tanquam pro eodem, scilicet Apheca, & terminos Amorrhęi.

Eiusque confinia. Idest non solum erat terra in manu hostium vsque ad terminos Amorrhęi Philisthijm, sed vsque ad confinia eius, idest vsque ad alias terras propinquas eis, que non sunt in terminis Amorrhęi. Litera hebraica aliter habet, scilicet.

Vsque terram Gebal. Siue Gibelim, & est error in pũtuatione, quia nomen hebraicum, quod hic ponitur habet eandem litteras cum signat terminos, & cum signat

signat terram Gebal: solum autem est differentia in punctis, siue apicibus, qui ponuntur apud Hebręos loco vocalium, & sic facilius poterat fieri mutatio: potissime cum aliquando scribantur Iudæi sine punctis illis, & secundum litteram Hebraicam erit sensus, quod etiam terra Chanaan, & Maara Sidoniorum vsque terram Gebal nõdum erat capta. Et necesse est ponere aliquam terram, quæ sic vocetur, cum dicitur Psalm. 82. Moab, & Agareni, Gebal, Ammon, & Amalec cum habitantibus Tyrum.

An vero gẽtes Gebal sint apud Philisthinos ex hoc versu patere non potest, quia hic ponuntur multe gentes, que sunt diuisę, & quasi ex omni parte terrę Chanaan sunt. Nec constat, quæ gens apud aliam sit ex loco illo: magis tamen aliquis posset dicere gẽtes Gebal esse apud Philisthinos, & Sidonios, vel Tyrios, quia Hiram rex Tyri cum dabat ligna de libano, & lapides Salomoni, dicitur, quod erant in paradisi lignis, & lapidibus Giblij tertio Regum, quinto capi. & litera Hebraica habet ibi gentem Gebal, quæ ponitur hic.

Et sic videtur, quod erant Gebelitę sub dominio Hyram regis Tyri, & consequenter esset apud terram Tyri, & Sidonis, & apud Philisthinos, qui contermini sunt terrę Sidoniorum. In hoc tamen magis credendum est Hieronymo, qui perambulauit omnia ista loca, quæ in sacra Scriptura memorantur cum peritissimis Hebręorum, vt patet in Prologo suo super Paralipomenon, qui incipit Eusebius.

Libani quoque regio contra Orientem. Idest etiam nondum erat capta regio Libani, quæ est contra Orientem: mons Libanus est in terra Sidoniorum, & Tyriorum: nam rex Tyri Hiram prebebat ligna Salomoni de monte Libano ad ædificandum Sanctuariũ templi, vt patet tertio Regum, quinto capi. Sidon autem, & Tyrus sunt versus Septentrionale latum terrę Chanaan, vt supra declaratum est: mons autem iste Libanus non est aliquis specialis collis extensus ab occidente in Orientem, sed est magna terra montuosa quæ interdum plana est, interdum vero altissima: vnde supra vndecimo cap. planitiem Libani subter montem Hermon, & interdum extenditur versus Meridiem, & diuidit idumeam, & Phęnciam, idest terram Tyriorum, & Sidoniorum, quæ vocatur Phœnicia a terra Idumęę, quæ est in termino terrę Chanaan, vt patet Numeri vigesimoquarto capitulo. Interdum vero extenditur contra Aquilonem mōs iste. Sic patet hic, cum dicitur, quod regio Libani est donec ingrediaris Emath, & tamen Emath est terminus Septentrionalis terrę Chanaan, vt patet Numeri trigesimoquarto capitulo.

Dicitur de regione Libani contra Orientem, non quidem quod aliquid in parte Orientali maneret in terra Chanaan, nondum obtentum a Iudeis, quia ab illa parte incipientes obtinuerant omnia latera terrę vsque ad Occidentem: & in termino Occidentali manebat terra ista, que hic dicta est nondum capta: sed dicitur contra Orientem, quia mons Libanus pertingebat vsque ad Occidentalem partem terrę Chanaan, scilicet vsque ad mare. Quod patet ex verbis Hiram regis Tyri tertio Regum, quinto capitulo. scilicet, quod ferui sui deponerent ligna de monte Libano ad mare in quo signatur descensus, quod non esset nisi pertingeret Libanus ad mare: & inde composita in ratibus ferebantur per mare in locum propinquum Ierusalem, scilicet, in Ioppen. Ab isto termino Occidentali extendebatur Libanus versus Orientem, licet non perueniebat ad Orientem terrę Chanaan, & quæcunque regio esset in monte Libano vltra terram Sidoniorum, dicebatur contra Orientem.

Alph. Tost. super Iosue. Pars II.

Vel aliter in monte Libano erat multa populatio, quia erat libanus mons magnus, in quibusdam locis planus, in quibus multus populus erat, & quia incipiebat iste mons ab Occidentali limite, quæ pars capta nõ erat, necesse est quod quęcunque regio in Libano fuerit inde computando sit contra Orientem, etiam si sit satis Occidentalis: nam Orientale, & Occidentale respectiue dicuntur, cum dicantur positiones. Vnde quod ad vnum est Orientale ad alterum est Occidentale.

Alia expõsicio.

Et sic tota regio Libani, que nondum capta erat respectiue terrę iam capte in tota terra Chanaan erat Occidentalis: tamen accipiendo regionem Libani nondum captam in comparatione ad extremitatem Occidentalem limitis apud mare, vbi terminatur Libanus est contra Orientem, quia vltra finem Libani nihil restat de terra Chanaan, sed solum mare magnum, quæcunque ergo regio respectu extremitatis Libani est contra Orientem in terra Chanaan.

Baalgad sub monte Hermon. Ponuntur termini regionis Libani, & isti ponuntur supra vndecimo capitulo. Sed ponuntur contrario modo, scilicet, quia computatur terra ab Oriente versus Occidentem, & hic computatur ab Occidente versus Orientem.

Limites regionis Libani.

Causa diuersitatis est, quia ibi computatur terra capta, quæ incipiebat in Oriente. hic autem computatur terra nondum capta, quæ erat ad Occidentem, & computatur ab Occidente versus Orientem, vt dicebatur supra vndecimo capitulo. Quod ceperant Israelitę omnem terram montanam, & Meridianam &c. vsque Baalgad.

Cum ergo ponatur ibi Baalgad, tanquam terminus Occidentalis terrę capte: necesse est, quod ponatur hic, tanquam terminus Orientalis terrę nondum capte: quia terra Chanaan inceptit capi a parte Orientali, ideo cum dicitur hic, quod tota terra regionis Libani erat non capta a Baalgad donec ingrediaris Emath: non est sensus, quod sit Baalgad principium terrę non capte a parte Occidentali, scilicet apud mare, vbi desinit Libanus, sed è conuerso.

Erat enim Libanus extensus versus Orientem terrę Chanaan, & multa populatio de regione Libani subter montem Hermon, vt patet vsque Baalgad. A loco Baalgad vsque ad mare Occidentale, regio montis Libani, nondum fuerat capta a Iudeis.

Et sic Baalgad est terminus Occidentalis terrę non capte in regione Libani, & hoc signat litera hic cum dicit: Libani quoque regio contra Orientem, idest, Libani regio computando a parte sua Orientali, non erat capta: & hoc a Baalgad sub monte Hermon, idest, ista computatio fit incipiendo a Baalgad, qui est locus, vel aliqua regio in capite Orientali terrę non capte: & procedendo sub monte Hermon, idest, ad radices montis Hermon versus Occidentem, & iste processus est per planitiem montis Libani, quia Libanus dicit magnam terram, quæ in quibusdam locis est plana, & in alijs montuosa, & in planicie hac multi populi habitant, & isti dicuntur habitare ad radices montis Hermon, vel subter montem Hermon, vt patet precedenti capitulo. quia mons Hermon est quadam pars excelsa montis Libani protenta versus Orientem terrę Chanaan, circa latum Septentrionale eius: Libanus autem non solum dicit terram montuosam, sed etiam planam, ideo eius erit pars Hermon.

Baalgad quid.

Situs montis Hermon.

Alia finis. Vel dicendo, quod Hermon sit mons distinctus a Libano erit sensus, quod in planitie, quæ est apud montem Libanum, & coniuncta monti Hermon ex parte aquilonari, erant multi populi, qui dicebantur esse sub monte Hermon, & istorum populorum pars, quæ erat a Baalgad versus Orientem, erat capta a Iudæis, ut patet supra 11. capitu. in parte autem, quæ erat a Baalgad versus Occidentem, erant populi Sidonij, nondum capti.

Situs Emath civitatis. *Donec ingredieris Emath.* Id est tota terra a Baalgad vsque Emath erat in manu hostium nondum capta. Est Emath ciuitas magna in latere Septentrionali terræ Chanaan, ut patet Numeri 34. capitu. signat autem interdum regionem aliquam, quæ est sub imperio ciuitatis illius, & ita accipitur hic, scilicet: Donec ingrediaris Emath, id est terram Emath. Et ponitur hic terminus Septentrionalis, quia omnes, qui erant in terra Libani, siue contra Occidentem, siue contra Septentrionem restabant nondum capti a Iudæis.

Mafferephot quid. *Omnia, qui habitabant in monte Libano.* Id est omnes habitatores montis Libani, qui multi erant, nondum capti erant: computando a Baalgad a parte Orientali versus Septentrionem, & versus Occidentem.

A Libano vsque ad aquas Mafferephot. Id est isti habitatores etiam sunt inter Libanum, & aquas Mafferephot. Est Mafferephot quidam terminus ad partem Occidentis terræ illius circa mare, & a Libano, id est a iugis Libani montis vsque ad aquas Mafferephot extendebatur isti populi, & vniuersaliter tota terra Chanaan, a Baalgad versus Occidentem, & versus latus Septentrionale contra terram Emath erat in potestate Chananzorum. Mafferephot secundum Hebræos est nomen commune compositum ex duobus appellatiuis, scilicet Mayn, & Cerephot, id est aquæ calidæ, vel exurentis. Et dicunt quod iste erat aquæ balnearum: nam balneæ vbi sunt habentes naturalem originem, habent aquam deriuatam de locis attramentorum, & per contactum sulphuris calefiunt. Sed hic non potest accipi tanquam appellatiuum, sed tanquam proprium, ita ut Mafferephot sit nomen loci illius in voce hac, & nihil aliud signet, vel quod vocetur aliqua regio, vel aliquis locus Mafferephot, scilicet aqua calidæ. Nam aliqua loca sunt apud nos, quæ sic vocantur, & alijs similibus nominibus, pro nomine autem communi stare non potest: quia tunc non signaretur hic aliquis terminus limitatus.

Vniuersique Sidonij. Id est præter terram montis Libani vsque Emath, & Mafferephot manserunt omnes Sidonij, qui non fuerunt capti. Est tamen ciuitas Sidon non multum distans a Mafferephot, quia supra vndecimo capitu. dicitur, quod Israelitæ persecuti sunt reges, qui conuenerant ad aquas Meron contra ipsos vsque ad Sidonem magnam, & aquas Mafferephot. Et ista terra non solum non fuit nunc capta, sed etiã nunc quam postea capta est: nam tempore Salomonis, cum erat maxima gloria Iudæorum, & potestas, nondum habuerat regna hæc, quia Hiram erat rex Tyri, sub cuius potestate etiam erant Sidonij, & manentes in terra Libani, & in cunctis regionibus suis exciderunt ligna de monte Libano ad preces Salomonis, ut patet tertio Regum, quinto cap. & non solum non erat ista terra capta tunc, sed etiam Salomon dedit regi Hirã, qui erat Tyrius in terra Galilææ viginti ciuitates Iudæe, ut patet tertio Regum, nono cap. etiam tempore Christi non erant gentes istæ expulsi de sedibus suis: nam cum deambularet Saluator per partem Tyri, & Sidonis, egressa est quædam mulier Chananaea de finibus illis perens sanari a demone filiam suam Matthei decimo quinto cap.

Hiram rex Tyri. Vnde dicendum, quod gentes istæ tandiu perman-

Ferunt, quandiu Israelitæ in terra hac & amplius. Nam expulsis Iudæis de terra illa per bella Romanorum post mortem Saluatoris, non expulsi fuerunt Tyrii, & Sidones, licet ante hoc per Alexandrum vrbes illæ dirutæ sunt, ut patet Alexandreidis libro tertio, circa finem. postea tamen reedificatæ, & in magno honore habitæ fuerunt, cum superessent tempore Saluatoris.

Ego sum, qui delebo eos a facie filiorum Israel. Id est, licet istæ gentes nunc non deletæ sint, ego delebo eas ante Israelitas, ita quod non sint coram facie Israelitarum.

An sit verum quod Deus dixit, ego sum qui delebo eos, cum nunquam omnes deleti sint. *Quæst. VII.*

Dicit aliquis, quod istud verbum Dei non videtur verum, quia nunquam omnes istæ gentes deletæ fuerunt: verum est enim, quod aliqua loca capta fuerunt de terra hac ab Israelitis postea, sicut aliqua loca de terra Philisthiim, & aliqua alia in sortibus, quæ non erant in terra hac computata, quæ partim tempore iudicum, partim tempore regum capta sunt, tamen non fuerunt capta omnia, quia terra Philisthiim non fuit capta, cum etiam tempore regum maneret, quia erat bellum potens omnibus diebus Saulis contra Philisthæos primo Regum, decimo quarto cap. & tempore Dauid multisque temporibus postea fuerunt. De Tyrijs autem & Sidonijs, adhuc magis patet, quia manserunt vsque ad Saluatorem Christum, cum ipse per regionem illam ambulauerit existentibus ibi Chananzis Matth. 15.

Respondendum est, quod omnes istæ gentes deletæ fuerunt a facie filiorum Israel, non quidem quod omnes occiderentur, aut de terra fugerent, sed quia eis subditæ fuerunt, & tributa soluebant, & hoc est delere, quia imponebatur gētibz istis quoddam genus seruitutis, & ista est mors ciuiliis, vel delitio.

Vel dicitur, quod deletæ fuerunt omnes istæ gentes a facie Israel, quia ante erant hostes, & resistentes Israelitis: postea autem factum est, ut non essent hostes, sed ut seruirent eis tributa annua impendentes: ergo deletæ sunt quantum ad esse hostile, licet non fuerunt simpliciter deletæ, & hoc intēdebat Deus in verbis his. Facta fuit autem ista subiectio tempore Salomonis, ut patet secundo Paralipomenon, octauo capitu. cum dicitur: Omnem populum, qui derelictus fuerat de Hethæis, Amorrhæis, & Pherezeis, Heuæis, & Iebusæis, qui non erant de stirpe Israel, & de filijs eorum, & posteris ipsorum, quos non interfecerant posteri ipsorum, subiugauit Salomon in tributarios.

An rex Tyri fuerit subiectus Salomoni. Et quod in monte Libano dominabatur Salomon. *Quæst. VII.*

De rege Hiram, qui dominabatur in Tyro aliquis arguet, quod non fuerit subiectus Salomoni, nam si subiectus esset, non petiisset lignorum libani: potissimum cum traderet ei pro hoc condignam mercedem.

Item quia dicitur tertio Regum, quinto cap. quod rex Salomon, & Hiram inierunt inter se sedus, & erat pax inter eos: si autem esset subiectus Hiram ad tributa Salomoni, non dicerentur talia, quæ sonant equalitatem quandam.

Respondendum est, quod omnes terræ Chananzorum populi, qui residui fuerant subiecti sunt Salomoni, & ei tributa per annos singulos impendebant, ut patet 2. Paralipomenon.

In monte Libano dominabatur Salomon.

Paralipomenon, octauo capitu. de Hiram quoque rege Tyri dicendum est, quod esset subiectus regi Salomoni, sicut ceteri reges. Et patet hoc quia Hiram erat rex super habitatores Tyri, & Sidonis, & in monte Libano, qui apud has vrbes est, cum rex Salomon miserit ad Hiram, ut ipse præscindi faceret cedros, & abietes in libano: si tamen non esset libanus in terra sua, non potuisset hoc facere: in monte tamen Libano dicebatur dominari Salomon, ut patet 2. Paralipomenon, octauo ca. cum dicitur: omnia, quæ voluit rex Salomon edificauit atque disposuit in Libano, & Ierusalem, & in vniuersa terra potestatis sue: in quo patet montem Libanum fuisse sub potestate Salomonis, sed ille erat de potestate regis Hiram, qui dominabatur in Tyro, & Sidone: ergo terra regis Hirã etiam erat subiecta regi Salomoni: maxime quia Hiram erat de regibus Chananzorum, cum non pertineret ad filios Israel, & erat in terra Israelitarum, quia Sidonij, & Tyrii, & tota terra Libani erat de terra Chanaan, ut patet hic, sed omnes huiusmodi fuerunt subiecti regi Salomoni 2. Paralipom. 8. ergo Hiram quoque subiectus fuit Salomoni.

Ad argumentum primum cum dicebatur in contrarium, quod Salomon petiuit obsecrans, sed non fecisset hoc si fuisset subiectus ei. Respondendum est, quod Hiram subiectus fuit Salomoni: erat tamen rex Hiram amicus quondam regis Dauid, ut patet tertio Regum, quinto cap. cum ibi gratias Deo extulerit Hiram, quia dederat Dauid filium sapientem, qui sederet in solio eius, in quo satis apparet eum dilexisse, quod non esset si non fuisset amicus eius. Item quia Salomon cum scripsit regi Hiram pro cessione lignorum Libani dixit: Tu scis voluntatem patris mei Dauid &c. si tamen non esset amicus Dauid non notificasset ei Dauid voluntatem suam: iste enim esset præcipuus, immo solus actus amicorum, scilicet conuere: est autem conuere iuxta Aristote. Ethicorum libro nono. mente, & verbo participare, & non quemadmodum animalia in eodem patci: ob hoc quamquam terra regis Hiram, sicut ceteræ per circuitum subiectæ fuerint regi Salomoni, tamen præferrebat illum Salomoni ceteris regibus, habens non tantquam subditum, sed tanquam amicum, & sic loquebatur ei deprecans, & non iubens: vnde tanta familiaritas inter eos contracta est, quod rex Hiram vocabat regem Salomonem fratrem, ut patet tertio Regum, nono capitu. cum dixit Hiram: hæcine sunt ciuitates, quas dedisti mihi frater.

Ad secundum argumentum patet solutio ex eodem, nam Salomon cum regem Hiram tantum diligeret, non tractabat eum ut subditum, petens ab eo, ut a ceteris, tributa, sed vt equalis sibi habebat, & ob hoc fecit cum illo foedus de tenenda pace: non quidem tanquam Salomon egeret hoc foedere, sed fecit illud propter regem Hiram promittens, quod non moueret bella contra ipsum, & sic patet de omnibus terris, quæ hic habentur quomodo fuerunt subiectæ Israelitis.

Quare omnes ista terra non fuerunt subiecta Israelitis viuentibus Iosue. *Quæst. VIII.*

Quærit aliquis, quare non fuerunt subiectæ omnes istæ terræ Israelitis viuentibus Iosue, cum subiectæ fuerint reliquæ partes.

Respondendum est tres fuisse præcipuas causas.

Prima fuit ad vtilitatem Iudæorum, quia Iudæi cum ingressi sunt in terram Chanaan erant pauci ad implendum totam terram hanc, immo ad replendam saltem Alph. Toft. in Iosue. Pars II.

tertiam partem, & si daretur Israelitis tota terra illa immediate, ut ingressi sunt in terram Chanaan, non potuissent populare eam, & crescerent multæ bestiæ, & serpentes in terra, cum sit terra calida, quæ destruerent gentem Iudæorum, vel magna damna inferrent: melius ergo eis fuit, quod daretur eis solum tanta terra quantum possent occupare, aut parum plus, quã quod tota simul daretur. De hoc Exodi vigesimo tertio capitu. dicitur: Non eijciam eos a facie tua anno vno, ne terra in solitudinem redigatur, & crescant contra te bestiæ, paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augetis, & possideas terram. Idem patet Deuteronomij, septimo capitu. & ista fuit causa cum Israelitæ multas vrbes accepissent, ad quas populandas ipsi non sufficiebant destruxerunt muros eorum, adificia igne vastantes, ut patet supra vndecimo capitu. & ibi declaratum est: si autem sufficissent ad populandum omnes illas, nullam exuissent.

Item ex eadē radice quasi proderat Israelitis, quod non tribueretur eis tota terra simul, sed pars, quia cum non possent totam terram populare, manerent vrbes vacuæ, & veniret alienigenæ, qui in circuitu habitabant, vel residui de populis Chananzorum ad occupandum oppida vacua, & sic semper maneret Iudæis bellum: essentque plura bella. Melius ergo fuit, ut semel pugnarent contra habitatores terræ, & tunc occuparent terram totam, quam vt expellerent illos a principio iterum pugnare deberent contra alios hostes nouiter superuenientes.

Secunda causa fuit propter peccata Iudæorum, quia Iudæi fecerunt contra præceptum domini cum gentibus illis, ideo derelictæ sunt aliq̄ de ipsis gentibus in stimulos Iudæorum. Iusserat enim Deus, vt Israelitæ occiderent omnes Chananzos: neminem sub aliquo pacto seruitutis, aut tributi, vel alias paci, & vitæ donantes Deuteronomij, vigesimo capitu. Israelitæ tamen assumptis vrbibus terræ Chanaan multos de incolis terræ illius, quos delere potuerant non deleuerunt subijcientes eos sibi in tributum, ut patet de filijs Ephraim infra decimo sexto capitu. & de filijs Manasse infra decimo septimo capitu. & de filijs Manasse tribus fecerunt. Vnde prouocatus Deus dedit gentes Iudæis in flagellum, quia sic comminatus fuerat Numeri, trigesimo tertio cap. dicens: si autem nolueritis interficere habitatores terræ, qui remanserunt erunt vobis, quasi clauis in oculis, & læcæ in lateribus, & aduersabuntur vobis in terra habitationis vestræ, & quidquid illis facere cogitaueram vobis faciam. peccatum autem Iudæorum ex hac parte erat, quia fecerunt pactum cum habitatoribus terræ, quod Deus vetuerat Exodi trigesimo quarto cap. & Deuteronomij vigesimo cap. & non confregerunt altaria eorum, lucos & sculptilia, quod Deus iusserat, & facere potuerant, sed propter tributa, quæ recipiebant a gentibus non faciebant, pena autem secuta ex hoc, quod non deletæ fuerunt gentes a facie eorum fuit, quod gentes illæ postea bella mouebant Iudæis, & occidebant ex eis plurimos. Etiam quia dij gentilium erant Iudæis in ruinam. Nam communicantes Iudæi cum hominibus terræ illius, ducebantur ad cultum Deorum tuorum, & tunc Deus iratus tradebat in manus ipsarum gentium, quæ dominabantur illorum affligentes eos, ut patet ex processu totius libri iudicum: nunquam enim Iudæi fuerunt subiecti alicui genti de his, quæ ibi dicitur, nisi quia colebant Deos gentium. Ista præuaricatio, & pena secuta ponitur iudicum secundo c. cum dicitur: Eduxi vos de Aegypto, & inroduxi in terram, pro qua iuravi patribus vestris, & pollicitus sum, vt non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum, ita dumtaxat, vt non seriretis sedus cum

Iudæi nunquam fuerunt subiecti alicui genti, nisi propter idolatriam.

habitoribus terræ huius, & aras eorum subuertere-
ris, & nolueritis audire vocem meam, cur hoc fecistis?
Quamobrem nolui eos delere a facie vestra, vt habea-
tis hostes, & dii eorum sint vobis in ruinam.

Causa tertia fuit ad vtilitatem quãdam Iudæorum,
scilicet, vt essent viri apti ad bellum, & exercitati in ar-
mis, ne penitus ocio marcescerent: si enim Iudæis in-
trantibus in terram Chanaan tota gens illa perijisset,
gentes in circuitu Iudæorum non auderent pugnare
contra Iudæos, videntes quod potentissime vno im-
petu deleuissent gentes Chananæorum: potissimum,
quia non haberent causam pugnandi aliquam contra
Iudæos, cum Iudæi non infestarent gentem aliquam
preter Chananæos, quorum terram possessuri erant,
& sic esset totum tempus Iudæorum ociofum a bellis,
quo fieret, vt filij Iudæorum penitus fierent inepti ad
vsum armorum, & opera bellica, quod magnam im-
perfectionem dicit in quocunque populo: Deus autē
prouidens complemento, & statui perfecto Iudæorū,
dedit eis gentes aliquas, cum quibus haberent exerci-
tium pugnandi. De hoc Iudicum ca. 2. dicitur: Hæ sunt
gentes, quas dereliquit dominus, vt erudiret in eis Is-
raelem, & omnes qui non nouerant bella Chananæo-
rum, & postea discerent filij eorum certare cum ho-
stibus, & habere consuetudinem pugnandi. Et ponun-
tur ibi gentes, quæ habentur hic.

*Quomodo potuerunt reliquia Chananæorum manere in terra
promissionis ex causis prædictis præceden. quæst.
Quæst. IX.*

QUÆRIT nūc aliquis, quomodo potuerint
gentes istæ manere in terra Chanaan ex his
tribus causis, cum ipse inter se repugnantia
quandam habeant: quia duæ earum sunt
ad vtilitatem Iudæorum, & etiam si non peccassent Iu-
dæi, habuissent gentes illas in terra manentes. Tertia
siue media earum est propter peccata Israel, idem au-
tem effectus non inducitur ex repugnantibus causis.

Item videtur, quod peccata Israelitarum non fue-
runt aliquo modo causa, quod relinquerentur gentes
istæ, quia antequam essent peccata Israelitarum relin-
quebantur gentes hæc. Quod patet, quia cum cessauit
Iosue pugnare acquisita terra illa, de qua supra vnde-
cimo capitulo non peccauerant Israelitæ inientes sedus
cum aliquibus gentibus Chananæorum, aut non sub-
uertendo aras eorum, tamen iam manebant gentes,
cum Deus nollet Iosue ultra pugnare, ergo non erat
ista causa quare derelictæ fuerint gentes.

Respondendum est, quod peccata Iudæorum fue-
runt causa, quod istæ gentes manerent in terra illa du-
pliciter, scilicet, peccata facta, & peccata futura, vel
quæ facere possent.

De peccatis præteritis patet in auctoritate supra al-
legata Iudicum secundo, scilicet, quia non subuertere-
runt aras, & quia inierunt foedus cum eis. Peccata futu-
ra erant causa, scilicet, quia Deus volebat dimittere
gentes illas ad puniendum Israelitas, quando peccar-
ent: nam mox istæ insurgent bella ingerentes Iu-
dæis. hoc patet Iudicum tertio, scilicet dimisitq; eos,
vt in ipsis experiretur Israellem vtrum audiret manda-
ta Dei, quæ acceperat per Moysen.

Ad argumentum cum dicitur, quod ex causis con-
trariis non sequitur idem effectus, concedendum est:
& cum dicitur, quod istæ sunt contrariæ causæ, etiam
concedendum est: sed respondendum ad consequens,
quod derelinquere gentes Chananæorum in terra Is-
raelitarum non est totaliter idem effectus, cum sit ad
diuersos fines, & quia ea, quæ sunt ad finem solum sunt
propter ipsum finem, & finis erat hic triplex, ergo cau-

Fsa poterat esse triplex ad hunc effectum: causæ autem
quæ ponuntur hic, non sunt efficientes, sed motiua,
& coincidunt aliquo modo cum finali, & quia tres fi-
nes sequebantur, aut sequi poterant ex hoc effectum, nō
est inconueniens fuisse tres causas motiua ad illum;
& rursus cum isti fines habeant inter se aliquam con-
trarietatem, vel qualemcunque repugnantiam, non
erat inconueniens motiua causas ad illos esse diuer-
sas. Contrarium autem erat Iudæos acquirere ali-
quam perfectionem, vel exaltationem ex præsentia
gentium, & recipere aliquam pœnam, & diminutio-
nem: & tamen contingebat vtrumque recipi ex præ-
sentia gentium relictarum, ergo poterant esse diuer-
sæ causæ motiua, & contrariæ ad hoc, quod relinque-
rentur gentes illæ in terra Chanaan. Ista autem est
summæ Dei solius efficacia, vt ex malis bona elicere
sciat, & possit: quia Deus solus est, cui ipsum quoque,
quod malum est, bonum est, vt ait Boetius, de Conso-
latione libro quarto, Prosa sexta. relinquerent autem
gêtes hostiles in terra Iudæorum malum erat Iudæis,
tamen eis ad duo proficiebat.

Primo, quod eis præsentibus non crescebat bestia,
quæ noceret Iudæis, alias tamē creuissent redacta ter-
ra in solitudinem.

Secundum erat, quod ex eorum præsentia sequeba-
tur experientia Iudæorum in armis, & hoc valde e-
rat vtile, atque laudabile Iudæis: vnde Romani cum
scirent se potentes delere Carthaginem, diu decreta-
uerunt, an Carthago delenda foret, plurimis atque
sapientissimis asserentibus magnam vrbis Romæ fo-
re ruinam Carthaginis dissolutionem, præualuit ta-
men sententia multitudinis, & delata est.

Dicendum tamen adhuc est de causis istis, quod
nō se habent equaliter ad istud causatum, sed ipsa cau-
sa huius effectus est, vt terra non redigeretur in solitu-
dinem, & crescerent bestia contra Iudæos, de quo
Exodi vigesimotertio cap. Et dato, quod non fuis-
sent aliqua peccata Iudæorum præterita, vel possibilis,
& non exigeretur aliqua exercitatio in armis, mansis-
sent Chananæorum quedam gentes, sed non seque-
retur tunc idem effectus, qui si peccarent, quia gentes
relicte propter peccata Iudæorum, relinquebantur, vt
punitur Iudæos: si vero solum staret prima causa, re-
linquerentur gentes istæ, sed non punirent aliquando
Iudæos, nec pugnarent contra eos. Etiam Iudæi non
exercitarentur in armis contra gentes illas, cum illæ
nulla bella mouerent Iudæis non peccatis, & cum
ponuntur istæ tres, vt causæ: prima est vt causa inte-
gra, aliæ sunt vt consequentes. Et quando arguitur, qd
dato, qd Iudæi non peccauissent, nec peccaturi essent
relinquerentur gentes illæ in terra Israelitarum, respō-
dendum est, qd relinquerentur, sed non ad eundem ef-
fectum, ad quem relinquebantur si peccarēt: nam cū
relinquuntur gentes pp peccata Iudæorum, solum re-
linquuntur, vt punitur Iudæos: prima autem causa fa-
ciebat illas relinqui, vt populaturas terræ, & impletu-
ras. tertia fuit relinqui illas, vt præbituras Iudæis exerci-
tationem in armis, & sic quamquã ad quamlibet ista-
rum causarum sequatur relinqui gentes in terra Cha-
naan, quia tamen non erāt facturæ idem omnibus mo-
dis non sequitur penitus idē effectus ex omnibus cau-
sis, & sic quod sequitur gentibus relictis si peccarent
Iudæi: non sequitur si non peccarent, etiam si starent
aliæ duæ causæ. Vnde cuiuslibet harum causarum corre-
spondet effectus determinatus. *Veniat ergo in partem hæ-
reditatis Israel.* Id est, quamquam nondum possideatis
istam terram prænominatam, quia tamen ego deletu-
rus sum omnes gentes hæc a facie Israelitarum, & hoc
certum est, ac si iam deleterentur, veniat terra earum
in partem hereditatis filiorum Israel, id est, diuidatur
terra

Relinque-
tes hosti-
les in terra
Chanaan
ad duo Iu-
dæis profi-
ciebant.

Determin-
qōnis.

terra earum per tribus Israelitarum, & proneniat cui-
libet pars illius terræ, & dicitur veniat, id est diuidatur
nunc, quia vt dictum fuit supra, in principio: Iosue so-
lum diuiserit terram captam, relicta cætera, quæ ad-
huc tenebatur a gentibus: Deus dicit, quod nunc veni-
at in sortem: & hoc fuit, quia postea fecit Iosue ite-
rum diuidere totam terram, siue captam, siue non cap-
tam, cuius descriptio patet infra 15. capitulo. vsque
ad 20. cap. & dicitur in partem hereditatis, quia iam
acceperant Israelitæ vnam partem hereditatis suæ in
terra capta: terra autem nondum habita erat alia pars
hereditatis. *Sicut præcepi tibi.* Scilicet, quod totam ter-
ram diuideres. Hoc colligitur 1. vbi descripsit Deus
omnes terminos terræ Chanaan, & postea dicitur: Cō-
fortare, & esto robustus: tu enim sorte diuides populo
huic terram, pro qua iuravi patribus eorū. Et ibi fuit
preceptum, quia ante hoc nūquam Deus locutus fue-
rat Iosue, vt patet Deuteronomij tertio, & trigesimo-
primo cap.

Et nunc diuide terram in possessionem
nouem tribubus, & dimidiæ tribui Manaf-
se, cum qua Ruben, & Gad possederunt ter-
ram, quam tradidit eis Moyses famulus Do-
mini trans fluentia Iordanis ad orientalem
plagam ab Aroer, quæ sita est in ripa torren-
tis Arnon, & in vallis medio, vniuersaq; cā-
pestria Medaba, vsque Dibon, & cunctas ci-
uitates Schon regis Amorrhæi, qui regnavit
in Hesebon vsque ad terminos filiorum Am-
mon, & Galaad ac terminum Gessuri, & Ma-
chati, & omnem montem Hermon, & vni-
uersam Basan vsque ad Salecha, omne re-
gnum Og in Basan, qui regnavit in Asta-
roth, & Edrai. Ipse fuit de reliquijs Rapha-
im: percussitq; eos Moyses, atque deleuit.
Nolueruntque disperdere filij Israel Gessuri,
& Machati: & habitauerunt in medio Is-
rael vsque in præsentem diem. Tribui au-
tem Leui non dedit possessionem, sed sacri-
ficia, & victimæ Domini Dei Israel, ipsa est
eius hæreditas sicut locutus est illi.

Et nunc diuide terram in possessionem. Non solum intel-
ligitur de terra non capta, sed etiam de tota, quia nūc
noua diuisio facta est, in qua fuit tota terra, & sortes
nouiter distributæ sunt, vt patet ex his, quæ habentur
infra 15. vsq; ad 20. cap. vbi tota terra Chanaan conti-
netur, vt supra declaratum est. *Nouem tribubus, & dimi-
diæ.* Iste solum acceperunt sortem in terra Chanaan
ad occidentalem plagam Iordanis: nam aliæ duæ tri-
bus, & dimidia in plaga orientali Iordanis locatæ sunt,
vt patet hic, & supra 2. atque Num. 32. ca. istius autem
terre nouem tribuum, & dimidiæ describuntur termi-
ni solum Numeri 34. c. & vocatur ibi terra Chanaan,
quasi ipsa sola esset terra Chanaan, sed etiam terra, quæ
sumplerunt duæ tribus, & dimidia erat terra Chanaa,
vt declaratum est supra primo: nam ibi erant Amor-
rhæi, qui erāt vnus de septem populis Chananæorum,
quos Deus tradere promiserat Israelitis.

Et ex hoc falluntur, qui dicunt quod Moyses non
introuit in terram Chanaa, vel terram promissionis;
Alph. Toft. super Iosue. Pars II.

nam ipse introiuit in terram duarum tribuum, & di-
midie cum acquisierit eam, & occiderit Schon regē
Hesebon, & Og regem Basan, vt patet Numeri 21. &
Deuteronomij 2. & 3. & præced. cap. sed illa ita erat terra
promissa, sicut terra nouem tribuum & dimidiæ, cum
Deus promiserit dare terram septē populorum: vnus
autem eorum erat Amorrhæus, cuius terram acceperat
Moyses, ergo in terram promissionis introiuit, sed nō
perambulauit totam terram promissionis, cum non
transierit Iordanem: qui autem dicunt eum non in-
troisse in terram promissionis falluntur ex hoc, quod
Deus iussit ei, quod ascenderet in cacumen Phai-
ge: & quod inde contempleretur terram, quam daturus
erat Israelitis videns illam, sed quod non introisset in
eam, vt patet Numeri, vigesimo septimo cap. & Deu-
teronomij 3. & 32. cap. sed non refertur hoc ad totam
terram promissionis, sed ad quãdam eius particulam,
vel maiorem portionem, quæ est ad occidentem Ior-
danis, & ad illam non introiuit Moyses.

Et dimidiæ tribui Manasse. Fuerat diuisa tribus Manaf-
se in duas partes, vna acceperat hereditatem ante tran-
situm Iordanis ad Orientalem partem eius, reliqua me-
dia tribus nondum susceperat, & ista suscepta heredi-
tatem cum nouem tribubus.

Cum qua Ruben, & Gad possederunt terram. Iste relati-
uum non refert suum antecedens, quia ista media tri-
bus, de qua dictum est immediatè non est illa, quæ sus-
cepit hereditatem cum Gad, & Ruben ad partem
orientalem, sed alia dimidia: ideo debet istud relatiuū
referri ad antecedens, quod non præcessit, scilicet ad
aliam dimidiam tribum. Et est sensus cum qua Ruben
& Gad, id est, & cum reliqua dimidia tribu Manasse,
Ruben, & Gad susceperunt hereditatem ad orientem.

Quam tradidit eis Moyses famulus Domini. Iste duæ tri-
bus, & dimidia susceperunt hereditatem ante reliquas
tribus, quia terra illa erat valde pascualis, & istæ tribus
magis abundabant in pecoribus quam reliquæ, ideo
petierunt terram illam a Moysse Numeri 32. cap. de
conditionibus, cum quibus data est, patet eodem cap.
dicitur tradidisse Moyses, quia tunc ipse vivebat, &
erat princeps, ideo ab ipso petierunt, & a sacerdote E-
leazaro, & ipse concessit: ei enim erat potestas distri-
buendi terram, & distribuisset totam si introisset in
terram trans Iordanem ad orientem.

Famulus Domini. Pro laudis insignio ponitur, quia
in toto populo nemo erat, qui ita fideliter adhereret
Deo, vt ipse, & ob hoc vocauit eum Deus fidelissimū
in tota domo sua, vt patet Numeri, duodecimo capi.
& ad Hebræ. 4.

Trans fluentia Iordanis. Id est ultra aquas Iordanis. Vtra-
que pars vocatur trans Iordanem: siue Orientalis, si-
ue Occidentalis, ideo subiungitur determinatio, sci-
licet.

Ad orientalem plagam. Id est in parte terræ Chanaan,
quæ est ad orientalem partem Iordanis, & ista est ter-
ra duorum regum Amorrhæorum, vt patet hic, & præ-
cedenti capitulo.

Ab Aroer, quæ sita est in ripa torrentis Arnon.

Determino terræ duarum tribuum. Quæst. X.

Hic ponitur terminus terræ duarum tribuum,
& dimidiæ, & diuiditur in duos. Primo po-
nitur tota terra, quam possederunt duæ tri-
bus, & dimidia: secundo diuiditur terra in-
ter illas infra. *Dedit ergo Moyses.*

Circa primum. *Ab Aroer.* Iste est terminus terræ
duorum regum Amorrhæorum, & est in parte Ori-
entali, vbi est verè fons Orientalis totius terræ Cha-
naan.

De ista Aroer aliqui dicebant, quod est in terra Moab in finibus Moabitarum, & Amorrhæorum, quod quidem non repugnabat: nam ciuitas, quæ esset in terra Moabitarum bene poterat esse terminus Amorrhæorum, quia est terminus Moabitarum, & utraque terram diuidit, cum in continuis copulatur partes ad terminum commune, sic terra Moabitarum, & Amorrhæorum copularetur ad ciuitatem Aroer, quia esset in finibus, in quo nihil referebat, an ad Amorrhæos, vel ad Moabitas: sed necessario dicendum esse Aroer urbem in terra Amorrhæorum ad orientalem plagam, patet Num. 32. ubi ponitur inter ciuitates, quæ data sunt tribui Gad, cum dicitur: Igitur extruxerunt filij Gad Dibon, & Astaroth, & Aroer. *Quæ sita est in ripa torrentis Arnon.* Est Arnon nomen scopuli, vel vrbis, & nomen fluminis. Primane conuenit scopulo vel vrbis, & consequenter torrenti decurrenti ad radices vrbis, vel scopuli, & hoc Numeri 21. cap. dicitur: Arnon est in deserto, & prominat in finibus Amorrhæi, si quidem Arnon terminus est Moab diuidens Moabitas, & Amorrhæos: est etiam torrens Arnon transiens per vallem diuidens terram Moabitarum, & Amorrhæorum: in ripa autem torrentis huius circa scopulos Arnon est ciuitas Aroer ex parte terræ Amorrhæorum.

Arnon tria significat.

Situs Arnon.

Situs Aroer.

Et in vallis medio. Id est ista ciuitas Aroer, quæ est in ripa torrentis Arnon est in medio vallis, quia Arnon labitur per medium vallis ex conditione fluuiorum petentium ima, & in medio vallis illius, scilicet circa ripam, est ciuitas Aroer. In Hebræo dicitur. *Et ciuitas in medio torrentis.* Id est ciuitas ista Aroer erat in medio torrentis huius Arnon, sed quia hoc sic intelligendo falsum est, cum nullatenus posset esse ciuitas in medio fluminis, litera nostra mutauit verba, vt seruaret veritatem sententiæ dicens esse in medio vallis, fuisse autem sustentabilis sententia si diceretur, & torrens in medio ciuitatis, scilicet, quod torrens Arnon fluebat per medium ciuitatis Aroer: sic enim est in multis vrbibus, quod flumina transeunt per medietatem earum. Similes autem sententiæ habent aliquando in Hebræo sic patet supra 5. c. in fine, cum dicitur litera nostra, cumque esset Iosue in agro Iericho, leuauit oculos &c. in Hebræo dicitur: Cumque esset Iosue in Iericho, sed manifestum est, quod non erat tunc Iosue in Iericho, sed in Galgalis aliquantum distanter ab vrbe Iericho, sicut ibi accepit Iericho pro agro, vel adiacentibus locis Iericho, ita hic accepit medium torrentis, id est medium vallis, in qua erat torrens.

De Medaba.

Vniuersaque campestris Medaba. Ista est ciuitas in terra Amorrhæorum in regno Sehon, & pertinuit olim ad Moabitas: sicut enim ciuitas Hesebon Metropolis regni Sehon quondam fuit Moabitarum: ita & Medaba multaque alia oppida, de quo Numeri 21. cap. cum dicitur: iugum eorum disperit ab Hesebon vsque Dibon lassu perueniunt in Ophé, & vsque Medaba. Fuit autem postea ciuitas ista pertinens ad tribum Ruben, vt patet infra. *Vsque Dibon.* Est ista ciuitas de pertinentibus ad regem Sehon, & acceperat eam quondam cum ceteris violenter de manu Moabitarum, & est ista ciuitas in fine terra, quæ capta est de manu Moabitarum versus occidentem. Data fuit autem postea in sorte filiis Ruben, vt patet infra in litera. Inter vrbem Dibon, & urbem Medaba sunt magna spatia aliquantulum plana, & aliquantulum montuosa, & illa vocatur campestris ex modo loquendi scriptura, quæ diuidit terram in planam, & campetrem, & montanam. Et quia illa spatia adjacent vrbis Medaba vocantur campestris Medaba, & in his sunt multe populationes, quæ infra vocantur viculi.

Dibon quæ ciuitas fuit, ac eius situs.

Cunctis ciuitates Sehon regis Amorrhæi. Id est acceperunt duæ tribus, & dimidia ciuitates, quas possederat

rex Sehon, siue pertinentes ad sedem regni sui Amorrhæi, siue quas bello captas a Moabitis regno suo admiscuit. vocatur Sehon rex Amorrhæus, quia ipse, & rex Og erant de genere Amorrhæorum, qui erat vnus de septem populis terre Chanaan. *Qui regnavit in Hesebon.* Nomen vrbis est Hesebon, & non terre, vt patet Num. 21. ubi vocatur vrbis Hesebon, idem patet Num. 32. Ista urbem reedificauerunt filij Ruben ad pondum ibi vxores suas & paruulos, cum transferunt Iordanem cum reliquo Israel ad pugnandum contra Chanaanos Numeri 32. & in sortem eorum prouenit, vt patet infra. Dicitur regnasse Sehon in Hesebon, non quidem quasi nullam aliam haberet urbem, cum plurimas haberet, sed quia ista erat Metropolis, cum esset excellentior, & in ea magis habitabat quam in reliquis: sicut rex Og dicitur habitasse in Astaroth, vt patet infra, & sequenti cap. & forte denominatus est ab hac vrbe, quia gloriose se putabat in eo, quod bello acquisierat quam in eo quod hereditaria successione a progenitoribus acceperat, & proculdubio sic est, quia possidere nihil gloriæ habet, acquirere autem, & gloria, & laboris admixtas habet particulas.

Vsque ad terminos filiorum Ammon. Regnum Sehon regis coniungitur in toto latere Meridiano filijs Moab, in latere autem aquilonari coniungitur Ammonitis, & Gessuri atque Machati, & tangit Ammonitis in latere hoc vsque ad partes occidentalis lateris iuxta torrentem Iaboth: nam Iaboth est torrens coniunctus vrbibus Ammonitarum, vt patet Deute. 2. c. cum dicitur: Omnes tradidit nobis dominus absque terra filiorum Ammon, ad quæ non accessimus & cunctis, quæ adiacent torrenti Iaboth, & magis clare præceden. cap. scilicet dimidijque Galaad vsque ad torrentem Iaboth, quæ est terminus filiorum Ammon. De torrente isto constat, quod sit apud Iordanem distans leuca vna, vt patet in libro de diuisione Terræ sanctæ. Iordanis tamen est terminus occidentalis terræ istorum duorum regum Amorrhæorum, cum sit terminus Orientalis terræ nouem tribuum, & dimidiæ, vt patet Num. 34. & iste duæ terræ sunt adiunctæ: ergo terra Ammonitarum tangit terram regis Sehon in latere aquilonari vsque ad occidentem, vel quasi: sed non tangit in toto latere aquilonari, quoniam terra Gessuri, & Machati etiam sunt termini aquilonares regni Sehon.

Quid sit Iaboth.

Et Galaad. Est Galaad terminus Occidentalis regni Sehon, & terminus orientalis regis Og, quia iste mons diuiditur, & medietas pertinet ad regem Sehon, reliqua autem medietas ad regem Og, vt patet Deuter. 3. & præcedenti cap. & hic.

Ad terminum Gessuri, & Machati. Id est coniungit regnum Sehon monti Galaad apud terminos Machati, & Gessuri, quia ista regna contingit terram regis Sehon in latere aquilonari, ubi coniungitur monti Galaad ex latere occidentis. Ex hoc patet, quod supra dicebatur, quod Gessuri non sit apud terram Philistinorum in latere Meridiano terræ nouem tribuum, & dimidiæ, sed in terra duarum tribuum & dimidiæ, apud regnum Sehon: ibi tamen nominata fuit terra Gessuri ex causa ibi assignata. Nisi quis dicere voluerit esse terram Gessuri apud terram Philistinorum aliam ab hac, de qua hic dicitur, & vtrunque satis stat. ista terra Gessuri est in qua Absolon mansit exul, & transfugus cum occidit fratrem suum Ammon, de quo 2. Reg. 13. & 14. erat enim ibi auus suus maternus, quia acceperat Dauid in vxorem filiam regis Gessuri, & genuit ex ea Absolonem, de quo secundo Regum 3. cap. Iste duæ terræ Gessuri, & Machati, quamquam aliquo modo pertinere possent ad Israelitas, tamen non delerunt habitatores terrarum illarum Israelitæ, vt patet infra.

Omnium.

In monte Hermon dominatus est rex Og.

Omnemque montem Hermon. Dicit aliquis contra, quia non fuit totus mons Hermon in potestate duorum regum Amorrhæorum, sed pertinebat ad terram nouem tribuum, & dimidiæ, & supra præcedenti cap. ponitur mons Hermon, tanquam terminus occidentalis extrinsecus, cum dicitur: ab Aroer vsque ad montem Hermon in terra duorum regum Amorrhæorum.

Respondet aliquis, quod non ponitur hic totus mons Hermon, tanquam pars terræ duorum regum Amorrhæorum, sed tanquam terminus terræ huius, scilicet, quod vsque ad montem Hermon accedebat terra illa: quia erat mons Hermon terminus occidentalis, & sic accipitur præcedenti cap. quod ista terra extendebatur ab Aroer vsque ad montem Hermon. Sed non potest hoc stare, quia necesse est, quod aliquid de monte Hermon esset in terra duorum regum Amorrhæorum, cum dicitur præcedenti cap. quod rex Og dominatus est in monte Hermon.

Item si poneretur hic pro termino mons Hermon non conuenienter diceretur, quod accedebat terra duorum regum Amorrhæorum vsque ad omnem montem Hermon, sed solum vsque ad montem Hermon: nam si velimus accipere proprie totum montem Hermon, non accedebat terra duorum regum Amorrhæorum ad omnem montem Hermon, alioquin daretur, quod omnia latera montis illius rangerentur a terra duorum regum Amorrhæorum, quod falsum est, quia mons iste ingreditur terram nouem tribuum, & dimidiæ versus occidentem ad terram Sidoniorum, & ad radices eius in planitie montis Libani multi populi habitant, vt patet supra 11. & supra in litera.

Item non stat ista expositio, quod patet ex adiunctis, scilicet omnem montem Hermon, & vniuersam Basan, in quo apparet ista similiter poni, sed Basan non ponitur tanquam terminus, sed magis tanquam pars terræ regis Sehon, vt patet præcedenti cap. & Deuteronomij 3. ergo totus mons Hermon non ponitur hic, tanquam terminus, sed tanquam pars terræ duorum regum Amorrhæorum.

In quo dicendum est, quod ponitur hic mons Hermon, tanquam pars terræ duorum tribuum, & dimidiæ, cum fuerit pars terræ duorum regum Amorrhæorum, sed quedam pars eius non magna, quam ponere cogimur, quia præcedenti cap. dictum est, quod dominatus est rex Og in monte Hermon, totus tamen quasi mons Hermon erat in terra nouem tribuum, & dimidiæ: est autem quasi in latere aquilonari terræ illius, & protenditur ad partem occidentalem, quasi per totum latum aquilonare transiens per planiciem montis Libani, & ad radices huius montis multi reges, & populi habitabant, vt patet supra 11. cap. cum rex Iabin conuocauerit in pugnam contra Iosue omnes reges habitantes ad radices Hermon: pars tamen quedam montis huius in parte orientali transit in terram duorum regum Amorrhæorum, & in illa dominatus est rex Og, de quo dicitur præcedenti cap. & dominatus est in monte Hermon. Vocatur autem ista particula totus mons Hermon, quia forte erat diuisa a reliquis partibus, quasi per se sit vnus mons; sicut interdum est in alijs montibus, qui protenduntur in longum, quoniam interdum diuiduntur in multos colles intercedentibus vallibus, & planiciibus: & tunc quilibet illorum collium videtur per se quasi vnus mons, ista autem particula montis Hermon est ad partem occidentalem terræ regis Sehon, ubi coniungitur terræ nouem tribuum, & dimidiæ.

Quid Basan ac eius situs.

Et vniuersam Basan. Ista est regio quedam in terra regis Sehon, a qua ipse vocabatur rex, vnde dicebatur rex Basan, & fuit olim terra gigantum: in ea enim habitauerunt Raphaim de quorum reliquijs fuit rex Og, Alph. Tost. super Iosue, Pars II.

De hoc Deuterono. 3. capi. scilicet, cuncta Basan terra gigantum vocatur. Fuit autem ista regio Basan tradita in sortem dimidiæ tribui Manasse, vt patet Deuter. 3. & Num. 32. & infra, in litera.

Vsque ad Saletha. Ista est ciuitas in regno regis Og, vt patet præcedenti cap. cum dicitur, quod dominatus Ietha sit ac est in monte Hermon, & in Saletha: est autem in extremitate terre Basan, quod patet, cum dicitur hic vniuersam Basan vsque ad Saletha. *Omne regnum Og.* Id est omne regnum regis Og ceperunt, & istud erat in Basan. Non quidem, quod totum regnum eius esset in Basan, quia præter regionem illam aliam habebat, sed quia principium, & caput regni eius erat Basan, vt supra declaratum est præcedenti cap.

Quid Saletha sit ac eius situs.

Qui regnavit in Astaroth. Astaroth non est regio, sed ciuitas, vt patet infra ubi Astaroth, & Edrai vocantur vrbes, & hanc urbem extruxerunt filij Gad cum transferunt Iordanem, cum nouem tribubus, & dimidia ad pugnandum, vt patet Numeri 32. cap. Est autem ista ciuitas in terra Basan, nam in hac vrbe erant Raphaim, id est gigantes, cum pugnaverunt contra eos reges, qui veniebant cum Chodorloamor, vt patet Genes. 14. cap. percussit Raphaim in Astaroth Carnaym. Terra autem gigantum erat Basan, qui vocantur Raphaim, de quibus erat rex Og, ideo in hac terra Basan erat Astaroth. Erat autem de ciuitatibus præcipuis regni, & ob hoc in ea morabatur rex Og, & fuit ibi caput gigantum. *Et Edrai.* Ista est alia ciuitas regni Og, & videtur esse circa limites regni: nam cum rex iste exiit obuiam Iudejs pugnaturus venit in Edrai, vt patet Numer. 21. & Deuteronom. 3. erat etiam ista de præcipuis ciuitatibus regni, ideo nominata est, sicut Astaroth, & ita reges interdum in denominationibus suis ponunt quosdam vrbes præcipuas regnorum suorum. Est autem ciuitas Edrai in regione Basan in terra gigantum, sicut ciuitas Astaroth, vt patet infra in litera, & data est in sorte filijs Manasse dimidiæ tribui, vt patet infra.

Quid sit Edrai ac eius situs.

Ipsæ sunt de reliquijs Raphaim. Id est Og rex fuit de stirpe Raphaim, id est quorundam gigantum, qui vocati sunt Raphaim; fuit autem de reliquijs, quia quando ipse erat nullus alius de gigantibus supererat, vt patet Deuteronom. 3. scilicet solus quippe Og restiterat de stirpe gigantum, & accipiuntur ibi gigantes pro illis, qui vocantur Raphaim, de quibus nulli supererant. De alijs autem gigantibus multi erant tunc in vrbibus Gaza, Geth, & Azotho, & in Hebræo, Dabir, & Anab, & in montibus Iude, & Israel, vt patet sup. 11. De quo ibi magis declaratum est, & præcedenti cap. Hic autem seruauit litera nostra proprietatem magis quam Deuter. 3. e. vnde cum dicere debuisset solus quippe Og restiterat de stirpe Raphaim, dixit de stirpe gigantum, quos Hebræi vocant Enacim. *Percussitque eos Moyses.* Id est Moyses cum exercitu Israelitarum occidit reges istos, vt patet præced. cap. & Num. 21. & Deuter. 2. & 3. ca. nullos alios autem reges occidit Moyses in terra Chanaan, sed reliquos occidit Iosue, vt patet præced. ca. *Atque delensit.* Id est, non solum occidit sed etiam totaliter destruxit nullum dimittendo de populo horum regum. delere enim totalem eradicationem notat. *Nolueruntque disperdere filij Israel Gessuri, & Machati.* Ex hoc patet, quod supra dicebatur, terram Gessuri esse apud terram duorum regum Amorrhæorum. Nam cum dictum est de destructione regnorum duorum subiungitur, quod noluerunt Israelitæ pugnare contra regnum Gessuri & Machati, sed permiserunt incolas terræ huius habitare inter Israelitas, tamen si non essent ista regna apud terram duorum regum Amorrhæorum, nihil attineret dici, quod noluerunt Israelitæ delere ea, sed postea diceretur cum ageretur de alia terra,

Situs Gessuri.

Terra, apud quam essent Gessuri, & Machati, & satis est patet, quia Deuteronom. 3. ubi solum agitur de terra duarum tribuum, & dimidia dicitur, quod terra ista peruenit vsque in Gessuri, & Machati. Terra tamen Philistinorum nequaquam potest contingere terram duorum regum Amorrhæorum, quia ista est maxime orientalis in tota terra Chanaan, & terra Philistinim est maxime occidentalis & meridiana, ut declaratum fuit supra.

De istis duobus regnis dicitur, quod non deleuerunt Israelitæ, & non sine causa, quia erant contingencia terrarum duarum tribuum, & dimidia, & aequaliter inter terram illam ambiunt partes quedam horum regnum, cum dicatur immediate, quod habitauerunt Gessuri, & Machati inter filios Israel vsque in presentem diem.

Quomodo Gessuri, & Machati remanserunt in terra Chanaan, & non deletæ fuerunt ab Israelitis, & quæ gentes erant. Quæst. XI.

Vnde aliquis miraretur quomodo Israelitis stantibus in terra mansissent gentes illæ in terra illa. Et respondetur, quod manserunt quia Israelitæ noluerunt delere habitatores terrarum illarum: vnde postea confederati fuerunt Israelitis: nam Dauid accepit uxorem filiam regis Gessuri. 2. Regum 3. ca. De his gentibus potest dupliciter dici. Vno modo, quod Machati, & Gessuri erant quedam regna parua de stirpe Amorrhæorum, & pertinebant ad terram Chanaan.

Alio modo, quod erant de gentibus alijs non pertinentibus ad Chanaanos, sed solum coniuncti erant terræ duorum regum Amorrhæorum. Primum dicit alijs forte esse rationabilius: ad hoc autem positum fuit hic, & est responsio: sed contra, nam cum Machati, & Gessuri essent de Chanaanais, quomodo remanserunt omnes enim Chanaanos occidere debebant Israelitæ.

Et tunc respondetur, quod remanserunt, quia Israelitæ noluerunt eos delere. Sed hoc satis est a vobis, & non videtur stare: nam Deus iusserat, quod omnes Chanaanais deleuerentur. Sed Israelitæ poterant delere Gessuri, & Machati, & noluerunt, ut patet in litera, cum dicitur, quod Israelitæ noluerunt delere eos: ergo non videtur fuisse de Chanaanais, alioquin satis peccaret Israel dimittendo illos.

Et si arguatur, quod cum Iosue introiit in terram Chanaan trans Iordanem multa oppida reliquit non capiens, ut patet supra in litera, & tamen erant de gente Chanaanorum.

Respondendum est non esse simile, quia Iosue non dimisit loca illa tanquam volens, sed quia debellare non potuit nolente domino tradere in manus eius, aut iubente ne pugnaret contra gentes illas: Deus quippe dicit, quod ipse noluit tradere in manus Iosue, ut patet Iudicum 2. cap. & 3. Gessuri autem, & Machati solum manserunt volentibus Israelitis, ergo peccauissent si essent de Chanaanais.

Sed adhuc dices satis cõcedi posse hoc, nam etiam in terra nouem tribuum, & dimidia Israelitæ reliquerunt multa loca volentes, ut habitatores illorum efficerent tributarios, ut patet in tribu Ephraim. infra 16. & in tribu Manasse. infra 17. & Iudicum 1. capit. ita ergo relinqui poterat Gessuri, & Machati in terra duorum regum Amorrhæorum, ut sub tributo seruirent.

Respondendum est non stare, quia isti, qui reliquerunt loca ista gentium non delentes habitatores, nec subuertentes aras Deorum peccauerunt grauiter, & Deus eis durè improperauit dicens, quod quia hoc fecerant deletæ non fuerant gentes illæ, ut haberent ho-

stes, & dii illarum essent in ruinam Iudæis Iudicum 2. cap. Gessuri tamen, & Machati fuerunt de relicta illa tempore Moyse, quia ipse fuit, qui subegit terram duorum regum Amorrhæorum, & occidit illos, ut patet hic: ergo non est vltatenuis suspicabile, quia talia faceret Moyse grauiter peccans: potissimum cum ipse ex mandato Dei pronunciaisset Israelitis ne talia facerent Deuteronom. 20. cap. potissimum, quia Moyse non moueretur cupiditate tributorum ad dimittendum gentes illas in terra Israel; non est ergo dicendum quod fuerint de Chanaanais.

Item patet efficaciter, quia Dauid accepit in vxorẽ filiam regis Gessuri, ut patet 2. Regum 3. non tamen accepisset eam si esset de Chanaanais, quia veritum erat in lege accipere huiusmodi feminas. Exod. 34. & Deuteronom. 7. & ex hoc Salomon fuit valde increpitus, quod accepisset vxores de Hethæis, & Chanaanais, quas Deus vetuerat copulatusque est eis ardenti amore. 3. Regum 11. cap.

Alius modus conuenientior est, scilicet quod sint Machati, & Gessuri de alijs gentibus non pertinentibus ad Chanaanos: erant tamen in limitibus terræ Chanaan, sicut Moabitæ, & Ammonitæ: causa tamen quare ponitur de istis gentibus, quod non accepit terram earum Israelitæ, fuit quia Deuteronom. 2. dicitur, quod accepit omnia loca præter ea, a quibus Deus prohibuit illos, sicut terra Ammonitarum, & Moabitarum. Gessuri tamen, & Machati non erant de locis, a quibus Deus vetuerat Iudæos, ergo quamquam non essent de terra Chanaan accipere potuissent, & quia non acceperunt exprimitur, quod non acceperunt terram illam, quia noluerunt delere habitatores eius.

Ideo dicendum est ista duo regna, non pertinuisse ad terram Chanaanorum, & ob hoc dimisit illa Israelitas: non quidem quod obligarentur ad non pugnandum, quia non erat de Chanaanais, sed quod ob hoc, quod non erant de Chanaanais, poterant dimittere eos, ne caperent, aut pugnarent contra illos. Habitaueruntque in medio filiorum Israel vsque in presentem diem. Idest isti duo populi, vel gentes habitauerunt inter Israelitas vsque ad tempus, quo liber iste scriptus est, scilicet vsque ad Samuelem, qui fuit in principio regnum Israel, & ipse scripsit librum hunc, & non solum vsque tunc, sed etiam postea tempore Dauid manebant, cum ipse accepit filiam regis Gessuri in vxorem. 2. Reg. 3. c. & manserunt deinde, cum esset Absalon magnus, & occidisset fratrem suum maiorem, nam confugit in Gessuri. 2. Reg. 14. postea autem non legitur fuisse aliquam harum gentium deletam, aut terram eorum occupatam. Tribui autem Leui non dedit possessionem. Hoc dependet ex prædictis. Nam dictum fuerat, quod duabus tribubus, & dimidia data est terra duorum regum Amorrhæorum, & nouem tribubus, & dimidia, diuidenda erat tota terra Chanaan. Non restabat ergo aliquid pro tribu Leui, & hoc dicitur hic, scilicet tribui autem Leui non dedit possessionem.

An Leuitæ acceperint hereditatem cum acceperint quadraginta octo vrbes. Quæst. XII.

ARGVET aliquis, quod Leuitæ acceperunt hereditatem, quia data sunt eis ciuitates 48. Nume. 35. c. de quibus infra. 21. & istæ sunt fors quedam, nam tribui Simeon non prouenerunt tot ciuitates, & quibusdam alijs tribubus computando infra. a 16. vsque ad 20. ca. Respondendum est quod differant Leuitæ in non accipiendo hereditatem a reliquis Israelitis dupliciter. Primo, quia cuiuslibet tribui Israelitarum fuit assignata aliqua fors, ut patet hic de duabus tribubus, & dimidia, & deinde de nouem,

Samuel fuit in principio regni Israel.

Leuitæ nec vineas plantabant, nec agros colebant.

& dimidia. Et magis hoc apparet inductiue. a c. 15. vsque ad 20. acceperunt tamen Leuitæ, & sacerdotes aliquas vrbes in eleemosynam ad habitandum, quia alias non habuissent locum in terra Chanaan, & istæ sunt 48. vrbes, de quibus Nume. 25.

Et si aliquis dicat, quod istas vrbes receperunt Leuitæ in Sortem, sicut alia tribus receperunt reliquam terram.

Dicendum est non stare, quia non fuit posita aliqua fors pro vrbus istis, sed qualibet tribus dedit aliquas vrbes de suis, fuit autem modus, quod tota terra primo diuisa fuerit non manente aliquo loco, & factæ sunt Sortes pro 12. tribubus: pro Leuitis autem nullus locus mansit, sed postea quælibet tribus in eleemosynam quodam modo dedit aliquas de vrbus suis, & sic datae sunt 48. vrbes Leuitis. De hoc infra 21. capi. possessio autem denominatur aliquid hereditarie veniens, & receptum in titulum: Leuitæ autem non susceperunt tanquam ex iure suo, sed in eleemosynam, ideo non dicuntur habere possessionem.

Secundo differunt Israelitæ reliqui a Leuitis in habendo possessionem, quia Israelitæ diuiserunt inter se vrbes, & territoria sua, agros, & vineas, & reliqua loca, Leuitæ autem quamquam acceperunt hereditatem, scilicet ciuitates necessarias: tamen non acceperunt cum eis terminos, vel territoria vrbum ad agros, vel vineas, quia ipsi nihil horum habebant, sed territoria ciuitatum Leuitarum cedebant vrbus propinquis Israelitarum: ipsi autem solum habebant in circuitu vrbum Suburbana quedam habentia in longitudine cubitos mille ad omnem partem vrbis, & ista erant solum ad pacem pecorum, quia Leuitæ non plantabant vineas, nec agros colebant propter duo.

Primo quia non poterant semper vacare agricultura: cum semper deberet ministrare multi illorum in loco Sanctuarij: & potissimum erat hoc de sacerdotibus. De ministracionibus, & temporibus ministrandi, & distributionibus ministrorum, & ministracionum patet 1. Paralipo. a cap. 23. vsque ad 28.

Secunda causa erat, quia non indigebant sacerdotibus, & Leuitæ hac vacatione cum reductis decimarum sufficerent eis, sacerdotibus autem sufficiebant oblationes, & alia iura, de quibus Numeri 18. Non ergo fuit data terra, in qua agros colerent, aut vineas plantaret, sed solum haberent pacem pro pecoribus suis, & huius causa erat, quia Leuitæ recipiebant decimas Israelitarum, & quia inde proueniebant pecora, & alia iumenta in decimam, indigebant Leuitæ locis, in quibus pascerent pecora: hæc autem erant suburbana apud vrbes. De hoc Nume. 35. dicitur: Præcipe filiis Israel, ut dent Leuitis de possessione sua vrbes ad habitandum, & suburbana earum per circuitum, ut ipsi in oppidis maneant, & suburbana sint pecoribus atque iumentis. Quare autem Leuitæ non acceperunt hereditatem agrorum, & vinearum, sicut ceteri Israelitæ, declaratum fuit magis Deuteronomo. 18. & ibi vide. Ob hoc ergo dicitur de Leuitis, quod non receperunt hereditatem: nam hereditas vocatur hic, ex qua fructus proueniunt, quod magis conuenit agris, & vineis quam vrbus: quia ibi est usus rei pro fructu, & nullus alius fructus, ideo quamquam darentur eis vrbes, non dicitur data hereditas.

Sed sacrificia, & victima Dei Israel ipsa est hereditas eius. Quia non fuit data Leuitis hereditas, sicut ceteris tribubus, fuit tamen aliquid datum equipollens hereditati, scilicet sacrificia, & victime: nam sicut ceteri Israelitæ sustentabantur de agricultura habentes fundos agrorum, & vinearum: ita Leuitæ sustentabantur de fructibus, qui proueniebant ex oblationibus, & sacrificijs.

Pro quo sciendum, quod nullus de tribu Leuitica accepit aliquam possessionem agrorum, & vinearum inter Israelitas, sed omnes sustentabantur de prouentibus Sanctuarij. Considerandum etiam, quod Leuitarum erat duplex status, quidam erant, qui vocabantur sacerdotes, & faciebant sacrificia atque ceteras ministraciones in Sanctuario, de quibus dictum est Leuiti. 21. & Numeri. 3. & isti erant solum de genere Aaron, si quis autem aliorum, siue Leuitarum, siue non Leuitarum attentaret explere aliquam ministracionem pertinentem ad sacerdotes, moriebatur, ut patet Nume. 3. & 18. & sic factum est de Core, & socijs suis Numeri. 16. Alij autem erant de Leuitis, qui non pertinebant ad sacerdotes, quia non erant de stirpe Aaron, sed de tota alia progenie Leui, scilicet de Gersonitis Caathitis, & Meraritis, & hi solum habebant officium custodiendi vasa Sanctuarij, in quibus ministrabant sacerdotes, & portabant ea de loco ad locum cum portanda essent castra: castra metabantur etiam in circuitu Sanctuarij, cauentes ne quis accederet ad illud. De hoc Nume. 1. & 3. cap. ad ministrandum autem in vasis intra Sanctuarium accedere non audebat: alioquin moreretur. Nec solum ad ministrandum, sed etiam videre illa nuda non licebat, quod si viderent morentur, ut patet Numeri 4. & 1. Reg. 6. de Bethsamitibus, qui viderunt arcam domini. Isti autem Leuitæ secundi gradus vocabantur Leuitæ solum: primi vero, qui erant de genere Aaron, vocabantur sacerdotes. Vtrique tamen erant Leuitæ quantum ad genus: licet non quantum ad officium. Leuitæ autem duo notat, scilicet lineam progeniei, & gradum ministerij: omnes autem hi sustentabantur de iuribus Sanctuarij, & nullus susceperat agros, nec vineas ad colendum: sed diuersimode prouidebatur his de iuribus Sanctuarij.

Nam Leuitæ secundi gradus, qui sunt Leuitæ, & non sacerdotes, accipiebant sola iura decimarum, ita quod omnes decimæ darentur Leuitis a filijs Israel, & nullæ prouenirent sacerdotibus, & his solis contenti vinebant Leuitæ. De hoc Nume. 18. cap. sacerdotes autem habebant alia iura. Pro quo sciendum, quod inter sacerdotes erat ordo, quia quidam erat semper sacerdos magnus vsque ad mortem, alij omnes vocabantur sacerdotes minores. Et iste sacerdos magnus habebat excellentiam super ceteros in potestate sacerdotali, sicut Episcopi, vel Papa possunt aliquid quod non possunt minores clerici, & non solum poterat iste aliquid super ceteros quantum ad id, quod erat iurisdictionis: sicut in nouo testamento potest Papa super episcopos, vel archiepiscopus super episcopos, sed etiam aliquid quantum ad id, quod erat ordinis. Nam summus sacerdos solus poterat facere sacrificia in die propitiacionis, nulli autem alij licebat, ut patet Leuiti. 16. Etiam summus sacerdos solus poterat ingredi in sancta Sanctorum ad expiandum in sanguine, aspergendo illum contra propitiatorium, & si quis conareret ingredi illum præter summum sacerdotem, moreretur, ut patet Leuiti. 16. & ad Hebræ. 9. c. nec solum hoc, sed etiam si quis de minoribus sacerdotibus esset in tabernaculo, quando ingrederetur summus sacerdos in sancta Sanctorum, moriebatur, ut patet Leuiti. 16. Iste summus sacerdos non eligebatur, sed per lineam veniebat, scilicet, quod primogenitus summi sacerdotis erat summus sacerdos, & sic per totam lineam filiorum Aaron. De hoc declaratum est Exodi 29. & Leuitici 6. cap. Iste summus sacerdos habebat maiora iura inter ceteros sacerdotes: erant enim quedam iura summi sacerdotis propria, in quibus non communiçabatur cum alijs sacerdotibus, & istud est in decimis, quia ut dictum est decime pertinebant ad Leuitas, qui non erant sacerdotes, & nihil ad sacerdotes. postquam tamen

Duplex erat status Leuitarum.

Ordo inter sacerdotes veteri test.

Iura summi sacerdotis veteri testam.

ramen ipsi suscipiebant decimas, tenebatur de illis dare rursus decimam summo sacerdoti, quæ erat centesima pars fructuum totius Israel. De hoc Numeri 18. & extra de decimis cap. 1. si autem darent Leuitæ istas decimas iniusticienter sacerdoti magno, vel non darent de bonis partibus, imputabatur eis ad peccatū velut Israelitis. De hoc Nume. 18. capit. sacerdotes autem minores cum ipso summo sacerdote habebant rursus alia iura communia inter se, scilicet primitias fructuum, & pecorum, vt patet. Numer. 18. & hoc in omnibus tribus generibus primitiarum, de quibus declaratum est Exodi 13. & Nume. 15. habebant etiam iura redemptionis primogenitorum. Nam quodlibet primogenitum masculinum redimebatur, & precium suum erat 5. scilorum in hominibus, qui proueniebāt sacerdotibus. De hoc Nume. 3. & 8. In primogenitis autem pecorum, & iumentorum aliter fiebat: nam primogenita immolantia offerebantur, & fuso sanguine eius ad expiationem altaris, & cremato adipe tā pellis quam carnes pertinebant ad sacerdotes, animalia autem immunda redimebantur dato precio, vel facta commutatione, de quo dictum est Exod. 13. & 34. atque Nume. 18. Item omnia vota pertinebant ad sacerdotes: nam si quis uouisset aliquid Deo, non cedebat in ius Sanctuarij, sed in ius sacerdotum. De quo preallegato ca. habita tamen ad hoc distinctione quā posuimus Leui. 17. & Nume. 5. Item pertinebāt oblationes, & dona data Deo ad sacerdotes Numeri 18. Amplius pertinebant iura omnium sacrificiorum holocaustorum, hostiarum pacificarum, pro peccato, nō quidem, quōd de his proueniret omnes carnes sacerdotibus, sed aliqua iura. Nam de holocausto sola pellis eis proueniebat, combustis omnibus carnibus; de quo Leui. 1. & 6. De hostia pacifica proueniebat pectus sculum, & armus dexter Leui. 7. & 10. cap. & Nume. 18. De hostia pro peccato erat duplex, quia si sanguis eius introduceretur in tabernaculum cremabatur tota tam pellis quam carnes, & non proueniebat quippiam sacerdotibus, vt patet Leui. 4. & 6. si autem non introferretur sanguis hostiæ in tabernaculum, cedebant omnes carnes, & pellis sacerdoti, dempro solo sanguine, & adipe, quæ proueniebant in iura Dei, vt patet Leui. 6. Et non solum cedebant partes carniū in sacrificijs in ius sacerdotum, sed etiam partes libaminum: erant enim libamina similia, id est farina alba, vinum, oleum, sal, & thus, de quibus proueniebat fors quadam sacerdotibus. De his Leui. 2. & Nume. 15. c. de modo autem, quo diuidebant sacerdotes inter se iura sacrificiorum declaratum fuit Leui. 6. De iuribus autem sacerdotibus explicatius dictum est Nume. 5. de his etiam in litera patet Nume. 18. & Deuteron. 18. de istis dicitur hic, quōd erant Leuitis pro hereditate, quia siue Leuitis iura sua, siue sacerdotibus sua sufficiebant ad sustentationem: sicut popularibus hereditates agrorum, & vinearum dabant sustentationem. Et cum dicitur hic, quōd sacrificia, & victimæ ipsa sunt hereditas eius nō potest intelligi de omnibus Leuitis, sed solum de sacerdotibus, quia illi nihil percipiebāt de sacrificijs, & victimis alijsque iuribus, sed de solis decimis viuebant, vt declaratum est: nisi forte acciperentur victimæ, & sacrificia generaliter pro omnibus iuribus Sanctuarij largē lumendo: proprie autē solum pertinent ad sacerdotes, & adhuc nō exprimitur omnia iura sacerdotum, vt patet ex supra declaratis. Nam vota, & redēptiones primogenitorum, & primitiæ nō pertinent ad sacrificia, & victimas.

Item sciendum cum ponantur hic sacrificia, & victimæ, quōd possunt poni tanquam idem, vel diuersa: communi enim nomine victimæ sacrificia vocantur, victimæ autē vocantur, quia ferro victrice cadunt

Victima quid sit proprie.

F iuxta illud Ebrardi. *Victima, quæ cecidit ferro victrice vocatur Hostibus a domitis hostia nomen habet.* Et tunc nihil addit vnum ad alterum. Alio modo accipitur victima solum pro sacrificio carniū, & sacrificium pro libamentis. Nam de pane oblato nūquam victimam denominamus: sacrificium tamen interdū fit, quia similia oblata in libamento vocatur sacrificiū, vt patet Leui. 2. & Nume. 15. & tunc erit sensus, quia iura Leuitarum essent in partibus carniū de sacrificijs, & in sacrificijs, quæ sunt de similia, & alijs libamentis, sensus tamen verus literæ huius est, quōd per victimas, & sacrificia accipiuntur omnia iura sacerdotum, & Leuitarum qualiacunque illa sint, & est sententia, quōd quia Leuitæ receperunt iura Sanctuarij in partem suam, non debuit eis dari aliqua alia hereditas cū Israelitis. hic autē ponitur expressius hoc, quia Nume. 18. & 35. & Deuteronom. 18. vbi dicitur, quōd Leuitæ non acceperūt hereditatem inter ceteros, quia Deus fors illorum est, id est, quōd ea, quæ datur eis pro Deo sunt eis loco fortis, scilicet sacrificia, & victimæ, vt patet hic.

Sicut locutus est illi. Id est sicut dixit Deus illis, scilicet Leuitis Nume. 18. cum dicitur in terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos, ego pars, & hereditas tua in medio filiorum Israel, idē preallegato cap.

H Dedit ergo Moyses possessionem tribui filiorum Ruben iuxta cognationes suas. Fuitque terminus eorum ab Aroer, quæ sita est in ripa torrentis Arnon, & in valle eiusdem torrentis media vniuersam planitiem, quæ ducit Medaba, & Efebon: cunctosque viculos earum, qui sunt in campestribus: Dibon quoque, & Bomothaal, & oppidum Baalmaon, & Lessa, & Cedimoth, & Mephaath, & Cariathaim, & Sabama, & Sarathafar in monte conuallis. Bethphogor, & Aferoth, Phasga, & Bethiesimoth, omnes vrbes campestris, vniuersaque regna Schon regis Amorrhæi, qui regnavit in Hesebon, quem percussit Moyses cum principibus Madian, Heuæum, & Recem, & Sur, & Hur, & Rebeh duces Schon habitatores terræ: & Balaam filium Beor Ariolum occiderunt filij Israel gladio cum ceteris interfectis. Factusque est terminus filiorum Ruben Jordanis fluius. Hæc est possessio Rubenitarū per cognationes suas vrbium, & viculorum.

Dedit Moyses possessionem. Hic ponitur prædictæ terræ duorum regum Amorrhæorum inter duas tribus, & dimidiam facta diuisio, & quæ loca cuique prouenerint.

Dedit Moyses possessionem tribui filiorum Ruben. Moyses diuisit terram istam, quia ipse tūc præsidebat, & acquisierat eam: tribus autem Rubenitarum erat prima, id data est ei primo fors.

Circa quod considerandum est, quōd non fuit filius militis.

Diuisio regum Amorrhæorum inter duas tribus & dimidiam.

milliter facta diuisio terræ duorum regum Amorrhæorum inter duas tribus, & dimidiam, sicut reliqua terra trans Iordanem diuisa est nouem tribubus, & dimidia: nam terra nouem tribuum, & dimidia data est per sortes, s. q. facta est descriptio terræ totius oppidorum & territoriorum suorum, quo allegata ante Israelitis in Silo, vbi erat Sanctuarium diuisa est terra datis sortibus, de quo infra 18. cap. terra autem duorum regū Amorrhæorum non fuit diuisa per sortes, sed Moyses diuisit illam, vt bene ei visum est, & assignauit partes tribubus duabus, & dimidia: nec est facta aliqua descriptio locorum, nec posite sunt sortes.

Iuxta cognationes suas. Id est Moyses dedit tribui Ruben terram, quæ sequitur, & hoc iuxta cognationes suas, id est secundum diuisionem cognationum suarum, quasi dicat non dedit eam sic confuse tribui Ruben, sed erat Ruben diuisus in multas cognationes, cuilibet autem cognationum illarum dedit Moyses aliquam particulam terræ: omnibus autem cognationibus simul sumptis prouenit tota terra, quæ computatur hic pertinere ad Ruben. Accipitur hic cognatio pro familia, quia diuidit tribus in familias, familia autem qualibet in domos, & domos diuidimus per capita virorum, id est per speciales economias, vt declaratum est in fine supra 11. cap. Familia autem Rubenitarum erant 4. c. Enocharum, Phalluitarum, Estromitarum, Charmitarum, vt patet Nume. 26. cap. ideo diuisa fuit tota terra proueniens tribui Ruben in 4. partes pro istis familijs, deinde pro domibus familiarum fierent alia partitiones speciales. *Fuitque terminus eorum ab Aroer.* Iste est terminus Orientalis terræ filiorum Ruben, & totius terræ Chanaan. Ultra Aroer autem nihil est de terra pertinente ad Chanaan, & est ista ciuitas in terra Amorrhæorum diuidēs Amorrhæos, & Moabitas, sicut Arnon, & non est, vt quidam existimabant in terra Moabitarum, vt patet Numeri 32. cap. est autem in hereditate tribus Ruben, vt patet, cum terminus ab Oriente in terra Ruben sit Aroer, & nulla alia tribus habeat possessionē vltra, quia nulla pars terræ Chanaanorum vltra est.

Quatuor familie Rubenitarū.

Limes totius terræ Chanaan.

An Aroer pertineat ad tribum Gad. Et eius situs. Quasi. XIII.

S E D arguetur, q. pertineat Aroer ad tribū Gad, quia Nume. 32. ca. vbi diuisa fuit hereditas ista, & concessa Moysi duabus tribubus, & dimidia, dicitur q. filij Gad extruxerunt urbem Aroer ad ponendum ibi filios suos, & vxores: si tamen pertinisset ad filios Ruben, non habitassent in ea Gaditæ: potissimum quia etiam Rubenitæ extruxerunt alias vrbes vxoribus suis, & filijs. Respondendum, q. Aroer pertineat ad Ruben, vt patet hic: tamē filij Gad extruxerūt eam pro vxoribus suis, & liberis, quia hoc non fuit, vt ipsi habitarent in ea, sed vt manerent vxores, & liberi eorum, dum ipsi ibant ad bellū trans Iordanem, & modus est: quia terra illa non fuit data duabus tribubus, & dimidia, nisi cum conditione, vt transirent trans Iordanem ad pugnandum cū reliquis tribubus, quæ non acceperāt possessionem, quod si nolent auferenda erat eis terra, vt patet Numer. 32. c. cū ergo trā situri erant alij Israelitæ Iordanem, isti breuiter extruxerunt aliquas vrbes, quæ dirutæ erant bello, vt ibi relinquere possent filios, & vxores, & pecora, atque iumenta: manserunt autem de eis aliqui, sed totum robur bellatorum transiit Iordanem cū alijs tribubus, & quia erat parua multitudo remanentium in terra illa, non construeret qualibet tribus ciuitates fortis sue, vt manerent ibi femine, & paruuli illius tribus, & sic non impleverunt terram, sed magis acceperunt

quasdam ciuitates, & paucas, in quibus possent collocari remanentes in terra, & fuerūt istæ ciuitates propinque inter se, vt non esset ista pauca gens spatij diuisa: vnde non curauerunt, an vrbes istæ essent in Sorte tribuum illarum, cuius vxores ibi manebant, & liberi, sed solum, vt congruentius, & facilius collocari potuerunt, & collocati sunt. Et non solum factum est hoc in vrbe Aroer, sed etiam in quibusdam alijs. Nam Aroer etiam fuit extructa a filiis Gad, sed non pertinebat ad tribum suam, sed ad dimidiam tribum Manasse, vt patet infra in litera: & sic de quibusdam alijs.

Quæ sita est in ripa torrentis Arnon. Ista ciuitas est extructa in parte Orientali, atq. in termino Amorrhæorum, & Moabitarum, & est sita in ripa torrentis Arnon, quia Arnon est fluius transiens inter Moabitas, & Amorrhæos diuidens vtrunque regnum, & in valle, per quam transit torrens ille, est sita ciuitas ad ripam fluminis: tantum vt litera Hebraica dicat eam esse in medio torrentis, vt patet supra.

Et in valle eius torrentis media. Hic declaratur magis de situ ciuitatis Aroer, scilicet, quōd sit in medio vallium: nam torrens in valle est ex conditione aquarum fluctium ad ima, & in medio vallis eiusdem est vrbs.

Vniuersamque planiciem, quæ ducit Medaba. Id est etiā filij Ruben possederunt totam terram mediam in terra vrbem Aroer, quæ est Orientalis, & vrbem Medaba, quæ est Occidentalis aequaliter. Ista terra media vocatur planicies, aliquando tamen vocatur campestris, siue campestria Medaba, vt patet supra, scilicet vniuersa campestria Medaba vsque Dibon: magis autē forte dici potest, q. non accipiatur hic planicies pro eo, q. ibi vocatur campestria licet Medaba habeat campestria, sed q. ab Aroer vsq. Medaba sit planicies: & ista sit de qua dicitur hic: Vniuersamque planiciem, quæ ducit Medaba: scilicet ab Aroer in Medaba. Campestria autē rursus sunt inter Medaba, & vrbem Dibon, & ista vocantur campestria Medaba vsque Dibon, & de his campestribus etiam dicitur hic, s. cunctosque viculos earum, quæ sunt in campestria. Ista vrbs Medaba pertinuit quondam ad regnum Moabitarum, rex autem Schon Amorrhæus bello vrgens Moabitas multas vrbes eorum cepit, quæ manserunt postea in potestate eius, & cum Israelitæ terram illā eriperunt de manibus eius, ceperunt etiam eam, quæ fuerat Moabitarum, vnde postea pluribus quam trecentis annis tpe lepte Galaaditis rex Moab repetiuit loca, quæ quondam pertinuerant ad terram suam, in dicens bella Israelitis: cui postea respondit lepte, & pugna facta est: manserunt tñ ciuitates semper in terra Israel. De hoc Iudi. 11. c. De his fuit Medaba, vt patet Num. 21. vbi nominantur Hesebon Medaba, & Dibon, & Ophe. *Et Hesebon.* Est Hesebon ciuitas pertinens ad terram Schon Amorrhæi regis, eratque Metropolis regni eius, vnde dicebatur rex Hesebon, vt patet p. ced. c. & hic fuit autem ista de vrbibus terræ Moab, & potissima inter omnes acceptas: & sic Num. 21. c. magis exprimitur ista quam ceteræ, cum ponatur prouerbum eius, & canticum antiquum, s. Venite in Hesebon, edificetur, & construat ciuitas Schon: ignis egressus est de Hesebon, & flamma de oppido Schon. Iam ciuitatem extruxerūt Rubenitæ vxoribus suis, & liberis, cū transierunt Iordanem, vt patet Nume. 32. & in hac non est aliqua mutatio, cum etiam eis data fuerit in possessionem, vt patet hic. *Cunctosque viculos earum, qui sunt in campestribus.* Id est istæ ducē vrbes, s. Hesebon, & Medaba habent quosdam viculos, id est parua loca non murata in campestribus, & ista nos communi nomine rura appellamus. Erant autem in campestribus, quia apud Hesebon, & Medaba erant quædam

Arnon fluius.

Situs Aroer.

Quid Hesebon ac eius situs.

Dani terrae aequaliter montuosae, & vocantur campe-
 stria, in quibus erant viculi isti. *Dibon quoque*. Idest etiam
 civitas Dibon data est Rubenitis. Est Dibon in regno
 Schon regis Amorrhæi, & pertinuit quoadam ad ter-
 ram Moab, sed ipse eam bello cepit: sic patet Numc.
 21. c. f. iugum eorum disperijt ab Hesebon vsque Di-
 bon, lassu peruenierunt vsque in Ophe, & vsque Me-
 daba, f. q. iugum, idest iurisdiclio Moabitarum quon-
 dam fuit in locis istis, quando pertinebant ad terram
 suam, postea autem cum cepit eam rex Schon dispe-
 rixit iugum Moabitarum ab Hesebon vsque Dibon.
 Ista civitas extruxerunt filij Gad, & fuit prima,
 quam extruxerunt, vt patet Numc. 32. tamen non per-
 tinuit ad tribum illorum, sed ad Ruben, vt patet hic;
 fuit tamen factum ex modo, quo supra dictum est, f.
 quod cõstruxerunt vrbes istas vxoribus, & liberis suis,
 dum ipsi in bello manebant vltra Iordanem ad occi-
 dentem, postea tamen cum redierunt finitis bellis ad
 habitandum confiderunt in terra sua, habitauit quali-
 bet tribus in vrbibus suis, & transiit Dibo ad tribum
 Ruben. *Et Bamothbaal*. Hic ponitur alia ciuitas, & dicitur
 quod a Bamothbaal, f. vsq; ad Iordanem possede-
 runt: Iordanis enim est terminus istorum Occidentali-
 s, vt patet infra: & vsque illuc possederunt. Bamoth-
 baal secundum Hebraeos est nomen compositum, si-
 gnans altaria Baal. Nam Bamoth altaria notat, Baal au-
 tem nomen est idoli, & non est accipiendum hic pro
 nomine appellatiuo, quia necessario signat terminu,
 & est aliquod limitatum: vnde necesse est esse nomē
 alicuius loci, sed multoties contingit idem nomen,
 quod imponitur vt appellatiuum, imponatur alicui,
 vt proprium, & est ibi equiuocatio a casu. Vel satis di-
 ci potest, quod accipiatur Bamothbaal pro altaribus
 Baal, sed non, vt est nomen appellatiuum signans na-
 turam, vel multa particularia, sed est nomē loci vnius,
 qui lingua latina vocaretur altaris Baal: & similia no-
 mina sunt propria locorum apud nos, sicut dicimus
 aras Philenorum, & tamen est locus quidā inter Car-
 taginem, & Cyrenem, vbi sepulti sunt fratres duo Phi-
 leni, & Meznore: diuini cultus arę bustis eorum su-
 perpositæ sunt. De hoc Salustius in iugurtino, & Pau-
 lus Orosius primo de Ormesta mudi, & Valerius ma-
 ximus c. de Pietate ad patriam. Ista civitatem con-
 struxerunt restaurantes filij Ruben pro vxoribus, &
 filijs cum transferunt Iordanis fluentia, vt patet Nu-
 meri 32. & vocatur ibi alio nomine: Bamo. hic autem
 fit additamentum, & vocatur Bamothbaal.
Baalmaon *Et oppidum Baalmaon*. Ista est alia ciuitas perti-
 nens ad tribum Ruben, & est in regno Schon: nam Rubenitę
 nihil acceperunt de regno Og regis, & adhuc non ac-
 ceperunt totam terram regni Schon, sed quandā eius
 particulam accepit tribus Gad, vt patet infra: & ponit-
 ur hic oppidum Baalmaon, in Hebręo tamen solum
 ponitur Baalmaon. litera nostra superaddidit oppidū,
 ne quis existimaret esse nomen Baalmaon nomen ap-
 pellatiuum, sicut videtur esse ex Hebraica origine, si-
 gnat enim altaria Meon, sicut Bamothbaal signat al-
 taria Baal. Est tamen nomen vrbs, & ponitur Numc.
 32. & vocatur ibi Bameon, & patet aequaliter esse eam-
 dem loca, quia ponitur in eadem tribu, hic enim po-
 nuntur in tribu Ruben, & ibi identidem.
Item quia hic ponuntur Bamothbaal, & Baalmaon
 simul, ita ibi in eadem tribu ponuntur simul Bamo,
 & Bameon: litera quoque similis est, licet in aliquo sit
 mutata, quod mirandum non est. Nam interdum to-
 rum nomen alicuius loci mutatur, quanto magis ali-
 que literę terminales?
Lassa *Et Lassa*. Ciuitas est in regno Schon contra occiden-
 tem, & hic pugnavit rex Schon cõtra Israelitas, & de-
 uidus atque occisus est ab eis. Deuter. 2. f. egressusque

Fest Schõ obtinam nobis cum omni populo suo in præ-
 lium in Lassa. *Et Cedimoth*. Alia ciuitas est ista in regno
 Schon, quia nihil extra regnum istius habuit Ruben.
Et Mephet. Alia ciuitas eiusdem regni est. Nec tamē
 est intelligendum, quod nomenentur hic omnes vr-
 bes regni Schon, nec omnes, quas habuit Ruben, sed
 quadam. Vel quia principales sunt, vel quia describitur
 quidam terminus per eas. *Cariathaim*. Ista est ciui-
 tas eiusdem regni pertinens ad Rubenitas, & ipsimet
 regedificauerunt eam pro vxoribus, & liberis suis, vt pa-
 tet Numc. 32. & ista ciuitas ponitur Gen. 14. vbi dicitur
 de bello 4. regum contra Raphaim in Astaroth
 Carnaym. Et hoc est in terra Og regis apud terram
 Schon, vt declaratum est præceden. cap. & pugnaue-
 runt contra gētes illas in Cariathaim, & satis patet esse
 Cariathaim, de qua dicitur hic: quia terra Raphaim
 in Astaroth Carnaim propinqua est vbi Cariathaim
 cum sit in duobus regnis coniunctis. & Gene. 14. con-
 trit de bello regum illorum, qui pugnaverunt contra
 omnes gētes propinquas terre Sodomorum, quę est
 coniuncta huic regno Schon. Aliqui scribunt hic Cari-
 athiarim, sed vitium est, vt satis colligitur ex litera
 Hebraica, quę magnam vim in his differentiam. Ict
 Cariathiarim est trans Iordanem ad Occidentem in
 terra nouem tribuum, & dimidia apud vrbem Ga-
 baon, & fuit vna de quatuor vrbibus Gabaonitarum,
 quę in dolo confederatę fuerunt Israelitis, vt patet su-
 pra 9. cum dicitur, & venerunt in ciuitates eorum die
 tertio, quarum hæc sunt nomina, Gabaon, & Caphi-
 ra, & Beron, & Cariathiarim, & ista fuit in sorte tri-
 bus Iudæ, & vocatur Cariathiarim, idest vrbs sylvanū,
 & alio nomine vocatur Cariathbaal, vt patet infra 15.
 c. Vocatur ergo ista Cariathaim. *Et Sabana*. Alia ci-
 uitas est regni Schon pertinens ad Ruben. Extruxerunt
 autem eam Rubenitę pro vxoribus, & filijs suis
 cum transferunt Iordanem, vt patet Numc. 32. & in
 hac non est aliqua mutatio, quia semper fuit in tribu
 Ruben. *Et Sarathafar*. Alia ciuitas est regni Schon
 pertinens ad Ruben. De hac non est facta mentio ali-
 qua Numc. 21. nec 32. aut Deute. 2. vel 3. vbi de termi-
 nis horum duorum regum agitur: nisi forte sub alio
 nomine ibi ponatur, quia nomina ciuitatum ab Israe-
 litis mutata sunt, in quibusdam in totum, in alijs autē
 secundum quid. Sic patet Numeri 32. de tribu Rubē,
 & dimidia tribu Manasse dicitur, quod verterunt no-
 mina ciuitatum suarum, idem patet Deute. 3.
In monte conuallis Belphegor. Idest ista ciuitas est in mō-
 te, qui est apud conuallem Belphegor. Ex hoc patet,
 quod ista ciuitas sit multum Occidentalis in regno Schõ
 circa Iordanem, quia est apud cõuallem Phegor, quę
 est circa Iordanem.
Sciendum, quod erat quidam mons altus in confi-
 nibus Moabitarum, & regni Schon, & partim ad vtrū-
 que regnorum pertinebat, & apud illum montē erat
 vallis quaedam, in qua erat sanū honorabile idoli Phe-
 gor, & in altitudine mōtis erant aliqua templa parua,
 vel altaria, ad illa autem ascendit Balac rex Moabita-
 rum cū Balaam ariolo, vel propheta, vt aliter dicatur,
 quando volebat, vt malediceret Israelitis, & ibi vocā-
 tur excelsa Baal, vt patet Numc. 22. cap. Cum autē
 non potuisset maledicere, in fraudem descenderunt
 filij Moabitarum, & Madianitarum ad radices mon-
 tis, vbi erat sanum phegor, qui alio nomine vocatur
 Baal, & fornicatę sunt cum Israelitis, atque incitauerunt
 eos ad sacrificia Phegor, de quo Numeri 25. Et
 tunc erant Israelitę apud Iordanem, quia erant in Bel-
 sechim, cum istud factum est, vt patet præallega. capi.
 & tamen Belsechim est vltima mansio Israelitarum
 in deserto, vt patet Numeri 23. Est autem in planiori-
 bus locis terrę Moab super Iordanem, & ibi est con-
 uallis

Auallis apud sanum Phegor in descensu montis, & de
 hoc loco dicitur Deuteronom. 3. in fine Mansimusq;
 in valle contra sanum Phegor, in monte autem qui
 est apud istam conuallem Phegor sunt aliqua vrbes
 pertinentes ad Moabitas, & aliqua ad Amorrhęos, ga
 interdum idem mons est in multis regnis: ista autem
 vrbs Sarathafar erat in monte apud conuallem Phe-
 gor, & consequēter erat circa Iordanem, & multum
 coniuncta extremitati Occidentali Schon regis, & tri-
 bus Ruben.
Et Agedoth Phafga. Est Agedoth nomē oppidi apud
 Phafga. Est Phafga s. m. Iudaos nomen appellatiuū si-
 gnans collem. Sed non stat hic, quia ponitur tanquā
 terminus, & necesse est, quod sit aliquid proprium, cū
 appellatiuum nihil determinatum dicat. Et est Phaf-
 ga mons, vel pars mōtis, vbi Moyses mortuus est. Vn-
 de dicitur Deuteronom. 34. quod ascendit Moyses in
 cacumen Phafga, & vidit terram, & mortuus est, &
 mons ille generaliter vocatur Abarim, deinde voca-
 tur magis specialiter trāitus Nebo, & Phafga, de quo
 præallegato cap. Est ergo Phafga nomen alicuius par-
 tis montis, & apud illam est Agedoth oppidum. He-
 bræi dicunt Agedoth esse nomen appellatiuum, & si-
 gnare viculos, sed hic non potest accipi pro viculis, cū
 ponatur tanquam terminus, & necessario est deter-
 minatiuū aliquid. De hoc magis dictum est præcedē-
 ti cap. apud istud oppidum coniungitur regnum Se-
 hõ regis regno Og, quia latus Meridianum regni Og
 est in Agedoth, & apud Phafga, vt patet præceden. ca.
 cum dicit: & ab australi parte, quę subiaceret Agedoth
 vsque Phafga terminus Og regis Bafan.
Et Bethesimoth. Vrbs est pertinens ad regnum Se-
 hon, & est in terminis suis, & etiam est in terminis re-
 gni Og: ideo ponitur præcedenti cap. per viam, quę
 ducit Bethsimoth, & ab australi parte, quę subiaceret
 Agedoth, vsque Phafga terminus Og regis Bafan.
Omnes vrbes campestris. Idest etiam omnes vrbes cā-
 pestres regni Schon datę sunt Rubenitis. Vocantur
 campestris, quia licet non sint penitus montuosę, ta-
 men non sunt in terra plana.
Vniuersęque regna Schon regis Amorrhæi. Idest totum
 regnum Schon regis datum est tribui Ruben. Non
 est simpliciter intelligēdū, quia falsum est, sed accepe-
 runt Rubenitę totam terram regni Schon præter ali-
 quantam particulam prouenientem tribui Gad, vt pa-
 tet infra, cum dicitur: Reliquam partem Schon regis
 Hesebõ: etiam scriptura interdum accipit vniuersam
 rem pro maiori parte rei, sicut dicit omnes pro mul-
 tis. & est tenendus modus in his, quod vbiunque in
 scriptura ponatur distributio pro partibus subiectiuis,
 vel integraliter, est tenenda tanquam distributio: nisi
 ex alio loco scripturę conuincatur non posse intelligi
 vniuersaliter, vel ratio hoc conuincat. Et hoc est hic,
 quia necesse est dari tribui Gad particulam quandam
 regni Schon, vt patet infra: ergo non accepit vniuersa
 regna Schon Ruben.
Qui regnavit in Hesebon. Non solum regnavit in He-
 sebon, sed etiam in multa alia terra, quę hic nominata
 est. Dicitur tamen regnasse in Hesebon, idest habitaf-
 se ibi, quia vrbs Metropolis regni sui, & ob hoc ali-
 quando dicitur, quod habitauit in Hesebon hic patet
 præcedēti cap. & sic dicitur de rege Og, quod regna-
 uit in Astaroth, quia erat ciuitas principalis regni sui,
 vt patet supra in litera, & aliquando dicitur habitasse
 in Astaroth præcedenti cap. scilicet qui habitauit in
 Astaroth, & Edrai, & dominatus est in Hermon.
Quem percussit Moyses cum principibus Madian. Hunc re-
 gem Schon percussit Moyses, quia exiuit Schon pu-
 gnaturus in Iessa cum Israelitis, vt patet Deuterono.
 2. & Num. 21. cap. & iste fuit primus rex in terra Cha-
 naan, quem occiderunt Israelita. Nec obstat si arguas
 de Chanaan rege Arad, quem cum populo suo oc-
 ciderunt Israelita vocantes ciuitates Horma, de quo
 Numeri 21. & 33. quia iste non erat de terra Chanaa,
 sed in desertis Arabia ad Meridianam partem terrę
 Chanaan apud terram A malecitarum. De quo decla-
 ratum est Numeri 14. capitu. Schon autem Amor-
 rhęus erat in terra Chanaan, cum esset Amorrhęus,
 & Amorrhęi erant vnus de septem populis Chana-
 naeorum.
Cum principibus Madian Hecur, & Recem, Sur Hur, & Rebe.
 Isti sunt quinque principes Madianitarum, qui occisi
 sunt a filijs Israel: de quo Num. 31. cap. bellum enim
 contra istos fuit ex mandato Dei, vt patet Numeri 25.
 & 31. cap.
Causa autem pugne fuit duplex. Prima, quia duces
 Madianitarum miserunt ad vocandum ariolum de
 Aram, vt malediceret Iudęis: de quo Numc. 22. & ob
 hoc erant hostes Iudęorum. Secunda causa fuit, quia
 postquam non præualuerunt maledicere Israelitis, or-
 dinatis fraudibus per scēminas, & sacrificia Phegor
 mulieres virgines Madianitarum, & Moabitarum de-
 scenderunt apud phanum Phegor, vbi erant castra Iu-
 dęorum, & fornicati sunt cum eis Israelitę, atque co-
 lentes Phegor deducti blanditijs earum, prouocauerunt
 Deum ad iram, & orra est plaga. Habuit autem
 originem, & consummationem fians ista a Madiani-
 tis, qui intantum insudauerunt huic operi, vt filia no-
 bilissimi principis Madianitarum, scilicet Cozbi fue-
 rit publicę prostituta, vt magis sic de core feminarum
 prouocari possent Israelitę ad coitum, & sacrificia. De
 hoc Num. 25. vnde quia nimis laborauerunt, vt quo-
 quo modo destruerent Israelitas, dixit Deus eodem
 cap. hostes vos sentiant Madianitę, & percuteat eos, quia
 & ipsi hostiliter egerunt contra vos. Postea Iosue mis-
 sus in ducem contra terram Madian occidit omnes
 Madianitas, & quinque principes, de quibus hic. De
 his Numeri 31. cap.

Quomodo Moyses occidit hos quinque reges, seu principes Ma-
 dian, cum ipse non iuerit in bellum. Et quare hic dicitur
 de morte eorum. *Quest. XIII.*
Sed dicit aliquis, quomodo Moyses percussit
 istos quinque principes Madian, quia ipse non
 iuit in bellum, cum occisi sunt, sed Iosue. Moy-
 ses autem mansit in castris, vt patet præallegato
 capitu.
Respondendum est, quod Moyses dicitur hoc fecisse;
 quia factum est in ducatu Moysi: omnia autem, quę
 fiunt sub ducatu alicuius ei imputantur, quia ipse iu-
 bet. Moyses enim pcepit Iosue, vt eligeret duodecim
 millia virorum, mille de qualibet tribu, & irent contra
 Madian, confeceritque eos bello occidens istos quinque
 principes. Sed adhuc dicit aliquis ad quid dictum est
 de occisione istorum quinque principum Madian, quia
 terra eorum non fuit diuisa Israelitis, sicut terra Cha-
 naan: nihil enim possederunt extra terram Cha-
 naan: sed Madian est extra terram Chanaan, ergo non
 possederunt quidquam in terra illa. Item patet indu-
 ctu, quia hic ponitur possessio duarum tribuum, &
 dimidię in terra Schõ, & Og regum Amorrhęorum,
 reliquę autem nouem tribus, & dimidia acceperunt
 possessionem magis ad Occidentem in terra regum
 Chanangorum, quorum nomina computantur quan-
 tum ad regna præcedenti ca. ergo non acceperunt he-
 reditatem aliquam in terra Madian: vnde non potest
 computari propter hoc.
Item dato quod scriptura incidentaliter vellet enar-
 rare mortem Madianitarū, quia facta est per manum
 Israeli-

Dibon ac eius situs.

Bamothbaal ac eius situs.

Baalmaon ac eius situs.

Lassa ac eius situs.

Cedimoth ac eius situs.

Cariathaim ac eius situs.

Phafga, & Abarim idem.

Bethesimoth ac eius situs.

Sarathafar.

Schon quare dicitur habitasse in Hesebon.

Israelitarum, tamen nihil attinebat in presenti enarra-
ri, quia non pertinebat quidquam de Madianitis ad re-
gem Schon, cum non essent in terra sua.

Et adhuc si vellet computare Madianitas cum ali-
qua alia gente, magis debuisset cum Moabitibus, quia mul-
tum communicabant cum eis, & propter ipsos mor-
tui sunt, scilicet, quia iuerunt ad ducendum contra Is-
raelitas Balaam ariolum, ut malediceret eis, & quia
dederunt modum decipiendi eos per sacrificia Phe-
gor, & fornicationem cum filiabus, ut patet Nume.
25. & videtur aliquantulum, quod essent multi Madiani-
tarum in terra Moab. Nam cum rex Moabitarum ini-
uit consilium de Israelitis quomodo eis resisteret, ad
principes, vel maiores natu Madian locutus est, & ip-
si iuerunt ad vocandum Balaam ariolum, & noluit ve-
nire, ipsique reuersi sunt ad regem, ut patet Numeri
22. cap. & postea cum facta est deceptio Israelitarum
per fornicationem, Madianitae erant in terra Moab.
Nam filiae Moabitarum, & Madianitarum prostitu-
tae sunt Iudaeis, inter quas erat Cozbi filia nobilissimi
principis terrae Madian Num. 25. Sed hoc erat in ter-
ra Madian apud fanum Phegor in descensu montis
Moabitarum: ergo Madianitae multum communica-
bant Moabitibus: magis ergo cum eis nominari debuif-
sent quam cum rege Schon Amorrhoeo.

Respondendum, quod litera meminit hic inciden-
taliter de morte principum quinque Madianitarum,
quos Israelitae occiderant antequam transirent Iordanem
superueniente Moyse, ut patet Nume. 31. cap. &
fuerunt occisi post mortem duorum regum Amor-
rheorum Sehō, & Og, quod patet ex ordine libri Nu-
merorum. Nam Nume. 21. agitur de morte duorum
regum Amorrhoeorum, & Numeri 31. agitur de Ma-
dianitarum caede. Nec potest aliquis dicere anticipa-
tionem, vel mutationem aliquam ordinis, quia ex ma-
nifestationibus deserti patet hoc. Nam prius fuit fornicatio
Israelitarum, cum mulieribus Madianitis, & Moabi-
tis, quam occiderent Madianitae. Nam propter hoc
iussi sunt occidi Madianitae, ut patet Nume. 25. ista ta-
men fornicatio facta est in mansione, quae dicitur bel-
fethim, ut patet eod. cap. ista vero est vltima in mansio-
nibus iuxta Iordanem, & immediate post illam tran-
sierunt Iordanem. De quo Nume. 33. capit. ergo ante
hoc pugnaverant contra duos reges Amorrhoeos Se-
hon, & Og, cum totam eorum terram ceperint, ut pa-
tet Nume. 21. & Deuterono. 2. & 3. Oportet igitur, ut
priusquam occiderent eos facerent aliquas mansio-
nes in terra sua antequam fieret bellum contra Ma-
dianitas: quia ergo dictum fuerat hic de morte regis
Schon dictum fuit de quinque principibus Madiani-
tarum, & non potuerunt poni cum Moabitibus, quia de
Moabitibus nihil hic dicitur: cum non pugnaverint Is-
raelitae contra eos, nec occiderint quempiam ex eis,
ut patet Deutero. 2. quia Deus hoc veniit: de Amor-
rheis autem occiderunt, ideo cum eis poni poterant
conuenienter. Causa autem quare, dicta morte Amor-
rheis regis, dicitur de morte principum Madianitarum,
est, quia isti principes aliquo modo pertinebant ad ip-
sum scilicet, quod sub eo erant, ut patet in litera, cum vo-
cantur duces regis Schon, id est duces constituti sub
eo: quia terra Madian aliquo modo pertinebat ad eius
dominium.

Pro quo sciendum, quod terra Madian est in deser-
tis Arabiae, & ex quadam parte erat coniuncta monti
Sinai, ut patet Exo. 3. vbi cum Moyses in terra Madian
custodiret oves Iethro soceri sui minauit eas ad inte-
riora deserti, & venit in montem Sinai: sed non vide-
tur nisi esset terra Madian propinqua monti Sinai in
ipsa solitudine.

Item patet hoc, quia Iethro socer Moysi venit ad

eum in desertum Sinai de terra sua Madian, postquam
egressi sunt Israelitae de Aegypto, ut patet Exo. 18. ca.
Ista terra etiam ex aliqua parte coniungebatur terrae
Moab, & Schon regis Amorrhoei, nam terra Moab,
& Schon sunt coniunctae: cum quadam ciuitate ter-
rae Moab sint in regno Sehō, ut supra declaratum est
praecedent. cap. & hic: & ponuntur termini communes
medij inter terram Moab, & Schon regis, Arnon, &
torrens Arnon, ut patet Nume. 21. cap. Ista duo regna
ex parte Orientali, vbi coniunguntur deserto, sunt pro-
pinqua terrae Madian, vel contingunt eam, & ob hoc
communicatio magna esse poterat Madianitarum ad
Moabitas, & Amorrhoeos, & sic dicitur Nume. 22. de
maioribus terrae Madian, quod locutus fuerit ad eos
Balac rex Moab, & quod iuerunt ad vocandum Ba-
laam ariolum. Etiam poterant communicare Amor-
rheis de regno Schon, quia erant coniuncti terrae eius,
& sic vocat eos litera hic duces regis Schon.

Pro quo magis adhuc considerandum est, quod ter-
ra Madian non habebat vnum regem, sed erat diuisa
in quinque principes, vel satrapas, de quibus hic: si au-
tem habuissent regem, nominaretur rex ille, & non
principes isti: eodem modo nominantur Numeri 31.
& non ponitur aliquis rex. Ita est de terra Philistinorum,
quae erat diuisa in quinque satrapas Iudi. 3. & non
erant reges, nec habebant nomen regis: quamquam
litera vocet supra eos quinque regulos, sed accepit lat-
ge regulum pro domino paruo, qui non habet nomen
regis. Nam litera Hebraica non ponit ibi nomen re-
gis, sed principis. Isti principes fuerunt quondam sub
potestate regis Schon, quia ipse erat rex magnus, &
ceperat multam terram Moabitarum Nume. 21. cap.
& timebant eum Madianitae. Ob hoc quinque princi-
pes Madian erant seruientes quantum ad aliquid regi
Schon: licet terra Madian non esset pars regni Sehō,
& ideo capta tota terra regis Schon, & diuisa Is-
raelitis, nihil diuisum fuit de terra Madianitarum. Post
mortem autem regis Schon poterant confederari prin-
cipes Madian regi Moab, qui etiam erat apud terram
eorum, & terram regis Schon, ut supra declaratum
est. Et tunc intelligitur, quod tempore quo Balac rex
Moab dixit ad maiores natu Madian de Israelitis de-
leturis, omnes gentes erant confederatae ei, & aliquo
modo seruientes: quia hoc erat post mortem regis Sehō,
ut declaratum fuit supra, quod non poterat dici
hic de Madianitarum principibus, tanquam terra eor-
um peruenerit Israelitis, sed dicitur hic de eis, quia di-
ctum fuerat de Schon Amorrhoeo, & ipsi erant duces
Schō, ut patet in litera, & ob hoc expressa fuit illa clau-
sula. Nam cum dicitur de morte eorum Numeri 31.
nihil dicitur, an essent duces Schon, vel pertinentes
ad eum aliquatenus, & hoc quia non fuerat facta men-
tio de rege Schon ibi: nunc autem, quia facta est men-
tio de eo, & dictum est de principibus Madianitarum,
& expressum est, quod erant duces Schon regis.

Ad aliud argumentum cum dicitur, quod quam-
quam scriptura vellet facere mentionem incidentaliter
de Madianitis, tamen nihil attinebat nunc fieri
mentionem, quia non pertinebant aliquatenus ad re-
gem Schon.

Respondendum est falsum esse, pertinebant enim
nimis ad regem Schon Madianitae, quia seruiebant ei
erantque principes Madian duces eius, ut patet hic:
ideo conueniens erat posita morte regis, poni delatio-
nem ducum suorum, quamquam non eodem bello,
nec ob eandem causam perierint, ut patet ex premis-
sis. Causae Madianitarum dictae sunt causa mortis Sehō,
quia noluit dare viam Israelitis, & quia erat de ter-
ra Chanaan, de quibus nullus mansurus erat, ut patet
Deutero. 20. cap.

Ad

Terra Ma-
dian in 5.
principes
diuisa erat

Balac rex
Moab.

Balaam ari-
olus quare
appellat.

Reges iue-
nit artem
aruspicinae
i Petruia
provincia.

Ad tertium cum dicitur, quod si mentio aliqua fie-
ri deberet de Madianitis, magis fieri debebat, cum di-
ceretur de Moabitibus, quam cum de Schon rege dice-
retur, quia ipsi pertinebant ad Moabitas. Responden-
dum est dupliciter. Primo quod quamquam conue-
niens esset fieri mentionem de Madianitis post Moa-
bitas, tamen fieri non poterat, quia in hoc libro non
agitur quidquam de Moabitibus, & agitur de rege Sehō.

Secundo dicendum, quod dato, quod hic fieret men-
tio de Moabitibus, conuenientius ponebatur, quod de
Madianitis ageretur post regem Schon quam cum
Moabitibus. Magis quippe pertinebant Madianitae ad Sehō,
quia erant duces eius, ut patet hic. Ad Moabitas
autem non patet tantum pertinuisse, quia nunquam
ponuntur fuisse duces regis Moab.

Eius Regem, & Sur Hur, & Rebe. Isti quinque erant sa-
trape terrae Madian, & non reges: praecipuus autem ho-
rum erat Sur: huius filia erat Cozbi, quae occisa est a
Phinees filio Eleazari, ut patet Numeri 25. capit. cum
dicitur: Porro mulier, quae pariter interfecta est, vo-
cabatur Cozbi filia Sur principis nobilissimi Madianitarum.

Duces Schon habitatores terrae. Id est isti quinque prin-
cipes Madianitarum erant duces Schon, quia erant co-
stituti sub eo exhibentes ei aliquod genus famulatus,
de quo supra dictum est. Isti vocantur habitatores ter-
rae, id est habitatores terrae Madian, & non intelligatur,
quod habitarent in terra Schon regis, quia principatus
suis non erat ibi.

Item quia quando occiderunt Israelitae Madiani-
tas in terra Madian pariter occiderunt principes eor-
um quinque, de quibus hic, ut patet Numeri 31. ergo
erant habitatores terrae Madian.

Et Balaam filium Beor ariolum. Iste est Balaam prophe-
ta, qui vocatus est a rege Moab ad maledicendum,
& conatus est maledicere quantum potuit, sed non
valuit, ut patet Nume. 22. & 23. & 24. hoc autem, quia
Deus mutabat verba eius in benedictionem Deute.
23. & ista nequissima voluntas morte digna erat: po-
tissime autem mortem meruit: quia cum non posset
maledicere, dedit consilium quomodo per fraudem
Moabitae induceret ad peccandum Israelitas, & Deus
percuteret eos. De quo Numeri 24. & 25. iste Balaam
morabatur super flumen filiorum Ammon, ut patet
Nume. 22. Et cum pugnarent Israelitae contra Madian,
iuerunt quoque ad locum, vbi habitabat Balaam qui
non longe distabat a terra Madian, & occiderunt eum
sicut Madianitas, ad idem enim facinus utriusque per-
tinebant, scilicet, quod Balaam praeconuuluit, Ma-
dianitae autem diligenter id executi sunt, ita ut filiam
nobilissimi principis Madian prostituerent. Etiam,
quia vocauerunt eum de terra sua. Vocatur Balaam
ariolus, id est maleficus inquirens veritates in aris, vel
conans inquirere, & hoc pertinet ad illos, qui factis sa-
crificijs aliquibus demonibus, in venis inquirunt ali-
quid eorum, in quibus dubitant, siue futura, vel praes-
entia, vel praeterita abscondita sint. Haec ars vocatur
aruspicina, id est ab aspiciendo in aris, id est in anima-
lium membris, quae in ara, id est altari immolatae sunt:
in alijs autem non sunt huiusmodi ceremoniae. Ista
artem inuenit Tages quidam virignotus in Petruia,
qui ex gleba quadam profilijsse poetica licetia fertur.
De hoc Lucanus libro primo, de bello plusquam ci-
uili circa finem: & Marcianus Mineus felix capella li-
bro secundo de nuptijs Mercurij, & Physiologie Pro-
sa penulti. De ista arte, an aliquid naturale contineat,
vel possit procedere ex principijs naturae, aut repu-
gnet Leni. 19. cap. satis declaratum est. Iste Balaam erat
ariolus, quia incantator, & maleficus erat, atque om-

nibus modis superstitionum erat obnolutus, & ob hoc
per artem necromanticam faciebat aliqua, quae admi-
rabilia videbantur ceteris, & sepe demonum ope, &
permissione diuina nocebat aliquibus manifeste tan-
quam si celesti virtute ageret, quia modus suus agen-
di erat occultus: & praedicebat interdum hominibus
mala sua, quantum demonum cognitione sciri pote-
rat, & cum praeficeret malum alicuius maledicebat ei
imprecans omnia super eum venire, quae ventura cog-
nouerat, quod videntes insipientes diiudicare nescie-
res arbitrati sunt ipsum quandam celestem habuisse
virtutem: de bono venturo idem modus erat, scilicet,
quod quaedam prenosceret: & cui euenturum sciret
benedictionem adiungebat, & cum eueniret putaba-
tur ex eius venisse potestate, intantum ut opinaretur
ceteri de eo, quod suberat ei mala, aut bona facere ho-
minibus euenisse, & ob hoc Balac rex Moabitarum
misit ad vocandum eum, ut Israelitas malediceret, pu-
tans, quod ei eueniret, quod ipse imprecaretur, ut pa-
tet Nume. 22. cum dicitur: Veni ergo, & maledic
populo huic, quia fortior me est, si quo rex Moabitarum
p-
cutere eum, & eicere de terra mea: noui enim quod
benedictus sit, cui benedixeris, & maledictus, in quem
maledicta congeseris: ob hoc vocat eum scriptura,
ut communiter ariolum.

Sciendum tamen his non obstantibus Balaam ve-
rum fuisse prophetam Dei: nam ei locutus est domi-
nus, cum venerunt ad vocandum ipsum Madianitae
ex parte regis Moab iubens semel ne iret, & iterum
cum venissent iussit, quod iret, ut patet Numeri 22. &
ipse ibi, & 23. c. sepe dicit, quod non poterat dicere ali-
quid, nisi quod ei Deus dederit.

Sed hoc forsassis aliquis diceret esse ex fictione Ba-
laam, scilicet, quod ipse diceret Deum apparere sibi, vel
loqui, & tamen demones erant. Malefici tamen ad
auctoritatem maiorem operum suorum attribuunt
illa Deo in nomine, licet in re contrarium sit. Sed di-
cendum non stare, quia non solum scriptura narrat
ea, quae dicebat Balaam, scilicet quomodo Deus ei ap-
pareret, sed etiam asserit, quod Deus iusserit ei ire, &
alia vice impedierit.

Item adhuc magis patet, Nume. 24. cap. dicitur de
prophetis suis: multa enim pronunciauit, quae euen-
runt. Scriptura autem sacra ponit illa tanquam dicta
Prophetica: ergo fuit verus propheta a Deo reuelatio-
nes recipiens, sicut Moyses, & quilibet aliorum: erat
tamen malus, quia quamquam Deus aliquid sibi iu-
beret, conabatur facere contra illud, ut patet Nume.
22. vbi Deus iubebat ne malediceret Israeli, & ipse co-
nabatur maledicere, Deus tamen conuertebat verba
eius in benedictionem: ita ut non esset sibi liberum ma-
ledicere Israel. Sed adhuc actibus prophetis admi-
scebatur auguria: nam cum vellet maledicere Israelitis
ibat ad inquirendum auguria positus aris, & sacrificijs,
Deus tamen occurrebat ei, & cogebat eum loqui ali-
quid, quam intendebat Nume. 24. cum dicitur: Cum-
que vidisset Balaam, quod placeret domino, ut benedic-
ret Israeli, nequaquam abiit, ut ante perrexerat, ut au-
gurium quaereret, &c. ob hoc autem licet iste verus
propheta fuerit, magis scriptura vocat eum ariolum
in vituperium quam prophetam.

Nec mirandum, quod iste de gentilibus natus, &
in gentilitate manens, esset propheta: nam etiam sibyl-
lae, siue duae sunt, ut asserit Marcianus libro secundo, de
nuptijs Mercurij, & Physiologie Prosa penulti. siue de-
ce, ut vult Isidorus Etymolog. libro septimo, & La-
ctantius De natura Deorum libro primo, fuerunt ha-
bentes spiritum propheticum, & multa de Christo at-
que euentibus temporum narrauerunt: sic enim in Gre-
co sibylla quasi mens Dei, vel sententia Dei dicitur,
quia

Opi. de Si-
byllis.

Sibylla qd
ngi. ca.

Terra Ma-
dian est in
desertis Ara-
biae.

quia mens Dei ei reuelata est. Vnde dicta harum sibyllarum inducit Lactantius in septem libris de natura Deorum, vt in plurimum, & vnus harum, quæ sibylla Erithrea dicitur ponit versus 23. exámetros, & pulchros de quibus August. de ciuitate Dei lib. 18. quorum primus est. Iudicij signum tellus sudore madescet, & quæquam apud Græcos in quorum lingua sibylla scripsit versus isti exámetrorum lege currant: in linguam tamen latinam versi, licet florem quædam rhetoricum teneant metrorum legem exceſſerunt. Hos quoque versus recitat idem Augustinus in sermone Natalis domini, qui incipit.

Inter pressuras atque angustias.

Et in hunc modum spiritus propheticus quibusdam aliis apud Gentiles datus est, sed non est ita vulgatum, vt de his.

Nec identidem mirandum est huic Balaam datum fuisse vquam propheticum spiritum, aut continuatum in eo, cum ita prauus foret. Nam spiritus propheticus ad gratiam gratis datam, quæ non gratificat pertinet, & hanc Deus indifferenter bonis, & malis comunicat, immo vt in plurimum in gratis gratis datis mali bonos excedunt. Est autem de spiritu propheticis, sicut de magnitudine sapientia, & altitudine ingenij: nam prophetia est cognitio de his, quæ supernaturaliter reuelantur, sapientia autem, & ingenij magnitudo de excellentissimis sunt, quamquam pertineant ad modum nature, sed in vtroque est perfectio intellectus, & partim maior, & nobis conuenientior est sapientia quam spiritus prophetia, quia spiritus prophetia non est aliquid manens, sed subito transit illuminans, cum autem transierit nihil differt in excellentia prophetice intellectus ab intellectu cuiuslibet alterius, sapientia autem est perfectio immanens, ideo quantum ad hæc melior est. De sapientia tamen, quod malis comunicata sit patet, quia Salomon erat sapientissimus virorum 3. Reg. 3. & 2. Paralip. 1. ipse tamen fuit prauus: immo quodammodo pessimus: declinauit enim ad omnem impudicitiam velut equus, & mulus habens vxores concubinas, & adolescentulas, quot nunquam quisquam hominum habuit. Preter hoc, & in senectute sua non declinans ab hoc amore iuuenili, & impudico coluit Deos Sidoniorum, Moabitarum, & Ammonitarum, vt complaceret vxoribus suis, atque fabricauit templa diis earum, vt patet 3. Reg. 11. de aliis malis similiter patet, qui excellenter fuerunt sapientes. perfectio ergo sapientia quamquam a Deo gratis concedatur, quia omnis sapientia a domino Deo est Ecclesiastici primo: tamen nihil magis bonis quam malis comunicatur, & a fortiori de ceteris perfectionibus, cum ista maxime accedat ad bona honesta, quæ solius virtuosus sunt, & sic prophetia non inconuenienter conceditur prauis, sicut & optimis. Idem de Caipha, qui propheticus locutus est, vt patet Ioan. 1. 1. tamẽ multũ differt, quia licet Caiphas loqueretur quæ Deus dixerat: tamen non intelligebat, quod Deus eum moueret: cum potius verba illa, quæ Deus per eum locutus est, ipse in alio sensu intelligeret quam ipsa faciebant, & Deus intelligi volebat: Balaam autem sciebat quid loquebatur, & quod Deus ei illa reuelabat, vnde habebat rationem perfectam prophete. Patet ergo quomodo Balaam ariolus, & quomodo propheta esset, & vtrumque vere. *Occiderunt filij Israel gladio.* Causa occidendi eum fuit potior quam in ceteris, quia ipse consilium dedit, per quod Israelitæ peccauerunt.

Quomodo Israelite potuerunt occidere Balaam quando occiderunt Madianitas. Et situs Mesopotamiae. Quæst. XV.

Sed dicit aliquis quomodo Israelitæ potuerunt occidere Balaam, quando occiderunt Madianitas?

Aliquis forte dicit, quod erat ipse de terra Madiã, & ob hoc mortuus est in bello in quo perierunt ceteri Madianita. & ob hoc diceret, quod Madianite iuerunt ad vocandum eum, vt malediceret Israelitis Numeri 22. cap. nam non Moabite, sed maiores natu terræ Madian eum vocauerunt.

Sed non stat: non enim erat Balaam de terra Madian, nec habitabat in ea cum vocatus est a rege Balac, sed habitabat super flumen terræ filiorum Ammon, vt patet Nume. 22. ergo magis videtur ipsum fuisse Ammonitam.

Sed ad hoc respondebit aliquis, quod non sequitur hoc: nam aliquis fluuius, qui fuit per terram filiorum Ammon, decurrit per alias terras, & ibi habitans Balaam diceretur habitare super fluuium filiorum Ammon, licet non esset in terra, sic patet supra in litera de fluuio Aegypti: dicitur enim quod fluuius, qui irrigat Aegyptum, est terminus Meridianus terræ Chanaan, tangens apud terram Philisthijm, tamen Aegyptus non tangit in aliqua parte terram Chanaan, nec vnquam dicitur terram Aegypti esse terminum terræ Chanaan in aliquo latere, & sic poterit esse Balaam de terra Madian, & habitare in ea, & tamen, quod dicitur habitare super flumen terræ filiorum Ammon: si idem tractat per terram Madian, & Ammon.

Sed adhuc non stat, quia quando Balac rex vocauit Balaam, fecit vocare eum de terra Mesopotamiae, quæ vocatur alio nomine Aram: sic patet Numeri 23. f. assumptaque parabola sua dixit, de Aram vocauit me Balac rex Moabitarum de montibus Orientis. Constat tamen, quod Mesopotamia, siue Aram, & terra Madian differunt, quia terra Madian est in desertis Arabiæ versus Aegyptum: Mesopotamia autem est magis Septentrionalis versus Babylonem, & terram Caldaeorum, & ibi existens dicebatur morari Balaam super fluuium terræ Ammon, quia fluuius Euphrates transiens Babylonem, & Mesopotamiam transit per terram Ammonitarum, & in latere terræ Chanaan septentrionali, vt patet Gene. 15. ca. f. A fluuio Aegypti vsque ad flumen magnum Euphratem. Quantum in hoc non refert, an iste sit Euphrates, vel aliquis alius veniens de Mesopotamia in terram Ammon. Sed tunc dicitur quomodo ergo stat, quod Israelitæ occiderunt Balaam? nam non est verisimile, quod irent in terram longinquam ad occidendum vnum virum. Etiam dato, quod non esset terra longinqua, si tamen non pertineret ad terram Madian non possent occidere eum, & tunc necesse erat, vt indiceret bellum Iudæi genti illi, apud quam maneret Balaam ingredientes in vnam regnum ad occidendum vnum virum, quod nequaquam stat.

Item maxime, quia dicitur hic, quod occiderunt Balaam cum ceteris interfecit: ergo videtur, quod fuit simul in occidendo: scilicet, quod esset inter Madianitas, quando pugnabatur contra eos.

Respondendum videtur, quod Balaam fuit occisus in terra Madianitarum cum ceteris Madianitis. tamen Balaam non habitabat in terra Madian a principio, quando misit pro eo rex Moabitarum, sed habitabat in terra Mesopotamiae, sicut ipse dicit Numeri 23. scilicet de Aram vocauit me Balac rex Moab de montibus orientis: postea tamen cum reuertus est de terra Moab non potens maledicere Iudæos, reuertus est, & habitauit in terra Madian, & ibi occisus est paupost cum ceteris Madianitis.

Et cum obiicitur, quod morabatur a principio in terra Madian, quia Madianite iuerunt ad vocandum eum non conuenienter arguitur, quia faciebant hoc Madianite, quia erant de seruis regis Moab, vel saltem erant amici eius. sic patet cum posuerunt filias suas,

suas, & filiam nobilissimi principis Madianitarum stuprandas a Iudæis, ut deducerent eos ad peccatum, ipsi tamen quando iuerunt ad vocandum eum, dicitur quod uocauerunt de Aram, ut patet Nume. 23. ergo non de terra Madian.

Sed arguetur adhuc quod postquam recessit Balaam de terra Moab non venit in terram Madian, quia dicitur Numeri 24. surrexitque Balaam, & reuertus est in locum suum locus tamen suus erat in Aram, cum venit ad regem Moabitarum: ergo illuc reuertus est, & non ad terram Madian.

Rursum dicitur, quod Balaam rediens de Moab primo venit in terram suam Aram, & tunc postea reuertus in Madian ad habitandum, vel manendum aliquo tempore & forte ibi dedit consilium, quod deciperent Moabite Iudæos, quia ipse dixit, cum non potuit maledicere Israelitis, verum tamen pergens ad populum meum dabo consilium, quid populus tuus facere debeat populo huic in extremo tempore Num. 24. Madianite autem erant medij inter regem Moabitarum, & Balaam, iofatis verisimile est, quod fecerint eum habitare in terra sua dantes ei aliquam excellentiam, & cum ibi maneret, Israelitæ potuerunt eum cum reliquis Madianitis occidere. & hoc satis ad Dei prouidentiam pertinebat, vt Israelitæ vlciscerent se de hoste Balaam, qui eis maxima dāna intulerat: si tunc redisset in terram suam Aram habitaturus non potuissent sumere vltionem. Dedit ergo ei Deus in mentem, vt maneret apud Madianitas. Cum ceteris interfecit. i. cum aliis Madianitis mortuus est Balaam, sed non mortuus est in terra alia, sed in eodem bello, quo Madianitas pugnatum est, nec ductus est in castra Israel ad Moyſen, vt videret eum, & ibi expeteretur vltio. *Factusque est terminus filiorum Ruben Jordanis fluius.* Iste est terminus apud occidentem: nam Jordanis diuidit terram duarum tribuum, & dimidia vt patet Num. 34. & ponitur tanquam terminus orientalis terræ novem tribuum pallegato. c. est autem terminus occidentalis terræ duarum tribuum, & dimidia Jordanis, & sic accipitur hic. incipit. n. fors tribus Ruben ab Aroer, quæ sita est super torrentem Arnon, vt patet 3. est autem ista in orientali parte terræ Sehon regis, & extendit versus occidentem per latum meridianum in conjunctione terræ Moab quousque, pertingat iordanem, ubi est finis regni Sehon, & terræ tribus Ruben, sed apud occidentem acuiuit fors Ruben, quia de regno Og nihil suscepit Ruben, sed solū de regno Sehon, & illud non totum, cum pars eius quedam data fuerit tribui Gad, vt patet 3. & tunc regnum Og coniungit terræ Moabitarum non tangens eam, sed declinans ad illa circa terram occidentalem iuxta iordanem, & montem Phasga atque Bethsimoth, quæ dicitur esse ad australem plagam regni Og, ut patet preced. ca. & ibi declaratum est. Ergo ibi terra Ruben stringitur, cum pertransit in occidentem, & sic ponuntur hic duo termini fortis Ruben, s. Aroer, & Jordanis: Aroer est in parte orientali, Jordanis terminus occidentalis, alij duo termini subtinentur: de termino meridiano manifestum est, quod terra Moab tangat terram Ruben in latere meridiano toto latere ab oriente vsque occidentem super iordanem, nam in orientali parte Arnon diuidit inter Amorrhæos, & Moabitas, & ibi est ciuitas Aroer sita super torrentem Arnon in medio vallibus, ut patet Dent. 3. & præc. c. & hic: dein de perueniunt ad latum occidentale, & ibi terminatur terra Moab super iordanem, quia ad radices montis Phasga transit iordanis, quia cum Iudæi erant apud iordanem, erant ad radices Phasga, vt declaratum est præcedenti. c. Mons tamen Phasga partim pertinet ad terram Moab, & partim ad terram Israel. De Moab patet, quia cum Israelitis vellet maledicere Balaam, duxit eum Balaam ad Aroer, super Iosue. Pars II.

A lac rex Moabitarum in monte Phasga Nume. 23. Pertinebat mons iste ex aliqua parte ad Israel, quia tribus Ruben habebat in eo aliquas vrbes, ut patet supra de Sarathasar, quæ erat in monte conuallis Beelphegor: mons autem ille est, qui dicitur Phasga, vel Abarim secundum diuersos modos. De termino septentrionali terræ Ruben non constat totaliter, quia non ponuntur vrbes Septentrionales, constat tamẽ quod tribus Gad habet terram aliquam Septentrionalem ad terram Ruben, sed non vbi, quod per totum latum Septentrionalem. Nam terra Sehon ex aliqua parte orientalis est ad terram regis Og, in qua suscepit hereditatem tribus Gad: hoc tamen constat quod magis coniungitur terra Gad terræ Rubenitarum, quæ terra dimidiæ tribus Manasse. Nam tribus Gad suscepit quandam particulam terræ regis Sehon, & reliquum regnum suscepit Ruben, vt patet 3. dimidia autem tribus Manasse non suscepit aliquid de terra Sehon, sed de terra regis Og, ut patet infra, ergo magis coniecta est Rubenitis terra Gad, quæ terra Manasse. *Hæc est possessio Rubenitarum.* Iste est epilogus, sicut quod fuit supra enarratum est possessio tribus Ruben.

Per cognationes suas. Idest tota ista terra supra enarrata non data fuit indistincte tribui Ruben, sed diuisa fuit in partes per cognationes tribus Ruben, idest per familias quatuor Rubenitarum, de quo supra dictum est.

Vrbium & uiculorum. Idest tota ista terra cuius positi sunt termini diuisa est in familias Rubenitarum: & hoc quantum ad vrbes, & uiculos. Vocantur vrbes loca omnia murata, quia non distinguuntur scriptura vrbes & villas, sicut nos nunc distinguimus. Viculi uocantur parua loca carentia muris, quæ nos rura appellamus, & omnia hæc diuisa sunt, quia nullus locus, uel pars terræ mansit in tota terra nominata, quin alicui domi no assignata fuerit.

Deditque Moyses tribui Gad & filiis eius per cognationes suas possessionem, cuius hæc diuisio est. Terminus Iaser, & omnes ciuitates Galaad, & dimidiam partem terræ filiorum Ammon, vsque ad Aroer, quæ est contra Rabba, & ab Hesebon vsque; Ramoth, Masphe, & Bethonim, & a Manaim vsque ad terminos Dabir. In valle quoque Betharan, & Bethnemra, & Socoth, & Saphon reliqua parte regni Sehon regis Hesebon. Huius quoque finis Iordanis est vsque; ad extremam partem maris Cenereth trans Iordanem ad orientalem plagam. Hæc est possessio filiorum Gad per familias suas, & ciuitates, & villæ earum. Dedit, & dimidia tribui Manasse, filiisque eius iuxta cognationes suas possessionem, cuius hoc principium est: a Manaim vnuerſam Basan, & cuncta regna Og regis Basan, omnesque vicus Iahir, qui sunt in Basan, sexaginta oppida, & dimidia parte Galaad, & Astaroth, & Edrai vrbes regni Og in Basan: filij Machir filij Manasse dimidiæ partem filiorum Machir iuxta cognationes suas.

Hanc possessionem diuisit Moyses in campestribus Moab: trans Iordanem contra

K Iericho

Iericho ad orientalem plagam. Tribui autē Leui non dedit possessionem, quoniam dominus Deus Israel ipse est possessio eius, vltocutus est illi.

Diuisio terrę accinentis ad tribum Gad.

Deditque Moyses. Hic ponitur diuisio terrę pertinentis ad tribum Gad, & ista erat magis Septentrionalis, quam Rubenitę. Deditque Moyses. Ipse diuisit totam terram hanc, & quamquam ad hanc diuisionem steterit E-leazarus sacerdos magnus, & tota multitudo, vt patet Numeri. 32. & ab eis quoque petita est terra hæc, quia tamē Moyses erat princeps, dicebatur ipse facere omnia, tota enim virtus faciendi in ipso erat.

Tribui Gad, & filijs eius. Tota terra, quę subiicitur hic vique ad locum illum, scilicet, Dedit, & dimidię tribui Manasse, est pertinens ad tribum Gad: & dicitur, quod data est tribui Gad, quia illa terra erat data in titulum illi tribui, & siue pauci essent in tribu Gad, siue multi, semper pertinebant ad tribum Gad. & dato, qđ morerentur fere omnes de tribu Gad, & manerent aliqui, qui nullo modo ab intestato succedere deberent eis, qui mortui sunt, nec iustituti fuissent hæredes non poterat aliquis succedere in terra illa, nisi homo de tribu Gad, & nulla alia tribus emptione, donatione, descriptione, aut aliquo alio titulo possidere poterat aliquid de eo, quod erat intra terminos tribus Gad: ideo proprie pertinebat hoc ad tribum Gad, si cut aliqua dicuntur esse alicuius communitatis, vel vrbis. Etiam dicitur terra ista data filiis eius, ideo filiis tribus Gad, omnes enim, qui susceperunt parem originem intra ambitus tribus Gad dicuntur filii Gad: nō qđ tribus filios aliquos habeat, sed homines tribus illius. Sic dicitur saepe in scriptura: filia Syon, & filia Ierusalem, & filius populi mei, tamen Syon, Ierusalem, & populus non habent filios: sed dicuntur filii Ierusalem omnes, qui habitabant in vrbe ipsa. Dicitur etiam data filiis Gad, quia licet data sit tota illa terra in titulum tribui Gad, ita quod nulla alia tribus posset sibi vēdicare ius in ea, tamen adhuc specialiter diuisa est terra, & cuiuslibet de tribu Gad data est portio.

Terra diuisa tribui Gad in septem portiones.

Per cognationes suas possessionem. Idest per familias, scilicet, quod quamquam tota ista terra fuerit assignata tribui Gad toti, tamen postea diuisa est in partes, & hæc per familias tribus huius.

Prima diuisio fuit, ut tot portiones fierent, quod erant familiae in tribu. Erant autem in tribu hac septē familiae, scilicet Saphonitę, Oznitę, Agittę, Sunitę, Heritę, Aroditę, Aihelitę: Numeri. 26. capit. ideo septem fuerunt portiones.

Deinde quilibet portio harum in domos, quę sunt cognationes minores diuisa est, & cuiuslibet harum data est una portio. Deinde diuisa est domus per capita, ideo per viros facientes œconomias singulas, & istę fuerunt extreme diuisiones.

Cuius est hæc diuisio. Idest istę ciuitates, quę sequuntur pertinent ad terminos terrę huius, vel quod ista inferior enarratio est diuisio sortis Gad, non quidem diuisio in familias, vel domos, quia hic nihil tale enarratur, sed diuisio, ideo particularis explicatio cum declaratur, quid contineatur in sorte Gad.

Iazer, ac eius situs.

Terminus Iazer. Idest ciuitas Iazer est vnus terminus terrę Gad: Est autem Iazer apud terram montis Galaad, & hanc construxit restaurans tribus Gad pro parvulis suis, & vxoribus cum transiit iordanem, ut patet Numeri. 32. ad hanc ciuitatem misit exploratores Moyses, postquam pugnavit contra Sehon regem, & percussit eum Num. 21. cap. De quo regno fuerit, sci-

licet an de regno Sehon, vel Og, non patet: sed forte satis rationabile est dicere, qđ Iazer sit in regno Og, quia totum regnum Sehon accepit Ruben, præter quandā particulam eius, quę data est tribui Gad, ut patet infra & tamen ciuitas Iazer, & alia quę sequuntur, ponuntur distincta contra partem illam regni Sehon, ut patet in litera, ergo Iazer erat in terra regni Og.

Item postquam percussit Moyses regem Sehon cū toto populo suo misit exploratores ad urbem Iazer, & tunc exiit in pugnam Sehon rex contra Israel, ergo Iazer pertinebat ad regem Og. Patet hoc Numeri uige simo primo.

Et omnes ciuitates Galaad. Idest omnes ciuitates, quę sunt apud montem Galaad, est enim Galaad mons in terra duarū tribuū, & dimidię ante Iordanē ad orientē illius, in quo Laban cōprehēdit Iacob, & vocatus est Galaad ab eis propter pactum, qđ inter se inieruntponentes cumulum lapidum in testē, & hoc signat Galaad acruum testimonij, de quo Gene. 31. c. Ciuitates autem forte non sunt in monte, sed ad radices montis in vallibus, aut in aliqua planicie apud montem, & has ciuitates accepit tribus Gad. Non tamen accepit omnes ciuitates Galaad, ut hic dicitur, quia medietatem Galaad accepit medietas tribus Manasse, ut patet infra. Idem patet Deuteronomii tertio: sed est sensus, quod accepit omnes ciuitates Galaad, quę sunt ex vna parte montis Galaad.

Galaad mons ac eius situs.

Pro quo sciendum, quod Galaad est mons magnus ex vtraque parte sui habens ciuitates multas, & viculos, quia est terra nimis pascualis, ideo multum habitatur. Quod patet, quia cum filii Ruben, & Gad petierunt terram duorum regum Amorrhæorum sibi dari, quia habebant pecora multa, expresserunt, quod loca illa erant pascualia, & dicitur, quod uiderunt Iazer, & terram Galaad esse regiones animalibus alendis conuenientes Numeri trigesimo secundo. Fuit autem mons iste diuisus in duas sortes, scilicet, quod cacumen montis diuideret limites, & terra adiacens monti ex vna parte pertinebat ad tribum Gad, & terra adiacens ex alia parte pertinebat ad mediam tribum Manasse, & tunc verum est, quod accepit tribus Gad omnes ciuitates Galaad, scilicet quę erant ex vna parte montis.

Dimidiamque partem terrę filiorum Ammon. Idest erat quædam terra filiorum Ammon, quę diuisa est inter tribum Gad, & dimidiam tribum Manasse, vel tribus Ruben, cuius Medietas prouenit filiis Gad.

An terra diuisa inter filios Gad, & Manasse, vel tribus Ruben esset filiorum Ammon, cum Deus hoc ueruerit. In quo redarguuntur opiniones eorum, qui id uidentur negare, & probatur quomodo fuerit ea terra Ammonitarum, quam accepit tribus Gad. Quæst. XVI.

Sed aliquis arguet non posse stare, quia innuitur, quod Israelitę ceperunt dimidiam partem Ammonitarum terrę, & quod pugnaverunt contra illos: tamē Deuteronomii secundo uertatur, quia ibi iubetur, ne pugnent Israelitę contra Idumæos, & postea pugnent contra Moabitas. Deinde de Ammonitis dicitur: Accedes in uicinia filiorum Ammon caue, ne pugnes contra eos, nec mouearis in prælium, nec enim tibi dabo de terra filiorum Ammon, quia filius Loth dedi eam in possessionem. Et iterum in fine capi. Non fuit ciuitas, quę nostras efugeret manus absque terra filiorum Ammon, ad quā non accessimus.

Respon.

Rñdebit forte aliquis, qđ quamquam Deus ueruerit pugnari contra Moabitas, & Madianitas: tamen Israelitę pugnaverunt, & ceperunt terram eorum, posteaque diuisit eam Moyses, sic enim fecerunt multa alia contra præceptum Dei. Nam iusserat eis ne communicarent Chananeis nec pmitterēt eos uiuere sub vilo pacto pacis, vt Deut. 20. c. tamē fecerūt aliquos populos sibi tributarios ut infra decimo sexto, & decimo septimo c. & multa huiusmodi.

Respondendum est nō stare, quia litera dicit, quod iudæi non pugnaverunt contra Ammonitas, quia Deus ueruerat Deuteronomii secundo, scilicet: Omnes tradidit nobis dominus Deus noster, absque terra filiorum Ammon, & cunctis, quę adiacent torrenti Iaboth, & uicineris, a quibus nos prohibuit dominus. Item dato, quod Israelitę pugnauissent contra Ammonitas non potuissent acquirere aliquam partem terrę eorum, sed magis corruerent gladio, quia facerent contra præceptum Dei, quia iudæi in Cadesbarne cum iussisset dominus, quod redirent versus mare rubrum, quia erant Amalechites, & Chananeus in uallibus, ipsi uero dixerunt, parati sumus ascendere in locum, de quo dominus locutus est, quia peccauimus. Moyses autem restitit dicens: Cur transgre dimini præceptum domini, quod uobis non cedit in prosperum? Nolite ascendere, non est enim Deus uobiscum Amalechites, & Chananeus ante uos sunt, quorum gladio corruetis. & post cum ascendere cepissent, descendentes Amalechites, & Chananeus de montibus coniderunt eos vsq; Horma Numeri 14. & Deuter. 1. ergo sic accideret hic.

Item dato, quod Deus nollet dare Israelitis in manus Ammonitarum si pugnarent contra mandatum eius, tamen saltem non daret eis, quod caperent quidquam de terra Ammonitarū, quia Deus dixerat Deuteronomii secundo, nec enim dabo tibi de terra filiorum Ammon, filijs enim Loth dedi eam in possessionem.

Item non stat uilatenus, quod Moyses permitteret Israelitas pugnare contra Ammonitas, cum Deus per eum iuberet, ne pugnaret Israel contra Ammonitas, si tamē bellum aliquod esse debuisset, Moyses fuisset dux, sicut fuit in bello contra regem Sehon, & regem Og Amorrhæos, ergo nihil tale fuit. Nec ualet similitudo de transgressione præceptorum Dei ab Israelitis facta alio tempore, nam non est negandum potuisse Israelitas pugnare contra Ammonitas, sed negatur, quod pugnauerint cum scriptura contrariū asserat: ideo non stat ista responsio.

Alii respondent aliter, scilicet, quod Ammonitę habebant duplicem terram, vnā quam dominus eis concesserat, & aliam quam iuxta se uolenter acquirierant, & istam secundam occupauerunt filii Israel, & non primam.

Sed non stat solutio, quia terra, quam Ammonitę tenebāt uolenter fuerat accepta de manu gigantum, vt patet Deuteronomii secundo, & istā iubeat Deus ne conarentur accipere iudæi.

Item non distinguitur conuenienter, quod habebant Ammonitę aliquam terram, quam eis Deus dederat, & aliam, quam uolenter acceperant, nam terra, quam uolenter acceperant, erat quam Deus eis dederat, ut patet Deuteronomii secundo scilicet, quod ex-pulerūt Ammonitę Zomim, qui erāt gigantes, & populus multus, & hos deleuit Deus a facie Ammonitarum, & fecit eos habitare pro illis: ideo eadem est a Deo data, & uolenter acquisita.

Item diuisio ista magis stat e contrario, quia terra illa, quam habuerunt Ammonitę ab origine sua ab Alph. T ost. super Iosue. Pars II.

A siue bello, non erat a Deo data specialiter, quia nihil fecerat pro eis ad habendum terram illam, terra autē quam acquisierunt uolenter de manu gigantum est, quam Deus eis dedit, ut patet Deuteronomii secundo ergo non stat diuisio.

Item non ualet, quia si Israelitę de manu Ammonitarum tollere debuissent, necesse erat, ut pugnarent contra eos, quia ipsi non dimitterent eam libenter, & tamen interdictum iudæis absolute pugnare contra Ammonitas Deut. 2. c. accedes in uicinia filiorum Ammon, caue ne mouearis contra eos in præliū, non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon: ideo non potest stare, qđ aliquam terram, quam tunc qualitercū que possiderent Ammonitę, abstulerint de manibus eorum Israelitę.

Respondet Rabbi Salomon, & bene qđ ista pars filiorum Ammon possidebatur acta a rege Sehon, qui abstulerat ab Ammonitis.

Pro quo sciendum, qđ Sehon rex Amorrhæus erat rex fortissimus in bellis, & subiiciebat sibi gentes conuicinas: nam quinque sarrapæ terrę Madian, quos scriptura uocat reges Numeri. 31. erant subiecti regi Sehon, & uocabantur duces Sehon, ut patet supra in litera.

Item subiecit sibi Sehon magnam partem terrę Moabitarum, scilicet urbē Hesebon, quę erat metropolis nobilissima in regno suo, & multas alias vrbes, de quibus Nume. uigesimo primo capitulo: ira etiam contra Ammonitas, qui erant conterminales terrę suę fecit pugnans contra eos, & accipiens ciuitates multas: erant. n. prius conterminalia in latere orientali Regum Ammonitarum, & Moabitarum apud urbem Aroer, & Sehon rex accepit totam illam frontē orientalem partem de regno Moab ab Aroer versus Hesebon, & Medaba atque Dibon. De terra Ammō cepit a ciuitate Aroer, quę est cōtra Rabath, quę tūc erat filiorum Ammon, ut patet infra in litera, & sic dilatauit Sehon regnum suum tollens conterminationem Moabitarum, & Ammonitarum. Hanc terram possidebat tunc Sehon rex, & cum occidissent eum Israelitę acceperunt totam terram eius, non solum terram, quę pertinebat ad originem gentis Amorrhæorum, sed etiam eam, quę fuerat pertinens ad alias gentes, scilicet Moabitas, & Ammonitas. In hoc autē nihil agebant Israelitę contra præceptum Dei, quia nō pugnant ẽ eos, nec accipiebant quidquam de terra ipsorum. Cum autem inuenissent eam in manu hostili pedito dominio Ammonitarum, & Moabitarum, occupauerunt eam tanqđ hostilem, nec tenebāt Israel dare terrā hanc Moabitis, & Ammonitis, vñ postea rex Eglon tpe Ieptę Galaaditis tentauit sup repetitione terrę huius indicens bella si nō redderet, tñ Ieptę rñdit factis iurisdice Iud. 11. c. De Ammonitis autē an intētauerint qđquā sup repetitione terrę, qđ olim sua fuerat nihil legitur. & de ista terra dī, qđ medietatem eius possedit tribus Gad: quia fuit magna terra, & diuisa est inter tribus has: medietatem eius accepit tribus Gad, reliqđ autē medietatē accepit dimidia tribus Manasse, vt quidam uolūt. Sed nō stat, quia ista terra ptinebat ad regē Seho, qđ eripuerat eā de manu Ammonitarum, regnū tñ Sehon totum datū est tribui Ruben pter quā dā eius particulā, qđ data fuit tribui Gad, ut patet s. in litera, vbi ponunt ciuitates regni Seho ad tribum Rubē hic autē subdit, qđ reliqđ partē regni Sehon possedit tribus Gad, ergo nihil possedit de hoc dimidia trib. Manasse, terra tñ accepta de manu Ammonitarū erat i potestate regis Seho, ergo de hac terra nō puenit pars dimidię tribui Manasse: sed Rubē hñit medietatē, & reliqđ medietatē hñit ead. Si autē diceret, qđ istā terrā accepisset

K 2

pisset rex Og de manu Ammonitarum dicendum e- rat, quod nihil de ea accepisset tribus Ruben, sed me- dietatem tribus Gad, & reliquam medietatem dimi- dia tribus Manasse, quia non prouenit aliquid de re- gno Og tribu Ruben, sed tota possessio sua fuit in re- gno Sehon, sed nō stat quod terra ista fuerit in regno Og, quia terra capta de manu Ammonitarum incipit ab Aroer, ut patet j. & ibi est regnū Sehon regis, er- go non pertinet terra ad Og regem, sed ad Sehon, & consequenter diuisa est inter tribum Ruben, & tribū Gad.

Ab Aroer, que est contra Rabba. Hic ponitur pars ter- re Ammonitarum, quam accepit tribus Gad, & dicitur, quod inchoat ab Aroer. Est ciuitas Aroer orienta- lis in regno Sehon, quæ est sita super torrentem Arnō vt patet supra in litera, & ibi diuiditur terra Moabita- rum a terra Sehon, vsque ad illam urbem: Aroer fuit quondam terra Ammonitarum, & sic prius, quam Se- hon rex bello occuparet quandam partem terræ Am- monitarum, & Moabitarum, Ammonitæ, & Moabi- tæ habebant terras coniunctas apud orientem. istam autem continuitatem abstulit rex Sehon, tamen ad- huc erant confinia terrarum istarum ad partem orien- talem non multum distantia, quod patet, quia quādo Israelite uenerunt de solitudine, & intrauerūt per ter- ram Sehon regis Amorrhæi, dicuntur intrasse per cō- finia Moabitarum, & Ammonitarū, Deuteronomij secundo, cum dicitur, Tu transibis hodie terminos Moab ciuitatem nomine Ar, & accedens in uicinia fi- liorum Ammon caue ne pugnes contra eos, ne mo- uearis in prælium. erat autem ista conuicinia regnorū apud ciuitatem nomine Aroer, nam Moabite, & A- morrhæi in parte orientali conterminantur apud Ar- non, qui est terminus Moab, & prominet in finibus a- morrhæi, ut patet Numeri vigesimo primo, & ibi est torrens Arnon diuidens Moabitas, & Amorrhæos, in ripa tamen torrētis Arnon est ciuitas Aroer, ut patet Deuteronomij tertio, & precedenti capitulo, & hic: ergo Aroer est in coniunctione Moabitarum, & A- morrhæorum, ad aroer tamen accedebat terra ammo- nitarum, ut patet hic: ergo termini Moabitarum, & amonitarum erant quondam coniuncti in Aroer, & patet adhuc magis, quia cum iudæi trāsierunt apud ciuitatem Moabitarum nomine Ar, dicuntur stetitisse in uicinia filiorum Ammon, Deuteronomij secundo capitulo, sed Aroer, & Arnon, & Ar sunt simul, ergo apud Aroer coniungitur terra Ammonitarum terræ Moabitarum. Antecedens patet, quia Aroer, & Ar, & Arnon deriuantur ab eadem origine, & sunt nomina imposita locis coniunctis, nam apud scopulos, qui uo- cantur Arnon, vel ciuitates (vt alii dicunt) est torrens Arnon, qui uocatur Arnon, & patet, quia uter- que est terminus Amorrhæorum, & Moabitarum, ut colligitur Numeri. vigesimo primo iuncto Deutero- nomij secundo, & tertio capitul. apud Arnon autem est aroer, ut patet hic, & precedenti capitul. ergo Ar- ciuitas, quæ ab eadem descendit origine est apud ista loca, sed apud Ar ciuitatem Moab sunt conuicinia vr- bes terræ Arnon, ergo apud Arnon, & urbem Aroer est conterminatio hæc.

Quæ est contra Rabba. Hic signatur quomodo verissi- mile sit fuisse terram, quæ est ab Aroer uersus terram Ammonitarum quondam ipsorum Ammonitarum quia Aroer est contra Rabba, idest circa Rabba, & ex- opposito eius. Sed Rabba erat terræ filiorum Ammō cū ista dicebantur, ergo satis uerisimile est fuisse quō- dam terminos Ammonitarum apud Aroer. De Rab- ba, quod pertinet ad filios Ammon, patet Deutero- nomij tertio capitulo scilicet monstratur lectus eius

ferreus, qui est in Rabba filiorum Ammon.

Ab Eschon, vsque Ramoth. Ista sunt ciuitates, quæ p- tinuerant quondam ad Ammonitas, est autem Ele- bon circa terram, quam tunc possidebant Ammoni- tæ. Ramoth autem est ubi terminabatur quondam terra Ammon, & est ista ciuitas apud montē Galaad ex vna parte, vnde possedit eam tribus Gad, quæ dicitur possedisse omnes ciuitates Galaad, ut supra patet, & ista ciuitas vocat Ramoth Galaad, & Ramoth existens apud montem Galaad, & est ista vna de tri- bus ciuitatibus refugii, quæ erant ad orientalem plagā Iordanis, ut patet Deuteronomij quarto capitulo scili- cet Bosor in solitudine, quæ sita est in campestribus de tribu Ruben, & Ramoth in terra Galaad q̄ est in tri- bu Gad, & Golam in Basan, quæ est in tribu Manasse. Idem patet infra uigesimo aduersus Syros pugnabat Acham rex Israel, cum mutauit habitum, & ingres- sus prælium percussus est a sagitariis, & mortuus est. Vnde dixit, Nostra est Ramoth Galaad, & negligim⁹ tollere eam de manu regis Syrie, ut patet tertio Re- gum uigesimo secundo capitulo, & secundo Paralipo- menon decimonono cap.

Masphe, & Bethanim. Ista duæ sunt vrbes in sorte tri- bus Gad, & pertinuerunt quondam ad Ammonitas. Alia ciuitas, uel regio est, quæ uocatur Masphe in ter- ra nouem tribuum, & dimidia ad occidentalem pla- gam uersus mare circa Sidonem, de qua s. vndecimo dicit, quod persecuti sunt Israelite reges Chananeos ab aquis Meron vsque ad Sidonem magnam, & a- quas Mafferephot, campumque Masphe, quia ista est terra duarum tribuum, & dimidia in terra Gad, illa autem ualde occidentalis in terra nouem tribuum, & dimidia, & cum data esset ista Masphe tribui Gad, nō dum illa erat accepta de manu Chananeorum, quia post hanc diuisionem fuit bellum ad aquas meron mortuo Moyse, & transito iordane.

Vsque ad terminos Dabir. Ciuitas Dabir est in terra Gad, tamen non fuit quondam de terra Ammon, sed accedebant confinia eius ad urbem Dabir, de qua di- citur supra. i. i. & precedenti cap. nam illa est ad occi- dentalem plagam iordanis, & ceterum illius dicitur oc- cidisse Iosue, ut patet præced. c. & illa Dabir est in tri- bu iuda, & uocabatur olim Cariathesepher, ut patet in- fra i. s. capitulo fuit autem illa ciuitas capta ab Otho- niele Cenezæo fratre Caleb, ut patet infra. i. s. & iud. i. capitulo.

In ualle quoque Bethara. Idest etiam filii Gad accepe- runt in terra uallium urbem quandam nomine Bertha- ram. De ista urbe dicitur Numeri 32. quod extruxe- rint eam antequam transirent Iordanem, ut manerēt in ea vxores, & paruuli sui.

Et Bethuenra. De ista urbe habetur Numeri. 32. q̄ filii Gad extruxerint eam ut s. dictum est.

Et Socoth. Ista est ciuitas non multum distans a ter- ra Ammon, & cum persequeretur Gedeon Zeb, & Zebec, & Salmana reges Madian, petiuit panes a uiris Socoth, qui responderunt ei dure, & cum rediisset de bello occidit septuaginta principes ciuitates illius, de quo Iudicum octauo Aliqui existimant Socoth esse urbem denominatam a Iacob: nam cum uenisset de Mesopotamia fixit tentoria sua in loco quodam, & appellauit nomen loci illius Socoth, idest taberna- cula.

Sed non stat, quia locus iste Socoth, de quo hic di- citur, est ad partem orientalem Iordanis in sorte Gad, Socoth autem, de quo dicitur Genesis tri- gesimo tertio capitulo, quod Iacob fixerit ibi taber- nacula, est ad occidentalem plagam Iordanis apud vr- bem Sichem, ut patet præallegato capit. Sichem tamen est ad

Masphe ac eius situs.

Dabir ac eius situs.

est ad occidentalem plagam Iordanis, cum sit in sor- te Ephraim, ubi sepultus est Ioseph, ut patet infra. 24. capitulo. ergo non est idem Socoth.

Item Socoth accipitur hic pro urbe, sed Socoth de nominationem accipiens a Iacob non erat urbs, sed aliquis ager, uel campus, ut colligitur Genesis 33. ca- pitulo. Est etiam Socoth nomen mansionis in Aeg- ypto, & est prima mansio, quam fecerunt Israeli- tæ cum egredierentur de Aegypto, ut patet Exodi vi- gesimo primo capitulo, & Numeri trigesimo tertio capitulo: Sed de hac manifestum est, quod non acci- piatur hic.

Et Saphon. Vrbs est in terra tribus Gad, hanc cum quibusdam aliis extruxerunt ipsi filiis suis, & vxori- bus, cum transierunt Iordanem, ut patet Numeri tri- gesimo secundo cap.

Reliquam partem regni Sehon. Idest acceperunt filii Gad reliquam partem regni Sehon: fuit enim datum regnum Sehon pro maiori parte filiis Ruben, ut pa- tet supra, cum acceperunt ab Aroer vsque Medaba, & cetera, ut supra patet, & ista terra pertinet ad re- gem Sehon, cum regnum Og totum fuerit diuisum inter tribum Gad, & dimidiam tribum Manasse. Et quia non suscepit tribus Ruben totum regnum Se- hon, quia magnum erat, relicta est quædam parti- cula, & illam accepit tribus Gad cum quadam par- te regni Og. Et iste sensus procedit intelligendo li- teram istam copulatiue, scilicet reliquam partem regi- ni, idest, & reliquam partem regni Sehon. Litera tamen non ponit coniunctionem. Ideo potest alio modo intelligi, scilicet, quod ponatur tanquam ex- ponens, & expositum, & referatur ad vrbes præce- dentes, scilicet, accepit Gad vrbes istas reliquam par- tem regni Sehon, idest quæ sunt reliqua pars huius regni Sehon, & iste sensus uidetur conuenientior pri- mo.

Pro quo sciendum, quod rex Sehon accepit vrbes multas de terra Moab, & multas de terra Madian, ut supra declaratum est, & omnes has copulauit Sehon regno suo, cum uero terra de manu eius erepta est, & diuisa, omnes vrbes regni eius datæ sunt tribui Ru- ben tam illæ, quas habebat ex origine regni Amor- rhæorum, quam illæ, quas acceperat a Moabitibus, & Ammonitis, sed de terra suscepta ab eo de manu Am- monitarum factū est, ut diuideretur in duas partes, cuius medietatem retinuit tribus Ruben, medietate- rem autem suscepit tribus Gad: & ista est reliqua pars regni Sehon. Ciuitates autem huius partis explicat scriptura dicens, quod accepit tribus Gad medietate- rem terræ filiorum Ammon scilicet ciuitates, quæ sūt ab Aroer uersus Rabba, & ab Hesebon vsq; Ramoth Galaad & cetera reliquam partem regni Sehon, idest & iste sunt partes relicte de regno Sehon, quam acce- pit Gad.

Sehon regis Hesebon. Non solum erat rex huius vr- bis, sed & multarum aliarum, quarum quædam hic enarratæ sunt. Sed uocatur rex Hesebon, quia erat ciuitas solennior in toto regno suo, & hanc accepe- rat de terra Moab Numeri 21. c.

Huius quoque Iordanis finis est. Idest etiam ista tribus habet terminum in iordane. Dicitur: huius quoque quia etiam tribus Ruben habebat terminum in Ior- dane, ut patet supra. Est autem Iordanis terminus occidentalis harum duarum tribuum, nam Iordanis est terminus orientalis terræ nouem tribuum, & di- midia Numeri trigesimo quarto capitulo, & cum duæ tribus, & dimidia, & nouem tribus, & dimidia distinguantur Iordane medio, necesse est, ut ad occi- dentalem plagam harum tribuum sit iordanis. Et pa-

Alph. Toit. super Iosue. Pars II.

tet, quia duæ tribus, & dimidia continentur se habere hereditatem ad orientalem plagam iordanis Nume- ri trigesimo secundo capitulo, & patet supra primo, sed iordanis est terminus earum, ergo erit necessario terminus occidentalis.

Est autem differentia in terminatione duarum tri- buum, scilicet Gad, & Ruben ad Iordanem, quia Ru- ben terminatur ad iordanem in parte sua magis me- ridiana, & Gad terminatur in parte magis Septentrio- nali, ideo tribus Ruben solum terminatur ad Iorda- nem: tribus autem Gad habet in parte occidentali ior- danem, tribus autem Gad habet in parte occidentali ior- danem, & amplius mare Cenereth, quod est magis Septentrionale, quam Iordanis, ut colligitur Numeri trigesimo quarto capitulo, ubi ponitur terminus oriē- talis terræ nouem tribuum, & dimidia, qui est termi- nus occidentalis terræ duarum tribuum, & dimidia, & cum describatur totum latus orientale descenden- do a Septentrione uersus meridiem, primo ponitur mare Cenereth, quam Iordanis, & latior est frons occi- dentalis terræ Gad, quam Ruben, quia terra Ruben apud occidentē substringitur inter latus terræ Moab, & terram tribus Gad, ut declaratum est supra. Terræ huius terminus orientalis est, ubi incipit terra Ruben scilicet ab Aroer, quæ est sita super torrentem Arnon & quamquam Aroer sit in tribu Ruben, tamen in ter- minis eius incipit terra tribus Gad, ut patet supra in litera, terminus autem occidentalis huius terræ est in Iordane, & mari Cenereth, sicut terminatur terra Ru- benitarum. Terminus autem meridianus est latus ter- ræ filiorum Ruben: nā Rubenitæ, & Gaditæ incipiūt ab Aroer, & terminantur in Iordane, ergo totum la- tus meridianum est commune eis, & contiguantur in hac parte, ita quod latus meridianum terræ Gad est la- tus aquilonare terræ Ruben: latus autem Septentrio- nale terræ Gad est terra Ammonitarum, & duo regna .s. Machati, & Gesuri. de quibus supra patet in lra.

Vsque ad extremam partem maris Cenereth trans Iordanem. Hic designatur latitudo frontis occidentalis terræ tribus Gad, scilicet quod terminatur ad Iordanem, sed non est tanta latitudo Iordanis quanta est latitu- do frontis occidentalis terræ huius, ideo partem fron- tis occidentalis huius terminat mare Cenereth.

Pro quo est considerandum, quod terminus orien- talis terræ nouem tribuum, & dimidia est frons occi- dentalis terræ duarum tribuum, & dimidia: licet non sit equalis latitudo utriusque. Latus autem orientale terræ nouem tribuum, & dimidia describitur Nu. 34. & descendit a Septentrione ad meridiem. Incipit autē in latere aquilonis de villa Enā, quæ est in angulo tra- ctus lateris Septentrionalis, & orientalis, & descendit in Sephama, & inde in Reblata, & postea ad mare Ce- nereth, deinde in Iordanem, & ipse Iordanis tendit vs- que ad mare salissimum. s. Sodomorum, ubiq; termi- natur latus orientale, & est angulus coniunctionis late- ris meridiani, & orientalis, terra autē duarum tribuū, & dimidiæ habet istud latus descriptum pro termino occidentali, sed non occupat frons terræ duarum tri- buum, & dimidiæ rotam istam magnitudinem, sed in sine lateris orientalis ubi coniungitur meridiano ter- minatur terræ Moab: nam ipsa tangit mare mortuum q̄ est mare Sodomorum: cū mons Phalga perueniat vsq; ad uallē illam, & est mons Phalga in terra Moab, cum ibi staret rex Moabitarum, qm̄ monstrabat ipsi Ba- laam ariolo castra iudeorum, ut patet Nu. 23. ca. apud terrā Moab est terra tribus Ruben, & terminatur ad iordanem sicut terra Moab, de qua dicitur Iudicum 4 quod sunt uada in Iordane, quæ transmittunt in terrā Moab, sed ista pars Iordanis, ad quam terminatur ter-

Descrip- tio latitu- dinis fron- tis orienta- lis terræ Gad uide sup. i. 2. ca. q. 14.

Pars terræ Ammoni- tarū quam accepit tri- bus Gad.

Literæ sen- sus.

De rege Sehon.

ra Ruben est magis aquilonaris, quam illa, ad quam terminat terra Moab. Deinde terra Gad terminat in occidente ad Iordanem, sed magis ad Septentrionem vnde occupat residuam partem orientalem Iordanis & extenditur ultra versus Septentrionem per istud latus orientalem, & accedit ad mare Cenereth, terra autem dimidia tribus Manasse tangit in occidente suo terminum orientalem terre nouem tribuum, & dimidia die sicut terra Gad Ruben, & Moab, & tamen magis versus terminum Septentrionalem, scilicet versus Reblata, & frontem Daphnis, atque villam Sephama. Cum autem dicitur vsque ad extremam partem maris Cenereth, ponitur mare istud non tanquam orientale ad Iordanem, nec tanquam occidentale, quia tunc cum Iordanis sit terminus orientalis nouem tribuum & dimidia non esset mare Cenereth terminus orientalis, & tamen vterque ponitur terminus orientalis, vt patet Numeri. 34. ergo non est mare Cenereth orientale ad Iordanem, nec occidentale ad Septentrionalem. Ideo cum sit tribus Gad magis Septentrionalis, quam Ruben, non sufficit Iordanis terminare latitudinem frontis suae occidentalis, sed extenditur magis per latus illud orientale versus Septentrionem, & tangit mare Cenereth, & tangit totam eius latitudinem, est enim satis magnus lacus iste qui uocatur mare. Circa extremitatem autem huius versus Septentrionem est finis terrae Gad. Et de hoc dicitur, quod est trans Iordanem, non quidem ad orientem Iordanis, nec occidentem eius, quia non poterat stare, vt esset terminus, vt declaratum est, sed ad Septentrionem, ita vt si aliquis ueniret ab australi parte terrae nouem tribuum ad aquilonarem erit sibi mare Cenereth trans Iordanem, id est, ad partem vltiorem magis aquilonarem & hoc modo in descriptione lateris orientalis terrae Chanaan nouem tribuum, & dimidia, quae habetur Numeri. 34. diceretur mare Cenereth ultra Iordanem, & Reblata ultra mare Cenereth, & villa Sephama ultra omnia haec, scilicet magis ad Septentrionem.

Ad orientalem plagam.

An mare Cenereth sit ad plagam orientalem nouem tribuum, & dimidia, & eius situs. & quod terra Gad tribus partibus illud mare tangit secundum latitudinem, & circularitatem eius magnam, ob quam partes eius quaedam ad orientem declinant quaedam ad occidentem.
Quest. XVII.

DICIT aliquis, quod ista litera repugnat supra declaratis, quia ponit esse mare Cenereth ad partem orientalem Iordanis, & non ad septentrionalem, ut dictum est.

Respondendum est non debere referri istam determinationem ad Iordanem, sed ad terram nouem tribuum, & dimidia, scilicet ad orientalem plagam, id est, istud mare Cenereth ad orientalem plagam, non quidem ad orientem Iordanis, sed quod istud mare Cenereth, quod est Septentrionale respectu Iordanis est ad orientalem plagam terrae nouem tribuum, & dimidia, quod patet Numeri. 34. vbi Iordanis est ad orientalem plagam terrae nouem tribuum, & dimidia, quod patet Numeri. trigesimo quarto, vbi Iordanis, & mare Cenereth hic ponuntur tanquam terminus orientalis terrae nouem tribuum, quae sibi uocatur terra Chanaan, & patet hoc, nam non potest accipi mare Cenereth orientale respectu Iordanis, quia cum ponatur hic mare Cenereth tanquam terminus occidentalis terrae Gad, venientibus ab oriente prius esset accedendum ad mare Cenereth, quam ad Ior-

danem, & tunc si ab oriente venientibus terminatur terra Gad in mari Cenereth, non accederet ad Iordanem, & tamen ponitur Iordanis terminus occidentalis terrae Gad, ergo non est mare Cenereth orientale respectu terrae Gad, sed necessario est Septentrionale, uel meridianum.

Idem argumentum stat de terra nouem tribuum, & dimidia, cuius Iordanis ponitur terminus orientalis Numeri. trigesimo quarto: nam si ponatur mare Cenereth ad orientalem plagam Iordanis, erit necessario extra totam terram nouem tribuum, & dimidia, quia illa terminatur in suo limite orientali, & tamen mare Cenereth ponitur tanquam terminus orientalis terrae nouem tribuum, & dimidia, ut patet Numeri. trigesimo quarto, ergo non est ad orientalem plagam Iordanis.

Item non potest intelligi ad orientalem plagam respectu terrae Gad, cuius ponuntur hic termini, quia dicitur, quod terminus huius terrae Gad est ad Iordanem, & ad mare Cenereth. Sed manifestum est, quod Iordanis est terminus occidentalis respectu terrae duarum tribuum & dimidia, ergo identidem erit de mari Cenereth. Nec valet si aliquis velit assignare duos terminos terrae huius hic, scilicet orientale, & occidentale: Occidentalem quidem ad Iordanem, orientalem autem ad mare Cenereth, quia litera repugnat hic, cum velit ponere Iordanem & mare Cenereth ex eadem parte, dicens: Huius quoque Iordanis finis est vsque ad extremam partem maris Cenereth trans Iordanem ad orientalem plagam: ergo Iordanis terminus pertingit vsque mare Cenereth: sed terminus ex parte Iordanis est hic occidentalis, ergo mare Cenereth occidentale est respectu terrae Gad.

Item patet magis, quod sint ex eadem parte, quia Numeri trigesimo quarto, vbi ponuntur termini terrae nouem tribuum, & dimidia ponuntur Iordanis & mare Cenereth tanquam termini orientales, ergo ad quamcunque terram comparentur, erunt ambo habentes eundem respectum, scilicet ambo orientales, vel ambo occidentales, & nulla terra erit, ad quam possit esse Iordanis occidentalis & mare Cenereth orientale, vel e contrario: necesse est ergo, quod dicatur mare Cenereth orientale respectu terrae nouem tribuum & dimidia.

Aliter intelligenda est ista litera, & melius, scilicet quod Iordanis est terminus occidentalis terrae Gad, & ultra Iordanem, scilicet versus septentrionem est mare Cenereth, & ad illud pertingit terra tribus Gad ad extremitatem eius, id est ad partem vltimam versus Aquilonem. Nam mare Cenereth, licet sit in termino occidentali terrae huius, tamen habet latitudinem, ita vt quaedam partes eius declinant ad austrum versus Iordanem: aliae autem inclinantur ad aquilonem versus fontem Daphnis, & Reblata: ad signandum autem extensionem aquilonarem terrae Gad dictum est, quod non solum perueniunt ad mare Cenereth, sed etiam vsque ad extremitatem maris Cenereth, scilicet ad aquilonem, & tunc subiungitur ad orientalem plagam ad declarandum particulam illam, scilicet vsque ad extremam partem maris Cenereth, in quo aliquis crederet, quod totum mare Cenereth erat in terra Gad, sed falsum est, quia istud mare est in terra nouem tribuum, & dimidia, & in circuitu illius sunt oppida multa tribus Zabulon, & Nephthali.

Ideo sciendum, quod mare Cenereth habet latitudinem, & circularitatem satis magnam, & ob hoc quaedam partes eius declinant ad orientem, aliae occidentales, aliae vero australes, & aquilonares sunt. Terra autem

ya autem Gad tangit mare Cenereth in tribus extremitatibus suis scilicet in meridiana, orientali, & aquilonari sed non in occidentali: immo nihil de ipso mari erat intra terram Gad, & ob hoc dicitur, quod tangit mare Cenereth vsque ad extremam partem scilicet a parte meridiana eius ascendendo de Iordane, & transeundo in Boream, vsque ad extremitatem eius septentrionalem, vbi coniungitur latus orientalis eius lateri septentrionali. Et ne intelligatur, quod totum mare erat intra tribum Gad, dictum est ad orientalem plagam maris, secus de extremitate maris ad occidentem eius, quia illa extremitas pertinebat ad nouem tribus, & dimidia.

Hic est possessio filiorum Gad. Id est ista terra cuius suprapositi sunt termini est possessio filiorum Gad. Et iste est epilogus precedentium.

Per familias suas. Id est fuit diuisa tota ista terra in particulas secundum numerum familiarum tribus Gad, & quia erant septem familiae, necessario fuerunt factae partes septem. deinde portio cuiuslibet familiae diuisa est in portiones domorum, & ille per viros, ut supradictum est.

Ciuitates, & villa earum. Id est in tota ista terra Gad diuise sunt ciuitates, & villae per familias, scilicet quod non manserit ciuitas villa, aut villa, quae non ceciderit in sortem alicuius familiae illius tribus. Vocantur hic villae rura parua, & quaeque loca non murata, quae alias appellantur viculi, ut patet supra. Nos autem villas accipimus pro oppidis muratis, & magnis, sed non gaudent privilegio urbium, sed alicui alteri loco subiectae sunt: sacra autem scriptura nihil horum obseruat. Non solum autem ciuitates, & viculi fuerunt in diuisione, sed etiam agri, & tota terra campestris, & montana, nam cuiuslibet ciuitati termini assignati sunt, scilicet territorium, & post agri per viros diuisi sunt. De ciuitatibus tamen specialiter exprimitur, quia sunt alii quid maius.

Dedit, & dimidia tribui Manasse. Hic ponitur diuisio terrae pertinentis ad dimidiam tribum Manasse: nam dimidia tribus eius accepit ad orientalem partem Iordanis possessionem. Dimidia autem reliqua accepit ad partem occidentalem, de qua patet infra. 17. & fuit possessio eius apud sortem Ephraim,

Quare tribus Manasse est diuisa in duas partes, cum nulla alia tribus diuisa fuerit. Et quod familiae erant octo in ipsa tribu. Quest. XVIII.

QVAERET aliquis quare tribus Manasse diuisa est in duas partes, cum nulla alia tribus fuerit diuisa.

Respondet aliquis, quod Israeliticis fuisse pturi erant terram ante transitum Iordanis, & post transitum Iordanis, terra autem, quae erat ad occidentem Iordanis non sufficiebat decem tribubus, si cuiuslibet earum daretur proportionaliter ad id, quod datum fuisset duabus tribubus ad orientalem partem Iordanis, ideo fuit necesse ad conuenientem diuisionem terrae, ut daretur terra ante Iordanem duabus tribubus, & dimidia, & terra ad occidentalem partem Iordanis diuideretur nouem tribubus, & dimidia, ideo necesse fuit, vt diuideretur aliqua tribus istarum. conuenienter autem, quod esset tribus Manasse.

Sed non potest stare, quia terra, quae erat ad occidentalem partem Iordanis erat satis magnitudinis, ut sufficeret tribubus decem dando eis proportionaliter, sicut datum fuisset duabus tribubus ante transitum Iordanis, nam in terra nouem tribuum, & dimidia multa terra mansit, quae nunquam capta est ab Israelitis, sicut terra Philistinorum, qui semper manserunt, terra Alph. Iost. super Iosue. Pars II.

A quoque Sidoniorum, & Tyri, in quibus adhuc Gentiles manebant tempore praedicationis Christi. Matthaei. 15. capitulo, & tamen adhuc fortes sufficiebant ergo non fuit diuisa tribus Manasse, quia non sufficeret terra ad occidentem Iordanis pro decem tribubus.

Item dato, quod secundum ueritatem non sufficeret terra ista decem tribubus, & ad proportionaliter diuidendum, necesse erat, quod vna tribus diuideretur, tamen iudaei cum solum cepissent terram, quae erat ad orientalem plagam Iordanis, necieiebant de quantitate terrae, quae erat ad occidentalem plagam, ideo non poterant scire, an necesse esset diuisi tribus vna in duas, sed referuissent vsquequo terra esset acquisita, & cognosceretur tota quantitas eius, siue ante Iordanem, siue ad occidentalem plagam eius.

Item non erat necesse sic diuisi terram Chanaan, scilicet, vt quaedam fortes darentur in terra ante Iordanem ad orientem, & alia in terra occidentali ad Iordanem, sed magis, quod acquireretur tota terra siue ante Iordanem siue post, & tunc diuideretur ductis fortibus in longum, scilicet quod non perueniret a mari occidentali usque ad Iordanem, sicut nunc perueniunt in terra nouem tribuum, & dimidia, sed quod latitudo terrae a meridie in Septentrionem diuideretur in quoddecim fortes, & perueniret a mari magno occidentali transeuntes Iordanem vsque ad urbem Aroer, quae est in ripa torrentis Arnon, & est frons orientalis duarum tribuum, & dimidia, & tunc cognosceretur quantum unicuique tribui dandum esset, nec aliqua defraudaretur.

Nec etiam erat intentio Moysi sic diuidere istam terram orientalem Iordanis, scilicet dando eam duabus tribubus, & dimidia, vel duabus, sed magis, quod tota terra primo acquireretur deinde diuideretur eam Iosue. Vnde quando duae tribus, & dimidia petierunt terram hanc admiratus est Moyses, & exterritus, increpuitque valde petentes, ut patet Numeri. 32. cad extremum autem considerato rationabili mortuo eorum concessit, quod petierant.

Dicendum ergo, quod sola causa diuisionis sic factae fuit, quia duae tribus, & dimidia viderunt terram illam pascualem, & satis conuenientem alendis pecoribus, existimantes forte, quod terra occidentalis Iordanis non esset talis, petierunt hanc, & quamquam a principio Moyses renuisset, tamen postea concessit. De tribubus autem duabus manifestum est, quod petierunt terram hanc, quia erat pascualis, & ipsi abundabant in pecoribus, & iumentis: Numeri. 32. De media autem tribu Manasse non patet ex litera, quod petierit ex hac causa, nec ex aliqua alia, cum de solis duabus tribubus dicatur, quod abundabant in pecoribus, & quod petierint terram illam, quia tamen postea in concessione dicitur, quod Moyses dedit terram illam duabus tribubus, & dimidia, videtur quod fuerit eadem causa in dimidia tribu Manasse, quae erat in aliis duabus, scilicet quod abundaret in pecoribus, & ob hoc, quod ipsa cum duabus tribubus accederet ad Moysen, & simul peteret dari sibi possessionem in terra illa, & quia forte terra illa erat pauca pro duabus tribubus & dimidia proportionaliter comparando ad nouem tribus, & dimidia accepturas totam terram occidentalem Iordanis, renuiciauerunt istae duae tribus, & dimidia iuri suo, quantum ad partes, quae eis proportionaliter possent prouenire in terra trans Iordanem. Et ratio erat, quia eis permittebatur accipere sortes priusquam aliis tribubus. Etiam permittebatur eis eligere meliorem terram, ideo in aliquo debent diminui, ita ut aequarentur aliis, alioquin non fieret aequalitas, & hoc erat, quod si alii nouem tribus, & dimidia proportionaliter plus de terra puer-

niat, quam his duabus, & dimidię non possent petere aliquid de terra illa, & sic confessa sunt iste duę tribus & dimidia dicentes, Nec quidquam querimus trans iordanem, quia iam habemus possessionem nostram in orientali eius plaga. Quia ergo contingit, quod iste duę tribus, & dimidia abundarent in pecoribus, & peterent terram hanc, diuisa fuit tribus Manasse, si autē solę duę tribus peterent fortassis eis solis data fuisset manente terra occidentali pro decem tribubus, & si contingeret esse alias tribus, quę petissent terrā hanc, sicut perierunt istę duę, & dimidia, eis quoque data fuisset.

Filiisque eius. Id est filiis dimidię tribus Manasse. Dicitur de filiis, id est de hominibus illius tribus, quia alio modo datur possessio toti tribui, & alio modo personis, toti tribui datur in titulum possessio, ita ut de terra illa nulla alia tribus quidquam aliquo iure sibi vindicare valeat, nec homo alterius tribus: hominibus autem tribus datur possessio, quia diuiditur inter eos terra tribus illius, & dantur singulis partes proportionabiles, ut declaratum fuit supra de tribu Gad.

Iuxta cognationes suas. Id est per familias, quę sunt primę cognationes sub tribu, & deinde familię diuiduntur in domos vique ad capita, id est viros singulos, & secundum numerum familiarum tribus dimidię factę sunt sortes in hac terra, erant autem in tota tribu Manasse familię octo, scilicet Machiritę, Galaaditę, Iezeritę, Elecite, Afrihelitę, Sechemitę, Semeditę, Hephertę ut patet Num. 26. Si autem diuisa est tribus Manasse in duas medietates, daretur terra hęc quatuor familiis, & fierent quatuor portiones primo, deinde quilibet earum diuidetur in minores portiones pro domibus, & vitis, non tamen constar an tribus Manasse fuerit diuisa in duas medietates equales in familias, scilicet, quod quatuor familię de Manasse acciperent hereditatem ad orientem Iordanis, & quatuor ad occidentalem partem, vel fuerit diuisa in duas medietates secundum numerum, scilicet quod tot uiri susciperent hereditatem de Manasse ad partem orientalem sicut ad partem occidentalem, vel an fuerit aliqua harum. Nam cum diuidatur tribus Manasse in duas partes, etiam si non sint equales secundum aliquem modum horum, vocabuntur duę medietates Manasse, sed in hoc non multum refert.

Possessionem cuius hoc est principium. Id est possessio filiorum Manasse habet principium, quod subditur, scilicet, quod incipit a Manaim, & extenditur, ut patet in litera. *A Manaim vniuersam Basan.* Id est incipit possessio manasse in Manaim, & comprehendit totam Basan. Et est hic Manaim terminus orientalis terrę dimidię tribus Manasse. Nam ista tribus non habet principium hereditatis suę in fronte Orientis inter vicinia Moabitarum, & Ammonitarum, sicut tribus Ruben & Gad, ut supra in litera declaratum est, sed habet ab oriente magnam partem possessionis tribus, Gad, & est initium eius a Manaim, & hoc est circa terram Galaad: nam non multum inde distat Manaim.

Aliqui enim dicunt, quod sit locus iste, uel terra, de qua dicitur Cantico quarto capi. de capite Amanā, de vertice Sanir, & Hermōn, de cubilibus leonum & montibus pardorum.

Sed non stat, multum enim differunt Amanā, & Manaim. Ideo dicendum est, quod Manaim sit locus, uel terra, quam nominauit iacob Manaim, de qua habetur Gen. 32. ubi dicitur, quod habuit obuiam angelos Dei, & uocauit nomen loci illius Manaim, id est castra, dicens, Castra Dei sunt hęc. & valde conuenit hoc, quia terra dimidię tribus Manasse est apud terrā tribus Gad, ut patet cum hic fuerit tota ista terra diuisa duabus tribubus, & dimidię, & mons Galaad sit co-

munis tribui Gad, & Manasse, quia medietas montis Galaad pertinet ad Manasse, & medietas pertinet ad tribum Gad, ut patet supra in litera, & infra, Manaim tamen, quam nominauit iacob est apud montem Galaad, quod patet, quia iacob, & Laban steterunt in monte Galaad, & inierunt pactum imponentes nomē monti, ut patet Gen. 31. & mox in principio, 32. cap. dicitur quod iacob abiit itinere, quo ceperat, & fuerunt ei obuii Angeli Dei, quos cū vidisset ait: Castra Dei sunt hęc & appellauit nomen loci illius Manaim, i. castra. Prope est ergo Manaim illa ad montem Galaad, sed medietas montis Galaad pertinet ad Manasse, ergo intelligitur hic de Manaim, quę appellata est a iacob.

Vniuersam Basan. Aliqui coniungunt istud adiectiuum cum Manaim vniuersam, quia Manaim non est regio sed locus, potissime, quia Manaim est ablatiuus casus, quod ponitur ibi propositio a.

Item quia sententia exigit, quod sit hic ablatiuus, s. quod principium est a terra Manaim. Sed coniungitur iste accusatiuus cum Basan, & conuenit ei, quia Basan est regio habens multas vrbes, quarum aliqua poterant dari dimidię tribui Manasse nō datis aliis, ideo ad tollendum dubium dictum est, quod data est vniuersa Basan, sic etiam patet Deut. 3. c.

Et cuncta regna Og regis Basan. Non est intelligendum quod totum regnum Og darū fuerit dimidię tribui Manasse, pars enim quadam eius data est tribui Gad, ut colligitur ex superioribus, sed dicitur, quod cuncta regna Og regis data sunt dimidię tribui Manasse: intelligitur de aliis ciuitatibus, quas non acceperat tribus Gad nam primo data est possessio Ruben in regno Schon, deinde data est tribui Gad in regno Schon quantum ad quandam particulam residuam, & partem in regno Og: ad extremū data est possessio dimidię tribui Manasse in reliquis partibus regni Og. Nec valet si quis contendere uelit dicens, quod littera dicit omnia regna Og regis pertinere ad sortem Manasse, nam sic dicit supra de sorte Ruben, quod habuit oīa regna Schon regis: tñ potest subditū sorte Gad quod accepit reliquam partem regni Schon, quod stare non potest si accepisset Ruben oīa regna Schon regis: ita ergo intelligendum est hic de regnis Og, quod pars eorū prouenit tribui Gad, & alia pars dimidię tribui Manasse.

Omnesque vicos Iahir, qui sunt in Basan. Vocantur uici quidam loca parua nō murata, & ista accepit Iahir de manu hostium, littera autem uidetur hic innuere, quod uici isti fuerunt primo occupati a Iahir deinde possessi a tribu Manasse, sed ordo est contrarius, nam primo Moyles dedit terram istam dimidię tribui Manasse, deinde Iahir, qui erat de stirpe Manasse, abiit, & occupauit vicos istos, qui adhuc tenebantur ab hostibus, & appellauit eos ex nomine suo, ut patet Numeri. 32. capit. l. dedit Moyles terrā Galaad dimidię tribui Manasse: Iahir autē filius Manasse abiit, & occupauit vicos eius, quos appellauit Auothiahir, i. villas, Iahir, id est patet Deute. 3. hic tñ scriptura refert illud tanquā factū, quod ista scripta sunt erant uici illi Iahir, & ob hoc noīant uici Iahir, quasi antequā darēt tribui Manasse primum sent ad Iahir, sed nō est sic intelligendū. *Qui sunt in Basan.* i. uici isti, quos accepit Iahir de manu hostium erant in regione Basan. *Sexaginta oppida.* Non sunt ista oppida, quod uocant uici, quia ista oppida sunt murata, uici autē sunt loca parua sine muris, in regione autē Basan erant ista sexaginta oppida murata, & multa alia oppida, quod non habebant muros: oppida murata non accepit Iahir, sed parua loca, quod uocant uici, tota tñ terra possessa est a tribu Manasse, i. uicę vrbes muratę siue uici, hoc signatur Deuteronom. 3. l. tradidit dominus in manibus nostris Og regē Basan, & vniuersum populū eius, percussimusque eos vique ad interuentionem vallatres

tes cunctas ciuitates illius vno in tempore, non fuit oppidum quod nostras effugeret manus, sexaginta vrbes omnem regionem Argob regni Og: in Basan cūctę vrbes erant munite muris altissimis portisque, & vectibus: absque oppidis innumeris, quę non habebant muros: cum autem dicitur hic vicos Iahir, qui sunt in Basan sexaginta oppida, non est referendum vnum tantum expositiuum alterius, scilicet vicos Iahir sexaginta oppida, id est, quę sunt sexaginta oppida, sed est sensus. Vicos Iahir, id est, possederunt Manassitę vicos Iahir, & sexaginta oppida, quę sunt præter illos vicos.

Dimidiam partem Galaad. Id est acceperunt filii Manasse de media tribu dimidiam partem montis Galaad: erat enim diuisus in duas partes diuidente altitudine montis: & vrbes totaque regio, quę ad vnam partem erat, pertinebat ad tribum Gad: vrbes autem, & tota regio, quę erat ad alteram partem pertinebat ad tribum dimidiam Manasse, & fuit quantum ad hoc diuisio facta in istis tribubus quantum ad istum montē, sicut erat in regnis: nam medietas montis Galaad pertinebat ad regnum Schon, reliqua medietas ad regnū Og, ut patet præcedenti capitulo. ita hic medietas Galaad, quę pertinebat ad regem Schon data est medię tribui Manasse. *Astaroth.* Ista est ciuitas principalis in regno Og regis, unde vocatur rex Astaroth. Vel dicitur regnasse in Astaroth, ut patet supra in litera, scilicet, quia habitabat ibi, ut patet supra præcedenti capitulo. Est autem ista ciuitas in terra Basan, & fuit principalis sedes gigantum: tota enim terra Basan olim dicebatur terra gigantum, & in hac fuit Astaroth, atque bellum contra gigantes in hac vrbe factum est, ut patet Gen. 14. scilicet, quod rex Chodorloamor expugnauit Raphaim, id est gigantes in Astaroth Carnaim, & quia rex Og erat de istis Raphaim dominabatur Astaroth. Ista ciuitas fuit extructa a filiis Gad pro paruulis, & vxoribus suis, quando transferunt Iordanem, ut patet Numeri 32. postea tamen prouenit medietati tribus Manasse. Causa autem huius supra declarata est.

Astaroth ac eius sit

Edrai ac eius situs

Et Edrai. Est Edrai ciuitas magna regni Og circa fines suos, ad quam venit ipse pugnaturus cōtra Israel, ut patet Numeri 21. & Deuteronom. 3. cap. est autem ista ciuitas famosa in regno Og, ideo nominatur sepe præcedenti cap. & hic.

Vrbes regni Og in Basan. Non est sensus, quod solum Astaroth, & Edrai essent vrbes regni Og in Basan regione, quia sexaginta oppida, vel vrbes erant in regione illa, ut patet Deuteronom. 3. sed nominantur iste duę tanquam principales.

Filijs Machir filij Manasse. Ponitur epilogus prædictorum, scilicet cui fuerint datę istę vrbes. Et dicitur, quod medietati filiorum Machir, vel Manasse data est ista terra in possessionem. Fuit enim Machir filius Manasse, ut patet hic, & Gen. 50. ubi dicitur, quod filii Machir filij Manasse nati sunt in genibus Ioseph, & quia non habuit alios filios, necesse erat, ut tota tribus Manasse nasceretur de Machir: & sic idem est dici medietatem tribus Manasse, vel medietatem filiorum Machir.

Dimidia parti filiorum Machir iuxta cognationes suas hanc possessionem diuisit. Id est ista possessio supra signata fuit data medietati filiorum Machir, & causa est, quia nulli sunt filij Manasse, qui non sint filij Machir, cum nullus habuerit Manasse præter Machir, & in cognationibus horum diuisa est ista possessio, quod medietas filiorum Machir suscepit possessionem hanc, & ipsi rursus per familias suas distincti sunt, & receperunt distinctas portiones.

An medietas filiorum Machir suscepit terram istam, quę diuisa est hic, cum Machiritę faciant vnam de octo familijs Manasse. Et unde familie Manasse denominantur.
Quęst. XI X.

Sed dicit aliquis non posse stare, quod medietas filiorum Machir suscepit totam terram istam, quia medietas tribus Manasse suscepit terram hanc: ista tamen tribus diuiditur in octo familias, ut patet Numeri 26. de quibus supra dictum est, quarum vna est familia Machiritarum descendentiū a Machir, ut patet ibidem: ergo si medietas filiorum Machir suscepit terram istam, non dicitur recte, quod medietas tribus Manasse suscepit terram hanc, sed decimasexta pars eius, quia habebit octo familias, quę si diuidantur, sicut diuiduntur Machiritę in duas partes, erunt sexdecim partes, & vna harum suscepit totam terram hanc, & quindecim partes tribus Manasse susceperunt hereditatem trans Iordanem ad occidentem, sed hoc non dicitur conuenienter, ut decimasexta pars alicuius vocetur medietas eius, ergo nō possedit medietas filiorum Machir totam terram hanc.

Respondendum est, quod non potest determinari certissime, an medietas tribus Manasse secundum numerum familiarum, vel indiuiduorum suscepit hanc terram, quę dicta est possidenda, vel si fuerit aliqua medietas istarum præcisā, s. quod fuerint quatuor familia: in hac terra, & quatuor ad occidentalem partē Iordanis.

Vel quod fuerit hic medietas indiuiduorum secundum numerum, sed satis constat, quod esset quasi medietas in quocūque modo velimus accipere, & quod proximum est rei accipitur tanquam ipsa res, utpote, quod essent tres, vel quatuor familia: Vel si compute tur secundum numerum indiuiduorum erit medietas virorum, vel quasi medietas.

Cum verō dicitur, quod medietas filiorum Machir suscepit hanc terram possidendam, considerandum est, quod sit verum, quia Manasses nullos filios habuit præter Machir, ideo descendentes ab eo constituerunt totam tribum Manasse. Et sic intelligitur hic, quod medietas filiorum Machir accepit terram hanc, quia medietas eorum est medietas tribus Manasse.

Cum autem obijcitur, quod Manasse diuiditur in octo familias, quarum vna est familia Machiritarum descendentiū a Machir, concedendum est: sed multum differt dicere familiam Machiritarum, vel filios Machir. Nam filij Machir erant omnes, qui erant in tribu Manasse: Machiritę tamen siue de familia Machiritarum nō erant omnes filij Machir, sed quidam, alij autem pertinebant ad alias familias, scilicet Galaaditarum, Afrihelitarum, Hephertarum, Semidaitarum & c.

Ad cuius euidentiam considerandum est, quod quamquam Manasse habuit vnicū filium, scilicet Machir, tamen 8. fuerunt familia: in hac tribu, ut patet Numeri 26. & fuerunt causatę hoc modo, scilicet Manasse habuit vnicum filium, scilicet Machir, ideo a Manasse, & Machir non possunt fieri distinctę familia: sed tota tribus deriuatur per Machir: deinde Machir genuit Galaad, & alios filios: a Galaad denominata est quędam familia Galaaditarū: a Machir patre eius nominata est alia familia specialiter Machiritarum: & ista non fuit deriuata per Galaad, sed per alios filios Machir, & sic erant distinctę duę familie. Galaad autem genuit filios multos Iezer Helech, Afrihel, Sechem, Semida Hopher, & alios filios. A Iezer denominata est familia Iezeritarum distincta a familia patris sui Galaad, quia per alios filios deriuatur. Ab Elech denominatur familia Elechitarum. Ab Afrihel dicitur familia

Familia Aſrihelitarum . A Sechem appellatur familia Sechemitarum . A Semeda dicitur familia Semeditarum . Ab Hopher dicitur familia Hopheritarum , & omnes he deriuantur a Galaad patre eorum , tamen non ſunt partes familiae Galaaditarum . Et hoc quia ipſe habuit alios filios , vel ſaltem alium præter iſtos , & in ipſis conſignatum eſt nomen patris , & familia diſtincte , & ipſi non acceperunt nomen aliquarum familiarum , quas ex ſeipſis denominarent , & ſic fuerit ab unico filio Manaſſe familia . 8 . & vna non eſt alia , nec pars illius , nec aliquo modo coincidunt cum illa . Nunc pater manifeſte ad ipſum argumētum , ꝓ omnes descendentes de Manaſſe ſunt filij Machir , & ꝓ medietas filiorum Machir eſt medietas filiorum Manaſſe . Et cum dicitur , quod familia Machiritarum dependet de Machir , & medietas filiorum Machir eſt medietas Machiritarum , ſed Machirite ſunt . 8 . pars tribus Manaſſe , cum diuidatur in 8 . familias , quarum vna eſt Machiritarum , ergo medietas filiorum Machir eſt decimaſexta pars tribus Manaſſe . Respondendum falſum eſſe , quod filij Machir , & Machirite ſint idem , nec omnes filij Machir ſunt Machirite , ſed eſt contrarium . Nec eſt concedendum quod medietas Machiritarum poſſederit totam terram , & medietas filiorum Machir , & medietas Machiritarum non eſt medietas filiorum Manaſſe , ſed decimaſexta pars . Et dicendum , quod ſub medietate filiorum Machir cadunt omnes machirite , lezerite , Elechite , Sechemite : ſub alia medietate filiorum Machir cadunt omnes Galaadite , Semeditæ , Aſrihelite Hopherite . Et tunc vetum eſt , quod medietas filiorum Machir , ſcilicet quatuor familie poſſederunt terram hanc .

Hic eſt , quod medietas filiorum Machir , ſcilicet quatuor familie poſſederunt terram hanc .

In iuxta cognationes ſuas . Ideſt non fuit iſta terra ſic tota data filijs dimidiæ partis Manaſſe , ſed diuiſa eſt in partes per cognationes tribus huius .

Sed aliquis dicit contra , quia medietas filiorum Machir poſſedit terram hanc , ſed Machirite ſunt vna familia , ergo non diuiſi ſunt iſti per cognationes ſuas .

Aliquis poterit reſpondere , quod non accipiuntur hic cognationes pro familijs , ſed ſpecialius pro quacunq; cognatione , & hoc modo quacunq; familia diuiditur in domos , quæ ſunt ſpecialiter cognationes , ſic autem poteſt accipi hic , quod medietas filiorum Machir diuidatur in cognationes . Nam licet ſit vnica familia Machiritarum , tamen haberet in ſe multas domos , quæ ſunt cognationes ſpecialiores , & minores quàm familiae . Sed adhuc non ſtat , quia licet ſaluari poſſet modus loquendi iſte , tamen ſuppoſitum eſt falſum , ſcilicet quod accipiatur medietas filiorum Machir pro medietate familie Machiritarum , quia vt ſupra declaratum eſt , omnes de tribu Manaſſe ſunt filij Machir , & medietas tribus Manaſſe ſunt filij Machir , & eſt medietas filiorum Machir : medietas tamē Machiritarum , quia omnes Machirite ſunt quædam pars medietatis filiorum Machir , ſcilicet quarta pars , vt patet ex dictis , ideo in hac medietate aſſignatur quatuor familiae , vel cognationes , cum tota tribus habeat . 8 . familias , vt patet Numeri vigefimoſexto capitulo . Et ſecundum has quatuor familias facte ſunt quatuor portiones tribus dimidiæ Manaſſe .

Hanc poſſeſſionem diuiſit Moyſes . Scilicet huic dimidiæ tribus . Vel magis eſt hic epilogus omnium ſuprapoſitorum , ſcilicet quod Moyſes diuiſit omnes terras , quæ ſupra dictæ ſunt eo modo , quo dictum eſt .

In campeſtribus Moab . Vocantur campeſtria Moab , non quidem quod eſſent in terra Moabitarum , quia erant in terra duorum regum Amorrhæorum : nulla quippe de manſionibus Iſraelitarum fuit in terra Moab , ſed in deſerto , vel in terra regum Amorrhæorum , & nunc erant Iſraelite in vltima manſione , quæ vocatur Beſe-

Quare dicitur campeſtria Moab .

thim , de qua Numeri 33 . Et ibi ſteterunt Iſraelite magna tempore : caſſerunt que Moyſes totum Deuteronomium , & diuitit terram , feceruntque multa alia . Eſt autem iſta manſio ad radices montis Phaſga circa fanum Phegor , & ibi manſerunt vt colligitur Deuter . 3 . in fine . mons tamen Phaſga eſt in terra Moab ſaltē pro quadam parte , vt patet Nume . 23 . cap . cum rex Moab duxerit in cacumen illius Balaam , vt malediceret Iudæis : ideo deſcentus montis illius , & planities apud montem vocatur campeſtria terræ Moab , vel planiora loca Moab , ſicut vocantur duæ manſiones Nu . 33 . cap . non quidem quod eſſent in terra Moab , ſed quia ſunt in deſcentu montis terræ Moab . Vna autem harum manſionum eſt , de qua hic dicitur , in qua erant filij Iſrael , cum Moyſes iſta fecit , & eſt manſio vltima , ſcilicet Beſethim : & dicitur in campeſtribus Moab , ideſt in campo deſcendente de monte terræ Moab : hic tamen non tenetur differentia , quæ ibi obſeruatur , quia ibi diſtinguitur de campeſtribus , & planioribus locis : nam vna manſio ponitur eſſe in campeſtribus terræ Moab , & alia ponitur poſtea in planioribus locis magis circa Iordanem , vt patet Numeri 33 . ibi quippe vocantur campeſtria loca aliquantulum montuoſa , vel non penitus plana , & iſta erant immediatē apud montem Abarim , & Phaſga , deinde cum magis deſcenderetur ad Iordanem deſcendebatur ad loca planiora , & iſta vocantur hic campeſtria . Quod patet , quia dixit circa Iordanem , planiora tamē loca erant apud Iordanem .

Alio modo poſſunt vocari iſta campeſtria Moabitarum , non quidem quod tunc cum iſta dicebantur pertinerent illa campeſtria ad Moabitas , ſed quia olim fuerant loca ipſorum , quod rex Sehon cepiſſet de terra Moabitarum campeſtria illa , ſicut cepit urbē Heſebon , & Medaba , Dibon , & Ophe , multasq; alias , vt patet Nume . 21 . cap . ſic etiam cepit de terra Ammonitarum multa loca : & illa poſtquam data ſunt Iudæis , adhuc vocantur vrbes ammonitarum , vt patet ſupra , cum dicitur , quod Gad ſuſcepit medietatē terræ ammonitarum . **Trans Iordanem .** Ideſt citra Iordanem , ſcilicet antequam tranſirent Iordanem : nam Moyſes non tranſiit Iordanem : petiuerat enim a Deo dicēs , tranſibo Iordanem iſtum , ſed Deus dixit , ſufficit tibi , nequaquam ultra loquaris ad me de hac re Deutero . 3 . cap . erat autem ad orientalem plagam Iordanis , vt patet infra , **Contra Iericho .** Ponitur determinatio loci magis in ſpeciali : Iordanis enim eſt terminus occidentalis terræ duarum tribuum & dimidiæ , vt patet Nume . 34 . habet tamen magnam latitudinem , ſcilicet deſcendendo a ſeptentrione verſus meridiem : nam occupat totam frontem occidentalem terræ Moab , & totam frontem occidentalem terræ Ruben , & partem frontis occidentalis terræ Gad , vt patet ex figuratōne ſupra poſita . Dicēdo igitur quod aliquid erat apud Iordanem ſolum , non ſignabatur an declinaret verſus meridiem , vel ad ſeptentrionem .

Signatur ergo locus , cum dicitur : Contra Iericho , ideſt locus iſte , in quo erant Iſraelite , cum iſta fiebant erat contra Iericho , ideſt reſpicebat Iericho a fronte . Eſt autem Iericho ad partem occidentalem Iordanis , quod patet , quia poſtquam tranſierunt Iſraelite Iordanem , peruenerunt illuc , vt patet ex proceſſu libri huius ſupra 3 . & 4 . atque 6 . cap . eſt autem Iericho ſatis declinans ad partem meridianam terræ Chanaan : quod patet , quia tribus Iudæ eſt in latere meridianam terræ illius , vt patet infra 15 . Iericho autem eſt in tribu Benjamin , vt patet infra decimo octauo : tribus tamen Benjamin eſt immediatē coniuncta tribu Iudæ , vt patet eodem cap . ideo eſt ſatis meridiana .

In cuius tribus terra erant nunc Iſraelite cum diuidebatur terra hæc . Quæſt . XX .

SI aliquis quærat in cuius tribus terra erant nunc Iſraelite cum diuidebatur terra iſta . Respondendum eſt , quod in fine fortis Ruben : nam terra Ruben eſt coniuncta lateri terræ Moabitarum , cū acceperit poſſeſſionem ſuam in regno Sehon : quod erat coniunctum terræ Moab , & habens quandam particulā terræ Moab : ſed nunc erant apud terram Moab , cum dicatur eſſe in campeſtribus Moab , ergo erant in tribu Ruben .

Niſi forte quis dicat , quod tribus Ruben coniungitur terræ Moabitarum ex parte Orientis , ſcilicet in ciuitate Aroer , vbi habet originem , tamen non continuatur latus eius cum latere terræ Moabitarum vique ad Occidentem , ſed magis ibi coniugitur tribus Gad terræ Moabitarum .

Respondendum eſt falſum eſſe : nam tribus Ruben tenditur cum latere terræ Moab vſque ad partem occidentalem ſuper Iordanem , vt patet ſupra de tribu Ruben , & ibi terminatur tam terra Moab quam terra tribus Ruben : ſed nunc erant Iſraelite in radicibus montis Phaſga , quæ eſt mons terræ Moab : ergo erant in extremitate terræ tribus Ruben .

Ad Orientalem plagam . Iſta eſt determinatio ſuperioris , quia dicebatur trans Iordanem , quod poterat intellegi tam pro parte Occidentali quam Orientali , cum dicantur reſpectiue iſtæ dictiones ſignantēs poſitionem . Et dicitur ad Orientalem plagam , quia Iudæi veniebant in terram Chanaan per partem eius Orientalem , & nondum tranſierant Iordanem , ideo neceſſe erat , vt eſſent ad Orientalem plagam Iordanis .

Tribus autem Leui non dedit poſſeſſionem . Hic recapitulatur iterum quod dixerat , in prioribus enim fuerat expoſitum de poſſeſſione omnium tribuum , quia diſtū fuit de nouem tribus , & dimidia , vbi daretur eis poſſeſſio : deinde diſtū eſt de duabus tribubus , & dimidia , quod acceperant poſſeſſionem ſuam trans Iordanem . Reſtabat ergo ſola tribus Leui , cui nihil datum erat , & dicitur , quod iſta nihil accepit de poſſeſſione , ſicut alia tribus , quod intelligitur de terra diuiſa ei , & data in forte , & titulum , ſicut datū eſt alijs tribubus . Fuerunt tamen datæ ciuitates 48 . eis , quaſi in eleemoſynam ab alijs tribubus . De hoc dictum fuit magis ſupra .

Quia dominus Deus eſt poſſeſſio eius . Ideſt non debuit tribus Leui accipere poſſeſſionem inter ceteras tribus , quia Deus erat poſſeſſio eius , ideſt erat ei tanquā poſſeſſio , ſcilicet , quod ea , quæ dabantur Leuitis propter Deum de iuribus Sanctuarij erant eis ſufficiētia ad ſuſtentamentum , ſicut ſufficerent poſſeſſiones ſi eis datæ fuiſſent . Et hoc ſignificantius ſupra dictū fuerat , ſcilicet , quia ſacrificia , & victimæ Dei Iſrael , ipſa eſt hereditas eius .

Vt locutus eſt illi . Ideſt ſicut locutus fuit Deus ad Leuitas . Dixit enim : In terra hac nihil poſſidebitis , nec habebitis partem inter eos , ego pars . & hereditas tua in medio filiorum Iſrael : Numeri 18 . & Deutero . 18 .

Dens erat poſſeſſio Leuitarum .

C A P . XIII .

Hoc eſt , quod poſſederunt filij Iſrael in terra Chanaan , quam dederunt eis Eleazar ſacerdos , & Iosue filius Nun , & principes familiarum per tribus Iſrael : forte omnia diuidentes , ſicut præceperat Dominus in manu Moyſi no-

32 . q . 4 . ca . recurat . Num . 34 .

uem tribubus , & dimidiæ tribui Manaſſe . Duabus enim tribubus , & dimidiæ dederat Moyſes trans Iordanem poſſeſſionem abſq; Leuitis , qui nihil terræ acceperunt inter fratres ſuos : ſed in eorum ſucceſſerunt locum filij Ioseph in duas diuiſi tribus Manaſſe , & Ephraim . Nec acceperunt Leuitæ aliam in terra partem , niſi vrbes ad habitandum , & suburbana earum ad alenda iumenta , & pecora ſua . Sicut præceperat Dominus Moyſi , ita fecerunt filij Iſrael , & diuiſerunt terram .

Hoc eſt , quod . Acto in præcedentibus de terra pertinente ad duas tribus , & dimidiam , hic agitur de diuiſione terræ pertinentis ad reliquas nouem , & dimidiam . Et diuiditur in duas , quia primo ponitur quoddam incidentale : ſecundo ſubditur principale ibi . **Accesserunt itaque .** Circa primum . **Hoc eſt , quod poſſederunt filij Iſrael .** Per hoc deſignatur totum , quod infra ſubditur a cap . 15 . vſque ad 20 . in quibus eſt tota diuiſio terræ pro tribubus . Nam de terra duarum tribuum , & dimidiæ nihil tangitur , vt patet immediate , cū dicatur , quod Iosue , & Eleazar ſacerdos diſtribuerant eam nouem tribubus , & dimidiæ . **Filij Iſrael .** Non accipiuntur filij Iſrael pro omnibus Iſraelitis , ſed ſolum pro nouē tribubus , & dimidia , vt patet immediate , & ſatis ipſi poſſunt vocari filij Iſrael abſque alia connotatione , quia ipſi erant maior pars Iſraelitarum , cum diſtinguit ſcriptura duodecim tribus a Leuitis , vocat duodecim tribus filios Iſrael abſolute , & alios vocat Leuitas tanquam Leuitæ non eſſent de filijs Iſrael . **In terra Chanaan .**

Quid proprie appellatur terra Chanaan , & an terra duarum tribuum , & dimidiæ vocetur terra Chanaan . Quæſt . I .

TOTA terra , quam poſſederunt Iſraelite , ſive ante Iordanem duæ tribus , & dimidia , ſive poſt , nouem tribus , & dimidia eſt terra Chanaan quæ vocat terra Chanaan terra Chanaan : ſed terra duarū tribuū , & dimidiæ erat Chanaanorū , quia erat terra duorū regū Amorrhæorū , vt patet Deuter . 3 . & in duobus præced . c . ergo erat terra Chanaan . Amorrhæi quippe erant vnus de ſeptem populis Chanaanorum , vt patet ſupra 12 . & vbiunque nominantur iſti ſeptem populi . Scriptura tamen interdum ſtrictius loquens vocat terram Chanaan eā , quæ eſt ad occidentalem plagam Iordanis , de qua nihil accipiuit Moyſes , ſed Iosue , vt patet Numeri 34 . vbi ponuntur termini terræ Chanaan , & tamen ſolum ponitur terminus terræ illius , quæ nondum erat capta tempore Moyſi . Quod patet , quia ponitur Iordanis ibi tanquam terminus Orientalis , & mare Cenereth : tamen tota terra duarum tribuum , & dimidiæ eſt vltra Iordanem , & dicitur eſſe ad Orientalem plagam Iordanis , vt patet præcedenti capitulo . & ſupra 12 . ergo non vocatur ibi iſta terra Chanaan . Sic quoque accipitur Numeri 32 . cum dixit Moyſes ad nouem tribus , & dimidiam de Rubenitis , Gaditis , & dimidia tribu Manaſſe , ſi autem noluerint tranſire vobiscum in terrā Chanaan , inter vos habitandi accipiant loca . Sic quoque accipitur hic , ſcilicet terra Chanaan pro ea , quæ

quæ est occidentalis Iordanis. Vnde signatur, quod dua tribus & dimidia non acceperunt possessionem in terra Chanaan. Dicit aliquis, vnde prouenit hoc, quod illa vocetur solum terra Chanaan?

Respondendum est, quod a principio sic videtur fuisse terra Chanaan, scilicet quod nihil magis occuparet quam vsque ad Iordanem secundum terminos, qui habentur Numeri trigesimoquarto. Nam cum Moyses describeret originem Chananeorum Genes. 10. posuit terram eorum a principio dicens, factique sunt termini Chanaan venientibus a Sidone Gerarâ vsque Gazam, donec ingrediaris Sodomâ, Gomorrhâ, Adama, Seboim, & vsque Lésa. Ecce posuit tres terminos, scilicet Sidonem in coniunctione lateris Septentrionalis & occidentalis, vel quasi, & iste est partim occidentalis & partim septentrionalis. Meridianus ponitur terminus, scilicet Gaza, & Gerara, nam Gaza est in coniunctione lateris meridiani, & occidentalis, Terminus orientalis ponitur, scilicet Sodoma, Gomorrhâ, Lésa. Nam iste vrbes sunt in coniunctione lateris meridiani, & occidentalis, & istmet ponuntur termini terræ nouem tribuum, & dimidiæ. Nam mare deserti, siue mare salissimum ponitur tanquam terminus orientalis, & principium lateris meridiani Numeri trigesimoquarto, istud tamē est mare Sodomorum, vbi erant ciuitates illæ, q̄ subuersæ fuerunt: patet ergo quod ab origine Chananeorum non erat maior terra Cuanaan, quam ponatur Numeri trigesimoquarto, & quam possederit Israel trans Iordanem, scilicet nouem tribus, & dimidia: postea tamen videtur, q̄ populus Amorrhæorum, quia fortis erat acquisiuit terram magnam ab alijs gentibus, & ista est terra duarum tribuum & dimidiæ, vbi erant duo reges Amorrhæi Schon, & Og. Et satis patet hoc, quia Schon, qui erat tempore Iudeorum, acquisierat magnam terram de regionibus Moabitarum, vt patet Numeri vigesimo primo: acquisiuit etiam magnam partem terræ Ammonitarum, vt declaratum est præcedenti capitulo. & hanc terrâ postea de manu eorum suscepit Israelita.

Sed non accipiat aliquis occasionē errandi ex hoc dicens terram duarum tribuum & dimidiæ non esse de terra promissionis, sicut declaratum est supra primo. nam promissa fuit, sicut terra, quæ erat trans Iordanem ad occidentalem plagam: nam Deus promissit Iudæis terram septem populorum Chananeorū, qui sepe nominantur, de quibus erat vnus populus Amorrhæus: ergo terra Amorrhæorū promissa erat, reges tamen duo Schon, & Og erant Amorrhæi, ergo erat terra eorum promissa Israelitis.

Item dato, quod non diceremus esse istos duos reges de genere Chananeorum, adhuc terra eorum erat terra promissionis, quia Genes. 15. vbi primo fuit facta distincta promissio, ponitur terra decem gentium data Israelitis, quartū vna vocatur Raphaim terra autem istorum Raphaim, vt patet Deuteronomij tertio. vbi dicitur: Cuncta Basan vocatur terra gigantum, & in Hebræo dicitur, terra Raphaim. Etiam patet, quia isti Raphaim habitabant in Astaroth, quæ est ciuitas regni Og, & ibi eos expugnauit rex Chodorloamor, vt patet Genesim decimoquarto, scilicet, & Raphaim in Astaroth Carnaim.

Item magis patet, quia ipse rex Og dicebatur esse de reliquijs Raphaim, vt patet præcedenti capitulo, & supra 12. & Deuteronomio tertio, dicitur de stirpe gigantum, vbi hebræus ponit Raphaim. Erat ergo terra regis Og promissa a principio Israelitis, etiam si non esset de terra Chanaan, vel si non pertineret ad populos Chananeorum.

Idem est de terra regis Schon, ergo terra duarū tri-

buum & dimidiæ erat terra promissionis, sicut terra nouem tribuum & dimidiæ: quamquam non esset de terra Chanaan. Aliquando tamen loquentes largius, non facimus differentiam de terra Chanaan, & promissionis vocantes terram promissionis terram Chanaan, idest Chananeorum populorum: ideo nemo ex hoc accipiat occasionem dubitandi. *Quam dederunt eis Eleazar sacerdos.* Hic ponuntur personæ diuidentes terram nouem tribuum, & dimidiæ, scilicet Eleazar Iosue, & seniores Israel. In quo considerandum est quod terram duarum tribuum & dimidiæ ante transitum Iordanis solus Moyses diuisisse legitur: quamquam assisteret ei Eleazar sacerdos, & multitudine Israelitarum, vt patet Nume. 32. & si ipse superuixisset nemo alius diuisisset terram: cum tamen ipse mortuus est, successerunt alij diuifores: & non fuit datus Iosue tanquam solus diuisor, quia Deus noluit dare alicui post mortem Moyfi totam potestatem, sicut dederat Moyfi, quia nullum ei æqualem constituere voluit, ideo ante mortem Moyfi fecit, vt essent assignati diuifores terræ Chanaan, cuius potestatem principalem tribuit Iosue, vt patet Deuteronom. 3. & 31. cap. scilicet quod Iosue caperet terrâ de manu hostium, & ipse eam sorte diuideret. Dati sunt autem alij coadiutores de qualibet tribu, & datus est Eleazar. nam positus est Eleazar sacerdos summus tanquam adiutor Iosue in omnibus, vt patet Nume. 27. & ipse quoque fuit de diuisoribus terræ: fuerunt quoque de tribubus diuifores, scilicet de qualibet tribu vnus vir datus in diuisorem, de quibus Num. 34. c. & ibi ponuntur omnes isti, qui ponuntur hic eodem ordine, scilicet Eleazar sacerdos, & Iosue, & viri de tribubus duodecim Israel. Et fuit ista ordinatio conueniens, quia si fortè vni soli commissâ fuisset ista potestas, posset aliquis conqueri quod ex affectione dabat plus vni tribui quam alteri. Cū verò erant multi simul diuifores, & de qualibet tribu aliquis non poterat ista præsumi quod ex affectione daretur quibusdam tribubus plus quam alijs. *Eleazar sacerdos.* Iste præponitur hic, non quod dignior esset ex statu vel ex sanctitate: nam ex sanctitate satis pollebat Iosue, cum valde dilectus esset Deo, & loquebatur ei Deus sepiissime, quod de Eleazar non constat.

An Status Eleazar esset honorabilior statu Iosue. Et quod status regalis & quicumque alius erat excellentior sacerdotali in veteri testam. in nouo e contra. Quest. 11.

DE statu autem dicit aliquis quod erat honorabilior status Eleazar, quia erat sacerdos magnus, Iosue autem erat princeps populi: maior autem erat status sacerdotalis statu laicorum, sicut Papa est excellentior Imperatore, & regibus.

Sed dicendum est etiam hoc esse falsum: nam status sacerdotalis in veteri testamento non erat excellentior statu regali, sed iudicabantur sacerdotes per reges. & non solum de regibus, sed etiam Iosue, qui non erat rex, erat maior summo sacerdote, quod patet Numeri 27. cap. vbi dicitur quod ad imperium Iosue Eleazar summus sacerdos, & quilibet ingredietur & egredietur, idest operabitur quidquid facere debuit. Maior ergo erat Iosue, quia imperare actus maioris est. Præponitur tamen hic Eleazar, quia Samuel scriptor libri huius voluit obseruare ordinem scripturæ Moyfi, ipse autem Moyses cum scripsit diuifores terræ Chanaan, præposuit Eleazarum Iosue, & omnibus Israelitis, vt patet Numeri trigesimoquarto. ideo ipse hic tenuit eundem ordinem: & vocatur

Personæ diuidentes terram nouem tribuum & dimidiæ.

Nullus inter Hebræos Moyfi æqualis fuit.

Notandū de viris diuisoribus fortes tribuum.

vocatur hic Eleazar sacerdos excellentiū: idest summus sacerdotum. Sic interdum vocatur Aaron sacerdos, vt patet Numeri 16. ca. vbi vocatur Eleazar filius Aaron sacerdotis, idest summi sacerdotis, ipse tamen Eleazar iam nunc erat summus sacerdos, quia successerat patri suo Aaron, vt patet Numer. 20. vbi Moyses exiit Aarō vestibus sacerdotibus, & induit eis Eleazarum filium eius. *Et Iosue filius Num.* Iste erat de diuisoribus & principalis, licet fuerit prepositus Eleazar. *Causa dicta est. Et principes familiarum per tribus Israel.* Idest, & cum istis fuerunt alij diuifores, qui erant principes familiarum in tribubus.

Dicit aliquis, quod de qualibet familia alicuius tribus assumebatur aliquis vir in diuisorem, & secundum numerum familiarum erat numerus diuisorum.

Sed non stat, quia solum erant tot diuifores, quot tribus, vt patet Nume. 34. vbi Deus designauit specialiter per nomina viros, qui diuiderent terram, & posuit Eleazar, & Iosue, deinde duodecim viros de qualibet tribu vnus vir, & hoc intelligitur hic, scilicet, q̄ accipiebantur principes familiarum per tribus Israel, idest de qualibet tribu accipiebatur vnus vir, & iste erat princeps familiarum tribus, idest, principalis in aliqua familia tribus alicuius.

Sciendum autem de istis viris, quod nō solum fuerunt dati ad hanc diuisionem viri de tribubus, quæ accepturæ erant hereditatem, sed etiam de omnibus alijs tribubus: nam de tribu Ruben, Gad, & dimidia tribu Manasse non erat quisquam accepturus hereditatem ad occidentalem plagam Iordanis, tamen fuerunt dati viri diuifores de tribubus istis, vt patet Numeri 34. capitu.

Sciendum etiam, q̄ quamquam Iosue fuerit diuisor, & de tribu Ephraim, tamen præter eum fuit positus alius diuisor de Ephraim Numeri 34. causa huius est, quia non ponebatur Iosue tanquam vnus de partialibus diuisoribus, sed tanquam princeps diuisorum, ideo de tribu sua Ephraim erat alius partialis diuisor, sicut de qualibet alia tribu.

Omnia sorte diuidentes. Idest diuiserunt totam terram sorte: fuerunt autem duæ diuisiones: vna fuit primo cum Iosue diuisit totam terram acquisitam Israelitis postquam cessatum est a bellis. Secunda diuisio fortialis, quando tota terra posita est sub sortibus, siue esset acquisita siue non: & hoc fuit ex mandato Dei. De his duabus diuisionibus declaratum fuit præcedenti cap. Refertur, quod dicitur hic ad secundam diuisionem, quæ fuit totalis. De prima autem nō est expressus modus: & dicitur, omnia sorte diuidentes: idest, totam terram siue acquisitam, siue non acquisitam. *Sicut præcepit dominus in manu Moyfi.* Idest sic fecerunt isti, vt præcepit Deus. Potest autem litera ista referri ad modum diuisionis, vel ad personas diuidentes.

Primo modo est sensus, quod iussit Deus, vt sorte diuiderent terram Numeri 26. & 34. c. & sic fecerunt. Etiam quod pluribus maiorem partem darent, & paucioribus minorem, vt patet eisdem cap.

Secundo modo est sensus, q̄ isti diuiserunt sicut præcepit dominus, idest Deus iussit, vt isti diuiderent, & ob hoc diuiserunt. De hoc patet Nume. 34. vbi ponuntur istæ personæ diuidentes. Dicitur quod præcepit dominus in manu Moyfi, idest per Moysem, scilicet, quod loquebatur per eum, tanquam per prophetam suum refererem verba eius ad populum, & accipitur manus largè pro ore, scilicet, quod per os Moyfi fecit Deus verba hæc ad Israel, per manum autem non fuit aliqua verba, sed manus accipitur pro omni organo executiuo, quia manus est organum organorum.

Nouem tribubus, & dimidia tribu. Idest ista diuisio fuit facta nouem tribubus, & dimidiæ, quia duæ tribus, &

dimidia iam susceperant hereditatem, & subditur causa huius.

Duabus enim tribubus, & dimidiæ dederat Moyses. Quasi dicat non fuerunt diuifores isti assignati pro possessionibus omnium tribuum, quia duæ tribus, & dimidia susceperant hereditatem ad Orientalem plagam Iordanis, & tunc Moyses vivebat, ideo ipse eis assignauit possessionem, nec fuerunt necessarii alij diuifores.

Trans Iordanem. Idest ultra Iordanem, scilicet ad Orientalem plagam Iordanis. Aliquando accipitur trans Iordanem pro Orientali plaga eius, & tunc terra duarum tribuum, & dimidiæ est trans Iordanem, & sic accipitur pro parte Occidentali Iordanis, & sic dicitur terra nouem tribuum, & dimidiæ esse trans Iordanem. vterque modus habetur Numeri 32. & sunt isti duo modi valde vsitati in sacra Scriptura.

Alio modo accipitur trans Iordanem, idest, ad Septentrionalem partem Iordanis, & iste modus est rarissimus. Habetur tamen præceden. capi. cum dicitur de tribu Gad: Huius quoque terminus Iordanis est vsque ad extremam partem maris Cenereth trans Iordanem, s. quod mare Cenereth est trans Iordanem: idest ad Septentrionalem partem Iordanis, sicut etiam accipitur Isa. 9. cum dicitur primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nephthali: nouissime aggravata est via maris trans Iordanem: idest via maris Cenereth, quod est trans Iordanem, idest ad Septentrionalem partem Iordanis. Idem modus est Matthei 4. vbi allegatur eadem auctoritas, quod autem sit mare Cenereth trans Iordanem, idest ad partem eius Septentrionalem præcedenti cap. declaratum est.

Poterat aliquis dicere, quod etiam aliquando acciperetur trans Iordanem, idest ad Meridianam partem Iordanis, quia Iordanis omnia quatuor latera habet.

Sed non stat, cuius causa est, quia Iordanis habet in terra Chanaan tria Latera, quartum autem nequaquam. Est enim Iordanis intra terram Chanaan quantum ad partem Occidentalem, quia tota terra nouem tribuum, & dimidiæ est ad Occidentalem partem Iordanis, vt patet Nume. 34. est etiam latus Orientale Iordanis in terra Chanaan large dictum, scilicet in terra promissionis, quia est tota terra duarum tribuum, & dimidiæ ad Orientalem plagam Iordanis, vt patet præced. cap. & supra 12. Est etiam latus Septentrionale Iordanis in terra Chanaan, quia nascitur ad radices montis Libani. Libanus autem est intra terram Chanaan habens latus terræ Chanaan Septentrionale tãquam Septentrionale sibi: latus autem Meridianum non habet in terra Chanaan, quia finit Iordanis in mare Sodomorum ad Meridiem, & est ibi terminus Lateris Meridiani, & Orientalis, postea autē Iordanis terram Iudæe exit per latus Meridianum. Vnde nec poterit dici trans Iordanem, idest ultra ad Meridianam partem eius, cum Scriptura sacra nihil recolar de Iordane, nisi in quantum est in terra Chanaan.

Absque Leuitis, qui nihil terra acceperunt inter fratres suos. Idest omnibus Israelitis distribuit Moyses Sortes, vel alij diuifores, de quibus hic præterquam Leuitis, quibus terra nihil datum est in possessionem, scilicet, quod darentur agri, & vineæ, & territoria vrbium, sed data sunt vrbes ipse solum ad habitandum, & suburbana ad pecorum pastum, vt patet infra in litera.

Sed in eorum successerunt locum. Idest non acceperunt inter fratres suos Leuitæ hereditatem, sed fratres sui successerunt eis, idest habuerunt terram, quam ipsi haberi erant.

Considerandum est ad euidentiã huius, quod Iacob habuit filios 12. & omnes hi pertinuerunt ad populum

Trans Iordanem dupliciter accipitur.

Iordanis initium, & cursus.

pulum Dei, ideo in his debebant compleri promissiones, & consequenter suscipere debebant hereditatem terrę Chanaan.

In quo amplius considerandum, quod promissio terrę illius fuit primo facta Abraham, & semini suo Genes. 15. semen autem Abraham multum fuit: habuit enim octo filios, scilicet Ismahelem ex Agar Genes. 16. Isaac ex Sara: Gen. 21. & sex alios ex Cetura Genes. 25. sed non pertinent isti ad semen Abraham, sicut scriptura accipit semen Abraham: solū. n. cōperit Isaac, sicut patet Gen. 21. f. in Isaac vocabit tibi semē, idest solum nominabitur semen tuum per Isaac, ideo promissiones factę Abraham in semine suo non fuerunt complere in Ismahele, & posteritate eius, nec in filiis Ceturę, sed in sola posteritate Isaac: rursus autem Isaac habuit gemellos Esau, & Iacob, & non pertinebat uterque ad semen Abraham, sed solus Iacob, & hunc elegit Deus ad complendum in eo, p. missiones. Sic patet Malach. primo. Antequam quidquam boni, aut mali agerent, Iacob dilexi, Esau autē odio habui. Postea vero Iacob habuit filios duodecim Genes. 46. & Exodi primo, hi omnes cum tota eorum posteritate pertinuerunt ad populum Dei, & compleri debuit repromissio de habēda terra in omnibus eis. Et quia erant duodecim filij & prouenerūt ab eis duodecim tribus, vel cognationes magnę, debuit tota terra in duodecim partes diuidi, ita ut cuiuslibet eorum pueniret vna pars, sed Leui erat vnus de filiis, ergo debuit tribui suę assignari vna portio hereditatis. De hac portione dicitur, quod successerunt ei fratres sui, scilicet quod ipse nihil suscepit, sed alij susceperunt quod ipse habiturus erat. Non est autem intelligendum, quod alij propriē sibi succederent, quia successio est ad defunctum, Leui autem non defecit quantum ad tribum suam, quia semper mansit, sed potest dici, quod successerunt sibi fratres sui, scilicet quantum ad ius habendi portionem in terra Chanaan, quia ei competebat hoc ius, sicut ceteris, & aliquando competit, scilicet antequam Deus diceret, quod non haberent Leuitę quidquam in terra Chanaan, & semper habuerat ius, nisi Deus hoc dixisset. Suscepit tamen tribus Leui aliquid, quod erat sibi loco hereditatis, scilicet sacrificia domini, & reliqua iura sanctuarij, vt declaratum est præcedēti capitulo, ideo voluit Deus, quod ius suum cederet alijs & cessit: non quidem ex libera cessione, vel concessione tribus Leuiticę, sed ex ordinatione Dei, & ista successio nō fuit specialis in aliqua tribu, ita quod aliqua susciperet totum, quod ipsa erat susceptura, & quod pertinebat ad Leui, sed fuit successio in omnib⁹ fratribus, ita quod omnes fratres sui. i. omnes tribus ex equo ei succederent, scilicet, vt id quod habitura erat tribus Leuitica haberent omnes alię diuisim, & fierēt sic earum portiones maiores quā alię futurę erāt, & hoc signat litera, cum dicit, quod non habuit sortem inter fratres suos, sed successerunt in eius locum.

Quo inteligitur, quod duę tribus successerunt in hereditate sortis terrę Chanaan pro tribu Leui.

Quo inteligitur, quod duę tribus successerunt in hereditate sortis terrę Chanaan pro tribu Leui.

An tribus Ioseph successerit in locum Leui. Et quod non potest dici proprie, quod successerunt Manasse & Ephraim Leuitis. Quęst. III.

SI autem aliquis dicat, quod tribus Ioseph successerit in locum Leui, & non fratres sui, quia habuit duas sortes, vt patet immediate, falsum est, quia tunc diceretur, quod successerit ei Ioseph, & non fratres sui. Item non successerit Ioseph Leuitis, quia tunc nunquam accepisset Ioseph ius duarum sortium in terra Chanaan, donec Leuitę carerent illo iure per spontaneam cessionem, vel

concessionem, aut diuinam ordinationem, sed antequam Leuitę carerent hoc iure accepit Ioseph ius duarum sortium in terra Chanaan: ergo non successerit Ioseph tribu Leui. Patet prima pars, quia non potest aliquis succedere alteri, donec alius definat possidere, vel quasi possidere. Minor quod prius Ioseph suscepit ius duarum sortium &c. patet, quia Leuitę incepunt carere iure sortis in terra Chanaan in deserto postquam electi sunt filij Aaron ad sacerdotium, & ceteri Leuitę ad aliqua ministeria cultus diuini, vt patet Nume. 18. vbi primo legitur quod nihil possiderent Leuitę in terra Chanaan, quia Deus erat pars eorum. Nec potest dici quod ante dicta fuerint, vel caruerit Leui iure successionis quamquā subtrahatur, quia ibi subditur causa huius, scilicet quia Deus erat pars eorum, idest ea, quę dabatur eis de iuribus Dei, erant illis tanquam pars: sicut magis declaratur in litera præcedenti cap. sed non fuit facta aliqua distinctio iurium sacerdotialium, aut Leuiticorum, vt fieri poterat quousque essent aliqui sacerdotes & minores Leuitę. Et hoc non factum est, vsquequo cōsecratus est Aaron cum filiis suis in monte Sinai, vt patet Exo. 29. & Leuit. 8. Et ibi declaratum est. Ergo ante hoc non fuerunt dicta verba ista, & consequenter ante hoc non caruit tribus Leui iure sortis in terra Chanaan.

An Leuitę caruerunt iure successionis in sorte tribuum. Et quod Ioseph antequam tribus Leui succederet in ius sanctuarij habet ius duarum tribuum. Quęst. IIII.

NI SI forte aliquis dicat, quod Leuitę carebant isto iure sortis antequam Deus ista verba diceret. Sed falsum est, quia non patet vnde: erat enim Leui filius legitimus: ergo succedebat pro parte virili, idest equaliter cum alijs fratribus, nisi patet eum ex hereditate ex aliqua causa rationabili, vel ex diuina dispositione carere hoc iure: sed nihil horum apparebat, ergo semper habebat Leui ius sortis in terra Chanaan. Cum autem ista manifestata sunt, cepit carere iure sortis, & successerunt ei omnes fratres pro parte virili, sicut succedebat patri. Nisi forte aliquis dicat quod Leui incepit carere iure sortis cum Iacob adoptauit sibi Ephraim & Manassen nepotes suos: de quo Gen. 48. Sed non stat, quia adoptio aliquorum non tollit ius successionis liberis stantibus, cum ipsi liberi directiores sint in iure succedendi.

Item dato quod adoptio illorum duorum tolleretur ius vni de liberis Iacob cum augetur vnum ad numerum successorū suorum: non magis tolleretur ius Leui quā alijs filiis, cum non sit maior ratio in vno quā in ceteris, sed non fuerunt ceteri priuati iure sortis, ergo nec Leui.

Nisi forte dicas quod Leui caruit iure hoc ex culpa, quia ipse appellatus est vas iniquitatis bellans Gen. 49.

Sed non stat, quia Simeon eodem modo carere debuisset iure sortis, quia ambo vocantur vasa iniquitatis bellantia, præallegato cap. Simeon tamen recepit sortem, vt patet infra decimonono. & ipsemet Iacob cum adoptauit Ephraim, & Manasse non priuauit Simeon, sed equauit quemlibet horum adoptiuorum ei, dicens: duo filij tui, qui nati sunt tibi in terra Aegypti antequā ad te venis mei erunt Ephraim & Manasse, & sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi Gen. 48. ergo non priuatus est Leui tunc iure sortis, & consequenter non priuatus fuit vsquequo Deus eligens Leuitas ad seipsum, & dans eis iura sanctuarij

sanctuarij transtulit ius sortis illius in ceteros fratres. Si autem non fuisset Leuitę electi ad ministerium Sanctuarij, sed alia tribus, non caruissent iure sortis, sed habuissent sortem suam: & illa tribus, quę eligeretur ad ministracionē diuinam, careret sorte, sicut caruit Leui, quia prouenirent ei iura Sanctuarij, quę erant tanquam fors, & non haberet aliam sortem, vel si Deus non accepisset aliquam tribum specialiter ad cultum suum, sed primogenitos solum cuiuslibet tribus, vel aliquos ministros ad placitum, sicut nunc fit, habuisset Leui sortem suam, & quilibet alia tribus. Non ergo caruit Leui iure sortis quousque Deus adiudicauit ei iura Sanctuarij, & abdicauit ab eo ius sortis, trāsfertens illud in ceteros fratres. Quod autem Ioseph ante hoc haberet ius duarum sortium patet Gen. 48. nā ibi Iacob dedit duas sortes Ioseph adoptiōs duos filios eius Ephraim, & Manasse, ergo non successerit Ioseph tribu Leui.

Item duplex pars hereditatis Ioseph, non erat per successionem, sed per quoddam aliud speciale ius adoptionis, scilicet, quia Iacob adoptauit duos filios Ioseph Ephraim, & Manasse, nec in hoc aliquid datum est Ioseph super fratres suos, sed filijs eius factum est speciale beneficium, quod adoptati fuerint, & sicut liberi stantes ex legitimo matrimonio succedunt pariter, ita adoptiui succedunt, & non tollent in hoc ius alicui de prioribus liberis, si autem hic fuisset successio, non erat necesse adoptare duos filios Ioseph, sed quod transferretur alio modo ius Leui in Ioseph. Cū tamen Iacob dixit: Duo filij tui Manasse, & Ephraim sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi, non fecit aliquam permutationem, vel translationem iuris vnus liberorum suorum in illos, sed simpliciter illos constituit filios suos per adoptionem. Vnde si tribus Leui non fuisset applicata ad Dei ministerium, & per eius determinationem priuata iure succedendi in sorte patri suo Iacob, haberet sortes duas, & sic essent sortes tredecim: & possent vocari tredecim tribus, sicut nunc dempro Leui nominantur 12. tribus. Nec est hoc aliquid inconueniens, quia non magis determinabatur terra Chanaan ad duodecim sortes quam ad 13. nec erat aliquod mysterium in hoc, quod esset 12. si enim filij Iacob fuissent solum tres, essent sortes solum tres, nihil ergo agit esse 12. vel 13. nec ob hoc tribus Ioseph diuisa est in duas partes, quia Leui caruit, vt compleretur duodenarius numerus.

Item patet, quod non succedit Ioseph, quia si succederet tribu Leui solum esset vna tribus. Differret autem in hoc solum, quod haberet sortem duplam in magnitudine ad quamlibet aliam: & non poterant esse duę tribus, quia tribus est cognatio denominata ab vno capite, a quo tota originem trahit, sed Ioseph erat vnum caput, ergo non poterat facere duas tribus, etiā si ipse, vel tribus sua succederet tribu Leui. Modus autem faciendi diuersas tribus fuit, quia Iacob distinxit duo capita in filiis Ioseph non accipiens ipsum patrem tanquam aliquod caput, & assignauit illis duas sortes, sicut duobus filiis suis Ruben, & Simeon. Gen. 48. si tamen dixisset, quod dare veller Ioseph duplicē partem hereditatis inter fratres suos, non distinguens duos filios eius, vt duo capita, vnica tribus fuisset, sic autem si tribus Ioseph suscepisset ius tribus Leuiticę, sicut ante fuisset vna tribus ab vno capite, ita postea esset vna tribus, velut si defunctis oibus tribubus maneret vnica, quę eis succederet: fuerunt tamen duę sortes, & duę tribus in Ioseph, ergo non fuit per successionem, sed per adoptionem, fratres autē omnes successerunt, & ipse Ioseph, vel magis proprie tribus Ephraim, & Manasse successerunt Leui, non in integrū, sed pro parte virili, cum alijs fratribus, & tribubus.

Quid sit tribus.

Nicolaus dicit, quod ius primogeniturę ablatum est de tribu Ruben propter peccatum suum, eo quod ascendit cubile patris sui: Gene. 49. & translatum fuit ad tribum Iuda quantum ad dignitatem regiam, & ad tribum Ioseph quantum ad duplicem portionem, quę primogenitis debebatur. Quod ergo dicitur hic, quod filij Ioseph successerunt filiis Leui ad complementum Numerum 12. tribuum, quibus erat terra diuidenda, sublata enim tribu Leui, quę hereditatem habere non debebat ratione predicta præcedent. cap. non remanent, nisi 11. tribus, nisi tribus Ioseph fuisset in duas diuisa: ppter quod Iacob Patriarcha Manasse, & Ephraim in duo capita constituit.

Considerandum circa ista, quod ius primogeniturę pertinebat ad Ruben, quia secundum carnem maior erat, quod autem ei ablatum erat satis patet Gen. 49. sed in quo consisteret ista iura primogeniturę nō tantum constat: nam quod ad eum pertinere potestas regnatiua inter fratres, eo quod erat primogenitus non patet, licet satis constat, quod debebat esse maioris potestatis ceteris fratribus, cum dicitur in eodem cap. maior imperio. de duplici parte hereditatis etiam non constat determinate, an esset debita primogenito, satis tamen apparet, quod dicitur habere excellentiam, cum ibidem dicitur maior in donis.

Et si arguatur, quod deberet habere duplicem partem, vt patet Deuteronom. 21. Respondendum illam legem non extendi ad præterita, cum in ea de præteritis non cautum fuerit, illa tamen data est in deserto, & ius succedendi Iacob fuit ante hoc per multa tempora, cum fuerit mortuus in Aegypto, ergo non obligabat ista lex, cum nondum esset. Nisi forte tunc esset talis consuetudo, vel lex communis, vt primogeniti duplicem partē hereditatis consequerentur. Nunc autem etiam concessis his duobus iuribus primogeniturę: dicendum est, quod si Ruben non demeruisset tolli sibi primogeniturę iura, remaneret apud eū principatus regnatiuus, & daretur ei duplex pars hereditatis, non tamen faceret duas tribus, vel sortes, sed essent tribus duodecim, vt nunc sunt: si Leui non susciperet hereditatem, vt nunc factum est, vel si susciperet sortem, essent tribus tredecim, & sortes totidem, in his tamen esset dupla fors Ruben ad quamlibet aliarum propter iura primogeniturę. Nec etiam tolleretur Ephraim, & Manasse habere duas sortes, & constituere duas tribus, quia adoptio dabat eis ius filiationis, & sortis. Idem si adoptasset multos alios, essent necessario multę tribus, & multę sortes.

Cum autē dicit Nicolaus, quod fuit tribus Ioseph diuisa in duas tribus, quia solum manebant vndecim tribus translatis iuribus primogeniturę ad Iudam, & Ioseph, & quia Leui non suscipiebat sortem, non stat conuenienter dictum. Nam cum duo filij Ioseph facti sunt capita tribuum, vt patet Gene. quadagesimo octauo cap. nondum Leui caruerat iure sortis, vt supra declaratum est: ergo non ob hoc diuisus fuit Ioseph in duas tribus.

Item dato, quod postquam Leui caruit iure sortis diuideretur Ioseph in duas tribus, non diuideretur ob hoc, quia nulla ratio vrgebat, vel aliquatenus inducēbat, vt tribus Israelitarum essent duodecim, & sortes eorum duodecim: alioquin diceretur, quod si filij Iacob essent duo oportuisset diuidi in duodecim sortes, & tribus, vel si essent triginta oportuisset reduci ad duodecim, quod est absurdum. ideo non facta est ob hoc diuisio Ioseph: sed magis fuerit duę tribus in filiis Ioseph, quia Iacob adoptauit Ephraim, & Manasse in filios, & necesse erat illos percipere duas sortes distinctas. Quare autem Iacob adoptauerit duos filios Ioseph, videtur esse causa, quia Ioseph benefecerat valde

Nic. opia.

Docto. determinat.

Improbatio opinio nis Nicol.

Iacob quare adoptauerit duos filios Ioseph, scilicet Manasse, & Ephraim.

valde Iacob, & toti domui suæ pascens eos in fame Aegypti, pro quo beneficio voluit Iacob rependere aliquid ei super ceteros fratres, & hoc fuit adoptando duos filios eius. Alia litera habet hic. *Sed successerunt eis filij Ioseph in duas diuisi tribus Manasse, & Ephraim.* Et secundum hanc videtur, quod non successerunt omnes fratres, sed soli filij Ioseph Ephraim, & Manasse, & in duas tribus diuisi sunt. Sed etiam secundum hanc literam semper stat quod dictum est, scilicet quod non successerunt proprie filij Ioseph, sed omnes filij Iacob fratres Leui: impossibile est enim accipere, quod proprie successerint filij Ioseph Leuitis: nam tunc nunquam habuissent iura duplicis sortis, sed pater ex probatis supra, quod multo antequam Leui careret iure sortis, filij Ioseph habuerint ius sortis, ergo non successerunt.

Item acquiserunt hæreditatem per adoptionem, ergo non per successionem, quia adoptiuus habet ius ex adoptione, sicut alij legitimi liberi. Si autem haberet quisquam ius ex successione ad aliquem, qui sit filius testatoris, non succedit ex adoptione, quam fecerit testator, cum ista sint diuersa iura. Alia multa causa sunt, de quibus supra dictum est. Accipitur autem hic largè succedere, scilicet habere id quod quisquam alius habiturus erat, & sic fuit hic, quia Leuitæ habituri erant sortem inter ceteros Israelitas, si Deus non priuasset eos iure hoc dans iura sanctuarij, filij autem Ioseph, qui aliàs regulariter vnam sortem habere debuissent, habuerunt duas, ergo isti videntur successisse Leui, quia superabundanter habuerunt, quod ille nequaquam habuit. Hac autem litera stante adhuc dicitur, quod proprie successerunt omnes filij Israel ipsi Leui, & quod filij Ioseph nihil magis habuerunt, nõ accipiente sortem Leui, quam alij accepturi erant, quod patet, quia ille succedere dicitur alicui, qui eo decedente, vel concedente, aut cedente ius aliquod recipit, quod ante non habebat, sed omnes tribus Israelitarum acceperunt aliquid iuris, quod ante non habebant, cedente vel priuato Leui: ergo ipsi successerunt, & non Ephraim. Maior patet, minor inducitur, quia cedente Leui habuit quælibet tribus maiorẽ partem hæreditatis, quam habitura foret. Nam si Leui accepisset vnam sortem, necesse erat fieri sortem tredecim in terra: facte fuerunt tamen solum. 12. ergo minor fuisset quælibet factis. 13. Leui autem nõ accipiente sorte, accreuit cuiuslibet tribui particula quædam, velut si inter 12. tribus adhuc diuideretur vna fors super sortem suam. Quod autem non acceperit ius aliquod Ioseph, nec filij sui priuato Leui pater, quia antequam ipse priuaretur iure sortis, habebant Ephraim, & Manasse iura duarum sortium, & post priuationem Leui eadem iura retinuerunt non plurificata, ergo non successerunt Ephraim, & Manasse: solum autem successerunt Ephraim, & Manasse pro parte æquali, cum cæteris tribubus: nam si Leui habuisset partem vnam, & fuisset diuisa necessario terra in sortem. 13. & minorata fuisset fors Ephraim, & Manasse proportionaliter, sicut cuiuslibet alterius tribus, cum autem Leui non accepit possessionem inter ceteros prouenit omnibus in communi id, quod peruenitur erat Leui, ideo necesse est, vt maior efficeretur fors Ephraim, & Manasse, quia non accepit Leui hæreditatem quam si accepisset. Sed istud est per accidens, & indirectè, nec magis quam alia tribus quælibet acceperunt ista dua. Si autem, ideo fuisset facta diuisio tribus Ioseph in duas, & accepisset duas sortem, quia Leui carebat sorte: diceretur proprie succedere Ioseph ipsis Leuitis, sed hoc falsum est vt declaratum fuit, sed exponenda est litera de successione largè dicta, vt supra dictum est.

Quo pot dici, q om nes filij Irael successerunt Leui proprie.

Vel potest aliter intelligi etiam largè de successione, quæ non est in iure, sed in apparatus, scilicet quod filij Ioseph non successerunt in aliquod ius, quod habuit tribus Leui, quia prius quam illa defineret habere ius, habuerunt ius duo filij Ioseph ad duas sortes, sed successerunt realiter in quantum filij Ioseph nunquam habuerunt sortem aliquam, & singuli filij Iacob erant habituri sortes singulas. In adeptione autem possessionis Ephraim, & Manasse acceperunt duas sortes: Leui autem nullam accepit: ideo videntur successisse in locum Leui, scilicet quod vnus de filiis Ioseph acceperit vnam sortem, tanquam debitam patri, quia erat de filiis Iacob, alius vero acceperit aliam sortem debitam Leui.

Filios Ioseph in duas diuisi tribus. Scilicet Iosue, qui diuisi sortem. Et non dicitur diuisisse in duas tribus, tanquam ab ipso fuerit initium diuidendi, quia ipse non poterat diuidere dando duas sortes, alioquin potuisset diuidere quascunque tribus voluisset, & dare eis plures sortes, sed fuit ista diuisio facta primo a Iacob patre omnium horum, qui dixit Ioseph: duo filij tui Manasse, & Ephraim, sicut Ruben, & Simeon reputabatur mihi. sed Simeon, & Ruben erant duæ tribus, & suscipiebant duas sortes: ergo talia iura erant Manasse, & Ephraim.

Item istam diuisionem facta a Iacob Deus in deserto approbavit, cum iubens accipi summam omnium Israelitarum tribuum, fecit computari Ephraim, & Manasse tanquam duas tribus Numeri primo & 26. Item in assignatione castrorum sub vexillis distinguit istas duas tribus Numeri 2.

Item in oblatione principum eandem fecit obseruari differentiam tribuum Numeri 7. Non ergo diuisit Iosue vel Eleazar Ephraim, & Manasse in duas tribus, sed iam diuisio facta erat. Dicitur tamẽ quod diuisit, id est quod ostendit in re diuisionem istam: Nam licet quantum ad ius essent duæ tribus Ephraim, & Manasse: tamen realiter nihil acceperat tanquam duæ tribus: id autẽ ad quod proficiebat eas esse duas tribus, erat suscipere duas sortes: nullam tamen adhuc sortem receperat, ergo non habebant id, in quo apparebat esse duas tribus: Iosue autem diuisit in duas tribus Ephraim, & Manasse dans eis iura duarum tribuum in possessione duplici.

Secundum aliam literam, quæ habet *Sed successerunt in eorum locum filij Ioseph in duas diuisi tribus.* Erat sensus quod filij Ioseph non fuerunt nouiter in duas diuisi tribus, sed prius erant diuisi in duas tribus a patre suo Iacob: & nunc nouiter duarum tribuum hæreditatem suscepit.

Nec acceperunt Leuitæ aliam in terra partem, nisi vrbes ad habitandum. Hic declaratur, quod dictum fuerat precedenti cap. scilicet, quod Leuitæ non suscepunt hæreditatem inter Israelitas, quia sacrificia, & victimæ erant pars eorum. Crederet aliquis, quod nihil omnino suscepissent Leuitæ in terra Chanaan, ideo dicitur quod nullam aliam partem hæreditatis suscepunt Leuitæ præter vrbes ad habitandum. Data fuerunt eis vrbes quadraginta octo, vt patet Numeri vigesimo quinto. de quarum distinctione patet infra vigesimo primo capitulo. Et ista vrbes non erant eis assignatæ in sortem, sed solum quælibet tribus dedit aliquas vrbes de eis, quas scepserat in sortem suam, sicut patet infra vigesimo primo. Si tamen saltem vrbes darentur Leuitis in hæreditatem, sicut cæteris Israelitis, fuissent eis data in sortem: & non dedit quælibet tribus aliquas de vrbus suis: sicut nulla tribus alteri quidquam dabat, sed quælibet sortem recipiebat distinctam.

Item si accepissent ciuitates in sortem, habuissent eas

Diuisio Ioseph in duas tribus fuit facta per Iacob & non per Iosue.

Vrbes Leuitarum non fuerunt eis datæ per sortes.

Quare Leuitis data fuerunt vrbes dispersæ p tribus?

eadem simul, sicut quælibet tribus habebat funiculũ hæreditatis suæ totũ simul, nec intercedebatur fors vnus ab altera, nec commiscebatur ei: Leuitæ autem suscepunt ciuitates suas dispersas in omnibus alijs tribubus, vt patet infra 21. ergo non suscepunt eas in sortem. Fuit tamen conueniens quod Leuitæ haberent ciuitates suas semotas & diuisas per totam terram Chanaan. Et hoc propter duo.

Primo vt facilius possent sanctuario ministrare: erat. n. tabernaculum domini non habens locum fixum quousque venit in Ierusalem: stetit. n. in multis locis, de quibus declaratum est Exodi 20. & Deut. 12. si autem essent omnes ciuitates Leuitarum simul, cõtingeret quod aliquando sanctuarium distaret valde ab omnibus locis sacerdotum, & Leuitarum, quod importabat laborem magnum ministris sanctuarij: stantibus autẽ diuisis ciuitatibus Leuitarum per totam terram Chanaan, ad quamcunque partem tabernaculum domini portaretur, & maneret, essent semper loca aliqua Leuitarum coniuncta ei, & fieret leuior ministratio.

Alia causa & fundamentalior fuit, quia Deus noluit dare Leuitis agros aliquos, vel vineas, aut territoria quæcunque ciuitatum, sed solas vrbes ad habitandum cum paruis suburbanis ad alenda pecora. Si autem data fuissent Israelitis. 48. vrbes simul posite, vel ipsi acciperent agros, & vineas vrbum omnium istarum, & colerent, quod eis necesse non erat, cum susciperent omnia iura sanctuarij, quibus poterant sustentari. Si autem non colerent agros, & vineas, & territoria omnia intermedia vrbum, maneret terra redacta in solitudinem, & terra fructifera maneret inutilis & inculta, quod ad imprudẽtiam regiminis pertinebat. Et si dicas, quod alij Israelitæ possent colere istos agros, & vineas atque omnia media territoria, nec manerent inuitia.

Nõ potest stare, quia licet possent colere territoria vrbum, quæ essent in extremitate sortis Leuitarum, tamen ea, quæ essent in medio terræ eorum non possent coli. nam 48. vrbes magnam latitudinem territorij continent, & difficillimum foret Israelitis alijs introire in terram illam Leuitarum ad colendum.

Item dato quod fors Leuitarum esset parua latitudinis, & magnæ longitudinis, scilicet frõte oriẽtali terræ Chanaan, vsq; ad occidentẽ, ita vt territoria media coli possent ab Israelitis circumstantibus ad sortem Leuitarum, adhuc nõ staret conuenienter positum, quia grauarentur Israelitæ. Nam licet tribus illæ, quæ essent coniunctæ Leuitarum sortem, possent colere terram eorum, & inde fructus perciperent, tamen tribus distantes inde non consequerentur aliquam vtilitatem de terra data Leuitis, in quo valde grauarentur, ideo non fuit conueniens ponere ciuitates omnes Leuitarum cõiunctas. Dato autem modo, qui fuit assignatus a Deo, non erat aliquod inconueniens, scilicet, quod quilibet tribus daret Leuitis aliquas vrbes, sed per totam terram Chanaan dispersas: etiam ciuitates illæ, quæ dabantur Leuitis in qualibet tribu non erant simul in terra eiusdem tribus, & sic quælibet ciuitas data Leuitis habebat ciuitates alias Israelitarum coniunctas, & habitatores illarum colebant omnia territoria talium vrbum, ita vt in tota terra Israel nihil maneret incultum. Et hoc modo tolluntur duo inconuenientia, quæ aliter signabantur. Primo quod maneret magna pars terræ Chanaan, quæ nequaquam coleret. & tamen esset conueniens ad culturam, & alibi cultores haberent angustum territorium. Hoc modo tota terra coleretur, cum possent Israelitæ circumstantes colere territoria vrbum Leuitarum.

Secundum inconueniens erat, quod grauarentur quidam de Israelitis si essent omnes vrbes Leuitarum si.

Alph. Tost. super Iosue. Pars II.

mul, scilicet illi, qui procul manerent a Leuitis, quia nullos ipsi fructus percipere possent de terra Leuitarum, sed hoc dato non esset inconueniens, quia in omnibus tribubus erant vrbes Leuitarum: & omnes proportionaliter tribus, sicut darent vrbes Leuitis perciperent fructus de territorijs earum. s. quod tribus, quæ plures vrbes daret Leuitis, de pluribus vrbus fructus colligeret colendo territoria omnium vrbum, quas daret sacerdotibus, & Leuitis, præter suburbana coniuncta vrbus, & sic non grauabatur vllatenus Israelitæ dando Leuitis vrbes, quia videbantur nihil dare de suis, aut diminuere se: cum tot agros & vineas, sic haberent, sicut si nihil darent Leuitis. De ciuitatibus autem nulla cura erat, quia ipsi habebant sufficienter loca ad habitandum. Et de istis vrbus necesse erat, quod darent eas Leuitis Israelitæ. Nam dato, quod nollent eis dare aliquam sortem, oportebat quod darent eis locum ad habitandum, alioquin excluderent eos de terra Chanaan, quod non poterant, quia non carebant simpliciter iure sortis, cum essent de filiis Iacob, sed solum, vt recipere iura sanctuarij, ad quod necesse erat esse eos in terra Chanaan, ideo necesse erat, vt Israelitæ reciperent Leuitas ad habitandum in vrbus suis dispersas, & essent mixti Israelitæ Leuitis, vel quod darent eis vrbes separatas sine territorijs, præterquam cum paruis suburbanis: conuenientius tamen tam Israelitis quæ Leuitis fuit dari eis ciuitates seorsum. Quod patet, quia Leuitæ multa pecora possidebant, quia ipsi recipiebant quolibet anno decimas totius Israel tam in pecoribus, quam in fructibus terræ, vt patet Num. 18. & cum ipsi alerent ista pecora multiplicarentur valde, pro quo egebant locis magnorum pascuorum, si ergo essent inter Israelitas in vrbus ipsorum, necesse erat, vt darentur eis loca valde magna pascuorum libera, & sic in qua liber vrbe tolleretur magna pars locorum suburbanorum ab usu popularium, quod erat satis graue eis: Vel si non darentur aliqua pascuorum in ipsis territorijs vrbum Leuitis libera, necesse erat, quod depascerentur loca aliorum, quod adhuc erat grauius, & satis inordinatum. Non fuit ergo modus aliquis ita conueniens assignandi loca habitacionum Leuitis, quod darentur eis vrbes segregatæ in qualibet tribu, & suburbana parua apud vrbes. Reliqua autem territoria manerent pro Israelitis circumstantibus ad illas vrbes.

Et suburbana eorum ad alenda pecora, & iumenta sua. Ista suburbana non erant magnæ quantitatatis. s. duorum millium passuum ad orientem, & totidem ad occidentẽ ad meridiem & septentrionem, vt patet Num. 35. erant autem suburbana hæc ad alenda pecora, quia Leuitæ in pecoribus abundabant magis quæ Israelitæ, cum ipsi quolibet anno susciperent decimas fructuum omnium Israelitarum, siue de pecoribus, siue de fructibus terræ, & illa pecora cõseruabant, atque ex eis gñabantur alia vsque ad valde magnam multitudinẽ, ideo spãliter indigebant Leuitæ locis pascualibus, & ad hoc dabatur suburbana. i. loca cõiuncta vrbus, quasi sub vrbus posita. s. ad radices murorum, vrbum. Idem erat de alimento iumentorum, quia recipiebant Leuitæ decimas de iumentis, quæ nutrebant domesticè, & proficiebant ad labores humanos, vt de equis, & asinis, mulis, chamelis, cæterisque similibus. *Sicut præcepit dominus Moysi sic fecerunt filij Israel.* Iste est epilogus præcedentium. s. quod dederat Moysi modum, quo terra diuideretur, & quod non assignaretur portio Leuitis, hic subditur, quod omnia ista executioni tradita fuerunt. *Et diuiserunt terram.* Istud est repetitio & explicatio snæ præcedentis: idem. n. est esse factum, sicut iussit dñs Moysi, vel quod terra diuisa fuerit, quia terram diuidendam dominus dixit per Moysen, & de diuisoribus terræ, & quibus diuideretur Num. 26. & 34. cap.

Quid sub-urbanæ.

L Acces.

Accesserunt itaque filij Iuda ad Iosue in Galgala, locutusque est ad eum Caleb filius Iephone Cenezæus: Nosti quid locutus sit Dominus ad Moysen hominem Dei de me & te in Cadesbarne. Quadraginta annorum eram quando misit me Moyses famulus Domini de Cadesbarne, ut considerarem terram nunciauique ei, quod mihi verum videbatur. Fratres autem mei, qui ascenderant mecum dissoluerunt cor populi, & nihilominus ego secutus sum Dominum Deum meum.

Num. 14.

Supra 1.

Eccl. 4.6.

Iurauitque Moyses in die illo, dicens: Terra quam calcavit pes tuus erit possessio tua, & filiorum tuorum in æternum, quia secutus es Dominum Deum meum. Concessit ergo Dominus vitam mihi, sicut pollicitus est usque in præsentem diem. Quadraginta & quinque anni sunt, ex quo locutus est Dominus verbum istud ad Moysen quando ambulabat Israel per solitudinem: Hodie octogintaquinque annorum sum sic valens, ut eo valebam tempore, quando ad explorandum missus sum: illius in me temporis fortitudo usque hodie perseverat tam ad bellandum, quam ad gradiendum. Da ergo mihi montem istum, quem pollicitus est Dominus, te quoque audiente, in quo Enacim sunt, & vrbes magnæ atque munitæ: si forte sit dominus mecum, & potero delere eos, sicut promisit mihi. Benedixitque ei Iosue, & tradidit ei Hebron in possessionem, atque ex eo fuit Hebron Caleb filio Iephone Cenezæo usque in præsentem diem, quia secutus est Dominum Deum Israel. Nomen Hebron ante vocabatur Cariatharbe. Ad mazimus ibi inter Enacim situs est. & terra cessauit a prælijs.

13. 9. 2. 6. Hebron.

Accesserunt itaque. Hic ponitur secundum, quod est pars principalis huius cap. & est hic quædam introductio ad diuidendam terram: nam fuit terra diuisa, & recepta in fortes bis. Primò cum Iosue terram acq. sitam diuisit omnibus tribubus, quæ sortem habituræ erant. Secundò terra forte diuisa est, cum Deus mandauit Iosue, ut terram non captam etiam diuideret cum terra iam capta, ut patet præcedenti cap. In secunda ergo diuisione prima fors assignata fuit tribui Iudæ, quia erat principalis, & quia de hac erat Caleb, qui fuerat missus in exploratorem, & cui promissa fuerat terra quam calcauerat, pro se, & semine suo: præponitur quomodo ipse petierit urbem Hebron, & sibi data fuerit: deinde subditur de possessione filiorum Iuda capit. sequenti. *Accesserunt itaque filij Iuda ad Iosue.* Id est postquam terra cessauerat a prælijs, filij Iuda, qui erant populus magnus indigentes terra, in qua habitarent, accesserunt ad Iosue, qui erat princeps populi,

& princeps diuiforum terra, ut assignaret eis possessionem, & cum his iuit Caleb, qui erat de principalioribus in tribu Iuda: unde postquam tota tribus accepit responsum, quod daretur ei fors terra, & de loco determinato, in quo daretur, sicut patet sequenti c. Caleb petijt sibi dari urbem Hebron: ponitur tñ prius petitio Caleb & affectio, quam fors filiorum Iuda, quia istud erat paruum factum, & scriptura voluit per se narrare, ne postea intercederet historia de diuisione terræ. Nam postquam de hoc dicitur, agitur de sorte filiorum Iuda, & consequenter de omnibus alijs tribubus, quas sortes susceperint.

De litera continuatione opinio Lyranus confutatur. Quæstio. V.

NICOLAVS autem aliter cõtinuat. scilicet quòd Caleb videns quod agebatur de diuisione terre fecit mentionem de promissione sibi facta, ne terra ei promissa alteri daretur, & cum voluit petere, nobiliores in tribu Iuda associauerunt eum, quia ipse erat in tribu illa famosus, & hoc est quod dicitur, quod venerunt filij Iuda ad Iosue. scilicet associantes Caleb petiturum sibi possessionem. Et hoc confirmari potest, quia immediate fit mentio, quomodo Caleb locutus fuerit solum petens sibi possessionem Hebrõ, & nihil de possessione totius tribus agit. Sed dicendum videtur magis stare primum, quia secundum continuationem secundam datur necessario, quod primo petierit sibi sortem, vel possessionem Caleb quam petierit tota tribu Iudæ, sed hoc non satis conuenit, quia si nondum petijisset tribu Iudæ possessionem, vel nondum esset assignata, & Caleb peteret sibi dari urbem Hebron: contingeret postea, quod data sorte tribui Iudæ acciperet Caleb hæreditatem extra suam tribum, quod satis erat inconueniens, nec in aliquo de Israelitis factum est, quia sic esset iuncta possessio tribuum, quod Deus nolebat, cum ad tenendam certitudinem possessionis in tribubus, & in ipsis hominibus tribuum dederit quasdam regulas, de quibus Num. 36.

Item litera ista non applicatur valde conuenienter ad huc sensum: nam si esset sensus, quod Caleb petijt hæreditatem primo, & cum eo inerunt filij Iuda, non diceretur: Accesserunt itaque filij Iuda ad Iosue: sed diceretur: Accessit itaque Caleb ad Iosue, & cum eo filij Iuda. Vel accessit Caleb cum filiis Iuda ad Iosue. Ista autem litera signat, quod filij Iuda principaliter accesserunt, si autem accesserit Caleb, vel non, nihil tangit, sed postea eius enarrat petitionem, sed est ex illo nihil probatur, ut infra dicitur. Ideo videtur dicendum, quod filij Iuda accesserunt ad Iosue, ut peterent sibi hæreditatem, & obtinuerint eam atque fuerit eis assignata, postea autem videns Caleb ciuitatem Hebron in tribu Iuda, quæ placebat oculis eius, ut posset inde tres gigantes delere, petijt eam, & tunc non est aliquid inconueniens, ut supra inducebatur. scilicet quod hæc contingeret Caleb possessionem extra sortem tribus sue, quæ ipse peteret. Itē tñ applicabitur cõuenienter litera. scilicet *Accesserunt filij Iuda ad Iosue.* Id est tota tribu Iuda, vel aliqui nomine totius tribus petentes hæreditatem pro ipsa tribu, & postquam ipsi obtinuerunt & assignata fuit fors, petijt specialiter pro se Caleb in terra tribus illius dari sibi Hebron. Ad cõfirmationem quæ dicebatur, quod Caleb iuit ad petendum pro se hæreditatem, & cum eo nobiliores de tribu Iuda, quia ipse locutus est solum, & non pro tribu Iuda, sed pro seipso. Rñ dicitur, quod non cõcluditur ex hoc, quod debet hic subintelligi alia media. scilicet quod accesserunt filij Iuda nomine suo ad petendum hæreditatem pro tota tribu, & obtinuerunt atque assignata est, sicut patet sequenti c. & hæc omnia subintelliguntur. Postea

Quid Galgala, accesus situs.

Iephone quid.

Caleb cur Cenezæus dicitur sit.

Postea autem locutus fuit Caleb ea, quæ habentur hic de danda sibi vrbe Hebron: scriptura tamen multa interdum subterit, potissimum ea, quæ colligi possunt aliunde ex dictis. *In Galgala.* Id est ista petitio fuit in Galgala. Non est aliqua ciuitas, vel oppidum: sed nomen cuiusdam agri apud urbem Iericho, vbi primo castrametati sunt Israelitæ transito Iordane, & fixerunt ibi lapides. 12. quos tulerat de Iordane sup. 4. & 5. non habebat autem ager iste nomen ante aduentum Israelitarum, aduenientibus autem vocatus est Galgala propter circuncisionem ibi factam, ut patet supra 5. & ibi manebant castra Israelitarum toto tempore bellorum. scilicet sceminæ, & paruuli, & senes cum pecoribus, & iumentis omnibusque, quæ possidebant Israelitæ: viri autem bellatores ibant in bella, & tempore cessationis redibant in castra in Galgala, & ibi geſcebant quousque inſurgerent alia bella, siue quia Deus iubebat, siue quia hostes inſurgebant: nunc autem finitis omnibus bellis in circuitu, quiescebat Iosue cum toto Israel in Galgala, & ibi petijt tribu Iuda possessionem, ibi quoque locutus est Caleb ad Iosue, quæ habentur hic. *Locutusque est ad eum Caleb filius Iephone.* Ista locutio non cõtinuatur ad verba immediate dicta. scilicet quod accesserint ad Iosue filij Iuda, & quod de eis locutus fuerit Caleb ea, quæ habentur hic, sed subintelligunt in medio multa. scilicet quomodo petierint hæreditatem, & concessa eis fuerit atque assignata, & postea Caleb petijt sibi specialiter dari sortem intra sortem tribus Iudæ, & de hoc ultimo solum hic agit. Vocatur Caleb filius Iephone, quia Iephone erat pater eius de tribu Iuda. Et ponitur ad differentiã aliorum, qui sic vocabantur: sic etiam vocatur in hæmet tribu Caleb filius Esrom. 1. Paralip. 2. c. *Cenezæus.* Vocatur Caleb Cenezæus, quia ut quidam Iudei dicunt, fuit filius naturalis Iephone, quo mortuo accepit Cenez in uxorem matrem ipsius Caleb, & quia tunc Caleb erat paruus nutritus est a Cenez, & inde vocatus est Cenezæus.

Alij dicunt, quod Cenez fuit frater Caleb maior ipso, & quoniam mortuus est Iephone pater eorum mansit Caleb sub cura fratris sui Cenez, quem habuit tanquam patrem, & inde vocatus est Cenezæus, frater quoque eius Othoniel vocatur Cenezæus sequen. capitulo.

Prima istarum positionum dubia est, quia videtur vocari Caleb Cenezæus a patre magis quam a vitrico: alienum valde est aliquem nominari a vitrico.

Secunda positio non stat. scilicet quod esset Cenez frater Caleb maior eo, quia Othoniel erat filius naturalis Cenez, ut patet 1. Paralip. 4. & tñ ipse est frater iunior Caleb, ut patet sequenti c. & Iud. 1. ergo non potest esse Cenez frater Caleb, quia tunc contraxisset iste Cenez cum matre sua, quod absurdum est. Si autem diceretur Cenez esse id quod Iephone, ita quod fuerit binomius, sicut multi alij sunt in sacra scriptura, satis esset conuenienter dictum. scilicet quod vocetur Caleb filius Iephone ab vno nomine patris sui, & vocetur Cenezæus ab alio nomine eius. Vel quod Cenez fuerit aliquis superior in linea Caleb, a quo denominetur. *Nosti quid locutus sit Deus ad Moysen hominem Dei.* Volebat Caleb petere in hæreditatem Hebron, & ad hoc ostendit petitionem suam esse rationalem, ut fateatur ei hoc inducit, quia Deus promissit Caleb, ut possideret terram, & ut magis hoc inducatur, dicit notum esse Iosue istud, quod dicit, & verum est, quia ea, quæ locutus fuit Deus de Caleb in Cadesbarne ad Moysen, nota erant ipsi Iosue, cum Moyses reuelasset toti multitudini Numeri 14.

Quid locutus sit Deus ad Moysen. Istud est quod habetur infra, scilicet terra, quam calcavit pes tuus erit possessio tua. Et idem patet Num. 14. *Hominem Dei.* Vocatur Moyses homo Dei, quia ipse sequebatur Deum Alph. Toſt. super Iosue. Pars II.

in toto corde suo, & ob hoc vocat enim scriptura famulum Dei supra primo. Etia erat Deo fidelissimus in tota multitudine Israelitarum Num. 12. cap. & ad Hebr. 4.

De me & de te in Cadesbarne. Non fuit eadem locutio tota: nam de Caleb bis Deus locutus est. Primò de eo solam: secundò de eo & Iosue. De Caleb solo dixit, quod illi, qui viderant maiestatem Dei, & non obedierant voci eius, non viderent terram Chanaan, & subiungitur: Seruum autem meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc quam circuiuit, & semen eius possidebit eam. De Caleb autem & Iosue simul dictum est, quod omnes, qui numerati sunt a viginti annis, & supra non introibunt in terram Chanaan, præter Caleb filium Iephone, & Iosue filium Nun. De hoc Num. 14. ex quo inuinit quod cum Deus dixerit, quod ipse & Iosue introirent in terram Chanaan, quod volebat eis dare hæreditatem.

Sciendum tamẽ, quod licet Deus locutus fuerit simul de Caleb, & Iosue, tamen Caleb non iuuit se hic ex locutione Dei de ipso & Iosue, sed de locutione quæ de ipso solum facta est. quod patet infra cum dicitur: iurauitque Moyses in die illo dicens: terra, quam calcavit pes tuus, erit possessio tua & filiorum tuorum in æternum, quia secutus es dominum Deum tuum: ista tamen non fuit ad Caleb, & Iosue simul, sed ad solum Caleb, ut patet Num. 14. Caleb tamen allegans locutionem Dei, dixit de illa, quæ fuit communis ei, & Iosue: quamquam non acquireretur multum iuris ei ex hac, ut non videretur contemptus Iosue: de quo etiam sicut de Caleb locutus fuit Deus in die illa, & sic placaret eum honorando, qui est modus rhetoricus satis faciens ad persuadendum. Quo facto & captato animo audientis, allegauit id quod continebat solide ius suum, cum dicit: In die illa iurauit Moyses: terra quam calcavit pes tuus &c. *In Cadesbarne.* Id est cum ista facta sunt erant Israelitæ in Cadesbarne: inde. n. missi sunt in exploratores, ut patet infra, & ibi inuenerunt populũ cum reuersi sunt post 40. dies, quæ verba ista, quæ locutus est Deus de Iosue, & Caleb fuerunt postquam redierunt explorata terra Num. 14. & tamen tunc erant in Cadesbarne, ut patet hic, ergo in eodem loco erant castra Israelitarum, quando missi sunt exploratores, & quando redierunt.

Ista mansio vocatur aliquando Cades absolute. sic patet Num. 13. vbi dicitur, quod venerunt exploratores in Cades. Aliquando vocatur Cades deserti Sin, ut patet Num. 20. & 33. idem tamen locus est vbicumque ponatur. Est autem Cadesbarne in latere meridiano terre Chanaan circa coniunctionem lateris orientalis, ut patet Num. 34. vbi in latere meridiano ponitur Cadesbarne. Quòd autem sit circa latus orientale terre eiusdem, vel non multum distans, patet sequen. capit. vbi ponitur Cadesbarne in latere sortis tribus Iuda, & magis supra decimo. vbi cum ponere intendere reges occisos de Chanaan a parte orientali versus Occidentem, & Septentrionem, posuit Cadesbarne tanquam terminum orientalem. Ex hoc etiã patet, quod Cadesbarne & Cades deserti Sin eadẽ mansio sit, quæ Cades deserti Sin est in deserto Sin. istud desertum est in latere meridiano terre Chanaan Num. 34. Cadesbarne etiam est in eodem latere Num. 34. & sequen. cap. atque supra 10. ergo idem locus est.

Item patet ex hoc, quòd quando Israelitæ miserunt duodecim exploratores in terram Chanaan, erant cõiunctissimi ipsi terræ: nam erant in Cadesbarne, ut patet hic: sed Cadesbarne est in latere terre Chanaan, ergo nihil distare videbatur a terra Chanaan.

Cades ac eius situs.

Quomodo tandiu morati sunt Israelitae transeundo de Cadesbarne, usque in Chanaan. Et quare Deus non permisit per Cadesbarne introire Israelitas, sed induxit cor regis Edom. Questio. VI.

SEn tunc quæret aliquis quomodo tanto tempore morati sunt Israelitae transeundo de Cadesbarne usque in terram Chanaan. Nam in secundo anno ab exitu de Aegypto steterunt in Cadesbarne ante medietatem anni illius, ut declaratum est Num. 13. & postea ingressi sunt in terram Chanaan anno 40. ab exitu de Aegypto.

Respondendum est, quod hoc non fuit propter distantiam mediam inter Cadesbarne, & terram Chanaan, sed quia Deus dedit eis in maledictionem, quod non transirent in terram Chanaan, usque ad annum 40. Num. 14. alioquin breuiter transissent. Sed adhuc arguetur, quia Israelitae postquam in secunda vice steterunt in Cadesbarne sive deserto Sin, de quo Num. 20. usque quo introierunt in terram Chanaan, steterunt quasi anno vno in deserto. Nam in Cades steterunt mense primo anni quadragesimi, & in anno eodem non exierunt de deserto, quia mense 11. eiusdem anni Moy ses exposuit verba totius Deuteronomij coram Israelitis & mortuus est Deuterono. 1. c. & tunc non introierunt eodem anno in terram Chanaan trans Iordanem, cum dicitur supra quarto, quod die decima mensis primi transierunt Iordanem: ergo a Cadesbarne, usque ad exitum de deserto in secunda vice, quando iam non detinebantur ex maledictione data, manserunt vno anno, quod non contingeret, nisi poneretur magna distantia inter Cadesbarne, & terram Chanaan.

Ad hoc respondebit aliquis, quod morati sunt Israelitae tandiu inter Cadesbarne, & terram Chanaan, non quod magna distantia sit, sed quia fecerunt bella multa postquam steterunt in Cadesbarne ante transitum Iordanis. Primum bellum fuit cum Chananeo rege Arad, cuius vrbes deleuerunt vocantes anathema Num. 21.

Fuit secundum bellum contra Sehon regem Hesebon Amorrhæorum, in quo deletus est ipse cum populo suo Num. 21. & Deuterono. 2. Fuit tertium bellum cum rege Og, qui erat rex Basan, de quo Num. 21. & Deuterono. 3. Fuit quartum bellum contra Madianitas, de quo Num. 31. & in his impediri necesse erat aliquanto tempore. Item fuerunt duo funera notabilia in hoc tempore. scilicet mortua est Maria soror Moy si & Aaron in Cadesbarne, & in lugendo eam occuparetur populus aliquot diebus, sicut cum ipsa effecta est leprosa in Aseroth mansit populus diebus 7. quousque reduceretur Maria in castra, & hoc propter honorem Moy si Num. 12. In morte adhuc verisimilius est, quod populus honoraret eam propter Moy sen, de morte eius in Cades patet Num. 20.

Item mortuus fuit hoc tempore Aaron, pro quo Israelitae steterunt 30. diebus Num. 20. ergo in his omnibus morari poterant Israelitae anno vno, etiam si non esset aliqua distantia magna inter Cadesbarne, & terram Chanaan. Sed adhuc arguetur contra hæc: nam si Cadesbarne esset locus coniunctus terre Chanaan, quamquam morari possent Israelitae in Cadesbarne magno tempore: tamen immediate ut exirent de ipso loco, ingrederentur terram Chanaan: potissimum cum dicitur Cadesbarne esse in latere ipso meridiano terre Chanaan, & ponitur tanquam terminus eius, & tamen inter Cadesbarne, & terram Chanaan ponitur mansiones multe. 1. 11. vel 12. ut patet Num. 34. cap. ergo non est Cadesbarne apud terram Chanaan, cum de mansione ad mansione sit necessarius aliquantulum spatium.

Respondendum est, quod Cadesbarne est in latere meridiano terre Chanaan, ita quod est terminus tangens

ipsam terram Chanaan, ut patet Num. 34. & sup. 10. & sequen. c. nec est inter Cadesbarne, & terram Chanaan spatium alicuius mansionis faciendæ: facta fuerunt tamen mansiones, 11. vel 12. quia Israelitae cum pervenissent de Aegypto per varias circulationes deserti usque Cadesbarne, ingressuri erant per latus meridiano terræ Chanaan, quod patet, quia Cadesbarne est in meridiano latere, ut inductum est, sed non poterunt introire per Cadesbarne, quia est locus iste in extremitate regni Idumæorum quantum ad partem occidentalem eius, & si Israelitae ingrederentur per Cadesbarne, necesse erat, quod introirent per quandam partem regni Idumæorum, vel per regnum Amalechitarum, & Chananei regis Arad, sed isti Chananei, & Amalechitæ erant hostes Iudæorum, cum iam pugnasent contra illos, & postea pugnaverunt Num. 21. ideo non audent intrare per terram illorum, nec pervenirent ingressum formidantes mala, quæ evenerant eis cum fuerunt iterum in Cadesbarne, de quibus Num. 14. ideo solum petituri erant ingressum ab idumæis, de quorum primo, & cetero trunco veniebant Iudæi, scilicet ab Isaac, qui genuit Esau, a quo idumæi, & Iacob, a quo Israelitae. Et petierunt ingressum, ut patet Num. 20. sed rex idumæorum respondit, non transibis per me. i. per terram meam, alioquin armatus occurrerem tibi eod. c. tunc coacti sunt Israelitae circumire montem Seir. i. totum regnum idumæorum versus orientem, de quo Deut. 2. 1. Circuivimus montem Seir iugo spe. Tunc iterum conuersi versus Aquilonem accesserunt rursus ad confinia terre Edom, & ad confinia Moabitæ & Ammonitarum, & inter ista duo regna introierunt per regna duorum regum Amorrhæorum Sehon, & Og, ut colligitur Deut. 2. & 3. & istud erat introire per terram orientalem, sive frontem terre Chanaan, quod patet, quia cum cepissent Israelitæ regna duorum regum Amorrhæorum transierunt Iordanem, & terram ipsorum terminatur ad Iordanem hinc eum ad partem occidentalem, ut colligitur præceden. c. & sup. 12. & Num. 32. patet ergo quod Israelitae cum steterunt in Cadesbarne, & postea introierunt in terram Chanaan: non introierunt directe, præcedente de Cadesbarne, quia tunc nullam mansionem fecissent mediam, sed circumierunt lateris meridiani quandam partem, & aliam lateris orientalis, & postea non introierunt per latus meridiano, sed per latus orientale. Quod patet Num. 34. quia Cadesbarne est in latere meridiano Iordanis, per quem ipsi introierunt, & in latere orientali: si tamen directe introissent, nulla fuisset mora, nec mansio plurimæ, causa autem quare Deus non permisit eos introire per Cadesbarne, & induxit cor regis idumæi, ut non permitteret eis ingressum, fuit duplex. Prima quia Deus dederat Israelitis in penam, ut manerent in deserto anno 40. quia murmurauerant Num. 14. si tamen permisisset ingressus per Cadesbarne, non completo termino dato introissent in terram Chanaan, quod patet quia Israelitæ steterunt in Cadesbarne secunda vice mense primo anni 40. ut patet Num. 20. si autem ingrederentur mox non fuisset completa pena a Deo assignata, quia deesset vnus annus, ideo non debuit permitti ingressus.

Si autem aliquis diceret, quod non constat, in quo anno steterunt Israelitæ in Cadesbarne secunda vice, sed solum constat, quod erat mensis primus anni alicuius.

Ridendum est, quod quantum ad hoc non est necessarium determinari quis annus ille esset, & mensis ille primus, quia aut erat primus in anno 40. ab exitu de Aegypto, aut in aliquo alio anno priori: nam non potest dici, quod fuerit primus in anno 41. quia decimo die anni 41. transierunt Israelitæ Iordanem, & iam erat mortuus Moy ses & Aaron, & erant facta bella contra reges duos Amorrhæos, tamen ista facta sunt ante primum

Obitus Aaron

Situs torrentis Zareth.

primum mensem anni quadragesimum, cum in mense 11. anni quadragesimi Moy ses recitauerit Deuteronomium totum, ut patet Deuterono. primo, & in eo retulit de bellis factis contra reges Amorrhæos in capitu. secundo & tertio. ista tamen facta sunt post mensem illum primum, quo steterunt Israelitæ in Cadesbarne. Quod patet, quia de mansione in Cades, & mense primo sit mentio Num. 20. De bellis autem contra Amorrhæos reges habetur Num. 21.

Item patet hoc, quia Aaron mortuus est post Mariam sororem suam, quæ mortua est in Cadesbarne mense primo, ut patet Num. 20. cum dicatur, quod de Cadesbarne profecti sunt Israelitæ in montem Hor, & mortuus est ibi Aaron eodem capitu. fuit tamen mortuus Aaron ann. quadragesimo mense 5. anni eiusdem Numeri 33. capitu. ergo Maria, quæ dicitur mortua mense primo, necessario fuit mortua in mense primo anni quadragesimi, vel alicuius anni præcedentis, & quocunque modo manebit ratio assignata, & fortius quidem, si dicatur quod in primo mense anni 39. vel 38. steterunt Israelitæ in Cadesbarne, cum mortua est Maria, quia non debebant introire Israelitæ ante finem quadragesimi anni in terram Chanaan.

Item satis patet, quod fuerit ille mensis primus anni 4. ut declaratum est Num. 20.

Secunda causa est, quia Deus posuerat in penam, quod nullus de his, qui murmurauerant introirent in terram Chanaan, sed omnes morerentur in solitudine: Numeri decimo quarto, si tamen permitteretur introire per locum Cadesbarne, cum ibi steterunt secunda vice, multi de his, quibus pena fuerat imposita, introirent, ergo non debuerunt ingredi. Consequenter patet, quia non erant omnes illi mortui, cum steterunt Israelitæ in Cadesbarne secunda vice: nam usque ad torrentem Zareth durauerunt, & cum transissent illam defecerunt omnes, qui fuerant computati a viginti annis, & supra, & qui murmurauerant, ut patet Deuterono. secundo, & tamen torrentis Zareth est apud confinia Moabitarum, & Ammonitarum, & circa terram Sehon regis, & ad hunc locum accesserunt Israelitæ aliquanto tempore, postquam steterunt in Cadesbarne, ut patet Numeri vigesimo primo, iuncto 20. idem patet Deuterono. 2. patet etiam ex ordine mansionum, quia Israelitæ prius venerunt in Ieabrim, & immediate in torrentem Zareth Numeri vigesimo primo, tamen mansio Ieabrim est post Cadesbarne, distans quinque mansionibus Numeri trigesimo tertio cap. ergo quando steterunt in Cadesbarne secunda vice, nondum mortui fuerant omnes, in quos lata fuerat sententia non ingrediendi in terram Chanaan. Vnde non debuit ei dari ingressus per Cadesbarne. Ratio tertia est, quia Deus volebat dare Israelitis terram duorum regum Amorrhæorum, & isti habitabant ad partem orientalem terre Chanaan ad orientem Iordanis, ut patet præcedenti cap. & supra 12. fuit autem terra ista habita ex occasione quadam, scilicet quia Israelitæ miserunt ad regem Sehon, ut daret eis ingressum per terram suam, & cibos emerent nihil nocentes, noluitque hoc facere, sed exiit in pugnam contra Israelitas in Lassa, & sic percussit eum Israel Num. 21. & Deuterono. 2. idem modus fuit quantum ad regem Og, quem occiderunt Israelitæ, quia exiit eos in bellum Num. 21. & Deute. 3. si tamen transissent in terram Chanaan per locum Cadesbarne, non pugnasent contra istos duos reges, quia isti erant in parte orientali, ut dictum est: Cadesbarne est in latere meridiano: Num. 34. Quadragesima annorum eram, quando misit me Moy ses. Hic vult inducere Caleb, quod debeat sibi dari ciuitas Hebron, & in hoc tollit argum: potest enim dicere Iosue ipsi Caleb, ad quid vis accipere

Alph. Toft. super Iosue. Pars II.

Hebron in hereditate, quia ibi habitant gigantes fortissimi pugnatore, & tu es iam grandævus non poteris pugnare: unde non poteris accipere urbem de manibus eorum? respondet Caleb, quod poterit, quia fortis erat nunc ad bellum, sicut cum erat iuuenis, & format rationem. ego eram 40. annorum, quod misit me Moy ses de Cadesbarne, & tunc eram vir fortis ad pugnam sicut ex conditione gratis ipsius patet, sed nunc manet in me fortitudo temporis illius, tam ad pugnam quam ad gradiendum, ergo poteris debellare hos gigantes, & capere vrbes eorum. Ex his, quæ dicuntur hic, apparet quot anni fluxerant a tempore, quo transierunt Israelitæ Iordanem usque ad tempus, quo Caleb ista locutus est, & sunt anni quasi 7. Nam Caleb erat annorum 40. quod missus est de Cadesbarne ad explorandum terram Chanaan, ut dicitur hic: sed quod loquebatur, erat annorum 85. ut patet infra in litera, ergo a tempore, quo fuerant missi exploratores, usque ad tempus locutionis huius, transierunt anni 45. sed a tempore, quo exploratores missi sunt, usque ad tempus transitus Iordanis fluxerunt anni 38. & parum plus, ergo ab illo tempore usque ad locutionem istam fluxerunt anni ferè 7. patet consequentia subtrahendo. 38. de 45. annis. Patet, quia exploratores missi sunt in secundo anno ab exitu de Aegypto, ut probatum fuit Num. 13. & quia statio in deserto fuit annorum 40. manebunt usque ad transitum Iordanis anni 38. & ad complendum 45. restabunt 7. isti fluxerunt ex eo, quo transierunt Israelitæ Iordanem usque ad ipsam locutionem huius, & tunc fuit tempus bellorum. Non tamen fuerunt completi septem anni, quia exploratores non fuerunt missi de Cadesbarne in fine anni secundi ab exitu de Aegypto, sed in fine tertij mensis, vel in principio quarti, ut declaratum est Num. 13. deficiebat ergo dimidius annus, aut ferè ad completionem annorum septem.

Quando misit me Moy ses. Tota multitudo miserat istos exploratores, sed quia Moy ses erat princeps populi, dicebatur ipse misisse, quia ipse administrabat omnia negocia nomine totius multitudinis. Etiam quia ad eum dixerat Deus: mitte viros, qui considerent terram Num. 13. cap. Et dicit Caleb, quod misit eum Moy ses: non eum solum, sed etiam alios. 12. viros. Moy ses famulus Domini. In laudem dicit scriptura de eo ista, quia quamquam aliqui alij essent famuli Domini, nullus tamen ita fideliter Deo famulabatur sicut Moy ses, ideo Deus de eo dixit, quod erat fidelis in tota domo sua Num. 12. cap. Et considerarem terram. Scilicet totam terram Chanaan, cuius condiciones scire volebant Israelitæ, antequam ingrederentur in eam. Quid autem in ea considerare deberent, & quomodo haberentur Nu. 13. & Deut. 1. Nunciavi que ei, quod mihi verum videbatur. Declarat quomodo ipse non demeruit priuari terra Chanaan, sed magis habere possessionem in ea, quia non narrauit mala de ipsa, sicut alij exploratores, sed bonum quod ei videbatur. Et dicit, quod narrauit sibi cor suum, quod alij narrauerunt, quod eis non videbatur: nam ipsi sciebant terram esse bonam, cum uiderent eam: tamen de ea mala enarrabant mouentes cor populi ad murmurandum. Sic dicitur Num. 13. & 14. quod detraherunt terram, quam

lustrauerunt apud filios Israel. Detrahere autem non est, nisi cum quis bona cognoscens, mala enarrat, ut famam rei diminuat: si autem enunciaissent, quod eis videbatur non detraxissent Caleb autem dixit quod verum sibi videbatur. scilicet quia videbatur sibi terram esse bonam, & ita testificatus est. Etiam videbatur, quod quamquam gens illa esset robusta, quod possent eam deuorare, sicut panem, si Deus propitiaretur eis Num. 14. In Hebræo habetur. Locutus sum ei iuxta cor meum. Quod ad idem redit, scilicet, quod locutus fuit Caleb Moy si id, quod uidebatur sibi iuxta cor suum, & alij non

Moy ses famulus Domini seruus erat.

Detrahitio quid.

nunciaverunt Moyfi, vel Israelitis iuxta corda sua. Rabbi Sa. dicit, quod locutus fuit ei secundum cor suum, & non secundum os suum, in quo dicit, quod exploratores, 12. inter se couenerant in itinere, vt mala enunciant de terra illa: Caleb autem & Iosue quoniam non intenderent mala enunciant de terra, tamen timore mortis confenserunt in via alijs, dicentes quod etiam ipsi detraherent, postea autem non detraxerunt, sed enunciauerunt bona, ideo non locuti sunt secundum os suum. i. secundum quod ante promiserant, sed secundum cor suum. i. secundum quod ante mente tenebant, cum ista timentes promitterent. An verum sit nihil refert, sed ex litera non habet color, quia litera ista nihil signat, nisi quod Caleb locutus fuit Moyfi iuxta cor suum. i. secundum quod intendebat, & non detrahendo atque occultando veritatem. *Frates autem mei, qui ascenderunt mecum.* Vocat hic fratres suos alios exploratores, & non sunt fratres in cognatione, cum isti essent duodecim viri missi de duodecim tribubus Israel Numeri 13. cap. sed vocantur fratres, quasi participes in aliquo officio. scilicet in exploratione. Non accipiuntur hic omnes exploratores, sed solum decem, quia sequens verbum non refertur ad omnes, sed solum ad decem eorum, qui detraxerunt terram. Iosue autem, qui erat alius de exploratoribus non detraxit terram Chanaan, sed cum Caleb enunciat bona Numeri 14. Caleb, tamen hic non excepit aliquem de exploratoribus, sed dixit quod fratres sui exploratores dissoluerant cor populi. Causa fuit, quia ipse loquebatur ad Iosue, qui fuerat vnus de exploratoribus, & ipse solus non murmurauerat cum Caleb. In locutione autem persona, de qua fit sermo distincta est ab ea, ad quam est sermo, quia fit sermo de aliquo in tertia persona ad secundam tamen fit semper sermo. Cum ergo loqueretur hic Caleb de aliquo in tertia persona, & ad Iosue dirigebantur sermones isti, non poterat ipse intelligi nomine eorum, ad quos est sermo, nisi expresse de ipso fieret mentio. Vnde non fuit necesse quando dixit Caleb, quod fratres sui exploratores dissoluerant cor populi, quod exciperetur Iosue: si tamen Caleb ad aliquem alium loqueretur de exploratoribus sermones istos, conueniens erat, quod exciperetur Iosue, quia ibi poterat comprehendi in tertia persona, cum non fieret ad eum sermo. *Dissoluerunt cor populi.* Id est fecerunt timere totum populum. Est sensus quod ante hoc totus Israel erat confortatus ad introeundum in terram Chanaan credens hostes leuiter subijciendos eis, cum autem exploratores dixerunt populum esse procerum staturam, & quod non possent pugnare contra eos, totus populus extimuit nimis, & liquefactum est cor eius, atque in dolorem, & murmuracionem versi sunt, *Et nihilominus ego secutus sum dominum Deum meum.* Id est quamquam alij detraxissent terram, ego non detraxi dicens bonum, quod mihi videbatur, & in hoc secutus sum dominum, scilicet, quia Deus dixerat terram illam esse bonam fluentem lacte, & melle, etiam quod omnes habitatores eius disperderet a facie Israelitarum. Ego autem sic dixi, scilicet terra quam circuiimus valde bona est, si propitius fuerit nobis Deus introducet nos in eam, nolite rebelles esse contra Deum: ne timeatis populum terram huius, quia sicut panem ita possumus eos deuorare Numeri decimoquarto, & in hoc secutus sum sententiam Dei. Alij autem e contrario Deo repugnauerunt, dicentes: terra, quam lustrauimus deuorat habitatores suos. Etiam dicebant quod non possent praeualere aduersus gentem illam, scilicet nequam ad hunc populum valeamus ascendere, quia fortior nobis est: Numeri trigesimo tertio, & Deus perhibuit testimonium, quod Caleb, qui plenus alio spi-

Expositio Ra. Sal. rejicitur.

Frates hic quo accipiuntur.

ritu secutus est me: hunc introducam in terram, quam circuiuit. *Iurauitque Moyfes in die illo.* Hoc refertur ad diem, in quo Caleb secutus est dominum. Quod si accipiatur proprie ipse semper fuit secutus Deum: fuitque cor eius rectum, & in toto illo itinere, quo perrexit cum alijs exploratoribus intendit sequi eum: sed non aperuit an ipse sequeretur Deum vsque ad diem illum, quo alijs exploratoribus detrahentibus terram Chanaan ipse bona enunciauit, & increpuit multitudinem: vnde voluit tota multitudo lapidare eum, & Iosue Numeri decimoquarto capi. sed gloria Domini apprensus super tabernaculum protexit eos. In hac ergo die secutus est dominum Caleb, & de die hoc intelligitur, quod tunc iurauerit ei Moyfes, id quod habetur hic, an Moyfes iurauerit aliquid Caleb non reperitur alibi, quia Numeri decimoquarto capituli vbi habetur haec, solum dicitur, quod secutus est Caleb Deum, ideo quod possideret terram, quam circuiuit: de iuramento tamen nihil legitur.

Sed intelligendum est, quod fuerit, cum hic dicitur quod Moyfes iurauit: fieret autem sic, quod Deus diceret Moyfi verba, quae recitat hic Caleb, & quae habentur Numeri decimoquarto, scilicet Seruum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, introducam in terram hanc. Et Moyfes retulit verba haec ad Caleb, & vt magis assentiret iurauit ei sic futurum.

Terra, quam calcauit pes tuus, erit possessio tua. Id est tu habebis possessionem in terra Chanaan, quam pedibus tuis calcasti. Non habentur talia verba Numeri decimoquarto, vbi de hoc agitur, sed dicitur: seruum autem meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, introducam in terram hanc, quam circuiuit, & semen eius possidebit eam: ponuntur tamen hic verba pertinentia ad eandem sententiam.

An Hebron Caleb promissa fuerit, & quomodo. qua in re Lyranus improbat. Qu. est. VII.

SC I E N D V M autem, quod ex his verbis vult inferre Caleb, quod debeat ei assignari possessio, quae Deo dicitur, quod terra, quam calcauit pes, vel quae circuiuit, erit possessio eius, ergo possessio erit ei danda. Aliqui volunt inducere literam istam ad probandum quod ciuitas Hebron deberet dari Caleb in possessionem, & dicunt, quod Caleb videret animos aliorum exploratorum inclinatos ad detrahendum de terra, recessit per aliquantum tempus ab eis, vadens in Hebron solus ad locum, vbi erant sepulchra patriarcharum, & orans ne discederet a veritate, sicut alij exploratores, ideo Moyfes promisit ei sub iuramento dare ei Hebron in possessionem, sic volunt Hebraei & Nicolaus, Quiddam autem veritatis historicae in hoc fuerit, non apparet: tamen manifestum est dictum istud esse falsum ex parte, & partim non verisimile. Cum enim dicit, quod Caleb per aliquantum tempus recesserit in terram Chanaan a caeteris exploratoribus, non est verisimile, quia ipsi nesciebant terram illam, & si vnus ab alijs discederet, nunquam eos inueniret, cum ipsi non haberent aliquam certam viam, sed vagabantur hinc inde.

Item dicitur, quod recesserit ipse a caeteris ad orandum ne peruerteretur cor eius a veritate, sicut corda caeterorum, non est verisimile, quia Caleb, & Iosue eodem spiritu bona enunciauerunt de terra Chanaan, & resisterunt multitudini increpantes eam, vt patet Numeri 14. ergo si Caleb recederet ad orandum, non maneret Iosue, cum caeteris, cum Caleb & Iosue essent eiusdem intentionis.

Item

Doct. sua.

Item falsum est, quod dicitur, scilicet, quod Caleb secedens a caeteris, solus venit in Hebron. Nam omnes exploratores venerunt in Hebron Numeri 13. cum dicitur: Ascenderuntque ad meridiem, & venerunt in Hebron. Quod autem Moyfes iurauerit, quod veniret in hanc ditatem Hebron ipsi Caleb, etiam non est satis verisimile: nam si fuisset hoc iam pertinere ad Caleb Hebron determinare, ita quod nemo ei posset tollere, nec Iosue, sicut non poterat Iosue tollere alicui tribui totaliter ius hereditatis, cum Moyfes dixisset omnibus tribubus dandam esse hereditatem. Etiam non oportuisset, vt peteret Caleb dari sibi Hebron, quia iam data fuisset, & si fortassis peteret voluisset ne videretur iure suo accipere possessionem, tamen non oportuisset vt tot suasionibus, ideo magis est verisimile, quod non iurauerit Moyfes ad tale, sed petiuit Caleb dari sibi vrbem illam, quia erat in sorte filiorum Iuda & placuit in oculis eius. Etiam quod magis est, quia si iurasset Moyfes Caleb, quod Hebron cederet ei in possessionem, hoc expressisset, quod erat fortius ad iuamentum cause suae quam caetera, quae ponit hic. Imprudenter ergo suaderet si omisso maximo & directissimo fulcramento cause suae, ad ea, quae minora essent, & quasi impertinentia recurreret, sed non expressit aliquid tale, ergo credendum est, quod non fuerit. Si autem arguere velimus ex litera, solum inducitur, quod debebat aliqua possessio dari Caleb, sed non pater, quod esset. Nam Numeri 14. dicitur: Seruum meum Caleb & c. introducam in terram hanc quam circuiuit, & semen eius possidebit eam. Ex illo ergo non habetur, nisi quod Caleb non moreretur in solitudine, sicut alij exploratores, & Israelitae murmuratores, sed introiret in terram Chanaan, & haberet ibi progeniem manentem in terra post eum. Si autem ex litera ista arguere velimus, idem inducitur. Terra, quam calcauit pes tuus, erit possessio tua. i. in terra, quam calcauit pedibus tuis, habebis possessionem. In terra Chanaan: non inferitur tamen hic determinate quam terram possidurus esset.

Aliqui tamen dicunt ex hoc inferri, quod possidurus esset Hebron, quia ipse ascendit in Hebron cum caeteris exploratoribus Numeri 13. & calcauit terram illam pes eius, illam ergo erat possidurus.

Dicendum est non sequi ex hoc: nam tunc inferretur, quod totam terram Chanaan possidurus esset Caleb, quia totam terram calcauit. i. a latere meridiano vsque ad septentrionale declinando aliquando ad orientem, & aliquando ad occidentem, vt patet Numeri 13. & ibi declaratum est. Sed falsum est hoc, ergo nihil magis de Hebron quam de aliqua alia vrbe, vel territorio intelligitur litera haec: ideo dicendum, quod Caleb non probabat petitionem suam esse necessario concedendam, sed esse iustam: si autem probasset, quod Moyfes iurasset ei, quod daretur Hebron in possessionem, necessario inferretur dandam esse, nec esset in facultate Iosue non concedere, sed probabat Caleb esse iustam petitionem, quia Deus iusserat, quod daretur ei possessio aliqua, ergo quod daretur ei vrbis Hebron, quae erat in sorte tribus suae satis erat rationale. Sed dicendum est non obstantibus omnibus his, quod ciuitas Hebron fuerit promissa determinate Caleb, vt patet infra in litera, cum dicit Caleb: Da ergo mihi montem istum, quem mihi pollicitus est dominus te quoque audiente, nec tamen ex hoc conceditur positio illa Hebron, scilicet quod Caleb recesserit a caeteris, & solus venerit in Hebron.

Item rationes posite supra a quibusdam quantum ad aliquid stant. Nam verum est, quod ex litera ista, & ex litera, quae habetur Numeri 14. non colligitur fuisset vrbem Hebron promissam Caleb: colligitur Alpha. Tost. super Iosue. Pars II.

tamen ex litera, quae infra habetur. Et cum arguitur quod non oportebat vti tot persuasionibus, cum pertinere de necessitate Hebron ad Caleb, si super ea iurasset Moyfes. Respondendum est non fuisse necessarium, voluit tamen Caleb ex vrbantate & humilitate petere hoc, tanquam fieret ei gratia dando sibi quod iam suum erat.

Et cum dicitur, quod petitio Caleb erat imprudens, quia mittebat maximum fulcimentum causa suae. Respondendum est, quod non omisit, quia licet a principio non expresserit, tamen postea expressit, vt patet infra.

Terra, quam calcauit pes tuus, erit possessio tua. Quamquam litera ista secundum se non importet necessarium, quod Hebron esset danda Caleb, vt declaratum est, quia tamen fuit ei promissa sub iuramento a Moyse, potest de illa intelligi. Terra, quam calcauit pes tuus. i. Hebron, quae est vna de terris, quas perambulasti, erit possessio tua. *Et filiorum tuorum.* In hoc signatur maius beneficium ipsi Caleb conferendum, quia non solum certificabatur, quod ipse possideret etiam quod relinqueret posteris haeredes, & progenies eius duraret per multa tempora, & istud est magnum gaudium parentum, scilicet relinquere natos, maxime cum sibi succedunt. In aeternum. Id est per valde magna tempora. Non signatur hic aeternitas proprie, quia nulli rei competit, nisi Deo: temporis autem licet tendatur in infinitum non competit aeternitas, vt ait Boetius de consolatione lib. 5. profusa vltima. Etiam non accipitur aeternitas pro infinitate temporis iuxta modum Aristot. 8. Physicorum, quae etiam in rebus nihil tale est, sed aeternum vocatur quodlibet longum tempus. Vnde interdum in scriptura accipitur pro tempore, quod est minus quinquaginta annis, vt patet de seruis hebraeis quorum auris perforabatur, quia dicitur, quod erunt serui in sempiternum Exo. 21. & Deuter. 15. & tamen non durabit ista seruitus quinquaginta annis, cum in anno iubilei omnis talis seruitus tolleretur: Leui. 25. immo non poterat durare quasi vltra annos quadraginta: nam isti, qui dicebantur effici serui in aeternum, non efficebantur, nisi transacto anno septimo nollent exire in libertatem propter uxorem & filios, & sic iam transferat vnus de septenarijs: Vnde non poterant manere, nisi anni quadraginta duo, & in istis vocabatur seruus in aeternum. Ita hic accipitur in aeternum pro magno tempore, scilicet quadiu Iudaei manserunt in terra Chanaan vsque ad tempora Romanorum Titi, & Vespasiani: postea autem nullus de Iudaeis possedit terram illam. Quia secutus es dominum Deum tuum. Scilicet bona dicendo de terra Chanaan, vt Deus dixerat, & dando spem de superando hostes, sicut Deus dederat: alij autem decem exploratores e contrario fecerunt: sunt autem verba ista Moyfi ad Caleb. Nam Deus dixerat: Seruum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, introducam in terram hanc: Numeri 14. Moyfes autem referens verba Dei ad Caleb, transferendo ad personam suam dixit: Terra quam calcauit pes tuus erit possessio tua, quia secutus es dominum Deum tuum. Concessit ergo mihi dominus vitam, sicut pollicitus est usque in praesentem diem. Hic vult concludere Caleb dicens: Dominus promisit mihi, quoniam eram in Caesabarne, quod daret mihi terram hanc in possessionem & filijs meis, ad quae duo requirebant. Primum erat, quod daret mihi vitam vsque quo ingrederer in terram hanc, & acquireretur de manu hostium. Secundum erat, quod actualiter mihi daretur in possessionem. Primum mihi datum est, quia concessit mihi dominus vitam vsque in praesentem diem. s. post illam promissionem mihi factam caeteri fratres mei exploratores mortui sunt, & omnes alij coetanei atque aetate iuniores, data super eos

L 4 senten-

sententia mortis: dominus autem voluit me conseruare vsque in presentem diem, cum iam sim annoru octoginta, in quo fuit singulare priuilegium. Satis ergo consequens est, qd velit impleri aliam particulam promissionis. scilicet detur mihi terra ista in possessione.

Quadragesimaque anni sunt, ex quo locutus est dominus verbum istud ad Moysen. Inducit hic Caleb aliud fulci mentum ad hoc, qd terra ista debeat ei dari. Et potest dupliciter induci. s. per modum responsionis. Vel tanquam probatio. Primo modo est sensus: diceret aliquis, qd non erat conueniens dari urbem Hebron Caleb, quia in ea erant gigantes viri fortissimi ad pugna, quos ipse non posset delere de terra, & sic nunquam eam caperet, & hoc quia erat iam grandauius no potes pugnare, scilicet annoru octoginta, & tunc dicitur qd poterit delere gigantes illos, quia ipse erat quadragesima annorum, cum missus est de Cadesbarne, & nunc erat octoginta, tunc fortitudo teporis illius manet in eo vsque nunc, ideo sicut tunc potuisset expugnare gentem illam, ita & nunc.

Alio modo introduceret ista litera, vt probatio. s. qd Deus veller dari ista terra Caleb, & est sensus: Deus dedit mihi ex priuilegio vitam vsque in presentem diem, cum nullus de coctaneis meis manserit: dedit etiam robur magnum, cum tate fortitudinis sim hodie, sicut cum eram quadragesima annorum, quod no reperitur in aliquo homine. ergo satis apparet, qd Deus velit hanc terra dari mihi, cum dederit omnes dispositiones conuenientes ad habendum eam. Quando ambulabat populus Israel per solitudinem. Scilicet quando erat in deserto in mansione Cadesbarne. Nam de ipso loco missi sunt exploratores, vt patet hic, & ad locu ipsum redierunt manete ibi populo, vt et pater hic, cum dicitur, qd ibi iurauit ei Moyses, quae dicta sunt, & ibi locutus est Deus de ipso Caleb, & Iosue: stans autem in Cadesbarne Israel dicebatur ambulare per solitudinem, quia terra illa erat desertum magnum, vt patet Num. 14. s. v. inam mortui essemus in Aegypto, & no in hac vasta solitudine.

Hodie octogintaquinque annorum sum, sic valens, vt eo valebam tempore, quo ad explorandum missus sum. In hoc patet, qd non erat aliq in tota tribu Iuda, ita senex, sicut Caleb, nec in toto populo Israel praeter Iosue, & aliquos forte de Leuitis, & apparet, quia sententia mortis, & non ingressionis in terram Chanaan fuit data super omnes numeratos a viginti annis, & supra Num. 14. ista numeratio erat in omnibus duodecim tribubus Israel Num. 1. in Leuitis aut nequaquam, cum iubeatur non poni summam Leuitarum cum Israelitis ibidem: omnes aut hi mortui sunt ante introitum in terram Chanaan, ergo nullus introiit in terram Chanaan, qui haberet viginti annos, & dimidium completos, quando data est sententia in Cadesbarne. Et dico de dimidio, quia summa Israelitarum a vigesimo anno, & supra fuit accepta in monte Sinai mense secundo anni secundi, vt patet Num. 1. & tunc omnes, qui compleuerant viginti annos computati sunt, qui autem nondum compleuerant, etiam si deficerent dies 15, non computabantur. in rex viros bellatores. Post istam autem supputationem venerunt Israelitae in Cadesbarne, interpositis mansionibus vigintiuna, vt patet Num. 33. & in his morati sunt aliquanto tpe, ita vt peruenerint in Cadesbarne in fine tertij mensis, vel principio quarti anni eiusdem: nam die 20, mensis secundi anni eiusdem recesserunt de monte Sinai Num. 10. cap. multi, n. in Cadesbarne iam compleuerant annu. 20, qui in monte Sinai non compleuerant, nec fuerant computati, & super hos non fuit lata sententia, quia quatum est ex tenore verboru: qui ergo erat in Cadesbarne annorum. 20. praecise, vel 20. & vnus

mensis, aut parum plus, non ligabatur sententia lata in Cadesbarne, quia non erat de numeratis, cum no fuisset viginti annorum in monte Sinai, qui tamen in Cadesbarne fuerunt viginti annoru, & quatuor mensium, vel amplius, vel trium & dimidij, ligati sunt sententia lata ibi, quia ipsi erant viginti annoru in monte Sinai, & computati sunt. Nulli igitur de his, qui habebant annos viginti & dimidij, cum venerunt in Cadesbarne introierunt in terram Chanaan, sed qui erant viginti annorum, & parum plus ad magis, sed a tpe illius sententiae datae vsque quo locutus fuit Caleb verba haec fluxerunt anni 45. cum dicitur: quadragesimaquinque anni sunt, ex quo locutus est dñs ad me verbum istud, ergo senior in toto Israel poterat esse annoru 65. nunc additis. 20. quos poterat habere in Cadesbarne ad istos. 45. Caleb tñ erat 85. ergo. 20. annis excedebat omnes alios de populo ad minus.

Item patet, quia nullus introiit in terram Chanaan, qui in Cadesbarne ageret annos viginti & dimidium, sed ad magis 20. & parum plus: Caleb tñ tñc erat 40. annorum cum missus est de Cadesbarne, vt patet hic, ergo excedebat. 20. annis omnes seniores Israel. De Iosue aliud erat, quia ipse non fuit de computatis, tñ non fuit ligatus sententia illa, cum exceperit eum Deus: Num. 14. iste erat eque senex, vt Caleb, vel forte senior, cum dicitur praeced. c. qd Iosue erat senex, & prouideat aetatis, qñ dixit Deus ad eu, vt diuideret terra. De Leuitis quoq; non tenet supra dictum, quia sententia mortis fuit data super numeratos a viginti annis, & supra non fuit autem talis numeratio Leuitarum, sed quaedam fuit ab vno mense, & supra Num. 3. quaedam a 30. annis Num. 4. quaedam a 25. Num. 8. ideo isti non ligabantur hac sententia, & sic poterant esse inter eos aliquos seniores Caleb. De mulieribus idem dicendum est. s. qd non fuerit directe data illa sententia super eas, quia dicitur de numeratis a viginti annis: mulieres autem non computabantur a viginti annis, nec fm aliq aetatem, quia ad nullam ministrationem necessariae erant. Nam & in Leuitis ibi fiebat computatio ab vno mense, & supra non computabantur feminae: Num. 3. Causa ibi dicta est: io poterant esse foeminae in qualibet tribu veteriores Caleb. No tñ ex hoc quisq; intelligat, qd nulla de mulieribus mortua fuerit in deserto, vel nullus de Leuitis ob istam causam: nam oes, qui murmurauerunt, siue essent masculi, siue foeminae, siue a 20. annis, siue infra in deserto mortui sunt. Posita fuit tñ regula de numeratis a 20. annis, & supra, quia in istis fuit generale, qd murmurarent, ideo nullus non euasit pter Caleb, & Iosue, quia murmurauerunt. In Leuitis aut, & foeminae aliqua murmurauerunt, ideo non fuit de eis dictum aliquid generaliter, sicut de viris numeratis a viginti annis, & supra.

Sic valens, vt eo valebam tempore, quo ad explorandum missus sum. Satis est hoc admirabile, quia quando erat annorum quadragesima missus fuit ad explorandum, vt patet supra in litera: nunc autem erat annorum octogintaquinque, & tamen dicit se ita valentem ad pugnandum, & ambulandum in alijs autem non contingit hoc, quia licet aliqui homines ex bonitate naturae interdum cum perueniunt ad annos octogintaquinque habeant motum corporis conuenientem, & operationes sanas, tamen ad pugnandum conuenientes nequaquam sunt, nec ad gradiendum, s. in via, & ob hoc exprimit ista Caleb, tanquam aliqua specialia concessa sibi a Deo. Item cum enarrantur magnalia antiquorum viroru in Ecclesiastico enarratur de Caleb, qd permansit in eo fortitudo. Et dedit dñs ipsi Caleb fortitudinem, & vsq; in senectute permansit illi virtus, vt ascenderet in excelsum terrae locu, & semet ipse obtinuit hereditate: Ecclesiastici. 46. c. erat aut hoc ad-

Fortitudo quomodo accipiat.

Littera co-tradictio quo co-cordanda.

hoc admirabile tempore Caleb, & Iosue, quia vita erat breuis, scilicet ad annos centum, vel centum decem sicut fuit de Iosue infra cap. 24. non erat tamen admirabile in prima etate seculi, quia tunc homines robustiores erant anno centesimo, cum vita eorum ferè vsque ad annos mille tenderetur, vt patet Gen. 5. cap. tunc enim aetas centum annorum erat proportionaliter, vt nunc aetas viginti annorum vel viginti quinque immo minus, & sic non erat plenus robur homini anno trigesimo, sed postea acquirerebatur temporibus illis, postea autem mutata periodo speciei humanae aduenit homini summa perfectio virium alijs temporibus. Sicut ergo in prima etate seculi fuisset admirabile permanere alicui robur suum vsque ad nongentos annos, quod habebat cum esset centum, vel ducentorum annorum: ita erat admirabile de Caleb robur vsque ad octogesimo quintum annu ei permansisse. Illius in me temporis fortitudo vsque hodie perseverat. Accipitur fortitudo pro robore, quia virtutis nomen & habitus est fortitudo: hic autem pro corporis viribus sumitur, sed largè vocatur fortitudo: sic quoque interdum vocat Aristot. vt patet Ethic. 2. s. ex multum cibum sumere, & frequentes labores sustinere efficitur quis fortis. Loquitur hic Caleb de illo tempore, s. quo ad explorandum missus est, & tunc erat annorum quadragesima, vt patet supra. Tam ad bellandum quam ad gradiendum. Posuit ista dua opera, quia ista sunt communia opera roboris corporalis, & maxime pertinebat ad presens negocium, quia bellare etiam interdum requirit facultatem gradiendi expedite, vt in prosecutione hostium, & ceteris motibus bellicis. Vel forte posuit ista duo, quia si solum dixisset quod erat potes ad bellandum sicut prius fuerat, & nihil addidisset, diceretur quod manebat in eo robur temporis prioris, sed non agilitas. Nam ad bellandum exigitur robur magis quam agilitas: ad gradiendum autem agilitas magis quam robur, ideo Caleb expressit vtrunque in se manere. Et hoc admirabile erat, quia senectus semper gravis est, & difficilis ad motum. Da mihi ergo montem istum. Idest urbem Hebron.

Nicolaus dicit ex hoc patere esse verum, quod dixit supra 11. s. qd Iosue cepit urbem, quam ad partem, quae erat in plano, & Caleb cepit postea partem illam, quae erat in montanis, in qua erant gigantes & expulit eos inde. Ad hoc tamen videtur oppositum supra vndecimo cum dicitur quod Iosue expulit gigantes de vrbus Hebron, Anab, & Dabir, & de omnibus montanis Iuda, & Israel. Sed de hoc ibi declaratum est quod Caleb gigantes illos deleuit, & non Iosue. Nec solum hoc sed etiam urbem ipsam Hebron totam cepit tam in plano quam in montanis. De hoc tamen quidquid sit, satis tamen patet, quod non confirmatur ex litera ista positio Nicolai, s. quod cepit Caleb partem montanam Hebron, & Iosue partem planam, quia dixit da mihi montem istum. Nam non accipitur hic mons pro parte montana vrbus Hebron, sed pro quodam magno monte, in quo erat vrbs Hebron cum multis alijs vrbus, vt patet, cum dicitur: Da mihi montem istum, in quo Enacim sunt vrbes magnae, atque munitae. Magis ergo patet ex hoc contrarium. Da mihi montem istum. Potest ergo intelligi pro sola vrbe Hebron, quae quamquam cum multis alijs esset sita in monte, tamen solum illam petebat Caleb. Ex verbis tamen literae magis videtur petere totum montem illum cum vrbus, quae in eo erant, sed tenendo hunc sensum dicitur quod quamquam verba sua hoc sonarent, ipse tamen de sola vrbe Hebron loquebatur.

Alio modo potest intelligi, quod Caleb peteret

totum montem illum, in quo erat vrbs Hebron cum vrbus, & locis alijs, quae ibi erant: vnde satis verisimile est quod peteret montem, in quo erant vrbes tres Hebron, Anab, & Dabir. Nam in qualibet haru erant gigantes, vt patet supra 11. s. In tempore illo venit Iosue, & interfecit Enacim de montanis Hebron, Dabir, & Anab: & de omni monte Iuda, & Israel. Et sic videtur hic signare Caleb, quod in monte isto essent multi gigantes, cum dicit: Da mihi montem istum, in quo sunt Enacim, vrbes multae, atque munitae. Itè quod Dabir esset in isto monte, & pertineret ad Caleb aliquantulum patet sequen. cap. & Iudic. 1. vbi dixit Caleb: Qui percusserit Cariathsepher, quae est Dabir dabo ei Axam filiam meam: si tamen non pertineret Dabir ad possessionem Caleb nihil ad eum pertineret dicere: Qui percusserit Cariathsepher, siue Dabir. Quod autem Dabir esset apud Hebron in montanis satis colligitur sequen. cap. & Iudic. 1. vbi cum dictu fuerit de Hebron capta subiungitur, quod inde descendens Caleb venit ad habitatores Dabir: & iste sensus est magis conueniens, quam quod solum cepit Hebron in possessionem.

Quem mihi pollicitus est Dominus. Idest Dominis promissit mihi dare montem istum. Quomodo promissit non patet: Nam in verbis illis, quae habentur Numeri 14. s. Seruum autem meum Caleb & c. introducam in terram, quam circuiuit, & semen eius possidebit eam. non concluditur magis quod possiderit foret Caleb terram illam, quam aliam quamcunque: sed quia hic dicitur, quod Deus promissit necesse est quod intelligatur fuisse promissum, & promissa fuit, quando facta sunt ea, quae habentur Num. 14. quamquam ibi subiicitur. Te quoque audiente. Idest tu etiam audisti quando Dominus promissit mihi montem istum. Non est sensus quod Deus locutus fuerit ad Caleb, & illa verba audierit Iosue, sed Deus locutus est ad Moysen de Caleb & Iosue semel, & iterum, de solo Caleb: postea autem Moyses enarrauit verba, quae Deus dixerat de Caleb, & audiuit haec Iosue: & ista sunt, quando iurauit Moyses Caleb: terra quam calcavit pes tuus erit possessio tua & c. & fuit iuramentum istud coram plurimis de populo.

In quo Enacim sunt. Idest in monte isto sunt gigantes. Non solum erant gigantes in vrbe Hebron, sed etiam in vrbe Anab, & Dabir: & istae tres erant in monte illo. Sic innuitur supra vndecimo, s. qd interfecit Iosue gigantes de montanis Hebron Dabir, & Anab: & hoc quia in monte illo non erat vnica ciuitas, sed multae. Vrbes magna atque munita. Idest in monte isto sunt vrbes Caleb, & familiae suae: quia ipse habebat sub se magnam familiam cognatoru, & pro omnibus petebat. Si forte sit Dominus mecum. Idest ideo vellem habere vrbes istas, in quibus sunt gigantes, vt possim eos expellere de eis, si Deus me adiuuet.

Et pomero delere eos. Idest totaliter disperdere non dimittendo radicem eorum in terra. & sic factum est sequenti cap. nam deleuit Caleb gigantes tres de vrbe Hebron: Othoniel autem frater eius deleuit omnes tam gigantes quam non gigantes habitatores vrbus Dabir sequenti cap. & Iudic. 1. de vrbe Anab, quae erat in eodem monte, & habebat gigantes supra vndecimo, non constat an deleuerit eam Iosue. Sicut promissit mihi. Idest sicut dixit mihi Deus, quod ego possiderè terram hanc, & semen meum post me: sed non potest terra ista possideri, nisi acquiratur de manibus gentium, ergo promissit mihi quod acquiri posset de manibus gigantum istorum, quia qui promittit aliquid dari promittit omnia, sine quibus res dari non potest: & sic quamquam Deus non expressisset, quod adiuuaret Caleb ad expellendum gigantes de terra, dicebat Caleb

Caleb sibi fore hoc promissum, quia necessario sequitur ex promissione Dei. *Benedixitque ei Iosue.* Posita petitione hic agitur de libera concessione. Caleb enim petebat quod iam suum erat: nam Deus promiserat ei montem, in quo erat Hebron: promissio autem fuit confert titulum: ideo habebat titulum, sed nondum fuerat assecutus possessionem, Et quia Iosue erat princeps in toto Israel eo auctore, & discernente voluit assequi possessionem: Iosue autem videns firmissima iura petitionis Caleb, non dubitavit concedere immediate, quod petebat. Et dicitur quod benedixit ei Iosue, id est imprecatus fuit ei bonum. Erat autem ista imprecatio, ut diceretur: Dominus te adiuet contra gigantes, ut prosperè deleas vrbes eorum, & disperdas nomina eorum de terra. *Et tradidit ei Hebron in possessionem.* Non est sensus quod tradiderit ei possessionem realè ponendo cum actualiter in vrbe, quia adhuc tenebatur ab hostibus, cum postea Caleb deleuerit ex ea gigantes, ut patet sequè. *cap. sed tradidit ei possessionem, id est ius introeundi in possessionem non requisito aliquo decreto iudicis, & ius pugnandi contra habitatores vrbs illius tanquam contra detentores rei ad eum pertinentis. Atque ex eo fuit Hebron Caleb.* Id est ab isto tempore cepit pertinere Hebron ad Caleb, quod intelligendum est quantum ad ius possessionis. nam quantum ad proprietatem, iam pertinebat, cum Deus ei tradidisset promittendo realiter tradere, & illa promissio confert titulum. *Filij Iephonne Cenezai.* Quare vocetur Caleb Cenezus supra declaratum est.

Vsq; in presentem diem. Id est vsque ad diem, quo liber iste scriptus est: quod fuit tempore Samuelis. tunc enim pertinebat ad Caleb, id est ad filios eius, quia non vivebat tunc Caleb, cum multa tempora intermedia transissent, s. omnium iudicium, possidete tamen semine Caleb: quia successor, & is, cui successerit, censentur eadem persona: potissimum cum filij succedunt parentibus, quia in eis est aliqua identitas naturalis, ut patet s. Ethic. vbi vocantur filij participula decisa a parentibus.

An filij Caleb possederint Hebron vsque ad tempus quo scriptus est liber iste. Et eius vrbs pluram nomina.
Quæst. VII.

Sed arguet aliquis quod non possederint filij Caleb vrbes Hebron vsque ad tempus, quo liber iste scriptus est: immo Caleb non possedit vrbes Hebron tota vita sua: immo forte nunquam. Quod patet quia in diuisione terræ vrbs Hebron data est sacerdotibus inter cæteras vrbes de tribu Iuda infra 21. sed illa diuisio facta est immediate cum diuisa est terra aliarum tribuum, ergo viuente Caleb data est vrbs Hebron sacerdotibus, & ipse non possedit eam.

Respondendum est quod quamquã vrbs Hebron data fuerit sacerdotibus, semper fuit ipsius Caleb: quia non fuit translata tota in ius sacerdotum.

Pro quo sciendum quod sacerdotes, & Leuitæ nõ acceperunt ciuitates cum territorijs suis agrorum & vinearum, sicut cætera tribus, quia ipsi non erant vacaturi agriculturæ, cum de iuribus sanctuarij sufficiens hæc pereiperent, sed susceperunt solum vrbes, ut ipsi habitarent, & parua spatia in circuitu earum, quæ vocantur suburbana ad alenda pecora, de quo Numeri 35. & supra in litera: ideo cum data est vrbs Hebron sacerdotibus sola ipsa vrbs data est, territorium autem, & rura, quæ erant in circuitu habitata sunt a Caleb & filijs suis, & hoc est habere vrbes, scilicet hæ-

bere territorium eius. Nam habere solum locum ad habitandum, vel ipsos muros, intra quos claudamur, facillimum est.

Et quia hæc oia ad Caleb pertinebant dicitur ipse possedisse Hebron quamquam non possederit murorum ambitus. Sic patet infra vigesimo primo, scilicet prima fors egressa est Cariatharbe patris Enac: quæ vocatur Hebron in monte Iuda, & suburbanis eius per circuitum: agros vero, & villas eius dederat Caleb filio Iephonne. Non tamen est intelligendū ob hoc quod nunc quando dedit Iosue ipsi Caleb vrbes Hebron dedit ei solum agros, & villas eius, sed etiam dedit ei ipsam vrbes: postea tamen diuisis omnibus sortibus cum de singulis dandæ fuerunt ciuitates, dedit Caleb vrbes suam Hebron: non quidem quod eam iam possedisset, quia nondum capta erat de manu hostium, sed quia renunciauit iuri quod habebat in vrbe Hebron ut eam haberent sacerdotes.

Quia secutus est Dominum Deum Israel. Non ponitur istud tanquam præmium, quia sequi Deum est actus cultus diuini cū exhibeatur ei honor magnus in hoc, & quilibet actus huius, cū sit ex charitate, est dignus vita æterna, nec potest recipere aliquid condignum hic in bonis temporalibus, cum etiam Arist. actibus virtutum moralium, qui informes sunt, non credat quidquam sufficere, ut præmium, & ob hoc iubet danda maxima bona politica bene regenti, scilicet honorem, & gloriam. s. Ethic. & sic est verum quod Caleb, quia secutus est Dominum, promeruit magnam gloriam in vita æterna: sed etiam præter hoc in præsentia merebatur suscipere bona, & istud fuit quod concederetur ei longæua vita, & robur iuuenile vsque ad extremam senectutem: & possessio pro se & semine suo in sempiternum. *Quomodo secutus fuerit Caleb Dominum supra declaratum est, scilicet, quia taliter de terra Chanaan locutus fuit, qualiter Deus locutus fuerat. Cum autem aliquis sequitur doctrinam alterius, vel dicta eius, dicitur sequi eum.*

Nomen Hebron ante vocabatur Cariatharbe. Ponitur hic incidentaliter nomen vrbs huius traditæ Caleb, & ipsa habet multa nomina, scilicet Hebron, Cariatharbe, & Mambre. De duobus patet hic, & communiter habet ista duo nomina. Quod autem vocetur Mambre patet Gen. 23. & 29. cap. Hebron autem nomen proprium est eius: Cariatharbe est nomen eius compositum ex duobus appellatiuis, s. Cariath & Arba. Primum signat ciuitatem, secundum signat quatuor, id est ciuitates quatuor virorum. Dicitur autem quod Hebron ante vocabatur Cariatharbe. Non est intelligendum quod ista ciuitas antequam fuerit tradita Caleb, vocaretur Cariatharbe & nunc inciperet vocari Hebron, quia ante hoc vocabatur Hebron: cum in Gen. vocata fuerit Hebron. 23. cap. & Numeri decimotertio cap. & tamen Moyse, qui scripsit illa fuit multo tempore antequam susciperetur ista vrbs Hebron: ideo non poterant poni ibi per anticipationem. Sed dicendum est quod ista vrbs etiam vocata fuerit ante Hebron, fuit etiam vocata Cariatharbe in Gen. sed dicitur hic, quod ista vrbs fuit vocata prius Cariatharbe, id est quod non solum vocabatur Hebron sed etiam Cariatharbe. Non tamen est sensus quod prius ei fuerit impositum nomen Cariatharbe, quam Hebron: sed magis e contrario, quia Hebron est nomen proprium vrbs, Cariatharbe autem est nomen impositum a casu siue impositum fuerit a Iudæis siue a Chananæis.

Sequi Deus est actus cultus diuini.

Doctoris opinio.

Quis

Quis imposuit primo nomen Cariatharbe ciuitati Hebron: & quare sic vocatur: est, in quo resellitur opinio Nicolai.
Quæst. IX.

Quomodo autem ista vrbs fuerit vocata Cariatharbe, dubitabatur: & dubium est in duobus. Primum est a quo fuerit nomen impositum. Secundum quare sic nominata fuerit. De primo est dubium, quia ista vrbs primo pertinuit ad Chananæos quàm ad Israelitas, cum ipsi eam fundauerint, & fuerit impositum nomen a Chananæis, quia vrbs Hebron nunquam pertinuit ad Israelitas quousq; accepit eam Caleb de manu Chananæorum, sed ante hoc vocabatur Hebron Cariatharbe, ut patet hic, cum dicatur nomē Hebron prius vocabatur Cariatharbe: ergo Chananæi imposuerunt. In contrarium videtur quod Cariatharbe nõ est nomen Chananæum sed Hebraicum, ut patet ex origine, scilicet Cariath, id est ciuitas, Arba, id est quatuor. Respondendum est satis posse dici Hebron vocatam fuisse Cariatharbe ab vtriusque, scilicet tam a Chananæis quàm ab Israelitis. Si dicitur quod a Chananæis satis rationabiliter dicitur, cum ipsi primo possederint vrbes illam, & fundauerint eam. Et tunc respondebitur quando arguitur, quod nomen istud Cariatharbe est Hebræum, quod interdum contingit esse idem nomen in diuersis linguis, sicut leuau est in Hebræo, & in Latino, sed non idem signat: quia in Latino signat erigere: in Hebræo autē signat cor meum: & sic de quibusdam alijs dictionibus apud diuersa idiomatica. Idem patet de multis alijs nominibus vrbiū, quæ constat imposita esse a Chananæis: & tamen in Hebræo aliquid signant: sicut patet in nominibus vrbiū, quæ habentur in diuisionibus fortium sequentibus. Et hoc quia quædam idiomatica sunt, quæ ex parte affinitatem quandam habent. si autem teneatur quod istud nomen fuit impositum ab Israelitis, etiam satis rationabile est: quia nomen istud ad idioma suum pertinet. Et quando arguitur quod ipsi non teneant vrbes istam vsque ad tempus, quo cepit eam Caleb, & tamen prius vocabatur Cariatharbe. Respondendum est quod quamquam non tenuerunt eam prius Israelitæ imposuerunt ei nomen, quod de illa locutus erat propter aliqua, quæ ad eos pertinebant, scilicet, quod apud eam habitauit Abraham pater eorum. Etiam quia ibi sepultus est ipse cum filio suo Isaac: & nepote suo Iacob, qui sunt patres gentis huius. Ibi etiam sunt vxores eorū. Vnde Moyse in Gen. sepe recolat de hac vrbe: & vocat eam interdum Cariatharbe: Gen. 23. Et ista positio cõuenientior est, scilicet quod ipsi posuerint hoc nomen. Et hoc aliquantulum apparet, quia cum Moyse nominat hanc vrbes, non solum vocat eam Cariatharbe, sed ponit alia nomina eius magis exprimentia eam, scilicet Hebron, & Mambre. Si autem esset proprium nomen eius & primum Cariatharbe, posito illo non iungerentur alia.

Nunc dato quod Cariatharbe nomen fuerit impositum ab Israelitis est dubium, quare sic vocata fuerit. Pro quo sciendum quod Cariatharbe interpretatur ciuitas quatuor virorum, & si nos eam a gentilibus dicamus nominatam, dicitur quod vocauerunt eam Cariatharbe, id est ciuitas quatuor virorum, scilicet quatuor gigantum, quia ibi erant quatuor gigantes Sisai, Haiman, Tholmai: & pater eorum etiam erat gigas, & sic erant quatuor viri gigantes, a quibus quia precipui erant, vocata est ciuitas Cariatharbe. & istud sensum sequuntur quidam de Hebræis.

Sed nõ stat, quia non poterat istud nomen esse a multis temporibus ante, cum isti tres gigantes Sisai,

Tholmai, & Haiman non fuissent a multis ante temporibus, cum tunc essent in terra, quando data est ista ciuitas Caleb, & ipse delent eos. Etiam pater eorum non fuit a multis ante temporibus.

Item si ciuitas ista esset nominata ab istis quatuor gigantibus, aut nominaretur quia ipsi soli in ea gigantes fuerunt, aut quia ipsi soli erant tunc, quando nominata est sic, & simul erant. Non primo modo, quia non solum fuerunt gigantes isti in vrbe illa, sed plures alij a principio, quia gigantes non nascebant nisi ex gigantibus, quamquam ex gigantibus nõ semper nascebantur gigantes, sed aliquando restitit, & aliquando defecit eorum progenies. Post istos autem tres, qui nominantur sequenti cap. non fuerunt gigantes in Hebron, sed ante semper fuerat aliqua progenies gigantum, quæ vsque ad hos dilatata est: non ergo ab his quatuor magis quàm ab alijs denominanda erat ciuitas. Nec est dicendum secundo modo, scilicet, quod denominata est ab istis quatuor gigantibus, quia isti simul erant, quia solum leguntur simul fuisse isti tres, qui seq. cap. habentur. Et nõ solum nunc quando concessa est Hebron Caleb: sed etiam quadragintaquinque annis ante hoc. Nam a tempore, quo missi fuerunt exploratores vsque ad tempus, quo concessa est ciuitas ista Caleb, transferunt quadragintaquinque anni. Quod patet quia supra dixit Caleb quadraginta annorum eram, quado missi me Moyse de Cadesbarne. & postea dixit. hodie sum octuagintaquinque annorum sic valens, ut eo valebam tempore. ergo quadraginta quinque anni medij fluxerant: & tamen tunc quando iuerunt exploratores in terram Chanaan, erant soli tres gigantes in Hebron, qui habentur sequenti cap. ut patet Numeri decimotertio: ergo videtur quod nunquam fuerunt isti quatuor gigantes simul, nisi cum essent isti paruuli, & pater eorum tunc superuixeret, postea autem non fuit, tamen tunc non haberent ipsi nomen virorum, ita ut ab eis denominaretur vrbs.

Si nomen istud Cariatharbe fuit impositum a Iudæis, poterat imponi propter duo, scilicet propter quatuor viros supra dictos: & sic volunt aliqui Iudæi esse causam nominis vrbs huius: aut propter quatuor viros, id est propter quatuor patriarchas principales, qui ibi sepulti erant, scilicet Abraham, Adam, Isaac, Iacob, & vxores eorum. De Adam patet immediate in litera. De Abraham patet Gen. 25. De Isaac patet Gen. 35. De Iacob patet Gen. 49. De vxoribus autem horum, & de eis simul patet Gen. 49. c. & isti erant quatuor viri, qui viri excellenter sunt: quia erant famosi & excellentiores inter alios viros.

Alij dicunt quod ista ciuitas vocatur Cariatharbe, id est ciuitas Arbe. fuit enim Arbe quidam gigas, a quo descenderunt omnes alij, qui fuerunt in hac vrbe: & huic videtur consonare quod habetur infra sequenti cap. scilicet quod Hebron vocatur Cariatharbe, id est ciuitas Arbe, vbi videtur quod Arbe sit nomen alicuius viri, & iste vocatur pater Enac.

Nicolaus autem dicit quod a gentilibus vocatur Cariatharbe propter quatuor gigantes ibi sepultos. Vel propter Arbe, qui fuit pater gigantum, a fidelibus autem vocatur Cariatharbe propter quatuor patriarchas ibi sepultos.

Sed istud nõ stat, quia nullo modo poterat vocari Hebron Cariatharbe a gentilibus propter quatuor gigantes ibi sepultos, quia dum manserunt gentiles in vrbe illa, nunquam fuerunt sepulti gigantes quatuor ibi, quia isti quatuor gigantes erant Haiman, Sisai, Tholmai, & pater eorum quartus, sed isti quatuor semper vixerunt dum ciuitas mäsit in potestate Gentilium, cū excluderet eos Caleb, & deleuerit de vrbe,

ut

vt patet sequen. cap. & Iudi. i. nullos tamen alios quatuor gigantes in ista vrbe nominat scriptura: nec Hebraei referunt, ergo non denominabitur Hebron Cariatharbe a quatuor gigantibus sepultis. Quod autem Cariatharbe dicatur ab aliquo, qui vocatus fuerit Arbe, satis rationabile est.

Quando Hebron fuit impositum nomen hoc, scilicet Cariatharbe. Vbi & sepultus creditur Adam: & ibi dicitur esse vallis lachrymarum.
Qu. est. X.

Sed nunc supposito quod ista vrbs fuerit nominata Cariatharbe ab Israelitis, erit dubium, quando fuerit ei impositum primo istud nomen. Respondet aliquis quod Abraham imposuerit ei, quia ipse veniens de Mesopotamia in terram Chanaan habitauit apud urbem Hebron, quae alio nomine vocatur Mambré Gen. 23. & 49. de ista habitatione Gen. 18. ob hoc enim dicitur quod habitauit sub ilice Mambré, i. sub ilice, quae erat apud urbem Hebron, quae vocatur Mambre. hoc etiam patet: quia ob hoc sepeliuit uxorem suam in agro vrbs Hebron, vt patet Gen. 23. vbi satis signatur quod habitaret Abraham in vrbe Hebron, scilicet in ea vel in territorio eius: ipse ergo poterat imponere nomen sui linguam suam vocans eam Cariatharbe. Sed non stat, quia quocumque modo praedictorum non conuenit: si enim dicatur Cariatharbe, i. quia quatuor patriarche ibi sepulti sunt, non erat hoc tempore Abrahæ; quia solus Adam sepultus erat cum coniuge sua. Item non poterat vocari Cariatharbe a quatuor gigantibus, scilicet a tribus qui infra nominantur sequen. cap. & a patre eorum, quia nullus istorum adhuc natus fuerat: nam fuit Abraham pluribus quam quadringentis annis ante hoc. Etiam non potest esse, quod ipse vocaret eam Cariatharbe, id est ciuitatem Arbe, quia dato quod Arbe fuisset pater Enac: tamen non attigisset Abraham ad tempora eius: vnde non potuisset ab eo nominare urbem. Sed dicendum est quod si ciuitas ista vocata est Cariatharbe ab Israelitis, accepit nomen istud primo a Moyse, quia non fuerunt in hac vrbe quatuor patriarche sepulti vsquequo Israelitic fuerunt in Aegypto. Nam vltimus eorum fuit Iacob, qui mortuus est annis decemseptem postquam ingressus est in Aegyptum cum posteritate sua, vt patet Gen. 47. cap. & tunc potuit nominari ciuitas Hebron Cariatharbe, id est ciuitas quatuor virorum, quia erant quatuor patriarchae. Israelitic tamen dum erant in Aegypto nihil de hac vrbe curabant, nec de tota terra Chanaan, ideo non est verisimile quod imponerent nomen vrbi. Moyses autem incepit scribere gesta priorum temporum in Gen. & vocauit urbem hanc Cariatharbe tanquam nomine suo principali, quia illud erat nomen secundum quod magis pertinebat illa vrbs ad Hebræos quam alia, quia in hoc signantur patres eorum sepulti ibi. Si autem dicatur quod vocata fuit Cariatharbe a Gentilibus, dicendum est, quod appellata fuerit ab Arbe patre Enac principe vrbs illius. De tempore autem satis patet, quod fuerit post Abraham, quia Arbe secundum hoc esset auus trium gigantium, de quibus sequen. cap. & hoc si Enac sit ibi nomen proprium patris illorum gigantium. nam commune nomen esse solet, & signare gigantem. De hoc ibi dicitur. magis tamen dicendum quod fuerit impositum nomen istud a Iudæis, vt supra declaratum est. Adam maximus inter Enacim situs est. In Hebræo habetur aliter, scilicet Adam maximus inter Enacim. Et non ponitur ibi verbum, sed subintelligitur est, quia modus loquendi Hebraicus est decurtatus. Et dicitur Iudæi quod est sen-

Filius, quod Adam accipitur hic appellatiue. Nam nos accipimus Adam pro primo homine tanquam proprio, & tamen appellatiuum est, sed quia ille creatus a Deo vel formatus primus fuit, excellenter cõpetit ei istud nomen Adam in Hebræo, tanquam si latinè eum hominè appellemus non apponentes aliud nomen: sic patet Gen. quatuor, vbi dicitur: Et appellauit Deus nomen eorum Adam. & accipitur ibi tam pro Adâ quam pro Eua. Hic autem in Hebræo sic accipitur Adam. Vnde non constat an accipitur communiter, vel pro illo primo homine. Exponunt autem Hebræi quod accipitur cõmuniter, & tunc vocant maximum hominem eum, qui statura maior ceteris erat: & iste est pater trium gigantium Sifai, Tholmai, Haiman. Erat autem ipse maior illis, ideo vocatur maximus Adam. Sed non stat conuenienter ista expositio, quia pater istorum gigantum erat gigas. Non ergo diceretur rationabiliter, quod ipse erat inter gigantes, quia signatur quod ipse non erat de gigantibus: vnde si pro hoc intellexisset non diceret inter Enacim: sed dixisset maximus homo ibi situs est. Oportet autem exponi aliter, siue ponatur Adam appropriatè, siue appellatiue, quod Adam maximus non sit de Enacim. Ex hoc etiam patet erronea aliorum expositio, scilicet accipitur maximus Adam pro Arbe, qui fuit conditor ciuitatis huius (vt quidam dicunt) vel magis fuit princeps a quo denominata est Cariatharbe. Nam etiam ipse fuit de gigantibus, cum dicitur pater Enac, sed Enac fuit accipitur, vt nomen proprium, siue vt appellatiuum signat gigantem, qui non dicitur esse inter Enacim. Alio modo exponit aliqui pro Abraham, qui vocatur maximus Adam, i. maximus homo non statura, sed dignitate: iste enim fuit patriarcha Hebræorum. Etiam inter gentiles in magna reputatione habitus est, in tantum quod princeps vrbs Hebron, scilicet Ephron Hethæus dixit ei: princeps Dei es inter nos, in electis sepulchris nostris sepeli mortuum tuum: nec quisquam te poterit prohibere Gen. 23. c. & iste erat ibi situs, id est sepultus vt patet Gen. 23. c. & 49. scriptura autem meminit de hoc, quia erat pater Hebræorum. Et de isto dicitur, quod erat situs inter Enacim, quia toto tempore praeterito antequam Caleb acquireret Hebron, erat Abraham in terra gigantum, quae non pertinebat ad genus suum.

I Alio modo & conuenientius dicitur: quod dicitur maximus Adam pro ipso primo parente, quem sacra scriptura excellenter, vel appropriatè vocauit solum Adâ. Et est sensus quod Adam maximus, id est primus homo, qui est maximus, cum sit pater, & origo totius speciei, est situs inter Enacim, id est sepultus fuit in vrbe Hebron in terra gigantum, & iste est verior atque communior sensus, quem fere omnes catholici tenent: nam Adam vixisse perhibetur apud urbem Hebron, & ibi finiuisse dies suos, ibique sepultus est cum Eua coniuge sua, ibi quoque eum formatum perhibent. Nam extra paradisum eum formatum constat: Eua autem formata fuit in paradiso, vt colligitur Gen. 2. sic quoque testantur etiam gentes, quae nunc habitant apud urbem Hebron. Et ab antiquo huius testimonium est, Vallis quoque quaedam apud urbem Hebron, quae ab incolis vulgariter vallis lachrymarum appellatur, eo quod Adam centum annis ibi Abel filium suum defunctum, vel magis occisum fleuerit quousque ab angelo admonitus est, vt cognosceret Eua uxorem suam. De hoc in libro de situ terrae sanctae. De hoc etiam Iosephus libro primo antiquitatum: & quia in nullo alio loco tactum fuerat de sepulchro Adâ, voluit hic tangere scriptura. Et concordat ista expositio valde superiori literæ. Nam vrbs Hebron vocata est Cariatharbe, id est ciuitas quatuor virorum, scilicet

Litteræ expositio.

Doctores expositio.

scilicet patriarcharum. De tribus eorum, scilicet Abraham, Isaac, & Iacob cõstabat Gen. 49. quod ibi sepulti erant. De Adam autem nequaquam, ideo additum est de quarto viro. Et dicitur quod iste est Adâ maximus, id est protoplastus. Quidquid autem veritas sit, constat quod litera nostra intenderit istum sensum: nam si litera nostra intenderit pro aliquo alio homine, non posuisset nomen Adam quod apud Latinos ponitur tanquam proprium: sed diceretur homo maximus ibi situs est inter Enacim. & tamen posuit Adam: ideo intellexit de illo primo, quem vocat Adam, & non hominem nomine latino communi. Et terra cessauit a praelijs. Ista litera non dependet immediate ex superiori, quia non est sensus quod ex hoc quod Adam maximus inter Enacim situs est terra cessauit a bellis quocumque modo exponantur superiora: nihil enim sibi attinent, sed dependet ex alia sententia non tanquam ex causa, sed consecutiue modo historico, scilicet tradidit Iosue urbem Hebron Caleb, & tunc terra cessauit a praelijs, scilicet, quod post dationem vrbs illius non fuerunt bella, id est quod non pugnavit totus Israel contra Chanaanos sicut prius pugnaverant, sed fuerunt facta alia bella mortuo Iosue contra Chanaanos, cum quolibet tribus pugnarat contra aliquos de Chanaanis, qui erant in sorte sua, sicut pugnavit Caleb contra Hebron, & Dabir, & alia tribus contra alias vrbes, de quibus Iudi. i. cap. & non cessauit terra a praelijs post petitionem vrbs Hebron, & concessionem, tanquam tunc durarent bella, & postea cessauerint, sed prius cessauerant. Nam iam agebatur de diuisione fortium per tribus, cum Caleb ista petijt. Diuisio tamen, post cessationem a bellis, facta est: quia cum pugnant nihil aliud agebant. Et patet, quia iam cessassent bella, quia erat tunc Iosue in Galgalis, vt patet supra in litera, quia redierat ad ipsum locum castrorum postquam cessauerunt a bellis, & in ipso loco actum est de diuisione fortium aliquarum tribuum, scilicet Iudæ & Ephraim, & dimidiæ tribus Manasse. Data sunt autem fortes illis, & tunc manserunt aliquanto tempore Israelitic non facientes fortes pro residuis tribubus, quousque cõgregati sunt in vrbe Silo, quae erat in tribu Ephraim, & ibi posuerunt tabernaculum Domini, & dixit Iosue ad totum Israel: vsquequo marceis ignauia, & non intratis ad possidendam terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum dedit vobis? Et tunc elegerunt singulos viros ex singulis tribubus, & iuerunt ad considerandam totam terram, & describendam eam, vt diuideretur proportionaliter: & tunc fuerunt assignatae fortes alijs tribubus, vt patet infra 18. & 19.

C A P. XV.

IGITVR fors filiorum Iudæ per cognationes suas ista fuit. A termino Edom, vsque ad desertum Sin contra Meridiem, & vsque ad extremam partem australis plagæ. Initium eius a summitate maris salissimi, & a lingua eius, quae respicit Meridiem. Egredieturque contra ascensum Scorpionis, & pertransit in Sina: ascenditque in Cadesbarne, & peruenit in Esrom ascendens ad Dar, & circuiens Carcaa, atque inde pertransiens in Afemona, & per-

Aueniens ad torrentem Aegypti: eruntque termini eius mare magnum. Hic erit finis meridianaë plagæ.

IGITVR fors. Supra positum est de personis terram diuidentibus, & de quibusdam pertinentibus ad terræ diuisionem, scilicet quomodo acciperit Iosue in possessionem urbem Hebron cum alijs vrbsibus, quae erant in monte vrbs ipsius: hic agitur de ipsa terræ diuisione.

Terra dupliciter est diuisa quibusdam in hereditatem alijs in elemosynam. Quest. I.

CIRCA quod considerandum est quod terra diuisa est dupliciter. Quibusdam diuisa est tanquam in hereditatem, scilicet duodecim tribubus Israel. Alijs diuisa est tanquam in elemosynam ad solam habitationem & non in hereditatem, & isti sunt filij Leui. De distributione autem ciuitatum quae his prouenerunt, patet infra vigesimoprimum, scilicet quid sacerdotibus, & Leuitis de qualibet tribu prouenerit. Primum, in quo de diuisione terræ in hereditatem agitur, diuiditur in duo, quia primo assignatur possessio duabus tribubus & dimidiæ: deinde assignatur septem tribubus: secunda infra 18. cap. In quo considerandum, quod tota terra Chanaan large dicta, scilicet tota terra promissionis distribuenda erat in duodecim fortes pro duodecim tribubus Israel, quia Leuitae non erant accepturi partem, vt patet supra decimotertio & precedet. cap. hæc autem terra, quae diuidenda erat, habebat duas partes principales, scilicet vnam ante Iordanem ad orientalem plagam eius, quam cepit Moyses, vt patet supra 12. & 13. alia erat ad occidentalem plagam Iordanis, & ista ex parte cepit Iosue, & pars eius nunquam capta est, sed subiecta tributis, vt declaratum fuit supra decimotertio. prima pars, quae erat ante Iordanem diuisa est in tres fortes, & data est duabus tribubus & dimidiæ, scilicet Rubenitis Gaditis, & dimidiæ tribui Manasse supra 13. cap. alia pars trans Iordanem manebat diuidenda nouem tribubus, & dimidiæ, quibus daturus erat Iosue possessionem preced. cap. & in his non fuit facta diuisio in eodem tempore, sed duabus tribubus, & dimidiæ primo fortes datae sunt, scilicet tribui Iudæ Ephraim, & dimidiæ Manasse, & sic erant iam quinque tribus habentes fortes. Manebant septem, quae postea aliquanto tempore susceperunt fortes. De his infra 18. & 19. Prima in tres secundum quod assignantur tres fortes tribuum. Prima fors tribui Iudæ. Secunda fors filijs Ephraim. Tertia fors dimidiæ tribui Manasse: secunda infra decimosexto: tertia decimonono. Prima diuiditur in quatuor partes. Primo ponitur possessio filiorum Iudæ in speciali: secundò ponitur possessio Caleb, qui erat de filijs Iudæ in speciali: tertio describitur numerus ciuitatum: quarto assignatur cõditio quorundam hostium. Secunda ibi: Caleb vero. Tertia ibi. Eruntque ciuitates. Vel ibi: Hæc est possessio tribus. Quarta ibi. Iebuseum autem. Prima diuiditur in quatuor partes secundum quod termini fortis Iudæ assignantur respectu quatuor punctorum mundi, scilicet Orientis, Occidentis, Austris, & Aquilonis diuidendo totum horizontem in quatuor quartas aequales super planitiem eius transeuntibus duobus diametris intersecantibus se orthogonaliter: & quatuor puncta, ad quae terminantur Oriens, Occidens, Meridies, & Aufer. Et quia qualibet terra habet aspectum ad ista quatuor puncta mundi, accipiuntur limites regionum

Diuisio primæ partis huius capituli.

num singularum per aspectum ad hęc quatuor puncta, & formatur quęlibet regio tamē quadrata quamquam sit trigona, vel circularis, aut alterius figure: & cuilibet horum puuctorum damus vnum latus, scilicet latus orientale, occidentale, australe, aquilonare. Et ista quatuor latera assignantur hic in sorte Iudę. primò describitur latus meridianum, secundò contra latus orientale, tertio contra aquilonare, quartò contra occidentale. Secunda ibi. *Ab oriente verò.* Tertia ibi. *Et transibit ab Aquilone.* Vel magis ibi. *Ascenditque terminus in Bethagla.* Quarta ibi. *Et maris magni.*

Quis fuit modus diuidendi terram tribuum per sortes. Et quòd tribus Iudę primo petijt hereditatem suam.
Questi. I I.

CIRCA primum erant duo dubia hic inquirenda. Primum est, quia hic dicitur, quòd quęlibet tribus accepit sortem, quis modus fuerit diuidendi terram per sortem, cum iubeatur quòd maior pars pluribus detur, & minor paucioribus, & tamē omnia fortibus diuidantur: Numeri vigesimo sexto. de hoc declaratum fuit eodem cap. & declarabitur infra decimo octauo.

Secundum dubium est quomodo sortes istę non fuerunt simul factę, sed primò fuerunt datę sortes possessionum tribui Iudę, & Ephraim, & dimidię Manasse, deinde septem reliquis.

Respondet aliquis forte quòd hic fuisset obseruatus aliquis fauor, scilicet, quòd Iosue voluerit magis complacere filiis Iudę, quia erat honorabilior tribus, deinde dedit filiis Ephraim, quia ipse erat de tribu Ephraim: & tamē omnia fortibus diuidantur: Numeri vigesimo sexto. de hoc declaratum fuit eodem cap. & declarabitur infra decimo octauo.

Sed non est hoc dicendum de Iosue, qui erat vir iustus, quòd fauorem, & acceptionem personarum obseruauerit, potissimè quia in hoc multum grauaret cęteras tribus, si differret magno tēpore dare eis possessiones suas.

Item non stat, quia magis videtur quòd ipse esset paratus diuidere terram, & dare cuilibet tribui sortē suam, sed non curabant Israelitę accipere sortes, vt colligitur infra decimo octauo.

Respondendum est igitur quòd dum bella durauerunt, Israelitę non petierunt diuidi eis sorte possessiones, nec Iosue hoc curasset. Habita autem pace Israelitę non petierunt diuidi eis sorte sed incepērūt possidere terrā pro indiuiso, quia latissima erat, & ipsi non valde multi sufficiebat omnibus, vt vacarent agriculturę vbicunq; vellent: & possidebatur tunc terra Chanaan a Iudęis, sicut ab exordio orbis conditi ceperunt possidere homines orbem, & non habebant distinctos agros, nec loca: sed quilibet vbicunq; vellent, opus faciebat. Si autem terra angusta fuisset sicut nunc propter multitudinem gentium, contendissent super proprietate rerum, & quilibet vellent habere aliquid distinctum a cęteris, ita Iudęi a principio, quia pauci erant, possidebant pro indiuiso, & non curabant petere proprias sortes.

Prima autem tribus curans petere hereditatē fuit tribus Iudę, & hęc accessit ad Iosue in Galgalis, vt patet cap. preced. petens hereditatem: tunc tam Iosue quàm alij diuisores terrę, de quibus Numeri trigesimo quarto, dederunt tribui Iudę tantum de terra, quantum putauerunt ei correspondere proportionaliter in respectu ad omnes alias tribus. Cum autem ista tribus cepit possidere sortē suam, tribus Ephraim

petijt hereditatem, & conformiter ei data est: de qua habetur sequen. cap. Postea vero dimidia tribus Manasse petijt, & data est ei iuxta terram Ephraitarum fratrum suorum possessio: de qua infra decimo septimo. Cęterę autem tribus septem non curauerunt petere sortes, sed terra residua pręter sortem Iudę, & filiorum Iosue possessa est pro indiuiso ab omnibus septem tribubus, nec curauerunt petere determinatas sortes, quousque Iosue increpuit tribus istas, dicēs: *Vsq; quo marctis ignauia, & non intratis ad possidendam terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum dedit vobis? vt patet infra decimo octauo.* & tunc iubente Iosue elegerunt viros, qui describerent totam terram mediam in septem sortes, & sic factū est. Postea autem positę sunt sortes pro his tribubus in Silo in sanctuario coram Domino eodem cap. si tamen Iosue non increpauerat eos non petierant, nec receperant sortes suas forte vsque ad magna tempora, cum adiuncta multitudine nō possent conuenienter exercere terram, nisi diuiderentur singulis tribubus portiones. Et sic non videtur respondendum quod tribui Iudę fuerit primo assignata possessio, quia erat excellentior tribus, & regia, sicut dicit Nicolaus. Et deinde filijs Iosue, scilicet tribui Ephraim & dimidię tribui Manasse, quia transferat ad eos vnum de iuribus primogeniturę Ruben. Sed ista tribus primò petijt sortem, & primo ei data est. Cęterę autem postea petierunt, scilicet tribui Ephraim, & Manasse: alijs autem septem non petentibus data est possessio.

Vnde si tribus Zabulon vel Nephthalim primo petijissent sortes quàm cęterę tribus, primò eis daretur quàm tribui Iudę, & quàm Ephraim, & Manasse, & sic de cęteris.

Et hoc patet in tribu Ruben, Gad, & dimidia tribu Manasse: nam iste non erant nobiliores tribus cęteris, cum magis tribus Gad esset de filiis ancillarum, & tamen istis primo datę sunt sortes, quam cęteris ante transitum Iordanis Numeri trigesimo secundo, & Deuteronomio tertio, & hoc viuente Moysē, vt patet eisdem capitulis, & hoc, quia petierunt, ut daretur eis: Numeri trigesimo secundo. Si autem quęcunq; alia tribus a principio petijisset, illi fuisset data possessio. De tribu Iudę sic reperitur, quod ipsa petierit possessionem pręcedenti capitulo. De cęteris autem non patet, ergo ipse primo data est possessio: nec fiebat aliqd excellentius tribui, quā a principio suscepit possessionem, quoniam non dabatur ei propter hoc aliquid maius, quam alias dandum foret, sed proportionaliter ad alias tribus. Vnde quia tribui Iudę a principio magna possessio data est, postea de vrbibus eius data est fors tribui Symeon, & nō recepit partem alterius terrę, ut patet infra. 19.

Considerandum autē circa diuisionem terrę Chanaan, quę est post Iordanem, quod cum tribus Iudę primo in ea petierit sortem, assignata est ei possessio ad partem meridianam scilicet ab Oriente vsque ad Occidentem terrę illius per totum latus meridianum. Tribui autem Ephraim data est possessio in parte opposita distantissima scilicet ab Oriente in Occidentē per totum latus Septentrionale, vt patet in sequenti capitulo. Dimidię autem tribui Manasse assignata est possessio apud tribum Ephraim. Hoc dicit Nicolaus.

Sed falsum est, quia in latere aquilonari est tribus Dan, ut patet infra 19. tribus autem Ephraim est circa tribum Iudę, interposita sola tribu Beniamin, vt declarabitur infra decimo octauo, & consequenter ea, quę sequitur ex hoc sunt falsa: sed proueniunt ex intentione Nicolai, de quo magis dicitur infra decimo octauo, vbi videntur hæc innui. Māsit autem tota terramē.

Tribus Iudę & Ephraim erant multum bellicose.

Descriptio fortis Iudę a parte meridiana.

Sors quid sit.

ra media inter Meridiem, & Aquilonem, quę postea diuisa est in sortes sex: nam filij Symeon, qui acceperunt vnam de septem fortibus vltimis, nō acceperunt hereditatem in terra illa media, sed in ipsa sorte Iudę cepit possessionem, quia fors Iudę magna erat, & tribus Symeon parua, poteratque capi inter terram Iudę, vt patet infra decimonono. fuit factus modus iste diuisionis, quia tribus istę duę erāt multum bellicose, & ponebantur in lateribus a quibus poterant venire hostes. A latere enim orientali hostes nulli poterant venire, quia illa pars protegebatur a duabus tribubus, & dimidia manentibus ante Iordanem. Occidens enim terrę illarum erat plaga orientalis terrę aliarum nouem tribuum, & dimidię: Quod patet, quia caput vel oriēs nouem tribuum, & dimidię erat Iordanis: Num. 34. occidens tamen terrę duarum tribuum, & dimidię erat in Iordane, vt colligitur supra decimo tertio, ad occidentem quoque non erant aliqui hostes in terra Iudęorum, quoniam occidens terrę eorum erat mare magnum: Num. 34. sed ab ea parte non erat illis coniuncta gens aliqua, quę aduersari posset eis. Nisi dicatur de Philistinis, Tyrijs, & Sidonijs, qui erant ad occidentalem plagā terrę Chanaan. Respondendum est quòd isti non erant in termino terrę Chanaan: sed erant intra terram Chanaā tanquam pars illius, & hanc terram iussit Deus diuidi in sortes Israelitarum supra 13. maxima autem pars prouenit tribui Iudę, scilicet tota terra Philistinij, vt patet infra in litera: si autem fuisset extra terram Chanaan in termino eius, fuisset posita aliqua tribus bellicosa in latere occidentali in transuerso, vt custodirent gentes illius: non erat ergo aliqua gens a parte orientali aut occidentali hostilis Iudęis: solum autē manebant duo latera, aquilonare & meridianum, ideo ad latus meridianum data est fors tribui Iudę per totum ipsum latus: in latere autem aquilonari data est fors filijs Ephraim per totum latus: & sic custodiebantur duo latera hostilia. Alię autem tribus erant in medio harum duarum. non est ista habitudo sortium, quia in latere aquilonari non fuit Ephraim, sed Dan, vt patet infra 19. & ibi magis declarabitur de situ sortium in figura. *Igitur fors filiorum Iudę.* Hic incipit describi fors filiorum Iudę a parte meridiana. Et quamquam ista tribus sit meridiana respectu omnium aliarum in terra Chanaan, tamē adhuc ipsa habet in se aliquid meridianum, & aliquid aquilonare. Describitur autem primo latus meridianum, & accipitur hic fors pro terra possessa per sortē. Nulla enim tribus suscepit aliquam possessionē sine sorte: & hoc vt scirent aut certificati essent, quòd Deus volebat hanc vel illam portionem terrę ab hac, vel illa tribu possideri. Sors enim est aliquid in rebus dubijs signatiuum diuinę voluntatis: & quia Iudęi dubitarēt an Deus vellent hanc portionem terrę prouenire illi tribui, vel non, volebāt sortes quę a Domino reguntur, iuxta illud Prouer. 16. sortes in sinum mittuntur, sed a Domino temperantur: quomodo autem in his certificent nos de eo, quod Deus vult, declaratum est Levitici decimo sexto. & Num. 26. atque trigesimo quarto, & infra decimo octauo dicitur. Vnde dicendum quòd tribus Iudę per sortem accepit hanc partem possessionis, de qua hic agitur, & nulla alia tribus sine sorte quidemquam suscepit. De septem tribubus vltimis quomodo per sortes susceperint possessiones suas satis patet infra decimo octauo. de Iudę Ephraim & dimidiā Manasse non tantum patet: saltem quantum ad modum ponendi sortes, tamen sortes fuerint positę pro his tribubus: & prouenerunt eis portiones terrę, quas postea possederunt. De tribu Iudę patet quia dicitur hic: Sors filiorum Iudę. De filijs

Ephraim magis patet sequenti cap. scilicet Cęcidit quoque fors filiorum Iosue. De Manasse quoque idem patet infra 17. capitulo. quomodo autem fuerint positę sortes inter istas tribus infra decimo octauo declarabitur. *Per cognationes suas ista fuit.* Tota ista terra, quę hic describitur fuit data filiis Iudę, sed non fuit data sic integra, & indiuisa, sed diuisa est per familias, siue cognationes. Dicit cognatio speciales congregaciones cognatorum sub eadem tribu, & quędam vocātur familię, & sunt maiores congregaciones sub tribubus, alię autem sunt sub his congregaciones minores cognatorum, & vocantur domus: deinde diuiduntur domus per economias & capita virorum, omnibus autem his fiebant portiones in adptione hereditatis alienius tribus.

Primo enim terra data toti tribui diuidebatur in tot partes, quot familias habebat tribus, & portio data cuilibet familię subdividebatur in tot portiones, quot erant domus sub illa familia, & deinde adhuc portio domus cuiuslibet subdividebatur in alias minores particulas, quousque daretur cuilibet in toto populo hereditas. Erant autem quinque familię in tribu Iudę, ideo necesse erat, vt diuideretur in quinque partes. Primò sunt familię hę, Selaitę, Pharesitę, Zareitę, Efronitę, A mulitę: Numeri 26. cap.

A termino Edom vsque ad desertum Sin contra meridiem. Istud est latus meridianum fortis Iudę: & incipit computari istud latus ab Oriente in Occidentem: nam latus meridianum tangit latus occidentale, & orientale: sicut in quadrato, vel quadrangulo necesse est, vt quodlibet latus tangat duo alia latera. & cum illis claudat duos angulos, scilicet vnum ad Occidentem, & alium ad Orientem: longitudo autem lateris huius est ab Oriente in Occidentem: & sic computatur hic. Incipit autem latus istud apud Edom, quia ibi coniungitur latus orientale lateri meridiano, & claudunt angulum contactus.

Pro quo sciendum est quòd totum latus meridianum terrę Chanaan tenet tribus Iudę, ideo idem est terminus meridianus terrę Chanaā, & totius possessionis Iudę. Terminus autem meridianus terrę Chanaan incipit in solitudine Sin apud Edom, & habet ab Oriente in extremitate lateris Orientalis mare mortuum, quod est mare Sodomorū, ita vt solitudo Sin sit ipsum latus meridianum, & mare mortuū sit tanquam extremitas lateris orientalis, & terra Edom sit in contactu duorum laterum: & sic describitur Numeri trigesimo quarto in principio. Idem modus est hic, quia dicitur incipere fors Iudę, scilicet extra terrā Chanaan, cum de illa dixerit Deus, quòd non daret Israelitis nec pedis vestigium: Deutero. 2. cap. Sed est Edom terminus extrinsecus, & ciuitas terrę Iudę magis coniuncta terrę Edom est Bethoron inferior, vt dicitur in libro de diuisione terrę sanctę. Incipit autem latus meridianum fortis Iudę a terra Edom veniendo contra Occidentē, quia nihil magis est orientale in latere australi terrę huius, quàm terra Edom: & ista terra est etiam meridiana terrę Chanaan, quia ipsa inclinatur ad solitudines Arabicas versus Aegyptum. *Vsq; ad desertum Sin.* Procedendo a capite terrę Edom ad desertum Sin itur per longitudinem lateris meridiani fortis Iudę versus occidentem, & nō est processus iste versus aquilonem, aut orientem: nā magis orientalis est terra Edom, quàm desertum Sin, vt colligitur Numeri trigesimo quarto. etiam non proceditur, vt ab austro versus Aquilonem, quia tunc desertum Sin esset ad partem Aquilonarem fortis Iudę: sed falsum esset cum desertum Sin sit in ipso latere terrę Chanaan, & consequenter fortis Iudę: cū non sit fors Iudę australior terra Chanaan, quia non est

Modus diuidendi terram in tribum.

Latus meridianum fortis Iudę.

est extra eam, sed ad plus erit idē latus meridianum terre Chanaan, & terre fortis Iudæ. Quod autē desertum Sin in latere meridiano terre Chanaan sit, patet Num. 34. & ibi ponitur terra Edom, & desertum Sin in hoc latere meridiano: & dicitur ibi quod pars meridiana incipit a deserto Sin. Hic dicitur quod incipit a terra Edom vsque ad desertum Sin. In quo dicit aliquis esse aliquam partem fortis Iudæ. Sed hoc falsum est, quia sola terra Chanaan diuisa est nouem tribus, & dimidia: ideo dicendum quod idem termini ponuntur hic, & Numeri 34, sed hic ponuntur termini extrinseci, & ibi intrinseci, cum enim dicitur ibi quod pars meridiana terre Chanaan incipit a solitudine Sin, ponitur solitudo sicut terminus intrinsecus, qui est pars ipsius lateris meridiani: & non dicitur ibi quod incipit a terra Edom, sed quod solitudo Sin est iuxta Edom, scilicet, quod nihil de solitudine Sin est intra terram Edom, sed incipit cum ipso latere meridiano terre Chanaan, & apud principium solitudinis Sin, & lateris meridiani Chanaan est terra Edom, scilicet in coniunctione lateris huius meridiani, & orientalis sibi conterminabilis. Hic autem dicitur, quod incipit fors Iudæ ab Edom, sed quod sit terra Edom terminus extrinsecus, ideo dicitur a termino Edom, scilicet quod terminus Edom est principium fortis Iudæ. Et cum dicitur vsque ad desertum Sin, non est intelligendum quod aliqua terra media sit inter terminum terræ Edom, & solitudinē Sin, quæ pertineat ad latus meridianum fortis Iudæ, quia inter terram Edom, & solitudinem Sin nihil interiacet, vt patet Numeri trigesimoquarto, cum dicitur quod solitudo Sin est iuxta terram Edom. Item quia dicitur ibi quod plaga meridiana incipit a solitudine Sin. Tunc ergo non poterit esse aliquid inter terram Edom, & solitudinem Sin, vel non coniungatur terra Edom terræ Chanaan, quod falsum est, cum supponatur esse in coniunctione lateris meridiani, & orientalis terre Chanaan Numeri trigesimoquarto.

Item hic dicitur quod latus meridianum terræ Iudæ incipit a terra Edom, & Numeri trigesimoquarto, dicitur quod latus meridianum terræ Chanaan incipit a solitudine Sin, ergo solitudo Sin, & terra Edom sunt idem, vel coniuncta solitudini Sin, cum fors Iudæ sit aliquid intra terram Chanaan. Ita ergo præpositio, vsque, non dicit hic terminum, sed continuationem, vel medium, sicut ista præpositio, per: vt si dicitur quod fors tribus Iudæ incipit a termino terre Edom vsque ad desertum Sin, id est descendendo per desertum Sin versus occidentem.

Contra meridiem. Non est intelligendum quod processus a termino terræ Edom per desertum Sin sit contra Meridiem, quia tunc sequeretur, quod erant terra Edom, & solitudo Sin in parte aquilonari fortis Iudæ, ita quod terra Edom esset magis aquilonaris, & veniendo versus desertum Sin veniretur contra meridiem, sed falsum est, cum vterque horum terminorum ponatur in meridie fortis huius: sed est sensus quod ista præpositio, contra, non determinet aliquod verbum signans motum: vt dicatur contra Meridiem, id est procedendo contra Meridiem, sed aliquod participium signans quietem, scilicet contra meridiem, id est ista duo terra Edom, & solitudo Sin sunt sita contra partem meridianam fortis huius, & terre Chanaan: immo ista duo sunt ipsæ terminus meridianus terræ illius.

Et vsque ad extremam partem australis plagæ. Hic signatur motus, scilicet, quod veniendo de termino terræ Edom per desertum Sin procedatur vsque ad extremam partem terre australis, id est vsque ad vlti-

am partē lineæ meridiane terre huius: quia desertum Sin forte pertingit vsque ad occidentalem plagam terre Chanaan, scilicet vsque ad mare magnum, quod est Mediterraneum.

Initium eius a summitate maris salissimi. Id est initium plage huius meridiane est a mari salissimo, hoc est incipiendo a parte orientali procedendo versus Occidentem, & in extremitate lateris huius est mare salissimum. Istud enim dicitur esse ad partem orientalem lateris meridiani Numeri trigesimoquarto, cum dicitur, pars meridiana incipit a solitudine Sin, quæ est iuxta Edom: habebit terminos contra orientem mare salissimum. Et dicitur esse istud mare Sodomorum, quod multis nominibus vocatur, scilicet mare deserti, mare solitudinis, mare salissimum, mare mortuum, mare Sodomorum, mare diaboli, lacus asphaltidis. De his omnibus, & quibusdam proprietatibus maris illius declaratum est supra duodecimo cap. & dicitur a summitate, id est ab extremitate superiori maris huius, quia istud mare est extensum in tota valle Sodomorum, vbi erant prius quatuor ciuitates. Et nisi diceretur a summitate, crederetur quod inciperet pars meridiana in mari illo, scilicet in parte occidentali eius, & sic esset mare Sodomorum extra partem terre Iudæ, & terræ Chanaan: sed falsum est, ideo ponitur terminus a summitate, id est a principio maris huius a parte orientali. Et est istud mare apud montes Phasga, qui partim tangunt terram Moab, vt patet Deuteronomij tertio. vbi dicitur quod mare deserti, quod est salissimum est ad radices montis Phasga, extenditur autem quedam pars maris huius per latus meridianum versus Occidentem.

Et a lingua eius, qua respicit meridiem egreditur contra ascensum scorpionis. Ponitur hic cōtinuitas lateris meridiani, scilicet, quod post mare mortuum tenditur latus meridianum ad ascensum scorpionis: & dicitur a lingua eius: quia illud mare non habet eandem latitudinem vbique, sed arcuatur alicubi, & fit sinus: & quia illæ sinuationes sunt acute, vocantur linguæ. Sūt autem multæ linguæ maris huius, & vna illarum respicit latus meridianum, & ab hac continuatur latus ad ascensum scorpionis.

Dicitur respicere contra meridiem, non quod sit aspectus sicut ab aquilone ad austrum, quia tunc non extenderetur latus meridianum ab illa lingua ad ascensum scorpionis: nam latus meridianum extenditur inter Orientem, & Occidentem. Inter Aquilonem autem & Austrum non est latus meridianum, sed orientale, vel occidentale: ideo est sensus quod lingua maris istius respicit meridiem, id est ipsa tenditur per Meridiem: sed respicere suum magis proprie est ad Occidentem.

Dicitur egredi contra ascensum Scorpionis, quia ibi cum dicitur latus meridianum, nos enim intelligimus latera fortis Iudæ, quasi latera quadrati, vel quadranguli recta, & æquidistantia: sed non est sic, quia curuatur: nam vix vnquam aliqua linea recta est in aliquo latere, sed quando sunt magnæ curuantes, dicitur linea lateris egredi, vel inclinari, vel flecti. & sic egreditur hic latus istud meridianum, sed magis contra meridiem, & ampliatur terra Chanaan accipiendo aliquid de terra, quæ est contra solitudines Arabicas, & Aegyptum.

Dicitur egredi contra ascensum Scorpionis, quia est aliquis mons, vel aliqua terra magna altissima, & vocatur ascensus scorpionis, quia excelsus locus est, & ibi scorpiones multi manent. Vel vocatur ascensus Scorpionis etiam si non sint ibi aliqui scorpiones, quia interdū sic imponuntur nomina a casu, & voluntate nō existente aliquo huius auctore. est autē ascen-

Mare sodomorum habet multa nomina.

Quæ appellatur lingua maris.

Ascensus scorpionis quid sit.

sus scorpionis magis meridianus, quam mare salissimum. Ista clausula aliter designatur. Numer. 34. s. qui circuibunt australem plagam per ascensum scorpionis, ita vt transeat in Senna, id est, quæ termini terre Chanaan circueant a mare salissimo per ascensum scorpionis, quia tendere a mari illo ad ascensum scorpionis non est per lineam rectam, sed deflectentem se magis in austrum, & iste circuitus, vocatur hic egressio, quod idem est, quia linea egreditur a rectitudine.

Et pertransit in Sina. Aliqui intelligunt esse hunc montem Sinai, quia aliquando vocatur Sina, quia scriptura non facit in hoc magnam diſtiam potissimum secundum conditionem hebræi idiomatis, in quo sepiſſime adduntur, vel apponuntur aliquæ literæ terminales, sicut dicitur Dabir, vel Dabira, Aphec, vel Apheca, Gessuri, vel Gessur, ita Sinai, vel Sina. Sed falsum est, quia mons Sinai non est in latere terre Chanaan: nam postquam Israelitæ fuerunt in monte Sinai ambulauerunt multo tpe versus terram Chanaan, si tñ esset mons Sinai in latere terre Chanaan: immediate, vt fuissent in monte Sinai introissent in terram Chanaan. Ad hoc aliquis respondebit non valere argumētum, quia Cadesbarne est in latere meridiano terre Chanaan, vt patet hic & Num. 34. & tñ postquam Israelitæ steterunt in Cadesbarne ambulauerunt multo tpe priusquam introirent in terram Chanaan, ita potuit esse de monte Sinai. Respondendum est non stare similitudinem: nā Israelitæ steterunt bis in Cadesbarne: prima vice in secundo anno ab exitu de Aegypto cum miserunt exploratores in terram Chanaan, & tñ in reditu exploratorum non introierunt Israelitæ in terram Chanaan, quia Deus iussit, vt retrocederent in solitudinem per viam maris rubri, vt patet Num. 14. & factum est: steteruntque vsque ad principium 40. anni, mense primo, & redierunt iterum in Cadesbarne. Num. 20. c. & tunc transiit in terram Chanaan, sed non permisi sunt transire immediate, quia existentes in Cadesbarne erant in extremitate terræ Edom, transiitque erant per terram regis Edom in terram Chanaan, cumque misisset Israelitæ ad regem Edom, vt concederet eis transitum, noluit, dicens: non transibis per me, alioquin armatus occurram tibi, vt patet Nu. 20. ideo coacti sunt Israelitæ circuire montem Seir multo tpe, & peruenerunt ad caput orientale terre Chanaan per terram duorum regum Amorrhæorum, vt declaratum est præced. c. si aut permisi fuissent Israelitæ transire per Cadesbarne immediate introissent in terram Chanaan. De monte Sinai nō est sic, quia cum steterunt ibi Israelitæ, nemo aduersabatur eis, nec prohibuit accedere ad aliqua loca, ideo si esset mons Sinai in latere terre Chanaan non fuisset mora tanti temporis, & peruagatio tot mansionum: nam inter montem Sinai, & Cadesbarne sunt quasi 21. mansiones, vt patet Nu. 33. & in his non legitur, quæ quis aduersaretur Iudæis, sed procedebant recto itinere in terram Chanaan. Nec est et dicendum, quod Deus faciebat eos circuire, sicut fecit postquam steterunt in Cadesbarne: nā in Cadesbarne peccauerunt murmures, & Deus dedit eis in penam, quod 40. annis vagarentur per desertum, vt patet Nu. 14. & tunc ceperunt vagari: cū aut veniebant de monte Sinai in Cadesbarne nondum peccauerant, nec in eos vlla penalis sententia fuerat promulgata, ideo nō habebant occasionem vagandi. Item si mons Sinai esset in latere meridiano terre Chanaan, cum et ponatur Cadesbarne in eodem latere meridiano, vt patet hic, & Nu. 34. ambulauissent 21. vel 22. mansionibus Israelitæ per ipsum latus meridianum terre Chanaan descendendo a parte orientali lateris eius versus occidentem, quia magis orientalis locus ponitur hic Sina, quam Cadesbarne, sed ista non conueniunt.

Alph. Toſt. super Iosue. Pars II.

Item non stat, quia si mons Sinai esset, de quo hic dicitur, & in latere terre Chanaan, quæ Israelitæ illuc accesserunt misissent exploratores ad sciendum conditiones terre Chanaan, sicut miserunt, quæ erant in Cadesbarne, quæ est apud terram Chanaan, de quo præced. c. sed non miserunt inde, ergo non est Sinai conuictus terre Chanaan. Item patet hoc modo scribendi hebraico: nam mons Sinai, in quo data est lex scribitur per literam Samech, quam hebræi Cama vocant. Sina aut, de quo hic scribitur per literam Sade, quæ hebræi vocant Cadi. Dicendum ergo, quod non sit mons Sinai. Aliqui dicunt, quod accipitur hic Sina pro deserto Sin, quod potest vocari Syna ex modo hebraico addendo literam sicut Mizraim, & Mizraima, Dabir, Dabira. Sed non stat, quia Sina est intra ipsum latus meridianum terre Chanaan, cum aliquæ partes sint ante illam veniendo a parte orientali lateris huius, & aliæ sunt post eam eundo versus occidentem. Desertum tamen Sin est in principio lateris huius, vt patet Num. 34. c. plaga aut meridiana incipit a solitudine Sin, ergo non sunt idem.

Sed est Sina nomen loci, vel montis, qui vocatur alio nomine Senna, quod patet Numer. 34. vbi ponuntur ista mer loca in latere meridiano, quia sicut ponitur hic principium lateris in mari solitudinis, & deinde ascensus scorpionis, & postea Sina, ita ponuntur ibi duo prima, & deinde Senna, ergo non est hic Sina mons Sinai, nec desertum Sin, sed aliquis alius locus, vel mons. *Ascenditque in Cadesbarne.* Iste terminus est consequens in latere meridiano post Sina, & sic ponitur in descriptione huius lateris Numer. 34. post Senna Cadesbarne, & excelsa in montibus: terra autem Sina, de qua erat processus est terra plana, vel vallium. Numeri 34. dicitur hic, quod de Senna peruenient in meridiem termini, vsque Cadesbarne, & forte est hoc, quia cum rendatur de Sina versus Cadesbarne sinuatur in arcu linea lateris illius, & est egressus ad partem magis meridianam ad interiores partes solitudinis Arabice. Est autem locus iste Cadesbarne vbi steterunt Israelitæ in secundo anno ab exitu de Aegypto, de quo miserunt exploratores. Numeri 13. & supra præcedenti capitulo in hoc loco iterum steterunt anno 40. ab exitu de Aegypto, & ibi mortua est Maria soror Moysi, & murmurauit Israel pro aqua, atque condemnati sunt ibi Moyses, & Aaron ne introirent in terram Chanaan, quia non laudauerunt dominum coram Israelitis. Numeri 20. cap. Est autem Cadesbarne in extremitate regni Edom, & cum ibi steterunt Israelitæ, transire voluerunt, sed non permisit eis rex Edom. Numeri 20.

Et peruenit in Efrom. Id est de Cadesbarne versus occidentem extenditur istud latus tendendo in Efrom. Hic variantur nomina locorum, per quæ describitur latus hic, & Numeri 34. nam hic ponuntur plura nomina, quam ibi, quia hic ponuntur tria, vsque Asemona, scilicet Efrom, Addar, & Carcaa, sed Num. 34. ponitur solum villa nomine Addar, & hoc quia quamquam eadem linea describitur hic, quæ ibi, tamen ponuntur hic plura loca ad magis notificandum, tamen nec hic, nec ibi notificantur omnia loca lateris illius. De Efrom an sit nomen loci, vel montis, aut regionis alienius non patet. *Ascendens ad Addar.* inde extenditur terminus iste lateris meridiani ad locum, qui dicitur Addar, vel Daram, vt alii scribunt, & dicitur ascendens, quia a terra Efrom versus Addar est ascensus. Est autem ista villa, quæ ponitur Numeri 34. capitulo, post Cadesbarne, & dicitur: inde egredietur confinia ad villam nomine Addar, & subicitur ibi Efrom.

Et circuiens Carcaa. Iste est locus, vel magis aliqua regio sic dicta, & est in latere illo meridiano magis versus occidentem, & dicitur circuiens, quia cum per-

M uenia-

Quid Car
caia eius
fuit.

neniatur ad villam nomine Addar, curuatur linea lateris illius magis versus meridiem, & circuit terram Carcaa. *Atque inde pertrahens in Afemona.* Nomen loci est ad quem peruenitur post terram Carcaa, & iste locus ponitur Numer. 34. post villam nomine Addar, quia subicitur ibi Carcaa. *Et perueniens ad torrentem Aegypti.* Istud est circa finem lateris meridiani, vbi coniungitur occidentali, & isto modo ponitur Numer. 34. quia post Afemona sequitur torrens Aegypti, & istud est in terra Philisthijm. Nam terra Philisthinorum est in terra Chanaan in extremitate eius, vbi coniungitur lateri meridiano lateri occidentali. Torrens enim Aegypti, de quo dicitur hic est latus meridiani terrae Philisthinorum, vt patet supra 13. cum dicitur: Latissima terra derelicta est, quae nondum sorte diuisa est, omnis Galilaea Philisthijm, & inuenta Gesuri a flumine turbido, qui irrigat Aegyptum, vsque ad terminos Acharon contra aquilonem, & sic procedit terminus iste a meridie ad aquilonem, & computatur ibi tota terra Philisthijm, quae in quinque regulos diuiditur, vt patet in litera: tamen ponitur incipere a flumine turbido, qui irrigat Aegyptum. Ponitur autem hic torrens Aegypti, tanquam terminus in latere meridiano terrae Philisthijm, quae diuiditur in quinque regulos, & terminus aquilonaris ponitur in Acharon. Vocatur hic torrens Aegypti, & Numer. 34. identidem, qui ponitur terminus in latere meridiano, iuxta occidentem. Vocatur tamen alibi fluuius, vt patet Gen. 15. vbi ponitur terminus terrae possidendae a femine Abraham: semini tuo dabo terram hanc a fluuio Aegypti, vsque ad flumen magni Euphratem, & ponitur ibi fluuius Aegypti pro termino in latere meridiano, quia Euphrates est in latere aquilonari terrae Chanaan, & illi duo termini ponuntur ibi, tanquam oppositi. Etiam vocatur fluuius. s. 13. vbi dicitur, quod multa terra derelicta est a fluuio Aegypti, vsque ad terminos Acharon, sed necessario ponitur ibi fluuius Aegypti pro latere meridiano, cum ponatur ei terminus oppositus in Acharon, & ille dicitur esse in latere aquilonari, nec est distantia magna, quod vocetur torrens Aegypti, vel fluuius Aegypti. Non est intelligendum, quod terra Aegypti coniungatur terrae Chanaan in aliqua parte, sed quod fluuius quidam descendens de Aegypto, & fluens per Arabicas solitudines variis flexuosis anfractibus circuitus tangit extremitatem meridiana lateris terrae Chanaan, vbi coniungitur latus meridiano occidentali. De isto flumine, quidam dicit, quod sit fluuius paruuus, qui vocatur Riucorula labens per desertum Arabicum. Aliqui vero dicunt esse Nilum fluuium magnum irrigantem Aegyptum. Quid horum sit, declaratum est. s. 13. circa principium. Si aliquis velit dicere manifestum esse, quod non sit Nilus, quia vocatur torrens, Nilus autem est de maximis fluminibus totius orbis: est enim vnus de quatuor fluminibus egredientibus de paradiso. Respondendum est non esse hoc alicuius efficaciam, quia modus loquendi hebraicus in hoc non est multum distinctus, interdum vocans torrentem, interdum fluuium, quia saepe congregationes aquarum non magis appellantur maria, & fluxus aquarum graues & magnos, vocat torrentes. Potissime, quia quaequam hic vocatur torrens Aegypti, tamen alibi vocatur fluuius, & signatur esse magnus. Gen. 15. & s. 13. & necesse est esse eundem, qui vocatur hic torrens, & ibi fluuius. Nichil ergo hoc probat. *Eruntque termini eius mare magnum.* i. terminabitur istud latus meridiano in mari magno, quia non protenditur ulterius terra Chanaan. sic dicitur Numer. 34. l. & maris magni littore finiet. Vocatur mare magnum mediterraneum, quia non potest hic accipi pro mari oceano: non enim tangit oceanus terram Chanaan, cum ipsa non sit in extremitatibus mundi: mare autem Hispanicum, quod vocatur Atlanticum,

fa Gadibus Herculis in circuitu totius Hispaniae per terram Gallecorum, & Viscadorum, vocatur oceanus, & ibi iam vocatur mare Britannicum, quia Britannia maiorem, & minorem tangit. Terra autem Chanaan est in umbilico terrae habitabilis (vt ferunt) ideo non potest attingi oceano, sed mediterraneo, quod abluit totum latus occidentale terrae Chanaan apud ciuitates Philisthinorum, & Tyrum, & Sidonem, quae dicitur vrbes maritimae. Vocatur autem istud mare magnum in comparatione aliorum marium, quae sunt in terra Chanaan: sunt enim duo. scilicet mare Cenereth, & mare salissimum. Vtrunque ponitur. s. 12. sunt in latere orientali terrae Chanaan, sed mare Cenereth est versus aquilonem latus: mare autem solitudinis est in coniunctione lateris orientalis, & meridiani, vt patet Numer. 34. mare enim Cenereth est, quod vocatur in Euangelis mare Genesareth, vel stagnum Genesareth, aut mare Tyberiadis, vel mare Galilee. De hoc declaratum est. s. 12. & 11. de isto intelligitur quando cunq; dicitur, quod stabat Iesus circa mare, vel nauigabat, aut ambulabat super fluctus maris, quia istud mare est in terra Galilee, & vocatur mare Galilee. Mat. 3. c. Christus autem natus est in terra Galilee. in ciuitate Nazareth, quae est in Galilea: ideo vocabant eum Galileum, & discipulos suos Galileos, sic dicitur Luc. 23. vbi dixit Pilatus Christum esse de Galilea, & propter hoc remisit eum ad Herodem, cuius erat terra Galilaea, & discipuli Christi vocabantur Galilaei. Nam an cille domus Cayphe vocauerunt Petrum Galileum. Luc. 22. & ob hoc cum venit in terram Ierusalem predicare, multae mulieres secutae sunt eum a Galilaea ministrantes ei, vt patet Mar. 15. c. Fuit quoque ista occasio magna ad hoc quod Iudei dicerent Christum non esse Messiam, quia de Galilea erat. Sic patet Io. 7. cum dixerunt Pharisei ad Nicodemum: Nunquid & tu ex discipulis eius es? Scrutare scripturas, quia propheta a Galilea non surgit. Messias non est nasciturus de Galilea. Erat quoque Nazareth ciuitas Saluatoris circa mare illud Genesareth vt patet in libro de situ terrae Sanctae, & ipse per mare quadam vice in Nazareth venit. Mat. 9. c. ascendit Iesus in nauicula, & transiit in ciuitatem suam. Apud istud mare igitur Genesareth Saluator enutritus est in parua etate, & ibi predicauit atque fecit sanitates multas, & alia miracula, & in istud mare precipitauerunt se porci, quos arripuerunt demones exeuntes de corpore cuiusdam sanati a Christo. Mat. 8. Aliud mare est in terra Chanaan, quod vocatur mare Sodomorum, & est in latere orientali terrae illius. Ad istud non legitur Christus accessisse, quia non est terra habitata in circuitu illius, sed tota infructifera, & fructus aliqui producti ibi, licet habeant colorem pulchrum, tamen cum tanguntur fumum emittunt, & ad comestionem non proficiunt: sic ait Solinus in Polyhistor. cap. de Iudea. Multa noia habet istud mare, de quibus. s. nam de vtroque late dictum est. s. 12. Respectu istorum marium vocatur mare mediterraneum mare magnum, quia ista non sunt maria, sed stagna. Vnde interdum mare, quod vocatur Cenereth alio nomine vocatur Genesareth, vocatur stagnum. De mari Sodomorum et patet, quia prius erat regio habens ciuitates quinque, quarum fuerunt quatuor subuersae, & terra stagnata transeunte Iordane super eam, nec magis mare illud continet, quam spatium vallis illius, vbi erant quatuor ciuitates. Mare autem mediterraneum a mari magno progreditur, & protenditur inter terminos terrarum. Huius est, quod abluit terminos terrae Chanaan: ergo in comparatione duorum recte vocatur mare magnum.

Hic erit finis meridianae plagae. i. lateris meridiani perueniendo a parte orientali terrae Chanaan, vbi est mare mortuum, & tota longitudo lateris huius est inter duo maria.

Ab

Terra Chanaan ponitur in umbilico terrae habitabilis, & quot maria habet.

Nazareth ciuitas Saluatoris.

Ab oriente vero erit initium, mare salissimum, vsque ad extrema Iordanis, & ea, quae respiciunt ad aquilonem a lingua maris, vsque ad eundem Iordanis fluuium. Ascenditque terminus in Bethagla, & transit ab aquilone in Betharaba, & ascendens ad lapidem Boen filii Ruben, & tendens vsque ad terminos Debera de valle Achora contra aquilonem respiciens Galgala, quae est ex aduerso ascensionis ad Ommin ab australi parte torrens, transitque aquas, quae vocantur fons Solis, & erunt exitus eius ad fontem Rogel, ascenditque per conuallem filii Ennom, ex latere Iebusei ad meridiem, haec est Ierusalem, & inde se erigens ad verticem montis, qui est contra Gehennom: ad occidentem in summitate vallis Raphaim contra aquilonem: pertransitque a vertice montis, vsque ad fontem aquae Nepthoa, & peruenit vsque ad vicos montis Ephron, inclinaturque in Bala, quae est Cariathiarim, id est vrbs syluarum, & circuit de Bala contra occidentem, vsque ad montem Seir, transitque iuxta latus montis Iarim ad aquilonem in Chesion, & descendit in Bethlames, transitque in Thamna, & peruenit contra aquilonem partis Accaron ex latere, inclinaturque Sechrona, & transit montem Balaa, peruenitque in Iebneel, & magni maris contra occidentem sine concluditur. Hi sunt termini filiorum Iuda per circuitum in cognitionibus suis.

Descriptio fortis filiorum Iudae a parte orientali.

Ab oriente vero. Hic describitur aliud latus terrae fortis Iudae, & sciendum, quod terra Chanaan, & fors Iudae habent idem latus meridianum totaliter, vt patet comparando latus fortis Iudae, quod hic descriptum est, ad latus australe totius terrae Chanaan, quod describitur Numer. 34. cap. Cetera autem latera non sunt totaliter eadem: nam licet latus orientale terrae Chanaan, & fortis Iudae sint idem quantum ad aliquid, tamen magis extenditur latus terrae Chanaan, cum aliae fortes etiam terminentur ad latus orientale terrae illius. De latere occidentali idem est, quia partim communicant, sed non penitus: in latere autem aquilonari nullatenus communicant, quia latus illud est in sorte Dan, sed magis latus aquilonem fortis Iudae est latus meridianum fortis Benjamin, cum sint coniunctae istae tribus infra 18. *Ab oriente vero erit initium mare salissimum.* Supra dixerat esse mare salissimum principium lateris meridiani, hic dicit esse principium lateris orientalis, & verum est, quia in continuis vltima sunt idem. Latus meridianum coniungitur lateri orientali in extremitate sua, & continuatur, est autem contractus iste in mari salissimo: necesse est igitur esse mare istud principium vtriusque lateris, & sic assignatur Numer. 34. vbi describitur terminus orientalis terrae Chanaan, & nunc describitur principium lateris huius orientalis incipiendo a latere meridiano, versus latus Alph. T. ost. super Iosue. Pars II.

aquilonare, & in isto latere nihil est magis ad meridianam partem, quam mare salissimum, quod est in vtroque latere. *Vsque ad extrema Iordanis.* i. peruenit latus istud orientalem ad extremitatem Iordanis. Tendendo a meridiana parte versus aquilonem: ista plaga orientalis terrae Chanaan contrario modo computatur Numer. 34. cap. l. a parte aquilonari versus meridianam, & dicitur vsque ad extremitatem Iordanis. Iad partem aquilonarem, de qua fluit Iordanis.

Initium Iordanis vbi. Et quod mare Sodomorum habet quasdam arcuationes. Et Bethagla, quae ciuitas sit, quae in idem sit Betharaba.

Quaest. III.

PRO quo sciendum, quod Iordanis oritur ad radices montis Libani apud ciuitatem Paneas, & inde fluit versus meridiem: est autem terminus ipse orientalis terrae Chanaan, & fluit vsque ad mare mortuum, vel salissimum, de quo hic dicitur. Quod patet supra 3. vbi dicitur, quod cum diuisus est Iordanis transeuntibus Israelitis, aquae superiores steterunt in modum muri, & inferiores fluxerunt vsque ad mare solitudinis, quod vocatur mare mortuum, tunc incipiendo ab ipso mari per alueum Iordanis versus aquilonem est alueus Iordanis terminus terrae fortis Iudae, non est autem sensus, quod a mari salissimo per ipsum Iordanis alueum, vsque ad fontem Iordanis tendatur terminus terrae filiorum Iudae, quia multae aliae fortes terminantur ad Iordanem in terra Chanaan, quod non esset si tota latitudo Iordanis. Iad eo loco, quo ingreditur mare mortuum, vsque ad fontem suum terminaret sola frontem orientalem terrae Iudae, fors tamen Benjamin habet ab oriente Iordanem, vt patet I. 18. forsque Ephraim habet ab oriente Iordanem, vt patet sequenti cap. sed dicitur vsque ad extremitatem Iordanis, id est ad vsque ad extremitatem illam, in qua coniunguntur mare salissimum, & Iordanis. Pro quo sciendum est, quod mare salissimum habet latitudinem magnam, quia extenditur in tota valle Sodomorum, vbi erant quinque ciuitates quarum perierunt quatuor. Extensio autem maior est eius versus aquilonem, de qua parte venit Iordanis, & tunc dicitur, quod tota frons maris salissimi est in latere orientali fortis Iudae, & hoc vsque ad extremam partem Iordanis, vbi coniungitur Iordanis mari huic, & hoc est versus aquilonem, quia de illa parte venit Iordanis. Extrema autem Iordanis, quae accipiuntur hic, sunt meridiana ipsi Iordani. Extrema autem septentrionalia eius sunt in fonte suo, quia nihil habet Iordanis magis aquilonare, quam fontem suum cum ipse fluat ad meridiem, vt colligitur supra 3. quia descendebant aquae suae ad mare mortuum. Et cum dicitur hic vsque ad extrema Iordanis, non est intelligendum, quod sit aliquid inter mare mortuum, & salissimum, & extrema Iordanis hoc modo, cum ingreditur Iordanis in mare hoc: sed vocatur extrema Iordanis locus, vbi Iordanis ingreditur mare salissimum, incipit non cognosci. Et cum dicitur vsque signatur aliquid medium, quia vsque semper importat terminum, ideo est intelligendum, quod ista faciat hic principium lateris orientalis a parte maxime meridiana maris salissimi, vbi coniungitur terrae Edom, & ab illa vsque ad extremitatem Iordanis. Iad vbi coniungitur mari huic est magnum spatium. Iota magnitudo vallis Sodomorum, & medietas horum duorum est tota latitudo maris huius: ita quod extremitas sua meridiana ponitur hic tanquam vnus terminus, & extremitas sua aquilonaris ponitur, tanquam alius terminus, & ista est extremitas Iordanis, & istud mare est extremitas vtriusque.

Et ea, quae respiciunt aquilonem. i. durat pars orientalis

M 2 ab

ab extremitate meridiana maris salissimi, vsque ad ea, que respiciunt aquilonem, i. vsque ad partes suas, q̄ sunt maxime aquilonares, & dicuntur respicere aquilonares, & inter has partes interiacet tota latitudo maris salissimi, & sunt iste partes, que respiciunt aquilonem ille, vbi coniungitur Iordanis mari huic: nam Iordanis non potest coniungi huic, nisi ex partibus aquilonaribus, cum fluat ab aquilone versus meridiem. Etia sunt alie partes equaliter aquilonares illis. Et sciendum, q̄ istud relatiuum ea, signat partes maris aquilonares. *A lingua maris vsque ad eundem Iordanem fluium.* Ista no est sententia differens a superioribus, sed declarat magis illas. s. q̄ sit ista latitudo inter linguam maris, q̄ est pars meridiana maris huius, & Iordanem. l. extremitatem eius vbi coniungitur mari huic.

In quo sciendum, q̄ mare istud Sodomorum, quod vocatur mare mortuum, vel mare salissimum habet linguas, idest quasdam arcuationes, vel sinuationes, & vna harum est contra meridiem, que tendit per latus meridianum terre Chanaan, & fortis Iude. Sic patet supra, scilicet, q̄ latus meridianum habet initium a summitate maris salissimi a lingua eius, que respicit meridiem contra ascensum scorpionis, in illa ergo lingua coniunguntur latus meridianum, & orientale fortis huius, & nunc latus orientale procedendo a meridiem versus aquilonem incipit a lingua maris, & tendit vsque ad Iordanem fluium, idest vsque ad locum, vbi coniungitur Iordanis mari huic, quia ibi incipit Iordanis sic vocari. & ista est extremitas Iordanis, que supra dicebatur. Non est autem intelligendum, q̄ Iordanis sit aliquod latus aquilonare, & ista lingua maris sit latus meridianum, & inter ea sit latus orientale extensum, sed ipsemet Iordanis est pars lateris orientalis fortis Iude. Vocatur tamen hic Iordanis locus, in quo incipit Iordanis habere nomen, scilicet quando coniungitur mari, nam postquam introierit, absorbetur, & nomen perdit: in toto autem quod hic dictum est nihil signatur, nisi q̄ tota latitudo maris salissimi ab austro versus aquilonem est pars termini orientalis fortis Iude. *Ascenditque terminus in Bethagla.* Hic incipit commisceri terminus aquilonaris fortis huius.

Et sciendum, q̄ cum tota terra Chanaan esset diuisa in fortes nouem, & dimidiam, necesse erat, vt vna fors esset coniuncta alteri, & latus vnus est latus alterius, & quia fors Benjamin est coniuncta forti Iude, latus meridianum fortis Benjamin est latus aquilonare fortis Iude, vt colligitur ex locis, que assignantur hic in latere isto, & ex locis, que assignantur in latere fortis filiorum Benjamin. Et sciendum, quod fors orientalis fortis filiorum Iude solum est latitudo maris salissimi, scilicet vsque ad locum, vbi coniungitur Iordanis, & vocantur extrema Iordanis. Reliquis autem alius Iordanis versus fontem suum contra aquilonem non tangit terram fortis Iude, sed terram Benjamin, & Ephraim, & patet, quia fors Benjamin etiam habet ab oriente linguam maris salissimi, non quod tangat eam, sed quod terminetur ad partes Iordanis, que sunt apud linguam illam, vt patet infra 18. cum dicitur: Descenditque in planiciem, & pretergreditur contra aquilonem Bethagla, suntque exitus eius contra linguam maris salissimi ab aquilone in fine Iordanis ab australi plaga, qui est terminus illius ab oriente: ex quo patet, quod non est magna latitudo fortis Iude in latere orientali, cum solum claudatur ab illo mari, sed illud non est magnum, quia solum est quedam vallis in qua erant quatuor ciuitates, que perierunt, & cum dicitur hic, ascenditque terminus in Bethagla. describitur terminus septentrionalis: est enim Bethagla vrbs quedam in latere aquilonari fortis Iude, & ponitur in latere meridiano fortis Benjamin, vt patet infra 18. q̄

iste due sortes coniuncte sunt. Er ista Bethagla est ciuitas duobus milliariis distans a Iordane procedendo a Iordane versus occidentem terre Chanaan, & vocatur Bethagla, idest locus, vel domus Gyri, quia Israelite filii Iacob venientes de Aegypto cum Aegyptiis ad sepeliendum corpus Iacob, circueuerunt ibi corpus plangentes, & celebrantes funerals officia, vt patet in libro de situ terra Sancte. De hoc tangitur Genesi. 49. vbi dicitur, quod locus vbi celebrauerunt exequias filii Iacob septem diebus, vocatus est locus planctus Aegypti, & dicitur, quod erat trans Iordanem, in quo concordat huic positioni. Et quamquam tunc non fuerit locus ille appellatus Bethagla, sed Chananei appellauerunt eum planctum Aegyptiorum, tñ Israelite, postquam ingressi sunt denuo in terram tempore Iosue poterant imponere nomen vrbi ibi facte Bethagla, idest locum Gyri, quia ibi se gyabant filii Iacob in circuitu funeris. Ista vrbs Bethagla, quamquā ponatur in termino fortis Iude, tamen non pertinet ad fortem Iude, sed est de ciuitatibus terre Benjamin, vt patet infra decimo octauo, prima enim ponitur esse Iericho, & secunda Bethagla. Non potest autem poni Bethagla esse de termino orientali terre Iude, sed de aquilonari, quia nullę due tribus poterant habere eandem partem orientalem, aut locus, qui erat in latere orientali vnus non erat meridianus, aut aquilonaris alteri tribui, nisi forte dicitur de fortibus duarum tribuum, & dimidie, que erant in terra duorum regum Amorrhæorum, quia ille erat ad partem orientalem Iordanis, scilicet, quod ipse erant orientales Iordani Numeri trigesimo secundo. Et alie nouem tribus, & dimidia erant occidentales Iordani, quia Iordanis erat terminus orientalis earum, cum ponatur terminus orientalis totius terre Chanaan Numeri trigesimo quarto, ponitur tamen Bethagla terminus in forte Benjamin infra decimo octauo capitul. & ponitur terminus in forte Iude, vt patet hic: ergo non poterat esse terminus orientalis terre Iude, sed aquilonaris, vel meridianus. Nam terminus suus occidentalis est in terra Philisthijm apud mare magnum. Etia non est in parte meridiana, quia non coniunguntur fors Benjamin, & Iude ex ea parte, cum sit fors Iude tenens latus meridianum totius terre Chanaan, vt declaratum est: ergo erat Bethagla in latere aquilonari fortis Iude, & illudmet est latus meridianum fortis Benjamin, sicut si duo homines sint simul habentes vultus contra eandem partem, dextra vnus est apud sinistram alterius. & dicitur, quod ascendit terminus in Bethagla, idest latus terminans terram fortis Iude ascendit de extremitate Iordanis, que est apud mare salissimum ad Bethagla. Et dicitur ascendere, quia Bethagla est magis occidentalis, quam Iordanis, cum sit in forte Benjamin, infra decimo octauo capitulo, & tamē nihil habet fors Benjamin vltra Iordanem ad orientem, quia totum illud pertinet ad duas tribus, & dimidiam, que sunt in terra duorum regum Amorrhæorum, sed veniendo a Iordane, & mari salissimo ad occidentem necessario ascenditur, quia mare illud, & Iordanis sunt in vallibus, cum aqua non est in summis. Bethagla autem est in montibus, vel saltem in locis altioribus: idem dicitur terminus ascendere. Sed dicit aliquis contra, quia infra 18. ponitur Bethagla in latere Benjamin. & dicitur, q̄ descendit terminus. descenditque in planiciem, & pretergreditur contra aquilonem Bethagla.

Respondendum est, q̄ ponuntur hic termini e contrario hic, & ibi, quia hic computatur latus fortis Iude ab oriente versus occidentem, scilicet a mari salissimo, & Iordane contra Bethagla, ibi autem e contrario. s. ab occidente contra orientem. Quod patet, quia ibi dicitur: Descen-

Descenditque in planiciem, & pretergreditur contra aquilonem Bethagla, suntque exitus eius contra linguam maris salissimi. constat tamen linguam maris esse partem orientalem, & sic non est inconueniens, q̄ eundo ab oriente contra occidentem in Bethagla ascendatur, & veniendo ab aliquo loco occidentali respectu Bethagla contra Bethagla, & orientem descendatur. Et sic est hic, & generaliter in omnibus locis, que sunt in medio alicuius ascensus, quia ab vna parte est ascensus ad illa loca, & ab alia est descensus in illa, sic patet de Thamnata. Nam Gen. 38. dicitur, q̄ descendit Iudas in Thamnata, vel Thamnā, & Iud. 14. dicitur, q̄ ascendit Samson in Thamnata. Et vtrunq; eundem esse locum volunt. *Et transit ab aquilone in Betharaba.* de Bethagla peruenitur in vrbem Betharaba. Dicitur transire terminus ab aquilone. i. per partem aquilonarem. Nam non signatur hic recessus & terminus, a quo receditur per istam prepositionem ab, quia tunc esset processus ab aquilone versus meridiem, quia isti sunt termini oppositi: inter aquilonem tñ, & meridiem nihil est, nisi latus orientale, vel occidentale, quorum nullum hic describitur, sed ipsum latus aquilonare fortis Iude, & sic ponitur (ab) pro ista prepositione (per) vel (in). l. transit terminus a Bethagla in Betharaba. Et hoc ab aquilone. i. per latus aquilonare, vel in latere aquilonari. s. q̄ iste due vrbes sunt in latere aquilonari fortis Iude, & veniendo a Bethagla in Betharaba ascenditur ab oriente in occidentem, sed est in latere aquilonari, siue per latus, quod est ab aquilone. i. a parte aquilonari terre huius fortis Iude.

Betharaba Sciendum, q̄ ista vrbs est in termino fortis Iude, & Benjamin, tamen ad tribum Benjamin pertinet, quia ponitur vna de vrbus eius infra 18. cap.

Ascendens ad lapidem Boen filij Ruben. Inret Betharaba, & lapidem Boen sunt campestria magna, vt patet infra 18. & est processus per latus aquilonare ab oriente versus occidentem ad lapidem Boen, & est ascensus. Nam cum de lapide Boen venit in Betharaba est descensus, ergo e contrario est ascensus. Hoc patet infra 18. cap. est autem ista ciuitas aliqua, que vocat Abemboen, que interpretatur lapis Boen, vt patet infra 18. & iste Boen erat filius Ruben, non q̄ esset filius suus immediatus: nam filii fuerunt solum Enoch, Phallu, Efrom, & Charmi. Gen. 46. & Numer. 26. sed fuit postea Boen de progenie eius, & ab aliquo casu nominata est ciuitas Abemboen hebraice. i. lapis Boen. Additur autem postea filii Ruben ad signandum quis fuerit iste Boen. Non est tamen intelligendum ex hoc, q̄ Abemboen sit ciuitas, vel locus aliquis in forte filiorum Ruben, quia fors illa est ad orientalem plagam Iordanis, cum ibi due tribus, & dimidia acceperint hereditatem. Nume. 32. & Deuterono. 3. & supra 12. & licet ista terra, qua hic describitur est tota ad occidentalem plagam Iordanis, hic non ponitur nomen ciuitatis huius in Hebreo, sed i Latino. s. lapis Boen, infra autem 18. ponitur in Hebreo, & postea declaratur. s. Abemboen. i. lapidem Boen.

Quid Debera. *Et tendens vsque ad terminos Debera.* Idest post lapidem Boen procedendo per latus aquilonare ab oriente versus occidentem venit ad vrbem Debera. Ista est ciuitas, quam nos vocamus Dabir, & interdum Dabira, vt patet in hebreo, sed nos mutamus literas. Aliqui autem termini sunt hic in hoc latere, qui non exprimuntur infra 18. quamquam idem latus describitur vtrouique, sed aliqua loca exprimuntur hic, que non habentur ibi, & e contrario. Sic patet in descriptione lateris meridiano fortis Iude, quod est idem cum toto latere meridiano terre Chanaan, quod describit Numeri 34. sed aliqua loca exprimuntur hic, que non habentur ibi, vt supra declaratum est.

Alph. T. off. super Iosue. Pars II.

De valle Achor. Idest primo venit ad vallem Achor deinde ad Debera. Est autem vallis Achor non multum distans ab vrbe Iericho, & Galgala. s. locus vbi lapidatus est Achan, & combusta sunt omnia, que ad eum pertinebant, vocatusque est locus vallis Achor. non ab ipso qui lapidatus est, quia ille vocabatur Achan, sed Achor signat in hebreo turbationem, vt cum aqua limpida pede turbatur, & quando tradidit eum Iosue ad lapidandum dixit: quia turbasti nos, exturbet te Deus in die hac, & postea sequitur. Vocatumque est nomen loci vallis Achor, vsque hodie supra 7. cap. vult locum istum transit terminus fortis Iude, & satis conuenit, quia Iericho, apud quam est vallis Achor, est ciuitas pertinens ad Benjamin, vt patet infra 18. & tamen latus meridianum Benjamin, & latus aquilonare Iude, idem latus sunt.

Contra aquilonem respiciens Galgalam. Est Galgala locus extra sortem Iude ad partem aquilonarem eius, & est in sorte Benjamin: est autem circa vallē Achor. Quod patet, quia Israelitarum castra erant in Galgalis quando lapidatus est Achan in valle Achor, vt colligitur supra 5. iuncto c. 7. est autem Galgala nomen mansionis, vbi primo steterunt Israelite post transitum Iordanis, scilicet, q̄ ibi manserunt nocte illa post diē transitus Iordanis, vt colligitur supra 4. & 5. Et in hoc loco fixerunt Israelite lapides 12. quos eduxerunt de Iordane, supra 5. ibique circuncisi sunt omnes Israelite, quia in deserto per 40. annos nemo circuncisus fuerat, & vocatus fuit locus ille ob id Galgala, idest ablatio, quia ibi ablatum est opprobrium Israelitarum, supra 5. atq; ibi celebratum est primum Pascha in terra Chanaan, ibique defecit manna die 14. mensis primi, anno 41. ab exitu de Aegypto, vt patet preallegato capitulo. ibique manserunt castra filiorum Israel, quando bella fuerunt inter Israel, & Chananeos, vt declaratum fuit supra 10. Sunt autem ista tria loca coniuncta, scilicet vallis Achor Galgala Iericho. Nam in castris Galgalis erat Israelite, quando pugnabant contra Iericho, & quotidie ibant pugnatores de castris ad circueundum muros vrbis, supra 6. postea autem manentibus in eodem loco, furatus fuit Achan de Anathemate Iericho, & lapidatus est in valle Achor. sunt tamē Iericho, & Galgala magis aquilonares, quā vallis Achor, nam vallis Achor est in latere fortis Iude, vt patet hic: Galgala autem ponitur esse contra aquilonem, idest magis aquilonaris, & sic de Iericho quoniam non ponitur in hoc latere fortis Iude, est autem sensus literę, q̄ vallis ista Achor habet a parte aquilonari ad campum, qui vocatur Galgala.

Qua est ex aduerso ascensionis Adommim. Ista ascensio Adommim est aliquis locus, vel terra, siue mons sic nominatus, & est contra Galgalam. Nam Galgala dicitur hic esse ex aduerso ascensionis Adommim.

Vel potest esse Adommim, aliquis locus in montibus, & Galgala erit ex aduerso ad montes illos, per quos ascenditur in Adommim. Est processus iste ab oriente in occidentem per ipsum latus aquilonare fortis Iude, & istemet locus ponitur in latere fortis Benjamin, quia est idem latus vtriusque fortis, vt patet infra 18. cap. Adommim potest esse nomen commune, & signat rubeos, vel idumeos, & poterit intelligi, q̄ iste locus sit ex aduerso ascensionis idumeorum. Nam terra Edom est apud latus meridianum terre Chanaan. Numeri trigesimo quarto, & ibi est fors Iude. Sed magis conuenit Adommim esse nomen proprium, quia hoc conueniret si describeretur hic latus meridianum fortis Iude apud quod est terra Edom, sed describitur latus aquilonare.

Ab australi parte torrentis. Istud refertur ad Galgalam, scilicet campum illum. Et dicitur esse ex parte meridiana

M 3 tor-

torrentis, quia apud Galgalam est aliquis torrens, vel fluuius, qui tendit in Iordanem, & ob hoc conuenienter erant locata castra apud Galgalam, vt posset prouideri toti multitudini, tam hominum, q̄ iumentorum, de aqua torrentis, & nō potest vocari torrens iste Iordanis: non quidem, q̄ interdum flumina non vocentur torrentes modo hebraico, qm̄ interdum hoc fit, vt supra declaratum est. In torrente Aegypti. in flumine, quod vocatur hic torrens, & Nume. 34. & vocatur fluuius Gen. 15. & hic, sed quia erat distans Galgala a Iordane, nam die, quo transferunt Israelitę Iordanem venerunt ad castrametandam in Solis occasu in Galgala, vt colligitur, supra 4. & 5. cap. torrens autem iste est apud Galgalam, alioquin non poneretur hic tanquam aliquid limitans. Item quia Iordanis non erat ad partem aquilonarem Galgalę, sed ad partem occidentalem. Nam cum Israelitę transferunt Iordanē venientes Iericho, veniebant de parte orientali ad occidentalem, sed Galgala est apud Iericho, cum vocetur ager Iericho, quia quando erant Israelitę castrametantes in Galgalis apparuit angelus domini Iosue euaginato gladio. Et dicitur, q̄ erat tunc Iosue in agro Iericho, supra 5. capit. non ergo erat Iordanis, sed aliquis fluuius transiens a parte aquilonari Galgalę apud Iericho. Et forte iste est fluuius, in quem fecit Eliseus sal, vt sanaretur sterilitas aquę. Nam in Iericho factū est hoc vbi habitatio erat bona, & terra erat sterilis propter aquarum malitiam, vt patet 4. Regum 2. cap. Et facis consonat hoc positioni libri de situ terre Sanctę, vbi dicitur, q̄ mons, qui vocatur Quadrantana in quo Saluator noster quadragesimam ieiunauit, est secundo lapide ab vrbe Iericho, & est hoc ad partē meridiana Iericho, sub Quadrantana autem est rivulus paruus, quem beatus Eliseus sanata sterilitate eius de amaro potabilem reddidit.

Fons Solis vbi fit.

Transitque aquas, quę vocantur fons Solis. i. procedendo per istud Iatus aquilonare itur versus occidentem de valle Achor ad aquas, quę vocantur fons Solis, & iste met aquę ponuntur in termino meridiano fortis filiorum Ruben, & Beniamin, vt patet infra 18. vbi ponitur nomen hebręum Ensemes. i. fons Solis, & ponitur alius terminus magis oriēntalis, scilicet tumuli, qui sunt ex aduerso Iordanis, & isti sunt apud vallem Achor, quia vbi hic nominatur vallis Achor ex aduerso Galgalę, nominatur ibi tumuli ex aduerso Iordanis. Est autem aliquis fons magnus, qui vocatur fons Solis, vel fluuius aliquis, aut lacus. Litera autem hebraica manifeste dicit fontem, sed non est inconueniens vocari lacum fontem Solis, quia nomina ad placitū sunt, & interdum ad valde paucam similitudinem: litera tamen nostra hic magis signat, q̄ sit aliqua magna congregatio aquarum ex modo loquendi, cum dicat esse aquas, quę vocantur fons Solis.

Et erunt exitus eius ad fontem Rogel. Iste fons Rogel est apud Ierusalem ad partem eius meridianam. Nā Ierusalem in sorte Beniamin est, vt patet infra 18. si autē esset fons Rogel aquilonaris respectu Ierusalem, necessē esset Ierusalem includi in sortem Iudę, quia termini fortis Iudę perueniunt in fontem Rogel. Apud istū fontem est quidam lapis magnus nomine Zoeloth, apud quem Adonias quartus filius David immolauit victimas magnas inuitatis filiis regis, & toto exercitu fecit magnum conuiuium, cum volebat fieri rex, vt patet tertio Regum primo cap. vsque ad istam fontem perueniunt termini aquilonares fortis Iudę, & non tangunt ipsam urbem Ierusalem, quę est in sorte Beniamin, quamquam de hoc infra dicitur. Et dicitur esse exitus eius ad fontem Rogel, non quod terminetur ibi Iatus aquilonare fortis Iudę, quia vltra continuatur, vsq; ad mare magnū, sed est exitus quedam

ēruatio lineę describentis Iatus fortis. Sicut dicebatur supra a lingua maris, quę respicit meridiem egrediturque contra ascensum scorpionis. Idem autem est egredi, & exire, & sic est apud fontem Rogel, quia scilicet linea fortis Iudę ibi contra aquilonem, & dicitur exire, vel egredi.

Hebraei dicunt, quod Rogel non est nomen proprium, sed commune, signans fullonem, vel candidārem pannos. Et dicunt, quod peruenit fors vsque ad fontem fullonis, scilicet, quod in fonte illo, vel apud illum fullones candidant pannos. Et etiam hoc modo signatur, quod transeat Iatus istud apud Ierusalē, quia fons fullonis est apud Ierusalem, scilicet, quod erat apud urbem quidam ager, in quo fullones candidabant pannos, ibique erat fons, qui vocatur fons fullonum, & hebraice vocatur fons Rogel. De hoc quarto Regum 18. dicitur de nunciis regis Assyriorum, quod steterunt circa Ierusalem, iuxta aqueductum piscinę superioris in via agri fullonis. Apud hunc locum iussit Deus, vt exiret obuiam Iſaias regi Acham, vt peteret signum a domino Isa. 7. c.

Sed primum rationabilis est, scilicet, quod sit fons aliquis sic nominatus, apud quem accedunt termini fortis Iudę. Nā 4. Regum 18. & Iſaię septimo, vbi de agro fullonis dicitur, nō ponitur, quod sit aliquis fons fullonis, sed via agri fullonis dicitur esse circa aqueductum piscinę.

Item in his magis credendum est Hieronymo, quā expositioni Iudeorum, quia ipse stetit in terra illa, & vidit loca, cognouitque nomina locorum. Nam pedibus suis totam terram Sanctam, & loca, de quibus in scriptura agitur cum peritissimis hebręorum pambulauit, vt patet in quodam prologo suo super Paralipo. qui incipit. Eusebius.

Item false assumitur litera hebraica: nā Rogel non signat fullonem, sed eum qui malleis positus in aqua pannos terit. Pro lotore, vel candidatore pannorum non dicitur Rogel, sed conem in hebręo, & cum allegatur tertio Regum 18. & Iſaię septimo, vbi dicitur litera nostra ad fontem fullonis, vel agrum, non ponit litera hebraea Rogel, sed conem. Hic autem dixit Rogel, & hanc differentiam voluit seruare litera nostra hic, & 1. cap. tertii Regum, dicens: fontem Rogel, & 3. Regum 18. & Iſaię 7. dicens: viam agri fullonis, in q̄ Rogel non interpretetur fallo.

Ascenditque per vallem filii Ennom. Vallis filii Ennom est apud urbem Ierusalem, vt patet hic, & ibi erat locus, in quo Israelitę conſecrabant filios suos per ignē idolo Moloch, & hunc locum destruxit Iosias rex, vt patet 4. Regum 23. cum dicitur: contaminauitq; Tophet, quod est in conualle filii Ennom, vt nemo conſecraret filium suum, aut filiam per ignem Moloch. continuatur autem Iatus istud aquilonare a fonte Rogel per cōuallem filii Ennom, quia forte est fons iste in extremitate vallis filii Ennom, & dicitur quod ascendit terminus per vallem filii Ennom dupliciter.

Primo modo, idest, quod scilicet ibi versus aquilonem, scilicet, quod extēditur fors Iudę, & coangustat fors tribus Beniamin. Et sic erat apud fontem Rogel, q̄ dicebatur ibi Iatus egrediens versus aquilonem, & continuatur ista egressio in valle filii Ennom, & quia a meridie versus aquilonem est ascensus, vbi cunq; scilicet Iatus alicuius fortis ab austro versus aquilonem, dicitur ascendere terminus.

Alio modo potest intelligi, quod ascendit. i. quod eleuatur ibi terra, non quidem, q̄ in valle sit ascensus, quia hoc implicat, sed q̄ euntibus a fonte Rogel per vallem filii Ennom versus occidentē est ascendendū, ideo non dicitur ascendit in vallē filii Ennom, sed p̄ vallē, & iste sensus est cōuenientior veritati, atq; consonat

Doc. opi.

Situs vallis filii Ennom.

literę

literę infra 18. vbi describitur Iatus australe fortis Beniamin, quod est idem cum latere aquilonari fortis Iudę, & ponitur nomina locorum, quę ponuntur hic, & ē contrario, quia hic describitur ab oriente versus occidentem Iatus istud, ibi autem ab occidentē, vt plurimum versus orientem, & dicitur: descenditque Gehennom. i. vallis Ennom iuxta Iatus Iebusei ad austrū, & peruenit ad fontem Rogel. & tamen ibi ponitur descensus a valle filii Ennom in fontem Rogel: ergo eundo a fonte Rogel in vallem Ennom erit ascensus, & sic intelligitur hic. Et latere Iebusei ad meridiem, hæc est Ierusalem. Idest cum transit terminus per vallem filii Ennom transit ex latere Iebusei, & hoc ad meridiem: non q̄ terminus lateris huius tranſeat in meridiem, immo transit in septentrionem, cum istud sit Iatus septentrionale, sed ista determinatio ad meridiē refertur ad Iatus Iebusei, sc̄p̄ est iste terminus ad Iatus Iebusei. Iebuseorum habitantium in Ierusalem, sed est ad meridiem. i. ad partem meridianam, quia Ierusalem est in tribu Beniamin, & ista fors est aquilonaris tribui Iudę, & sic terminus tribus Iudę dicitur ad meridiem Iebusei. i. Ierusalem.

Situs Teruſalem.

Hæc est Ierusalem. Idest locus iste, in quo habitat Iebuseus ad cuius Iatus transit terminus filiorum Iuda est Ierusalem. Et non vocatur ipsa ciuitas Iebuseus, sed habitatores eius, ipsa tamen Iebus appellata est, vt patet infra 18.

Et inde se erigens ad verticem montis, qui est contra Gehennom. i. de valle filii Ennom, quę hebraice vocatur Gehennom tendit terminus in verticem montis eius. Et ob hoc cum itur de fonte Rogel ad vallē filii Ennom tranſeundo per ipsam est ascensus, quia itur ad verticem montis, de quo hic. Et ad montem ascensus est. Ex superioribus patet, q̄ Ierusalem non sit in sorte filiorum Iuda, sed Beniamin, quia Iatus fortis Iudę transit ad Iatus Iebusei. i. apud Iatus Ierusalem. Aliqui tñ dicitur partem Ierusalem esse in sorte Beniamin, & partem esse in sorte Iudę, vt vult Nico. de quo infra declarabitur in litera, vel infra 18. cap.

Qui est contra Gehennom. i. iste mons est ex opposito Gehennom. i. vallis Ennom. sc̄p̄ vallis Ennom est ab oriente, & mons ille ab occidentē in eodem latere aquilonari Iudę, infra 18. dicitur pars montis, vbi dicitur hic mons, & est ē contrario. sc̄p̄ de parte montis, quę respicit Gehennom descendatur in Gehennom, i. in valle filiorum Ennom, & hoc est, quia mons iste est magis aquilonaris, quam Iatus fortis Iudę, & quā vallis filii Ennom. Quedam tñ extremitas eius, quę inclinat ad meridiem, tangit vallem filii Ennom, & valem Raphaim. Hoc signatur satis clare. j. 18. c.

Ad occidentem in summitate vallis Raphaim. i. iste mons est ad occidentem respectu Gehennom, quia perueniendo per Iatus aquilonare fortis Iudę ab oriente in occidentem prius venitur in Gehennom, q̄ in montē illum, & de monte tranſitur in vallem Raphaim, magis ad occidentem. Dicitur in summitate vallis Raphaim, quia non est mons iste in medio vallis illius, quę vocatur Raphaim, sed in summitate. i. extrema parte, vt dicitur infra 18. vocatur vallis Raphaim, quia forte accipitur hoc tanquam nomen proprium vallis. Vel dicitur vallis Raphaim, quia habitauerunt ibi Raphaim. Sunt autem Raphaim gigantes, & non oēs, quia illi cōiter vocantur hebraice Enacim, sed quidam modus specialis eorum est, & hi erant valde magni. Non est autē sensus, q̄ qñ Israelitę introierunt in terram Chanaan permanerent in vallē illa Raphaim. (quamquam aliquis hoc dicit) cum postea deſerui tres gigantes de Hebron, vt patet. j. in litera, & multi de Dabir, & Anab, & omnibus montanis Iudę, & Israel, vt patet supra 11. in fi. ergo poterant esse Raphaim in hac valle. Alph. To st. ſupel. Iosue. Pars II.

le, cum introierunt Israelitę in terram Chanaan. Respondendum est multos fuisse gigantes in terra Chanaan, cum ingressi sunt filii Israel in eam, sed non erant aliqui Raphaim, quia Raphaim non dicuntur quicunque gigantes, sed quoddam genus isforum, & de his nullus supererat, qñ Israelitę transferunt Iordanē: nam Og rex Baſan est de stirpe Raphaim, vt patet supra 12. & 13. vbi vocatur de reliquijs Raphaim. Huic autē occiderunt Israelitę, antequam tranſirent Iordanē: nam Moyses occidit eum. s. 12. tñ ipse non viuēbat in tranſitu Iordanis, quia post mortem Moysi locutus est Deus ad Iosue iubens, vt tranſiret Iordanem cum filiis Israel. s. 1. sed post istū nullus mansit de stirpe Raphaim, & eo viuēte ipse solus erat, vt patet Deu. 3. l. Solus quippe Og restiterat de stirpe gigantum, & in hebręo ponitur de stirpe Raphaim, ergo ē ante aduentum filiorum Israel non erant aliquanto tēpore Raphaim in terra Chanaan, quę est trans Iordanem. Poterit ergo dici terra ista Raphaim tripliciter. Vno modo, quia est sic nomen proprium vallis, etiam si nō presuerit aliqua causa, quare vocaretur sic, impositis nominibus ad placitum, sicut apud nos vocatur aliquis locus vallis Maurorum, vbi nunquā Mauri steterunt, aut quidquam fecerunt. Secundo modo potest vocari vallis Raphaim, quia licet non habitauerint ibi vquam Raphaim, tñ venerunt aliquo tēpore illuc in bellum contra aliquas gentes terre illius, & fecerunt aliqua magnalia, vnde vallis illa ab eis vallis Raphaim appellata est. Tertio modo potest appellari vallis Raphaim, quia ibi habitauerint Raphaim ab antiquo, licet aliquanto tēpore ante aduentū Israelitarum in terram Chanaan nulli ibi essent. Primi duo modi sūt conuenienter, tertius non conuenit, quia Raphaim, nunquam habitauerunt in terra trans Iordanem ad occidentē plagam, sed in terra Og regis Baſan erat habitatio eorum. Et hoc modo Og erat de stirpe Raphaim, & regnabat in terra illa: nam terra Baſan, quę erat satis magna, & præcipua denominatio regni eius fuit olim terra Raphaim. Deuterom. 3. & vocatur terra ipsa Raphaim. Et non solum habitabant Raphaim in terra Schon regis, quasi a casu tēpore, quo venerunt Israelitę in terram illam, sed ab antiquissimis tēporibus ibi habitauerant. Nam dum viuēret Abraham rex Chodorlaomor cum alijs regibus suis deleuerunt gentes multas, & vna harum est gens Raphaim, & isti deſerunt in Astaroth Carnaim, vt patet Gene. 14. & tamen Astaroth est ciuitas regni Og in Baſan, vt patet supra 13. & fuit magis declaratum. s. 13. ergo Raphaim habebant terram determinatam in Baſan, vbi est ciuitas Astaroth, & conſequēter non in terra trans Iordanem ad occidentalem plagam. Aliquis tñ dicit, q̄ quamquā habitarent Raphaim in terra Baſan in Astaroth: tñ poterant etiam habitare in valle hac, quę est apud Ierusalem, & in alijs locis, sicut gigantes non erant in vna terra determinata, sed in multis. Respondendum est non stare, quia gigantes non sunt, tanquam vna gens, vel natio determinata, sed nascēbantur in multis regionibus: Raphaim autem erāt de gigantibus, tamen erant vna gens determinata, sicut Amorrhęi, Chanancę, & Iebusei. Quod patet, quia cum Deus primo promissit Abraham terram Chanaan promissit terram decem populorum, de quibus vocatur vnus Raphaim: Gene. decimoquinto: ergo erant vnica gens determinata, sicut Amorrhęi, & Iebusei, & habitabant in terra Schon regis. Magis ergo conueniunt duo modi superiores, quam iste tertius, qñ forte alicui non videbitur tertius iste modus conueniens, quia etiam infra 17. ponitur alia terra Raphaim cum dicitur si populus multus es, ascende in syluā, & sicut

M 4 cide

cide ibi spatia in terra Pherezai, & Raphaim. De quo ibi veritas declarabitur.

Contra aquilonem. Idest mens iste, de quo dictum fuit est in vna summitate, vel extremitate vallis Raphaim, & est contra aquilonem. Ista determinatio potest referri ad montem, vel ad vallem Raphaim. Si referatur ad montem est sensus, quod est in vna extremitate vallis Raphaim, & hoc contra aquilonem, quia vallis declinat contra meridiem, & in extremitate eius, quod est magis aquilonaris est mons iste, per quem transit terminus aquilonaris fortis Iudae, & tunc debet dici, quod tota vallis Raphaim fit intra sortem Iudae, quia latus aquilonare transit per montem, qui est in extremitate vallis illius ad aquilonem. Alio modo potest esse, quod referatur ista determinatio ad vallem. scilicet fit mons in extremitate vallis Raphaim, & hoc ad aquilonarem partem. i. quod vallis est ad aquilonarem partem montis, ita quod in extremitate eius maxime meridiana sit mons iste, per quem transit latus aquilonare fortis Iudae, & tunc sequitur de contrario, quod fit tota vallis Raphaim, & nihil pertineat ad sortem Iudae. Quis autem horum sensuum verior sit, non patet ex hac litera.

Sed dicendum, quod fit mons iste in extremitate vallis Raphaim, & vallis sit meridiana respectu vallis, & in extremitate aquilonari vallis sit mons: transitque per partem montis terminus lateris aquilonaris fortis Iudae, & hoc modo tota vallis Raphaim erit in sorte Iudae. De hoc i. 18. cum dicitur: descenditque in partem montis, qui respicit vallem filiorum Ennom, & est septentrionalis plagam in extrema parte vallis Raphaim.

Pertransitque ad verticem montis usque ad fontem aquae Nephthae. Aliqui libri habent hic ad fontem Nephthor, sed corrupta est litera, quia debet scribi Nephtho, nam infra 18. ubi ponuntur istimet termini dicitur ad fontem Nephtho, & est continuatio ista lateris versus occidentem. scilicet a vertice montis, qui erat in extremitate vallis Raphaim transitur ad fontem, qui dicitur Nephtho, & est magis orientalis terminus.

Et pervenit usque ad vicos montis Ephron. Etiam est hoc tendendo ad occidentem. Est autem Ephron quidam mons, apud quem sunt vici. i. rura, vel parva loca. Apud hos vicos transit terminus aquilonaris fortis Iudae. Iste terminus subtrahitur infra 18. ubi idem latus describitur, ut est terminus filiorum Benjamin. Sciendum, quod Ephron debet hic scribi cum f. supra aut debet scribi cum s. & sunt distincta loca, ut patet in hebraeo.

Inclinaturque in Baala, quae est in Cariathiarim. i. istud latus aquilonare fortis Iudae inclinatur. i. curvatur, & non est ista civitas versus partem exteriorem. contra sortem Benjamin abscindendo aliquid de ea, sed est incurvatio contra ipsam sortem Iudae, quia hic coangustatur, & dilatatur fors Benjamin, quae est ei coterminata. Et ob hoc ista curvitas vocatur hic inclinatio: curvitas autem, quae est ad partem exteriorem quando vna fors abscindit portionem aliquam de alia, & coangustatur alia fors dilatata ipsa vocatur ista curvitas egressio, vel exitus, & dicitur quod inclinatur in Baala, id est verus locum, qui vocatur Baala, & ista est in Cariathiarim. i. apud urbem Cariathiarim, & est forte de villis eius. Cariathiarim autem est vna de quatuor civitatibus Gabaonitarum, qui confugerunt ad Israelitas, quarum principalis vocatur Gabaon: de aliis autem vna vocatur Cariathiarim. De hoc supra 9. cap. Et cecidit ista civitas in sortem filiorum Iudae, ut patet infra in litera: alia autem tres civitates Gabaonitarum, scilicet Gabaon Caphira, & Beroth ceciderunt in partem Benjamin, ut infra 18. c.

Idest vrbis syluarum. Ista est interpretatio nominis huius Cariathiarim, quod non ponitur in hebraeo, sed beatus Hieron. addidit in litera nostra ad declarandum

significationem huius nominis, & dicitur Cariath civitas, & larim sylvas signat. i. civitas sylvarum, scilicet existens in sylvis, ut forte, quia civitas illa est in magnis montibus, vel sylvis. Aut positum est nomen ad placitum, etiam si non sint ibi sylvae.

Et circuit de Baala contra occidentem. Latus aquilonare flectitur apud Baalan. & cum ante hoc esset inclinatio coangustando sortem, fit postea curvitas accipiendo aliquid de aliis coniunctis fortibus, & hoc est circuitus, scilicet, quod non tendit latus istud directè, sed facit arcum abscindendo aliquid de eo, quod est versus aliam sortem, & coangustatur ibi fors filiorum Benjamin, & fit circuitus iste contra occidentem, scilicet, quod veniendo de Baala ad occidentem per latus aquilonare fortis Iudae oportet circuitum fieri.

Usque ad montem Seir. Non est iste mons in terra Seir, quia terra Seir est terra Edom, & ista est extra terram Chanaan, cum Idumei sint alienigenae ab Israelitis. Item terra Seir, vel Edom est coniuncta terrae Chanaan in angulo contactus lateris meridiani, & orientalis, ut patet Num. 34. & supra in litera. Quod autem aliquis mons intraret de terra Seir in terram Chanaan patet, quia terra Edom coniungitur terrae Chanaan in lateris orientalis, & meridiani contactu, ideo mons Seir per illam terram ingrederetur terram Chanaan, & sic de illo monte, de quo dicitur supra 1. quod pars eius ascendit in Seir: hic tamen videtur, quod vocetur mons Seir ad placitum, & non quia ingrediatur in terram Seir, nisi velis facere anfractuoso valde circuitus. In quo non inscitè dicitur, quod iste mons est apud urbem nominis Bethoron inferioris, & est mons ad partem aquilonarem vrbis. vnde Bethoron in sorte Iudae est. De hoc infra 18. ubi ponuntur duo montes, vnus ad austrum Bethoron, & alius ad austrum, id est ad aquilonem. Et de isto secundo intelligitur hic, quod patet, quia ponitur iste mons apud Cariathiarim, vel Cariath Baal, & ita ponitur hic.

Transitque iuxta latus montis Iarim. Idest latus istud cum continuatur ulterius transit apud montem Iarim. Aliqui scribunt montem Garizim, sed corrupta est litera: nam mons Garizim, & Hebal sunt apud urbem Hai, & Bethel coniuncti, in quibus Israelitae posuerunt maledictiones & benedictiones, ut iubetur Deut. 27. & postea completum legitur supra 8. c. sunt autem isti montes non longe a Iordane, & Iericho, tamen iste mons de quo hic dicitur non multum distat a termino occidentali terrae Chanaan, ut patet hic ex descriptione lateris huius. ideo non accipitur hic mons Garizim, sed mons Iarim. Sed adhuc non proprie scribitur hic, quia debet dici Iarim, ut patet in hebraeo, & in aliquibus bibliis sic describitur, & interpretatur sylva pluraliter, sicut dicimus Cariathiarim vrbis sylvarum.

Ad aquilonem in Cheson. Ista determinatio ad aquilonem refertur ad montem Iarim. scilicet est ad aquilonarem partem lateris huius: & tunc erit sensus, quod fit mons iste totus in sorte Benjamin, quae est coniuncta forti Iudae ad partem aquilonarem. Potest etiam referri ista determinatio ad latus aquilonare. scilicet ipsum sit apud montem Iarim, sed sit ad partem aquilonarem montis, & tunc intelligitur, quod totus mons Iarim sit intra sortem Iudae. Transit autem istud latus in Cheson, qui est locus directè in ipso latere aquilonari tendendo versus occidentem.

Et descendit in Bethfames. Ista est quedam civitas in latere isto aquilonari pertinet ad sortem tribus Iudae, & circa occidentem terrae Chanaan apud terram Philistinorum. Quae patet, quia quoniam Philistini ceperunt arcem domini in bello, & tenuerunt eam in terra sua mensibus sex, dimiserunt eam, & venit in Bethfames, & satrapae Philistinorum venerunt post arcem usque ad terminos Bethfames.

Inferius in c. 18. q. 8. ait Bethoron esse in sorte filiorum Ioseph.

Situs montis Iarim.

Bethfames ac eius situs.

mes. i. Re. 6. si tamen non fuisset coniunctum territorium Bethfames terrae Philistinorum, non auferent satrapae Philistinorum venire post arcem usque ad terminos Bethfames. Etiam, quia augures Philistinorum dixerunt, quod si ascenderent vaccae cum arca directè per viam Bethfames, Deus fecisset hoc malum, alioquin a casu venerat, i. Regum 6. non tamen dixissent hoc, nisi esset coniuncta Bethfames terrae illi. Et ista civitas non multum distat ab urbe Cariathiarim, de qua supra dicebatur, quia viri Bethfames visa plaga magna, quae facta fuerat in eis miserunt in Cariathiarim, ut duceretur illuc arca, ut in preallegato c.

Transitque in Thamna. Iste locus est magis ad occidentem in ipso latere aquilonari, & videtur pertinere ad terram Philistinorum, quae etiam est pars quadam fortis Iudae, ut patet infra. Non est iste locus Thamna, qui vocatur Thamnata, ut aliqui volunt, de qua dicitur Iudicum 14. quod descendit Samson in Thamnata. Et dant causam, quia Samson erat de tribu Dan, ut patet Iudicum 13. ista autem tribus acceperat sortem maxime aquilonarem, ut colligitur infra 18. et Thamna, de quo hic est ad partem valde meridiana, cum sit in sorte Iudae, quae erat in ipso latere meridiano terrae Chanaan.

Sed hoc nihil differt; immo magis ex hac litera dicitur coniuncta. i. 4. Iudicum, colligitur, quod sit iste locus, ad quem descendit Samson, & vocatur Thamnata: nam Thamna est iuxta Bethfames, vel non multum inde distans, & est magis occidentalis, cum describatur hic latus aquilonare fortis Iudae procedendo ab oriente in occidentem, sed Bethfames est locus coniunctissimus terrae Philistinorum, scilicet, quod territorium eius, & terrae Philistinorum coniunguntur, ut supra declaratum est: ergo Thamna est in terra Philistinorum. Thamnata autem, de qua dicitur Iudicum 14. est etiam in terra Philistinorum, quia dicitur in principio literae ibidem: descendit Samson in Thamna, videlicetque ibi mulierem de filiabus Philistinorum. & postea dicitur: Vidi in Thamnata mulierem de filiabus Philistinorum, &c. ergo satis convenit esse eundem locum Thamna, de quo hic dicitur, & Thamnata, de quo Iud. 14. Argumentum autem non tenet de distantia fortis tribus Dan a sorte tribus Iudae: nam si descendisset Samson ad aliquem locum intra sortem Dan, erat verisimile argumentum: descendit tamen in terram Philistinorum, ut patet Iudicum 14. tota autem terra Philistinorum erat intra sortem Iudae. Quod patet, quia terra Philistinorum incipit a parte meridiana terrae Chanaan, & terminatur ad Acharon tanquam ad terminum aquilonare supra 13. Acharon tamen fuit in sorte Iudae: ergo tota terra Philistinorum, quae erat magis meridiana erat in terra fortis Iudae: ideo cum Samson descendisset in terram Philistinorum necessario descendebat in sortem Iudae.

Dicendum igitur, quod Thamna, de quo dicitur hic sit Thamnata, de quo dicitur Iudicum 14. & de loco illo accepit Samson uxorem primam in terra Philistinorum. Etiam Thamna, de quo hic, est de quo dicitur Genesis 38. scilicet, quod ascendit Iudas in Thamna ad tendendos greges. Satis tamen posset dici, quod esset Thamna, de quo infra 19. quae ponebatur in sorte Dan.

Sciendum, quod in Hebraeo non ponitur hic Thamna, sed Themana, & signat partem meridiana, scilicet, quod de Bethfames transit ista fors in partem meridiana.

Sed non est conveniens sensus, ideo litera nostra posuit tanquam nomen proprium vrbis, & vocat Thamna, quia quamquam litera hebraica dicat Themana secundum puncta assignata: tamen secundum literas

positas eadem dictio est Themana, & Thana. Peruenitque contra aquilonem partis Acharon. Idest latus aquilonare fortis Iudae transit apud Acharon, & hoc ad aquilonarem partem Acharon, scilicet, quod ipsum latus est aquilonare respectu Acharon, ex quo sequitur, quod claudatur Acharon intra latus fortis Iudae, cum sit magis meridiana locus, & fors Iudae est magis meridiana omnibus alijs fortibus. Si autem esset aquilonaris Acharon respectu istius lateris, maneret extra in alia tribu: tamen in sorte Iudae est, ut patet infra in litera. Est autem Acharon civitas magna in terra Philistinorum vna de quinque civitatibus habens vnum regulum, vel satrapam, ut patet supra 13. c. & 1. Regum 6. ubi sunt civitates Philistinorum, qui miserunt mures aureos, & anos cum arca domini. Est etiam ista civitas, in qua erat Beelzebub Deus magnus Philistinorum, ad quem consulendum pro vita misit Ochozias rex Israel, ut patet 4. Reg. 1. scilicet. Ire consulite Beelzebub Deum Acharon vtrum vivere queam de infirmitate mea hac. Ista civitas vocatur nunc vulgare Acre, & de hac adducitur quoddam in modum mineralis, quod azurinum dicitur ad faciendas literas, vel pingendas imagines, & vocatur vulgare azul de Acre. Et ab hoc loco nominatur quidam ordo militum, qui fuit in Ecclesia cum obtinuerunt terram Sanctam, scilicet ordo beati Ioan. de Acre, vel de Acharon. Ex latere. Idest non transit latus aquilonare fortis Iudae per urbem Acharon, ita quod ipsa sit in confinis fortis huius, & alicuius alterius, sed transit ex latere, id est ad vnum latus civitatis transit terminus fortis Iudae. Quod autem latus vrbis sit hoc: declaratur, quod sit aquilonare, cum dicitur: Peruenit contra Aquilonem partis Acharon, id est contra partem aquilonarem vrbis Acharon.

Inclinaturque Sechrona. Idest terminus iste, vel latus fortis Iudae inclinatur contra urbem Sechrona. Alia civitas est, quae vocatur Zephrona, sed differt ab ista in scriptura. Etiam ista est in latere aquilonari fortis Iudae, Zephrona autem est in termino aquilonari totius terrae Chanaan. Num. 34. multum tamen distat latus aquilonare fortis Iudae, & latus aquilonare totius terrae Chanaan: nam inter latus aquilonare fortis Iudae, & latus aquilonare terrae Chanaan, erant fortes octo trium, & dimidie, cum fors Iudae sit maxime meridiana, scilicet in ipso latere meridiano locata. Est autem Sechrona pertinens ad sortem Iudae, & dicitur inclinari terminus fortis Iudae, quia angustatur hic: sicut dicebatur, quia inclinatur in Cariathiarim.

Et transit montem Baala. An sit mons aliquis sic nominatus, vel sit aliqua civitas, apud quam sit mons, & propter civitatem vocetur sic mons non constat: est autem iste mons in latere isto satis propinquus mari magno, quod est terminus occidentalis.

Peruenitque in Iebneel. Iste est ultimus locus, qui ponitur in latere fortis Iudae aquilonari tendendo ab oriente versus occidentem. Est autem aliqua civitas ista pertinens ad filios Iudae.

Et maris magni contra occidentem sine concluditur. Istud non pertinet ad latus aquilonare, sed ad occidentale: ultimus autem lateris aquilonaris est Iebneel, mare magnum est latus occidentale, ideo coniungendo ista duo latera sit contactus in Iebneel. De latere occidentali non ponuntur hic multa loca sicut in latere meridiano, & aquilonari supra descriptis, & hoc, quia mare magnum claudit totum latus occidentale fortis huius, & ob hoc dicitur, quod concluditur, id est simul clauditur, scilicet, quia non claudit aliquam partem lateris huius occidentalis mare magnum distat, sed totum latus simul claudit. Et vocatur mare magnum istud, id est mediterraneum, quod non est magnum

Acharon ac eius situs.

Thamna ubi.

Situs terrae Philistinorum.

Baala, ac eius situs.

magnum respectu maris Oceani, sed est magnum respectu aliorum marium, quæ sunt in terra Chanaan, scilicet maris Cenereth, maris mortui, de quo supra dictum est. Istud mare non solum claudit latus occidentale terre sortis Iudæ, sed etiam claudit totum latus occidentale terre Chanaan, ut patet Num. 34. c.

Epilogus predictorum.

Hi sunt termini filiorum Iudæ. Hic ponitur epilogus predictorum, scilicet, quod omnia, quæ descripta sunt pertinent ad terminos filiorum Iudæ.

Per circuitum. Id est omnes termini in circuitu totius sortis descripti sunt, quia quatuor latera habet ista fors, & cuiuslibet lateris posita fuerunt nomina locorum, scilicet ab oriente mare solitudinis, quod est falsissimum. Ab occidente autem mare magnum, a meridie loca multa supra descripta, & ab aquilone loca alia. In cognationibus suis. Id est isti termini supra positi claudunt sortem filiorum Iudæ per cognationes suas, id est totam terram, quæ data est illi tribui, & diuisa est per cognationes, id est familias, quia non fuit data terra sic tota sub vno cumulo, sed secundum numerum familiarum fuerunt factæ portiones de terra illa: omnes autem hæc portiones familiarum claudebantur sub his terminis, qui assignati sunt.

De figura sortis Iudæ, & poteris per te faciliter eam scribere in plano. Quest. IIII.

AD hoc autem, quod consideretur modus sortis istius euidentius, fiat vnus quadrangulus quorum duo latera reliquis duobus sint maiora, & apud illa ponantur nomina quatuor punctorum celi, scilicet Orientis, Occidentis, Aquilonis, & Austri, & in latere orientali, quod est paruum solum scribatur mare falsissimum, quia frons illius maris occupat totam frontem orientalem sortis Iudæ: in alio opposito latere occidentali paruo describatur mare magnum solum, quia istud solum claudit frontem occidentalem huius sortis, ut patet in litera: in latere autem meridiano magno describantur nomina aliquorum locorum, quæ habentur a principio cap. huius, scilicet ascensus scorpionis, Cadesbarne, torrens Aegypti: in latere autem opposito aquilonari describantur aliqua de locis, quæ habentur ab illo loco, ascēdit terminus in Bethagla, i. Bethagla, Fons solis, Fōs rogel, Bethames. Et per hæc intelliges oīa alia, vel poteris scribere omnia si feceris latera magna, seruādo ordinem, qui habetur in litera ab oriente tendendo in occidentem: ideo pone figuram in plano.

Caleb vero filio Iephōne dedit partem in medio filiorum Iuda, sicut præceperat ei dominus: Cariatharbe patris Enac; ipsa est Hebron. Deleuitque ex ea Caleb tres filios Enac Sefai, & Aimam, & Tholmai de stirpe Enac: atque inde conscendens venit ad habitatores Dabir, quæ prius vocabatur Cariathsepher, id est ciuitas literarum. Dixitque Caleb: Qui percusserit Cariathsepher, & ceperit eam, dabo ei Axam filiam meam vxorem. Cepitque eam Orthoniel filius Cenez frater Caleb iunior. Deditque ei Axam filiam suam vxorem. Quæ cum pergerent simul, suasa est a viro suo, ut peteret a patre suo agrum. Suspirauitque, ut sedebat in asino. Cui Caleb, Quid habes,

inquit, At illa respōdit: Da mihi benedictionem: Terram australem, & arenam dedisti mihi, iūge, & irriguā. Dedit itaque ei Caleb irriguum superius, & inferius.

Caleb vero. Hic ponitur secundum principale, scilicet possessio Caleb, qui erat de filiis Iudæ in speciali. Supra fuerat posita petitio Caleb quantum ad urbem Hebron, & alias, quæ erant in monte vrbs illius: hic ponitur recapitulatio horum, & adeprio vrbs Hebrō: nam supra solum posita fuerat concessio eius.

Possessio Caleb.

Caleb vero filio Iephonne dedit partem in medio filiorum Iuda. Istud conuenit superioribus, quia supra dictum fuerat, quod isti erant termini totius sortis Iudæ per cognationes suas, & quia ad vnam cognationem pertinebat Caleb filius Iephonne, agitur de eius hereditate, quæ data est ei specialiter ex causa supra assignata. Vocatur filius Iephonne, quia fuit Iephonne vir vnus de stirpe Iudæ, & ponitur nomen patris ad differentiā, quia alij vocantur Caleb, ad differentiā horum expressum est nomen patris, sicut dicitur Caleb filius Iestrom 1. Paralipo. 2. ca.

Dedit partem in medio filiorum Iuda. Non quidem, quod esset totaliter in medio sortis Iudæ per eque distantia, quia de hoc nihil constat, sed erat in medio sortis Iudæ, id est in ipsa sorte inter alias partes sortis, & accipitur istud medium per interpositionem.

Sicut præceperat ei dominus. Id est, quia Deus iusserat partem Caleb, quod Deus promiserat ei urbem Hebron, ut patet præcedenti c. scilicet. Da mihi montem istum, quem pollicitus est mihi dominus, te quoque audiente. Istud relatiuum ei, non refertur hic ad Iosue qui dedit urbem Hebron, sed ad Caleb: nam Deus non præcepit, quicquam Iosue de Caleb, sed ipsi Caleb locutus est dicens, quod ei daret terram Hebron, quā calcauerat pes eius, & tunc non accipitur hic præcipere proprie, sed pro dicere, vel enunciare, scilicet, quod Deus prænuñciauit Caleb, quod daret ei urbem Hebron. Et hoc factum est in Cadesbarne, sicut significat ipse Caleb præcedenti c. & dicitur multotiens sic, quod Deus præcepit aliquid Moyfi, id est prænuñciauit: sic patet supra 6. & 11. circa finem.

Cariatharbe patris Enac. Id est dedit ei Hebron, quæ vocatur Cariatharbe, ut declaratum est præcedenti c. & vocatur patris Enac, scilicet, quod denominabatur ab illo. Erat enim Arbe vir de genere giganteo, & ab isto descenderant gigantes, qui erant in vrbe Hebron, quando iuerunt Israelitæ illuc, & cepit eam Caleb. Et potest iste Arbe vocari pater Enac dupliciter. Vno modo accipitur Enac, ut est nomen commune, & tunc est sensus, quod Arbe est pater Enac, id est pater gigantum vrbs Hebron.

Arbe uocatur pater Enac dupliciter.

Alio modo accipitur Enac, ut nomen proprium, & tunc vocatur Enac pater trium gigantum, qui nominantur hic in litera. Arbe autem erat auus ipsorum, & ab eo nominatur ciuitas Cariatharbe, id est ciuitas Arbe. Et forte ista est potissima ratio, quare ista ciuitas sic vocatur, & ob hoc conuenientius est accipi hic Enac tanquam nomen proprium.

Ipsa est Hebron. Id est ista, quæ vocatur ciuitas Arbe, est, quæ dicitur Hebron. Istud est primum nomen suum Hebron: Cariatharbe autem postea ex causis supra tactis vocata est, vel quia Arbe, qui erat vir de genere giganteo erat quasi dominus in vrbe ista, vel forte rex, & nominata est ciuitas sua.

Deleuitque ex ea Caleb tres filios Enac. i. tres gigantes, qui erant in ea, quorum nomina patent in litera.

Sed dicit aliquis quomodo Caleb potuit delere gigantes istos de Hebron, quia supra 11. dicitur, quod expulit

expulit Iosue, & deleuit omnes gigantes de montanis Hebron Dabir, & Anab, & de oī mōte Iudæ, & Israel.

Ad hoc ibi responsum est, quod Caleb deleuit gigantes istos, ascribuntur tamen Iosue, quia ipse fuit a Deo datus dux ad capiendum terram Chanaan: ideo quidquid ad hanc captionem pertinet ascribitur Iosue, quamquam alij fecerint.

Item arguetur similiter quomodo cepit Caleb urbem Hebron, cum dicatur supra 10. quod cepit eam Iosue. Ad hoc responsum est supra 10. & 11. De ista deletionem dicendum videtur, quod fuerit post mortem Iosue: nam Iudicij 1. agitur de his, quæ facta sunt post mortem Iosue, & ibi dicitur quomodo Caleb cepit urbem Hebron. Aliquis autem forte dicit illud factum esse per recapitulationem, sicut multa alia sunt in sacra Scriptura. Sed non stat, quia Iudicium 1. in principio dicitur, quod post mortem Iosue consuluerunt filij Israel dominum quis esset dux belli, & datus est Iudas, & ponuntur bella per ordinem cum conditionibus signantibus ordinem temporis, scilicet post hoc, & ponitur de bello contra Hebron, & gigantes, de quibus hic, quod fuerit post quædam bella illorum: ergo post mortem Iosue factum est hoc. Hic autem ponit per anticipationem, & hoc quia agebatur de diuisione sortis Iudæ, in qua accepit partem Caleb. Potuit autem scribi hoc anticipatiue, quia tam liber iste, quam Iudicium fuerunt scripti multo tempore post res gestas, utrunque enim scripsit Samuel Propheta, ideo potuit anticipare, vel recapitulare, quia omnia iam transierant. Tres filios Enac. Potest accipi hic Enac communiter, vel proprie, ut supra dicebatur: si sit appellatiuum nomen est sensus, quod isti erant filij Enac, id est filij gigantum, scilicet de stirpe gigantea. Alio modo Enac accipitur tanquam nomen proprium, & est nomen patris istorum trium gigantum, & sic vñ conuenire litera Nu. 13. ubi dixerunt exploratores de istis tribus gigantibus: vidimus ibi monstrā quædam filiorum Enac de genere giganteo: quibus comparati videbamur locuste. Si autem acciperetur Enac appellatiue pro gigante: dicendo filij Enac dicebatur de genere giganteo, & tamen positum est vtrunque: ideo videtur, quod accipitur Enac tanquam nomen proprium, & erit pater istorum trium gigantum. Sisai, Haiman, & Tholmai de stirpe Enac. Isti tres gigantes sunt, de quibus habetur Num. 13. c. & iam isti essent viri senes, quando deleti sunt de vrbe Hebron, quia quando venerunt exploratores Israelitarum in terram Chanaan erant isti tres gigantes viri, & vocantur monstra. Num. 13. iam tamen fluxerat anni 45. & plures vsque quo facta est diuisio sortium, quia ut patet præcedenti c. ex tempore, quo missi fuerunt exploratores de Cadesbarne vsque quo Caleb petijt Hebron a Iosue, transierunt anni 45. adhuc plures postea fluxerunt ad captionem vrbs, quia non fuerunt deleti gigantes vsque ad mortem Iosue, ut supra declaratum est: non erant autem in hac ciuitate plures his tribus gigantes, quia in toto orbe rari erant, nec a principio fuerunt in magno numero: & tamen semper adhuc pauciores fiebant quousque paulisper deficiebat in omnibus locis stirps eorum. Sic factum est de Raphaim, qui erant gigantes multi, & valde magni totam terram Basan regni Og occupantes: tempore tamen Moyfi solus Og rex de stirpe gigantum Raphaim restiterat, ut patet Deute. 3. c. sic etiam isti iam deficiebant, cum soli tres in vrbe Hebrō restitissent, quos deleuerunt Israelitæ, & postea nunquam fuit quisquam de gigantibus in Hebron. In ceteris quoque locis, in quibus aliqui restiterant deleuerunt eos Israelitæ in terra Chanaan, ut patet supra 11. scilicet in illo tempore venit Iosue, & deleuit Enacim de montanis Hebrō, Dabir, & Anab, & de omni

monte Iudæ, & Israel: manserunt tamen aliqui in terra Philistinorum in vrbe Geth, quam terram non ceperunt Israelitæ, & de terra hac fuit Goliath Gethus, de quo 1. Regum 17. fuerunt quoque alij gigantes de terra eadem, de quibus 2. Regum 21. c. Atque inde conscendens venit ad habitatores Dabir. Istud de vrbe Hebron, & Dabir simul factum est. Pro quo considerandum est, quod ista fuerunt post mortem Iosue, ut supra dictum est, & colligitur Iud. 1. c. ubi mortuo Iosue cum consuleretur Deus quis acciperetur dux ad bellum, respōsum est, quod Iudas, & quia vna tribus non est aliquid vnus per se, sed vel per aggregationem, vel dependentiam, aut relationem ad vnū non poterat esse dux: ideo electus est dux de tribu illa, & iste videtur fuisse Caleb, quia iste erat honorabilior in tribu tota, cum datus fuisset in diuisione terre de tribu hac Num. 34. & Deus promiserat ei dare urbem Hebron. Erat etiam iste senior omnibus de tribu Iudæ, & omnium aliarum tribuum præter Iosue, & Leuitas, quia ad minus excedebat in viginti annis quilibet de toto Israel, ut declaratum fuit præcedenti. Magis etiam colligitur hoc ex verbis suis hic, & Iud. 1. ubi cum agatur de bello totius tribus Iudæ locutus est Caleb, dicens, qui percusserit Cariathsepher, dabo ei Axam filiam meam. si tamen ipse non esset dux, non haberet causam rationalem loquendi hoc, proponendo præmia faciendis aliquid strenuum in bello: erat ergo dux belli. Et sicut fecit ire exercitum ad pugnandum contra alia loca de quibus dicitur Iud. 1. ita fecit eum ire contra Hebrō, quæ ad eum specialiter pertinebat, & subuertit habitatores eius deleuitque gigantes. Et dicitur hic, quod inde conscendens venit ad habitatores Dabir, in quo signatur conuinitas belli, scilicet, quod immediate quo deleta est Hebron, venerunt viri de tribu Iuda cum duce suo Caleb ad urbem Dabir. Dicuntur autem ascendisse in eam, quia est Dabir in montanis, & Hebron, & Anab, ut patet supra 11. dicitur autem, quod inde, id est de vrbe Hebron perueniunt in Dabir, quia erant conuincte istæ vrbes. Etiam ciuitas Anab videtur fuisse simul cum eis ex verbis præallegati capitulij etiam Caleb ad hanc urbem immediata, quia ad eum pertinebat: sibi enim promissa fuerat, & data, licet non tantum de ea exprimat. Quod patet, quia Caleb non solum petijt urbem Hebron, sed totum montem, in quo erat ipsa vrbs cum alijs ciuitatibus, ut patet præcedenti c. scilicet da ergo mihi montem istum, quem pollicitus est dominus, in quo Enacim sunt, & vrbes magnæ, atque munitæ, sed non videtur, quod Iosue repudauerit petitionem Caleb: ergo totam regionem montis ei tradidit: Dabir autem erat in monte illo, ergo tradita est. Quod patet, quia supra 11. ponuntur istæ tres vrbes in eodem monte cum dicitur: Deleuit Iosue Enacim de montanis Hebron. Dabir, & Anab. In quo ponitur, & de copulato extremo, & signatur idem esse ad omnes pertinentes. Item apparet hic, quia capta Hebron dicitur, quod ascendit Caleb in Dabir: si tamen non essent istæ duæ vrbes, quasi conuincte non diceretur hoc, sed quod iuit in Dabir quasi esset aliquid distans. Sed dicit aliquis, quod quamquam Dabir, & Anab essent in monte, in quo erat Hebron, tamen non fuerunt datæ Caleb, quia licet petierit, non fuit datum quidquid petijt. Sed dicendum est non stare, quia Deus promiserat Caleb dare montem illum, quem petijt: ergo non recufaret Iosue dare, quia omnia compleuit, quæ Deus iusserat. Quod autem Deus istud promiserit Caleb, patet ex verbis Caleb præcedenti c. scilicet. Da ergo mihi montem istum, quem pollicitus est mihi dominus, te quoque audiente. Et si dicat aliquis, quod solum promiserat Deus Hebron, quæ erat in monte, & ad hanc refertur

fertur promissio Dei. Nō stat, quia immediate dicitur: in quo Enacim sunt vrbes magne atque munitę: ergo dicendum est, quod etiam alię vrbes fuerint datę Caleb preter Hebron, quamquam de Hebron principaliter agitur, & de his fuit Dabir vna quam nunc inuit ad inuadendū. Item patet hoc aliquo modo ex verbis suis, cum dixit infra, qui percussit Cariathsepher, & eam ceperit dabo ei Axam filiam meam: si tamen ciuitas ad eum non pertineret non conuenienter diceret predicta. *Ad habitatores Dabir.* Nondum fuerat capta tempore Iosue, sicut ad ciuitates planas atque campestris, capte sunt autem mortuo eo à Caleb. Ista ciuitas vocatur alijs nominibus, scilicet Cariathsepher: aliud quoq; habet, qđ patet infra in litera, cū dicitur: hec est Dabir: ad finem c. *Que prius vocabatur Cariathsepher.* Idest ista ciuitas habebat prius aliud nomen. An vero simul ab antiquo habuerit ista duo nomina: scilicet Cariathsepher, & Dabir, & nomen Cariathsepher quasi iam abolitum fuerit, vel prius solum vocata fuerit Cariathsepher, & postea abolito isto introductum fuerit alterum, scilicet Dabir, non constat. Et cum dicitur hic, *Que prius vocabatur Cariathsepher:* non est referendum ad tempus Caleb, scilicet quod tunc solum vocaretur Dabir, & ante fuerit vocata Cariathsepher, quamquam Iudi. i. videtur hoc innui, cū dicitur: Venit ad habitatores Dabir, cuius nomen vetus erat Cariathsepher, sed est sensus, quod ante tempus Caleb vocata fuerit Cariathsepher, & tunc quoque sic vocaretur. Deinde tempore scriptoris libri abolitum erat nomen illud, & solum vocabatur Dabir, & quia inter tempus Samuelis, qui scripsit librum istum, & librum Iudicum, & tempus Caleb fluxerunt anni multi: ea, que fuerunt tempore Caleb, dicebatur antiqua tempore Samuelis. Ponitur autē hic nomē antiquum Dabir, scilicet Cariathsepher, quia tempore Caleb istud erat magis in vsu, & ipse non vocauit urbem istam Dabir, sed Cariathsepher. Quod patet infra, cū dicitur, *Qui percussit Cariathsepher, &c.* & ad declarandum quomodo non vocauerit Caleb urbem illam, sicut nunc vocabatur, dictum est, quod Dabir prius vocabatur Cariathsepher, vel quod vetus nomen vrbs erat Cariathsepher, vt patet Iudicum i.

Quare Dabir vocetur ciuitas literarum, & an ibi fuerint studia, vel inuentio fuerint literę terrę illius. Quest. V.

CIRCA hoc dicunt Hebrei, quod ista ciuitas dicitur Cariathsepher idest ciuitas literarum, vel ciuitas libri magis proprie, quia post mortem Moyfi in planctu eius deleta sunt aliqua capitula de libro legis: Othoniel autem factus in se spiritu domini renouauit ista, que deleta erant, & ob hoc ciuitas Dabir, in qua ipse habitauit, quia cepit eam: vocata est Cariathsepher idest ciuitas libri, quia ea, que in libro legis deleta erant ipse restaurauit ibidem. Nicolaus arguit contra hoc, quia repugnat literę ista positio: nam dicitur hic: Venit ad habitatores Dabir, que prius vocabatur Cariathsepher: ergo nō fuit positum nomen istud ex aliquo, quod fecerit Othoniel in vrbe hac, quia tunc deberet litera e contrario stare, scilicet venit ad habitatores Cariathsepher, que prius Dabir vocabatur. Hoc satis confirmari potest Iudi. i. cum dicitur: Venit ad habitatores Dabir, cuius nomē vetus erat Cariathsepher. Antiquum erat nomē hoc in ea Cariathsepher. Dicendum est positionē Iudeorum esse fictiuam, scilicet quod aliqua capitula de libro legis deleta fuerint in planctu Moyfi, quia non videtur ad hoc aliquis rationabilis modus, scilicet ad quid lex deleri deberet, vel quomodo deleretur, quia si istud fieret, miraculose fieret: nam Moyses totam

legem scripserat, & fecerat reponi Deuteronomium legis in arca ante mortem suam. Deutero. 31. c. si ergo deleretur, oportebat, quod in libro illo deleretur, & fieret miraculose, quod non est concedendum, quia Deus non facit miracula sine causa multum rationali, & necessaria ad aliquid: hoc autem satis fatuum erat. Hoc tamen non obstante, redarguit Nicolaus contra Iudeos non stat, cum dicit, quod non fuit impositum Cariathsepher post Othonielem, sed ante eum iam erat antiquum, vel dicendum, quod licet nō constet an Chananei, vel Iudei nomē istud imposuerint: tamen non est dicendum, quod prius referatur hic ad Caleb, scilicet quod ista ciuitas, que vocatur Dabir, prius idest ante Caleb vocabatur Cariathsepher. Vel, quia iam erat istud nomen vetus, vt patet Iudi. i. sed referuntur ista ad tempus scriptoris, scilicet quod Dabir vocabatur prius Cariathsepher, scilicet tempore Caleb, vel paulo ante eum, & postea etiam vocata est sic ciuitas, & sic eam vocauit Caleb, sed tempore Samuelis scriptoris libri huius non vocabatur sic terra ista, sed Dabir, ideo dicitur, quod erat antiquum nomen eius Cariathsepher, scilicet in tempore Caleb, & Othonielis. Nicolaus autem dicit, quod Dabir vocabatur prius Cariathsepher, idest ciuitas libri, vel ciuitas literarum, quia ibi vigeat forte alicuius doctrine studium inter Chananeos, vel vigerat ante hoc, & sic rationabiliter vocari possit Cariathsepher omnes ciuitates, in quibus magna studia florent. Vel vocatur Cariathsepher, idest ciuitas literarum, quia literę gentis illius in ciuitate illa reperte sunt: nam sicut idiomatica multa sunt, ita, & multiplices sunt literarum characteres apud gentes varias, quamquam nō tanta characterum varietas, vt idiomaticum est. literę autem gentis Chananeorum fortassis a literis aliarum gentium, idest characteribus, & sono discrepant: sicut Latinorum, Gręcorum, & Hebręorum non sunt eadē in sono literę nec in figuracione similes.

Qua gens imposuit vrbi Dabir hoc nomen Cariathsepher. Quest. VI.

SED tunc stat dubium quis istud nomen imposuerit, scilicet an Hebrei, vel Gentiles. Si dicamus, quod Chananei: satis conueniens videtur, quia in terra illa studium fuit ante tempus Iudeorum inter Chananeos, vel inuentio literarum terrę illius: ob hoc autē verisimilius est, quod ipsi Chananei indigenę terrę nomen imponerent ad celebrandum terram suam, quā Iudei ex eo, quod a prioribus seculis accidisset, nunc nouum vrbi nomen fingerēt. Et tamen tunc obstat, quia Cariathsepher est nomen pure Hebręum, sicut patet inspiciebus originem, & qualitatem hebraicarum dictionum. qualiter ergo imponerent Chananei nomen istud? In contrarium aliquis dicit, quod impositum fuit nomen istud ab Israelitis, vt patet ex origine dictionis. Sed tunc obstat confirmatio positionis superioris, scilicet quomodo Israelitę imponerent nomen vrbi Chananeorum ex eo, quod a multis temporibus prius accidisset in terra Chananeorum. Respondendum videtur, quod ista vrbs fuit locus studiorum, vel inuentio literarum, vt dictum est, & Gentiles ad celebrandum famam terrę sue vocauerunt urbem Cariathsepher, idest urbem literarum: nō quidem in his vocibus, sed in alijs vocibus Chananei idiomatis idem signantibus. Iudei autem cum venerunt in terram, scientes nomē vrbs quid signaret in sermone Chananeo, imposuerunt aliud nomen in lingua sua, quod idē signaret, & istud fuit Cariathsepher. Nomen autē quo Chananei vocabant urbem hanc non patet, nisi quantum ad hoc nomen

nomen Dabir, & sic aliquando fit, vt duę gentes imponant rei duo nomina idem signantia, & quelibet gens secundum proprietatem lingue sue. Sic patet de Iacob, & Laban, qui quando confederati sunt super montem Galaad ponentes cumulum lapidum, quasi in testem, vocauit eum quilibet secundum proprietatem lingue sue. Iacob vocauit montē Galaad, quod interpretatur aceruus testimonii: Laban vero posuit nomē syrum terrę Mesopotamię, quod signat cumulum testis, vt patet Gene. 31. c. & sic non stabit aliquod inconueniens: nam verum erant, eadē Chananei posuerunt nomen vrbi sue vocantes eam ciuitatem literarum, vel vrbe libri, & hoc multo tempore antequam veniret Israelitę in terram Chanaan. Tamen istud nomen Cariathsepher non potuerunt ipsi. Sed postea venientes Israelitę posuerunt secundum conditionem lingue sue, quia nomen Chananeum positum vrbi hoc signabat: Caleb autē, quando locutus fuit de vrbe Dabir, locutus fuit secundum linguam suam vocās eam Cariathsepher, sed postea tempore Samuelis scriptoris libri huius verumque nomen tam Chananeum, quam Hebręum signās ciuitatem literarum deletum erat: ideo dictum est, quā prius vocabatur Cariathsepher, vel cuius nomē vetus erat Cariathsepher Iudi. i. *Idest ciuitas literarum.* Istud non est in Hebręo, sed translator noster apposuit ad cognoscendum quid signaret nomē istud hebraicum, & sic est in multis alijs nominibus hebraicis, & quamquam interpretetur Cariathsepher, idest ciuitatem literarum, proprius tamē vocatur ciuitas libri, sed ad idē redit. *Dixitque Caleb, qui percussit Cariathsepher.* Locutus fuit Caleb verba ista, cum iam peruissent filij Iudę ad expugnandam Cariathsepher, que forte erat ciuitas fortiter munita: erat enim in montibus, vt patet supra 11. scilicet, quod deleuit Iosue Enacim de montanis Hebron, & Dabir: erantque pugnatōres eius validi, potissime, quia ibi erant gigantes, sicut in vrbe Hebrō, & Anab. Et ob difficultatem expugnationis, vt aliquid viri probi attenderent nimis ad capiendā urbem, promisit capienti filiam suam Axam. Ista ciuitas habebat regem, qui iam interfectus fuerat cum alijs regibus occisis tempore Iosue, vt patet supra 12. & tamen nondum fuerat capta ciuitas eius, quia iste rex forte fuit occisus in pugna ad aquas Meron, vbi maxima pars Chananeorum conuenerat contra Iosue, & Israelitas, vt supra 11. Sic fuit de rege vrbs Hebron, quia ipse fuit de quinque regibus primis occisis in terra Chanaan, scilicet de illis, qui latebant in spelunca vrbs Maceda, vt patet supra 10. tamen vrbs Hebron postea capta fuit a Caleb post mortem Iosue, vt declaratum fuit hic, & colligitur Iudi. i. Sciendum, quod Caleb conuenienter dixit verba hec propter duo. Primum, quia ipse erat dux belli, vt supra declaratum est: ad iudicem autē pertinet in bello proponere premia bene pugnantibus, vel comminari penas, aut inhonorationes fugientibus de acie. Sic dicit Homerus de Hectorē in Iliade, & allegat Aristo. 3. Ethico. agens de fortitudine, que est per timorem, scilicet. *Quem ego videro sine bello fugere, faciam quod non sit sibi sufficiens fugere canes.* Ita Dauid cum pugnaret contra Ierusalem, scilicet contra motem Sion, vbi erant Iebusei ait, qui percussit Iebuseum, in primis erit princeps, & dux, & sequitur, quod ascendit Iobab, & factus est dux, vt patet 1. Paralipo. 11. & 2. Regum 5. Erat autem tunc Dauid dux belli, quia erat rex. Alia causa erat, quia ciuitas Dabir pertinebat ad Caleb: ipse enim petierat mortem, in quo erant Hebron, Dabir, & Anab, & datus est ei, vt supra declaratum est. *Qui percussit Cariathsepher, & cepit eam.* Non intel-

An Caleb verba conuenienter dixit de dāda filia sua

ligitur, quod per se caperet urbē, & occideret habitatores illius, quia tunc cum dicitur, quod Othoniel frater Caleb percussit, & cepit eam, sequeretur, quod ipse per se hec omnia fecisset: non est tamen verisimile: tum quia non posset hoc facere Othoniel per se, nec cum cognatis suis: tum quia iam rota tribus Iudę cū tribu Simeon ascenderant de Hebron in Dabir, & ad expugnandum Urbem: quo modo ergo isti cessarent a bello permittentes solum Othonielem pugnare? non est enim rationale. Dicendū ergo, quod verba Caleb intelligebantur de eo, qui primo percuteret habitatores Dabir, & irrumperet urbem effringendo portas, & intrando, vel ascendendo muros. Et ponuntur duo, scilicet percutere Cariathsepher, & capere: percutere enim est, quod percuteret aliquos de habitatoribus vrbs, scilicet, quod qui primus occiderit aliquem de habitatoribus Dabir. Capere urbem accipitur hic pro ingredi in eam, vel irrumperere ad capiendam eam: & sic filia Caleb danda erat ei, qui occiderit primum de viris Dabir, & ingrederetur primus in urbē, & hoc fecit Othoniel frater Caleb. Similis modus proponēdi fuit Dauid, cum pugnaret contra Iebuseos habitantes in arce Sion 2. Regum 5. Posuerat Dauid in die illa premium, qui percussisset Iebuseum, & tetigisset Domatū fistulas, & abstulisset claudos, & cęcos odietes animam Dauid, & 1. Paralipo. 11. clarius hoc ponitur, scilicet. Dixitque Dauid: omnis, qui percussit Iebuseum in primis erit princeps, & dux: ascendit autē Iobab primus filius Saruig, & factus est princeps. *Dabo ei Axam filiam meam uxorem.* In hoc apparet, quod esset Caleb vir valde honorabilis in tota tribu Iuda, & dices, alias nullus se vellet exponere tanto periculo mortis irrumpendo primus in urbem, & percutiendo primo viros Dabir. Magnum enim est, quod pretio vite emitur, & reuera nihil hoc carius. Erat tamē Caleb princeps nobilissimus, & dux in tribu Iuda, & quilibet de tota tribu intelligeret se esse gloriosum, si acciperet filiam eius in uxorem: vnde credendum est quod non solum Othoniel, sed etiam alij viri bello strenui ad capiendum hoc pręmium conati sunt, & preualuit tamen Othoniel. Item credendum videtur multis, quod non solum Caleb proponeret filiā suā accipienti, & percutienti urbem Dabir, sed etiam, quod daret ei urbem illam in dotem cum filia, quia vrbs ad eum pertinebat, sed non multum tenendum est, quāquam aliquibus sic videatur. Nam etiam si dedisset Caleb urbē Dabir Othonieli fratri suo cum filia sua, quia erat vterque ad eum pertinens: tamen non erat multum rationabiliter dictum, quod ipse a principio proposuisset dare filiam suam, & cum ea urbem, quia nesciebat quis accepturus esset urbem, & posset eam dare alicui quasi nihil attinenti ad eum. Item non videtur, quod etiam Othonieli fratri suo dederit urbē Dabir cū filia sua Axa, quia immediate agitur de agro, quem petijt a patre suo Axa dicens: Terram australem, & arentem dedisti mihi, da & irriguam aquis, & subditur, quod Caleb dedit ei irriguum superius, & irriguum inferius. si tamen dedisset Caleb filię sue in dotem urbem Dabir cum territorio suo, non videtur satis, quod esset arens terra, quia alias non potuisset a principio sustentari. Item ex concessione Caleb sequi videtur, quod modicum de hereditate dederat filię sue, cum subdatur: Dedit ei irriguum superius, & irriguum inferius, idest, quod apud illam possessionem, quam a principio tribuerat addidit alias partes, vnam supra possessionem illam, & aliam inferius: vtranque autem aquis irriguam, si autem dedisset ei a principio totam urbem Dabir cum territorio suo, quomodo diceretur, quod dedit ei irriguū superius, & inferius? nā erat vrbs ista in montanis, vt patet supra vnde decimo capi-

Magnū est quod pūo uirg emit.

capitulo, & satis in eminenti loco. nam etiam Hebræi erat in montanis, & tamen de vrbe Hebron ibatur ascendendo in Dabir. vt patet hic, & Iudicum primo.

Cepitque eam Othoniel filius Cenez. Nō habetur in Hebreo iunior, sed hic additum est, quia sic habetur Iudi. 1. vbi idem factū narratur: iste Othoniel vocatur Cenezus sepe, sicut Caleb, sed vt dicitur magis proprie vocatur Othoniel Cenezus, quā Caleb, quia Cenez erat pater Othonielis, & frater Caleb: Determinatio autem magis fit a patre, quam a fratre. iste Othoniel erat egregius bellator, ideo cum audiuit propositum premiū a Caleb conatus est irumpere primus in vr- bem, & expugnare hostes: vnde habuit Axam vxorē.

Frater Caleb iunior. Ista additio, scilicet quod esset Othoniel frater iunior forte potest ad hoc poni, vt intelligatur quomodo acceperit vxorem filiam Caleb: nam Caleb erat iam vetus: si autem Othoniel esset ei cogitans, vel quasi, non posset accipere in vxorem inuenculam filiam Caleb. Dicitur ergo, quod erat fra- ter iunior, & sic adhuc poterat esse conuenientis etatis, vt acciperet Axam filiam Caleb in vxorem. Quod autem Othoniel esset iunior Caleb necesse erat: quia omnes, qui erant numerati a 20. annis, & supra cum facta est murmuratio in Cadesbarne mortui sunt in deserto præter Caleb, & Iosue, vt patet Num. 14. & 26. & Ecclesiastici 46. oportet ergo, quod Caleb esset senior Othoniele, & omnibus, qui tunc erant præter Iosue, & quosdam Leuitas, & non solum erat senior, sed etiam erat ad minus senior Othoniele annis 20. nam omnes, qui erant annorum 20. cum venerunt Is- raelitę in Cadesbarne mortui sunt in deserto, quia su- per illos sententia data est, vt patet Num. 14. sed Otho- niel non fuit mortuus, & nō fuit de duobus exceptis, scilicet de Caleb, & Iosue: ergo nondum erat natus, cum peruentū est primo in Cadesbarne, vel non erat. 20. annorum, sed Caleb erat tunc annorum 40. vt pa- ter præcedenti c. scilicet 40. annorū eram quando mi- sit me Moyses famulus domini de Cadesbarne: ergo ad minus 20. annis excedebat Othonielem, & quem- libet de tota tribu Iuda, & ceteris tribubus, sed valde pluribus credendū est, quod excederet, ita quod esset Othoniel tunc satis iuuenis, scilicet 30. annorum aut pauciorum. Quod patet, quia terra post mortē Iosue quieuit aliquorū annis, quibus nō declinauerāt Israheli- tę ad idola, vt patet Iudi. 2. scilicet, quod in diebus ve- niorum, qui vixerunt longo tempore post Iosue, non declinauit Israhel ad malum: deinde succitate sunt gē- res contra Israhelitas declinātes ad idolatriam, & pres- ferunt eos: suscitauit autem Deus hunc Othonielem in iudicem, & 40. annis iudicauit terram. Satis ergo erat iuuenis, quando pugnavit contra viros Dabir. De hoc Iudi. 3. c.

Othoniel iunior Caleb.

Deditque ei Axam filiam suam vxorem. Hoc enim promiserat Caleb, ideo compleuit, accepitque Othoniel Axam in coniugem, & dotem cum ea, scilicet partē terre de montana terra, quam tradiderat Iosue Caleb in possessionem.

Vtrum potuerit Othoniel accipere Axam filiam fratris sui in vxorem. Et an esset iste gradus prohibitus in veteri lege. Et an tunc vir, & vxor ad paria iudicarentur, quantum ad matrimoniale vinculum sicut nunc in nouo testamento. Et, quod maximum malum esset natura, & politica communitas vxorum. Quæst. VII.

SEd contra hoc aliquis dicit, quomodo potuit accipere Caleb filiam in vxorē Othoniel? Nā erat consobrinus eius, scilicet filiam fratris sui, sed iste gradus in lege vetitus erat Leui. 18. vbi ponuntur gradus illiciti ad cōtrahendū matrimonium,

& dicitur: Turpitudinem sororis patris tui non reuelabis, quia caro patris tui est: Turpitudinē sororis matris tuę non reuelabis, eo quod caro sit matris tuę. Si- cut ergo non licebat filio accipere in vxorem sororē patris sui, vel matris, ita non licebat alicui accipere fi- liam fratris sui in vxorem, vel filiam matris suę, quia erat idem gradus attinentię vtrobique: ideo Othoniel nō debuerat accipere Axam filiam fratris sui Caleb. Ad hoc respondent aliqui, quod Caleb non sponte egit hoc, sed a principio proposuit, quod si quis cape- ret Dabir, daret ei filiam suam in vxorem, quia non venerat ei in mente de Othoniele fratre suo, si autē de illo cogitasset, non proposuisset talia: postea autē cum Othoniel cepisset vrbe, erubuit Caleb, qui erat valde reuerendus vir, si non daret filiam suam Otho- nieli, sicut promiserat: ideo tradidit, quamquam vide- retur illicitum. Sic quoque fecit Ioseph Galaadites: nā cum iuit in bellum vouit, vt si Deus reduceret eum cum gaudio in domum suam, quidquid ei primo oc- curreret de domo sua immolaret, & occurrit vnica filia, quam postea (licet cum magno dolore) immo- lauit, vt patet Iudi. 11. Sed ista responsio nō satis vide- tur: nam cum cepit Othoniel vrbe Dabir, & vide- ret Caleb, quod erat ei danda filia sua in vxorem, si displiceret ei, quia erat illicitum, habebat legitimam excusationem, & pulchram ad non complendum, sci- licet, quod ipse non excogitasset de Othoniele, qui ad eum consanguinitate tam cōiunctus erat, & in gene- rali sermone non veniunt ea, quę quis non esset veri- similiter in specie concessurus, sed nō esset Caleb cō- cessurus determinate filiam suam Othonieli, si cum eo loqueretur de captione vrbis Dabir: ergo, quam- quam sic loqueretur, non erat obligatus ad dandum filiam suam Othonieli. Item non poterat Caleb per votum, vel promissionem suam obligare se contra id, quod lex simpliciter vetat, sed vetat talia cōtribernia, ideo etiam si specialiter promississet dare eam Otho- nieli non teneretur, & non solum non teneretur, sed etiam non esset sibi licitū facere, quia tunc esset fraus omnibus legibus, & enueraretur earum vigor, si quis per votum suum aut promissionē licitē posset facere contra legem, quod alias nequaquam facere potuisset, ideo nec obligatus fuit ad dandum, nec licuit ei dare illam. Nam si licuisset, dato, quod non esset obli- gatus, debuisset dare ad complendum promissa, sed neutrum erat. Cum ergo Caleb dederit filiam suam Othonieli habens excusationes legitimas, & necessa- rias, videtur, quod volens fecerit. Nec est simile de Ioseph Galaadite immolante filiam suam: nam iste non im- molauit propter verecundiam, quasi erubesceret nō complere promissa, quia nequaquā erat verecundū, cum omnibus notum esset, quod ipse nō aduertisset in generali sermone de filia sua vnica, sed de eo, quod immolabile esset, ideo licet non compleret non esset ei erubescendum, ita ipse dicit se fecisse per ignoran- tiam votum istud, & putabat se teneri voto, ideo, vt non infringeret religionem occidit illam. Sc patet Iu- di. 11. cum dicitur: Heu filia mi decepisti me, & ipsa decepta es, aperui enim os meū ad dominū, & aliud facere non potero. Et hoc non erat mirabile, quia in- ter Iudeos frequenter eueniebat, vt rari, vel quasi nul- li essent homines sapientes circa quęstiones legis, vt scirent iudicare ad quid homo teneretur, & sic cre- dendū est, quod nullus fuerit, qui potuerit declarare Ioseph, quod non teneretur ad votū emissum. Sic fuit tempore Machabeorum: erat enim vetitum sabbato quidquam operari, ideo crediderūt Iudei se non pos- se resistere pugnantibus cōtra eos diebus sabbatorū, vnde cum pugnaſſet cōtra eos Gentiles, nō se defen- derunt

H

I

K

Caleb vir iustus.

An Otho- niel esset consobri- nus Caleb & non fra- ter.

derunt munientes loca, nec saltem mittentes lapidē vnum in eos, sed permiserunt se occidi dicentes. Mo- riamur omnes in simplicitate nostra, testes sunt super nos cęlū, & terra, quod iniuste perditis nos 1. Macha- beo. 2. c. si autem illi sciuisſent licitum esse defendere se sabbathis restituisſent hostibus. Et postea adhuc alij Iudei nesciebant an liceret eis defendere se in sabbathis, sed quia viderūt, quod hoc modo cito dederēt omnes de terra, conuenerūt inter se, vt pugnantibus in diebus sabbathorum respōderent, vt eodem c. Nō ergo fuit simile de completionē voti Ioseph Galaadites & de completionē promissi Caleb dando filiā suam Othonieli. Item in hoc non excusatur Othoniel, sed Caleb quodam modo: nam sciebat Othoniel illicitū esse, quod acciperet filiam fratris sui in vxorem. Quā- quam ergo Caleb, quando proposuisset verba hæc in generali non considerasset de Othoniele fratre suo, tamen Othoniel sciebat, quod illicitum erat sibi acci- pere filiam fratris sui vxorē: cum ergo conaretur irri- pere primo vrbe, & percutere hostes, vt haberet Axā in vxorem deliberatē malū agebat, quod nequaquam est excusabile, & nō solū cum conatus est accipere vr- bem, vt haberet Axam (quia licet istud desiderium erat illicitum quantum ad aliquid, erat licitum quātū ad aliud) sed quando capta vrbe voluit accipere Axā in vxorem, & petijt, totaliter illicitum fuit: potuerat enim capta vrbe nō petere Axam in vxorem, vel gra- tis oblatam non recipere. Nam non obligabatur ipse ad recipiendum, vel petendum, si Caleb obligabatur ad dandum, si tenuisset promissum, quod ergo spon- te voluisset illicitum perpetrare, incōueniēs videtur. Item non est tale sentiendū, tam de Caleb, quam de Othoniele, quia Caleb erat vir iustus, cum Deus ei promississet dare montem Hebron, & scriptura de eo perhibeat testimonium, quod securus fuerit Deum supra 14. de Othoniele autē identidem est: erat enim vir bonus, quem Deus suscitauit Saluatorem Israhel, vt patet Iudi. 3. scilicet qui suscitauit eis Saluatorem, & liberauit eos, Othoniel videlicet filium Cenez fra- trem Caleb minorem, fuitque in eo spiritus domini, & iudicauit Israhel: si ergo illicitum fuisset, nō est cre- dendū, quod isti viri commississent, aut alter alterū committere permisisset. Quidam autem volētes tota liter saluare istam controuersiam dicit, quod Otho- niel non erat frater Caleb, sed consobrinus eius, scilicet filius fratris sui, scilicet Cenez, & tunc manifestū est, quod poterat accipere Axam filiam Caleb in vxorem, quia erant duo patruales, idest filij duorum fra- trum, qui erant fratres, & iste gradus non erat prohi- bitus lege moſayca. Et cum obijcitur, quod scriptura vocat Caleb fratrem Othonielis, respondent, quod illi, qui sunt de cognatione eadem, vocantur fratres, maxime, qui sibi attinent in gradu propinquo, scilicet consobrinus ad patrūm, vel auunculum, & sic voca- bantur Abraham, & Loth fratres Gene. 13. cum dixit Abraham ad Loth: Ne quęro rixa sit inter me, & te, pastores meos, & pastores tuos, fratres enim sumus. Constat tamen, quod Loth non erat frater Abrahę, sed erat Abraham patruus illius, quia Loth erat filius Aram fratris Abrahę Gene. 11. ita hic Othoniel voca- bitur frater Caleb, licet sit filius fratris sui, scilicet Ce- nez. Dicendum, quod ista respōsio satis tollebat om- nia inconuenientia, tamen non conuenienter dicitur, quod Othoniel nō sit frater Caleb. Nec potest respō- deri per similitudinē de Abraham, & Loth: aliud enim est, cum aliqui vocant se fratres, aliud autē cū scriptura perhibet testimonium de aliquibus, quod sint fratres: nam homines, qui non sunt fratres inter- dum vocant se fratres, quia se diligunt, vel ad captan- dam beneuolentiā, & sic cum Abraham vellet vita-

re iurgium inter se & Loth, vocauit eum fratrem ad magis captandum beneuolentiā. scriptura tamen non vitur talibus modis loquendi, cum ipsa ex se perhibet testimonium de aliquibus, quod sint fratres: similis modus patet de rege Tyri, qui vocauit fratrem suum regem Salomonem. 3. Regum 9. tamen manifestum est, quod nulla consanguinitate iungerentur, quia rex Hiram erat de Chananis. Sed adhuc dato, quod scri- ptura ex se ipsa, interdum sequēs modū loquendi vo- cet fratres eos, qui non sunt, tamen hic ponuntur ali- qua, ex quibus manifeste apparet, quod non sit talis modus, sed verē essent fratres Caleb, & Othoniel. Nā vbi cūq; agitur mētio de Caleb, & Othoniele, vocat̄ Othoniel frater minor, vel iunior Caleb: si tñ esset lar- gē vocatus frater, non ponerentur istę limitationes maior, & minor: ideo dicendū, quod vere erat Othoniel frater Caleb, & consequenter non poterit stare solu- tio posita. Nicolaus non curans an sint fratres, vel nō, dicit, quod satis stat cōueniēter, quod accepit Otho- niel filiam fratris sui in vxorem. Et quando arguitur, quod iste gradus erat prohibitus, respōdet falsum esse, nam vetabatur, quod quis acciperet amicam suā, idest sororem patris in vxorem, vel materteram, idest sororem matris, tamen non prohibebatur ē cōtrario, quod acciperet filiam fratris sui, vel sororis suę in vxorem. Et cum arguitur, quod isti in eodē gradu sibi at- tinent, respōdet hoc non obſtare propter duo.

Primo, quia illi gradus erant prohibiti propter re- uerentiam, ne quis tractaret eam, quam tractare non deberet irreuerenter. Discooperire autē turpitudinē est tractare maxime irreuerenter, ideo non conueni- bat hoc respectu superiorum, scilicet, quod quis acci- peret sororem patris sui, vel matris. Quod tamen ali- quis acciperet filiam fratris sui in vxorem non stabat eadem ratio, quia non tractabat eam irreuerenter, cū esset minor, vel descendens, & ad minores non est re- uerētia: licuit ergo accipere.

Secūda rō est, quia quamquam esset idem gradus, tamen non stabat eadem ratio, nam licet nunc secun- dum statutū noui testamenti vir, & vxor ad paria iudi- centur, quantum ad matrimoniale vinculum, tamen secundum vetus testamentum maior reputabatur vir, quia licebat alicui accipere plures vxores, nulli tamē femine licuit accipere saltem duos viros, ideo quam- quam non liceret alicui femine accipere filiū fratris sui, vel sororis suę in virum, tñ licuit alicui accipere filiam fratris sui, vel sororis suę in vxorem.

Sed istę respōsiones Nicolai non multum ſtant. Prima cū dicit, quod isti gradus erant prohibiti pro- pter irreuerentiā, ideo vbi nulla erat irreuerentia, quod liceret, falsum est: nam tūc solum verita fuisset copu- la virorum ad feminas, quę aliquo modo habent ad eos rationē superioris, vel directę, vel transuerſaliter, sed falsum est, quia maior est prohibitio virorum ad quosdam æquales, & ad quosdam inferiores: frater. n. & soror æquales sunt, & non debent sibi iniucem ali- quam reuerentiam, ergo liceret fratri accipere sororē in vxorem, quod est falsum.

Etiam prohibitum est, ne quis accedat ad filiam suam, vel neptem, & tamen sunt inferiores, ad quas nulla est reuerentia. Etiam vetitum est, ne quis cogno- ſcat carnaliter nurum suam, aut vxorem fratris sui, & sic de multis aliis, omnes tamen ista, aut æquales, aut minores sunt: ergo non erat causa prohibitionis irre- uerentia, sed nature sacra colligatio, & verecundia at- que iura propinquitatis magne. Sic videtur exprimi. Leui. 18. scilicet. Omnis homo ad proximam languis- nis sui non accedet.

Item quando in eodē capitulo exprimitur de qua- libet copula illicita causa, non ponitur irreuerentia pro

pro causa, sed identitas magna sanguinis, vt cum dicitur: Non reueles turpitudinem talis, vel talis, quia turpitudine tua est, vel turpitudine patris tui, aut matris tuę: aut turpitudine fratris: ad seipsum autem non tenetur aliqua tenerentia, & tamen aliqui complexus erant vetiti, quia in illis disceperet quis turpitudinē suā, sed siue cognoscat aliquis sororem patris, vel matris, siue aliquis cognoscat filiam fratris sui equaliter reuelat turpitudinem sanguinis sui, cum equaliter ad se isti pertineant, scilicet in eodem gradu, ergo equaliter erit prohibitum vtrunque, & in hoc non est ratio vlla dubitandi. Secunda ratio Nicolai non facit multum ad propositum, & etiā presupponit falsum. Primum patet: nam ex hoc, quod non licebat viro, & vxori equalia in veteri testamento, nō liceret alicui femine accipere in virum filium fratris sui, vel sororis suę, q̄ expressē vetitum erat. Ita non liceret alicui femine accipere in virū patrum suum, vel auunculum, scilicet fratrem patris sui, vel matris suę, sed Othoniel erat paterus Axi filie Caleb, ergo non licebat ei accipere Othonielem in virum.

Si autem dicas, quod Othoniel accipiebat Axam, & licebat ei, licet nō liceret Axi accipere Othonielem: non stat, quia matrimonium inducit relationem, & licet Othoniel accipiebat Axā in vxorem, ita accipiebat Axa Othonielem in virum, ideo si vni licet, & alteri, aut si vni non licet, neutri licebit. Et si respōdeas, quod Axa non accipiebat Othonielem, quia non petebat eum in virum, quia hoc nō licebat ei, sed Othoniel accipiebat Axam, quia petebat eam, & hoc licebat Othonieli, quia erat vir: nō stat hoc. Nam isto modo tolleretur prohibitio a Deo imposta Leui. 18. quia quamquam non liceat alicui femine accipere in virū filium fratris sui, vel sororis suę: tamen licebit viro petere in vxorē sororem patris sui, vel matris, quia licet viro, quod non licet vxori, sed ista nō stat: nam in hoc includit contradiccionem, quod liceat viro accipere aliquam in conjugem, & quod non liceat femine accipere illum in virum, quia tunc cum ex parte vxoris non sit licitum contrahere, non contrahetur, aut si contractum fuerit dirimetur tāquam illicitum continentium: ergo necesse est equa esse iura viro, & femine quantum ad posse contrahere. Item cum dicitur, quod in veteri testamento non licebant equalia viro, & vxori: nihil ad propositum, quia hoc intelligitur de viro & vxore, postquā sunt vir, & vxor post contractū matrimonij, sed antequam contraxerint, cum nō sint alligati, nihil magis licet viro, quam femine, quia ab alterutro absoluti sunt, sed in contrahendo est sic. ergo non magis licebat alicui accipere filiam fratris sui, vel sororis, quam aliquis acciperet sororem patris, vel matris: secus autem si iam contraxissent: nam tunc verum est, quod non liceret eis equalia. Item falsum supponit, cum dicit, quod licebat viris in veteri testamento accipere plures vxores: tamen nulli femine licuit accipere plures viros, in quo innuit, quod ista erat libertas quedam data viris in federe matrimoniali, sed falsum est, quia hoc non fit tanquam vni tribuatur plus iuris, quam alteri, sed quia repugnat intentioni nature, & honestati humane, & toti nobilitati politice. Si enim plures viros aliqua femina haberet, fortē gignere nō posset. Quod apparet in prostituta publicē in lupanari: intentio tamen matrimonij est ad prolem. Item essent proles incerte, & omnes degeneres tanquam vltimo concepti: nemo etiā bona sua posteris suis relinquere certus esset. Etiam homines parū, aut nihil propter cognationem se diligerent, quia dilectio est, cum quis aliquem cognoscit patrem, aut pater cognoscit filium, sed tunc vtrunque esset incognitum: ergo nihil magis diligeret pater filios, quam

extraneos, quo nihil deterius: vnde in vrbibus nullus amor foret, nec in toto genere humano ex identitate cognationis. Nihil ergo ferē est, quod tantum nature, & omni bono repugnet quantum comunitas vxorū, aut, quod vni femine plures viros accipere liceret. Dato autem, quod vnus vir accipiat plures vxores, nullum horum inconuenientium sequetur, ideo quamquam iura diuina, vel humana concedere voluissent equalia feminis, & viris, vel maiora vxoribus, quam viris, nequaquam tamen concessissent alicui femine, quod posset accipere plures viros. De his non oportet in presenti speculari: diximus enim de his diffuse in quodam tractatu nostro manuali de platonica, & socratica politia, & an conueniret politię vxorum comunitas. Eadem enim damna sequuntur profus, etiā si nō sint omnes vxores communes, si liceret alicui accipere plures viros. Non ergo datum est in lege veteri viris super feminas hoc libertatis, vt possent plures vxores accipere, & femina non posset accipere plures viros, sed ista a iure naturali proueniunt, cui repugnat comunitas quacunque vxorum, & tamen non repugnat simultanea bigamia, aut trigamia, aut in quocunque numero: Licebat tamen aliquid viris in veteri testamento super feminas, quia poterant viri repudiare feminas, siue cum causa siue sine causa: femine tamen non poterant repudiare viros aliquo horū modorum, & sic rationes iste non multum agunt.

Ideo respondendum videtur, quod istud matrimonium secundum se illicitum erat, tamen ex dispensatione ad aliquid bonum factum est, & licet non appareat illa dispensatio credendum est, quod fuerit: iste enim est modus communis in sacra Scriptura, quia viri sancti, & magne auctoritatis faciebant interdum quedam, que erant directē contra precepta legis, & tūq̄ ipsi faciebant, totus populus credebat bene facta esse, quia existimabat, quod Deo iubente illa facerent, & qui postea legebant factum, hoc modo interpretabatur. Sic enim Deus iusserat, vt nemo immolaret nisi in altari suo in loco vbi inuocaretur nomen eius, vt patet Exo. 20. & Deutero. 12. et si quis alibi immolare vellet, reus mortis erat, ac si hominē occidisset Leui. 17. c. Elias tamen constituit altare in monte Carmelo. 3. Regum 18. & non apparet, quod Deus iusserit: creditur tamen esse per dispensationem, & incitationem Dei, quia confirmatum est opus eius miraculo, cum Deus miserit ignem de celo super sacrificium Elię, vt patet eodem c. Dauid quoque constituit altare in area Areunam Iebusei extra sanctuarium. 2. Regum 24. sed illud Deo iubente per prophetam Gad factum est Samuel quoque in multis locis immolauit: nam legitur immolasse in Masphat. 1. Regum 7. immolabat quoque in Ramatha vrbis sue vbi edificauit altare. 1. Regum 8. immolauit quoque in vrbis Bethlehemi. Patet mandatum domini preallegato capitulo, de alijs autem nequaquam, sed creditur per dispensationem factum, quia isti erant viri prophete, & creduntur fecisse iussu Dei. Ita conformiter de Caleb, & Othoniele credendum est: isti enim erant viri sancti, vt patet precedenti capitulo de Caleb, cum scriptura laudet eum, & ipsemet Deus perhibet testimoniū, quod secutus fuerit ipsum, & in catalogo patrum sanctorum veteris legis positus est, vt patet Ecclesia. 46. capitulo. De Othoniele patet, cum in eum venerit spiritus domini, & fecerit eum liberatorem, & saluatorem Israel. quod ergo in alijs non liquisset, his licuit: nec videtur alius modus conueniens respondendi.

Doct. vera responsio.

An ex promissione, quam fecit Caleb de dando Axam in vxorem victori Dabir, obligata esset Axa ad accipiendum illum in virum. Quæst. VIIII.

Quæret, nunc aliquis an ex promissione, quam fecit Caleb, si qui percussisset Cariathsepher dabo ei Axam filiam meam, tenere tur Axa suscipere in virum eum, qui cepisset Cariathsepher. Respondendum est, q̄ ex hac promissione non tenebatur Axa ad contrahendum matrimonium cum aliquo, ideo licet Othonieli, vel alijs alius cepisset vrbem Dabir, non tenebatur Axa eum suscipere in virum. Nam matrimonia spontanea esse debent: si tamen fuisset Axa obligata ad contrahendum cum capiente vrbem Dabir ex promissione patris sui Caleb, fierent matrimonia inuita, ideo cum data fuisset Axa in vxorem Othonieli capienti vrbem Dabir, credendum est, quod ipsa sponte consenserit tradi ei in vxorem, vt complaceret patri. De Caleb etiā dicendum est, q̄ ex promissione sua non fuit obligatus simpliciter ad dandam filiam suam in vxorem, quia si ipsa non vellet, nō poterat eam alicui inuitam tradere, sed obligabatur facere quantum posset, persuadendo, vt filia sua acciperet in virum capientem vrbem Dabir: hoc autem citra penarum infictionem, & minas qualecunque. Nam tunc esset hoc cogere: & hoc nō debebat interuenire in contrahendo matrimonium. Et dato q̄ pater sciret filiam consenturam, si ei quidquam comminaretur, non tenebatur saltem leuiter comminari, & si cepisset Othoniel vrbem Dabir, postea verō Axa nollet in eum consentire, vt in virum, non teneretur Caleb reus promissionis si suaderet filie quantum fas erat, vt acciperet illum in virum: nam dato quod antequā Caleb ista vrbem proposuisset peti uisset a filia sua, an vellet accipere in virum capientem vrbem Dabir, & ipsa consentiret, & postea capta vrbe, non consentiret in capientem, non tenebatur accipere illum in virum, quia semper habebat libertatē mutandi propositum, donec esset alligata vinculo matrimonij: Caleb autem, qui ista promissit putauit securū sibi esse posse cōplere, quod dixerat, & hoc quia puella tempore illo, sicut & nunc vt in plurimum, non accipiunt in viros, nisi eos, quos patres eis dederint, nec alios petunt, ita confusus est Caleb de filia sua, q̄ nullū alium vellet, nisi quem ipse daret, & quem ipse daret puella sponte susciperet, potissime si puella erat bonæ indolis, subdita voluntati patris, & hoc Caleb experimento nouisset. Qui cum pergeret simul. Iste est quidam casus incidens aliquo modo dependens ex contractu matrimonij supra posito. Acceperat enim Othoniel Axam in vxorem, Caleb autem dederat ei in dorem aliquam terram arētem, ideo vir eius suasisit illi, vt a patre peteret agrum alium, & ipsa petijt atq; collatus est: & dicit, q̄ pergebāt simul. Refertur ad omnes tres, scilicet Caleb Othonielem, & Axam, & tunc fuit opportunitas petendi agrum. *Suasus est a viro, vt peteret a patre agrum.* Othoniel tacite locutus est Axi vxori suę, q̄ peteret agrum a patre, & hoc est suadere, id est ad sortem suā trahere, quod est opus rhetorici, scilicet verbis compositis alios ad id, quod ipse vult perducere, & quia consensit Axa dicitur persuasa a viro. Sciendum q̄ Othoniel solum suasisit vxori petere agrum a patre, quia forte paruum ei sortem dederat: Axa autē vt conuenientius suaderet patri exornauit propositionem suam dicens, terram australem & arētem dedisti mihi, da & irriguam aquis. In hebreo habetur. *Qua cum pergeret incitauit eum.* Id est, q̄ Axa incitauit virum suum Othoniel ad petendum, & vtrunq; esse potest, q̄ primo Axa virum suum sollicitaret ad petendum agrum, sed Othoniel non cōsentiens incitauit eam, vt peteret, & conuenientius erat Alph. T. ost. super Iosue. Pars II.

q̄ ipsa peteret quā vir, cum pater facilius filia cōsenseret, & tūc suasa est Axa, vt peteret. Litera autem nostra posuit, q̄ vir sollicitasset Axam, quia manifestum est, q̄ sollicitauerit etiam p̄m sensum literę Hebraicę, cum ipsa ad vltimum petierit, quia tū interdum litera Hebraica nimis barbarica est, secutus fuit translator sensum, quem litera facere intendebat: & nō illum, quem in superficie facit. *Suspirauitque, vt sedebat in asino.* Id est Axa sedebat in asino, quia pergebāt in itinere, & tunc suspirauit. Magna. n. est astutia mulierum, & eis oēs exprimere affectus, & fingere vultum ī promptū est: hic autem Axa rhetorice vsa coloribus premisit omnia, que negotium prius ad suasionē recipere poterat: solum enim vir suus suaserat petere agrum, quia tū petitio simplex nihil suadet, posuit fundamenta suasionis, tam in re quā in verbis: in re autem, quia antequam quidquam peteret suspirauit, monstrans veritatem desiderij: in voce vero, quia preposuit terrā australem, & arētem &c. Suspirium Axi fuit ad duo. Primo ad excitandum patrem ad loquendum, erubescere forte Axa incipere petere, ideo voluit, vt pater prius loqueretur, & sic ipsa magis suasionem loquēdi haberet, & sic factum est, quia suspirante ipsa, pater dixit quid habes, & tunc ipsa dixit: Da mihi benedictionem &c. si autē non suspirasset, nō haberet aliquid per quod patrem prius ad loquendum excitaret. Secundum fuit suspirium ad maiorem suasionem: nam vt in plurimū magis mouent res q̄ verba, vt patet 10. Ethic. circa principium. licet verba superaddita rebus nō me diocritē efficaciam habeāt: vnde vna de partibus rhetorice consistit in prolatione, prolatio autē consistit in habitudine vultus, & grauitate oculorum: ideo eadē verba ab alio, & alio dicta magis, vel minus mouēt. Et sic Eschines cum esset exul apud Rhodum insulam, qui egregius orator erat, legeretur que coram eo cunctis astantibus mirantibus, atque laudantibus Demosthenis oratio ait, quid si audissetis ipsam bestiam sua verba resonantem? quasi dicat: differentior esset suasio. De hoc Hieronymus in Epistola ad Paulinum. cap. 2. nec solum ad suasionem gestus, qui cum prolatione est, multum agit, sed etiam quedam alia demonstratio passionum in exterioribus sine sermone, vt si quis miserum se ponat, quod habitudo eius eum sine verbis miserum prodat, alioquin parū efficax esset persuasio, & sic cum quis iniuriam passus Demosthenem suo tē pore opinatissimo oratorē rogasset, vt causam eius judicialiter peroraret, negauit eum iniuriam passum, quia hoc placido vultu, & quasi nihil passus petijisset. cum autem ille ē contrario crebro assereret se iniuriā pertulisse, nec adhuc crederet Demosthenes, i lachrymis motus est, quod infelicitati suę noua adderetur angustia: scilicet ei orator non consentiret, quod videns Demosthenes, nūc inquit, credo quod iniuriam pertulisti, atque eius causam perorandam suscepit. Ita de Axa filia Caleb si peteret terram sibi dari, quia erat terra sua Australis, & arēns, & non monstraret ex habitu quod angustiaretur, quia talem terram suscipisset, parum moueretur pater, ideo affectus intus fortassis vberiores, quā essent suspirio prodidit. quo commotus pater, quod peterat concessit. *Cui Caleb.* Non respondit vir eius ad suspirium permittens, vt responderet pater, quia sciebat, quod Axa peteret vellet agrū a patre, & si ipse loqueretur tolleretur occasio loquēdi Caleb, ex quo perturbaretur suasio Axi.

Mulierum magna astutia.

Prolatio magna habet efficaciam in persuadendo.

Quid inquit habes? Suspiria affectuum interiorum signatiua sunt, nisi falsa sint, ideo pater putauit quidquam pati filiam, & ob hoc petijt quid haberet. *At illa.* Id est, & illa respondit. Iam enim captauerat occasionem liberius, & sine rubore loquendi ab alio concitata, ideo subiunxit. *Da mihi benedictionem.* N. Semper.

Benedictio augmentum irriguat.

Semper signat benedictio augmentum, maledictio autem diminutionem, vel penuriam, aut auaritiam. Sic patet Deuteronom. 28. ca. vbi ponitur benedictio in filiis, in agris, in terra nascentibus, diuitijs, & honore: & rursus ex contraria causa ponitur maledictio in his: & tamen non potest ibi signare maledictio, nisi diminutionem in omnibus rebus. Benedictio autem augmentum, sic quoque Malachia 3. c. in decimis, & primitijs vos maledicti estis, id est vos diminuiti in rebus vestris propter decimas, & primitias, scilicet, quia non soluitis eas qualiter oportet. Euidetius autem patet secunda ad Corinth. 9. cap. cum dicitur: Estimati fratres rogare, ut veniant ad vos, & preparent reprobam benedictionem, hanc paratam esse sic quasi benedictionem, & non quasi auaritiam: vbi ponitur auaritia, & benedictionem opposita, sed auaritia signat diminutionem: ergo benedictio signat multiplicationem vel augmentum. Et iterum ibidem, qui parce seminat, parce metet, qui in benedictionibus seminat, de benedictionibus & metet. vbi opponitur seminare in auaritia, vel benedictione: sed seminare parce est pauca seminare in abundantia magna, & ita Aza petens benedictionem a patre, petebat ab eo, quod aliquid ei concederetur. Erat autem iste modus petendi, sicut nunc aliqui petunt ab alijs aliquid in vniuersali, ut promittant, & postea particulariter determinat quid sit illud.

Terram australem, & arenam dedisti mihi. Ista proposuit Aza ad exornandum, & fulciendum petitionem suam: nam si simpliciter dixisset, pater da mihi agrum vnum, sicut suaserat vir eius Othoniel, non videretur petitio sua habere aliquam causam: vnde fortassis admitti non deberet, sed extrimaretur, quod Aza petebat ex cupiditate maxima, quia non erat satisabilis quocumque dato. Expressit ergo, scilicet terram australem, & arenam, quasi dicat, ista terra non est utilis ad fruges, vel arbores propter magnam aquarum penuriam, ideo da mihi in superaliam irriguam.

Non est intelligendum, quod terra, quam dedisset Caleb esset totaliter arens, quia tunc non dedisset eam solum, quia dando illam nihil dabat, sed erat arens, id est non sufficiens in aquis, quia indigebat terra illa irrigatione ad aliquid. Vocatur hic terra australis, id est, sic ca secundum conditionem austru venti, vel terrae australis. Non est sensus, quod propter esse nimis australem terra ista erat sine aquis, quia magis ad austrum erant alie terre irrigue, ut patet ex concessione Caleb, scilicet dedit ei irriguum superius, & irriguum inferius: ergo necesse erat, quod alterum istorum irriguorum esset magis australe, quam terra data prius Aze, quia ex illo signatur, quod ista duo irrigua erant coniuncta terre date illi, cum vnum vocetur superius, & aliud inferius: & tunc si erat terra ista ad faciem australem, necesse erat, quod irriguum inferius esset magis australe, si vero erat posita contra Aquilonem, necesse erat irriguum superius esse magis australe, quam possessio prius data Aze. Item non est sensus, quod ista terra erat australis, id est disposita contra austrum, & ob hoc erat arens, immo e contrario accidit, quia ventus australis est magis nimbofus, quam quicumque alius: & sic ponit Ouidius huic vento, quasi proprium connotatum esse pluuiosum, cum ait:

Pluuique madescit ab Austro.

1. Metamor. vocat pluuium, id est pluuiosum. Aquilo autem non est pluuiosus: immo pluuias tollit, & inde nomen accepit Aquilo, quasi aquas ligans, ideo propter esse australem terram hanc non erat arens. Item cum necesse sit vnum de istis duobus irriguis esse magis australe quam ista possessio data Aze a principio, ut supra probatum, manifestum est, quod non erat arens

propter esse australem, quia alia australior erat irrigua: sed est sensus, quod dederat sibi terram australem, id est de conditione terre australem, vel meridianam: terra autem ad meridiem declinando versus equinoctialē, & per totam Aethiopiā, & Libyam est totaliter deficiens humore, & pluuię sunt rarissimę: ita quod maxima pars terrę soluta est in viuas arenas, ita suo modo terra, quam dederat Caleb filię sue Aze erat Australis, id est arens de conditione terre meridianę, quod expressit in sequenti connotato, scilicet, & arenam. Aliqui volunt, quod vocetur australis, quia perflatur australi vento. Et quando obijcitur, quod iste pluuiosus est, respondent, quod licet in quibusdam terris sit pluuiosus, in alijs tamen est siccus, & calidus: & sic erat in terra illa. Rūdetur, quod hoc etiam non fiat, nam tunc terra coniuncta, quę perflatur Austro essent arētes, sicut illa, quę data fuerat Aze: sed falsum est, quia superius, & inferius data est ei terra non arens.

Item nihil ista agunt ad intentionem Aze, quia ipsa non vocauit terram sibi datam australem, & arenam quasi esset terra paucarum pluuiarū, sed quia erat terra, in qua non erant fontes, aut flumina irrigantia, quod patet ex adiuncto. Dixit enim, Da & irriguam aquis. sed irrigua non dicitur a pluuiis, quę cadunt, sed ab aquis irrigantibus, & in terra natis: ideo tenendum est, quod dixi. Da & irriguam aquis. Et da mihi terram, quę rigetur aquis. Non petijt Aza, quod tolleretur terra sibi data, & alia irrigua daret, sed quod adderetur alia, quia hoc suaserat vir eius, quod peteret agrum a patre, sic autem consecuta est, quod volebat: & dicit terra irrigua aq̄s, in qua fontes erumpunt, quę deriuati per alueos terram humectant. Vel quod in ea torrentes, aut flumina sint, & bonitate terre huius irrigue suppleret defectus terre arētis prius date. Dedit itaq; ei Caleb. Vidit, quod iustum petijisset, id concessit terram irriguam aquis. Irriguum superius, & irriguum inferius. I. illa terra erat arens, & habebat alias terras coniunctas irriguas. Tradidit autem ipsi Caleb terram irriguam ex vtraque parte, & hoc vocat irriguum superius & inferius. Et vocant inferius & superius respectu terrę, quę prius data fuerat Aze, quia vnum irriguū fuit ei datum a parte aquilonari illius terre, & illud vocabat irriguū superius, quia terra aquilonaris dicitur superior terra in meridiana, quia versus illuc inclinant aque: irriguum a parte meridiana vocabat irriguū inferius. Poterat autem aliter intelligi, scilicet possessio tradita Aze esset quasi in descensu alicuius terre, & super illam erat alia terra irrigua, & vocat irriguū inferius. Sed primus modus conuenientior est.

Hęc est possessio tribus filiorum Iuda per cognationes suas. Erantque ciuitates ab extremis partibus filiorum Iuda, iuxta terminos Edom a Meridie, Cabseel, & Eder, & Iagur, & Cina, & Dimona, & Adada, & Cades, & Afor, & Iethnan, Ziph, & Telem, & Baloth, Afor, Noba, & Carioth, Hefron, hęc est Afor Amam, Sama, & Moloda, & Afergadda, & Hassemo, & Bethpheloth, & Aferual, & Bersabee, et Baziothia, et Baala, & Lim Efem, et Eltholad, et Cefil, et Harma, et Siceleg, et Medemena, et Sefenna, Lebaoth, et Selim, et Ahen, et Remo. Oēs ciuitates 29. et villę earum. In campestribus vero Estaol, et Sarea, et Afena, et Zanoë, et Engannaim, et Taphua, et Enaim, et Ierimoth, et Adulā Socho,

Terra australis arens

cho, & Azecha, & Saraim, & Adithaim, & Gedera, & Gederotai: vrbes quatuordecim, & villę earum. Sanan, & Hadassa, & Magdalgad, Delean, & Masepha, & Iethel, Lachis, & Baschar, & Eglon, Cebbon, & Leheman, & Cethlis, & Gideroth, & Berthadagon, & Naama, & Maceda; ciuitates sexdecim, & villę earum. Labana, & Hether, & Asfan, Iepthha, & Esna, & Nesib, & Ceila, & Achzib, & Marefa, ciuitates nouem, & villę earum. Accaron cum vicis, & villulis suis. Ab Accaron vsque ad mare omnia, quę vergunt ad Azotum, & viculos eius. Azotus cum vicis, & villulis suis. Gaza cum vicis, & villulis suis, vsque ad torrentem Aegypti, & mare magnum terminus eius. Et in monte Samir, & Iether, & Socoth, & Danna, & Cariathenna, hęc est Dabir: Anab, & Istemo, & Anim, Gofen, & Olon, & Gilo: ciuitates vndecim, & villę earum. Arab, & Rumma, & Esaan, & Ianum, & Bethafua, & Apheca, Athmata, & Cariatharbe: hęc est Hebron, & Sior, ciuitates nouem, & villę earum. Maon, & Charmel, & Ziph, & Lota, Iezrael, & Iucadam, & Zanoë, Accaim, Gabaa, & Thanna: ciuitates decem, & villę earum. Alul, & Bessur, & Zedor, Mareth, & Bethanoth, & Heltecon: ciuitates sex, & villę earum. Cariathbaal, hęc est Cariathiarim vrbs syluarum, & Arebba: ciuitates duę, & villę earum. In deserto Betharaba, Meddin, & Sachacha, & Nebfan, & ciuites Salis, & Engaddi, ciuitates sex & villę earum. Iebusæum autem habitatorem Ierusalem non potuerunt filij Iuda delere, habitauitque Iebusæus cum filijs Iuda in Ierusalem vsque in præsentem diem.

Numeratio ciuitatum atriētium ad tribum Iuda.

Hęc est possessio tribus filiorum Iuda. Hic ponitur tertium in quo nominantur ciuitates pertinentes ad istam tribum: nā supra descripti sunt termini, intra quos clauderetur tota possessio filiorum Iuda, hic in speciali enarrantur ciuitates, quę erant in sorte illa, & sic fit in alijs tribubus, licet in quibusdam non ponitur numerus ciuitatum, sed describuntur termini, ut patet de sorte filiorum Ephraim seq. c. & de sorte dimidia tribus Manasse. j. 17. c. Ista litera potest legi cum superiori, & erit Epilogus, nam licet in fine terminorum totius terrę dictum fuisset supra: Hi sunt termini filiorum Iuda per circuitum in cognationibus suis, quia tamen interpositum fuit de vrbe Hebron & Dabir: repetitur hic Epilogus, scilicet Hęc est possessio filiorum tribus Iuda. Id est, terra, quę clauditur inter terminos s. enarratos est, quę possedit tribus Iuda. Si autem referatur ad literam sequentem, est quasi titulus, in quo demonstratur in generali, quod immediate particulariter designatur, & Alph. Toft. super Iosue. Pars II.

est sensus: iste vrbes, quarum nomina sequuntur in litera est possessio filiorum Iuda. Per cognationes suas. Id est erant diuise per cognationes & familias, quia cuilibet familię dabatur certę ciuitates, & sicut hereditas, quę semel erat vnus tribus, nunquam erat alterius tribus venditione, aut prescriptione, donatione, vel alio titulo, ita & ciuitates, & territoria, quę semel pertinebant ad familiam vnus tribus, nunquam poterant pertinere ad aliam familiam eiusdem tribus, etiam si omnes de illa familia morentur vnico superstite. sic quoque erat de minoribus cognationibus, quę vocantur domus: nam etiam iste habebat distinctas portiones, quas semper retinebant, etiam si minuerentur, vel auerentur in multitudo. Erantque ciuitates ab extremis partibus. Hic computantur ciuitates fortis Iuda. Et considerandum, quod ista fors fuit maior omnibus alijs, quod patet numerando ciuitates aliarum sortium infra 18. & 19. cap. & fuit primo facta quā ceterę, nam ista tribus primo petijt sortem quā ceterę, ut supra probatum fuit, & data fuit sibi tota terra hęc. Deinde tribus Ephraim, & dimidia tribus Manasse petierunt, quouique Iosue monuit, ut peterent, ut patet infra 18. & quia ista fors fuit valde magna, postea, cum completa est diuisio totius terrę Chanaan, fuit diuisa in duas sortes, scilicet, quod Simeon, quę erat parua tribus, suscepta est inter latitudinem sortis Iudę, & suscepit ciuitates de his, quę nominantur hic, ut patet infra 19. & apparet magis, quia ciuitates omnes, quę habentur infra 19. in sorte Simeon, nominantur hic.

Cum terra Chanaan fuerit diuisa sorte, quomodo erratum est, cum sortes per Deum operabantur. Et qui fuerit modus ponendi sortes secundum tribus Israēl.

Quest. IX.

SEd quæret aliquis cum terra tota fuerit diuisa sorte, & sortes operabantur per Deum, quomodo erratum est, ut primo daretur tota terra istarum vrbiū Iudę: deinde quædam pars magna eius data fuerit tribui Simeon.

Aliquis forte dicit, quod ista diuisio fuit facta ab hominibus, scilicet Eleazar, & Iosue, & duodecim viris de duodecim tribubus, ut patet Numeri 34. & poterant errare, ideo putantes, quod proportionaliter corresponderet cuilibet alteri tribui de residua terra, dederit hęc portionem filijs Iudę: postea autem inuenit, quod non corresponderet alijs sic proportionaliter, acceperunt de sorte Iudę portionem quandam pro tribu Simeon.

Sed tunc instabitur, quod ista diuisio facta est per sortem, cum Deus iusserit Numeri 26. quod omnia sorte diuiderentur, & isti non præterissent domini iussio nem, fors autem non erraret, quia a Deo, nam sortes in sinum mittuntur, sed a domino temperantur.

Respondebit aliquis, quod fors non errauit quantum ad id, quod Deus volebat, quia sic euenit qualiter Deus voluit, sed ipse permisit, vel fecit venire hęc errorem, quia ipse non operabatur specialiter in his sortibus, ita ut per sortem monstraret cui tribui quam sortem euenire vellet, sed sicut in alijs communibus sortibus diuisorij, quibus quotidie homines vtuntur, per quas non plene manifeste monstratur nobis, quid Deus velit, & sic potuit accidere error per sortem, & postea correctus est iste error.

Sed non potest hoc stare, quia Deus iussit istas sortes poni, & multum eas commendauit Numer. 26. & 34. capitu. si tamen nullius essent utilitatis, sicut sortes communes diuisoriarum, non iussisset illas poni, sed iussit quia intēdebat per hoc declarare quam partem terrę vellet vni tribui prouenire, & quam alteri: potissimum, N 2 quia

quia ista sortes ponebantur cum magna solennitate coram domino in Sanctuario, ut patet infra 18. sicut posuerunt Apostoli sortem super Barnabam, & Matthiam: Actu 1. ergo ad inuocationem totius populi, ut per illas sortes, quam parte terra, cui tribui prouenire vellet demonstraret, nunquam ista fors erraret.

Respondendum est, quod fors posita est cum primo data fuit ista terra filiis Iuda, & postea posita est fors cum quadam pars huius terre data est tribui Simeon: tamen non errauit fors, sed semper a Deo directa est. Fuit autem modus huius, quia Deus iussit, ut diuisores terre darent maiorem partem terre maiori tribui, & maiori familiae maiorem portionem, & tamen quod omnia forte diuiderentur, Numeri 26. ad hoc autem faciebant tot partes terra: quot erant tribus, quibus danda erant portiones, & ista partes habebant se proportionaliter ad multitudinem, vel paucitatem virorum in qualibet tribu, si vna tribus erat dupla ad aliam, faciebant vnam sortem duplam ad aliam, & sic secundum proportionem tribuum inter se erat proportio sortium ad inuicem, tanquam non essent dande per sortes, sed arbitrio diuidentium: postea autem ponebantur sortes & exibant sortes, sicut destinauerunt diuisores: de quo magis infra 18. dicitur. Cum autem tribus Iuda suscepit hereditatem nulla alia tribus petebat, ideo diuisores considerauerunt tantum de terra quantum intelligebant conuenire tribui Iuda: proportionaliter ad alias tribus, & quia nulla tribus equalis erat ei in magnitudine accepit magnam terram. Patet hoc ex computationibus duabus, quarum vna facta est in anno 2. ab exitu de Aegypto in monte Sinai, ubi fuerunt in hac tribu septuaginta quatuor millia sexcenti, nulla autem alia tribus accessit ad illum numerum, & quaedam non accedebant ad medietatem, ut patet Numeri 1. Identidem in secunda numeratione anno quadragesimo ab exitu de Aegypto fuerunt in tribu Iuda septuaginta millia quingenti, & ad hunc numerum nulla tribus etiam tunc accessit, & quaedam non accesserunt ad medietatem: Numeri 20. & postea in terra Chanaan etiam fuit semper maior tribus Iuda alijs tribubus, ita ut interdum plusquam duae vel tres tribus haberet. Patet in computatione, quam fecit Ioab iussu Dauid, in qua detoro Israel, scilicet, duodecim tribubus inuenta sunt octingenta millia virorum fortium, & de solo Iuda inuenta sunt quingenta millia virorum 2. Regum 24. c. ob hoc dederunt diuisores hanc magnam portionem pro tribu Iuda, non quidem quod dedissent, quia expectabant sortem, sed quia ipsi in corde suo separabant eam pro Iuda, & in hoc errauerunt non potentes iudicare, an proportionaliter se haberet tota terra residua ad residuas tribus, sicut illa, quae separabatur pro tribu Iuda ad ipsam tribum.

Causa autem erroris horum fuit, quia non considerauerunt residuum terram describentes eam, & putauerunt maiorem esse: data autem sorte Iudae, & Ephraim, & Manasse miserunt ad describendam totam terram, ut patet infra 18. capi. & tunc inuentus est prior error, & in sorte Iudae assignata fuit portio tribui Simeon, quia partem illam receperat Iudas super proportionem aliarum tribuum ad suas sortes.

Quo fors non errauit in terra diuisa pro tribu Iuda.

De sorte autem quomodo non errauerit dicitur est, fuit autem modus, quod separata illa terra, quam putabant diuisores conuenire tribui Iuda: proportionaliter ad alias tribus, posita sunt sortes decem, quia tot erant tribus, quibus diuidenda erat terra Chanaan trans Iordanem, computando dimidiam tribum Manasse pro vna tribu, quia vna fors fuit ei data, & per hoc videri debebat, cui tribui Deus dari vellet hanc terram, & tunc exiit fors Iudae Deo dirigente illam, & prouenit ei terra ista.

Sed tunc dices, quod fors errauerit, quia non determinauit, quod prouideretur erat huic tribui, cum postea diuisa fuerit ista portio in duas.

Respondendum est, quod ista fors non errauit, vel si hoc voces errare, quia non totum prouenit tribui Iudae, quod nunc segregatum pro ea erat, respondebitur, quod necessesse erat hunc errorem accidere, quia quomodocumque fors illa determinaret, necessesse erat esse errorem, quia facta sic portione terre, & positis decem fortibus ad videndum quae earum exiret, aut exiret fors Iudae, aut alius cuius aliarum tribuum. Si fors Iudae erat error, quia non tanta terra ei prouentura erat quanta ei nunc proueniebat: si autem exiisset fors alicuius aliarum tribuum, esset necessario maior error, quia quaelibet alia tribus erat minor Iudae tribu: ideo si ista portio terre erat magna respectu tribus Iudae: proportionaliter ad alias tribus, a fortiori esset magna pro quacumque alia tribu: ideo nulli tribui poterat prouenire, quin postea diuideretur in duas portiones, aut plures: nulli autem tribui magis conueniebat quam tribui Iudae, quae erat maior ceteris, ideo prouenit ei, nec fuit error vllus sortis, cum esset impossibile aliter accidere bene. Error autem fuit diuidentium terram, quia non proportionaliter assignauerunt pro tribu Iuda, & ceteris tribubus. Sed postea error iste correctus est, cum ipsi diuisores videntes terram residuam non sufficere proportionaliter alijs tribubus, deciderunt de sorte Iudae quantum posset sufficere tribui Simeon, quae parua erat, & tunc fors prouenit ei, & fors emendauit errorem diuisorum.

Error terrae diuidentium.

Considerandum autem circa vrbes, quae hic ponuntur, quae sunt valde multae, nam in sola tribu Iuda hic ponuntur plures, quam centum viginti vrbes. cum ergo numerentur ciuitates omnium aliarum tribuum, videbitur terra Chanaan esse aliquid valde magnum, velut si quis diceret dimidium Europae: sed falsum est, quia non erat magna terra, ut patet ex descriptione terminorum suorum, & per descriptionem libri de situ terrae sanctae. Nam Iordanis, & mare magnum sunt duo termini oppositi, scilicet Orientalis, & Occidentalis: & tamen non est valde magna distantia inter terminos: idem de terminis Septentrionali, & Meridiano, scilicet de Hebrō, quae est iuxta latus meridianum, & Emath, quae est iuxta latus septentrionale: & tamē non multum distat. Est autem principium errandi, quia scriptura non accipit vrbes, sicut nos accipimus, sed vocat vrbes omnia loca munita, siue magna, siue parua, quae nos in ciuitates, & villas distinguimus. Erant etiam tunc omnia loca pro maiori parte munita, quia erant regna parua & reges multi, ideo bella vndique, & sicut nunc in extremitatibus regnorum sunt loca omnia murata propter timorem hostium, ita tunc vbi: quae loca erant murata: praecipue in terra Chanaan, ubi erant fortassis reges sexaginta, ut declaratum est supra 12. ca. & hoc modo in vno regno non valde magno poterunt esse trecentae vrbes, id est trecenta loca parua, & magna, ciuitates, villae, & castella, & ita erat in terra Chanaan: ambitus tamen totus eius non erat magnus.

In sorte Iudae ponuntur plures quam ceteri viginti vrbes. Terra Chanaan parua.

Quare in sorte Iudae non computantur omnes vrbes sub eadem summa. Quasi. X.

Quaerit aliquis, quare fiunt diuisiones in computatione ciuitatum, scilicet quia deberent computari omnes vrbes alicuius sortis, & deinde poni summa totalis omnium, sed hic, & in alijs fortibus fit aliter, nam computantur decem vel 20. vrbes per se, & postea totidem, vel plures, & ponitur summa earum, & sic fiunt multae particulares computationes.

Aliquis

Aliquis respondebit, quod istud sit ad distinguendum familias: nam supra dicebatur: haec est possessio filiorum Iudae per cognationes suas, id est quae diuisa fuit familiis, & domibus: diuisiones autem ponuntur hic, scilicet, quod cuidam familiae prouenirent vrbes totae, & alteri tot.

Sed hoc non stat, quia tunc tot diuisiones fierent hic, quot erant familiae in tribu Iudae, sed hic sunt octo summae, & diuisiones: in tribu autem Iudae solum erant familiae quinquae, ut patet Numeri 26. ergo non fiunt istae diuisiones pro familiis, sed etiam pro domibus: quia domus erant cognationes minores per familias, ita quod quaelibet familia diuideretur in domos.

Sed etiam hoc non stat, quia si ponerentur pro familiis, & domibus diuisiones, cum familiae essent quinque, ponerentur quinque portiones familiarum: rursum autem quaelibet familia diuiditur in domos, ideo multae portiones essent assignandae domorum plures, quam decem vel duodecim, & sic fierent plusquam quindecim portiones.

Item non consonat huic, quia quibusdam dantur hic ciuitates trigintanoue, alijs autem ciuitates sex tantum, sed non est verisimile, quod aliqua familia sic se haberet ad aliam, vt sex ad 39.

Item non stat, quia infra 19. in tribu Simeon ponuntur duae diuisiones tantum, & tamen manifestum est in tribu Simeon plures familias esse: erant enim quinque, ut patet Numeri 26.

Item si ad signandas diuisiones familiis prouenientes ponerentur istae summae, cum in qualibet tribu essent aliqua familiae, vt patet Numeri 26. ponerentur in qualibet sorte aliqua diuisiones, sed falsum est, quia non ponuntur, nisi in sorte Iudae, & Simeon, in alijs autem nequaquam, ut patet considerando infra 18. & 19. capit. Dicendum autem videtur, quod istae diuisiones ponuntur ad signandum diuersitatem regionum, nam in qualibet harum sortium erant regiones, vel partes terrae diuersae, ideo computat ciuitates, quae erant in qualibet parte, vel regione harum per se, vt si quis computare deberet omnes ciuitates regni castellae per se, computaret eas, quae erant in Gallicia, & per se quae erant in Bethyca regione, & sic de alijs partibus regni, vel ciuitates quae sunt in vno archiepiscopatu per se, & quae in alio archiepiscopatu per se, & quia erant multae ciuitates in sorte tribus Iudae, curauit scriptura obseruare differentiam istam in sorte Iudae, & non seruauit in omnibus, sic quoque factum est in ciuitatibus, quae pertinebant ad tribum Simeon infra 19. cap. Erantque ciuitates ab extremis partibus. Incipit computare ciuitates, & primo ponit eas, quae erant in extremitate sortis, ubi finitur tota terra Chanaan in latere meridiano sortis Iudae, & vocantur istae extreme partes, tam respectu sortis Iudae quam totius terrae Iudeorum, vel Chanaan, quia vt declaratum fuit supra. idem est latus meridianum sortis Iudae, & terre Chanaan: & ciuitates, quae erant ad istud latus computantur hic. Iuxta terminos Edom a meridie. Iste ciuitates erant apud meridiem sortis Iudae, & illud est latus aquilonare terrae Edom, quia terra Edom, & fors Iudae sunt simul, & terra Edom est magis australis: ideo ubi est latus meridianum terrae Iudae, est latus aquilonare terrae Edom, & non coniungitur totum latus terrae Edom toti lateri sortis Iudae, utque ad occidentem, quia terra Edom est magis orientalis, & tangit sortem Iudae a capite Orientis, & peruenit vsque ad partem quandam versus Occidentem, sed non per totum latus: ab oriente tamen extenditur magis quam terra sortis Iudae. Et istae ciuitates, quae hic numerantur sunt a parte meridiana sortis Iudae, & tamē incipiuntur hic a parte orientali sortis: & vtrumque videtur Alph. Toft. super Iosue. Pars II.

rum est, scilicet quod istae vrbes sunt coniunctae lateri meridiano, & tamen sunt apud Orientem, quia latus meridiano inter Orientale, & Occidentale intercipitur: & ciuitates quae sunt ad vnam extremitatem lateris meridiano sunt orientales pariter, & meridianae, & quae sunt in alio latere sunt occidentales, & meridianae ad aliud, & aliud coparate. Cabseel, & Eder, Iagur. Iste sunt ciuitates magis meridianae in tota sorte Iudae, quia sunt coniunctae ipsi lateri meridiano, & incipiunt ab Oriente versus Occidentem, sicut Cabseel, & Eder sunt equaliter Australes, tamen Cabseel est magis Orientalis quam Eder, & sic de ceteris tendendo per ipsum latus meridianum ad Oriente versus Occidentem.

Et Cina. Ista est vna de ciuitatibus, nam hic non possumus dicere, quod sit nomen montis, vel latus, aut regionis, cum solum ponatur nomina ciuitatum, & est ista ciuitas in ipso latere meridiano: nam supra dicebatur, quod terminus egreditur per ascensum scorpionis, & pertranfit vsque in Sina, & satis conuenit hoc, quia sicut ponebatur Sina ad quandam partem versus medietatem lateris, ita ponitur hic ista vrbs in respectu aliarum, quia non ponitur in principio, sed quarta eam incipiendo a Cabseel a latere Orientali in principio lateris meridiano: non est tamē ista Sina, quae habetur supra, sicut patet ex litera hebraica, quia ista scribitur cum Cophet, & superior cum Zadi, ita vt pro ista dicatur quina in Hebreo, & pro alia Cina. & vna interpretatur lamentum, & alia scutum. Cedus, & Afor. Iste duae ciuitates etiam ponuntur in alia tribu, scilicet Nephthali, patet infra 19. & simul ponuntur sicut hic: & tamen non sunt eodem, quia Cedus, & Afor sunt ibi in Galilea, hic autem sunt in sorte Iudae: pertinere enim illae duae vrbes ad tribum Nephthali, & Cedus est in Galilea, infra 20. cap. Et facta est ciuitas refugij. De tribu Iuda data est vna vrbs in refugium, sed ista fuit Hebron, ut patet eodem cap. sed aliquando contingit esse ciuitates, vel oppida plura nominata eodem nomine equo. De ciuitate Cedus fuit rex vnus de occisis a Ioseph supra 12. sed de qua harum fuerit, non multum constat, ibi dictum est. Etiam Afor est in tribu Nephthali: & dictum est de Afor, quod esset potentissima quondam inter omnia regna Chanaanorum, & quod ipsa eorum gereret principatum supra 11. ca. habuit quoque regem Iabin, qui conuocauit ceteros reges ad pugnandum contra Israel, & venerunt ad aquas Meron eodem cap. Quae autem istarum esset, in qua dominabatur rex ille, & cuius rex interfectus dicitur a Iosue 5. 12. cap. declaratum est. Quod esset Afor terrae Nephthali patet supra 12. capit. ex dictis, & illa adhuc fuit in potestate gentilium, & rex eius pressit Iudeos, ut patet Iudicum 4. cap. Iethnan. Ista ciuitas prouenit filiis Iudae, sed postea data est sacerdotibus, nam tribus Leui non suscepit sortem cum ceteris tribubus, sed datae sunt ei ad habitandum ciuitates, & suburbana ad alēda pecora, & fuerunt quadraginta octo, ut patet Numeri 35. & precedenti cap. postea autem in diuisione dante qualibet tribu aliquas vrbes sacerdotibus, & Leuitis, dederunt Iudas, & Simeon nouem ciuitates, de quibus fuit vna Iethnan, ut patet infra 21. cap.

Cina ac eius situs.

Cedus, & Afor.

Iethnan.

Sed hoc falsum est: non est enim eadem ciuitas, quae vocatur hic Iethnan, & infra 21. capit. sed est error ex modo scribendi Latinorum, qui nomina Hebraica raro, aut nunquam bene scribunt, quia conditio idiomae non permittit, sed alia ciuitas, quae infra vocatur Lother, vel Iote est idem cum Iethnan, de qua infra 21. c.

Zipb, Telem, Baloth. Ad tribum Iuda semper pertinuerunt, nec datae sunt sacerdotibus, nec translate in tribum Simeon. Aliqui scribunt sic istam vrbum tanquam vnā, scilicet, Ziphtelem, sed duae ciuitates sunt: nam alias hic reperitur hic trigintanoue vrbes,

sed 38. ideo diuiditur, & debet scribi Tiph, & Telem. *Afor, Noba.* Alique Biblię habent Afor noua, tanq̄ sit nomen adiectiuum signans nouitatem, sed est nomē vrbis, s. Noba: alioquin non essent trigintanouem vrbes, vt infra dicitur. Ista vocatur in Hebræo Liada. Ecce ponitur hic multotiens Afor, s. ter, quia iterum ponitur infra Afor, & alia, s. 4. est in tribu Nephthali, nec potest aliquis dicere, quod eadē sit tota ista Afor, sed replicetur, nam tunc solum essent ciuitates 37. ergo sunt tres distinctę ciuitates, & quęlibet vocatur Afor in tribu Iuda, præter eā, quę est in tribu Nephthali, de qua infra 19. c. & hoc per equiuocationem a casu, sicut fit in nominibus proprijs virorum. *Cariath.* Ista semper manfit in tribu Iudæ, quia nec Leuitis, nec tribui Simeon data est. *Et Hefrom.* Alique Biblię habent Iefrom, sed corrupta est litera. Ista ciuitas est in ipso latere Meridiano fortis Iudæ circa medium lateris, & ista est ciuitas, quę ponitur supra in terminis, cū dicitur: *Ascenditq; in Cadesbarne, & peruenit in Hefrom.* *Hęc est Afor.* Ista est alia Afor a duabus supra dictis, & omnes tres sunt in forte Iudæ, nec coincidunt, vt dictum est. *Aman, Same.* Iste duc ad tribum Iuda per rinnerunt. *Meloda.* Ista vrbs primo data est tribui Iuda, cum ei soli facta est fors, sed cum factę sunt sortes omnibus alijs tribubus repertū est magnam esse improprietionabiliter ad alias sortes, ideo decisum est de ea iuxta quantitatem fortis sufficientis Simeon, vt dictū est, & datę sunt ei ciuitates 17. vt patet infra 19. c. & de his fuit ciuitas Meloda, vt patet eodem cap. *Afer.* Aliqui dicunt esse istam ciuitatem, quę fuit in forte Simeon, & vocatur Assen, vel Ason secundum alias biblias. Sed non videtur esse eadem, sed infra ponitur quędam ciuitas dicta Afen, & ista est eadem cum illa. Ista ciuitas etiam nominatur infra iterum, sed non est eadem, quamquam sit eadē vox, quia sicut in isto nomine Afor coincidunt tres ciuitates Afer. Aliqui putant Afer, de qua hic esse Afer, de qua supra 12. c. Sed multum differunt, vt patet in Hebræo. *Gadda, & Hassemon, Bethselet.* Iste tres in tribu Iuda semper manserunt. De Hassemon dicunt aliqui, q̄ sit vna de illis, quę datę sunt tribui Simeon, & vocatur ibi Assen. dicunt tamē quod aliquando adduntur aliq̄ literę more Hebræico, vt cum dicitur Dabit, Dabira: A phē, A phēca, Gesur, Gesuri, vt supra declaratum est. & sic dictum est Afem Afemon. Sed falsum est, quia sic ponitur quędam ciuitas, quę esset eadem cum illa, s. Essē. Gadda aliqui putant esse eandem cum Gador, de qua supra duodecimo cuius erat vnus rex, sed falsum est. *Afer, Suab.* Iste sunt duę vrbes, vt patet hic: in tribu autem Simeon infra 19. videntur istę poni tanquā vna vrbs: magis tamen dicendum, quod sit vna ciuitas: & est eadem, de qua infra 19. c. vt patet in Hebræo. *Et Bersabee.* Ista est vna ciuitas in tribu Iuda, & postea data est tribui Simeon, vt patet infra 19. & ista erat in extremitate lateris Meridiani, vel iuxta ipsum: ideo quando Israelitę volebant mensurare maiorem distantiam intra terram Chanaan, ponebant Bersabee pro vna extremitate, & Dan, scilicet, quandam ciuitatem, quę vocatur Lesendan, & prius vocabatur Lais, de qua infra 19. capit. & Iudicum 18. capit. Inter istas duas erat tota distantia a Septentrione in Austrum, quia Dan erat in regione Roob, vt patet Iudicum 18. capit. & tamen terra Roob ponitur tanquam extremum, vel quasi extremum lateris Septentrionalis, vt colligitur Numeri 13. cap. vbi exploratores introeuntes per partem Meridianam, scilicet, desertum Syn, dicitur quod explorauerant vsque Roob, & sic Bersabee, & Dan tanquā maximē distantia loca totius terrę Chanaan ab Austro in Aquilonem nominabantur a Iudæis frequent: sic patet primo Regum 3. cognouit vnuerfus I-

rael a Dan vsque Bersabee, quod fidelis Samuel propheta esset domini: & postea ibidem signatur, quod ista loca sint extremitates terrę, scilicet, & creditum est Samuel factum esse prophetam domini in omni Irael ab initijs terrę vsque ad fines eius. *Baziorbia.* In tribu Iuda semper manfit. *Bada.* Alique Biblię habent Abala, sed litera corrupta est. Ista est vna de ciuitatib⁹ datis postea tribui Simeon, vt patet infra 19. capit. *Et Hus.* Sic nominatur terra, in qua habitauit Iob, vt patet Iob primo, scilicet vir fuit i terra Hus nomine Iob. sed dicitur esse ista ciuitas in terra Idumęorum, cum dicatur Iob esse vnus de regibus idumęorum (vt quibusdam videtur) de quibus dictum est Gene. 36. capi. *Esem.* Ista est ciuitas, quę postea data est tribui Simeon, & vocatur Afem infra 19. ca. & satis videtur, quia hic ponitur alia ciuitas, quę data fuit Simeon, & multę de sequentibus. Aliquando tamen mutatur literę: maximē apud librarios nostros, qui non multum curāt circa Hebræicas dictiones seriem literarum obseruare, & frequenter vnum nomen in duo diuidūt, & duo in vnum inconuenienter coniungunt. Ista ciuitas etiam data fuit postea in sortem tribui Simeon infra 19. cap. & ista vocatur Heltholad, vel Theltholad, vt patet in Hebræo. *Cesil.* Ista manfit in forte Iudę. Aliqui volunt Cesil esse vrbe datam tribui Simeon, quę infra 19. vocatur Bethul. Sed non stat. *Et Harma Siceleg.* Iste duc vrbes prouenerunt tribui Simeon infra 19. capit. Est autem Siceleg locus, in quo denunciata est Dauid mors Saulis, & Ionathę, & fuga Irael, vt patet secundo Regum primo. scilicet, factum est postquam mortuus est Saul, vt reuerteretur Dauid a cęde Amalech, & maneret in Siceleg dies duos. Et satis apparet, quod sit ciuitas illa, quia veniebat tunc Dauid de persecutione Amalechitarum, qui habitant extra terram Chanaan ad Meridianam partem eius, vt colligitur primo Regum decimo quinto c. Siceleg autem est in latere Meridiano terrę Chanaan, ideo potuerūt venire illuc Amalechitę, & ipsi succenderant vrbe Siceleg, atque duxerunt captiuos omnes, qui inuenti sunt in vrbe. De pugna quam habuit Dauid contra Amalechitas pro his patet primo Regum 20. ca. & in hac vrbe habitabat Dauid dum erat profugus a facie Saulis, vt patet eodem cap. Ciuitas Harma habuit regem, qui occisus est tempore Iosue, vt patet supra 12. capit. vrbs Siceleg est quam rex Achis rex Geth dedit Dauid ad habitandum, & propter hoc facta est postea illa ciuitas regum Iuda, quamquam pertineret ad tribum Simeon. De hoc primo Regum 27. cap. *Medemena.* Ista vrbs mansit tribui Iuda. *Sesenna.* Ista est vrbs, & videtur illa esse, quę ponitur in termino terrę Chanaan in latere australi: Numeri 24. cap. & idem locus est australe totius fortis Iudę, & terrę Chanaan totius, quamq̄ aliqui dicāt Sesenna esse vrbe, quę vocatur Sina supra in princip. cap. vbi ponuntur termini Meridiani. *Lebaoth Selim.* Iste duc vrbes manserunt in forte Iudæ. *Et Henremmon.* Ista ciuitas data est postea tribui Simeon, & vocatur Remmon infra decimonono capitu.

Ciuitates trigintanouem. idest iste ciuitates trigintanouem hic positę pertinebant ad tribum Iuda a principio, nec solum hæ, sed etiam omnes alię, quę subditur: sit tamen diuisio ex causa supra posita. Ista est summa ciuitatum supra enumeratarum, & ex hoc patet, quomodo istę ciuitates congrue, aut vitiose scribuntur, diuidendo, aut coniungendo. In Hebræo dicitur. *Ciuitates vigintinouem.*

Respondent aliqui esse rationem diuersitatis, quia litera Hebræica quamquam expresserit omnes ciuitates has, quę postea diuisę sunt inter Iudam, & Simeonē, tñ solū posuit summulā quantū ad ciuitates Iudæ.

Situs siceleg.

Descriptio ciuitatum in campestribus.

De Sarea fuit Saron.

Nam de his datę sunt aliq̄ Simeoni, vt patet ex dictis supra, & comparando ciuitates, quę habentur hic ad eas, quę habentur infra 19. c. nam aliq̄, quę sunt hic, reperiuntur ibi.

Sed arguetur contra hoc, quia non reperitur, q̄ decem de ciuitatibus hic enumeratis habeantur infra 18. sed ad plus septem, vel octo.

Sed dicit aliquis, q̄ quamquam nomina mutata sūt, sicut interdum fit in sacra Scriptura, cum multę res sint binomię, aut trinomię, tamen decem de istis ponuntur ibi.

Hoc aliquo modo erat coloratum, sed adhuc nō stat, quia tunc necesse erat, vt sicut hic deficient ciuitates decem, ita deficerēt in aliqua aliarum summularum, vel in omnibus simul septem vrbes, cum de vrbus Iudę fuerint datę 17. vrbes Simeoni, vt patet infra 19. tamen de alijs summulis nō reperitur sic, quod in numero deficient septem, cum reperitur: ergo non prouenit iste defectus, quasi solum computentur in summula vrbes tribus Iudæ.

Ideo dicendum satis videtur, quod litera Hebræica nunc corrupta est, quia scriptores cum ponere debuissent trigintanouem, scripserūt vigin tinouem, nec est a ratione profus alienum, vt sicut vitio scriptorū nostrorum in quibusdam interdum corruptam bibliam nostram fatemur, ita & in quibusdam (licet rarissimē) bibliam Hebręorum vitiatam asseramus, cum & ipsi Hebręi affirmant esse quosdam errores in biblijs suis, quos vocant ticum cofin, idest errores scriptorum, vel libratorum. Scriptor autem noster videns euidentissimam veritatem, scripsit 39. Vel fortassis error iste in biblijs Hebręorum post Hieronymum scriptorem factus est. *Et villa earum.* idest non solum acceperunt filij Iuda istas ciuitates, sed etiam villas, quę erāt in territorijs earum. Vocantur villę rura, vel loca parua nō munita, quę interdum viculi vocantur. Loca autem munita ciuitates semper appellantur. *In campestribus vero.* supra descriptę fuerant ciuitates, quę erant circa ipsum latum Meridianum, & coniunctę terrę Edom: hic describuntur alię magis separate a latere illo, quę dicuntur esse in alia regione, vel prouincia, scilicet, in campestribus. Et in hoc apparet, quod supra dicebamus, scilicet, quod iste diuisio sumularum, quę hic sunt erāt, quia istę ciuitates, quę sub diuersis sumulis ponuntur, erant in diuersis regionibus, vel partibus illius, cuius fortes erant emeritę terrę.

Haul, & Sarea. Alia ciuitas sic nominata est in tribu Dan, & sunt primę duę Sarea, & Esthaol, vt patet infra 19. c. sed vrbes distinctę sunt, cum in fortibus diuersis sint. De vrbe Sarea erat Samson: Iudicum 13. & inter vrbes Sarea, & Esthaol sepultus est: Iudicum 16. In Hebręo habetur Astael, vbi nos habemus Haul: & sic iste duc vrbes, scilicet Sarea, & Esthaol sunt in duabus tribubus, scilicet in Dan, & Iuda, sed non sunt eedem vrbes.

Asena, Azanoë, & Enganim. Iste ciuitates manserunt semper in forte Iudæ non datę sacerdotibus, nec trāslatę ad tribum Simeon, Azanoë, & Zanoë, de qua sequitur infra eadem ciuitas sunt in nomine, licet differant in re: litera tamen nostra quandam vocauit Zanoë, & aliam Azanoë: sed non est mutata litera, vel addenda. Enganim sic differt ab Engaddi. Primum interpretatur fons hortorum, secundum fons heduli, & debet scribi cum m. *Taphua.* In Hebræo vocatur. *Tapua.* Sed hoc ex conditione idiomatis est. Ponunt enim p, vbi nos ponimus ph, prof, & sic dicunt Philisthijm, vbi nos dicimus Philisthijm, & Sapidin, vbi nos dicimus Saphidin, & sic in plurimis: nam in principio, vel medio dictionis nunquam faciunt sonare, f, sed p, lingua Latine alia est conditio. Ista ciuitas ponit Alph. Tost. super Iosue. Pars II.

tur infra seq. c. in tribu Ephraim, ibi tamen nō ponitur vt ciuitas, sed vt terminus, quia aliquo modo coniungitur fors Ephraim cum forte Iudę, nam fors Iudę habet mare salissimum pro fronte orientali, vt patet s. in litera, & fors Ephraim ē illic terminatur, vt patet seq. c. & sic poterit tangere fors Ephraim sortem iudę in vrbe Taphua, quę ponitur tanquam terminus extrinsecus fortis Ephraim: est autem Taphua circa Iordanem, & mare salissimum, quod est mare Sodomorum, vt patet seq. c. *Et Enaim.* Potest esse Enaim nomē loci, quod in hebręo ponitur Gen. 38. vbi litera nostra dicit in biuio itineris, & satis est rationabile fuisse locum, quia postquam accessit Iudas ad Thamar, & pastor suus duceret precium illi, dicitur præalleg. c. q̄ si uir pastor homines loci illius, vbi erat mulier, quę federat in biuio, & responderunt non fuisse in loco illo scortū. *Ierimoth.* Ista ciuitas fuit, de qua exiit rex Pharan, qui cum rege Ierusalem, & alijs tribus regibus expugnabant Gabaon, & postea Iosue hunc cum ceteris latentes inuenit in spelunca Maceda, & cruci affixit supra 10. cap. de hoc etiam supra 12. cap.

Adulam. Ista ciuitas alio nomine vocatur Adolam ^{Spelunca in qua semel iamit Dauid.} & apud hanc vrbe est quędam spelunca, in qua semel latuit Dauid cum fugeret a facie Saulis. De hac vrbe erat vir, cuius filiam accepit in vxorem Iudas, & de hac vrbe erat Hiras pastor iudę, q̄ vocatur Adolamites Gene. 38. cap. de hac vrbe fuit vnus de regibus, quos occidit Iosue supra 12. capit. *Socho.* Ista videtur esse ciuitas, quę alio nomine vocatur Sochor, de qua Iudicum 8. cap. vbi occidit Gedeon septuaginta principes vrbs Socho, quia noluerunt ei dare panes, cum persequeretur Zeb, & Zebec. Est ista ciuitas ad orientalem partem fortis Iudę. Sed falsum est, quia iste duc vrbes multum differunt in modo literarum, vt patet in Hebræo. *Et Azecha.* Ista est vrbs circa Maceda, & non multum longe a Bethoron, & vsque ad hunc locum ceciderunt lapides grandinis de celo super Chanaanos in descēsu Bethoron, cum persequeretur eos Iosue die qua stetit sol supra 10. cap. *Saram, Adithaim.* Iste duę vrbes cum ceteris præcedentibus in hac sumula manserunt semper in forte Iudę. *Gedera.* Ista videtur esse ciuitas, quę vocatur Gader supra 12. capit. de qua rex erat vnus de interfectis tempore Iosue, & non obstat, quod vocetur hic Gedera, quia aliquando fit hoc in dictionibus secundum morem Hebræicum, vt Dabit, Dabira, Gader, Gadera. Et istud est verum, vt patet ex modo scribēdi literę Hebræicę. *Giderothaim.* Vrbs ista in forte Iudę semper manfit. *Vrbes quatuordecim.* Silitera inspiciatur sunt quindecim. Dicit tamen aliquis hoc factum esse ex inaduertentia libratorum nostrorum, qui aliquando dictiones Hebræicas diuidunt, & aliquando componunt, & sic vna dictione diuisa apparebūt ciuitates quindecim, quamquam sint quatuordecim.

Sed hoc non stat, nam etiam in Hebręo sic est, vt quindecim computentur.

Respondet Nicolaus, quod hoc factum est, quia est hic vna ciuitas, quę habet duo nomina, & hoc satis rationabile est. Sicut supra ponebatur Efrom, & postea dicebatur hęc est Afor. Ita patet infra de Dabit, quam litera etiam vocat Cariathēna, & Cariathiarim vocatur Cariathbaal, & sic de multis.

Et villa earum. idest rura parua, vel viculi, quę apud istas ciuitates erant, fuerunt in forte Iudę. In Leuitis autem non erat sic, quia licet darentur eis vrbes cum suburbanijs, tamen villę earum, idest rura non proueniebant eis, nec aliqua pars territorij vltra suburbana, sicut patet de vrbe Hebron, quę data est sacerdotibus, velle tamen eius; & agri dati sunt Caleb filio Iephonne infra 21. cap.

Quid Enaim.

Meloda cui primo data est.

* Afer.

Bersabee.

Sanan, & Adafa. Hic ponuntur sexdecim vrbes sub alia familia, quia erant in alia parte terre, vel quasi regione distincta a superioribus: nam sicut populi septem Chananeorum habitabant in terra, & habebant inter se diuisam per terminos terrarum, super flumina montes, & alia diuisoria: ita & apud Iudeos diuersas computatas esse regiones rationabile est, & tunc cuiuslibet regionis, vel terre per se ciuitates computabantur. Ista vrbs Adafa in alijs libris scribitur Afeda, & melius videtur. *Magdalgad, Deluan.* Isteque, & superiores manserunt ad tribum Iuda ad nullum alterum translata. *Mespha.* Quidam dicunt istam esse ciuitatem, que vocatur Masphad, & hoc verum est, vt patet ex modo scribendi litera Hebraice, & ex modo mutationis literarum, qui factus est in idiomate isto: in hoc enim loco fecit sacrificium Samuel. Et cum Philisthim astarent, vt cederent Iudeos, perterruit dominus Philisthim. i. Regum 7. erat autem Masphar locus orationis, vt patet primo Machab. 4. cap. *Et Iethel.* Alia ciuitas in hac tribu vocatur Iethel, sed differentes sunt. *Lachis.* Ista est ciuitas, ad quam venit Iosue, vt oppugnaret eam postquam oppugnauit Maceda, & cepit eam die, quo stetit sol sup. 10. de hac erat rex Iaphie vnus de quinque pugnantibus contra Gabaon, & comprehensus in spelunca eodem ca. & est iste rex vnus de 31. regibus occisis tempore Iosue supra 12. c. Alia ciuitas est, que vocatur Laish, & aliqui vocant eam Lachis. est autem in tribu Dan, quam vocauerunt Iudaei Leten Dan, vel Dan absolute ex nomine tribus Dan, vt patet infra 19. & Iudicum 18. & ista est, que maxime distabat a Bersabee, vt supra declaratum est. *Baschat.* Ista ciuitas non multum distat a Lachis Macedonia, & Eglon, vbi fuit bellum Iosue, die quo stetit sol. *Eglon.* Ista ciuitas est, de qua erat rex Dabir vnus de quinque oppugnantibus Gabaon, & captus est postea cum ceteris in spelunca Macedonia supra 10. vrbs quoque sua cito post hoc deleta fuit a Iosue, vt patet eodem cap. *Chebbon.* Iste septem ciuitates sequentes in ista summula ad tribum Iuda pertinuerunt, & nulla de eis filius Simeon, vel Leuitis data est, vt colligitur, infra 19. & 21. *Et Macedonia.* Ista est vrbs, apud quam erat spelunca, in qua latebant quinque reges. Hanc ciuitatem cepit Iosue die, qua stetit sol, & apud hanc fixa erant castra filiorum Israel in regione illa supra 10. *Et villa earum.* Id est viculi, vel rura, & agri, cuiusque territoria pertinentia ad istas vrbes data sunt filiis Iuda. *Lebna.* Hic ponuntur nouem vrbes in alia summula ex causa supra assignata, quia pertinebant ad aliam regionem. Ista ciuitas prima aliquando vocatur Lobna, & aliquando Lebna: in Hebraeo autem vocatur Liphna, vcl Libna, quod idem est. Et ista est ciuitas, quam cepit Iosue immediate post urbem Maceda die, quo stetit sol supra 10. & de hac fuit vnus de regibus interfectis tempore Iosue, de quo supra 12. ista vrbs postea data est sacerdotibus infra 21. capit. *Ether, & Asan.* Prima autem harum mansit tribui Iuda: secunda videtur esse data tribui Simeon, illa, que vocatur infra 19. ca. *Afon.* *Iephtah.* *Efua, Nesib.* Iste tres manserunt in tribu Iude. Aliqui putant Iephtah, & Iethan, de qua infra 21. cap. esse idem: sed falsum est, vt patet ex litera Hebraica. *Ceila.* Ista est vrbs ad quam fugit Dauid, cum persequeretur eum Saul: & cum ibi maneret quatuor a domino, an traderent eum viri Ceile in manus Saulis, & responso, quod traderent, fugit de vrbe 1. Regum 22. cap. *Marefa.* De ista vrbe loquitur Miche. c. 1. comminando ei captiuitatem, & spoliationem omnium bonorum, adhuc heredem adducam tibi, que habitas in Marefa, vsque ad ollam veniet gloria Israel. *Ciuitates nouem.* Non deficit aliqua in summula, sicut in duabus primis.

Mespha.

Situs Baschat.

Et villa earum. Id est datae sunt cum agris, & territorio, & omnibus ruribus suis. *Acharon.* Hic ponuntur ciuitates quaedam occidentales in forte Iude, s. tota terra Philisthinorum: nam hic ponuntur ciuitates principales. Est enim tota terra Philisthim diuisa in quinque ciuitates principales, que propriis sunt ciuitates, s. Acharon, Geth, Gaza, Azoth, Aschalon, quia in his erant quinque principes, vt patet Iudicum 3. sive quia que reguli supra 13. Erant autem alie ciuitates minores terrae illius, que principaliter non nominantur: ideo 1. Regum 6. cum ponuntur ciuitates Philisthinorum, que miserunt mures aureos, & anos cum arca domini, iste quinque vrbes nominat: constat tamen quod alias vrbes habebant. Nam Siceleg erat vrbs. 1. Regum 27. & 30. tamē erat Philisthinorum, quia rex Geth Achis dedit eam Dauid, cu erat profugus apud eum, vt habitaret in illa primo Regu 27. & sic de multis alijs vrbsibus, vt de Thannata, que ponitur vrbs supra in litera, & infra 19. tamē erat in terra Philisthinorum: Iudicum 14. cap. ciuitates autem principales terre Philisthim, & tota alia regio cecidit in sortem Iude. Quod patet, quia Acharon ponitur hic vrbs terre Iude, & tamen Acharon est extremus locus in tota terra Philisthinorum contra aquilonem, vt patet supra 13. Nam incipit terminus meridiana terre Philisthim in Gaza circa torrentem Aegypti, & finitur apud Acharon ad aquilonem, vt in eodem cap. ergo principales vrbes Philisthinorum sunt magis australes quam Acharon, sed declinando ab Acharon versus meridiem tota terra Chanaan pertinet ad sortem Iuda, cum ista tribus teneat latus meridiana terre Chanaan: ergo tota terra Philisthim pertinebat ad tribum Iude. Et ista hoc signatur ex modo terminorum assignato in litera. De vrbe Acharon, que nunc sit supra dictum est. *Acharon cum vicis, & villulis suis.* Habebat Acharon magnum territorium, quia erat magna vrbs, & totum prouenit tribui Iuda. Vocantur vici rura maior: villule sunt rura minor, vbi pauca habitacula sunt, & nomine villarum, & vicorum intelliguntur omnia territoria vrbs. *Ab Acharon vsque ad mare.* Acharon non est in litore maris, sed magis appropinquat Azoth mari. Omnia autem, que ab Acharon versus mare sunt, pertinent ad sortem Iuda, quia illa terminatur mari magno, vt patet supra in litera. Etiam pertinent hec ad terram Philisthim, que a parte aquilonari terminatur in Acharon, vt patet supra 13. sed ab Occidente mare magnum est finis eius. *Omnia, que vergunt ad Azothum, & viculos eius.* Id est etiam tota terra, que est ab Acharon versus Azothum erat in forte Iude, quia Azothum est magis australe, & Acharon, & est magis Occidentale apud mare: est autem Azothum vna de quinque precipuis ciuitatibus terre Philisthim, vt patet supra 13. & 1. Regum 6. & ista etiam pertinebat ad sortem Iude, istam autem terram Philisthim, nunquam acceperunt ad habitandum filij Iuda, quamquam subiecerunt eam sibi tributariam tempore Dauid, & Salomonis. *Azothum cum viculis, & villulis suis.* Non solum terra Acharon, que tendebat versus Azothum erat in forte Iude, sed etiam Azothum cum toto suo territorio, quod comprehenditur nomine villarum, & viculorum: dicuntur villule parua rura, & viculi parui vici, vbi sunt valde pauci habitatores. ponitur autem ista, vt in plurimum pro eodem: hic accipitur Azothum, & aliquando declinatur Azothum in neutro. *Gazam cum viculis, & villulis suis.* Ista erat alia de quinque ciuitatibus Philisthinorum principalibus, & pertinebat ad filios Iuda: erat autem Gaza in parte maxime meridiana terre Philisthim, & erat in angulo contactus occidentalis, &

Diuisio terrae Philisthim.

Acharon magnum territorium.

Sit Gaz.

De hoc torrente vide superius c. 13. q. 4. & c. 15. q. 3.

& australis lateris terre Chanaan. In hac ciuitate fuit Samson, quando excecatus, applicitus: & vnus duabus occidit valde magnam multitudinem Philisthinorum cadente domo super omnes. In hac ciuitate tenebat vincus carenis, & molebat, vt patet preallegato ca. Solum nominantur hic tres vrbes Philisthinorum Gaza, Azoth, & Acharon: super sunt duae de principalibus, s. Aschalon, & Geth, sed etiam istae duae datae sunt in sortem tribui Iuda, sed quia erant in medio ciuitatum harum trium predictarum, non curauit exprimere scriptor. Et hoc signatur, cu dixit ab Acharon vsque ad mare omnia, que vergunt ad Azothum, & ibi sunt Aschalon, & Geth. *Vsque ad torrentem Aegypti.* Refertur hoc ad tribum Iuda, & ad urbem Gazam. Primo modo est sensus, quod terminus tribus Iude ex hac parte est torrens Aegypti, & mare magnum: nam mare magnum est terminus Occidentalis totius terre Chanaan Num. 34. ideo etiam erit terminus sortis Iuda. Etiam torrens Aegypti erat terminus terre Chanaan ex latere meridiano: nam cum latus meridiana protendatur ab oriente ad occidentem, in extremitate eius vbi coniungitur occidenti, est torrens Aegypti, & sic in angulo contactus lateris Meridiana, & Occidentalis sunt mare magnum, & torrens Aegypti, & ibi torrens Aegypti intrat in mare magnum, ideo si Nilum dicamus istum torrentem Aegypti, dicemus, quod non absorbetur a mari rubro, nec subintrat in mare Mediterraneum in Aegypto, sed in terra Chanaan, & propter hoc satis patet quod non sit iste torrens: nam Nilus septem ostijs diuisus mari Aegypto absorbetur, vt ait Solinus in Polyhistorum. *Alio modo potest referri hoc ad Gazam, s. q. Gaza est apud torrentem Aegypti, & mare magnum, quia est in parte contactus lateris Occidentalis, & Meridiana, & sic est maxime Meridiana, & maxime Occidentalis: torrens autem Aegypti est in extremitate lateris Meridiana apud Occidentem, & ibi est Gaza. Quod patet, quia sicut torrens Aegypti ponitur pro termino Meridiano terre Chanaan: ita Gaza ponitur vt terminus meridiana: Gen. 10. ca. s. Facti sunt termini Chanaan venientibus a Sidone Geraram vsque Gazam. & ibi ponitur Sidon pro termino aquilonari, quia est ad partem aquilonarem. Gaza autem ponitur pro termino meridiano, & sic idem est terminus, tam Occidentalis quam Meridionalis sortis Iuda, & Gazae. *Vsque ad torrentem Aegypti, & mare magnum terminus eius.* De forte Iude intelligitur, que peruenit vsque huc, & ista accipit totam longitudinem terre Chanaan, s. ab oriente eius vsque ad Occidentem illius, quod non est in omnibus alijs fortibus, vt infra declarabitur. Et ponitur torrens Aegypti etiam, non quod torrens ille sit totum latus Meridianum sortis Iuda, quia est in extremitate solum, sed ad signandum, quod nulla alia tribus habebat quidquam ad meridiem ultra Iudam. na dato quod accederet fors Iude ad mare magnum, adhuc non esset certum, an alia fors intercideret inter eam, & partem meridiana terre Chanaan. Nam et aliae fortes praeter Iudam accedunt ad mare magnum, vt patet de Ephraim sequen. cap. ideo additum est, quod terminus sortis Iuda erat etiam apud torrentem Aegypti, sed torrens Aegypti est in latere meridiano, ergo nulla alia fors interciderit inter sortem Iuda, & latus meridiana terre Chanaan. istarum ciuitatum terrae Philisthim non ponitur hic numerus aliquis. Quod patet, quia non sunt in summula sequenti, quia ille ponuntur in alia regione, scilicet, in monte. Etiam, quia ibi dicitur, quod sunt ciuitates vndecim, & totidem sunt sine his ciuitatibus terre Philisthim non fuerunt: autem istae numerate, quia certus erat*

numerus ciuitatum principalium terre Philisthim, sicut supra positum est 13. capi. vbi dixit terram illam diuidi in 5. ciuitates, quas nominibus suis expressit. *Et in monte.* Hic ponitur alia summa ciuitatum pertinentium ad aliam regionem. Nam supra positae immediate pertinebant ad extremitatem plage Occidentalis. Hic ponuntur ciuitates sitae in monte, id est in parte montana. sic fuerat supra dictum de campestribus vbi assignate sunt ciuitates 14. *Sanir, & Iethel.* Prima harum mansit in tribu Iuda semper: secunda data est sacerdotibus, vt videtur infra 21. De prima harum dicitur Cant. 4. vbi sponsus vocat dilectam suam de multis montibus dicens: veni de Libano sponfa mea, veni de Libano veni, coronaberis de capite Ammana, de vertice Sanir, & Hermo, de cubilibus leonum, & de montibus pardorum. Ibi Sanir est nomen ciuitatis, & vertex Sanir dicitur altitudo montis, in quo est Sanir, & hoc consonat literae cum dicatur hic, quod in monte erant ciuitates iste vndecim: prima erat Sanir, secunda harum, s. Iethel est, que vocatur Iethelther a quibusdam infra 21. & data est in partem sacerdotum, quod patet ex literis Hebraicis. *Socho.* Ista est alia ciuitas ab illa Socho, de qua supra dicebatur, quia multotiens est idem nomen multarum vrbsium: sicut Afor est nomen quatuor vrbsium, vt supra declaratum est. *Danna.* Ista vrbs, & praecedens semper manserunt in forte Iuda. *Cariathesena hac est Dabir.* Ista ciuitas Dabir habet multa nomina. Antiquitus vocata fuit Cariathesepher, vt patet hic, & Iud. 1. hoc autem nomen abolitum fuit, mansit nomen Dabir, & aliud additum est, s. Cariathesena, & istud forte erat magis frequentatum tempore scriptoris libri huius, ideo posuit istud ad notificandum: tamen pro illis, qui eam aliquando aliter vocata sciunt, additum est, quod hac est Dabir. in ista vrbe erant gigantes, sicut in Hebron, & Anab supra 11. & cepit eam Orthoniel supra in litera, & Iudicum 1. fuit autem postea data ista ciuitas sacerdotibus in diuisione ciuitatum per omnes tribus pro illis, vt patet infra 21. *Et Anab.* Ista ciuitas est in montanis sicut Dabir. Nam supra 11. dictum est, quod deleuit Iosue Enacim de montanis Hebron, & Dabir, & Anab, & de omnibus montanis Iude, & Israel. Erant autem in ista vrbe gigantes, quia de ea specialiter dictum est, quod fuerint ibi gigantes. *Et Ithemo.* Ista etiam est ciuitas montana sortis Iude, & data fuit postea filio Aaron infra 21. capitu. *Et Anim.* Aliquibus videtur ista esse ciuitas: quae data est tribui Simeon quae vocatur Aym, infra 19. & vere est eadem, vt patet in Hebraeo. *Gofen.* Alij vocant eam Gefen, & litera latina scribit Gefen, quamquam in hebraeo scribatur Gofen ex conditione idiomatis. de ista ciuitate dicitur supra 10. cum ponuntur gentes quas deleuerit Iosue, s. a Cadesbarne vsque Gazam, & omnem terram Gefen, quamquam aliqui volunt ibi Gefen esse regionem, & non ciuitatem. *Olon.* Alia ciuitas est quae vocatur Eglon, & etiam est in hac tribu, vt supra patet. *Et Gilo.* Ista ciuitas semper mansit in forte Iude, sicut & duae praecedentes. de ista vrbe erat Achitophel consiliarius Dauid qui se suspendit, & vocabatur Gilonites 2. Reg. 15. cap. *Ciuitates vndecim, & villa earum.* Id est iste nouem ciuitates cum villis suis, id est, cu ruribus, vel paruis locis non muratis pertinerunt ad sortem Iude, & in hoc patet, quod non computentur cu his ciuitates terrae Philisthim, quia essent plures quam 11. incipiendo autem a Sanir quae ponitur prima in montanis sunt ciuitates 11. *Arab.* Aliqui scribunt Axab: facilis est mutatio, si scribatur Axab coincidet in nomine cum alia ciuitate quae ponitur in forte Afel, vt patet infra 19. ca. & de illa dicitur supra 11. quod rex Iabin vocauit regem Axab ad pugnam contra Iosue.

tra Iosue. & de illa ciuitate fuit vnus de regibus occis tempore Iosue. supra 12. ca. sed debet scribi Arab, vt patet in Hebræo, vbi ista nomina pprie scripta sunt. Et Ruma. Quædam ciuitas parua est in tribu Iudæ.

Quid Ruma.

Esam, & Iannum. In sorte Iudæ manserunt iste vrbes semper. de istis vrribus nō dicitur vbi sint, sed aliq̄ earum sunt apud terram Philisthiim, sicut Aphec. & aliq̄ erant montanæ, sicut Hebrō. nam ipsa ponitur in montanis cum duabus supra positis, s. Dabir, & Anab.

Quid Apheca ac eius situs.

Et Bethaphua. Ista ciuitas differt a Taphua de qua supra ponitur etiā in hac tribu, & de qua sequen. cap. Et Apheca. Ista ciuitas aliquando vocatur Aphec, & aliquando Apheca: quia modus Hebraici idiomatis, est in terdum in terminalibus addere, & interdum diminueri, vt Dabir, & Dabira, & sic Aphec, & Apheca. de hac ciuitate erat vnus de regibus occis tempore Iosue, vt patet supra 12. & ibi vocatur Aphec. ista vrbs erat in terra Philisthiim in extremis apud terrā quæ possidebatur ab. † & multotiens cū pugnaturi essent contra Israel, ponebant castra in Aphec. vnde in bello quo ceperunt arcam domini posuerunt castra in Aphec 1. Reg. 4. & iterum in pugna contra Philisthiim cum occiderunt Saulem, & Ionatham super montes Gelboe posuerunt castra in Aphec 1. Reg. 29. Athura. Ad tribum Iudæ semper pertinuit.

Athmatha

Cariatharbe, hæc est Hebron. Ista est in montanis, sicut Anab, & Dabir, quæ dicuntur supra esse in monte, cū ponantur in eodem monte, & satis coniunctæ, vt colligitur supra 11. & ex dictis supra in litera. Vocatur Cariatharbe ex causa declarata præceden. c. in fine, & dicitur hæc est Hebron, quia alio nomine vocatur Hebron. Et ne quis arbitraretur esse duas vrbes dictum est, quod ista est Hebron. Quomodo ista vrbs data fuerit Caleb, patet præced. c. Quomodo fuerit acquisita, patet supra in litera, & Iudi. 1. ca. Ista vrbs facta est vna de ciuitatibus refugii, ad quas confugiebant, qui effuderant sanguinem nolentes infra 20. Etiam data fuit in partem sacerdotibus. Manserunt autem viculi eius, & agri ipsi Caleb, vt patet infra 21. Et Sior. Ista non fuit translata ad sacerdotes, nec ad tribum Simeon.

Ciuitates nouem, & villa earum. Iste nouem ciuitates ponuntur sub vna summula differentes ab alijs ex eadem causa, ex qua in omnibus alijs summulis, quia pertinebant ad quandam specialem regionem. Villæ earum sunt rura, & omnia territoria agrorum, & vinearum, & montium. Maon. Hic ponuntur ciuitates aliq̄, quæ pertinent ad aliam regionem, & sunt 10. prima est Maon, & apud istam est desertū, quod vocatur de fertum Maon, in quo fuit Dauid, cum Saul persecutus est eum ad capiendum, & venientibus nuncijs, q̄ diffunderent se Philisthiim super terrā, cessauit Saul querere Dauid, & ob hoc vocauit Dauid locū illum perram diuidentem: primo Reg. 23. Et Charmel. Ista ciuitas est apud montem Carmelum, & ab ista ciuitate videtur denominatus mons ille. Est autem ciuitas hæc apud vrbe Maon, & sunt deserta, & montes apud ciuitates has. Propinquitas earum colligitur 1. Reg. 25. vbi cum dicitur de Carmelo dicit scriptura. Erat vir quispiam in solitudine Maon, & possessio eius in Carmelo, & sic ponuntur ista duo coniuncta ibi, sicut hic Charmel, & Maon. Et Ziph. Ista est alia ciuitas apud duas prædictas, & est circa desertum. Apud eam enim est desertum magnum in cuius colle quodam, qui vocabatur Achile Dauid latuit, & Ziphæi venerūt ad Saul nunciantes ei, quod esset Dauid apud eos 1. Reg. 26. quod idem ista ciuitas sit apud duas præcedētes colligitur ex litera ista, & ex his, quæ habentur 1. Reg. 24. & 25. & 26. vbi ponitur Dauid latuisse in deserto Maon, & in Carmelo, & in deserto Ziph, & cū Dauid esset in Carmelo iussit viros suos, vt irent in de-

Numeratio aliarum ciuitatum.

Quid Charmel ac eius situs.

fertum Maon ad destruendum domū Nabal, & vxor Nabal inde venit in occursum Dauid versus Carmelum, quod non contingeret, si multum distarent istæ vrbes. Et Lothe. Ista cum tribus præcedentibus semper manserunt in sorte tribus iudæ. Ista est, quæ vocatur Iethan infra 21. cap. & data est sacerdotibus, vt patet ex literis Hebræis, & more latino deberet vocari Lothe, & non Lothe. Iezrael. Ista est ciuitas, de qua accepit Dauid vxorem tertiam, quæ vocabatur Achinoë, vt patet 1. Reg. 25. & genuit ex ea primogenitum suū Ammon, vt patet 2. Reg. 3. cap. ista ciuitas videtur esse propinqua duabus primis, s. Maon, & Carmel, quia Dauid morabatur in terra illa, quasi latens, & profugus ibi acciperet vxorem, & tamen dicitur 1. Reg. 25. quod accepit Abigail vxorem quondā Nabal in vxorem, & Achinoë Iezraelitem, & hic ponitur ista ciuitas cum illis, ista ciuitas erat apud terram Philisthinorum. Nam cum pugnauerunt Philisthiim contra Israel, & mortuus est Saul posuerunt Philisthiim agmina in Aphec, & Israelitæ castrametati fuerāt super fontem, qui erat in Iezrael 1. Reg. 29. cap. alia Iezrael fuit in sorte Manasse, de qua infra 17. & ibi declarabitur. Incadam, Zanoë. Alia vrbs ponitur supra uocata Azanoë, quæ est in cæpstribus, sed distincta est ab hac: Et Accaim. Ista vrbs cum præcedentibus in hac summa fuerunt semper in sorte iudæ. Gaba. Alia ciuitas vocabatur Gabaath, quæ est in sorte Benjamin, vt patet infra 18. & differt ab ista, quia ista est in sorte iudæ, quamquam illa interdum vocatur Gaba, & fuit, in qua habitauit Saul, qui erat de stirpe Benjamin, de quo 1. Reg. 13. & 26. eadē vrbs vocatur Gaba, & Gabaath, nec differt quantum ad hoc in Hebræo per appositionem literæ: sed Gaba, de qua hic, & illa, de qua in sorte Benjamin differtur. Et Thamma. Ista ciuitas est in sorte iudæ ad partem aquilonarem in ipso latere aquilonis, vt patet supra cum dicitur: Descendit in Bethsan, transiitque in Thamma. Est autem circa terrā Philisthinorum, quia apud Thamma ponitur in eodē latere aquilonari Acharon, quæ est vna de quinque ciuitatibus præcipuis terræ Philisthiim. Alia ciuitas Thanna ponitur in sorte tribus Dan, vt patet infra 19. Verū est Thammā, de qua hic, & illam, quæ est in sorte Dan, infra 19. esse idem, & illam, de qua Iudic. 14. & de qua Gene. 38. sed non est eadem cum ea, de qua supra dicebatur in termino sortis iudæ, quia in omnibus his ponitur in Hebræo Thanan, & supra in terminis Iudæ ponitur Themana, & signat secundum Hebræos australem partem: litera autem nostra translulit Thamma, quia magis videbatur ibi signare vrbe, quam plagam mundi, vt patet ex contextu, & alia vrbs erat in sorte ista, quæ vocabatur Thanna: secūdo factum est: quia licet in Hebræo ponatur supra Themana quantum ad assignationem punctorum, tamen literæ eadē sunt in Thamma, & Themana, puncta autem facilliter mutari possunt, literæ autem nequaquam. Ciuitates decem, & villa earum. Iste decem supradictæ, quæ erāt in vna regione speciali cū villis suis, idest territorijs, & locis pertinuerunt ad sortem iudæ. Halhul. Hic ponuntur ciuitates sex sub vna summula distinctæ a superioribus ex causa assignata in alijs. Et Bethsur. Alia ciuitas vocatur Bethsan, & est in ista sorte, sed differt ab ista. Alij dicunt istam esse vnam de ciuitatibus, quæ prouenit sorti Simeon infra 19. ca. & vocatur ibi Bethul. Gedor. Aliqui dicunt esse istam vrbe eam, cuius ponitur rex quidam supra 12. alij volunt vrbe illam esse, quæ vocatur supra Gadera: nam supra 12. vocatur Gader, sed ista differt a Gader, quia debet ista vocari Gedor, illa autem, quæ vocatur Gadera, est eadem cū ea, de qua supra 12. c. Mareth, Bethanath, & Bethhecan. Iste vrbes semper pertinuerunt ad sortem tribus Iudæ.

Lothe.

Quid Thanna ac eius situs.

Numeratio sex ciuitatum.

Ciuitates

Numeratio duarum ciuitatum.

Nic. opin. rejicitur.

Sex ciuitates atinentes ad desertum Iudæ.

Ciuitates sex, & villa earum. Iste quæ ponuntur hic in vna summula cum territorijs suis pertinuerunt ad sortem Iudæ. Cariathbaal. Hic ponuntur aliq̄ duæ ciuitates in summula pertinentes ad sortem Iudæ, & eadē ratio distinctionis est in eis, quæ in alijs. Prima est Cariathbaal, quæ alio nomine vocatur Cariathiarim. Hæc erat in terra Heuæorum, & vna de quatuor vrribus Gabaonitarum, quæ confederate sunt Israelitis. Nomina eorum sunt Gabaō, Caphira, Beroth, Cariathiarim, vt patet supra 9. Tres primæ quæ erant magis aquilonares cesserunt in sortem Benjamin, quæ est tribus coniuncta tribui Iudæ, vt colligitur ex litera in principio cap. iuncto. cap. 18. vbi ponitur idem latus vtriusque sortis, & Cariathiarim, quæ erat magis australis cecidit in sortem Iudæ. vocabatur ista Cariathbaal, idest ciuitas Baal, quia forte in hac vrbe colebatur idolum Baal.

prima ciuitas Bethagla, vt patet in litera. Hæc autem a Iordane duobus milliarijs distat, vt supra declaratum est, & apud hanc est Betharaba, vt patet ibidem, & sic confinia Betharaba satis perueniunt in Iordanem: sed ista ciuitas est in deserto Iudæ, ergo satis poterat beatus Iohannes predicare in deserto Iudæ, & ibi baptizare in Iordane. Est autē ista ciuitas de valde aquilonaribus sortis Iudæ, cum sit in ipso latere aquilonis, vt patet supra in litera. Meddin, & Sachaba. Iste duæ ciuitates, & preposita semper ad sortem Iudæ pertinuerunt. Alia ciuitas est similis isti, quæ vocatur Salecha, & est in regno Og, vt patet supra 12. & 13. capit. & ista ciuitas data est in possessionem duarum tribuum, & dimidia.

Et Nebfan. Sicut superiores pertinuit semper ad Iudam. Ciuitas salis. Ista est ciuitas quæ consuevit vocari semper Bethsames, & interpretatur domus solis, vel ciuitas solis. Trāslator noster voluit hic ponere interpretationem eius in Latino: nomen autem ipsum in Hebræo non posuit, & tamen alibi ponit vocans eam Bethsames, & ista ponitur in latere aquilonari sortis Iudæ, vt patet supra in litera. Ista autem est ciuitas, ad quam primo venit arca domini missa de terra Philisthiim, portantibus eā vaccis fetis, & mortui sunt pluri de Bethsames, quia viderunt arcam domini, vt patet primo Reg. 6. hic nō debet dici ciuitas solis, sed ciuitas salis, vt patet in Hebræo. Apud nos autem facilis est corruptio nominis, ideo nō est ista ciuitas Bethsames, quæ est ciuitas solis, de qua supra. Engaddi. Ista est ciuitas in deserto hoc, & ab ea nominatur mons altissimus Engaddi. Est autem ista ciuitas in terra cæpstri apud Iericho, vt patet in libro de situ terræ Sanctæ. In deserto huius vrbis in locis tutissimis abscondit se semel Dauid fugiens a facie Saul, & ibi intrauit Saul in quadam spelunca, in qua latebat Dauid cum suis, & præcidit oram vestimenti eius exiuitque post eum clamans 1. Reg. 24. est autem ista ciuitas versus mare mortuum, scilicet in valle illa, per quam decurrit Iordanis, & coniungitur mari mortuo, & ibi sunt mirabiles vineæ Engaddi, vnde & opobalsamum affertur solebat. Sūt autem nominatissime vineæ Engaddi, de quibus sponsa in Canticis capitu. primo ait: Botrus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi. De ista vrbe dicit Solinus in Polijstorum capitu. de Iudea: Engadda oppidū infra Essenos fuit, sed excisum est, verum in clytis nemoribus adhuc durat decus lucis, sed palmarum eminentissimis, nihil vel quo, vel bello derogatum. De balsamo autem, quod in vineis Engaddi accipitur, qualiter conficiatur ibidem Solinus refert.

Quid ciuitas salis.

Quid Engaddi ac eius situs.

Ciuitates sex, & villa earum. Idest iste ciuitates sex cum omnibus territorijs pertinentibus ad eas, & locis sibi coniunctis pertinebant ad sortem Iudæ. Iebuseum autem. Hic ponitur quartum huius capituli, scilicet habitatorum conditio. Est habitatorum conditio esse fortes ad pugnam, vel esse ad modum seminorum imbelles. Isti Iebusei erant fortes, ideo non potuerunt filij Iuda expellere eos de vrbe, sed manserunt in castro montis Syon vsquequo Dauid pugnavit contra eos, & Ioab ascendit primus tangens fistulas domatum, & percuciens Iebuseos, & factus est dux belli in domo Dauid secundo Regum quinto, & primo Paralipom. 11. capitu. Iebuseum autem habitatorem Ierusalem. Terra Chanaan erat septem populorum, scilicet Chanæcorū, Amoræcorū, Iebuseorum, & c. & de his erant habitantes in Ierusalem Iebusei. Non potuerunt filij Iuda delere.

Ciuitates sex, & villa earum. Idest iste ciuitates sex cum omnibus territorijs pertinentibus ad eas, & locis sibi coniunctis pertinebant ad sortem Iudæ.

Iebuseum autem. Hic ponitur quartum huius capituli, scilicet habitatorum conditio. Est habitatorum conditio esse fortes ad pugnam, vel esse ad modum seminorum imbelles. Isti Iebusei erant fortes, ideo non potuerunt filij Iuda expellere eos de vrbe, sed manserunt in castro montis Syon vsquequo Dauid pugnavit contra eos, & Ioab ascendit primus tangens fistulas domatum, & percuciens Iebuseos, & factus est dux belli in domo Dauid secundo Regum quinto, & primo Paralipom. 11. capitu.

Iebuseum autem habitatorem Ierusalem. Terra Chanaan erat septem populorum, scilicet Chanæcorū, Amoræcorū, Iebuseorum, & c. & de his erant habitantes in Ierusalem Iebusei.

Non potuerunt filij Iuda delere.

An

An propter fœdus, quod fecit Abraham cum rege Gerare non liceret Iudais expugnare Iebuseos habitatores Ierusalem. Quæst. XI.

ISTAM literam aliqui exponunt dupliciter. Quidam dicunt non potuerunt, id est non potuerunt de iure, quamquam de facto potuissent si bellafent. Alij dicunt non potuerunt, scilicet de facto, quia quamquam pugnauissent, non preualuerunt aduersus eos.

Rab. Salo. expositio.

Prima sententia est Rab. Salo, dicit enim qd isti Iebusei, qui erant in Ierusalem non erant de Iebusais, sed quidam de stirpe regis Abimelec, qui regnavit in Gerara, cum hoc iniit fœdus Abraham, quia ad eum venit Abimelech precatus pro fœdere, s. ne noceret ei, aut stirpi sue, & iuravit Abraham. Idem factum est cum Isaac: nam Abimelec rex Geraræ de genere prioris venit ad Isaac facturus fœdus cum eo: & idem modus fuit, s. quod Isaac pepigit ne noceret ei. De primo Gene. 21. de secundo. Gene. 26. cap. De isto fœdere dicit Rab. Salo. quod tempore Iosue nondum elapsum fuerat tempus durationis fœderis, ideo non potuerunt de iure filij Israel pugnare contra istos Iebuseos, quia infringent iuramentum patrum suorum, & illud possimus, quod de iure possimus. Et cum arguitur de Dauid, qui postea pugnavit contra istos Iebuseos, & cepit fortalicia eorum 2. Reg. 5. Respondet, quod tempus fœderis interpositi erat iam translatum, ideo licite poterat pugnare, ac si non esset fœdus interpositum.

Sed ista positio non stat: satis enim videtur aliena a litera, quia litera dicit de Iebuseis habitatoribus Ierusalem: vnde ergo apparet, quod ibi morarentur aliqui Gerarite, s. de genere Abimelec regis Geraræ potissime cum Gerara satis sit distans a Ierusalem. Nisi quis voluerit Ierusalem esse, quæ olim vocabatur Gerara. Sed nullus hoc dicit. Solum autem monetur Rabbi Salomon, quia dicitur non potuerunt, quod ipse vult exponere, s. non potuerunt de iure: sed nemo eum cogit ad hoc.

Sed præter hoc non stat ista positio: nam cum dicit, quod tempore, quo Israelitæ intraverunt in terrâ Chanaan nondum transierat tempus interpositum, ideo non potuerunt de iure pugnare contra Iebuseos: tempore autem Dauid præterierat duratio pacti, ideo potuit pugnare: videtur hoc esse valde fictitium, nam Abraham semel legitur pepigisse fœdus cum Abimelec rege Geraræ, & iterum Isaac, sed in nullius fœdere tempus aliquod determinatum est: nam Abraham iuravit, quod non noceret regi Abimelec, nec posteritati eius, vt patet Gene. 21. Isaac autem solum iuravit, qd non noceret regi, & populo suo. Gen. 26. sed hic nullum tempus interpositum est, ergo non est rationale dictum, qd tempore Dauid fluxerit tempus interpositum, & nondum fluxisset tempore, quo Israelitæ venerunt in terram Chanaan.

Immo non potest stare, quod tempus fuerit aliquod determinatum, quod saltem posset durare ad ducentos, vel trecentos annos: nam aut arguet Rabbi Salo. ex fœdere, quod fecit Abraham, aut ex fœdere, quod fecit Isaac. Si ex secundo non potest arguere ad aliquod tempus: nam solum promisit Isaac non nocere Abimelec regi, sed etiam populo suo: Gene. 26. Si arguatur ex fœdere Abraham extēderetur istud vsque ad secundam generationem, quia solum petiit Abimelec ab Abraham, vt non noceret ei, nec filio suo, nec filio filij sui: sic habetur in litera Hebraica Gene. 21. secundum quam tenetur Rab. Salo. loqui. ideo solū extendebatur pactū vsque ad nepotes Abimelec regis: sed cum venerunt Israelitæ in terram Chanaan

iam transissent nepotes, & pronepotes Abimelech, cū tempus istud fuerit plurimum quam quadringentorum quinquaginta annorum. Quod patet, quia istud pactum fuit factum breuiter post natiuitatē Isaac, vt colligitur Gen. 21. sed ab eo tpe vsq; ad exitum de Aegypto fuerunt anni quadringenti quinq; , vt probatū est Gen. 15. ab exitu autem vsq; ad introitum in terrâ Chanaan fuerunt 40. anni, & postea steterunt multo tpe Israelitæ pugnando ꝑ Chanahcos, s. quasi septem annis, vt probatum est præc. c. ergo in tpe diuisionis fortium plures transierant, quam quadringenti quaginta anni. Et dato, qd solum essent quadringenti anni, iam fluxisset tempus; quia solum iuravit Abraham pro filio, & nepote: & Abimelech iam haberet filium, vel filios multos, cum haberet vxores, & concubinas, vt colligitur ante hoc Gen. 20. ca. solū ergo pro vita duorum hominū iurabat, quæ non durarent quadringentis annis, ergo iam a multis annis transisset tempus durationis fœderis interpositi, & posset pugnare Israelitæ ꝑ habitatores Ierusalem. Sed aliquis vellet arguere ex litera nostra, qd non licet Rab. Salo. eam assumere in confirmationem positionis sue: quamquam satis liceret contra nos arguendo: litera enim nostra dicit, qd iuravit Abraham ne noceret Abimelec, nec posteris eius, nec stirpi illius, sed nomine posterorum descendentes omnes de ipso intelliguntur: ideo non solum iuravit non nocere filijs, & nepotibus Abimelech, sed etiam alijs posteris, & sic nondum esset finitum tempus pacti. Nos enim consitemur hunc esse sensum literæ Hebraicæ, quæ dicit: Non nocetis mihi nec filio meo, nec filio filij mei, id est non nocetis mihi, nec aliquibus descendentijs de me. Et ob hoc litera nostra tenuit istum sensum. Si autem Rab. Sal. ex litera nostra vellet confirmare positionem suam, dices qd litera Hebraica intellexit id, quod litera nostra, adhuc non poterit stare, quia ipse, & alij Hebræi contrario modo exponunt passum istum dicentes solum intelligi de filijs, & nepotibus: immo ex illo passu ipsi notant, qd amor patris solum extenditur ad nepotes, quia solum curauit Abimelec de salute vsq; ad nepotes. Sed adhuc omisso hoc, si exponant literam istam s. m sensum literæ nostræ fortius redarguetur, quia litera nostra dicit, qd iuravit Abraham non nocere Abimelec, & posteris eius, & stirpi illius: sed stirps Abimelec erat in Ierusalem tpe Dauid, sicut tpe, quo ingressi sunt Israelitæ in terram Chanaan, sicut constat ipse Rab. Salo. ergo non poterat habita ista positio Dauid pugnare contra Iebuseos, sed Rab. Sal. dicit, qd licuit ei. Item motiuum Rab. Sal. ex pacto quod fecit Abraham non est validum, quia istud pactum nō fuit factum, nisi pro persona sua, & non pro successoribus suis, cum Abimelec petiisset ab Abraham, qd iuraret, ne noceret ei, nec posteritati suæ, & sic iuravit Abraham, cum autem aliquis seipsum solum obligat non sunt obligati successores eius, nisi esset obligatio superes, quia tunc in quibusdam secus est, sed cum aliquis obligat se solum ad faciendum aliquid, vel non faciendum, quod concernit personam, & non aliquam rē, quæ obligetur, vt obligari ad pugnare, vel non pugnare, obligato ipso non sunt obligati aliqui successores eius, sed Abraham non iuravit pro posteris suis, ergo non tenebantur. Sed forte dices, qd Abraham obligauit se, & posteros suos: tñ scriptura, quæ est breuiloqua non exprimit omnes circūstantias factorum, potissime vbi non intenditur principaliter ipsum factū, & sic tenebantur sponsonne eius posteris sui, quia hoc eis cognitum erat. Respondendum est, qd solū se iuramento obligauit, quod satis colligitur ex eo, quod factum est postea cum Isaac: nam Abimelec rex Geraræ iniit fœdus cum Isaac, vt patet Gene. 26. siue sit ille Abimelec,

Iec, qui cum Abraham iniit fœdus, siue aliquis de filiis eius: si tñ fœdus in initum cum Abraham tenuisset, nō oportuisset, vt nouum fœdus fieret: venit tñ rex ipse Geraræ ad inendum fœdus, vt patet Gene. 26. ergo intelligebat non tenere primum, hoc autem est, quia Abraham solum pro se iurauerat. Sed aliquis forte dicet, qd hic non fuit confectio noui fœderis, sed confirmatio prioris initi cum Abraham, sicut sepe fœdera antiqua ne abeant in obliuionem ratificantur, & tñ dato, qd non confirmarentur tenerent, si primo tenuerunt. Sed hoc nō stat, quia si fœdus in initum cum Abraham tenuisset tpe Isaac, non cum tāta affectione procurasset rex Geraræ confederari Isaac. Nam licet non confirmaretur fœdus teneret antiquum, tñ rex Geraræ per seipsum cum amicis suis, & magno comitatu venit ad Bersabee, vbi morabatur Isaac, ergo non erat confirmatio, sed noui fœderis stabilitio. Item litera ibi satis signat, qd fœdus illud nouiter factum fuerit, cum dixit Isaac Gene. 26. quid venistis ad me hominem, quæ odistis, & expulistis a vobis: Qui responderunt: Vidimus tecum esse dominum: idcirco diximus, sit iuramentum inter nos, & ineamus fœdus, vt non facias nobis quicquam mali. Item patet, qd sit nouum fœdus: nā si vetus esset confirmatum, s. m ea, quæ prius fuerant, confirmaretur: alioquin non est confirmatio prioris, sed noui constitutio, & tamen non fuit idem modus fœderis inter Abraham, & Abimelec, & postea cum Isaac, quia Abraham iuravit non nocere Abimelec, nec posteritati eius: vel s. m superficiem literæ Hebraicæ iuravit nō nocere Abimelec, & filio ei, & nepoti: Isaac autem solum iuravit non nocere Abimelec, & eis, qui cum eo erant, s. ei, & amicis suis, & populo: ergo non fuit idem pactum, quia in substantialioribus deuiant. vnde necessarium est dicere fuisse duo pacta distincta. Et tunc stat argumentum, qd iam expirasset primum, alioquin non curasset Abimelec secundum pactum formare: potissimum quia istud secundū nō erat, ita solidum, sicut primum. Pacta tamen renouantur, vel vt non abeant in obliuionem propter vetustatem, vel vt aliquid nouum superaddatur, & tamē nunquam demittitur aliquid: hic autem minus erit: ergo non tenebat primum. Respondebit aliquis forte, qd pactum primum in initum inter Abraham, & Abimelec obligabat posteros eius, quia tñ Abimelec expulerat Isaac de terra sua, in quo faciebatur contra pactum, infringebat pactum ex parte Isaac: quia frangenti fidē fides frangenda est, & ob hoc ad hoc, qd maneret pactum, oportuit nouiter cōstitui. Istud quamquam habet aliquem colorem, tñ falsum est, vt cōcludi potest facilliter ex dictis. Quia tñ idem sequitur hoc dato, nō est curandum inducere: ideo dicendum, qd etiam hoc dato non stat dictum Rab. Sal. Nam si secundum fœdus in initum est, quia primum est abolitum propter infidelitatem Abimelec: ergo non obligabantur Iudæi, nisi s. m formam fœderis Isaac: sed iste solum iuravit non nocere Abimelec, & amicis suis, & populo: ergo nō tenebatur seruare hoc ad filios, vel nepotes huius Abimelec: ideo non solum quando introierunt in terram Chanaan venientes de Aegypto poterat pugnare ꝑ Geraritas, sed etiam immediate post mortē Abimelec huius. Item his omissis, dato quod pactum factum per Abraham obligasset Iudæos vsq; in eternū: tñ non potest stare dictum Rab. Salo. quia rex Ierusalem cum exercitu suo venerat ꝑ pugnā ꝑ amicos Iudæorum, & solum ex hac causa quia erant facti amici Iudæorum, s. ꝑ Gabaonitas, vt patet s. 10. ergo iam erat violatum fœdus, & non tenebantur Iudæi ad non nocendum habitatoribus Ierusalem. Item etiam omnibus his concessis non stat, quia manifestum est, qd Iudæi acceperunt urbem Ierusalem, cum dicatur hic, qd

habitaerunt Iebusei in Ierusalem inter filios Israel: ergo aut gratis dederunt urbem Iebusei Israelitis, aut bello fracti, vel timore maioris potentia cōteriti. Primus modus non est verisimilis, quia magis vellent Iebusei pro se urbē quam pro Israelitis: quocunq; aliorum modorum dato frangebant Israelitæ pactum, & faciebant aliquod malum Geraritis habitantibus in Ierusalem: ergo siue pactum teneret, siue nō teneret, necesse est dicere, qd Israelitæ pugnauerūt: & sicut pugnauerunt ad capiendum urbem pugnauissent ad capiendum totam ciuitatem si potuissent, sed non preualuerunt. Item dato, qd protertiens negare velles pugnauisse Israelitas cum Iebuseis ad capiendam urbem Ierusalem, sed qd Iebusei sponte siue bello, aut metu belli dederint partem vrbis Israelitis, non stat. Nam primo pugnauerunt Israelitæ contra Iebuseos, s. contra regem Ierusalem, & alios 4. reges delentes eorum exercitum, & ipsos reges intra speluncam captos postea suspendentes: sicut ergo licuit eis ibi pugnare contra viros Ierusalem, ita postea liceret: ideo nō stat ista positio. Sed exponendum est alio modo, s. qd non potuerunt filij Israel, s. de facto delere habitatores Ierusalem: nam vrbes eorum ceperunt quantum ad partē, quæ planior erat, partem autem fortaliciij in monte Sion non potuerunt capere, & mansit sic vsq; ad tempus Dauid, qui pugnavit contra habitatores fortaliciij, & cepit eos 2. Reg. 5. & 1. Paralip. 11. & manserunt aliqui de illis Iebuseis habitates postea in Ierusalem. Quod patet: quia cum percuteret Angelus populum peste magna, dictum est ad Dauid, vt constitueret arā domino in arca Areannam Iebusei 2. Reg. 24. c. & iste sensus secundus colligitur ex litera, cum dicatur infra, qd habitauerunt Iebusei inter Israelitas. Non poterant tamen hoc facere nisi accepissent Israelitæ bello aliquam partem Ierusalem, & in alia fortiori manerent Iebusei, quod magis patet Iudi. 1. Considerandū est, qd ista ponuntur hic per anticipationem. Nam nō fuit pugna contra Ierusalem viuentē Iosue, sed post eum, vt patet manifeste Iudi. 1. vbi dicitur, qd post mortem Iosue factus est Iudas dux belli, & ponitur de bellis eius, inter quæ ponitur de bello contra urbem Ierusalem, quod ipsi fecerint. positum tñ fuit hic incidentaliter, quia vrbs Ierusalem pertinebat aliquo modo ad filios Iuda, & quia hic descripta fuit eorum fors. subiunctum est de bellis, quæ fecerunt in Ierusalem, s. qd nō potuerunt ꝑ eam penitus preualere. Ex hoc infertur, qd Iosue non scripsit librum hunc nec quisquā eo viuentē, quia ista facta sunt aliquantisper post mortem eius, sed tpe scriptoris libri erant facta iam hæc, quam ea, quæ acciderunt aliquantisper post mortem Iosue, ideo scriptor potuit vti anticipatione. Poterit aliquis dicere, qd Iosue scripsit hæc, sed posuit illa propheticæ. Dicendum est non stare, quia hæc omnia historica sunt, s. diuisiones locorum, & descriptiones gestorum ipsorum: nihil quasi pertinet ad Propheticum modum: maxime quia litera dicit vsq; ad præsentem diem. Ideo dicendum, qd non fecit Iosue librum istum, sed Samuel, qui librum hunc, & librum Iudicum scripsit: ideo aliquid, quod ad illum librum pertinebat, hic anticipauit, & potuit hoc conuenienter facere, quia tam gesta tpe Iosue quam Iudicū ante Samuelem finita sunt: ipse enim se computat in dicem vltimum, vt patet 1. Reg. 12. & de historia eius nihil habetur in libro Iudicum, sed in libro 1. Reg. in principio. Non potuerunt filij Iuda delere. Non debet intelligi, qd nō potuerunt capere urbem, quia immediate patet ꝑrium cum dicatur, qd habitauit Iebuseus cū filijs Iuda in Ierusalem: sed non potuerūt delere, id est totaliter eradicare, quia delere signat oimodam extinctionem: & hoc quia aliqui manebāt in arce montis Sion:

Samuel hunc librum ac Iudicū scripsit.

Delere qd.

Sion: quibus manentibus non erant destructi, vel deleri Ierusalem. Sed quare filij Iuda pugnant contra urbem Ierusalem, quia non pertinebat ad eos vrbis cum esset in forte Benjamin, vt patet infra 18. c. ibidem declarabitur. *Habitauitque Iehusaus cum filijs Iuda in Ierusalem.* Ceperunt civitatem filij Iuda, & non potuerunt accipere arcem in quo manserunt multi de Iebusæis, & isti dicuntur manere in continuo bello, sed magis dabant aliquas temporales inducias: nam alioquin non possent manere tanto tpe Iebusæi in loco, vel Iudæi. Ista inducia cum finiebantur licebat eis pugnare in alterutrum. Et sic factum est tpe David, qui postea cepit fortalicium illud, & vocatum est ciuitas David. Quomodo autem est verum, qd habitauerint filij Iuda cum Iebusæis, cum dicatur Iuda. 1. qd filij Benjamin acceperunt urbem Ierusalem, & habitauerunt cum Iebusæis in Ierusalem, declarabitur infra 18. in fi. *Vsq; in presentem diem.* Id est etiam tpe scriptoris libri huius nondum erat totaliter capta vrbis Ierusalem. Et hoc etiam signat, qd liber iste fuit magno tpe factus post mortem Iosue: si enim Iosue scripsisset non posuisset clausulam, quæ signat magnam distantiam a tempore, quo data fuerunt fortis tribubus. Sic erat in tpe Samuelis: transferant enim plures quam treceti quin quaginta anni, & non solum manserunt Iebusæi cum Itraclitis in Ierusalem vsque ad tempus Samuelis, sed etiam tempore David manebant vsquequo constitutus est rex super totum Itraelem: tunc enim delcuit Iebasæos de arce 2. Reg. 5. & 1. Paralip. 11. cap.

C A P. XVI.

ECIDIT quoque fors filiorum Ioseph ab Iordane contra Iericho, & ad aquas eius, ab Oriente solitudo, quæ ascendit de Iericho ad montem Bethel, & egreditur de Bethel Luzam, transitque terminum Archiatharoth, & descendit ad Occidentem iuxta terminum Ieseti, vsque ad terminos Bethoron Inferioris, & Gazer, finiunturque regiones eius mari magno: possederuntque filij Ioseph Manasses, & Ephraim. Et factus est terminus filiorum Ephraim per cognationes suas, & possessio eorum contra Orientem Astaroth, Addar, vsque Bethoron superiorem, egrediunturque confinia in mare. Machmetath vero Aquilonem respicit, & circuit terminos contra Orientem in Thanathselo, & pertransit a torrente Ianoe, descenditque de Ianoe in Natharoth, & Noaratha, & peruenit in Iericho: egrediturque ad Iordanem de Taphua, pertransitque contra mare in Villam arundineti: suntque egressus eius in mare salissimum. Hæc est possessio tribus filiorum Ephraim per familias suas, vrbesque separate sunt filijs Ephraim in medio possessionis filiorum Manasse, & villæ earum. Et non interfecerunt filij Ephraim Chananæum,

qui habitabat in Gazer. Habitauitque Chananæus in medio Ephraim vsque in diem hanc tributarius.

Cecidit. Supra signata est descriptio fortis filiorum Iuda: hic assignatur duplex fors filiorum Ioseph. Et diuiditur in duo. Primo ponitur sortium assignatio: secundo maioris hereditatis petitio circa finem sequen. c. f. *Locuti que sunt filij Ioseph.* Prima in duas: primo describitur fors Ephraim: secundo assignatur fors Manasse sequenti c. Prima in duas. primo ponitur fortis assignatio: secundo precepti Domini violatio infra. *Et non interfecerunt.*

Quare data est fors primo filijs Iudæ: deinde filijs Ephraim. *Quest. I.*

CIRCA primum quæret aliquis de ista assignatione ordinis in distribuendo, quare primo data est fors filiis Iudæ, deinde data est filijs Ephraim. Rñdet Nicolaus præced. ca. qd erat tribus Iuda excellentior, s. regia, ideo assignata fuit ei primo fors, postea filij Ioseph Ephraim, & Manasse erant digniores, quia translatum fuit ius primogenituræ quantum ad duplicem sortem in Ioseph. Sed dicendum est, qd hoc fortassis teneret si omnes tribus petijssent dari sibi possessionem simul, & Iosue vellet dare primo dignioribus, sed non petebat: immo marcebant ignauia possidentes terram pro indiuiso, & non curantes singuli suscipere possessiones suas, quousq; Iosue increpuit eas, & iussit describi fortis in 18. c.

Tribui ergo Iudæ primo data est possessio, quia ista primo petijt sibi dari hereditatem alijs nondum petentibus. assignata autem hereditate petijt tribus Ephraim, & similiter data est: similiter quoq; dimidia tribus Manasse. Cetera autem nihil petierunt quousq; Iosue admonuit, vt acciperet, vt declaratum fuit præced. cap.

Quomodo vni tribui, vel duabus poterat assignari fors non assignando alijs. Quest. II.

QUARE ET VR etiam de assignatione fortis filiorum Ephraim, & Manasse: nam si fuisset data possessio omnibus tribubus simul, & posite fortis inter omnes, sicut factum est infra 18. non videretur difficile, quod ponerentur fortes illis, & quidquid proueniret forte proueniret: tamen vni tribui quomodo posset dari fors? Respondendum est, quod petente tribu Ephraim partem hereditatis, Iosue & alij diuisores terre considerauerunt quærum posset prouenire tribui Ephraim de terra illa, ita vt maneret tatum proportionaliter pro qualibet alia tribu, & separauerunt illam terræ pro tribu Ephraim. Non tamen dederunt immediate ei, sed forte dirimendum erat, quia Deus iusserat, vt nihil sine fortibus fieret: Numeri 26. cap. Fuit autem modus sortium talis, quod nomina omnium tribuum, quæ nondum acceperant possessionem scripta sunt in cedulis singulis, & posita in aliquo inuolucro, & missa est manus, vt educeretur cedula vna, quæ indicaret cui tribui prouenire debebat ista terræ portio assignata, & exiit cedula tribus Ephraim: vnde ei data est. Hoc modo de sorte dimidiæ tribus Manasse factum est. De fortibus autem magis dicitur infra 18. non fuit autem in fortibus Ephraim, & Manasse, sicut in possessione Iudæ: nam prouenit Iudæ plusquam habere debebat proportionaliter ad alias tribus, & ob hoc quamquam per sortem proueniret, tamen postea cum posite sunt vltimæ

Lyranus reijciatur.

Filij Ioseph.

Nulla fors de nouem & dimidia Iordanem excedebat.

Modus mittendi fortes.

timæ fortes diuisa est fors Iudæ in duas, & data est vna pars Simeoni, vt patet infra 19. & declaratum est præceden. cap. Ephraim autem, & Manasse datæ est proportionaliter de terra, vt alijs tribubus, ideo quamquæ præcesserit ad fortis postea positas nihil ademptum est de eis.

Cecidit autem fors. Accipitur fors pro possessione data per sortem: nam sine sorte nihil dandum erat Nu. 26. & sic factum est. *Filiorum Ioseph.* Id est Ephraim, & Manasse. Isti duo acceperunt fortis duas, sed ponitur hic in principio tanquam acceperint vnicam sortem, quia erant ambo filij Ioseph, & habituri erant vnam sortem, nisi adoptasset Iacob duos filios Ioseph, de quo Gene. 48. capit. ideo postea distinguuntur duæ fortis eorum. De sorte Ephraim agitur hic: de sorte dimidiæ tribus Manasse agitur sequen. capit. & tamen hic ponuntur termini Meridiani, & Orientales huius fortis, quasi esset vnicæ, & verum est, quod a parte Orientali est eis idem terminus, a parte autem Meridiana nequaquam: sed terminus vnus harum vocatur latus ambarum tanquam sit eadem fors: idem de parte aquilonari, & ob hoc sequen. ca. ponitur distinctio fortis Manasse a sorte Ephraim.

A Iordane contra Iericho. Hic describitur latus Meridianum, & istud est tribus Ephraim. Nam erat fors Ephraim magis Meridiana quam fors Manasse, vt patet sequen. ca. fors autem Ephraim erat coniuncta forti Benjamin, ita quod fors Iudæ esset maxime Meridiana perueniens ab Oriente in Occidentem. Apud eam erat fors Benjamin perueniens ab Oriete in Occidentem, & apud hæc erat fors Ephraim: ita quod latus Meridianum fortis Ephraim erat idem cum latere aquilonari fortis Iudæ. hic autem describitur latus Meridianum fortis Ephraim, & quia latus istud terminatur inter Orientale, & Occidentale latus, describitur vt tendens ab Oriente contra Occidentem, & incipit istud latus in Iordane ab oriete, & terminatur ad mare magnum in Occidentem, & dicitur a Iordane contra Iericho, id est iste est terminus incipiendo a Iordane veniendo contra Iericho: nam Iordanis est ad Orientalem plagam Iericho, cum sit Iericho in terra Chanaan, & tamen Iordanis ponitur terminus Orientalis in terra Chanaan Numer. 34. veniendo ergo a Iordane versus Iericho erat processus ab Oriente in Occidentem: incipiebat autem latus in Iordane, quia nulla fors excedebat Iordanem de nouem fortibus, & dimidia, quæ erant proprie in terra Chanaan, & veniebat versus Iericho. non quidem, quod includetur Iericho in sorte Ephraim, vel Manasse, quæ est in sorte Benjamin, vt patet infra 18. cap. sed venit contra Iericho; quia transit latus fortis istius apud Iericho ad latus aquilonare Iericho.

Et aquas eius ab Oriente. Id est istud latus Meridianum fortis Ephraim venit a Iordane versus Iericho, & aquas illius. sunt autem aliquæ aquæ Iericho, s. lacus aliqui qui transeunt apud Iericho, & ad illas aquas etiam dirigitur latus istud fortis Ephraim, & hoc ab Oriente. Ista determinatio potest referri ad istud accusatiuum aquas, vel ad totum suprapositum. Referendo ad aquas est sensus, qd peruenit latus istud ad Iericho, & aquas eius, & istæ aquæ sunt ab Oriente, id est a parte Orientali Iericho. Si referatur ad totum coniunctum est sensus, quod latus istud prouenit ad Iericho, & aquas eius, id est veniendo a Iordane in Iericho, & aquas suas est venire ab Oriente in Occidentem.

A dhuc potest ista litera aliter intelligi, s. qd veniat latus Meridianum de Iordane in Iericho, & aquas eius, & hoc ab Oriete, id est istud sit principium lateris huius Meridianum incipiendo ab Oriente versus Occidentem. Nam latus istud inter Orientale, & Occidentale

concluditur, ideo ira poterat incipi ab Occidente versus Orientem, sicut è contrario. Dicitur ergo, quod incipitur hic ab Oriente.

Solitudo que ascendit de Iericho ad montana Bethel. Hic continuatur latus Meridianum, & cum peruenit a Iordane vsque ad Iericho & aquas illius, ascendit ad montana. Nam eundo de Iericho versus ciuitatē Hay, vel Bethel est ascensus. Est enim Iordanis in quadam magna valle, quæ Gortus, vel Anlon vocatur: inde ad Iericho fit ascensus: postea autem fit ascensus ad montana Bethel tendendo in Occidentem.

Sciendum, quod ista est Bethel, apud quam dormiuit Iacob cum ibat in Mesopotamiam, & vidit scalam & dominum innoxum super scalam, vocauitque nomen vrbis Bethel, cum prius vocaretur Luza Gen. 28. non est autem ista Bethel id, quod Ierusalem.

Licet Nicolaus sepe hoc asseruerit, & multi alij hoc tangant doctores. Nam infra 18. ponuntur istæ duæ ciuitates in sorte Benjamin, s. Bethel, & Ierusalem: & est Bethel de primis, Ierusalem autem de extremis. Item 1. ca. Iudi. ponitur de captione, & combustione vrbis Ierusalem, deinde subdit de captione vrbis Bethel, & est alius modus valde distinctus: ergo necessarium sunt duæ ciuitates. De quo magis dictum est Gen. 12. & 28.

Ad montana Bethel. Terra montuosa est apud Bethel. Sic patet, quia vrbis Hay est apud Bethel, cū exiit tibus viris Hay ad pugnandum contra Iosue exierunt quoque viri de oppido Bethel supra 8. sed apud vrbē Hay erat solitudo, vt declaratum est eodem capi. in litera, & fugit Iosue cum toto exercitu versus solitudinem, & est solitudo in latere sinistro, scilicet aquilonari. Per hanc transit fors filiorum Ephraim. Nam vrbis Bethel ad sortem Benjamin pertinet, vt patet infra 18. & fors Benjamin est Meridiana respectu fortis Ephraim vt patet coniungendo ea, quæ habentur præcedenti cap. cum eis, quæ habentur infra 18. in quibus demonstratur esse idem latus fortis Benjamin, & Iudæ, sed fors Iudæ est maxime Meridiana, id si fors Ephraim est coniuncta forti Benjamin erit a parte aquilonari ista coniunctio, & per illam terram montanam, quæ est ad aquilonem Bethel transit latus Ephraim, de quo hic dicitur. Ista vrbis Bethel non fuit capta, dum vixit Iosue, licet erat apud vrbem Hay, quam cepit ipse, & viri huius vrbis exierunt in pugnam contra ipsum relinquentes apertam portam vrbis supra 8. ca. sed ceperunt filij Benjamin vrbem hanc post mortem Iosue, vt patet Iudi. 1. cap.

Et egredimur de Bethel Luzam. Tendendo de Oriente versus Occidentem venit de Bethel in Luzam: est autem Luzam apud Bethel.

An Bethel, & Luzam sit idem locus. Quest. III.

SED arguet aliquis contra, quia Bethel, & Luzam ponuntur tanquam vnus locus, vt patet Gen. 28. c. appellauit nomen loci Bethel, quæ prius Luzam vocabatur: sic patet infra 18. vbi vocatur Luzam Bethel.

Respondet ad hoc Nicolaus, qd Bethel, & Luzam sunt idem locus, & tamen possunt nominari duo loca, & hoc quia a principio solum extiterat vna pars, fuit autem postea addita alia, & ista potest vocari tanquam alius locus: sic est de ciuitate Parisius: tota enim ciuitas vocatur Parisius; tamē proprie ciuitas est id quod est inter duos pontes, & illi qui sunt in loco hoc quando vadunt ad aliam partem, quæ est extra pontes, dicunt, eamus extra ciuitatem. & qui sunt in parte illa dicunt: eamus in ciuitatē, cum vadunt ad partem, quæ est intra pontes. De his duabus partibus vrbis Bethel dicit,

char, & in latere aquilonari in forte Afer. Si non possent ambæ coniungi in forte Issachar. Et tunc erit aliquid de forte Issachar magis Orientale, quàm sortes Manasse, & Ephraim, & illa pertingit ad Iordanem, sicut patet infra 19. cap. quòd sunt exitus eius in Iordanem. Ex quo patet, quòd non describuntur omnes sortes terræ Chanaan procedendo ab Oriente vsq; ad Occidentem, sic quòd quælibet tangat aliquid in termino Orientali, scilicet suam frontem Orientalem, & tangat frontem Occidentalem terræ Chanaan scilicet suam totam frontem, sed quædam de sortibus tangunt vtrunque terminum, vt fors Iudæ, vt patet preced. cap. & fors Benjamin aequaliter. Quædam autem de alijs scilicet quædam partem tangunt, & scilicet quædam non: sicut fors Ephraim, & Manasse, quæ in parte Occidentali clauduntur mari magno, & in parte Orientali non attingunt Iordanem, nisi pro quadam parte. Cum autem dicitur, quòd peruenit fors Manasse & Ephraim in Iericho, non est sensus, quòd sit ista vrbis in aliqua harum sortium, sed est in forte Benjamin, cum ponatur prima ciuitas illius 7. 18. cap. sed nec est in latere meridiano, aut aquilonari ista ciuitas. Est autem quædam pars acuta, quæ lingua vocari potest, quam subintrat fors Ephraim in partem sortis Benjamin claudens ab Oriente partem sortis Benjamin, & tunc transit apud Iericho. Est autem ibi Iericho principium Orientalis frontis sortis Benjamin. Et adhuc subintrat magis fors ista Ephraim claudens sortem Benjamin, quousque perueniat circa sortem Iudæ: & ibi manent quidam exitus sortis Benjamin in Iordane, & apud linguam maris salissimum. Hoc modo fors Issachar claudit sortem Manasse, & Ephraim promaiori parte Orientalis frontis. De quo patet seq. cap. *Et egreditur ad Iordanem de Taphua.* Id est Iericho transit in Taphua, & postea accedit ad Iordanem, & ibi rãgit frontem Orientis terræ Chanaã, quæ est Iordanis. Est autem Taphua ciuitas quædam in forte Iudæ, vt patet preceden. ca. & quamquam non sit fors Ephraim, vel Manasse coniuncta immediatè forti Iudæ cum intercidat fors Benjamin, vt probatum est eodem c. tamen coniungitur fors Ephraim forti Iudæ in parte Orientali in valde pauco, & hoc per quædam linguam egredientem, siue particulam parua, quæ subintrat ad contactum partis Orientalis Benjamin, & Iudæ, sic patet supra. fors Issachar rãgit sortem Ephraim & Manasse in parte Orientali sequen. cap. & tamen quædam pars terræ ciuitatis Taphuæ cecidit in sortem Manasse, & vocatur incolæ illi habitatores fontis Taphuæ. Patet sequen. cap. f. & egreditur in dexteram iuxta habitatores fontis Taphuæ: etenim in forte Manasse ceciderat pars Taphuæ. Pars autem ista proueniens Manasse est ad partem Orientalem apud Iordanem: nam Taphuam egreditur terminus horum in Iordane.

Pertransitque contra mare in valle arundineti. Est enim Iericho circa Iordanem, fluit autem Iordanis in mare salissimum, vt patet supra 3. fors autem tribus Iudæ rãgit totam frontem maris salissimum sua fronte orientali: & hoc vsque ad linguam maris huius, vbi Iordanis subintrat mare, & definit vocari Iordanis, vt colligitur precedenti cap. spatium autem Iordanis in directo Iericho vsque ad mare est frons tribus Ephraim, & Manasse cum tribu Benjamin. Aliqualiter autem attingit fors Issachar Iordanem etiam apud Iericho: ideo ibi non rãgitur Iordanis ab Ephraim, & Manasse: fors autem Ephraim & Manasse cum tetigerit Iordanem declinat per litus Iordanis versus meridiem, & hoc est in valle arundineti. Ista vallis est quædam pars illius magnæ vallis, per quam transit Iordanis, & quia in parte hac sunt arundines in magna copia, vocatur vallis arundineti.

Suntque egressus eius in mare salissimum. Id est finis ista-

Quid Taphua.

Vallis arundineti vbi sit.

Frum duarum sortium est circa mare salissimum, quod est mare Sodomorum: non tamen accedit illuc, sed fors Iudæ & Benjamin coniunguntur ibi ex propinquitate: tamen dicitur exitus eius ad mare salissimum, quia finis est circa mare illud. Scriptura autem interdum non facit differentiam in coniunctum esse, & esse prope. Ista tota litera ex loco illo.

Possederuntque filij Ioseph. vsque huc, potest legi aliter & breuiter, quia ex predictis patet, scilicet quòd illud latius, quod ibi dicebatur esse Orientale sit aquilonare comixtum Orientali, sicut solum orientale, & quamquã modus legendi superior videatur satis rationalis quibusdam, veritas tamen est secundum hanc expositionem, quæ ponetur, & incipit litera exponenda.

G*Et possessio eorum contra Orientem Ataroth.* Hic incipit describi latus aquilonare, & incipit ab Oriente versus Occidentem: & patet, quia dicitur hic contra Orientem, id est, quòd sit ista ciuitas in latere, quod describitur hic ad partem Orientalem. Patet etiam quia in fine lateris huius dicitur: Egrediunturque cõfinia eius in mare: & accipitur ibi pro mari magno, cum ponatur sine connotatione: istud autem est in parte Occidentali terræ Chanaan, vt patet Num. 24. c. Est autem sensus literæ. *Possessio eorum.* Vt legatur per se, scilicet quòd totum clausum sub his terminis, quæ ponuntur hic sit possessio Ephraim, & Manasse, illa particula, *contra orientem.* Debet legi cum litera inferiori, scilicet, quòd incipiat hic latus vnum, & est aquilonare; quia tamen quodlibet latus in quadrato, aut quadrangulo terminatur ad duo latera, terminabitur latus aquilonare inter Orientem, & Occidentem: Incipit autem hic descriptio illius a parte Orientali, & hoc est in ciuitate Ataroth, quæ potest poni in latere aquilonari, & in latere aquilonari diuersimode.

Addar vsque Bethoron superiorem. Id est latus istud aquilonare tendere incipit ab Ataroth veniendo ad Orientem, & postea tendit in villam Addar, & deinde in Bethoron superiorem. Erat autem tunc Bethoron tribus Manasse in latere aquilonari tribus istius: & Bethoron, de qua dicitur infra 21. capitu. erit Bethoron inferior, quia illa erat de tribu Ephraim, vt ibi dicitur, in tribu tamen Ephraim non erat, nisi vna Bethoron, scilicet, inferior, quæ erat in latere meridiano illius, vt patet supra. Vocabitur autem tunc Bethoron superior, vel inferior in comparatione ad aquilonem, quia pars aquilonaris est altior parte meridiana. ideo Bethoron aquilonaris dicitur superior: Bethoron autem meridiana vocatur inferior.

Egrediunturque cõfinia in mare. Istud est mare magnũ, quod est in latere Occidentali terræ Chanaan claudens eam totaliter ab Occidente, vt patet Numeri 34. cap. & dicuntur cõfinia in mare egredi, id est coniunguntur in mari termini istorum laterũ, scilicet terminus lateris Aquilonaris, & Occidentalis. Non accipiuntur autem propriè cõfinia in medio alicuius lateris. Hic latus Orientale terminatur, & sic tam latus meridianum quam aquilonare sortis Ephraim, & Manasse ad mare magnum pertingit, ex quo necesse est, quòd ambæ sortes perueniant ad mare magnum, sic patet seq. cap. scilicet, quòd vtranque claudit mare.

Machmetath. Hic describitur latus Orientale istarum duarum sortium, quòd est tertium: latus autem quartum, scilicet, Occidentale non describitur, quia totum illud est portio quædam maris magni: vnde cum dicitur supra de latere Aquilonari, & meridiano, quòd pertingunt ad mare magnum, sufficenter apparet, quòd totum latus illud est litus maris: cum mare magnum teneat totam frontem Occidentalem terræ Chanaan. Incipit autem istud latus Orientale ab Aquilonari parte, in qua est Machmetath ciuitas,

tas, quæ potest aequaliter ad latus orientale pertinere, & ad aquilonare, sicut diximus supra de ciuitate Ataroth. Et est ista ciuitas de tribu Manasse apud tribum Issachar, cui coniunguntur duæ sortes iste in parte orientali, vt patet sequenti capitu. *Aquilonem respicit.* Scilicet quòd ista ciuitas maxime respicit partem aquilonarem mundi in tota sorte Manasse, & Ephraim, quia ciuitas ista est vltima in latere orientali procedendo versus aquilonem. *Et circuit terminos contra orientem.* Id est latus istud, quod incipit a Machmetath circuit terminos, qui sunt contra orientem, scilicet, quòd linea describens latus orientale eleuatur de Machmetath contra orientem faciendo circulum, & abscondit quandam particulam de terra versus sortem Issachar, quæ claudit ab oriente sortem Ephraim, & Manasse, vt patet sequenti capitu. *In Thanathselo.* Ciuitas quædam est in latere orientali sortium istarũ. Aliqui diuidunt facientes nomen duarum vrbium. Sed falsum est: de ciuitate autem Machmetath tranfit in Thanathselo, & ambæ sunt in latere orientali, magis tamen orientalis est Thanathselo, quia circuit terminus ad orientem de Machmetath in Thanathselo.

Quid Ianoe.

Et pertransit ab oriente Ianoe. Ista est ciuitas de orientibus in sorte Manasse, & Ephraim, sed non est in ipso latere orientali sortium, quin potius tranfit ad orientalem partem vrbis huius latus orientale.

Descenditque de Ianoe in Atharoth. Latus istud orientale cum computetur a parte aquilonari versus meridianam dicitur descendere, quia altior est terra aquilonaris meridiana: est autem Ianoe magis aquilonaris quàm Atharoth, sed ambæ pertinent ad idem latus, scilicet orientale. Alia ciuitas est, quæ vocatur Atharoth, & differt ab ista. Est autem in terra duarum vrbium & dimidiæ, pertinetque ad tribum Manasse, scilicet ad dimidiam partem illius, vt patet supra terodiocimo, fuit autem antiquitus vrbis illa sedes gigantum in terra Bala: ibi enim pugnaverunt contra eos tempore Abrahæ reges, qui venerant cum Chodorlaomor Gen. 14. cap. & est ciuitas principalis in regno Og, in qua ipse regnare dicebatur supra 12. & 13. cap. *Et Noaratha.* Ista ciuitas est magis contra meridiem in eodem latere orientali. *Et peruenit in Iericho.* Id est ad Iericho: non quòd includatur ciuitas ista intra sortem Ephraim, vel Manasse, sed quia apud eam transit latus orientale, est autem Iericho in sorte Benjamin infra 18. cap. Ista, quæ sequuntur conformiter exponenda sunt, vt supra exposuimus.

Hæc est possessio tribus filiorum Ephraim. Id est tota terra, quæ includitur sub terminis supra assignatis pertinet ad filios Ephraim, vel est possessio eorum: nõ est intelligendum sic vniuersaliter, quia infra istos terminos non solum continetur terra Ephraim, sed etiam Manasse, vt supra dicitur. Nam cum describerentur latera ista dictum est, possederunt filij Ioseph Manasse, & Ephraim, & in principio dictũ est: cecidit fors filiorum Ioseph & c. ponitur tamen de Ephraim, quia cum sortes duæ sint inclusæ sub his terminis, & hic velit dicere de sola sorte Ephraim, & postea dicat de Manasse dixit, quæ hæc est possessio Ephraim, & debet exponi, id est, intra terminos istos assignatos est possessio Ephraim, sed non pertinet ad Ephraim quidquid intra istos terminos est. *Per familias suas.* Id est possessio Ephraim diuisa est in portiones secundum numerum familiarum: sunt autem quatuor familiarũ in hac tribu. scilicet Suthalaitæ, Becheritæ, Tehenitæ, Beranitæ. Num. 26. c. Postea diuideretur adhuc terra in minores portiones, quia in qualibet familia sunt domus, quæ sunt cognationes minores, nõ ipsi Iosue, qui erat primiceps Israel, & diuisor terræ, data est ciuitas vna pro cõ-

In tribu Ephraim sunt familiarũ 4.

Alph. Tõst. super Iosue. Pars II.

Agnatione sua, scilicet Thanathfare in monte Ephraim, vt patet infra 19. cap. *Vrbesque separatæ sunt filijs Ephraim in medio possessionis filiorum Manasse.* Nicolaus dicit quòd habuerunt Ephraim vrbes inter filios Manasse, quia fors Ephraim aliquando subintrat in sortem Manasse, & tunc dicuntur ciuitates Ephraim esse in tribu Manasse. Sic est aliqui de alijs tribubus, quæ linea describens latus alicuius tribus flectitur a sua rectitudine, & subintrat sortem alterius tribus. Sed dicendum est quòd ista litera aliud sonat, scilicet quòd omnes ciuitates sortis Ephraim sunt inter ciuitates tribus Manasse. Pro quo sciendum quòd in tribu Ephraim, & Manasse non factum est sicut in alijs tribubus, vt cõmuniter: quælibet enim tribus accepit sortem suam, & fuerunt termini eius distincti a terminis aliarum sortium: in sortibus autem Manasse, & Ephraim positi sunt termini, sub quibus simul contineantur ambæ sortes, vt patet in toto isto cap. & sunt ciuitates harum tribuum commixtæ: non tamen penitus, sed vrbes Ephraim sunt simul, & non extenduntur ab oriente in occidentem tanquam fors ista habeat quatuor latera, sed fors dimidiæ tribus Manasse est magis extensa; & includit intra se vrbes sortis Ephraim, claudens a parte aquilonari, & orientali, & fortè ab occidentali: ab australi autem non claudit. Et hoc modo stat litera, scilicet separatae sunt vrbes filijs Ephraim in medio filiorum Manasse, ita quòd tota terra, quæ clausa est sub terminis suprapositis accipiatur tãquam sit terra sortis Manasse, & in medio sortis huius relinquuntur vrbes multæ pro tribu Ephraim, & illæ sunt fors Ephraim: Simile patet sequenti cap. in meridiem terminus ciuitatum Ephraim, quæ sunt in medio vrbium Manasse: & tamen quamquam clauderet Manasse vrbes Ephraim non clauderet eas ab omni parte, quoniam latus meridianus tenebat fors Ephraim in coniunctione ad sortem Benjamin: & hoc signatur sequenti cap. sita vt ab austro sit possessio Ephraim, & a meridie sit possessio Manasse. Clauditur etiam a latere orientali: nam totum latus orientale harum duarum sortium pertinet ad Manasse. Quod patet, quia cum fors Ephraim sit meridiana respectu sortis Manasse, vt dictum est: deberet ei correspondere pars meridiana huius totius lateris orientalis supra descripti, quod clauditur vtraque tribus, vel saltem aliqua particula illius, & tamen non correspondet, quia extremitas meridiana lateris huius orientalis est in terra Taphuæ, & valle arundineti apud mare salissimum: & tamen adhuc terra ista pertinet ad sortem Manasse, vt patet sequenti cap. sic ergo non videtur correspondere forti Ephraim aliquid in latere orientali, aut valde parum apud mare salissimum.

Ab occidente autem tangit mare fors Ephraim, vt patet sequenti cap. scilicet & vtranque claudit mare: nec tamen penitus coniunguntur, nisi clauditur fors Ephraim a sorte Manasse in latere aquilonari, quia aliqua pars lateris aquilonaris pertinet totaliter ad sortem Ephraim, & ibi coniunguntur ambæ sortes in sorte Issachar, scilicet in latere eius meridiano, vt colligitur sequenti cap. ideo fors Ephraim per se non potest figurari, quia nõ habet aliquos certos limites ex omni parte, sed est clausa intra sortem Manasse. Vtraque autem poterit describi tanquam vna fors, cum ponantur termini ambarum quali vnus. in nulla alia sorte sic factum est preterquam in sorte Simeon, & Iudæ. Nam prius designata fuit in sortem Iudæ tota terra, quæ habetur precedenti cap. & non

Quo filij Ephraim poterunt habere vrbes inter filios Manasse.

fuit tunc data fors alicui alteri tribuitur: ideo diuifores terre putantes se proportionaliter dare tribui iudæ, sicut manebant pro ceteris tribubus, dederunt præter proportionem aliquid excédēs: postea vero cum tota residua terra reliquis tribubus diuisa est, inuento quòd minus alijs proportionaliter quam tribui iudæ prouideret, diuisa est fors iudæ, & data sunt ciuitates quadam eius pro tribu Simeon, & de illis vna fors data est, cum illa fors totaliter sit intra terminos fortis iudæ, nec assignantur aliqui termini in sorte illa, vt patet infra 19. capitu. sed sunt ciuitates illæ inter sortes iudæ. Sunt tamen distinctæ, quia inter ciuitates Simeon nulla intercidit de ciuitatibus iudæ, & vocantur illæ duæ sortes, vt patet Iudicum primo. scilicet, & ait Iudas Simeoni fratri suo, ascende mecum in sorte mea, & pugna contra Chanaanum, vt ego pergam in sorte tua. Distinguitur etiam fors Simeonis contra ceteras sortes septem vltimas, quæ factæ sunt, & distributæ in Silo: nam secunda earum ponitur, vt patet infra 19. cap.

Et ville earum. Idest territoria, & rura, vel vici, qui erant in confinjs ciuitatum traditarum Ephraim prouenerunt tribui illi, & non ponuntur hic nomina, nec numerus ciuitatum Ephraim, sicut in tribu iudæ factum est, & fit infra in sortibus aliarum tribuum: infra 18. & 19.

Et non interfecerunt filij Ephraim Chanaanum. Hic ponitur præcepti diuini transgressio, scilicet, quòd Ephraim cupiditate tributorum nõ occiderunt Chanaanos habitantes inter ipsos: iusserat tamen dominus, quòd de Chanaanis, Amorrhæis, &c. omnibus populis seprem quorum terram Israelitæ in possessionem accepituri erant, nullum omnino dimitterent viuere: Deuterono. 20. ideo non poterant componere fœdera, vel facere aliquam conditionem pacis, siue vt amicorum, siue tributariorum, siue sub conditione seruorum. Offensus autem Deus, quia dereliquerunt gentes istas superiuere: conuertit eas in malum iudæorum, scilicet, vt ipse contererent in bello, & affligerent sepe iudæos. Sic patet iudicum 2. Ita dumtaxat, vt non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ huius, & aras eorum subuerteretis, & noluitis audire vocem meam: cur hoc fecistis? quamobrem nolui eos delere a facie vestra, vt habeatis hostes, & dii eorum sint vobis in ruinam: sic enim promiserat eis Numeri 33. cap. scilicet sin autem nolueritis habitatores terræ huius, qui remanserint interficere, erant vobis quasi clauis in oculis, & lanceæ in lateribus, & aduersabunt vobis in terra habitationis vestræ, & quidquid illis facere cogitaueram vobis faciam. Ideo quando scriptura enarrat de istis gentibus relictis, ad redargutionem tribuum, quæ hoc fecerunt, sermo est. *Et non interfecerunt filij Ephraim Chanaanum.* Quasi dicat potuerant occidere, sed noluerunt facientes eum tributarium sibi. De filiis iudæ aliter dicitur præcedenti capitu. scilicet nõ potuerunt filij iuda delere Iebuseum habitatorẽ Ierusalem: ideo illis non imputatur ad culpam: cum tamẽ potuerunt tempore Dauid, deleuerunt eum capientes arcem vrbs. De filiis Manasse sic fuit, qui quamquam a principio non potuissent delere Chanaanos de quibusdam vrribus suis, tamen postea potentes non expulerunt facientes eos sibi tributarios, vt patet sequenti cap. *Chanaanum, qui habitabat in Gazer.* Vocatur isti Chanaan, quia pertinebant ad vnum de illis septẽ populis, qui specialiter vocatur Chanaanus. Vel pot accipi generaliter pro oibus populis Chanaan: nam Chanaan dicitur a Chanaã, & quia terra Chanaã continebat septẽ illas gentes, poterat vocari oēs Chanaan, & sic accipit interdũ. Gazer, de quo dicitur hic est ciuitas quadã in sorte Ephraim, & est i latere Meridiano eius versus Occidentem, vt patet ex lra 5. & ista ciui-

Præcepti diuini transgressio.

Quid Gazer accipitur.

tas fuit data sacerdotibus, vt patet infra 21. capi. tamen nõ acceperunt possessionem eius vsque ad magnam tempus, quia toto tempore mansit in potestate Chanaanorum vsque ad tempora Salomonis. Tunc enim rex Aegypti ascendens in terram Chanaan pugnavit contra Gazer, & cepit eam delectis Chanaanis: tradiditque in dotem filia suæ vxori regis Salomonis 3. Reg. 9. capit.

Habitauitque Chanaanus in medio Ephraim. Idest, inter Ephraim. Non accipitur hic medium pro medio secundum æquidistantiam ab extremis, sed pro medio per interpositionem, & sic vocamus medium omne illud, quod inter aliqua duo est, licet non æquidistat. Non enim est Gazer in medio Ephraim per æquidistantiam, sed magis in extremitate meridiana, nam in latere meridiano supra descripto ponitur: sed quia est inter aliquas ciuitates terræ Ephraim, dicitur esse in medio Ephraim.

Vsque in diem hanc tributarius. Idest vsque ad tempus, quo scriptus fuit liber iste, scilicet tempore Samuelis. Nondum enim captus fuerat locus ille de manu Chanaanorum vsque ad tempora Salomonis, vt dictum est. In hoc autem grauabant, & defraudabant Ephraimites sacerdotes, quia de sorte eorum sacerdotibus locus iste dandus erat: Ephraimites autem poterant delere inde Chanaanos, sed non debebant, vt acciperent ab eis tributa, ideo sic tradiderant tanquam retinerent: si autẽ tributum quod præstabant Chanaanis prouenisset sacerdotibus, quibus dabatur Gazer in possessionem, non tantum peccassent filij Ephraim. Nunc autem dupliciter peccabant: primo, quòd non occidebant Chanaanos, quos occidere poterant: secundo, quia tributa debita sacerdotibus vsurpabant: velut si quis fructus fundi alterius ipso inuito perciperet. Quamquam etiam sacerdotibus non licebat suscipere tributa a Chanaanis, vt permitterent illos manere in terra, si possent excludere, si tamen sacerdotes non possent excludere, & filij Ephraim, in quorum terra erant, nolent delere, licebat sacerdotibus accipere tributum a Chanaanis, quoniã deterius erat manere Chanaanos in terra tributorum onere solutos.

Peccauerunt dupliciter Ephraimites, scilicet, in tribu Gazeritas.

C A P. XVII.

CECIDIT autem fors tribui Manasse: ipse enim est primogenitus Ioseph. Machir primogenito Manasse patri Galaad, qui fuit vir pugnator, habitauitque possessionem Galaad, & Basan: & reliquis filiorum Manasse iuxta familias suas, filijs Abiezer, & filijs Helec, & filijs Efrihel, & filijs Sechen, & filijs Hopher, & filijs Semida. Isti sunt filij Manasse filij Ioseph, matres per cognationes suas. Salphaad verò filio Hopher filij Galaad filij Machir filij Manasse non erant filij, sed solę filię, quarũ ista sunt nomina, Maala & Noa, & Eglã, & Melcha, & Therfa. Veneruntq; in conspectu Eleazari sacerdotis, et Iosue filij Nun, et principum dicentes: Dñs præcepit per manum Moysi, vt daretur nobis possessio in medio fratrum nostrorum. Deditq; eis iuxta imperium Domini posse.

Num. 27.

possessionem in medio fratrum patris earũ. Et ceciderunt funiculi Manasse, decem, absque terra Galaad & Basan trans Iordanem. Filia enim Manasse possederunt hæreditatem in medio filiorum eius. Terra autem Galaad cecidit in sortem filiorum Manasse, qui reliqui erant.

CECIDIT autem. Descripta in superioribus sorte tribus Ephraim, hic describitur consequenter fors tribus Manasse, quia istæ duæ tribus erant ex eodem patre & successuræ vel in vnam sortem: sed habuerunt duas ex adoptione, quia Iacob adoptauit Ephraim, & Manasse: assignans eis sortes duas in hæreditate sua, sicut Ruben, & Simeon: Gen. 48. cap. fuit autem tribus Manasse diuisa in duas medietates, & vna accepit possessionem ante Iordanem transitum ad Orientem: alia vero post Iordanem ad Occidentem, & ista secunda accepit simul sortem cum Ephraim. De istis duabus sortibus Ephraim, & Manasse simul dicendum tanquam de vna sorte erat, quia termini supra assignati includunt intra se vtranque sortem, quamquam duæ sortes nominentur, nec erat aliquid addendum intra id, quod dictum fuerat præcedenti cap. Sed quia fors Manasse erat diuisa in duas partes, vt diceretur de illa, quæ erat ante Iordanem, facta est hic specialiter mentio de sorte Manasse, & enarrata sorte illa ante Iordanem ponitur aliquid de sorte Manasse, quæ erat coniuncta sorti Ephraim. Non est tamen intelligendum, quod huius sortis Manasse, quæ erat cũ sorte Ephraim ponantur hic aliqui termini præter terminos supra assignatos, sed dicitur aliquid de habitudine fortis Ephraim, & Manasse, & ponuntur incidentia de ciuitatibus Manasse.

Diuiditur autem litera in duas partes, quia primò tribus Manasse assignatur possessio: secundo vtriusque fortis petra dilatio ibi. *Locuti que sunt filij Ioseph.* Prima in duas: primò ponitur dimidię tribus Manasse prius assignata possessio: secundo describitur secundæ partis noua distributio ibi. *Salphaad vero.* Et illa diuiditur in duas: primò possessio assignata feminis: secundo assignatur viris ibi. *Fuit autem terminus.*

Tribus Manasse assignat possessio.

Circa primum. *Cecidit autem fors tribui Manasse.* Hic accipitur fors pro tota terra, quam possederunt filij Manasse siue ante Iordanem, siue post: & enumeratur primò pars, quæ erat ante Iordanem. De illa autem non videtur quomodo dicatur fors, sicut de his, quæ factæ sunt post transitum Iordanis. De tribu enim Ephraim, & dimidia tribu Manasse, quæ cum eo sortem accepit, dicendum videtur, quod diuifores terre separauerunt tantum de terra quantum proportionaliter conueniret Ephraim, & Manasse in respectu ad alias tribus, & tota illa terra sub eisdem terminis clausa est: sed rursus in hac terra separauerunt partes duas, vnam quæ corresponderet tribui Ephraim, & ista erat maior, quam populus Ephraim esset maior tota tribu Manasse, quanto magis medietate Manasse. Aliam partem segregauerunt conuenientem medietati Manasse nondum tribuentes eis partes has: sed posuerunt sortes, & prouenit quælibet pars harũ ei cui assignata erat. De media autem tribu Manasse accipiente sortem ante Iordanem non patet, an per sortem habuerit possessionem, nec conuenientem dicere communiter loquentes fuisse datas sortes ad habendas partes terræ illius, sed Moyse diuisit illã duabus tribubus, & dimidiã, sicut ibi recte uisum est. Non est tamen Alph. Tost. super Iosue. Pars II.

aliquid inconueniens, si dicamus sorte diuisam fuisse terram illam ab eo, quia eodem modo fieret de fortibus, sicut hic factum est. Si autem dicamus quòd non diuisit Moyse terram sorte, vocabuntur sortes duarum tribuum, & dimidiã, idest possessiones earum: & sic aliquando vocantur in istis fortibus, quæ posita sunt in terra post Iordanem.

Ipsa est primogenitus Ioseph. Duos filios solum habuit Ioseph, scilicet Manasse, & Ephraim. Fuit autem Manasse primogenitus, ideo cum benediceret eis Iacob iam caligans oculis, & imposuisset manum dextram super Ephraim, durè tulit Ioseph dicens: Non ita pater conuenit, quia hic est maior. Cui respondit pater: Scio fili mi, scio Gen. 48. cap. sed quaquam Manasse esset primogenitus secundum carnem: Ephraim prælatus fuit ei ibidem, & postea in omnibus. Nam vnũ de quatuor vexillis Hebræorum in deserto denominabatur a tribu Ephraim, & tribus Manasse erat sub illo vexillo Numeri 2. cap. excelluit etiam, quia de tribu Ephraim fuit Iosue, qui fuit princeps Israel. Item quia de tribu Ephraim fuerunt reges Israel, de Manasse autem nulli. Ieroboam enim primus rex Israel in diuisione Israel fuit de tribu Ephraim, & consequenter tota sua progenies regum.

Manasse primogenitus Ioseph. Ephraim tamen prælatus est ei.

Machir primogenito Manasse. Refertur ad superiora, scilicet cecidit fors Machir primogenito Manasse. Nam dicebatur quòd cecidit fors Manasse primogenito Ioseph, & quòd ista fors tota cecidit Machir primogenito Manasse. Habuit enim vnicum filium Manasse, scilicet Machir, ideo tota posteritas tribus Manasse deriuata est per Machir, & ita potest vocari tribus Machir sicut tribus Manasse, quia nihil amplius in vno quam in altero continetur. Et ob hoc sicut cecidit fors ista Manasse, ita dicit quòd cecidit Machir primogenito eius: & nõ solum cecidit Machir fors, quæ erat ante Iordanem ad orientem, sed etiam fors, quæ erat ad occidentalem plagã cũ sorte Ephraim.

Machir fuit primogenitus Manasse.

Quomodo Machir vocatur primogenitus Manasse, si est vnicus. Et quòd primogenitus, primus, proximus dupliciter exponuntur. Quæst. I.

Sed dicit aliquis, quomodo vocatur Machir primogenitus Manasse, si vnicus est? Respondet aliquis quòd non fuit vnicus, quaniquã non legantur alij, sed fuerunt alij, de quibus scriptura non meminit. Respondendum est non stare, quia Numeri 36. computatur familia tribus Manasse, & iste nominantur a filijs, vel nepotibus principis tribus alicuius, sed non ponuntur aliqua familia denominata a filijs Manasse, nisi familia Machiritarum a Machir, omnes autem alię a filijs Machir nominantur, vt patet ibidem: ergo non fuerunt plures filij Manasse. Nam si dicas illos fuisse: non facient aliquam familiam, nec rursus erunt sub aliqua, cum non sint de filijs illorum, a quibus nominantur illę familia: ergo non erunt in aliqua familia, quod est inconueniens. Necessè est ergo dicere quòd non habuerit Manasse alios filios præter Machir.

Aliquis fortè poterit dicere quod habuit aliquos filios, sed illi in parua ætate mortui sunt, ita quòd non reliquerit prolem, quæ facere posset familiam aliquã, vel suscipere hæreditatem: & tunc respectu illorum vocabitur Machir primogenitus Manasse.

Respondendum est quod etiam non fuerunt aliqui tales aliquando nati, qui postea morerentur, sed solus Machir fuit filius Manasse: & hoc signatur Gen. vlti. cum describitur longuitas Ioseph, t. quòd vidit filios Ephraim vsque ad tertiam generationem: filij quoque Machir filij Manasse nati sunt in genibus Ioseph: si ta-

siue pro omnibus alijs. Et patet, quia dicitur iuxta familias suas, si tamē acciperetur pro illis, qui sunt capita familiarum, non diceretur sic. Iuxta familias suas. Idest terra, vel fors Manasse cecidit, sed non sic indiuisi se, quin potius iuxta familias suas, cuiuslibet familie suae dabatur portio, & quia in tota tribu erant 8. familiae, vt patet Nume. 26. fuerunt 8. partes facte in sorte ista, quatuor ante Iordanem, & totidem post Iordanem: nomina autem capitum familiarum ponuntur hic.

Nomina familiarum Manasse.

Filij Abiezer. Sunt octo familiae in hac tribu, & duae iam positae sunt nominatis duobus capitibus earum. Prima est familia Machiritarum, pro qua nominatus est Machir primogenitus Manasse. Secunda familia erat Galaaditarum Numeri 26. & pro hac nominatus fuit supra Galaad filius Machir, qui fuit vir pugnator: nominantur autem hic sex alij, qui sunt capita sex familiarum. Et primus est Abiezer a quo familia Abiezetarum. Iste vocatur Iezer, & familia sua Iezeritarum: Numeri 26. ca. Et filijs Helec. Isti sunt omnes de familia Helecitarum, cuius caput est Helec, de quo Numeri 26. capit. Filij Esriel. Idest etiam prouenit fors ista filijs Esriel, & ista vocat familia Esrielitarum. Et filijs Sechem. Istis etiam data est pars possessio, & vocatur familia Sechemitarum, cuius pater est Sechem. Et filijs Hopher. Ab isto denominatur familia Hopheritarum, de qua erat Salphaad, & filiae suae petentes possessionem infra. Et filijs Semida. Ab isto vocatur familia Semidaitarum. Omnibus his assignatae sunt portiones in sorte Manasse, non quidem equales, sed pluribus maior pars, paucioribus vero minor: sic enim iubetur etiam de tribubus Numeri 26. capitul. Sciendum circa istas familias tribus Manasse, quod familiae, vt communitur in alijs tribubus sunt cognationes quaedam denominatae a filijs ipsius viri, a quo tribus denominantur, vt tribus Benjamin denominatur a Benjamin, & a filijs immediatis Benjamin denominantur familiae tribus huius, & sic in alijs. Aliquando autem non solum denominantur familiae a nomine filiorum, sed etiam a nomine nepotum, vt patet in tribu Iuda. De qualibet autem tribu quomodo familie eius denominentur, & a quibus patet Nui 26. cap. in tribu autem Manasse denominatur familie a filijs nepotibus, & pronepotibus: na Manasse genuit solum Machir, a quo vocata est familia Machiritarum: nepos autem Manasse fuit Galaad, a quo familia Galaaditarum: Galaad autem habuit multos filios, scilicet, Iezer, Hopher, Semida Helech, Sechem Esriel, & ab his denominatae sunt familie sex, de quibus supra dictum est, & patet Nume. 26. cap.

Quid sint familie triuum.

A filiabus non poterat denominari tribus.

Isti sunt filij Manasse filij Ioseph. Non sunt omnes filij eius immediati, quia hoc solum erat de Machir, alij autem nepotes, & pronepotes: omnes tamen descendentes filij appellatur. Mares per cognationes suas. Dicitur de maribus, quia quamquam aliquae filiae fuerunt praedictorum, tamen ab illis non denominatae sunt familie, quia a filiabus non poterat denominari tribus, nec familia, cum femina transeat in familiam viri, a quo ducitur. Nam Iacob 12. filios habuit, & vnam filiam scilicet Dinam Gen. 30. c. tamen a filijs denominatae sunt tribus, a filia autem nihil, ita de familia non poterat aliqua filia imponere nomen familie, etiam si aliquis, qui erat caput alicuius tribus solas filias genuisset: vt pote si Benjamin solum filias genuisset non vocarentur ab eis aliquae familie in tribu Benjamin, sed a filijs earum, postea denominari possent familie. Vel dicitur hic de maribus, quia omnes praecedentes, licet aliquas filias habuissent, tamen etiam filios habebant, a quibus possent denominari familia aliqua si denominanda foret, vel qui saltem possent suscipere hereditatem patrum indubitate. De filiabus autem si quis solum filias

haberet magis dubium videretur, ideo de eis ponitur casus immediatus, scilicet, de filiabus Salphaad, qui filias solum habuit. Et quia in nullo alio accidit hoc de praedictis praeterquam in Salphaad, dicitur de ceteris mares per cognationes suas, id est omnes praedicti erant mares, & habebant aliquos filios mares. Sciendum, quod quamquam esse mare faciat ad posse denominare familiam, & posse succedere in haereditate, hic tamen solum agitur quantum ad successionem: nam licet Salphaad habuisset filios mares non denominassent illi aliquas familias iam, nec etiam filij aliorum, a quibus denominabantur familiae faciebant denominari aliquas familias, sed dubitabatur de successione, ideo expressum est, quod omnes haberet filios mares, Salphaad autem solas foeminas, & de istis non erat ita planum, an ita succedere deberent in haereditatem paternam, sicut filij. Respondit tamen Dominus ad hoc dubium Numeri 27. cap.

Per cognationes suas. Idest quilibet in cognatione sua, quasi dicat omnes isti habebant filios mares, qui possent loco eorum accipere hereditatem, & hoc quilibet in cognatione sua. Cōstitit autem in hoc dubium: portiones enim hereditatis assignabantur cuiuslibet harum familiarum, & quia nullus de his, a quibus familie denominabantur existebat eo tempore, quo diuidebatur terra, suscipiebant filij eorum, vel nepotes per eis, si tamen esset aliqua familia, in qua successores essent solum foeminae, videbatur dubium, an illae deberent succedere familie illi, scilicet, quod sicut caput familie accepisset portionem sortis si superesset, ita istae foeminae succederent: & iam hoc declaratum fuerat: fuit tamē hic distinctum de maribus, & foeminis, quia a principio dubitatum fuerat de hoc.

Salphaad vero filio Hopher. Ponitur hic Salphaad in datione, scilicet non erant aliqui filij Salphaad, sed filiae. Iste est, de quo dixerunt puellae, Salphaad pater noster in peccato suo mortuus est in deserto, & non fuit in seditione, quae concitata est contra dominum sub Core, Numeri 27. cap. & hoc quando petebant hereditatem ei debitam. Filio Hopher filij Galaad, filij Machir, filij Manasse. Ponitur ista ordinatio ad sciendum quis fuerit Salphaad, scilicet, quod fuit filius immediatus cuiusdam capitis familie. Nam ab Hopher denominata est familia Hopheritarum, Numeri 26. cap. Fortē autem Hopher non habuit aliquem filium praeter Salphaad, & ille solas habuit filias, ergo in familia Hopheritarum solae foeminae manebant tunc: vnde satis erat ratio dubitandi, an ista familia deberet deleri non superstitite viro, vel deberent succedere istae foeminae, vt permaneret nomen familie. Nam familia, vel tribus non manet, nisi maneat aliqua certa possessio, a qua denominetur tribus. Vel si familie Hopheritarum non daretur possessio commiserentur alijs familijs, & cum non haberent per quid distinguerentur, cito fierent aborigines, id est incognitae stirpis, sicut fit de illis, in quibus non seruantur iura primogeniturae. De his late dictum est Levitici 25. scilicet, quare non permittentur vendi simpliciter possessiones in terra Chanaan.

Sed tunc dato, quod non maneret viri in hac familia, quomodo suscitaretur, quia a foeminis denominari non potest? Rōdendum est, quod secus est in conseruari nomē familie quam in nouiter effici. Denominari, n. nouiter non contingit, vt dictum est 5. sed conseruari poterit, si foeminae illae accipiant viros de alia familia eiusdem tribus, & filij inde geniti non nominentur de familia patrum, sed matrum. Quamvis tamen regulare sit: magis tamen videtur quod non defecissent oēs mares de familia Hopheritarum, licet non essent masculi aliqui de stirpe Salphaad: ideo quam non accepissent filias Sal-

Salphaad hereditatem pro patre suo, non peribat familia Hopheritarum: sed nomen Salphaad de familia sua. Et hoc patet ex querela filiarum Salphaad petentium possessionem. I. cur tollitur nomen illius de familia sua, quia non habet filium? Numeri vigesimo primo capitulo: si tamen nulli masculi essent in familia Hopheritarum, non diceretur, quod debeatur nomen Salphaad de familia sua, sed quod debeatur familia Hopheritarum, praesupposuerunt tamen familiam manere.

Item patet, quia dixerunt: Detur nobis possessio inter cognatos patris nostri, sed ipse non erant accepturae possessionem extra familiam suam, ergo aliqui erant cognati patris sui. Fratres filij Hopher: & cum illis susciperent filiae Salphaad possessionem, quia pertinerebant omnes ad eandem familiam, & hoc item Deus iussit eodem capitulo scilicet, Da eis possessionem inter cognatos patris sui, & in possessione succedant.

Non erant filij, sed filiae solae. Quasi dicat si fuissent filij, & filiae simul, vel solum filij, non dubitaretur, quia dato, quod filiae non possent succedere, filij succederent: solis tamen filiabus superstitibus videbatur dubium, iam tamen determinatum erat. Erat enim regula, quod quando, quis haberet filios aliquos, etiam si multas filias haberet soli filij succederent: si tamen solae filiae essent, succedebat ipsae, velut mares, sic patet Numeri uigesimo septimo capitulo scilicet Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam eius transibit haereditas. Ideo filiae quando tradebantur nuptui non accipiebant in dotem aliquam possessionem, sed dona aliqua, sicut nunc est respectu filiorum, vbi obseruantur iura primogeniturae, quia ea, quae ad primogenituram pertinent non possunt vendi, nec alienari: vnde si aliquis huiusmodi multos filios habuerit, non poterit cuiquam eorum quidquam dare de possessionibus, quae ad primogenituram pertinent, sed dat aliqua munera.

De istis filiabus Salphaad sepe ponitur: bis enim coram Moyse quaestio orta est ad earum petitionem.

Primo cum peterent sibi dari hereditatem, quae debebatur patri suo Salphaad si superuixisset, vel habuisset mares haeredes, & ista determinata fuit Numeri vigesimo septimo capitulo. Alia fuit ad petitionem filiarum Manasse propter filias Salphaad: nam adiudicatum, quod haereditas eis assignanda foret, conquesti sunt filij Manasse, quod si filiae Salphaad nuberent, qui uellent transire in familiam, vel tribum illam, cuius essent viri, quos acciperent: & tunc haereditas earum sequere tur eas, & pertinerent in posterum earum, si tamen acciperent uiros de alia tribu filij earum essent de alia tribu, quo facto maneret haereditas, quae erat pars sortis Manasse, in aeternum apud alias tribus, & diminueret, fors Manasse. Moyse nesciens respondere quaesuit a domino, & responsum est iustum petere filios Manasse: ideo indicatum est, ut filiae Salphaad non possent accipere uiros de alia tribu Nume. trigesimo sexto capitulo.

Quarum sunt ista nomina. Ponuntur eadem nomina sepe, quia ut dicitur iudaei erant foeminae honorabiles, & prudentes, ideo commemoratione dignae, earum prudentia satis patet ex petitione sua Numeri vigesimo septimo capitulo.

Veneruntque in conspectu Eleazar, sacerdotis, & Iosue filij Nun. Nam uolebant petere haereditatem, quae competebar eis nomine patris sui Salphaad, ideo quando fuit assignata fors tribui Manasse ipse uenerunt petiturae, quod eis proueniret, & quia erat Eleazar sacerdos vnus de principalibus diuisionibus terrae, & Iosue alius, uenerunt ante eos: nec solum ante istos, sed etiam ante omnes assignatos ad hanc diuisionem faciendam, erant enim Eleazarus, & Iosue, & duodecim alij uiri

de duodecim tribubus, quorum nomina patent Numeri. 34. cap.

Sed quia isti duo erant principales, de his solum expressum est nominatum.

Quare filiae Salphaad petierunt aliquid coram Iosue, cum iam indicatum esset coram Moyse, quod petebant. Quasi. 11.

Sed diceret aliquis, cur filiae Salphaad petierunt aliquid coram Iosue, quia iam fuerat adiudicatum eis, quod petierunt coram Moyse ante transitum Iordanis.

Respondendum est, quod actiones distinctae sunt: petierunt. n. coram Moyse, quod declararetur posse succedere patri suo non habenti liberos masculos, & assignaretur eis possessio, quae patri assignanda erat, & i hoc obtinuerunt coram Moyse Numeri uigesimo primo capitulo: nunc petebat executionem huius, vel missionem in possessionem: nam Moyse solum eis adiuuauerat ius succedendi, sed quia tunc nondum data erat aliqua possessio dimidia tribui Manasse in qua erat familia Hopheritarum, in qua erat Salphaad, non potuit sententia plene tradi executioni: nunc autem assignabat Iosue possessionem dimidia tribui Manasse, in qua erat familia Hopheritarum, de qua erat Salphaad, ideo petierunt istae puellae assignari sibi possessionem secundum portionem patris. Et patet ex verbis suis, quia ex re iudicata egerunt dicentes, Dominus praecipit per manum Moyse, ut daretur nobis possessio in medio fratrum nostrorum &c.

Et principum. Aliqui intelligunt istos esse principes tribuum: habebat enim qualibet tribus principem vnum, vt patet Num. 1. & 2. & isti erant viri honorabiliores in toto Israel: sed non intelligitur de his, quin potius de quibusdam alijs duodecim uiris, qui designati fuerant a Domino ueniente Moyse, vt patet Numeri 34. & vocatur principes, quia istis dabatur principatus quantum ad diuidendum terram. Dicentes: Dominus praecipit per manum Moyse. Petebant assignari sibi portionem hereditatis inter reliquos de familia Hopheritarum. Et quia possent obijci, quod non erat eis debita fors, quia erant foeminae, & foeminis non datur successio, confirmant petitionem suam ex re iudicata, scilicet, quia iam Deus iusserat, vt daretur eis portio Nume. 27. scilicet iustam rem postulant filiae Salphaad: da eis possessionem inter cognatos patris sui, & in hereditatem succedant: Dicitur per manum Moyse, id est per Moyse: quia non locutus fuit Deus ista ad populum per angelum suum, sicut in monte Sinai, cum dedit praecipita. Et istud vocat scriptura Deū loqui per se, quia existimabant Iudaei Deum esse qui loqueretur. Locutus fuit autem per Moyse, quia ipse retulit uerba haec ad populum, ideo per manum eius, id est per eum iussit Deus. Est autem modus iste vulgaris loquendi, scilicet istud negocium expeditur per manus meas, & tamen non expeditur per manus, sed alias: quia tamen manus est organum organorum omnes operationes, quae aliquo modo fiunt per organa attribuuntur manui.

Vt daretur nobis possessio in medio fratrum nostrorum. Idest inter fratres nostros, accipitur enim hic mediū per interpositionem, & non pro aequidistantia: nam Nume. 27. vbi ponitur sententia data a Deo super hoc, dicitur: iustam rem postulant filiae Salphaad: da eis possessionem inter cognatos patris sui: sed scriptura non facit differentiam diuicere in medio, vel inter: ideo qui interdum innuntur similibus uerbis ponderantes ea, & obseruantes differentiam secundum naturam uocum nimis errant: accipiuntur hic fratres pro cognatis:

cognatis: nam filia Salphaad non habebat fratres: si enim habuissent sublata foret omnis quæ stio de successione filiarum Salphaad. Nam cum quis habebat liberos mares, etiam si haberet filias, soli mares succedebant: & si haberet, quis unicum filium marem, & plurimas filias ille solus succederet, filie autem non succedebant nisi in defectum filiorum, ut patet Numeri. 27. capitulo. data fuit autem hereditas filiabus Salphaad, quia nullus erat filius masculus, ut patet præ legato capitulo more tamen scripturæ vocantur fratres idest cognati. Et patet hoc ex text. unde trahitur ista littera, quia Numeri 27. capitulo dicitur. Da eis hæ hereditatem inter cognatos patris sui, & illas allegantes hanc sententiam Dei dixerunt, quod Deus iusserat dari eis possessionem inter fratres suos, pro eodem fratres & cognatos accipientes. Sed non accipiuntur hic fratres pro omnibus cognatis large: nam qui erant in tota tribu Manasse non vocabantur fratres filiarum Salphaad, nec inter eos susceperunt hereditatem, quia tunc potuissent accipere portionem ad partem orientalem Iordanis cum reliqua dimidia tribu Manasse: acceperunt autem solum in tribu Hephheritarum, quia in hac familia erat Salphaad: & hoc etiam patet ex sequenti, quia cum ipse petuissent dari sibi sortem inter fratres suos, data est eis pars inter fratres patris sui.

Deditque eis iuxta imperium domini possessionem. Deus iusserat, quod daretur eis possessio, quia recte petebant, & quia tempore Moyli nulla erat possessio, quæ assignari posset eis, data fuit tempore Iosue.

Arguet aliquis, quod potuisset assignare eis Moyse partem: nam ipse diuisit terram duorum regum Amorrhæorum tribu Ruben, & Gad, & dimidia tribu Manasse Deuteronomii tertio, & sup. 13. ergo in illa sorte dimidiæ tribus potuisset dare possessionem filiabus Salphaad.

Respondendum est, quod filie Salphaad suscepturæ erant possessionem in tribu sua, & in familia sua: in tribu autem Manasse erant 8. familiae, ut patet Numeri 26. capitulo, quarum quatuor acceperunt possessionem ante Iordanem ad orientem, alia quatuor ad occidentem Iordanis in terra Chanaan. Primam partem distribuit Moyse, secundam autem Iosue: sed familia, in qua erat Salphaad scilicet familia Hephheritarum accepit possessionem ad occidentalem partem Iordanis ut patet hic: ergo Moyse non potuit assignare possessionem filiabus Salphaad.

In medio fratrum patris earum. Vocantur fratres patris earum idest cognati Salphaad, vel posunt accipi proprie fratres: nam Salphaad fuit filius Hephher, a quo vocata est familia Hephheritarum, & habuit Hephher alios filios præter Salphaad, alioquin nulli masculi essent hoc tempore in familia Hephheritarum, sed contrarium. Inductum est: alii autem filii Hephher acceperunt possessionem, sicut accepturus erat Salphaad: susceperunt possessionem, quia pertinebant ad eandem familiam.

Et ceciderunt funiculi Manasse. 10. Est funiculus instrumentum quoddam ad mensurandum terram, quo longum, & latum mensurabatur terra per quadrum, & sic est in mensurandis vineis, vel agris. Erat autem funiculus aliquid valde magnum, cum dimidiæ tribu Manasse solum decem funiculi dati fuissent hereditatis. Per istos funiculos æquabantur hereditates tribuum, quoniam secundum, quod se habebat tribus ad tributum in portione virorum, ita se debebat habere portio ad portionem in magnitudine: dato ergo quod sciretur aliquam tributum esse duplam ad aliam in multitudine, oportebat dari duplā de sorte, & ut non erraretur diuidebatur terra funiculo certificante omnia, quæ ad hoc etiam considerabatur quantitas terræ, quæ dā-

Quid funiculus sit ut de inferius q. 3.

enim terra erat in qua præualebant duo funiculi, quæ in alia quatuor: ideo etiam ad hoc attentio fiebat æqualitas arithmetica secundum proportionem excelsus, scilicet, quod quantum excedebat vna tribus aliam in multitudine virorum, tanto excederet vna fors alteram in quantitate terræ. De istis funiculis sepe dicitur in scripturis, ut in Plal. 115.

Abque terra Galaad, & Basan. Dimidia tribus Manasse accepit sortem ante transitum Iordanis ad orientem, & huic data est terra Galaad, s. medietas montis illius, quæ erat terra declinans ad vnam partem montis illius. s. ad aquilonarem: etiam accepit terram Basan est enim quædam regio satis magna in qua erant 60. oppida munita muris portis, & seris, quæ uocantur vrbes in scriptura. De hoc Deuteronomii tertio, & sup. 13. & in terra illa non dicitur, quot funiculi erant, quia forte non erat ibi diuisio per funiculos, sicut fuit tempore Iosue. Alia autem dimidia tribus Manasse accipiens portionem cum tribu Ephraim suscepit funiculos decem.

Trans Iordanem. Idest ad orientalem partem Iordanis, quæ Basan, & Galaad sunt ad orientalem partem Iordanis, cum extremitates sortium illarum terminentur in Iordane supra. 13. capi. ista præpositio (trans) dicit positionem sicut (ultra) & posito aliquo medio inter duo utrunque illorum potest vocari ultra, vel circa respectu interpositi: & sic erat de Iordane interposito, quia terra duarum tribuum, & dimidia erat orientalis respectu Iordanis, & terra nouem tribuum, & dimidiæ erat occidentalis, utraque tamen dicitur trans Iordanem. Vterque modus horum ponitur Numeri 32. in littera, quod accipiatur pro parte orientali patet supra primo. 12. & tredecimo, quod pro parte occidentali patet supra. 5. postquam audierunt reges Amorrhæi, qui habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagam.

Filiae enim Manasse possederunt hereditatem in medio filiorum eius. Repetitio sententiæ supra posita est: refertur enim ad filias Salphaad: & istæ sunt filia Manasse, quia erant de stirpe Manasse: sic dicitur Luc. 1. quod Elizabeth mater beati Ioannis erat de filiabus Aaron idest de descendibus ab Aaron, & istæ possederunt hereditatem inter filios eius idest Manasse: nam vni de familia Hephheritarum erant de filiis Manasse, & inter eos acceperunt possessionem filie Salphaad, ut patet supra. & ponitur hoc, quia in omnibus aliis constituerat dari possessio solis viris, hic autem data est feminis: ideo de eis tanquam de aliquo speciali exprimitur scilicet, quod filie Salphaad acceperunt hereditatem.

Terra autem Galaad cecidit in sortem filiorum Manasse, qui reliqui erant. Ista est fors dimidiæ tribus Manasse, quæ erat ad orientem Iordanis, & non solum accipitur hic pro terra Galaad, sed etiam pro terra Basan, quia utraque data est in sortem dimidiæ parti Manasse, ut patet supra. Non curat tamen scriptura semper plenè enarrare, potissimum cum aliqua res sepe repetenda est.

Ista littera videtur signare, quod tribus Manasse fuit diuisa in duas partes, & vni earum data est possessio ad occidentalem plagam Iordanis, de qua hic: reliqui autem de tribu hac, qui non receperunt possessionem hic, receperunt ad orientalem plagam Iordanis.

Sed dicendum est potius fuisse eorum sortem, quia primo diuisa est terra, quæ erat ad orientalem plagam Iordanis, & data est ibi fors dimidiæ tribu Manasse, atque collocatæ sunt familiae quatuor, quæ sunt medietas

dietas illius tribus. Relinquebantur autem quatuor familiae alie, & hæ susceperunt hereditatem ad occidentalem plagam Iordanis scilicet decem funiculos istos de quibus hic. Nam alioquin dabitur, quod viuenti Moyse non fuerit data possessio aliqua dimidiæ tribu Manasse, quod falsum est: quia Numeri. 32. & Deuteronom. tertio, & supra. 13. dicitur quod tradiderit Moyse dimidiæ tribu Manasse medium montis Galaad: & totam terram Basan: accipitur tamen hic improprie istud relatiuum (reliqui) quia reliquus idem est, quod residuus: & in hoc signatur ordo antecessionis, & successione: sed accipitur reliquus idest alius scilicet, quod quidam de stirpe Manasse susceperunt hereditatem in decem funiculis, de quibus hic: alii autem acceperunt in terra Galaad, & Basan. f.

Qui reliqui erant. Idest cecidit in sortem aliorum filiorum Manasse, qui non erant de suscipientibus possessionem in his decem funiculis, & illi prius susceperunt hereditatem, quam isti.

Fuitque terminus Manasse ab Afer Machmathath, quæ respicit Sichem, & egreditur ad dextram iuxta habitatores fontes Taphuæ. Etenim in sorte Manasse ceciderat terra Taphuæ, quæ est iuxta terminos Manasse filiorum Ephraim, descenditque terminus vallis arundinæ in meridiem torrentis ciuitatum Ephraim, quæ in medio sunt vrbium Manasse: terminus Manasse ab Aquilone torrentis, & exitus eius pergit ad mare: ita ut possessio Ephraim sit ab Austro, & ab Aquilone Manasse, ut utranque claudat mare, & coniungantur sibi in tribu Afer ab Aquilone, & in tribu Issachar ab Oriente. Fuitque hereditas Manasse in Issachar, & in Afer Bethsan, & viculi eius, & Iebblaam cum viculis suis, & habitatores Dor cum oppidis suis, habitatores quoque Endor cum viculis suis, & habitatores Mageddo cum viculis suis, & tertia pars vrbis Nopheth. Nec potuerunt filii Manasse has ciuitates subvertere, sed cepit Chanaanæus habitare in terra sua. Postquam autem conualuerunt filii Israél, subiecerunt Chanaanæos, & fecerunt sibi tributarios, nec interfecerunt eos.

Vit autem terminus. Hic ponitur possessio virorum in dimidia tribu Manasse. Vel magis postquam dictum est de portione mulierum agitur de habitudine terminorum & cōditione habitatorum.

Fuit autem terminus Manasse ab Afer Machmathath. Ista est habitudo sortis Manasse ad sortem Ephraim, & ad sortes duas circumstantes scilicet ad Afer, & Issachar: inter Manasse autem, & Ephraim non erat proprie differentia tanquam duarum sortium per terminos diuersos, sicut fiebat in aliis tribubus: nam ipsi cōquesti sunt se habere funiculum sortis vnus, cum essent in magna multitudine infra littera scilicet quare

Habitudo sortis Manasse ad sortem Ephraim.

dediti mihi possessionem sortis vnus, & funiculi vnus, cum sim tantæ multitudinis, & benedixerit mihi dominus? Unde non erat latus aliquod porrectum ab Oriente versus Occidentem diuidens sortem Ephraim, & Manasse, sicut inter reliquas tribus erat, sed vrbes Manasse circundabant vrbes Ephraim ex Aquilone, & Oriente. sicut dicitur precedenti capitulo, quod separatæ fuerunt vrbes Ephraim in medio Manasse: & idem patet infra, & hoc tanquam essent ambe fortes vna fors nihil distincta, erat tamē aliqua distinctio sed quia scriptura ponit velut vnam sortem non designauit penitus differentiam, quamquam in aliquo differre possint, cum dixerit infra, quod fors Ephraim erata Meridie, & fors Manasse erat ab Aquilone. Ponitur etiam hic habitudo sortium istarum duarum ad sortem Issachar, & Afer, quæ tangunt eas. & dicitur de sorte Manasse, quod respicit sortem Afer tangens eam in ciuitate quadam dicta Machmathath, vel Machemathath, & ista est, de qua dicitur precedenti capitulo, Machmethath vero ad Aquilonem respicit, & circuit terminos contra Orientem in Thanathsele, est enim Machmathath ciuitas pertinens ad latus Orientale, sed illud aliquando curuatur eleuando contra Orientem, & aliquando flectitur contra occidentem, ideo dicitur, quod de Machmethath circuit terminus contra Orientem in Thanathsele, est etiam Machmethath Aquilonaris, quia est in extremitate lateris Orientalis contra Aquilonem, & in hac vrbe coniungitur fors Manasse forti Afer, quod satis consonat ei, quod infra dicitur scilicet, quod fors Manasse, & Ephraim coniunguntur forti Afer ab Aquilone, & forti Issachar ab Oriente.

Quæ respicit Sichem. Idest vrbs Machmethath respicit Sichem. est. n. Sichem magis australis, cum Machmethath ponatur de maxime Aquilonaribus in sorte Manasse. Ista ciuitas Sichem non debuit venire in sortes, cum terra diuisa est, quia Iacob instituit omnes filios suos hæredes ex equo in terra, quam promiserat ei dominus, præter hoc, quod duos filios Ioseph Manasse, & Ephraim adoptauit eos constituens æquales in succedendo Simeoni, & Ruben Genesis quadragesimo octauo, & in hoc indirecte dedit Ioseph duas sortes, cum cuiuslibet aliorum dedit vniam. Præter hoc addidit ipsi Ioseph meliorationem quandam dans ei vrbem Sichem cum suburbanis suis, & hoc quia magis poterat testari de hac vrbe, quam de cæteris, cum acquisiuisset eam specialius in gladio, & arcu, de quo Gene. 48. capitulo scilicet Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio, & arcu meo. Partem quoque huius emerat ipse Iacob prius cum venit in terram Chanaan. De quo infra. 24. scilicet sepelierunt eum in Sichem partem agri, quam emerat Iacob a filiis Hemor patris Sichem centum nouel lis ouibus. Ideo licet diuideretur tota terra Chanaan, & cecidisset Sichem in terra sortis alicuius alterius tribus, quam filiorum Ioseph, non pertinuisset ad tributum illam, sed ad filios Ioseph: sed factum est, ut proueneret eis in sortem: nam fuit in sorte Ephraim, ut patet infra. 21. in hac vrbe scilicet in agro quodam apud illam sepulta sunt ossa Ioseph, quæ Israelitæ asportauerunt de Aegypto, ut patet infra. 24. scilicet Ossa quoque Ioseph, quæ tulerant filii Israél de Aegypto sepelierunt in Sichem & cætera. deinde ista vrbs separata est in ciuitatem refugij: iusserat enim Deus poni ciuitates ad quas confugere poterant, qui effuderant sanguinem non uolentes, de quo Num. 35. & Deut. 19. de quibus fuit vna Sichem in monte Ephraim j. 20. ca. item ista ciuitas fuit data filiis Leni de tribu Ephraim cum singula tribus darent aliquas vrbes sacerdotibus, & Leuitis. De hoc j. 21. c.

Ad quid pro fuit specialis traditio Sichem facta Ioseph a Iacob nam etiam aliter pronuntia erat. Quæst. III.

Sed quæret aliquis, quid profuit specialis traditio Sichem facta Ioseph a Iacob, de qua Gene. 48. nam si non cecidisset Sichem in sortem filiorum Ioseph, & ipsi præter sortem suam accepissent Sichem in quacunq; tribu foret, satis videbatur esse specialiter data: nunc tamen non videtur, quid profecerit, quia etiam si non fuisset data Sichem specialiter Ioseph, accepissent eam filii eius, cum cecidisset in sortem eorum.

Respondendum, quod profecit. Nam sortes tribuum mensurabantur funiculo quantum ad magnitudinem suam, ne aliqua tribus defraudaretur non posita certitudine mensuræ. Sic patet de dimidia tribu Manasse, quæ accepit funiculos decem possessionis, ut patet supra. Cum autem possessio Ephraitarum, & Manassitarum funiculo diuisa, & separata a cæteris fuit non fuit in mensura funiculi vrbis Sichem, sed præter illam fuit completa fors filiorum Ioseph, ideo quocunq; modo ponatur semper proficiebat specialis illa traditio vrbis Sichem, & tamen si esset vrbis Sichem in aliqua alia tribu, efficeretur molestum tam filiis Ioseph, quàm tribui illi in cuius sorte esset Sichem. Primo quia diuiderentur tribus, cum in separatis locis hæreditatem acciperent. Secundo quia tribui illi in cuius hæreditate esset Sichem admiscerentur alieni. Diuifores ergo terræ fecerunt, ut Sichem esset in terra sortium filiorum Ioseph.

Et egreditur ad dexteram iuxta habitatores fontis Taphua. Idest terra sortis Manasse egreditur, vel descendit ad dexteram scilicet ad meridiem iuxta urbem Taphua: pars enim Aquilonaris est sinistra, & australis est dextra, ut si aliquis conuertat vultum suum ad solis ortum, erit dextra eius ad meridiem, & sinistra ad aquilonem, & ita hic est descensus a Machmethath, quæ est in parte aquilonari ad partem meridianam, & in hac est ciuitas Taphua, ibi enim fors filiorum Ioseph tangit sortem iudæ, quæ est maxime meridiana Nam vrbis Taphua est in sorte filiorum iudæ, ut patet supra decimoquinto: ideo vbi fors Manasse contingit terram Taphua, necesse est, ut contingat sortem iudæ & dicitur.

Iuxta habitatores fontis Taphua. Quia fors Taphua est aliquid valde famosum in terra Taphua, & est in extremitate sortis iudæ: ideo apud fontem illum tangit fors Manasse sortem iudæ: ciuitas autem Taphua est magis intra sortem iudæ: ideo non contingit apud eam fors Manasse sortem iudæ.

Quidam dicunt, quod ponitur de fonte Taphua, & non de vrbe Taphua, quia vrbis Taphua non erat in sorte Manasse, fors autem Taphua erat in ipsa sorte: & hoc forte apparet, quia terra Taphua cecidit in sortem Manasse, & ipsa vrbis Taphua fuit in sorte iudæ.

Sed non stat: nam hic ponuntur termini sortis Manasse: si autem esset fors Taphua in sorte Manasse, non diceretur, quod transit fors Manasse iuxta habitatores fontis Taphua: quia (iuxta) dicit aliquid extrinsecum: sicut dicimus vnius tribus fors est apud sortem alterius tribus.

Ideo dicendum, quod fors Taphua, & habitatores illius sunt in sorte iudæ, & ubi coniungitur fors Manasse sorti iudæ sunt habitatores fontis Taphua.

Et enim in sorte Manasse cecidit terra Taphua. Inducantur superiora scilicet, quod possit transire terminus Manasse iuxta habitatores fontis Taphua, quia in sorte Manasse cecidit terra Taphua, idest quædam pars

terre Taphua: ideo si aliquid de terra Taphua pertinet ad terram iudæ, necesse est, ut limes terræ Manasse, & iudæ sit apud habitatores terræ Taphua, quia ambe sortes communicant in terra Taphua.

Alio modo poterat stare tota litera, quod intelligatur habitatores fontis Taphua, & ipsum fontem esse in sorte Manasse, & tunc ista litera sequens stabit scilicet, quod terra Taphua cecidit in sorte Manasse idest quia cecidit terra Taphua intra sortem Manasse poterat latus terræ Manasse transire apud habitatores fontis Taphua.

Et cum arguitur non stare, quia dicitur, quod transit terminus terræ Manasse apud habitatores fontis Taphua in quo signatur terminus extrinsecus.

Respondendum, quod cum ponuntur termini sortium interdum ponuntur termini aliqui, qui sunt intrinseci, interdum vero termini intrinseci, ut patet præcedenti capitulo, & infra sequenti capitulo in sorte Benjamin: ita hic cum describeretur latus Manasse positi sunt termini intrinseci: & ista litera signat satis esse terminos intrinsecos, cum dicat, quod in sorte Manasse ceciderat terra Taphua. Vtrunq; ergo potest stare, sed magis primus sensus scilicet, quod ciuitas Taphua sit in sorte iudæ, ut patet supra, quædam pars terræ eius, alia autem terra illius sit in sorte Manasse: fors autem Taphua, & habitatores fontis sunt in terra sortis iudæ. In Hebræo dicitur.

Et enim in sorte Manasse cecidit terra Taphua, & Taphua.

Differt a superiori nostra litera, quia ponit urbem Taphua in sortem Manasse: litera nostra non transitur de ipsa vrbe Taphua, sed de terra eius: causa est, quia vrbis Taphua cecidit in sorte iudæ, ut patet supra decimoquinto: ideo non poterat esse in sorte Manasse, poterat tamen aliquid de terra Taphua esse in sorte Manasse. Et si dicatur, quid ergo ad literam hebraicam?

Respondendum, quod modus loquendi Hebraicus est multum barbaricus, in terdum aliquid sepe repetendo, & ualde inutiliter, interdum uero subtrahendo, ut pluries in libro isto apparet legenti literam hebraicam: ita existimauit litera nostra esse positum Taphua ex superabundanti: ita quod non significetur amplius per terram Taphua, & Taphuam, quam per solam terram Taphua.

Sed adhuc satis posset teneri litera Hebraica scilicet, quod in sorte Manasse fuerit terra Taphua, & vrbis Taphua.

Sed tunc dicendum, quod non est ista Taphua, de qua dicitur in sorte iudæ, sed sunt multæ: sic enim patet de Afor, quarum tres sunt in sorte iudæ, ut patet supra decimoquinto ponuntur quatuor ciuitates dictæ Afor, & vna in sorte Nephtalim inf. decimonono sic etiam de Bethlames, quæ est in sorte iudæ infra decimoquinto, & alia in sorte Isachar infra decimonono, & sic de multis.

Sed litera nostra voluit esse vnicam Taphuam, ideo cum posita fuerit in sorte iudæ non dixit eam esse in sorte Manasse, licet reperiat in Hebræo. Concelso autem isto sensu debet dici, quod hic ponantur termini intrinseci sortis Manasse scilicet, quod Taphua, & tota terra eius sit intra sortem Manasse, & habitatores fontis Taphua sint in extremitate tribus, & iuxta hos transire dicitur terminus Manasse.

Quæ est iuxta terminos Manasse filiorum Ephraim. Idest ista terra Taphua est iuxta terminos Manasse, & filiorum Ephraim, quia ex aliqua parte idem est terminus vtriusque sortis: sicut in parte aquilonari ambe coniunguntur in sorte Afer, ut patet infra in litera, & tunc possunt accipi termini isti tanquam intrinseci. Primo modo dicitur, quod terra Taphua, & fors atque habitatores

bitatores fontis sint intra terram Manasse, & Ephraim ramen apud istam terram transit terminus diuidens sortem Manasse, & Ephraim a sorte iudæ. Vel si sint termini extrinseci dicitur, quod terra ista Taphua est apud terminos Manasse, & Ephraim idest est in sorte iudæ: & tamen fors Manasse, & Ephraim coniunguntur sorti iudæ apud terram istam habitatorum fontis Taphua.

Si autem dicatur secundum literam Hebraicam, quod vrbis Taphua, & eius terra atq; habitatores sunt in sorte Manasse, erit sensus, quod habitatores fontis Taphua sunt iuxta terminos Manasse, & filiorum Ephraim, id est diuiduntur istæ due sortes apud habitatores fontis Taphua, ita quod sit terra ista in sorte Manasse, & apud terminos illius, quia latus sortis Manasse, & Ephraim coniungitur apud habitatores fontis Taphua: & hoc satis consonat litteræ sequenti, vbi ponitur distinctio sortis Manasse, & Ephraim, quia ab Aquilone est Manasse, ab austro autem est Ephraim. etiam quia ponitur differentia per torrentem mediætem inter Ephraim, & Manasse.

Sed litteræ nostræ non multum conuenit iste sensus, qui vult ponere urbem Taphua in sorte iudæ solum, & quædam partem in sorte Manasse de terra illius: ideo non mediabit inter Ephraim, & Manasse Taphua, & terra illius, sed inter sortem iudæ, & has duas tribus.

Descenditque terminus vallis arundineti in meridiem torrentis ciuitatum Ephraim. Idest de habitatoribus Taphua descendit terminus Manasse in vallem arundineti. De valle pertransit in torrentem diuidentem ciuitates Ephraim a Manasse: & hoc ad meridiem torrentis. Litera est breuis, quia inicitur subintellecto: cum enim continuasset terminum vsque ad habitatores fontis Taphua, debuisset inde continuare terminos ad vallem arundineti, & inde ad meridiem torrentis ciuitatum Ephraim: subtrahit autem mediam continuationem scilicet de fonte Taphua ad vallem arundineti, quia ista necessario subintelligebatur. velut si quis diceret ego iui Romam, & postea de vrbe Ierusalem iui Babilonem. Hic subtrahitur continuatio media scilicet, quod de vrbe Roma iuerit Iero(solymam, sed necessario subintelligitur, quia qui semel stetit Romæ non potest postea ire de vrbe Ierusalem in Babilonem nisi de vrbe Roma iuerit in Ierusalem. Hic autem subtrahitur continuatio inter habitatores fontis Taphua, & vallem arundineti, & tamen præcedenti capitulo ponitur scilicet, & peruenit in Iericho, & egreditur ad iordanem de Taphua, peruenitque contra mare in vallem arundineti.

Descenditque terminus vallis arundineti. Idest terminus lateris perueniens de Taphua in vallem arundineti descendit inde. iste descensus est per vallem per quam labitur Iordanis versus mare Sodomorum, quod est mare salissimum. Descensus autem patet ex duobus. primo, quia itur de latere Aquilonari in meridianum, & in hoc communiter est descensus. Quod autem sit versus meridiem continuatio ista patet, quia dicitur, quod terminus vallis arundineti transit in meridiem. Secundo, & clarius patet, quia per vallem arundineti fluit Iordanis vsque ad mare salissimum. sed fluxus ad proniora semper est, nam istud latus terminatur in lingua maris salissimi, ut patet præcedenti capitulo. Vocatur vallis ista arundineti, quia ibi apud Iordanem in quadam parte vallis arundines multæ crescunt.

In meridiem torrentis ciuitatum Ephraim. Idest de valle

arundineti transit latus terminans ad partem meridianam torrentis ciuitatum Ephraim. Est sensus, quod istud latus, quod hic continuatur est orientale, & tamen computatur ab Aquilone versus meridiem, & cum peruenit ad vallem arundineti est ibi quidam torrens porrectus ab Oriente versus occidentem, siue aque veniant de Oriente ad Occidentem, siue e contrario nihil differt. Hunc torrentem interfecat latus istud quod describitur, & transit ultra torrentem versus meridiem scilicet versus linguam maris salissimi, & illud mare est meridianum ad torrentem hunc. Ideo licet terminus, qui describitur transeat per ipsum torrentem, tamen ad meridiem eius transit cum extendatur, & hic ponitur finis lateris huius scilicet cum transierit ad meridiem torrentis ciuitatum Ephraim, quia finis est in lingua maris salissimi, ut patet præcedenti capitulo: sed pars meridiana torrentis huius est apud linguam maris, ideo ponuntur pro eodem termino.

Vocatur autem iste torrens ciuitatum Ephraim idest diuidens ciuitates Ephraim a ciuitatibus Manasse. Ex quo patet, quod istud latus descriptum hic non solum est pro sorte Manasse, sed etiam pro sorte Ephraim, cum descendat etiam ad partem meridianam torrentis diuidens Ephraim, & Manasse. Modus autem diuidendi est, ut ad partem Aquilonarem torrentis sint vrbes Manasse, & a parte australi sint vrbes Ephraim, ut patet infra.

Quæ sunt in medio vrbium Manasse. Idest vrbes Ephraim sunt in medio vrbium Manasse scilicet, quod circumdantur ab illis.

Sed videtur non stare ista litera, cum dicatur infra, quod est fors Ephraim ab austro, & fors Manasse ab Aquilone: quæ autem sic se habent solum lateraliter se contingunt, & non est unum in medio alterius.

Respondendum est, quod neutrum istorum totaliter est accipiendum secundum rigorem verborum.

In quo sciendum, quod fors Ephraim, & Manasse non sunt penitus distinctæ, ut qualibet aliæ due sortes, quasi habeant latera quatuor penitus differentia, sed ponuntur tanquam vna fors, ut patet infra, cum dixerit filii Ioseph, & Manasse ad Iosue, Quare dedisti mihi possessionem tortis, & funiculi vnius, cum sim tantæ multitudinis, & benedixerit mihi dominus?

Etiam ex descriptione laterum, quia præcedenti capitulo cum describerentur latera sortis Ephraim non dicebatur de solo Ephraim, vel de solo Manasse, sed de filiis Ioseph simul tanquam sit eadem fors Manasse, & Ephraim. Rursus tamen non sunt penitus vna fors, sed intra ambitum istorum descriptorum laterum erant separata vrbes pro tribu Manasse, & aliæ pro tribu Ephraim, & non erat commixtio, ita ut indifferenter habitarent in quacunq; parte terræ illius Ephraim, vel Manassite. vrbes autem filiorum Ephraim fuerunt valde plures, quia tribus Ephraim erat integra, quæ suscipiebat hic possessionem, tribus autem Manasse erat hic dimidia, cum reliqua medietas accepisset possessionem ante transitum Iordanis in terra Basan, & Galaad, ut patet, s. in litera: & supra. 13. & Deut. 3. erant autem ciuitates Manasse in circuitu Ephraim ut hic dicitur, quia latera terræ Ephraim circumdabantur, sed a latere Aquilonari, & ab Orientali. De Aquilonari patet infra: de Orientali supra probatum est. Latus autem meridianum terræ Ephraim non erat rectum a latere terræ Manasse, sed coniungebantur lateri terræ Benjamin, ideo dicitur infra, quod terra Manasse erat ab Aquilone, & terra Ephraim ab austro: erat tamen adhuc terra Ephraim intra terram Manasse, quia

quia terra Manasse erat posita tanquam figura rectilinea, ut quadrangulus, terra autem Ephraim erat tanquam circulus. Unde sicut si duo quadrati simul sunt iuncti lateribus, & describatur circulus cuius centrum sit in coniunctione laterum ipsorum abscondet portio nem de qualibet figura earum: ita fors Ephraim erat posita in rotundum quasi circulus, & erat pro maiori parte intra sortem Manasse, ideo abscondebat eam, ita quod pars maior Ephraim erat intra Manasse, & non est sic de aliis fortibus, quia alia se habebant, ut figuræ rectilineæ, & coniungebatur vna alteri, sed non subintrabat.

Terminus Manasse ab Aquilone torrentis. Hic ponitur aliqua distantia vel habitudo inter sortem, Manasse & Ephraim: nam licet fors Ephraim esset intra sortem Manasse, quia tamen non erat pars illius, nec ab ea penitus circundabatur manentibus duobus lateribus, non rectis, necesse erat, ut esset ad Aquilonem, vel ad meridiem respectu Manasse, & sic ponitur hic, quia terminus Manasse erat ab Aquilone torrentis, iste est torrens qui vocatur ciuitatum Ephraim, ut supra patet scilicet diuidens ciuitates Ephraim a ciuitatibus Manasse & iste torrens est apud vallem arundineti. Ab Aquilone autem illius est Manasse, & ab austro est tribus Ephraim respectu torrentis illius. Sed non est intelligendum, quod perueniat iste torrens ab Oriente vsq; ad Occidentem diuidendo totam sortem Ephraim, & Manasse, quia ista terra est montuosa ab Oriente versus Occidentem, & iterum atque iterum fiunt inclinationes, & eleuationes quouique perueniat ad alterum terminorum. Sed iste torrens veniens ab Occidente versus Iordanem ex aliquanta parte sortis diuidit Ephraim, & Manasse.

Et exitus eius pergit ad mare. Idest finis sortis Manasse venit vsque ad mare magnum, quod vocatur hic mare absolute: alia autem maria cum connotationibus denominantur in isto mari terminatur latus terræ, quia non protenditur vltra terram Chanaan: non est enim quidquam de ea vltra mediterraneum illud mare.

Ita ut ab austro sit possessio Ephraim, & ab Aquilone sit Manasse. Hoc potest referri ad torrentem scilicet, quod ad partem Aquilonarem torrentis huius diuidens sit fors Manasse, & ad australem eius partem sit fors Ephraim. Vel potest referri ad partes mundi scilicet, quod fors Manasse magis respicit partem Aquilonarem mundi: fors autem Ephraim respicit magis latus meridianum terræ: etiam si non detur torrens medius vel alius limes inter Ephraim, & Manasse. Et quamquam verum sit quod respectu torrentis sit Ephraim ad meridiem, & Manasse ad Aquilonem, tamen necesse est redire ad secundam expositionem, quia non durat torrens per totam sortem Manasse, & Ephraim, ut diuidantur per eum semper: & tamen semper est verum, quod ad Aquilonem est Manasse, & ad meridiem Ephraim.

Et utranque claudit mare. Idest tam fors Manasse, quam Ephraim clauduntur a mari magno, & peruenit vtraque ad ipsum mare scilicet, quod non claudit fors Manasse sortem Ephraim a latere Occidentali, quia tunc sola fors Manasse tangeret mare, utraque tamen tangit mare.

Et coniunguntur sibi in tribu Afer ab Aquilone. Non est sensus, quod fors Manasse, & Ephraim tangant se in sorte Afer in latere aquilonis quasi in nulla alia parte aquilonari sibi coniunctæ sint, quin potius in toto latere Aquilonari coniunguntur, quia nulla fors intercidit Manasse, & Ephraim: ideo necesse est, ut totum latus Aquilonare sortis Ephraim sit coniunctum toti

lateri sortis Manasse, ut patet intuenti habitudinem duorum quadratorum coniunctorum in lateribus.

Vel si aliquod spatium terræ diuidatur solum in duas partes: necesse est, ut vna pars tangat semper aliam, siue diuisio sit per lineam rectam, siue circulaem, siue quomodocunque factam: ita erat in sorte Ephraim, & Manasse, quia spatium comprehensum inter latera assignata precedenti capitulo diuiditur solum in duas partes Ephraim, & Manasse: ideo data linea ab oriente versus Occidentem diuidente istam terram, respectu cuius vna pars sit australis, & alia Aquilonaris, necesse erit, ut istæ duæ partes semper se tangant: ergo non coniunguntur solum sibi in latere Aquilonis in sorte Afer.

Sed sciendum, quod accepta tota terra Ephraim, & Manasse tanquam una sorte habet a latere meridiano sortem Benjamin, a latere autem Occidentali mare magnum, ab Oriente vero tribus Issachar partim, & Iordanem in parte: ab Aquilone tribus Afer. Partem autem meridianam terræ huius tenet sola tribus Ephraim, ideo ipsa solum coniungitur sorti Benjamin, fors autem Manasse nullatenus peruenit ad latus Benjamin. Ad latus autem Occidentale huius terræ scilicet ad mare magnum peruenit vtraque fors, sic dicitur supra, quod vtraque claudit mare: ad latus autem Aquilonare sortis huius est coniuncta terra Manasse, sed quia fors Ephraim est intra sortem Manasse tanquam circulus abscondens portionem de figura rectilinea extenditur in quadam parte, & peruenit vsque ad latus Aquilonare, & ibi tam fors Manasse, quam Ephraim contingit Aquilonem, & de hoc intelligitur litera ista scilicet, quod coniunguntur sibi Manasse, & Ephraim in Aquilone in sorte Afer idest accipiendo latus Aquilonare totius terræ harum duarum sortium est apud sortem Afer: & non potest vtraque fors tangere totum istud latus Aquilonare: immo si una totaliter tangeret alia nihil tangeret, sed quamquam fors Ephraim sit magis meridiana, quam fors Manasse, extenditur in quadam parte, & tangit latus Aquilonare in sorte Afer: ibi autem necesse est diuidi sortem Manasse scilicet, quod non continentur partes eius, quia vel solum accedit ab Oriente versus Occidentem vsque ad locum illum, in quo coniunguntur Ephraim tribus Afer: Vel si accedat usque ad Occidentem ad mare, necesse est, ut diuidat in loco, vbi fors Ephraim accedit vsque ad contactum sortis Afer: sed vtraque harum sortium accedit ad mare magnum, ut sup. patet: ergo necesse est sortem Manasse diuidi in latere aquilonari. Dicuntur autem coniungi in Aquilone sibi in tribu Afer, quia in latere Aquilonari copulantur istæ duæ sortes ad rangendum in sorte Afer, sicut copulantur duo, vel tres anguli figurarum rectilinearum ad tangendum eundem punctum.

Et in tribu Issachar ab Oriente. Patet etiam quomodo contingant istæ duæ sortes partem Orientalem: nam non perueniunt capita harum sortium in parte Orientali ad extremitatem terre Chanaan scilicet ad Iordanem, sicut perueniunt in latere Occidentali ambo vsque ad mare, & ibi est extremitas terræ Chanaan: Numeri trigesimo quarto capitulo est autem ad partem Orientalem Ephraim, & Manasse fors Issachar pro maiori parte: in quadam autem parte parua tangunt istæ sortes Iordanem scilicet apud vallem arundineti, & circa mare salissimum. Coniunguntur autem in tribu Issachar, quia fors Manasse quasi tenet totum latere Orientale terræ huius, sicut fors Ephraim tenet latus meridianum, sed fors Ephraim subintrat in quadam parte tangens Orientem, & ibi coniungitur vtraque tribus Issachar, & ambæ inter se.

Ad

Ad sciendum autem aliquam habitudinem harum duarum sortium considerandum est, quod non possunt poni termini vtriusque, sed vtraque est sub eisdem terminis.

Item quia non habent istæ duæ sortes habitudinem sicut aliæ fortes, ita quod vna sit penitus extra aliam, sed vna alteram subintrat, & diuidit tanquam esset pars illius, ideo describentur ambæ simul sub quatuor lateribus, sicut describi solent aliæ fortes: & tunc protrahentur linee intra istos terminos ad designandum quomodo fors Ephraim interfecet, vel abscondat partes de sorte Manasse, ponentur autem in latere Orientali aliqua de locis, quæ habentur precedenti capitulo scilicet Machmethath Ataroth Taphua, & vallis arundineti. Ponendo Machmethath in principio lateris a parte Aquilonari, & vallem arundineti in fine lateris a parte Aquilonari, in latere autem australi ponentur Iericho Bethel Archiatharoth, & mare magnum: in latere Aquilonari ponentur Araroth, Addar, Bethor mare magnum, in latere autem Occidentali ponentur solum mare magnum, & tamen hic in latere meridiano ponentur fors Benjamin, in Orientali autem fors Issachar, in Aquilonari vero fors Afer, & tunc ducuntur quædam linee intra istam magnitudinem, quæ signent diuisionem Ephraim, & Manasse, & quomodo coniungantur in sorte Afer in aquilone, & quomodo in sorte Issachar in Oriente, & in his lineis non possunt signari nomina vrbium, vel montium, aut fluminum, quia scriptura nihil expressit.

Fuitque hereditas Manasse in Issachar, & Afer. Non est intelligendum, quod hereditas aliqua Manasse esset in sorte Afer, aut in sorte Issachar, quia nulla tribus habebat aliquam possessionem in terra, quæ erat assignata alicui alteri tribui, sed est sensus, quod fors Manasse habuit apud sortem Issachar, & Afer ciuitates istas, quæ nominantur hic. erant enim fere tota fors Manasse apud sortem Issachar, & Afer erat ad partem aquilonarem, Issachar vero ad partem orientalem, & ad has partes susceperat possessionem Manasse: nam versus meridiem ad sortem Benjamin nihil acceperat, quia totum illud latus peruenit Ephraim, ut supra designatum est in figura, ad partem etiam Occidentalem maior pars prouenerat Ephraim, quæquam vtraque fors clauderetur a mari. Manent ergo latus Aquilonare, & orientale apud que sit fors Manasse, & Ihes erant ciuitates nominatæ hic.

Aliquis dicit, quod dimidia tribus Manasse nullas ciuitates præter has accepit apud sortem Ephraim, sed reliquum habuit in terra Basan, & Galaad ad orientem Iordanis.

Sed dicendum est non stare, quia dimidia tribus Manasse suscepit hic possessionem, sed istæ vrbes nominatæ non sufficerent pro illa multitudine, cum alia multitudo dimidiæ tribus suscepit totam terram Basan, & dimidiam partem terræ Galaad: in sola tamen terra Basan erant 60. vrbes muratæ ut patet Deut. 3. & 3. 13. c. ergo plures ciuitates acciperet hic alia medietas tribus Manasse.

Item non stat, quia dicitur infra, quod de his locis non potuerunt filii Manasse delere Chanagos a principio, sed postea preualuerunt, & fecerunt eos tributarios, sed non deleuerunt de terra, si tamen non haberent plures vrbes filii Manasse in hac sorte sua, nunquam habuissent ipsi aliquam urbem, uel oppidum ad habitandum, cum manerent Chanagæ in terra, sed manifestum est, quod habuerunt: ergo præter istas vrbes habebant alias.

Item plures ciuitates, quæ non sunt de istis ponuntur in terminis harum tribuum. scilicet Orientali, & aquilonari. De australi. n. arguendum non est, quia pars illa p-

tinebat ad sortem Ephraim: latus autem aquilonare fere totum pertinebat ad Manasse præter particulam illam, in qua egrediens fors Ephraim tangebatur latus aquilonare in sorte Afer. Orientale quoque fere totum aut maxima pars ad Manasse pertinet, descendendo ab aquilone ad meridiem, sed ibi sunt ciuitates multæ ut Machmethath Thanathselo, Atharoth, Ianoe, Noaratha, & sic de latere aquilonari, ut patet præced. ca. ergo alia multæ vrbes pertinebant ad sortem Manasse præter has.

Causa autem quare de his solum expressum est, potest esse duplex: prima quia istæ vrbes sunt in angulis, uel partibus illis, vbi subintrat fors Manasse in sortem Afer, & in sorte Issachar, & ob hoc dicuntur esse in sorte Issachar, & Afer. in partibus illis, quæ uidentur absconditæ de sorte Issachar, & Afer.

Alio modo potest dici, quod sit mentio solum de his vrbibus, quia istæ sunt, quæ solum manserunt in potestate Chanagorum data sorte Manasse, idem patet Iud. 1. c. et ista videtur esse causa conueniens, nam prima non multum conuenit, quia si ciuitates istæ essent in locis, vbi subintrat fors Manasse in sortem Issachar, & Afer, ponerentur tanquam termini in latere aquilonari, & Orientali, sed nulla harum ponitur: ergo non fiat iste sensus, sed secundus.

Bethsan, & viculi eius. Contra quam tribus sit ista ciuitas, scilicet an contra Issachar, vel contra Afer, non constat. Ista ciuitas pertinebat ad Philisthinos tempore Saulis: nam cum mortuus esset Saul in montibus Gelboe, & præcidissent caput eius mittentes per totam terram Philisthijm, corpus eius suspenderunt in muro Bethsan, & cadauera filiorum Saulis: viri autem Iabes Galaad venientes nocte abstulerunt corpora inde Saulis, & filiorum suorum, ut patet primo Regum vlti. cap. Ex quo aliquammodo concluditur fuisse Bethsan contra sortem Issachar, scilicet contra orientem, quia habitatores Galaad potuerunt venire per noctem ad murum Bethsan, ut tollerent inde corpora Saulis, & filiorum suorum: si tamen fuisset longe distans, non potuissent illuc venire, aut non ausi fuissent viri de Iabes Galaad, cum Galaad sit in terra Manasse. salterius dimidia tribus, quæ erat ad orientem plagam Iordanis, & istæ terræ non multum distans.

Et Iebalam cum villulis suis. De ista vrbe non patet contra quam tribus sit, an Afer, vel Issachar, quia non est ciuitas famosa. Rarissimè autem nominata inuenitur. Villulæ vrbes huius dicuntur parua vrba, quæ erant in circuitu illius, quia etiam ista perueniunt in sortem Manasse. Intelliguntur etiam nomine villularum. Et habitatores Dor. Ista est ciuitas quædam, quamquam aliqui volunt eam esse regionem, & hoc quia dicit multas prouincias, ut patet supra 11. scilicet in regionibus quoque Dor iuxta mare. Est tamen ciuitas, & habebat regem vnum, sed habebat apud se magnam prouinciam, ideo de hac vrbe dictum est specialiter, Rex Dor & prouinciæ Dor vnus supra duodecimo. Et de nulla alia vrbe sic dictum est, quasi nulla sic haberet prouinciam, ut ciuitas Dor.

De hac fuit vnus de regibus interfecit tempore Iosue, de quo supra est autem ista ciuitas apud tribum Afer circa finem lateris aquilonaris apud occidentem. Quod patet, quia supra 11. cap. dicitur, quod Dor, & regiones Dor sunt iuxta mare, scilicet circa mare occidentale quod est mare magnum, cum dicatur absolute de mari, quod non conuenit, nisi mari magno, quod erat verè mare: reliqua autem erant stagna, scilicet mare Genesareth, vel Cenereth, & mare salissimum, quod est mare Sodomorum. Cum oppidis suis. In terra Dor sunt oppida multa, quia terra Dor habebat magnam regionem, quæ vocatur prouincia, ut patet 3. 12. Rex Dor,

Dor, & provincia Dor, & vocatur ista regioes multa, ut patet. s. i. i. in regionibus quoq; Dor iuxta mare. Est autem ciuitas ista circa finem lateris Occidentalis fortis Manasse.

Habitatores quoque Endor cum villulis suis. Endor fm interpretationem hebraicam significat fontem Dor, & intelligunt aliqui esse nomen appellatiuum. s. qd esset aliquis fons in terra Dor, apud quem habitarent Chananai, sicut dicebat. s. quia apud habitatores fontis Taphuæ transibat terminus Manasse, accipitur tamen Endor, vt nomen proprium vnius vrbs. In hac autem erat Phitonissa illa, ad quam iuit Saul vrgente prelio Philistinorum. i. Regum. 28. capit. De hac vrbe etiam dicitur Psal. 83. i. Disperierunt in Endor. Ista ciuitas habebat villulas idest parua rura, vel agros, quae pertinebant ad sortem Manasse.

Similiter habitatores Thenach cum villulis suis. Thenach est ciuitas, de qua fuit, quidam de regibus occisis tempore Iosue supra 12. capit. De hac vrbe, & ceteris habetur Iud. 1. c.

Habitatores Mageddo. Ista est ciuitas, in qua mortuus fuit rex Iosias percussus a sagittariis Pharaonis regis Aegypti. 4. Regum. 23. & 2. Paralipom. 25. pro quo nimis fleuit Ieremias, ut patet eodem cap. de hoc etiam Zacha. 12. s. erit magnus placus in Ierusalem sicut placus Andromon in campo Mageddon. De ista vrbe fuit, quidam de regibus occisis tempore Iosue, ut patet supra. 12. c.

Et tertia pars vrbs Nopheth. Idest prouenit tribui Manasse tertia pars vrbs dicte Nopheth. Ista erat in tribu Aser, vel Issachar, & duæ tertia eius pertinebant ad tribum aliam, una autem tertia ad tribum Manasse.

Hebraei autem literam istam aliter legendam dicunt scilicet, quod dicatur tres termini, quia ista dictio Nopheth est nomen commune pro termino, & intelligitur, quod tres termini erant vrbium Manasse, vel quod fors Manasse coniungebatur tribus terminis idest tribus sortibus. Litera autem nostra accipit istud nomen Nopheth, vt proprium ciuitatis: & dixit tertiam partem Nopheth pertinere ad Manasse.

Et hoc rationabilis est ex duobus. Primo, quia dicere tres terminos nullam videtur inducere sententiam, & si aliquid sit nequaquam consonat eis, quæ dicuntur.

Secundo, quia hic dicitur de vrbibus fortis Manasse, ideo concorditer ponitur, quod intelligatur de Nopheth, quod sit vrbs, & tertia pars eius conueniat filiis Manasse scilicet istas, quæ nominatae sunt hic.

Sed arguet aliquis, qd non sit iste sensus de vrbe Nopheth, quomodo enim diuideretur vna vrbs in duas partes, & darentur duæ tertiae vni tribui? Nam de terra vnius vrbs, qd diuideretur duab' tribubus satis stat, sed non videtur de diuidenda vrbe.

Respondendum est stare rationabiliter, quia diuidebatur terra per funiculos, ut patet supra, cum dicit, qd decem funiculi prouenerunt tribui dimidie Manasse, sed funiculus faciebat equalitatem, & precisionem ideo satis cõtingeret, qd non possent venire in proportionem nisi datis diuisionibus interdum in aliqua vrbe: & non fuit diuisa in duo aequalia, quia forte fors Manasse suscipiebat proportionem ad alias tribus data sibi parte tertia vrbs Nopheth.

Nec potuerunt filij Manasse has subvertre ciuitates. Inteligitur solum de istis, de quibus in littera expressum est. Multas autem alias habuerunt vrbes, sed nullæ restiterunt eis præter has, quia forte Chananai de alijs vrbibus in pugna, quam fecit Iosue antequam diuiderentur sortes, delati sunt, vel filij Manasse accepta possessione expulerunt eos facilliter: hos autem non potuerunt superare.

Et ista est causa quare de tribu Manasse hæc solæ vrbes expressæ sunt, cum multæ aliæ fuerint, quia nullæ restiterunt. Non est autem intelligendum, qd nequaquam potuerunt filij Manasse delere habitatores vrbium, harum, sed non potuerunt a principio: postea autem potuerunt, sed non deleuerunt facientes illos sibi tributarios, ut patet in littera. idem habetur Iud. 1. c.

Sed capit Chananæus habitare in terra sua. Idest manserunt Chananæi in sorte Manasse. Possunt hic accipi Chananæi dupliciter. s. pro quodam populo speciali de illis septem, vel pro omnibus illis: & sic Pherzeçi, Icbusæi, Amorrhæi vocantur Chananæi.

Sed dicit aliquis quomodo cepit habitare Chananæus in terra hac Manasse, cum semper habitauisset, & Manasse nouiter venientes non potuerunt dele-

re illum? Dicendum, qd non refertur istud possessiuum (sua) ad Chananæum, sed ad Manasse. s. qd cepit tunc habitare in terra Manasse: non quidem, quod simpliciter cepit habitare in terra illa, sed cepit habitare in terra Manasse, nam habitauerant Chananæi semper in terra hac vsque ad tempus, quo data est filiis Manasse, & tunc erat sua, cum autem distributa est Israelitis transiuit dominium ad tribum Manasse, quamquam Chananæi nunquam perdidissent possessionem, & tunc nõ possidebant Chananæi, quod suum erat, sed quod erat filiorum Manasse, & quia nouiter ceperant habere dominium filij Manasse, nouiter ceperunt Chananæi habitare in terra Manasse. Postquam autem conualuerunt filij Israel. Ad solos filios Manasse refertur, qui pugnabant contra Chananæos, qui erant in sorte sua.

Satis tamen dici posset, qd Israelitæ ceteri adiuuerunt filios Manasse contra Chananæos, & a principio non valebant eos excludere, quia pauci erant, cum autem multiplicati sunt, & roborati sunt in terra, conueniunt, & preualuerunt contra Chananæos. Hoc confirmat, quia Iud. 1. dicitur de his ciuitatibus, qd non potuerunt filij Manasse delere habitatores earum, postquam autem confortatus est Israel, fecit eos tributarios, & delere noluit: magis tñ erat modus Israelitarum postquam diuise sunt tribuum sortes, qd qualibet pugnaret qd habitatores vrbium suarum, reliqui autem Israelitæ non adiuuabant eos, nisi ex mutuo auxilio, & non ex debito, vel tanq̃ essent omnes tribus tanquam vnum regnum, vel ciuitas: sed sicut regna coniuncta interdum componunt de compugnationibus, quia in bellis vnus aliud fiat sibi in adiutorium, & e contrario: ita in tribubus interdum vna alteram adiuuabat, & multa subsidia obligando. Sic patet Iud. 1. & ait Iudas Symeoni fratri suo: Ascende mecum in sorte mea, & pugna qd Chananæum, vt ego pergam tecum in sorte tua; & abiit cum eo Simeon. Subiecerunt Chananæos, & fecerunt sibi tributarios. s. mouerunt bella qd eos. Chananæi autem videntes se inferiores subdiderunt se tributis, qd acceptauerunt filij Manasse. Et non interfecerunt eos. s. quia pepigerant non occidere eos, ut reciperent tributa, in hoc autem peccabant filij Manasse, quia iusserat Deus vt quando pugnaretur contra aliquas de ciuitatibus extra terram Chanaan possent eas accipere in tributarias si aperirent portas illis, si tamen essent de terra Chanaan non possent sub aliqua conditione pacis eos dimittere, siue vt tributarios, siue vt amicos, siue vt seruos. Deut. 20. c. & ex hoc Deus infixit mala multa in dæis. de quo dictum est præced. c.

Locutique sunt filij Iosue ad Iosue, & dixerunt quare dedisti mihi possessionem fortis, & funiculi vnus, cum sim tantæ multitudinis, & benedixerit mihi Dominus? Ad quos Iosue

Iosue ait: Si populus multus es, ascende in filiam, & succide tibi spatia in terra Pherzeçi, & Raphaim, quia angusta est tibi possessio montis Ephraim. Cui responderunt filij Iosue. Non poterimus ad motana conscendere, cum ferreis curribus vtantur Chananæi, qui habitant in terra capestri, in qua siti sunt Bethsan cum viculis suis, & Iezrael mediam possidens vallem. dixitque Iosue ad domum Iosue Ephraim, & Manasse. Populus multus es, & magna fortitudinis, non habebis sortem vnā, sed transibis ad montem, & succides tibi, atque purgabis ad habitandum spatia, & poteris vltra procedere, cum subuerteris Chananæum, quem dicis ferreos habere currus, & esse fortissimum.

Facta petitio de dilata-tione fortis filiorum Iosue.

Locutique sunt. Hic ponitur pro dilata-tione fortium filiorum Iosue facta petitio. Putabat enim se grauatōs filij Iosue, quod eis angusta terre portio relicta foret, cum essent duæ tribus, sed nõ grauabatur. Quod patet, quia cum petissent addi aliquid sibi, nihil additum est. Locutique sunt filij Iosue ad Iosue. Amab' tribus. s. Manasse, & Ephraim cõquestræ sunt, quia cuilibet eorum videbatur locus angustus, & fuit ista petitio ad Iosue directæ, nõ quidẽ ad ipsam solum, sed ad Eleazar tñ simul, & ad omnes senes diuifores terræ. s. ad 12. de quibus Nu. 34. sed scriptura loquitur breuiter. Et patet hoc, quia solus Iosue non erat datus diuisor terræ, sed cum eo Eleazar sacerdos, & 12. viri: augmẽtare tamen aliquã sortem erat quid de diuisione terræ, ideo oportebat eam agi coram Iosue, & omnibus alijs iudicibus: potissimẽ, quia in hoc viderentur magis grauari alie tribus, quã si a principio tradita fuisset maior fors tribui Manasse. Quod enim indiuisum erat relictum, ceteris tribubus, qd nondũ sortem acceperant, in ius cedebat, ideo adhuc maiori egebat matura-tione: præcipue, quia petebat hic tribus Ephraim, & de ea erat Iosue, vt patet Nu. 13. ideo posset aliquas præsumi fauorabilis si solus iudicaret, & tñ non fuit, quã non concessit, qd petierant contribules sui. Et dixerunt quare dedisti mihi. Omnes de tribu Manasse, & Ephraim constituerunt aliquos, qui nõse eorum peterent a Iosue dilata-tione fortis, & petebant tanq̃ nõse vni, ac si diceremus esse vnã tribum Manasse, & Ephraim: Quod patet ex verbis sequentibus. s. quare dedisti mihi. si tñ peterent vt duæ tribus dixissent: quare dedisti nobis. dixerunt aut, quare dedisti, referendo ad solum Iosue, quasi ipse solus dedisset: tñ nõ dederat solus, sed oēs diuifores terre in hoc diffinierat, quia tñ ipse erat, vt p̃siciens ad eum in totũ referebat collatio. Possessionem fortis, & funiculi vnus. i. quare dedisti solum vnã sortem. Dicitur qd, quia supra ponuntur fors Manasse, & Ephraim, velut duæ sortes, vt patet præced. c. & hic. Etã assignatur. s. diuisio ipsarum, quia ponit fors Manasse ab aequilone, & fors Ephraim ab austro. Dicendum, qd vere habebant duas sortes Manasse, & Ephraim, & tñ dixerunt se hæc sortem vnã, quia erat clausa vtraque fors sub eisdem terminis, s. qd non ponebant diuersi limites cuilibet earũ, vt s. in sorte Iudæ fuerunt positi, & tñ intra illos terminos cões erat diuisio fortis Manasse ab Ephraim. Alio mō p̃t intelligi, qd erat fors vna. i. tota possessio Manasse, & Ephraim erat, tanq̃ vnica fors quantum ad magnitudinẽ: & istũ sensum magis

facit ista, nam non conquesti fuerunt filij Iosue, qd essent fortes eorum non habentes diuisionem terminorũ sicut aliæ sortes, quia hoc nihil erat, sed quia erat parua terra, & ipsi erant in multitudine magna, & ita patet ex verbis eorũ. s. cum sim tantæ multitudinis, & bñdixerit mihi dñs, sed quamq̃ videret filij Manasse, & Ephraim, qd paucũ suscepissent, non erat paucũ: nã mensura funiculorũ limitata erat hñditas, vt patet. s. & non poterat sic dari præter proportionẽ, ei tñ qd possidet, ea qd habet, modica vñ ex cupiditate accipiẽdi ampliora, ideo nõ fuit eis quidq̃ datum, licet addi petuerint: si tñ præter proportionem accipientes fuissent grauatũ, additum fuisset eis aliquid. Et funiculi vnus. i. vnictũ funiculum possessionis accepi. Sed arguetur, quã dñs. s. qd accepit Manasse funiculos p̃ter possessionem terræ Basan, & Galaad. Rñdendum est, qd funiculus accipitur. s. pro quadam determinata mensura, qd fiebat p̃ funiculum, & de his accepit tribus dimidia Manasse funiculos decem. Alio mō accipitur funiculus p̃ fortis, vel hereditate diuisa p̃ funiculos, & tunc coincidit funiculus, & fors. s. qd quilibet tribus habebat vnũ funiculum, quia vnã sortem, & redit in primum sensum. Cum sim tantæ multitudinis. Exponebant filij Iosue cãm grauatōnis: s. quia erat populus magne multitudinis, & data fuerat ei parua fors: Deus tñ iusserat. Nu. 26. pluribus maiorem partẽ dabit, & paucioribus minorẽ, ita vt oĩa fors diuidat. Et benedixerit mihi dominus. Idest Deus adauxit me in multitudine cũ alias fuisset in minori numero, ideo nõ debes me priuare iure mihi debito: bñdictio. n. signat multiplicationẽ, & male-dictio diminutionem, sicut declaratum fuit. s. 15. cum Axa petiuit benedictionem a p̃e suo Caleb. De multiplicatione aut filiorum Iosue considerandum est, qd Israelitæ in deserto murmurauerunt qd Deus in Canadesbarne venientibus exploratoribus, p̃ quod snia lata est, vt morerentur oēs, qui numerati fuerant 200. annis, & s. & oēs hi defecerunt in spatio annorũ ferẽ 38. nam in 2. anno ab exitu de Aegypto fuit lata snia, & in anno 40. iã erant oēs mortui. Hoc mō cũ Israel in illo spatio annorũ 38. debuisset valde multiplicari, s. ad duplũ & amplius, non superferunt ad primũ numerum, sed defuerunt mille octingenti triginta viri. Nã in principio mensis 2. anni 2. ab exitu de Aegypto facta cõputatione in deserto Sinai fuerunt sexcenta tria millia quingenti quinquaginta. anno aut 40. ab exitu de Aegypto facta cõputatione apud Iordanẽ inuẽta sunt sexcenta millia, & mille septingenti triginta: de primo Nu. 1. de secundo Nu. 26. c. fuit aut facta defalcatio magna in quibusdã tribubus, quã qdam habuerunt decẽ millia, & amplius prima cõputatione, qd secunda. Alię aut tribus habuerunt amplius. De tribubus filiorũ Iosue accidit, qd essent plures in numeratione scã, qd prima, quã in prima numeratione in mōte Sinai fuerunt in ambabus simul tribubus septuaginta duo millia septingenti, vt patet Nu. 1. in secunda aut numeratione anno 40. fuerunt octogintaquinq; millia ducẽti, Nu. 26. c. Fuit tñ ista multiplicatio in tribu Manasse: nã tribus Ephraim valde decreuit. Fuerunt. n. in prima numeratione in tribu Ephraim 40. millia quingenti: scã aut numeratione fuerunt 32. millia quingenti. Nu. 26. in tribu aut Manasse è p̃rio fuerunt in prima numeratione. 32. millia ducẽti: in scã aut fuerunt quinquaginta duo millia septingenti Nu. 26. & quã cõputabantur hic Manasse, & Ephraim, tanq̃ vnus p̃p̃s, & ambo cõiuncti habebat multiplicationẽ nunc sup primã cõputationẽ, quod rarĩs p̃tingebat alijs tribubus, iõ dixit: Dñs bñdixit mihi. Ad quos Iosue ait. Non solum fuit ista tñsio Iosue, sed et oĩum aliorum diuiforum terræ coram quibus petitio ista proposita est, vt dictum est. Iosue tñ rñdit nõse aliorum de cõi consensu, quã ipse hono-

q. 2. uerfus finem.

Funiculus quid significat vide superius.

cap. 15. q. 8

De multiplicatione filiorum Iosue.

honorabilior erat, & quia Ephraim, & Manasse pertinebant specialius ad cognationem eius, quam alie tribus datus respondit eis. *Si populus multus es ascende in sylvam.* Dicit aliquis, qd potuisset Iosue melius respondere alteri, qd Ephraim, & Manasse habebant sufficientem terram ad habitandum, quia in relinquerebant morari hostes in vrbibus suis cupiditate tributorum non sufficiebant eis loca, sic patet. s. l. qd noluerunt delere Israhelita: Chananeos, sed fecerunt eos sibi tributarios. Respondendum est non potuisse sic respondere, qd Ephraim, & Manasse venerunt ad Iosue perentes, quod hic a principio assignatarum fortium illis, & tunc non poterant expugnare hostes habitantes in terra, postquam confortati sunt potuerunt eos expellere, vel delere, sed noluerunt facientes seuire tributis: istud autem accidit a principio, qd Ephraim, & Manasse non poterant expellere hostes, ideo non poterat sic respondere. Fuit autem conueniens responsio Iosue. s. qd terra Manasse, & Ephraim fuerat sufficiens eis, & quamquam forte oppida, que non tenebantur ab hostibus, non sufficiebant ad eorum habitationem, nec agri ad sufficientem culturam, tñ habebant magna spatia terrarum occupata syluis, que ad nihil viles erant, & de his poterant purgare sibi spatia ad habitandum, & colendum agros: sic n. fit in terris quarum possessio angusta est. Nam sylue exuruntur, & purgantur loca, vt non vis frugibus apra sint. Non fuit autem datum aliquid de terra Manasse, & Ephraim præter id, quod habebant, quia terra eorum diuisa est per funiculos, sicut ceteræ partes: & proportionaliter datum est eis, vt ceteris tribubus, ideo dato, qd non haberent nunc Manasse, & Ephraim sufficientem locum ad habitandum, aut ad colendum agros, nec syluas, quas purgare possent ad habitandum, aut faciendum novos agros, non dare eis amplius de terra dilatando forte, quia tunc grauarentur ceteræ tribus recipiendis his vltra proportionem, sed prouideretur eis aliter, scilicet, qd darentur aliqua loca aliarum tribuum interdum eis ad habitandum, & in quibus colerent agros, & tñ diu tenerent illa, quousque preualerent contra hostes, & haberent in fortibus suis sufficientem locum ad habitandum, fortitamen eorum nihil adderetur, quia sic grauarentur alie tribus in perpetuum. *Si populus multus es, ascende in sylvam.* Hic sumitur ex verbis eorum argumentum contra ipsos. Dixerant enim, qd multi erant, & indigebant magna forte. Ex hoc arguitur ad duo contra ipsos: primo, quod non deberent petere sortem, quam receperant iusto funiculo distributionis, quia poterat sibi aliter prouidere, scilicet, qd ascenderent in sylvam, & purgarent spatia ad habitandum, & colendum: secundo arguitur, quia si multi erant poterant pugnare contra hostes habitantes in sylvam, & accipere loca eorum ad habitandum, vel syluas saltem, que erant in terra illorum etiam si loca non acciperent.

Et succide tibi spatia in terra Pherezæ. In hoc innuitur, quod Iosue non suadebat Ephraim, & Manasse pugnare contra Pherezæos, vel Chananeos, qui erant in vrbibus, quia forte contra hos esset pugna difficilis, sed quod acciperent terram sylvarum, & si qui ibi habitarent, faciliter poterant inde eos expellere: Pherezæus est vnus de septem populis habitatoribus terre Chanaan, & iste forte est, qui vocatur supra Chananeus, quem non potuerunt delere Ephraim, & Manasse de ciuitatibus suis. Vocatur tamen Chananeus large, quia Chananeus vno modo signat omnes, qui de terra Chanaan erant. Septem populos, & sic interdum Amorrhæus accipitur generaliter: alii autem specialiter accipiuntur, vt Pherezæus pro solis Pherezæis, Iebuseus, Gergesus, Heueus.

In terra Pherezæ, & Raphaim. Iste terre sunt intra for-

tes Manasse, & Ephraim, quia non dixit Iosue, vt acciperent partem in aliqua alia tribu, sed in terra sua purgarent spatia ad habitandum.

Quo dicatur, quod Raphaim esset in sorte Manasse, & Ephraim. Et an in sorte Ephraim habitauerit aliquando Raphaim. Quæst. IIII.

DE terra Raphaim est dubium, quomodo dicatur, qd esset in sorte Manasse, & Ephraim, quia Raphaim erant gentes quedam determinate de genere gigantū, & habitauerunt in terra Basan, vbi dominabatur rex Og tempore aduentus Israhelitarum in terram illam, vt patet Deute. 3. c. & promissa fuit determinate gens Raphaim Israhelitis, sicut Amorrhæi, Hethæi, & Pherezæi, & omnes populi Chananeorum, vt patet Gen. 15. c. ergo vna terra eis determinata conueniebat, sed ipsi morabantur in Basan, cum dicatur Deuter. 3. qd Basan terra Raphaim reputata est, & in ipsa est ciuitas Astaroth, tñ pcpua, in qua regnauit rex Og de stirpe Raphaim s. 12. & 13. c. & fuit ista antiquissima sedes Raphaim, quia ibi expugnati sunt a regibus venientibus cum Chodorloamor. Gen. 14. c. ergo non erant Raphaim in terra Manasse, que erat ad occidentalem partem Iordanis, sed magis dimidiæ tribus Manasse, que suscepit terram Basan, & Galaad, vt supra dicitur.

In contrarium dicitur, quia hic ponitur terra Raphaim in sorte dimidiæ tribus Manasse, & est distincta a terra Raphaim, que erat in Basan.

Item ponitur terra Raphaim in sorte filiorum Benjamin, vt patet sequenti c. sed ista est eadem terra cum illa, que ponitur in sorte Iudæ, quia sunt duæ sortes coniunctæ, & vtraque tangit terram Raphaim, idem n. est latus meridialis fortis Benjamin, & latus aquilonare fortis Iudæ, vt patet conferendo ea, qd hñr s. 15. ad ea, que hñr seq. c. in descriptione laterum peditum. Ad hæc posset faciliter responderi si Raphaim acciperetur generaliter pro oibus gigantibus, sicut Enacim, quia plurimi erant de Enacim dispersi per varia loca, cum dicatur. s. 11. qd Iosue deleuit gigantes, sicut Enacim de montanis Hebron, Dabir, & Anab, & omni monte Iudæ, atque Israhel: erat tamē Raphaim vna gens determinata, vt supra declaratum est. Posset forte responderi, qd non accipiebantur hic Raphaim proprie, sed pro Enacim, & tunc dicitur, si in terra Manasse, & Ephraim habitabant gigantes, vel quondam habitauerant, & ab eis dicebat terra ista Raphaim. I. Enacim, & eodem modo de terra Raphaim, qd ponit in sorte Iudæ s. 15. & in sorte Benjamin seq. c. dicendum erit. Ista responsio satis stat: sed rationabilius potest aliter responderi, quia nunquam debet terminus positus in aliqua scriptura, potissimum in sacra, abduci a propria significatione, nisi necessitate compellamur. Nec debemus dicere quid anticipatum, vel recapitulatum, nisi eodem modo: alioquin tolleretur certitudo scripturæ si consueceremus indifferenter dicere terminos abstractos eē a proprio significato, & traslatos ad aliud, & dare occasio, vt qlibet interpretaret scripturam ad libitum. Sed hic non vñ necessitas, vt abstractat nomē istud Raphaim a proprio significato, quia potest aliter responderi. qd terra ista vocatur Raphaim, quia aliqui de Raphaim ibi habitauerunt, vel aliqd magnū fecerunt, & mansit terra denotata ab eis: magis autē vñ, qd ibi habitauerunt aliqui, nec tollit in hoc Raphaim fuisse gentem vnam determinatam, que habuisset certā terrā. s. qd sedes Raphaim fuerit terra Basan ad orientalem partem Iordanis, vbi regnauit rex Og, & ciuitas Metropolitana regni eorū fuit Astaroth, sed ipsi cū essent viri rob-

robustissimi egressi de terra sua inuadebant terras aliarum gentium, & accipiebant in possessionem, sicut rex Schon de genere Amorrhæorum rex fortis cepit magnam partem regni Moab, vt patet Num. 21. & magnam partē regni Ammon, vt colligitur. s. 13. c. sic isti Raphaim potuerunt aliquid accipere de terra Chananeorum, vel Pherezæorum, in qua postea fuit fors Iudæ, & Benjamin, Ephraim, & Manasse, & ab eis vsque ad tempora Iosue adhuc vocabatur terra illa Raphaim. Non est tñ intelligendum, qd tunc habitarent in ea aliqui de Raphaim, quia oēs de genere illo iam defecerant, tpe enim Og regis ipse solus erat de stirpe Raphaim, vt patet Deuter. 3. vbi litera nostra dicit. Solus quippe Og restiterat de stirpe gigantum. Sic. s. 12. & 13. sed quia olim ibi fuerat, nomen pristinum terræ mansit. Nunc autē Chananej in ea habitabant, vt colligitur immediate ex responsione Ephraitarum, & Manassitarum. s. non poterimus ad montana conscendere, cum curribus ferreis. vtantur Chananej qui habitant in terra campestri: si tñ fuissent ibi Raphaim illos nominassent, & non Chananeos, cum isti sint populi distincti, vt patet Gen. 15. vbi connumerantur Raphaim contra Chananeos. *Quia angusta est tibi possessio montis Ephraim.* Non est sensus, qd Manasse, & Ephraim extra fortes suas deberent accipere spatia ad morandū, & colendum agros, quia hoc ipsi petebant; sed Iosue non concessit petitionem eorum, ideo dicendum, qd ista terra Pherezæi, & Raphaim erat in fortibus Manasse, & Ephraim. Dñr autem angusta possessio montis Ephraim, quia terra Ephraim erat montuosa, & tota terra montuosa vocatur mons, quasi esset vnicus mons, sic patet Num. 20. vbi conqueiebantur Israhelitæ de Moyse, qd eduxisset eos in solitudinem, qd non poterat ferri, nec habebat aquas, & dixerunt, quare nos fecistis ascendere de Aegypto, & adduxistis in montem istum pessimum, qui ferri non potest: id est in ista solitudine montuosa. Non n. loquebantur pro aliquo monte speciali, quia non poterant Iudæ esse in montem ppter magnitudinem castrorum, sed de tota solitudine, qd erat montuosa loquebantur, sic patet de terra Edom, vel Seir, qd erat montuosa, ideo tota vocatur mons, quasi esset vnus mons. Deut. 2. s. circuiuimus montem Seir multo tpe: accipitur autē mos Ephraim pro possessione terre Ephraim, qd erat montuosa, & in hac principa liter morabantur tunc Ephraim, & Manasse, quia fors Manasse detinebatur pro magna parte ab hostibus. s. Chananeis, & Pherezæis, vt colligitur ex ciuitatibus de quibus. s. qd oēs pertinebant ad sortē Manasse: & hæc dicebat Iosue esse angustam Manasse, & Ephraim, quia cum esset vna fors non sufficiebat duabus tribubus. Postq̄ autē paglarim expulsi sunt aliqui de Chananeis de sorte Manasse, habitauerunt Manasse in sorte sua. *Cui responderunt filij Iosue.* s. Manasse, & Ephraim, qui collecti fuerant in vnum, tanquam vna tribus, & procuratores eorum intrerunt, tanquam vnus vnus psonæ. *Non poterimus ad montana conscendere.* Dixerat Iosue, qd ascenderet in sylvam ad succidendum spatia habitandi, & colendi, quod recte dictū fore existimauerunt filij Iosue, sed intrerunt se ad hoc impotentes, quia Chananej hoc impedirent. Dixerunt autē ipsi de montanis, & Iosue de sylvam: ista tñ non sunt idem totaliter, quia mons signat uimorem terre, vel elevationem, sicut est in collibus, sive arbores ibi, vel ligna sint, sive non: sylvam autē denotat, vel multitudinem lignorum signat, sicut illa sit in collibus, sive in plano: vtrunque tñ erat hic, quia locus, ad quem Iosue mittebat filios Iosue purgatos spatia, erat montuosus, & erat plenus lignis. Quia autem montuosus potest vocari motana, & quia erat plenus arboribus vocatur sylvam: vtrunque exprimitur in verbis Iosue, cum dixit, ascende in sylvam. Alph. Tolk super Iosue. Pars II.

uam, & succide tibi spatia, quia ascensuri erant mons, erat, & quia succisuri spatia, ligna ibi erant, ita vt vocetur sylvam. *Cum ferreis curribus vtantur Chananej.* Ponunt quare essent impotentes ad faciendum hoc. quia hostes eorum erant potentes valde in bellis p fortia genera armaturæ, s. quia vtantur curribus ferreis. Antiquissimum n. pugnandi genus in curribus fuit, quia nondum hoies ad pugnam equestrem afflueuerant. s. vt homines equis sine curribus vectarentur: durauit autem modus iste pugnandi magnis temporibus, sed postea abolutus est inuentis aliis vtilioribus, facilioribusque, erat autē valde sumptuosus modus, quia vnus currus a quatuor equis vectabatur, qui armati in fortibus erant falcatis ensibus, rotæ quoq; currus in trasuersum affixos habebant enses falcatos, & super currum erant viri armati: saltem vnus: maior autem erat pugna currum ex impetu, quia omnia falcatis ensibus discerpebant, quam iustibus militis currui insidentis. Rari autem erant currus, quia magnorum sumptuum: ideo apud potentissimos reges non multi erant currus. Iabin rex Afor, qui oium regnorū Chananeorum primatum habebat, vt patet. s. 11. in magnæ potestatis iudiciū non gentos falcatos currus habuisse dictus est. Iud. 4. c. Chananej autē habitantes in sorte Manasse, & Ephraim vtantur curribus ferreis, ideo vnus pares eis ad pugnam erant filij Manasse, & Ephraim, pualerunt tñ Israhelitæ p multos reges Chananeorum, Pherezæorum, Iebuseorum, & Amorrhæorum apud aquas Meron, & currus multos susceperunt, quorum equos subnerauerunt, & combusserunt currus. s. 11. Nunc tñ non cōfidebant Ephraim, & Manasse pugnando preualere contra Chananeos, & hoc pp duo. Primo, quia in pugna ad aquas Meron erat coniunctus totus Israhel cum Iosue: nunc autem sola tribus Ephraim cum dimidia tribu Manasse pugnatura erat contra Chananeos: nam, vt declaratum fuit, non conueniebant omnes tribus ad pugnandum contra hostes cuiuslibet tribus, velut si esset vnus regnum, aut principatus, quod erat ante diuisionem fortium. Diuisi autē illis fuerunt, tanquam duodecim regna, & non conueniebant ad vnitate pugandi, nece tenebant se iuuare, nisi ex puetione: sicut inter duo regna penitus extranea fit conuentio de pugando, & sic cōuentū est in sortem Iudæ, & Simeonis. Iud. 1. Manasse autē, & Ephraim soli non poterat contra Chananeos preualere. Secūda causa erat, quia Chananej tradebantur in manus Israhelitarū vnū Deum cum promississet eos delere, sed dixit, qd non traderet eos in anno vno, aut simul in manus Iudæorū, sed paulatim, vt Iudæi multiplicaretur, & possent replere terram, ne crederent bestie redacta terra in solitudinem. Exod. 23. c. ideo licet Iosue, & Israhelitæ conarentur pugnare contra omnes Chananeos ad delendum eos penitus, Deus non traderet eos in manus Israhelitarū, quia dixerat, qd non traderet: immo si Iudæi vellent pugnare contra Chananeos non cessante imperio bello, quousque acciperent totam terram, videbantur peccare, quia agebant contra voluntatem Dei cogitaram, & nequaquam cederet eis in prosperum, ita forte timerent nunc filij Iosue, quia iam sublata fuerat maxima pars terre Chanaan, & cessauerat bella. s. 11. & 14. Dubij ergo erant an Deus vellent nunc tradere Chananeos in manus eorum. Sed prima causa efficacior est, & hæc magis respiciebat Ephraim, & Manasse. Dñr autē currus ferrei, non qd essent de ferro facti, quia tunc non possent moueri ab equis, essentque sumptuosissimi, nec tamen maioris vtilitatis, quam alias forent, sed quia habebant orbitas rotarū ferreas, sicut nunc in quadrigis quibusdam fit, vt magna onera ferentes cito non consumantur. Etiam habebant enses curuos infixos rotis in modum falcis ad arripendum, P 2 dum,

Vetustissimū pugnandi genus.

Quid significat mons quidue sylvam.

ditum, & secundum omne, quod obuium foret, vnde currus falcati. i. habentes falces isti appellantur. Iudi. 4. c. *Qui habitant in terra campestris.* Vocatur terra campestris, quæ non est penitus plana, nec totaliter montuosa, & in hac habitabant Chananeæ.

Terra campestris.

Sed tunc dicitur, quod responsio ista non adiuuat Manassitas, & Ephraitas, quia Iosue iusserat, ut ascenderent in syluam, ipsi dixerunt se non posse, quia ferreis curribus utebantur Chananeæ morantes in terra campestris, sed terra campestris, & montana non sunt idem.

Respondendum, quod Chananeæ habitantes in terra campestris erant inter terram in qua manebant Ephraite, & Manassite, & syluam in quam iubebat eos ascendere Iosue, ideo ipsi prohibebant ne possent ascendere in syluam, vel montana. Et patet ista responsio ex verbis Iosue. 7. i. transibis ad montem, & purgabis spatia, & poteris transire ultra cum subuerteris Chananeum, & c. *In qua sita sunt Bethsan cum villulis suis.* Intellegitur illa ciuitas ab hostibus: erat tamen de sorte Manasse, ut supra patet: omnes quoque villule, i. vici parui, vel rura Bethsan erant campestris. *Et Iezrahel mediam possidens vallem.* Ciuitas Iezrahel tenet medietatem vallis, scilicet, quia ibi sita est. Terra enim campestris, quia non est equalis, interdum eleuatur in quosdam tumores, interdum autem in valles deprimitur. Alia ciuitas vocatur Iezrahel, quæ est in sorte Iudæ, ut patet supra 15. & differunt cum sint in duabus sortibus. De illa Iezrahel, quæ est in sorte Iudæ erat Achinoem Iezrahelites vxor Dauid, ut declaratum est supra 15. ista Iezrahel, de qua hic est in sorte Manasse, & in hac habitauit Iezabel vxor regis Achab, de qua dictum est canes lingent sanguinem Iezabel in agro Iezrahel, sicut canes comedunt Iezabel. De hac 4. Reg. 21. c. & de hac vrbe fuit Naboth, cuius vineam concupiuit rex Achab, & fecit regina Iezabel lapidari illum: eo. cap. Et hoc patet, quia tempore hoc erat terra Iudeorum diuisa in duo regna. I. Iudæ, & Israel. Rex autem Achab erat rex Israel, ideo non maneret ipse, nec vxor eius in vrbe Iezrahel, quæ esset in sorte Iudæ, sed magis in sorte Ephraim, vel Manasse, quia reges isti erant de stirpe Ephraim, cum omnes descenderent de Ieroboam, qui fuit de stirpe Ephraim. 3. Regum 12. c.

Duplex Iezrahel.

Dixitque Iosue ad domum Ioseph, Ephraim, & Manasse. Iste erant duæ tribus, sed pertinebant ad eandem domum. scilicet Ioseph, quia ipse erat vnicus, & tamen filii sui diuisi sunt in duas tribus, & diuisi sunt in duas sortes, quia Iacob adoptauit eos faciens succedere cum reliquis filiis suis. Gen. 48. c. Ad istas duas tribus locus est Iosue, quia ambæ, tanquam vna tribus tenebant, ut supra declaratum est.

Populus multus es, & magna fortitudinis. Ista litera potest legi dupliciter. Vno modo, tanquam aliquid irrisiuum. scilicet dixerant Manassite, & Ephraite: quare dedisti mihi possessionem sortis, & funiculi vnici, cum sim populus multus, & benedixerit mihi dominus? Iosue autem videns non petere illos rationabiliter non concessit, ex verbis autem ipsorum formauit quandam responsionem irrisoriam, dicendo: populus multus es, & magna fortitudinis: non habebis sortem vnã: Manassite. n. & Ephraite dixerant, quod erant populus multus, ideo repetuit hoc Iosue, & dixerant, quod fiebat cum eis iniuste, quia data erat eis vna sortis. Respondit Iosue, non habebis sortem vnã. q. d. non est rationale, quod habeas sortem vnã, & hoc irrisorie, ideo subiunxit, quod transirent ad montem, & habitarent ibi pars eorum, & tunc erit promissio est irrisoria, quia vix ex verbis, quod addit aliquid ad sortem eorum, & tunc nihil addit, cum montana, ad quam iubebantur ascendere, essent intra sortem Manasse, & Ephraim. Alio modo potest ista litera legi non irrisorie, & tunc est sensus. Populus mul-

tus es, & magna fortitudinis. i. quia multi viri sunt in tribubus tuis, & fortissimi ad pugnam, poteritis paullisper preualere contra Chananeos, qui vtuntur ferreis curribus, & transibis in montem. *Populus multus es.* Istud potest poni ad duo: primum ad signandum, quod non deberent manere intra angustias terræ, quam tunc tenebant, quia multitudo populi non conuenienter capebatur ibi: secundum ad signandum, quod multitudo prebebat vires, ita ut potentes essent Ephraite, & Manassite ad pugnam contra Chananeos vtentes curribus ferreis, & istud secundum est melius. *Et magna fortitudinis.* Idest fortes in bello. Nam dato, quod essent multi, si non essent fortes ad pugnam in epta erat pluralitas, sicut multitudo feminarum in acie, vt fecerunt Lacedæmonij qui posuerunt feminas in acie, & magno clamore totum exercitum dissoluerunt, atque viros impediunt a pugna, ut patet 2. Poli. c. de politia Lacedæmoniorum. *Non habebis sortem vnã.* Non intelligitur, quod Iosue promitteret eis aliquid dare ultra sortem eorum, vel suaderet, ut aliquid acciperent ultra id, quod acceperant, sed vocat vnã sortem vnã de his duabus. scilicet sortem Ephraim, acceperant. n. duas sortes, vt patet preced. c. & hic: terra tamen Manasse tenebatur ab hostibus pro magna parte, ideo quasi tota habitatio Manassitarum erat in sorte Ephraim. Iosue autem dicit, quod non habebit sortem vnã. q. non maneat intra angustias sortis Ephraim, sed pugnent contra Chananeum, & accipiant sortem Manasse, quæ pro magna parte detinebatur ab eis, & ista sententia consonat superius dictum, cum dictum est, succide tibi spatia in terra Pherezei, & Raphaim, quia angusta est tibi possessio montis Ephraim, & sic vt, quod in solo monte Ephraim. i. in terra Ephraim, quæ est montuosa morabantur ambæ tribus tunc, & sic tenebatur tunc vnica sortis, quæquam duæ essent illis assignatæ in titulum. *Sed transibis in montem.* Ad istum locum suadebat Iosue Manassitas, & Ephraitas ascendere, vt ibi purgarent loca ad habitandum, & ad colendum agros, & vineas: iste mons, idest terra sylvarum opera arboribus infructuosus erat in sorte Manasse, & ad hunc extendi debebant filii Ioseph: tenebatur enim a Chananeis tunc. *Et succides tibi atque purgabis spatia.* Erat locus nemorosus: ideo tollende erant arbores ad habitandum: purgare erat tollere herbas, & omnia alia virentia, quæ erant in montibus ad faciendum locum conuenientem habitatori. Dicitur ad habitandum, & intelligitur etiam ad colendum. Nam hoc erat precipuum: si enim haberetur locus ad agros, & vineas, de loco habitationis facillimum erat, quia minor ad hoc spatia necessaria sunt.

Et poteris ultra procedere cum subuerteris Chananeum. Ista prepositio (ultra) potest accipi hic dupliciter referendo ad duo causalia, & sic est duplex sententia. Ad quod presupponendum, quod supra dicebatur, quod ascenderent filii Ioseph in montana, & quod Chananeæ, qui morabantur in terra campestris utebantur curribus ferreis. De habitudine terræ campestris, in qua morabantur Chananeæ ad montem istum potest dupliciter dici. Vno modo, quod terra illa campestris erat propinquo loco, in quo nunc manebant filii Ioseph, quam mons, in quem suadebat Iosue, quod ascenderent. Alio modo, quod esset mons propinquo. Primo modo esset sensus, ut supra dicebatur, quod filii Ioseph approbauerunt responsionem, sed dixerunt sibi esse impossibile, quia Chananeæ morabantur in terra campestris, & utebantur curribus ferreis, & isti prohiberent eos accedere ad montem, quia erant propinquoere ipsi, quam mons, & oportebat prius deleri, vel expelli Chananeos de terra campestris, quod ascenderent filii Ioseph ad possidendum montem. Et isto modo erit sensus hic, & poteris ultra proce-

cedere cum subuerteris Chananeum, scilicet ultra terram, in qua nunc es, quia cum essent coniuncti Chananeæ non poterant dilatari filii Ioseph, quousque subuerterent Chananeos: & tunc ultra non determinat montem, sed terram, in qua habitabant filii Ioseph. Si autem dicatur, quod mons iste sit propinquo terræ, in qua tunc erant filii Ioseph, quam terra campestris, in qua tunc morabantur Chananeæ, est sensus iste superioris, quod non poterant filii Ioseph ascendere in montem, non quidem, quia essent ante illud Chananeæ, sed erant ex alia parte coniuncti monti illi, & possessio montis pertinebat ad eos, licet ipsi non morarentur in monte, ideo si Israelitæ vellent ascendere illuc, Chananeæ, qui morabantur ex alia parte montis in terra campestris pugnant contra illos, & isti ferreis curribus utebantur, & tunc est sensus literæ huius, quod filii Ioseph ascenderent in montana succidendo spatia ad habitandum, & inde poterant procedere ultra, quando subuerterent Chananeum, scilicet, quia ad succidendum spatia in monte non oportebat subuertere Chananeum, quia populus iste morabatur ex alia parte montis, sed cum tenerent Manasse, & Ephraite terram hanc montanam, si videretur eis angusta, poterant transire ultra, idest ultra terram montanam, & hoc cum subuerterent Chananeum. q. d. non poterant procedere ultra montem, nisi delerent Chananeos, quia ipsi morabantur in terra campestris, & illa erat coniuncta monti ex alio latere, & tunc (ultra) determinat terram montanam. Iste sensus est conuenientior primo dupliciter. Primo, quia si terra campestris, in qua habitabant Chananeæ esset magis coniuncta terræ, in qua tunc manebant Manassite, & Ephraite, quam mons iste, de quo dicitur: nec posset illuc esse transitus, nisi per terram campestris Chananeorum, frustra fuisset dici, quod transirent filii Ioseph in montem, sed dici debuisset, quod pugnant contra Chananeum, qui erat propinquo eis, sine quo non poterant transire in montem.

Secundo, quia dicitur, quod ascenderent filii Ioseph in montem succidendo spatia ad habitandum, & possent ultra procedere cum subuerterent Chananeum: ergo quocumque modo velimus accipere ultra, necesse est, ut prius ascenderent in montem, quam transirent ultra ex ordine literæ, & sic necessario referretur ad montem ultra, & subuersio Chananeorum solū erit post ascensum in montem. Si tamen Chananeæ habitantes in terra campestris fuissent magis coniuncti terræ, in qua nunc morabantur filii Ioseph, quam mons, in quem iubebantur ascendere, necesse erat, quod primo subuerterent Chananeum, quam ascenderent in montem: ergo intelligendum Chananeos fuisse ad aliam partem montis distantes magis ab Israelitis, quam distaret mons.

Cum subuerteris Chananeum. Possunt accipi Chananeæ proprie pro quodam populo speciali inter istos septem, qui vocatur Chananeus. Vel generaliter pro quolibet de populo Chananeorum. Et iste secundus sensus est conuenientior. scilicet accipiuntur Chananeæ pro Pherezeis, quia Pherezei erant habitatores terræ huius, cum dicitur supra, quod succiderent filii Ioseph sibi spatia in terra Pherezei, & Raphaim.

Fortitudo Chananeorum ex parte armorum.

Quem dicitis ferreos habere currus. Ista erat quedam fortitudo ex parte armorum, ita ut non auderent hebraei congregari cum Chananeis, quia currus erant de fortissimis armaturis ad dispergendum exercitum, quia erant currus falcati, & oia ad que accedebant laniabant.

Et esse fortissimum. Idest illi Chananeæ erant fortissimi robore ad pugnam contra Iudeos, & ista erat fortitudo virorum præter armorum apparatus, vtunq; tamen faciebat gentes istas formidabiles esse Iudeis: filii autem Manasse, & Ephraim solum exprefferant, Alph. To st. super Iosue. Pars II.

quod utebantur Chananeæ curribus ferreis, ut patet supra Iosue dixit hic de vtraque fortitudine. scilicet armorum, & virorum, & tunc dicendum, quod filii Ioseph vtunq; exprefferint, nam Iosue refert hic verba filiorum Ioseph dicens, cum subuerteris Chananeum, quem dicitis ferreos habere currus, & esse fortissimum. Scriptura tamen non exprimit semper omnia, quæ dicta sunt, potissimum cum ex aliis locis colligi possunt, sicut hic.

CAP. XVIII.

ONGREGATI QUÆ SUNT omnes filii Israel in Silo, ibique fixerunt tabernaculum testimonij, & fuit eis terra subiecta. Remanserant autem filiorum Israel septem tribus, quæ necdum acceperant possessiones suas.

Ad quos Iosue ait. Vsq; quo marcesis ignauia, & non intratis ad possidendam terram, quam dominus Deus patrum vestrorum dedit vobis? Eligite de singulis tribubus ternos viros, ut mittam eos, et pergant, atque circumueant terram, et describant eam iuxta numerum vnus cuiusque multitudinis, referantque ad me, quod descriperint. Diuidite vobis terram in septem partes. Iudas sit in terminis suis ab australi plaga, et domus Ioseph ab aquilone. Mediam inter hos terram in septem partes describite, et huc venietis ad me, ut coram domino Deo vestro mittam vobis hic sortem, quia non est inter vos pars Leuitarum, sed sacerdotium domini est eorum hæreditas. Gad autem, et Ruben, et dimidia tribus Manasse iam acceperant possessiones suas trans Iordanem ad orientalem plagam, quas dedit eis Moyse famulus domini.

Congregati. Supra dictum est de assignatione quarundam sortium, hic consequenter agitur de descriptione reliquarum. Et diuiditur in tres partes. Primo ponitur tabernaculi fixio. Secundo sortium designatio. Tercio describitur specialiter principis populi possessio, secunda ibi. *Remanserant autem.* tertia ibi. *Cumque compleisset.* Secunda diuiditur in duas. Primo ponitur diuisio, vel descriptorum terræ descriptio. Secundo ipsius terræ descriptio assignatio ibi. *Cumque surrexissent.* Secunda in duas. Primo describitur fors Benjamin. Secundo septem sortes residue. 2. c.

Circa primum. *Congregati sunt filii Israel in Silo.* In toto tempore præterito fuerant Israelitæ occupati bellis, & diuisione sortium, nec potuerunt templum dñi figere in aliquo loco ad faciendum ceremonias legis, sed erat in castris tabernaculū cum ipsis Israelitis manentibus in castris, cessantibus autem bellis Iosue fecit congregare totum populum, ut honorificè tabernaculū figeretur in Silo, & maneret ibi. Fuit autē Silo ciuitas quæda in sorte Ephraim. Causa autem quare tabernaculum

ibi primo fixum est fuit, quia Iosue, qui tunc erat princeps populi erat de tribu Ephraim, & inter eos accepit possessionem, cum autem ipse esset magnus zelator legis, quia iusserat ei Deus, qd diligenter obseruaret legem Moysi, vt patet supra primo, & in ceremoniis, quae fiebant in sanctuario consistebat potissima legis occupatio, voluit, qd esset sanctuarium in sorte tribus suae, vt scilicet diligenter obseruari faceret ceremonias, cum posset hoc videre.

Quare Iosue non posuit tabernaculum in Thamnatharaa vrbe sua, vbi ipse habitabat. Et quo tempore fuit in Sylo. Et arca domini, quando & vbi seum fuit: tum quare tabernaculum fuerit dictum testimonij, & fcederis. Quasi. 1.

Sed dicit aliquis, quare non fecit Iosue poni tabernaculum in Thamnatharaa, quae erat ciuitas ei data specialiter in possessionem, vt patet sequenti cap.

Respondendum, qd Iosue posuisset in loco suo tabernaculum, sicut posuit in sorte tribus suae, tamē nō erat tunc datus ei locus aliquis, nec sciebat quis dāsus esset. Quod patet, quia tabernaculum fuit fixū in Sylo antequam diuiderentur sortes tribus septem vltimis, vt patet immediate, cum dicitur, remanserant autem septem tribus filiorum Israel, quae necdum acceperant possessiones, & tamen possessio Thamnatharaa fuit assignata Iosue, postquam omnes tribus acceperunt sortes suas, vt patet seq. c. f. cumque cōplessent terram sorte diuidere singulis per tribus suas, dederūt filij Israel possessionem Iosue filio Nū. Ergo non poterat ponere tabernaculū in vrbe sua, quia nesciebat, quae ei danda esset.

Sed tunc dicit aliquis, qd etiam nō fecit poni Iosue tabernaculum domini in Sylo, quia pertinebat ad sortem Ephraim, sed a casu fecit poni ibi, quia nesciebat ad quem tribum pertinere debebat, quia nondū terra diuisa erat sorte, sed postea cecidit in sortē Ephraim.

Hoc negandum est, prius enim data est fors tribui Ephraim, quam poneretur tabernaculum in Sylo. Quod patet, quia factum est de sorte Iudae Ephraim, & Manasse, hic autē subditur de situatione tabernaculi in Sylo, ideo iam prouenerat Sylo in sortē Ephraim.

Sed aliquis forte dicit, qd est anticipatio, vel recapitulatio. qd primo fuerit positum tabernaculū in Sylo, quam diuiderentur sortes: fuit tamen mutatus ordo enarrandi, sicut sepe fit in sacra Scriptura.

Respondendū qd non stat, uia solum manebāt septem tribus sine sortibus, quando fuit fixum tabernaculum in Sylo, vt patet hic, quia cum dictum fuerit de fixatione tabernaculi subiungitur, remanserant autē septem tribus filiorum Israel, quae nondum acceperāt possessiones, & non erat Ephraim de istis septem, quae postea assignantur sortes harum septem tribuum. j. & seq. cap. ergo iam acceperat Ephraim possessionē suam, & erat Sylo de sorte eius: vnde cum Iosue fecit poni tabernaculum in Sylo, iam pertinebat ad tribū Ephraim, & propter hoc fecit ibi poni.

Considerandum autem, quōd hoc tempore, quo fuit fixum tabernaculum in Sylo, inceperunt ceremonialia veteris testamenti obligare. Nam antequam Israelitae introirent in terram Chanaan, non erant obligati ad aliqua ceremonialia, vt patet Deuterono. 12. vbi dicitur, qd in deserto quilibet faciebat, quod sibi rectum videbatur, sed postquam transfrent in possessionem, quam eis dominus daturus erat non debebant sic facere.

Item postquam ingressi sunt in terram Chanaan non fuerunt immediate obligati ad obsequia, sed

post habitam pacem deuictis hostibus, vt patet prealleg. c. f. transibitis Iordanem, & habitabitis in terra, qd dominus Deus vester daturus est vobis, vt requiescatis a cunctis hostibus per circuitum, &c.

Item dato, qd esset pax data ab hostibus adhuc non obligabantur ad ceremonias immediate, sed primo erat locus assignandus pro sanctuario, & tunc poterant fieri sacrificia quotidiana, & votiuā, atque spontanea, & oblationes ceteraeque ceremoniae obseruarentur, quae pertinebant ad sanctuarium. Etiam tunc poterant obseruari festiuitates, nam omnia festa habebant aliquam ceremoniam sacrificiorum, & sine illis non erat plena legis obseruatio. De hoc patet prealleg. cap. f. non facietis ita domino Deo vestro, sed ad locū, quem elegerit dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, vt ponat nomen suum ibi, & habitet ibi, venietis, & offeretis in illo loco holocausta, & victimas: ergo ante habitum determinatum locum in aliqua tribu pro tabernaculo non erat obligatio ad faciendum ceremonias istas. post fixationem autem in Sylo ceperunt ibi fieri ceremoniae legales sanctuarii, & conseruatae sunt semper: etiam in toto Israel ceperunt ceremonialia obseruari. In isto loco Sylo māsit sanctuarium magno tempore. f. vsque ad tempus Eli sacerdotis. Nam 1. Regum 1.2. & 3. atque 4. dicitur de Eli, & filiis suis, & de Samuele quō habitarent in sanctuario dñi in Sylo: in senectute autem Eli capta est arca dñi a Philisthijm, de quo. 1. Re. 4. & nunq̄ amplius rediit in Sylo, & ipse audito, qd capta esset arca dñi, mortuus est cadens de sella, vt prealleg. c. postea autē non legit factū sacrificium in Silo, nec stetit ibi sacerdotes aliquos. Nam, de arca, qd non redierit, patet, quia cum ablata est a Philisthijm stetit in terra eorū mensibus septē. 1. Reg. 6. & cum redijt venit in Bethfames eo. c. Et postea translata est in Cariathiarim. 1. Reg. 7. Deinde venit in domū Obethedom Gethi. 2. Reg. 5. postea translata est in domū Dauid. 2. Reg. 6. Inde autem fuit ad templum, qd Salomon construxit translata. 2. Paralipo. 1. c. De toto tabernaculo non sic patet. Satis tamē est verisimile, qd post mortem Eli immediate, vel satis breuiter fuerit translatum de Silo: nam non legit postea Samuel, vel aliquis alius de sacerdotibus sacrificasse in Silo: ipse tñ ministravit postea, & tempore Eli ministrabat accinctus Ephot. 1. Reg. 3. c. sed sacrificia faciebat Samuel i Masphat, & Ramatha, & Bethlehēm alijsque locis multis, vt patet. 1. Reg. 7. & 8. & 16. & fuit translātū istud tabernaculū in vrbe Nobe post Sylo. Nam tempore Samuelis regnauit Saul rex, & tamen tempore suo erat tabernaculum in Nobe, & omnes sacerdotes erāt ibi. Nam sacerdos magnus Achimelech dedit Dauid de panibus ppositionis, qd fuerant ablati de conspectu domini, cum transfuit per vrbe Nobe. 1. Reg. 21. cap. & ob hoc Saul fecit destrui vrbe Nobe. 1. Regum 22. cap. Satis ergo apparet, qd post Sylo non fuerit sanctuarium in aliqua ciuitate ante Nobe, nec scriptura de alia meminit. Sciendum, qd Rabbi Salom. dicit sanctuarium fuisse in tribus ciuitatibus solum, & omnes has fuisse de tribu Benjamin, scilicet in Sylo Nobe, & Ierusalem, an vero in pluribus fuerit, declaratum est. Exod. 20. & Deuteronom. 12. sed qd dicit istas tres vrbes sanctuarii fuisse in sorte Benjamin, falsum esse: nam Sylo in qua primo fuit tabernaculum non erat in sorte Benjamin, sed in sorte Ephraim, vt patet Pal. 77. scilicet. Et repulit tabernaculum Sylo, tabernaculum suum, vbi habitauit in hominibus. Et postea sequitur: & repulit tabernaculum Iosue, & tribum Ephraim non elegit, sed elegit tribum Iuda, & montem Sion, quē dilexit, & aedificauit, sicut vnicornium sacrificiū suū. Vbi manifeste agit de Sylo abiecta, & de Ierlm electa, vt maneat

neat in ea tabernaculum. Et vocatur ibi tabernaculū Iosue, tabernaculum, quod erat in Sylo in sorte Ephraim. De ciuitate Nobe etiam falsum est, qd esset in sorte Benjamin: nam infra ponuntur ciuitates sortis Benjamin, sed non est inter eas. Item vt magis pertinet Nobe ad dimidiam sortem Manasse ad orientē Iordanis: nam Num. 32. cum ponitur terra dimidię tribus subditur: Nobe quoque perrexit, & apprehendit Nobe cum viculis suis, vocauitque eam ex noie suo Nobe. Occasio erroris Rab. Sal. quantum ad vrbe Sylo fuit, quia in isto c. ponitur fors Benjamin, & hic dicitur quō tabernaculum fixum est in Sylo, ideo putauit pertinere vrbe hanc ad Benjamin. De vrbe Ierusalem factis patet, qd pertineat ad sortem Benjamin, vt patet j. in litera, quamquam de hac aliquo mō vt, qd pertineat ad tribum Iuda, quia in ea habitauerūt filij Iudae, vt patet supra 15. sed de hoc infra declarabitur. *Ibique fixum tabernaculum testimonij.* Ex quo patet, qd ante hoc non erat fixū tabernaculum in aliquo loco, sed mouebatur cum castris Israelitarum, nūc autem data pace, & existentibus locis, in quibus posset locari, fixum est in Sylo ex causa supra assignata, & iam non mansit tabernaculum istud in loco patenti flatibus ventorum, & pluuiis, sed in aliqua magna domo positū est, sicut postea fuit positum Ierusalem intra templum, quod fabricauit Salomon. Tempore autem transactio erat in patenti, quia mouebantur Israelitae per desertū, vbi non poterant domus magnae reperiri in quibus poneretur tabernaculū. Et dē de tabernaculo testimonij, est tñ intelligendum de toto sanctuario. f. de atrio, & de tabernaculo, & vtrunq̄ vocatur interdum noie tabernaculi. Vocatur tabernaculū testimonij, quia in eo custodiebatur testimonium. i. tabulę legis: in quibus continebantur decem precepta data Israelitis, & quia istae tabulę posite fuerant in arca, vt essent in testimonium j Iudeos, si aliqñ vellent negare se accepisse legem a Deo. Quō autē posset ex illis tabulis aliquod probari, declaratum est Exo. 20. c. & Leui. 1. Vocatur etiā tabernaculū fcederis. i. in quo continebatur Deus, vel compositio facta inter Deum, & Israel: nam Deus pepigit cum Israel, qd esset Deus eius, & daret ei specialia beneficia. Israelitae autē pepigerant cum Deo, qd obseruarent precepta illius. Exo. 19. c. & data sunt immediate precepta decalogi, quae scripta fuerūt in tabulis: ideo illę vocabantur tabulę fcederis. i. continentales fcedus: & arca, in qua erant istę tabulę vocabatur arca fcederis, & tabernaculum et vocabatur tabernaculum fcederis. Et fuit eis terra subiecta. i. terra Chanaan fuit tunc subiecta Israelitis, non repugnans, nec insurgens contra eos, postquam. n. contracti sunt ab Israelitis Chanaanē in duobus grauius bellis. f. reges quinq; apud Gaboon, supra 10. & multi alij reges postea apud aquas Meron, supra 11. c. non ausi fuerunt insurgere contra Israelitas, sed intra loca sua se tutabantur: pugnauerūt tñ Israelitae magno tempore contra singulos reges in vrbus suis septos, quousque fuit illis maxima pars terrę subiecta, de quo supra 11. Non tñ intelligendū, qd fuerit terra subiecta Israelitis, postquam tabernaculum fixum est in Sylo, sed prius cessauit terra a bellis, quam figeretur tabernaculum. Nam Deus non iusserat obseruari ceremonias legales, quae erant principaliter in sanctuario, vsquequo esset pax in terra. Deute. 12. & patet hoc, quia istud tabernaculum fixū est post distributionem sortium factā tribus Iudae, Ephraim, & Manasse, vt colligitur immediate. f. ga remanserunt tunc solum septem tribus, quae nondum susceperant possessionem, & numerantur. j. Sed anteq̄ daret possessio alicui tribui data est pax in terra, vt patet s. 11. & 14. cessauit terra a preliis: ergo iā fuerat ab aliquo tpe terra subiecta. Etiam intelligendum est, qd ter-

ra fuit subiecta Israelitis nō tota, sed maxima pars ei, manserunt tñ partes eius quaedam nondum subiecte, de quibus supra 14. & quaedam vsque ad magna tēpora manserunt, sicut terra Philisthijm: magis tñ accipit terram esse subiectam. i. non esse repugnantem, quia a principio insurgent Chanaanē in pugnam, cum vtero fenserunt se viribus inferiores, non ausi sunt pugnare, & tunc fuerunt subiecti. *Remanserunt autem.* Hic ponitur secundum principale. f. sortium distributio, & ponitur hic primo electio virorum describitur sortis. In quo sciendum, qd data pace in terra Chanaan, & acquisita maxima parte terrę, filij Iuda acceperunt ad Iosue, & alios diuiores terrę petentes sortem, & data est, de qua supra 15. c. deinde petētibus filiis Ephraim, & Manasse sortes quoque concessae sunt, vt patet supra 16. & precedē. c. alie autem tribus non petebant hereditatē sibi dari, ideo Iosue increpuit eas quō negligenter nō accipere hereditatem, & sic facta est distributio. *Filiorum Israel septem tribus, quae necdum acceperant possessiones suas.* Erat Israel diuisus in 12. tribus, quae accepturę erant sortes: nam Leuitae licet dicerent vna tribus, tamen non acceperunt sortem inter alias tribus, vt patet supra 13. & 14. c. tribus autem quinq; datae fuerant sortes manentibus septem, quibus nondum fuerāt assignatae: nam tribus Ruben, & Gad acceperant possessionem in terra duorum regū Amorrorum ante Iordanem, vt patet supra 13. tribus aut Iudae, & Ephraim acceperant possessionem in terra ad occidentem Iordanis ante illis Iosue, vt patet supra 15. & 16. dimidia autē tribus Manasse acceperant possessionem ante Iordanem, & alia dimidia post Iordanem, de primo. s. 13. de 2. prece. c. manebant ergo solū septem tribus accepturę possessiones, de quibus. j. & seq. c. & istis fuit terra residua diuisa, & aliquid de eo, quod iam concessum fuerat aliis tribubus his datum est, sicut patet de tribu Iuda, quae suscepit magnā sortem, & pars illius fuit data tribui Symeon in sortem. *Ad quos Iosue ait.* Ad locum Sylo venerunt oēs Israelitae cum fixum est tabernaculum, sicut ad honorē dedicationis Ecclesiae, potissimū, quia illud sanctuarium erat vnicum in tota terra Israel, & tunc primo figebatur. Et q̄ nō conuenerint illuc oēs viri, & feminae de toto Israel conuenerunt tñ multi de quolibet tribu, & forte maior pars, & tñ congregauit Iosue tribus has septem, quae nō acceperant possessionem, & locutus fuit eis hec. *Vsquequo marceis ignauia.* i. vsquequo estis pigri non introeuntes ad possessiones vestras. f. nō petitis possessiones, sicut alie tribus petierant, & suscepunt. Sciendum autē, qd istae tribus non petebant possessiones, quia nihil eis deficere videbatur, etiam cū nondum petissent possessionem: nam fuerat eis subiecta maxima pars terrę Chanaan extirpatis inde hostibus, & hanc possidebant tribus istę pro diuisio, & quia terra satis lata erat, sufficiebat cuilibet ad habitandum, & colendum, nec multum curabāt propria possidere. Potissime, quia diuidere erat quidam labor, cū deberet primo terra describi, vt infra factum patet, ga tñ augeretur populus ad maiorem modū in breui: non caperentur quiete in terra insurgentibus litigijs de possessione: ideo, vt tollerentur hec, debuit terra diuisi, & tunc licet veniret ad magnam multitudinem quilibet tribus, & esset ei locus angustus, quia tñ essent designatae possessiones cuilibet, nemo hēret occasionem conquerendi. Etia Deus iusserat, vt diuideret terra p sortes, & cuilibet tribui assignaretur fors. Nume. 26. ideo debuit diuisi dato, qd aliter possideri posset: erat enim necessaria distributio certarum possessionum ad manendum distinctionem inter tribus. Si. n. pro diuisio possiderent, & cōmutari possent hereditates, nō posset permanere certitudo in tribus quātū

neat in ea tabernaculum. Et vocatur ibi tabernaculū Iosue, tabernaculum, quod erat in Sylo in sorte Ephraim. De ciuitate Nobe etiam falsum est, qd esset in sorte Benjamin: nam infra ponuntur ciuitates sortis Benjamin, sed non est inter eas. Item vt magis pertinet Nobe ad dimidiam sortem Manasse ad orientē Iordanis: nam Num. 32. cum ponitur terra dimidię tribus subditur: Nobe quoque perrexit, & apprehendit Nobe cum viculis suis, vocauitque eam ex noie suo Nobe. Occasio erroris Rab. Sal. quantum ad vrbe Sylo fuit, quia in isto c. ponitur fors Benjamin, & hic dicitur quō tabernaculum fixum est in Sylo, ideo putauit pertinere vrbe hanc ad Benjamin. De vrbe Ierusalem factis patet, qd pertineat ad sortem Benjamin, vt patet j. in litera, quamquam de hac aliquo mō vt, qd pertineat ad tribum Iuda, quia in ea habitauerūt filij Iudae, vt patet supra 15. sed de hoc infra declarabitur. *Ibique fixum tabernaculum testimonij.* Ex quo patet, qd ante hoc non erat fixū tabernaculum in aliquo loco, sed mouebatur cum castris Israelitarum, nūc autem data pace, & existentibus locis, in quibus posset locari, fixum est in Sylo ex causa supra assignata, & iam non mansit tabernaculum istud in loco patenti flatibus ventorum, & pluuiis, sed in aliqua magna domo positū est, sicut postea fuit positum Ierusalem intra templum, quod fabricauit Salomon. Tempore autem transactio erat in patenti, quia mouebantur Israelitae per desertū, vbi non poterant domus magnae reperiri in quibus poneretur tabernaculū. Et dē de tabernaculo testimonij, est tñ intelligendum de toto sanctuario. f. de atrio, & de tabernaculo, & vtrunq̄ vocatur interdum noie tabernaculi. Vocatur tabernaculū testimonij, quia in eo custodiebatur testimonium. i. tabulę legis: in quibus continebantur decem precepta data Israelitis, & quia istae tabulę posite fuerant in arca, vt essent in testimonium j Iudeos, si aliqñ vellent negare se accepisse legem a Deo. Quō autē posset ex illis tabulis aliquod probari, declaratum est Exo. 20. c. & Leui. 1. Vocatur etiā tabernaculū fcederis. i. in quo continebatur Deus, vel compositio facta inter Deum, & Israel: nam Deus pepigit cum Israel, qd esset Deus eius, & daret ei specialia beneficia. Israelitae autē pepigerant cum Deo, qd obseruarent precepta illius. Exo. 19. c. & data sunt immediate precepta decalogi, quae scripta fuerūt in tabulis: ideo illę vocabantur tabulę fcederis. i. continentales fcedus: & arca, in qua erant istę tabulę vocabatur arca fcederis, & tabernaculum et vocabatur tabernaculum fcederis. Et fuit eis terra subiecta. i. terra Chanaan fuit tunc subiecta Israelitis, non repugnans, nec insurgens contra eos, postquam. n. contracti sunt ab Israelitis Chanaanē in duobus grauius bellis. f. reges quinq; apud Gaboon, supra 10. & multi alij reges postea apud aquas Meron, supra 11. c. non ausi fuerunt insurgere contra Israelitas, sed intra loca sua se tutabantur: pugnauerūt tñ Israelitae magno tempore contra singulos reges in vrbus suis septos, quousque fuit illis maxima pars terrę subiecta, de quo supra 11. Non tñ intelligendū, qd fuerit terra subiecta Israelitis, postquam tabernaculum fixum est in Sylo, sed prius cessauit terra a bellis, quam figeretur tabernaculum. Nam Deus non iusserat obseruari ceremonias legales, quae erant principaliter in sanctuario, vsquequo esset pax in terra. Deute. 12. & patet hoc, quia istud tabernaculum fixū est post distributionem sortium factā tribus Iudae, Ephraim, & Manasse, vt colligitur immediate. f. ga remanserunt tunc solum septem tribus, quae nondum susceperant possessionem, & numerantur. j. Sed anteq̄ daret possessio alicui tribui data est pax in terra, vt patet s. 11. & 14. cessauit terra a preliis: ergo iā fuerat ab aliquo tpe terra subiecta. Etiam intelligendum est, qd ter-

ra fuit subiecta Israelitis nō tota, sed maxima pars ei, manserunt tñ partes eius quaedam nondum subiecte, de quibus supra 14. & quaedam vsque ad magna tēpora manserunt, sicut terra Philisthijm: magis tñ accipit terram esse subiectam. i. non esse repugnantem, quia a principio insurgent Chanaanē in pugnam, cum vtero fenserunt se viribus inferiores, non ausi sunt pugnare, & tunc fuerunt subiecti. *Remanserunt autem.* Hic ponitur secundum principale. f. sortium distributio, & ponitur hic primo electio virorum describitur sortis. In quo sciendum, qd data pace in terra Chanaan, & acquisita maxima parte terrę, filij Iuda acceperunt ad Iosue, & alios diuiores terrę petentes sortem, & data est, de qua supra 15. c. deinde petētibus filiis Ephraim, & Manasse sortes quoque concessae sunt, vt patet supra 16. & precedē. c. alie autem tribus non petebant hereditatē sibi dari, ideo Iosue increpuit eas quō negligenter nō accipere hereditatem, & sic facta est distributio. *Filiorum Israel septem tribus, quae necdum acceperant possessiones suas.* Erat Israel diuisus in 12. tribus, quae accepturę erant sortes: nam Leuitae licet dicerent vna tribus, tamen non acceperunt sortem inter alias tribus, vt patet supra 13. & 14. c. tribus autem quinq; datae fuerant sortes manentibus septem, quibus nondum fuerāt assignatae: nam tribus Ruben, & Gad acceperant possessionem in terra duorum regū Amorrorum ante Iordanem, vt patet supra 13. tribus aut Iudae, & Ephraim acceperant possessionem in terra ad occidentem Iordanis ante illis Iosue, vt patet supra 15. & 16. dimidia autē tribus Manasse acceperant possessionem ante Iordanem, & alia dimidia post Iordanem, de primo. s. 13. de 2. prece. c. manebant ergo solū septem tribus accepturę possessiones, de quibus. j. & seq. c. & istis fuit terra residua diuisa, & aliquid de eo, quod iam concessum fuerat aliis tribubus his datum est, sicut patet de tribu Iuda, quae suscepit magnā sortem, & pars illius fuit data tribui Symeon in sortem. *Ad quos Iosue ait.* Ad locum Sylo venerunt oēs Israelitae cum fixum est tabernaculum, sicut ad honorē dedicationis Ecclesiae, potissimū, quia illud sanctuarium erat vnicum in tota terra Israel, & tunc primo figebatur. Et q̄ nō conuenerint illuc oēs viri, & feminae de toto Israel conuenerunt tñ multi de quolibet tribu, & forte maior pars, & tñ congregauit Iosue tribus has septem, quae nō acceperant possessionem, & locutus fuit eis hec. *Vsquequo marceis ignauia.* i. vsquequo estis pigri non introeuntes ad possessiones vestras. f. nō petitis possessiones, sicut alie tribus petierant, & suscepunt. Sciendum autē, qd istae tribus non petebant possessiones, quia nihil eis deficere videbatur, etiam cū nondum petissent possessionem: nam fuerat eis subiecta maxima pars terrę Chanaan extirpatis inde hostibus, & hanc possidebant tribus istę pro diuisio, & quia terra satis lata erat, sufficiebat cuilibet ad habitandum, & colendum, nec multum curabāt propria possidere. Potissime, quia diuidere erat quidam labor, cū deberet primo terra describi, vt infra factum patet, ga tñ augeretur populus ad maiorem modū in breui: non caperentur quiete in terra insurgentibus litigijs de possessione: ideo, vt tollerentur hec, debuit terra diuisi, & tunc licet veniret ad magnam multitudinem quilibet tribus, & esset ei locus angustus, quia tñ essent designatae possessiones cuilibet, nemo hēret occasionem conquerendi. Etia Deus iusserat, vt diuideret terra p sortes, & cuilibet tribui assignaretur fors. Nume. 26. ideo debuit diuisi dato, qd aliter possideri posset: erat enim necessaria distributio certarum possessionum ad manendum distinctionem inter tribus. Si. n. pro diuisio possiderent, & cōmutari possent hereditates, nō posset permanere certitudo in tribus quātū

Saul fecit destrui vrbe Nobe.

neat in ea tabernaculum. Et vocatur ibi tabernaculū Iosue, tabernaculum, quod erat in Sylo in sorte Ephraim. De ciuitate Nobe etiam falsum est, qd esset in sorte Benjamin: nam infra ponuntur ciuitates sortis Benjamin, sed non est inter eas. Item vt magis pertinet Nobe ad dimidiam sortem Manasse ad orientē Iordanis: nam Num. 32. cum ponitur terra dimidię tribus subditur: Nobe quoque perrexit, & apprehendit Nobe cum viculis suis, vocauitque eam ex noie suo Nobe. Occasio erroris Rab. Sal. quantum ad vrbe Sylo fuit, quia in isto c. ponitur fors Benjamin, & hic dicitur quō tabernaculum fixum est in Sylo, ideo putauit pertinere vrbe hanc ad Benjamin. De vrbe Ierusalem factis patet, qd pertineat ad sortem Benjamin, vt patet j. in litera, quamquam de hac aliquo mō vt, qd pertineat ad tribum Iuda, quia in ea habitauerūt filij Iudae, vt patet supra 15. sed de hoc infra declarabitur. *Ibique fixum tabernaculum testimonij.* Ex quo patet, qd ante hoc non erat fixū tabernaculum in aliquo loco, sed mouebatur cum castris Israelitarum, nūc autem data pace, & existentibus locis, in quibus posset locari, fixum est in Sylo ex causa supra assignata, & iam non mansit tabernaculum istud in loco patenti flatibus ventorum, & pluuiis, sed in aliqua magna domo positū est, sicut postea fuit positum Ierusalem intra templum, quod fabricauit Salomon. Tempore autem transactio erat in patenti, quia mouebantur Israelitae per desertū, vbi non poterant domus magnae reperiri in quibus poneretur tabernaculū. Et dē de tabernaculo testimonij, est tñ intelligendum de toto sanctuario. f. de atrio, & de tabernaculo, & vtrunq̄ vocatur interdum noie tabernaculi. Vocatur tabernaculū testimonij, quia in eo custodiebatur testimonium. i. tabulę legis: in quibus continebantur decem precepta data Israelitis, & quia istae tabulę posite fuerant in arca, vt essent in testimonium j Iudeos, si aliqñ vellent negare se accepisse legem a Deo. Quō autē posset ex illis tabulis aliquod probari, declaratum est Exo. 20. c. & Leui. 1. Vocatur etiā tabernaculū fcederis. i. in quo continebatur Deus, vel compositio facta inter Deum, & Israel: nam Deus pepigit cum Israel, qd esset Deus eius, & daret ei specialia beneficia. Israelitae autē pepigerant cum Deo, qd obseruarent precepta illius. Exo. 19. c. & data sunt immediate precepta decalogi, quae scripta fuerūt in tabulis: ideo illę vocabantur tabulę fcederis. i. continentales fcedus: & arca, in qua erant istę tabulę vocabatur arca fcederis, & tabernaculum et vocabatur tabernaculum fcederis. Et fuit eis terra subiecta. i. terra Chanaan fuit tunc subiecta Israelitis, non repugnans, nec insurgens contra eos, postquam. n. contracti sunt ab Israelitis Chanaanē in duobus grauius bellis. f. reges quinq; apud Gaboon, supra 10. & multi alij reges postea apud aquas Meron, supra 11. c. non ausi fuerunt insurgere contra Israelitas, sed intra loca sua se tutabantur: pugnauerūt tñ Israelitae magno tempore contra singulos reges in vrbus suis septos, quousque fuit illis maxima pars terrę subiecta, de quo supra 11. Non tñ intelligendū, qd fuerit terra subiecta Israelitis, postquam tabernaculum fixum est in Sylo, sed prius cessauit terra a bellis, quam figeretur tabernaculum. Nam Deus non iusserat obseruari ceremonias legales, quae erant principaliter in sanctuario, vsquequo esset pax in terra. Deute. 12. & patet hoc, quia istud tabernaculum fixū est post distributionem sortium factā tribus Iudae, Ephraim, & Manasse, vt colligitur immediate. f. ga remanserunt tunc solum septem tribus, quae nondum susceperant possessionem, & numerantur. j. Sed anteq̄ daret possessio alicui tribui data est pax in terra, vt patet s. 11. & 14. cessauit terra a preliis: ergo iā fuerat ab aliquo tpe terra subiecta. Etiam intelligendum est, qd ter-

ra fuit subiecta Israelitis nō tota, sed maxima pars ei, manserunt tñ partes eius quaedam nondum subiecte, de quibus supra 14. & quaedam vsque ad magna tēpora manserunt, sicut terra Philisthijm: magis tñ accipit terram esse subiectam. i. non esse repugnantem, quia a principio insurgent Chanaanē in pugnam, cum vtero fenserunt se viribus inferiores, non ausi sunt pugnare, & tunc fuerunt subiecti. *Remanserunt autem.* Hic ponitur secundum principale. f. sortium distributio, & ponitur hic primo electio virorum describitur sortis. In quo sciendum, qd data pace in terra Chanaan, & acquisita maxima parte terrę, filij Iuda acceperunt ad Iosue, & alios diuiores terrę petentes sortem, & data est, de qua supra 15. c. deinde petētibus filiis Ephraim, & Manasse sortes quoque concessae sunt, vt patet supra 16. & precedē. c. alie autem tribus non petebant hereditatē sibi dari, ideo Iosue increpuit eas quō negligenter nō accipere hereditatem, & sic facta est distributio. *Filiorum Israel septem tribus, quae necdum acceperant possessiones suas.* Erat Israel diuisus in 12. tribus, quae accepturę erant sortes: nam Leuitae licet dicerent vna tribus, tamen non acceperunt sortem inter alias tribus, vt patet supra 13. & 14. c. tribus autem quinq; datae fuerant sortes manentibus septem, quibus nondum fuerāt assignatae: nam tribus Ruben, & Gad acceperant possessionem in terra duorum regū Amorrorum ante Iordanem, vt patet supra 13. tribus aut Iudae, & Ephraim acceperant possessionem in terra ad occidentem Iordanis ante illis Iosue, vt patet supra 15. & 16. dimidia autē tribus Manasse acceperant possessionem ante Iordanem, & alia dimidia post Iordanem, de primo. s. 13. de 2. prece. c. manebant ergo solū septem tribus accepturę possessiones, de quibus. j. & seq. c. & istis fuit terra residua diuisa, & aliquid de eo, quod iam concessum fuerat aliis tribubus his datum est, sicut patet de tribu Iuda, quae suscepit magnā sortem, & pars illius fuit data tribui Symeon in sortem. *Ad quos Iosue ait.* Ad locum Sylo venerunt oēs Israelitae cum fixum est tabernaculum, sicut ad honorē dedicationis Ecclesiae, potissimū, quia illud sanctuarium erat vnicum in tota terra Israel, & tunc primo figebatur. Et q̄ nō conuenerint illuc oēs viri, & feminae de toto Israel conuenerunt tñ multi de quolibet tribu, & forte maior pars, & tñ congregauit Iosue tribus has septem, quae nō acceperant possessionem, & locutus fuit eis hec. *Vsquequo marceis ignauia.* i. vsquequo estis pigri non introeuntes ad possessiones vestras. f. nō petitis possessiones, sicut alie tribus petierant, & suscepunt. Sciendum autē, qd istae tribus non petebant possessiones, quia nihil eis deficere videbatur, etiam cū nondum petissent possessionem: nam fuerat eis subiecta maxima pars terrę Chanaan extirpatis inde hostibus, & hanc possidebant tribus istę pro diuisio, & quia terra satis lata erat, sufficiebat cuilibet ad habitandum, & colendum, nec multum curabāt propria possidere. Potissime, quia diuidere erat quidam labor, cū deberet primo terra describi, vt infra factum patet, ga tñ augeretur populus ad maiorem modū in breui: non caperentur quiete in terra insurgentibus litigijs de possessione: ideo, vt tollerentur hec, debuit terra diuisi, & tunc licet veniret ad magnam multitudinem quilibet tribus, & esset ei locus angustus, quia tñ essent designatae possessiones cuilibet, nemo hēret occasionem conquerendi. Etia Deus iusserat, vt diuideret terra p sortes, & cuilibet tribui assignaretur fors. Nume. 26. ideo debuit diuisi dato, qd aliter possideri posset: erat enim necessaria distributio certarum possessionum ad manendum distinctionem inter tribus. Si. n. pro diuisio possiderent, & cōmutari possent hereditates, nō posset permanere certitudo in tribus quātū

Sortis distributio.

ad distinctionem, sicut nunc ubi obseruantur iura primogeniture permanet aliquod genus semper cognitum, ad quod pertinet aliqua determinata possessio. Vbi autem non est tale ius, permiscetur hereditates, & progenies, & cito perditio nomine progenitorum, velut aborigine sunt. In Iudeis autem Deus voluit semper manere distinctionem tribuum, ut patet Nu. 36. & ob hoc non miscebantur diuersarum tribuum conubia, ut patet ibidem. Et possessiones non poterant vendi in eternum, sed redibant possessio in iubileo ad primam possessionem. Leui. 25. c. ad quid autem Deus volebat obseruari in tribus distinctionem semper declaratum est. Leui. 25. c. ad Messiam. n. hec pertinebant. *Et non intratis ad possidendam terram.* Non est intelligendum, quod ipsi essent extra terram hanc, quod possessuri erant, nam preter eam, & terram tribuum Iudee Ephraim, & Manasse, nulla erat in tota terra Chanaan, sed ipsi non erant in fortibus aliarum tribuum, quia non caperet eos terra ad habitandum, & colendum agros: ergo erant in terra ista indiuisa, quod habitari erant. Si dicatur, quod non intrabant in eam, quod non incipiebant possidere illam determinate: intrare. n. ad incipientes pertinet, ideo non tamen intelligendum est, quod nondum ceperant possidere tribus istas terram hanc, quia morabantur in ea, sed quia nondum possidebant eam determinate, sed pro diuiso, dicebatur, quod nondum introierant ad possidendam. Sic dicitur de Chananeis preced. c. quod cepit habitare Chananeus in terra filiorum Israel. In terra Ephraim, & Manasse, & tamen semper habitauerant Chananeus in terra illa, et antequam venirent Israelite, nec vnquam deserant possidere illam, vel morari, dicebantur tamen incipere morari in terra Israelitarum, quia ante hoc habitabant Chananeus in terra illa, tanquam sua, & post hoc habitauerunt in ea, tanquam in terra hostium. Israelitarum, & quia hoc nonnum erat, dicebantur incipere habitare in terra Israel. In hoc increpabat Iosue tribus istas. Quare non conabantur ad diuisionem terre, ut inciperent habere singulas partes proprias. *Quam dominus Deus patrum vestrorum tradidit vobis.* Dicebatur terra tradita, quia iam fuerant deuicti hostes, & de maiori parte eius fuerant expulsi. Nec solum dicitur hic tradita terra, de qua Iudaei iam occiderant habitatores, sed tota terra Chanaan, quia de nulla parte eius hostes non audebant insurgere. Etiam patet, quia tota terra diuisa est, tamen illa, que capta erat de manibus hostium, quam illa, que tenebatur ab eis: sic. n. iussit Deus. s. 13. & Iosue postquam sic fecit. Nam in forte Iudae fuerunt multa, que nondum capta fuerant. In tota terra Philistinorum, & multa alia loca, de quibus declaratum est. s. 15. capitu. idem patet in forte Ephraim quantum ad urbem Gazer. s. 16. Idem in tribu Manasse quantum ad multa loca, supra preced. capit. *Eligite de singulis tribubus ternos viros, i. de qualibet tribu dentur tres viri ad opus descriptionis sortium.* Quod, n. aliquid commune fieri debebat a singulis tribubus erant viri assumendi, sic quod in deserto Sinai in confirmatione legis facta sunt sacrificia, fuerunt 12. tituli per 12. tribus Israel, & missi sunt iuvenes de omnibus tribubus Israel ad faciendum sacrificia, ut patet Exo. 24. Item cum exploratores missi fuerunt in terram Chanaan de qualibet tribu missus est vnus vir. Nu. 13. Item quod voluerunt confirmare legem ponendo benedictionem & maledictionem, omnes tribus hoc fecerunt, scilicet ad vnam partem, & totidem ad aliam; Deutero. 27. c. Item in transitu Iordanis 12. viri eduxerunt lapides 12. ad portandum in locum castrorum, & totidem de eis, qui erant in ripa posuerunt in alueo, & hoc singuli viri de singulis tribubus, supra 3. & 4. ita hic describere terram erat aliquid commune, ideo de singulis tribubus miti debuerunt viri ad hoc exequendum.

Quod aliquid commune decernendum erat in Israel de qua libet tribu viri assumendi erant.

An de singulis tribubus viri assumpti sunt ad diuidendam terram pro septem tribubus, vel solum de 7. Quest. III.

SED dubitabitur an iuerunt viri de singulis tribubus. i. de omnibus tribubus 12. vel de singulis. i. solum de illis, quae non acceperant possessionem, & erant septem. Dicit aliquis, quod de omnibus tribubus missi fuerint viri, quia litera dicit de singulis tribubus. ergo etiam tribus illae, quae acceperant possessionem miserunt viros ad descriptionem hanc. In contrarium videtur, quod de solis tribubus, quae nondum acceperant sortem missi fuerint viri, quia ad tribus has solum pertinebat hoc negotium. Dicendum est, quod de omnibus tribubus fuerint missi viri, & de qualibet tribu tres viri: erat enim multum conueniens eos mitti, nam iustus isti in hac parte iudicarent, quam illi, quarum intererat. scilicet accepturi erant aliquam sortem. Nemo enim bene de suis iudicat, quia quilibet sibi nimis fauet, & cum de qualibet tribu essent tres, si solum essent de tribubus illis, quae accepturam erant sortem, vellet quilibet pro tribu sua maiorem, quam pro ceteris assignare sortem, & quolibet pro se volente, iurgij materia oriretur. Cum autem essent aliqui iudices de alijs tribubus, quae iam acceperant sortem, iudicarent iuste, quia nihil intererat horum sic, vel sic iudicare, cum utilitas, vel damnum rei iudicatae non eis, sed alijs tribubus provenire debebat. Et istae erant quinque tribus, quae iam acceperant possessiones, de quibus viri 15. assignati sunt in iudices de qualibet tribu datis tribus viris. De tribubus autem, quae accepturam erant sortem, fuerunt iudices 21. quia tribus erant septem, simile autem fuit in iudicibus diuidende terrae Chanaan: nam terra Chanaan erat ad occidentalem plagam Iordanis, & fuit data novem tribubus, & dimidia; cum duae tribus, & dimidia accepissent sortem, viuente Moyse, ante transitum Iordanis, supra 13. & hic in litera, & tamen ad diuidendam terram novem tribuum, & dimidiae dati sunt a Deo iudices 13. i. vir vnus de qualibet tribu, ut patet Nume. 34. c. ita ergo hic esse debuit. Iubentur autem isti viri esse terni de qualibet tribu, quia negotium erat satis magnum, scilicet, ut diligenter annotarent terminos terre totius, & describerent loca, atque mensuras, ut cuilibet tribui proportionaliter daretur fors ad quamlibet aliam tribum. Fuerunt autem viri isti 36. scilicet de qualibet 12. tribuum viri tres, & simul ibant considerantes loca, & magnitudines regionum, ut distribuere terram in partes septem pro residuis tribubus.

An isti diuifores terra, qui hic eliguntur sint alij ab illis, qui primo assignati sunt a Deo. Et ad quid dati fuerunt 36. viri de tribubus in secunda diuisione terra Chanaan, an per septem tribus, Quest. III.

QVAERET aliquis an sint isti viri diuifores terre alij ab illis qui dati fuerant in diuifores: Deus. n. statuerat diuifores. Num. 34. Dicit aliquis, quod ipsi met erant, quia cum Israelite haberent terrae diuifores, frustra esset capere alios. Item non poterant Israelite mutare precepta, sed Deus determinauerat certos diuifores. Nu. 34. ergo non ponerent Israelite alios. Respondendum est, quod isti non erant illi quos Deus statuit in diuifores. Nam si fuissent illi non eligerentur nunc nouiter, quia iam a Deo erant electi, & nominatim dati, ut patet pale. c. dixit Iosue, quod eligerent nunc viros de singulis tribubus: ergo erant alij viri. Item illi quos Deus posuit erant duodecim. scilicet de qualibet tribu vnus, & simul Iosue & Eleazarus summus sacer.

sacerdos Nume. 34. hic autem iubentur eligi de qualibet tribu tres, scilicet 36. ergo non erant iidem. Sed tunc stat argumentum, scilicet quomodo Iosue fecit alios diuifores terre, cum Deus iam 12. statuisset, & solum misit ad diuidendum illos, qui nouiter fuerant electi. Respondendum est, quod Iosue non priuauit alios diuifores terre iure suo, quia erant distincta officia diuiforum datorum a Deo, & istorum. Nam Iosue nunc iusserat viris his, ut totam terram lustrarent, & diligenter consideratis locis, & magnitudine regionum describerent septem partes in libro, sed isti nihil amplius faciebant. Ad Iosue autem, & ceteros iudices diuifores datos a Deo pertinebat mittere sortes, & approbare diuisiones istas, vel non approbare, quod colligitur ex litera, quia Iosue dixit viris istis, ut circuirent terram describentes eam, & quod reducerent ad eum descriptionem in Silo, ut poneret sortes, & sequitur postea, quod Iosue diuisit terram illam filiis Israel in septem partes: id tamen, quod dicitur fecisse Iosue etiam faciebant alij iudices dati a Deo, cum omnibus simul data esset potestas Nu. 34. ergo, quamquam isti viri 36. nunc electi ad describendam terram totam faceret aliquid precedens ad diuisionem terre, tamen non erant ipsi diuifores terre, sed illi, quos Deus dederat.

Aliter responderi potest, quod non tollebat iurisdictione priorum, quia istud mandatum datum hic a Iosue fuit de consensu, & auctoritate aliorum diuiforum terre, & cum ad eos pertinerent omnia, quae erant in diuisione sortium, delegauerunt vices suas alijs quantum ad aliquid, scilicet quantum ad descriptionem terre solum: ipsam tamen diuisionem terre, & positionem sortium fecerunt diuifores dati a Deo. Sic est apud iudices ordinarios, qui possunt delegare causas alijs, & interdum non delegant totam causam, sed aliquam articulum, vel totam causam quantum ad cognitionem, sed non ad sententiandum diffinitiuam.

Ut mittam eos. Noluit Iosue eligere viros, sed permittit populo eligere, ut magis sic fieret ad voluntatem populi, cum per illos res fieret, quos populus elegerat. Etiam, quia ad hoc erant necessarii viri industrii, & melius poterant singule tribus cognoscere viros, qui in eis erant, quam Iosue. Sic etiam fecit Moyse quando constituit iudices Israelitis in deserto: non enim elegit ipse eos, sed dimisit populo eligendos, ipse autem confirmauit, vel potius instituit eos in iudices, ut patet Exo. 18. & Deutero. 1. Sic etiam factum est cum electi sunt 70. seniores in deserto post electionem primorum Iudicum, de quo Nume. 11. c. De missione autem exploratorum 12. in terram Chanaan eodem modo videtur dicendum, quod populus elegerit illos, quamquam non satis patet an Moyse eos elegerit, vel populus Nume. 13. & Deute. 1.

Ut mittam eos. Scilicet postquam eligeret eos populus debebat Iosue dare precepta ipsis de modo describendi terram, ut referret descriptionem ad eum. *Et pergant atque circumeant terram.* Ideo isti iuerunt per totam terram, & considerauerunt ad distinguendum in portiones proportionabiles singulis tribubus, & tamen non solum circuirent terram, quae erat nondum diuisa, sed etiam terram diuisam in sortem, scilicet sortem Iudee Manasse, & Ephraim. Quod patet, quia iussus est his, ut diuiderent totam terram residuam in septem portiones pro septem tribubus, quae nondum acceperant possessiones. Si tamen ipsi solum terram nondum diuisam perambulassent, illam in septem partes diuisissent: solum tamen diuiserunt illam in sex partes, & partem septimam fecerunt de terra, quae iam diuisa erat, scilicet de parte, quae ceciderat in sortem filiorum Iudae. Nam de terra illa absciderunt particulam quamdam quae fuit data Symeoni in sortem, ut patet sequent. c.

A ergo illam quoque perambulauerunt. Vnde dicendum est, quod isti viri 36. dati sunt, ut totam terram Chanaan lustrarent, & considerarent eius magnitudinem atque consideratis multitudinibus in qualibet tribu designarentur proportionaliter sortes earum. principaliter tamen mittebantur ad terram illam, quae diuisa manebat, ut septem tribus haberent possessionem, quae nihil adhuc acceperant, sed quia non poterat terra proportionaliter diuisi inter tribus, nisi tota consideraretur, ut, si forte aliquid assignatum fuisset in sortibus supra datis, corrigeretur. Et sic factum est, nam cum totam terram perlustrassent diuidentes eam proportionaliter inter omnes tribus repererunt tribum accepisse maiorem sortem ceteris tribubus preter proportionem: ideo cum venissent ad Iosue absciderunt particulam quandam de sorte Iudee: in qua datus est locus tribui Symeonis, & sic fuit reducta ad proportionalitatem cum alijs tribubus. In tribu autem Ephraim, & Manasse non respectum est aliquid maius esse preter proportionem nec minus: ideo nihil de eis abscisum fuit, ut daretur alijs, nec additum illis de terra, quae residua erat. Sciendum tamen, quod isti viri circumeantes terram non lustrauerunt totam terram, quam acceperat in possessionem Israelite, sed solum terram novem tribuum, & dimidiae, quae vocatur terra Chanaan, & est ad occidentalem plagam Iordanis: terram autem duorum regum Amorrhoeorum in qua erant duae tribus, & dimidia non lustrauerunt, quia etiam si illae tribus haberent aliquid de terra super proportionem ad alias tribus, non poterat Iosue hoc corrigere reducendo ad proportionem cum alijs tribubus, quia Moyse diuiserat terram illam, Iosue autem solum data est potestas diuidendi terram Chanaan novem tribuum, & dimidiae, in quam non introiuit Moyse. Etiam si terra duarum tribuum, & dimidiae esset minor preter proportionem terra aliarum novem tribuum, & dimidiae, non adderet ei Iosue, quidquam trans Iordanem, quia istae tribus, cum petierunt primo hereditatem ad orientalem partem Iordanis, ut permitteretur eis eligere ibi possessionem, renunciauerunt toti iuri suo, quod habebant in terra ad occidentalem partem Iordanis, ut patet Nume. 32. scilicet, nec quidquam querimus trans Iordanem, quia iam habemus possessionem nostram in orientali plaga eius, & confirmauit Moyse eorum dictum, ideo non misit eis aliquid ius possidendi quidquam post Iordanem, & consequenter nec Iosue obligabatur eis quidquam dare de possessione quamuis portiones eorum minores essent portionibus aliarum tribuum: nec solum non obligabatur dare, sed etiam non poterat, etiam si vellent, quia in hoc adimeret ius alijs tribubus. Nam cum duae tribus, & dimidia renunciantur iuri, quod habebant in terra ad occidentalem partem Iordanis, acquisitum fuit ius reliquis tribubus: ideo si nunc Iosue de terra hac daret quidquam duabus tribubus, & dimidiae, quia haberent minores portiones illud tollerent alijs tribubus, scilicet novem, & dimidiae in quo iniuste faceret. Hanc ergo non lustrauerunt, quia nihil proficiebat circuire eam, & hoc patet aliquid ex verbis, quae infra habentur, scilicet, quod Gad, & Ruben, & dimidia pars Manasse iam acceperunt possessionem. In quo videtur, quod iubebat, ne computarentur sortes huius tribuum, quia iam determinate acceperant possessionem suam. De Iuda autem, Manasse, & Ephraim non dicitur, quod non computarentur, & tamen istis fuerant dare hereditates, ergo non erant penitus limitate partes harum tribuum, scilicet, quod aliquid poterat addi, & aliquid minui: partes autem Gad, Ruben, & dimidiae tribus Manasse limitate erant, ideo non lustrauerunt eas, sed totam terram novem, & dimidiae. Sciendum autem, quod

Isti viri ambulauerunt non solum terram, que iam capta fuerat de manu hostium, sed etiam terram, que nequaquam capta fuerat: nam hic diuisa est tota terra Chanaan, siue capta, siue non capta, ut patet in sorte Iudæ, Ephraim, & Manasse: idem de alijs sortibus, cum in qualibet earum essent aliqua loca, que nondum capta fuerant de manu hostium, ut colligitur de sorte Benjamin in qua Ierusalem non capta fuit, & in tribu Simeonis aliquę vrbes adhuc detinebantur ab hostibus, sicut vrbs Sicelech, que pertinuit ad Philistinios etiam vsque ad tempus regis Dauid: ipse enim cum fugit a facie Saulis ad regem Geth mansit in ciuitate Sicelegh, ut patet. 1. Reg. c. 27. & 30. quia dederat ei rex vrbem illam, in qua maneret, & sic de singulis tribubus, sed omnia loca ista ad sortes et pertinuerunt cum tam terra capta, quam non capta venerit in diuisione, ut patet supra 13. ca. ergo necesse est, quod per illam totam ambulauerint, & descriperint singula loca atque magnitudinē regionis, alioquin nesciuissent distinguere terram in partes proportionales tribubus ipsis, nec oportet aliquam terram circumire, nisi totam circumierint, quia relicta aliqua terra, quam non mensurarent sequeretur eodem modo error cum totam terram diuiserint.

Quomodo perambulauerunt Israelite terram hostilem ad mensurandam eam. Et quid hic signet, & importet circumire. Quæst. 1111.

Sed tunc stat difficultas de modo, quo perambulauerunt Israelite terram hostilem ad mensurandam eam. Aliquis forte dicet, quod circumierunt terram illam, sicut prius circumierunt exploratores, qui missi sunt de Cadesbarne quibus iussum est, quod iustrent totam terram. Nume. 13. c. Respondendum est non stare sic propter duo. Primo, quia Israelite non poterant nunc latere, sicut latuerant exploratores introeuntes in terram illam, quia ipsi exploratores non perambulauerunt singulas vrbes, aut singulas partes terre, sed processerunt, quasi directe a latere meridiano vsque ad latus septentrionale. scilicet a deserto Sin vsque Roob intransibus Emath, que sunt extremitas meridiana, & septentrionalis, ut patet Nu. 13. & non ingrediebantur in vrbes nisi rarissime, sed peruenientes ad montes altissimos contemplabantur inde terram reliquam ad omnem positionem: sic enim iussum fuerat eis, ut patet Nu. 13. scilicet cum veneritis ad montes altissimos considerate terram, qualis sit &c. Isti autem viri, qui nunc mittebantur necessario debebant ire ad omnia loca, & considerare per se quamlibet regionem, ut singulis tribubus proportionaliter terram diuiserint, unde hoc facientes latere non poterant. Secundo non potest stare, quia cum venerunt exploratores de Cadesbarne in deserto ad terram Chanaan non cognoscebant Chanaanem Israelitas, quia nunquam ad eos accesserant nec contra eos pugnarant, ideo existentes quasi securi non tantum aduerteret ad 12. exploratores missos, cum vero nunc viri isti 36. termini de singulis tribubus ituri erant ad describendum totam terram cognoscebant omnes Chanaanem Israelitas contra eos multis annis pugnascent, & morarentur inter eos, ideo non possent latere inter eos, etiam si cautiissime incederent: si igitur modo hostili se haberent, videtur, quod non erat possibile, ut isti incederent per terram hostilem ad describendum eam. Dicendum autem factis videtur, quod Israelite, & Chanaanem haberent interdum temporales bellorum inducias, & tunc liceret Chanaanem incedere per terram Israelitarum, & Israelitis per terram Chanaanem, & sic posset tota terra describi, quia fortassis viderentur Israelite ad aliud

F negociari, & hoc simulate agerent. *Et circumueant terram.* Non accipitur circumire pro in circuitu ambulare, quia non sufficiebat ad describendum tribuum possessiones, sed necesse erat singula loca videre, & locorum confinia atque agros, sed accipitur circumire. i. perambulare. scilicet per totam illam incedere nullam regionem, aut vrbem relinquendo. *Et describat eam iuxta numerum vniuscuiusque multitudinis.* Id est quamlibet portionem terre faciatur secundum proportionem ad multitudinem Israelitarum. Iste est modus diuisionis terre postea per sortes accipiendæ.

Quomodo fiebant sortes pro singulis tribubus, & an essent inutiles data diuisione terre, que habetur hic, & de modo ponendi sine inconuenienti. Et quomodo fiebat fors in tribubus pro familijs. Quæst. V.

Quæretur circa istas sortes tribuum quomodo fiebant. Aliqui respondet, quod isti missi ad describendum terram considerauerunt magnitudinem eius, & multitudinē cuiuslibet tribus, & ut eam diuiserint in nouem partes, & dimidiam, posuerunt proportionalitatem, ut sicut se habebat iste tribus inter se in differentia multitudinis, ita se haberent in differentia magnitudinis terre, & sicut aliqua tribus erat dupla ad aliam in multitudine, & aliqua tribus se habebat ad aliam in sexquialtera proportione, & sic variantur: ita se haberent portiones terre in dupla, vel sexquialtera, & sic de varijs proportionibus, & tunc nulla tribus grauaretur recipiens præter proportionem. ut pote si aliqua reciperet magnam possessionem, alia autem valde paucam, & huic consonat littera ista. scilicet quod diuiseretur terra in partes secundum numerum vniuscuiusque multitudinis. Contra hoc aliqui arguent. scilicet quod non stet, quia tunc non videtur quomodo ponatur sortes, iussum fuit enim, quod omnia sorte diuiserentur. Nu. 26. & infra dicitur, quod Iosue mitteret sortes coram domino, & tunc si secundum multitudinem cuiuslibet tribus separaretur vna portio conueniens ei, & sic de cæteris tribubus foret iam manifestum cui tribui, que pars prouentura foret, & sic essent sortes inutiles. Item essent amplius nocivæ, quia data tali diuisione si ponerentur postea sortes, accideret, quod pars, que separata fuerat pro aliqua tribu magna, eueniret alicui parvule, & è contrario, quod magnam fecisset deordinationem. Alij dicunt aliter. scilicet quod tota terra fuit diuisa in portiones æquales, nec recepit magis vna tribus, quàm alia, sed postea, quia quilibet tribus habet multas familias, & domos fiebat diuisio in æqualiter, & ista non fiebat per sortes. Primo ponebantur sortes. scilicet inter sortes, & hoc non erat inconueniens, quia cum essent sortes æquales, dato, quod alicui proueniret vna, & alteri altera, non videbatur esse hoc inconueniens, sicut si pars magna assignata pro tribu maiori data forte proueniret tribui minori. Item non erant hic superflue sortes, quia cum essent partes æquales non videbatur, que pars cui tribui conueniret, & sic erant opportune sortes. Dicendum tamen est, quod sortes ponebantur primo modo, quo supra dictum est, & hoc inducitur ex littera Nu. 26. c. cum dicitur pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem: singulis secundum, quod nunc recensiti sunt traditur possessio: ita duntaxat, ut fors terram tribubus diuidat, & familijs, & quidquid forte contigerit hoc plures accipient, vel pauciores. Ex hac littera necessario duo innuuntur. scilicet diuisio in æqualis, & tunc fors. Primum patet cum dicitur: pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem: in quo patent duo. Primum, quod forent portiones in æquales, secundum, quod non esset incertæ, sed quædo,

quælibet portio distingueretur ab alijs, & fieret magna vel parua: assignaretur alicui tribui per cuius collationem acciperetur magnitudo sua, vel paruas, & hoc antequam fors aliqua poneretur. Secundum principale erat fors ad tollendum omnes contentiones super portionibus distinctis, assignatis diuersis tribubus. Hoc idem apparet hic. scilicet & describant eam secundum numerum vniuscuiusque multitudinis. scilicet quod tota terra diuiseretur per tribus, que accepturæ erant hereditates, & hoc non æqualiter, sed secundum numerum vniuscuiusque multitudinis. i. secundum differentiam multitudinis cuiuslibet tribus in viris accepturis hereditatem: ita fit proportionata pars ei assignanda, & postea dicitur, quod descriptis istis partibus sic ponerentur sortes super illas, & factum est, quia cum attulerunt viri isti descriptionem factam, Iosue posuit sortes coram domino in Silo pro omnibus partibus, & facta est sic diuisio. Non ergo fuit diuisio facta per æqualia, & tunc cum sortes ponendæ essent, illa fors, que assignata fuerat alicui tribui proueniebat illi. Erat autem modus, quod primo tota terra diuiseretur in tot portiones quot erant tribus accepturæ possessionem, & ante hoc consideraretur tota magnitudo terre possidendæ, ut videretur, quod diuisa terra illa in nouem partes, & dimidiam proportionales ad nouem tribus, & dimidiam quantum pro singulis de terra accipiendū erat, & descriptis terminis omnium sortium fuerunt positæ singule sortes in singulis cedulis, & quælibet tribus mittebat manum in inuolucrum cedularum, & fors, que proueniret in manu accidebat illi tribui, quia tamen a Deo dirigebantur istæ sortes proueniebat cuiuslibet tribui illa portio, que in diuisione pro ea fuerat segregata, & sic non accidebat error, sed quælibet tribus sortiebatur proportionale sibi. Dicendum autem magis in particulari, quod antequam ponerentur isti viri, qui circumierunt terram ad diuidendum eam in partes, fuerant assignatæ tres sortes intra terram Chanaan. scilicet tribui Iudæ, & Ephraim, & dimidiæ tribui Manasse, & quia non constabat an istæ tribus accepissent portiones proportionales secundum magnitudines partium conuenientium alijs tribubus, iussum est, ut isti viri totam terram perambularent. scilicet diuiserent eam in septem partes. scilicet ad faciendum septem portiones nouas pro septem tribubus, & ut æquaret secundum proportionem eas cum alijs, que factæ extiterant de modo, vel addendo: cum autem perambulauissent viri totam terram Chanaan, velut nihil diuisum foret ad distribuendum in nouem partes proportionales, inuenerunt terram residuam non esse proportionalem diuisibilem in septem partes, & sortem Iudæ præter proportionem esse cæteris maiorem, ideo de illa decisum est aliquid. scilicet tantum quantum sufficeret tribui Symeon, ut patet sequenti. reliqua autem terra, que nondum fuerat diuisa fuit in partes diuisa sex pro sex tribubus: fors autem Ephraim, & Manasse erant proportionales ipsis tribubus, ideo nihil de eis decisum est, nec quidquam additum fuit. Deinde segregatis partibus istis, quia pars Iudæ per separationem cuiusdam portionis manebat proportionalis ipsi tribui, non fuit posita vltra sub sorte. Idem de partibus Manasse, & Ephraim: nam iam fuerant positæ sortes pro his. Manebat ergo solū septem portiones, quoniam fuerant positæ sub sorte, & istæ partes descriptæ fuerunt in cedulis septem, positæque in inuolucro coram domino in sanctuario in Silo: tunc sortem has de singulis portionibus, quibus tribubus prouenire vellet illas, misit quælibet tribus manum in cedularum inuolucrum, & quamcumque cedulam tribus quælibet eduxisset hanc possessionem recipiebat: factum est autem tunc, ut quælibet tribus educeret cedulam

A continentem sortem, que ei proportionalis erat, & hoc quia Deus mouebat manus missas in inuolucrum ad accipiendum, quod conueniebat, & hoc quia sortes mittuntur in suum, sed a domino temperantur: Prover. 16. c. potissimè, quia istæ sortes fiebant cum solennitate. scilicet coram domino in sanctuario: sic enim patet infra. scilicet quod Iosue posuit sortes has coram domino in Silo, & verisimile est, quod Deus per eas indicaret, quod vellet. Et, quod amplius est, istæ sortes positæ fuerunt Deo iubente: Nu. 26. c. Ita duntaxat, ut fors terræ tribubus sorte diuidat. Non est ergo vllatenus venisimile, quod inutiles essent sortes, cum dñs eas iussisset poni, sed essent inutiles si Deus non signaret per eas specialiter voluntatem suam, dans vnique tribui, quod conueniebat, sed essent, ut sortes communes diuisorie sine vlla solennitate, aut iussu Dei positæ: ergo monstrabatur per eas diuina voluntas, ita, quod per eas cuiuslibet tribui proueniret id, quod determinatum fuerat de portione proportionaliter: Ad argumenta duo contra istam ponem respondendum est. Ad primum cum dicitur, quod hoc dato fortis essent inutiles, quia iam cognosceretur, que pars cui tribui proueniret, cum secundum multitudinem cuiuslibet tribus fierent portiones, & hoc sufficiebat non datis sortibus. Respondendum est, quod iste modus erat conueniens, non quidem ex necessitate diuisionis, sed ad tollendum contentiones: nam, quæ essent portiones diuisæ proportionaliter secundum magnitudinem, & multitudinem tribuum, aliqua tribus crederet se grauari existimans non dari proportionaliter, vel quod ex fauore diuisa fuit alteri tribui maior pars. Si autem Deus su per hoc sententiaret confirmando, non haberent occasionem de hoc conquerendi: ideo voluit Deus, ut sic dispositis partibus proportionalibus ponerentur sortes, & cui aliqua pars prouenisset, censetur prouenire, quia Deus hoc egisset, & hoc erat valde magnum, qualitercumque autem aliter fieret diuisio, non tolleretur occasio iurgiorum ab Israelitis, ideo ipse cognoscentis huius populi imperfectionem iussit poni sortes. Ad secundum cum dicitur, quod iste modus erat nocivus, quia posset pars magna, que segregata fuerat alicui magne tribui prouenire sorte alicui tribui parue, & è contrario, & sic omnia confunderentur. Respondendum, quod si istæ sortes diuisorie essent de communibus, que sola humana ponuntur voluntate, contingere posset hoc: erant tamen positæ cum solennitate, & iussu Dei: ideo non poterat prouenire alia portio alicui tribui, quam illa, que fuerat ei assignata, quia Deus mouebat manus missas in inuolucrum ad accipiendum portionem illam, que fuerat assignata, & proueniebat cedula illa in qua erat talis portio. Et patet manifeste ex littera Nu. 26. cum dicitur: Pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem, ita duntaxat, ut fors tribubus terram diuidat: si tamen ipse non faceret sortem inuariabiliter prouenire tribui cui fuerat talis portio assignata, erat tale præceptum inutile: ergo necesse est dicere, quod ipse inuariabiliter faceret sortes prouenire secundum assignatas portiones, & sic ipsa fors secundum se erat inutilis quantum ad determinationem, quia illa portio, que iudicio diuisorie segregabatur pro aliqua tribui, illa necessario prouentura erat ei, etiam si nulla fors poneretur, & si poneretur fors non deficeret ab hac assignatione: fiebat tamen fors propter ablationem iurgiorum, ut dictum est. Alia posito de sortibus non potest stare. scilicet quod ponerentur diuisiones æquales terre pro singulis tribubus, & tunc darentur sortes, & seruaret maioritas, & minoritas quantum ad distributionem inter familias, & non inter tribus. Multipliciter errat ista positio primo, quia dicit fuisse æqualitatem partium datarum omnibus tribubus: hoc enim videtur esse valde iniustum, nam aliqua tribus erat dupla,

& magis, q̄ dupla ad aliā, vt patet ex computationibus duabus, quę habentur Nu. 1. & 26. Itē falsum est, quia quibusdam tribubus dabantur multe vrbes, & alij dabantur pauce: nam fors Iudę accepit plures vrbes, quā due, vel tres de alijs, vt patet comparando vrbes, quę habentur supra 15. ad eas, quę habentur hic in sorte Benjamin, & inter ceteras vrbes aliarum fortium patet seq. c. q̄ non est equalitas. Item patet hoc, quia dicitur seq. c. q̄ Simeon accepit hereditatem intra sortem Iudę, q̄ maior erat, ergo quomodocunque accipitur ibi maior, necesse est, vt ponatur inequalitas in fortibus. Itē falsum est, q̄ Nu. 26. iustum est, vt diuideretur terra tribubus & familijs, & q̄ pluribus daretur maior pars: ergo tribus, quę esset maioris multitudinis acciperet maiorem sortē. Item patet hic, q̄ præcepit Iosue, vt describant terram secundum numerū vniuscuiusque multitudinis, quę ibi pro tribu accipitur, ergo non erat equalis portio omnibus danda, sed proportionaliter secundum collationē multitudinis. Itē errat ista positio, quia in eo, in quo putat se fugere inconueniens, incidit in magna inconuenientia: nam vbi tolleretur difficultas de fortibus, dixerunt, q̄ erāt portiones equales, quia videbatur eis inconueniens si ponerentur portiones inęquales, & proportionales tamen secundum multitudinē cuiuslibet tribus, sed hoc modo non potest tolli aliquo modo inconueniens. Nam aut hoc dato dicitur, q̄ sortes solū diriguntur a fortuna, Deo nihil operante specialiter in illis, aut q̄ Deus aliquid operatur. Si primo modo dicatur non effugiemus inconueniens, quia cū tribus sint inęquales portiones sunt equales. Si autem dicatur, q̄ Deus operetur aliquid speciale in his fortibus, nō potest stare, quia quomodocunque mutaret eas semp̄ proueniebant equales partes inęquales tribubus, quę est inconueniens distributio, ideo quomodocunque agat non erit possibilis regulatio, aut reductio ad rectitudinem. Data tamen priori positione stat cōuenienter, quia si ponerentur sortes a sola fortuna dirigi, posset accidere inconueniens: si tamen detur ibi regulatio sortium a Deo, fiet cōuenienter, quia cum sint portiones inęquales poterit Deus mouēdo sortes facere, vt portio talis proueniat sua cuiilibet tribui, quę ei cōueniens sit, & proportionalis, vt declaratum est supra. Item errat ista positio cū dicit, q̄ illud. f. pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem sit intelligendum solum de familijs, sed non stat, quia ista particula posita est, ne inęqualibus darentur equalia, vel equalibus darentur inęqualia, q̄ erat iniusta distributio, sed ita ptingebat in tribubus sicut in familijs, f. q̄ in vna tribu essent plures, quam in alia, sicut vna familia erat maior alia, ideo ita obseruandum erat de tribu ad tribum, sicut de familia ad familiam, cum nō appareat ratio diuersitatis. Immo magis obseruandū erat hoc de tribu ad tribū, quam de familia ad familiam, quia hoc non obseruato in tribubus, & familijs magis lędebantur tribus, quam familię, cum plus excederet vna tribus aliam, quam familia familiam. Itē necesse est, vt intelligatur litera illa de tribubus, quia cum dictum fuerit pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem, subiungitur, singulis sicut nunc recensiti sunt traditur possessio, & tamē ibi fuerat facta numeratio tribuum, & non familiarum, quia positus fuit numerus cuiuslibet tribus: nullius tamen familię summa posita est, ergo de tribubus intelligitur necessario pluribus maiore partem dabis. Itē ista positio non fugit sic inconueniens, q̄ putet se fugere: posuit enim in tribubus equalitatem, & sortes, in familijs aut non posuit sortes, ideo credidit facile esse, q̄ pluribus daretur maior pars, & paucioribus minor. Sed falsum est, quia familię acceperunt possessio-

nem per fortes, vt patet Nu. 26. Ita duntaxat, vt fors terrā diuidat tribubus, & familijs. Sed tunc data sorte sequitur inconueniens, quod intendunt vitare, quia non poterunt assignare modum, quo daretur pluribus maior pars, & paucioribus minor, nisi in tribubus quoque istud concesserint, ideo dicendum, q̄ tam in tribubus, quā in familijs obseruabatur, q̄ pluribus daretur maior pars, & paucioribus minor, & q̄ vtrobique ponerentur fortes. De modo, quo fiebat hoc in tribubus dictum est. De familijs autem dicendum, q̄ data portione cuiilibet tribui fiebat in ista tot portiones, quot erant familię, & considerabatur multitudo cuiuslibet familię, & ita proportionaliter distribuiebantur eis partes: postea ponebantur fortes in inuolucro, & quęlibet familia mittebat manū, & quod eduxisset suum erat: nunquam tamen aliqua familia educabat, nisi chartulam continentē portionē ei assignatam. De domibus aut, & viris singulis an sic fieret nō patet: forte non sic fiebat, quia solum iustum est de tribubus, & familijs, in quibus maius dubium videbatur, quia erant portiones assignatę maiores. Hęc autē fortes, siue tribuum, siue familiarum coram domino in Silo positę sunt. Item patet, quod dictū est ex litera hac, describant eā iuxta numerū vniuscuiusque multitudinis, & accipitur ibi multitudo pro tribu: ergo non solum intelligebatur hoc de familijs, quia multitudo magis conuenit tribubus, quam familijs. Si autē aliquis obijciat, q̄ accipitur multitudo pro familia, quia etiam familię sunt multitudines. Respondendū solum stare hoc pro tribubus, quia cum dictum fuerit, q̄ describatur terra iuxta numerū vniuscuiusque multitudinis subditur: Diuidite vobis terram in septē partes. constat tamen, q̄ ibi de tribubus intelligatur: ergo multitudo etiam pro tribu accipitur, in qua considerabatur multitudo, & paucitas ad assignandum proportionaliter portionem terre: potissime, quia isti viri descriperunt terram, secundum q̄ ipsa diuidenda erat. Manifestum aut, q̄ terra prima sui diuisione diuidebatur per tribus, sed nō per familias, quia tunc primo diuideretur terra in tot partes, quot erāt familię in omnibus tribubus Israel. Sed falsū est, q̄ iustum est diuidi in septem partes, vt patet immediate: postea autē habita portione cuiuslibet tribus diuisio fiebat per portiones familiarum. Referantque ad me, quod descriperunt. Id est diuidant totā terram proportionaliter secundum singulas tribus, & scribant in libro, postea aut referāt ad me, quod scriperint. Et hoc erat ad duo. Primum erat, vt Iosue, & ceteri diuisores terre dati a Deo approbarent, quod isti describerent, & non videretur tota potestas diuidendi relicta istis: secundo propter sortium positionē: nam post distributionem partium assignandarum tribubus singulis ponendę erant sortes, quia sic Deus iusserat ad tollendum contentionem, vt supra declaratum est. Sortes autem poni debebant coram domino in Silo, & manebat ibi Iosue, ideo ad eum redire debebant viri dicentes, quod descripsissent. *Diuidite vobis terram in 7. partes.* Id est facite 7. portiones nouas pro 7. tribubus, quibus nondum assignatę sunt portiones alię. Non est autē intelligendum hoc, vt iacet. f. q̄ terra diuideretur in septem partes, q̄ hoc falsum esset quomodocunque accipiat. Nam aut accipietur hic terra pro tota terra Chanaan, quę est ad occidentalem partem Iordanis, & tunc falsum est, quia ista non fuit diuisa in septem portiones solum, sed in 10. quia assignatę sunt ibi partes 9. tribubus, & dimidię. Si autē accipietur pro terra, quę nō dū fuerat diuisa, etiam est falsum, quia illa non fuit diuisa in septem partes, sed in sex: nam licet manerēt tribus 7. quę nondū acceperant possessionem, tñ nō acceperunt omnes septem possessionem in terra nō dū diuisa, quia

Terra descriptio de feruiebat ad duo.

quia tribus Simeon accepit sortem in portione tribus Iudę, quę magna erat, vt patet sequen. c. ergo terra nō diuisa prius sex alijs tribubus cessit diuisa in sex partes. Sed est sensus, q̄ diuideret terram in septem partes in terra illa, siue diuisa, siue non diuisa faceret 7. portiones nouas, quę prius non fuerant: nam licet fortes prius factę equaretur nunc proportionaliter fortibus nouiter factis: tñ iam ille factus erant, ideo solę 7. fortes fiebant nunc. Vnde aduertendū, q̄ hic Iosue duo precipiebat viris istis, primum, q̄ totam terram circuiret mensurando eam ad faciendum, q̄ omnes portiones tribuū, siue iam assignate, siue assignandę essent proportionales inter se secundum magnitudinem ipsarū tribuum, quia a principio non fuerat penitus obseruata proportionalitas assignando omnes fortes, sicut patet in sorte Iudę, quę postea proportionaliter ceteris adęquata est dempra ei quadam parte, quę assignata fuit tribui Symeon, vt patet sequ. c. Secundum fuit, q̄ equata tota terra proportionaliter constituerent. 7. nouas portiones, siue de partibus terre nondum diuisę, siue de illa cum aliqua parte terre iam diuisę. Vel si forte reperiretur, q̄ terra illa residua excederet proportionaliter ad 7. tribus, quarū fortes fieri debebant: constituerentur in ea 7. fortes, & aliquid eius daretur tribus fortibus primo factis: sed ē contrario factum est, quia fortes primę erant maiores proportionaliter. f. vna earum, ideo diminuta est, & terra diuidenda nō sufficit pro 7. tribubus, & dimidia, & diuisa est in sex portiones. *Iudas sit in terminis suis.* Datur modus terre diuidendę, scilicet qua parte incipienda esset descriptio, & vbi finiēda, & ponitur Iudas ex vna parte. i. tribus Iudę.

An Iudas esset in vna extremitate terre, & Ephraim in alia, & in medio omnis tribus. Et erroris Nicolai, quod fuerit motiuum. *Quęst. VI.*

S A T I S autem considerandum est circa totam istam literam, quę sequitur signās terminos diuisionum, quia si attendatur in superficie, repugnabit sibi ipsi, & literę supra positę, & his, quę supra declarauimus. Et dicitur, q̄ Iudas sit in terminis suis. i. tribus Iudę, vel fors tribus Iudę sit in terminis terre istius diuidendę, & hoc est a parte meridiana: fors autem filiorum Manasse, & Ephraim sit ex alia parte. Lex latere aquilonari, & terra media diuidenda erat in partes. 7. Istud videtur dicere litera in superficie. Sed nullo modo stat iste sensus, vt declarabitur. Et ista fuit causa errandi Nicolao: dixit enim, q̄ iste duę tribus erant fortiores alijs, ideo positę sunt in lateribus maxime distantibus. Iudas in latere meridiano, & filij Ephraim, & Manasse in latere aquilonari. inter has aut fortes fuerant 7. relię. Sed non stat primum cū dicitur, q̄ Iudas sit in vna extremitate. f. q̄ ab illo incipiat computatio, & terra media inter Iudā, & Ephraim diuidatur, sed non aliquid de tribu Iuda: nā solum terra media pambulata est, sed etiā tota fors Iudę etiā diuisa est, quia eo, q̄ maior erat, decisa fuit quędam particula de ipsa, & data est in sortem tribui Symeon vt patet sequ. c. si tñ sola terra media iuberetur diuidi, non fuisset aliquid diuisum de sorte Iudę. Item cum dicitur, q̄ domus Ioseph. f. Manasse, & Ephraim sit ab aquilonari plaga istius totius terre diuidendę, si sic intelligatur falsum est, quia alię terre erant magis aquilonares in terra Chanaan, q̄ fors Manasse, & Ephraim. Quod patet, quia terra Roob est de maxime septentrionalibus in tota terra Chanaan: nam Nu. 13. vbi ponitur quomodo exploratores transierint ab extremitate vna terre Chanaan vsque ad aliam extremitatē, dicitur, q̄ ascenderunt a deserto Sin vsque Roob ingrediētib; Emath, & tñ Emath est in ipso latere aquilonari terrę Chanaan, vt patet Nu. 34. & tamen terra Roob est in sorte Dan, vt patet Iudi. 18. cū ipsi ceperint vrbes, quę appellatur Lais, quę erat in regione Roob: ergo magis erat tribus Dan aquilonaris, q̄ fortes Manasse, & Ephraim. Item alia; fortes erant magis aquilonares, q̄ Manasse, & Ephraim, ergo non erant in extremitate aquilonis. Quod patet, quia tribus Manasse, & Ephraim coniungebatur in tribu Afer in lateribus aquilonaribus, vt patet præc. c. ergo saltē fors tribus Afer erat magis aquilonaris, q̄ fortes Manasse, & Ephraim. Item non est verum, q̄ terra media inter tribū Iudā a meridie, & fortes Manasse, & Ephraim ab aquilone diuideretur in septem partes, quia tunc diuisores in sola terra intermedia fecissent portiones 7. Sed falsum est, quia vna de his facta est in sorte Iudā. f. pars secunda, quę est portio tribus Simeon, ergo nō fuit diuisa terra media in septem partes. Item fors Issachar fuit vna de istis septem partibus, & tñ ista fuit extra medium sortis Iudę, & filiorum Ioseph, quia vt litera ista signat, Iudas erat ab austro, & filij Ioseph ab aquilone, & terra intermedia diuidenda erat: fors tñ Issachar est a latere orientali Manasse, & Ephraim, quia ambę istę fortes coniunguntur in latere orientali in sorte Issachar, vt patet præc. c. ergo nō est ista fors inter Iudā, & filios Ioseph. Itē satis apparet, q̄ fors Manasse, & Ephraim clauditur ab alijs fortibus: nā a parte orientali clauditur a sorte Issachar, & ab aquilone clauditur a sorte Afer, vt patet præc. c. Sic aut poterit esse de alijs fortibus, ergo non clauduntur omnes fortes. 7. diuidendę inter sortem Iudā, & filiorum Ioseph: immo non clauditur inter fortes has, nisi fors Benjamin, omnes autem alia; erāt magis aquilonares, quā fortes Manasse, & Ephraim, præter sortem Simeon, quę erat pars quadam sortis Iudę. Quod patet, quia fors Benjamin est coniuncta lateri aquilonari sortis Iudę: latus enim meridianū Benjamin, & latus aquilonare sortis Iudę sunt idem latus, vt patet comparādo loca, quę infra ponuntur ad loca, quę ponuntur in latere aquilonari sortis Iudę supra 15. c. Eadē enim loca sunt, latus tñ meridianum Ephraim coniungitur lateri aquilonari sortis Benjamin, vt patet comparādo loca, quę habentur supra 16. ad loca, quę habentur hic: nam aliqua; vrbes sortis Benjamin ponuntur in latere sortis Ephraim. f. Bethel, Luzā, Iericho, & istę sunt in sorte Benjamin, vt patet infra. Et si forte aliquis dicat non valere consequentiam. f. q̄ quamquā aliqua pars lateris meridiani Ephraim, & lateris aquilonari sortis Benjamin coniungantur, quod non sequitur eas esse coniunctas in toto illo latere, ideo posse interciderē alias fortes. Respondendum est, q̄ etiā si detur posse interciderē, vel subintrare aliquam aliam partem aliquius sortis alterius tribus, tñ non potest stare, q̄ inter Ephraim, & Iudā sint omnes 7. fortes, cū etiam ipsi sorti Iudę ex quadam parte lateris meridiani circa orientē cōiuncta sit fors filiorum Ephraim, vt declaratum est supra 16. & p̄c. c. ergo non potest sic intelligi, q̄ inter sortem Iudā, & filiorū Ioseph terra media diuideretur in 7. fortes. Sed debet accipi, q̄ in terra Chanaan erat quadam terra, quę iam fuerat diuisa, & quadam, quę diuidēda restabat: terra diuisa erat fors Iudā, & filiorum Ioseph, & istę duę tribus non erant coniunctę, sed intercidebat terra quadam media, quę diuidenda erat, & non solum hoc, sed etiam tota alia, quę erat magis aquilonaris, quam fortes filiorum Ioseph, & erat terra diuidēda in 7. fortes, vel partes. i. nūc nouiter fieri debebat. 7. partes pro 7. tribubus, quibus nō fuerant assignatę partes, & istę partes futurę erāt in terra media inter Iudam, & filios Ioseph. Non quidem, q̄ in ista terra media præcise fieri debebat fortes 7. sed magis ē cōtrario tota ista terra media erat ad distribu-

lonari terrę Chanaan, vt patet Nu. 34. & tamen terra Roob est in sorte Dan, vt patet Iudi. 18. cū ipsi ceperint vrbes, quę appellatur Lais, quę erat in regione Roob: ergo magis erat tribus Dan aquilonaris, q̄ fortes Manasse, & Ephraim. Item alia; fortes erant magis aquilonares, q̄ Manasse, & Ephraim, ergo non erant in extremitate aquilonis. Quod patet, quia tribus Manasse, & Ephraim coniungebatur in tribu Afer in lateribus aquilonaribus, vt patet præc. c. ergo saltē fors tribus Afer erat magis aquilonaris, q̄ fortes Manasse, & Ephraim. Item non est verum, q̄ terra media inter tribū Iudā a meridie, & fortes Manasse, & Ephraim ab aquilone diuideretur in septem partes, quia tunc diuisores in sola terra intermedia fecissent portiones 7. Sed falsum est, quia vna de his facta est in sorte Iudā. f. pars secunda, quę est portio tribus Simeon, ergo nō fuit diuisa terra media in septem partes. Item fors Issachar fuit vna de istis septem partibus, & tñ ista fuit extra medium sortis Iudę, & filiorum Ioseph, quia vt litera ista signat, Iudas erat ab austro, & filij Ioseph ab aquilone, & terra intermedia diuidenda erat: fors tñ Issachar est a latere orientali Manasse, & Ephraim, quia ambę istę fortes coniunguntur in latere orientali in sorte Issachar, vt patet præc. c. ergo nō est ista fors inter Iudā, & filios Ioseph. Itē satis apparet, q̄ fors Manasse, & Ephraim clauditur ab alijs fortibus: nā a parte orientali clauditur a sorte Issachar, & ab aquilone clauditur a sorte Afer, vt patet præc. c. Sic aut poterit esse de alijs fortibus, ergo non clauduntur omnes fortes. 7. diuidendę inter sortem Iudā, & filiorum Ioseph: immo non clauditur inter fortes has, nisi fors Benjamin, omnes autem alia; erāt magis aquilonares, quā fortes Manasse, & Ephraim, præter sortem Simeon, quę erat pars quadam sortis Iudę. Quod patet, quia fors Benjamin est coniuncta lateri aquilonari sortis Iudę: latus enim meridianū Benjamin, & latus aquilonare sortis Iudę sunt idem latus, vt patet comparādo loca, quę infra ponuntur ad loca, quę ponuntur in latere aquilonari sortis Iudę supra 15. c. Eadē enim loca sunt, latus tñ meridianum Ephraim coniungitur lateri aquilonari sortis Benjamin, vt patet comparādo loca, quę habentur supra 16. ad loca, quę habentur hic: nam aliqua; vrbes sortis Benjamin ponuntur in latere sortis Ephraim. f. Bethel, Luzā, Iericho, & istę sunt in sorte Benjamin, vt patet infra. Et si forte aliquis dicat non valere consequentiam. f. q̄ quamquā aliqua pars lateris meridiani Ephraim, & lateris aquilonari sortis Benjamin coniungantur, quod non sequitur eas esse coniunctas in toto illo latere, ideo posse interciderē alias fortes. Respondendum est, q̄ etiā si detur posse interciderē, vel subintrare aliquam aliam partem aliquius sortis alterius tribus, tñ non potest stare, q̄ inter Ephraim, & Iudā sint omnes 7. fortes, cū etiam ipsi sorti Iudę ex quadam parte lateris meridiani circa orientē cōiuncta sit fors filiorum Ephraim, vt declaratum est supra 16. & p̄c. c. ergo non potest sic intelligi, q̄ inter sortem Iudā, & filiorū Ioseph terra media diuideretur in 7. fortes. Sed debet accipi, q̄ in terra Chanaan erat quadam terra, quę iam fuerat diuisa, & quadam, quę diuidēda restabat: terra diuisa erat fors Iudā, & filiorum Ioseph, & istę duę tribus non erant coniunctę, sed intercidebat terra quadam media, quę diuidenda erat, & non solum hoc, sed etiam tota alia, quę erat magis aquilonaris, quam fortes filiorum Ioseph, & erat terra diuidēda in 7. fortes, vel partes. i. nūc nouiter fieri debebat. 7. partes pro 7. tribubus, quibus nō fuerant assignatę partes, & istę partes futurę erāt in terra media inter Iudam, & filios Ioseph. Non quidem, q̄ in ista terra media præcise fieri debebat fortes 7. sed magis ē cōtrario tota ista terra media erat ad distribu-

scribendum in 7. fortibus. i. in partes istarum sortium, siue ex illa terra media fieret vna fors, siue multe fortibus. Etiam tota illa terra Chanaan non diuisa, que erat extra medium Iude, & filiorum Ioseph, accipienda erat ad hanc diuisionem. Nec solum hoc, sed etiam siquid esset superabundans ad proportionem in fortibus iam acceptis detrahi debebat ad formationes istarum 7. sortium: sicut factum est de sorte Iude, de qua adempta est particula quedam pro tota sorte Simeon, vt patet sequi. c. dicitur ergo. *Iudas sit in terminis suis ab australi plaga.* Id est considerando totam terram, que non erat diuisa terminus eius a parte meridiana erat Iudas. i. fors Iude, & ab ista parte manifestum est, quod latus meridianum sortis Iude erat ipsum latus meridianum totius terre Chanaan, vt patet considerado loca, que ponuntur supra 15. in latere meridiano Iude, & Nu. 34. in latere meridiano terre Chanaan: ergo vltra sortem Iude ad meridiem nihil manebat diuidendum de terra Chanaan, sed totum erat ad latus aquilonare illius: tñ quomam ponatur fors Iude hic tanquam terminus: non est intelligendum, quod in ipsa sorte Iude nihil maneret diuidendum, quia totam ipsius terram iustare debebant isti viri diuiores, vt videret siquid esset ibi preter proportionem super alias sortes, & demeretur sicut postea factum est. Fuit tñ posita fors Iude pro termino, quia ipsa non erat de terra, que manebat indiuisa: iam enim fuerat diuisa, siue accipitur diuiso proportionaliter siue sine proportione. *Et domus Ioseph ab aquilone.* Vocatur domus Ioseph duplex fors filiorum Ioseph. scilicet filiorum Manasse, & Ephraim: iste enim tres sortes posite fuerant in terra Chanaan, & non erant coniuncte omnes, sed solum sortes Manasse, & Ephraim erant coniuncte: fors autem Iude distabat ab eis. Et cum dicitur, quod domus Ioseph est ab Aquilone terre diuidende: non est accipiendum, quod sit ab Aquilone totius terre diuidende, quia vt supra fuit probatum multe partes terre Chanaan pertinentes ad alias sortes erant magis aquilonares, quam sortes Manasse, & Ephraim. Sed est intelligendum, quod inter sortem Iude, & sortes filiorum Ioseph erat aliquid de terra diuidenda, & respectu huius erat Iudas ab australi plaga, & fors Ephraim ab aquilone, fuitque terra hæc diuisa, sed preter eam fuit alia terra diuisa, que ante fuit indiuisa, & hanc non exprimit litera, sed necesse est eam subintelligere ad faciendum in ea partes 7. sortium non totaliter, sed quantum ad aliquid. *Mediam inter has terram in septem partes diuidite.* Litera superior satis est plana, nisi ista adiungeretur: intelligenda tñ est, non vt sonat in superficie, sed vt supra exposuimus est. scilicet tota terra media accipiat ad diuidendum in 7. fortibus, licet non omnes 7. fortibus fiat in ea, sed pars quedam. 7. sortium: tota autem terra non diuisa, que erat etiam magis aquilonaris fortibus filiorum Ioseph in sortes istas cedere debebat, & non solum hæc, sed etiam siquid erat in sorte Iude, & filiorum Ioseph preter proportionem, & debet fieri quasi hypallage. scilicet mediam terram inter has in 7. fortibus describere. i. in 7. fortibus ponatis istam terram, non solum hanc, sed etiam quamlibet indiuisam, vel non proportionaliter diuisam, & vt clarius dicatur ista litera magis significauit, quod essent faciende 7. partes nouæ quam terram, de qua faciendæ essent. Expressit tamen, quod ad hoc proficiebat quæcumque terra nondum diuisa. *Et huc venietis ad me.* scilicet postquam totam terram descriperitis venite huc ad me, id est ad istum locum, scilicet in Silo: nam ista dicebantur in Silo, quia ibi erat tunc congregatus totus Israel, vt patet supra, & ibi mäsurus erat Iosue quouisque ista fierent: nec solum ipse, sed sorte maior pars Israel, cum dicitur infra, quod reuersi sunt viri isti descripra terra ad Iosue in castra Silo: castra tamen signant congregationem virorum dispositorum

ad bellum, quando non sunt in urbibus ad manendum, sed in campo ad expeditionem, & sic quando totus Israel in deserto morabatur, aut procedebat per illud dicebatur esse in castris, quia erat totus populus congregatus in campo in tentorijs suis. *Et coram domino Deo vestro mittam vobis hic sortem.* Quamquam enim designate essent possessiones conuenientes cuiuslibet tribui, tamen non fuerunt mox date, sed expectatum est vsque ad sortem: non quidem, vt sciretur, que pars cui tribui prouentura erat, quia non poterat aliqua alia per sortem prouenire, quam ea, que assignata fuerat, sed ad tollendum contentionis materiam, cum enim Deo iudicante ista diffinerentur, nemo haberet materiam murmurandi, si vero solum consisteret humano iudicio, quamquam conuenienter factum foret aliquis posset murmurare, ideo ponebatur sortes, que demonstrant diuinum iudicium, vt supra declaratum est, & iste ponende erant coram domino. i. in tra sanctuarium in atrio tabernaculi, quod dicebatur esse coram domino, quia Deus dicebatur esse specialiter in tabernaculo, & qui erant coram tabernaculo sentiebantur esse coram Deo. Vel accipitur hoc respectu altaris holocaustorum, quod erat in atrio tabernaculi, & ibi fiebat Deo specialia obsequia in sacrificijs, que alibi nequaquam fiebat. Illi tñ, qui in atrio tabernaculi erant: coram domino esse dicebantur, quia coram altari erant, & sic de omnibus offerentibus aliquid in sanctuario dicitur, quod offerebant illud coram domino. i. coram altari, quia apud ipsum accedebant, & circa ipsum ostium tabernaculi, vt patet per totum processum Leuitici. *Causa que re fortes coram domino ponantur duplex est.* huius positionis erat ad duo. Primo, quia iste sortes iussu fuerant a Deo poni, vt patet Nu. 26. ideo non debuerunt poni sine solennitate, sicut sortes communes diuisorie, que nulla interposita solennitate pro quacumque re interponuntur, & quia omnia, que a Deo sunt dicunt esse magne auctoritatis, vt non viderentur contemptibiles sicut sortes communes intra sanctuarium posite sunt. Secundo fuerunt sic posite, quia iste sortes ponebantur, vt Deus per eas dignaretur signare de qualibet sorte, cui tribui veller eam prouenire, & ad hoc precari eum debebant: ideo conueniebant in locum illum sanctum oraturi, vt dignaretur Deus monstrare in fortibus his quid vellet. Si enim sortes iste prouenirent sicut sortes communes diuisorie, poterant nimis damnificari Israelite, quia sortes magne sorte prouenirent aliquibus tribubus paruis: & ad fundendum orationem hanc congruentior locus fuit sanctuarium. *Mittam vobis hic sortem.* Id est sortes, quia tot sortes esse debebant, quot portiones diuidende erant: loquitur autem Iosue hic solum ad 7. tribus, que non acceperant possessionem, quia alij nihil debebant sortium: modus autem ponendi sortes supra designatus est. *Quia non est inter vos pars Leuitarum.* Ista clausula est redditua cause, & refertur ad clausulam supra positam. scilicet diuidite terram in septem partes. q. d. non oportet, quod in plures diuidat, quia tribus Iude, Ephraim, & Manasse Gad, & Ruben iam susceperunt possessionem suam, manent ergo solum septem tribus, & tribus Leui, qui sit 8. De hac autem dicitur, quod non erat susceptura sortem: ergo solum manebat terra diuidenda in 7. fortibus. Ista probatio inductiua solum sumitur hic quantum ad partem Leuitarum: de alijs tribubus satis patet ex superioribus, & dicitur non est inter vos pars Leuitarum. i. Leuitæ non debent accipere partem inter vos, quia ipsi alij partem habent. *Sed sacerdotium est eorum hereditas.* Id est ea, que proueniunt de sacerdotio. scilicet iura illius sunt eis loco hereditatis: sic patet 13. c. l. tribui autem Leui non dedit possessionem, sed sacrificia, & victimam Dei Israel ipsa est eius hereditas: iura autem sacerdotij valde multa erant, & hæc accipiebant Leuitæ sicut quilibet tribus Israel accipiebant vna sortem

sortem terre. De his iuribus patet Nu. 18. vbi singulariter ponuntur iura tam sacerdotum, quam Leuitarum, ceterorum, qui non erant sacerdotes. Accipitur autem hic large sacerdotium: nam non pertinebat sacerdotium proprie sumptum ad omnes Leuitas: soli enim, qui erant de stirpe Aaron erant sacerdotes: siquis autem extraneus misceretur eis, occidendus erat Nu. 3. & 18. c. ideo hoc modo iura sacerdotij solum pertinebant ad Aaron, & filios suos: relique autem familie. scilicet Gersonite, & Merarite, & residui de Caathitis non pertinebant ad sacerdotium, & sic nulli de his Leuitis accipiebant iura sacerdotij: large autem sacerdotium sumitur pro omni ministracione sanctuarij, vel in rebus sanctuarij, & isto modo Leuitæ minores habebant sacerdotium, quia habebant aliquam ministracionem. scilicet quia castrametabantur excubantes in circuitu tabernaculi, & cum mouenda essent castra deponebant sanctuarium, & portabant illud in via vsque ad locum, vbi castra erigenda forent, & ibi erigebant illud: nec ad aliquid horum accedere poterat quisquam de popularibus: si autem accederet occidebatur: de hoc Nu. 1. & 18. c. pro hoc sacerdotio large dicto proueniebat eis iura. scilicet decime totius Israel integraliter. sacerdotibus autem nihil proueniebat de decimis, sed quedam alia iura, vt patet Nu. 18. c. Leuitæ autem accipiuntur hic large non prout est nomen officij, sed generis, & sic tam sacerdotes, quam Leuitæ minores accipiuntur: sic enim accipiuntur large iura sacerdotum, & Leui. supra 13. scribitur Leui non dedit possessionem, sed sacrificia, & victimam ipsa est eius hereditas. & loquitur scriptura de tota tribu Leui, sed manifestum est, quod sacrificia, & victimæ non pertinent ad omnes Leuitas, sed ad solos sacerdotes pertinent iura victimarum, & sacrificiorum, vt patet Num. 18. c. *Gad autem, & Ruben, & dimidia tribus Manasse iam acceperunt possessiones suas.* Et ista clausula ponitur ad probandum inductiue clausulam. scilicet postquam. scilicet terra non diuisa erat in septem partes diuidenda, vel quod nunc erant solæ septem partes constituenda, & est modus arguendi sic, terra tota Chanaan diuidenda erat inter filios Iacob, qui erant 12. & tñ faciebatur tribus 13. quia Ioseph in duas tribus diuisus est, quia Iacob adoptauit duos filios eius. scilicet Manasse, & Ephraim, vt patet Gen. 48. ergo oes hi possessionem recipere debebant, nisi recepissent, aut essent prohibiti recipere. sed sex de his non debebant recipere sortem: ergo soli septem recepturi erant, & consequenter terra diuidenda erat in partes septem. De Leui patet primo, quia non habebat partes inter reliquos Israelitas, vt patet hic. De duabus alijs tribubus, & dimidia. scilicet Ruben, & Gad, & dimidia Manasse patet hic, quia iam acceperant possessiones. scilicet transitum Iordanis. Moyses. nullis hoc dedit, vt patet Nu. 32. & Deut. 3. manent ergo nouem tribus, & dimidia quibus assignandæ erant sortes decem, sed tres harum fuerant iam data. scilicet Iuda, Ephraim, & Manasse, vt patet. s. 13. 16. & præce. c. ergo solis septem tribubus sortes assignandæ manebant, & de his dictum est, quod diuideretur terra in septem partes.

Quare litera meminit solum de Leui, & Gad, & Ruben, ac dimidia tribu Manasse. Et locus sortium earum tribuum. Quest. VII.

Sed quereret aliquis cum ista clausula non possit probari, nisi inducendo de omnibus istis sex, de quibus supra induximus, quare litera meminit de tribus eorum. scilicet de Leui, & Gad, & Ruben, atque dimidia tribu Manasse, & de alijs tribus. scilicet Iuda, Ephraim, & Manasse non tangit. Respondendum est, quod hic iubebatur duo. scilicet fierent 7. portiones pro septem tribubus, que non acceperant sortes, & quod tota terra

diuisa equaretur proportionaliter siue diuisa, siue non diuisa. Neutrum autem horum pertinebat ad Leui Gad, & Ruben, atque dimidiam tribum Manasse: nam Leui nihil accipiebat nec acceperat: ideo nec poterat equari. Ruben autem, & Gad, & dimidia tribus Manasse possessiones acceperant, vt patet hic: tñ ipsi nihil amplius suscepturi erant, quia nihil addendum erat terre eorum, nec aliquid eorum subtrahendum, quia iste sortes a Moyse assignate fuerant, & Iosue non poterat quidquam de illis disponere: tribui autem Iude Ephraim, & relique medietati Manasse assignate fuerant sortes, ideo istis non erat amplius assignandæ sortes, poterat tñ eis conuenire secundum. scilicet quod sortes eorum minuerentur, vel augerentur ad equando reliquis fortibus, que fieri debebant, ideo licet solæ septem sortes fieri deberent, non debuit exprimi hic Iudas Ephraim, & medietas Manasse, quia non erant prorsus liberate a diuisione, vel additione, sicut Leui Ruben, & Gad, & alia medietas Manasse. *Trans Iordanem ad orientalem plagam.* Designatur locus sortium Gad, & Ruben, & dimidij Manasse. scilicet trans Iordanem: erat enim in terra duorum regum Amorrhæorum, que est ante Iordanem, quam petierunt iste due tribus, & dimidia a Moyse, quia erat paucialis valde, & ipsi erant abundantes in pecoribus, vt patet Nu. 32. c. & quia trans signat differentiam positionis, & potest signare citra, vel ultra: nescitur cum dicitur trans Iordanem an significetur pars orientalis Iordanis, aut occidentalis, & ideo adiunguntur determinationes iste. scilicet ad occidentalem plagam, & ad orientalem plagam, vt patet supra 5. & 13. c. relique autem nouem tribus, & dimidia erant ad occidentalem plagam Iordanis: nam ipse Iordanis ponitur in latere orientali terre Chanaan, vt patet Nu. 34. c. *Quas dedit eis Moyses famulus domini.* Moyses vivebat quando ista terra capta est de manu hostium, & ipse diuisit eam, atque diuisisset totam terram Chanaan si superuixisset, sed quia mortuus est successit ei Iosue cum alijs 12. assignatis diuisoribus, & Eleazaro sacerdote. Nu. 34. c. Vocatur famulus domini, quia ipse erat specialiter famulus Dei in toto Israel, vnde de eo Deus testatur, quod sit fidelissimus in tota domo eius: Nu. 12. c. & ad Heb. 4. Scriptura autem in commendationem eius vocat eum famulum domini sepiissime, & ista clausula facit ad superiora. scilicet quia Moyses dederat istas possessiones Ruben, & Gad, & dimidij tribui Manasse, non poterat Iosue ponere eas in comuni diuisione cum alijs ad addendum eis aliquid, vel diminuendum, sicut facere poterat in sorte Iude Ephraim, & Manasse, quas ipse distribuerat, & sic fecit: nam fors Iude, que magna fuerat postea diuisa est, & data fuit ibi pars tribui Simeon.

Cumque surrexissent viri, vt pergerent ad describendam terram, precepit eis Iosue, dicens: Circuite terram, & describite eam, ac reuertimini ad me, vt hic coram domino Deo vestro in Silo mittam vobis sortem. Itaque perrexerunt, & iustrantes eam, in septem partes diuiserunt, scribentes in volumine. Reuersique sunt ad Iosue in castra Silo. Qui misit sortes coram Domino in Silo, diuisitque terram filijs Israel in septem partes. Et ascendit fors prima filiorum Benjamin per familias suas, vt possiderent terram inter filios Iuda, & filios Ioseph. Fuitque terminus eorum contra Aquil-

Locus sortium Gad, & Ruben, &c.

Moyse famulus domini.

Aquilonē a Iordane, pergens iuxta latus Iericho septentrionalis plagę, & inde cōtra occidentem ad montana conscendens, & perueniēs ad solitudinem Bethaūen, atque pertransiens iuxta Luzam ad meridiem, ipsa est Bethel, descenditque in Astaroth Addar in montem, qui est ad meridiem Bethoron inferioris, & inclinatur circuiens contra mare ad meridiem montis, qui respicit Bethoron contra Africum: Suntque exitus eius in Cariathbaal, quę vocatur, & Cariathiarim urbem filiorum Iuda, hæc est plaga cōtra mare ad occidentem.

Partiū terrę descri- ptio.

Cumque surrexissent viri. Hic ponitur partium terrę descriptio, vt postea sequatur diuisio, & ponitur hoc primo in generali: secundo describuntur sortes septē in speciali ibi. *Et ascendit fors prima.* Circa primum. *Cumque surrexissent viri.* Ibi sunt viri 36, qui electi fuerunt ad describendum terram, de tribu qualibet terni, vt patet supra. *Vt pergerent ad describendam terram.* Id est ad considerandum multitudinem, & magnitudinem locorum, & regionum ipsorum locorum magnitudinem, vt sic consideratis omnibus proportionaliter diuiderent pro omnibus nouem tribubus, & dimidia, quę suscipiebant hereditatem in terra Chanaan ad occidentalem partem Iordanis, & non solum debebat hic describi terra nondum diuisa, sed etiam terra diuisa, vt videretur an conuenienter facta fuisset diuisio, alioquin non adderetur, aut diminueretur proportionaliter, & sic factum est in sorte Iudę, vt patet sequenti c. *Præcepit eis Iosue dicens.* Istud præceptum fuerat iam positum, & nunc replicatur. Nam primo cum dixit Iosue, qd eligerentur viri ad exequendum descriptionem proposuerat modum, nunc autem viris iam electis specialiter illis locutus est exprimens modum describendi, & diuidendi. *Circuite terram.* Scilicet totam terram Chanaan, in qua erat possessio nouem tribuum, & dimidię: terra autem duarum tribuum, & dimidię non erat in terra Chanaan, vt declaratum fuit. s. 14. c. Et intelligitur de terra, tam diuisa, q̄ non diuisa, & de terra capta de manu hostium, & de illa quę ab hostibus tenebatur: tota namque sub his descriptionibus collecta fuit, & dē circumire non pro in circuitu ambulare, quia hoc non sufficiebat ad descriptionem terrę, cum deberent dari partes proportionales Israelitis, quę non poterant designari, nisi specialiter, & diligenter perambularēt viri isti oēs regiones, & loca terrę Chanaan: accipitur ergo circuire. i. discurrere, & iste modus est apud aliquas gentes loquendi. *Et describe eam.* Ipsi debebant scribere omnia loca, cum suis villulis, & magnitudinēs eorum atque latitudinem regionum ipsorum, & postea diligenter totum hoc diuidere per partes nouem proportionales tribubus, & tres partes harum, quia iam diuisę fuerant, manerent: non quidem simpliciter, sed si isti diuisores reperirent, quod tribus Iuda erat magna præter proportionē, adimerent aliqua loca ipsi quoutq̄q̄ maneret proportionalis ceteris, & tamen nō mutaretur Iudas de sorte illa, sed loca, quę superabundarent in sorte illa, describerentur cū aliqua de septem sortibus describendis: idem fieret de sorte Manasse, & Ephraim. Si autē aliqua harum sortium reperiretur minor præter proportionem, adderentur ei aliqua de locis terrę diuisę, & deferretur sic ad Iosue: tñ illa

tribus iam nō debebat sortiri cū ceteris, sed maneret in sorte prima sua: tribus vero, quę nunquā receperat sortes debebant sortiri: Ideo quia sortes Manasse, & Ephraim inueniēte sunt proportionales, nihil additum aut diminutum est: nec fuerunt descriptę: fors autē Iudę inuenta est maior ceteris præter proportionē, ideo descripta fuit quedā pars eius, in qua excedebat proportionem, & illa fuit assignata tanquā vna de septem partibus quas Iosue præcepit describi: reliquum vero sortis eiusdem mansit non descriptum: quia non erat necesse: terra autē reliqua, quę nōdū diuisa fuerat, fuit diuisa in portiones sex, & descripta fuit. *Ac reuertimini ad me.* Id est facto hoc redite ad me ad locum istum. s. ad urbem Silo, vt patet hic, quia ibi posite fuerunt sortes: nō solum tñ reuertebantur isti ad Iosue, sed etiam ad Eleazarū, & 12. alios diuisores terrę, quos constituerat dominus. Ipsi enim omnes approbaturi erant descriptionem partium, & posturi erant sortes. Iosue locutus fuit hic quasi de se solo, quia ipse erat princeps, & loquebatur nomine omnium aliorum. *Et hic coram domino Deo in Silo mittam vobis sortem.* Toto tempore, quo isti describerent terrā manūsus erat Iosue in Silo, & ibi manebant plurimi Israelitarū, q̄q̄ ad diuisionem hæc plurimi dies necessarii erant, cum diligenter singula loca, & regiones inquirenda erant, vt proportionaliter partes septem describerentur. Quare autē coram domino sortes mittendę essent. s. declaratum est: de modo etiam ponendi identidē dictū fuit. *Itaque perreuerunt.* Scilicet procedentes de Silo, quia ibi electi fuerant viri illi, & inde perreuerunt ad descriptionem. *Et lustrantes eam.* Non potest hoc referri ad solam terrā, quę non erat diuisa, quia subditur immediate, qd eā in septem partes diuiserunt, & tñ manifestum est vnam de his septem partibus esse de terra illa, quę iam fuerat diuisa, scilicet partē secundam, quę est fors Simeon, ideo istud relatiuū eam refert totam Chanaan tam prius diuisam, quam non diuisam, & de hac factę sunt septem partes nouę pro septem tribubus: lustrare autem est circuire, purgare, & illuminare. hic accipitur pro circumire: lustrare autem in alia significatione accipitur. *Septem partes diuiserunt.* Id est non diuiserunt totam terram Chanaan, sed ea fecerunt septem partes, manentibus alijs partibus primo factis. *Scribentes in volumine.* In libro illo describebant nomina omnium locorum, scilicet urbium, & viculorum earum, & magnitudinē regionum, & præter hoc omnia loca, & regiones descriptas in septem partes diuiserunt, & hoc quoque scriperunt in volumine, quoniam non poterant omnia hæc memoriter retineri. *Reuersique sunt ad Iosue in castra Silo.* Adhuc manebat Iosue in Silo expectando aduentum virorum missorum, vt poneretur sortes, & inciperet omnes de Israel determinatas habere possessiones, atque recederent in propria. nec solum expectabat ibi Iosue, sed etiam magna pars Israelitarum: nam dicebatur esse in castris Silo, sed hoc ad multitudinem pertinet: si enim pauci essent possent manere in vrbe: esse autem in castris est, quod manerent in campo in tentorijs, sicut viri manentes in expeditione bellica. Sic dicebatur de Israelitis in deserto, quod erant semper in castris, quia nunquam erant in aliquo oppido, etiam postquā introierunt in terram Chanaan antequam cessarent a bellis manebant in castris apud Galgalam: de quo supra. 9. & 10. & 14. capitulo: ita hic erant in castris Silo, id est congregati in castris apud urbem Silo.

An Israelitę manserint in castris vsque ad diuisionem terrę per tribus in Silo. Quęst. VIII.

EX quo dicit aliquis, qd Israelitę adhuc nō habitabāt distincti per loca sua in terra Chanaan, sed semper manerunt in castris vsquequo diuisa est tota terra per sortes Israelitis, alioquin non manerent in castris. Dicendum videtur qd ante hoc desiderant esse omnes Israelitę in castris: nā ideo manebant a principio in castris, quia non habebant loca ad manendum cum tenerentur adhuc in potestate hostium tempore bellorum, cum vero data pace inceperunt multa loca possidere, verisimilius est quod desiderint esse in castris, & ceperint habitare per loca: potissimum cum datę fuerūt distinctę partes tribui Iudę Ephraim, & Manasse: nam tunc verisimile est saltem tribus istas abiisse in sortes suas, quomodocunq̄ autem fuerit, satis patet quod nō manerit totus Israel vsque ad tempus istud in castris: nā dicitur in principio literę, quod congregati sunt omnes filij Israel in Silo: si tamē fuissent prius in castris, sine fuissent in Silo, sine alibi, non dicerentur congregati in Silo, quia si alibi fuissent in castris, dicerentur venisse in Silo, sed non congregati: quia congregari signat de locis diuersis venire ad vnum: ergo in varijs locis morabatur cum congregati fuerint in Silo. Cum autem obijcitur qd erant castra in Silo, & manebat Iosue in castris Silo. Respondendum est quod ista castra non fuerant continuata ab introitu in terrā Chanaan vsque nunc, sed cum congregati fuerunt Israelitę in Silo ad figendum tabernaculum conuenit ibi multitudo magna, quę non poterat capi in vrbe Silo: ideo facta sunt castra in campo sicut fuerat a principio, & in his stetit Iosue, & expectauerunt plurimi de Israelitis vsquequo viri qui iuerant ad describendam terram redirent, & ponerentur sortes, ita vt inde possent omnes Israelitę certi de possessionib⁹ suis redire in propria: erat autem conueniens, vt expectarent Israelitę in castris apud Sylo viros, qui iuerant ad describendam terram, quia illis redeuntibus debebant poni sortes. Non debebat tamen poni sortes sine presentia tribuum, quę suscepturę erant sortes, ideo expectauerunt in loco ipso, & sic manebant in castris. *Qui misit sortes coram Domino in Silo.* Nō solum Iosue, sed etiam cum eo Eleazarus sacerdos, & alij duodecim viri, qui dati fuerant tanquam diuisores terrę a Deo. Fit autem specialiter mēto de Iosue, quia ipse loquebatur cum esset princeps, & fuerunt missę sortes coram Domino, i. intra arrium tabernaculi in Silo, quia iam fuerat ibi fixum tabernaculum, vt supra patet: fuerunt autem factę cedule septem, in quibus descriptę erant septem partes, quas descripturāt viri missi, & posite eis sub inuolucro, & facta oratione in sanctuario, vt dignaretur Deus monstrare in sortibus his, qui vellent cuilibet tribui prouenire, accesserunt tribus septem, quę suscepturę erant partes; & missis manibus in inuolucrum cedularum eduxit quelibet chartulam vnam, & pars ibi cōtenta ei prouenit, & illa erat, quę prius ei assignata fuerat, s. quā viri diuisores specialiter distinxerāt pro illa tribu, nec in aliqua earum fuit erratum: quia Deus dirigebat manus missas in inuolucrum, vt quelibet acciperet quod conueniebat: Quia sortes in sinu mittuntur, sed a Dño temperantur: Prover. 16. c. Si enim in aliqua sorte fuisset erratū, necesse erat, vt laderetur aliqua de tribubus Israelitarū, quia proueniret ei minor portio q̄ prouentura esset. *Diuisique terram filijs Israel in septem partes.* Id est dedit Israelitis, qui nondum acceperant sortes septē partes terrę, quas diuisit partim de terra nondum diuisa, & partim de terra primō di-

uisa: nec fuit ista diuisio aliquid præter supradictā: sed dicitur diuisisse, i. dedisse eis per sortes partes septem, quę iam fuerant descriptę, & diuisę. *Et ascendit fors prima.* Hic describuntur istę septem partes in speciali, & describitur fors filiorum Benjamin, secundo sortes aliarum sex tribuum sequenti cap. Prima in duas, primō termini sortis istius describatur, secundo ciuitates eius nominatim exprimuntur ibi. *Fueruntque ciuitates.* Circa primum. *Et ascendit fors prima filiorum Benjamin.* Id est prima istarū sortium fuit filiorum Benjamin: & dicitur ascendit, id est, eleuata est, quia refertur hoc ad educationem sortium de inuolucro, quia mittebantur manus in inuolucrum ad educendum sortes, & eleuabat quelibet tribus inde vnam sortem, & illa dicebatur ascendere. Dicitur fors filiorum Benjamin fuisse prima. Quod poterit dupliciter intelligi. Vno modo, quia viri diuisores primo istam sortem diuiserunt, & descriperunt quā ceteras, & deinde partem Simeon, & postea partem Zabulon, & sic de ceteris vsque ad sortem Dan, quę vocatur septima. Alio modo potest referri ad educationem de inuolucro cedularū, s. quod tribus Benjamin primo misit manum in inuolucrum cedularum, eduxitque sortē hanc: & iste sensus est conuenientior propter duos, primo quia in hoc videtur seruari dignitas tribuum, scilicet, qd septē tribus erant accepturę sortes, & quolibet earum mittebat manum in inuolucrum ad educendum sortem vnā, sed tribū principaliorē faciebat Iosue primo manus mittere ne in hoc esset murmurationis. Pro quo cōsiderandū est, qd Iacob habuit filios duodecim, & filiam vnā, sed filia non computatur in semine eius: horum filiorum quidam erant de ancillis, alij de liberis: vel quidam de diabibus alij de famulabus earum: fuerunt quippe vxores Iacob quatuor, s. duę domingę Lia, & Rachel; & duę famulæ harum, s. Zelpha ancilla Lie, & Bala ancilla Rachel, vt patet Gen. 30. c. ex dominabus geniti sunt filij octo, ex ancillis quatuor: nam filij Lia fuerunt sex, s. Ruben, Simeon, Leui, Iudas, Zabulon, Issachar, Gen. 29. & 30. filij Rachelis duo fuerunt, s. Ioseph, & Benjamin, de Ioseph Gen. 30. de Benjamin Gen. 35. cap. filij famularum fuerunt quatuor, s. filij Zelphę duo Gad, & Aser: filij Balę duo Dan, & Nephthali: Gen. 30. cap. inter hos erat differentia maioris & minoris dignitatis: nam filij dñarum erant digniores filijs famularū; ideo in positione sortium primo miserunt manus filij dñarum q̄ ancillarum: quod fuit hic obseruatum: nam hic fuerunt sortes septem & quatuor earū datę sunt filijs dñarum, s. Benjamin, Simeon, Zabulon, Issachar, & tres datę sunt filijs famularum, s. Aser, Nephthali, Dan. Omnes autē filij dñarum primo acceperunt sortes hic, vt patet ex processu literę hic, & seq. cap. Gad autē erat de ancillis, s. filius Zelphę Gen. 30. quia tñ accepit sortē viuēte Moyse ad orientem Iordanis non pertinet ad hanc computationem. rursus autem inter filios dñarum obseruatur ordo dignitatis: nam inter eos Iudas erat excellentior pp principatū regnatiuū, qui ei promissus fuerat: Gen. 49. & ob hoc in vexillorū assignatione ipse erat prior Num. 2. & 10. etiā in dedicatione tabernaculi ipse prior obtulit: Num. 7. nunc tñ non accepit hic Iudas possessionem, quia iā acceperat eā. etiam Ruben, & filij Ioseph, qui pertinebant ad gradum excellentiorem: inter oēs autem manētes de stirpe dñarū fuit excellentior Benjamin: nā licet prior esset Simeon natiuitate, vt patet Gen. 29. & 30. tñ fuerat valde increpit⁹ a Iacob Gen. 49. iō nō habebat magnę reputationis: vñ Benjamin rangē dignior misit primo manū i cedularū inuolucrū, & fuit fors sua prima: deinde in ceteris erat Simeon dignior, ideo

Sortis Benjamin descriptio.

De ordine filiorū Iacob inter se & quō educēbāt sortes de inuolucro.

Ordo dignitatis inter filios Iacob.

ideo fuit secunda fors Simeon : postea Zabulon , & deinde Issachar : post istos venerunt filii famularum, scilicet Aser, Nephthalim, & Dan, & ista est conueniens ratio prioritatis in sorte Benjamin, & in alijs est eadē ratio ordinis. Secundo stat cōuenienter ista expositio pp̄ verbum, quod determinatur per istud adiectiuū, scilicet ascendit prima fors filiorum Benjamin, ascēdere autē pertinet ad educationem sortium: ideo dicens dum est q̄ tribus Benjamin primo sortem eduxerit, deinde ceterā tribus: & ob hoc d̄r q̄ ascendit prima, Aliqui volūt dicere, q̄ fors ista vocatur prima & p̄nt de alijs, quia computantur hic sortes a parte meridiana versus aquilonē: sed in his prima erat fors Benjamin, quia erat coniuncta forti ludā, vt patet cōparando ea, quæ h̄nt hic, & ea quæ h̄nt supra 15. Sic quoq; patet in sorte Dan, quia ipsa erat extrema in terra tota Chanaan, & ponitur hic extrema: nam ipsa est in regione Roob, vt patet Iudic. 18. & tamen ista regio est maxime aquilonaris in tota terra Chanaan, vt patet Nu. 13. cap. Sed non stat, quia hoc modo fors Simeō deberet prima poni, quia ipsa est intra sortem Iudæ cum sit quedam pars eius: ergo est magis meridiana quam fors Benjamin. Redeundum est igitur ad superiorem expositionem, s. q̄ fuit prima fors Benjamin, quia primo educta fuit de inuolucro cedularum.

Per familias suas. Id est ista fors, quæ sequitur cecidit tribui Benjamin: non quidem confusē sed per familias suas, i. postea diuisa fuerunt partes in tribu illa s̄m numerum familiarum eius. sunt autem familiæ Benjamin septem, vt patet Nu. 26. cap. & sic fuit diuisa terra eius in familias, s̄m partes septem, & obseruabat idem modus diuisionis in familijs inter se sicut inter tribus, s. q̄ pluribus maior pars daretur, & paucioribus minor proportionaliter. Etiam q̄ partes istæ sorte prouenerent: nihil enim sine sorte dabatur familijs, vt patet Num. 26. cap. *Vt possiderent terram inter filios Iudæ, & filios Ioseph.* Non erant coniunctæ sortes Manasse, & Ephraim forti Iudæ, sed erat terra quedam media, & in hac accepit sortem tribus Benjamin: fuit enim fors Benjamin totaliter coniuncta forti Iudæ, s. in latere suo aquilonari: nam latus aquilonare sortis Iudæ est idem cū latere meridiano sortis Benjamin, vt patet inspiciendo latus quod describitur hic, & latus descriptum supra 15. & coextenduntur ista duo latera ab Oriente vsque ad Occidentem. Nam vtraq; fors duplici mari concluditur, s. mari magno in Occidente, & mari salissimo atque Iordane in Oriente, vt patet hic, & supra 15. Item fors Benjamin est coniuncta forti Ephraim: ita q̄ latus meridiano sortis Ephraim, & latus aquilonare Benjamin sunt idem. Quod patet ex locis quæ assignant in principio vtriusque lateris conferendo ea, quæ habentur hic ad ea, quæ habentur supra 16. cap. An vero totaliter ista duo latera continentur ab Oriente vsque ad Occidentem, sicut latera Iudæ & Benjamin verisimile est, sed non tantum patet: ferē tamen omnia loca posita in latere filiorum Ephraim ponuntur in latere Benjamin, vt patet immediatē. *Fuitque terminus eorum.* Ista fors Benjamin habebat latera quatuor in forma quadranguli: licet non penitus sit quadrangulus, quia nō potest in his seruari rectitudo linearum, nec regularitas figurarum: dicimus tñ id quod apparet propinquum esse veritati. Horum autem laterum sola duo describuntur: alia autē duo patēt ex descriptis. Latus enim orientale est totaliter ipse Iordanis, & latus occidentale est mare magnum (vt aliqui volunt) vt satis apparet ex terminatione aliorum laterum: si enim latus septentrionale & meridiano terminantur penitus in Iordane & mari magno, necesse est vt totū latus orientale sit Iordanis: & totum latus occidentale sit mare

Latera fortis Benjamin.

magnum, quia occidentale & orientale clauduntur inter meridianum, & aquilonare: sed magis v̄r, q̄ ista fors circa occidentem stringitur, & terminatur in Ca riathiarim, vt patet infra in litera. Describuntur ergo solum duo latera, aquilonare, & meridiano. Primum ponitur latus aquilonare, deinde meridianum: *ibi. A meridie autem.* Circa primum. *Fuitque terminus eorum contra Aquilonem.* Istud latus est aquilonare fortis Benjamin, & est meridianū fortis Ephraim, vt patet ex locis descriptis hic, & supra 16. cap. *Ad Iordanē pergēs.* Describitur istud latus ab oriente tendens versus occidentem. Est autē oriens Iordanis, & occidens mare magnum: incipit ergo à Iordane, & debet conuerti ista litera per hypallagē, s. ad Iordanē pergēs, i. pergēs a Iordane: nam dicendo ad Iordanē pergens ponitur ibi terminus, in quē in Iordane, & signatur q̄ sit processus ab Occidente ad Orientē, quia est Iordanis in Oriente: & tñ non describitur hic latus ab occidente in orientē, sed magis ē p̄rio: ideo intelligat a Iordane pergens. *Iuxta latus Iericho.* Terminus fortis Benjamin est aquilonaris respectu Iericho, quia ista ciuitas est intra sortē Benjamin, vt patet infra, & est locus iste circa principium lateris aquilonaris Benjamin, quia incipit latus istud in Iordane. Iericho autē parū distat a Iordane, ideo in ciuitatibus fortis huius ponitur prima, vt patet infra. *Septentrionalis plaga.* Id est q̄ ista linea lateris transit iuxta latus septentrionale vrbis Iericho. In hoc innuitur, q̄ ista vrbis pertinet ad sortē Benjamin. Nā quidquid est inter latera alicuius fortis, pertinet ad sortē illā: sed latus septentrionale Benjamin est septentrionale respectu Iericho, ergo est intra sortem illam, nisi sit penitus etiā extra latus meridianum. Si autē fuisset Iericho aquilonaris respectu huius lateris, q̄ describitur, transiret ista linea lateris Benjamin apud latus meridianum Iericho, & esset Iericho extra sortē Benjamin in sorte Ephraim. *Et inde contra Occidentem in montana ascendens.* Cōtinuatur latus istud aquilonare, & a Iericho pergendo p̄ occidentem est ascensus in montana: sic ēt est in sorte Iudæ & in oibus, q̄ incipiunt a Iordane: nam Iordanis per quādā magnā vallē vsq; ad mare salissimū labitur, & apud hanc est terra montuosa: Iordanis verò vallis cōtinet aliquas vrbes: ibi enim est Iericho: ideo a Iericho p̄ occidentē ascensus est. *Atque perueniens in solitudinem Bethauem.* Id est istud latus ascendit per desertū Bethauem: ista linea describitur tanq̄ latus meridianū fortis Ephraim supra 16. (a Iordane vsque Iericho, & inde ad montana Bethel: & ista sunt, in quibus cōputat solitudo Bethauē. De ista Bethauē aliqui dubitant, an sit idem, q̄ Bethel. Et Rab. Sal. hoc tenet, de quo magis declaratum est supra 7. Sed dicendū q̄ sint duę vrbes. Quod patet supra 7. cum d̄r: cūque mitteret Iosue viros p̄ Hai, q̄ est iuxta Bethauem ad orientē plagā oppidi Bethel. Si tñ esset idē locus, nō ponerent ibi duo nomē, q̄ signat diuersas positiones. Itē patet magis hic, q̄ d̄r q̄ de Bethauē descendit terminus iuxta Luzā, & ipsa est Bethel. Si tñ esset eadem ciuitas non posset descēdere terminus de Bethauē in Bethel. De Bethauem, quare sic fuerit nuncupata, declaratū est supra 7. c. *Et pertransiens iuxta Luzam.* Ista est, q̄ vocatur Bethel, vt patet in litera: & cū duo nomē habeat aliqui vocat noīe vno, & aliqui noīe alio: vocabat. n. a principio Luzā a Chananeis, postea verò Israelitē eā Bethel appellauerūt: quia pater eorū Iacob hoc nomē imposuit, cum iret in Mesopotamiam Gen. 28. cap. & d̄r pertransire iuxta Luzam, quia non est ipsa in latere aquilonari, sed declinat aliquatē a latere aquilonari. *Ad Meridiem.* Id est ipsa est iuxta latus illud aquilonare, sed est ad meridianam partem. Ex ista litera dicere debemus q̄ Luzā sit extra sortem Benjamin in sorte Ephraim,

Situs Iericho.

Bethauē, quid, & situs.

Ephraim, quia dicitur q̄ latus istud transit ad meridiem illius, ergo latus istud est meridianum respectu illius vrbis, & tamen istud latus claudit ab aquilone sortem Benjamin, ergo quidquid est ad meridiē, siue ad quodcumque istud latus est meridianum, illud erit magis aquilonare quam tota fors Benjamin, & cōsequenter non est in sorte Benjamin: sic dicebatur supra de Iericho q̄ latus istud erat ad septentrionalem partem illius: & ob hoc dicebamus, q̄ erat intra sortem Benjamin, vt patet infra, sed hic dicitur ē contrario, q̄ transit istud latus iuxta Luzam ad meridiem, ergo est extra sortem Benjamin. Dicendum quod nisi aliquid prohiberet nos diceremus Bethel esse extra sortem Benjamin, vt patet ex hac litera: p̄rio tñ infra patet in numeratione vrbium huius fortis. nam ponitur in eis Bethel. Dicendum ergo q̄ varie accipit scriptura istos terminos septentrionem & meridiem, i. referendo ad diuersa: & sic sequitur perturbatio. quando ergo dicitur q̄ transit latus septentrionale iuxta Luzam ad meridiem: non est assumenda ista determinatio respectu vrbis Luzę, (vt sit illud latus ad partem meridianam vrbis, quoniam ad septentrionalem est: sed accipitur respectu lateris, s. quod trāsit apud Bethel, vt Luzam ad meridiem, id est ad meridianam partē ipsius lateris, ita quod vrbis sit meridiana respectu lateris, & nō ē contrario. Nam etiā in ipso latere consideratur aquilonare, & meridianū, scilicet, quod respectu eius aliquid est meridianum, & aliquid est septentrionale: omnes enim vrbes fortis Ephraim sunt aquilonares respectu huius lateris: & omnes vrbes Benjamin sunt meridianę respectu illius, quia latus istud est pars maxime septentrionalis in tota sorte Benjamin: *Ipsa est Bethel.* Id est eadem vrbs est, quæ vocatur Bethel, & Luzā. Ponuntur autem ferē ista duo nomina semper vrbis huius, quia primo vocabatur Luzā ab incolis terræ, postea verò Bethel appellata est. Sed dicitur contra, quia supra 16. ponuntur ista duo tanquam duę vrbes, vt cum dicitur: Et egreditur de Bethel Luzam, sed non egredetur terminus de vna ad alteram, nisi aliquid medietet, & consequenter differrent ista duo loca. Respondendum est esse vnicum locum: modus autem ibi declaratus fuit. Istam vrbe Bethel volunt ferē omnes doctores esse Ierusalem. Sed falsum est, vt declaratum est Gen. 12. & 28. Nam in hoc cap. cum ponuntur vrbes assignantur Bethel, & Ierusalem tanquam duę vrbes, & si quis velit eas dicere esse eandē vrbe, sed repetitionem fieri, repugnabit literæ, quæ ponit esse ciuitates quatuordecim, & tamen si ponantur eadem vrbes Bethel, & Ierusalem erunt solum tredecim vrbes. Item Iudic. 1. ponitur captio vrbis Ierusalem, & postea captio Bethel, quæ fuerunt multum dissimiles, quod non stat in vnica vrbe. Item supra duodecimo, cum numeratur triginta vnus rex, qui fuerunt occisi a Iosue de terra Chanaan, ponitur rex Ierusalem vnus, & rex Bethel alius, & si quis eos dicat esse eundem regem, faciet solum triginta reges. Ideo Nicolaus qui olim tenuerat de Bethel, quæ dicitur Luzā, & q̄ ipsa sit Ierusalē, iam ab ipsa veritate conuictus dicit, q̄ nō est eadē: conatur tñ se excusare dicens non esse inconueniens q̄ sit Bethel multiplex, sicut de multis alijs ciuitatibus patet supra 15. Sed nō stat excusatio, quia istamet est Bethel, de qua ipse, & alij doctores dnt q̄ sit vrbs Ierusalem. Nam Gen. 12. ponitur Bethel, & illa dicitur esse Ierusalem, & tamē illa Bethel est ista, de qua hic dicitur: quod patet, quia ibi ponitur Bethel apud vrbe Hai, s. q̄ sit Hai ab Oriente, & Bethel ab Occidēte. Et ita est de ista q̄ est apud Hai: nam Bethauē, & Hai, & Bethel ponuntur simul, vt patet supra septimo, s. Cūque mitteret Iosue viros

Cōcordia varietatis literæ.

Bethel & Luzā cum sint idem locus quare ponuntur hic vt duo.

Error ferē oīum doctorum de Bethel.

Alph. Tost. super Iosue. Pars II.

contra Hai, quæ est iuxta Bethauē ad orientalem partē oppidi Bethel. sed hic ponitur Bethel apud Bethauē, ergo etiam Hai est apud eā, & p̄nt erit ista Bethel, de qua d̄r Gen. 12. & 28. & de illa tñ dixerūt doctores, q̄ sit Ierusalem, sed nō stat, vt patet. *Descenditque in Ataroth.* Aliquę Biblię habent hic: Descendit in Astaroth, sed vitium est: nam Astaroth ciuitas est in sorte duarum tribuum, & dimidię in terra regum duorum Amorrhęorum, fuitque in regno Og, ipse quoque metropolim regni sui habuit in Astaroth: vnde d̄r de eo, q̄ regnavit in Astaroth, vt patet supra 12. & 13. cap. Fuit autē ista ciuitas olim sedes gigarū in regione Basan, vt patet Gen. 14. nam ibi pugnaverunt p̄ eos reges venientes cum Chodorlaomor, & delenerūt eos, & vocatur Astaroth Carnaim, vt patet ibidē, ista autem vocatur Ataroth, vt patet in Biblijs correctis, & maxime ex Biblia Hebraica, ad quam circa istorū nominum consonantiam, vel dissonantiam aduertendū est, quia vix apud Latinos nomina propria vrbium, aut virorum bene scripta vnquam reperies. Quod ex duobus accidit, primō ex idiomatis dissonantia: non enim sunt similes literę in platione aut vigore apud Latinos, & Hebręos. Secundo & potissimē ex imperitia librariorum accidit, qui hoc nesciunt: & quod deterius est aduertere negligunt: est autē eadem ciuitas ista, & illa, de qua h̄r supra 16. quę vocat Ataroth vbi d̄r Archiataroth, & sunt duę dictiones, s. archi, q̄d in Hebręo dicitur arqui, & Ataroth: sed in litera nostra tanquam vna dictio scribuntur, & sic est idem latus aquilonare Benjamin, & meridianū latus Ephraim, & dicitur descendit in Ataroth, quia terra Bethel, & Bethauem est solitudo, & montuosa, ad quam erat ascensus de Iordane, & Iericho, & rursus descenditur inde versus occidentem ad vrbe Ataroth: ista vrbs non pertinet ad sortem Benjamin: nam non computat infra in ciuitatib⁹ eius, sed ponit in sorte Ephraim & iste est modus describendi latera sortium, scilicet, quod aliquando ponantur termini extrinseci, & aliquando intrinseci. Iste est extrinsecus respectu vrbis fortis Benjamin. *A Dar in montem qui est ad meridiem.* Hic continuatur latus versus occidentem, & ponitur ciuitas, quæ vocatur Dar. Aliqui vocant eam Adar. Sed errant, quia hic ponitur tanquam prepositio, & designans terminū, a quo, scilicet quod ab vrbe Dar continuatur terminus versus occidentem ad montē, qui est apud Bethoron. Aliqui autem coniungunt prepositionem & casualem, & dicunt Adar tanquam vnum nomen. Sed non stat, quia tunc non fieret sententia aliqua: cum autem ponatur Dar in ablatiuo est manifesta sententia, quia continuatur latus: in hoc tñ non ponitur omnimoda continuatio lateris cā breuitatis, quia cū dictum fuerit q̄ de Bethel peruenitur in Ataroth, non dicitur quo itur inde, sed intelligēdū est, q̄ de vrbe Ataroth peruenit in vrbe Dar, & inde peruenitur in montē Bethoron. *In montem, qui est ad meridiem Bethoron.* Non transit latus aquilonare p̄ vrbe Bethorō, quia illa pertinet ad terrā Ephraim, vt patet supra 16. sed p̄ montē, quēdā, qui est apud Bethorō, est autē ad meridiē Bethoron. Et in hoc patet q̄ nō p̄nt Bethorō ad sortē Benjamin, quia latus istud, q̄d hic describitur est maxime septentrionale in sorte Benjamin, claudēs totā sortē a parte septentrionali: quidquid ergo est ad q̄d istud latus est meridianū erit extra istā sortē, & sic est de vrbe Bethorō. Posset forte aliquis protegere q̄ sit Bethoron in parte Benjamin, quia sic dicebat supra q̄ transibat latus septentrionale apud Luzā ad partē meridianā, & tamē Luzā, siue Bethel, q̄d idem est, ponitur in sorte Benjamin, vt infra patet. Rñdendū est, q̄ non est cōcedendū, quia de Bethel cōcedebat hoc ex necessitate, quia ponit Bethel intra latus

Nota vrbium & virorum Hebręorum vix reperiuntur bñ scripta apud Latinos, & quare.

Q 2 fortis

fortis Benjamin, vt patet infra: Bethoron autem non computatur inter ciuitates Benjamin: ideo tenenda est proprietates literę, cū nihil ab ea nos cogit recedere. Et dicemus, q̄ sit Bethoron extra sortem Benjamin, quia est ad meridiem septentrionalem Benjamin. Itē patet hoc esse necessariū, quia ponitur Bethoron in forte Ephraim, vt patet supra 16. & infra 21. cap. *Bethoron inferioris*. Vocatur Bethoron inferior, quia ponitur duplex Bethoron, inferior, & superior, vt patet supra 16. cap. & vtraque est in forte filiorum Ioseph, cum ponantur in lateribus eorum: vocantur autē superior, & inferior, quia vna Bethoron est magis meridiana, & alia magis aquilonaris: quę est meridiana vocatur inferior, & sic est ista quę est circa latus meridianum fortis Ephraim: alia vocatur superior, quę est aquilonaris magis, & ponitur in latere aquilonari, vt patet supra 16. *Et inclinatur circuiens contra mare*. Inclinatio dicitur esse curuatio lineę describentis latus alicuius fortis, siue cum egreditur aliqua fors, & videtur abscondere portionem aliquam de alia, sicut circulus abscondit portiones aliarum figurarum, vel cum aliqua fors in se ipsam curuatur, & stringitur atque breuior fit. Iste modus secundus accipitur hic, quia fors Benjamin terminatur hic, non perueniens ad mare, sicut fors filiorum Iudę. Et quia prius erat amplior, curuatur hic, vt terminetur per modum circuli. Et dicitur q̄ inclinatur, id est stringitur in se, & est circuiens cōtra mare, id est cōtra occidentalem partem: est enim mare magnum occidentale terre totius Chanaan, vt patet Nu. 34. nō tamē est intelligendū, q̄ terminetur fors filiorū Benjamin apud mare magnum: sed cum peruenierit ad maximam propinquitatem suam ad mare, quod est ad partem occidentalem, circuit, i. terminatur linea circulari, & hoc modo contingit q̄ vrbs Cariathiarim ponatur in latere meridiano, & aquilonari fortis Benjamin, & in vtroque tanquā finis: quod impossibile esset, si terminaretur modo figurę quadratę aut quadrangulę: ideo missis fortibus nō potest dari perfecta figuratio reducta ad aliquem modum figurarum geometricarū, quia illę aut sunt rectilineę aut circulares, hic aut neutrum est. *Ad meridiem montis, qui respicit Bethoron contra Africum*. Id est iste circuitus est apud montem quemdam, qui respicit Bethoron: Et intelligitur semper de Bethoron inferiori: nam Bethoron superior satis distans est a latere fortis Benjamin, cum sit in latere aquilonari fortis filiorū Ioseph, vt patet supra 16. cap. circuitus autē iste est ad meridiem montis: non q̄ mōs iste sit meridianus respectu lateris, quod hic describitur, quia est extra sortem Benjamin. Sed q̄ latus istud fortis Benjamin est ad meridiem montis, i. q̄ sit mons magis septentrionalis, q̄ latus septentrionale terre Benjamin, & iste est mons de quo supra dicebatur. Et cum ad eū perueniat directē latus septentrionale fortis Benjamin, & tangat illum curuatur circuiens, & ibi est latus Benjamin ad meridiem montis illius. *Qui respicit Bethoron contra Africum*. Id est iste mons respicit Bethoron, quia est apud illam. tam mons q̄ Bethoron ad sortem Ephraim pertinet. Et dī hic Africus, i. meridianus ventus, i. veniēs de Africa: est enim Africa pars meridiana mundi, & vocatur iste ventus alio noīe Lybs, quia venit de Lybia, quę est in quadā parte Africa. Aliquando tamen ventus Africus aliter accipitur, quia nomina istorum ventorū mutātur secundum diuersas terras, & auctores loquentes de his: & dicitur respicere mons iste Bethoron contra meridiem: non quidem q̄ Bethoron sit ad meridiem montis, quia tūc poneretur in forte Benjamin, quod falsum est: sed mons est ad Africum, id est ad meridiem respectu Bethoron, quia magis accedit mōs ad

Superius in cap. 15. q. 3. ait Bethoron esse in forte Iudę.

Cap. 15. q. 1. paulo post meridiem.

Lybs quis ventus sit.

fortem Benjamin, quę est meridiana quā Bethoron. *Suntque exitus eius in Cariathbaal*. Id est extremitas, vel finis occidentalis fortis Benjamin est in Cariathbaal. ita dicitur de alijs fortibus, cum terminant q̄ exitus eius sunt in talem, vel talem locum. Et non signat exitus omnem terminationem, sed solum cū terminatur aliqua tribus egrediendo, i. quōd aliqua pars acuatur in angulum per modum linguę, & ille paruus arcus, vel spatium anguli terminantis vocatur angulus exitus. *Quę vocatur Cariathiarim*. Ista est vna de vrbibus quatuor Gabanonarū, quę vocantur Gabon Caphira, Beroth, Cariathiarim, vt patet supra 9. tres autem harum pertinuerūt ad sortem Benjamin, vna verō, i. Cariathiarim pertinuit ad tribū Iudę. De hoc patet hic, & supra 15. de alijs tribus patet infra, quia enumerantur inter vrbes Benjamin: & interpretatur Cariathiarim vrbs syluarum, vt patet supra 15. cap. quia Cariath signat vrbem, & Iarim signat syluam: Est autē ciuitas hęc in latere fortis Iudę in aquilonari, ideo potest esse in latere meridiano fortis Benjamin, cum totum latus Benjamin sit idem cum latere Iudę: sed non ē cōtrario, quia latus aquilonare fortis Iudę peruenit ad mare magnum, & non latus Benjamin. Etiā in hac vrbe incipit latus meridianū fortis Benjamin. Hoc autem est, quia terminatio, & coniunctio horū laterum est circularis. Vocatur autem ista ciuitas Cariathiarim a syluis, in quibus est: vocatur Cariathbaal ab idolo Baal, quod ibi erat, quia forte ibi specialiter colebatur Baal. *Vrbem filiorum Iudę*. Id est Cariathiarim est vrbs in latere fortis filiorum Iudę, & pertinet ad eos, vt patet supra 15. ista ciuitas & tota terra propinqua pertinet ad Heuæos. Quod patet, quia dicitur supra vndecimo, quia Iosue cepit pugnando omnes vrbes præter Heuæū, qui habitabat in Gabon; & tamen Cariathiarim, & Caphira, & Beroth captę sunt sine pugna, sicut vrbs Gabon: ergo in eis habitabāt Heuæi, & sic in terra propinqua ciuitatibus illis habitarent. *Hęc est plaga contra mare, & occidentem*. Id est ista pars apud vrbē Cariathiarim est contra mare, & occidentem, id est est pars occidentalis. Idem est esse contra mare, & contra occidentem, quia mare est terminus occidentalis totius terre Chanaan: Numeri 34. vnde quamquam litera nostra non obseruet hoc. in Hebręo tamen fere semper ponitur contra mare, cum debet poni contra occidentem, vt si aliquis vellet assignare quatuor latera alicuius rei, dicit: ad Orientem, ad Aquilonem, ad Austrum, & ad mare. Litera nostra non obseruat hoc, quia esset difficultas intelligendi: Iudæis namque manentibus in terra Chanaan mare erat latus occidentale: ideo vulgariter dicebatur contra mare, id est contra occidentem, nobis autem non est talis consuetudo, quia non habemus mare in tali dispositione, ideo si diceretur aliquid esse contra mare, nesciremus versus quam partem mundi signaretur. ideo litera nostra fere semper posuit contra occidentem, vbi Hebraica litera ponit contra mare.

Quid Cariathiarim.

Observatio Hebræorum in sacris literis.

A me-

A meridie autem ex parte Cariathiarim egreditur terminus cōtra mare, & peruenit vsque ad fontem aquarum Nephthoa. Descenditque in partem mōtis, qui respicit vallem filiorū Ennon: & est contra septentrionalē plagā in extrema parte vallis Raphaim. Descenditque in Gehennon id est vallis Ennon iuxta latus Iebusæi ad Austrum: & peruenit ad fontem Rogel, trāsiens ad Aquilonem: & egrediens ad Ensemes id est fontem solis, pertransit vsque ad tumulos, qui sunt è regione ascensus Adommim: descenditq; ad Abemboem, id est, lapidem Boem filij Ruben, et pertransit ex latere aquilonis ad campestria: descenditque in planitiem, et prætergreditur cōtra Aquilonem Bethagla: suntque exitus eius contra linguā maris saliffimi ab Aquilone in fine Iordanis ad australem plagam: qui est terminus illius ab Oriente. Hęc est possessio filiorum Benjamin per terminos suos in circuitu, et familias suas. Fueruntque ciuitates eius Iericho, et Bethagla, et vallis Casis, Betharaba, et Samaraim, et Bethel, et Auim, et Aphara, et Ophera, villa Emona, et Ophni, et Gabec: ciuitates duodecim, et villę earū. Gabon et Rama, et Beroth, et Mesphe, et Caphara, et Amosa, et Recem, Iarephel, et Tharela, et Sela, Eleph, et Iebus, quę est Ierusalem, Gabath, et Cariath: ciuitates quatuordecim et villę earum. Hęc est possessio filiorum Benjamin iuxta familias suas.

A meridie autem. Hic describitur aliud latus fortis Benjamin, i. latus meridianum, & in isto coniungitur totaliter forti Iudę: sed est breuius latus Benjamin, quā fortis Iudę. *Ex parte Cariathiarim*.

Descriptio lateris meridiani fortis Benjamin. Et quomodo se habeat Iebusæus habitator ad latus Benjamin.
Quęst. IX.

INCIPIT describi latus meridianum, & hoc a parte occidentali versus orientem. Quod patet, quia terminatur latus istud in Iordanem: est tamen Iordanis apud orientem, i. in ipso termino orientali terre Chanaan: Num. 34. cap. ideo ista loca, quę ponuntur hic reperiuntur in latere aquilonari fortis Iudę: sed sunt è cōtrario descripta: & hoc quia ibi computatur latus incipiendo ab oriēte versus occidentem, hic autem è contrario, vt patet comparando ea, quę dicuntur supra 15. ad ea quę habentur hic. Est autem Cariathiarim principij lateris meridiani Benjamin, & lateris aquilonaris. Causa est, quia latera ista, vel saltem aliquod eorū est curuum: cum autē sunt duo curua, & vnum est septentrionale, & aliud meridianum coniungi possunt, vt patet diuidendo circulum in duas medietates, vel duas portiones inq. Alph. Toft. super Iosue. Pars II.

quales, iste se contingit in puncto; si tñ sit aliqua figura rectilinea, vt quadratum, vel quadrangulus, non poterit latus, quod est ad aquilonem coniungi lateri, quod est ad austrum, sed interciderit linea lateralis media. *Egreditur terminus contra mare*. Non debet ista terminatio cōtra mare referri ad istud verbum egreditur, quia tunc esset sensus, quod de Cariathiarim proderetur fors Benjamin cōtra mare magnum, sed falsum est, quia istud mare est occidentale in tota terra Chanaan, & tñ versus occidentē non pertingit fors Benjamin vltra Cariathiarim, vt patet supra cū dī, q̄ exitus fortis Benjamin sunt in Cariathbaal, q̄ est vrbs filiorū Iudę, & sequitur ibi. hęc est plaga contra mare, & occidentem: sed debet referri ista limitatio ad quoddam verbum subintellectum, scilicet, egreditur terminus cōtra mare, i. terminus, qui est cōtra mare, i. occidentalis, egreditur, i. vt perueniat ad fontē aquarū Nephthoa, vt patet immediate: & illa litera satis declarat istā, cū dicat: Et peruenit vsque ad fontē aquarum Nephthoa. Manifestum tñ est, q̄ eandē partē est egressus, ad quā peruenit, quia peruenire dicit terminum, & ad peruenire præcedit venire: hoc autē est egredi, sed peruenit ad fontē aquarū Nephthoa, vt patet hic, ergo eandē partē sit egressio de Cariathiarim: sed eundo de Cariathiarim versus fontē Nephthoa itur ab occidente versus orientem; cū veniendo de oriente in occidentē per latus filiorum Iudę prius veniatur in fontē Nephthoa q̄ in Cariathiarim, vt patet supra 15. ergo hic nō est egressus de Cariathiarim cōtra mare, sed cōtra fontem Nephthoa: sed debet verbum subintelligi, vt dictum est. *Et peruenit vsque ad fontem aquarum Nephthoa*. Id est terminus vel latus meridianū fortis Benjamin peruenit de Cariathiarim in fontē Nephthoa. Aliqui libri habent fontē Nephthor, sed corrupta est litera: Est autē iste locus, q̄ ponitur in latere aquilonari fortis Iudę supra 15. quia identificatur latus meridianū Benjamin & latus aquilonare Iudę: ideo ab hoc loco vsque ad principij orientalis lateris fere eadē sunt nomina locorum in hoc latere, & in illo. *Descenditque in partem montis qui respicit vallem filiorum Ennon*. Id est de fonte Nephthoa versus montem, qui respicit vallē filiorū Ennon est descensus. Relictus est vnus locus, qui ponitur in latere filiorum Iudę, & est in isto latere Benjamin: sed non ponitur hic, i. inter fontem Nephthoa, & Cariathiarim, & sunt vici mōtis Ephraim, vt patet supra 15. ista vallis filiorū Ennon, de qua hic, est apud Ierusalem, vt patet supra 15. & in ea habebāt altaria, & colebāt idola, atque obseruabant superstitioes viri Ierusalē: ideo dicitur 4. Reg. 23. q̄ rex Iosias contaminauit Tophet, quod erat in valle filiorū Ennon. Per istam vallem transit terminus, i. latus Benjamin & Iudę, vt patet supra 15. Iste mons, de quo hic, respicit vallem filiorum Ennon, quia est tangens illam, & tamen est vallis magis meridiana quā mōs, vt patet immediate. *Et est contra septentrionalē plagam*. Hoc non debet referri ad vallem, sed ad montem, scilicet, quod est mons septentrionalis: respectu vallis: nam per mediū vallis transit latus terminans, ideo vallis pertinet ad Iudam & Benjamin: mons autem est apud vallem, & tamen est ad septentrionalē plagam vallis, ideo non pertinet aliquo modo ad sortem Iudę: sed ad Benjamin, quę est septentrionalis respectu Iudę.

In extrema parte vallis Raphaim. Id est iste mons est in extremitate vallis cuiusdam; quę dicitur vallis Raphaim: est autem ista vallis in forte Benjamin: ad tribum verō Iudę nihil pertinet, quia latus istud non transit per vallem Raphaim, sed apud montem, qui est circa vallē Raphaim, i. tangit extremitatem eius. Vocatur ista vallis Raphaim, quia ibi quondam habitauit.

Vallis Raphaim figurus, & nomen datur.

Q 3

taue.

auerunt Raphaim, vel ibi fecerunt aliqua memora-
 bilia gesta, ex quibus mansit ibi nomen eorum. Si aut
 arguatur, qd non potuerunt ibi habitare Raphaim, qd
 isti erant quedam gens specialis de stirpe gigantum,
 & habitabat in terra regum duorum Amorrhœorum, s.
 in terra Basan, quæ erat regis Og, de quorum reliquijs
 erat rex Og, vt patet supra 12. & 13. Respondendū
 est, sicut fuit declaratum supra precedenti cap. de Ra-
 phaim, qui erāt in fortibus filiorum Ioseph. *Descen-
 ditque Gehennon, quæ est vallis Ennon iuxta latus Iebusei.*
 Continuat latus contra Orientem, s. qd de valle En-
 non itur apud ciuitatem Iebuseorum nomine Ieru-
 salem, & dicitur de ista vallis descendere, quia itur de extre-
 mitate montis ad plana per vallem: ideo necesse est
 descensum esse: nā dicebat supra qd de fonte Nephtoa
 perueniebatur in partem montis p̄ vallem Raphaim,
 & ista pars montis vocatur vertex montis supra 15. &
 de vertice ad vallem est descensus. Si autem arguat
 qd supra 15. dicitur ascendit per vallem filij Annon
 ex latere Iebusei, & inde se erigens ad verticem montis,
 qui est contra Gehennon &c. Respondendum est, qd
 accipitur hic, & ibi idem latus, tñ contrario modo, qd
 hic enarratur veniendo ab occidente in orientem, ibi
 autem veniendo ab Oriente in Occidentem: sed ab
 oriente in occidentem eundo est ascensus, ergo cum
 eatur ab occidente in orientem, necessario erit descen-
 sus, & sic accipitur hic, & dicitur qd Gehennon descen-
 dit iuxta latus Iebusei. Est Gehennon longa vallis,
 quæ incipit a vertice montis cuiusdam, qui est ad par-
 tem occidentalem Ierusalem, & transit apud urbem
 ipsam ad latus eius vadens contra Orientem, & ponit
 hic interpretatio eius, s. Gehennon, i. vallis Enno:
 & nos vocamus eā alio modo vallem filiorum An-
 non: sic enim supra dicitur. Et dicitur transire iuxta
 latus Iebusei, i. Iebuseorum habitantium in vrbe Ieru-
 salem. Non accipitur hic Iebuseus pro ipsa ciuitate,
 quia ipsa vocatur Iebus alio modo, vt infra patet, sed
 non vocatur Iebuseus: ponitur tamen habitator pro
 vrbe, & transit ad latus eius, s. ad latus meridianum
 vrbs: vnde est Ierusalem intra sortem Benjamin, vt
 patet infra, & fors Iudæ circa Ierusalem transire dicit,
 sed non includit eam: accedit tamen terminus filio-
 rum Iuda circa portam vrbs Ierusalem, & apud fon-
 tem Rogel, vt patet infra. *Ad Austrum.* Designatur
 qualiter se habeat Iebuseus habitator Ierusalem ad istud
 latus Benjamin: & dicitur qd transit latus istud ad au-
 strum, id est ad partem australem, s. qd linea ista lateris
 est magis australis cōtra Ierusalem, sed istud latus est
 maxime australe in sorte Benjamin: ergo necesse est
 Ierusalem esse intra sortem Benjamin. De hoc ma-
 gis dicitur infra, s. an pertineat ad sortem Benjamin,
 vel ad sortem Iudæ. *Et peruenit ad fontem Rogel.* Iste
 est quidam fons apud urbem Ierusalem, apud quem
 est quidam lapis magnus nomine Zoelth, apud quē
 Adonias quartus filius David fecit contumaciam magnā,
 & occidit victimas, cum parabat assumere regnatuā
 successionem, vt patet 3. Regum 1. cap. Dicitur autē
 Rogel in Hebræo, vt aliqui volunt fullō, s. candificans
 pannos lauando. Vnde dicunt quidā hunc esse fon-
 tem fullonis, apud quem steterunt nunciij regis Assi-
 rorum, de quo 4. Reg. 18. & apud quem exiit Isaias
 obuiam regi Acham Isa. 7. & vocatur in litera nostra
 via agri fullonis. Sed dicendū est Rogel non signare
 in Hebræo fullonem, s. pannorum lotorem, sed eum,
 qui pannos teret pede, vel malleo, vt in aqua fit, vbi
 malleo percussente supponitur pannus ad mollifican-
 dum, & candificandum: qui autem simpliciter pan-
 nos lauat, vocatur in Hebræo conem, & istud nomen
 ponitur in Hebræo 4. Reg. 18. & Isa. 7. vbi litera nostra
 dicitur via agri fullonis, hic autē vbi ponitur Rogel

F nunq̄ litera nostra posuit fullonem, sed accepit tanq̄
 nomē proprium, & sic est accipiendum, de quo supra
 15. dictum est. *Transiens ad Aquilonem, & egrediens ad
 Ensemes.* Non est sensus qd latus istud transeat ad aq-
 uilonarem partem fontis Rogel, quia est fons circa Ie-
 rusalem, & est latus istud ad meridianam partē fon-
 tis, q̄ non erat incoueniens dicere qd fons Rogel sit
 in sorte Iudæ. Et cum iste terminus, qui describitur
 diuidat Benjamin, & Iudam, erit latus istud aquilona-
 re respectu fontis, & iste modus est in assignationib⁹
 terminorum, quia aliqui ponuntur termini intrinseci,
 & aliqui termini extrinseci, & tñ primo mō dicendo
 qd fons Rogel sit iuxta Ierusalem, & in sorte Benjamin
 est sensus, qd transit latus istud ad aquilonem, i. curuat
 ibi versus Aquilonem, s. qd ante hoc extendebatur la-
 tus Benjamin versus sortem Iudæ, quasi abscindendo
 aliquid, & hoc erat declinare ad meridiem: nūc vero
 curuatur intra se, & declinat ad partem aquilonarem.
 Nam Benjamin est aquilonaris ad Iudam: ideo cum
 flectitur latus versus Iudā dicitur declinare in austrū:
 cum vero ad se redit, & curuatur dicitur transire ad aq-
 uilonem. *Et egrediens ad Ensemes, id est fontem solis.* Ense-
 mes est locus sic dictus, & interpretat̄ fons solis: hoc
 aut appositum litera nostra ad cognoscendum signifi-
 cationem nominis, sed in Hebræo non habetur, quia
 ibi non oportebat exponi, cum non sit nomen aliene
 lingue supra 15. dicitur transit ad aquas, quæ vocant̄ fons
 solis: in quo innuitur, qd iste locus, qui dicitur Ensemes sit
 fons aliquis, vel lacus, aut stagnū: & vocatur sic. Est
 aut hic exitus, quia non transit recte linea describens
 latus, sed curuatur. *Et pertransit vsque ad tumulos, qui sunt
 ex aduerso ascensionis Adommim.* Id est de fonte solis pro-
 cedēdo versus orientē peruenitur ad tumulos quorū-
 dam, s. ad tumores terre magnos. Aliqui dicūt istos
 esse tumulos Iordanis, apud quos filij Ruben, & Gad,
 & dimidia pars Manasse struxerunt altare, de quo
 infra 22. cap. Sed de hoc ibi dicitur: & non accipitur
 tumulus pro sepulchro, vt aliqui accipiunt: sed pro
 tumore terræ, imonte, vel colle: & sunt simul forte
 plures tumuli in aliqua terra plana, & apud illos trāsit
 latus istud: sunt autē isti tumuli p̄ ascensum Adommim,
 id est qd aliquis locus, vel mons vocatur Adommim,
 & sunt ex opposta fronte ad locū illum tumuli isti.
 Adommim in Hebræo signat Idumæos, vel Rubeos,
 scilicet, qd isti tumuli sunt contra ascensum Idumæo-
 rum, i. p̄ aliquem locū, vel montem, per quē ascendit
 in terram Idumæorum: sed magis dicendū est, qd ac-
 cipitur tanq̄ nomen propriū: & istū sensum secutus
 est Hieronymus, alioquin dixisset p̄ ascensum Id-
 mæorum, sed non multum consonat. *Descenditque ad
 Abemboen.* Id est de tumulis illis magis p̄ orientem
 itur ad Abemboen supra 15. ponitur hic ascendere.
 Sed rñdēdum est, vt supra dicebatur, s. qd accipitur idē
 latus hic, & ibi: tñ p̄rio mō, s. hic ab occidēte in oriē-
 tem, & ibi ē p̄rio: ideo si hic est descensus erit ibi ascen-
 sus, vel ē p̄rio: Abemboen est nomen propriū in
 Hebræo, & est compositum signans lapidem Boen,
 & ad istum locum peruenitur, qui non multū distat
 a Iericho. *Id est lapidem Boen filij Ruben.* Ista interpre-
 tatio superaddita est, quia in Hebræo non ponuntur
 noīa interpretata: pertinet enim h̄mōi interpretatio
 ad noīa, q̄ vertunt̄ de lingua peregrina: sed in Hebræo
 ponuntur noīa p̄re Hebraica: hic autē ponunt̄ inter-
 dum noīa Hebræa cū Latinis, & qdā illorū interpre-
 tatur litera nostra. *Et pertransit ex latere Aquilonis ad ca-
 pestria.* i. post Abemboē extendit latus istud ad capēstria q̄
 sunt in valle illa, in qua est Iordanis: & sunt ista cam-
 pestria ex latere Aquilonis, quod pertinet ad terrā
 Benjamin, & sunt ad Aquilonem lateris huius: quid-
 quid enim est in terra Benjamin est aquilonare ad
 istud

Quid En-
semes.

Finis la-
teris meri-
diani for-
tis Benia-
min.

istud latus cum sit istud latus meridianū sortis ipsius,
 & nihil possit esse ibi tam meridianum. *Descenditque
 in planitiem.* De campestribus descenditur in plana:
 nam campestris terra est, quæ nec est penitus mon-
 tuosa, nec totaliter plana, sed media inter montes, &
 planitiem: cum autem descenditur de montibus est
 terra campestris, cum verò magis descenditur ad val-
 les, est ibi aliquid planum: & ista planities est circa ip-
 sum Iordanem.

Et prætergreditur contra Aquilonem Bethagla. Id est tran-
 sit apud urbem Bethagla ad aquilonarem partem: nō
 quidem quod sit latus istud ad aquilonarem partem
 Bethagla, quia tñc esset Bethagla in sorte Iudæ, ita vt
 esset magis meridiana quàm latus istud: sed falsum
 est, quia est in sorte Benjamin, vt patet infra, sed de-
 bet conuerti, scilicet ad Aquilonem Bethagla, id est
 quod vrbs Bethagla est ad aquilonarem partem huius
 limitis. Et hoc modo patet, quia omnes vrbes
 fortis Benjamin sunt aquilonares respectu huius la-
 teris, quod describitur, quia istud est latus meridianū
 Benjamin: est autem Bethagla circa ipsam latus: nā
 etiam ponitur tanquam terminus Iudæ, cum descri-
 bitur istud met latus, vt patet supra decimoquinto ca-
 pitulo. De Bethagla quid sit ibi dictum est.

Suntque exitus eius contra linguam maris salissimi. Iste
 est finis lateris meridiani in latere aquilonari: nam
 mare salissimū, vel Iordanis ponitur tanquam latus
 orientale terre huius. Dicitur autem mare salissi-
 mum mare sodomorum, quod etiam vocatur mare
 deserti, & solitudinis, & mare mortuum, & mare dia-
 boli, de quibus declaratum est supra duodecimo cap.
 Dicitur autem quod ad linguam maris huius tendit̄
 fors Benjamin, quia non accedit ad ipsum mare,
 sed versus quādam particulam exeuntem a mari por-
 rigitur. Vocatur autem lingua maris quoddam bra-
 chium eius versus Aquilonem per eam partem per
 quam intrat Iordanis in mare: reliquum autem ipsius
 maris, scilicet contra meridiem pertinet ad frontem
 fortis Iudæ.

Ab Aquilone in fine Iordanis. Ista videtur esse impli-
 cita, quia ponuntur hic tres termini simul, scilicet
 aquilonaris, australis, & orientalis: & videtur esse am-
 biguum ad quid singula referantur: & dicendum
 quod primus terminus refertur ad linguam maris,
 scilicet quod lingua maris salissimi ab Aquilone est
 in fine Iordanis: in quo innuitur quod istud mare ha-
 bet alias linguas: nam versus quamcunque partem
 dirigitur, & arcuatur, vel fit aliquis introitus acutus
 vocatur lingua, & sic erunt aliqua fortassis ad Orien-
 tem, vel Meridiem, vel Occidentem: hic autem so-
 lum dicitur de lingua, quæ est ad Aquilonem maris
 illius, & ista est in fine Iordanis: descendit enim Ior-
 danis in mare salissimum, siue mare mortuum vt pa-
 tet supra tertio, & intrat in illud per partem aquilo-
 narem, vbi acuitur mare, & vocatur lingua: Dicitur
 autem ibi finis Iordanis, quia postquam Iordanis in-
 trat in mare illud perdit nomen suum. In confinio
 ergo aquarum maris, vbi incipit Iordanis perdere no-
 men, dicitur finis Iordanis, & ad hanc partem perue-
 nit latus terre Benjamin, nec potest referri hoc ad sor-
 tem Benjamin: quia non habet illa ab Aquilone lin-
 guam maris salissimi, sed magis ab austro: fors autē
 Iudæ habet linguam istam a parte aquilonari, vt pa-
 tet supra decimoquinto cap.

Ad australem plagam. Hoc refertur ad sortem Ben-
 jamin, scilicet extremas fortis peruenit ad linguā
 maris, quæ est in fine Iordanis, & ab aquilonari parte
 ipsius maris, & tamen est a parte australi Benjamin,
 quia nihil est magis australe in tota sorte Benjamin,
 quàm lingua maris salissimi, non tamen est penitus
 Alph. Tost. super Iosue. Pars II.

A in latere australi, sed est in latere orientali in extremi-
 tate meridiana ipsius lateris.

Qui est terminus ab Oriente. Refertur ad Iordanem,
 scilicet, quod ipse est terminus ab Oriente, id est ter-
 minat totam sortem Benjamin a parte orientali: ni-
 hil enim aliud tangit fors Benjamin in Oriente, nisi
 Iordanem: nam linguam maris non tangit in parte
 orientali, sed est in extremitate lateris orientalis fortis
 huius, & pertinet ad frontem orientalem fortis Iudæ,
 vt patet supra decimoquinto, quod totum mare sal-
 sissimū vsque ad extrema Iordanis est terminus oriē-
 talis fortis Iudæ. *Hæc est possessio filiorum Benjamin per
 circuitum.* Iste est epilogus predictorum, s. solum hoc
 quod descriptum est pertinet ad possessionem filio-
 rum Benjamin, & dicitur per circuitum, non qd pos-
 sessio Benjamin sit posita in circulo, vel in circuitu
 alicuius rei, sed quia non describuntur hic ciuitates,
 vel regiones illius, sed solū termini, & isti sunt in cir-
 cuitu ipsius fortis. dicitur describi fors Benjamin in
 circuitu, i. circuitus fortis Benjamin, s. termini soli:
 mediū aut fortis ipsius, s. terra habitanda, & colenda
 non fuit descripta. *Et familias singulas.* Id est in terra
 ista, cuius positi fuerunt termini, erat tota tribus Ben-
 jamin cū omnibus familijs: vnde singule familiarū
 receperūt intra terminos istos possessiones suas mis-
 sa sorte, sicut fiebat in ipsis tribubus, vt patet Nu. 26.
 cap. *Fueruntque ciuitates.* Hic ponit̄ ciuitatum nomi-
 natim descriptio, & fuerūt ciuitates quatuordecim:
 incipitur autem numerus earum ab oriente. *Iericho.*
 Ista est prima, quia fors ista ab oriente incipiebat in
 Iordane, sed apud Iordanem est ciuitas Iericho: nam
 cum transferunt Israelitæ Iordanem venerunt primō
 in urbem Iericho quàm ad aliquā aliam, vt patet su-
 pra quinto & sexto: si tamen aliquam ciuitatem per-
 persissent in itinere ad illam primo diuertissent. Et
 patet quia antequam transirent Iordanem, cum mit-
 terent exploratores ad sciendum de statu Chananeo-
 rum, miserunt eos ad urbem Iericho, vt patet supra
 2. cap. *Et Bethagla.* Ista ciuitas est etiam in sorte Benia-
 min: & est magis meridiana quàm Iericho, quia fors
 Benjamin cōiungitur sorti Iudæ ex parte meridiana,
 quia est Iudas maxime meridianus, vt patet supra de-
 cimoquinto. tamen Bethagla ponitur in terminis la-
 teris Iudæ, & Benjamin, vt patet eod. cap. & non po-
 nitur Iericho. ergo magis est australis Bethagla. De
 ista vrbe dictum est supra 15. quō in ea Iacob funera
 celebrata sint. *Et vallis Cassis.* Non est nomen appel-
 latium istud, sed est nomen ciuitatis cū ponantur ci-
 uitates duodecim in sorte Benjamin: & si non com-
 putetur ista solum erunt ciuitates vndecim, est tamē
 nomen proprium loci compositum, sicut in vlti La-
 tinorum, quia interdum vnum nomen loci est com-
 positum ex duobus appellatiuis, & interdum ex duo-
 bus proprijs, & interdum ex proprio, & appellatiuo:
 hic autē est nomen proprium compositum ex appel-
 latiuo, & proprio: talia aut nomina raro litera nostra
 conuertit in formam Latinam: sed relinquit in voce
 Hebræa: sicut patet in plerisque nominibus ciuitatū
 supra, & seq. cap. hic autem conuertit nomen primū
 in formam Latinā, & cū dicitur vallis Cassis, nō accipitur
 Cassis pro Casside, q̄ est genus armorum capitis, nec
 p̄ reti: cū dicimus Cassis genitiuo Cassis. iuxta illud:
Casse meo venor: nunc armor Casside clara.

C Iordane, sed apud Iordanem est ciuitas Iericho: nam cum transferunt Israelitæ Iordanem venerunt primō in urbem Iericho quàm ad aliquā aliam, vt patet supra quinto & sexto: si tamen aliquam ciuitatem persisterent in itinere ad illam primo diuertissent. Et patet quia antequam transirent Iordanem, cum mitterent exploratores ad sciendum de statu Chanæorum, miserunt eos ad urbem Iericho, vt patet supra 2. cap. Et Bethagla. Ista ciuitas est etiam in sorte Benjamin: & est magis meridiana quàm Iericho, quia fors Benjamin cōiungitur sorti Iudæ ex parte meridiana, quia est Iudas maxime meridianus, vt patet supra decimoquinto. tamen Bethagla ponitur in terminis lateris Iudæ, & Benjamin, vt patet eod. cap. & non ponitur Iericho. ergo magis est australis Bethagla. De ista vrbe dictum est supra 15. quō in ea Iacob funera celebrata sint. Et vallis Cassis. Non est nomen appellatum istud, sed est nomen ciuitatis cū ponantur ciuitates duodecim in sorte Benjamin: & si non computetur ista solum erunt ciuitates vndecim, est tamē nomen proprium loci compositum, sicut in vlti Latinorum, quia interdum vnum nomen loci est compositum ex duobus appellatiuis, & interdum ex duobus proprijs, & interdum ex proprio, & appellatiuo: hic autē est nomen proprium compositum ex appellatiuo, & proprio: talia aut nomina raro litera nostra conuertit in formam Latinam: sed relinquit in voce Hebræa: sicut patet in plerisque nominibus ciuitatū supra, & seq. cap. hic autem conuertit nomen primū in formam Latinā, & cū dicitur vallis Cassis, nō accipitur Cassis pro Casside, q̄ est genus armorum capitis, nec p̄ reti: cū dicimus Cassis genitiuo Cassis. iuxta illud: Casse meo venor: nunc armor Casside clara.

D Licet ponitur p̄ noīe Hebræo, quod dicitur quizzim, & quia nō est talis modus scribēdi apud Latinos scrip-
 tit Hiero. Cassis, sed nihil signat hic cū ster pro noīe
 Hebræo. *Betharaba.* Ista est alia ciuitas, & est in late-
 re meridiano fortis Benjamin: nā in latere fortis Iu-
 dæ describitur, vt patet supra 15. & istę due fortis cō-
 municat in vno latere, qd est meridianū sorti Benia-
 min.

Descri-
ptio ciui-
tatum nū-
cupatum
in sorte
Benjamin.
Iericho.

Bethagla.

Bethara-
ba,

Samaraim & Bethel. min. & est aquilonare forti Iudæ. *Et Samaraim.* Ista ciuitas non est multum famosa in forte Benjamin: raro enim nominatur. *Et Bethel.* Ista est, quæ alio nomine vocat̃ Luza, vt patet supra, & est in latere aquilonari fortis Benjamin, vt patet supra in litera: vnde etiam in latere meridiano fortis Ephraim ponitur, vt patet supra decimo sexto, in ista ciuitate fuit positus vnus de duobus vitulis, quos fecit rex Ieroboam, vt patet 3. Reg. 13. cap. vnus autem de regibus, quos occidit Iosue fuit de vrbe hac, vt patet supra duodecimo, & non fuit capta tempore Iosue ab Israelitis, sed post mortem eius aliquanto tempore, de cuius modo patet Iudic. 1. cap. apud istam urbem moratus est Abraham a principio, quando venit in terram Chanaan, cõstruxitque altare ab oriẽte illius, vt patet Gen. 12. & apud eam dormiuit Iacob vadens in Mesopotamiam, cum vidit angelos ascẽdentes, & descendentes per scalam, & tunc imposuit nomen vrbi, de quo Gen. 28. c. *Auim, & Aphara, & Ophra.* Tres vrbes sunt in tribu Benjamin non multum famosæ. Est autem difficultas circa ista nomina locorũ generaliter, quia mutatur sepiissime, & vrbs, quæ semel vocatur sic, alibi vocatur aliàs: sic patet de vrbibus, quæ sunt in hac tribu: quia infra 21. in ciuitatibus, quæ dantur Leuitis ponuntur quatuor vrbes de tribu hac, & duæ earum non ponuntur hic, scilicet Amathobli, & Almon: ideo necesse est, vt dicatur quod non fuerunt hic enarratę omnes vrbes Benjamin, quod non videtur satis rationale, cum conetur hic scriptura enarrare vrbes Benjamin, & ponat summam earum, scilicet quod sunt quatuordecim, si tamen plures essent, frustra esset enarratio hæc: si autem dicamus non fuisse plures vrbes in forte Benjamin, necesse erit aliquas ciuitates esse Binomias saltem, & tunc est difficultas.

Villa Hemona. Non sunt ista duo nomina, sed est vna ciuitas, cuius nomen erat villa Hemona, sicut nos dicimus villam viridem aut villam delectabilem. *Et Ophni.* Sic est nomen sacerdotis vnus, qui erat filius Eli summi sacerdotis, vt patet 1. Reg. 4. cap. *Gabee.* Ista differt a ciuitate Gabaa, vel Gabaath: & sic ponuntur hic tanquam diuersę vrbes, cū ista ponatur inter duodecim, & alia inter quatuordecim, & vtraque est necessaria ad complendum numerũ: ista ciuitas postea data fuit sacerdotibus in diuisione ciuitatũ, quæ prouenerunt Leuitis de qualibet forte.

Ciuitates duodecim, & villa earum. Idest istę ciuitates duodecim cum villis suis pertinuerunt ad fortem Benjamin: & vocantur villę rura parua, vel loca, quæcunque non munita: nam loca munita, etiam si parua sint vrbes appellantur, nec obseruatur differentia, quæ est apud nos, scilicet, quod aliqua loca munita sint, quæ vocentur villę, & alię vrbes, & alia castra. Ponuntur autem istę duodecim ciuitates per se, cum tamen alia plures ciuitates pertineant ad fortem Benjamin, scilicet quatuordecim, quæ sequuntur ex causa assignata supra decimo quinto, scilicet, quia erant aliquando in vna forte plures regiones, & ciuitates, quæ in vna regione sunt per se computantur: quæ vero in alia computantur sub alia summula, & quia erat fors Iudę valde magna, vt patet ex numero ciuitatum ei datarũ, erant vrbes in multis regionibus, vnde multæ summulæ vrbium ibi factę sunt, vt patet eod. cap. *Gabaon.* Hic ponitur alia summula vrbium in forte Benjamin pertinentium ad aliam regionem, & prima est Gabaõ: ista est principalis inter quatuor vrbes, quæ in dolo pepigerunt fœdus cum Israelitis, & habitatores earum non fuerunt deleti, de quo supra 9. cap. & erat Gabaon pertinens ad populum Heueorum, de quo supra vndecimo, scilicet omnes vrbes pugnãdo cepit præter Heueum, qui habitabat in Ga-

Gabaon.

F baon: ista vrbs differt a Gibece, de qua supra dictum est, & a Gabaath. Nam alioquin non complebitur numerus ciuitatum hic positarum. *Et Rama.* Ista est alia ciuitas pertinens ad fortem Benjamin. Ista vrbs differt ab illa, quæ vocatur Ramoth Galaad, quia illa est in terra Galaad ante transitum Iordanis ad orientem, & est in forte Gad, vt patet Deut. 4. & infra 20. c. ista autem est in forte Benjamin.

Alij volunt Rama esse urbem, de qua erat oriundus Samuel propheta. Sed falsum est, quia illa vocatur Ramatha, vt patet 1. Regum 1. & 7. cap. Item Rama est in forte Benjamin, & Ramatha erat in forte Ephraim, vt patet 1. Regum 1. Sed Rama est vrbs illa de qua dicitur Ierem. 31. vox in Rama audita est ploratus, & ululatus. Idem patet Matth. 2. & hoc conuenit illi, quia dicitur ibi de Rachel plorãte filios suos, ipsa tamẽ erat mater Benjamin ad cuius fortem pertinebat Rama. Sic enim aliqui volunt: sed non consentit litera nostra, quæ nõ ponit ibi Rama prout est nomen proprium vrbs, sed vt est appellatiuum, & signat altitudinem. Nam licet Matth. 2. dicatur: Vox in Rama audita est. tamen Iere. 31. cap. non dicitur in Rama, sed vox in excelso audita est. *Et Beroth.* Beroth. Ista est vna de quatuor ciuitatibus Gabaonitarũ confederatis Israelitis in dolo, cuius non perierunt habitatores, vt patet supra nono, vbi ponuntur nomina vrbium, scilicet Gabaon, Caphira, Beroth, Cariathiarim. *Et Mesphe.* Ista est alia ciuitas. Nam hic non computantur nisi ciuitates. Alia ciuitas ponitur similis supra vndecimo, scilicet, quod persecuti sunt Israelitę Chanaanos fugientes vsque ad capum Masphe: sed illa differt ab ista: est enim magis occidentalis atque septentrionalis, scilicet versus Sidonem, vt patet ibidem cum ponatur simul, scilicet vsque ad Sidonem magnã, & aquas Masserephot campumque Masphe. Ista quoque vrbs potest esse, quæ vocatur Masphat, in qua erat locus sacrificiorum, de quo primo Regum septimo, quamquã aliquis apparet differentia: magis autem videtur esse Masphat in terra Galaad, quæ est terra duorum regum Amorrhæorum, vbi habitauerunt duę tribus & dimidia, & in loco ipso morabatur Iepte Galaadites, qui fuit vnus de iudicibus Israel, & pugnavit contra Ammonitas, vt patet Iudicum vndecimo cap. *Caphara.* Ista est vna de quatuor ciuitatibus Gabaonitarum confederatis Israel, vt patet supra nono, quamquam ibi vocatur Caphira, sed in hoc nihil differt: & sic patet quod de illis quatuor ciuitatibus pertinuerunt tres ad fortem Benjamin, scilicet Gabaon, Beroth, Caphira, & vna pertinebat ad Iudam, scilicet Cariathiarim, vt patet supra decimo quinto, & supra in litera. *Et Amosa, & Recem, Iarebel, Carala, Sela, Teleph.* Ista sex vrbes tribus Benjamin non sunt multum famosæ in forte illa. *Et Iebus, quæ est Ierusalem.* Ista etiam vrbs multa nomina habet, quia vocatur Iebus, & Ierusalem. Isti vrbis ponuntur multa nomina a doctoribus sacris, quæ comprehenduntur his versibus.

H supra vndecimo, scilicet, quod persecuti sunt Israelitę Chanaanos fugientes vsque ad capum Masphe: sed illa differt ab ista: est enim magis occidentalis atque septentrionalis, scilicet versus Sidonem, vt patet ibidem cum ponatur simul, scilicet vsque ad Sidonem magnã, & aquas Masserephot campumque Masphe. Ista quoque vrbs potest esse, quæ vocatur Masphat, in qua erat locus sacrificiorum, de quo primo Regum septimo, quamquã aliquis apparet differentia: magis autem videtur esse Masphat in terra Galaad, quæ est terra duorum regum Amorrhæorum, vbi habitauerunt duę tribus & dimidia, & in loco ipso morabatur Iepte Galaadites, qui fuit vnus de iudicibus Israel, & pugnavit contra Ammonitas, vt patet Iudicum vndecimo cap. *Caphara.* Ista est vna de quatuor ciuitatibus Gabaonitarum confederatis Israel, vt patet supra nono, quamquam ibi vocatur Caphira, sed in hoc nihil differt: & sic patet quod de illis quatuor ciuitatibus pertinuerunt tres ad fortem Benjamin, scilicet Gabaon, Beroth, Caphira, & vna pertinebat ad Iudam, scilicet Cariathiarim, vt patet supra decimo quinto, & supra in litera. *Et Amosa, & Recem, Iarebel, Carala, Sela, Teleph.* Ista sex vrbes tribus Benjamin non sunt multum famosæ in forte illa. *Et Iebus, quæ est Ierusalem.* Ista etiam vrbs multa nomina habet, quia vocatur Iebus, & Ierusalem. Isti vrbis ponuntur multa nomina a doctoribus sacris, quæ comprehenduntur his versibus.

Solima, Luza, Bethel, Ieropolyma Iebus. Nomina vrbis Ierusalem. *Helia vrbs sacra Ierusalem dicitur, atque Salem.* De his nouem nominibus solum est dubium quantum ad duo illorum, scilicet quantum ad Luzam, & Bethel, de quo late declaratum est Genesis vigesimooctauo. & vt sepe inductum est multum differunt Bethel, & Luza a Ierusalem: ista autem duo nomina sunt ei magis conuenientia potissime ex modo loquendi veteris testamenti, scilicet Ierusalem, & Iebus.

K De his nouem nominibus solum est dubium quantum ad duo illorum, scilicet quantum ad Luzam, & Bethel, de quo late declaratum est Genesis vigesimooctauo. & vt sepe inductum est multum differunt Bethel, & Luza a Ierusalem: ista autem duo nomina sunt ei magis conuenientia potissime ex modo loquendi veteris testamenti, scilicet Ierusalem, & Iebus.

Nomina vrbis Ierusalem.

Lu

An Ierusalem sit in forte Benjamin, vel Iudæ. In quo opinio Nicolai resellitur. Et quomodo vrbes in vna tribu poterant ad aliam pertinere. Quest. X.

C Irc istam urbem est quæstio ad quam tribum pertineat, scilicet an ad tribum Iudæ, vel ad tribum Benjamin. Aliquis dicit, quod ad tribum Iudę, quia in ea habitabant filij Iudæ. nã reges de tribu Iudæ ibi manebant, vt patet ex processu tertij & quarti libri regum: si tamen fuisset vrbs Benjamin, mansissent in ea filij Benjamin.

Item non solum reges Iudæ habitauerunt in ea, sed etiam quicumque de filiis Iudæ a principio, ergo non pertinebat ad Benjamin: patet supra 15. Iebuseu autẽ habitatorem Ierusalem non potuerunt delere filij Israel: habitauitque Iebuseus cum filiis Iudæ vsque in præsentem diem in Ierusalem.

Item quelibet tribus habebat curam pugnandi contra hostes, qui erant in forte sua, nec pertinebat ad vnã tribum pugna contra hostes, qui erant in forte alterius tribus, nisi adduceretur in adiutorium, vt coligitur Iudi. 1. cum dixit Iudas Simeon fratri suo, ascẽde mecum in fortem meam, & pugna contra Chananeum, vt & ego pergam tecum in forte tua, sed ad filios Iudę pertinebat pugna contra Iebuseos habitatores Ierusalem, vt patet supra 15. Iebuseum autem &c. ergo ad eorum fortem pertinebat Ierusalem.

Et si quis dicat, quod filij Iudæ receperunt consiliũ contra Iebuseos habitatores Ierusalem non ex iure suo, sed ex concessione filiorum Benjamin: dicitur non stare, quia filij Iudæ dixerunt Ierusalem esse de forte sua, vt patet Iudi. 1. f. Ait Iudas Simeon fratri suo: ascẽde mecum in fortem meam, & pugna contra Chananeum, & postea sequitur quomodo filij Iudæ, cum filiis Simeon ierunt in Ierusalem, & combussierunt totam urbem, ergo pertinebat ad fortem eorũ.

In contrarium videtur, quod pertineat ad tribum Benjamin, quia impossibile est eandem urbem pertinere ad duas fortes tribuum, sed pertinebat Ierusalem ad Benjamin, ergo non pertinebat ad fortem Iudæ: patet hic ex litera, vbi computatur inter vrbes Benjamin.

Item patet, quia in tota forte Iudæ non ponitur Ierusalem: si tamen esset in forte illa poneretur in summa ciuitatum eius.

Item cum describitur latus fortis Iudæ supra 15. ponitur ipsum transire ad partem meridianam Ierusalẽ, & illud est latus aquilonare fortis eiusdem, ergo Ierusalem necessario est extra fortem Iudæ.

Nicolaus autem, vt tollat inconuenientiam, dicit quod Ierusalem quantum ad quãdam partem pertinuit ad fortem Iudę, & quantum ad quãdam partem ad fortem Benjamin, & sic poterunt habitare in ea filij Iudę, & Benjamin, & vtriusque; competebar ius pugnandi contra urbem ipsam.

Sed dicitur non stare, quia nulla vrbs poterat pertinere ad duas tribus: sed de Ierusalem dicitur, quod pertineat ad Benjamin hic, ergo non ad Iudam.

Dici poterat, quod quamquam regulariter vna vrbs non pertineat ad duas tribus, poterat tamen diuidi & pertinere ad eas non in solidum, sic patet de vrbe Nopheth præcedenti cap. f. quod dimidia tribus Manasse accepit vrbes multas, quarum ponitur vna tertia pars vrbis Nopheth, ergo facilius poterat Ierusalem diuidi in duas partes.

Sed dicendum est non stare, quia si vrbs Ierusalem partim pertinisset ad Iudã, & partim ad Benjamin, sicut ponitur in forte Benjamin, ita poneretur in forte Iudæ, sed non ponitur in forte Iudę, & ponitur in

A forte Benjamin ergo &c. Item & fortius si vrbs Ierusalem partim ad tribum Iudę, & partim ad tribum Benjamin pertineret, necesse erat vt linea diuidens fortem Benjamin, & Iudæ transiret per ipsam urbem Ierusalem, sed falsum est, quia transit apud urbem Ierusalem ad latus meridianum Ierusalem, ergo nullo modo pertinebit Ierusalem ad fortem Iudæ, sed penitus erit in forte Benjamin, quæ est aquilonaris respectu fortis Iudę.

Dicendum autem, quod pertinebat Ierusalem penitus ad filios Benjamin, filij autem Iudæ non habitauerunt in ea tanquam competeret eis de iure, sed ex alia causa. scilicet quia erat Ierusalẽ in extremitate fortis Benjamin, apud fortem Iudæ, & concesserunt filij Benjamin filijs Iudæ a principio, quod pugnarent contra urbem illã, & morarentur semper in ea, quia forte filij Iudæ concesserunt eodem modo filijs Benjamin aliquam de vrbibus fortis Iudæ ad habitandum in ea, & hoc nõ fuit factum multo tempore post acceptam fortem, sed a principio: nam ipsi incepterunt pugnare contra habitatores Ierusalem a principio, & cum deleuissent aliquos de illis, non præualuerunt contra omnes: nam manserunt aliqui in castro in monte Sion, qui expugnari non potuerunt, vt patet supra 15. si autem non fuisset data ciuitas ista ab initio filijs Iudæ: nõ potuissent ipsi curare de expugnando habitatores vrbis, scilicet Iebuseos.

Item poterat alio modo pertinere vrbs Ierusalem ad filios Iudæ. scilicet si totaliter desperantibus filijs Benjamin de capiendo Ierusalem filij Iudæ pugnaret & caperent eam, cedebat illis, ita quod possent in illa semper habitare. & ex similibus causis vrbes, quæ in vna tribu erant poterant pertinere ad aliam tribum quantum ad aliqua iura, sic fuit de Sicelech, quæ erat ciuitas in forte Simeon, vt patet seq. c. & tamẽ postea pertinuit semper ad reges Iudæ, quia erat ista ciuitas in potestate Philistinorum. Et cum rex Dauid confugisset ad Achis vnum de regibus Philistinorum, dedit ei urbem Sicelech, & ex tunc venit per successionem in omnes reges Iudæ, quia Dauid cepit eam de manu hostium, vt patet 1. Reg. 27. cap.

Sed tunc arguetur quia Iudi. 1. c. dicitur, quod filij Benjamin non potuerunt delere Iebuseum, qui habitabat in Ierusalem, sed habitabat simul cum filiis Benjamin, & sic non videtur quod habitauerint in Ierusalem filij Iudæ, sed filij Benjamin.

Respondet potest, quod ciuitas ista secundum ius fortis pertinebat ad solos filios Benjamin: ad filios autẽ Iudæ pertinuit ex concessione Benjamin, quia adiuerunt eos ad pugnandum, vel ex alijs causis, ideo cum hoc a principio diuisionis fortium conuentum fuerit inter filios Iudę, & Benjamin, conuenerunt vtriusque ad pugnandum contra Ierusalem, & non potuerunt delere arcem, sed solam urbem planam vastauerunt gladio, & igne.

Causa autem errandi aliquibus est, quia scriptura loquitur diuisim de pugna filiorum Iudæ contra Ierusalem, & de pugna Benjamin, tamẽ fuit vnica. Causa huius est, quia Ierusalem aliquo modo pertinebat ad filios Iudæ, & aliquo modo ad filios Benjamin, iõ quando agitur de aliquo eorum, scriptura recollit de vrbe Ierusalem, & sic cum ageretur supra 15. de forte filiorum Iudæ, dictum est in fine, quod non potuerunt filij Iudæ, delere Iebuseum habitatorem Ierusalem, & tamen quia nõ pertinebat ad fortem, illius tribus, sed solum ex concessione, non fuit posita inter vrbes Iudæ. Et cū Iudi. 1. agat de qualibet tribu quasi hostes fortis suæ expugnare non potuerit, vel quos tributarios fecerit, sicut Ierusalem ad Iudã, & Benjamin pertinebat quamquam diuersimode, ita cum de vrbibus ageretur

ageretur dictum est de Ierusalem. Nunc responderi potest ad argumentum in contrarium.

Ad primum cum dicebatur, q reges Iudæ habitabant in Ierusalem, quod tamen non facerent, nisi p-tineret ad tribum Iuda, ergo &c. Respondendum, q quamquam ibi habitarent, non sequitur, q pertinere ad ius sortis Iudæ: sed habebat hoc filij Iudæ ex concessione filiorum Benjamin.

Aliter posset responderi de regibus, q ipsi poterat habitare vbicunq; vellēt: nam cum totus Israel erat vnum regnum, sicut tempore Saul, Dauid, & Salomonis, quamquam rex esset de vna tribu, posset habitare in quacunq; parte regni vellet, & sic in omnibus tribubus: tempore autem posteriorum regum facta diuisione etiam reges Iuda poterant morari in Ierusalem, quia manserant duæ tribus cum regibus Iuda, scilicet Iuda, & Benjamin, ideo possent reges manere in vrbe Ierusalem, quia ad eorum dominium pertinebat.

Ad secundum argumentum cum dicebatur, q solum reges habitabant de tribu Iuda in vrbe Ierusalē, sed etiam quicumque populares. Respondendum, q non sequitur ex hoc ad eos pertinere vrbe istam iure sortis: sed pertinebat ex concessione ius habitandi in ea, & manebant simul filij Benjamin, & filij Iudæ in vrbe Ierusalem.

Ad tertium argumētum. s. q nulla tribus habebat curam pugnandi contra hostes, qui erant in alia tribu &c. Concedendum est, sed filij Iudæ non habebant curam pugnandi contra Iebusam habitatorē Ierusalem iure suo: sed ex conuentione & concessione. s. q concesserunt filij Benjamin filiis Iudæ, vt habitare possent in vrbe Ierusalem: dum tamen adiuarēt eos ad habitatores expellendum inde, & cum pugnauissent non potuerunt expellere eos ex arce, ideo dicitur, quod non potuerunt delere Iebusam.

Ad confirmationem cum dicebatur, q non poterat responderi pertinere vrbe Ierusalem ad filios Iudæ ex concessione, quia ipsi dixerunt filiis Simeon, vt ascenderent cum eis in sortem suam, & postea ascenderunt in Ierusalem. Dicendum, q nō patet ex hoc Ierusalem pertinere ad sortem Iudæ: nam cum hoc dixissent, iuerunt ad multa loca, quæ prinebāt ad sortem Iudæ, vt in Hebron, & Dabir, & alias vrbes, de quibus ibi, & inter eas iuerunt quoque in vrbe Ierusalem. Verbum tamen eorum nō determinabatur ad vrbe illam, ita vt signare vellet illam esse de tribu Iuda. Patet igitur ex dictis, q Ierusalem ad solam tribum Benjamin pertinuerit, & tamē habitauerunt ibi filij Iudæ simul cum filiis Benjamin. *Gabaath*. Ista ciuitas erat in qua morabatur Saul, vt patet 1. Reg. 13. cap. & ista ciuitas est, in qua vxor viri Leuitæ importuna vexata libidine mortua est, vt patet Iud. 19. *Cariath*. Ista est alia ciuitas Benjamin, & istud nomen Cariath signat vrbe, velut si nos aliquam ciuitatem vocaremus solum ciuitatem, ita q hoc esset nomen suum.

Hebræi quidem aliter legunt istam literam, adiungentes ista duo nomina Ierusalem ad determinandū eam. *Gabaa* enim in Hebræo signat magnum, vel maius: *Cariath* signat vrbe, & dicunt Ierusalem esse maiorem vrbe. s. maiorem cæteris, & isto modo non ponunt *Gabaath*, & *Cariath* pro ciuitatibus: sed tanquam substantiuum, & adiectiuum, quæ aliquid enunciant de Ierusalem.

Sed non stat, quia tunc non essent tot vrbes, quot enarrantur. s. 14. ideo necesse est, vt ponantur tanquā nomina ciuitatum. *Hæc est possessio filiorum Benjamin*. Est epilogus. s. istæ vrbes supra enarratæ sunt possessio filiorum Benjamin, quia possederunt istas cum territorijs suis, & non dicitur hic, in circuitu, sicut su-

pra, q a s. ponebatur solum termini filiorū Benjamin, & non ponebatur aliquid de sorte ipsorum: termini autem sunt in circuitu sortis: hic vero ponitur ipsum, quod erat intra ambitum terminorum. *Texta familias suas*. Id est hoc est, quod possedit tota tribus Benjamin & omnes familiae suæ, quia extra hoc nihil habuerūt. Vel dicitur iuxta familias suas. i. secundum diuisionē familiarum. s. quod secundum quod erant diuisæ familie Benjamin, ita erat diuisa tota possessio supra assignata.

C A P. XIX.

ET egressa est fors secunda filiorū Simeon per cognationes suas; fuitque hæreditas eorum in medio possessionis filiorū Iuda; Bersabee, et Sabee, & Molada, & Haferfual Halaa, & Asē, & Eltholad, Bethul, & Arma, & Sicelech & Bethmarcabot, et Aferfusa, et Bethlebaoth, et Faroen: ciuitates tredecim, et villæ earum. Ain et Remmon, et Athar, et Afsan: ciuitates quatuor, et villæ earum. Omnes viculi per circuitum vrbium istarum vsque ad Balaad Beer Ramath contra australem plagam.

Hæc est hæreditas filiorum Simeon iuxta cognationes suas, in possessione et funiculo filiorum Iuda, quia maior erat. Et idcirco filij Simeon possederunt in medio hæreditatis eorum.

ET egressa. Supra actū est de assignatione vnus de septem sortibus. Hic consequenter agitur de sex sequentibus. Et diuiditur in duas, quia primo agitur de harum sortium assignatione, secundo de possessione data ipsi Iosue ibi. *Cumque compleisset*. Prima diuiditur in sex partes secundum q hic assignantur sex tribuum possessiones, secūda ibi. *Cecidit fors tertia*. Tertia ibi. *Issachar egressa est*. Quarta ibi. *Cecidit fors quinta*. Quinta ibi. *Filiorum Nephthali*. Sexta ibi. *Tribui filiorum Dan*.

Assignatio sortis Simeonis. Et quod fors Benjamin fuit omnibus dignior. Quæst. I.

CIRCA primum. *Et egressa est fors secunda filiorum Simeon*. Vocatur secunda fors filiorum Simeon referendo ad sortem Benjamin, de qua præcedenti cap. ibi enim dictum fuerat q manserant septem tribus; quæ nondum acceperat possessiones, & his datæ fuerunt septem sortes, quæ computantur hic, & quia supra vna fuerat designata, hic cæteræ designantur. Fuit autem prima fors Benjamin, est verò secunda fors Simeon. Et dicitur, quod egressa est fors, scilicet egressa est de inuolucro cedularum cōtinentium: nam positæ fuerūt in inuolucro tot sortes, quot erant tribus accepturæ possessiones, & qualibet manu mittens educebat cedulam vnā designantem possessionem, quam habitura esset illa tribus, cum autem tribus Simeon misit manū, egressa est fors secunda. i. exiuit de inuolucro illo cedula secunda designans sortem, quæ hic describitur. Et fuit secunda,

secunda, quia Benjamin primo eduxit cedulam sortis, quia illa tribus reputata est dignior, vt supra fuit declaratum. Deinde tribus Simeon erat dignior cæteris tribubus, quæ hic habentur. De Afer, Nephthali, & Dan causa patet, quia erat Simeon de filiis dominarum. s. filius Lia: isti autem tres erant filij famularum. s. Nephthali, & Dan filij Balæ ancillæ Rachelis, & Afer fuit filius Zelphe ancillæ Lie: Gen. 30. cap. De alijs duobus filiis Lia. s. Issachar, & Zabulon, q eis dignior esset Simeon patet, quia erat prior origine: non poterat autem hic attendi alia inæqualitas: nam ab eodem genitore, & genitrice procreati fuerant: ali quando tamen non seruabatur iste ordo dignitatis, sicut fuit in oblatione in dedicatione sanctuarij, vt patet Nume. 7. nam 12. principes obtulerunt diebus 12. & fuit primus princeps tribus Iuda, post quam obtulit princeps tribus Issachar, postea princeps filiorum Zabulon, & tamen isti non erant digniores cæteris filiis iiberarum. s. Ruben, & Ephraim, & Benjamin, atque Manasse. Item princeps tribus Gad obtulit ante Benjamin Ephraim, & Manasse: tamen erat Gad filius ancillæ. s. filius Zelphe: Benjamin autē Ephraim, & Manasse erant de filiis Rachelis. Fuit autem hoc factum, vt seruarent ordinem vexillorum suorum. Nam erant distincti Israelitæ in deserto in procedendo, & castrametando sub quatuor vexillis, ita q sub quolibet vexillo essent tribus tres, de quarum ordine in castrametando patet Nume. 2. de ordine autem in procedendo motis castris patet Num. 10. & quia qñ facta est dedicatio sanctuarij, erant Israelitæ in deserto. s. quia incepta fuit die prima anni secundi ab exitu de Aegypto, vt declaratum est Nume. 7. cap. ideo fuit ibi obseruatus ordo vexillorum, sed illi principes, sic erant ordinati per vexilla, ideo sic obtulerunt: hic autem obseruatus est ordo dignitatis.

Per cognationes suas. Id est ista fors, quæ ponitur pro tribu Simeon fuit per cognationes. i. fuit diuisa per familias: nam sicut pro tribubus ponebantur sortes ad videndum quid esset quilibet habitura, ita pro familijs habita possessione tribus fiebat diuisio: in tot partes, quot erant familiae, & ille portiones fiebant, pportionalis ipsi familijs, & tunc sorte dirimebatur quid cuiuslibet prouenturum foret, de quo præcedenti cap. magis declaratum est: sine sortibus enim nulli familiarum poterat possessio assignari, vt patet Nume. 26. cap. Erant autem in tribu Simeon familiae quinque, vt patet præallegato cap. & iste vocantur quinque cognationes, iuxta quas diuisa est tota possessio eius in quinque partes: deinde cognationes minores, quæ erant domus in ipsis familijs faciebāt alias diuisiones, quouique veniretur ad diuisiones, quæ fiebant per singulos viros, sed scriptura non curat de his tam particularibus.

Fuitque hæreditas eorum in medio possessionis filiorum Iuda. Id est possessio data filiis Simeon, quæ est hæreditas eorum, fuit in medio filiorum Iuda. i. in medio sortis Iudæ. s. q non fuit assignata aliqua pars terræ filijs Simeon extra terram sortis filiorum Iuda, sicut fuit assignatio facta cæteris tribubus, sed intra sortem Iudæ accepit particulam quandam, quia fors Iudæ magna erat præter proportionem, vt infra declaratur. Patet autem hoc, quia ciuitates plurimæ positæ hic ponuntur supra 15. in sorte Iudæ. *Bersabee*. Ista ciuitas ponit supra 15. in sorte Iudæ, & non est ista alia ciuitas ab illa, sicut aliquando ponitur eiusdem nominis ciuitas in multis tribubus, vt patet de Afer, & de alijs, q tūc, cum non possit eadem ciuitas esse in multis tribubus, necesse est, q ponantur multæ ciuitates vocari eodē nomine: hic autem accidit è contrario, quia eadē est in sorte Iudæ, & Simeon: non quidem simul, sed pri-

mo fuit in sorte Iudæ: deinde decisa est quædam pars sortis Iudæ, & data est tribui Simeon, & cum hac fuit ista ciuitas Bersabee, & sic de illis, quæ habentur infra. *Situs eiusdem*. Nam omnes vrbes hic positæ sunt in tribu Iudæ, quamquam non omnes fuerint ibi descriptæ, vel alijs nominibus appellentur: nam extra sortem Iudæ, nihil accepit tribus Simeon. Ista ciuitas Bersabee est, apud quam habitauit Abraham postquam venit de Geraris, & plantauit ibi hortum, siue nemus, vt patet Gen. 21. Causa autem huius nominis fuit ex puteo quodā: nam habitauit Abraham apud vrbe quandam, & fodit ibi puteum, postea verò serui regis Abimelech abstulerunt puteum de potestate Abrahæ, postea autem cum pepigissent fœdus Abimelech, & Abrahæ, dixit Abraham de puteo, & dedit agnas septem ipsi Abimelech, vt confirmaret puteum Abrahæ, & ex hoc vocatus est locus Bersabee. i. puteus septem, vel puteus iuramenti, & ipsa ciuitas quæ erat apud puteum postea sic vocata est, vt patet præalleg. c. Apud hunc puteum habitauit etiā Isaac, vt patet Gen. 26. & apud locum istum stetit Iacob, quando descendit in Aegyptum, & apparuit ei dominus, vt patet Gen. 46. *Et Sabee*. Aliqui coniungūt istā ciuitatē cū superiorū faciētes Sabee, idem nomen, sed duæ vrbes sunt. *Molada*. Ista vrbs supra 15. cap. ponitur, quia pertinet ad sortem Iudæ. & est eadem cum illa quæ ibi habetur. *Et Haferfual*. Ista ciuitas etiam habetur supra 15. Aliqui autem diuidunt eam in duas dicentes Afer, Suar: sed vna dictio est, vt patet ex litera hebraica. *Balaa*. Ista est etiam in sorte filiorum Iudæ, sicut cæteræ, quamquam forte non nominatur ibi hoc noie. Et si aliquis dicat esse vrbe, q vocatur Bala, & alio nomine vocatur Cariathiarim, vt patet supra 15. Nō multum cōstat, sed si quis hoc velit, non est multum insitendum. *Et Afer*. Ista ciuitas etiam ponitur supra 15. c. & vocatur ibi Elem. sed non differt. *Eltholad*. Ista ciuitas etiam habetur supra 15. in sorte Iudæ, & variè nominatur, quia aliquando vocatur Beltholad, & aliquando Theltholath: debet tamen vocari Eltholad, vt patet in litera hebraica. *Bethul*. Aliqui dicunt istam ciuitatem esse, quæ vocatur Exul. supra 15. Sed falsum est, vt patet in litera hebraica: constat tamen eam esse de tribu Iuda, quia nō accepit Simeon vrbes aliquas nisi de eis, quæ erāt in sorte Iudæ, vt patet hic. *Arma*. Ista est, quæ vocatur Harma supra 15. cap. & vocatur Herma supra 12. de hac autē fuit vnus de regibus occisis tempore Iosue, vt patet ibidem. *Et Siceleg*. Ista ciuitas etiam ponitur supra 15. in sorte Iudæ, & data fuit postea Simeoni, vt patet hic: tamen non pertinuit vnquam ad tribum Simeon, sed cessit regibus Iuda in sortē specialiter. Causa fuit, quia cum essent Israelitæ in sortibus suis, non potuerunt accipere omnia loca hæc de manu hostium, sed paulisper, & post magna tempora: vnde Siceleg tempore regis Saulis non erat capta, & manebat in potestate Achis regis Geth, qui erat de regibus Philistinis, & cum persequente Saule Dauid ipse fugisset ad regem Geth, dedit ei ciuitatem Siceleg, & habitabat ibi: vnde ex hoc tempore pertinuit lemper Siceleg ad reges veniētes de stirpe Dauid, vt patet primo Regum. 27. cap. Hanc vrbe diripuerunt Amalechite succedentes igne, & diripientes omnia, atque captiuantes paruulos, & feminas, qui erant in vrbe dū Dauid non erat ibi: Cum autem venisset reperiens hæc persecutus est Amalechitas, & accepit omnia, q abstulerāt de vrbe occisis illis, vt patet primo Regum. 30. cap. In hac autem vrbe manebat Dauid, cum venit vir de castris Israel nūcians mortem Saulis, & Ionathe. 2. Regum. 1. cap. *Et Bethmarcaboth*. Ista ciuitas non habetur supra 15. in sorte Iudæ: tamen intelligendum est ad illā pertinere. *Haferfusa*. Ista ciuitas dicitur a supe-

Cariath.
Gabaath.

Situs eiusdem.

Sabee,
Molada
Aferfual
Bala, Eltholad,
Aferm.

Improbatio opi. de Bethul.

Siceleg.

Bethmarcaboth.

Haferfua. a superiori Haferfua, quia aliquando ponuntur in eadem forte plures ciuitates eiusdem nominis, sicut in forte Iudæ ponitur triplex Afor. Et forte aliquis dicit, qd hic fit replicatio, sicut fit frequenter in sacra scriptura. Sed non stat, quia tunc non essent hic tor vrbes, quot describuntur. f. 13. Ideo dicendū, qd sint duæ ciuitates eodem nomine dictæ. *Bethlebaoth*. Aliqui putant esse istam urbem eam, quæ vocatur sup. 15. *Lebaoth*. Sed nō est, vt patet ex litera hebraica. *Sarohem*. Istam ciuitatem aliqui dicunt esse eam, quæ habetur sup. 12. vbi dicitur, qd rex Semeron fuit vnus de occisis, sed non est idem. *Ciuitates predecim & vna earum*. Idest iste 13. ciuitates pertinebant ad sortem Simeon, & non solum istæ, sed etiam aliæ quatuor, quæ infra habentur, sed ponuntur sub diuersis summulis, quia erant in diuersis partibus, vel regionibus, sicut ipse vrbes fortis Iudæ, cuius erat fors Simeon pars quædam. Villæ istarum dicuntur esse rura quædā, quæ erant apud ciuitates istas, & omnes termini earum. *Ain, & Remmon*. Istæ duæ vrbes non erant multum famosæ in forte Simeon: erat tamen quidam locus in forte Beniamin, qui vocatur petra Remmon, vt patet Iud. 20. sed non est ciuitas aut oppidum, sed est quidam lapis magnus in solitudine vocatus Remmon, & sic est lapis magnus apud Ierusalem iuxta fontem Rogel, qui vocatur Zoeth, vt patet 3. Regum. 1. cap. *Et Athar*. Ista ciuitas est, quæ habetur sup. 15. & vocatur Ether. *Et Afan*. Ista ciuitas non habetur supra 15. Sciendū tamen de omnibus vrbes, quæ hic sunt, qd pertinebant ad sortem Iudæ, quamquam non videantur scriptæ supra 15. Quod patet, quia tribus Simeon accepit sortem in medio fortis Iudæ, quia illa magna erat, vt patet hic. Quod tamen non sint ibi septem ciuitates, quæ habentur hic prouenit ex duobus. f. quia forte non fuerunt descriptæ omnes vrbes cuiuslibet fortis. Vel quia licet scriptæ fuerint, tamen nomina quarundam vrbiū mutantur, ideo videntur esse aliæ quæquam eadē sint. Et patet hoc, quia multæ vrbes sunt, quæ habent multa nomina, vt Ierusalem, & Hebron, & Dabir, quarum quælibet multa nomina habet, & accidit in his ciuitatibus, vt aliquando vocetur ciuitas vno nomine, & aliquando alio, & sic fit perturbatio. Et istud secundum est rationabilis, etiam iste fortis esse debet proportionaliter ipsius familiis, scilicet si vna familia esset dupla, vel tripla ad alteram, ita portiones eis datæ se haberent sub hac proportionalitate: fuit autē diuisa fors Simeon in partes quinque, quia erant quinque familiae, ut patet Num. 26.

In funiculo, & possessione filiorum Iudæ. Idest fors Simeon assignata inra possessionem filiorum Iudæ. Hoc fuit speciale in forte Simeon: nulla enim alia tribus, fuit quæ in possessione alterius reciperet sortem, hic autem factum est, quia erat magna fors Iudæ, ut patet immediate, & dicitur in funiculo, & possessione, quia ista idem sunt: sed vocatur possessio ipsa terra quæ possidetur: funiculus autem vocatur, quia tota terra diuidebatur funiculo, ut certa eius comprehenderetur quantitas, & reduceretur ad proportionalitatem inter tribus, & sic dicitur supra decimo septimo, quod dimidia tribus Manasse accepit decem funiculos præter terram Galaad, & Basan idest decem mensuras funiculorum. *Quia maior erat*. Idest quia erat maior hæreditas Iudæ, quam esse debebat. Posset intelligi aliter, scilicet, quod maior erat idest quia Iudas erat maior Simeon. Sed non stat conuenienter, quia tunc etiam Beniamin accepisset possessionem in termino Iudæ, & quilibet alia tribus, quia nulla erat tribus aequalis in multitudine nec in magnitudine possessionis ipsi tribui Iudæ, sed ad primum sensum redeundum est. Sed adhuc non sequitur totaliter ex hoc, quia dato qd fors Iudæ

& pertinet ad sortem Iudæ, quia est fors Simeon intra sortem Iudæ, & nō peruenit vsq; ad terminū australis plagæ terræ Chanaan, sicut fors Iudæ: nam idem est latus australis fortis Iudæ, & totius terræ Chanaan, vt patet comparando loca, quæ habentur in latere meridiano terræ Chanaan Num. 34. & loca quæ sunt in latere meridiano fortis Iudæ, sup. 15. & reperientur eadem: quamquam alicubi plura ponantur. Vnde ciuitas Balarameth existēs in tribu Iuda est terminus meridians totius fortis Simeon. *Hæc est hæreditas filiorum Simeon*. Scilicet iste vrbes suprascripte sunt totum, quod possederunt filij Simeon. Erant, n. filij Simeon pauci, nec fuit aliqua tribus tam paucæ multitudinis, sicut Simeon: immo nulla ferè fuit, quæ nō esset quasi dupla in multitudine ad tribum Simeon, quia in ea fuerunt solum 22. millia virorū, & ducenti: alia autē tribus erant valde magnæ multitudinis, sicut tribus Iudæ, quæ habuit 70. millia virorum, & quingētos, vt patet Num. 26. Ideo huic tribui parua portio data est, quia iusserat Deus: pluribus maiorē partem dabis, & paucioribus minorē, ita duntaxat, vt fors terram tribubus, & familijs diuidat, vt patet eo. c. Accidit autē maior diminutio in tribu Simeon in deserto q̄ in oibus alijs tribubus: nam in prima cōputatione, q̄ facta est in deserto anno secundo ab exitu de Aegypto mense secundo eiusdē anni Num. 1. habuit tribus Simeon 59. millia trecentos. sed in secunda numeratione facta super Iordanē anno 40. ab exitu de Aegypto fuerunt solum 22. millia ducēti: Num. 26. hoc autē dicitur fuisse, quia in Belsethim, q̄ fornicatus est. Iſrael, cū filiabus Moabitarij, & Madianitarij, occisa sunt 24. millia virorū, vt patet Num. 25. & dñr hos oēs, vel pluriū eorū partē fuisse de tribu Simeon. Et satis est probabile, qd princeps tribus ipsi fuit, quē transfudit Phinees gladio cocunite cum Madianitide, vt patet eodem capitulo: principem autem imitarentur alij, qui essent in tribu, siue vt complacerent, siue quia nullus eis hoc prohiberet, & sic facilius perirent plures de hac tribu, quam de cæteris.

Iuxta cognationes suas. Idest filij Simeon possederūt totam terram istam iuxta cognationes suas, idest diuisam per cōgnationes, idest familias scilicet, qd tot portiones principales fieri debebant de ipsa possessione tribus, quot erant familiae: etiam iste fortis esse debet proportionaliter ipsius familiis, scilicet si vna familia esset dupla, vel tripla ad alteram, ita portiones eis datæ se haberent sub hac proportionalitate: fuit autē diuisa fors Simeon in partes quinque, quia erant quinque familiae, ut patet Num. 26.

In funiculo, & possessione filiorum Iudæ. Idest fors Simeon assignata inra possessionem filiorum Iudæ. Hoc fuit speciale in forte Simeon: nulla enim alia tribus, fuit quæ in possessione alterius reciperet sortem, hic autem factum est, quia erat magna fors Iudæ, ut patet immediate, & dicitur in funiculo, & possessione, quia ista idem sunt: sed vocatur possessio ipsa terra quæ possidetur: funiculus autem vocatur, quia tota terra diuidebatur funiculo, ut certa eius comprehenderetur quantitas, & reduceretur ad proportionalitatem inter tribus, & sic dicitur supra decimo septimo, quod dimidia tribus Manasse accepit decem funiculos præter terram Galaad, & Basan idest decem mensuras funiculorum. *Quia maior erat*. Idest quia erat maior hæreditas Iudæ, quam esse debebat. Posset intelligi aliter, scilicet, quod maior erat idest quia Iudas erat maior Simeon. Sed non stat conuenienter, quia tunc etiam Beniamin accepisset possessionem in termino Iudæ, & quilibet alia tribus, quia nulla erat tribus aequalis in multitudine nec in magnitudine possessionis ipsi tribui Iudæ, sed ad primum sensum redeundum est. Sed adhuc non sequitur totaliter ex hoc, quia dato qd fors Iudæ

Tribus Simeon fuit minor 22. m. l.

Funiculus quid.

Iudæ esset maior, quam esse deberet: tamen non sequitur, qd posset capi Simeon in eo, in quo excedebat fors Iudæ proportionalitatem ad alias tribus: sed est intelligendum, qd erat maior idest habebat magnam sortem. f. quæ sufficeret ei, & tribui Simeon proportionaliter ad fortes aliarum tribuum.

An tribus Iuda haberet duplicem sortem, scilicet vnā per sortem aliam per concessionem. Et an in hoc errauerit fors, vt Nicolaus ponit. Quæst. II.

CIRCA hoc dicit Nicolaus, qd sicut voluit omnes expositores, tribus Iudæ habebat duplicem terram. f. vnā, quæ prouenerat ei p sortem, & aliam, quæ prouenerat per cōcessionem. f. qd ista tribus erat bellicosa, ideo dictum est ei, qd acciperet quandam magnam partem terre, quæ erat apud ipsam si eriperet illam de manu hostium, & de ista terra concessa datum est aliquid Simeoni. De terra autem quæ prouenit per sortem, nihil datum est. Sed non stat, primò quia iste ciuitates, quæ ponuntur hic in forte Simeonis sunt in forte Iudæ sup. 15. omnia tamen, quæ ibi sunt ad sortem Iudæ pertinent, quia dicitur ibi: Cecidit fors filiorum Iudæ & c. & iterum: hæc est possessio filiorū Iudæ per familias suas, ergo cum datæ sunt iste vrbes Simeoni aliquid datum est de forte Iudæ.

Item dicitur hic, qd ista est possessio Simeon in funiculo, & possessione Iudæ: funiculus tñ dicit sortē, cum ponat commensurationem, quæ fiebat per funiculos ad equandum sortes, vt dictum fuit. ergo de forte Iudæ aliquid recepit Simeon.

Item non potest hoc stare, quia tota terra erat diuidenda in sortes, ergo id quod habebat Iudas ex superabundantia necesse erat, qd pertineret ad sortem suam, vel restaret adhuc diuidendum alijs tribubus. Si secundo modo non poterat dici, qd daretur Simeoni aliquid de terra Iudæ, quia illa terra, cum non diuisa esset ad nullū specialiter pertinebat. Si primò modo habetur intentum. f. qd pertineret ad sortem Iudæ, nec poterat tradi alicui tribui maior quantitas q̄ proportionaliter ei conueniret, quia iudicaretur in hoc cæteris tribubus, cum Deus iusserat oibus diuidi terram, pluribus dando maiorem partem, & paucioribus minorem Num. 26. cap.

Item si fuerat ista terra data tribui Iudæ ex cōcessionem, quæ bellicosa erat, vt expelleret inde hostes, semper mansisset apud eam, vel saltē magno tpe: sed immediate data est tribui Simeon, quia pauco tempore post factam sortem Iudæ fuerunt factæ sortes septem, quæ hñr hic, & præce. c. ergo non erat data ad hoc, qd tunc aut cessisset simpliciter in ius fortis Iudæ, si cepisset eam de manu hostium, aut expectaretur aliquantum tps, quousq; videretur, an tribus Iudæ potēs esset ad expellendum inde hostes: sed non factū est, ergo non pertinebant ciuitates iste ad Iudam ex hac parte, sed ex iure fortis. Sciendum autē, qd Nico. & quidam alij ponunt istam distinctionem, ne cogantur ponere errauisse sortem. Patet cōsequentia, si. n. dicamus totam istam terram prouenire tribui Iudæ ex sorte, cū postea decisa fuerit pars eius, & data tribui Simeon p sortem, videret qd aliqua harum fortium errauerit, cum fuerint ad opposita, qd videret inconueniens, quia fortes ponebantur iussu Dei Num. 26. vbi dixit, quia nulla terra diuideretur tribubus, aut familijs sine sorte, & ponebantur cū solennitate coram dño intra sanctuarium, vt patet pce. c. si tñ errare possent, sicut fortes cōes diuisione frustra essent, & Deus illas districte obseruari nō iussisset, cum nullū superuacnū iubeat. Dicendum autē, qd necesse est, vt s. inducebant poni

Doct. expositio.

istā partē datam tribui Simeon fuisse de forte Iudæ, & pertinuisse olim ad Iudam per sortem, sicut in possessionibus cæterarum tribuum. Et cum putat sequi errorem fortis, non tener: nam Deus iussit, vt prius diuiderentur partes proportionales de terra singulis tribubus, & deinde ponerentur sortes, atq; tunc cuique proueniret, quod sibi proportionale erat, vt colligitur Nu. 26. c. ex verbis Dei. f. pluribus maiorē partē dabis, & paucioribus minorē. Sed hoc non potest stare, nisi separarentur aliquæ partes proportionales singulis tribubus, & postea duntaxat, vt fors terræ tribubus, & familijs diuidat, ergo super partes proportionales diuisas ponebantur sortes, & tunc est necessario dicendum, qd sortes veniebant super illas partes, quæ a diuisoribus assignatæ fuerant. Verbi gratia erant septē tribus inæquales hñtes se vt duplū, vel subduplū, vel sexquialterum, & sic de alijs modis, ita terra diuisa est in septem partes inæquales pportionales s̄m candē pportionalitatē, quā hēbant inter se tribus, & tunc necesse est qd a diuisoribus essent iste portiones assignatæ cæteris tribubus, quamquam nondū darentur eis. f. cum separarētur duæ partes de terra, quarū vna ita se hēret ad aliam sicut tribus Zabulō ad tribum Nephthali, & non essent aliqua aliæ tribus, quæ in tali portione se hñent, necesse erat, qd vna portio illarū esset assignata pro tribu Zabulō, & alia pro tribu Nephthali, & hmoi erat de cæteris tribubus. Postea vero cum ponebantur sortes, proueniebant certissime. f. qd illa portio, quam prius assignauerant diuisores alicui tribui q̄ diuidebant illa postea eneniret ei, & hoc quia fortes mouebant a Deo, cū ipse iussisset poni sortes, & si non prouenirent sic, sequebatur valde magnus error, & fortes essent magis nocivæ q̄ viles, scilicet illas poni iubebat, ergo sic proueniebat. Et cū dicitur, qd errauerit fors in tribu Iuda, dicendū est, qd non errauerit, sed fuit error in ipsis diuisoribus: nam ipsi acciperentur pro parte Iudæ partem de terra proportionalē, & in cōparatione ad alias tribus, & accepta est terra maioris quantitatis, tūc posita est fors, eo modo quo declaratum est supra 15. & exiit fors Iudæ. Nam hoc dato necesse erat errare sortē, nam aut illa portio terre proueniret per sortē tribui Iudæ, aut alicui alteri, si tribui Iudæ erat error, quia erat s. pportione: si autē alteri tribui, esset maior error, quia nulla tribus erat tāta sicut tribus Iudæ, ergo ei prouenire debuit. Iste autē error fortis non veniebat ex ipsa, sed ex diuisoribus, ideo postea diuisoribus corrigentibus errorē suum fors recte distribuit, & hoc postquam Iudas, Manasse, & Ephraim susceperant possessiones, fecit Iosue, vt diuideretur terra residua, & assignarentur sortes septē tribubus, q̄ possessionem nondū susceperant, & qd tota terra, quæ fuerat iam assignata in sortes, & ea, qd nondum fuerat diuisa equarentur s̄m proportionē inter tribus, quæ acceperant sortes, & quæ non acceperant, & sic tota terra de nouo iustrata est, quasi de nouo deberet diuidi, vt si reperiretur aliquid maius portione demeretur de illo aliqua pars, & daretur septē tribubus, quæ nondū acceperant sortes cum terra, q̄ nondum diuisa erat, & si aliquid minus portione reperiretur, illi adderent aliquid de terra, quæ nondū diuisa fuerat, vt magis pced. c. declaratū est, & tunc diuisa tota terra Chanaan nouem tribubus & dimidiæ inuentū est sortē Iudæ hñe aliquid supra portione, & illud fuit copulatum terræ nōdum diuisæ. Et quia tñ illud erat, vt ex eo posset constitui proportionaliter fors tribui Simeon, data est illa particula Simeoni intra sortem Iudæ, & tunc fuerit posita sortes, cui proueniret particula illa, & prouenit Simeoni: ista autē portio terre quamquam esset intra sortem Iudæ, quia tñ data fuit Simeoni, nunquam amplius pertinuit ad sortem

Sortem Iude. Idcirco possederunt filij Simeon in medio hereditatis eorum. Id est ex causa assignata filij Simeon possederunt. idcirco possederunt possessionem in medio filiorum Iudae. scilicet in terra, quae est in medio fortis Iudae: & accipitur hic medium per interpositionem, & non secundum aequidistantiam, quia non erat ista particula fortis Simeon totaliter in medio fortis Iudae, sed erat inter alias partes fortis Iudae, cum fuisset quondam eius particula.

Ceciditque fors tertia filiorum Zabulon per cognationes suas, & factus est terminus possessionis eorum usque Sarid. Ascenditque de mari & Merala, & puenit in Debbaseth usque ad torrentem, qui est contra Ieconam. Et reuertitur de Sarid contra orientem in finem Ceseleth Thabor, & egreditur ad Dabereth, ascenditque contra Iaphe, & inde pertransit usque ad orientalem plagam Gethefer, & Tachasim, & egreditur in Remon, Amthar, & Noa, & circuit ad Aquilonem Hanathon. Suntque egressus eius vallis Iephtahel, & Careth, & Naalon, & Semron, & Ierala, & Bethlehem: ciuitates duodecim, & villae earum. Haec est haereditas tribus filiorum Zabulon per cognationes suas, vrbes & viculi earum. Issachar egressa est fors quarta per cognationes suas. Fuitque eius haereditas Iezrahel, & Cafaloth, & Summie, & Hayharaim, & Seon, & Anaarath, & Rabaoth, & Cefion, Abes, & Rameth, & Engannim, & Enhadda, & Bethpheses. Et peruenit terminus eius usque Tabor, & Schefina, & Bethsames: eruntque exitus eius Iordanis: ciuitates sexdecim, & villae earum. Haec est possessio filiorum Issachar per cognationes suas, vrbes, & viculi earum.

Assignatio fortis Zabulon.

Ceciditque fors. Hic ponitur secundum. scilicet fors filiorum Zabulon: in ista sorte non obseruatur penitus, quod obseruatum est in sorte Iudae, & in sorte Benjamin: nam ibi primo describebantur latera claudentia sortem, postea ponebantur notatim summa ciuitatum, quae erant in sorte illa, sed hic partim ponuntur termini & partim describuntur ciuitates: in sorte autem praeposita Simeon solus fuerunt enarratae vrbes, quia ista fors erat totaliter in tra sortem Iudae: ideo satis sic cognosci poterant terminis fortis. Cecidit fors tertia filiorum Zabulon. Ista fors dicitur cecidisse. id est prouenisse, & poterat accipi hic fors pro ipsa terra diuisa per sortem, vel pro ipsa cedula, in qua erat descripta fors quam habuit Zabulon: & fuit ista fors tertia, quia tertio loco tribus Zabulon eduxit sortem de inuolucro cedularum. In hoc autem non obseruauit scriptura penitus honoris vel dignitatis ordinem, quia debebat praecedere Issachar: nam erant Issachar, & Zabulon filij eiusdem patris & matris, sed excedebat Issachar prioritate natiuitatis, ut patet Gen. 30. c. praecessit tamen Zabulon, sic et in filiis ancillarum non est prorsus obseruatus ordo dignitatis, ut infra patebit. Per cognationes suas. Id est per familias,

quae sunt maiores cognationes in fra tribum: aliae autem sunt minores, ut domus, per quas diuiduntur familiae, & dicitur per cognationes, quia diuisa est tota terra ista per familias tribus Zabulon: erant, n. familiae tres in hac tribu, id est diuisa terra in partes tres primas, deinde quilibet illarum in tota portiones, quot erant domus in familia: deinde quilibet domus in viros, vel capita, quae est diuisio per oeconomias. Et factus est terminus possessionis eorum usque Sarid. In istis fortibus, quae ponuntur hic, non possunt describi figurae, vel assignari termini sub certitudine, quia non denominantur latera eorum, sicut fuit in sorte Iudae, & Benjamin, sed nominantur ciuitates solum, & si aliqui ponantur ciuitates in lateribus, non designantur latera illa, quae sint. san ad meridiem, vel ad aquilonem orientem, aut occidentem. Sciendum autem, quod hic est quedam permixtio, nam licet scriptura non distinguat inter nomina hic posita, tamen quaedam sunt nomina ciuitatum ipsius fortis, & alia sunt nomina terminorum fortis, & licet illi termini sint ciuitates, tamen non pertinent ad hanc sortem: Et patet hoc, quia hic solum sunt ciuitates. 12. ut patet infra in summa, & tamen computatis omnibus nominibus hic positus sunt plures quam 12. vrbes. De ista prima. scilicet Sarid, an sit vrbs, vel mons, aut aliqua solitudo, non patet. Et dato quod sit vrbs non patet, an sit in sorte Zabulon, vel in alia sorte: nec et apparet quod quam partem sit ista ciuitas, sed satis videtur, quod sit contra occidentem. scilicet versus mare, & terminatur ibi fors haec. Ascenditque a mari. Istud est extendi a parte occidentali versus orientem: nam mare magnum, quod est mediterraneum est extremitas occidentalis terrae Chanaan Nu. 34. & de hoc mari intelligitur, cum ponatur mare absolute sine aliqua connotatione: alia autem erant maria in terra Chanaan, sed non vocabantur maria absolute, sed cum connotatione, ut mare Genesareth, mare solitudinis sive Sodomorum, quae sunt magna stagna, de quibus dictum est 3. 12. Sed aliquis dicit intelligi hoc de mari Cenereth, quod vocatur aliter mare Genesareth, vel mare Galilee, & istud tangit sortem tribus Zabulon: nam Nephthali, & Zabulon sunt apud mare Galilee, ut patet Isa. 9. c. 1. Primo tpe alleuiata est terra Zabulon, & Nephthali, nouissimum est aggrauata est via maris trans Iordanem Galilee gentium populus, qui ambulabat in tenebris &c. Et hoc magis manifestatur Matth. 4. c. quod terminus Zabulon, & Nephthali sunt apud mare Galilee, cum dicitur: Secessit Iesus in Galileam, & reliqua ciuitate Nazareth, venit & habitauit in Capharnaum in finibus Zabulon, & Nephthali, ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam: terra Zabulon, & Nephthali, & via maris trans Iordanem Galilee &c. Sed non stat, quia quod extremitas quedam fortis Zabulon sit apud mare Galilee: tamen non vocaretur illud mare absolute, sed mare Galilee, vel Genesareth, aut Cenereth: vocatur tamen mare absolute.

Item quia tribus Zabulon est pro magna parte coniuncta mari mediterraneo occidentali. Quod patet Genes. 49. in benedictione Iacob. scilicet Zabulon in litore maris habitabit, & in statione nauium pertingens usque ad Sidonem: sed statio nauium non erat in mari Galilee, quod erat paruum mare, scilicet quoddam stagnum, & non poterat perueniri per illud ad gentes alias longinquas, pro quo naues fabricantur, sed solum erant ibi puppes piscatoriae, vel parucae naues ad exportandum quid facilliter de vno loco vicino ad alterum.

Item quia dicitur pertingens usque ad Sidonem: tamen Sidon in extremitate lateris occidentalis est, & est ciuitas Tyris, cum dicatur esse in maritima: ergo ad mare istud occidentale pertingebat tribus Zabulon, & sic duo latera Zabulon tangebant maria. scilicet lateris occidentale tangebatur mare mediterraneum, mare autem Galilee

Situs fortis Zabulon.

Latus fortis Zabulon.

Galilee in extremitate orientali erat: nam illud est mare Cenereth, quod ponitur in latere orientali totius terrae Chanaan, ut patet Num. 34. c. hic autem solum intelligitur de mari occidentali, quod erat in latere occidento terrae Chanaan. Et Medaba. Ponitur Medaba in ablatiuo, scilicet quod a mari, & a loco Medaba ascendit ista fors versus torrentem, de quo infra dicitur.

Sciendum tamen quod non accipitur hic Medaba pro loco quidam, qui est in terra duorum regum Amorrhorum, & sunt ibi duae vrbes, & dimidia: nam in forte tribus Ruben cecidit Medaba, ut patet sup. 13. cap. & fuit ista ciuitas de illis, quae olim pertinuerant ad regem Moab, & postea rex Sehon bello cepit eas de manu Moabitaram, ut patet Nume. 21. cap. ista. n. Medaba est occidentalis. scilicet apud mare mediterraneum, & illa, quae est in sorte Ruben est in parte orientali.

Item quia istae sunt diuersae vrbes, & eandem vrbe in diuersis tribubus esse est impossibile: multoties tamen sunt multae vrbes, quae vocantur eodem nomine, ut ex praepositis satis patet, ut Asor, & Aphec, & Bethlehem. Et peruenit in Debbaseth. Hoc est eundo ab oriente contra orientem, licet aliqui latera fleantur. An vero Debbaseth sit ciuitas, vel mons an alterius rei nomen non constat: non enim potest constare ex summa ciuitatum, sicut in quibusdam alijs tribubus, quia hic ponuntur plura nomina, quae sunt ciuitates huius fortis, ut patet ex summa, in qua solae sunt ciuitates. 12. usque ad torrentem, qui est contra Ieconam. Etiam istud est procedendo contra orientem continuato eodem latere, & sunt ista loca velut in medio lateris. Videtur Iecon esse nomen alicuius vrbs, & non est illa in latere fortis Zabulon, sed torrens qui est ex opposito illius, est in latere fortis: an vero ciuitas ista sit in forte tribus huius, vel non, patere non potest. Denominatur autem torrens a ciuitate illa, quia torrens per se non habet notificationem magnam: vrbs autem est multum nota, & cognitio semper fit per notiora tanquam per principia. Reuertiturque de Sarid contra orientem. Hic describitur aliud latus fortis huius versus orientem, & sic praecedens latus contra orientem describatur, velut si quis uellet describere duo latera alicuius fortis. scilicet meridianum, & aquilonem, & ambo inciperet describere ab oriente uersus orientem. Quod autem praecedens inciperet ab oriente uersus orientem patet, quia incipit a mari mediterraneo quod est occidentale totius terrae Chanaan, ut patet ex praedictis. Etiam istud tendit versus orientem, ut patet in litera: ideo necesse est, ut hic describatur duo latera. scilicet meridianum, & aquilonem incipiendo in vitro quae ab occidente, in vno a mari, & in alio a Sarid, quod est iuxta mare, cum supra ponantur ista duo tanquam simul. In fines Ceseleth Tabor. Litera nostra videtur ponere ista tanquam vnum nomen, sed in hebraeo ponuntur tanquam duo, & ibi magis patet veritas horum: nam Latini librarii ex ignorantia ista confundunt. Videtur ergo quod sint duo nomina. scilicet Ceseleth sit vnum nomen, & Tabor sit aliud: nam in sequenti sorte ponitur Tabor tanquam vnum nomen. Et dicitur quod Ceseleth sit nomen vrbs, & Tabor sit nomen montis, & iste est mons, in quo Christus coram discipulis suis transfiguratus est. Vrbs autem Ceseleth est apud Tabor ideo denotatur ab illo. Sic sit sup. 12. vbi ponuntur reges, qui occisi sunt tempore Iosue, & non ponuntur nomina regum ipsorum, sed nomina urbium, & rex vnus est Iachanem Charmeli, i. rex vrbs Iachanem quae est apud Charmelum. Et satis est hoc rationabiliter dictum, quia mons Tabor est quatuor miliarijs distans ab vrbe Nazareth, & hoc contra orientem, ut patet in lib. de diuisione terrae Sanctae, & Nazareth est in terra Galilee, quae est in finibus Zabulon, & Nephthali, & sic satis poterit poni Tabor in aliquo latere fortis Zabulon.

lon. Et egreditur ad Dabereth. Istud est nomen vrbs, Dabereth, & dicitur egreditur quoniam latus fortis alicuius acutè subintrat partem alterius fortis, & sic fit apud vrbes Dabereth. Ascenditque contra Iaphe. Hic ponitur istud tanquam nomen ciuitatis, & tamen alibi est nomen regis, ut patet sup. 10. vbi fuit rex Lachis Iaphie vnus de quinque regibus pugnantibus contra Gabaon, & postea suspensus a Iosue. Dicitur ascensus, quia forte tendendo hic ab occidente versus orientem est ascensus. Vel quia Iaphie est in loco excelso, & Dabereth est in loco humiliori.

Et inde transit ad orientalem plagam Gethefer. id est transit terminus quousque; perueniat ad orientalem plagam vrbs, quae dicitur Gethefer. Litera nostra ponit istud tanquam vnum nomen, sed in hebraeo sunt tanquam duo nomina, ita ut Gethe sit vnum nomen, & Epher sit aliud, & ponantur tanquam duae ciuitates. Et ista ciuitas Geth est alia ab illa, quae ponitur vna de 5. ciuitatibus principalibus terrae Philistinorum, ut patet 1. Re. 6. nam ista erat in forte Iudae, cum tota terra Philistinorum pertineat ad sortem Iudae. Nam terminus aquilonaris terrae Philistinorum est in ciuitate Acharon, ut patet 1. 3. & tamen ponitur Acharon in forte Iudae, ut patet supra 15. ergo Geth est in terra Iudae: sed ista ciuitas est in forte Zabulon, quae in de distat cum attingat usque ad Sidonem Gen. 49. & tamen Sidon est in latere septentrionali ferè terrae Chanaan, ut colligitur Gen. 10. est autem ista ciuitas Geth parua, & in hac le pultus fuit Ionas propheta, ut ait Hiero. in quodam dialogo super Ionam. Et Tachasim. Ista est alia ciuitas, quae est versus orientem in terra fortis Zabulon. Et egreditur in Remmon. Ciuitas est in forte Zabulon, & non est ista, quae ponitur supra in forte Simeon: quae postea aliquis dicitur, quod Remmon sit ciuitas in extremitate fortis Simeon, tunc poterit esse in lateribus duarum sortium. Sicut patet de ciuitatibus, quae erant in lateribus fortis Iudae, & ponuntur eadem in latere fortis Ephraim, ut patet comparando ea, quae hinc supra 15. ad ea, quae hinc praecedunt. Sed non stat, quia fors Simeon non est apud sortem Zabulon: est. n. Zabulon multum septentrionalis, & Simeon est in forte Iudae, ut patet supra. & ista est maxime meridiana, ut patet supra 15. c. & non est ista a qua denotatur petra Remmon, de qua Iudi. 20. c. est autem ista in forte Benjamin, ut colligit ibidem cum pugnantibus omnibus Israelitis contra filios Benjamin, residui ipsorum ex bello fugerunt ad petram Remmon, ut patet ibid. Si tamen esset locus iste, in aliqua alia forte, non confugerent illuc: sed sunt multae ciuitates distantes Remmon: nam sicut contingit eandem ciuitatem multae habere nomina, ita contingit vno nomine appellari multas vrbes, sicut appellantur multi viri. Antheis, & Noa. Ista sunt nomina vrbiu fortis Zabulon, & non ponuntur omnes in lateribus fortis, sed quaedam, & positus quibusdam subdunt aliae, quae non pertinent ad tribus ipsius lateris. Et circuit ad aquilonem. Hic fit inclinatio lateris fortis huius: nam cum praecedat ab oriente versus orientem, inclinatur latus eius aquilonem multum contra aquilonem, quasi subiungendo partem fortis alterius, & ibi est circuire contra aquilonem. Nam circuire est cum linea describens latus fortis non tendit rectè, sed curuatur ad alterutram partem in modum circuli. Et non dicitur circuire contra aquilonem. id est tendere de alio latere ad aquilonem, ut de occidentali, vel de orientali, sed in ipsomet latere septentrionali fit circuitus declinando magis ad septentrionem. Et Nathon. Ista ciuitas est in parte illa aquilonari, versus quam declinat latus fortis Zabulon contra aquilonem. Suntque exitus eius. scilicet fines vel extremitates. Et hoc videtur esse contra orientem, quia ista duo latera. scilicet designata tendebat a parte occidentali contra orientalem. Vallis Nephthael. In ista valle terminatur fors Zabulon a parte orientali, & ponuntur hic multae ciuitates, quae istae erant in illo exitu, vel sine fine fortis Zabulon. In hebraeo dicitur vallis. Filios Nephthael. id est teneantur fors ista apud filios Nephthael: sed ista nostra

Ionas propheta cepit in Geth parua.

Remmon quid.

Situs Nathon.

peperit ex Jacob Dan, & Nephthali, vt patet Gen. 30. c. isti erant aequales ex parte genitoris: genitricis quoque erant aequales, quia ambæ erant famulæ, & minus principales uxores, ideo non poterat in eis accipi differentia dignitatis ex parte natalium, sed ex parte temporis nascendi: sicut erat in filiis Liæ, vel Rachelis, sed filij Balæ sunt priores. Nam cum Rachel careret filiis, dixit ad Iacob, q̄ ingrederetur ad ancillam illius, vt sic saltem ex ea prolem acciperet, quod cum fecisset, nati sunt Dã, & deinde Nephthali, vt patet Gen. 30. Hoc etiam cum vidisset Lia, dedit ancillam suam Zelphã viro suo, & peperit ei duos filios, s. Gad, & Aser, vt patet eod. ca. prius ergo fuerunt ambo filij Balæ quam aliter filius Zelphæ, & sic precedebant dignitate ad vtrunque filium Zelphæ. De Gad autem non est hic q̄stio, quia non accepit sortem hic, sed viuente Moysæ accepit illam ante transitum Iordanis: Nu. 32. & Deut. 3. sed Aser accepit hic cum Nephthali, & Dan: non tamen fuit in omnibus curatum de honore: fuit tamen obseruatum in deserto in castrametando sub vexillis: nam vnũ de quatuor vexillis fuit de tribu Dan, & sub illo fuerunt Nephthali, & Aser, vt patet Num. 2. ergo hic debuisset precedere: sed nõ multum curatum est hic. *Tribui filiorum Aser.* Istis data est magna fors, quia erat magnus populus, vt patet ex numero ciuitatum suarum infra. *Per cognationes suas.* Idest diuisa est possessio ista que sequitur, per omnes familias tribus Aser. Fuerunt autem in tribu Aser familiæ quinque, vt patet Num. 26. c. ideo diuisa est in partes quinque possessio eius, & sortes posite sunt, sicut ponebantur pro diuisione fortium inter tribus, vt patet Num. 26. *Fuitque terminus eorum Halcath.* Hic enarrantur ciuitates fortis huius, & dicitur, quod terminus fortis huius fuerunt ciuitates istæ. Non est sensus, quod omnes istæ sint in terminis fortis Aser, quia tunc nullæ essent in medio fortis, sed ponuntur aliquæ ciuitates, quæ sunt in terminis, deinde enarrantur aliæ, quæ sunt apud illas, ita vt enarrando vrbes terminorum etiã enarrantur omnes vrbes, quæ sunt in tota sorte. *Halcath Chali Bethen.* Istæ tres vrbes ponuntur in terminis fortis Aser ex vna parte, sed quæ pars sit ista, an declinet ad Meridiẽ, vel Aquilonem; Orientem, vel Occidentem non cõstat. *Bethen.* Differt ista a ciuitate Bethel: illa enim est in sorte Benjamin, vt patet p̄ced. ca. prima ciuitas harum nõ bene scribitur hic: sed debet vocari Lacothe, vel Lachath, & sic est in Biblijs correctis, & est vna de quatuor ciuitatibus, quæ datæ sunt Leuitis de sorte Aser, vt patet infra 21. c. *Et Axaph.* De ista ciuitate fuit vnus de regibus vocatis a rege Iabin ad pugnam contra Israelitas ad aquas Meron, vt patet supra 11. ca. & rex ciuitatis huius fuit occisus tempore Iosue, vt patet supra 12. cap. *Elmelech.* Tale erat nomen viri mariti Noemi, vt patet Ruth 1. cap. tamen non fuit vir ille de hac ciuitate, nec de hac tribu, sed de tribu Iuda, & de ciuitate Bethlehẽm, vt patet ibidem. *Et Amaad.* Ista ciuitas differt a ciuitate, quæ vocatur Arma, vel Horma, & ponitur in sorte Iudæ supra 15. c. & postea fuit in sorte Simeon supra in litera, & ponitur illa ciuitas supra 12. c. quia vnus de regibus occisus tempore Iosue fuit de illa, sed ad hanc nihil pertinet. *Et Mesal.* Ista est vna de ciuitatibus, quæ datæ sunt Leuitis de tribu hac, vt patet infra 21. cap. *Et peruenit vsque ad Charmelum maris.* Idest extenditur ista possessio filiorum Aser versus Charmelum montem apud mare: peruenit enim ista fors ad mare Mediterraneum, quod est mare magnũ, & est terminus Occidentalis totius terræ Chanaã. Er patet, quia peruenit vsque ad Tyrum, & Sidonem, quæ sunt in littore maris magni. Est autem mons iste Charmelus, in quo erat Elias propheta, quando locutus fuit ad quinquagenarios regis Ochozię, quos cõbussit ignis

Vrbis fortis Aser enarratio.

Bethen, & Bethel distulerunt.

de celo. 4. Regum 1. c. *Et Sior, & Labanath.* Istæ sunt duæ vrbes. Ponunt tamen aliqui illas tanquam vnã. Sed vitium est, vt patet in Hebræo. *Et reuertitur contra orientem Bethdagon.* Idest fortis huius terminus reuertitur ad urbem Bethdagon, & hoc contra Orientem, quia dixerat nunc de extremitate sua occidentali, s. apud Charmelum & mare, redit ad latus tendens versus Orientem in urbem Bethdagon. siue autem istud latus tendat Orientem per Anstrum, vel Septentrionem non constat. Bethdagon interpretatur domus Dagon: est autem Dagon nomen idoli Philistinorum, & principaliter in ciuitate Azoto: istud est enim idolum, quod posuit fuit apud arcam domini, & inuentum est confractis manibus, & capite, vt patet 1. Regum 5. c. Potest autem esse Bethdagon nomẽ commune, vt significet domũ illius Idoli, s. templum, in quo colebatur, sed hic accipitur quædam ciuitas fortis Aser, & forte vocatur sic, quia a principio Chananæi coluerunt ibi idolum Dagon, sicut dicunt aliqui Bethsames, idest domus solis, quia ibi colebatur sol principaliter. *Et pertransit vsque ad Zabulon.* Hoc est a latere Meridiano: nam magis aquilonaris est fors Aser, quam Zabulon, cum ponatur extremitas Zabulon ad Sidonem ciuitatem, vt patet Genes. 49. cap. Aser autem habet ciuitatem Sidonem, & Tyrum vtranque in latere maris Mediterranei, quæ ambæ sunt contra latus aquilonare. *Et vallem Iephtael.* Ista vallis est in forte Zabulon, vt patet supra. & cum tangit fors Aser sortem Zabulon tangit eam in valle Iephtael: & dicitur in Hebræo. *Et filios Iephtael.* Sed est sensus, quod pertingit ista fors vsque ad vallem filiorum Iephtael. *Contra Aquilonem in Bethmec.* Idest ad Aquilonarem partem transit latus fortis huius in urbem nomine Bethmec. *Et Nebiel.* Ista est alia vrbs in forte Aser, & est in latere illius Aquilonari. *Egrediturque ad Lauan.* Idest, arcuatur apud urbem Lauan. Egreditur aliquando signat terminationem, sicut cum dicitur: Exitus eius sunt in talem, vel talem locum. *Cabul.* Ponitur hic istud tanquam nomen ciuitatis: sed aliquando signat nomen prouincię, sicut 3. Regum 9. cap. dicitur, quod dedit Salomon regi Hiram viginti oppida in terra Galilęę, quæ cum vidisset non placuerunt in oculis eius, & vocauit regionem illam Cabul: hic tamen non accipitur pro illo. *Quod patet, quia ibi plura quam viginti oppida sunt in terra Cabul cum totam terram illã appellauerit Cabul rex Hiram; hic autem necessario ponitur, vt ciuitas vna.* Item quia nomen istud Cabul impostum fuit regioni illi a rege Hiram, & prius non erat, vt patet præalleg. ca. sed nomen Cabul quod hic habetur necesse est, vt fuerit tempore quo diuisa est terra viuente Iosue, vel saltem fuerit tempore scriptoris libri huius, s. tempore Samuelis; sed tunc non erat nomẽ quod impositum Hiram, quia ista facta sunt magno tempore post mortem Samuelis: nam Samuel non vidit regnãtem Dauid super vniuersum Israel: prius enim mortuus est, de quo primo Regum 25. ca. sed Dauid postea regnauit. Etiam quia priusquam moreretur Saul mortuus est Samuel: nam Saul vadens ad Phitonissam, dixit ei, suscita mihi Samuelem primo Regum 28. cap. regnauit tamẽ postea Dauid quadraginta annis, vt patet tertio Regum 2. cap. & postea regnauit Salomon, in cuius diebus impostum est nomen istud Cabul a rege Hiram: ergo non potest accipi hic Cabul, vt accipitur 3. Regum 9. pro quadam parte terræ Galilęę. *Et Abran.* Ista est alia ciuitas in sorte Aser, nec est de famosis. *Et Roob.* Aliquando signat regionem. Quod patet, quia hic necessatio accipitur pro ciuitate vnica: tamen ludicum 18. capitu. accipitur Roob pro regione, cum dicatur, q̄ Lais, quæ alio noĩe appellatur Leisen est in regione Roob: in illa autem est quã pars fortis Dan,

Bethdagon quid.

Hormah quid.

Tyrus vrbs munitissima.

Vrbs Didonis reginę.

Birsa Carthago est.

Quid Cabul hic significat.

Dan, vt 7. declarabitur. *Et Hammon.* Hic non accipitur pro terra Hammon, sed pro ciuitate quadã. Etiam quia de terra Hammon nihil pertinuit ad sortem Aser, nec ad nouem tribus & dimidiam: pertinuit tñ aliqd ad sortem Ruben, & aliqd ad sortem Gad, vt patet 5. 13. c. *Et Chana.* Nomen vrbs est in hac tribu Aser. *Vsque ad Sidonem magnam.* 1. peruenit fors ista vsq; ad Sidonem, quæ est in littoribus maris mediterranei, in qua terra Christus prædicauit, & de terra illa exiuit Chana nça illa, quæ petitur a Christo filiam suam a demone liberari: Matth. 15. ca. vocatur autem Sidon magna non ad differentiam tanquã sit alia Sidon parua, sed quia erat magna ciuitas respectu aliarum enumeratarũ. *Reuertitur in Horma.* Idest de Sidone magna conuertitur latus versus Horma, & non accipitur hic Horma, sicut accipitur Nu. 14. & 21. s. pro terra illa, in qua morabantur Chananæi regis Arad, quam destruxerunt Israelitę vocantes eam Horma. i. anathema, vel destructionem, vt patet ibidem. Nec accipitur Horma pro ciuitate Sephath, quam Iudas, & Simeon percutientes vocauerunt eam Horma, vt patet Iudi. 1. c. sed erit nomen proprium ciuitatis. Vel forte fuit impostum a Iudæis pro simili causa. *Vsque ad ciuitatem munitissimam Tyrum.* Ista etiam est apud mare, & est magis aquilonaris q̄ Sidõ. Est autem munitissima, quia de ea erat populũ diuitis: abũdabat enim negociationibus super omnes alias vrbes, & magnitudine diuitiarũ instanti superbiuit rex vrbs huius, q̄ vocauit se Deum, vt patet Ezech. 28. de magnitudine diuitiarum, & glorię, & negociationis ciuitatis Tyri h̄c Ezech. 26. & 27. & 28. ca. hanc urbem cum Sidone destruxit Alexander totam incendio tradens, vbi diuersa genera mortis infandę patrata sunt, alijs se suspendentibus, & alijs in mare præcipitibus, & iacentibus in ignem. De his Alexandreidis libro 3. Fuit tñ postea restituta ciuitas ista, licet non in tanta gloriã, vt prius: nam tpe Saluatoris manebat, tam ipsa quã Sidon. De hac vrbe fuit Dido regina Carthaginiensis, quæ mortuo viro suo Sichæo, a Pigmaliõne fratre eius nauigauit in terram Hiarbe mauri, a quo petita, & obtenta terra quantum corio bouis circumdãri posset, illo in tenuissimas cortigias extenuato magnũ terræ spatium comprehensum est; vnde ciuitas illa Birsa fuit appellata, quæ alio nomine Carthago appellatur: de gestis Didonis, & morte, tam apud poetas, q̄ apud historiographos solẽnes narrationes sunt. De hac quoque vrbe fuit rex Agenor cuius filiam Europam rapuit Iuppiter super vndas ducens eam in terram Gręcorum in prouincia Cretensium, quæ nunc Candia appellatur. Tertiam mudi partem ab ea Europam appellari fecit. De hoc Ouid. Metam. 2. & 3. de hac quoque fuit Cadmus filius Agenoris frater Europe exilio damnatus a patre, nisi Europam filiam suam reduceret, quam plusquam satis quæsitam, cũ nulla parte terrarum inueniret in terra Gręcorum urbem Thebarũ dididit in prouincia, quæ Boeotia appellata est. de quo Ouid. Metam. lib. 3. in principio: ibi autem postea tota sua posteritas regnauit. In hac quoque vrbe primo literę gentis illius inuenta sunt, de quo Alexandreidis li. 3. Multa quoque vrbs huius memorabilia dicta, & gesta sunt. Hęc autem non fuit subdita Iudæis: nã erit tpe Salomonis regnabat ibi Hiram rex; qui erat de gentilibus, & erat amicus Salomonis, vt patet 3. Reg. 5. & 9. & nõ fuit postea captus: nam erit tpe Saluatoris ibi Chananæi manebant, vt patet Matth. 15. s. q̄ cum ambularet Iesus i finibus Tyri, & Sidonis, mulier Chananę a finibus illis egressa clamauit: Dñe fili Dauid miserere mei: immo terra ista Chananęorum amplius manet in potestate eorum q̄ manserit terra Iudæ in potestate Iudęorum, quia ipsi breuiter post Christi mortẽ inde fuerunt ducti in captiuitatem, & venũdati. *Et vsque ad Alph. Toft. super Iosue, Pars II.*

que Hofa. Nomen ciuitatis est: tale autem est nomen cuiusdam montis in Thessalia apud montem Pelion, & Olympũ, & fuit vnus de tribus, quos gigãres superposuerunt (vt poetę aiunt) vt ad cęlos cum dijs pugnaturi ascenderent, de quo Ouid. 1. Metam. *Eruntque exitus eius vsque mare.* Idest exitus, vel finis fortis Aser est ad mare, s. ad mare Mediterraneum, quod est Occidentale: nam Tyrus, & Sidon apud maris littora sunt. *De funiculo.* Idest de funiculo, siue termino claudente sortem exitum in mare. *Achziba, Amma.* Istę sunt duæ alie vrbes Aser, quæ sunt apud Occidentalem plagam fortis huius. *Aphec.* Ista ciuitas ponitur 5. 15. c. sed non est eadem in re, sed in nomine, quia frequenter multæ ciuitates appellantur eodem nomine, & appellantur aliqui Aphec, & aliquando Apheca ex cõditione idiomatis Hebræici, in quo sæpe litera in fine additur, vt Dabir Dabira; Mizraim, Mizraima. Quæ autem istarũ Aphec sit illa, quæ ponitur supra 12. cap. de qua fuit quidã de regibus occisus tempore Iosue, non plene patet. *Et Roob.* Ista est alia ciuitas ab illa, quæ supra in hac sorte vocatur Roob. Et hoc quia etiam in eadem sorte cõtingit frequenter esse multas vrbes nominis eiusdem, vt patet in Aser, quæ ponitur teri sorte Iudę, & signat hic Aser ciuitatem quamquam aliquando significet regionem, vt supra dictum est: Sic accidit de Samaria, quæ aliquando accipitur pro quadam vrbe cõstructa in monte Somer 3. Regum 16. c. & aliquando pro regione, vt cum dicitur, quod Christus transibat per ciuitates Samarię: & cum dixit in viam gętium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, sed ite ad oues, quæ perierunt domus Israel. *Ciuitates trigintaduæ.* Omnes vrbes hic posite sunt trigintaduæ, sed ponuntur aliqua nomina, quæ nõ signat ciuitates, sed alios terminos. Sciendum etiam, quod aliquę ciuitates huius fortis sunt, quæ non describuntur hic, vt patet 7. 1. vbi ponuntur ciuitates, quæ datę fuerunt Leuitis de sorte Aser, & est ibi Abdõn, quæ non ponitur hic. Sed necesse est, vt dicamus aliquas ciuitates fuisse fortis huius, quæ nõ describuntur hic. Vel quod sint aliquę ciuitates, quæ vocentur pluribus nominibus, & hic sub vno nomine appellentur, & 7. 21. sub alio, & hoc verissimilius est. Sic quoque est in 5. posita sorte Issachar, nam 7. 21. c. ponuntur vrbes eius datę Leuitis, & sunt ibi duę quæ nõ describuntur hic, s. Dabereth, & Ierimeth: sed a 1. modũ prapositum redeundum est. *Et villa earum.* Iste trigintaduę ciuitates cum suis agris, & partibus ruribus, & nõ muratis locis prouenerunt in sortem Aser. *Hæc est possessio filiorum Aser.* Idest omnes vrbes supra posite sunt tota possessio Aser, quia nullam aliam partem possessionis acceperunt. *Vrbes, & viculi earum.* Idest tam vrbes, quã rurã in possessione tribus Aser censerunt. *Filiorum Nephthali.* Hic ponitur quinta pars huius ca. in qua describitur fors filiorum Nephthali. Et sic ut in ceteris superioribus non ponuntur termini per se distincti a ciuitatibus, sicut in sorte Iudę, & Benjamin, ita hic: sed simul quãdoque ponendo terminos, & quãdoque ciuitates. *Sexta pars cegidit.* Ista est sexta, quia sexto loco filij Nephthali acceperunt sortem incipiendo a filiis Benjamin, qui primo de cedularũ inuolucro eduxerunt sortem, & in hoc non tenetur plene ordo dignitatis. Et hoc quantum ad duo. Primum, quia præponitur Aser ipsi Nephthali, tñ prior deberet esse Nephthali, cum sit prior natiuitate, quia est de filiis Balæ: Aser autem est vltimus filius Zelphę, vt s. declaratum est. Secundum est, quia Nephthali est posterior ipso Dan, vt patet Gen. 30. c. primus. n. filius Balæ est Dan, & secundus Nephthali: tñ Nephthali præponitur. *Per familias suas.* i. ista tota fors Nephthali diuisa est per familias, quia etiam ipsæ familiæ postea sortire

Descriptio fortis filiorum Nephthali.

Ridendum est non stare, quia Bethsames est in latere aquilonari fortis Iudæ circa occidentem apud terram Philisthijm, vt patet s. 15. c. fors in Iudæ, & Nephthali coniunguntur in latere Orietali, vt patet s. Itē Bethsames ponit forte Isachar, vt patet s. & alia vrbes est ibi ab ista. Nā licet coniungant Isachar, & Nephthali non pōt poni in coniunctione, sed in qualibet sorte est, tanq̄ vna ciuitas, cum in qualibet regat ad summā ciuitatum postarum in ipsa sorte. *Ciuitates decem nouem.* i. oēs ciuitates posite in sorte Nephthali sunt 19. alie vrbes ponuntur. 7. 21. in illis, que datæ sunt Leuitis de hac tribu. s. Carthā, & Amothdor, que non ponuntur hic: sed dicendum est de illis, sicut dicebatur s. de ciuitatibus Aser, & Isachar, q̄ ponunt in p̄dictis ciuitatibus, s̄i sub alijs noibus, quia eadem ciuitas frequenter hēt multa nomina. *Et villæ earum.* i. et villæ, siue viculi, vel rura ciuitatum istarum pertinebāt ad fortē Nephthali. *Hæc est possessio filiorum Nephthali.* i. iste ciuitates. s. posite pertinent ad possessionē fortis Nephthali. *Per cognationes suas.* i. distincta fuit per cognationes, i. familias, quia tota possessio fortis fuit diuisa in possessionē familiarum. *Vrbes, & viculi earum.* Id est, tam vrbes, quā viculi, s. rura parua prouenerūt in fortem Nephthali.

Tribui filiorum Dan per familias suas egressa est fors septima: & fuit terminus possessionis eius Sara, & Esthaol, & Hair semes, id est ciuitas solis. Selebin, & Haialon, & Iethela, Elon, et Themna, & Acron, Elthece, Gebbeton, et Balaath, et Iud, et Bane, et Barac, et Gethremmon, et Meiarcon, et Arcō, cum termino, qui respicit Ioppen, et ipso fine concluditur. Ascenderuntque filij Dan, et pugnaverunt contra Lesem: ceperuntq; eā, et percusserunt eam in ore gladij, et possederunt, et habitauerunt in ea. vocantes nomen eius Lesem Dan ex nomine Dan patris sui. Hæc est possessio tribus filiorum Dan per cognationes suas, vrbes & viculi earum. Cumque compleset sorte diuidere terram singulis per tribus suas, dederunt filij Israel possessionem Iosue filio Nun in medio sui, iuxta præceptum Domini, urbem, quam postulauit Thamnathfara in monte Ephraim. Et edificauit ciuitatem, habitauitque in ea. Hæc sunt possessiones, quas sorte diuiserunt Eleazar sacerdos, et Iosue filius Nun, et principes familiarum ac tribuum filiorum Israel in Silo, coram Domino ad ostium tabernaculi testimonij, partitique sunt terram.

Tribui filiorum Dan.

Descriptio fortis Dan. Quæst. V.

Hic ponitur sextum huius capit. assignatio fortis terræ Dan, & ponitur descriptio ciuitatum hic, & terminorum simul, quia non sit distinctio assignationis terminorum p se, & positionis ciuitatum in his vrbibus, sicut in sorte

Iudæ, & Benjamin, vt patet supra 15. & p̄cedenti capitulo.

Per cognationes suas. Fuit diuisa tribus ista per cognationes & familias, & tot portiones fuerunt in possessione sua, quot erant familia: Dan, sed in hac erat speciale, quia erat vnica familia in tota tribu, vt patet Numeri vigesimo sexto ca. & ista totum possedit: tamen rursus ista vnica familia diuisa est in multas domos, & istæ erant tanquam familia: recipientes partes possessionis.

Egressa est fors septima. Id est de inuolucro cedularum fuit egressa cedula vna denotans possessionem tribus Dan, & ista fuit septima, id est, in septimo loco, quia primo extraxerunt sortes omnes aliq̄ tribus quā Dan, & in hoc non fuit obseruatus ordo dignitatis: nam inter omnes filios famularum Dan prior natus est, ergo prior erat dignitate cum in his esset equalitas in natalibus, scilicet parentibus, prioritas patet Gene. 30. cap. Item erat Dan dignior alijs, quia ipsi datum est vnum de quatuor vexillis Israelitarum in deserto, erantque sub eo alij filij ancillarum præter Gad, qui erat sub vexillo Ruben, vt patet Numeri 2. cap. & tamen hic fuerunt omnes posite ante ipsum. *Fuit terminus possessionis eorum Sara, & Esthaol.* Id est, iste duæ ciuitates fuerunt in termino fortis filiorum Dan ex vna parte, s. contra terram Philisthijm. Iste duæ ciuitates ponuntur in sorte Iudæ, vt patet supra 15. capit. scilicet in terra campestri Iudæ.

Et forte aliquis dicet, quod possunt esse in terminis Iudæ, & non pertineant ad Iudam, sed ad tribum Dā. Sed non stat, quia ad hoc necesse erat, vt fors Dan, & Iudæ coniungerentur, sed non coniunguntur, quia fors Dan est multum Septentrionalis, fors autem Iudæ est in extremitate meridiana.

Item dato, quod coniungerentur non possunt esse iste vrbes Sara, & Esthaol, que dicuntur in sorte Iudæ, nam in sorte Iudæ ponuntur, tanquam ciuitates ipsius fortis, in sorte etiam Dan eodem modo. Primum patet ex summa secunda ciuitatum supra 15. capit. in quibus ponitur primæ Sara, & Esthaol. Quod autem essent oppida ista in sorte Dā patet, quia Samson erat de stirpe Dan, & tamen erat de vrbe Sara, vt patet Iudicum 13. capitulo. & fuit sepultus postea inter Sara, & Esthaol in sepulcro patris sui: Iudicum decimo sexto cap. si tamen essent iste vrbes in sorte Iudæ non fuisset ibi sepultus Samson, qui erat de tribu Dan. *Hair semes, id est ciuitas solis.* Ista est alia ciuitas Dan, & adiuncta est ista expositio: Ciuitas solis, in litera nostra: nam in Hebræo non habetur, sed noster trāslator apposuit ad signandum quid importaret nomen Hebræum. In eodem autem idiomate non constiterunt fieri tales interpretationes. *Selebin.* Alia erat, que vocabatur Seboin, & erat vna de 5. ciuitatibus Sodomorum, vt patet Gene. 13. sed illa iam non erat cum subuersa fuisset cum Sodoma. *Et Aialon.* Talis est ciuitas, de qua dixit Iosue, quando pugnabat contra quinque reges: Sol ista contra Gabaon, & Luna non mouearis contra vallem Aialon, vt patet supra 10. cap. An tamen fuerit Aialon in aliqua alia sorte propinquiori, quam fors Dan non patet. Ista ciuitas fuit postea data Leuitis, q̄i data fuerunt ciuitates de hac tribu, vt patet infra 21. c.

Et Iethela. Ista ciuitas non est famosa in sorte Dan. *Elon.* Ista ciuitas etiam ponitur in sorte Iudæ, vt patet supra 15. capit. scilicet in montanis. Etiam ponitur in sorte Nephthali, vt patet supra. sed non est eadem ciuitas, quia in tribus fortibus impossibile est esse eandē ciuitatem, sed tres ciuitates eodem nomine appellate. Ista ciuitas differt ab Eglon, que ponitur in sorte Iudæ supra 15. *Et Themna.* Ista est, que vocatur Thānas, vel Thamnata, vel Thamna, de qua Gen. 38. & de hac Iudicum

Limes fortis Dan contra terram Philisthij.

Sāson erat de stirpe Dan.

Acron, & Acharon differunt.

Balaath, & Bala differunt.

Bellum gestum a filijs Dan.

Libri huius non scripti Iosue.

Iudicum 14. In forte etiam Iudæ ponitur Thamna, vt patet supra 15. quæ autem sit Thamnata, ad quam descendit Samson, & adamauit mulierē de filiabus Philisthijm. s. an sit ista, vel illa, quæ habetur in sorte Iudæ non plene patet, sed magis v̄r, quod sit illa, quæ est in sorte Iudæ, vt patet ex dictis supra 15. *Et Acron.* Ista ciuitas differt a ciuitate, quæ vocatur Acharon, quia illa est in sorte Iudæ, & est de terra Philisthijm, s. vltima in terra Philisthinorum ad Septentrionem, vt patet supra 13. c. illa autem est, quæ vulgariter vocatur Acre, & a qua denominatur quidam ordo militiæ, qui in Ecclesia fuit. Est autem ciuitas ipsa apud mare, de qua dictum est supra 13. c. *Et Gethremmon.* Ista ciuitas fuit postea data Leuitis cum distributæ fuerunt eis ciuitates de qualibet tribu, vt patet infra 21. c. *Et Bece.* Ista ciuitas ponitur etiam in sorte Iudæ, vt patet s. 15. ista autem fuit prima de illis, quæ datæ sunt Leuitis de sorte hac, vt patet infra 21. c. *Et Gebbeton.* Ista etiam data fuit Leuitis de genere Caath in partem, vt patet infra 21. cap. *Et Balaath.* Ista differt ab vrbe, que vocatur Bala, & vocatur alio nomine Cariatharim, poniturque in sorte Iudæ, de qua s. 15. cap. *Bonebare Iud.* Iste duæ vrbes non sunt famose in sorte Dan. *Atque Hebron, & Arecon.* Iste duæ posite sunt circa mare mediterraneum, quod est mare magnum, & Occidentale toti terræ Chanaan. Quod patet, quia ponuntur apud Ioppem, quæ est in littore maris Occidentalis. *Cum termino, qui respicit Ioppen.* Id est ciuitates supradictæ cum terra, que extenditur versus Ioppem ad littora maris pertinent ad fortē Dan. Est autem Ioppe in littore maris, & vocatur nūc vulgariter Iapha, & est portus, vel statio nauium, per quem introitus est euntibus de terra hac ad visitandū Sepulchrum Saluatoris. Distat autem ab vrbe Ierofolyma milliarijs quatuordecim, vt patet in libro, de situ Terræ Sanctæ. *Et in ipso fine concluditur.* Id est terra fortis Dan cōcluditur apud mare magnum, circa urbem Ioppem: non enim poterat extendi aliqua fors vltra mare, quia tota terra Chanaan concluditur in littore maris Mediterranei. *Ascenderuntque filij Dan.* Hic ponitur quoddam bellum factū a filijs Dan pro quadam ciuitate dicta Lesem.

Pro quo sciendum, quod filij Dan quamquam acceperunt ius fortis, sicut ceteræ tribus, quia tamen tota fors sua adhuc tenebatur ab hostibus, non habebat liberum locum habitandi filij Dan: ideo habitantes in Sara, & Esthaol miserunt viros quinque qui lustrarēt terram, & viderēt, an esset locus aliquis, quem possent accipere, & venientes in Lesem, quæ alio nomine vocatur Lais inueniunt gētem quietam, & cum nullo alio populo communicationem habentem, qui redierunt renunciantes ceteris fratribus suis, qui erant in Esthaol, & Sara, atque ascenderunt, & tenuerunt ciuitatem: Iud. 18. ca. Ex hoc autem colligitur, quod iste liber non fuerit scriptus a Iosue, sed multo post mortē eius ab aliquo alio. Nam iste casus de pugna filiorum Dan contra Lesem multo post mortem Iosue fuit, s. parum ante tempora regum, cum de illo enarraretur: Iud. 18. c. ponitur in hic, quia illi pugnatōres erant filij Dan. Et quia hic enarratur fors eorum ponitur quoque bellū, quod accidit illis accipiendo urbem vnam fortis suæ. *Ascenderunt filij Dan.* Dñr ascendisse, quia manebant in Sara, & Esthaol, cum iuerūt in urbem Lesem, quia quinque viri, qui missi fuerant venerunt ad vocandum ceteros, & quia vrbs Lesem est in extremitate lateris aquilonaris terræ Chanaan cum sit in terra Roob, vt Iud. 14. & illa est aquilonaris, vt s. probatum est, dicebantur ascendere, quia a parte meridiana versus aquilonē ascensus est. *Et pugnaverunt contra Lesem.* Alio nomine vocatur Lais, vt patet Iud. 18. c. Ista fm Rab. Dauid Kimhi non erat in sorte Dan, & ipsi iuerunt ad ac-

Alph. Toft. super Iosue. Pars II.

quirendum illam. Sed nō stat, quia aut locus iste esset in terra Chanaan aut non: si non esset, non licebat Israelitis pugnare p̄ gentem illam, quia Deus iusserat, q̄ non acciperent vltiorem terram q̄ eam, que clauderetur sub terminis terræ assignatæ: Nu. 34. c. si aut esset locus iste in terra Chanaan, necesse erat q̄ esset in sorte alicuius tribus, cum tota terra diuisa foret; sed non poterat aliqua tribus accipere urbē alterius tribus, ergo non potuissent filij Dan accipere urbem Lesem ad habitandum in ea, sed habitauerunt capientes eam: ergo ad eorum tribum pertinebat. Si autem aliquis obijciat, q̄ non ponitur inter ciuitates fortis Dan. Respondendum hoc non procedere, quia aliquādo habet eadem ciuitas multa nomina, & frequenter sub altero eorum appellatur, & aliquando sub alio, vt patet in multis supra positis, vt in Hebron, quæ vocatur Hebron, Mambræ, & Cariatharbe, & in istamet vrbe Lesem, quia vocata est Lesem, & Lais, & Dan, vt patet hic, & Iud. 18. c. ideo licet non ponatur in aliquo horum nominum poterit poni sub aliquo alio. Vel forte dici potest, q̄ ista ciuitas non fuit posita, in suprapositis, quia sufficere bar, quod hic poneretur nunc, tanquam vna de sorte tribus huius. *Ceperuntque eam.* Quia erant viri multi, & fortes, s. tota tribus Dan, viri autem qui manebant in vrbe Lesem, erant incauti, & cum nullo populo haberes consortium, vt inde adiuuari possent, vt patet Iud. 18. ideo faciliter potuerunt capere urbem. *Et percusserunt in ore gladij.* Quia erant de Chanaanis, quibus non debebant parcere facientes cum eis aliquod pactum pacis seruitutis, aut tributū Deute. 2. sed occidebant in ore gladij.

Atque possederunt, & habitauerunt in ea. Scilicet, quidam de tribu Dan ibi habitauerunt: omnes enim ibi habitare non potuerunt, sed inquirebāt sibi loca ad habitandum, quia nondum illa accipere potuerāt, vt patet Iud. 18. *Vocantes eam Lesem Dan.* Ipsa ciuitas vocabatur primo Lesem, vel Lais, Iud. 18. nunc vero ipsi apposuerunt ei nomen aliud ex nomine stirpis suæ, s. Lesem Dan, & aliquādo vocatur absolute Dan, vt patet 3. Reg. 12. cum dicitur, q̄ posuit Ieroboam duos vitulos aureos vnum in Bethel, & alterum in Dan, & accipitur Dā ibi pro loco isto, quia erat in extremitate terræ Chanaan ex parte vna, & Bethel circa extremitatē aliam. Item ista ciuitas est, de qua dicitur 1. Reg. 3. f. cognouit vniuersus Israel a Dan vsque Bersabee, q̄ fidelis Samuel propheta Domini esset, id est, q̄ ab vna extremitate totius Israel vsque ad aliam cognitum est, q̄ esset Samuel propheta Dei, & ponuntur Dan, & Bersabee tanquā duæ extremitates totius terræ Chanaan, s. Bersabee in sorte Iudæ ad partem Meridianam, vt patet supra 15. capitulo. & Dan in parte aquilonari in sorte Dan. De ista vrbe Dan, vel Lesem dicitur Iudæi, quod sit Paneas, de qua nascitur Iordanis. Et verum est, nam de vrbe Paneas Iordanem oriri factis ibi duobus fontibus ad radices Libani montis certum est, cum Solinus in Polyhistorum hoc dicat, in capitulo de Iudæa, & vocatur ista ciuitas alio nomine Belinas, & magis visitato vocabulo vocatur Cæsarea Philippi, vt patet in libro, de situ Terræ Sanctæ. Apud hanc enim urbem cum ambularet Iesus cum discipulis suis quæsiuit ab eis quem eum dicerent homines, & eis varie respondentibus, dixit Petrus: Tu es filius Dei viui & c. Matth. decimo sexto cap. Et satis consonat urbem Lesem esse Cæsaream Philippi, siue Paneas, quia ista vrbs est multum Septentrionalis ad extremitatem Aquilonarem totius terræ Chanaan. Sic etiam est de Paneas, quia illa est apud montē Libanum in parte aquilonis. Et de illa parte deriuatur Iordanis descendens ad partem Meridianam terræ Chanaan ad mare. Sodomorum.

Dan ciuitas Lesem.

Ex Paneas ciuitate nascitur Iordanis.

Ex nomine Dan patris sui. Quia isti erant filij Dan im-
 poluerunt vrbis nomen patris sui; & postea aliquando
 vocabatur Lesemdan, & aliquando Dan solum: sed
 pluries vocatur solum Dan. *Hec est possessio filiorum Dan
 per cognationes.* Idest tota terra supra assignata pertine-
 bat ad cognationes Dan, idest ad familias illius tribus.
 Solum enim erat vna familia, sed quemadmodum
 aliquis habens vnum filium dicitur habere filios: ita
 aliquis habens in tribu sua familiam vnam dicitur ha-
 bere familias: nam Dan vnicum filium, scilicet Vsim
 habuit, vt patet Gene. 46. cap. & tamen dicitur habuisse
 filios Dan, vt patet ibidem, scilicet filij Dan Vsim:
 ita dicitur habere familias, vel cognationes quamquam
 vnica sit familia, & sic patet Nume. 26. vbi dicitur filij
 Dan per cognationes suas, &c. & tamen ibi subditur,
 quod solum sit vnica familia. Aliter dici potest, quod
 in tribu Dan licet non sint multe familie: tamen sunt
 multe cognationes, quia illa familia diuideretur in
 multas cognationes minores, quae vocantur domus.

Vrbes, & viculi earum. Idest omnes vrbes supra enar-
 ratæ, & rura parua, & quaecunque loca non munita in
 circuitu harum vrbium existentia pertinuerunt ad for-
 tem Dan. *Cumque compleisset.* Hic ponitur possessionis
 Iosue assignatio, s. quod postquam tota terra diuisa est
 assignata est possessio ipsi Iosue in sorte tribus suae, s.
 in sorte Ephraim. Sciendum autem, quod ista non co-
 tinuantur: sed quadam interdum anticipatur, & que-
 dam recapitulatur. Nam assignatio possessionis Iosue,
 de qua hic dicitur non fuit post captiorem vrbis
 Lesem de qua supra dicitur, quia illa fuit multo tem-
 pore post mortem Iosue, vt patet, quia ponitur Iudi. 18.
 vbi signatur fuisse pauco tempore ante regum initia,
 sed solum obseruatur hic ordo, vel conuenientia ma-
 teriae, & non temporis. *Cumque compleisset sorte terram di-
 uidere.* Iste est Iosue: non enim solum Iosue terram di-
 uidebat, sed etiam cum eo alij 12. viri, & Eleazar sacer-
 dos magnus: Nume. 34. quia tamen Iosue erat praeci-
 puus, dicitur de eo quasi ipse solus diuideret terram:
 compleuit autem diuisionem terrae cum posuisset for-
 tes septem in Silo. Nam prius assignauerat sortem tri-
 bui Iudae supra 15. & postea tribui Ephraim, & dimi-
 die tribui Manasse supra 16. & 17. capit. solum manebant
 septem tribus, quibus dande erant possessiones: & istae
 descriptae fuerunt, & postea posita in Silo coram
 domino, vt patet preced. ca. *Singulis per tribus suas.*
 Idest omnibus Israelitis dedit sortes Iosue, sed hoc fuit
 dando singulis secundum tribus suas, idest non dedit
 cuilibet homini vnam sortem, vel cuilibet domui: sed
 solum diuisit in tribus totum Israel, & tot sortes fecit,
 quot tribus erant. Et non dicitur hic, sicut in omnibus
 superioribus, super cognationes suas, siue familias, quia
 ibi dabatur fors tribui vni, & postea diuidebatur illa
 possessio in sortes secundum familias: hic autem da-
 bat Iosue possessionem toti Israeli, ideo non diuisit Is-
 rael in familias, sed in tribus, & tot fecit portiones,
 quot manebant tribus suscepturae possessionem: de-
 inde ipse tribus accepta possessione sua singule diui-
 debant illam in tot partes, quot erant familie illius tri-
 bus: sed de hoc nihil attinebat ad Iosue. *Dederunt filij
 Israel possessionem Iosue.* Fuerat Iosue iudex, & diuisor
 terrae pro omnibus Israelitis: nunc autem cum ei fuit
 danda possessio non debuit ipse esse iudex, quia nul-
 lus vnquam in causa sua aut bonus iudex, aut saltem,
 sine suspitione est, quia nobis nimis ad fauendum proni
 sumus, & ob hoc non assignauit sibi ipsi Iosue posses-
 sionem, sed filij Israel. isti filij Israel possunt accipi tri-
 pliciter. Vno modo pro terrae diuisoribus, nam erant
 diuisores 12. ex 12. tribubus praeter Iosue, & Eleazar
 sacerdotem, qui erant principes diuisorum, vt patet
 Nume. 34. & cum Iosue esset vnus de eis, quando ip-

Possessio-
 nis Iosue
 assignatio.

Filij Israel
 tripliciter
 accipiuntur
 hic.

F se peteret possessionem cessaret officium suum, & ce-
 teri succederent in iudicando atque diuidendo, & isti
 poterant ei assignare possessionem, s. 12. viri cum Elea-
 zaro sacerdote. Simile patet de Caleb filio Iephonne.
 Nam iste fuit vnus de 12. diuisoribus terrae, vt patet
 Numeri 34. cap. & tamen cum iste voluit petere pos-
 sessionem, venit coram Iosue tanquam non iudex, &
 petijt possessionem, vt patet supra 14. cap. Ita poterat
 Iosue petere ab his possessionem sibi assignari. Et isti
 vocantur filij Israel conuenienter, quia erant nomi-
 ne omnium filiorum Israel, cum de omnibus 12. tri-
 bubus assumpti fuissent diuisores, vt patet Nume. 34.
 capitu.

G Secundo modo accipi possunt hic filij Israel pro om-
 nibus viris de tribu Ephraim, & hoc quia Iosue erat
 de tribu Ephraim: ideo de sorte Ephraim erat accep-
 turus hereditatem, & quia in praedictum horum
 vertebatur dare modicum, vel multum de terra, ad
 hos pertinebat distribuere partem de possessione sua,
 & isti vocantur filij Israel, quia qualibet tribus de Israe-
 litis dicebatur filij Israel, & sic vocati sunt absolute fi-
 lij Israel filij Manasse tanquam essent ipsi omnes Israe-
 litae, vt patet preced. cap. s. postquam autem conualue-
 runt filij Israel subuerterunt Chananeos, & accipiuntur
 filij Israel pro solis Manassitis, qui primo non pre-
 ualuerant contra hostes, qui erant in sorte sua, ad vlti-
 mum autem preualuerunt.

Item patet quia dicitur, quod filij Israel dederunt
 inter se Iosue locum habitandi, sicut iusserat dominus,
 sed hoc solis filijs Ephraim conuenit, quia ipsi intra se,
 idest in sorte sua dederunt possessionem Iosue, nulla
 autem alia tribus dedit ei possessionem.

Tertio modo possunt accipi filij Israel pro omni-
 bus Israelitis, s. quod postquam ipse diuisit possessio-
 nes omnibus per sortes in Silo ipse petijt possessio-
 nem pro se, & ibi omnes Israelite congregati decre-
 uerunt dandam sibi possessionem illam, quam ipse
 petebat. Quilibet horum modorum est conueniens:
 iste vltimus magis conuenit in cortice, quia omnes Is-
 raelitae simul magis proprie vocantur filij Israel, quam
 in praedictis duobus modis. Et satis est rationale, quod
 totus populus assignauerit possessionem Iosue, vt in
 hoc ipse ceteros excederet. Nam ceteri acceperunt pos-
 sessionem dantibus diuisoribus terrae qui erant iudi-
 ces, Iosue autem nullum iudicem habuit, sed toto po-
 pulo decernente hereditatem assecutus est, quilibet
 tamen praedictorum modorum satis habet rationem
 congruitatis.

Iosue filio Num in medio sui. Ex ista litera videtur mag-
 nis stare secundus, & tertius modus quam primus, s.
 quia in medio sui dederunt hereditatem, & tamen si
 acciperetur pro iudicibus 12. diuisoribus non videtur
 quomodo ipsi inter se possessionem assignauerint,
 quia ipsi non erant in aliqua terra speciali coniuncti,
 sed dispersa per 12. sortes, cum pertineret ad 12. tri-
 bus. Item quia nondum ipsi acceperant speciales par-
 tes: nam solae sortes tribuum erant diuisae: pro perso-
 nis tamen non erat posita diuisio, potissime in sorti-
 bus septem vltimis, quae nunc posite sunt, quia de alijs
 non tantum constat: ideo inter se non poterant assi-
 gnare possessionem. Accipiendum autem secundo mo-
 do stat, quia filij Ephraim acceperant iam sortem, &
 licet inter eos non esset facta diuisio specialis, tamen
 ipsa tribus habebat sortem, & sic poterant filij Ephraim
 inter se, idest in aliqua parte sortis suae assignare portio-
 nem aliquam Iosue. Si autem accipitur tertio modo,
 etiam stat, s. quod omnes filij Israel dederunt Iosue
 possessionem inter se, vel in medio sui, quia tota terra
 Chanaa erat possessio Israelitarum, & cum in aliqua
 parte eius suscepit Iosue possessionem, dicitur susce-

Preceptu
 Dhidatum
 Iosue.

suscepisse in medio filiorum Israel. *Iuxta preceptum Do-
 mini.* Idest Deus iusserat, quod acciperet possessionem
 Iosue in terra Chanaan. Hoc fuit Num. 14. vbi alijs Is-
 raelitis murmurantibus potissime exploratoribus, Io-
 sue & Caleb repugnauerunt toti multitudini dicentes,
 quod possent ascendere in terram Chanaan, & facili-
 ter acquirerent illam, & voluit eos tunc tota multitu-
 do lapidare, nisi Deus defendisset apparere gloria Do-
 mini super tabernaculum. Et tunc dixit Deus, quod
 de omnibus numeratis a viginti annis & supra, isti so-
 li introirent in terram Chanaan, & possiderent eam: il-
 lud autem fuit preceptum de assignando possessionem
 Iosue. *Vrbem quam postulauit Thamaath Saraa.* Idest Iosue
 petiuit ab Israelitis, vt in sorte sua darer ei vnam urbem,
 s. Thannath Saraa: hanc enim elegit, & illi concesserunt
 eam. Est autem intelligendum, quod acceperit
 eam cum toto territorio suo, s. cum omnibus vicis, &
 agris ceterisque pertinentijs. Sacerdotes autem & Le-
 uitae, quando accipiebant vrbes, solam ipsas accipiebant
 non accipientes agros, nec vicos, sed sola suburbana
 Num. 35. & supra 14. cap.

Ephraim
 quare sem-
 per vocet
 mons.

In monte Ephraim. Sors Ephraim vocat semper mos,
 vt patet supra 17. cap. s. angusta est tibi possessio mo-
 tis Ephraim. & non accipitur ibi pro aliqua parte spe-
 ciali sortis ipsius, quae esset montuosa, sed pro tota sor-
 te: nam ibi totus Ephraim & Manasse tunc habitabat:
 & ad ambos simul verba ista dicta sunt, vt patet ibidem.

Et edificauit ciuitatem. Non est sensus, quod de nouo
 construxerit eam Iosue, quia Thannath Saraa prius erat
 vrbs quam ipse eam peteret, sed dicitur edificare, quia
 forte cum ista vrbs capta esset, more bellico ex magna
 parte expugnando dirupta est, & illud restaurauit Io-
 sue. Sic patet Numeri 32. cap. de Ruben, & Gad, & di-
 midia tribu Manasse, de quibus dicitur, quod extruxe-
 rint vrbes, quae habentur ibi pro vxoribus suis, & fi-
 lijs: & tamen manifestum est, quod ipse vrbes prius
 erant stantes, vt patet ibidem ex litera, & sic est hic, quia
 dicitur, quod Israelitae dederunt Iosue urbem, quam postu-
 lauit: ergo prius erat vrbs, quam ipse eam postulauit.
Habitauitque in ea. Restaurauit urbem, & ipse cum
 familia sua mansit ibi, & illa ciuitas pertinebat postea
 in ius filiorum suorum haereditarie, quia patri eorum
 Iosue fuerat data in titulum.

Haec sunt
 possessiones.

Haec sunt possessiones. Hic ponitur epilodus praecedentium,
 s. quod iste praedictus sunt possessiones Israelita-
 rum, & refertur solum ad eas, quae habentur a princi-
 pio 15. cap. vsque huc, quia iste fuerunt diuisae per Io-
 sue, & reliquos, de quibus hic. Possessiones vero de quibus
 supra 13. cap. non fuerunt per istos diuisae, sed per
 Moysen, vt patet ibidem. & refertur hic ad possessio-
 nes tribuum solum, quia licet tam possessiones fami-
 liarum, quam tribuum fuissent sorte diuisae, vt patet
 Numeri 26. cap. tamen Iosue solum diuisit, & sortes
 posuit inter possessiones tribuum: postea vero ipse tri-
 bus acceptis possessionibus suis diuiserunt eas inter se
 per familias cuiuslibet tribus sortes ponentes, & ob
 hoc non describuntur partitiones factae inter familias,
 quia illas non fecit Iosue, nec posuit sortes inter illas.

Quas sorte
 diuiserunt
 Eleazar.

Quas sorte diuiserunt Eleazar. Licet viri triginta sex
 missi de omnibus tribubus describerent terram diui-
 serunt eam in portiones, sicut postea tribus acceperunt:
 tamen non dicuntur ipsi diuisisse terram, quia non-
 dum erat definitum quam partem qualibet tribus ac-
 ceptura erat, cum vero sortes posita fuerunt a Iosue,
 & Eleazaro, prouenit determinate qualibet tribui pars
 sua, ideo ipsi dicuntur diuisisse. Etiam quia alij missi
 nomine eorum fecerunt, vt praecedenti capitu. decla-
 ratum est.

Preceptum
 diuisores
 terre.

Eleazar sacerdos, & Iosue filius Num. Isti duo erant prin-
 cipales diuisores terrae praeter 12. qui de singulis tribu-

A bus assignati fuerunt. Erat autem Eleazar sacerdos sum-
 mus filius Aaron, & iste fuit diuisor etiam viuente Moy-
 se. Ad ipsum enim & Moysen accesserunt filij Ru-
 ben, Gad, & dimidia tribus Manasse petentes heredi-
 tatem ante transitum Iordanis, & ambo concesserunt.
 Coram eo etiam ventilabantur caules, sicut coram
 Moysen, in quibus agebatur de suscipienda hereditate
 in terra promissionis. de 1. Nume. 32. de 2. Nume. 27.
 cap. *Et principes familiarum ac tribuum.* Ista litera vide-
 tur innuere, quod principes omnium familiarum,
 & tribuum conuenerunt ad faciendam diuisionem,
 s. quod ipsi ponebant sortes, & erant iudices horum,
 quae fiebant per quorum auctoritatem ista validaban-
 tur. & tunc cum qualibet tribus habeat vnum princi-
 pem, qui erat primogenitus veniens a capite tribus ip-
 sius per lineam primogenitorum tribus ipsius, de qui-
 bus Numeri 1. & 2. essent duodecim principes tribuum
 ad hanc diuisionem faciendam. Etiam familiae habe-
 bant principes, quia familiae sunt cognationes specia-
 les sub ipsa tribu, in quas diuiditur in mediare tribus,
 & quilibet tribus habebat aliquas familias. Quot au-
 tem essent in qualibet tribu, patet Num. 26. vbi enar-
 rantur nominatim. Tot autem principes conueniret
 ad istam diuisionem, quot essent in familijs. Sed falsum
 est hoc, quia Deus assignauit diuisores terrae ex nomi-
 ne, vt patet Nume. 34. ergo nullus auderet se intromit-
 tere ad vindicandum sibi potestatem istam, vel iuris-
 dictionem praeter illos, nec Iosue alios statueret: quia hoc
 videretur contra diuina statuta: sed ipse statuit 12. diui-
 sores, s. vnum de qualibet tribu, ergo nulli alij fuerunt:
 isti tamen non erant principes tribuum, vt patet Nu-
 34. vbi ponuntur nomina eorum, sed constat, quod
 alij erant tunc principes tribuum quam ipsi nomina-
 ti, ergo non fuerunt principes tribuum, & familiarum
 diuisores.

Sed dicendum, quod erant 12. diuisores assignati a
 Deo, & vocantur principes, quia erat datus eis quidam
 modus principatus, vel iurisdictionis: vnde principes
 appellantur, cum electi fuerunt a Deo. Nume. 34. etiam
 vocantur principes tribuum, & familiarum, quia prin-
 cipabantur omnibus tribubus, & familijs cum ipsi so-
 lum possent diuidere tribubus, & familijs possessio-
 nes. Aliquando autem vocantur solum principes fami-
 liarum, vt patet supra 14. capitu. nam equale est esse
 principem omnium tribuum, & omnium familiarum,
 quia nihil continent omnes tribus praeter omnes fami-
 lias. Ista autem expositio stare videtur, quia nomi-
 na virorum electorum Numeri 24. non videbantur ef-
 se nomina principum tribuum ipsius temporis, cum
 alii viderentur primogeniti eorum: constat enim quod
 in deserto in tribu Iudae fuit princeps Naafon, vt pa-
 tet Numeri 1. filius autem Naafon fuit Salmon, vt pa-
 tet Ruth 4. & Matth. 1. & iste introiit in terram Cha-
 naan, quia accepit in vxorem Raab Ierichontinam,
 vt patet Matth. 1. scilicet Salmon autem genuit Booz
 de Raab: ergo per lineam iste debebat esse princeps
 in tribu Iudae in introitu in terram Chanaan, & non
 Caleb qui ponitur de diuisoribus. Numeri 34. cap.

Sed forte dicendum erit, quod principatus fuerunt
 mutati ex quibusdam illarum linearum, in quibus
 prius erant ex Dei dispositione, vel ex alia causa ad alias
 lineas, & sic omnes qui fuerunt diuisores terrae essent
 principes familiarum, & tribuum: & istum sensum vi-
 detur facere litera Nume. 34. cap. cum dicitur: Haec
 sunt nomina virorum, qui terram vobis sorte diuideret,
 Eleazar sacerdos, & Iosue filius Num: & singuli princi-
 pes de tribubus suis. Et tunc isti viri cum essent prin-
 cipes tribuum, dicebantur esse principes tribuum, &
 familiarum, quia nihil amplius continent familie om-
 nes, & tribus quam solae tribus, & nihil magis omnes
 tribus

Doct. opi.

Alia doct.
 snia, & se-
 cunda.

tribus quā solē familię: ideo quilibet princeps alicuius tribus erat princeps omnium familiarum quę sunt in ipsa tribu, & omnes principes tribuum simul sunt principes omnium familiarum, quia nulla earum est extra tribus. Vnde quando dicitur, quod principes tribuum, & familiarum diuiserunt terram istam, nō est accipiendum hoc tanquam distincti sint principes tribuum, & familiarum, & preter ipsos principes tribuum venirent ad diuisionem principes familiarum: sed 12. principes 12. tribuum Israel, qui sunt principes tribuum, & familiarum omnium diuiserunt istam terram, & nulli alij accesserunt. Satis cōsonat iste sensus, sed magis conueniens videtur primus sensus, quod non essent isti duodecim principes duodecim tribuum ex causa supra assignata, scilicet quia non erant de linea principum præcedentium, sed vocantur principes tribuum, & familiarum, quia tam tribubus quam familijs principabantur eis distribuēdo possessiones. Et cum obiicitur, quod Numer. 34. ponuntur isti esse principes tribuum negandum est, quia ibi dicitur: Eleazar sacerdos, & Iosue filius Nun, & singuli principes de singulis tribubus, id est quęlibet tribus dabit vnum principem, scilicet vnum virum, qui sit princeps in diuisione hac: non tamen dicit, quod isti erant principes ipsarum tribuum.

In Silo coram domino. Id est fuit facta diuisio in Silo: nam quamquam descriptio terre fuit facta discurrendo per ipsam terram in volumine, quod portabant viri 36. tamen diuisio facta est in Silo cum sortes posite sunt, vt patet præced. cap. ex ibi dictis. Et dicitur factum esse in Silo, quia totus Israel conuenerat illuc ad accipiendum sortes, vt patet præced. cap. Et dicitur coram domino, id est coram tabernaculo, sicut atrium, quia in tabernaculo videbatur Deus specialiter habitare, & ea, quę erant ante tabernaculum posite sine ante ostium illius dicebantur esse coram domino. Et ob hoc cum omnes offerentes quicquam in Sanctuario portarent illud ante ostium tabernaculi, dicebantur obtulisse coram Deo, vt patet ex processu totius Leuitici, vel dicebantur fieri coram domino hoc, id est coram altari holocaustorum, quod erat in atrio tabernaculi circa ostium illius ad latus Meridianū. In hoc altari Deus specialiter esse videbatur: quia fiebant ibi illi specialia obsequia, scilicet, quia solum sacrificia fiebant ibi; ideo quęcunque ante altare illud essent coram domino esse dicebantur. Ibi autem posite fuerunt sortes, quia descriptę fuerunt sortes septem terre in septem cedula, quę in quodam inuolucro posite fuerunt; & tunc facta oratione, vt Deus per has sortes indicaret quid vellet a qualibet tribu possideri; miserunt manus in inuolucrum, & inde eduxerunt cedulas continentes sortes, & sic possessio cuiuslibet tribus determinata est, quod fuit solum quantum ad septem tribus, quia quę tribus, & dimidia iam acceperant possessionem ante Iordanē de manu Moyfi, vt patet supra 13. & alia quę tribus, & dimidia, scilicet Iudas Ephraim, & dimidia Manasse acceperunt postea possessionem de manu Iosue per sortes, sed non fuerunt posite hic nunc sortes earum. De modo autem harum supra 15. & 16. cap. dictum est: solum autem de septem tribubus fuit factum, quod dicitur, vt patet præced. cap.

Ad ostium tabernaculi testimonij. Id est iste sortes posite fuerunt ante ostium tabernaculi, scilicet in atrio tabernaculi. Intra tabernaculum autem non licebat alicui ingredi, nisi sacerdotibus, quia erant ministratio nes, vt patet Numeri 3. & magis 18. immo Leuitis nō licebat illuc ingredi, quia si viderent vasa Sanctuarii nuda, morerentur, vt patet Numeri 4. cap. quantum nūs liceret alijs, & tamen si intrarent in tabernaculū,

Intra tabernaculi solis sacerdotibus ingredi licebat.

necessario viderent vasa nuda, ergo non licebat illuc cuiquam ingredi, nisi sacerdotibus: & hoc signat Apostolus ad Hebrę. 9. vbi dicitur, quod in primam partē tabernaculi introibant sacerdotes quotidie; in secundum autem tabernaculum, scilicet sanctū sanctorū solus summus sacerdos semel in anno, & nō sine sanguine: ergo videt, quod solis sacerdotibus licebat introire. Et patet, quia introitus in tabernaculum fiebat solum ad ministraciones aliquas, sed nulli licebat ministrare quęcunque in Sanctuario etiam in atrio eius, nisi sacerdotibus, vt patet Numeri 3. & 18. capit. ergo nullus accedebat, vt introiret in tabernaculum, nisi sacerdos. Vnde sortes non ponerūt poni intra illud, sed extra in atrio eius. Vocatur tabernaculū testimonij, quia intra se continet testimonium: est autem testimonium in tabulis legis, quę posite fuerunt in arca: nam illę vocantur testimonij, vt patet Exod. 25. scilicet pones testimonium in arca, scilicet tabulas: & dicitur testimonium, quia ponebantur ibi in testimonijū contra Iudęos, quod Deus dedisset eis legē, & si quicquā negare vellent, possent conuinci ex tabulis illis. De modo autem, quo istę tabulę probarent, & an maneret firmum testimonium, declaratum est Exodi 25. c. ab his tabulis vocabatur arca illa, in qua erat arca testimonij, id est continens testimonium, scilicet tabulas, & tabernaculum. Vocatur tabernaculum testimonij, quia intra illud erāt tabulę, & arca. Etiam vocatur tabernaculum federis interduum: de hoc præced. cap. in principio dictum est.

Parti sunt terram. Id est diuiserunt totam terram Chanaan. Nam terra, quę erat ante Iordanem ad solis ortum non pertinebat ad terram Chanaan, vt probatum est supra 14. & in hac acceperunt possessionē duę tribus, & dimidia: diuisitque illam Moyfes. reliqua autem terra ad Occidentalem partem Iordanis vsque ad mare magnum Occidentale pertinet ad terram Chanaan, & termini huius describuntur Numeri 34. in hac autem susceperūt possessionem nouem tribus, & dimidia, quibus dedit sortes Iosue in Silo: & sic non mansit aliquid diuidendum in tota terra promissionis post hoc, licet multa terra capiēda adhuc manebat, sed diuisa est priuſquā capta, vt patet supra 13. cap.

C A P. XX.

Locutus est Dominus ad Iosue, dicens: Loquere filijs Israel, & dices: Separate vrbes fugitiuorum, de quibus locutus sum ad vos per manū Moyfi, vt confugiat ad eas quicunque animam percusserit nescius: & possit euadere irā proximi, qui vltor est sanguinis, cum ad vnam harum confugerit ciuitatum, stabitque ante portam ciuitatis, & loquetur senioribus vr bis illius ea, quę se comprobēt innocentem, sicque suscipient eum, & dabunt ei locum ad habitandum. Cumque vltor sanguinis eum fuerit persecutus, non tradent in manus eius, quia ignorās percussit proximum eius, nec ante biduum, triduumue eius probatur inimicus. Et habitabit in ciuitate illa, donec stet ante iudicium causam reddens facti sui, &

Numer. 35. Deute. 19. 15. q. 1. c. 11. Iud. in gl. & c. fi.

sui, & moriatur sacerdos magnus, qui fuerit in illo tempore: tunc reuertetur homicida, & ingredietur ciuitatem, & domum suam, de qua fugerat.

Et locutus. Acto in superioribus de terrę promissionis diuisione, hic agitur de priuilegiatorum locorum separatione. Sunt autem ista loca, quę vocantur fugitiuorum, vt patet infra, quia ad aliquem eorum confugiens saluabatur inuoluntarius occisor. Et diuiditur in duo. Primo ponitur legis primo positę a Deo rememoratio: secundo ciuitatum fugitiuorum separatio ibi. *Deueneruntque.* Circa primum. *Et locutus est dominus ad Iosue.* Sepe Deus loquebatur ad Iosue, quia Propheta erat.

Pluribus modis loquebatur Deus in veteri testamento. *Quest. 1.*

De modis autem quibus ei Deus loqueretur declaratum est supra 1. 3. & 4. cap. Pluribus enim modis loqui poterat, sicut apparendo illi in assumpta effigie, sicut apparebat aliquando alijs, & ipsimet Iosue Angelus domini apparuit sic apud urbem Iericho in agro eius, vt patet supra 5. Alius modus erat si formaretur aliqua vox in aere ab aliquo Angelo, & non videretur aliquod corpus humanū, vel simile illi, sicut cum locutus dicitur Deus ad Iudęos super montem Sinai: nam vocem audierūt sed figuram nullam viderunt Deuter. 8. & sic loquebatur Deus Moyfi, & multis alijs in columna nubis apud ostium tabernaculi, vt patet Exo. 33. & Numer. 12. Et ita quando loquebatur Angelus in propitiatorio, de quo Exo. 25. & Numer. 7. c. Alius modus erat, si Deus per somnium moueret species phantasticas Iosue mirabiliter faciendo aliquas conceptiones speciales, vel causando species nouas, quę non præfuisent in phantasia, & per istas faceret intelligere Iosue, quod aliter intelligere non poterat. Sic fiebat, vt plurimum in prophetis: nam per somnia reuelaciones accipiebant, vt patet Numer. 12. s. per somnium loquar ad illum. Omnes hi modi poterant esse locutionis Dei ad Iosue. Poterat tamē adhuc Iosue inquirere veritatem a Deo, quam vellet, s. faciendo, quod Eleazar sacerdos magnus cōsuleret dominum pro eo: & iste modus fuit ei assignatus a Deo viuentē Moyse, quando primo datum est præceptum, quod succederet Moyfi in principatu, vt patet Numer. 27. s. pro hoc siquid agendum erit, Eleazar sacerdos consulat dominū. Alius modus adhuc erat, per quem Moyfes cognoscebat dubiaper Deum, s. introeundo in sancta Sanctorum, & ibi petendo a Deo, & respondebatur tunc de propitiatorio, vt patet Numer. 7. c. sed hunc modum non habebat Iosue, quia non licebat ei ingredi in sancta Sanctorum: nec in primam partem Sanctuarij in tabernaculum, quia hoc solis sacerdotibus conueniebat: Iosue vero nō erat sacerdos, cū esset de tribu Ephraim, vt patet Numer. 13. c. Moyfi autem specialiter licuit, quia ipse construxit tabernaculum, & fuit omnium ceremoniarū pater. Sed loco huius cōpetebat Iosue, quod ipse peteret a sacerdote magno, & ille consuleret dominum pro illo, vt dictum est. Omnia istis modis cognosci poterant veritates reuelatę a Deo. Sed quod hic dicitur non pertinere ad omnes istos modos, quia in vltimis duobus modis non cognoscuntur veritates, nisi per inquisitionem, sed hic non inquisit aliquid Iosue a Deo, sed ipse locutus fuit ad Iosue iubens ea, quę habentur hic: ergo

ad primos 4. modos pertinet, & in illis duo sunt verifimiliores, scilicet quod appareret Angelus domini Iosue, & loqueretur ista quę habentur hic, vel quod loqueretur ei, & tamē non videretur aliquod corpus assumptum.

An hæc locutio de separatione vrbum fugitiuorū fuerit facta ante diuisionem sortium, vel post. Et quot fuerunt. *Quest. 11.*

Quæret aliquis de ista locutione, quando facta fuit, scilicet, an ante ea, quę supra posita sunt de diuisione sortium, vel post. Respondendum, quod postea facta fuit, quia hic dicitur de separatione vrbum pro fugitiuis, & separatę fuerunt ciuitates de sortibus tribuum, vt patet infra. ergo istę tribus iam habebant possessiones, sed nunquam istę tribus habuerunt possessionem, quo vsque facta est distributio, de qua supra patet: ergo iā fuerant diuisę sorte portiones tribuum. Tunc dubitat, an fuerit causata ista locutio immediate post diuisionem possessionum, vel magno tempore post.

Respondendum, quod non potest constare, tamen videtur dicendum, quod fuerit factum immediate, s. quod tota multitudo Israel, vel saltem de omnibus tribubus Israel fuit facta congregatio in Silo cum fuit facta diuisio ista, vt patet supra 18. & tunc cum quęlibet tribus accepisset sortem suam, distributę sunt ciuitates pro fugitiuis, & hoc conueniens est, quia ad istam distributionem ciuitatum debebat congregari totus Israel, cum deberet iudicari de quibus tribubus ponerentur vrbes confugij, & quia nunc totus conuenerat ad ponendum sortes, melius nūc possent decerni vrbes fugitiuorum, quam alio tpe. & sic est dicendum, quod nunc factum fuerit. *Loquere filijs Israel.* Deus loquebatur ad prophetas suos, & ipsi proponebant verbum toti populo: sic enim erat viuentē Moyse, quia Deus loquebatur ei, & ipse toti plebi. per se autem locutus fuit Deus Israelitis, s. per Angelum suū solum in monte Sinai dando legem decem præceptorum, vt patet Exo. 20. sed postea perentibus Israelitis, quod non loqueretur Deus eis, sed Moyfes, quia timebant mori Exo. 20. & Deut. 5. ac 18. c. locutus fuit Moyfes, & nunquā Deus: promisit enim quod non loqueretur amplius eis, sed per prophetas suos, vt patet Deut. 18. c. Cause autē quare Deus non loquebatur omnia præcepta ad populum in voce tube, sicut fuit locutus in primis decē declaratę sunt Exo. 20. *Separate vrbes fugitiuorum.* Considerandum circa hoc, quod Deus dederat leges de homicidijs Exo. 21. in quibus occidētes per industriam, vel insidias, vel quolibet voluntarie, occidi iubētur: alij qui autem sunt, qui occiderunt inuoluntarie, vt si quis iret ad incidendum ligna cum alio, & lapsum ferrum de manubrio percuteret proximum atque occideret: hi non erant occidendi, & de his dictum est eo. c. Cōstitutam tibi locum, quo fugere debeat. Ad hoc postea distinxit Deus ciuitates. Nam cum peruenerunt Israelitę ad terram duorum regum Amorrhęorum capiētes illam, iussit Deus, quod separarentur sex ciuitates pro fugitiuis, tres ante Iordanē ad solis ortum, & tres alię ad solis occasum trans Iordanem, vt patet Numer. 35. c. tres harum separatę sunt viuentē Moyse in terra ad Orientem Iordanis. Et quia illa terra diuisa erat duabus tribubus, & dimidię, in qualibet harum portionū fuit assignata vna ciuitas, s. in sorte Ruben fuit Gofor in solitudine, in sorte Gad fuit ciuitas, quę vocat Ramoth Galaad, quia est in mote Galaad: in dimidia sorte Manasse fuit Goulon, vel Golam in terra Basan. Iste tres ciuitates habentur Deut. 4. & hic: alia tres erant in ter-

In terra Chanaan ad Occidentem Iordanis constituta: & ista fuerunt tpe Iosue constituta, s. Sichem in forte Ephraim, & Cedes in forte Nephthali in Galilee, & Hebron in forte Iuda, de qua habetur hic in littera. Et ista tres vrbes constituta sunt pro fugitiuis parum post ingressum Israelitarum in terram Chanaan, s. immediate, vt fuerunt dare sortes, vt s. declarati est. Iussit etiam Deus, cum dilatarentur termini Israelitarum, q. adiungerentur tres alie vrbes, vt patet Deut. 19. de illis, an fuerint addita, vel q. non constata: principio aut solum inbebantur separari vrbes tres in terra Chanaan Num. 35. & Deut. 19. ideo de ipsis duntaxat hic d. q. ipsa separatae sunt. De istis ciuitatibus erat considerandum, q. equaliter inter se distarent, & hoc vt quicumq. occidisset alium nesciens haberet locum propinquum. Si aut ciuitates multum distarent, pp. lo. gitudinem viae caperentur in via occisores. De hoc Deut. 19. c. vocantur ista vrbes fugitiuorum, id est ad quas fugere deberent, qui occiderant aliquem nolentes.

De quibus locutus sum ad vos. Dicit hoc, quia preceptum de separatione vrbiu paucis tpe ante hoc datum fuerat, post captam terram duorum regum Amorrhoeorum paulo ante transitum Iordanis anno 40. ab exitu de Aegypto, & paulo post mortuus est Moyses. vnde omnes qui nunc erant, tunc fuissent, quia forte non effluxerant 8. anni. Fuit aut locutus de his vrribus separatis Num. 35. & Deute. 19. c. Per manum Moysi. Id est per Moysen. Nulla locutio per manum fit, quia non est organum formatiuum vocis, sed accipitur large, & hoc est, quia manus est communissimum organum, & vocatur p. m. Arist. organum organorum, ideo actus aliorum organorum transfuntur ad actum manuum, ita vt quidquid fit per manus fieri dicamus: & sic d. istud negocium expeditum fuit per manus illius, & t. negocium non expeditur p. manus: sed p. actum rationis.

Vt confugiat ad eas quicumque animam percussisset nescius.

An ciuitates refugij essent solum in refugium homicidarum, vel etiam omnium aliorum delinquentium, seu debitis oppressorum. Et ad quid proficiebant iste vrbes. Et qui homicid. gaudebant immunitate vrbiu, & qui non. Et qui medici sunt homicidarum. Quae. 111.

CONSIDERANDUM per hoc, q. ista ciuitates solum erant ad refugium hominum qui occidissent aliquos. si autem aliquis vulnerasset, sed non occidisset (et si grauer vulnerasset) non debebat refugere in vrbes istas, quia solum fugitiui isti ad vrbes has confugiebant, vt ibi mortem q. alias impune pati poterant euitarent: nam qui occidisset hominem (et si nesciens) si inueniretur extra aliquid harum vrbiu poterat impune occidi, vt patet Num. 35. & Deut. 19. qui aut vulnerasset solum non occidens, non poterat impune occidi, et si insidiose vulnerasset: ideo confugere non debebat illuc. Item si aliquis alium infamasset, vel qualitercumq. nocuisset, ita vt timeret mortem, non poterat confugere illuc, vt euaderet, nec proderat sibi quidquam huiusmodi ciuitas. Qui erant debiores, non poterant fugere illuc, ita q. non possent trahi inde ad iudicium, vel alligari pro debitis, vel pati alias penas legales. Item nullus de furibus, aut latronibus poterat euadere in vrribus his, siue esset de publicis, & famosis latronibus, siue de non famosis, sed inde trahebatur ad iudicia. Item ipsi, qui a casu occidissent aliquem, non defendebantur ibi totaliter, sed educebantur inde ad ventilandum causam in loco in cuius territorio commissum esset homicidium, & si inueniretur reus, qui confugerat, mox tradebatur in manus hostis sui, vt occideret eum, nec reduceretur in vrbem, in quam confugerat. Nunc aut in Eccle-

si si quis illuc homicida confugerit, non educetur ad iudicium, nec ad quidquam aliud: & dato, q. sit manifeste reus homicidij, non occidetur dum ibi manere voluerit. Solum autem proficiebat vrbs confugij, vt ille, qui confugerat priusquam ventilaretur causa homicidij, non posset occidi impune ab aduersario in vrbe illa, quod fieri posset in omni alio loco. Etiam vt post ventilatam causam, & absolutionem rei ab imperitione actoris, maneret occisor securus in vrbe, ad quam confugerat, quod non contingebat in aliis locis. Nam postquam aliquis erat per suam absolutus ab imperitione super homicidio, et poterat occidi a cognatis occisi impune si reperiretur in alio loco quam in vrbe refugij, vt patet Num. 35. Considerandum vterius, q. cum ista ciuitates proficerent occisoribus, tamen non omnibus, quia solum d. de his, qui sanguinem nescientes effunderent. In quo sciendum, quidam erant occisores voluntarij, & alij non voluntarij. Voluntarij distinguuntur in tres, s. per insidias, per industriam, vel quocumq. aliter voluntarie. Primus modus est, vt cum quis alicui insidiatus est, & ex insidijs incautum, & non videntem occidit, & iste est grauissimus modus. Secundus modus est per industriam, s. si aliquis non insidiose occidit aliquem, sed considerans eum occidere excogitauit verba aliqua quibus moueret eum ad iram, vel offencula aliqua in factis, & sic esset causa iurgiorum, & haberet colorem ad occidendum. Iste modus est valde grauis, q. minor est quam ex insidijs.

Tertius modus est aliter voluntarie: vt si aliquis non excogitauerat qualiter occideret alterum, sed non ex accidenti facta dissensione inter aliquos confurrexit quidam in alium, & occidit eum: iste minus grauis est praedictis. Pro quolibet tamen horum infligebatur mors. Exponuntur isti modi Exo. 21. Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur. & iste est tertius modus. Primi duo ponuntur, cum d. Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias ab altari meo euellas eum, vt moriatur: isti non gaudebant immunitate vrbiu fugitiuorum. Nam si constaret sic occisionem factam, non recipiebatur in vrbe talis occisor, sed occidi debebat, & hoc, quia antequam occisor reciperetur in vrbe confugij ad hoc, q. maneret ibi tutus loquebatur ad seniores populi, qui erant iudicantes, & declarabat se esse innocentem, & tunc recipiebatur: si autem ex verbis illius, vel alias constaret hunc esse reum homicidij, non recipiebatur in vrbe, vt colligitur 7. in littera: sed omnes tres modi s. positi faciebant occisores reos, ideo non recipiebantur in vrribus confugij, vel si per errorem reciperentur postea non tenebantur ibi, sed tradebantur in manus accusatorum. Vnus casus erat in quo quis voluntarie occidens non tenebatur reus, s. si occidisset aliquem se defendens, quia defensio inculcata de iure naturae est, nec aliqua lex eam abstulit. Et si dicatur, q. lex euangelica dicit, si quis percusserit te in vna maxilla prebe ei, & alteram Mat. 5. ergo tollit defensionem. R. d. d. q. non est illud praecceptum, sed consilium: si enim esset praecceptum, verum esset, q. tolleretur omnem defensionem, nec solum defensionem realem, sed etiam defensionem contentiosam, & verbalem, quae est in iudicijs, quia d. Mat. 5. si quis contendit tecum, & vult tollere a te tunicam, da ei, & pallium, sed et hoc est consilium, quod non arctat, nisi quosdam, s. ex professione, vel ex dignitate. Occidens ergo alium se defendendo non excedens modum non erat aequaliter reus, & t. isti voluntarie occidebant, sed non est simpliciter voluntarium, sed conditionatum. sicut de illo, qui merces iactat in mari, ne pereat, voluntarie agit, sed non simpliciter: vt declarat Philosophus 3. Ethic. Alii autem occidebant inuoluntarie, & isti sunt, qui a casu occide-

Voluntarij occisores sunt tripliter.

Locutio p. manu qd. fit.

bant: & de istis d. Exo. 21. c. qui autem non est insidiarius, sed Deus tradidit illum in manus eius constituaam tibi locum, quo fugere debeat: & isti non debebant occidi. Et quamquam scriptura dicat, vniuersaliter de omnibus, qui non occiderunt voluntarie, sed a casu, q. confugerunt in vrbes has, tamen distinguendum est, q. aut isti erant in culpa: aut non. Si primo modo illud, quod erat a casu, non faciebat simpliciter inuoluntarium: vt si quis iaceret sagittas, vel lapides ad locum indebitum, quamquam nullum occidere intenderit, si tamen occiderit, tenebitur reus, quia dabat operam illicite rei: sic si aliquo agente per imperitiam a casu secuta est mors, tenebitur reus, si forte tenebatur non ignorare: vt si eger mortuus est, quia malam potionem, aut medicamina adhibuit medicus: quamquam non intendens occidere haec fecerit, tenebitur. Idem de chirurgico si per imperitiam suam vulneratus mortuus est: isti enim tenebantur circa hoc non ignorare, ideo si huiusmodi confugerent in vrbes refugij non gaudebant immunitate vrbiu, sed educebantur inde ad mortem. De hoc ponitur regulae quaedam Num. 35. & Deut. 19. c. si quis occideret alterum ferro, vel lapide, aut baculo, vel iaciendo eum ad aliquam partem, & ex ruina quis moriatur, vel si quis manu alterum percusserit, & mortuus fuerit, si hostis illius erat reus erit mortis, & in his omnibus non tenebat privilegium immunitatis vrbiu. Si quis vero occidisset quemquam aliquo de praedictis modis: si fecisset a casu non tenebatur reus, & tunc gaudebat privilegio immunitatis vrbiu, & manebat in vrbe, ad quam confugerit quousque ventilaretur causa: & si absolutus fuerit qui impetebatur, manebat in praedicta vrbe redactus ad illam usque ad mortem summi sacerdotis.

An qui per insidias, vel quomodocumque sponte occidebat, gaudebat quantum ad aliquid immunitate vrbiu. Quae. 111.

Quaeritur aliquis de illo, qui occidebat alium per insidias, vel industriam, aut quomodocumque voluntarie: si gaudebat immunitate vrbiu quantum ad aliquid. Respondendum est, quod litera dicit solum gaude re illos, qui occidissent nolentes. Sed dicendum, quod hoc intelligitur quantum ad plenam immunitatem: tamen quantum ad aliqualem necesse est, vt dicamus etiam quoscumque occisores gaudent. Sed considerandum, quod quandoque aliquis confugiebat in has vrbes, veniebat ad iudices qui sedebant in portis, & dicebat se hominem occidisse, sed a casu: & tunc illi tenebatur suscipere eum in vrbe, & dare sibi locum ad habitandum, nec permittebant, quod aliquis eum de vrbe educeret, vel in vrbe occideret. Et si hostis suus eum in vrbe occideret, etiam si esset reus homicidij, qui ad vrbem confugerat, tenebatur reus violatice immunitatis, qui sic occidebat.

Sed sciendum, quod quando aliquis veniebat ad vrbem aliquam confugij, aut consistebatur se egisse voluntarie, vel a casu. Si primo modo iudices vrbis non recipiebant eum in vrbe, vel si permitterent, non gaudebat immunitate, sed cuiusque vltori sanguinis volenti occidere illum permittebatur, vel si peteret eum, tradebatur in manus eius. Si autem diceret se occidisse a casu, siue sic esset veritas, siue non, recipiebant eum senes in vrbe: nec tenebatur probare innocentiam suam, quia tunc necessarium erat, quod verteretur causa homicidij coram iudicibus vrbis illius, & quod citaretur vltor sanguinis, si forte aliquid velle obijcere. Sed falsum est, quia ista causa ventilabatur in vrbe, in cuius territorio perpetratum fuerat homicidium ad petitionem

nem vltoris sanguinis, & postea si reus esset occisor ibi occidebatur, sin autem reducebatur per sententiam in vrbem, ad quam confugerat, vt patet Num. 35. Solum ergo proponebat verba sua coram iudicibus vrbis, per quae induceretur eum esse innocentem, & tamen non tenebatur probare veritatem horum, & tunc iudices decernebant, quod maneret in vrbe, & nemo ei nocere posset, & tunc gaudebat immunitate vrbis, & hoc siue verum dixisset, siue non: manebat autem in vrbe illa quousque aliquis eum accusaret coram senibus ciuitatis illius reum homicidij, & tunc ipsi sub diligenti custodia transmittabant eum ad vrbem, in qua homicidium patratum fuerat, vt ventilaretur causa. Si autem falsum expressisset, & probaretur hic reus homicidij, non reducebatur in vrbem ad quam confugerat, sed tradebatur accusatori, vt occideret, si vellent illum: & iam non gaudebat immunitate vrbis. tamen toto tempore antequam traderetur ad agitationem cause gaudebat immunitate. Si autem absolueretur ab imperitione accusatoris reducebatur per sententiam in vrbem, in quam confugerat, & manebat ibi usque ad summi sacerdotis mortem, & postea liber erat. Et hi gaudebant plena immunitate vrbiu. Non est ergo aliquis occisor cui saltem aliquo tempore non proficeret immunitas harum vrbiu, nisi forte confiteretur delictum suum coram iudicibus vrbis refugij.

An qui voluntarie aliquem occidebat, tamen se defendendo gaudeat immunitate vrbiu. Et quod duo erant tempora quibus manebat profugus in vrbe refugij. Quae. V.

Quaeritur de illo, qui occidit voluntarie aliquem, tamen se defendendo, an gaudeat immunitate vrbiu. Respondendum est, quod sic, quia ista immunitas accipiendo complete dabatur omnibus illis, qui non tenebantur rei homicidij, cum solum esset ista immunitas, vt vltor sanguinis non posset occidere talem occisorem, si eum alicubi reperiret, sed ille qui occiderat alium se defendendo non tenebatur reus mortis, ergo in vrbe hac gauderet immunitate, nec liceret hosti suo occidere eum impune. Nec principaliter est dubium de hoc, sed magis est dubium, an qui occidit alium se defendendo, teneretur ad leges vrbiu refugij. Erat autem conditio earum, quod si aliquis ventilata causa sua absolueretur, reducebatur ad vrbem, ad quam confugerat, & in illa tenebatur manere usque ad mortem summi sacerdotis: si vero ante hoc extra vrbem reperiretur, poterat impune occidi, licet per sententiam ab homicidio absolutus esset, vt patet Num. 35. & Deut. 19. c. De hoc ergo stat dubium, an qui occiderat alium se defendendo, teneretur manere in ciuitate refugij toto tempore quanto manebat ille, qui occiderat a casu. Pro quo distinguendum, quod duo erant tempora, quibus manebat profugus in vrbe refugij, s. primo antequam ventilaretur causa homicidij, s. an esset reus sanguinis, vel non: secundum erat postquam esset facta determinatio, & absolutus esset occisor: reducebatur enim per sententiam in vrbe, in quam confugerat, vt patet Num. 35. & manebat ibi usque ad mortem summi sacerdotis. De primo tempore dicendum, q. occidens alium etiam se defendendo deberet confugere in vrbem refugij antequam ventilaretur causa, quia tunc vertebatur in dubium an recte occidisset, vel non: cum autem esset determinatum, q. iste non esset reus mortis non tenebatur redire in vrbem, ad quam confugerat, sed poterat manere in qualibet alia vrbe: nec poterat vltor sanguinis occidere istum, in quocumq. loco reperisset: sicut poterat interficere occisorem casualem

sualem si reperiret, eum in quocunque loco extra urbem refugij. Causa est, quia non erat tanta strisio in occidore defendente se, sicut in occidore casuali, quia de occidore defendente se constabat, quod erat a culpa immunis: de casuali autem non tantum constabat potissime in quibusdam casibus, cum nemo viderat occisionem fieri, sed iudicabatur ex presumptionibus: ut puta si duo viri pacifice iussent in sylva, inter quos a diebus paucis non fuisset rixa, vel inimicitie, vel odium: & ferrum lapsum de manubrio securis occideret alterum, qui occiderat iudicabatur innocens, cognito quod inter hos non fuisset odium a paucis diebus, ut patet Nume. 35. cap. & tamen quamquam hec essent: satis esse poterat, quod vnus alterum occidisset a proposito: erat tamen ista presumptio satis rationalis. De hoc Deute. 19. cum vero aliquis alteri occidisset se defendendo, constituto quod sic factum esset, erat magis immunis ab omni suspitione homicidij: ideo minus attingeretur ad manendum in ciuitate refugij, & occidens casualiter. Istud aliqui tenent, & satis videtur rationabiliter dici, sed non applicatur ad literam. Nam ista lex data est de occisoribus casualibus: qui autem se defendendo occidit, non occidit casualiter, ideo non tenebitur hac lege: sed siue ante causam ventilationem, siue post, non poterat occidi huiusmodi occisor, quia iure suo utebatur alium occidens se defendendo. Et si aliquis propinquus occisi occideret hunc occisorem ante causam ventilationem, vel postea, constituto quod ille fuerat occisor per defensionem, iste qui eum occidit, erit reus homicidij.

Quare priuilegium immunitatis occisorum datum fuit vrbibus, & non Sanctuario. Et nunc datur Ecclesijs, & cœmeterijs, & non vrbibus in quibus non accidunt ea tria inconuenientia quæ respectu Sanctuarij accidebant. Quest. VI.

QVAERETUR quare priuilegium immunitatis vrbium pro inuoluntarijs occisoribus non fuit datum Sanctuario, & fuit datum vrbibus, sicut in nouo testamento ista iura immunitatis sunt Ecclesiarum, & cœmeteriorum, & non sunt vrbium, vel oppidorum. Respondetur, quod non decuit in veteri testamento immunitatem hanc tribui Sanctuario, sed vrbibus ex triplici causa. Prima quia Deus volebat, quod nullus de occisoribus casualibus periret: & tamen concedebat rursus, quod propinqui viri occisi possent occidere interfectorem vbicunque eum apprehenderet præterquam in loco confugij, Primum patet Deut. 19. ideo mandauit Deus, quod non esset vnica vrbs, sed tres vrbes ad Orientem Iordanis, & totidem ad Occidentalem plagam eius, ut patet Nume. 35. & infra in litera. Etiam postquam dilatarentur termini terræ Iudæorum debebant addi aliæ tres vrbes, ut patet Deute. 19. c. Quia si vna esset, non posset de omnibus partibus terræ Chanaan illuc confugere, quia multum distaret, & posset vltor sanguinis comprehendere in via occisorem, & interficeret innocentem. Etiam iussum est ob hoc, quod constituerentur vrbes istæ in debita proportionē equalitatis, ita ut ex omni parte terræ equalis distantia, vel proportionalis esset, & non distarent multum a ciuitatibus refugij quædam vrbes terræ Chanaan, & aliæ essent propinquæ, ut patet præallegato cap. Item iubebatur, quod via planaretur diligenter, ut non haberet offendiculum fugiendi effusores sanguinis inuoluntarij, ut patet eo. c. Quod autem concederet Deus Israelitis, ut proximus occisi posset interficere inuoluntarium occisorem vbicunque eum comprehenderet præterquam in loco refugij, patet Nume. 35. & Deut. 19. Si tamē Sanctuario daretur ista immunitas, & non

ciuitatibus, sicut nunc fit, non contigisset, quod Deus intendebat, saluari innocentes effusores sanguinis, quia Sanctuarium erat vnicum in tota terra Iudæorum, quia non licebat fieri altaria aliqua, vel loca ad sacrificia, vel ceremonias Sanctuarij, nisi vbi steteret Sanctuarium: & hoc erat in vna de vrbibus Israel, ut patet Deut. 12. & ob hoc totus Israel pugnare voluit contra Rubenitas, Gaditas, & dimidiā tribum Manasse, quia putauerunt, cum fecerunt altare apud Iordanem, quod vellent ibi facere sacrificia infra 22. c. Non possent autem faciliter effusores sanguinis confugere ad istud Sanctuarium de omnibus partibus terræ Israel, vt de extremitatibus. Nam propter viarum longitudinem propinqui ipsius occisi possent in via comprehendere occisorem, & occiderent innocentem impune. Potissime, quia Sanctuarium non erat in medietate terræ Iudæorum, sed aliquando erat in vna parte, & aliquando in alia, cum per multa loca tam arca, quam totum tabernaculum domini fuerit mutatum, & cum ad vnā extremitatē terræ promissionis declinaret, ciuitates, quæ ad oppositam partem essent, nimis distarent, & non possent occisores venire, quin prius comprehenderentur in via, si propinqui occisi vellent insequi fugientē. Ex hac parte nimis conuenit Ecclesijs nostris, & cœmeterijs, quod sint loca habentia immunitates, quia in quolibet loco Ecclesiæ multe sunt: ideo cuiuscunque qui gaudere vult immunitate, facile est ad talia loca confugere: constitui ergo necesse erat ciuitates aliquas, vel quæcunque loca in veteri testamento pro immunitatibus his, & non Sanctuarium. Secunda ratio est, quia dato, quod essent multa templa in veteri testamento, non conueniret dari immunitates has Sanctuario, quia cum aliquis occisor inuoluntarius confugisset ad loca ista, & ventiletur causa de homicidio, si absolueretur reducebatur per sententiam in urbem ad quam confugerat, & manebat ibi vsque ad mortem summi sacerdotis: si autem aliquis extra loca ista reperiret, poterat impune occidi, ut patet Nume. 35. si ergo Sanctuarium haberet solum immunitates istas, necesse erat, ut maneret tādium occisor in Sanctuario non exiens de illo, sed hoc erat intolerabile, quia cum de tota terra Iudæorum multi essent occisores inuoluntarij, maxime in magno tempore, si in tota vita alicuius summi sacerdotis non possent capi in Sanctuario, quod erat vnicum. Etiam quia repugnabat hoc valde puritati Sanctuarij: nam istis nunquam exeuntibus de Sanctuario necesse erat illud pollui. Item dato, quod essent varia Sanctuarium, sicut nunc sunt multæ Ecclesiæ, non staret conuenienter: nam licet ibi capi possent omnes occisores inuoluntarij, quia tamen manere debebant magno tempore, vsque ad mortem summi sacerdotis, non esset quid tolerabile: nimis enim repugnare puritati Sanctuarij videretur. Causa tertia est, quia etsi per diem occisores manerent in Sanctuario, non conueniret: nam quilibet sanguinis effusor erat immundus, sed immundi non permittebantur introire in Sanctuarium, nec saltem accedere ad illud, ergo non erat conueniens assignare Sanctuarium tãquam locum immunitatis. Quod effusores sanguinis incurrerent immunditiam, patet: quia terra maculari dicebatur sanguinis effusione, ergo effusores erant immundi. Antecedens patet Nume. 35. Nullum autem horum inconuenientium est in Ecclesijs nostris: non primum, quia multæ Ecclesiæ sunt, & facillimum est cuiuslibet confugere ad Ecclesiam, vel in cœmeterijs se cõseruare. Secundum inconueniens non est, quia apud nos non manet aliquis occisor tanto tpe in Ecclesijs: nam si non sit reus mortis, non expectabit in aliquo loco immunitatis, sed libere procedet quocunque voluerit in veteri autem testamento etiam si absolutus esset

esset casualis occisor ab imperitione accusatoris, tamen per sententiam reducebatur in urbem, ad quam confugerat: & manebat ibi vsque ad mortem summi sacerdotis. Tertium inconueniens non sequitur, quia in nouo testamento non sunt ceremonie munditiarum, & immunditiarum legalium, quæ erant in veteri testamento: nulla enim requiritur munditia, nisi a vitijs, & a naturalibus contaminationibus, quæ hominem etiam in communicatione seculari secundum facerent: sed legalem nullam tenetur obseruare immunditiam minitri Ecclesiasticus, vel quicumque in Ecclesiam intrans. Esse autem occisorem est immunditia legalis, sicut tetigisse aliquid morticinum, & similia, sed horum nihil facit hominem immundum respectu nostri Sanctuarij, sicut faciebat respectu Sanctuarij Hebræorum: erant ergo necessaria vrbes in veteri testamento, ut constituerentur loca refugij, & gauderent confugientes quibusdam immunitatibus.

An Sanctuarium haberet aliquam immunitatem in veteri lege: & an bene arguant iurista circa immunitatem Ecclesiasticam inducentes illam ex veteri testamento. Et quod Sanctuarium sit aliquid ceremoniale. Quest. VII.

QVAERET aliquis, quod quamquam constat ciuitates refugij habuisse immunitates in veteri testamento, & non dicatur de Sanctuario, an haberet aliquam. Respondendum est, quod nullæ immunitates leguntur in veteri testamento traditæ Sanctuario. Sed an fuerint aliqua, dubitabit quisquam. Respondendum est, quod non fuerunt aliqua ei tradita, ita ut aliqui occisores, vel percussores illuc confugientes saluarentur: non erat autem hoc, quasi Sanctuarium non esset domus tantæ excellentiæ, ut non mereretur habere immunitates, cum loca prophana, sicut vrbes refugij, sed ad maiorem puritatem Sanctuarij, quia si esset locus immunitatis multi illuc confugerent, & pollueretur Sanctuarium: tamen in veteri testamento requirebatur magna puritas in Sanctuario, cuius causa declarata est Nume. 19. c. ergo non debebat dari priuilegium immunitatis alicuius. Si autem aliquis arguat, quod Exo. 21. dicitur: Siquis per industriam & insidias occiderit proximum suum, ab altari meo uellat eum, ut moriatur in quo uideretur innui, quod in isto casu, quia erat valde enormis, non gauderet immunitate Sanctuarij occisor, sed in ceteris gauderet.

Sed non est iste sensus, quin potius, quia Sanctuarium erat locus maxime reuerentiæ in toto Israel, & in Sanctuario ad quod licebat intrare popularibus pars maioris reuerentiæ erat altare, multi confugebant illuc timentes interdum: non quidem quasi loca illa immunitate gauderet, sed quia propter reuerentiam loci putabant se non trahendos fore inde. Et quia Israelitæ putarent etiam, quod non liceret eis malefactores educere de Sanctuario, dictum est, quod si aliquis per industriam, vel insidias occideret alterum, euelleretur ab altari, & occideretur: & tñ non gaudebat ipsum Sanctuarium immunitate, quia Salomon fecit occidere Ioab intra Sanctuarium apud altare, ut patet 3. Reg. 2. c. Nec ualeat, si dicatur, quod occidit Ioab virum quandam per insidias, ideo non gaudebat immunitate Sanctuarij: nã hoc erat quantum ad hoc, quod posset educi de Sanctuario, sed non quantum ad hoc, quod occideretur intra Sanctuarium. Sic patet de immunitate Ecclesiarum: nam quidam sunt, qui de Ecclesijs educi possunt ad occidendum, ut publici latrones, & insidiosos occisores, & nocturni depopulatores agrorum, ut patet extra de immunitate Ecclesiarum c. immunitatem, tamē nullus est, quem intra Ecclesiam occidi liceat. Et si dicas,

Salomō fecit occidi Ioab intra Sanctuarium.

quod Ioab occisus est in Sanctuario, quia educi non potuit. Respondendum est, quod potuisset educi faciliter Ioab de Sanctuario, quia ipse inermis erat tenens cornu altaris, ideo faciliter expelli potuisset, sed quia gratis exire noluit, iussit eum Salomō ibi trucidari, ut patet 3. Reg. 2. c. Itē dato, quod nullo modo educi inde potuisset non debebat intra occidi si aliquam immunitatem haberet Sanctuarium: sicut patet de ecclesia nostra, quia si quis reus mortis illuc confugerit non potest inde trahi propter ecclesiasticam immunitatem, tamen non debet ob hoc occidi intra ecclesiam, sed fecit hoc Salomon super altare Sanctuarij, ergo non gaudebat immunitate. Sed forte aliquis hoc factum fuisse dicet a Salomone per iniustitiam, sicut deteriora quædam fecit, quia idola coluit, & constituit eis templa, ut patet 3. Reg. 11. Respondendum est illa fuisse nefandiora, quam infringere omnem immunitatem Sanctuarij, siqua foret: tamen non stat, quod Salomō fecerit hoc per iniustitiam: nam Salomō in exordio regni sui valde bonus fuit, ut patet, quoniam petiuit a Deo sapientiam 3. Regum 3. quātum acceptauerit eum Deus: & postea quantum deuote construxerit templū, & deuote orauerit 3. Regum 8. Malitia autem sua fuit in senectute, quia tunc mulieres deprauauerunt cor eius, ut patet 3. Reg. 11. ergo vñ, quod prioribus temporibus potissime in principio regni valde bonus fuit: sed occisio Ioab super altare fuit in principio regni sui, ut patet 3. Regum 2. c. ergo non fuit facta per iniustitiam, sed quia Sanctuarium non habebat aliquam immunitatem. Ex hoc apparet, quod non bene arguant iuristæ, qui volunt inducere, quod ecclesia debeat gaudere immunitate, quia Sanctuarium gaudebat illa: nam Sanctuarium nullam habebat. Sed adhuc peius arguunt dicentes immunitatem ecclesiasticam esse de iure diuino, & hoc inducunt de immunitate, quæ erat in veteri testamento in Sanctuario. Peccant enim isti in duobus, primo quia supponunt falsū, scilicet quod Sanctuarium gauderet immunitate in veteri testamento, cū nulla gauderet, ut inductū est. Secundo peccant, quia dato quod Sanctuarium in veteri testamento gauderet immunitate, non sequitur, quod debeat gaudere illa in nouo testamento, nisi forte dixerimus, quod omnia, quæ pertinebant ad Sanctuarium in veteri testamento pertineant ad ecclesiam in nouo testamento, sed falsum est, quia non obseruantur nunc ceremonie purificationū, & munditiarum respectu ecclesiarum, quæ obseruabantur respectu Sanctuarij in veteri testamento: ergo non manet nunc aliquid in ecclesia de his, quæ erant in Sanctuario veteris testamenti, nisi illud postea ecclesia instituerit: & tunc non est de iure diuino, sed de iure humano positio. Quod patet, quia dato quod esset aliqua immunitas in Sanctuario in veteri testamento, aut illa esset de moralibus, aut de ceremonialibus: nã ad iudicialia pertinere non poterat, cū non esset aliquid directiuū cõicationis humanæ penes iustitiam, & iniustum, sicut erant leges forales. Si autem esset de moralibus, maneret, quia ista hñt naturalem obligationē: sed immunitas Sanctuarij in veteri testamento, si aliqua foret, non erat moralis, quia ista ex natura pederet, & sunt sine lege determinata, sicut patet de preceptis decalogi, quæ uocantur moralia, siue naturalia, & ista se obligauerunt ab exordio seculi, et si nondum data fuissent, & obligant gēte illam, cui data non fuerant, sed immunitas Sanctuarij non est aliquid huiusmodi, quia natura nihil magis determinat immunitatē in Sanctuario, quā non immunitatē. Immo includit conditionē esse immunitatē Sanctuarij de iure nature, quæ est esse morale, quia Sanctuarium est aliquid non consistens naturaliter, sed pure per ceremonias: ergo iura, quæ sunt pure ipsius Sanctuarij impossibile est esse naturalia, quia tñ fundaretur in mutabile super mutabile, & necessarium super contingens. Patet consequentia in similibus circa naturalia: nam si aliquid sit artificiale, impossibile

Malitia Salomonis. fuit in senectute.

possibile est illud habere aliquam formam naturalem, quia naturalia per formas naturales consistunt, & artificialia per formas artificiales. & si aliqua forma naturalis sit in artificiali, illa non est in quantum res est artificiali, quia hoc includit distinctionem: sed in quantum materia rei artificialis est naturalis, & non expoliatur formis naturalibus suscipiendo formam artificialem: cum illa non possit penitus actuare. Sic est de Sanctuario, quia illud non est aliquid consistens naturaliter, id est ex iure naturali, vel ex obligatione naturali, sed pure ceremoniale est: ita enim potueramus saluari non habendo Sanctuarium, sicut habendo: ergo impossibile est aliqua iura ipsius Sanctuarii esse proprie naturalia. Et sicut patet de immunitate, quod impossibile erat illa esse moralem, siue de iure naturali. Ergo si aliqua esset, illa necessario esset ceremonialis, sed ceremonialis non manserunt in nouo testamento, quia licet non omnia abolita sint, tamen nullum eorum habuit efficaciam obligandi nunc: nam cum aliqua de illis manent, ideo fit, quia ecclesia illa de nouo statuit obseruari: tamen ex antiqua ordinatione, vel legislatione nullam vim habet, sic et iudicialia abolita sunt, tamen quasdam iudiciales leges, quae habentur Exo. 21. & 22. c. ecclesia approbant, non uterentur illas obseruari, ut patet extra de homicidio, & extra de furtis, & de adulterijs, & stupro, & de iniurijs, & damno dato in decretalibus: ideo necesse est, quod cum immunitas Sanctuarii in veteri testamento, (si qua foret) esset ceremonialis, non haberet obligationem in nouo testamento, sed si nunc manet hoc est, quia postea ecclesia statuerit aliquid immunitatem: alioquin autem erat impossibile: falsum est ergo, quod immunitas, quam nunc habent ecclesiae sit de iure diuino. Simile est de privilegio clericorum, quod non conueniantur coram iudice laico, & quod non possint puniri penis civilium legum: quamquam plerique iuristarum dicunt esse privilegium istud de iure diuino, sed leuiter assentiant quia si fidei, & non tanquam rationi. De hoc tamen alibi erit magis dicendi locus.

An immunitas ecclesiarum sit maior immunitate urbium veteris testamenti. Et quod in eo veteri testamento lex erat nimis grauis contra occisores innoxios seu casuales, & in quo. Quae. V III.

QVAERET nunc aliquis cum ciuitates refugij in veteri testamento gauderet quibusdam immunitatibus, & ecclesiae nostrae cum coemeterijs gaudeant immunitate, quae sit plenior immunitas. Respondendum est, quod valde maior immunitas est ecclesiarum, quam fuerit illarum ciuitatum in veteri testamento, quia ecclesiae nostrae immunitate gaudent generaliter, ut nullus inde trahi possit ad aliquam poenam tolerandam, praeterquam in quibusdam casibus, de quibus extra de immunitate ecclesiarum per totum: ciuitates autem refugij in veteri testamento non gaudebant immunitate, nisi quantum ad occisores: si autem aliqui percussissent alios non occisores, non tutabantur in illis urbibus, sed nec si egissent alia mala, ut si quae infamassent, vel quolibet nocuissent, & timentes fugerent, non tutabantur ibi ab hostibus suis, sed ad iudicia trahebantur: vel si quis alium persequens apprehenderet intra urbem refugij atque occideret, si non fugisset tanquam inuoluntarius occisor, qui eum occideret non violabat immunitatem urbium illarum, sed solum peccabat, sicut si occideret in quocumque alio loco. Item istae urbes non defendebant omnes occisores, sed solum occisores a casu, si quis autem ab intentione percuteret, etiam si non per industriam, vel infidias, non tutabatur ibi ab ultore sanguinis: in ecclesia autem omnes occisores tutantur, nisi per in-

Fdias, & industriam. Item valde maior est immunitas ecclesiastica, quam illarum urbium, quia in illis non defendebatur quisquam, nisi innocens, ita quod non esset reus sanguinis effusio, in ecclesia autem non solum innocenter fundentes sanguinem, sed et qui circa hoc erant, praeseruant. Item urbes fugitiuorum erant ad defensionem occisoris praeter ultores sanguinis, sed non praeter iudices, quia iudices ciuitatis ad quod confugisset occisor ad petitionem aduersarij compellebant occisorem venire in iudicium ad locum, in quo patratum fuerat homicidium, & si reus sanguinis esset tradebatur in manus ultoris sanguinis, & occidebat eum, ut patet Nu. 35. in ecclesia autem immunitas est praeter omnes tam praeter iudices, quam praeter aduersarios: nam iudex non poterit occisorem educere de ecclesia, si constat eum reum sanguinis esse, ut occidat: nec potest eum eicere de ecclesia cogens ire ad ventildum cum sanguinis, si forte non praestat occisionem esse iustam aut iniustam. In multis quoque alijs diffinitio est. Maior ergo est nunc ecclesiastica immunitas, quam fuerit in veteri testamento immunitas urbium fugitiuorum.

G Considerandum ulterius, quod in veteri testamento erat lex nimis grauis praeter occisores innoxios, qui a casu occiderunt aliquos in fauorem propinquorum defuncti, & hoc praecipue in duobus. Primum est, quod facta occisione casuali, praepinquo occisi mittebantur impune occidere interfectorem si comprehenderet eum ante urbem refugij, ut patet Nu. 35. & Deut. 19. sed istud nunc non permittitur: nam sicut est in vulneratione, & occisione, quae fit per defensionem, quod non licet alicui vim vi repellere occidendo aut vulnerando inuasorem, nisi immediate: si autem semel recesserit inuasorem non licet persequi illum ipsi percusso, quia iam non erit defendens se, sed inuasor, ita in occisione propinquorum quod liceat alicui occidere alterum defendendo proximum suum, & potissime propinquum in sanguine, tamen non licet interficere postea occisorem; erat autem praesertim hoc iudicium ad durtiem cordis eorum, quia erant duri corde, & non possent tolerare legem, nisi eis permitteret vindictam, maxime cum factum esset recens; ideo permissa est licet occisor esset innocens, & sic fuit de alijs permissionibus factis Iudaeis: nam ut Christus testatur Mat. 19. libellus repudij permittus est Iudaeis, non quia bonus, sed quia erant duri corde. Secundum erat in quo adhuc magis erat grauis lex mosaica occisoribus inuoluntarijs, scilicet quia postquam aliquis confugisset in urbem refugij, & cum eius ventilita coram iudicibus tanquam innocens iudicaretur, non licebat ei libere ire quo vellet, sed reducebatur per suam in urbem, ad quod confugerat, & manebat ibi usque; ad mortem summi sacerdotis: si autem ante defunctum sacerdotem reperiret extra muros urbibus poterat licite occidi, ut patet Nu. 35. & Deut. 19. c. hoc autem grauius est quam praecedens. Et hoc ex duobus. Primo quia antequam ventilaretur coram homicidij: nesciebatur an occisor iste fuisset in culpa, ideo erat aliquis color ad hoc, quod liceret eum occidi si comprehenderetur ante urbem refugij, cum tamen causa erat ventilita, & absolutus erat effusor sanguinis, non videbatur aliqua causa quare permitteretur aduersario, quod posset occidere interfectorem. Secundum inductiuum huius est, quia quoniam factum est recenter homicidium, antequam homicidium fugerit in urbem refugij, ut esse persecutio ultoris facta tanquam ex incotinenti: id magis licita est, in qua autem magna mora interiecta fuerit, non licet: sicut patet in percussore, vel occidite alterum defendendo se: nam immediate repellendo vim licet, sed cessante iurgio non licet, potissime, quia causa permisionis est praepinquo occisi esse stimulatos dolore ex morte illius, tamen dolor de morte recedente magnus est, quod autem per magna tempore tenetur, paulisper emollitur: id non debet tantum licere post multa tempore, & ventilita causa, sicut a principio liceret. Nunc autem

licet vim vi immedie repellere.

aut nihil horum permittit, quia si aliquis quocumque alium occiderit, & ventilita causa per suam absoluat, et si post biduum ab occisione fiat absolutio, licebit occisor libere ire quocumque; voluerit, & non licet cuiquam eum tangere. Cuius autem permissionis huius apud iudaeos fuit ad durtiem cordis eorum, volebat enim Deus vitare homicidia, si autem non fuisset data ista lex multa homicidia sequerentur, nam iudei erant nimis duri corde, & cum, quis occidisset aliquem praepinquam eorum, et si absolute per suam, non dubitarent eum occidere, quia cor eorum erat indomitum: id uoluit Deus grauius magis aliter occisores. scilicet ut manerent in urbibus praepinquo usque ad mortem sacerdotis magni, quam homicidiorum praemittere occasionem: cum autem in illis urbibus manerent occisores per aliquam tempore leniebatur dolor de morte occisi in praepinquo, & quasi aliqua obliuiscerentur, & tunc posset occisor libere ire quo vellet, & non sequeretur occasio homicidiorum: & ob hoc praestituebatur tempore mansuetudo in urbe refugij usque; ad mortem sacerdotis magni. scilicet quia hoc tempore leniri poterat dolor praepinquo occisi, & iam non sequerentur homicidia. Nunc autem quia homines sunt magis iugo legis assuefacti non permittuntur eis haec, sed mox, ut occisor per sententiam fuerit absolutus, licebit ei ubi que; voluerit, esse.

An conueniens fuit aliquam immunitatem institui in veteri testamento. Et quod in omni loco, vel regio bene ordinata sunt loca immunitatis, vel esse debent, ac de hoc, quae fuerit Augustini sententia. Quae. IX.

QVAERETUR an fuit conueniens immunitas alicui in veteri testamento praedicti, siue urbibus siue Sanctuario, siue alicui loco. Respondendum est, quod statim legitur quibusdam permissionibus datis in veteri testamento, fuit conueniens esse immunitatem, & non solum conueniens sed et necessarium ad statum politicum, dico autem necessarium politice id sine quo politia non praeseruat, vel sine quo sequuntur multa, & intolerabilia damna, sicut erat politia iudaica, si non daretur immunitas alicuius locis. nam praemissum erat, quod si quis occideret alium a casu, praepinquo occisi praehederet occisor ante causam ventilita posset eum occidere: et ventilita causa si eum praehederet prius sumus sacerdos moreretur, posset ipse illum occidere. si ergo tempore hoc non esset aliquis locus immunitatis, in quo posset praeseruari occisores inuoluntarii, venientes praepinquo ipsius occisi interficerent inuoluntarium occisorem: nec istud solum homicidium sequebatur, sed plurima: nam cum quis occidisset aliquem a casu, & sciret nullum esse locum refugij usque; ad mortem summi sacerdotis, sed ubi que; praehederet occidi posset ipse, pararet se ad resistendum aduersariis, vel forte ad patradum plura homicidia ne maneret quod ei poterat aduersari, quod maxime deordinabat politiam: necessario ergo fuit ut apud iudaeos praestituerent aliqua loca immunitatis, ubi scilicet aliqua tempore gauderet securitate praepinquo egresses nec solum hoc apud iudaeos fuit, & nunc est apud Christianos, sed et in omni politia, vel regno bene ordinato est, quod constituant aliqua loca immunitatis: nam fuit apud Troianos hoc, & apud reliquos gentes ab exordio institutarum politiarum, quod tempore deorum essent immunitate gaudetia. Vnde ob hoc Augustinus de ciuitate Dei ostendit, quod non recte conueniant Romani de tempore Christi, dicit quod in captiue urbis Romae per Alaricum regem Gothorum magis obseruata est immunitas ecclesiarum, quam apud gentes obseruata fuerit immunitas templorum, id est de Graecis pugnantibus praeter Troianos, & educantibus Troianos confugientes ad templum dei in suis templis ad occidendum, & ad captiuandum iuxta Virgilium. 2. Aeneidos. Si tamen non fuisset mos antiquus templorum esse immunitatem, non fuisset conuestus, nec argueret Augustinus in bello Troiano non fuisse obseruata immunitatem templorum.

Alph. Tost. super Iosue. Pars II.

Amplius dato quod non essent tot leges permissionis praeter occisores, sicut fuerunt datae, tamen conueniens erat, quod essent loca immunitatis aliqua, ut saltem ante ventilita tionem cause posset defendi ibi occisor, ne subito adueniens aduersarius opprimeret interfectorem innocentem.

An fuerit conueniens dari immunitatem ecclesiis, & coemeterijs. Et qui fuerit modus introducendi idolorum culturam. Quae. X.

QVAERETUR aliquis an fuit conueniens dari immunitatem ecclesiis. Respondendum est quod populus christianorum non debuit habere politiam magis deordinatam, quam ceteri populi tamen gentium, quam Iudaeorum habebant: sed apud omnes fuit aliquis locus habens immunitatem, ita ut confugientes illuc saluarentur, & non traherentur ad poenam: ergo & apud christianos. Item patet, si non esset locus aliquis immunitatis sequeretur deordinatio, quia plurima homicidia sequerentur: sed ordinata politia cauet omnia haec, ergo debuit institui locus immunitatis habentem. Antecedens patet, quia cum quis alicui nocuit, & timet, confugit ad locum immunitatis, & qui laesi sunt non possunt procedere de facto, si autem non esset aliqua immunitas, daretur occasio, quod quilibet se posset vindicare: & quia nemo rectus iudex in causa sua est, qui iniuriam passus est, vellet se ultra modum vindicare, & sic sequerentur multa scandala; id debuit esse aliqua immunitas locorum, per quam timentes possent ad tempore esse securi, saltem usquequo ventilaretur aequitas eorum. Sed tunc stat dubium, dato quod inter christianos debuisset esse aliquis locus huius immunitatem, an debebat esse ecclesia, uel aliquis alius locus, sicut in veteri testamento non donata est immunitas Sanctuario, sed ciuitatibus nouem. scilicet de quibus hic: & tribus alijs de quibus Deut. 19. cap. Respondendum est, quod fuit conuenientius tribui immunitatem ecclesiis, quam alicuius locis, & patet hoc primo ex reuerentia: nam nos volumus ecclesias nostras, in quibus stupendum admiranda bonitatis sacramentum eucharistiae celebratur, facere reuerentias: sed non potest capri maior reuerentia, quam sit confugientibus ad eas donec immunitas: ideo conueniens fuit eis donari immunitatem. Patet hoc quia illos veneramus, qui nobis beneficia praestiterunt iuxta Aristoteli. 5. Eth. sed saluari a morte est maximum beneficium, & istud confertur per immunitatum loca, in quibus aliquantulum, vel simpliciter a morte eripiuntur timentes, & qui nocuerunt: ergo magnam reuerentiam illis exhibebant, cum se per talia sciant consequi magna bona. Iste fuit modus introducendi idolorum culturam: nam Fulgentius Mithologiarum lib. 1. dicit, quod cum aliquis charum filium morte perdidisset, ut eum, quem in re perdidisset, saltem equiuoce in imagine retineret, rapri filii si mulacrum sibi finxit: huic seruatorum turba honorem impendere cepit, & cum quidam malorum seruatorum sibi conscii domini iram non dubiam expectaret, ad illud simulacrum suppliciter procurarent, ubi cum poenas meritas euasissent ceperunt magna ueneratione simulacrum illud dignum ducere. Peruenit autem istud malum usque ad honoris digni exhibitionem, in quo tanquam in maximo status fuit. Hoc intedit Pertronus, cum ait: Primus in orbe deos fecit timor, & Mintanor musicus in li. musicae suae ait: Deum doloris quem prima compunctio humani generis finxit, Sicut ergo per immunitatem quandam istis simulacris tantus honor, licet praeter rationem quae sit est ita, & ecclesiis nostris data quadam immunitate debuit rationalis honoris acquirendi dari occasio.

S Item

Irem non debuit minoris priuilegii, & honoris esse ecclesia nostra apud nos, quam apud Gentiles fuerat sana sua, sed apud illos gaudebant immunitate templorum, immo ipsi hostes seruabant immunitatem, nisi rarissime in quibusdam bellis: sicut refert beatus Augustinus de ciuitate Dei de bello Græcorum & Troianorum: ergo debuit ecclesia nostra gaudere immunitate. Sed aliquis arguet, quod Sanctuarium Dei uerum in ueteri testamento non gaudebat immunitate, ut supra inductum est, ergo nec debuit gaudere ecclesia.

Respondendum est, quod non gaudebat Sanctuarium immunitate, quia fuit data ista immunitas uerbis. lex & deinde aliis tribus: hoc non quidem, quod indignum esset Sanctuarium immunitate, uel quod esset dedecus Sanctuario immunitate gaudere, sed quia sequebantur aliqua inconuenientia assignata immunitate in Sanctuario, & non in uerbis, & ista inconuenientia sunt, posita sunt, sed non sequuntur data immunitate in ecclesiis, ut ibi declaratum est, ergo decuit dari immunitatem ecclesiis nostris.

An decens fuerit tantam dari ecclesiis nostris immunitatem, quanta data est. Et quod nullus casus est in quo quis non gaudeat immunitate ecclesiarum contra aduersarium. Quæst. XI.

Quæret aliquis, an decuit dari tantam immunitatem ecclesiis nostris, quanta data est. Dico autem quæritur, uel magnitudinem ecclesiæ immunitatis esse dupl. primo quantum ad multipliciter rerum, uel negociorum, in quibus gaudet ecclesia immunitate. pro homicidio, uel percussione, aut quocumque damno infecto, quis confugiens ad ecclesiam non possit inde extrahi ad penam, nisi in certis casibus, de quibus extra de immunitate ecclesiarum. Secundum in quo attenditur ecclesiæ immunitatis magnitudo, est quantum ad personas, quas aliquis gaudet immunitate. scilicet si quis fecerit aliquid de predictis confugiens ad ecclesiam non poterit inde extrahi ab aduersario, nec intra percipi, aut quomodocumque puniri. Etiam quod non licebit iudici eum inde educere ad penam, uel ad custodiam ante causæ ventilationem.

His datis, stat quæstio scilicet an conueniens fuit ecclesiasticam immunitatem ita magnam esse.

Respondetur, quod quantum ad primum conueniens fuit magnam esse immunitatem ecclesiasticam. scilicet quod in omnibus casibus, in quibus nunc ecclesia gaudet immunitate, gauderet: ideo fuit quasi necessarium hoc ad conuenientem statum politicum. Nam si hoc non daretur sequerentur multa homicidia, utpote si quis confugiens ad ecclesiam propter homicidium gauderet immunitate, & tamen si confugiens propter adulterium, uel propter aliam causam non gauderet, sequerentur multa homicidia: utpote si aliquis infamatus ab alio, uel quomodolibet læsus, aut eum suspectum habens de adulterio cum uxore sua prosequeretur ad mortem illum, & confugiens ad ecclesiam non tutaretur, daretur locus aduersario, ut occideret eum forte, qui innocens erat, uel saltem, qui sic mori non deberet, id conueniens fuit, ut saltem uisus ad ventilationem causæ gauderet confugiens immunitate locorum.

In quo duo bona sequebantur. Primum, quod non occideretur ille, qui innocens erat, uel forte, qui per sententiam, uentilata causâ, non deberet damnari ad mortem. Secundum, quia si permitteretur aduersario agere: aduersarium nulla data locorum immunitate, forte in defensione sequeretur plurimum mors, & hoc proveniret ex inordinatione politicæ, fuit ergo conue-

niens, immo uero necessarium ad bonum statum politicæ, quod assignaretur aliqua locorum immunitas, saltem usque ad causæ cognitionem pro pace publicâ, & hoc in omnibus, in quibus esset timor pene: quia si aliquis sit in quo non sit immunitas sequentur inconuenientia. scilicet assignata. Quamquam in hoc considerandum est, quod gaudet aliquis immunitate ecclesiastica aduersarium, & ad iudicem. De aduersario est regula, quod nullus casus est, in quo non gaudeat quis immunitate contra aduersarium, quia nulla crimina sunt quantuncumque magna, & notoria, in quibus possit aliquis offensus aduersarium suum de ecclesia educere ad penam: uel ad custodiam, ne fugiat, uel quomodolibet: nec poterit eum in ecclesia punire, et si per insidias occiderit aliquem, uel sit publicus latro, uel nocturnus depulor agrorum, qui sunt quidam de casibus, in quibus dicitur quis non gaudere immunitate ecclesiastica: sed hoc uerum est ad iudicem, sed ad aduersarium in omni casu gaudet confugiens immunitate. De iudice autem dicendum, quod confugiens ad ecclesiam gaudet immunitate ad iudices, ita quod non possint eos inde extrahere iudices ad penam, uel custodiam, uel causæ uentilationem, & hoc est generale in omnibus casibus: fallit autem in paucis, de quibus extra de immunitate ecclesiarum per totum. Si autem queratur quantum ad f. m. scilicet an fuit conueniens gaudere confugiens ad ecclesiam tanta immunitate. contra aduersarios, & contra iudices.

Respondendum est, quod necessarium est ad statum conuenientem politicæ, quod confugiens gauderet immunitate aduersarios: nam si liceret aduersarios occidere, uel percutere aduersarios intra ecclesias, uel educere eos inde ad penam, sequerentur omnia inconuenientia. scilicet posita. scilicet multi innocentes occiderentur, uel qui nocentes essent aliquantulum ultra modum paterentur. Etiam ex defensione, & mutua afflictatione sequerentur plurimæ mortes, quod fieret per abusus politicæ: & non solum debuit esse immunitas aduersarios, in quibusdam casibus, sed simpliciter, ita quod non esset aliquis casus, in quo non gauderet immunitate confugiens: alioquin quatum ad illum casum sequerentur omnia inconuenientia. scilicet assignata: & hoc fuit conueniens, & statuebatur per hoc iurisdictionis, & executio legum: nam si non esset locus aliquis immunitatis, daretur occasio cuiuscumque læso, se uiscendi, & non haberet iudex, quid hic diffiniret. Cum uero aliquis mala faciens timens confugit ad immunitatis loca, eripitur pro tunc de manibus aduersarii, & manet discussionis tempus, ut si reus sit iudicialiter puniri possit, & quantum ad hoc cuiuslibet politicæ fuit conueniens aliquis locus immunitatis, & ista immunitas etiam fuit in ueteri testamento. scilicet quod non liceret alicui persequi aduersarium suum occisorem intra urbem refugii, nec quemquam ledere, & tamen licebat ei extra urbem illam occidere ipsum, ut patet Num. 35. & Deut. 19. & hic. Erat tamen minor immunitas illa quia non extendebatur ad omnes casus, sicut immunitas ecclesiastica, sed solum ad occisores inuoluntarios.

Respondendum est, quod necessarium est ad statum conuenientem politicæ, quod confugiens gauderet immunitate aduersarios: nam si liceret aduersarios occidere, uel percutere aduersarios intra ecclesias, uel educere eos inde ad penam, sequerentur omnia inconuenientia. scilicet posita. scilicet multi innocentes occiderentur, uel qui nocentes essent aliquantulum ultra modum paterentur. Etiam ex defensione, & mutua afflictatione sequerentur plurimæ mortes, quod fieret per abusus politicæ: & non solum debuit esse immunitas aduersarios, in quibusdam casibus, sed simpliciter, ita quod non esset aliquis casus, in quo non gauderet immunitate confugiens: alioquin quatum ad illum casum sequerentur omnia inconuenientia. scilicet assignata: & hoc fuit conueniens, & statuebatur per hoc iurisdictionis, & executio legum: nam si non esset locus aliquis immunitatis, daretur occasio cuiuscumque læso, se uiscendi, & non haberet iudex, quid hic diffiniret. Cum uero aliquis mala faciens timens confugit ad immunitatis loca, eripitur pro tunc de manibus aduersarii, & manet discussionis tempus, ut si reus sit iudicialiter puniri possit, & quantum ad hoc cuiuslibet politicæ fuit conueniens aliquis locus immunitatis, & ista immunitas etiam fuit in ueteri testamento. scilicet quod non liceret alicui persequi aduersarium suum occisorem intra urbem refugii, nec quemquam ledere, & tamen licebat ei extra urbem illam occidere ipsum, ut patet Num. 35. & Deut. 19. & hic. Erat tamen minor immunitas illa quia non extendebatur ad omnes casus, sicut immunitas ecclesiastica, sed solum ad occisores inuoluntarios.

An fuit conueniens ecclesiis gaudere immunitate in confugiens tam quatum ad aduersarios, quam contra iudices. Quæst. XII.

Quantum ad aliam particulam dubitatur scilicet licet an conueniens fuerit esse aliquam immunitatem ecclesiasticam contra iudicem. scilicet quod iudex non possit educere reum de ecclesia ad occidendum, uel ad causæ cognitionem, uel ad custodiam, ne effugiat dum uentilatur causa.

Respondendum est, quod non potest hic totaliter dici sicut

ei sicut in superioribus: nam esse aliquem locum immunitatis erat necessarium, non quidem propter locorum reuerentiam introducendam, sed ad statum politicæ conuenientem seruandum: nam ablata omni immunitate multa iniusta homicidia sequerentur ut supra inductum est.

Quod autem iudici non liceat reos de ecclesia educere non est necessarium ad statum politicæ, quia forte non melius per hoc reguntur politicæ, sed si defuit propter priuilegium locorum, & non propter bonum politicum: nam erat satis rationabilis modus immunitatis, quod rei, uel quicumque, timentes gauderet immunitate in ecclesiis totaliter quantum ad aduersarios, ita ut inde eos educere non possent, nec interius nocere, quia sequebantur inconuenientia. scilicet assignata quod tamen liceret iudici educere reos de ecclesia ad mortem, si notorii rei forent, uel educere eos ad custodiam ne effugiant, & crimina impunita remaneant, uel ad causæ ventilationem, hoc non erat ad statum politicum, quin potius iuuabatur magis, quia concessa immunitate aduersarios, auferebatur occasio multorum homicidiorum iniustorum, & permisso iudici educere reos de ecclesia, non manerent crimina impunita sicut nunc plurima manent: immo plurima crimina sub spe ecclesiæ immunitatis peraguntur aliqui enim ordinum immunitate gaudentes, alii uero immunitate locorum horrenda facinora peragunt unde in lege ueteri ista sola immunitas concessa est scilicet aduersarium, & ante causæ cognitionem. Contra iudicem autem nulla immunitas erat, sed si quis confugisset ad urbes refugii petente aduersario causam uentilari, iudices ciuitatis illius remittebant occisores ad locum, in quo patratum erat homicidium, qui si absoluerebatur, reducebatur per sententiam ad urbem refugii mansurus ibi usque; ad mortem summi sacerdotis, si autem reus esset, tradebatur in manus aduersarii, ut occideret eum. Et satis erat rationabilis ista immunitas tollens utraque inconuenientia, & multum adiuuans politicum statum. Nec tamen hoc dico, ut detrahatur, uel lacere ecclesiasticam libertatem: satis enim fuit rationale maiorem esse immunitatem ecclesiarum nostrarum, quam ciuitatum in ueteri testamento, quia perfectior est status ecclesiæ nostræ, quam ueteris testamenti.

Etiam in ministris ecclesiæ hoc factum est: nam ministri Sanctuarii in ueteri testamento non gaudebant aliqua immunitate ordinum, sicut nunc gaudent ecclesiastici ministri: nam idem erat forus sacerdotum & laicorum, & eodem pene atque idem iudex, ut declaratum fuit Numeri undecimo capitulo.

In nouo autem testamento fuerunt distinctæ iurisdictiones, ita ut non iudicentur clerici a laicis, quam bene contrario. Data fuit ergo ecclesiæ immunitas, ut non solum aduersario nihil liceat contra confugiens ad ecclesiam, sed etiam nihil liceat iudici educendo aut intra puniendo, & hoc solum factum est in fauorem ecclesiarum, ut magis sic honorabiles sint, & licet interdum prætextu immunitatis huius remaneant quedam crimina impunita: tamen iudicauit ecclesia melius esse, quod honoraretur in fauorem fidei tribuendo ei hanc immunitatem, scilicet quod magis bonum sit ecclesiam hanc possidere immunitatem quibusdam criminibus elapsis impunitis, quam puniendo crimina omnium confugientium ad ecclesiam nullam ecclesiæ immunitatem concessisse, quia tamen uidebatur magnum scandalum si in omnibus criminibus immunitas ecclesiastica proficeret, cum quedam crimina valde horrenda sint, & multum nocentia politicæ, statutum est, ut in illis non proficeret ad ecclesias confugisse, sicut in occiditibus per insidias: Alph. I. ost. super Iosue. Pars II.

& publicis latronibus, & nocturnis depopulatoribus agrorum, ut extra de immunitate ecclesiarum per totum.

An decens in ueteri testamento fuit tributam esse tantam immunitatem urbibus, sicut nunc ecclesiis. Et quod in ueteri testamento solum immunitas extendebatur contra aduersarios, non contra iudices. Quæst. XIII.

Quæret aliquis, an fuit conueniens in ueteri testamento fuisse tributam tantam immunitatem urbibus istis, sicut nunc ecclesiis tribuitur, & hoc siue ex parte casuum, in quibus gaudent confugiens immunitate, uel ex parte personarum, contra quas quis gaudet, ut supra declaratum est.

Et pro hoc est præsupponendum, quod urbes istæ non gaudebant tanta immunitate sicut nunc ecclesiæ nostræ, & quia ecclesiastica immunitatis magnitudo apparet in duobus. scilicet in negociis, in quibus extenditur & in personis, contra quas delinquitur, in eisdem cognosci potest differentia immunitatis ueteris testamenti. Quantum ad primum ecclesiastica extenditur ad omnem casum præterquam ad ualde paucos species. scilicet in occisores, & quibuscumque damnificatoribus, & generaliter omnes, qui aliquid timet, si confugiant gaudent immunitate: in urbibus autem istis in ueteri testamento solum gaudebant immunitate occisores, & isti non omnes, sed solum inuoluntarii occisores, ut patet Num. 35. & Deut. 19. & hic.

Item erat secundum demonstrans magnitudinem immunitatis ecclesiæ secundum personas, contra quas confugiens gaudet. scilicet contra aduersarios, & contra iudices, quia non licet aduersario tangere confugiens ad ecclesiam. Iudicibus etiam non licet educere inde reos, nisi in paucis casibus.

In ueteri testamento erat etiam, quia solum immunitas extendebatur aduersarios. scilicet non liceret aduersario occidere confugiens ad urbem refugii, nec educere illum de urbe, & licebat extra ubi cumque occideret, ad iudicem tamen non erat hæc immunitas, quia poterat educere de urbibus illis ad uentilandum causam, & postea tradebat confugiens in manus aduersarii ad occidendum si reus inueniretur Num. 35. c.

Nunc his datis stat quod scilicet an conueniens fuerit in ueteri testamento dari tantam immunitatem sicut est nunc immunitas ecclesiarum.

Et dicit aliquis quod sic, quia sicut nunc datur ecclesiæ immunitas in fauorem eius, & ad honorem, ita poterat dari in ueteri testamento.

Respondendum est non stare, pro quo considerandum est quod dari immunitatem, quæ est contra aduersarios sicut fuit data in ueteri testamento, erat ualde conueniens statui politico, ut declaratum est supra: dari autem immunitatem contra iudices, ne possint aliquos de locis sacris educere non est directe ad utilitatem politicam, sed magis facit quedam crimina manere impunita: in fauorem tamen locorum quorundam conceduntur talia: sic enim fit in ecclesia ad fauorem fidei, ut locus, in quo conueniunt fideles ad doctrinam fidei, & in quo excellentia tractantur sacramenta gaudeat tanta immunitate: ut sic multum honoretur. Sic quoque in ministris ecclesiæ fauore ordinis introductum fuit, ut non subicerent foro seculari.

Quamquam ad utilitatem politicam interdum melius foret eos secularibus penis fore subiectos, sed dignitas ordinis, & ministerii ecclesiæ præponderauit. In ueteri autem testamento nihil tale erat, quia immunitas non fuit data Sanctuario, sicut

sicut nunc data est ecclesijs, sed data fuit urbibus sex, ut patet hic, & in his non erat aliqua ratio fauoris, quæ præponderaret, ut honorarentur ipsæ ciuitates sicut factum fuit in ecclesia, ut sic fieret aliquo modo utilitas politica.

Item dato, quod ista immunitas concederetur Sanctuario non fuisset ratio equalitatis in immunitate ad ecclesiasticam immunitatem, quæ sicut se habebat ministri Sanctuarii, in veteri testamento ad ministros Ecclesiarum in nouo testamento, ita se debuit habere Sanctuarium ipsum ad Ecclesias nostras: sed ministri noui testamenti non subiiciuntur legibus secularibus, nec patiuntur pro criminibus penas seculares, nec quouismodo iudicantur a iudicibus secularibus: ministri autem veteris testamenti subiiciebantur secularibus iudicijs, quia non erat diuersitas iurisdictionum, sed eadem penitus leges forales vtrorumque erant, ut declaratum est Num. 11. ca. ideo sic esset differentia inter Sanctuarium noui testamenti, & veteris scilicet, quod non gauderent equali immunitate.

Item non conueniebat dari tantam immunitatem ciuitatibus his in veteri testamento, sicut nunc est immunitas Ecclesiastica: & hoc ex parte ipsorum iudeorum.

Et hoc dupliciter. scilicet ex parte iudeorum confugientium ad vrbes refugij, & ex parte aduersariorum.

Primo ex parte confugientium patet, quia iudæi erant duri corde, & indomiti lege, quibus si daretur magna locorum immunitas præberetur occasio ad quædam facinora, quæ alias non auerent, cum possent euadere impuniti, quod alias non contingebat, quia qui confugiebant ad vrbes refugij si peteret aduersarij, eam ventilarij iudices educebant de vrbe illa occisorem compellentes eum in iure comparere, & ibi disceptabatur si autem reperiretur reus occidebatur.

Si autem vrbes istæ haberent ecclesiasticam immunitatem confugientes ad illas non possent educi, ut discerneretur cæ iudicialiter, si incognitus esset euertus cæ, nec possent educi ad penam, si esset notorium delictum, ideo possent multa crimina impunita elabi, & his, qui erant duri corde daretur occasio ad maiora.

Secundo non conueniebat ex parte aduersariorum, quia ipsi etiam erant duri corde, & potissime cum essent dolore stimulati, ideo si daretur tanta ibi immunitas, sicut nunc in ecclesia, uidentes aduersarij, quod non possent vindictam habere de hoste suo, effringerent priuilegium immunitatis vrbijs, unde non possent præduria cordis hanc legem tolerare. Unde quædam leges non bonæ datæ sunt eis ad duriciam cordis eorum ut patet Mat. 19. c. id est quod præduricia cordis non potuissent tolerare leges bonas, ideo leges non bonæ datæ sunt, & pro hoc processum est, quod possent iudæi vicisci manu sua de occisoribus propinquo rum suorum, si eos comprehenderent extra vrbes refugij, & non solum quando manifeste erant rei homicidij, sed quando dubium erat, & tamen lex euangelica hoc non permisit, immo nulla lex ordinatarum politiarum.

Quod patet in lege Romanorum, & in legibus omnium politiarum, quæ nunc sunt, & aliarum politiarum quæ erant ante aduentum Christi. non enim permittebant quemquam vindictam capere nisi rarissime, sicut si quis inueniret aliquem cum vxore, filia, aut matre turpiter agentem, & in similibus.

Item videbatur magis hoc iniustum ad duriciam cordis iudeorum, quia postquam uentilata erat causa, & absoluebatur aliquis ab impetitione accusatoris adhuc relegabatur nullum crimen habens, & manebat in vrbe ad quam confugerat, & si ante mortem summi sacerdotis egrederebatur muros eius poterat impune occidi, quod nulla lex humana vnquam fecit: sed

Deus ad duriciam cordis iudeorum hoc concessit. Non deuit ergo tantam immunitatem esse in testamento ueteri sicut in nouo.

In nouo autem quamquam sit ista magna immunitas, non sequuntur tot inconuenientia, quia sunt homines assueti legi, & ob hoc lex euangelica perfectior data est.

Cum in utroque testamento, & qualibet policia requiratur aliqua immunitas, in quo erat magis necessaria, in nouo an in veteri. Et quem modum habere debebat occisor confugiens ad aliquam vrbem refugij. Quest. XIII.

QUÆRET nunc aliquis, cum in utroque testamento nouo, & ueteri, & generaliter in qualibet recta politia exigatur aliquis locus immunitatis, in quo exigebatur magis esse immunitatem in nouo an in ueteri.

Respondendum est, quod in ueteri testamento erant magis necessaria loca immunitatis.

Et primo si præsupponatur quedam leges, quæ sunt in ueteri testamento de occisoribus scilicet, quod propinqui ipsius occisi possent occidere interfectorem cum apprehenderent eum ante uentilationem causæ, & post uentilationem etiam usque ad mortem summi sacerdotis, ut patet Numeri 35. si ergo non esset locus aliquis, in quem confugere possent, & euadere occisores his temporibus, sequeretur, quod possent multa homicida causari impune, & tamen essent iniusta, in nouo autem testamento non erat sic, quia non permittitur etiam secundum leges humanas, quæ nunc sunt, quod aliquis occidat eum qui occidit propinquum suum: si hoc sit postquam cessauit iugium, potissime postquam diffinitum est negocium, quia si absolutus sit occisor, non erit amplius contra ipsum aliqua actio ad penam, nec poterit aduersarius eum quouismodo impune ledere: ideo licet nunc sit necessaria immunitas ad bonum statum politicum, ut supra declaratum est, tamen non est ita necessaria, sicut in statu veteris testamenti, quia ibi maius periculum erat ablata immunitate.

Item apparet hoc ex conditione subditorum temporis illius, & huius, quia tunc erant iudæi, qui erant corde indomiti, & duri ad subiiciendum legi, ideo si imponeretur eis dura non possent eam tolerare, quia ipsi erant duri corde, ut declaratum est supra scilicet, quod ad duriciam cordis eorum quædam leges datæ sunt in permitiendo: nunc autem non sunt ita subditi indomiti, quia sunt magis assueti ad legem: ideo non est ita periculosum, etiam si tolleretur immunitas: nam immunitas ob hoc principaliter necessaria est, ut non sequantur iniusta homicidia aduersarijs uolentibus ad iniuicem pugnare pro expetenda vindicta, sed ista expetitio magis sequitur quædam homines magis sunt prouisi ad ultionem propter cordis duriciam: sed iudæi erant durissimi corde, ergo periculosius erat in eis non esse immunitatem, quam in nouo testamento ubi magis sunt homines assueti iugo legis, & conuenienter magis necessaria erat in eis, quam in nobis.

Et confugiat ad eas quicumque percusserit animam nescius.

Idest occisor inuoluntarius: nam uoluntarij occisores non gaudebant hac immunitate, quod intelligendum est simpliciter: tamen quantum ad aliquod gaudebant immunitate omnes, qui confugissent ad vrbes illas scilicet siue uoluntarij, siue inuoluntarij, dum tamen non confiterentur se spontaneum patruisse homicidium, quia tunc non daretur eis locus habitandi in vrbe refugij, & manebant in vrbe hac quousque peteret aduersarius uentilari eam, quia tunc remittebatur occisor ad locum, in quo

in quo patratum extiterat homicidium secundum diuersas conditiones. scilicet factas.

Et possit euadere iram proximi, qui ultor est sanguinis. Proximus accipit hic respectu occisi, & non respectu occisoris scilicet, quod proximus id est propinquus in sanguine respectu occisi persequeretur occisorem, quia cui libet propinquo occisi competere ultio sanguinis tamen accusando occisorem, quæ manu sua expetendo ultionem & dicitur quod possit euadere iram proximi. scilicet qui uult uicisci sanguinem occisi, siue ante uentilationem causæ, siue post usque ad mortem summi sacerdotis. Nam proximus defuncti poterat persequi occisorem, & si apprehenderet eum extra vrbes refugij occidebat ante uentilationem causæ: et si post uentilationem causæ absolueret occisor, poterat propinquus occisi illum interficere si inueniret extra urbem refugij dum uiueret sacerdos magnus. Toto autem hoc tempore euadebat iram proximi defuncti occisor stans in vrbe refugij: extra illam autem si maneret non possit euadere. *Cum ad unam harum confugerit ciuitatum.* i. ad unam harum sex ciuitatum, quæ hic ita tuunt, quia omnes gaudebant equali immunitate, vel si confugeret ad unam de ciuitatibus tribus, quæ constitutæ erant postea, de quibus Deut. 19. c. *Stabitque ante portam ciuitatis.* Hic ponitur modus quem habere debebat occisor confugiens ad vrbes aliquam refugij. scilicet quod ueniret ad iudices vrbes illius, & dicebat, quod ipse occiderat hominem casu, super quo erat innocens, id est quod assignarent ei locum manendi in vrbe, & darent ei immunitatem, ne cui liceret in eum, quod attentare: ipsi tunc ex lege compellebatur ei dare immunitatem, & dabant locum, ut habitare posset in vrbe. Non est tamen intelligendum, quod antequam faceret ista coram iudicibus non gaudebat immunitate vrbs, quia si proximus occisi persequeretur quasi euestigio occisorem, non gauderet immunitate priusquam ista faceret, & posset interficere ipsum occisorem intra vrbes refugij: quia non poterat interficere uelociter ipse interfector: uelociter dicendum, quod cum intraret interfector in vrbes refugij gaudebat immunitate, nec licebat aduersario quidquam in eum, quia alias nihil fere proficeret vrbs immunitas. sed ista solennitas iudicialis fiebat ad hoc, quod iudices urbis refugij iudicarent, & edicerent istum confugientem gaudere priuilegio immunitatis, & quod nemini aduersus eum, quidquam liceret. Etiam quia post istam petitionem tenebantur iudices assignare ei locum habitandi in vrbe, prius autem non, quia non cognoscebant ad quod uenisset, & dicitur quod stabat ante portam ciuitatis. i. ante iudices, qui erant in portis ciuitatum, quia iste erat locus publicus, in quo iudices sedebant ad iudicandum, ut omnibus transeuntibus intra redderent. *Et loquetur senioribus vrbs.* Non oportebat congregari seniores totius vrbs ad audiendum causam huius occisoris, sed soli iudices in hoc debebant attendere. Vocantur autem hic seniores ipsi iudices quia iudices debebant esse de senioribus, cum requiratur prudentia magna in iudicibus, in iuuenibus autem est pauca cum exigat magnam experientiam, quæ tempore indiget, de quo Arist. Eth. li. 6.

Ea quæ se comprobent innocentem. Ex hoc aliquis intelliget, quod qui confugiebant ad urbem refugij debebant probare se innocentem esse in patrata sanguinis effusione alias non reciperebatur in vrbe, nec assignaretur ei locus ad manendum. Sed falsum est, quia tunc oportebat, quod occisor adduceret testes, & quod uocaretur propinquus ipsius, si uellet forte aliquid obicere contra occisorem. Sed non stat, quia non tenebatur quidquam horum facere occisor: ergo non debebat se probare innocentem occisor coram iudicibus vrbes refugij. Item si ibi occisor se probaret innocentem ibi uentilaretur causam homicidij. an reus esset, uel non occisor iste: sed falsum est. Patet autem

Alph. I. ost. super Iosue. Pars II.

quia probare se innocentem erat perfecte uentilari causam tunc nihil agendum restabat, nisi ut absolueretur. Quod autem non uentilaretur coram istis iudicibus vrbes refugij patet, quia remittebatur occisor ad vrbes in cuius territorio patratum fuerat homicidium, ut ibi uentilaretur causa: si autem reperiebatur innocens, reducebatur per sententiam ad vrbes, ad quam confugerat, ut patet Num. 35. si tamen in ipsa vrbe refugij uentilaretur causa non posset remitti post determinationem causæ ad vrbes confugij, quia in ea esset, ergo necesse est quod extra vrbes illam determinaretur hoc: non ergo est sensus quod probaret se innocentem coram senioribus vrbes, sed solum quod proferret uerba, quæ demonstrarent eum esse innocentem. scilicet si uerba illa uera essent homo ille esset innocens: probatio tamen horum non debebat ibi fieri, sed postea coram iudicibus vrbes, in cuius territorio fuit patratum homicidium si peteret hoc aduersarius. Vnde solum debet dicere iste confugiens, quod occidisset illum hominem a casu. scilicet quod non attendens fecisset, & quod non erat hostis illius, ut si ambo iuissent pacifice ad scindendum ligna in syluam, & ferrum securis lapsum de manubrio percussit alterum, atque mortuus est, ut patet Deut. 19. quia tunc non iudicatur contra occisorem. ista uerba probabant eum esse innocentem. i. probabant eum esse innocentem, si uera essent. Et patet iste sensus, quia non dicitur in litera comprobet se innocentem, sed dicat ea, quæ se comprobent innocentem, & patet magis ex ista Hebraica quæ habet. *Loquetur in auribus seniorum uerba sua.* i. dicit ea, quæ intendit. scilicet quod ipse occidit hominem a casu, & quod confugit ad eos, ut esset ibi securus: & ad idem uerba; ista pertinet. Si autem aliquis occisor per insidias aut alias spontaneè confugeret ad ciuitatem illam, & diceret se occidisse hominem a casu et recipiebatur in vrbe, & dabatur ei locus manendi, nec poterat quicquam nocere illi, donec uentilaretur causa illa. Cui autem aduersarius eius peteret eum coram iudicibus ciuitatis confugij deuoluebat causam ad iudices illius terræ, in qua patratum fuerat homicidium & ibi iudicabatur, ut patet Num. 35. c. *Sic suscipiunt eum.* i. cum promiserit uerba sua coram eis petens immunitatem recipient eum, prius autem non. Non tamen est sensus, quod prius prohiberent eum introire vrbes, quia neminem uerabant, sed intelligitur, quod non tenebant seniores vrbes accipere istum tanquam fugitiuum, & assignare ei locum priusquam exponeret causam aduentus, quia nesciret ipsi si quid peteret. *Et dabunt ei locum ad habitandum.* i. permittent eum habitare in vrbe, non excludent eum de vrbe ut aduersarius suus possit eum extra urbem inuenire, & ipse occidere. Ra. David Kimhi, & alij hebrei dicunt, quod tenebantur seniores vrbes tradere ei locum ad habitandum id est domum pro toto tempore, quo ibi mansurus foret nullo dato precio.

Sed hoc non patet ex litera, nec apparet causa, quare hoc fieret, sed est sensus, quod darent ei locum id est permitterent habitare, quia forte, possent ei dicere nolimus, quod habitet in vrbe nostra, & quia sic esset fraus, & daretur occasio mortis istius, coguntur iudices vrbes dare ei locum in ciuitate refugij.

Cumque ultor sanguinis eum fuerit persecutus. Quilibet propinquus occisi uocatur ultor sanguinis, quia illi datur ultionis expetitio, siue iudicialiter, siue iure proprio, si comprehendere posset occisorem extra locum refugij: hic autem solum accipitur ultor pro ultione, quia sit gladio scilicet, quia persequeretur occisorem, usque in ciuitatem refugij ad occidendum eum.

Non tradent in manus eius. Idest ultor sanguinis peteret hunc ad occidendum obiciens, quod sponte, & hostiliter hominem occiderit: tamen senes urbis non debebant ob hoc tradere in manus ultoris, nec poterat ipse cognoscere de causa recipiens probationes ad examinationem facti, sed remittebat quæ tenebant ad iudices ter-

ritorii, vbi res acta est, vt colligit Nu. 35. ca. & dicitur qd isti non tradebant in manus eius, quia si in aliqua alia vrbe esset, tenerent ciues vrbis illius tradere occisorem in manu vltoris, & poterat vltor in ciuitate illa ipse occidere ipsum interfectorē. Itē ēt si confugisset occisor ad iudices non tenebat secure, ēt si se poneret in carcere publico: nunc aut quicumq; reus subiiciens se carceri publico est tutus ab aduersario vsq; ad cāq; examinationem: ibi aut nequaquam, sed oportebat confugere in vrbe aliquam fugitiuorum, nam si gauderet quis immunitate fugiens ad carcerem publicum vsq; ad examinam cām nō oportebat poni vrbes refugii, qā vrbes iste solum ponebantur pro illis, qui inuoluntarie occidissent aliquos, & ob hoc essent innocentes, vt patet hic, & nihilominus isti educebant de vrbe his ad petitionem aduersarii ad ventilandam cām, ergo si possent securi manere in carcere publico donec examinaret cā, nō erat necesse poni loca aliqua imunitatis: id dicendū, qd cū aliquis hō occidisset aliu, vltor sanguinis poterat illū occidere vbicūq; reperiret ēt sit coram iudice, vel in carcere ēt si de mandato iudicis ibi repositus esset custodiendus, sed necesse erat, vt iste confugeret ad vrbes fugitiuorū, & ibi maneret quousq; inde educeret ad ventilationem cāq; & cū ventilaret gaudebat immunitate vbicūq; esset, qā aliter non erant exhibituri iudices vrbis refugii hunc occisorem. Finita examinatione si reperiret reus mortis, tradebat in manus vltoris ex decreto iudicis nō reposito aliquo assensu, vel auctoritate iudicis vrbis refugii, si aut innocens foret illuc reducebat per sniam. *Quia ignorans percussit proximum eius.* i. proximum vltoris. si iste, q occisus est, erat proximus vltoris sanguinis. i. p. pinquus consanguinitate, & iste occisor interfecit proximum. i. cognatum vltoris nelciens. i. casu. s. per ignorantiam. Et ista est cā quare non tradit in manus illius quia si occidisset sponte traderetur in manus illius. vñ si confiteret occisor in vrbe refugii occidisset voluntarie illum, de quo accusabat, non poterat gaudere immunitate, sed tenebant iudices ciuitatis illius tradere occisorem in manus vltoris sanguinis, sicut i qualibet alia ciuitate tenerentur ciues tradere hōi occisorē, quia iam non hebat aliquam imunitatē vrbis quantū ad hoc, si tñ. p. clamaret vltor, q occidisset per insidias vel alias spontaneē iste proximum illius, si occisor negaret, non tenebant tradere illi occisorē ēt si verissimi signa pberet, immo si polliceret se hre probatiōes huius in promptu, non reciperet eas iudices vrbis refugii, qā non pertinebat ad eos super hoc iudicare, sed cum peteret ad examinandā cām tradebat eū sub certa custodia. s. ne posset ei vlla insidigi molestia. *Nec ante biduum, triduum tpe eius probatur inimicus.* Ista est probatio superioris, & qdam circumstantia ad iustificandū cām occisoris. s. q non fuerit inimicus occisi ante biduum vel triduum. Hoc refert ad casum, in quo aliquis occidit alium, & non pater plene an casu, sed arguit ex cōiecturis. Pro quo sciendum, q si aliqui adessent testes rei non erat locus coniecturis, sed luce clarius probaret veritas rei, & ex hoc conuinceret, aut absolueret occisor, si autem nō essent aliqui pntes, erat solum probatio ex coniecturis, & in isto casu intelligit hic: nam casuale homicidium dicitur, qñ occisor non habuit animū occidendi, nec vulnerandi. s. n. aliq; habuit animū vulnerandi, & vulnerauit, & secuta est mors, reus est. si aut ad neutrum fuit voluntarius, est homicidium pure inuoluntarium per ignorantiam, & casuale, id probatio consistit in inferendo animū nocendi, vel nō, & hoc praesumitur ex pteritis. s. n. aliqui duo erant prius inimici. ita q adhuc durabat inimicitia, vel per paucos dies ante vbi sunt inimicari, ēt si non cōstet fuisse occisionem voluntariam, arguit fuisse spontaneā. Velut si duo ho-

De psumptionibus circa homicidia.

mines in domo vna soli erant, & erant inimici, alterq; corū occisus reperitur, p̄ alium est p̄sumptio, q eum occiderit: potissime, quia hic non intendit an quis alterum occiderit, qā hoc ipse occisor verbo confiteretur aut in fuga sua prodit, sed inquiritur an voluntarie id egerit, vel casu, & tunc si erāt inimicitia: ex paucis diebus, arguebatur q egisset uoluntarie, & ista p̄sumptionem arbitratu ius sufficientem ad inducendū uoluntarium, cum ipse occisor confiteret factum, & refertur hoc ad casum, quia h̄ Deut. 19. quia verba illius ponitur hic. s. duo, quia a multis diebus nullas inter se gerebant inimicitias, & pacifice soli iuerunt ad syluam ad scienda ligna, lapsumq; ferrum securis vnus de manubrio percussit alterum, & mortuus est: non p̄sumit q uoluntarie occiderit, id iubet, q in ciuitate refugii ille liberet: & idem tangit hic. Identidem aliqñ in eis, q coram testibus facta sunt, quia testes non sufficiunt ad totius veritatis inquisitionem insitit p̄sumptio, sicut si quis occiderit alterum ferro, uel lapide, uel pugno, testes, qui aderant notificare poterant: sed an fuerit in his animū occidendi, aut lataliter percutiendi, nō pōt patere ex testibus, sed ex argumētis: & ad hoc scriptura distinguit de instris dicens, q si quis percussus ē ferro, lapide, vel ligno, & mortuus est, morietur interfector, quia in his manifestus apparet occidendi animus, cum talia instra hostilia sunt: id hic non distinguit an percutiens fuerit inimicus, vel non. Alia aut sunt, ex quibus ueri similiter non sequeret mors, aut laesio, vt q aliquis alium i terrā iaciat, uel q pugno percutiat, & tñc si quis prostratus, uel pugno percussus moriatur: cōsiderandū est, an ille, q hoc fecerit erat inimicus eius a paucis diebus, & tunc p̄sumit, q animo occidendi, uel nimis ledendi fecerit: & quia fortiter impulit, uel dure percussit, secuta fuerit mors, & non casu: si aut non esset inimicus non p̄sumit, q ex percussione, vel prostratione moriatur occisus: id primus reus mortis censet: secundus aut nequaquam, ut patet Nu. 35. c. ubi agit de oibus his. Dicit aut hic, q non probat iste occisor inimicus occisi, q. d. ipse, qui occidit non tenet aliquid p bare, sed clamare se innocentem, & confugere in vrbe refugii, si aut nihil p̄ eum probat p̄sumetur casu egisse, & iudicabit innocens. & dato, q constaret egisse uoluntarie, si tñ non obijciat ei, & probet non con demnabit. Etiam dicit, q non probet ante biduum, uel triduum eius fuisse inimicum. Dato. n. q occisor confiteatur, q occiderit eum, de quo agit: si tñ nunq probat fuisse hostem eius, non p̄sumetur, q egerit uoluntarie, sed casu, & absoluet. Etiam si probatum fuerit, qd aliqñ fuerit hostis eius, adhuc non sufficit, nisi a paucis diebus hoc contigerit, quia inimicitia, q a magnis temporibus elapsa sunt non praesumuntur nunc mouisse occisorem ad hostiliter percutiendum occisum: si autem ex paucis diebus, dato, quod iam uideatur celsauisse adhuc praesumit ius, q non plene celsauerint, cum hoc secutum fuerit tam enorme. Quāntum autem sit tempus istud, a quo debuerint celsa inimicitia litera dicit.

An biduum, triduum tpe. Id est duos, vel tres dies, sed non est intelligendum, quod iste inimicitia solum celsauerint ab uno, duobus, uel tribus diebus, sed a paucis tempore, ut si vnus hebdomade, vel vnus mensis, q poterit uocari paruum tempus, & talis modus loquendi est frequens in sacra scriptura, ut patet Exodi uigēsimoprimo scilicet si fuerit bos corrupta ab heri, & nudius tertius: & tamen non signantur ibi solum duo vel tres dies, sed aliquantum tempus. Quantum autem debeat esse istud tempus, arbitrio boni viri iudicabitur.

Et habitabit in ciuitate illa, donec stet ante iudicij. i. post iudices assignauerit ei locū i vrbe illa ad manendū: morabitur

abitur ibi vsq; ad tps, quo stet ante iudicium. i. ante iudices. s. q non poterit eum quispiam compellere exire de vrbe ante tempus, quo steterit ante iudices: tñc. n. non stabit in vrbe fugitiuorum. In quo innuit, q nō erat ventilanda cā hic coram iudicibus vrbis confugii, sed coram aliis, quia si in vrbe confugii ventilaret, non diceretur, q moraret in vrbe vsq; ad tps illud, qā ēt tpe illo moraretur in vrbe, sed tunc non morabat i vrbe, ut hic innuit, ergo oportet q ventilaret cā corā aliis iudicibus. Item patet Nu. 35. cū dicitur q inter percussorem, & propinquum percussi ventilabitur cā homicidii, & si fuerit repertus innocens liberabit de manu vltoris, & reducet per sniam in vrbe, ad quam confugerat: si tñ in vrbe ad quam confugerat, ventilaret cā, non poterat reduci ad vrbe, ad quam confugerat quia in ea maneret: ergo necesse est, q extra vrbe illam ventilaret cā, & hoc erat in vrbe illa in cuius territorio homicidium patratum est. Et hoc erat pp duo. Primo, quia pp delictum sortiebatur iste forum urbis illius, in qua patrauerat, vel dato, q non constaret esse delictum, ad sciendum an delictum esset pertinebat iquisitio ad iudices illius vrbis. Scā cā erat ex equitate, & conuenientia discutiendarum cārum, nam cause discutiunt per conuenientiam probationū, sed i nullo loco probationes abundantiores haberi possunt tā fm claram euidentiam, q fm praesumptiones, q in loco, ubi delictum patratum est: id ibi debuit dici. Ista aut discussio non fiebat ad petitionem occisoris, quia non erat necesse, q se purgaret, dum tñ animū nihil probaret, sed fiebat ad instantiam vltoris sanguinis, q proponebat querelam coram iudicibus illius vrbis in cuius territorio erat patratum delictum, & isti mittebat ad ciuitatem refugii, ut exhiberet occisor in iudicio, & tenebant seniores ciuitatis illius exhibere, ut colligit Nu. 35. c. hoc tñ sub secunda custodia. s. vt nihil pati posset ab aduersario, dum ventilabat negociū, & hoc tpe compellebat occisor non habitare in ciuitate refugii, ante hoc autem nullus eum inde poterat trahere. *Causam reddens facti sui.* Non accipitur hic proprie cā qñ nō petebat ab occifore quare fecerit, quia hoc pertinet ad agentē ex intentione, quia propter aliquā rōnem ageret, qm tñ agit a casu cum non intendat, nō habet aliquā cām facti sui, sed est sensus, q det cām facti sui. i. der rōnem excusatiuum, vel modum, vt dicar ego feci hoc inuoluntarie sic, vel sic, & hoc sufficiebat ad hoc, q absolueret. Vel dicitur reddere cām facti sui, qñ respondet obiectantibus p̄ factū suum. s. q iniustum sit. *Et moriatur sacerdos magnus, qui fuerit illo tempore.* Sacerdotes minores erant multi, sacerdos autem magnus erat vnicus, sicut patet. Erat aut iste sacerdos magnus per lineam primogenitorum descendentiū ab Aaron: nam oēs descendentes ab Aaron quocūq; erāt sacerdotes, sed qe his erat vnicus summus sacerdos, si cut. n. uiuente eo fuit ipse summus sacerdos, & filii eius minores sacerdotes, ita eo mortuo filius eius maior. s. Eleazarus fuit constitutus summus sacerdos Nu. 20. & reliqui manserunt minores sacerdotes, & sic p omnes successiones generationū. De isto sacerdote magno quis esset, & quō descenderet per successionem, & qñ non haberet filios, quis succederet, & qñ summus sacerdos esset leprosus, & non posset ministrare, an deberet alius institui, vel dari ei coadiutor, & dato, q alius institueretur cui daretur, & de multis aliis declaratum est Nu. 20. circa finem. De re dicitur aut summi sacerdotis declaratum fuit Nu. 18. c. Dū iste summus sacerdos uiueret, qui fuerat tpe quo patratum est homicidium manebat in vrbe occifor, postea vero regrediebatur in terrā suā. Vñ dicendum, q si summus sacerdos moreret mox post diffinitionem cāq non erat remittendus per sniam occifor iste in vrbe refugii, Alph. T ost. super Iosue. Pars II.

sed poterat ire in terrā suam, vel si pendente lite super homicidio, moreret summus sacerdos, cuius tpe ista acciderant, ēt dicendum q ventilabat cā vsque ad diffinitionem, & si absolueret reus non reducebatur in vrbe refugii quousq; moreret sacerdos, qui nouiter constitutus erat, sed inmediate poterat ire in vrbe suam, quia iam mortuus erat summus sacerdos, cuius tempore hac contigerant.

Quid si patratu homicidio ante tempus motae litis moriebatur summus sacerdos, quando liberandus erat occifor. Qu. 487. XVI.

Quid si post homicidium patratum ante tēpus motae litis moreret summus pontifex, qui fuerat tpe commissi homicidii. Respōdendum est, ut in superioribus patet, q ventilabat cā usque ad diffinitionem, & si reus huiusmodi occifor inueniretur, occidebatur. si autem absolueret, non reducebatur in vrbe confugii vsq; ad mortem summi sacerdotis, qui fuerat nouiter constitutus, sed redibat in ciuitatem suam.

Si aliquis occidisset aliquem in tempore, quo nō esset summus sacerdos, & eo tempore ventilata, & diffinita causa: an deberet manere in vrbe refugii per tempus summi sacerdotis sequentis, vel esset liber statim. Et q summus sacerdos ueteris testamenti certum habebat successorem: incertum in nouo: propterea impossibile erat in ueteri vacare summum sacerdotium. Qu. 487. XVI.

Quid si mortuo summo sacerdote antequam assumeret alius, aliquis occideret quem piā a casu, & fugeret i vrbe refugii, & postea ventilata cā reperiret innocuus: An deberet expectare in vrbe refugii vsq; ad mortem summi sacerdotis, qui nūc constitueret, vel inmediate post cāq diffinitionem posset redire in terram suā sicut dicebat in pcedentibus casibus. Aliquis rñdebit, q inmediate post diffinitam cām reuertet homicida in terrā suā, qā homicidium nō fuit patratū tpe scđi summi sacerdotis, cū nondū esset assumptus. Sed tñc q rē, cū ista iponaq obligationē quādā, siue magnā, siue paruā homicidiae manendi in vrbe cōfugii vsq; ad mortē summi sacerdotis, oportet dari aliquē sumum sacerdotē tpe cuius impedit redire i terrā suā manendo in ciuitate refugii, sed nō p̄t referri ad sacerdotē pcedentē, qā iste mortuus erat, ergo necesse erit referri ad sacerdotē sequentē, & tpe huius morari cogēt homicida in vrbe refugii, & illuc p sniam reducet. Ad hoc rñdebit aliq; non seq. qā satis stat, q aliq; occideret aliquem a casu, & discutere cā eius vsq; ad diffinitionē, & i toto hoc tpe nullus esset summus sacerdos. Tñc ergo valde irrationabile eēt, q postquā aliq; fuisset absolutus expectaret vsque ad mortē sacerdotis, q nōdū erat: potissime, qā ē p̄ literā istā: dicit. n. q nō reuertet i terrā suā inmediate post sniam, sed manebit vsq; ad mortē sacerdotis magni, q fuerit i illo tpe, sed tpe occisionis huius nō erat aliq; sacerdos magnus, nec tpe ventilationis cāq, aut snia, ergo nō poterat manere huiusmodi occifor i vrbe refugii post sniam vsq; ad mortē sacerdotis, q erat illo tpe, siue referat istud tps ad occisionē, siue ad latronē inq; absolutorie, qā null⁹ tñc sacerdos erat. hoc patet cū dicimus vacare sedē siue p mortē ep̄oib, siue p obitū summi p̄fificis, Nā nō ē inmediate vnus ep̄s post mortē alterius, sed interdum vacat sedes magno tpe: nā praeter multa accidentia pp quae contingit diuturnas esse ep̄alium sedū vacatiōes, adhuc de iure dat certū tps, i quo necesse ē vacare sedem: nā nō p̄nt canonici quoenire ad electionē mox, ut aliq; ep̄s detūct⁹ fuerit,

fuerit, sed primo fiunt solennes exequiæ traditurque sepulture corpus: dein de datur certum tempus, in quo expectantur absentes canonici: & sic cõueniunt ad electionem: sed adhuc non immediate eps alius p̄stituitur, cum contingat multas varietates fieri in electionibus. & sic t̄pibus istis sedes vacat: ita de summo sacerdote alicui dicendum videbitur, q̄ interdum vacet sedes, essetque r̄ps, in quo nullus esset summus sacerdos. s̄ inter mortem vnius, & constitutionem alterius, & tunc non esset obligatio aliqua, sed q̄ intelligatur ista littera, q̄n̄ fiunt hæc. s̄ occisio, & causæ ventilatio atque diffinitio, vel aliquid eorum viuente aliquo summo sacerdote: secus q̄n̄ tempore omnium istorũ vacat sedes summi sacerdotis.

Sed non stant hæc, quoniam presuppõnitur falsum s̄. q̄ aliqui vacet sedes summi sacerdotis, sicut vacat apud nos sedes episcopalis, vel apostolica, & q̄ possit esse occisio alicuius, & ventilatio causæ tempore, in quo nullus esset summus sacerdos, quia nõ est de summo sacerdote sicut de ep̄is, & Papa, quia cū ep̄iscopos moritur, nõ habet certum successorem: idem de summo pontifice, id sedes episcopalis, & apostolica interdum vacant, i. nullum habent succedentem: summum autẽ sacerdotium habebat certum successorem. Cum. n. moriebatur aliq̄ summus sacerdos, certus erat sibi successor. nam ep̄alis dignitas, & papalis ceteraq; ecclesiastica per electionem, vel collationem superiorum p̄ueniunt, & nulla venit per successionem, quia status ecclesiasticus abhorret successionem, ut patet extra De decimis. c. ad hæc. s̄. Sanctuarium. Dei iure hæreditario possideri non debet. Iõ impossibile est in his, q̄ cum aliquis moritur, habeat certum successorem, nisi per aliquam deordinatam deordinationem daretur alicui titulus expectatiuus ad certam vacaturam, quã aliquis viuens tenet: quod iura penitus vetuerunt. In summo sacerdote erat e contrario, q̄ ibi non erat electio, sed successio etiam ab intestato, sic patet Exo. 29. & Leu. 6. s̄. Sacerdos, qui patri suo iure successerit. & c.

vñ non habebat hic locum aliquem electio. Et q̄ amplius est ipse sacerdos moriens non poterat facere sibi successorem, quem vellet in summo sacerdotio, sicut p̄t quis libere scribere sibi hæredem, quem voluerit non ablatã legitimã liberorum siquos habet, quia hæc debetur eis iure nature, & hoc, quia summum sacerdotium erat de iuribus primogenituræ; id sicut si quis habeat bonã primogenituræ non p̄t ea, cui uoluerit legare, vel in eis, quem uoluerit hæredem scribere, sed cogitur relinquere ea primogenito suo, ita i summo sacerdotio, non poterat pater decedens instituire filium, quem uoluerit summum sacerdotem, sed succedebat, q̄ erat primogenitus, & erat ista successio ab intestato, quia dato q̄ pater nullum filium instituerit summum sacerdotem, sed magis aliquem extraneum, nihilominus, qui primogenitus erat, succedebat: ideo impossibile erat sedem summi sacerdotii aliquando vacare, quia nullum tempus erat, in quo summum sacerdotium non pertineret ad aliquem. Pateat hoc de hæreditate, ea enim quæ quis habet dum uiuit sua sunt, cum autem mortuus fuerit non manet bona sine certo dominio, quia ad hæredes pertinent siue ex testamento siue ab intestato: nec est aliquod tẽpus, in quo dominium huius hæreditatis non sit penes aliquem. Quæ autem proueniunt per electionem aut collationem solam aliquibus, multoties possunt sine domino esse: ergo sedem summi sacerdotis vacare in veteri testamento, sicut nunc vacat sedes papalis aut episcopalis, est impossibile.

Vnde dicendum, q̄ immediate quo aliquis summus sacerdos moriebatur, filius primogenitus erat summus sacerdos nulla facta mutatione: vel si non habebat fi-

lios, succedebat alius, de cuius modo declaratum fuit Numeri. 20. ita ut nullum tempus esset sine summo sacerdotio, nec deficiebat aliquid isti summo sacerdoti, nisi consecratio quædam, sed ob hoc non tollebat esse summum sacerdotem, sicut electus confirmatus est episcopus, quamquam nondum assecutus fuerit munus consecrationis. Sed adhuc est maior confirmatio in isto, cum nullo modo possit sibi tolli talis dignitas, quia iure hæreditario sibi conuenit: & sic non stat, q̄ isti opinabantur. v. q̄ contingeret quempiam occidere alium, & ista occisio, & ventilatio causæ atq; diffinitio sint, dum nullus summus sacerdos est, quia semper erit aliquis, & tunc applicabitur questio ad p̄positum. s̄. q̄ si aliquis occideret alium dum nullus esset summus sacerdos, & omnia hæc fierent immediate, ut diffineretur in causa, si iudicaretur occisor innocens immediate redire poterat in ciuitatem suam.

Sed non stat, q̄ aliquis ista faceret dum nullus esset summus sacerdos, quia semper erat aliquis summus sacerdos, ut sup̄. inductum est. ergo, dicendum in casu supra posito, q̄ si aliquis occideret quemquam cum aliquis summus sacerdos mortuus est prius, quam cõsecraretur successor suus, & iudicaretur postea iste liber a crimine, non erat reducendus ad urbem suam quousq; moreretur summus sacerdos secundus, qui nondum fuerat consecratus, quia homicidium tempore huius factum erat, cum ipse esset tunc summus sacerdos mortuo alio, licet non esset consecratus, quia esse consecratum, vel non, nihil agit ad esse summum sacerdotem, cum sit posterior, quãquam nullus summus sacerdos ministrabat in officio suo quousque esset consecratus. De ritu consecrationis suæ patet Exo. 29. & Leui. 8. c.

Quid si quis occidisset aliquem dum nullus erat sacerdos, & quãdo ventilabatur causa, & finita est erat aliquis pontifex. Quest. XV. I. I.

QUÆRETUR quid si iste occidit aliquem, dum nullus erat summus sacerdos, & quãdo ventilabatur causa, & diffinita fuit, erat aliquis summus sacerdos. Iste casus est diffrens a superiori, quia in præcedenti ponebatur facta occisio, dum nullus erat summus sacerdos, & hoc tempore ventilata est causa homicidii atque diffinita: nunc autem ponitur, q̄ fuerit facta occisio nullo existente summo sacerdote, tamen ventilatio causæ, & diffinitio fuerunt constituto iam alio in summo sacerdotio unde satis videtur, q̄ debeat esse ratio dissimilitudinis in diffiniendo.

Respondendum est, q̄ in isto casu, sicut & in superiori, falsum presuppõnitur, nam non potest esse aliquod tempus, in quo quis occidatur, & non sit aliquis summus sacerdos, cum immediate, ut quis mortuus est alius ei succedat: & idem instans est in quo desinit quisquam esse summus sacerdos, & in quo alius esse incipit: sicut in dominiis rerum, quæ per successionẽ habentur. sup̄. declaratum est. Iõ cum quis occideret aliquem in ueteri testamento, necesse erat, ut in tempore alicuius summi sacerdotis fieret hoc, & pro tpe illius obligabatur ad ea, quæ dñr hic siue esset sacerdos præcedens siue subsequens. Si tñ daret, q̄ aliquis, occideret aliũ tpe quo nullus erat summus sacerdos, videret alicui qdã rõ diuersitatis inter casum præcedentẽ & istũ, nã i casu præcedenti occisio, & ventilatio causæ, & diffinitio fiebat dũ nullus erat sacerdos magnus, id nõ videbatur aliqua causa, quare obligaretur iste occisor ad manendum in vrbe refugij tẽpore sacerdotis, qui postea constitueretur cum nihil tempore illius accidisset, in casu autẽ isto quamq̄ nõ erat iste, q̄ nõ accidisset

disset occisio tpe summi sacerdotis alicuius, tñ accidebat ventilatio causæ, & diffinitio eius tempore sacerdotis nouiter constituti: & tamen non debebat condemnari ad manendum in vrbe refugij toto tempore, quo uiueret iste summus sacerdos, quia debet referri ista littera, scilicet, & moriatur sacerdos magnus, qui illo tempore fuerit, id est qui fuerit tẽpore, quo occisio facta est: quia ista pena datur propter delictum, vel delicti similitudinem, & istud solum causatur tempore occisionis, & non cum ventilatur causa, vel cum diffinitur: ideo de sacerdote qui fuerit tempore patris homicidii intelligendum est istud, scilicet, quod eo viuente manere debeat in vrbe, ad quam confugerat.

Quid si quis occideret summum sacerdotem a casu, an deberet fugere in urbem refugij. Ex quo delictum dupliciter consideratur: Et ad quem pertinet iudicare de criminibus. Quest. XV. I. I.

QUÆRETUR quid si quis occideret summum sacerdotem a casu sicut in alijs vulgaribus hominibus, propter quod deberet fugere in urbem confugij, & postea ventilata causa iudicaretur innocens: an deberet manere in vrbe confugij toto tempore sequentis summi sacerdotis. Videbitur dicendum alicui, quod non, quia in alijs occisionibus necesse est, ut dicamus eas factas tempore alicuius summi sacerdotis, siue præcedentis, siue subsequentis: hic fortassis non videbitur sic, quia, dum vnus summus sacerdos occiditur, non est alius summus sacerdos; quia tunc sequeretur, quod duo summi sacerdotes possent esse simul; sed patrat delictum dum iste uiuit, ergo satis videtur, quod non sit condemnandus occisor ad manendum in vrbe refugij viuente sequenti summo sacerdote.

Dicendum, quod si forte deberet occisor manere in vrbe refugij toto illo tempore, quo uiueret summus sacerdos, qui erat quando facta est occisio, vel ventilatio causæ, aut diffinitio: satis manifestum esset, q̄ iste occisor tempore sequentis summi sacerdotis deberet manere in vrbe confugij, quia quamquam occisio non fieret tempore illius, tamen saltem processus in causa, & diffinitio tempore illius fiebant, sed declaratum est, quod solum intelliguntur ista de sacerdote summo, qui est tempore, quo fit homicidium, & non est curandum de eo, qui est cum ventilatur eã, vel diffinitur, ideo stat difficultas, quia non satis apparet quis sit summus sacerdos, cum committitur homicidii. Si enim dicatur, quod tunc est summus sacerdos, qui occiditur.

Dicendum erit, quod cum diffinitum fuit occisorem esse innoxium reduceretur in terram suam, & non rediret ad urbem confugij, quia iam mortuus est summus sacerdos, cuius tempore hæc facta sunt. Si autem dicatur, quod tunc esset summus sacerdos ille, qui subsequitur necesse est, ut, quamquam iudicaretur occisor innocens, maneat in vrbe, ad quam confugerat toto tempore, quo vixerit sequens summus sacerdos. Quis ergo horum sit summus sacerdos tempore illo quo fit homicidium?

Considerandum, quod aut cõspicitur delictum a sola actione agentis, aut ab actione eius, & passione patientis. Si autem primo modo dicendum, quod summus sacerdos est, qui moritur. Si secundo modo summus sacerdos est, qui succedit. In quo considerandum, quod si quis occidat alium a casu, delictum, vel quasi delictum est hoc homicidium: istud autem potest dupliciter considerari, scilicet ab actione agentis, scilicet a vulneribus illius, per quæ quis moritur, quæ sola infert agens, aut ex passione patientis, id est ex mor-

te, quæ causatur in suscipiente vulnera. De primo manifestum est, quod actio agentis est dum patiens est: nam dum aliquis alium percutit adhuc uiuit, cū mors sit causata ex vulneribus, & quamquam partula mora interdicat inter mortem, & vulnera, tamen vulnera ante mortem sunt. Et hoc modo delictum istud patrat tempore sacerdotis summi, qui occiditur, & non maneret occisor in vrbe tempore sequentis summi sacerdotis. Potest autem homicidium, vel delictum accipi ab eo, quod patiens patitur, & tunc cum istud sit mors necesse est, ut dicatur delictum istud patrari cum percussus moritur, sed quãdo percussus moritur alius est summus sacerdos, ergo delictum patrat tempore alterius summi sacerdotis, & debeat manere tempore illius in vrbe refugij. Patet hoc, quia nullum est instans, in quo nõ sit aliquis summus sacerdos, sed q̄ vnus summus sacerdos moritur non est, ergo tunc est alius summus sacerdos. Primum ex prædictis patet: secundũ probatur, quia quando aliquis moritur, mortuus est, cum idem sit mori, & mortuum esse, gigni, & genitum esse, quia ista sunt instantanea, & non habent aliquam diuibilitatem extensionis, secundum quam distinguatur in eis mori, & mortuum esse, sicut in motu distinguitur motus, & mutatum esse, quia motus habet magnitudinem, & in tempore distinguitur tempus, & instans, quia identidem habet magnitudinem, sed mori nõ habet aliquam extensionem durationis, ergo idem est mori, & mortuum esse. Identidem gigni non habet extensionem successionis, ergo non potest distingui gigni, & genitum esse, & tũc q̄n̄ aliquis moritur mortuus est, sed quãdounque mortuus est aliquis summus sacerdos est alius, ne detur tẽpus, in quo nullus sit, ergo quando moritur summus sacerdos mortuus est, & alius sacerdos summus est. & tempore illius dicitur patratum delictum.

Sed tunc stat dubium a quo horum accipiendum sit delictum, scilicet ab actione agentis, vel ab actione agentis & patientis passione.

Respondendum est, quod secundo, scilicet a passione patientis: nam crimen aspicitur ex fine suo, cum dicitur esse patratum, quia tunc possunt distingui res, cum autem sunt in fieri nondum potest dari distinctio in illis. In naturalibus hoc patet, quia dum aliqua res transmutationi subiecta est ad acquirendum formam, nõdum potest cognosci de illa quid sit, quia forma, a qua res denominari debet, nondum acquisita est, sed potest rat alia, & alia acquiri, dum durat motus: cum autem cessante motu manet res completa per suam formã, potest determinatè dici de re quid ipsa sit. Sic patet in differentia embriõnum, & animalium perfectiorum, vel seminis decisi, & organizati corporis. In artificialibus sic est, quia dum figulus aliquod vas manu tenet, & nondum compleuit potest, quod uoluerit illud facere inducendo variã figuram, cum autem semel illud consummatum fuerit cessante motu determinatum est in specie sua artificiali large dicta, & potest de illo dici quid sit, ante autẽ dici non poterat. Ita in moralibus & ciuilibus dicitur: nam iudicare de criminibus, scilicet quæ sint crimina, & quæ sint species criminum, ut pro illis poenæ imponantur ad ciuilem pertinet. si tamen ad principium inspiciat, scilicet ad actionẽ agentis non distinguet crimina: ergo necesse est illa accipi secundum id, in quo distingui possunt: & istud est per finem vel passionem suscipientis. Quod patet, quia cum aliquis vulnerat alium, si attenderet actio huius, & nõ passio suscipientis nõ distingueretur homicidium, & vulneratio: tamen leges humane distinguunt ista crimina, & de istis sunt duo capita legis Aquilia, vnũ de occiso, & alterum de vulnerato. Attendendo tamẽ ad actionem agentis in vtroque esset idem crimen, quã

Idẽ est mori & mortuum esse: gigni & genitum esse.

vtrobi-

vtrobique; fuit sola illatio vulneru ex parte agentis, ergo crimina ex passione suscipiendis considerantur, & sic cum aliquis alterum percussit, attenditur si inde moriatur, & quamquam post aliquot dies moriatur, dicitur iste homicida, & non percussor. Pater ergo quod cum quis occidebat summum sacerdotem a casu non accipiebat nomen istud delictum, vel quasi delictum ex actione agentis. scilicet vulneratione, sed ex passione suscipientis. scilicet morte, & quia quando moriebatur vnus summus sacerdos iam erat alius sacerdos, vt supra inductum est, ergo delictum istud diceretur patratum tempore sequentis summi sacerdotis, & consequenter deberet occisor si iudicaretur innocens manere in vrbe refugij post ventilatam causam vsq; ad mortem sequentis summi sacerdotis.

Quid fieri deberet, si quis alterum occideret in vrbe refugij a casu. Et propter quid refugij loca dabantur. Quæstio. XXI.

Quæritur aliquis quid fieri deberet si quis occideret alium a casu in vrbe refugij, tan in eadem vrbe liberaretur.

Respondendum est, quod sicut nunc est de quibusdam locis gaudentibus immunitate quamquam sint prophana, sicut vrbes vel oppida, ita tunc esset: nam confugiens ad illa de alijs locis non possunt inde trahi ad penam, si tamen ibi quisquam deliquerit non gaudet immunitate, quia tunc tolleretur omnis ordo politicus locorum illorum, & frangerentur leges, sed qui delinquit in talibus locis: ita puniuntur in illis, sicut in alijs. Si ergo aliquis in loco refugij occideret alium a casu non gauderet ibi immunitate locorum, quia non confugebat occisor ad vrbe illam, sicut leges istæ dicunt, sed erat in ea, & sequeretur magnum inconveniens; si ibi occisor gauderet immunitate, quia cum in vrbe illa essent propinqui ipsius occisi, daretur occasio ad multa homicidia. Vnde propter hoc dabantur loca refugij separata a locis, in quibus fierent homicidia ne ibi essent cognati ipsius occisi, & sequeretur scandalum, sed qui sic occideret alium debebat fugere ad aliam vrbe refugij, & ibi gaudebat immunitate. Si autem vltor sanguinis apprehenderet occisorem in vrbe refugij, in qua occideret proximum suum, posset eum impune occidere, vel vbiunque apprehenderet ante aliam vrbe refugij. In hoc autem non distat an aliquis, qui erat oriundus de ciuitate ipsa refugij occideret alium quem in loco ipso, vel aliquis de extraneis, quia forum simile vel dissimile non sortitur quis propter locum originis quantum ad delictum, sed propter locum, in quo delictum patratum est. Etiam non differbat an iste, qui alium in vrbe refugij occidisset nullum alium occidisset, sed maneret in vrbe, quia erat accola terræ, siue ob aliquam negociationem, vel quod confugisset iste in vrbe propter homicidium casuale: nam tunc tenebatur fugere de illa vrbe in aliam, & prior hostis poterat eum occidere impune, si comprehenderet extra terminos ciuitatis refugij, cum nunc secundo fugeret, & in hoc debebat sic fieri, vt ventilaretur causa vtriusque homicidij, & si in aliquo eorum reperiretur nocens occidebatur: si autem in vtroque; esset innocens, reducebatur in vltimam vrbe, in qua confugerat. Nam, quamquam ventilaretur causa primi homicidij, & reperiretur innocens, non reducebatur occisor ad vrbe illam, ad quam confugerat facto illo homicidio, quia illa non erat iam sibi secuta, cum ibi patrasset aliud homicidium: sed debebat reduci in ciuitatem secundam, ad quam confugerat usque ad mortem summi sacerdotis.

Quid si quis in multis vrbebus refugij committeret homicidia casualia. Quæst. XX.

Quæritur adhuc quid si aliquis in multis ciuitatibus refugij committeret homicidia casualia. Respondendum est, vt in precedente, quod nunquam poterat aliquis esse immunis in ciuitate illa, in qua homicidium patrabat, sed debebat facere, vt dictum est, quod cum in ciuitate vna patrasset homicidium fugeret in aliam ciuitatem refugij, & sic vsque ad omnes, sed quoties aliquis esset pluries occisor, toties erat multiplicatio vltorum sanguinis, & omnes poterant impune occidere hunc, cum inuenirent eum extra aliquam de vrbebus confugij: erant autem ciuitates istæ a principio sex, vt patet hic: & iubebatur quod postea cum dilatarentur termini terræ Iudæorum, adderent tres alias vrbes Deu. 19. cap. & tunc si aliquis occidisset successiue in octo vrbebus harum aliquos a casu poterat confugere de vna in aliam successiue, quousque veniret ad nonam, quæ esset vltima, & cum occisor in aliqua vrbe harum quemquam vulnerasset occidens non licebat ei illuc redire, sed fugiebat ad aliam in qua nullum occidisset. Quantum vero ad ventilationem causarum istorum homicidiorum dicendum est quod quilibet de vltoribus sanguinis, scilicet de propinquis occisorum poterat hunc accusare, & tunc extrahebatur iste de vrbe ad quam confugerat, & ducebatur ad locum, in quo ventilaretur causa. Non poterant tamen ista negocia simpliciter tractari, quia erant tractanda in varijs vrbebus, scilicet de quolibet homicidio agendum erat in vrbe illa, in cuius territorio fuerat commissum. In ordine autem ventilandi causas istas non differbat: quilibet enim poterat ante aliam, vel post illam tractari, quia non erat annexæ aut conexæ vel ab alterutro originem trahentes. Habebat autem locum preuentio. Nam sicut cum quis habet multos iudices, coram quibus potest in ius vocari est locus preuentio, scilicet quod ille, qui primo fecerit eum citari cognosceret de causa, & pro hac vice tollit alijs potestatem cognoscendi, si sint iudices, qui sint penitus æquales. Quod dico ad differentiam iudicum superiorum in casu, in quo possunt causas ad se sumere: ita hic omnes iudices, qui poterant cognoscere de octo, vel nouem homicidijs alicuius occisoris erant iudices æquales, & coram quolibet horum poterat conueniri occisor, coram quocunque primo conueniret, erat causa primo tractanda, licet homicidium illud esset postremo contractum, cum causæ istæ non habeant inter se aliquem ordinem, & finita causa si innocens iudicaretur poterat conueniri coram alijs iudicibus pro alijs homicidijs vsquequo finirentur causæ omnium homicidiorum, & cum quilibet harum finiret remittebatur innocens in vrbe refugij. Sed non indifferenter in vnam earum, sed solum in illam, quæ fuerat vltima, in qua neminem occiderat, quia nulla aliarum erat ei secuta.

Quid si in qualibet vrbe refugij occisor interfecit aliquem a casu. Et quod possibilia multa sunt, quæ nunquam contingunt. Quæst. XXI.

Quæritur aliquis quid si in qualibet vrbe refugij iste occisor interfecit aliquem a casu, quia iam non videretur habere quo fugeret: nam ad primas redire non poterat: quia ibi aliquos occiderat, & iam non gauderet ibi immunitate. Respondent quidam quod si erat ventilata causa alicuius homicidij horum, & reperiebatur iste innocens, reducebatur in vrbe illam refugij, in qua

qua occiderat illum, de quo nunc ventilata fuerit causa, & sic de alijs homicidijs.

Sed ista responsio non stat: tenet enim si solum esset necessaria immunitas vsq; ad examinationem causæ, sed etiam cum aliquis iudicabatur innocens non erat immunis ab hoste vsque ad mortem summi sacerdotis, & si aduersarius caperet eum extra vrbe refugij, occidebat illum. ergo ventilata causa non poterat aliquis redire in vrbe refugij, in qua aliquem occiderat, nisi post occisionem illam iam fuisset mortuus summus sacerdos, quia adhuc aduersario suo existenti in vrbe illa licebat occidere ipsum: non ergo poterat hoc modo redire ad aliquam harum.

Sed dicendum, quod cum aliquis commisisset homicidium in qualibet vrbe refugij, & etiam in vltima, quæ sunt decem homicidia, aut erat diffinita aliqua causa harum præter primam, aut non. Dico præter primam quia illa erat primū homicidium, propter quod primo fugit occisor in vrbe refugij, & quamquam ista diffinita esset nihil erat, quia adhuc manebant huic occisori hostes, in qualibet vrbe confugij, ideo non poterat ire ad aliquam earum: si autem esset diffinita aliqua causa homicidij de patratu in aliqua vrbe refugij, est querendum, an postquam homicidium illud fuit patratū mortuus fuisset summus sacerdos, cuius tempore fuerat contractum. Si dicatur quod sic, dicendum quod ad illam vrbe poterat occisor redire, & manebat ibi, nec poterat redire in terram suam, quia quamquam mortuus esset vnus summus sacerdos, cuius tempore patrata fuerant aliqua de primis homicidijs, tamen aliqua fuerant patrata tempore sacerdotis, qui postea esset, saltē homicidium in vltima vrbe refugij, & ob hoc non posset redire in terram, quia licet primi aduersarii quorum propinqui occisi fuerant, ante mortem præcedentis summi sacerdotis, non possent huic occisori amplius nocere: tamen aduersarii secundi possent occidere eum, si comprehenderent extra vrbe refugij, ideo non posset redire in terram suam, sed in vrbe refugij, de qua dicebatur. Si autem nulla causa ventilata foret, vel si ventilatæ essent causæ: & tamen non fuisset mortuus aliquis summus sacerdos post primum homicidium horum, & post aliquod de factis in aliqua harum vrbe refugij, non haberet occisor iste quo iret. Et dicitur post homicidium factum in aliqua harum vrbe: nam dato quod post homicidium primum, quod factum est extra vrbe refugij mortuus fuisset summus sacerdos, & tamen post omnia alia homicidia, vel post aliquod eorum non fuisset mortuus aliquis summus sacerdos, non manebat locus, in quem confugeret, quia nullus adhuc ei securus erat quousque moreretur summus sacerdos, qui fuerat eo tempore, quo patratum est homicidium in loco ipso refugij. Et in hoc dicendum, quod non erat aliquod remedium positum a lege: nam si fugeret in aliquam vrbe extra vrbe refugij occideretur, cum aduersarii sui illuc eum persequentes possent impune occidere. Si autem fugeret in aliquam de vrbebus refugij etiam occidi poterat, quia in qualibet earum contraxerat homicidium, quod non dum secundum legem erat expiatū, lex tamen in hoc non posuit remedium, quia non creditum est esse contingens, vt quis in qualibet vrbe refugij homicidium casuale committeret, ideo quamquam possibile foret, nihil de eo scriptum fuit, quia multa possibilia sunt, quæ nunquam contingunt, nec est facile ea euenire, & de his non dantur leges. Fortassis enim nunquam contigit tale in terra Iudæorum, si tamen contigisset, necesse erat, vt occisor fugeret ad regna gentium, in quibus maneret securus vsq; ad mortem summi sacerdotis, qui tunc erat, & post reuertere poterat in terram suam, & ibi abolebantur omnia præterita homicidia.

Quid si quis patrasset multa homicidia, propter quæ fugisset in vrbe refugij, & discussa causa reperiretur reus: cui accusatori erat tradendus, vt eum occideret. Quæst. XXI.

Quæritur aliquis quid si cum aliquis commisisset multa homicidia, propter quæ confugisset in vrbe fugitiuorum, & postea ventilata causa aliqua reperiretur nocens cui de aduersarijs tradendus erat ad occidendum: nam qui reus esset non occidebatur præcepto iudicis, sed tradebatur aduersario, vt eum iugularet si vellet, vel dimitteret, vt patet Num. 35. Respondendum est, quod cum aliquis reperirebatur nocens in ventilatione causarum, aut erat aliqua ventilatæ, in quibus fuisset absolutus, vel non. Si primo modo manifestum erat, quod non erat tradendus alicui eorum, quos innocentia sua in iudicio superauerat, quia si cum eis solum litigaret non occideretur, sed de alijs, qui manebant erat magis dubium. Si autem non fuisset aliqua causa homicidij adhuc ventilata, sed in prima probaretur reus, videbatur esse magis dubium cui de aduersarijs tradendus foret. Sed dicendum, quod tradendus erat ei, qui eum tunc conuincerat, quia propter hunc iugulabatur, cum iste conuicisset eum reum, ergo isti erat tradendus. Item non poterat tradi alicui aliorum, quia forte erat innocens in omnibus homicidijs, de quibus alii accusaturi erant eum: ergo non erat rationale tradi aliquem morti, cum non constaret de eius crimine. De crimine autem de quo nunc conuictus fuerat constabat, ergo isti accusatori tradendus erat.

Quare vsque ad mortem sacerdotis summi manebat occisor in vrbe refugij. In quo ratio assignatur allegorica, quare confugiens ad vrbe refugij manebat ibi vsque ad mortem summi sacerdotis. Quæst. XXI.

Quæritur adhuc quare vsq; ad mortem summi sacerdotis non redibat occisor in terram suam, sed manebat in exilio. Respondet Rab. Sal. quod summus sacerdos interpellabat ad dominum pro toto populo, ne mala veniant, vt patet de Aaron, qui cum vastaretur totus populus incendio, tulit thymiam, & posuit se inter mortuos, atque viuentes, & stetit plaga, vt patet Num. 16. ideo cum aliquod malum fiebat tempore summi sacerdotis illi aliquo modo imputabatur, & ob hoc vsq; ad mortem illius manebat iste homicida in exilio. Ra. Mair dicit, quod sacerdos magnus erat ad augendam vitam, cum oraret pro salute populi, occisor autem diminuere vitam, ideo dum viueret sacerdos magnus tenebatur in exilio occisor. Rab. Omer dicit, quod sacerdos magnus est ad glorificandum Deum, homicida autem est ad tollendam gloriam Dei, ideo non veniebat ab exilio, donec moreretur summus sacerdos. Sed ista valde sunt puerilia, & ipsa se redarguunt. Dicendum autem est causam esse, quia Deus ad duriciam Iudæorum permittebat multa propinquis occisorum: nam permittebatur, quod si possent comprehendere ante vrbe confugij, vel postea extra illam priusquam ventilaretur causa, occideret impune ipsum occisorem, & postquam esset causa ventilata, & iudicaretur innocens occisor, adhuc poterant ipsum occidere. Permittebatur autem, quia si non permitteretur hoc cum Iudæi essent duri corde non obseruarent legem Domini, & daretur occasio ad magis violandum legem, cum semel subducerent collum legi: prouidit autem Deus permittens eis hoc, vt licite facerent, quod alias, etiam si illicitum foret, facturi erant: & isto modo permissus est libellus repudii, & vsura, & quedam alia. Vnde ante cognitionem causæ erat generaliter permissum propinquis occisi, quod occiderent interfectores proximorum suorum, si eos extra vrbe refugij comprehenderent: & quia post

post sententiam absolutiorem etiam non immediate sedatur ira propinquorum occisi, dabatur quod non posset immediate redire occisor in terram suam, ne daretur occasio, ut proximi ipsius occisi recenti ira stimulati occiderent ipsum occisorem, & ad hoc datus erat aliquis terminus, usque ad quem non posset venire occisor in terram suam, & fuit ad hoc praefixus terminus. scilicet usque ad mortem summi sacerdotis. Si autem dicitur quare magis usque ad mortem sacerdotis, quam usque ad alium terminum manebat sic occisor? Non potest dari determinata causa, quam istud est commune in iure, quod in assignatione terminorum non possit dari ratio, ut datur terminus aliis temporibus ad prosequendum appellationem, vel temporibus ad praescriptionem, vel ad usucapionem non potest aliqua ratio assignari, quare magis tantum tempus datum est, quam minus, vel plus, sicut dantur decem dies ad appellandum, & non potest dari causa quare magis dentur decem, quam novem, quam undecim, & ita de ceteris, ita ergo in iure diuino quantum ad assignationem terminorum in istis foralibus non potest dari causa quare magis tempus quam in specialibus, quam quod in generali satis potest dari causa. Alia ratio dari posset, quae videretur allegorica, sed aequaliter est literalis, quia forte lex ista quamquam vellet sic observari, ut iacebat, tamen ad signandum aliquid datur huiusmodi determinatio. scilicet quod occisores sunt omnes peccatores, quia omnis, qui peccat occidit animam suam: isti non poterant redire in terram suam. in vitam aeternam, quae vocatur terra nostra, cum naturaliter illuc ordinari sumus, & ibi nobis viuendum est. Vel non poterant reuerti in terram suam, id est consequi perfectam remissionem peccatorum, donec summus sacerdos moreretur. Christus crucifigeretur, qui est summus sacerdos secundum ordinem Melchisedech, ut patet ad Hebraeos 6. & 7. & per 109. & sacerdos quidem unicus, ut hic dicitur. scilicet quia erat unicus oleo exultationis participibus suis per 44. & Isa. 61. Spiritus domini super me, eo quod unxit me. Et erat summus sacerdos, quia pontifex vocatur, ut patet ad Hebraeos 9. Christus assistens pontifex futurorum bonorum. Et hoc quia faciebat talia qualia summus sacerdos: ille enim introibat in sancta sanctorum ferens sanguinem pro peccato populi, & suo: ita Christus introibat semel in sancta sanctorum per proprium sanguinem redemptione inuente, ut patet ad Hebraeos 9. cap. ideo sicut in homicidijs istis quamquam aliquis innocens per suam iudicaretur, tamen tandiu patiebatur exilium quousque sacerdos magnus moreretur, ita licet per circumscriptionem originalis peccati reatus tolleretur, & per contritionem omnia actiua, tamen tandiu detinebantur in exilio animae sanctorum in limbo, qui dicitur sinus Abrahae quousque pontifex noster Christus moreretur. Ista expositio partim literalis, & partim allegorica est, nec tamen quis multum deuaret si penitus eam literalem asseruerit.

Quare hic dicitur de morte summi sacerdotis potius quam de minorum obitu. Et an conuenienter assignatus fuerit terminus exilij in morte summi sacerdotis. *Quest. XXIII.*

QVAERET aliquis quare magis dicebatur hic de morte summi sacerdotis, quam alicuius de sacerdotibus minoribus. Respondetur, quod non oportebat ad hoc reddi causam, quia, ut dictum est, in assignatione terminorum non potest dari determinata ratio. scilicet quare magis hoc quam illud: ita ergo de summo sacerdote, vel de minoribus. Respondendum est etiam, quod non potuit conuenienter poni de aliquo sacerdote minori, quia sacerdotes minores erant valde multi, & de illis non posset determinari usque ad mortem, cuius manere de-

beret occisor in exilio: sacerdos autem magnus erat vnicus, ideo de illo manifestum esset pro quo diceretur. Item si poneretur mors alicuius sacerdotis minoris tanquam limitatio temporis huius exilij, necesse erat ut intelligeretur de illo, qui citius moreretur, & tunc esset paucum tempus: quia cum sacerdotes essent valde multi cito contingit mori aliquem de illis, & in quolibet anno multi & in quolibet mense, talis autem positio termini nihil erat. De summo sacerdote secus est, quia ille est vnicus in tota terra Israel, ideo illum non contingeret ita mori, sicut de omnibus sacerdotibus minoribus mori vniu. Item non conuenienter mors sacerdotis minoris poneretur pro termino, quia non sciebat per totum Israel mors cuiuscunque sacerdotis minoris, sicut mors cuiuscunque viri vulgaris: & tamen ad liberationem istorum occisorum necesse erat, ut sciretur per totum Israel, cum ciuitates refugij essent per totum Israel diffusae secundum commensuratum distantiam: mors autem summi sacerdotis per totum regnum Israel immediate pateret cum esset vnicus, & esset potentissimus in toto Israel praeter regem, ideo conuenienter potuit poni mors sua tanquam terminus exilij pro homicidio casuali. Sed aliquis arguet, quod non fuit conuenienter positus iste terminus, quia per hoc daretur multis occasio desiderandi mortem alterius, scilicet omnibus exulibus, ut sic possent redire in terram suam: iura tamen humana euitant tale desiderium: nam per hoc iura canonica non permiserunt, quod daretur alicui expectatio ad praebendam determinatam, quam aliquis nunc tenet, ne mortem illius desideraret & procuraret, ut patet extra De concess. praebenda: non vacantis, per totum. Idem idem tam civilia quam canonica iura non concesserunt tenere pactum factum de futura successione, ne quis ad mortem alterius desideranda inducatur. Respondendum est, quod non oportet tolli omnia inconuenientia, quae sequuntur ad leges positas, quia sic fortassis paucis nobis relinquere leges, ista autem lex erat valde conueniens, & rationabilis, ideo licet sequeretur hoc quod aequaliter videbatur inconueniens, non erat nimis curandum, & potissimum factum est per significationem quasi allegoricam, quam supra data est: nam si non fuisset positum de morte summi sacerdotis, non conuenienter signari posset redemptio nostra per Christum: ideo ut illa locum haberet nihil de hoc paruo inconuenienti curatum est. *Et moritur sacerdos magnus.* Duo ponuntur hic ad hoc quod occisor casualis posset redire in terram suam: & vnum sine altero non sufficiebat. Primum quod redderet causam facti sui, quod raderet se esse innocentem in iudicio excusando se de omnibus, quae obijcerentur per aduersarios. Secundum quod moreretur sacerdos magnus. Primum enim erat quod cum confugisset, occisor in aliqua de urbibus refugij, vltor sanguinis accusabat eum, & ventilabatur coram iudicibus loci illius, in quo patratum est homicidium. Et si innocens reperiret, adhuc non ibat in terram suam, sed reducebatur per suam in urbem, in quam confugerat. Secundum est, quod sacerdos magnus moreretur: nam si ventilata causa non esset mortuus summus sacerdos, reducebatur occisor in urbem, in quam confugerat, & manebat ibi: si autem dum causa ventilaret moriebatur summus sacerdos, illa decisum non reducebatur occisor in urbem, in quam confugerat, sed in urbem suam redire poterat: sicut primum sine isto secundo non sufficiebat ad hoc, quod reuerteretur occisor in terram suam, ita nec istud secundum sine primo: nam si inchoata causa homicidij sacerdos magnus moreretur non licebat redire occisori in terram suam, sed prius erat ventilanda causa. *Qui fuerit in illo tempore.* Idem tempore quo factum est homicidium, & non tempore ventilationis causae, vel definitionis eius, quia de hoc nihil differt: nam si patrato homicidio per aliquot dies moriatur summus

Duo ponuntur ad hoc quod occisor casualis redderet se esse innocentem in iudicio excusando se de omnibus, quae obijcerentur per aduersarios. Secundum quod moreretur sacerdos magnus. Primum enim erat quod cum confugisset, occisor in aliqua de urbibus refugij, vltor sanguinis accusabat eum, & ventilabatur coram iudicibus loci illius, in quo patratum est homicidium. Et si innocens reperiret, adhuc non ibat in terram suam, sed reducebatur per suam in urbem, in quam confugerat. Secundum est, quod sacerdos magnus moreretur: nam si ventilata causa non esset mortuus summus sacerdos, reducebatur occisor in urbem, in quam confugerat, & manebat ibi: si autem dum causa ventilaret moriebatur summus sacerdos, illa decisum non reducebatur occisor in urbem, in quam confugerat, sed in urbem suam redire poterat: sicut primum sine isto secundo non sufficiebat ad hoc, quod reuerteretur occisor in terram suam, ita nec istud secundum sine primo: nam si inchoata causa homicidij sacerdos magnus moreretur non licebat redire occisori in terram suam, sed prius erat ventilanda causa. *Qui fuerit in illo tempore.* Idem tempore quo factum est homicidium, & non tempore ventilationis causae, vel definitionis eius, quia de hoc nihil differt: nam si patrato homicidio per aliquot dies moriatur summus

mus sacerdos, siue incepta causa ad ventilandum, siue non, & succedat alius cuius tempore diffiniatur causa, non manebit occisor in urbe refugij usque ad mortem huius, sed diffinita causa redibit in terram suam, quia tempore praecedentis summi sacerdotis patratum est homicidium. *Tunc reuertetur homicida, & ingreditur ciuitatem.* Idem reuertetur in terram suam, & ingreditur in ciuitatem suam, scilicet quia iam non licebit vltori sanguinis quidquam impune agere contra occisorem, sicut licuisset toto tempore praeterito si inuenisset eum extra urbem refugij. *Et in domum suam, de qua fugerat.* Idem est redire in domum suam, & in ciuitatem suam dicitur de qua fugerat, scilicet quia praesupponit scriptura, quod iste patrauerat homicidium in terra sua, & de illa fugit. Idem tamen est, si quis in aliqua alia ciuitate patrauisset homicidium.

Quid si quis extra urbem refugij occidisset aliquem illius urbis refugij an posset ad illam confugere. *Quest. XXV.*

QVAERETUR quid si aliquis in aliqua ciuitate extra locum refugij occidisset aliquem virum de urbe refugij, an posset ire in urbem refugij, de qua erat vir occisus. Aliquis respondet, quod non poterat fugere in urbem illam, sicut supra declaratum est, cum quarebatur de eo qui occidit aliquem in urbe refugij, quod non poterat manere in eadem urbe, quia ibi puniretur pena communi, sicut fiebat in alijs ciuitatibus, siue per leges communes, siue municipales non proficiente immunitate quantum ad aliquid. In contrarium aliquis dicit, quod poterat confugere in urbem illam, quia non est casus iste similis superiori, quia in illo patrabatur delictum in urbe, & ob hoc ratione delicti efficiebatur occisor de foro illius urbis, & debebat iudicari per leges urbis illius. Leges autem illius loci non erant ad conseruandum occisores, quia hoc est priuilegium contra alias urbes, siue fugientes in illas de alijs urbibus possent educi, & tamen iste ciuitates in seipsis non habent priuilegia, sed leges communes, quibus regulatur status politicus, & vitia puniuntur. Et quia qui in territorio alicuius urbis deliquit effectus est de foro illius urbis, punitur per leges illius. Si autem aliquis occidit virum alicuius urbis, si non occidit eum in urbe ipsa, sed in alia, non efficitur ratione huius delicti de foro urbis, de qua erat occisus, sed de foro urbis, in qua homicidium patratum est. Poterit ergo confugere in urbem illam, cuius virum aliquem occiderat, si extra illam occidit, in alia urbe, & non poterit iudicari in urbe, ad quam confugerit, quia non est de foro illius, sed gaudebit immunitate loci illius. Simile est in alio casu, ut si quis occiderit aliquem sacerdotem, qui est vir Ecclesiasticus, & ad Ecclesiam confugerit, gaudet immunitate Ecclesiastica, quamquam occisus esset persona Ecclesiastica. Si tamen aliquis occiderit quemquam in terra ecclesiam inuadendo, non gaudet immunitate ipsius ecclesiae. Non ergo differt vnde sit persona occisa quantum ad hoc, ut occisor consequatur forum, sed in quo loco homicidium patratum fuerit: ideo videbitur de isto occisore, quod possit confugere in urbem refugij cuius virum occidit. Respondendum est, quod non potest confugere ad eam, sed debet fugere in aliam de urbibus refugij, non quidem quasi iudices urbis refugij possint iudicare de homicidio isto, quia non est effectus de foro suo, cum non sit patratum homicidium in urbe illa. sed quia homicida habet hostes in urbe illa, si propinquos occisi, & illi non venientes ab extra ad infringendum immunitatem urbis, sed intra eam reperientes hostem suum eum impune occident: debet ergo ad aliam urbem confugere.

Et cum arguitur, quod non est iste casus, sicut supra assignatus cum quis occidebat alium in loco refugij, id est quod possit iste gaudere immunitate loci. Respondendum est, quod quamquam non sint similes, tamen in nullo eorum poterit occisor gaudere immunitate urbis. Habent enim aliquam similitudinem, & dissimilitudinem in facto, & ob hoc sequitur dissimilitudo in iure: nam in primo occidit aliquis virum aliquem in urbe refugij, & hostes occisoris sunt in urbe ipsa, & in ea patratum est homicidium, in secundo autem sunt hostes occisoris in urbe refugij, sed non patratum est homicidium in ipsa urbe: ideo in primo poterat aliquis ab hostibus suis, qui in urbe erant occidi, & poterat de homicidio iudicari a iudicibus ciuitatis ipsius. In secundo autem poterat occidi in urbe ipsa, quia erant ibi inimici: tamen non poterat iudicari ibi, quia non erat effectus de foro urbis illius ratione delicti, cum non patratum fuisset ibi delictum. Item dato, quod qui occidebatur in urbe refugij non esset de ipsa urbe, nec haberet ibi aliquos proximos vltiores sanguinis, tamen occisor non poterat ibi gaudere priuilegio immunitatis: sed hostes sui venientes ab extra, poterant eum occidere ibi, velut si patrauerat homicidium in loco non priuilegato posset eum occidere. Iste autem per actum illum perdebat priuilegium immunitatis loci, & tunc etiam per istum casum, & eum de quo hic quaeritur est differentia, quia hic est effectus de foro urbis eius, quia deliquit in ea secundum leges communes, ideo ad iudices huius pertinet iudicare de homicidio isto: & cum iste confugerit ad aliam urbem, reducebitur ad hanc ad ventilandum causam. Etiam iste, qui occidit aliquem in urbe, fecit contra immunitatem urbis, ideo non gaudet priuilegio immunitatis, ideo ibi ad aliam urbem. Sic etiam qui occidit virum urbis refugij, licet non sit effectus de foro urbis, nec fecit contra immunitatem illius occidendo virum aliquem illius extra eam, quia tamen vltiores sanguinis sunt habitatores ipsius, non licet ei manere in ea: quia ipsi non venientes ab extra ad violandum iura urbis, sed inuenientes inter se hostem suum impune occident eum.

Quid si quis viros de omnibus urbibus refugij occiderit extra urbes ipsas. *Quest. XXVI.*

SED tunc quaeret aliquis quid si quis occiderit viros de omnibus urbibus refugij extra ipsas urbes? Respondendum est, sicut supra respondebat de illo, qui occidebat a casu aliquos in omnibus urbibus refugij, quia quamquam non sit eadem penitus ratio in utroque quare non gaudeat immunitate urbis, tamen sequitur idem effectus ex modo supra assignato. Si tamen datur, quod quis occidat aliquem virum urbis refugij extra ipsam urbem, qui non habeat aliquos propinquos vltiores sanguinis habitantes in ipsa urbe poterit confugere ad eam, & non licebit vltoribus sanguinis habitantibus extra urbem illam persequi homicidam intra urbem refugij.

Decreueruntque Cedus in Galilaea montis Nephthali, & Sichem in monte Ephraim, & Cariatharbe, ipsa est Hebron in monte Iuda. Et trans Iordanem contra Orientalem plagam Iericho statuerunt Bozor quae sita est in campestri solitudine de tribu Ruben, & Ramoth in Galaad de tribu Gad, & Gaulon in Basan de tribu Manasse. Haec ciuitates constitutae sunt cunctis filijs Israel, & aduenis qui habitab-

bitabant inter eos, vt fugeret ad eas, qui animam nescius percussisset, & non moreretur in manu proximi effusum sanguinem vindicare cupiētis, donec staret ante populum expositurus causam suam.

Vrbium refugij assignatio.

Decreueruntque Cedus. Hic ponitur sm huius c. f. vrbium refugij assignatio, & quia iusserat dñs sex vrbes refugij a principio constitui, vt patet Num. 35. postea vero crescentibus terminis terre Iudeorum tres alia debebant adiungi, vt patet Deut. 19. ponuntur hic, sex, quæ primo fuerunt assignatæ. s. tres ad partem orientalem Iordanis, & tres ad occidentalem partem, & quæ nunc assignantur alia, quæ erant ad occidentalem plagam ponuntur primo: aliæ aut tres iam fuerant assignate viuenti Moysi, vt patet Deut. 4. Decreueruntque Cedus in Galilæa. i. diffinierunt Israelitæ, q̄ vna de vrbibus refugij esset Cedus in Galilæa. Ista vrbis Cedus, de qua hic dicitur est, quæ habetur p̄ced. c. & ponitur in sorte Nephthali, sic. n. dñs hic. Alia aut est Cedus in forte Iudæ, vt patet s. 15. & differt ab ista, quia vna vrbis non poterat esse in duabus sortibus. In Galilæa montis Nephthali. i. ista vrbis Cedus erat in Galilæa. Ista terra est apud mare Genesareth, quæ vocatur mare Galilææ Io. 6. & est magna terra Galilææ, quæ est partim in terra Zabulon: erat aut habens oppida multa: nam in ea assignauit rex Salomon regi Hirã. 20. oppida, vt patet 3. Reg. 9. c. in hac terra erat Nazareth ciuitas, in qua Saluator noster nutritus est, ideo vocabatur Galilæus, & Nazareth vocatur Galilææ. i. de terra Galilææ, vt patet Mat. 21. f. Iesus à Nazareth Galilææ. In monte Galilææ dñs esse vrbis Cedus. i. in quadam terra montana Galilææ: sic dñs in monte Ephraim supra 17. & p̄cepto cap. 1. in terra montana Ephraim.

Quomodo distribuendæ erant a tribubus vrbes refugij. Quæstio. XXVII.

Quæret aliquis, quomodo distribuendæ erant a tribubus vrbes refugij, s. an illæ tribus quæ haberent plures ciuitates darent plures, & quæ haberent pauciores, darent pauciores, vel an darentur per sortes, vel quomodo.

Rõndendum est, q̄ non fiebat primo modo, quia ille pertinebat ad distributionem ciuitatum p̄o vrbu Leui: nam non acceperunt Leuitæ sortem inter reliquos Israelitas, sed singulæ tribus dabant eis aliquas ciuitates inter se, in quibus morarentur, & erant istæ 48. ciuitates, de quibus illæ tribus, quæ habebant plures ciuitates dabant plures, quæ habebant pauciores dabant pauciores, s̄m proportionem paucitatis, vel multitudinis, vt patet Num. 35. c. in vrbibus aut refugij nõ poterat esse sic, quia non dabantur vrbes aliquæ, aut saltem vna vrbis, de qualibet tribu, quia de 12. tribubus dabantur sex ciuitates refugij solum, & de his erant tres ad partem orientalem Iordanis in sortibus duarum tribuum, & dimidiæ, vt patet infra & Deute. 4. ad partem autem Iordanis in sortibus 9. tribuum, & dimidiæ erant 3. ciuitates solum, ergo non poterat esse ille modus distributionis.

Item non potest stare iste modus, quia q̄ illa tribus, quæ haberet plures vrbes, daret plures, & illa, quæ haberet pauciores, daret pauciores, erat ex hoc q̄ tribus grauantur dando ciuitates istas, cum adimeret eas sibi, cum tribuerent sacerdotibus, & Leuitis: sed dando vrbes pro fugitiuis nulla tribus graualet, quia dato q̄ assignarent oēs ciuitates in vna tribu, nõ adimeret aliqd illi tribui: nõ in vrbibus refugij habitabāt oēs, qui occidebant inuoluntariè: aliàs nõ habitariẽ erant,

& solum recipiebant ipsos fugitiuos occisores, cum venirent ad vrbes ipsas assignantes eis loca ad habitandum. Cum aut dabant vrbes sacerdotibus, secus erat: quia illa vrbis, quæ dabatur transibat in ius sacerdotũ: ira q̄ nõ liceret alijs habitare ibi, ideo in hoc attendendum erat, vt tot vrbes darent de vna tribu sicut de alia obseruata proportione, ne graualetur magis vna tribus, q̄ alia: sed in assignatione vrbium pro fugitiuis nullum erat grauamen, quia nõ tollebat aliquid ipsis dantibus vrbes: ideo nihil differebat an oēs vrbes refugij in vna tribu, vel in multis assignarentur. Item non stat aliquid horũ, quia nulla tribus dabat aliqd de his ciuitatibus refugij, sed de vrbibus sacerdotibus dabant: nõ Israelitæ dabant Leuitis vrbes 48. vt patet Nu. 35. & de illis separabatur sex in p̄cedia fugitiuorũ.

Paret etiam hoc cõparando vrbes, quæ sunt hic ad eas, quæ sunt seq. cap. in distributione vrbium quæ fuerunt data Leuitis: nam ibi oēs istæ reperiuntur. Itẽ non poterat esse secundus modus assignandi ciuitates istas, s. per sortem, quia fors ponitur in his, quæ aliqd valoris, vel nocimenti habent: sed assignari vrbes fugitiuorum hic, vel ibi nihil nocebat possessoribus ipsarum vrbium, quia nihil per hoc diminuebatur de possessione eorum; ergo nõ cõueniebat poni sortem. Item fors ponitur pro incertis, sed de ciuitatibus istis erat certũ q̄ earũ accipi deberet, ergo nõ debebat accipi fors. Paret minor, quia Deus iusserat Deut. 19. q̄ terra diuideret equaliter p partes, & ciuitates refugij ponerentur in distantia proportionali, s. q̄ nõ magis distaret vna vrbis ab alia q̄ alia ab altera: & hoc vt a quacũque parte terre Chanaan videret aliqua ciuitas propinqua ad confugiũ, ergo p hoc manifestũ esset, q̄ sic haberent in ista proportione distantia de his, & ista debebant assignari tanq̄ vrbes refugij & nullæ aliæ. Dicẽdũ igit q̄ modus assignandi vrbes istas fuit q̄ darent primo Leuitis vrbes 48. sicut p̄ceperat Dñs, & de his postea separabant sex, s. q̄ habitaret in eis Leuitæ sicut in ceteris 42. tamen essent etiã ad receptandũ profugos p̄ homicidiũ, & ad assignandũ istas vrbes cõsiderabat, quomodo possent diuisi tota terra Chanaã per sex ciuitates, quarũ vna esset in tanta distantia ab alia, sicut alia ab altera, & sic de oibus. Et istæ erant respectu partium totius terre Chanaan habebant se in situ cõuenienti, s. vt non magis distaret ab vna parte quàm ab alia, vt patet Deut. 19. c. Et Sichem in monte Ephraim. Id est in sorte Ephraim fuit alia ciuitas refugij data, s. Sichem, & fuit data ista ciuitas Leuitis, & nõ sacerdotibus: fuit aut pro Leuitis Caathitis, vt patet seq. cap. Ista ciuitas Sichem non fuit posita in diuisione sortiu aliarũ vrbium, quia fuerat ista tribus specialiter assignata Ioseph extra fratres suos, & pertinebat ad filios eius, vt patet Gen. 48. c. f. Do tibi partẽ vnam extra fratres tuos, quã tuli de manu Amorrhæi in gladio, & arcu meo. & fuit postea in agro vrbis huius tumulatus Ioseph, s. ossa eius, quæ de Aegypto adducta sũt, vt patet infra 24. c. Dicit aut esse in monte Ephraim, i. in terra Ephraim, q̄ est montuosa: tota. n. possessio Ephraim vocat mons: vñ quũ agitur de sorte Ephraim, vocatur mons, vt patet hic, & p̄ced. cap. & supra 17. Et Cariatharbe. Ista est tertia vrbis de assignatis nũc, & pertinet ad tribũ Iudæ: erat aut ordo inter ciuitates istas, quia Cedus Galilææ erat magis aqilonaris: Sichem erat media: & Cariatharbe erat magis australis. Ipsa est Hebrã. Habet ista vrbis multa noia: vocat Hebron, & Cariatharbe, & Mambre: nomẽ aut Hebron est cõius in tota scriptura, & magis vulgatũ. Cariatharbe etiã multoties vocat. Cã huius nois declarata est supra 14. vocat etiã Mambre, licet rarius. De hoc tñ Gen. 23. & 49. c. vbi dñs de Hebron, q̄ ipsa est Mambre. In montẽ Iudæ. Id est in terra montana Iudæ: erant enim multæ dispo-

Doñt. vera responsio ad quæstionẽ.

Hebron habet multas nomina.

sitiones terre in forte Iudæ, eo q̄ fors illa erat valde magna, & quædam partes vocantur montanæ, & quædam campestris. Hebron autem pertinet ad terram montanam, vt patet supra 11. c. f. in illo tempore venit Iosue, & interfecit Enachim de montanis Hebron, Dabir, & Anab. Et trans Iordanem. Hic ponuntur alia tres ciuitates refugij. Fuerant enim positæ tres ciuitates, quæ nunc nouiter assignatæ erant per Iosue in terra Chanaan: hic ponuntur alia tres, quas non assignauit Iosue, sed assignatæ fuerant per Moysen, vt patet Deut. 4. quia tñ agitur hic de impletionẽ p̄cepti Dei de vrbibus refugij, & istæ vrbes erant sex, vt patet Nu. 35. c. ideo positæ fuerunt hic omnes.

An vrbes refugij assignandæ post dilatationem terræ essent in parte Orientali Iordanis, vel Occidentali. Quæst. XXVII.

Considerandum etiã, q̄ Deus iussit poni alias tres vrbes refugij postquam dilataret Deus terminos Iudeorum, vt patet Deuter. 19. c. Dubitabit autem aliquis, in qua terra essent assignandæ, s. an in terra ad Orientalem plagam Iordanis, vel ad Occidentalem partem. Dicendum, q̄ ad partem Occidentalem Iordanis, quia Deute. 19. c. cum dictum est, q̄ Israelitæ assignarent tres vrbes refugij in terra Chanaan, ad quas confugerent homicidæ, subiunctum est, q̄ cum dilatarentur termini, adiungerentur alia tres: ergo de ipsa terra Chanaan ad Occidentem Iordanis accipitur. Item ciuitates refugij poni debebant in equali distantia ad inuicem, vt terra esset equaliter diuisa per eas, sed terra ante Iordanem erat valde parua in comparatione terræ, quæ erat post Iordanem, quia in prima erant duæ tribus, & dimidia solum, & in secunda erant 9. tribus, & dimidia, vt patet ex diuisionibus hic factis cum toti Israel dederit sortem Iosue præterquam duabus tribubus, & dimidiæ, quæ acceperunt sortem ante Iordanem, vt patet supra 13. ergo in terra ad Occidentem Iordanis debebant augeri postea tres vrbes. Item dicitur Deute. 19. q̄ cum dilataret Deus terminos Israelitarum, assignaret alias tres vrbes refugij, sed termini Israelitarum non erant dilatandi a parte terræ, quæ erat ad Oriẽtem Iordanis, quia ibi nulla erat terra, quæ cedere deberet in ius Israelitarum, a parte autem Occidentali Iordanis manebat terra multa, quam non potuerunt a principio capere Israelitæ: cum Deus prædixisset eis, q̄ nõ erat tradenda terra tota simul, sed paulatim, & per partes, ne redigeretur terra in solitudinem, & crescerent bestiæ contra eos, vt patet Exo. 23. c. ideo de hac fuerunt vrbes postea additæ: dicitur hic trãs Iordanem pro terra duarum tribuum, & dimidiæ, quæ est ante transitũ Iordanis: & quia trans non magis signat partem anteriorem, quam posteriorem sicut vltra, & citra, ponuntur determinationes alia hoc signantes, s. ad Orientalem plagam, vel ad Occidentalem: ideo subditur.

Contra Orientalem plagam Iericho. Idem est dici ad Orientalem plagam Iordanis, vel Iericho, quia vrbs Iericho est apud Iordanem: est tamen Occidentalis ei. Id autem, quod Orientale est Iordanis est Orientale vrbis Iericho, & quasi è contrario: ideo tota terra duorum regum Amorrhæorum Schon, & Og in qua acceperunt possessionem duæ tribus, & dimidia, cum sit ante transitum Iordanis dicitur ad Oriẽtem Iordanis, vel Iericho. Stauerunt Bofor. Non stauerunt eam Israelitæ cum stauerunt vrbes tres supra positas, quia istæ fuerunt assignatæ post diuisionẽ terræ totius per sortes, & cessantibus omnibus bellis: istæ autem tres, quarum prima est Bofor, fuerunt assignatæ viuenti Moysi ante transitum Iordanis nõdum ceptis bellis Chanaanorum: ergo non pertinent ad idem tempus: tamen filij Israel vtraque constituerunt esse ciuitates refugij, quia tempore Moysi ipsi fauebant, & dabant auctoritatem dictis, & factis Moysi, & tempore Iosue idem faciebant: ergo ipsi stauerunt istas ciuitates refugij. De ista Bofor dicendum, q̄ non sit illa, de qua dicitur secunda Petri. 2. c. f. Secuti viam Balaam ex Bofor, qui mercedem iniquitatis amauit. vbi dicitur, q̄ venerit Balaam ex Bofor, sed Bofor accipitur ibi pro Mesopotamia, quia de terra illa eductus est Balaam in terram Moab ad maledicendũ Israelitas, vt patet Numeri 23. ex verbis ipsius Balaam, s. de Aram vocauit me Balac rex Moabitarum de montibus Orientis: & est Aram Mesopotamia, quod patet Deuter. 23. c. f. q̄ Moabitæ conduxerunt Balaam de Mesopotamia Syriæ ad maledicendũ Iudeos: & tamen Mesopotamia multum ab vrbe Bofor, quæ est in terra duorum regũ Amorrhæorum distat, quam ceperant Israelitæ, cum dicitur hic, q̄ sit in forte Ruben. Si autem fuisset Balaam in ista Bofor, fuisset mortuus cum Israelitæ acceperunt terram Schon, & Og: & non potuisset venire ad maledicendũ eos post hoc: sed frequenter vocatur multa loca eodem nomine, vt patet supra 15. & supra præced. vbi ponuntur ciuitates eorundem nominum in multis tribubus. Quæ sita est in campestribus. Terra campestris vocatur, quæ non est penitus montuosa, nec tamen est plana, sed montuosa aequaliter, & aequaliter plana, media secundum dispositionem inter montes, & planicies, & in forte Ruben erat quædam pars terræ huiusmodi in qua erat ciuitas Bofor. Est autem ista terra campestris apud ciuitatem Efebon, & Medaba, quia viculi istarum ponuntur esse in campestribus, vt patet supra 13. De tribu Ruben. Erant in ista terra duorũ regum Amorrhæorum factæ tres portiones, s. duabus tribubus, & dimidiæ, & in qualibet portione erat vna ciuitas refugij. Et Ramoth in Galaad. Ramoth est alia ciuitas, q̄ data fuerat tribui Gad: erat in Galaad, id est in terra montis Galaad, nam erat Galaad quidam mons in terra duorum regũ Amorrhæorum, & medietas montis huius pertinebat ad regem Schon: alia autem medietas in regno Og erat, vt patet supra 12. & sic diuidebatur terra horum regũ interposito monte Galaad: sic autem in terræ diuisione medietas montis huius fuit data tribui Gad, s. illa medietas, quæ erat magis Meridiana pertinens ad regem Schon: alia medietas magis aqilonaris, quæ pertinebat ad regem Og, data fuit dimidiæ tribui Manasse, vt patet Deute. 3. & supra 13. vocat autẽ terra montis Galaad terra adiacens monti illi ex vtraque parte, apud quam ciuitates multæ erant, ibiq; ex parte Meridiana montis erat Ramoth in forte Gad. Est autem ista terra Galaad multum pascualis, & propter hanc filij Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse petierant dari sibi terram duorum regum Amorrhæorũ in possessionem, quia abundabãt in pecoribus nimis, vt patet Num. 32. c. ista ciuitas Ramoth est propter q̄ pugnabat rex Achab contra regem Syriæ, quando in bello percussus occisus est, vt patet 3. Reg. vltimo.

nançorum: ergo non pertinent ad idem tempus: tamen filij Israel vtraque constituerunt esse ciuitates refugij, quia tempore Moysi ipsi fauebant, & dabant auctoritatem dictis, & factis Moysi, & tempore Iosue idem faciebant: ergo ipsi stauerunt istas ciuitates refugij. De ista Bofor dicendum, q̄ non sit illa, de qua dicitur secunda Petri. 2. c. f. Secuti viam Balaam ex Bofor, qui mercedem iniquitatis amauit. vbi dicitur, q̄ venerit Balaam ex Bofor, sed Bofor accipitur ibi pro Mesopotamia, quia de terra illa eductus est Balaam in terram Moab ad maledicendũ Israelitas, vt patet Numeri 23. ex verbis ipsius Balaam, s. de Aram vocauit me Balac rex Moabitarum de montibus Orientis: & est Aram Mesopotamia, quod patet Deuter. 23. c. f. q̄ Moabitæ conduxerunt Balaam de Mesopotamia Syriæ ad maledicendũ Iudeos: & tamen Mesopotamia multum ab vrbe Bofor, quæ est in terra duorum regũ Amorrhæorum distat, quam ceperant Israelitæ, cum dicitur hic, q̄ sit in forte Ruben. Si autem fuisset Balaam in ista Bofor, fuisset mortuus cum Israelitæ acceperunt terram Schon, & Og: & non potuisset venire ad maledicendũ eos post hoc: sed frequenter vocatur multa loca eodem nomine, vt patet supra 15. & supra præced. vbi ponuntur ciuitates eorundem nominum in multis tribubus. Quæ sita est in campestribus. Terra campestris vocatur, quæ non est penitus montuosa, nec tamen est plana, sed montuosa aequaliter, & aequaliter plana, media secundum dispositionem inter montes, & planicies, & in forte Ruben erat quædam pars terræ huiusmodi in qua erat ciuitas Bofor. Est autem ista terra campestris apud ciuitatem Efebon, & Medaba, quia viculi istarum ponuntur esse in campestribus, vt patet supra 13. De tribu Ruben. Erant in ista terra duorũ regum Amorrhæorum factæ tres portiones, s. duabus tribubus, & dimidiæ, & in qualibet portione erat vna ciuitas refugij. Et Ramoth in Galaad. Ramoth est alia ciuitas, q̄ data fuerat tribui Gad: erat in Galaad, id est in terra montis Galaad, nam erat Galaad quidam mons in terra duorum regũ Amorrhæorum, & medietas montis huius pertinebat ad regem Schon: alia autem medietas in regno Og erat, vt patet supra 12. & sic diuidebatur terra horum regũ interposito monte Galaad: sic autem in terræ diuisione medietas montis huius fuit data tribui Gad, s. illa medietas, quæ erat magis Meridiana pertinens ad regem Schon: alia medietas magis aqilonaris, quæ pertinebat ad regem Og, data fuit dimidiæ tribui Manasse, vt patet Deute. 3. & supra 13. vocat autẽ terra montis Galaad terra adiacens monti illi ex vtraque parte, apud quam ciuitates multæ erant, ibiq; ex parte Meridiana montis erat Ramoth in forte Gad. Est autem ista terra Galaad multum pascualis, & propter hanc filij Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse petierant dari sibi terram duorum regum Amorrhæorũ in possessionem, quia abundabãt in pecoribus nimis, vt patet Num. 32. c. ista ciuitas Ramoth est propter q̄ pugnabat rex Achab contra regem Syriæ, quando in bello percussus occisus est, vt patet 3. Reg. vltimo.

Terra campestris vocatur, quæ non est penitus montuosa, nec tamen est plana, sed montuosa aequaliter, & aequaliter plana, media secundum dispositionem inter montes, & planicies, & in forte Ruben erat quædam pars terræ huiusmodi in qua erat ciuitas Bofor. Est autem ista terra campestris apud ciuitatem Efebon, & Medaba, quia viculi istarum ponuntur esse in campestribus, vt patet supra 13. De tribu Ruben. Erant in ista terra duorũ regum Amorrhæorum factæ tres portiones, s. duabus tribubus, & dimidiæ, & in qualibet portione erat vna ciuitas refugij. Et Ramoth in Galaad. Ramoth est alia ciuitas, q̄ data fuerat tribui Gad: erat in Galaad, id est in terra montis Galaad, nam erat Galaad quidam mons in terra duorum regũ Amorrhæorum, & medietas montis huius pertinebat ad regem Schon: alia autem medietas in regno Og erat, vt patet supra 12. & sic diuidebatur terra horum regũ interposito monte Galaad: sic autem in terræ diuisione medietas montis huius fuit data tribui Gad, s. illa medietas, quæ erat magis Meridiana pertinens ad regem Schon: alia medietas magis aqilonaris, quæ pertinebat ad regem Og, data fuit dimidiæ tribui Manasse, vt patet Deute. 3. & supra 13. vocat autẽ terra montis Galaad terra adiacens monti illi ex vtraque parte, apud quam ciuitates multæ erant, ibiq; ex parte Meridiana montis erat Ramoth in forte Gad. Est autem ista terra Galaad multum pascualis, & propter hanc filij Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse petierant dari sibi terram duorum regum Amorrhæorũ in possessionem, quia abundabãt in pecoribus nimis, vt patet Num. 32. c. ista ciuitas Ramoth est propter q̄ pugnabat rex Achab contra regem Syriæ, quando in bello percussus occisus est, vt patet 3. Reg. vltimo.

Et Gaulon in Basan. Ista est tertia ciuitas de constitutis trans Iordanem, quæ aliquando vocatur Gaulõ, & aliquando Golan, vt patet seq. ca. & est in litera Hebraica aqualis mutatio apparet. Ista ciuitas erat in Basan, id est in terra Basan, quia Basan est nomen regionis magne, a qua denominabatur regnum Og, s. rex Basan: & fuit ista terra olim terra gigantum vocata. in hac regione erant 60. oppida murata, quæ vocabantur 60. vrbes, vt patet Deut. 3. & supra 13. cecideruntque in partem dimidiæ tribus Manasse, vt patet ibidem. De tribu Manasse. Nõ est intelligendũ, q̄ a tota tribu Manasse fuerit data ista ciuitas pro vrbibus refugij: quia

quia nō accepit tōtus Manasse fortem simul, sed medietas eius accepit fortem ad orientalem plagam Iordanis in terra Og regis, & de hoc dicitur hic, alia medietas accepit fortem ad occidentalem plagam Iordanis apud tribum Ephraim, & de illa dicitur supra 17. De illa autem non fuit data aliqua ciuitas refugij. Hic autem accipitur tribus Manasse pro medietate eius. Iste tres ciuitates vltimæ non fuerunt constitutæ ab Israelitis, & Iosue in Silo, vt essent vrbes refugij, sed constitutę sunt a Moysse ante trāsitum Iordanis, vt patet Deuter. 4.

De vrbibus refugij, q̄ erāt de vrbibus Leuitarum.

Considerādum, q̄ omnes ciuitates refugij siue iste sex, quæ nunc assignatę fuerunt siue alia tres, q̄ postea erant assignandę, vt patet Deut. 19. debebant esse de ciuitatibus prouenientibus Leuitis, vt patet Num. 35. & patet de istis sex. Nam prima harum, scilicet Cedus, q̄ erat in Galilæa fuit data Leuitis Gersonitis, vt patet I. quoniam. c. Secunda, scilicet Sichem fuit data filijs Caath, q̄ nō erant sacerdotes, sed simplices Leuitę, vt patet seq. c. Tertia, scilicet Hebron fuit data sacerdotibus, vt patet ibid. Quarta, scilicet Bosor fuit data Leuitis filijs Merari. Quinta, scilicet Ramoth fuit data Et filijs Merari. Gaulon fuit data filijs Gerson, vt patet de oibus seq. c. Hęc ciuitates constitutę sunt. Hic ponitur epilogus predictorum. scilicet q̄ istę sex ciuitates positę supra fuerunt assignatę ad refugij homicidarum. Constitutę sunt a filijs Israel. Id est a toto populo, quia quamquam principes ista decernerent, tñ populus faciebatur interponendo auctoritatem suā. Moyses autem constituit has tres vltimas astante sibi toto populo Deut. 4. Iosue verō constituit tres primas in Silo præsentibus iudicibus diuisoribus terrę, & reliquo Israel. Aliquę Biblię habent hic constitutę sunt a filijs Israel, & tunc est sensus præcedens. Sed vera litera est. Constitutę sunt filijs Israel.

Et tunc est sensus, quod istę ciuitates constitutę sunt ad vtilitatem filiorum Israel. scilicet, vt illuc confugere possint, quando occiderint aliquem nescientes. Et aduenis, qui habitant inter eos. Aduenę vocantur conuersi de Gentilitate ad Iudaismum, qui dicuntur aduenę & peregrini: aduenę quidem ab adueniendo. scilicet quia de cultu aliorum deorum ad ritum Iudaicū transferunt: Peregrini verō a peregrinando, quia peregre manent. scilicet extra terrā suam, & cognationē, & ritum deorum suorum, in quo nati sunt. Isti peregrini, siue aduenę, qui aliqui vocantur profelyti tenebantur ad oēs cęremōnias, quas obseruabant Iudei ex genere, cum semel circumcisi essent, ideo in multis legibus fit mentio de Israelitis & de aduenis, & sicut cęremōnię erant eedem oibus, ita leges iudiciales erant eedem, vt patet Leui. 24. & Deut. 1. scilicet equum iudiciū erit siue ciuis ille sit, siue peregrinus. Differebāt tñ in honoribus, quia non recipiebant ad honores dignitatum, & officiorū, sicut Iudei ex gñe. Etiam quædam erant priuilegia Iudæorū ex gñe inter se, quæ nō erāt pro conuersis, sicut lex de anno remissionis. scilicet q̄ in septimo anno remitteret quidquid debebatur, ita vt nō posset peti per legem: si tñ comodasset quidq̄ Iudæus conuerso poterat petere veniente anno remissionis Deut. 15. c. Item in septimo anno, qui veditus erat in seruū, efficiebāt liber, vt patet Exo. 21. & Deut. 15. tñ si venderetur conuersus Iudæo in seruū nō exhibat anno septimo, patet p̄ allegato. c. Item priuilegium anni iobelei non extendebatur ad conuersos, quia in anno illo omnis possessio redibat ad veditorem, etiam si non daret precium ad redimendum: immo si prius non redemisset non debebat tunc dare aliquam pecuniam pro ea, vt patet Leui. 25. Etiam tunc si quis venditus in seruū non exiisset in libertatem anno septimo, quia voluit secū educere filios, & vxorē exhibat in anno iobelei. De cōuersis tñ nihil horū fiebat.

Quædam priuilegia habebant Iudæi inter se, q̄ ad alios nō extendebant.

Sed si vendidissent aliquid Iudæis, vel inter se, fiebat simpliciter veditio vsque in æternum sicut inter omnes gentes fit. Et si quis venditus esset in seruū, manebat venditus in sempiternum, & trāsmittebatur ad posteros iure hereditario: Leui. 25. De causis aut horum ibi dictum est latē. Gaudebant tñ aduenę hoc priuilegio immunitatis vrbium: nam si occidissent quemq̄ nescientes, siue ille esset Iudæus ex gñe, siue cōuersus, gaudebant immunitate vrbium. Qui habitabant inter eos. Id est inter Israelitas, i. q̄ venerūt de Gentilitate ad ritū Iudaicū, & postea nō mittebantur redire in terrā suā natalē ad habitandū, ne ad idolorum cōuerterentur proxurā, sed manebant in vrbibus Israelitarū, & sic sepe dicitur in Deut. Et peregrinus qui morat̄ intra portas tuas, i. intra portas ciuitatum tuarū. Vt fugeret ad eas. Id est ad quācūque earū, quia oēs gaudebant equali priuilegio immunitatis. Erant tñ multę, quia si poneretur vnica difficile fieret, vt de extremitatibus terrę cōfugerēt ad eā oēs homicidę, qm̄ p̄ longitudine vię vltor sanguinis cōprehendere possēt homicidā in itinere, & occideret, ideo sex positę sūt, & cum magis terra dilataretur ponēdę erant tres alię ex eadē cā, vt patet Deut. 19. c. Qui animam nescius percussisset. Id est occidens ex ignorantia solum gaudebat priuilegio immunitatis vrbium: erat aut occisio per ignorantiam, scilicet casualis, cū quis non intendit occidere, & occidit, quia non dirigebat actū suum ad occisionem, nec erat talis, ex quo sequeretur occisio, tñ sequebāt. sicut de illo qui scindebat ligna, & exiliente ferro securis de manubrio percussus est proximus atque interiit, vt patet Deut. 19. & sic in similibus. Ad hoc tñ attendendum erat de ignorantia, quia quædā ignorantia est quę non tolleret p̄ctm̄, ignorantia rei quā quis scire tenebāt. & ista vocat̄ fm̄ Arist. 3. Ethic. ignorantia eius, q̄ cōfert. Et de hac dicit q̄ non cōstituit aliquē simp̄r inuoluntariū: & tñ qui excusat̄ p̄ ignorantiam, ideo excusatur, quia dicimus eū esse inuoluntariū, vt in principio 3. Ethic. Concludit Arist. ponens duplex inuoluntariū in operatione, ideo nō tollit p̄ctm̄ talis ignorantia, & sic si aliquis medicus vel chirurgicus sit, & curare nesciens putās se bñ agere aliquē occiderit, nō excusabit, quia tenebatur scire id, quod pertinebat ad artem suam cum professoris nomen gereret. Quædam aut ignorantia est eius q̄d sciri nequit, & vocatur ignorantia inuincibilis. Alia aut est ignorantia probabilis, & istę duę excusant interdum totaliter, & interdum a parte criminis. Hic autē intelligitur de ignorantia inuincibili, & probabilis: & dicitur de ignorante q̄ gaudere debeat priuilegio vrbium; non quidē intelligendo q̄ nulli alij gaudēt, quia oēs homicidę etiā si per insidias occiderint quēq̄ gaudebant immunitate, nisi confiterentur se egisse ab intentione, quia tunc non recipiebāt tales in vrbibus refugij. Si tñ diceret egisse a casu q̄q̄ egisset per insidias, vel alias, recipiebatur in vrbibus refugij, & gaudebat immunitate, scilicet q̄ nō tradēbāt eum iudices vrbis illius in manus aduersarij. Etiam quia non licebat aduersario percūtere eū intra vrbē, sed manebat ibi quousq̄ compelleretur ire ad reddendū cām facti sui corā iudicibus loci illius, in cuius territorio fuerat patratū homicidium. Dicitur tñ de occidentibus ignorantē, quia q̄q̄ gauderent priuilegio occidētes voluntarię, tñ non gaudebāt, nisi in quātū dicebāt se egisse inuoluntarię, licet nō tenerentur hoc probare. Item quia licet illi, qui occiderant per insidias aut alijs voluntarię gauderent priuilegio; tñ nō gaudebāt simp̄r, sed solum vsquequo discuteretur cā, quia in discussione cōdēnabant, & tradēbant in manus aduersariorum. Qui aut inuoluntarię occidissent simp̄r gaudebāt. nā ante cām ventilatā, manebāt in vrbe, & ea ventilatā

Ignorātia quæ excuset a peccato.

reddu-

Anima duplīter fuit iniur.

reducebātur ad eam, vsque ad mortē summi sacerdotis. Qui animam percussisset. i. hominē. Accipitur anima pro hoīe, nā aīa nō percutitur, nec moritur, quia non est corpus, quod tāgi queat. Homo aut vocatur aīa, vt patet Gen. 46. & Exo. 1. scilicet sexaginta aīę egrefse de femore Iacob ingressę sunt in Aegyptū, tamē aīa nō egreditur de femore alicuius. Sic accipitur Mach. 2. scilicet percussit vsq̄ ad mille aīas. Aliqñ etiā accipitur aīa p̄ solo corpore. scilicet pro caduere, vt patet Nu. 9. cum dicitur q̄ quidam erāt immūdi super aīa. i. ga tetigerāt corpus humanum defunctum. Hic aut pro toto hoīe accipitur, quia nō est corpus, quod occiditur, nec aīa, sed hō. Et non moueretur in manu proximi. i. nō occideretur a proximo, nō accipit proximus hic respectu eius, qui p̄fugit, sed respectu occisi. scilicet q̄ nō occideret a p̄pino defuncti. Effusum sanguinem vindicare cupientis. i. p̄pinq̄ defuncti desiderat vlcisci sanguinem effusum: ideo prosequēs occisorē comprehendere eum, atque occideret, nisi h̄er aliquā vr bem refugij: nam licebat Iudęis propinquis alicuius occisi de occisore se sine iudice propinquare, & si occideret interfectorē proximus defuncti, anteq̄ introiret in vr bem refugij, vel postea si exiret de vrbe refugij non puniebatur, vt patet Num. 35. & Deuter. 19. Donec staret ante populū expositurus causam suam. q. d. istę vrbes refugij nō assignabantur, vt essent tutamina vitiorum. scilicet dando occasionem aliquibus ad occisionē cum haberent loca, in quę confugerent, sed solum erant ad euitanda homicidia iniusta: nam cum quis occidisset quempiam inuoluntarię, & fugerēt, si non esset locus aliquis refugij, vltor sanguinis apprehenderet eum, & interficeret, vel è contrario ipse se defendens occideret vltorem, & alia homicidia vtrinque sequerētur, quia fortē qui prius alterum occidit non peccauerat, quia occiderat a casu, vt ergo tolleretur hoc, dabantur loca refugij. Et quia diceret aliquis, q̄ datis locis refugij, licet sequerentur quędam bona, tamen sequebātur quędam mala, quia qui occidisset alium non a casu manens in vrbe refugij non posset puniri pro crimine, quod erat inconueniens. Dicitur q̄ nō tollebat per vrbes refugij iudicium criminis, quia solum defendebantur ibi occisores ab aduersariis, tñ nō a iudicibus, nam compellebantur venire ad iudicium reddituri rationem de facto suo, & dicitur q̄ veniebat homicida ante populū. i. ante populū ciuitatis, in qua patratum esset homicidium, quia non iudicabatur in vrbe refugij, sed in vrbe delicti, vt supra probatum fuit. Et cum dicitur ante populū, non est intelligendum, q̄ coram toto populo de facto suo homicida rationem redderet, quia non iudicabat totus populus, sed corā iudicibus veniebat, quia tñ iudices erant in portis ciuitatum, quę sunt loca publicissima, confluēbat populus ad videndū hęc: ideo coram toto populo homicida respondebat de facto suo. & dicitur expositurus causam suam. i. daturus rationem de facto suo, sicut dicitur supra donec staret ante iudiciū causam reddens facti sui. Et nō accipitur proprie causam reddere, quia ille reddidit causam, qui mōstrat se rectē egisse, & vsū fuisse iure suo, quod pertinet ad intendentes aliquid facere, & defendentes illud iure, qui tamen nihil intendens facere occidit alium, non habet aliquam causam facti huius cum sit factum p̄ accidens, ideo nō exponit causam, sed dicitur exponere causam, id est exponere facti feriem, & defendere se ab opponentibus, scilicet, quod opponitur aliqua contra occisorem, scilicet quia voluntarię egerit, vel quod erat inimicus occisi ad hoc, quod arguatur fuisse homicidium voluntarium, de quibus debet se defendere, qui occisore est.

ACCESSERVNT QUE principes familiarum Leui ad Eleazarū sacerdotem, & Iosue filium Nun, & ad duces cognationum per singulas tribus filiorum Israel, locutique sunt ad eos in Silo terrę Chanaan, atque dixerunt. Dominus Num. 25. pręcepit per manum Moysi, ut darentur nobis vrbes ad habitandum, & suburbana earum ad alenda iumenta.

Accesseruntque. In præcedentibus dictum est de assignatione vrbium pro fugitiuis, hic agitur de assignatione vrbium pro Leuitis. Et diuiditur in quatuor partes. Primo ponitur Leuitarū petitio. Secundo eiusdem concessio. Tertio assignatarum vrbium expressio. Quarto omnium predictorum breuis epilogatio. Secunda ibi. Dederuntque filij Israel Leuitis. Tertia ibi. Egressęque est. Vel magis ibi. Dederuntque filij Israel Leuitis. Quarta ibi. Dataque est ab eo. Circa primum considerandum est, quod tribus Leui non accepit fortem inter Israelitas, quia quamquam in principio habuisset ius sortis cum Leui esset de filijs Iacob sicut ceteri, tamē Deus separauit Leuitas in cultum suum, & voluit, quod nō acciperent possessionem inter Israelitas, sed ipse dedit eis quędam iura, de quibus sustentabantur, quę erant eis loco possessionis. de his patet Num. 18. & supra 13. & ibidem declaratum est, quia tamen Leuitę non poterant manere in terra Chanaan, nisi darentur eis loca ad habitandum, & reliquę tribus acceperant totam terram in possessionem, & diuiserant eam inter se, necesse erat, vt de vrbibus aliarum tribuum darentur aliq̄ Leuitis ad habitandū, & ob hoc iussit Deus, quod daretur Leuitis 48. vrbes, & tribus, quę haberet plures daret plures, & quę pauciores, daret pauciores, vt patet Nu. 35. capi. Et quia nondum data fuerant aliqua loca Leuitis ad manendum, petierunt nunc.

An quod hic dicitur de assignatione vrbium facta Leuitis fuerit post eam fugitiuorum. Et qui fuit ordo assignationis vrbium pro Leuitis, & fugitiuis. Quęst. I.

Quæret aliquis an istud, quod hic dicitur de assignatione vrbium facta Leuitis fuerit post assignationem vrbium fugitiuorum, de quibus præcedenti capi. vel è contrario. Respondendum est, quod hic videtur scriptura ordine tranſmutato, quia prior fuit assignatio vrbium facta Leuitis, quam assignatio vrbium pro fugitiuis: nam vrbes fugitiuorum debebant dari de vrbibus Leuitarum: nam iussum est Num. 35. quod darentur Leuitis 48. vrbes ad habitandum, & de illis separarentur sex ad refugium fugitiuorum, vt patet: ergo primo erant assignandę vrbes ipsorum Leuitarum: scriptura tamen interdum non multum curat de ordine, potissimē cum ordo nihil elucidat de his, quę dicuntur. Fuit tamen ordo, quod Leuitę in Silo accesserunt ad principes Israel petentes dari sibi loca ad habitandū, sicut iusserat dominus, quę data sunt illico de singulis tribubus secundum pluralitatem, & paucitatem ciuitatum cuiuslibet tribus, vt patet in litera. Postea de his separatę sunt sex ciuitates, vt essent pro fugitiuis, non quidem, quod dimitterentur liberē pro fugitiuis, sed

morabantur ibi sacerdotes, & Leuita, suscipiebantq; inter se homici das confugientes ad eos, fuerunt autē data iste vrbes refugij secū adum proportionem magnitudinis terræ, vt non essent omnes cōiunctæ, nec essent in extremitatibus terræ, sed in distantia proportionali, vt quælibet pars terræ Iudæorum haberet aliquam ciuitatem refugij sibi propinquam.

Quare Leuita non petierunt possessionem ante hoc. Et de diuisione Leuitarum, & de modo principatus inter eos. Quæstio. II.

Quæretur amplius, quare Leuita nō petierunt possessionem ante hoc: erat enim iam serō. s. quia steterant pluribus quam septem annis in terra Chanaan.

Respondendum est, q̄ Leuita nō fecerunt hoc ex desidia sicut quædam alia tribus: sed quia non habebant ius prius petendi. s. q̄ quædam tribus Israelitarū fuerunt nimis tardæ in petēdo portiones terræ eis dari: cum n. Iudas, Ephraim, & Manasse petiissent, & receperint possessionem, adhuc alia septem tribus non petebant, quas Iosue ignauit redarguit dicens: Vsq̄nequo marceitis ignauia, & non intratis ad possidendam terram: vt patet supra 18. Leuita autem non habebant ius ad petendum ante hoc tempus, quia ipsi non erant recepturi in sortem aliquam partem terræ, sicut cætera tribus, quia dixerat Deus, in terra eorum nihil possidebitis, ego n. pars & hereditas vestra sum in medio filiorum Israel Num. 18. c. ideo licet quilibet alia tribus posset petere a Iosue, q̄ assignaretur ei hæreditas, in Leuita non poterant petere hereditatem, quia non suscepturi erant eam, sed dixerat dñs, q̄ de quolibet tribu darentur aliquæ vrbes in quibus manerent Leuita, vt patet Num. 35. & 3. 14. ergo nō poterant petere Leuita hæreditatem quousq; quilibet tribus haberet sortem suam, & 48. vrbes, q̄ dandæ erant Leuitis possent distribui inter oēs portiones tribuum: si autem data hæreditate tribui Iudæ, vel Ephraim antequam daretur alijs petiissent sacerdotes ciuitates, quæ eis dandæ erant, siue omnes, siue quædam earum, vel ciretur quot de illa tribu dandæ essent: Nūc autem diuisa fuerat tota terra, & data est possessio omnibus tribubus Israel, vt patet s. 19. ideo finita diuisione in vrbe Silo antequam inde recederent Israelitæ accesserunt Leuita ad Iosue, & principes Israel petentes portiones suas. Accesserunt principes familiarum Leui. Leuita volebant petere ciuitates, quas Deus iussit eis dari, ideo loco omnium ipsorum iuerunt principes eorum ad petendum. Et hoc propter duo. Primo, quia principes continent eminenter totum populum, ideo quidquid principes faciunt, dicitur totus populus facere, & quia ista petitio competebat Leuitis, nulli melius quam principes eorum hoc facere possent.

Secundo ad maiorem reuerentiam, quia principes Leuitarū erant personæ honorabiles, meliusq; attendere ad eos, quam si qui plebei viri hoc petiissent.

Considerandum autem circa principes Leuitarū, qui erant isti principes, & dicitur, quod erant principes familiarum Leui. In familijs enim principes sunt, quia sicut singule tribus habent principes, ita & singule familiæ, & sicut de alijs duodecim tribubus Israel est, ita & de Leuitis, quamquam non computentur, ita proprie Leuitæ inter tribus. Erat n. princeps vnus omnium Israelitarum, & rursus cuiuslibet familiæ erat vnus princeps. Erant autem familiæ Leuitarum tres, & omnium harum ipse summus sacerdos erat princeps, quia nullus erat æqualis ei in tota stirpe Leuitarū, habebant rursus principes istæ familiæ, qui fuerunt tres

in iuxta tres filios Leui, scilicet Caath, Gerson, Merari Exo. 6. Sed prima harum familiarum, scilicet Caathitarum diuisa fuit, quia Caath dabit multos filios, vt patet p̄ allegato capitulo, quorum vnus fuit Amrā cuius filius fuit Aaron. Huic autem, & filijs eius dedit Deus ministerium suum sacerdotale, ita vt nulli alteri accedere liceret, siue de Leuitis, siue de reliquis Israelitis, vt patet Num. 3. & 18. Et si quis conaretur ministrare cum eis, moreretur. Omnes autem reliqui Leuitæ pertinuerunt ad aliam minorem ministratiōem, quæ vocatur Leuitica, quæ consistebat in excubando in circuitu tabernaculi, & portando ipsum per viam cum castra mouenda forent, & in erigendo ipsum cū figerentur castra, & deponendo cum mouēda essent, vt patet Num. 1. & 3. & 4. & secundum hoc familia sacerdotum erat separata a cæteris, & isti vocabantur Aaronitæ ab Aaron, qui fuit primus, & summus sacerdos. Vel Amramitæ ab Amram patre Aaron, & Moyse, vt patet Exo. 6. & isto nomine appellatur Num. 3. capitulo. erant Caathitæ large loquendo, quia erant de stirpe Caath, fuit enim Caath auus Moyse, & Aaron, vt patet Exo. 6. Scriptura tamē non conueiuit vocare Caathitas, nisi ipsos Leuitas minores, qui non pertinent ad stirpem Aaron. præter hos ergo manebant tres familiæ Leuitarum, scilicet Caathitæ, Merarite, Gersonitæ, & sicut istæ familiæ erant diuersæ, ita & officia eis assignata a Deo fuerunt diuersa, non quidē simpliciter, sed quantum ad ea, quæ portabant de sanctuario. Nam excubare in circuitu sanctuarij omnibus erat commune, & portare aliquid in via de partibus sanctuarij, & erigere atque deponere, sed differēbant in hoc, quod quibusdam erant sanctuarij quædam partes assignatæ, alijs verò aliæ. Nam Caathitæ portabant omnia vasa, scilicet arcā testimonij, mēsam propositionis, candelabrum, & altare holocaustorum, altare thymiamatis, & labium æneum: hæc omnia cū vasculis suis, quæ erant ad ministratiōem eorū. Gersonitæ autem portabant omnia, quæ erāt de pellibus, & filijs, scilicet cortinas tabernaculi, & saga, pelles rubricatas, & pelles hyacinthinas, quæ erant quatuor operimenta tabernaculi. Et iā portabant omnes cortinas, & tentoria, quæ erant in circuitu totius atrij, & tentorium quod erat ad ostium tabernaculi. Merarite autem portabāt omnia, quæ erant in sanctuario de lignis, & cæcæ, dum tamen nō essent vasa ministratiōis, scilicet omnes tabulas, quæ claudēbant tria latera tabernaculi, cum basibus suis: columnas quoque nouē tabernaculi, & 60. columnas atrij. Cum autem sanctuarium deponendum, vel erigendum esset, quælibet familia Leuitarum erigebat, vel deponebat ea, quæ ad officium suum pertinebant. De his omnibus specialiter patet Num. 3. & 4. capitulo. Iste familiæ sic distinguuntur infra ad recipiendum ciuitates. Nam primo Aaronitis, id est sacerdotibus datæ sunt vrbes tredecim Caathitis autem inferioris gradus datæ sunt vrbes decem. Gersonitis verò datæ sunt vrbes tredecim. Meraritis autem fuerunt datæ vrbes duodecim, vt patet de omnibus infra in litera, & hæc omnes simul sunt vrbes 48. in his familijs erant principes: nam in familia sacerdotum ipse sacerdos magnus erat princeps, qui etiam in tota tribu Leui erat princeps: in alijs autem tribus familijs erant principes, sicut patet Num. 3.

Sed considerandum, quod principes harum familiarum se habebant dupliciter, quidam erant principes habentes originem de ipsismet familijs: alij autem erant principes quantum ad officia. Quod patet, quia Num. 3. in qualibet familia ponuntur duplices principes: nam in familia Caathitarum erat princeps Eliaphan filius Oziel, & rursus ponebatur princeps Eleazar fili⁹ Aaron in familia autē Gerson erat princeps

Caathitæ qui dicantur, & eorū officij.

Principes familiarū se habebāt dupliciter.

Eliaph, & rursus erat princeps Ithamar filius Aarō. A In familia Merari erat princeps Suriel, & super eum Ithamar filius Aaron. Pluralitas autem ista principum in qualibet familia Leuitarum erat propter hoc, quia Leuitæ considerabantur dupliciter: vno modo in quantum erant quædam multitudines pertinentes ad speciales cognationes.

Leuitæ dupliciter considerantur.

Alio modo in quantum erant dedicati ad quædam officia: nam Leuitæ fuerant donati Aaron ad ministrandum ad præceptum illius, vt patet Num. 3. & 8. cap. Propter primum habebant principes, qui erant in ipsis familijs originem habentes de ipsismet familijs, sicut familiæ in reliquis tribubus, & sic assignabantur in tribus familijs Leuitarum soli tres principes, scilicet Eliaphan, Eliaph, & Suriel, qui erant de ipsis familijs. Secundo considerabantur Leuitæ, vt erant dedicati ad quædam officia, quia dederat illos Deus Aaron, & filijs eius, vt ad mandatum eorum ministrarent, & quia ista officia erant in rebus pertinentibus ad sanctuarium, scilicet portando, erigendo, & deponendo sanctuarium, sacerdotes exigebant rationem a Leuitis de his rebus eis traditis, & ob hoc constituebantur de sacerdotibus aliqui principes super familias Leuitarum, vt iuberent eis quid facere debeant, & de rebus gestis peterent rationem: isti autem principaliter petebant rationem a principibus ipsarum familiarum, scilicet qui constituebatur de sacerdotibus princeps super familiam Caathitarum exigebat rationem ab ipso principe Caathite: & iste modus principatus sacerdotum semper durauit in Israelitis. A principio autem fuerunt constituti filii Aaron principes super tres familias Leuitarum, & quia duo erant solum. s. Eleazar, & Ithamar cum alij duo, scilicet Nadab, & Abiu mortui fuissent, cōstitutus fuit Ithamar super familiam Gersonitarum, & Meraritarum, & Eleazar super familiam Caathitarum, quamquam principatus Eleazar erat maior, cum postea etiā ipse Ithamar daret ei rationem de gestis, quæ ipse accipiebat a principibus Meraritarum, & Gersonitarum. De hoc Numeri 3. Nunc autem cum dicitur, quod principes familiarum Leui acceperunt ad petendum ciuitates, non intelligitur de principibus, qui erant sacerdotes, & exigebant rationem ab ipsis Leuitis, sed de principibus familiarum, qui erant de origine ipsarum familiarum, quia isti proprie vocantur principes familiarum.

Quare Eleazarus non iuit cum alijs principibus ad petendum ciuitates has. Et quod fuit precipuus inter iudices diuifores terræ. Quæst. III.

Quæretur aliquis quare Eleazarus non iuit ad petendum ciuitates istas cum alijs principibus Leuitarum, quia ipse erat maior princeps summus sacerdos, qui in quantum erat princeps totius tribus Leuiticæ generaliter, & in quantum erat specialiter princeps Aaronitarū debuisset petere. Respondendum est, q̄ non petiit ipse cum cæteris, quia ipse erat iudex qui tradere debebat executioni hoc pro parte. s. quia erat vnus de iudicibus: ad iudicem autem non spectat postulare. Et patet, quia ipse ponitur hic, tanquam principalis iudex, cum dicatur, q̄ principes familiarum Leui acceperunt ad Eleazarū, & ad Iosue. Sed dicit aliquis, quod potuisset Eleazar petere hæreditatem cum cæteris, etiam si esset iudex, quia tunc defineret esse iudex, scilicet quantum ad illā causam, & peteret, sic fecit Caleb qui erat vnus de iudicibus diuiforis terræ, vt patet Num. 34. capitamen ipse accessit ad Iosue, & alios iudices petēs ab eis vrbes Hebron, vt patet supra 14. c. Sic etiam fecit Alph. Toft. super Iosue. Pars II.

Iosue, qui princeps iudicū diuiforum erat, ipse tamen petiit dari sibi vrbe Thamnathare, supra 19. & Israelitæ ei concesserunt illam.

Respondendum est non esse simile, quia Caleb petebat pro se specialiter possessionem, Iosue quoque, ideo quilibet horum debuit petere dimisso officio iudicis quantum ad illum actum, Eleazar autem nō peteret hic pro seipso, sed pro omnibus Leuitis si peteret, ideo non erat conueniens, quod ipse peteret, sed magis, quod esset iudex, nec in hac parte penitus debebat abiici, tanquam cum ad eum pertineret, quia non erat causa specialis ipsius, sed communis, scilicet totius tribus, ideo satis poterat esse iudex, secus autem in causa propria, quia ibi nemo recte iudex constituitur, si autem datis ciuitatibus omnibus sacerdotibus Eleazar peteret pro se, & familia sua, siue domo specialiter aliquam, debebat ipse petere ab alijs, & nō esset iudex, & hoc modo petierunt Caleb, & Iosue hæreditatē. Ad Eleazarum sacerdotem. i. summum sacerdotem: ipse enim fuit secundus summus sacerdos, ante enim, quam moreretur pater eius Aaron in monte Hor exuto patre vestibus pontificalibus indutus est filius, & sic factus est sacerdos, vt patet Num. 20. c. vocatur autem sacerdos per excellentiam, scilicet summus, & ita vocabatur Aaron sacerdos nihil vltra exprimitendo, vt intelligeretur summus sacerdos, ad istū accesserunt Israelitæ, quia iste erat precipuus inter iudices diuifores terræ, posuerat enim Deus 12. viros de 12. tribubus, qui totam terram diuiderēt, & super hos posuerat duos, scilicet principes horum, & isti erant Eleazar, & Iosue, vt patet Num. 34. ideo de his duobus semper recolitur in speciali: de alijs autem in generali, iste autem etiam viuente Moyse habebat auctoritatem iudicandi, & ad diuidendum terram: nam cum verbebatur causæ de acquirenda hereditate, aut eligenda hic, vel ibi, coram Eleazaro, & Moyse fiebat petitio, vt patet Num. 27. de filiabus Salphaad, & 32. de duabus tribubus, & dimidia.

Et ad Iosue tribum Num. Iste erat etiam precipuus inter iudices. Numer. 34. & erat princeps totius populi, ideo ad eum venerunt.

Et ad duces cognationum per singulas tribus. Istud potest intelligi dupliciter: vno modo quod isti duces cognationum sint 12. viri, qui diuidebant terram forte, de quibus Num. 34. & erant de singulis tribubus, de quilibet vnus, & vocantur duces cognationum, sicut supra 19. vocantur principes familiarum, & tribuū filiorum Israel, non quidem, q̄ ipsi essent principes familiarum, & tribuum, sed quia principantur familijs, & tribubus quantum ad hoc, q̄ erat diuidere eis terram possidendam, & distribuere vnicuique portionē, isti autē q̄ non sint principes tribuum, vt declaratum fuit s. 19. tñ satis possunt vocari principes cognationum, i. familiarum. s. q̄ quilibet illorum virorum esset princeps alicuius familiæ in tribu sua, & hoc innuitur cū dī per tribus singulas. s. q̄ oēs isti 12. viri erant principes cognationū. s. aliquarū familiarum: & hoc per tribus singulas. i. quilibet in sua tribu habebat aliquam familiam, cuius esset princeps. Aliter p̄t dici, q̄ non intelligatur hoc de 12. viris diuiforis terræ, sed de principibus oīum familiarum, & tribuū. s. q̄ erant Israelitæ congregati in Silo, & ibi corā Iosue Eleazaro, & omnibus principibus familiarum petierunt Leuitæ possessionem. Et hoc poterit stare, quia forte iam non erant necessarij ad hoc viri diuifores, quia manifestum erat quot vrbes dari debebāt Leuitis. s. 48. vt patet Num. 35. & ista collatio pertinebat ad principes tribuū, & familiarum, cum de quolibet tribu dandæ essent aliq̄ vrbes, ideo magis ipsi, quam quilibet diuifores viri necessarij erant ad hoc.

See hoc non multum stat, quia cum quilibet tribus debet dare aliquas vrbes Leuitis, & non constaret, quot, nisi essent viri diuifores, magna oriretur seditio, cum quilibet tribus paucas dare vellet vrbes, ideo necessarii erant ad hoc diuifores. Isti autem erant qui vocantur principes cognationum. Quod autem huic petitioni etiam starent principes omnium familiarum Israel, satis stat, quia omnes conuenerant in Silo ad diuisionem terræ, quæ ibi celebrata est, & ibi petierunt Leuitæ, quod hic dicitur. Istud tamen de iudicibus diuiforibus intelligitur, quia Leuitæ non curabant de aliis principibus, sed solum de iudicibus, qui exegerant, & debebant, quod petebant Leuitæ. *Locumque sunt ad eos. s. petentes dari eis vrbes ad habitandum. In Silo terræ Chanaan. i. ista petitio facta fuit in Silo vrbe, quæ est in terra Chanaan: est enim Silo vrbs, in qua primo stetit tabernaculum, & ibi facta est diuifio totius terræ Chanaan, & posite sunt sortes, vt patet supra decimo octauo capitulo. est autem Silo in forte Ephraim, vt eo.c. declaratum fuit, & dicitur esse Silo in terra Chanaan ad differentiam terræ duarum tribuum, & dimidiæ, quia licet essent in terra promissionis, tamen non erant in terra Chanaan, quæ computabatur a Iordane versus partem occidentalem, est enim Iordanis, tanquam frons orientalis terræ Chanaan, vt patet Num. 34. c. terra autem duarum tribuum, & dimidiæ est ad partem orientalem Iordanis. Et dixerunt, dominus præcepit. Non petierunt Leuitæ possessionem, sicut quilibet alia tribus petebat, quia aliæ habebant ius petendi, Leuitæ autem nequaquam, cum possessio, & pars eorum erant sacrificia domini, & iura sanctuarii, vt patet supra 13. sed petierunt allegantes autoritatem domini. s. quia ipse iusserat eis dari possessionem, ideo dari debebat. Per manum Moyfi. Improprius modus loquendi est, quamquam vritatus: nam per manum Moyfi nihil Deus poterat iubere, cū manus non sit instrumentum interpretatiuum per quod voces deriuentur, sed accipitur per manum Moyfi. i. per Moysem: manus namque est organum organorum, ideo quæ pertinent ad quodcunque organum attribuuntur manui. Immo etiam quæ non sunt per organa manibus ascribuntur, vt cum dicimus istud negocium expedietur per manus vestras: fuit autem præceptum istud datum per Moysem: Num. 35. c. Vt darentur nobis vrbes ad habitandum. s. quadraginta octo, vt patet prælegato capitulo. tot autem datæ sunt eis hic, vt patet computando infra, & dicunt, quod darentur eis vrbes ad habitandum ad differentiam aliarum tribuum: non enim petebant, quod darentur sortes, vel partes terræ, sicut petebant Israelitæ qui vrbes accipiebant ad habitandum, & regionem ad colendum eam in sustentationem hominum, & pecorum. Leuitæ autem solas vrbes, cum suburbanis petebant, quia non erant accepturi terras aliquas ad colendum, & hoc erat, quia Leuitæ accipiebant iura decimarum, & alia pertinentia ad sanctuarium, de quibus sufficienter sustentabantur, ideo non indigebant terra aliqua ad colendum, sed solum locis ad habitandum in eis. De causis autem quare Leuitæ non acceperint vnam sortem terræ, sicut quilibet alia tribus, declaratum est. Nu. 18. & Deute. 18. & supra 14. cap. Et suburbana earum ad alenda iumenta. i. etiam iussit, vt darentur nobis suburbana vrbium ad iumenta nostra alenda. Vocantur suburbana loca coniuncta vrbibus, quasi sub vrbibus posita. Indigebant suburbanis Leuitæ ad alenda pecora, non enim plantabant vineas, aut colebant agros, sed locis pascualibus egebant: nam Leuitæ minores percipiebant fructus decimarum totius Israel, de quibus poterant sustentari, vt patet Numeri 18. & inde susciperent quidquid in agris, & vineis colentes accepturi erant, sacerdotes*

Quid suburbana. Leuitæ in ver. test. nō colebant agros, neque vineas.

F autem licet non susciperent decimarum partem aliquam, suscipiebant primitias, & multa alia iura sacerdotii, de quibus sufficienter habent quidquid erat eis ad victum necessarium, ideo neutri colere agros, aut vineas debebant, suburbanis tamen egebant, quia habebant sacerdotes, & Leuitæ multa pecora, & iumenta: nam Leuitæ minores suscipiebant decimam de fructibus terræ, & de pecoribus totius Israel, ideo multa pecora, & iumenta possiderent: sacerdotes etiam de iuribus suis recipiebant pecora, & iumenta, vt aliquando ex voto, aliquando ex redemptione, vel commutatione, & alias, vt declaratum est. Numeri decimo octauo. Et ista cōseruabant, cum ex horum commutatione in omnibus necessariis sibi prouiduri erant, ideo dabantur magna spatia apud vrbes, in quibus possent pasci pecora, & iumenta. Et ista vocantur suburbana, quæ apud vrbes inchoantur, & descendunt per aliquantum spatium. Nam a menibus vrbis, vsque ad duo millia passuum extendebantur ex omni parte, vt patet Numeri trigesimo quinto, reliqui autem termini vrbium, tam agrorum, quam vinearum, quam sylvarum ad illos pertinebant, in quorum forte erant istæ vrbes Leuitarum, vel sacerdotum, vt rura, atque viculi, quæ ad vrbes tales pertinebant non cedebant in possessionem Leuitarum, sed solæ vrbes. Sic patet infra de vrbe Hebron, quæ data est Caleb in possessionem, vt patet supra 14. & deinde data est sacerdotibus cum quibusdam aliis vrbibus sortis Iudæ: tamen dicitur, quod agrus Hebræ, & viculi manserunt in possessionem Caleb, vt patet infra. Ad alenda iumenta. Accipiuntur large iumenta pro pecoribus, & iumentis: proprie enim iumenta sunt animalia domestica non pertinentia ad cibum, sed ad labores, vt equi, muli, asini, camelii, & dicuntur iumenta quasi adiumenta, quia ad adiutorium solum sunt, & non ad cibum, pecora proprie dicuntur animalia mansueti ad cibos pertinentia, quæ quadrupedia sunt, vt oves, boues, capre, bubali, & similia. Vtraque autem habebant Leuitæ, quia in decimis suis recipiebant, tamen pecora, quam iumenta, sacerdotes quoque interdum recipiebant animalia immunda, secundum speciem ex voto, vel oblatione, vt patet Leuit. vigesimo septimo cap. & illa custodiebant ad vsus, & vtilitates suas: ergo indigebant locis pascualibus pro eis. Plura tamen Leuitæ de pecoribus, quam de iumentis recipiebant. Sic accipiuntur iumenta Exod. vndecimo cap. vbi dicitur, quod morietur in Aegypto omne primogenitum a primogenito hominis, vsque ad primogenitum iumentorum, & tamen ibi non solum accipitur (iumentis) pro iumentis, sed et pro pecoribus, cum primogenita quoque pecorum perierunt, idem patet Exod. 13. f. Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam in filiis Israel, tam de hominibus, quam de iumentis, sed ibi magis intelligitur pro pecoribus, quam pro iumentis, cum de iumentis nullum sanctificetur, nisi asinus: pecora autem sanctificabantur, vt ouis, bos, & capra.

Quid iumenta proprie, & pecora.

K Dederuntque filij Israel de possessionibus suis iuxta imperium dñi ciuitates, & suburbana earum. Egressaq; est fors in familia Caath filiorum Aaron sacerdotis de tribu Iuda, & Simeon, & Benjamin ciuitates 13. Et reliquis filiorum Caath. i. Leuitis, qui superfuerat de tribubus Ephraim, & Dan, & dimidiæ tribus Manasse, & ciuitates 10. Porro filij Gerson egressa est fors, vt acciperet de tribubus Issachar, & Aser, & Nephthali, dimidiæq; tribu Manasse

Manasse in Basan ciuitates numero tredecim. Et filij Merari per cognationes suas de tribubus Ruben, & Gad, & Zabulon vrbes duodecim.

Dederuntque filij Israel. Hic ponitur secundum huius cap. petitionis concessio: viderunt enim Israelitæ, quod Leuitæ iuste peterent, cum Deus hoc iussisset, ideo nihil restiterunt mox tributentes, quæ petebant. Et dicitur, quod dederunt filij Israel. s. populares, qui erant duodecim tribus: isti enim vocantur filij Israel per se, quasi nulli essent præter eos filij Israel: erant tamen Leuitæ de filiis Israel. Vocantur autem sic propter duo: primum est, quia tribus duodecim Israelitarum erant, quasi totus populus Israel, cum Leuitæ collati ad eos essent valde pauci, & hoc semper conseruatum est, vt maior pars rei totum nomen assumat. sic patet in populis quibuscumque, quia maior pars populi vocatur totus populus, & si omnes de populo faciant aliquid contra vnum virum de populo illo dicitur facere hoc populus. Secunda causa, & potissima est, quia Deus iusserat, vt non computarentur Leuitæ inter filios Israel. Dederat enim Deus Leuitis ministracionem quandam specialem pertinentem ad cultum suum, & nihil dederat popularibus, ideo ex officio erant hi distincti ab illis, vt patet Num. 1. c. l. tribum Leui noli numerare, nec ponas summam eorum cum filiis Israel, sed constitue eos super tabernaculum. Videbantur igitur Leuitæ, tanquam alius populus, quia alterius professionis erant: vnde nomine Israelitarum raro comprehenduntur, nisi in his, quæ spiritualia sunt, quæ omnibus communicantur. De possessionibus suis. i. quilibet tribus dedit Leuitis de sorte sua vrbes aliquas, vt patet infra, sed fuit in hoc portio, quia quæ plures vrbes habebat plures dederunt, & quæ pauciores dederunt paucas, vt patet Num. 35. cap. Iuxta imperium domini. Potest hoc intelligi dupliciter. s. vt importetur causa, vel forma. Primo modo, quod Israelitæ dederunt Leuitis ciuitates iuxta imperium domini, id est quia Deus imperauerat illas dari. Alio modo, quod importetur forma, scilicet quod eo modo dederunt Israelitæ, quo Deus iusserat nihil transgredientes de forma mandati, scilicet vt iussit Deus dari vrbes, & suburbana, ita data sunt, iussit etiam, quod tribus habentes plures ciuitates darent plures. Quod etiam obseruatum est. Iussit etiam quod darentur quadraginta octo vrbes. Num. 35. & ita factum est, vt patet infra in litera. Ciuitates, & suburbana earum. In hoc monstratur obseruata forma mandati, quia Deus iusserat dari vrbes cum suburbanis, & sic factum est. Fuerunt autem mensurata ista suburbana, sicut Deus iusserat, scilicet, quod darentur spatia duorum milliū passuum cuiuslibet vrbi in circuitu, vt patet Numer. 35. & in hoc non differebat an vrbs esset magna, vel parua. Cuiuslibet enim tantum de spatio suburbanorum dandum erat, licet vrbes magnæ, quia plures habitatores capere possent, & consequenter plura pecora, & iumenta ibi essent, aut esse contingeret, maiori indigebant suburbanorum ambitu, quia tamen non poterat per legem determinari quantum vni vrbi, & quantum alteri dari deberet, iustum est omnibus vrbibus equa hæc dari suburbana. Egressaque est. Hic potest incipere tertium huius cap. vel infra. Dederuntque. Et ponuntur hic ciuitates datæ Leuitis ab Israelitis. Et primo ponitur omnium numeratio. Secundo earum nominatum expressio ibi. Dederuntque filij Israel. Circa primum. Egressaque est fors. Sciendum autem, sicut supra declaratum fuit, quod familia Leuitarum erant tres, scilicet Caathitarum, Gersonitarum, Meraritarum. Alph. T. off. super Iosue. Pars II.

rum. Prima tamen diuisa est in duas, scilicet in familiam sacerdotalem, & Leuiticam, ideo ponuntur hic quatuor familie, scilicet sacerdotales Caathita, Gersonitica, & Meraritica, & ponitur quot vrbes cuiuslibet harum tradere fuerint, & ista distinctio obseruatur hic cū ponuntur vrbes in generali, & infra cū ponuntur nominatim, & dicitur. Egressa est fors. Id est, quod familia sacerdotalis habuit per sortem istas vrbes, quæ infra habentur. f. 13.

Quomodo poterunt Leuitæ accipere vrbes per sortes, & an possent ponere sortes cum alijs tribubus. Quæst. IIII.

Q V A E R E T U R circa hoc quomodo poterint Leuitæ accipere vrbes per sortes, quia sortes solum pertinebant ad duodecim tribus, quibus competebar ius accipiendi possessionem, Leuitis autem non competebar vrbes ex iure hereditario, sed ex assignatione aliarum tribuum cum dixisset Deus ad Leuitas, in terra eorum nihil possidebitis, quia ego pars, & hereditas vestra sum. Num. 18. c. Respondendum est, quod Leuitis non erant prohibite sortes inter se ad diuidendum vrbes, quæ eis assignarentur ab Israelitis, sed prohibite erant sortes ad ponendum illas cum alijs Israelitis, scilicet, quod sicut quilibet de duodecim tribubus habebat ius, vt diuisa tota terra daretur ei vna de partibus illius proportionalis ipsi tribui, ita non poterant Leuitæ habere possessionem, nec poterant ponere sortes cum alijs tribubus: ideo in diuisione totius terræ promissionis, quæ summata fuit supra 19. c. non habuerunt aliquam sortem caute, postea autem fuerunt eis assignatæ vrbes, & quia erant quatuor familie fecerunt quatuor portiones, & sorte diuiserunt vrbes inter se. Poterant ergo Leuitæ ponere sortem pro vrbibus suis. s. quæ de 48. vrbes eis datæ erant, quia sic iusserat dominus. Nu. 35. & tot datæ sunt, vt patet infra in litera, ideo forte de his peterent sortem. s. quod ponerent sortem quas vrbes habituri erant, sicut Israelitæ ponebant inter se sortes, quas partes terræ acciperet quilibet tribus.

Sed tunc obijcietur non stare, quia non erat simile de duodecim tribubus, & de Leuitis, quia duodecim tribus habebant ius ad sortiendum terram, Leuitæ autem non habebant ius, ideo non poterant ponere sortes, quia sortiri est eorum quibus equalia iura sunt, & ob hoc sorte dirimunt, quod alias dirimere non valebant: Leuitæ autem non habebant aequale ius cum Israelitis, ideo non possent, ponere sortem.

Respondebit aliquis, quod Leuitæ non habebant paria iura cum Israelitis, tamen habebant aliquod ius, & pro illo sortiri volebat, & possent. Quod patet, quia Leuitæ non habebant ius ad recipiendum de terra proportionaliter, sicut reliquæ tribus, scilicet multum, vel paucum diuisa tota terra in partes proportionales, sed erat ius eorum determinatum ad quadraginta octo vrbes, vt patet Numer. 35. ideo etiam si valde plures prouenirent cuiuslibet tribui non poterant dari plures Leuitis, scilicet, quod ipsi non haberent ius ad petendum plures.

Secundo non habebant Leuitæ equum ius cum Israelitis, quia Israelitæ suscipiebant partes terræ totaliter. s. quod cum tribus aliqua susciperet aliquam partem terræ, totum quod in ea erat suscipiebant, scilicet vrbes & viculos, vineas, & agros, syluas, & montes, ita quod nihil in tota illa terra ad dominium alicuius alterius pertingeret: Leuitæ autem suscipiebant vrbes cum suburbanis, agros tamen, & vineas, & reliquum territorium non accipiebant. Habebant tamen aliquod ius Leuitæ ad possidendum, quia Deus iusserat, vt darent eis

48. vrbes, ideo istas, tanquam debitas sibi petere poterant. Nam diuina iussio est sufficiens titulus ad acquirendum, velut si quis acquirat ex iure hereditario, vel emptionis: unde dicitur, quod quamuis non possent Leuitæ ponere sortem cum Israelitis simpliciter, scilicet, vt cederet eis aliqua pars terre proportionalis, sicut cedebat cuilibet tribui, vel q̄ cederent eis vrbes cum territoris suis, tamen fortiri possent quantum ad hoc, q̄ prouenirent eis 48. vrbes.

Sed dicendum est adhuc istud non stare, nō enim poterat aliquo modo ponere sortem Leuitæ cum filiis Israel. Et patet primo, quia si Israelitæ sortes ponerent cum Leuitis, quamquam simpliciter non esset tantum ius Leuitarum, sicut Israelitarum ad habendū possessionem, eēt tñ equalitas quantum ad aliquid, & est quedam analogia. q̄ tantum ius habebant Leuitæ ad accipiendū 48. vrbes cum suburbanis suis, sicut Israelitæ ad suscipiendum totum, quod eis prouenturum erat. Sed et falsum est hoc, quia quilibet tribus Israelitarum habebat ius per se ad accipiendum aliquā partem terre promissionis sibi proportionalem in cōparatione ad alias tribus, & non recipiebat vna tribus ab altera possessionem. s. q̄ vna tribus, vel aliquē earū primo suscipere terram, & deinde aliis tribubus darent, sed omnes erant equales iure, ideo non accipiebat vna per collationem alterius, sed sortiebant. Leuitæ aut non habebant ius ad per se accipiendum, & eque primo cum aliis, sed ex collatione aliarum tribuum, quia Deus iusserat, q̄ darentur Leuitis 48. vrbes singule tribus aliquas vrbes daret, & tribus, quę haberet plures vrbes daret plures, quę pauciores daret pauciores. Num. 35. c. Si tamen posuissent sortem cum Israelitis pro istis 48. vrbus non dedisset eis quilibet tribus aliquas vrbes, sed fors dedisset eis 48. vrbes, sicut cuilibet tribui fors dabat portionem sue possessionis.

Item non stat, quia tota terra diuidenda erat inter 12. tribus Israelitarum, ita vt nulla pars maneret, quā quis possidere posset facta diuisione, & postea quilibet tribus datura erat aliquas vrbes Leuitis, vt colligitur. Num. 35. & sic factum fuit, vt patet supra 19. q̄ tota terra diuisa est in tribus 12. si tamē Leuitæ posuissent sortem cum Israelitis, non fuisset tota terra diuisa per 12. tribus, sed cum eis esset portio Leuitarum cum proueniebant ciuitates 48.

Item non stat, quia Deus iusserat, vt darent Leuitis vrbes cum suburbanis solum, reliqua autem territoria manerent Israelitis, vt colere possent ea pro se. Si tamen accepissent Leuitæ per se sortem 48. vrbum, non prodesset territoria harum vrbum Israelitis: nā Leuitæ non colerent ea, quia non egebant, et quia nō dabantur eis: Israelitæ autem non possent illa colere, quia cum separaretur fors vna 48. ciuitatū simul magnum spatium regionum caperetur, & quia tunc omnes illę vrbes pertinebant ad Leuitas, & non poterat ibi quicquam habitare de aliis tribubus, necesse erat, vt Israelitæ culturi regiones, vel territoria harum ciuitatum, venirent de fortibus suis ad colendum. Quod non stat, quia quamquam hoc non posset fieri in extremitatibus sortis Leuitarum, vbi coniungeretur ista fors aliis fortibus Israelitarum, tamen non poterat fieri in medio sortis Leuitarum, quia multum distaret terra illa a fortibus Israelitarū, & sic maneret illa terra inutilis facta, & in culta redacta in solitudinem, crescerentque bestię contra Israelitas, quod Deus vitare volebat: nam propter hoc noluit dare totam terram Chanaan Israelitis simul, vel anno vno, ne crescerent bestię, vt patet Exod. 23. & Deuter. 7. c. & id, quod superabundaret hic Leuitis, deficeret aliis Israelitis, quia eorum fortis breuiorēs essent cum Leuitæ recipere sortem inter eos.

F Sed aliquis dicit se qui ista inconuenientia, si Leuitæ acciperent sortem cum Israelitis, ita q̄ a principio, quando assignaretur portiones Israelitis per sortes poneretur vna fors pro Leuitis, acciperentque terram diuisam a ceteris. Si tamen diuideretur semel tota terra in 12. portiones per 12. tribus non data aliqua sorte Leuitis, & postea poneretur fors de omnibus ciuitatibus terre Israelitarum quas 48. habituri essent Leuitæ non sequeretur aliquod inconueniens.

An potuerunt Leuitæ ponere sortem cum Israelitis, quas vrbes habituri essent de omnibus quas Israelitæ habebant. Quest. V.

G **Q**UAE RET VR autem circa hoc an potuerint Leuitæ ponere sortem cum Israelitis, quas vrbes habituri essent de omnibus, quas ipsi Israelitæ habebant. Rñdendum est, q̄ et hoc non poterant. nam ponere sortem ad habendū hanc vrbes, vel illam pertinet ad illos, qui hñt equalia iura ad vrbes: nam sicut si antequam Israelitæ assequerentur vrbes per sortes postas inter seipos, liceret Leuitis ponere cum eis sortes, vt videretur quibus cōpeteret fors hęc, vel illa, haberent Leuitæ equalia iura ad vrbes, cum ipsis Israelitis, ita. s. postquam Israelitæ assequerentur vrbes per sortes postas inter seipos, Leuitæ possent sortem ponere cum illis ad hoc, quod proueniret eis ista vrbs, vel illa haberent equalia iura cum Israelitis. Sed non stat, quia non petebant ipsi iure suo hęc habere, sed per collationem aliarū tribuū: cum iubeat Deus Num. 35. q̄ quilibet tribus daret Leuitis aliquas vrbes: ergo non poterant ponere sortem cum Israelitis.

Item sequeretur aliud inconueniens, quia si per sortes accepturi essent Leuitæ omnes vrbes quadraginta octo, postquam Israelitæ diuisissent terram, aut acciperent eas simul, vel disperfas per omnes possessiones tribuum. Si autem simul acciperet eas, sicut quilibet tribus accipiebat totam possessionem suam simul, starent omnia inconuenientia, quę supra assignabantur si acciperent sortem, cum eis a principio antequā diuideretur terra, vt patet inducendo per singula. Si autem non acciperent simul, sed in aliqua tribu aliquas vrbes, & in alia vrbe alias vq; ad 48. etiam non staret, quia Deus iussit, vt quilibet tribus daret aliquas vrbes Leuitis, & tribus illa, quę plures haberet daret plures, alia vero daret pauciores, vt Num. 35. si tamen sorte darentur eis vrbes contingeret, vt de tribu, quę pauciores haberet vrbes prouenirent plures Israelitis: ergo non ponebant sortes cum Israelitis.

Sed dicendum est necesse esse, q̄ singulæ tribus assignarent eis vrbes, ita q̄ Israelitæ iudicaret de qualibet tribu, quot vrbes dari deberent Leuitis considerata paucitate, aut multitudine vrbum tribus illius, & tot ei assignarentur.

K *An Leuitæ possent ponere sortes cum qualibet tribu Israel, & diuisim pro vrbus, quas habituri erant. Quest. VI.*

QUAE RET tunc aliquis, an possent Leuitæ ponere sortem cum Israelitis. s. cum qualibet tribu per se, quas vrbes habituri essent de tribu illa, & hoc q̄ primo indicarent Israelitæ inter se, q̄ tribus Iuda, vel Nephthali, aut Simeon debeat dare quatuor, vel quinque vrbes Leuitis, an post hoc possent Leuitæ ponere sortem cū tribu Iudę, vel Nephthali, aut Simeon, quas quatuor vrbes de tribu illa accepturę essent: nam tunc non videtur sequi aliquod de prioribus inconuenientibus.

Respon-

A Respondendum est, q̄ etiam hoc modo non poterant ponere Leuitæ sortes cū Israelitis, quia Deus iusserat, q̄ Israelitæ darent vrbes Leuitis de tribubus suis: si tamen sorte diuideretur quas vrbes Leuitæ, & quas Israelitæ habituri essent, iam non darent Israelitæ vrbes, sed Leuitæ iure suo assequerentur illas. Item patet hic, quia dicitur, q̄ quilibet tribus dedit vrbes aliquas Leuitis: ergo fors non intercedebat.

Apparet ergo ex prædictis, q̄ nullatenus Leuitæ potuerunt sortes cum Israelitis pro vrbus suis. Manet autem secundus modus ponendi sortes, quo possent ponere Leuitæ sortes pro vrbus suis, scilicet, q̄ inter se ponerent eas. Datę enim fuerunt illis 48. vrbes, & vt dirimeretur qui istas, & qui illas habituri essent, fors interposita est.

B Considerandum autem, q̄ modus huius fuit, quod petitione exaudita Leuitarum, cum Israelitæ scirent, q̄ dari erant eis 48. vrbes iuxta mandatum domini, dederunt iudices ad limitandum vrbes istas, & fuerunt isti diuisores, qui fuerant totius terre diuisores. Nam potestas eis dara a Deo ad diuidendum terram erat generalis, isti considerauerunt quamlibet tribum quot vrbes haberet, quia iusserat Deus, quod tribus, quę haberent plures vrbes, darent plures, & quę pauciores, darent pauciores: & tunc proportionaliter diffinierunt de qualibet tribu dandas esse tot, vel tot vrbes, & ipsas vrbes sibi assignauerunt, ne in assignatione discordia postea oriretur, & iudicio horum steterunt Israelitæ, scilicet, quod siue dedissent multas, siue paucas vrbes de qualibet tribu non fuerunt conquesti, etiam siue vrbes magnę, siue parę essent nemo se grauatum contendebat. Leuitæ quoque non petierunt aliud, quam eis datum est, siue essent vrbes magnę, siue parę, postea vero cum designarę essent 48. vrbes dandę Leuitis ipsimet diuisores iudices fecerunt ex eis quatuor portiones, quia erant quatuor familie Leuitarum, scilicet Sacerdotes Caathra, Gersonitica, & Meraritica. Fuerunt autem istę portiones proportionales ipsiis familiis secundum multitudines suas, scilicet, quod sicut se habebat istę quatuor familie inter se, ita se haberent partes terrę, vel ciuitates eis dandę, & quę erant familie istę inæquales multitudine, fuerunt portiones inæquales. Vna enim habuit tredecim vrbes, & alia decem, & alia tredecim, & quarta habuit duodecim, vt patet in litera. Et sic sunt simul ciuitates quadraginta octo, quę dandę erant Leuitis, & vt cōgruentius distribuere portiones istę postę fuerunt sortes, & sic cuilibet pars sua sorte prouenit. Sic patet infra in litera: dederunt filii Israel Leuitis ciuitates, & suburbana singulis sorte diuidentes. Et erat iste modus sortium, sicut factum est in distributione terrę inter Israelitas: primo enim terra in partes proportionales diuisa est, deinde postę fuerunt sortes, quę sic prouenerunt, vt diuisores apud se primo destinauerant, vt declaratum est supra 18.

Quare Leuitis 48. vrbes datae sunt, & alijs tribubus pauciores. Quest. VII.

QUAE RET aliquis quare Leuitis tot vrbes datae sunt, scilicet quadraginta octo, cū aliis tribubus paucę vrbes darentur: nam filii Beniamin solę 26. vrbes datę sunt supra 18. filiis autem Simeon vrbes 17. tribui Zabulon vrbes duodecim: tribui Issachar vrbes 16. filiis Nephthali 19. vt patet supra 19. c.

Aliquis forte respondebit hoc fuisse factum ppter multitudinem Leuitarum: iusserat enim Deus, quod pluribus daretur maior pars possessionis, & paucioribus daretur minor. Num. 26. cap. si ergo essent Leuitæ Alph. Toft. super Iosue. Pars II.

A tē in valde magno numero debebant eis dari multę vrbes.

B Sed non stat, quia Leuitæ non erant tot, vt secundū proportionem ad alias tribus deberent eis dari vrbes 48. immo nec 20. vrbes. Quod patet, quia in tribu Zabulon erant quinquaginta septem millia quadringenti. Num. 1. fuerunt autem eis datę vrbes solum 12. supra 19. Etiam in tribu Simeon erant quinquaginta nouem millia, & trecenti. Num. 1. & fuerunt eis datę ciuitates 17. supra 19. in tribu autem Leuitarum erant paucissimi. Nam computando etiam ab vno mense, & supra, solum erant vigintiduo millia, vt patet Num. 3. & isti non computantur, vt viri: computando autem eos ab anno 30. erant solum octo millia quingenti octoginta, vt patet Nu. 4. ergo comparando Leuitas ad multitudines aliarum tribuum non correspondebant eis, nec vrbes decem. Sed respondebit aliquis, q̄ istud verum est in prima cōputatione facta in deserto in monte Sinai, quę fuit in principio anni secundi ab exitu de Aegypto, vt patet Nu. 1. sed postea in 40. anno quādo ingressi sunt Israelitæ in terram Chanaan erant multi de Leuitis, quia creuerant in 40. annis, & alię tribus diuinitę fuerant. Et hoc fortassis videbitur alicui rationabiliter dictum, quia fuit sententia lata in Cadefbarne anno secundo ab exitu de Aegypto super omnes, qui computati erant a 20. annis, & supra, & ista rō fuit lata super Leuitas, vt patet ex verbis eius Numeri 14. & ibi declaratum est: ergo poterant multiplicari ipsi nimis, alię autem tribus omnes diminuerunt, quia de qualibet tribu tot morituri erant, quot nominantur. Nume. primo, vt pote in tribu Iuda computati sunt septuaginta quatuor millia sexcenti, vt patet Nu. 1. & de his nemo intrauit in terram Chanaan, preter Caleb, & sic de reliquis tribubus. De Leuitis autē nemo hac sententia ligatus est: ergo ad magnum numerum prouenire poterant, ita vt correspondere eis vrbes quadraginta octo.

Sed hoc non stat, verum est enim, quod quedam de tribubus Israelitarum diuinitę fuerunt valde, vt patet Numeri 26. vbi ponitur secunda computatio facta in fine anni quadragesimi cum introituri essent Israelitæ in terram Chanaan, & fuit apud Iordanem: tamē non fuerunt tantum diuinitę istę tribus, vt tribui Zabulon correspondere decem vrbes, & tribui Simeon 17. & proportionaliter correspondere Leuitis quadraginta octo. Nam in secunda numeratione in introitu in terram Chanaan erant de tribu Simeon vigintiduo millia ducenti. Nu. 26. cap. & de tribu Zabulon erant sexaginta millia quingenti, vt patet eodē cap. De Leuitis autem in eadem computatione erant paucissimi: nam in aliis tribubus computabantur viri ab anno vicesimo, vt patet Num. 1. & 26. in tribu autem Leuitica computando etiam ab vno mense, & supra fuerunt solum vigintitria millia, eodem capitulo. Si autem de istis acciperentur soli viri ab anno vicesimo, & supra, forte non essent decem millia virorum, sicut patet Num. 3. vbi computatis Leuitis ab vno mense, & supra fuerunt vigintiduo millia, & tamen cōputatis illis ab anno 30. solum inuenta sunt octo millia virorum, & quingenti octoginta, Num. 4. c. ergo non debebant Leuitæ accipere vrbes saltem decem, sed proportionaliter acciperent vrbes secundum multitudinem suam.

Rñdendum est, q̄ Leuitæ acceperunt vrbes s̄m pportionem multitudinis sue, tñ acceperunt plures vrbes, q̄ alię tribus, licet essent valde minoris multitudinis, quia omnes Israelitæ accipiebant vrbes, & viculos atque ruscua, & agros, vniuersaque territoria portionū suarū. Leuitæ aut accipiebant solas vrbes cum suburbanis suis, iō q̄ quilibet tribus Israelitarū paucas acciperet

T 4 peret

peret vrbes, quia tamen habebat rura multa, & viculos poterant ibi habitare multi, & dato, q̄ pauca rura essent facta, & habitata, cum terra latissima esset, ipsi poterant nouas habitandi sedes facere, siue vrbes, siue viculos, ita vt multi caperentur in paucis vrbibus: Leuita autem non poterat sic facere, quia solum dabantur eis vrbes ad habitandum cum suburbanis ad alenda pecora, ideo non poterant se distendere per territoria vrbium ad habitandum in viculis, vel ad constituendum nouas sedes, si vrbes eorum pauce essent, ideo necesse fuit, vt plures valde vrbes darentur Leuitis, quam ceteris tribubus, licet essent pauciores numero. Hoc etiam patet ex comparatione aliarum tribuum inter se: nam quaedam tribus erant valde maioris multitudinis, & accipiebant valde pauciores vrbes aliis tribubus minorum multitudinum, vt patet de tribu Zabulon, & Simeon: nam acceperunt filii Simeon vrbes 17. vt patet supra 19. & erant vigintiduo millia ducenti solum, vt patet Nume. 26. cap. filii autem Zabulon acceperunt ciuitates 12. vt patet supra 19. & tñ erant sexaginta millia quingenti. Nu. 26. c. eodem modo tribus Aser accepit vrbes 32. vt patet supra 19. & tamen erat summa eius quinquaginta tria millia quadringenti. Num. 26. c. Causa diuersitatis est, quia aliqui pauce vrbes habebant magnum territorium. Iga erat ibi multa rura, & viculi, vel saltem latitudo regionum ad constitutum nouas sedes, & multę vrbes erant coniunctę, & habebant inter se paruum territorium, & sic 12. vrbes, quas habebant filii Zabulon, vt patet supra 19. possent habere inter se maius territorium, tã ad habitandum, quã ad colendum, quam 17. vrbes fortis Simeon, & quam 32. vrbes fortis Aser, & sic credendum est, q̄ fuerit, alioquin non ponerentur proportionales partes possessionum datę tribubus Israel. Patet igitur quare tot vrbes datę fuerint Israelitis.

Egressaque est fors in familia Caath filiorum Aaron. i. familie Caath quantum ad filios Aaron prouenit fors ista, quę sequitur, scilicet ciuitates 13. In quo sciendū, vt supra declaratum est, q̄ quamquam familia Caath esset vnica, sicut familia Gerson, vel Merari, quia tamē in ipsa fuerunt quidam sacerdotes, scilicet tota posteritas Aaron, qui vocantur Aaronite, vel Amramite, & alii fuerunt Leuite minores, qui infra vocantur Leuite inferioris gradus, fuit distincta illa familia in duas, & nunc ponitur hic fors quantum ad vnã partem. I. quantum ad Aaronitas, qui sunt sacerdotes, & istis datę sunt vrbes 13. vt patet infra.

Filiorum Aaron sacerdotis. Omnes enim de semine suo erant necessario sacerdotes, nisi essent maculati, quia tunc non poterant accedere ad ministrandum: tamen gaudebant omnibus iuribus sacerdotalibus, scilicet, quod recipiebant integros redditus, vt patet Leuitic. 21. cap. ideo etiam isti vocabantur de sacerdotū numero: omnes autem qui immaculati erant, cogebantur esse sacerdotes, & dato, quod aliquis abrenunciaret omnibus iuribus, quę ei competere poterant ex sacerdotio non permittebatur, quin consecraretur & ministraret, vt declaratum fuit Nume. 20. licet hoc nemo faceret, quia libeter accipiebant officium sacerdotale, quia erat satis facile, & redditus magni ei adiuncti erant: immo multoties contendebatur super sacerdotio: sicut fecit Core, & focii sui contra Aaron, & Moysem. Nu. 16. cap. vocatur Aaron sacerdos per excellentiam, quia fuit sacerdos magnus, & fuit primus sacerdos: nemo enim ante eum sacerdos eo ordine, & ritu consecrandi effectus est.

De tribubus Iuda, Simeon, & Benjamin ciuitates tredecim. Non ponitur hic quot vrbes dederit quilibet tribus, quia hoc infra describitur, sed quot vrbes erant in qualibet sorte: fuerunt enim factę sortes quatuor inter

quas diuise sunt vrbes 48. quarum prima fuit fors familie sacerdotalis, quę habuit vrbes tredecim. Ponuntur iste tres tribus simul, quia istę tredecim vrbes, quę factę sunt vna fors datę sunt de his tribus tribus, fuit autem facta fors ista de vrbibus istarum triū tribuū, ne essent pertinentes ad vnã familiã diuisi, sed quantum possibile erat coniungerentur: non erat enim possibile ex data lege, quod pertinentes ad vnã familiam Leuiticam essent, ita coniuncti, sicut pertinentes ad vnã tribum filiorum Israel, quia non habebant simul loca habitationis suę, sed diuisi per diuersas tribus: erat tamen possibilis aliquis coniunctio, scilicet, vt inter vrbes Caathitarum non intercederent vrbes Gersonitarum, vel Meratarum, & e contrariō, & inter vrbes Aaronitarum non intercederent vrbes aliorum Leuitarum, & ob hoc omnes ciuitates, quę dabantur Gersonitis erant simul, & quę Meraritis simul, scilicet, quod non intercedebant ciuitates aliorum Leuitarum. Ob hoc autem vrbes tredecim, quę datę sunt de his tribubus tribus factę sunt vna fors, quia iste tres tribus erant simul: nam fors Simeonis erat intra sortem Iude, cum fuerit quondam pars illius, vt patet supra 19. fors autem Benjamin erat coniuncta sortis Iude, quia latus aquilonaris sortis Iude, & latus meridiano Benjamin erant idem, vt patet comparado loca vtriusque lateris, quę ponuntur esse eadem supra 18. & 15.

Quare non fuit data possessio. 48. ciuitatum Leuitis simul, sicut alijs tribubus, & de quatuor rationibus Nicolai ad hoc, & an fient. Et quod sacerdotes, & Leuita veteris testamenti habebant determinata iura. Et an debebant Leuita accipere ciuitates ad habitandum, sicut alie tribus.

Quest. VIII.

QUARET aliquis quare non fuit data possessio ciuitatum Leuitis simul, sicut dabatur reliquis Israelitis, sed erant diuise vrbes eorum per sortes omnium tribuum. Nicolaus respondet quatuor rationibus. Prima est, ne videretur cultus Dei ad vnã tribum pertinere. I. sacerdotes, & Leuite erant ministri Dei, de reliquo autem populo nemo ministrabat. Si autem omnes Leuita, & sacerdotes fuissent simul, videret totus cultus Dei pertinere ad tribum illam, in qua essent habitantes, & ad reliquas nihil pertinere, sed ad totum Israel equaliter pertinebat Deus. ergo in omnibus tribubus debuerunt esse ministri illius.

Secunda ratio, quia esset difficile vni tribui provide re oibus sacerdotibus, & Leuitis: cū aut essent dispersi per multas tribus faciliter sustentari possent ab omnibus recipientes, & hoc forte, quia Leuite, & sacerdotes non colebant agros, nec vineas, sed viuere debebant de his, quę populus erogabat, vna autem tribus non posset tantum erogare.

Tertia ratio est, quia apud omnes populos sacerdotes de publicis sumptibus aluntur, quia pro tota communitate positi sunt mediatores inter Deum, & populum, sicut dicit Apostolus ad Heb. 5. Quod patet in sacerdotibus Aegyptiorum, quia cum inualescente fame omnes Aegyptii venderent terram suam, vt daretur eis cibus, sacerdotes non sunt compulsi vendere terram suam, quia cibaria constituta eis de hoireis publicis prebebantur, vt patet Genesi. 47. de hoc tangit Aristot. Ethicor. lib. 8. de quibusdam iuribus primitiarum, & oblationum, quę tradebantur apud antiquos a gentibus: ergo Leuitis de publicis debebant dari sustentamenta, & consequenter in omnibus sortibus Israelitarum deberent morari, vt ibi aliquid reciperent, & non in vnica.

Quarta

Quarta ratio erat pp doctrinam, quia sacerdotes, & Leuite erant periti in lege, & docere debebant totum populum, qui non poterat vacare studio legis, cum esset attentus alij operationibus: Leuite autem, & sacerdotes, qui ad nihil diuertebant, nisi ad cultum Dei possent studijs vacare maximē circa legem, & isti docerent totum populum: si tñ morarentur omnes simul in terra alicuius tribus, sicut quilibet tribus simul habebat possessionem, difficile eis esset docere populum in tota terra Hebręorum, ideo debuerunt dispersi esse per totam terram Israel. Dicendum rationes istas satis esse apparentes, sed non solidas. Prima non tenet, quia nihil magis videretur cultus Dei pertinere ad vnã tribum, si sacerdotes, & Leuite simul essent, quam si dispersi sicut erant: nam cultus Dei erat in sanctuario, in quo fiebant cęrimonie sacrificiorum, & omnes ritus legales: in alijs aut locis nihil de his fieri poterat, nec erat alicubi cultus Dei nisi mętalıs, vel in oratione tñ in cęrimonijs exterioribus nequaquam. Si autem essent sacerdotibus, & Leuitis in vna tribu, ibi esset sanctuarium, siue vnũ, siue multa, & existentibus dispersis per omnes tribus essent sanctuaria in multis tribubus per multa loca, sicut nunc sunt apud nos multe Ecclesie in quibus mysteria sacra celebrari possunt, verum esset, q̄ si essent in vnica tribu videretur cultus Dei ad illã tribum solam pertinere, quia tñ siue sacerdotes, & Leuite essent simul, siue dispersi sanctuarium semper esset vnicum in quo Deus coleretur, nō videretur maigs sic, q̄ aliter pertinere cultus Dei ad vnã tribum, quam ad alterã: immo accidere posset e contrariō, quia forte mutaretur sanctuarium ad tribum illam, in qua nullus de sacerdotibus, vel Leuitis esset, & tñ verius ad tribum istã, in qua esset sanctuarium videretur totus cultus Dei pertinere. Secunda causa etiam non tenet. q̄ esse debebant in omnibus tribubus, quia nō possent de sumptibus illius sustentari, vel saltem grauaretur nimis illa tribus. Presuppōnit enima falsum. q̄ sacerdotes, & Leuite sustentabatur de eleemosynis populi, & nihil aliud habebat, ideo q̄ vna tribus nō posset eis provide. Sed falsum est, quia tam sacerdotes, q̄ Leuite habebant iura determinata, quibus sufficienter alerentur, sicut quęlibet alia tribus poterat alii de fructibus possessionum suarum. Quod patet, quia omnes decimę totius Israel dabatur Leuitis minoribus. Gersonitis, & Meraritis, atque cuidam parti Caathitarum. I. eis, qui nō erant sacerdotes, & de his poterat sufficienter alii, quia isti Leuite nō erant tot in multitudine, sicut aliqua de tribubus, vt patet ex supra declaratis, nec fuerunt aliquando equales multitudine alicui tribui: & tñ quilibet de 12. tribubus dabat illis annuatim decimã partē fructuum suorum, ergo plus habebant de fructibus quolibet anno Leuite, quam aliqua de tribubus Israel, quia accipiebant 12. decimas, & quilibet tribus reservabat sibi nouem decimas: ergo maior erat copia fructuum annorum Leuitarum, tam in terrę nascētib, quam in pecoribus, & iumentis, quã cuiuslibet alterius tribus, presertim, quia non diuidebantur iste decimę inter omnes Leuitas, sed solum inter eos, qui non erant sacerdotes, vt patet Nu. 18. c. sacerdotes etiam habebat sufficientes alimentum, immo valde magis, quam Leuite, quia ipsi recipiebant omnes primitias, & omnes redemptiones primogenitorum humanorum, pro quolibet s. ficos etiam redemptiones iumentorum, & pecorum immundorum a casu. Recipiebant etiã omnia primogenita pecorum, scilicet bouum, caprarum, & ouium, quod erat valde magnum ius, maius valde, quam decimę pecorum. Etia recipiebant omnia vora, vel estimationes eorum, de quibus Leui. 27. Etiam omnia iura sacrificiorum, & omnia donaria, &

A. Oblationes, multa quodque alia intra, de quibus omnibus patet Nu. 18. c. Ergo poterant sustentari sufficienter non recipientes aliquid alterum a populis preter iura constituta eis. Ista autem iura darentur sacerdotibus, & Leuitis, siue habitaret omnes simul, siue dispersi per omnes tribus, cum darentur ratione ministerij, quod fiebat in sanctuario, quod erat vnicum, ergo nihil magis differebat quantum ad posse Leuitas, & sacerdotes sustentari, habitare simul, vel quod essent in multis tribubus. Sed aliquis arguet, quod Leuite non haberent aliquid vnde sustentarentur preter eleemosynas, quia Deuter. 14. iussit Deus, quod quado Israelite offerrent, & facerent solennes epulas inuitarent Leuitas, & dicitur: *Cave ne derelinquas Leuitã, quia non habet aliam partem in possessione tua, & hoc sepe iubetur, scilicet Deuter. 12. & 16.* Respondendum est, quod iura sacerdotum erant magna, & totaliter sufficientia eis, ideo isti nunquam egebant eleemosynis, nec petebat. Leuitarum autem iura magna erant, sed quia ipsi erant aliquando multiplicati nō sufficienter tantum ista iura, ideo instruit Deus alias decimas, scilicet q̄ preter decimã principalem, quę erat totaliter danda Leuitis, iussit quolibet anno separari aliam decimã secundam, & ista erat minor, quia erat de nouę partibus. Erat aut ista, p sumptibus Israelitarum quando ascendebat in locum sanctuarij, quia tñ in anno tenebatur illud ascendere omnes masculi: Exo. 23. & 34. & Deu. 16. & de hac comedere debebant in loco sanctuarij, & de hac erogabant in conuiuia aduenarum, viduarum, & Leuitarum, vt patet Deuterio. 12. & 14. & 16. & sic erat aliud constitutum eis quasi ius. Tertium genus decimarum erat, quod constituabatur de triennio in triennium, & istud non dabatur totaliter Leuitis, sicut primę decimę, quę dabantur quolibet anno, nec etiam comedebant quidquam de his ipsi facientes decimã, sed conservabatur fructus hmoi in domo sua, & veniebant Leuite pauperes, & aduenę, & viduę, atque pupilli, & saturabantur de decima illa. De hac Deut. 14. & ibi de istis generibus decimarum declaratum est. Sed adhuc ista iura non multum conferebant, quia erant generalia preter decimas primas, quę solis Leuitis dabantur, & iste sufficienter eis. Quod autem aliquos eorum contingeret esse pauperes, non erat admirabile, quia etiam si conuenientes redditus haberent: multis modis contingit aliquem pauperem effici. Cum autem arguebatur, q̄ Leuite non haberent aliquid, quod sustentaretur nisi eleemosynas Israelitarum: dicendum falsum esse, cum eis constituta essent iura a lege, scilicet decimę Nu. 18. c. & iste non vocantur eleemosynę, cum dantur ex debito. Et cum dicitur Deuter. 14. *Cave ne derelinquas Leuitã, quia non habet aliam partem in possessione tua.* Dicendum verum esse, tamen non est sensus, q̄ non haberet nisi eleemosynas in sustentationem, sed q̄ Leuite, & sacerdotes non habent partem aliam in possessione Israelitarum, nisi quod ab eis percipiunt, quia ipsi nō habebant agros, & vineas, nec vacabant agriculturę, sed solum habebant vrbes ad habitandum, & suburbana ad alenda pecora, vt patet hic supra 14. atque Numer. 35. omnes autem tribus Israel possessiones habebant. Leuite autem, & sacerdotes solum habebant iura, quę recipiebant ab Israelitis, & ista erat pars eorum, tamen ista non erant eleemosynę, sed debita, de quibus nihil magis perciperent Leuite, & sacerdotes habitates diffusi per omnes tribus, quam si simul habitarent, in auctoritate autem preallegata Deus mouebat Israelitas ad misericordiam pauperum, & precipue Leuitarum, quia aliquando contingebat eos esse pauperes sicut ceteros homines, & tunc magis debebant misereri eorum, quam

quam aliorum ceteris paribus. Tertia ratio, quam inducitur Nicolaus non stat, scilicet quod sacerdotes apud omnes gentes de sumptibus publicis sustentantur, ergo debebant habitare diffusi per omnes tribus: intendit enim, quod si habitarent in vna tribu non possent sustentari de publicis, sed solum de sumptibus illius tribus in cuius territorio morarentur.

Sed non stat, verum est enim si de publicis sustentarentur elemosynis, secus si de publicis intribus, scilicet quod si sacerdotes, & Leuitæ non haberent aliquid sustentamenti, nisi de elemosynis erogatis ab Israelitis, oportebat, vt diffusi per totum Israel morarentur, vt ab omnibus recipere possent: tamen non sustentabantur de elemosynis communibus, sed de iuribus statutis a tota communitate soluendis, scilicet de iure sanctuarij: instituerat enim Deus aliqua iura sibi solui, & illa distribuit in Leuitas, & sacerdotes, qui erant ministri eius, vt patet Nu. 18. c. ideo quantum ad hoc nihil magis differebat, quod habitarent omnes Israelitæ simul, quã quod diffusi per tribus Israel. Quarta ratio erat ad doctrinam, scilicet quod sacerdotes, & Leuitæ debebant populum instruere in fide predicando, & alios erudiendo, cū populus nõ vacaret studio legis, sed hoc esse nõ poterat si simul habitarent omnes Leuitæ: ergo non simul habitare debebant. Sed dicendum non stare istam rationem, quia ad hoc debuissent sacerdotes diuidi per totum Israel, sed non erant diuisi. Hoc patet, quia doctrina legis nõ pertinebat ad Leuitas simplices, sed ad sacerdotum: his enim data est cura de lege, & ibi respondere debebat de quaestionibus legis. De Leuitis autem nihil iubetur. Et patet hoc Aggæ 2. c. 1. Interroga sacerdotes legem. si tamẽ ipsi nõ tenerentur scire eam, & respondere ad quaestiones de lege, non iussisset dominus, q̄ interrogaret sacerdotes. Item patet Mala. 2. scilicet labia sacerdotum custodiant scientiam, & legem exquirant ex ore eius, quia angelus domini exercituum est, ergo si diuidebantur Leuitæ per totum Israel propter doctrinam debuissent sacerdotes diuidi, quia ad ipsos pertinebat predicare verbum legis, & respondere de ipsa. De Leuitis autem nihil patet: sacerdotes tamen non fuerunt diuisi per totum Israel, quia solum fuerunt in sortibus Iudæ, Benjamin, & Simeon, vt patet hic. f. quod fors filiorum Aaron fuit ciuitates 13. in sorte Iudæ Simeon, & Benjamin: apparet igitur ex dictis, q̄ nulla istarum 4. rationum fuit propter, quam Leuitæ accepissent ciuitates diuisas per totum Israel: dicendũ autem causam esse aliam. Et pro hoc queretur an debebant Leuitæ accipere ciuitates ad habitandum, & terram in sortem, sicut accipiebant quilibet tribus Israelitarum an non. Si dicatur, quod sic, tunc stat, q̄ debuissent ciuitates eorũ esse simul, sicut quilibet tribus habebat totam suã possessionem simul, sed hoc Deus noluit, quia iussit, quod non acciperent sortes inter Israelitas, sed darentur eis ciuitates ad habitandũ: cause quoque conuenientes sunt quare non debuissent Leuitæ accipere possessionem, de quibus actum est. Numeri 18. & Deuteronom. 18. & supra decimo quarto capitulo.

Si autem dicatur, quod non debebant accipere sortem, sed ciuitates ad habitandum, necesse erat, quod iste ciuitates, quæ acciperent pertinerent ad alias tribus, cum primo tota terra diuidi debet hoc modo inter Israelitas, & postea de quilibet tribu erant assignandæ vrbes aliquæ Leuitis. Et tunc si darentur Leuitis ciuitates omnes simul, sequerentur dupl. inconuenientia.

Primum erat, quia aliqua tribus fuisset, aut due, vel tres quibus tollerentur omnes ciuitates. Quod patet, quia Leuitæ habituri erant vrbes 48. vt patet Numer. 35.

F nulla tamen tribus tot vrbes habebat, nisi tribus Iudæ, vt patet considerando supra a capi. 1. v. que ad finem 19. rollerentur duabus tribubus, aut pluribus omnes vrbes, ita vt non maneret eis vbi morarentur: nam viculi, & agri non sufficerent: ideo non conuenienter sic fieret, quia grauarentur valde ille tribus, & necesse erat, quod transirent ad habitandum ad sortes aliarũ tribuum, sed hoc non conueniebat. Erat enim congruentius, vt Leuitæ quibus nulla fors assignata erat morarentur diffusi per sortes diuersarum tribuum, quam vt Israelitæ, quibus certa fors erat assignata transirent ad sortes aliarum tribuum, vt darent locum Leuitis. debuerunt ergo Leuitæ per varias sortes accipere vrbes ad habitandum, quia tunc cum quolibet tribus paucas vrbes daret non grauaretur, & ob hoc iussit Deus, vt tribus, q̄ plures vrbes habebat darent plures, & q̄ pauciores hebant daret pauciores Nu. 35. f. q̄ tunc proportionaliter imponeret onus oĩbus tribubus, & consequenter nulla grauaretur, ita vt nõ posset habitare intra sortem suam propter Leuitas. Itẽ sequebatur secundum inconueniens, scilicet quod multa terra relinqueretur inutilis, & inculta, in quo nimis grauarentur Israelitæ: nam ob hoc iussit Deus, quod Leuitæ acciperent solum vrbes, & suburbana in circuitu, vt agri, & cetera territoria manerent Israelitis ad colendum ibi, ita vt propter habitationem Leuitarũ non videretur eis auferri aliqua portio terre, quam alijs consecuturi essent, sed solum vrbes ad habitandũ: si autem tollerentur eis vrbes 48. & omnia harum vrbium territoria, grauaretur nimis: ideo taliter debuit ordinari, vt non tollerentur Israelitis in quorum territorijs erant vrbes qd de territorijs ad colendum, si tamen accepissent simul Israelitæ vrbes suas, manerent multa territoria inutilia, quæ coli nõ possent ab Israelitis, & Leuitæ non debebant illa colere: ergo efficeretur terra inutilis, & syluestris. Quod patet, quia cum 48. vrbes, quæ pertinebant ad Leuitas, darentur eis simul, magna terrarum spatia inter has vrbes caperentur: Israelitæ autem, qui habitarent extra istas vrbes Leuitarum, scilicet in sortibus propinquis, non possent colere ista territoria, quia licet possent loca propinqua colere, tamen non possent penetrare ad territoria, quæ essent in medio regionis harum ciuitatũ, cum distarent valde a locis exterioribus, in quibus morarentur ipsi Israelitæ: ideo maneret valde magna pars terre inculta, & nulli utilis, quin potius nocua, quia efficerentur ibi magnæ syluæ, & crescerent bestie contra Israelitas. Debuit ergo aliter fieri, vt non manerent aliqua terre spatia inculta, & inutilia, quod non poterat accidere nisi vrbes Israelitarum essent diuisæ per totum Israel, ita quod in circuitu cuiuscunque vrbis sacerdotalis, vel Leuiticæ essent aliquæ vrbes Israelitarum, & tunc habitatores illarum vrbium possent colere territoria vrbis sacerdotalis, & sic nihil maneret incultum nec inutile, & nõ adimeretur aliqua terra Israelitis, quam alius colere potuisset. Apparet ergo quare non debuerunt Leuitæ, & sacerdotes accipere omnes vrbes suas simul, sicut reliquæ tribus habebant, sed erant diffusæ inter tribus Israelitarum.

K *Et reliquis filiorum Caath.* Ista est secunda fors vrbium Leuitarum, quæ fiebat per familias, & quia erant quatuor fuerunt factæ sortes quatuor, ad hoc familia Caathitarum in duas partes diuisa est. Prima fuit sacerdotalis, cui supra assignate fuerunt ciuitates tredecim in vna portione, nunc dicitur, quod reliquis filiorum Caath fuit data alia portio: isti erant Caathitæ, qui nõ veniebant de genere Aaron.

Pro quo sciendum, quod Leui habuit tres filios, scilicet Caath, Gerson, Merari: Exo. 6. & quamquã quilibet istorũ habuisset multos filios, vt patet prælegat.

to capitulo, & Nume. 3: tamen non fuit cognatio alius horum diuisa, vt fierent ex ea due, vel tres familia, nisi familia Caathitarum, & causa fuit, quia omnes Gersonitæ fuerunt eiusdem dignitatis in ministrando, & omnes Meraritæ consimiliter. Caathitæ autem non fuerunt omnes æquales, quia ex eis fuerunt quidam sacerdotes, quod pertinebat ad maiorem, & excellentiorem gradum, alii autem fuerunt inferioris gradus, & fuerunt diuisi per filios Caath: Nam Caath habuit filios quatuor, scilicet Amram, Isuar, Hebrõ, Oziel. Exo. 6. & Num. 3. de Amram nati sunt Aaron, & Moyse. filij Aaron pertinuerunt ad sacerdotiũ, & isti fecerunt vnam familiam. Filij autem Oziel, Hebron, & Isuar cum quadam parte Amramitarum, scilicet cum filijs Moyse pertinuerunt ad familiam Caathitarum, & de istis dicitur hic, & sic exponitur hic in litera, scilicet.

Et reliquis filiorum Caath, idest Leuitis, qui superauerunt. Idest accipiendo totam familiam Caathitarum, si dematur ab ea ipsa familia sacerdotalis manebit quedã alia pars Caathitarum, & isti vocantur hic Leuitæ reliqui, vel qui superauerunt de Caathitis.

De tribubus Ephraim, & Dan, & dimidiæ tribus Manasse ciuitates decem. Idest istis Caathitis residuis data est alia fors decem ciuitatum, & fuit hoc de tribubus his, scilicet Ephraim, & Dan, & dimidia Manasse. Itẽ enim tres tribus dederunt ciuitates decem pro Leuitis: nã filij Ephraim dederunt vrbes quatuor, filij Dan totidẽ, & filij sortis dimidiæ Manasse dederunt duas, vt patet infra in litera: istæ autem sortes erant coniunctæ, quia fors Ephraim, & dimidia tribus Manasse erant simul, ita vt ponatur idem terminus vtriusque sortis, vt patet supra decimo sexto, & decimo septimo capitulo, fors autem Dan an coniungeretur his non patet, quia non ponatur aliqui termini eius supra 16. sicut in alijs sortibus tribuum: tamen satis est verisimile, quod fors Dan fuerit ex aliqua parte coniuncta sorti Manasse, quæ erat magis aquilonaris, quam fors Ephraim versus sortem Dan. Et cum dicitur hic dimidiæ tribus Manasse, intelligendum est de medietate illa, quæ erat ad occidentalem partem Iordanis cum sorte Ephraim. Quod patet, quia ponuntur hic Ephraim, & Manasse simul, & tamen non erat Ephraim, nisi cum medietate Manasse, quæ erat ad occidentalem partem Iordanis. Item patet magis, quia infra dicitur, quod de illa medietate sortis Manasse datæ sunt vrbes, quedam Gersonitis in Basan, sed Basan est regio quedam medietatis Manasse, quæ erat ad orientalem plagam Iordanis: idem patet infra cum exprimuntur ciuitates istæ nominatim.

Quare data sunt plures vrbes sacerdotibus, quam Caathitis.
Quæst. IX.

Q V AERET aliquis quare datæ fuerunt plures vrbes sacerdotibus, quam reliquis Caathitis, scilicet sacerdotibus tredecim, & Caathitis decem, cum Caathitæ essent plures, quam sacerdotes.

Respondet aliquis, quod plures erant sacerdotes reliquis Caathitis. In quo non potest dari certitudo, cum non habeatur numerus eorum, quando accepissent hereditatem: a principio enim cum fuit facta numeratio in monte Sinai, manifestum est Caathitas reliquos plures esse sacerdotibus, quia tunc solum erant tres sacerdotes, scilicet Aaron, & duo filij eius Eleazar, & Ithamar: nam duo alij, scilicet Nadab, & Abiur ante hoc combustis fuerant: De hoc Num. 3. De reliquis autem Caathitis computando ab vno mense, & supra erant octo millia sexceti, vt patet. vno. c. compu-

A tando autem ab anno 30. erant 2750. vt patet Nume. 4. capitulo in secunda autem numeratione facta, anno 40. apud Iordanem cum Israelitæ introierunt in terram Chanaan: non patet de qua familia essent plures, quia non ponitur summa eorũ distincta, sed summa totius tribus Leui, vt patet Num. 26. capitulo: factis tamen apparet, quod semper fuerint plures Caathitæ, quia ipsi habebant multa capita: sacerdotes autem vnũ, vt supra declaratum est. Etiam quando sacerdotes solum erant tres, erant de Caathitis reliquis 8600. ergo superessent plures de Caathitis, quã de sacerdotibus, nec est in hoc dubitandum.

Dicendum ergo, quod vrbes sacerdotum erant Doc. resp. minores, ideo fortassis tantum suffecissent vrbes decem ad quæsiu- cem Caathitarum, sicut vrbes 20. aut plures de vrbibus sacerdotum: nam vocantur hic vrbes omnia oppida murata, siue sint vrbes, siue ville, vt nos appellamus, & siue sint magnæ, siue parvæ, & tunc continget vnam ciuitatem esse maiorem quatuor ciuitatibus, vel alias, & sic nihil obstat datas fuisse his decem, & alijs tredecim.

Aliquis forte respondebit aliter, sicut supra respondebamus de fortibus tribuum, quare alicui tribui magnæ multitudinis dabantur pauciores vrbes, quam alteri tribui parvæ multitudinis, scilicet quod erat magna regio inter paucas vrbes interdum, & multa rura, vel viculi ad habitandum, vel saltem loca multa ad constituendum loca habitationis, & ibi moraretur multitudo magna, quamquam esset paucitas vrbium.

De Leuitis tamen non potest stare ista responsio, quia non recipiebant Leuitæ viculos, & rura ad habitandum vel regiones, quæ erant apud vrbes, sed solum ipsas vrbes cum suburbanis in circuitu vrbium pro pastu pecorum. ideo dicendum, vt immediate dictũ fuit.

Porro filij Gerson egressa est fors. Ista est tertia familia Leuitarum hic, & tamen semper alibi accipitur tanquam secunda, cum non diuidantur Caathitæ in duas partes sicut diuiduntur hic. Isti Gersonitæ erant in magna multitudine, vnde datæ sunt eis vrbes 13. erat autem officium Gersonitarum, vt portaret pelles sanctuarij, & tentoria, scilicet omnia operimenta, quæ erant super tabernaculum, & omnia velamenta, quæ erant in circuitu eius, & totius arrij, vt patet Nume. 3. capitulo. isti egressa est fors, quæ sequitur, quia diuisis omnibus ciuitatibus Leuitarum in 4. partes, vna pars sorte prouenit Gersonitis, sine sorte enim nihil dabatur Leuitis, sicut nec Israelitis.

Vt acciperent de tribubus Issachar, & de Aser, & Nephthalii dimidiaque tribu Manasse. Ponuntur istæ tres tribus, & dimidia, quia istæ vrbes 13. datæ Gersonitis fuerunt de his tribubus acceptæ: nam fors Nephthali dedit vrbes tres, fors Aser dedit quatuor, fors Issachar dedit totidem, dimidia autẽ fors Manasse dedit vrbes duas, quæ sunt simul. 13. de his omnibus infra in litera. Istæ quoque sortes tribuum satis coniunctæ sunt: nã Aser, Issachar, & Nephthali coniunguntur in terra nouæ tribuum, & dimidiæ a parte occidentali, Iordanis: dimidia autem fors Manasse coniungitur eis ex parte orientali, & est ad orientalem partem Iordanis: tamen terminus occidentalis terræ duarum tribuum, & dimidiæ est terminus orientalis terræ nouem tribuum, & dimidiæ, vt colligitur ex terminis, qui ponuntur Deuteronom. 3. & terminis, qui habentur Numeri 34. capitulo.

Dimidiaque tribu Manasse in Basan. Ponitur determinatio ista, scilicet in Basan: nõ ad signandum, quod omnes ciuitates 13. quæ hic ponuntur, essent in Basan, quia Basan est regio quedã in dimidia sorte Manasse, vt

ve patet supra. 13. capitul. sed ponitur ad distinguendum de dimidia tribu Manasse: erat enim Manasse diuisus in duas medietates quarum quædam erat ad partem orientalem Iordanis, & ista erat in Basan: alia erat ad partem occidentalem, & ista erat coniuncta forti Ephraim, de qua supra 16 & 17. cap. & quia dubitaretur quæ esset ista dimidia tribus Manasse, de qua suscepit ciuitates familia Gersonitarum, dictum est, quod erat dimidia tribus Manasse in Basan, id est, quæ acceperat possessionem in Basan, scilicet ad partem orientalem Iordanis.

Ciuitates numero tredecim. Quod satis apparet computando infra quot vrbes dederit quilibet tribus harum.

Et filij Merari per cognationes suas. Ista est 4. familia Leuitarum, vt hic computatur, quam quæ alibi vocatur semper tertia familia, cum non diuidantur Caathite. Et suscepit istam sortem vnâ, quæ habebat ciuitates 12. & dicitur per cognationes suas, id est tota familia Meraritarum cum suis cognationibus specialibus, quæ non sunt familie accepit istam sortem 12. vrbium.

In quo sciendum, quod istæ tres familie Caathitarum Meraritarum Gersonitarum denominantur a tribus filiis Leui, & quia isti iustus habuerunt alios filios immediatos, ab istis denominantur aliæ speciales cognationes, vel populi, & tamen non vocantur communiter familie sicut tres predictæ familie Leuitarum, licet aliquando vocentur sic. Habuit autem Gerson duos filios, scilicet Lobni, & Semei, & ab istis denominantur duo populi, scilicet populi Semeite, & Lobnite, siue cognatio Lobnitica, & Semeitica. Merari habuit duos filios, scilicet Moholi, & Musi, & inde dicuntur duæ cognationes, vel familie, scilicet Moholitica, & Musitica. Caath habuit 4. filios, scilicet Amrâ, Oziel, Hebron, Iliuar, & ab his nominantur 4. familie, scilicet populi Amraritarum, Ozielitarum, Iliuaritarum, Hebronitarum, vt patet Num. 3. capi. Iste autem diuisio nes speciales cuiuslibet familie vocantur cognationes hic, & quilibet familia cum omnibus suis cognationibus recipiebat sortem, quæ hic describitur, & sicut hic dictum est de filiis Merari, ita de Gersonitis, & Caathitis intelligendum est.

De tribubus Ruben, Gad, & Zabulon. De istis tribubus tribus datæ sunt vrbes 12. quæ habentur in sorte ista, quia quilibet harum tribuum dedit vrbes.

Sciendum, quod duæ harum tribuum, scilicet Ruben, & Gad erant ad partem orientalem Iordanis in terra duarum tribuum, & dimidiæ Zabulon autem erat ad partem occidentalem Iordanis in terra nouem tribuum, & dimidiæ, & est coniuncta forti Zabulon forti Nephthali. sic patet Mat. 4. capitulo, scilicet quod Christus cepit predicare in finibus Zabulon, & Nephthali apud mare Galilæe.

Vrbes duodecim. Quia cum essent tres tribus quilibet dedit vrbes 4. vt patet infra in litera.

Dederuntque filij Israel Leuitis ciuitates, & suburbana earum sicut præcepit Dominus per manum Moyli singulis sortem tribuentes. De tribubus filiorum Iuda, & Simeon dedit Iosue ciuitates, quarum ista sunt nomina filij Aaron per familias Caath Leuitici generis (prima enim fors illis egressa est) Cariatharbe patris Enac, quæ vocatur Hebron in monte Iuda, & suburbana eius per circuitum, Agros vero, & villas eius dederat Caleb filio Iephone ad possidendum. Dedit ergo filij Aaron

de

de Iuda, & Simeon. Sciendum autem, quod non ponuntur hic Simeon, & Iudas simul sicut prius, quia prius ponebatur Iudas, Simeon, & Benjamin: hic autem non ponitur Benjamin, sed infra ponitur per se. Item patet, quia supra describebantur simul tribus, de quibus accipiebantur vrbes ad vnâ sortem Leuitarum, & quia Iudas Simeon Benjamin dederunt vrbes pro vna sorte, scilicet pro sorte sacerdotali positæ fuerunt simul. hic autem non coniunguntur vrbes, sed quilibet per se ponitur ad sciendum quot, & quas vrbes quilibet tribus dederit, vt patet infra: Iudas tamen, & Simeon coniunguntur, quia non sunt, vt multe sortes, sed vt vna: nam primo fuit vna fors, deinde terra illius fuit diuisa, & quedam particula illius segregata est, vt sit fors Simeonis, vt supra 15. & 18. declaratum est: vnde non distinguit, quæ istarum vrbium hic nominatarum fuerit de sorte Iude, & quæ de sorte Simeonis.

Dedit Iosue ciuitates. Ipse dicitur dedisse, quia princeps erat, & omnia ei ascribuntur: tamen non dedit ipse solus, quia etiam alij dederunt, qui erant diuisores terræ. Quorum ista sunt nomina. scilicet nomina 13. ciuitatum, quæ infra describuntur.

Filij Aaron per familias Caath. Id est istæ vrbes fuerunt datæ filij Aaron, qui erant in vna familiarum Caath, quæ est familia Leuitici generis, & dicitur hoc, quia familia Caath est vnica familia, quantum ad caput ipsius familie, scilicet Caath, qui erat vnicus vir, sicut Gerson, & Merari, qui singulas solum familias faciunt: fuerunt tamen in Caath duæ familie, quia erant ibi diuersa officia, & excellentiæ, vt supra declaratum est. Prima harum familiarum fuit filiorum Aaron.

Leuitici generis. Id est familie Caath sunt in genere Leuitarum, quia Caath fuit filius Leui, ideo omnes filij eius pertinerunt ad genus Leuiticum.

Prima fors est illis egressa Cariatharbe. Id est prima fors inter omnes sortes Leuitarum fuit fors sacerdotum, & ista fuit Cariatharbe, id est ciuitas ista cum alijs, quæ infra habentur. Vel dicitur prima fors Cariatharbe, id est prima vrbs, quæ fuit in sorte sacerdotali fuit Cariatharbe. Nam non fuit ista ciuitas per se vna fors. dicitur fors egressa, quia cum fuerunt per diuisores distinctæ 4. portiones ciuitatum proportionabiles ipsis 4. familijs Leuitarum, positæ fuerunt sortes, scilicet quatuor cedulæ fuerunt positæ in quodam inuolucro designantes illas 4. portiones, & quilibet familia Leuitarum misit manum, & cedula extracta denotabat partem possessionis, quam habitura erat illa familia. Inter omnes autem primo familia sacerdotum manum misit ad inuolucrum eduxitque sortem, ideo illi prima fors egressa est. Dicitur autem egressa, quia sortes prius latebāt in inuolucro, & cum familia aliqua mittēs manū educeret sortem, dicebat fors illa egredi.

Cariatharbe patris Enac. Id est ciuitas vna sortis primæ quæ fuit fors sacerdotum fuit Cariatharbe, id est Hebron. Vocatur Hebron tribus nominibus, scilicet Hebron Cariatharbe, & Mambre. De primo, & secundo patet hic, & supra 14. de Mambre patet Gene. 23. & 49. c. Ista litera potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod Cariatharbe non sit vna dictio, sed duæ, scilicet Cariath, & Arbe. Eritque Cariath nominatiu, & Arbe erit genitiu, & tunc Cariath est nomen commune signatæ ciuitatem. Arbe autem est nomē proprium viri cuiusdam, qui erat pater Enac. Et tunc est sensus, quod in sorte ista fuit vna vrbs, quæ est ciuitas Arbe, qui est pater Enac: sicut dicimus ciuitatem Rhoderici. Et hoc modo non ponitur nomē vrbis huius, sed signatur cuius fuerit. Alio modo potest accipi Cariatharbe, vt sit vna dictio, & est nomen proprium vrbis, & tunc est sensus, quod in sorte sacerdotum fuit ciuitas vna, quæ vocabatur Cariatharbe, & ista erat pater Enac, id est

de

facerdotis Hebron confugij ciuitatem, ac suburbana eius, & Lobnam cum suburbanis suis, & Iether, & Estemo, & Holó, & Dabir, & Ain, & Ieta, & Bethames cum suburbanis suis: ciuitates noue de tribubus, vt dictum est, duabus. De tribu autem filiorum Benjamin Gabao, & Gabae, & Anathoth, & Almó cum suburbanis suis: ciuitates quatuor. Omnes simul ciuitates filiorum Aaron sacerdotis tredecim cum suburbanis suis. Reliquis verò per familias filiorum Caath Leuitici generis hæc est data possessio. De tribu Ephraim vrbes confugij Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim, & Gaser, & Iebfam, & Bethoron cum suburbanis suis, ciuitates quatuor. De tribu quoque Dan Eltheco, & Gabathon, & Aialon, & Giethremmon cum suburbanis suis, ciuitates quatuor. Porro de dimidia tribu Manasse Tanach, & Gerthremmon cum suburbanis suis, ciuitates duæ: omnes ciuitates decem, & suburbana earum datæ sunt filijs Caath inferioris gradus.

Dederuntque filij Israel. Hic potest incipere tertium huius capituli vel immediare infra cum dicitur.

De tribubus filiorum Iuda. Quia hic ponitur expressio vrbium traditarum Leuitis nominatim, & potest poni iste paraphus tanquam epilogus precedentium, vel tanquam exordium sequentium ad expressionem ciuitatum in speciali.

Dederunt filij Israel. scilicet omnes 12. tribus, quæ vocantur filij Israel, vt comparantur ad Leuitas, qui non vocantur ita proprie filij Israel. Leuitis. Distinctis ab eis secundum officia, vt supra declaratum est. Leuitis. scilicet toti tribui Leui, siue Leuitis, siue sacerdotibus. Accipitur Leuita tripliciter, scilicet prout dicit genus, vel vt dicit ministracionem, vel gradum. Primo modo omnes tamen sacerdotes, quam inferiores sacerdotibus vocantur Leuite, & sic accipiuntur hic. Alio modo Leuite dicitur gradum, vel ministracionem, & sic solum vocantur Leuite, qui descendunt a Leui, & non sunt sacerdotes. Aaronite vocantur sacerdotes vnico modo horum, scilicet primo. Merarite autem, Gersonite, & reliqui Caathite dupliciter Leuite vocantur.

Vrbes, & suburbana sicut præcepit dominus Moyli. Ista duo solum erant suscepturi Leuite, scilicet vrbes, & suburbana earum in circuitu, vt patet Nu. 35. c. ponitur sicut præcepit dominus ad signandum formam mandati, scilicet quod eo modo quo Deus iusserat compleuerunt Israelite, scilicet ipse dixerat, quod daretur vrbes cum suburbanis, & ita factum est.

Singulis sorte tribuentes. Id est Israelite cum dederant istas vrbes non dederunt eas per solum arbitrium, sed sorte diuisio facta est, intelligendo sortem non positam inter Leuitas, & Israelitas, sed inter ipsosmet Leuitas, vt supra declaratum est. Ante tamen, quam ponerentur sortes fuerunt factam alia per arbitrium ipsorum diuisorum Israelitarum, de quibus supra declaratum est.

De tribubus Iuda, & Simeon. Hic exprimitur vrbes nominatum, scilicet quot dederit quilibet tribus, & quæ fuerint, & primo ponitur de sorte Iude, scilicet de

de

erat eiusdem viri, qui erat pater Enac. Vterque sensus satis stat secundum literam Hebraicam, sed litera nostra magis sequitur sensum secundum cum ponat Cariatharbe tanquam vnum nomen. Si autem poneretur in primo sensu, staret Cariath tanquam nomen appellatiuum, & tunc non poneretur in litera Hebraica Cariath, sed in Latino, dicereturque ciuitas Arbe patris Enac. secundum ergo sensum voluit.

Patris Enac. In quocumque sensu accipitur ista litera semper ista vrbs dicitur esse patris Enac, sed in primo sensu ponitur nomē huius, scilicet quod vocetur Arbe: in secundo autem non ponitur nomen eius. Etiam dubium est quid sit esse patrem Enac.

Et sciendum, quod Enac quod in Hebreo vocatur Hanath potest dupliciter accipi, scilicet vel prout est nomen proprium, vel vt est appellatiu: signat enim Enac gigantem, & Enacim gigantes appellamus: sic patet supra 11. scilicet in tempore illo venit Iosue, & deleuit Enacim de montanis Hebron, Anab, & Dabir, id est deleuit gigantes. sic accipitur Deuter. 3. scilicet ita vt de stirpe Enacim esse viderentur, & supra 14. Da mihi montem istum, in quo sunt Enacim vrbes multe atque murate. Alio modo accipitur, vt nomē proprium viri: Iudei autem volunt, quod sit nomen viri, & coniciunt 5. gigantes, scilicet Arbe, vel Arba, qui fuit dominus in ciuitate Hebron, a quo vocatur vrbs Cariatharbe, id est ciuitas Arbe: filius huius fuit Enac, & iste etiam fuit gigas: filij autem Enac fuerunt tres, scilicet Tholmai, Sisai, Haimam, Num. 13. & supr. 15. & Iudi. 1. isti 5. gigantes perinebāt ad vrbem Hebrō. Alio modo potest accipi, quod sit Arbe pater Enac, id est gigantis, vt accipitur tanquam nomen appellatiuum, & tunc erit sensus, quod gigantes vrbis Hebron ceperunt ab isto Arbe, qui fuit dominus ciuitatis, vel forte conditor, & hoc modo non debet dici, quod tres gigantes vrbis Hebron sint filij Enac, ita quod Enac sit vir filius Arbe, sed sunt filij Enac, id est de filijs gigantum. Vterque sensus satis stat.

Quæ vocatur Hebron. Non est nomen primum vrbis huius Cariatharbe, sed Hebron. Etiam magis vstatu est Hebron, ideo fuit expositum Cariatharbe per Hebron. Vel forte non est Cariatharbe nomen proprium, sed connotatio quedam ad signandum cuius esset ista vrbs, scilicet quod esset vrbs Arbe, ideo ponitur nomen proprium, scilicet quod vocatur Hebron.

In monte Iuda. Id est ista ciuitas est in terra montana Iudee: est enim quedam terra montana in forte Iude, in qua sunt multe vrbes, & ponuntur ibi Hebron, Dabir, & Anab, vt patet supra 11. scilicet deleuit Iosue Enacim de montanis Hebron, Dabir, & Anab, & de omni monte Iude, & Israel. Etiam supra 15. cum ponuntur plures summule ciuitatum ponitur vna summula ciuitatum, quæ in monte sunt.

Et suburbana eius per circuitum. Id est data fuit sacerdotibus ipsa vrbs Hebron, scilicet corpus ciuitatis, & suburbana per circuitum, quæ erant per spatium duorum millium passuum ad omnem partem, vt patet Nu. 35. Erant autem ista suburbana ad alenda pecora, vt patet 3. in Ira, & 5. 14. c. & dicitur per circuitum, ad signandum, quod ista suburbana non multum extendunt ab vrbe ad comprehendendum totum territorium vrbium, sed per determinatum spatium. s. duorum millium passuum. Agros vero, & villas dedit Caleb. i. agros vrbis Hebrō, dedit Iosue Caleb.

An Hebron fuisset possessa a Caleb priusquam daretur Leuitis, & quomodo diuisa fuerit. Quest. X.

NON est sensus, quod nunc nouiter dederit Iosue vrbes Hebron Caleb, sed a principio cum petierit possessionem filij Iude, vt patet supra 14. c. & tunc non est

de

erat eiusdem viri, qui erat pater Enac. Vterque sensus satis stat secundum literam Hebraicam, sed litera nostra magis sequitur sensum secundum cum ponat Cariatharbe tanquam vnum nomen. Si autem poneretur in primo sensu, staret Cariath tanquam nomen appellatiuum, & tunc non poneretur in litera Hebraica Cariath, sed in Latino, dicereturque ciuitas Arbe patris Enac. secundum ergo sensum voluit.

Patris Enac. In quocumque sensu accipitur ista litera semper ista vrbs dicitur esse patris Enac, sed in primo sensu ponitur nomē huius, scilicet quod vocetur Arbe: in secundo autem non ponitur nomen eius. Etiam dubium est quid sit esse patrem Enac.

Et sciendum, quod Enac quod in Hebreo vocatur Hanath potest dupliciter accipi, scilicet vel prout est nomen proprium, vel vt est appellatiu: signat enim Enac gigantem, & Enacim gigantes appellamus: sic patet supra 11. scilicet in tempore illo venit Iosue, & deleuit Enacim de montanis Hebron, Anab, & Dabir, id est deleuit gigantes. sic accipitur Deuter. 3. scilicet ita vt de stirpe Enacim esse viderentur, & supra 14. Da mihi montem istum, in quo sunt Enacim vrbes multe atque murate. Alio modo accipitur, vt nomē proprium viri: Iudei autem volunt, quod sit nomen viri, & coniciunt 5. gigantes, scilicet Arbe, vel Arba, qui fuit dominus in ciuitate Hebron, a quo vocatur vrbs Cariatharbe, id est ciuitas Arbe: filius huius fuit Enac, & iste etiam fuit gigas: filij autem Enac fuerunt tres, scilicet Tholmai, Sisai, Haimam, Num. 13. & supr. 15. & Iudi. 1. isti 5. gigantes perinebāt ad vrbem Hebrō. Alio modo potest accipi, quod sit Arbe pater Enac, id est gigantis, vt accipitur tanquam nomen appellatiuum, & tunc erit sensus, quod gigantes vrbis Hebron ceperunt ab isto Arbe, qui fuit dominus ciuitatis, vel forte conditor, & hoc modo non debet dici, quod tres gigantes vrbis Hebron sint filij Enac, ita quod Enac sit vir filius Arbe, sed sunt filij Enac, id est de filijs gigantum. Vterque sensus satis stat.

Quæ vocatur Hebron. Non est nomen primum vrbis huius Cariatharbe, sed Hebron. Etiam magis vstatu est Hebron, ideo fuit expositum Cariatharbe per Hebron. Vel forte non est Cariatharbe nomen proprium, sed connotatio quedam ad signandum cuius esset ista vrbs, scilicet quod esset vrbs Arbe, ideo ponitur nomen proprium, scilicet quod vocatur Hebron.

In monte Iuda. Id est ista ciuitas est in terra montana Iudee: est enim quedam terra montana in forte Iude, in qua sunt multe vrbes, & ponuntur ibi Hebron, Dabir, & Anab, vt patet supra 11. scilicet deleuit Iosue Enacim de montanis Hebron, Dabir, & Anab, & de omni monte Iude, & Israel. Etiam supra 15. cum ponuntur plures summule ciuitatum ponitur vna summula ciuitatum, quæ in monte sunt.

Et suburbana eius per circuitum. Id est data fuit sacerdotibus ipsa vrbs Hebron, scilicet corpus ciuitatis, & suburbana per circuitum, quæ erant per spatium duorum millium passuum ad omnem partem, vt patet Nu. 35. Erant autem ista suburbana ad alenda pecora, vt patet 3. in Ira, & 5. 14. c. & dicitur per circuitum, ad signandum, quod ista suburbana non multum extendunt ab vrbe ad comprehendendum totum territorium vrbium, sed per determinatum spatium. s. duorum millium passuum. Agros vero, & villas dedit Caleb. i. agros vrbis Hebrō, dedit Iosue Caleb.

An Hebron fuisset possessa a Caleb priusquam daretur Leuitis, & quomodo diuisa fuerit. Quest. X.

NON est sensus, quod nunc nouiter dederit Iosue vrbes Hebron Caleb, sed a principio cum petierit possessionem filij Iude, vt patet supra 14. c. & tunc non est

de

Notandū de Enach, quod accipitur dupliciter.

Suburbana ad quid dabantur.

est intelligendum, quod accepit Caleb agros, & villas vrbis Hebron solum. nam totam urbem accepit, sed postea cum omnibus tribus accepissent hereditatem accidit, ut diuiores separarent in sorte Iude hanc urbem pro sacerdotibus, & tunc, quia sacerdotes solum suscipiebant corpus ciuitatis cum suburbanis, necesse erat, ut manerent agri, & ville, ceterumque territorium illis, in cuius sorte erat ista vrbis, sed pertinebat ad Caleb vrbis ista, quia ei collata fuerat, ideo necesse erat, ut totum, quod non proueniebat sacerdotibus, cederet in ius eius. Sed arguet aliquis, quod a principio non suscepit Caleb de vrbe Hebron nisi agros, & villas, urbem autem, & suburbanam nequaquam, quia dicitur quod agros, & villas Hebron dederat Iosue ad possidendum Caleb: ergo antequam daretur sacerdotibus vrbis Hebron erant dati Iosue soli agri, & rura, siue ville. Respondendum est, quod vrbis Hebron fuerit data Caleb antequam daretur sacerdotibus, ut patet supra 14. Nam nulla fuit vrbis, que daretur Leuitis, que prius non pertinuerit ad aliquam sortem Israelitarum, & fuerit in dominio eorum: nam omnes vrbes eorum fuerunt datę ab Israelitis, & non acceperunt ipsi per se aliquas sortes, sicut alie tribus, fuit autem ista vrbis primo data Caleb, ergo tota ei data est, scilicet tam vrbis, quam suburbana, & quę agri, & ville. Nisi forte quis dicat, quod agri soli, & ville Hebron fuerunt collati Caleb, vrbis autem cum suburbanis fuerit alteri collata. Sed non est verum, quia satis apparet supra 14. quod ipse petierit totam urbem Hebron, & tota ei data fuerit. Nisi dicatur, quod a principio ipsa vrbis Hebron cum suburbanis suis fuerit seiuncta pro sacerdotibus, vel Leuitis, & ob hoc soli agri, & ville dati fuerint Caleb. Sed non stat, quia cum Caleb petijt istam urbem, nesciebat an aliquando pertinere deberet ad sacerdotes, vel non, donec data tota terra in possessionem Israelitarum, petierunt sacerdotes, & Leuitę dari sibi vrbes, & de singulis tribubus alię vrbes seiunctę sunt, sed quamquā quando Caleb petijt dari sibi Hebron constitisset dandam esse Hebron sacerdotibus, vel si immediate daretur, non darentur soli agri ipsi Caleb, sed etiam vrbis cum suburbanis suis; alioquin maneret aliqua pars terre, que non fuisset data alicui de Israelitis, sed solis sacerdotibus daretur, quod non stat, quia tunc non fuisset tota terra diuisa inter tribus Israelitarum, quod falsum est, quia supra 19. dicitur, quod tota terra diuisa fuit per tribus. Itē sequeretur falsum, scilicet Leuitę accepissent aliquam sortem, quia cum daretur aliqua portio terre sacerdotibus, que nulli alteri data fuisset, illam non haberent sacerdotes ab alio, sed per seipso: sicut quęlibet tribus per seipsam accipiebat aliquam portionem terre, que non erat collata alicui alteri. Sed falsum est, quia sacerdotes, & Leuitę nullam sortem habituri erant inter reliquos Israelitas, ut patet Numeri 18. c. ergo non poterant accipere aliquam urbem, que nullius de Israelitis fuisset prius. Item non stat, quia Israelitę erant daturi 48. vrbes Leuitis, ut patet Numeri 35. c. & nullas alias accepturi erant, ergo non habebant aliquam urbem iure suo, sed omnes ex collatione aliorum. Si tamen urbem Hebron accepissent, ita quod ista non fuisset primo data alicui de Israelitis, haberent per se aliquam urbem, & non acciperent omnes 48. vrbes ab Israelitis: ergo necesse est, quod vrbis Hebron a principio tota fuisset data Caleb.

Cum autem dicitur hic agros autem, & villas dederat Iosue ad possidendum Caleb, potest intelligi dupliciter. Vno modo potest accipi hoc verbum dederat, improprie, idest dedit, & tunc est sensus, quod quando datę sunt vrbes sacerdotibus, dedit Iosue urbem Hebron illis, & tunc dedit Caleb agros, & villas, idest

dimisit ei ad possidendum, cum antea non solum hęc haberet, sed totam urbem, & suburbanam, & territorium. Aliter potest accipi dederat proprie, scilicet quod Iosue dederat Caleb ad possidendum agros, & villas Hebron, idest a principio dederat ei agros, & villas Hebron, & non solum hęc, sed etiam totam urbem: nominauit tamen hęc, quia ista solum ad extremum relicta sunt.

Agros, & villas. Hic accipiuntur largę agri, scilicet pro terris, que coluntur, siue sint vineę, siue ad segetem, vel arborem.

Alio modo accipiuntur agri pro solis terris, que excoluntur ad segetes, & hoc modo accipiuntur agri distincti contra vineas, ut patet Nu. 20. scilicet non ibimus per agros nec per vineas. hic autem necesse est accipi agros generaliter, quia alius solum acciperet Caleb agros, qui erant ad seminandum: Sed falsum est, quia sic manerent Leuitis vineę ciuitatū ipsarum, quas acciperent, vel manerent sine domino, quorum vtrunque falsum est: nam Leuitis non licebat accipere quidquam nisi suburbana ad alenda pecora, ut patet hic, & Num. 35. etiam de terra non maneret aliquid, quod nulli accipere liceret, quia iste esset peruersissimus ordo, ideo tam agri, quam vineę intelliguntur nomine agrorum.

An isti agri Hebron, quos suscepit Caleb essent agri in suburbanis, & extra, vel solum illi qui erant extra suburbana. Quęst. XI.

QUÆRITUR aliquis de istis agris, qui sunt, scilicet an soli agri, qui essent extra suburbana, vel qui erant etiam in suburbanis. Aliquis dicit, quod intelligitur tam de illis, qui sunt intra suburbana, quam de illis, qui extra. Nam si de solis agris, qui extra suburbana essent, intelligeretur, nihil videretur hic clausula addere, quia ibi manifestum erat, quod pertinerent agri ad illos in quorum sorte essent tales vrbes, & non solum agri, sed etiam syluę, & fontes, atque montana, ceteraque territoria, etiam si non possent intelligi nomine agrorum. Si autem dicatur de agris, qui intra suburbana essent infra intra duo millia passuum ex vtraque parte, quod pertinerent ad Caleb, vel ad viros de tribu illa, in qua erant tales vrbes, esset sensus, quod omnes vineę, & agri constituti intra spatium ipsorum suburbanorum, pertinerent ad Caleb, & loca pascualia illorum suburbanorum pertinebant ab sacerdotibus, ut ibi alerentur pecora eorum, & iumenta.

Sed non stat iste sensus, quia hoc modo aliquando nihil relinqueretur sacerdotibus, & Leuitis de spatio in suburbanis illis ad pastum pecorum, quia multe vrbes sunt, que tota illa spatia, aut vineis, aut agris, vel arboribus plena habent: potissimę cū ista spatia computentur ab exitu de vrbe vsque ad duo millia passuum ab ipsa vrbe ex omni parte.

Ideo dicendum, quod intra spatia suburbanorum, que erant duorum millium passuum nihil accipiebant Israelitę de agris, vel vineis in ciuitatibus sacerdotū, & Leuitarum, sed cedebant in ius sacerdotum, & Leuitarum: non quidem ad colendū, sed ad pascendum ibi pecora faciendo loca pascualia, & ut loca vinearū, & arborum non vastarentur redacta in loca herbosa ad pastum: Israelitę scientes, quod Leuitę, & sacerdotes solum egebant territoriis ad pastum pecorum, eligebant de omnibus tribubus suis vrbes magis pascuales, & magis carentes vineis, & arboribus, ut sic vtriusque fieret æqualitas: minusque grauentur Israelitę dantes talia loca, quam si darent loca abundantia vineis, & arboribus, quibus ipsi maxime indigebant.

Agri dupliciter accipiuntur.

Cum

Cum autem arguitur, quod ista clausula sit superflua, scilicet quod agros, & vineas haberet Caleb, quia de illis manifestum erat.

Respondendum est, quod quedam ponuntur in sacra Scriptura, sicut in alijs scientificis sermonibus, que licet interdum non sint ad necessitatem eorum, que dicuntur, quia aliunde colligi possunt: tamen sunt ad maiore explanationem, & ob hoc non vocatur superflua: sic est hic, nam satis apparebat, quod cum Leuitis darentur suburbana determinate quantitates, scilicet duorum millium passuum, & non amplius, quod reliqua terra manebat ipsis viris, in cuius tribu erat ciuitas sacerdotalis, vel Leuitica: appositum tamen Scriptura ad magis notificandum, quid erat, quod manebat Caleb de vrbe Hebron. Nam cum nunc daretur vrbis Hebron sacerdotibus, & prius fuisset data Caleb, supra 14. videretur esse inanis prima donatio, ideo declaratur, quod non sit inanis, quia aliquid inde acquisitum est, scilicet quod haberet villas Hebron, & agros, & vocatur agri omnia loca ad colendum, siue vineę, siue arbuta, siue loca segetum, & viculi, ut patet supra 15. & 19. capi. & ista possedit Caleb: habitabatque in eis ipse, & cognatio eius: poterantque in territorio illo sibi relicto nouas instituere sedes fabricando murata loca, & pertinerent semper ad eum, & stirpem suam. Caleb filio Iephonne. Pater huius vocabatur Iephonne, & ponitur ad differentiam, quia alij vocantur Caleb in Scriptura, sicut Caleb filius Efton. 1. Par. 2. Ad possidendum. Idest dedit eis territorium, & loca, que erant in territorio vrbis extra suburbana, ut essent in possessionem suam, & filiorum suorum vsque in æternum.

De istis ergo filijs Aaron sacerdotibus. Hic ponit repetitio eiusdem: inceperat enim ponere, que vrbes prouenerant in sorte sacerdotum, & posuit primā Hebron, & quia de ea aliquid enarrando intercederat enumerationem aliarum continuam, redit ad computandum eam rursus cum alijs. Et dicitur de filijs Aaron sacerdotibus, ut distinguantur ab omnibus alijs Leuitis, quia isti pertinent ad vnam sortem, que vocatur sacerdotalis, & huic primo assignata est possessio, quia illis prima fors egressa est, ut patet supra, & sunt vrbes sortis eius ille, que ponuntur infra. Hebron confugij ciuitatum. Idest prima vrbis, que data est Leuitis fuit Hebron, que est vrbis confugij. Non est sensus, quod Hebron primo esset vrbis confugij, idest vrbis fugitiuorum, sed daretur sacerdotibus, sed e contrario primo data est sacerdotibus, & post assignata fuit in urbem confugij, quia iusserat Deus, quod daretur sacerdotibus, & Leuitis ciuitates 48. & de his segregaretur sex, ut essent vrbes fugitiuorum, ut patet Nume. 35. capi. ergo primo erant dandę vrbes sacerdotibus, quam essent vrbes fugitiuorum, & sic fuit de Hebron, quia tamen ista scripta fuerunt postquam Hebron erat ciuitas sacerdotum, & erat ciuitas fugitiuorum, potuit primo scribi de ipsa, quod esset vrbis confugij, quam scriberetur, quod data fuisset sacerdotibus. Quod autē esset de ciuitatibus refugij, patet precedenti. Que autem essent priuilegia vrbium fugitiuorum, patet precedenti capitulo, & ibi declaratum est.

Ac suburbana eius. Idest non solum data fuit ciuitas ista sacerdotibus, sed etiam suburbana illius, que sunt spatia in circuitu ciuitatis ad omne partem habentia magnitudinem duorum millium cubitorum, ut patet Numeri 35. & sic de omnibus vrbibus, que datę sunt Leuitis, & sacerdotibus. Ad quid autem essent ista suburbana supra dictum est in principio.

A Lobnam cum suburbanis suis. Ista ciuitas aliquando vocatur Lebna, & aliquando Lobna. Est autem de sorte Iude, ut patet supra 15. Contra istam ciuitatem pugnavit Iosue a principio, post urbem Maceda, & cepit eam cum rege suo, ut patet supra 11. De ista fuit vnus de regibus, quos occidit Iosue, ut patet supra 12.

Et Iether. Alięque biblię habent Iether, & iste videtur esse veriores, quia magis consonant dictioni Hebraicę, que habetur hic, & vocatur Iatir. Ista vrbis est, que habetur supra 15. & vocatur Iether. Et Eshemo. Ista est alia ciuitas Iude supra 15. & vocatur in Hebręo Istemcha. Et Helon. Ista quoque est ciuitas Iude, quę erat in montanis Iudę, ut patet supra 15.

Et Dabir. Ista ciuitas, & Helon sunt coniunctę, ut patet supra 15. & sunt ambę in montanis. Erant autem gigantes in vrbe Dabir, ut patet supra 11. scilicet quod Iosue expulit gigantes de montanis Hebron, & Dabir: fuit autem de vrbe hac quidam de regibus occisis tempore Iosue, ut patet supra 12. de ista vrbe an capta fuerit viuente Iosue, vel post mortem illius declaratum est supra 11. istam urbem inuasit Caleb, sed percussit, & cepit Othoniel frater Iosue, & ob hoc accepit in vxorem filiam Caleb Axam, ut patet supra 15. & Iudi. 1. capitulo. Et Ain. Ista vrbis ponitur supra 15. & est in eadem regione cum precedentibus ciuitatibus.

Et Ieta. Aliqui existimant Ieta, & Iether, de qua supra 15. esse idē. Sed falsum est, ut patet ex litera Hebraica, quę facit magnam differentiam in his, sed ista est eadem ciuitas cum illa, que vocatur Iephta supra 15. licet nostri non obseruant modum literarum, & faciunt eas videri diuerfas vrbes, tamen in Hebręo eodem modo scribitur ista ciuitas, sicut illa: Et Bethsames. Ista est in latere aquilonari fortis Iudę circa partem occidentalem, ut patet supra 15. est autem alia Bethsames in sorte Issachar supra 19. sed hic accipitur in tribu Iuda. Alia ciuitas est, que vocatur Hirfames, idest ciuitas solis, & est in sorte Dan, ut patet supra 19. capitulo. Cum suburbanis suis. Idest cum qualibet harū vrbium data sunt suburbana, scilicet spatia illa duorū millium passuum, nec plus de suburbanis dabatur in magnis vrbibus, quam in paruis, quia non poterat dari regula de magnitudine, quorumlibet locorum, ideo ne fraus fieret dando minora suburbana, quam conueniens erat data est æqualitas omnium suburbanorū. Ciuitates nouem de tribubus, ut dictum est duabus. Idest iste, ciuitates nouem, que computantur hic sunt de duabus tribubus datę, scilicet de tribu Iudę, & Simeon.

Sed dicit aliquis, quod nulla harum ciuitatum erat de tribu Simeon, sed omnes de tribu Iudę. Dicit aliquis, quod ciuitas, que vocatur hic Ain est in sorte Simeon, & vocatur Ain. Sed non videtur esse eadem, quia non sunt eadem literę vtriusque in Hebręo. Sed dicendum, quod ista ciuitas hinc de tribu Simeon, & est illa, que vocatur Asem supra 19. capi. Quod patet, quia omnes vrbes sacerdotum, que ponuntur hic habentur 1. Paralipo. 6. & ibi ponitur Asem, ubi ponitur hic hinc. Ponuntur autem iste due tribus simul quasi essent vna tribus, & de eis dantur ciuitates, quasi de vna, quia primo fuit ista vna fors cū data est tota terra hęc tribu Iudę, & postea decisa est portio quedā eius ad faciendum sortem Simeon, de quo supra 19. capi. De vrbium filiorum Beniamin. De ista tribu fuerunt etiam datę vrbes sacerdotibus, sicut etiam de duabus precedentibus, quia erant coniunctę iste tribus.

Gabaon. Ista ciuitas fuit, que confederata fuit Israelitis in dolo, ut patet supra 9. capitulo & alię tres ciuitates coniunctę. Fuit autem ciuitas ista data in sorte Beniamin, ut patet supra 18. de Gabaonitis autem, quos non occiderunt Israelitę propter confederationem an manserint in vrbibus his, scilicet Gabaon, & reliquis

Gabaon quid.

reliquis, vel an transferint ad alia loca, aut morarentur semper in loco sanctuarij, declaratum fuit supra 9. c. *Gabea*. Alia ciuitas est ista a Gabaon, & sic ponuntur hic tanquam due, & supra 18. in sorte Benjamin.

Et Anathoth. Aliqui scribunt hic Amathoth, sed errant. ista est ciuitas sacerdotalis in sorte Benjamin, & non ponitur in sorte hac supra 18. ideo dicendum, quod aliquę vrbes pertinebant ad sortem Benjamin, quę non expresse fuerunt, nec nominatę supra 18. vel, quod aliquę vrbes ibi positę habent multa nomina, sicut Hebron, quę vocatur Hebron, Cariatharbe, & Mambre, vt supra declaratum est, & istę aliquando appellatur per vnum nomen, & aliquando per alterum, & istud magis conuenit, vt declaratum fuit supra 19. capitulo: sic ergo Anathoth est vna de vrribus positis supra 18. capitulo, quia tamen habet multa nomina, appellatur ibi quodā alio nomine. De ista vrbe Anathoth fuit Ieremias propheta: vnde dixit ei Anathoth hel propinquus suus, quod emeret agrum, quod erat in Anathoth, & Ieremias intelligens hoc esse verbū domini, emit agrum, vt patet Iere. 32. capitulo, & Iere. 1. est autem Anathoth quędā ciuitas parua rusticana: habitatoresque eius velut rustici viri, & imperiti sermone erant, quod ostendit Hieronymus in prologo super Ieremiam, cum dicit: Ieremias apud Hebręos Isāia, & Osee, & quibusdam alijs prophetis videretur esse rusticior, sed sensibus par est, quippe qui eodem spiritu prophetauerit: porro simplicitas eloquij de loco, in quo natus est, ei accidit, fuit enim Anathorhites, qui est vsque hodie tribus a Ierosolymis millibus distans, vocatur tamen Anathoth vrbs, quia erat murata, licet parua, & rustica esset. Erat autem de stirpe sacerdotum Ieremias habitās in hac vrbe, vt patet Iere. 1. distat porro a Ierusalem Anathoth tribus milliibus, quia est Ierusalem in sorte Benjamin, scilicet in extremitate eius s. latere meridiano, & apud eam trāsfit latus sortis Iudę, vt patet supra 15. & versus aquilonem est Anathoth distans tribus milliibus.

Et Almon. Ista est alia ciuitas in sorte Benjamin, & Et ista non nominatur supra 18. inter vrbes sortis Benjamin. Sed dicendum, quod habet ista vrbs multa nomina, sicut diximus de Anathoth, & multis alijs, & sub vno nomine ponuntur hic, & sub alio ponitur supra 19. capitulo: ista ciuitas vocatur Alamath. 1. Paralipo. 6. *Cum suburbanis suis ciuitates quatuor*. Idest istę 4. ciuitates supra nominatę, & suburbana sua fuerunt tradite sacerdotibus. Suburbana accipiuntur vt supra dictum est.

Omnes ciuitates filiorum Aaron sacerdotis. Iste est epilogus predictorum, scilicet quod ciuitates omnes datę sacerdotibus filijs Aaron fuerunt 13. & suburbana omnium: nam tribus Iudę, & Simeon dederūt nouę, & tribus Benjamin 4. *Reliquis vero*. Hic ponuntur ciuitates secundę sortis Leuitarum: prima enim fors erat sacerdotum, quę posita est: secunda est aliorum Caathitarum, qui non sunt sacerdotes, & istis assignantur hic ciuitates decem, & dicitur reliquis filiorum Caath, quia de familia Caathitarum iā fuerat assumpta quędam pars, scilicet sacerdotalis: manebat autē pars alia, & ista erat minorum Leuitarum.

Reliquis vero per familias Caath Leuitici generis. Idest alijs, qui restabāt de genere Leuitico i familia Caath. Dixit autem familias Caath. Quod dupliciter intelligi potest. Vno modo, quod familia Caath, quę vnita est ab vnitate capitis, dicatur diuisa in familias, quia erant in ea homines inęqualis gradus, scilicet sacerdotes, & Leuitę minores: sacerdotes autem faciunt vnam familiam, quibus data est precedens portio. Leuitę Caathitę erant familia secunda, quibus assignatur portio, quę habetur hic, & tunc est sensus: reliquis, idest

alijs Caathitis manentibus, qui non comprehenduntur nomine sacerdotum.

Per familias Caath. Idest, qui sunt distincti a sacerdotibus, qui supra ponebantur per familias Caath, idest secundum distinctionem familiarum, quę assignantur in Caathitis. Alio modo potest intelligi, quod familias referantur ad ipsam congregationem Leuitarum minorum de Caathitis: nam adhuc isti videntur inter se habere familias, quę sunt minores cognationes. Erant enim quatuor filij Caath, scilicet Amram Oziel Hebron, Ithamar. Ab Amram deriuati sunt sacerdotes per Aaron filium eius, & quędam pars Leuitarum per Moysen: erat enim Moyses Amramita: filij tamen sui non fuerunt computati inter sacerdotes, sed inter Leuitas minores, vt patet 1. Paralipo. 23. cū dicitur: Moysi quoque hominis Dei filij an numerati sunt in tribu Leui, idest computati sunt solum inter Leuitas. Manent autem tria alia capita, scilicet Oziel, Hebron, Ithamar, a quibus denominantur tres familie Leuitarum, vel populi, scilicet Ozielitę, Hebronitę, Ithamaritę, qui non vocantur communiter familie, sed vna familia: aliquando tamē vocātur familie distinctę, & sic accipitur Num. 3. & sic accipitur hic, scilicet, quod reliquis filijs Caath, scilicet qui nō erant sacerdotes per familias Caath, idest distincti per familias Caathitarum, scilicet Hebronitarum, Ozielitarum, Ithamaritarum data est possessio, quę sequitur. Et iste est sensus, quę facit litera, scilicet quod omnibus illis familijs simul non fuit data alia possessio, nisi ista, quę habetur infra.

De tribu Ephraim. Isti Leuitę minores Caathitę habuerunt sortem suam in tribubus tribus, scilicet in Ephraim, Manasse, & Dan: prima est tribus Ephraim, quę magis appropinquat forti superiori sacerdotum.

Vrbs confugij Sichem. Idest data est Sichem, quę est vrbs fugitiuorum, vt patet precedenti capitulo. Intellegendum est, vt supra, scilicet quod non fuit primo Sichem vrbs confugij, quam daretur Caathitis, sed magis ē contrario, quia non fuerūt datę ciuitates fugitiuis, nisi postquam datę sunt vrbes Leuitis, & inde sequestrate fuerunt sex, vt patet Num. 35. capitulo. Ista vrbs Sichem non fuit posita in fortibus, quia determinate pertinebat ad filios Ioseph cum Iacob differret partem vnam Ioseph extra fratres suos, scilicet Sichem. De hoc Gene. 48. c. & in agro vrbis huius sepulta sunt ossa Ioseph trāsata de Aegypto infra 24. c. *Cum suburbanis suis*. Idest cum partibus adherentibus vrbi vsque ad passus duo millia, quibus extendebatur suburbana. *In monte Ephraim*. Idest ista ciuitas Sichem est in monte Ephraim, idest in sorte Ephraim, quę est montuosa. Non accipitur hoc pro aliqua parte montuosa sortis Ephraim, quia vbicunque agatur de locis existentibus in sorte Ephraim dicitur motē Ephraim, immo quando tota fors nominatur dicitur mons Ephraim, sicut patet supra 17. vbi dixit ad omnes filios Ioseph, scilicet ad Ephraim, & Manasse: succide spatia, quia angusta est tibi possessio motis Ephraim, sic etiā vocatur mons Ephraim precedenti capitulo, & supra in litera, & 1. Regum 1. & fere vbicunque ponitur.

Gazer. Ista est alia ciuitas in sorte Ephraim, vt patet supra 16. & ista fuit semper detēta a Chananejs vsque ad tempus Salomonis: tunc enim ascendit rex Aegypti Pharao, pugnansque deleuit Chananeum habitatorem Gazer, deditque vrbem in dotem filij sue, quę erat vxor Salomonis, vt patet 3. Regum 9. c. *Et Cebšan*. Ista vrbs vocatur Maan. 1. Paralipo. 6. c. & hoc, quia ciuitates sunt interdum habentes multa nomina.

Et Bethoron. Ista est alia ciuitas in sorte Ephraim, de qua supra 16. c. & ponitur duplex Bethoron, scilicet superior, & Bethoron inferior, vt patet eo. c. Sed dicendum,

endum, quod hic intelligatur de Bethoron inferiori. i. A magis declinante ad meridiem: est. n. in latere meridiano sortis Ephraim, vt patet sup. 16. cap. per viam istius Bethoron ascenderunt. 5. reges fugiētes a facie Iosue in die, qua stetit sol: & in descēsu Bethoron vsque ad vrbem Azecha, pluit lapides super hostes, & plurimi perierūt, vt patet sup. 10. c. *Cum suburbanis suis ciuitates quatuor*. Iste quatuor ciuitates datę sunt, & suburbana earum simul iuxta legem aliarum vrbum. *De tribu quoque Dan*. Ista est alia tribus, de cuius sorte datę sunt vrbes quatuor Caathitis. *Eltheceen*. Ista est prima, & in duabus tribubus ponitur, s. quia sunt due vrbes dicte Eltheceen: prima est in sorte Iudę, vt patet sup. 15. secunda est in sorte Dan. sup. 19. & de ista secunda dicitur hic. *Et Gebethon*. Ista vrbs, & precedens Eltheceē sunt coniuncta. Quod patet, quia sup. 19. vbi enarrantur omnes vrbes sortis Dan ponuntur simul, sicut hic. *Et Aialon*. Ista videtur esse vrbs, de qua loquebatur Iosue die qua stetit sol. s. Sol sta contra Gabaon, & luna ne mouearis contra vallem Aialon, vt patet sup. 10. *Et Gethremmon*. Ista est alia ciuitas in sorte Ephraim, quę prouenit Leuitis. *Cum suburbanis suis*. Idest singulę vrbes harum datę fuerunt determinatę cum suis suburbanis duorum millium passuum, sicut in superioribus dictum est. *Porro de dimidia tribu Manasse*. Etiam de hac fuerūt datę vrbes Caathitis, & est ista dimidia tribus, quę accepit sortem ad partem occidentalem Iordanis, alia autem dimidia tribus accepit possessionem ad partem orientalem, & illa est, quę habebat possessionē in Basan: ista autē de qua hic, erat apud sortem Ephraim, & accepit funiculos decem hereditatis, vt patet sup. 17. c. *Thenach*. Ista est quędā vrbs Manassitarum, cuius habitatores non potuerunt Manassitę a principio subdere in seruitute, vel delere, sed postea subdiderunt facientes illos tributarios, noluerunt tamen illos disperdere, vt patet sup. 17. & Iud. 1. c. de ista vrbe fuit vnus de regibus, quos occidit Iosue, vt patet sup. 12. c. *Et Gethremmon*. Ista est talis ciuitas sicut Gethremmon, quę est in sorte Dan, vt patet supra: contingit. n. plures esse ciuitates eiusdem nois, sicut contingit eadem ciuitatem multa hęc noia: istę duę vrbes aliter noiantur. 1. Paral. 6. vbi ponuntur oēs istę ciuitates sicut hic, & quibus prouenerint, & ponuntur in dimidia tribu Manasse duę vrbes. s. Aner, & Helā: sed hoc accidit, eo quod eadē ciuitas multa hēt interdum noia. *Cum suburbanis suis ciuitates due*. Idest de ista dimidia tribu datę fuerūt: ciuitates duę cū suburbanis suis: non fuerunt autē datę plures, quia ista erat dimidia tribus, & sicut de tribu Dan, quę erat integra, vel de tribu Ephraim accipiebatur ciuitates quatuor, ita de dimidia tribu Manasse accipiebantur ciuitates duę, quia Deus iusserat, vt acciperent vrbes proportionaliter de tribubus. s. quę plures hēt daret plures, & quę pauciores daret pauciores Num. 35. *Omnes ciuitates decem, & suburbana earum*. Hic ponit epilogus predictorum. s. quod in sorte ista data Caathitis fuerunt ciuitates decę, & suburbana cuiuslibet vrbis, & nullum aliud territorium. *Data sunt filijs Caath inferioris gradus*. Caathitarum familia diuidebatur in hoies duorum graduum. Ad quosdam. n. pertinuit gradus excellens. s. quę essent sacerdotes, & hoc erat maximum ministerium in toto veteri testō, & in tota cognatione Leuitarum. Alij erāt homines inferioris gradus. s. ad quos pertinebāt officia minora, & istę erant ministraciones Leuiticę, de quibus in principio c. huius declaratum est. & quia ad omnes Caathitas pręterquam ad sacerdotes pertinuerunt ista parua ministeria. s. ad Ozielitas Hebronitas Ithamaritas, dicuntur omnes isti Leuitę inferioris gradus.

Vrbes de tribu Dan.

Thenach quid.

Caathitarū familie diuisio.

Vrbs de qua Iere. fuit.

Almon quid.

Filij quoque Gerson, Leuitici generis dedit de dimidia tribu Manasse confugij ciuitates, Gaulon in Basan, & Bosra cum suburbanis suis, ciuitates duas. Porro de tribu Issachar: Cefion, & Dabereh, & Iaramoth, & Engannim cum suburbanis suis, ciuitates quatuor. De tribu autē Afer: Masa, & Abdō, & Helcath, & Rohob cum suburbanis suis, ciuitates quatuor. De tribu quoque Nephthali ciuitates confugij Cedec in Galilęa, & Ammothdor, & Cartham cum suburbanis suis, ciuitates tres. Omnes vrbes familiarum Gerson tredecim cum suburbanis suis. Filij autē Merari Leuitis inferioris gradus p familias suas data est de tribu Zabulō, Iecnal, & Cartha, & Dana, & Naalol, ciuitates quatuor cū suburbanis suis. De tribu Gad ciuitates confugij Ramoth in Galaad, & Manaim, & Esobon, & Iazer, ciuitates quatuor cum suburbanis suis. De tribu Ruben vltra Iordanem contra Iericho ciuitates refugij Bosor in solitudine Misor, & Iazer, & Ietsō, & Maspha, ciuitates quatuor cum suburbanis suis. Oēs vrbes filiorum Merari per familias, & cognationes suas duodecim. Itaque ciuitates vniuersę Leuitarum in medio possessionis filiorum Israel, fuerunt quadraginta octo cū suburbanis suis, singulę per familias distributę.

Vrbes tertie sortis Gersonitarum. Quęst. XII.

FILII quoque Gerson. Hic ponitur tertia fors: est. n. familia Gersonitarum secunda loquendo cōiter, quia cōiter non distinguitur familia Caathitarū in duas, & quia hic diuisa est in duas. s. in familiā sacerdotalē, & familiā Leuitarū inferioris gradus, ponit necessario familia Gersonitarū tanq̄ tertia, & huic familie datę sunt ciuit. 13. q̄ j. hñr. *Dedit de dimidia tribu Manasse*. Ad Iosue hoc refertur, quia ipse dē dedisse oēs istas possessiones familijs Leuitarum, cū esset princeps populi, quę non solus ipse dederit, & dē hic de dimidia tribu Manasse. s. de illa, quę habebat ad partem orientalem Iordanis in terra duorū regum Amorrhęorū, quia de alia iam posita est. Et patet hoc, quia dē hic, quod ista dimidia tribus Manasse morabat in Basan: tñ Basan est ad orientalem plagā Iordanis, quia est regio quędā in regno regis Og, a qua ipse vocabat rex Basan, vt patet sup. 12. & 13. c. *Confugij ciuitatem Gaulon*. Ista ciuitas aliqñ uocatur Gaulon, & aliqñ Golan. Patet quia hic uocatur Gaulon, & Deut. 3. & pced. c. uocatur Golan. ista erat ciuitas confugij. i. fugitiuorū, quia Moyses dum viueret assignauit tres vrbes fugitiuorū ante transitū Iordanis, quarū vna erat Gaulon, vt patet Deut. 4. c. *Gaulon in Basan*, i. ista ciuitas erat in regione Basan. Est. n. Basan quādam magna regio in terra regis Og habens ciuitates muratas. 60. vt patet Deut. 3. & sup. 13. q̄ tota cecidit in sorte dimidię tribus Manasse, vt patet eisdem c. *Et Bosra*. Ista ē est in sorte

Gaulon, & Basan quid ac ciuitas.

dimidia tribus Manasse in Basan, & est talis qualis illa, de qua loquitur Ios. 6. qui est iste, qui venit de Edom...

Ciuitates Gersonitarum.

Engannim quid.

Quo se habet liber iste ad librum Paralip.

Cedes qd.

Fcedenti cap. & magis apparet, quia cum diuisa est tota terra Israelitarum paruo tempore ante Saluatorē in tetrarchias. i. in quatuor partes, fuit posita Galilæa...

mine, quia eadem ciuitas multa habet interdum nomina. Cartham. Etia ista non ponitur sup. 19. sub hoc nomine ex eadem ratione. Et Damna. Alia quoque ciuitas non nominata sup. 19. Et Nahol. Ista vocatur in litera hebraica Nahalol. Ciuitates quatuor cum suburbanis eius. Idest de forte Zabulon fuerunt data. 4. vrbes Meraritis, & suburbana earum secundum legem communiem aliarum vrbiū. De tribu quoque Ruben. De forte ista data sunt ciuitates. 4. vt patet infra. Ciuitas confugij Bofor. Idest prima ciuitas data de forte Ruben erat Bofor, quæ est in solitudine, & ista est de vrribus fugitiuorum, vt patet supra precedentem cap. Nam ante transitum Iordanis ad orientem fuerunt tres ciuitates confugij, vt patet Deut. 4. & preced. c. quarum vna est Bofor: de vrribus sortis Ruben non habetur summa, sicut de sortibus, quæ fuerunt ad occidentalem plagam Iordanis, vt patet sup. 13. vbi nominantur quædam vrbes, & postea ponitur clausula generalis de vrribus regni Seho. Vnde nulla de 4. vrribus hic positus enarratur supra 13. in ciuitatibus Ruben, quia plures subtrahuntur quàm enarrantur, & quamquam aliqua ponentur, tamen non est sub eodem nomine. In solitudine. Dicitur esse Bofor in solitudine, quia in terra regis Sehon, in qua accepit possessionem tribus Ruben est quædam pars, quæ vocatur desertum, vel terra campestris, & ista est apud vrbes Esobon, & Medaba, vt patet supra 13. & in hac terra est Bofor. Tethson, Misfor, & Ocho. Iste tres ciuitates sunt incognitæ, quia non exprimentur in sorte Ruben supra 13. sicut exprimentur supra 15. & 18. & 19. vrbes sortium, quæ sunt post Iordanem: iste vrbes quatuor nominantur alijs nominibus. 1. Paralip. 6. cap. f. Bofor, Cademoth, Iasa, & Miphath, & sunt nomina ista magis cognita: nam Cademoth est vrbs, quæ fuit in potestate regis Sehon, & de hac vrbe misit nuncios Moyses ad regem Sehon, vt concederet transitum Israelitis per terram suam, vt patet Deuter. 3. cap. f. misit ergo nuncios de solitudine Cademoth ad regem Sehon. Iasa, quæ ponitur ibidem est ciuitas, ad quam occurrit rex Sehon Israelitis pugnaturus cum eis, vt patet Deuter. 2. Ista ciuitas etiam vocatur Basa, vt patet Nume. 21. c. vbi dicitur, quod rex Sehon exiit pugnaturus cum Israelitis in Basan, quæ necessario est eadem vrbs, sed multiplicantur nomina, & hoc facit maximam turbationem in sacra scriptura apud multos, qui non attendunt ad multa. Miphath quæ hic vocatur Ocho est ciuitas incognita. Ciuitates quatuor cum suburbanis suis. Idest tribus Ruben dedit ciuitates quatuor Meraritis cum suburbanis suis iuxta legem omnium ciuitatum Leuitarum. Libri moderni Iudæorum non habent istum versum, siue duos versus de vrribus quas dedit fors Ruben, sed iste versus necessarius est.

Tribus Ruben dedit 4. ciuitates Meraritis.

Biblia modernorum Iudæorum est defalcata, ut testatur sui doctores.

A Meraritis, fuerunt duodecim, si tamen tollatur in hebreo versus de ciuitatibus Ruben, non poterunt inueniri vrbes duodecim, sed solum octo: ideo ponenda sunt quatuor vrbes de tribu Ruben ad faciendum vrbes duodecim. Iudæi tamen habent libros suos nunc vniuersaliter defectuosos, & hoc per defectum duorum versuum: sed non fuit hoc semper: nam quando transfudit beatus Hieronymus non erat defectus iste, ideo ipse potuit ponere quæ vrbes datæ fuerint Meraritis de forte Ruben: si enim non fuissent in Hebreo versus isti, non habuisset Hieronymus aliquid vnde transfudisset vrbes datas de forte Ruben.

B Respondet aliquis, quod fuit facta translatio per literam libri Paralip. vbi ponuntur ciuitates datæ de tribu Ruben. Respondendum est non stare, quia quamquam ibi ponantur ciuitates quatuor de forte Ruben, sicut hic, tamen non ponuntur sub eisdem nominibus, immo non concordant, nisi in vno nomine, vt supra declaratum est. Hoc autem est probatur testimonio ipsorum hebræorum: nam Rab. David Kimhi qui de valde nouis inter hebræos est, dicit, quod hic deficiunt duo versus. f. de ciuitatibus sortis Ruben, & dicit, quod inuenit hos versus in antiquissimis libris, & valde correctis, licet in nouis non habeantur. Ex hoc autem accipitur magnum argumentum, & valde vile contra Iudæos: interdum enim nobis aduersus eos litigium est circa aliqua, quæ ad Messiam pertinent, in quibus non sic habet litera nostra, vt sua dicunt autem ipsi, quod vbi litera nra deficit a sua, errant, & quod scriptores sui sint impeccabiles, & nostri fuerint valde defectuosi, vel translatores imperiti. Sed non possunt contra nos in hac parte gloriari, quia cum ista nostra deuiauerit a sua, sicut ipsi dicunt nostram errasse, ita poterimus dicere literam eorum male habere, utpote scriptorum vitio iam corruptam. Quod si negauerint, poterimus inducere exemplum ex hoc loco, vbi deficiunt duo versus in litera hebraica, & doctores sui testantur defecere, & tunc cum semel constet aliquid defecere, semper erit præsumptio, quod aliquid defecere poterit, nec magis faciet præsumptio pro sua, quam pro nostra, vbi mutuo discordauerint. Et de tribu Gad. De ista tribu etiam data fuerunt Leuitis, Meraritis vrbes quatuor: est autem fors Gad ante transitum Iordanis ad partem orientalem, & est coniecta forti Ruben, quæ regnum regis Seho diuisum est inter has duas tribus, quædam enim pars illius prouenit tribui Ruben, & alia pars prouenit tribui Gad, vt patet supra 13. capitul. Ciuitas confugij Ramoth in Galaad. Idest in vrribus, quas dedit tribus Gad Leuitis fuit vna ciuitas fugitiuorum. f. Ramoth, & ista fuit in terra Galaad, idest in regione montis Galaad, nam ad vnam partem montis illius est ciuitas ista, scilicet in medietate montis huius, quæ est in sorte Gad. De hac magis dictum est præceden. cap. Et Manaim. Ista ciuitas ponitur in tribu Gad, & etiam supra 13. vbi ponuntur ciuitates aliquæ sortis Gad ponitur Manaim, sed ibi magis ponitur per modum regionis, quam per modum vrbis, vt quidam voluit. Sed falluntur nescientes punctuare, nam ibi dicitur: dedit possessionem dimidiæ tribui Manasse, cuius hoc est principium: Amanaim vniuersam Basan, & cuncta regionem regis Og. Aliqui prauè legentes dicit Amanaim esse vnam dictionem. s. vnum accusatiuum, & coniungunt ei adiectiuum sequens. s. vniuersam, & tunc cum dicant vniuersam Amanaim necesse est, vt sumatur per regionem, & non pro ciuitate, quia de ciuitate non diceretur vniuersa, quæ vniuersus distribuitur per partibus subiectiuis, & non per integralibus. Sed aliter legenda est ista. f. dedit Iosue possessionem dimidiæ tribui Manasse, cuius principium est a Manaim, idest incipit a loco, qui uocatur Manaim, & ibi Manaim est una dicitio, &

Arguunt uerum uerum cetera Hebræi.

Ignorantia quorundam in expositione particule text. in 13. cap.

Primo quia iste versus habetur 1. Paralip. 6. vbi ponuntur ciuitates eodem, & ponuntur de tribu Ruben ciuitates aliquæ, scilicet tot quot ponit litera nostra hic, ideo necesse fuit, quod ponerentur hic ciuitates istæ, quia hic intendebat scriptor ponere omnes vrbes, quæ data fuerunt Leuitis, & sacerdotibus. Item omnes tribus dederunt aliquas vrbes Leuitis, quia sic iussit Deus Num. 35. sed si tollatur versus iste non poterit inueniri, quomodo tribus Ruben dederit aliquas vrbes Leuitis: ideo necesse est, quod ponatur iste versus. Item hic dicitur tam in litera nostra, quam in Hebreo, quod traditæ fuerunt sacerdotibus, & Leuitis vrbes. 48. si tamen tollatur versus iste, in quo ponuntur quatuor ciuitates datæ de forte Ruben non poterunt colligi ex oibus superioribus, nisi vrbes. 44. ergo necesse est ponere istum versum de ciuitatibus sortis Ruben. Item patet, quia dicitur infra, quod omnes vrbes datæ Alph. Toft. super Iosue, Pars II.

(a) est prepositio deseruiens ablatiuo, & tunc impossibile q̄ adiectiuum illud (vniuersam) referat ad Manaim, q̄ Manaim est in ablatiuo; sed refert ad sequēs subiectū. f. Basā. i. dedit Iosue dimidiā tribui Manasse vniuersā Basan, & principū eius est a Manaim. i. principū possessionis huius est in vrbe Manaim, q̄ non est in sorte dimidiā tribu Manasse, sed in sorte Gad in extremitate eius, & sic ponitur ibi tanq̄ terminus extrinsecus ad dimidiā tribū Manasse, sic enim sepe fit in omnibus sortibus tribuum supra positis: nā aliquando ponuntur termini intrinseci. Ista ciuitas Manaim vocatur in Hebreo Manaim, vt patet hic, & est illa, apud quam Iacob descendens de monte Galaad habuit obuio angelos Dei, & dixit castra Dei sunt hæc, ideo vocauit nomen loci Manaim. i. castra, vt patet Gen. 32. cap. Et Efebon. Ista ciuitas fuit maxima in regno Sehon regis Amorrhæi, & denominat̄ est ab hac ciuitate. f. rex Efebon, vt patet sup. 12. & 13. Ista autem vrbes cepit rex Sehon de manu Moabitaram, & multas alias vrbes, cum ea, de qua carmen prouerbiale factum est, de quo Nume. 21. ca. Fuit ista ciuitas data filiis Gad. Quod patet, quia dicitur hic, q̄ Leuita acceperunt de tribu Gad vrbes hanc. Et nā ista vrbs videtur fuisse in sorte Ruben, vt patet supra 13. vbi ponitur in sorte Ruben. Sed dicendum est vni de duobus. f. quod ista vrbs fuerit in extremitate fortis Ruben, & Gad: & tamē pertinuerit ad tribum Gad, si cut dicitur de Manaim. sup. 13. vbi ponitur Manaim principium possessionis dimidiā tribu Manasse, & tamen est in sorte Gad, vt patet hic: ita poterit esse Efebon in extremitate fortis Ruben, & Gad, & tamē pertinere ad solam tribum Gad, & quamquam dum computatur possessio fortis Ruben, nominetur ibi Efebon; tamē non ponitur ibi, vt ciuitas fortis Ruben, sed tanquam terminus extrinsecus fortis Ruben, & terminus intrinsecus fortis Gad.

Alio modo potest dici, q̄ Efebon sit duplex vrbs, & tunc poterit poni vna Efebon in sorte Gad, & alia in sorte Ruben, sic etiam est de multis alijs ciuitatib⁹: nam Bethfames ponitur in sorte Iudæ sup. 15. & ponitur in sorte Issachar. sup. 15. etiam Afor est in sorte Iudæ. sup. 15. & est in sorte Nephthali. sup. 19. cap. & sic de alijs multis. Fortassis tamen magis dicendum est Efebon esse in sorte Gad, & poni in extremitate fortis Ruben, & pp hoc numerari in sorte Ruben. Et Gazer. Alia ciuitas est, que vocat̄ Gazer, & est in sorte Ephraim, vt patet sup. 16. et illa data fuit Leuitis Caathitis, vt patet sup. in Ista, vbi ponunt̄ ciuitates de sorte Ephraim, & ista est inter illas. hic tñ alia Gazer necessario ponenda est, q̄ fors Gad, & Ephraim non comunicant ad hoc, q̄ eadem ciuitas posset poni aliquo modo in vtraque. f. vt in vna esset tanquam ciuitas illius tribus, & in alia esset tanquam ciuitas existens in termino: erit ergo duplex ciuitas Gazer.

Ciuitates quatuor cum suburbanis suis. Idest fors Gad dedit Meraritis. 4. ciuitates, & earum suburbana fm legem oꝝum ciuitatum Leuiticarum, que dabantur cū suburbanis suis. Omnes vrbes filiorum Merari. Hic ponit̄ epilogus vrbiū Meraritarum. f. q̄ erant 12. quia de sorte Zabulon datae sunt eis vrbes. 4. & totidem de sorte Ruben, & totidem de sorte Gad.

Per familias & cognationes suas duodecim. Non erant in familia Merari pprie alie familie, quia familia nunq̄ ponitur sub familia; sub tribu autē ponuntur familie immediate: accipiuntur autem large familie. i. dom⁹, que sunt cognationes quedam speciales, & istæ erant duæ. f. familia Moholita, & Mustica, vt patet Deut. 3. cap. cognationes autem idem signant̄ hic, quod familie: est tamen cognatio nominum magis generale, quia signat̄ cōgregationem plurium. attingentium

sibi in sanguinis identitate, vel radice, & quando istæ congregationes sunt maxime, & denominatæ ab aliquo descendenti immediate. A Iacob vocatur tribus, & sic cognationes derivatæ a 12. filijs Iacob vocantur. 12. tribus. Si autem congregatio consanguineorum sit minor, que ponitur immediate sub tribu vocatur familia: nam quilibet tribus sub se habet aliquas familias, que denominantur ab illis qui descendunt immediate a capitibus tribuum: quot autem familie essent in toto Israel tam in 12. tribubus quā in Leuitis, patet Nume. 26. cap. Si autem congregatio consanguineorum sit minor, vocatur domus: nō prout domus importat œconomiam, sed quandam communicationem plurium pertinentium ad idem genus, qui tamen non multum distant a radice, vel trunco identatis, & horum dicit esse Arist. communicationem homogalectarum, vel collactaneorum, quam alij vicalem vocant. De hoc 1. Paralipom. cap. 1. & istæ domus ponuntur sub familijs, quia diuiduntur familie per domos, sicut tribus per familias. Ista diuisionem ponit scriptura supra 7. vbi cum inquiretur de furto anathematis Iericho, iussit Deus applicari ad se totū Israel per tribus suas, & tribus per familias, & qlibet familiarū per domos, & qlibet domū per viros, idest per capita singulorum: ista tamen omnia signat cognatio, & ob hoc variè reperitur. Interdum pro tribu, vt patet Nume. 25. cap. ubi dicitur, q̄ Zambri erat princeps cognationis Simeon: interdū pro familia, vt hic, aliquando autem pro domo, ut multoties patet.

Itaque vniuersæ ciuitates Leuitarum. Hic ponitur epilogus magis generalis, scilicet omnium quatuor sortium Leuitarum, & fuerunt in eis vrbes. 48.

In medio possessionis filiorum israel. Idest vrbes datæ omnibus Leuitis fuerunt datæ in medio possessionis omnium Israelitarum accipiendo medium per interpositionem, & non secundum equidistantiam. Nam non fuerunt omnes vrbes datæ Leuitis simul positæ, ita quod possent esse in medio sortium Israelitarum, sed in qualibet tribu fuerunt eis datæ aliquæ vrbes. dicuntur tamen esse in medio, idest inter possessionē Israelitarum.

Fuerunt quadraginta octo. Quod patet ex summis partialibus cuiuslibet fortis Leuitarum p aggregationē. Fuerunt enim quatuor fortes, scilicet sacerdotalis, q̄ habuit 13. vrbes, & Caathitarum, que habuit decem vrbes, & Gersonitarum, que habuit tredecim vrbes, & Meraritarum, que habuit duodecim vrbes, ut patet supra, que simul sunt quadraginta octo his cōputanda sunt sex vrbes refugij, ut patet supra in litera, & Numeri trigesimo quinto, cum Deus iussit, quod darentur Leuitis ciuitates quadraginta octo, & de his segregarentur sex ad fugitiuorum præsidia.

Cum suburbanis suis. Idest quilibet vrbs istarum fuit data cum suburbanis suis, sine his enim non proficiebat ciuitas Leuitis, cum abundarent in pecoribus & iumentis, pro quibus erant necessaria suburbana ad pastum.

Singula per familias suas distributa. Idest omnes istæ ciuitates non fuerunt datæ Leuitis indistincte sub uno cumulo, sed fuerunt datæ distincte, scilicet singula per familias suas, idest cuiilibet familie Leuitarum datæ sunt distincte ciuitates: nec est sensus, quod singula dabantur per familias suas. i. q̄ cuiilibet familie dabatur vna ciuitas, & singulis familijs singula ciuitates, quia quilibet familia suscipiebat multas ciuitates, ut patet ex prædictis; nam minima familie vrbes decē datæ sunt. f. familie Caathitarū. Sed est sensus, q̄ singula p familias distributa sunt. i. quilibet vrbs dabatur alicui certæ familie, & non fuit aliqua vrbs, que

Epilogus omnium sortium Leuitarū.

quæ daretur Leuitis confusè non limitando ad quā familiam pertinebat.

Quare de tribubus inæqualibus datæ sunt vrbes numero æquales, & è contrario, cum plures deberent dare maiorem partem, & pauciores minorem. Et quod Leuita non accipiebant regiones seu territoria, sed vrbes cum suburbanis ad habitandum. Quæstio. XIII.

Quare daretur aliquis circa prædicta quare de tribubus inæqualibus datæ fuerunt ciuitates numero æquales, & de tribubus æqualibus datæ sunt vrbes numero inæquales: nam Deus iussit q̄ singulae tribus filiorum Israel darent vrbes Leuitis, & tribus, que plures vrbes haberent darent plures, que verò haberent pauciores, darent pauciores: Num. 35. c. hic tñ fuerunt multæ tribus inæquales, q̄ dederunt vrbes numero æquales, vt tribus Gad, Ruben, Zabulon, Issachar, Manasse, Aser, Dan, Ephraim, Benjamin: quilibet. n. dedit vrbes. 4. vt patet in litera: tñ non erant æquales quantum ad vrbes, quia fors Zabulon habuit ciuitates. 12. vt patet 5. 19. De tribu Gad nō patet, quia accepit sortem ante transitū Iordanis ad orientē, & non cōputantur vrbes eius. De quo 5. 13. c. De sorte Ruben ex eadem cā ē non patet, sed credē dum est, q̄ acceperint plures vrbes, cū acceperint magnā terrā. Issachar hūit ciuitates. 16. 5. 19. c. De Manasse nō patet quot vrbes habuerit, sed saltē de dimidia tribu Manasse, q̄ accepit possessionē aī Iordanē ad orientē, q̄ accepit plures q̄ 60. vrbes, cū in sola terra Basan acceperit vrbes. 60. vt patet Deut. 3. & 5. 13. c. Tribus Aser accepit ciuitates 32. vt patet 5. 19. trib⁹ Dan non accepit tot vrbes sicut Aser, accepit tñ plures q̄ Zabulon, vt patet 5. 19. cōparando vrbes vtriusq; fortis. De Ephraim non patet quot vrbes acceperit, quia non ponit̄ summa vrbiū suarum. 5. 16. tribus Benjamin accepit vrbes. 26. vt patet sup. 18. ergo inæquales erant istæ fortes tribuum in vrribus, sed oēs dederunt æquales numero vrbes. f. quilibet dedit 4. ergo non rectè distributū est. Item aliquæ tribus acceperunt plures ciuitates alijs, & dederunt pauciores, sic patet de sorte tribus Nephthali, que habuit vrbes. 19. vt patet sup. 19. c. & dedit vrbes tres: tribus autē Zabulon accepit vrbes. 12. & dedit 4. vrbes. Primū patet sup. 19. fm patet hic. Rūdendū est, q̄ ista diuersitas, & apparatus iniuste distributionis accidere videt̄ ex duobus, cū tñ rectè factū sit. Primū est inæqualitas ciuitatū: vocatur. n. ciuitas more sacre scripture oīs locus muratus, & iste sunt inæquales, ita vt interdū vna vrbs p̄ualeat quatuor, vel quinq; aut pluribus vrribus, & tunc q̄q; darēt oēs iste tribus vrbes numero æquales, nō dabāt æqualiter, quia vnus tribus essent maiores vrbes q̄ alterius, & sequeretur inæqualitas in quantitate q̄q; esset æqualitas in numero. Scdm in quo apparet ista iniusta distributio est inæqualitas regionis, quia aliq̄ tribus sunt, q̄ hnt valde paucas vrbes, & tñ hnt magnā regionē, qm̄ inter vrbes sunt magna territoria, in quibus erant rura, & viculi multi, & loca multa ad faciendū sedes habitationū: aliq̄ autē erant trib⁹, que hēbant valde multas vrbes: tñ regio pauca erat inter vrbes. In istis autē, quia nō cōsiderat̄ magnitudo fortis fm multitudinē vrbiū, sed fm latitudinē regionis, dicent̄ fortes æquales, ideo q̄q; dent vrbes æquales numero, non agunt iniustā distributionē, nec grauabit̄ aliqua trib⁹. Nam si qlibet tribus dare debuisset Leuitis aliquam partē regionis sine vrribus. f. non solas vrbes, sed magnitudinē regionis, siue essent ibi multæ vrbes siue paucæ, si essent fortes æquales fm magnitudinē regionis, q̄q; non essent æquales numero ciuitates in his sortibus, nō grauarent dando æquales terre partes, Leuitis.

Alph. Toit. super Iosue. Pars II.

te aut non erāt accepturi regionē aliquā ad colendū, sed solas ciuitates cum suburbanis suis, ergo nō grauarent tribus iste dando æquales numero vrbes: quamquā non hēnt æquales vrbes numero vtrique. Nam non recipiebāt principaliter in sortibus ad dicēdum eas esse æquales, vel inæquales, multitudo vrbiū, sed magnitudo regionū. Quæ patet, quia multæ erant tribus, que erant æquales, vel quasi æquales in multitudinē, & tñ aliqua erat dupla, vel quasi dupla ad alterā in multitudinē vrbiū. Quæ patet in Aser, & Zabulon: nā Zabulon in introitu in terram Chanaā hēbat sexaginta millia viroꝝ, & quingentos, & tribus Aser habuit quinquaginta tria millia viroꝝ, & quadringentos, vt patet Nu. 36. tñ accepit sortē plurimum vrbiū Aser. f. 32. vrbes, & Zabulon solum. 12. vt patet sup. 19. Necessè est ergo respicere ad magnitudinē regionis, vt fiat æqualitas, vel inæqualitas, & nō ad magnitudinē regionis pp vrbes solum. Et hoc innuitur Num. 26. vbi dedit Deus regulā de diuidēdo terrā Chanaan p partes tribuū, & dixit: Pluribus maiorē partē dabit̄, & paucioribus minorē, & non dixit: pluribus plures vrbes dabit̄, & paucioribus pauciores. Ad Israelitas autē nihil referebat dare vrbes cum manerent eis rura, & vicici ad habitandū, dumtū nō tollerent eis terra, q̄ erat ad colendū, ideo licet fortes æquales in regionib⁹, & inæquales in numero vrbiū darent vrbes numero æquales, non erat iniusta distributio.

Deditque Dominus Deus Israeli omnem terram, quam traditurum se patribus eorū iurauerat, & possederunt illam, atque habitauerunt in ea. Dataque est ab eo pax in omnes per circuitum nationes, nullusque eis hostium resistere ausus est, sed cuncti in eorum ditionē redacti sunt. Ne vnum quidē verbū, quod illis præstiturū se esse promiserat, irritum fuit, sed rebus expleta sunt omnia.

Deditque Deus. Hic ponitur quartum. f. prædictorū recapitulatio. Dicitur fuerat sup. de captione terræ, & diuisione eius per singula, hic recapitulatur. f. Dedit Deus Israel omnem terram, quam traditurum se patribus eorū iurauerat. Deus iurauerat Abraham, q̄ traderet semini suo terram decem gentium, que hnt Gen. 15. cap. & iste noiantur postea cōiter noibus septem gentiū, vel populorum, scilicet Chanaanai, Amorrhæi, Iebusæi, Pherezæi, Gergesæi, Heuæi, Hethæi. Iuramentum autem non patet factum, nisi Abraham Gen. 22. cap. ubi dixit Deus: Per memetipsum iuravi &c. ad alios autem posteriores patriarchas non fuit factum iuramentum in forma, sed remittebat se Deus ad iuramentū, quod præstiterat Abraham, ut patet cum locutus est Deus ad Isaac, tibi dabo vniuersas regiones has complens iuramentum, quod sponondi Abraham patri tuo, ut patet Gen. 26. & hoc modo ad alios sequentes patriarchas factum est. Dicit quod omnem hanc terram Deus dederat Iudæis.

An Deus dederit viuente Iosue omnem terram, quam daturus erat. Quæstio. XIII.

ARET aliquis non stare, quia ista dicebatur viuente Iosue, sed post mortem eius manserunt gentes multæ in terra Chanaā. f. multæ vrbes, & regiones, quas non subiecit Iosue, vt patet Iud. 2. & 3. c. & sup. 13. dicitur ad Iosue: V 3. Iosue:

Iosue: Latissima terra derelicta est, quæ necdum forte diuisa est. Et postea non pugnavit Iosue cum cessasset iam terra a praelijs, vt patet sup. 11. & 14. ergo non fuit eo viuente subiecta.

Aliquis respondebit hoc intelligi de tempore post mortem Iosue, scilicet data fuit postea pax, sed in tempore Iosue non fuit tota terra subiecta. Hoc videtur innui, sup. 13. cum dicitur: Latissima terra derelicta est, quæ necdum forte diuisa est, & sequitur: Veniat in partem hæreditatis: ego. n. sum, qui delebo eos a facie filiorum Israel.

Sed dicendum etiam hoc non stare, nam post mortem Iosue etiam nunquam fuit tota terra tradita in potestate Israelitarum, sed vsque ad Saluatoris aduentum manebant aliqui Chananei in terra Iudeorum, vt patet de Chananaea, cuius filiam Christus a demone sanauit Matth. 15. cap.

Item necesse est istam literam referri ad tempus Iosue: nam cum dictum fuerit, quod data est pax, & completa sunt omnia hæc, sequitur in cap. sequenti, quod eo tempore locutus fuit Iosue ad Rubenitas, Gaditas &c. ergo necesse est ea, quæ dicuntur hic, referri ad tempus Iosue.

Respondendum est, quod debet intelligi de tempore Iosue, quod ibi omnia hæc completa fuerunt. Et cum dicitur, quod Deus dedit Israelitis omnem terram, quam tradiderunt se promiserat, exponi potest dupliciter. Vno modo, quod istud signum vniuersale (ois) non distribuat hic, sed accipitur omnis terra. i. multa. Raro enim iste terminus (ois) distribuit in sacra scriptura, & quia hic maxima pars terræ Chanana tradita fuerat in potestatem Israelitarum, dicebatur esse tota terra promissa illis tradita.

Alio modo potest responderi, quod tota terra promissa fuerat tradita, non simpliciter tradita, sed eo modo, quo promissa fuerat: promissit. n. Deus totam terram Chanana Israelitis & adiunxit Exo. 23. & Deute. 7. quod non traderet totam illis simul, vel in anno vno, sed per partes quousque crescerent, & possent replere terram, ne redigeretur terra in solitudinem, & multiplicarentur contra eos bestie. Et tunc verum est, quod Deus tradiderat totam terram Israelitis, quam se traditurum promiserat. i. totam, quam tradere promiserat, vsque ad tempus illud iam tradita erat, & accipitur hic proprie distributio, & est iste sensus proprius, quia temporibus prioribus, quibus pugnantibus Chananeos nondum tradiderat eis totam terram, quæ se pro illo tempore traditurum promiserat. Cum autem fecit, vt cessaret Iosue a bellis, erat tradita Israelitis vno terra, quam pro illo tempore Deus promiserat se traditurum Israelitis.

Item iste sensus magis conuenit quod præcedens, quia dicitur, quod non vnum quidem verbum, quod præstiturum se esse promiserat, irritum fuit: ergo necesse est verificari propositionem vniuersaliter propter illam limitationem. Si tamen dicatur in primo sensu non stat distributio, sed ponitur omnis terra pro magna parte terræ, ideo tenendus est sensus secundus. scilicet quod tota terra data fuit, quam Deus dare iurauerat. Eo modo, quo iurauerat: non promissit autem totam dare simul, sed per partes, & hoc cõpleuit, quia totum quod dare promiserat pro tempore Iosue iam datum fuerat. Sed arguet, quod ista expositio repugnet literæ, quia dicitur, quod Deus dedit totam terram, quam se præstiturum iurauerat patribus Iudeorum, qui erant tempore Iosue: sed illis promissit, quod daret totam terram septem populorum Chananeorum, ergo necesse est, quod illa data fuisset. Quod non stat: nam ista expositio præcedens teneret, si loqueretur litera de terra promissa istis Iudeis, qui nunc erant, vel tempore Moysi, quia ad eos data fuit illa limitatio, quæ ha-

betur Exo. 23. Non eijciam a facie tua anno vno, ne terra redigatur in solitudinem, & crescant in te bestie: paulatim eijciam eos atque per partes: ad priores tamen patriarchas non fuit data ista limitatio: ergo si tota terra illis promissa data est, necesse est, vt fuerit tota terra Chanana tradita eis, sed non fuit: ergo non poterit stare propria distributio.

Respondendum est, quod quamquam Deus promiserit Abraham, & alijs patriarchis terram Chanana absolute non adiecta aliqua limitatione, aut condõne, tamẽ subintelligebatur limitatio, quam postea appoñuit, & habebatur tanquam expressa fuisset: si autem fuisset expressa, diceretur, quod Deus dans Israelitis tempore Iosue istam terram partem, quam tradiderat: dabat eis totam terram, quam promiserat patribus eorum, quia dabat per eundem modum, per quem promiserat, ita nunc dans terram, quam tradiderat dicitur tradidisse totam terram, quam promiserat patribus eorum. i. per eundem modum, per quem promiserat, quia modus, vel limitatio illa subintelligebatur, quod non fuisset expressa. Et possederunt illam. Refertur ad agros, & territoria vrbium, vel locorum, quia ista possidebantur, sed non habitabantur.

Et habitauerunt in ea. Quantum ad vrbes intelligitur, & alia loca parua, vt rura & viculos, & totam istam terram possederunt, & inhabitauerunt, licet multas vrbes Israelite acceperunt, quas non inhabitauerunt, sed combusserunt igni vastantes eas, vt patet s. 11. vbi dicitur, quod omnes vrbes, quæ erant in locis planis, & non erant munitissime, & in locis fortissimis, vt sup. colles, non fuerunt combustæ, nec vastatæ. Has autem non inhabitauerunt Israelite: causa verò declarata fuit s. 11. c. Non enim adhuc poterant totam terram replere, quam occupauerant, quia pauci erant. Si autem quæras, quare igitur tantam terram occupauerunt declaratum est s. 11. c. Dataque est ab eo pax. Id est Deus dedit pacem Israelitis cum gentibus, quæ erant in circuitu eorum.

Quomodo Deus dat pacem inter aliquos, & quomodo eam canstat. Et quod dupliciter poterat esse pax ex parte hostium cum Iudeis. Quæstio. XV.

PACEM vocat hic cessationem a bellis pro hoc quod hostes non insurgent contra eos, nec ipsi inuadebant hostes. De ipsis quod non inuaderent hostes facile erat, & credendum est fuisse a Deo reuelatum Iosue: sciebant enim Israelite, quod Deus non erat traditurus eis totam terram Chanana vno impetu, vel continuato bello, sed successiue per multa tempora tradenda erat. id non conarent Israelite nunc simul pugnare contra omnes Chananeos ad capiendum terram ipsorum. ne sciebant tamen vsque ad quod tempus, vel vsque ad quantam terram captam pugnandum erat, sed cum pugnauissent ipsi pluribus sex annis, vt declaratum est s. 14. c. & semper capebant aliam terram hostilẽ, cessauerunt penitus tandem pugnare: ergo dicendum est, quod Deus reuelauerit Iosue, quod cessarent, & tunc erat pax ex parte Israelitarum, sed restabat esse pacem ex parte hostium, & istud erat in non insurgendo contra eos ad pugnam. Quod dupliciter poterat euenire.

Vno modo per quandam concordiam. scilicet quod placeret eis id, quod placebat Israelitis, & videret eis bonum cessare a bellis quietam agentem vitam, & ista pacem Deus inducebat, quia cor nostrum est in manu Dei, & inclinatur illud quo vult. Sic dicitur Prouer. 21. Sicut diuisionem aquarum, ita cor regis in manu domini, & quousque voluerit, vertet illud. Sicut autem est de corde regis, ita de cordibus omnium aliorum, quod Deus vertit illa quo vult, & sic mouet hostes ad concordiam, vel ad seditiones: ad gaudium vel metum.

merorem, sicut voluerit. Alio modo poterat fieri ista pax per timorem, scilicet, quod Chananei desiderarent pugnare contra Israelitas, & eradicare eos de terra, tamen arbitrabantur se esse inferiores viribus, & credebant se succumbituros, cessabant a bellis timore compulsi: quin potius ipsi credebant secum bene fieri, si Israelite non insurgerent contra eos in bellum. Et isto modo Deus dat pacem aliquibus interdum immittendo aliquibus timorem, vt non audeant insurgere in alios. Sic patet de Chananeis, qui volebant delere Iacob cum domo sua apud urbem Sichem, quia filij eius occiderant omnes masculos vrbis Sichem: Deus tamen immisit timorem super omnes habitatores vrbium in circuitu, & non ausi fuerunt mouere bellum contra Iacob. Sic patet Genes. 35. c. Cumque profecti essent terror Dei inuasi omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausi persequi recedentes. Ita poterat Deus incutere timorem Chananeis, ne mouerentur contra Iudeos. Interdum causat Deus pacem inter aliquos, inclinando cor vnus ad aliquid, & distrahendo a pugna: non per modum timoris, sed occupando alij negotijs, sic fuit de Sennacherib rege Assyriorum, qui proponebat pugnare contra Ierusalem, & delere eam: cumque timeret rex Ezechias respondit ei dominus per Isaiam: Noli timere a facie sermonum, quos audisti, quibus blasphemauerunt pueri regis Assyriorum me: ecce ego mittam ei spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terram suam, & deiciam eum gladio in terra sua, vt patet 4. Reg. 19. c. & sic factum fuit, vt patet eod. c. Simile quoque fuit cum Dauid lateret fugiens a facie Saulis, & persequeretur eum latentem in deserto Maon, pendens Ziphis desperabat se Dauid posse fugere, quia concludebat eum Saul vndique, & tunc venerunt nuntij ad Saul dicentes, festina & veni, quia infuderunt se Philistinij super terram, & tunc desijt Saul persequi Dauid exiens in occursum Philistinorum. De hoc 1. Reg. 23. c. De timore est, quod Deus interdum incutiat timorem aliquibus, ita vt non audeant insurgere contra alios, vel vt fugiant a facie eorum, patet, quia Deus dabat Iudeis in maledictionem ipsum timorem, si declinarent ab eo. Sic patet Leui. 26. f. & qui remanserint de vobis dabo pauorem in cordibus eorum, in regionibus hostium terrebunt eos sonitus folij volantis, & ita fugient quasi gladium, & cadent nullo sequente, & corrueunt singuli super fratres suos quasi bella fugientes: nemo vestrum audebit inimicis resistere, peribitis inter gentes, & hostilis vos terra consumet. De hoc etiam multa Deuter. 28. sicut autem in Iudeis hoc per maledictionem dabatur, ita & in poenam dabatur Gentilibus, & in fauorem Iudeorum. scilicet vt fugerent a facie ipsorum, & non auderent resistere, vt patet Exodi 23. c. & Deuter. 7. f. terrorem meum mittam in præcursum rui, & occidam omnem populum, ad quem ingredieris cunctorumque inimicorum tuorum terga vertam. Sicut ergo poterat terror immitti in Chananeos, vt fugerent a facie Iudeorum, ita poterat, & a fortiori minus terror ne contra Iudeos insurgere auderent. Patet ergo quod pluribus modis fieri poterat, vt cessarent Chananei a bello contra Iudeos, & hoc erat dari pacem: Deus autem dabat istam pacem, quia ipse mouebat corda Chananeorum per timorem, vel aliam, vt non pugnarent contra Iudeos. In omnes per circuitum nationes. Id est Deus dedit pacem Iudeis cum omnibus nationibus, quæ erant per circuitum: solum intelligitur hoc de Chananeis Amorrhæis, & cæteris populis, qui erant residui, erantque in circuitu Iudeorum, nam isti non mouebant aliquod bellum contra Iudeos. Nullusque hostium eis resistere ausus est. Accipitur resistere pro insurgere. scilicet hostes Iudeorum, qui erant omnes residui de se-

Terminus, Omnis, quo accipitur in sacra scriptura.

Dei in ter pacem & victoriam.

Magna Dei fidelitas in promissis.

ptem populis Chananeorum non ausi sunt insurgere contra Iudeos, & hoc a Deo collatum est. scilicet incutiendo timorem illis, vel faciẽdo alijs modis, vt supra declaratum est: accipiẽdo autem resistere proprie non stat libera: nam Chananei resistebant Iudeis, quod pugnantibus, quia a principio Chananei insurrexerunt contra Iudeos facientes bella magna, sicut in bello contra urbem Gabaon, de quo sup. 10. & in bello multorum regum ad aquas Meron, de quo supra 1. cap. cum verò ab alijs se superari viderunt, non insurrexerunt pugnantibus in campo, sed intra vrbium suarum præsidia tutabantur se ab Israelitis, & sic pugnavit Iosue contra reges Chanana multo tempore, vt patet sup. 11. & sic nunquam desisterunt resistere dum Iudei voluerunt pugnare, alioquin omnes fuissent superati, & deleti ab Israel, vel positi sub tributum. Sed omnia hæc falsa sunt, sed insurgere aliquando desisterunt. scilicet postquam viderunt se superari, vt patet ex processu. 11. cap. ergo debet intelligi de insurrectione.

Item non attinet ad istam literam accipi resistere proprie, quamquam posset verè stare, quia dicitur, quod data est pax, est autem pax non quando hostes cõstituntur, & delentur penitus, quia ista victoria vocatur sed non pax. Sed positus hostibus, & eis cessantibus a pugna est pax, & istud est si hostes non audeant suis hostibus inferre bellum: si tamen resistere non audent, non est pax, sed bellum, quia resistentia, vel non resistentia est cum bellum inferitur, & qui resistere non audent, victus est, & non erit ibi proprie pax. Sed cum tamen in eorum ditione redacti sunt. Hoc posset aliquis intelligere sicut literam præcedentem. scilicet quantum ad partem illam, quam Deus tradere promiserat Iudeis pro tempore Iosue, quod tota illa tradita sit, ita hostes omnes, qui habitabant in terra illa redacti sunt in potestatem Hebræorum, quia omnes illos occiderunt. Sed non stat iste sensus, quia dicitur, quod redacti sunt in ditionem eorum. redigi in ditionem alicuius est subijci imperio illius, hinc enim venit iurisdicctio, qua dñi, vel iudicis funguntur, sed hoc non conuenit nisi viuẽti, quia mortuus in nullius nostrum ditionem inductus est. Id debet necessario intelligi de Chananeis superstitibus, quod sint redacti in ditionem Hebræorum. Magna Dei fidelitas in promissis. In quo notatur magna Dei fidelitas promittentis. scilicet quod promissa eius nunquam frustratur, & pertinet hoc ad maximam eius partem, & superexcedentẽ bonitatem. Nam quia summè potens est, nulla res est, quæ possit eum distrahere a completionem promissorum. Nos autem quamquam interdum promissa obleruare velimus, tamen impediti ab alijs agentibus non implemus: sed est bonitas sua superexcellens, nam quæ bonus est seipsum diffundere vult, quia condõ boni iuxta Dionysium est esse superioris diffusiuum, & quod nos immeriti simus, tamen bona sua nobis comunicat, vt patet Matth. 15. f. Facit solem suum ortiri super bonos & malos, & pluit super iustos & peccatores: ista bonitas est, quæ Deum ad complendum promissa inuitabiliter inducit: nos enim interdum licet cõplere promissa possemus, tamen cõplere non curamus, quia magis ad primum quam ad id quod rectum est inclinamur: Deus autem cum pure

bonus sit, secundum bonitatem agere necessario debet, licet non coacte, & hoc modo cum complete promissa sit aliquid bonum, promissa Dei frustrari nequebunt. Sed rebus omnia expleta sunt. Idest omnia, quae Deus promissit apparuerunt verificata in opere: veritas enim propositio apparet ex conformitate vocum ad res signatas, cum autem correspondet signata signis, verè sunt propositiones, & sic fuit in promissis Dei. Erant autem propositiones Dei de futuro, quia erant promissoria, & non sunt proprie propositiones cum indicatiua oratio, & de presenti solum sit propositio, iste tamen propositiones reducuntur ad naturam propositionum, cum efficiuntur de presenti, & tunc potest considerari in eis veritas, vel falsitas: erat autem ista reductio, si Deus promississet aliquid pro certo tempore: quamquam ante illud erat de futuro, tamen tunc debebat esse propositio de presenti: si autem fieret, erat vera: si autem non, erat falsa, & quia omnia a Deo promissa suis temporibus completa sunt, erant promissa vera rebus comprobata.

C A P. XXII.

EODEM tempore vocauit Iosue Rubenitas, & Gadditas, & dimidiam tribum Manasse, dixitque ad eos: Fecistis omnia, quae praecepit vobis Moyses famulus Domini: mihi quoque in omnibus obedistis, nec reliquistis fratres vestros longo tempore, vsque in praesentem diem, custodientes imperium Domini Dei vestri. Quia igitur dedit Dominus Deus vester fratribus vestris quietem & pacem, sicut pollicitus est: reuertimini, & ite in tabernacula vestra, & in terram possessionis, quam tradidit vobis Moyses famulus Domini trans Iordanem: ita duntaxat, vt custodiatis attentè, & opere completis mandatum, & legem quam praecepit vobis Moyses famulus Domini, vt diligatis Dominum Deum vestrum, & ambuletis in omnibus vijs eius, & obseruetis mandata illius, adhæreatisque ei, ac seruiatis in omni corde, & in omni anima vestra. Benedixitque eis Iosue, & dimisit eos. Qui reuersi sunt in tabernacula sua. Dimidia autem tribui Manasse possessionem Moyses dederat in Basan, & idcirco mediae, quae superfluit, dedit Iosue sortem inter ceteros fratres suos trans Iordanem ad occidentalem eius plagam.

EODEM tempore. Hic ponitur pars vltima huius libri, & principalis, quae est de ducis dispositione, & consistit dispositio in tribus, scilicet tempore certaminis, secundo tempore pacis, tertio tempore mortis. Secundum c. sequenti: tertium infra vigesimo quarto.

Circa primum considerandum, & hic agitur qua-

Fliter Iosue remiserit duas tribus, & dimidiam in terram suam. & quia praeteritis temporibus fuerat semper sub ducatu Iosue, obligabanturque sequi praeccepta illius, non debebant sine illius redire licentia. Et circa hoc tanguntur quatuor. Primo redeundi datur licentia. Secundo euntes infamantur de idolatria, tertio per legatos inquititur de orta infamia: quarto demonstratur veritas clara. Secunda ibi. Cumque venissent. Tertia ibi. Et interim miserunt. Quarta ibi. Responderunt Ruben.

Nunquid hic sit ordo conueniens, quoad continuationem ad praecedentia, Quaestio. I.

CIRCA primum inquiri poterat de continuatione huius ad praecedentia: nam licet semper credendum sit esse continuatum ordinem, & conuenientem in eis, quae narrantur, dum non constar esse anticipationem, vel recapitulationem, tamen multoties fit anticipatio, & recapitulatio in sacra scriptura: ideo quaeri posset, an sit hic ordo conueniens. scilicet quod de missione Rubenitarum, & Gaditarum, & dimidiae tribus Manasse fuerit immediatè post praecedentia, vel fuerit ante illa.

Et dicendum, quod ista quaestio soluitur in litera. scilicet quod eodem tempore, quo ista, quae supra dicta sunt, fiebant, vocauit Iosue Rubenitas, Gaditas, & dimidiam tribum Manasse, & dedit eis licentiam eundi in terram suam, quia iam magno tempore steterant, cum fratribus suis in laboribus quousque terra de manu hostium erepta est. Eodem tempore vocauit Iosue Rubenitas. Scilicet tempore, quo finita est diuisio terrae per sortes tribuum, & datae sunt vrbes Leuitis, atque assignatae sunt ciuitates refugij: toto enim hoc tempore manserunt duae tribus, & dimidia cum nouem tribubus, & dimidia in terra Chanaan. Nam tempore belli manere obligatae erant, quia sic iusserat Moyses Num. 32. cap. scilicet, quod si Rubenitae, Gaditae, & dimidia tribus Manasse nolent transire Iordanem ad pugnam contra Chanaanos: non daretur eis terra, quae erat ante Iordanem, sed cogerentur accipere possessionem ad occidentalem plagam Iordanis, & ipsi acceptauerunt hoc: nec solum obligabantur manere isto tempore, sed etiam quousque diuideretur tota terra Chanaan Israelitis per sortes suas, & inciperent morari in sortibus istis, sic enim sponderunt duae tribus, & dimidia, vt patet Numeri trigesimo secundo capitulo, scilicet. Nos autem ipsi armati, & accincti procedemus ante fratres nostros filios Israel, donec introducamus eos ad loca sua, & post hoc non reuertemur in domos nostras, vsque dum possideant filij Israel hereditatem suam. Et istud postea confirmauit, & acceptauit Moyses ibidem: Israelitae tamen non dicuntur possidere hereditatem suam, quousque habeant terram diuisam, & incipiat quaelibet tribus manere in portione sua, ergo quamquam duae tribus, & dimidia steterunt cum ceteris Israelitis, quousque subijceretur eis terra, si tamen non manerent quousque diuideretur inter eos terra occupata non complebant pactum, & ob hoc Iosue non licentiauit Rubenitas, & Gaditas, & dimidiam tribum Manasse, quousque fuerunt completa omnia supraposita de diuisionibus terrae tam pro Israelitis, quam pro Leuitis. Vnde in omnibus istis diuisionibus interueniebant duae tribus, & dimidia: nam licet de terra Chanaan, quae erat ad occidentalem plagam Iordanis nihil accepturum essent: nam ipse renunciauerant omni iuri, si quod habere poterant ad terram trans Iordanem ad occidentem, vt patet Numeri trigesimo secundo, nec quicquam quaerimus trans Iordanem, quia

Redeundi datur licentia. duabus tribubus & dimidia.

quia iam habemus possessionem nostram in orientali eius plaga. De istis tamen duabus tribubus & dimidia positi erant indices diuisores terrae Chanaan, vt patet Num. 34. & illud Deus instituit.

Item quando missi fuerunt viri ad lustrandum totam terram Chanaan, & describendum eam atque diuidendum, fuerunt etiam de istis tribubus missi viri, vt patet supra 18. cum dicitur quod de qualibet tribu viri terni missi sunt. Etiam quando sortes posite fuerunt in Silo illuc conuenerunt cum reliquis Israelitis habituris sortes duae tribus, & dimidia, licet ipse non erant positurae sortes, sed intererat eorum bonum publicum procurare, scilicet, quod omnes Israelitae conuenirent in accipiendo possessiones. Etiam conueniebant illuc ad honorem situationis sanctuarij, quia tunc incipiebat sanctuarium situari, cum ante fuisset motum per loca castrorum; & tunc inchoari debebant sacrificia, & quotidianae caeremoniae legales: ad hoc autem rationabile erat, quod conuenirent illuc duae tribus & dimidia etiam si iam essent in terra sua, quia cultus Dei, & initium omnium legalium operationum ad totum Israel pertinebat: & hoc signat litera supra 18. Congregati sunt filij Israel in Silo, ibique fixerunt tabernaculum testimonij. & postea in loco eodem positus sortibus pro omnibus tribubus Israel, quae nondum acceperant possessiones, Leuitae acceperunt ad Iosue, & ad principes diuisores terrae, petieruntque ciuitates, quas Deus eis dari iusserat, & colatae sunt, vt patet praecedenti cap. quod ibi in Silo factum dicitur: & deinde de vribus Leuitarum segregatae sunt ciuitates sex pro fugitiuis, de quibus supra 20. cap. & cum nihil restaret agendum, vocauit Iosue duas tribus, & dimidiam, deditque eis licentiam redeundi in terram suam.

Vocauit Iosue Rubenitas. Quamquam iam tempus, quo obligabatur duae tribus, & dimidia manere cum reliquis Israelitis, elapsum foret, & mansissent magno tempore extra terram suam; tamen non petebant licentiam recedendi, sed manebant subditae ad imperium Iosue, quousque Iosue iuberet eis redire in terram suam: in quo signatur magna attentio obediendi: sic enim promiserant Moysi, vt patet Num. 32. & post mortem eius promiserant idem Iosue, vt patet supra cap. 1.

Dixitque ad eos facistis omnia. Iosue volens mittere duas tribus, & dimidiam in terram suam laudat eas hic primo de obedientia magna, quod fecerunt omnia, quae iusserat Moyses, & omnia, quae praeceperat ipse Iosue. Poterat autem ista laus esse ad tria. Primo, quia virtus laudata crescit: nam cum laus sit primo explicans magnitudinem, per laudem exhibetur nobis aliquis honor, & hoc est generosis animis valde delectabile: cum autem sentiunt sibi hoc coniungi eis cum ipsa virtute, feruntur delectabiliter in eam, vt autem Iosue magis alliceret istas duas tribus, & dimidiam ad virtutem laudauit in eis virtutem praeteritam. Secunda causa est, quia volebat Iosue consolari istas duas tribus, & dimidiam. Laborauerunt multo tempore non inquirentes aliquam vtilitatem suam, sed seruietes vtilitati aliorum Israelitarum, & praecceptis Iosue: & quia est magnum solamen laborum seruieti, cum scit actus suos, & labores esse acceptos iuberi: & quamdiu de his ambigit quadam conflictatione, & anxietate tenetur: voluit Iosue consolari istos declarans labores eorum fuisse acceptabiles, & ad hoc laudat eos in testimonium bonitatis eorum. Et in hoc iuste agit Iosue laudans istos, quia verè laudabiles erant cum tanto tempore obediissent ad durissimam, & semper virtuosam. Tertia ratio & potissima est, vt alliciat eos ad custodiendam legem Dei: nam tempo-

Iosue propter quid laudauit trib. duas, & dimidiam quando recesserunt a se.

re, quo fuerant isti cum alijs Israelitis, & Iosue non poterant facere aliquid contra legem, quia Iosue hoc non permitteret: nunc autem cum recessuri essent trans Iordanem in terram suam, erat sibi liberius facere malum, quod vellent contra legem Dei, & ob hoc Iosue valde hortatus est, vt custodirent mandata legis Moyfi: & quia magis efficerentur benenoli ad suscipiendum monita haec, si laudibus permulceretur corda eorum iuxta Senecam: Generosus est animus humanus, & facilius ducitur quam trahatur: primò laudauit eos de virtute obedientiae praeteritae, vt magis alliceret ad actum patriae futurae, quae consistebat in caeremoniarum legalium obseruatione.

Fecistis omnia, quae praecepit Moyses. Laudat duas tribus, & dimidiam de obedientia: & quia obedientia est respectu praecceptorum, ponuntur praeccepta duplicia respectu quorum fuerunt obedientes, scilicet respectu praecceptorum Moyfi, & praecceptorum Iosue: praeccepta Moyfi fuerunt quod duae tribus, & dimidia mitterent viros suos fortes ad bellum cum Israelitis, & non redirent in terram suam quousque Israelitae possiderent pacifice terram, sicut ipsi possidebant, vt patet Num. 32. haec omnia custodierant diligenter filij Ruben Gad, & dimidij Manasse. Iam enim haec omnia expleta fuerant, cum remitteret Iosue duas tribus, & dimidiam in terram suam.

Famulus Domini. Istud ponitur pro singulari laude: semper enim dicitur de Moyse in toto isto libro, & in alijs omnibus ferè, in quibus de ipso agitur, quod sit famulus Dei, id est quod specialiter Deo famulatus fuerit. Nam multi alij in toto Israel Deo famularentur: nullus tamen ita perfecte, vt Moyses famulatus est: & ob hoc vocabat eum Deus fidelissimum in tota domo sua, vt patet Num. 12. & ad Hebr. 4. cap.

Mihi quae in omnibus obedistis. Praeter praeccepta Moyfi obseruauerunt amplius omnia praeccepta Iosue: nam praeccepta Moyfi erant vniuersalia valde, Iosue autem erat dux belli, & iubebat eis toto tempore, quo fuerunt in terra Chanaan, cum Israelitis aliquid agere, in quo ipsi sponte obediebant: Hoc ipsi promiserunt Iosue a principio ducatus sui: proposuit enim Iosue illis illud, quod mandauerat Moyses de transitu eorum in terram Chanaan, & hortatus est quod illud complerent: ipsi autem responderunt: Omnia, quae praecepisti nobis faciemus, & quocumque miseris, ibimus, sicut obediimus in cunctis Moyfi, ita obediemus & tibi: qui contradixerit ori tuo, & non obederit cunctis sermonibus, quae praeciperis ei, moriatur. Postea autem sic fecerunt nunquam praetergresses mandatum illius. De hoc supra 1. cap.

Nec reliquistis fratres vestros longo tempore. Istud ex superioribus intelligebatur, scilicet quod obedierant omnibus mandatis Moyfi, iusserat tamen Moyses, ne rediret in terram suam, quousque Israelitae securet tenebant possessiones suas, vt patet Num. 32. cap. ideo tenebantur ad hoc: commemorat tamen Iosue istud specialiter, quia erat difficillimum, & ex hoc erat valde laudabiles: nam quilibet desiderat manere in terra sua, & possessione sua, potissime cum isti reliquissent filios, & vxores ante transitum Iordanis, & iam a magno tempore non reuersi fuerant ad eos: tenerentur enim iam magno desiderio eorum.

Quanto tempore manserunt duae tribus, & dimidia cum alijs Iudaeis trans Iordanem. Quaestio. I. I.

FVIT autem istud tempus longum, quia fuit forte decem annorum, aut vltius. Quidam enim voluit quod fuerint anni quatuordecim, scilicet septem annis, quibus durauit acquisitio terrae de manu hostium, & alij

Laudatio duarum tribuum ac dimidiae de obedientia.

Præceptum Moyfi ad tribus quae ante Iordanem commorabantur.

& alij septem anni in diuisione eius. De septem annis quibus durauit bellū & acquisitio, satis patet ex verbis Caleb ad Iosue supra 14. dixit enim q̄ ipse erat annorū quadraginta quādo missus fuit de Cadesbarne ad explorandū, & q̄ in die, qua loquebatur verba ista ad Iosue erat annorum octuagintaquinque: ergo fluxerāt anni quadragintaquinque a missione illa vsque ad tempus, quo loquebatur Caleb ad Iosue; ab illa missione tamen vsque ad introitum in terram Chanaan fluxerunt anni triginta octo vel quasi dimidius: ergo manebunt sex anni & dimidius ab introitu in terram Chanaan vsquequo verba illa dicta sunt. Assumptū patet, quia ab exitu de Aegypto vsque ad introitum in terram Chanaan fluxerunt anni quadraginta Exo. 16. & Deut. 8. ab his demantur annus & dimidius, vel quasi qui fluxit ab exitu de Aegypto vsq; ad missionem exploratorum de Cadesbarne, quia circa medium anni secundi missi fuerunt, vt declaratum fuit Num. 13. cap. ergo manebunt triginta octo & dimidius. Ad completionem autem quadragintaquinque, qui fluxerāt a missione exploratorum de Cadesbarne vsque ad tempus, quo locutus fuit Caleb verba hæc deficiunt sex, & dimidius: tot ergo anni transferant ab introitu in terram Chanaan, vsquequo locutus fuit Caleb verba hæc, & totū istud fuit tempus bellorum, quia quando loquebatur ista Caleb ad Iosue fuit data pax, vt patet supra 14. ergo septem annis, vel quasi durauit acquisitio terræ Chanaan. De tempore quod postea fluxit, vsquequo redierunt duæ tribus, & dimidia in terram suam non potest sic patere, quia nihil scriptum est.

Dicit tamē historia scholastica super Gen. q̄ annis septē durauit diuisio, & hoc videtur dicere ex auctoritate Iosephi de antiquitatibus lib. 2. Quod autem tantum tempus fuerit nō facile dixerim, nescio enim quomodo expensum fuerit. Quod tamen fuerit magnum tempus, vt duorum, vel trium annorum saltē constare satis credo, quia descriptio illa, quam Iosue fieri præcepit, erat valde difficilis, & magnæ occupationis, vt declaratū est supra 18. in his tamen satis obediē oportet historiographis approbatis, vt Iosepho. Maior autem difficultas obediendi, quæ fuit hic consistebat in hoc quod postquam duæ tribus, & dimidia transferunt Iordanem cum alijs Israelitis nunquam redierunt in terram suam saltem ad modicum tempus vsuri filios, vel vxores, sed manserunt toto tempore magno quouſque expletis bellis, & terræ diuisione regressi sunt.

Vsque in presentem diem. Id est a tempore quo transfistis Iordanem venientes cum fratribus vestris nunquam reliquistis eos vsque hodie, scilicet saltem per vnā diem nūquam regressi fuistis in possessiones vestras & ad vxores & liberos. *Custodientes imperium Domini Dei vestri.* Id est hoc fecistis, vt custodiretis imperium Dei. Sed dicitur quomodo custodiebant imperium Dei duæ tribus & dimidia in hoc: quia solū imposuerat præceptum istud Moyses, & fuit impostum præceptum quasi ex quadam cōuentione inter duas tribus, & dimidiam cum Moyse nomine aliarū tribuum. Respondendum quod Moyses erat propheta Dei, & credebatur omnia, quæ faceret, agere ex præcepto Dei: & quæcunque iuberet Deo prius iubente ei hoc mandaret: sed ipse interposuit mandatum istud, ideo dicebatur esse mandatum Dei.

Quia ergo dedit Dominus Deus. Volebat dare Iosue duabus tribubus, & dimidiā licentiam redeundi in terram suam, & ad hoc præmittit causam, scilicet quod iam non erat necessaria præsentia eorum in terra illa. toto enim tempore præterito fuerant necessariae duæ tribus, & dimidia cum cæteris Israelitis, vt ad pugnandū,

& faciendum cætera cum eis in diuidenda terra: nunc autem quia data erat requies Israelitis acquisitis possessionibus, & diuisis: non habebant aliquid quod facerent duæ tribus, & dimidia.

Quia dedit Dominus Deus vester fratribus vestris requiem. Id est dedit pacem cū hostibus in cessatione a bellis. Ista quies est data a Deo. Et hoc quātum ad duo, quæ importat. Primum est acquisitio perfecta terræ pro tempore illo requisitæ. Secundum est cessatio a bello insurgente. Quantum ad priuam data est pax a Deo, quia Israelitæ nunquam habituri erant pacem quouſque acquirerent terram sibi sufficientem ad habitationem. Cum autem Deus dedit Israelitis terram ad sufficientiam dedit eis pacem, quia ipsi non curauerunt vterius pugnare cōtra Chaneos. Istud autem a Deo datum est, vt patet Deuter. 8. l. ne dicas in corde tuo fortitudo mea, & robur manū meæ hæc mihi omnia præstiterunt, sed recorderis Domini Dei tui, qui vires tibi præbuit, vt completeret pactum tuum. Secundum quod importat pax est cessatio ab impetu insurgente. Et hoc est ex parte hostiū, scilicet quod Deus repressit Chaneos ne insurgerent contra Iudæos: fuit autem hoc incutiēdo timorem vel aliquo de modo dis assignatis in fine præcedētis cap. ideo pax quomodo cunq; accipiatur a Deo data fuit Israelitis.

Quiem & pacem. Ista duo pro eodem consueuerunt accipi, sed hic possunt signare diuersa, scilicet quæ importat terminationem motus, & desiderij: Quies. n. est terminus motus: cum autem aliquis mittitur, vt aliquid acquirat, non est desiderium eius in complemento, nec operationes eius quiete, sed mēte, & corpore semper se in aliquid fert, cum vero illud acquisitum fuerit quod querebamus, sequitur quies quæ est quietatio appetitus & cessatio ab operationibus exterioribus. pax autem dicitur priuationem molestationis ab extra illatæ, scilicet cum nullus cōtra nos insurgit. Vtrunque erat in Iudæis, scilicet quia iam acquisierant totam terram, quam pro tunc expectabant & cōtra eos hostes non insurgebant. Ponitur tamen quies ab intra: pax autem quantum ad ea, quæ exteriora sunt.

Sicut pollicitus est. Promiserat enim Deus, quod tribueret Israelitis terram Chanaan, & quod subijceret eis hostes, vt patet Exo. 23. & Deut. 7. cap. & sic iā compleuerat, vt dicitur præced. cap. in fine.

Reuertimini, & ite in tabernacula vestra. Id est antequam Deus daret pacem fratribus vestris, vos eratis necessarii ad pugnandum contra hostes: nunc autem data pace, non est opus, vt maneatis hic: reuertimini ergo, & ite in tabernacula vestra.

Et in terram possessionis vestra. Scilicet in terram, quæ est ante Iordanem ad solis ortum, vbi fuerant duo reges Amorrhæi: illam enim terram acceperant duæ tribus, & dimidia in possessionem, vt patet Num. 32. cap. & Deut. 3.

Quam tradidit vobis Moyses. Istam terram tradiderat Moyses diuidēs in tres partes pro duabus, & dimidia tribubus: ipso enim viuente fuit terra illa acquisita: & eo viuente fuit distributa, quia duæ tribus, & dimidia perierunt illam, quia erat conueniens partui pecorum, in quibus abundabant viri isti, vt patet Num. 34. cap. sicut autē Moyses tribuit terram istam duabus tribubus, & dimidiæ: ita distribuisset totam terram Chanaan, si introisset in illam: nec fuisset datus alijs alius diuisor, nec quæreretur modus specialis diuidendi, sicut p̄ diuisione terræ duorū regū Amorrhæorum nullus fuit assignatus diuisor præter Moysen, quia tamen nō erat victurus Moyses, vt introiret in illam: antequam moreretur Moyses, fuerunt assignati diuisores, scilicet Iosue, & Eleazarus sacerdos, & duodecim viri, singuli de singulis tribubus, vt patet Num. 34. c. ideo

Quies q̄ d: q̄ due pax: & differētia horum.

Iosue præcepta ad tribus.

Custodire potest inferre duo.

ideo cum fit mentio de terra duarum tribuum, & dimidia: dicitur quod Moyses tradidit illis in possessionem terram ipsam. *Trans Iordanem.* Id est vltra Iordanem, scilicet ad orientalem plagam: vtraque enim terra erat trans Iordanem, scilicet terra duarum tribuum, & dimidia, & terra nouæ tribuum, & dimidia: sed prior erat ad partem orientalem Iordanis, secunda autem est ad partem occidentalem: & ob hoc interdum ponuntur istæ connotationes, scilicet ad orientalem plagam, & ad occidentalem; vt patet supra 1. & 5. Nam supra 1. & 13. dicitur quod acceperunt duæ tribus, & dimidia hæreditatem trans Iordanem ad solis ortum. & supra 5. dicitur quod reges Amorrhæi, qui habitabant trans Iordanē ad occidentalem plagam audierūt & c. hic autem non ponitur limitatio, scilicet ad orientem, vel occidentem, tamen intelligitur: quia cum esset iste, qui loquebatur, scilicet Iosue, ad occidentalem plagam Iordanis, non vocaret trans Iordanem, nisi partē orientalem, quia ipsam partem in qua erat non vocaret trans Iordanem, sed aliam.

Ita dumtaxat vt custodiat attentē. Hic adiungit Iosue aliquas condiciones, vel præcepta, scilicet quod colerēt Deum obseruantes legem Moysi, & quod diuiderēt prædam cum fratribus suis qui manebant in terra ante Iordanem. Et est sensus, ego do vobis licentiam redeundi nihil imponens oneris, nec quiddam a vobis exigens dumtaxat obseruantes legem Moysi. Vnum quod est ad Deum, & alterum ad fratres vestros. Et dicitur vt custodiat attentē. Custodire potest importare duo: vno modo custodire signat cauere, & pertinet ad præcepta negatiua, scilicet quod nullo modo faciant quod vetitum est. Alio modo pertinet custodire ad cor, scilicet quod in corde nostro diligenter custodiamus aliquid adhibentes diligentiam, vt compleamus. Primo modo distinguuntur custodire & opere complere, quia custodire pertinet ad præcepta negatiua, scilicet cauere ab actibus vitiosis: opere complere pertinet ad præcepta affirmatiua, scilicet quod sicut iustum est ita faciant. Accipiendo secundo modo custodire pertinet ad animum, scilicet quod homo habeat animū agendi ea, quæ agenda sunt: & cauendi ab eis, a quibus cauere debet: & tunc distinguitur ab opere complere, quia istud pertinet ad exteriorē executionem, siue aliquid agendo siue ab illo cauendo dato casu, & iste secundus sensus magis cōuenit literæ. Dicitur aliquis attentē custodire quādo toto animo laborat, vt Dei præcepta compleat inuigilando, nec ex errore offendant: sic dicitur Psal. 1. de viro beato, scilicet Sed in lege Domini fuit voluntas eius: & in lege eius meditabitur die ac nocte.

Et opere compleatis. Non sufficit quod quis habeat voluntatem complendi mandatum Dei, si dato casu non complet; quia studium in moralibus inutile est cum operatio deficit, quia negociū in moralibus non est gratia speculationis, sed operationis, vt patet 2. Ethic.

Mandatum & legem quam præcepit vobis Moyses. Per mandatum intelliguntur moralia, per legem intelliguntur cæremonialia, & iudicialia, quæ propriè vocantur lex, id est aliquid posituum cum non dependeat ex determinatione recte rationis: sed ex voluntate Legislatoris, & ita communiter exponitur. Sed magis dicendum est quod præceptum, & lex nō sint hic aliqua distincta, sed per vtrunq; importetur tota lex Moisaica ad cuius obseruationem hortabatur Iosue duabus tribus & dimidiā. Vocatur tamen ista lex & mandatum: Lex quidem, quia lex dicitur dictamen rationis directiuum, vel aliquam tamen regulam: & id quod Moyses scripserat Deo iubente, erat directiuum operationum humanarum, ideo lex vocatur. Vocatur autem mandatum in quantum respicit auctoritatem

Differētia inter legē, & mandatum.

iubentis, quia ista lex a Deo dabatur Israelitis in mandatum, scilicet vt eam obseruarent. Quod autem non ster primus sensus, patet: quia dicitur opere compleatis per mandatum, & legem quam dedit vobis Moyses: in quo refertur totum ad Moysen, scilicet mandatum, & lex: sed moralia præcepta, scilicet decalogi non dedit Moyses: quinimmo angeli in voce tubæ in monte Sinai dederunt illa; sed Iosue non curabat facere differentiam inter præcepta moralia, & legalia, sed solum nominabat legem Moysi, quia ibi comprehendebantur omnia, & si quis legem totam Moysi obseruaret, custodiret etiam omnia præcepta decalogi. nam licet non fuerint data per eum, tamen ipse ea in libris suis scripsit, vt patet Exo. 20. & postea parum ante mortē suam, cum inciperet proponere populo totam legē, primò posuit moralia præcepta decē, de quibus Deuter. 5. cap.

Vt diligatis Dominum Deum vestrum. Proponit duo Iosue duabus tribubus & dimidiā, scilicet diligere Deum, & obseruare mandata. Est autem præceptū de dilectione fundamentum omnium præceptorū: nam qui diligit Deum, omnia quæ iubet adimplebit. Est quoque principalissimum præceptum: sic enim dixit Christus quod diligere Deum ex toto corde, & tota anima est primum & maximum mandatum in lege Marthæ 22. cap. & secundum est simile huic, scilicet diligere proximum, sicut seipsum. Et sic Moyses eum instrueret Israelitas pluribus præceptis ordinans in vno volumine totam legem præposuit præceptum de dilectione Dei: patet Deuter. 6. & iterum cū in cap. 11. Deute. redeat ad narrationem præceptorum, quæ primò ponere tentans propter historicas narrationes omiserat, de amore Dei ponit: & inde ad præcepta legalia tam cæremonialia quàm iudicialia transit. Ponitur etiam istud præceptum de diligendo, quia nullum est quod ita nos dirigat in Deū sicut ipsum, quia per nullum actum magis ad eum accedimus: sive namque spe, & charitate colitur Deus, vt ait August. in Enchiridion. & in his tribus actibus nullus est magis directus in Deum, quàm amare: ideo hic magis quàm cæteri præcipi debuit. Alij namque actus, scilicet cæremoniales in cultu exteriori non profunt secundum se, sed solum secundum quod a charitate quæ in Deum est, diriguntur.

Et ambuletis in omnibus vijs eius. Accipitur via in moralibus præceptum directiuum operationis, sicut via est directiuum ambulationis: viæ autem Dei dicuntur præcepta Dei, & hoc dupliciter. Primò quia Deus illas vias ad progrediendum nobis cōcessit prohibēs omnes alias adinventiones nostras, quæ non sunt secundum Dei voluntatem, sed secundum humanam nequitiam. Secundo modo vocantur viæ Dei, id est quia per præcepta ista sicut per vias in Deum tendimus, & non est alius modus eundi ad ipsum: istum sensum declarauit Christus in verbis suis Matth. 19. cum quæsiuit quidam quid faciendum vitam æternam possidebo? Responsum est: Si vis ingredi ad vitam, serua mandata. Ingredi tamen ad vitam nihil aliud est quàm in Deum, qui felicitas est, & vita æterna venire, ergo præcepta sunt viæ Dei, id est in Deum. Alio modo vocantur præcepta viæ propter assuefactionē: omnis enim assuefactio nostra vocatur via, siue sit bona, siue praua: sic dicitur Ierem. 10. Iuxta vias gentiū nolite discere, id est iuxta cōsuetudinem. & quia præcepta cum ponantur tanquam regulæ directiue operationum sunt, in quibus assuescieri debemus, vocantur viæ.

Et obseruetis mandata illius. Hic fit repetitio eiusdem sententiæ per alia & alia verba, & hoc est ad exaggerandum: cum enim quis magis mouere vult, loquitur sic.

Præceptū de dilectione est maximum mandatum.

Viæ Dei sunt præcepta Dei.

Ingrēdi ad vitam qd.

fic: quia si vnico verbo non trahimur, multis saltem leniemur: & potissime fit hoc ex affectu loquentis, quia cum circa aliquod nimis afficiatur non credit satisfactum esse intentioni sue si semel protulerit, ideo idem pluries per alia & alia verba profert. Obseruare mandata non differt ab hoc quod est ambulare in vijs Dei, nisi accipiat custodire vel obseruare, vt pertinet ad animum, & ambulare in vijs Dei vt importat opere complere, vt supra dicebatur. Accipiuntur autem mandata Dei hic pro omnibus mandatis siue ceremonialibus, siue iudicialibus, siue moralibus: omnia enim Deus obseruari iubet, & Iosue, qui illa volebat custodiri. *Adheretisque ei.* Adherere alicui est firmiter se tenere ex parte eius, & signat tota animi applicatione, scilicet cum quis ad alterum totaliter se conuertit: & hoc importat magis quam predicta, scilicet non solum ambulare in vijs Domini, sed totaliter proponere declinare in Deum & sequi voluntatem illius, nec vnquam conuertere in aduersum: & iste modus etiam pertinet ad partialitates, & factiones cum quis alicui parti fauet illi semper fauere intendens ad quemcumque euentum, & hoc pertinet ad perfectum amorem: nec petit aliquid aliud Deus a nobis, nisi vt ei adhaeremus, scilicet disponentes sequi ad omnem casum voluntatem illius. Fit autem hoc, si aliquid appareat nobis bonum totaliter, & indubitarum, quia illi tunc penitus adheremus nescientes aliud ad quod debeamus declinare: sic dixit Petrus Christo, cum recederent ab eo quidam discipuli scandalizati in verbis eius, quia dixerat: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: ait ad duodecim: Nunquid & vos vultis abire? Respondit Petrus: Domine ad quem ibimus? verba vite eterne habes q.d. non inuenimus aliquod maius bonum te ad quod declinemus. *Ac seruiatis in omni corde, & in omni anima vestra.* Istud dicitur ad maiorem exaggerationem, scilicet quod non solum Deum debemus colere, & adherere illi, sed etiam in toto corde nostro, & anima seruire illi. Seruitus Dei ponitur absolute hic, & importat omnem modum cultus diuini, siue solum in interioribus, siue etiam extra in opere. dicitur autem ex corde, & anima quia forte ista duo ponuntur pro eodem, sed duplicantur ad exaggerandum maxime ex modo improprio loquendi, cum aliqui non multum experti circa significata, & differentiam vocabulorum multiplicent ea. Potest autem aliter dici, quod possunt poni tanquam diuersa, scilicet quod ponatur hic, vt importat partem affectiuam, vel quomodocunque appetitiuam: anima autem importat partem iudicatiuam, scilicet quod homo feratur in cultu Dei secundum partem volutiua, & intellectuam iudicando semper ea, quae ad Deum pertinent: & eligendo illa. Et ponuntur ista duo, quia ista duo sunt proprie principia omnium actuum humanorum, vt patet Ethico. lib. 6. & cum ista directa sunt in Deum totus homo directus est in eum: & dicitur ex toto corde, id est nullatenus ei repugnando, sed totaliter eligendo quae ad eum pertinent: & ex tota anima, id est nequaquam iudicando debere eligi quod est contra Deum. Vel magis proprie secundum significationem istarum vocum, scilicet, quod ex toto corde, id est tota affectione, vel voluntate ferat se quisquam in Deum, scilicet, quod tota voluntas sit in Deum, & nullam aliam rem velimus. Et istud pertinet ad amorem perfectissimum; sic. ait Aug. Dne minus te amat, qui cum alio te amat. Et est sensus quod tota delectatio voluntatis nostrae esset in Deo, & in nulla alia re. Hoc tamen non potest compleri hic, sed complebitur in vita eterna: in isto sensu in tota aia aliquis deseruit quod totum intellectum nostrum ad Deum conuertimus, vt nihil prater

Quid adhaerere sit.

Minus Deum amat qui cum alio Deum amat.

ipsum intelligere, aut considerare velimus: & hoc conformiter non completur hic. Quanto tamen aliquis magis de isto precepto obseruat, perfectior est. De hoc magis declaratum est Deut. 6. & declarabitur Matth. 22. c. *Benedixitque eis Iosue.* Per imprecationem bonorum, & maledictionem importat diminutionem: sic patet Deuteronomio. 7. & 28. c. l. *Benedictus fructus ventris tui: benedictus fructus terrae tuae: benedictus fructus iumentorum tuorum, & armentorum: benedicta horrea tua.* *Benedictio* quoque aliqui significat multiplicationem, vel abundantiam: sic sumit Apost. 2. ad Corinth. 9. *Qui parcat seminat, parcat metet: qui in benedictionibus seminat, in benedictionibus & metet.* ibi opponitur benedictio parcitati, sed parcitas significat auaritiam, vel diminutionem, ergo benedictio significat augmentationem. Benedicere tamen contra & benedictio accipiuntur pro imprecatione bonorum, vel pronuntiatione. Primus modus pertinet ad minores respectu maiorum, vel ad aequales respectu equalium, vel ad maiores respectu minorum: omnes enim hi alijs interdum bonum precantur. De minoribus ad maiores patet, vt in Iacob, qui benedixit regi Pharaoni, vt patet Gen. 47. c. Maiores quoque interdum benedicunt minoribus, sicut prelati subditis suis, & sic sacerdotes benedicebant populo, vt patet Nu. 6. & Leui. 9. Pater quoque benedicebat filijs, vt Iacob benedixit filijs suis, vt patet Gen. 49. c. De benedictionibus autem istis quomodo se habeant, benedictiones maiorum ad minores, & est prior, & benedictiones Dei ad nos, & benedictiones nostrae ad Deum declaratum est Leui. 9. c. fuit autem ista benedictio Iosue solum pro bonorum imprecatione, vt si diceret: Deus det vobis omnia prospera, vel augmentet vos in omni bono. *Et dimisit eos.* Id est dedit eis licentiam recedendi in terram suam ad orientalem plagam Iordanis. *Qui reuersi sunt in tabernacula sua.* Scilicet postquam dedit eis Iosue suam recedendi. Vocantur tabernacula sua omnes ciuitates, quae erant ad orientalem plagam Iordanis in terra duorum regum Amorrhoeorum, quia ciuitates illae fuerant datae duabus tribubus, & dimidijs, vt patet Deut. 3. & supra 13. c. ibi. antequam transirent Iordanem construxerunt ciuitates pro vxoribus suis & filijs, & caulas pro pecoribus, vt patet Nu. 32. c. *Tribui autem Manasse media possessionem Moyses dederat in Basan.* Hoc ponitur quia dicitur quod dimisit Iosue duas tribus & dimidijs in tabernacula sua, & dimidia erat tribus Manasse. In quo videtur quod tribus Manasse non acceperat possessionem in terra illa, ideo dicitur quod media tribus Manasse acceperat possessionem in Balan. i. in terra Basan. Est autem regio Basan ad orientalem partem Iordanis in terra duorum regum Amorrhoeorum in regno regis Og: & ab hac terra vocatus est ipse rex Basan. Nec tamen intelligendum est quod acceperit ista medietas Manasse solum terram Basan: sed etiam medietatem montis Galaad, & alias vrbes, de quibus dictum est Deute. 3. & supra 13. sed dicitur de terra Basan, quia maior pars possessionis huius dimidijs tribus erat in regione Balan. Et dicitur quod Moyses dederat possessionem huic dimidijs tribui ad differentiam alterius dimidijs tribus, cui dederat possessionem Iosue: dedit enim Moyses possessionem duabus tribubus & dimidijs, quia terra duorum regum Amorrhoeorum capta est ipso viuente & regente Israelitas, vt patet Nu. c. 21. & Deut. 2. & 3. ideo ipse diuisit eam inter duas tribus, & dimidijs, quae petierant eam, vt patet Nu. 32. & supra 13. c. Iosue autem dedit possessionem noue tribubus & dimidijs, de quibus patet supra a c. 13. vsque ad 20. fuit autem dimidia tribus ista Manasse. *Idcirco dimidia quae superfluit.* Scilicet, quae non acceperat possessionem ad orientalem plagam. *Dedit Iosue sortem.* Id est possessionem acquisitam per sortem. *Inter fratres suos.* Id est cum ceteris noue tribubus, quae non acceperant possessionem

Benedictio quae significat, & ad quem spectat.

ante

ante Iordanem per manum Moysi. In quo sciendum quod cum Moyses, & totus Israel ceperunt terram duorum regum Amorrhoeorum ante Iordanem non intendebant illam terram diuidere, sed acquirere reliquam terram promissionis, & tunc diuiderent totam simul assignantes cuiuslibet tribui sortem. Duae tribus & dimidia, quae viderunt terram duorum regum Amorrhoeorum valde pascualis, & ipse abundabant nimis in pecoribus petierunt illam a Moysi, qui concessit eis post multas disceptationes, vt patet Num. 32. Manserunt autem nouem tribus, & dimidia, quae nondum susceperant sortem, & dimidia fuit Manasse. His autem dedit Iosue possessionem trans Iordanem ad occidentem: & cum his dedit possessionem dimidia tribui Manasse: & hoc est quod dicitur, idcirco medietas quae superfluit dedit Iosue sortem q.d. Moyses & Iosue erant daturi possessionem per sortem omnibus Israelitis, sed dimidia tribui Manasse non dederat Moyses possessionem: ideo Iosue erat daturus. Et dicitur. *Inter ceteros fratres suos.* Id est inter alios Israelitas, qui non acceperant possessionem. Omnes enim Israelitae inter se vocantur fratres, quia veniebant ab eodem capite: & sic siue accipientes possessionem tempore Moysi, siue non, fratres erant: tamen dicitur inter ceteros ad differentiam illorum, qui iam habuerant tempore Moysi possessionem, scilicet Ruben, & Gad: cum nouem autem tribubus residuis accepit dimidia tribus Manasse possessionem. *Trans Iordanem.* Dicebatur supra quod duae tribus, & dimidia acceperant possessionem trans Iordanem: hic etiam dicitur quod dimidia tribus Manasse accepit possessionem trans Iordanem, sed non ad eandem partem Iordanis: vtraque enim pars vocatur trans Iordanem: nam illi, qui sunt ad partem occidentalem dicuntur eos, qui sunt ad partem orientalem esse trans Iordanem, & est contrarius qui sunt ad orientalem plagam Iordanis dicuntur eos, qui sunt ad occidentalem plagam esse trans Iordanem: quia tamen Iosue, qui ista loquebatur, erat ad partem occidentalem, vocabatur proprie respectu illius trans Iordanem illi, qui erant ad partem orientalem: ideo cum de his dicebatur quod erant trans Iordanem, non fuit posita determinatio, scilicet an essent ad partem orientalem, vel occidentalem: cum autem dicebatur de his, qui erant ad occidentem quod erant trans Iordanem: adiunctum est quod erant ad plagam occidentalem, quia in eadem parte erat Iosue ista loquens, & respectu eius non erat dimidia tribus Manasse, de qua dicitur trans Iordanem, ideo ne ista etiam crederetur esse ad partem orientalem subiuncta est determinatio, scilicet ad occidentalem plagam, & sic tribus Manasse erat diuisa in duas medietates quarum vna erat trans Iordanem ad orientalem plagam, & alia trans Iordanem ad plagam occidentalem, & ista est medietas, cui Iosue assignauit possessionem,

Cumque dimitteret eos in tabernacula sua, & benedixit eis, dixit ad eos: In multa substantia atque diuitijs reuertimini ad sedes vestras, cum argento & auro, aere ac ferro, & veste multiplici: diuidite praedam hostium cum fratribus vestris. Reuersique sunt, & abierunt filij Ruben & filij Gad & dimidia tribus Manasse a filijs Israel de Silo, quae sita est in Chanaan; vt intrarent Galaad terram possessionis suae, quam obtinuerant iuxta imperium Domini in manu Moysi,

A Cumque dimitteret eos. Id est duas tribus, & dimidijs. *Benedixit illis.* Ista est replicatio sententiae, quia intendebat significare scriptor libri quomodo Iosue benedixerit istis duabus tribubus, & dimidijs: & quid dixerit eis post benedictionem, & quia post benedictionem enarratam interposuit quaedam de possessionibus duarum medietatum tribus Manasse, repetit hic benedictionem, vt non videatur facta interruptio. *Dixit ad eos.* Id est ad duas tribus, & dimidijs. *In multa substantia.* Ista fuerunt vltima verba Iosue ad duas tribus & dimidijs. Et ponuntur ista tanquam introductio ad vnum praecipuum, quod intendit dare Iosue, scilicet de diuisione praedae cum remanentibus in terra istarum duarum tribuum & dimidijs. *In multa substantia atque diuitijs reuertimini.* Id est vos reuertimini in terram vestram habentes substantiam multam, quam ex praeda hostium accepistis, id est diuidite eam cum fratribus vestris. Et dicitur in multa q.d. si modicum acquisissent ex bello, quia multis temporibus manserant pugnantes & extra terram suam periculis se exponentes, non videbatur rationabile quod aliquid darent illis, qui non venerant ad bellum, quia tamen fuerant facti abundantes ex bello, rationabile erat vt diuiderent partem pecuniarum cum alijs, & dicitur in substantia atque diuitijs accipiendo pro eodem: quamquam magis proprie substantia accipitur pro imobilibus. Diuitijs autem ad res mobiles magis pertinent, & potissime ad pecunias.

Differentia inter substantiam & diuitias.

Reuertimini ad sedes vestras. Sedes istarum duarum tribuum & dimidijs erant regna duorum regum Amorrhoeorum: illa enim diuisa fuerant inter istas tribus, vt patet Deuter. 3. & supra 13. ideo antequam transiret Iordanem parauerant ibi locum pro paruulis suis, & vxoribus in vrribus: & caulas pro pecoribus, vt patet Num. 32. cap. vocatur autem sedes hic id quod supra vocabatur tabernacula. Et dicitur terra, in qua quis moratur sedes eius a sedendo, id est manendo, quia ibi quiete manet, sicut sedes: & istud vocabulum est frequentatum apud antiquos scriptores. *Cum argento, & auro, aere, & ferro.* Ista acceperunt ex bello: cum enim aliqua loca accipiebant occidentes habitatores locorum, diripiebant omnia, quae inueniebant in locis, & potissime accipiebant aurum, & argentum, ferrum, & aes.

An omnes vrbes terra Chanaan fuerint subiectae interdictioni & licuerit accipere Iudaeis quandam partem praedae.
Quaest. I I I.

D I C E T aliquis quod forte ista ponebantur, quia ista erant, quae licebat accipi de anathemate, vt patet in vrbe Iericho: nam ipsa supposita fuit anathemati, tam de ipsa accepta sunt aurum, argentum, ferrum, & aes, vt patet supra 6. cap. Et adiungitur ad hoc quod ciuitates terrae Chanaan subijciebantur anathemati, & solum accipiebantur de eis haec, quae alias licebat de anathemate sumi. Quod autem subijcerentur omnes vrbes anathemati colligi videtur ex hoc quod vrbs prima terrae Chanaan, scilicet Iericho anathemati supposita fuit, vt patet supra 6. vrbs quoque secunda terrae huius, scilicet vrbs Hai fuit sub anathemate, quia facta est tumulus sempiternus, cum fuerit combusta: idem patet de alijs vrribus terrae Chanaan quia combussit eas Iosue, vt patet supra 11. cap. Respondendum est quod non fuerunt posita omnes vrbes terrae Chanaan sub anathemate, sed solum duae, scilicet Iericho, & Hai, vt patet supra 6. & 8. cap. Et cum dicitur, quod non licebat assumi de vrribus, nisi ista quatuor, scilicet ferrum, aes, argentum, & aurum, quia erant vrbes

vrbes suppositæ anathemati. Respondendum est falsum esse, quia non solum accipiebantur hæc, sed etiam vestes isti tulerunt, vt patet in litera. Item dato qd fuisse anathema positum super omnes vrbes Chanaan non solum licuisset accipere aurum, & argentum, ferrum, & es; sed etiam vestes, iumenta, pecora, & quæcunque pertinencia ad valorem aliquem quæ possunt appellari nomine prædæ. Quod patet de vrbe Hai: ipsa enim fuit supposita anathemati, quia facta est tumulus æternus, vt nemo in ea habitaret, vt patet supra 8. tñ in ea capta sunt pecora, & iumenta, & tota præda exercitui diuisa est Deo iubente, vt patet præleg. cap. licuisset ergo etiam in his vrbus. Item non conuenienter arguebatur, qd solum accepta fuissent in his vrbus aurum, argentum, ferrum, & es; quæ hæc sola accepta sunt in Ierichontino anathemate: nã si ex illo arguatur, non licebit hic Iudæis quicquid accipere; quia aurum, & argentum, & cætera, quæ accipiebantur in vrbe Iericho, nõ accipiebantur ad redigendum in vsum Israelitarum, sed ad conseruandum in thesauris Domini, vt patet supra 6. & si quis acciperet quicquam de illo peccabat, & erat reus mortis: sic patet de Achan, qui accepit regulam auream, & pallium coccineum, & lapidatus est supra 7. cap. & tñ istud aurum, & argentum, es, & ferrum acceperunt duæ tribus, & dimidia pro se, & iubebat Iosue qd diuiderent illa cum alijs fratribus suis, vt patet in litera: ergo nõ accipiebant Israelitæ istud aurum, & argentum eo mō, quo acceperunt id, quod erat in Iericho: & sic nec sufficienter concludetur, quod ista acceperint, quia solū ea accipi licebat quasi ex anathemate. Item cũ arguebatur, qd essent omnes ciuitates terræ Chanaan suppositæ anathemati, & qd ea, q̄ ex illis accipiebantur caperentur quasi ex anathemate, nõ stat, cũ dicitur qd Iericho anathemati subdita fuit, & ciuitas Hai: nam de istis concedendum est qd fuerunt suppositæ anathemati: sed non fuit hoc quasi tota terra Chanaan, sic anathemati subiicienda foret, sed ex causis quibusdã specialibus, de quibus dictum est supra 6. & 8. cap. cæteræ autem vrbes non erant subiiciendæ anathemati, quia per anathema qualitercũque poneretur efficiebatur locus ad habitandum illicitus, cum dicitur qd ponebatur tanq̄ tumulus æternus, sicut patet supra 4. & simile Deuter. 13. cap. Si ergo tota terra Chanaan anathematizaretur, non liceret habitari in ea, vel saltem in aliquibus vrbus de primò factis: sed falsum est, quia terra illa dabatur Iudæis, vt habitarent in ea, ergo non erat anathematizanda. Item patet quia ciuitates terræ huius diuiserunt inter se Israelitæ, & habitabant in eis, vt patet ex præcedentibus a cap. 15. vsq; huc. Item qñ arguebatur qd aliæ vrbes terræ Chanaan anathematizate sunt, quia fuerunt combustæ, vt patet supra 11. non conuenienter arguitur, quia non fuit aliqua illarum posita sub anathemate: & cum dicitur qd fuerunt combustæ nõ est verũ qd fuerint oēs combustæ: sed solum ciuitates, quæ erant in plano, & non erant fortiter muratæ: vrbes aut, quæ erant in collibus habentes fortia præsidia integre manserunt præter vnicam, scilicet Achor, quæ licet esset in collibus, & murata fortiter, tamen combusta est, vt patet præleg. cap. Et de ipsis ciuitatibus, q̄ combustæ sunt, dicendum qd non fuerunt combustæ ex anathematis causa, sed pp hostes, s. qd ille quæ erant in plano, & non fortiter muratæ possent faciliter rursus capi ab hostibus, & direretur rursus materia belli: Iudæi autem quia pauci erant nõ poterant esse in oibus vrbus, quas ceperant ad tuendum eas, ideo paucas relinquebant, & de his eligebant eas, quæ facilius poterant defendari, s. quæ erant in collibus, & fortiter muratæ. De quo magis declaratum est supra 11. cap. patet ergo qd Iudæi non acceperunt

ista quasi ex anathemate, sed aliàs ex præda hostili. Et vestes multiplici. Idem etiam portauerunt Israelitæ multas vestes, quas acceperant de parte prædæ bellicæ: semper enim in bello diuidebatur præda inter pugnautes. Et licet duæ tribus, & dimidia nõ venissent ad pugnam principaliter, quia illa terra, in qua pugnant nullo modo pertinebat ad eas, sed veniebant in adiutorium nouem tribuum, & dimidia: tñ præda communis erat, quia oēs pugnant, sic et cum oēs Israelitæ pugnauerunt contra Amorrhæos reges, qui erant in terra, quam acceperunt duæ tribus & dimidia, non solum prouenit præda duabus tribubus & dimidia, sed toti Israel.

An Israelitæ acceperint iumenta in bello terræ Chanaan pro se vel occidebant illa. Quæst. IIII.

CONSIDERANDVM qd cum dicitur hic de veste multiplici etiam intelliguntur omnia alia, quæ possunt accipi nomine prædæ, s. pecora, & iumenta, & quicquid aliud est mobile qd possideri queat, sed non exprimuntur, quia per hoc satis innuuntur. Sed dicit aliquis qd non accepta fuerunt iumenta in bello sed occidebantur, sic patet de bello contra Iericho: nam ibi omnia pecora occisa sunt & iumeta, & generaliter omnia bruta quotquot occidi potuerunt, cætera autem incendio absumpta sunt, vt patet supra 6. cap. Item in bello cõtra Amalec occisa sũt pecora, & iumeta. & qd referuauit Saul pinguiora pecora terræ Amalec, Deus iratus nimis abscidit regnum de manu eius, vt patet 1. Reg. 15.

Respondendum est, qd licuit accipi pecora, & iumenta, & accepta sunt in tota terra Chanaan, siue ante Iordanem, siue post. De terra, quæ erat ante patet Deuter. 2. cum dicitur, qd Israelitæ nihil reliquerunt de terra regis Og præter iumenta, quæ in partem venere prædantium, & ceteris ipsius vrbum. De terra Chanaan, quæ erat ad occidentalem partem Iordanis patet supra octauo vbi dicitur, qd Iosue diuisit iumenta, & prædam ciuitatis Israelitis: nec erat maior ratio de iumentis, quare non liceret ea accipi, quam de ceteris venientibus nomine prædæ, nisi fortassis ex anathemate vetita forent: sed tunc non solum veteretur iumenta, sed etiam cætera, quæ possent accipi prædando: sed non erant vetera aurum, argentum, & ferrum, atque es, ergo nec iumenta. Ad argumenta cũ dicebatur de vrbe Iericho, qd iumenta, & pecora ibi gladio perierunt. Respondendum est, qd ibi erat anathema de maximis, in quo nihil accipi poterat, qd pertineret ad vtilitatem humanam: sed quod accipiebatur transferebatur in thesauros domini scilicet aurum, argentum, ferrum, & es: pecora autem non poterant transferri, ergo non conseruata sunt, sed fuerunt applicata ad Deum in hoc, qd occisa fuerunt, & cremata cum vrbe: de quo supra sexto capitulo dictum est. Hic autem non fuit anathema, nec in aliqua vrbe totius terræ Chanaan sic positum, ut in vrbe Iericho: nõ non occiderentur iumenta: unde in vrbe Hai fuit positum anathema, quia ipsa ciuitas combusta est, & fuit facta tumulus æternus, ut patet supra octauo, tamen pecora, & iumenta non fuerunt occisa, sed exercitui diuisa, ut patet ibidem. Ad aliud quando arguebatur de pugna contra regem Amalec, qd pecora, & iumeta occidi iussa sunt. Respondendum est, qd non erat hoc generale in omnibus alijs bellis, quæ faciebatur Iudæi contra Gentiles, sed ibi ad magnam detestationem voluit Deus, qd periret Amalec, & qd qd erat in terra illa: nec aliquid acciperet de præda Israelitæ, sed omnia consumerent comburendo. Sic enim faciebat Deus in magnam detestationem idolatriæ, qd vrbes,

in qua

Quare Deus iussit Israelitis vt in bello captis subneruarent & cremarent equos.

in qua colerentur publicè idola tora deleteretur, & occideretur omnes, qui erant in ea ab hominibus vsque ad pecora, & consumerentur cuncta, quæ in ea erant: nec quidquam inde acciperetur, vt patet Deuter. 13. Quod autem id quod præceptum est de Amalec esset ad magnam detestationem patet, quia Amalec fuerunt primi qui pugnauerunt cõtra Israel cum exirent Israelitæ de Aegypto non agentibus quidquã q̄ eos Israelitis, vt patet Exo. 17. & ob hoc dixit ad memoriam Israelitarum quod ipse deleteret memoriam Amalec de sub celo, vt patet eod. cap. scribe in libro ob monimẽtum: delebo enim memoriam Amalec de sub celo: & Moyse ante mortem suam Deo iubente commendauit valde Israelitis, vt exigerent vindictã de Amalecitis, vt patet Deut. 25. cap. I. Memento quid fecerit tibi Amalec in via quando egrediebaris ex Aegypto, quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui lassii residebant ceciderit, quãdo tu eras fame, & labore cõfectus & nõ timuerit Deũ: cum ergo Deus iubeat tibi gentes per circuitum delebis nomẽ eius sub celo: caue ne obliuiscaris. Nõ fuit autem aliqua gens, contra quam sic specialiter pugnari iuberet: ideo quãdo tẽpore Saul regis Deus voluit hoc cõpleri iussit, vt in regno Amalec omnia deleteret, nec cõcupisceret aliqui ex præda. 1. Reg. 15. In cæteris autẽ locis Chananeorum licebat oẽm prædam accipi: solum enim erat illicitum permitti quemq̄ de Chananeis viuẽtẽ aliquo pacto pacis seruitutis aut tributũ, vt patet Deut. 20. cap. Sed adhuc arguit aliquis qd non licet accipere in terra Chanaan iumenta & pecora, sed occidere: quia Deus iussit vt equi in terra Chanaan subneruarentur, vt patet supra 11. Subneruare autẽ occisionem faciebat, quia equi subneruati morerentur: ergo iumeta occidenda erant. Ad hoc respondet p̄t multipliciter. Vno mō qd istud mādatum fuit datũ pro tẽpẽ vnus belli, scilicet Israelitæ pugnauerunt q̄ multos reges Chananeorũ ad aquas Meron: & non intelligebatur de alijs tẽpibus, & sic in alijs poterant accipere pecora, & iumenta. Alio mō p̄t rñderi qd istud mandatum fuit solum de equis subneruandis: cætera ergo iumenta, & omnia pecora erant in ipso tẽpẽ, quo durauit istud mandatum accipi licite poterant, & seruari. Aliter dici potest qd oĩa pecora, & iumeta quæcunque in vtilitatem Iudæorum verti poterant, ipsi accipere poterant, nec cogebantur illa occidere. De equis aut iussit, qd eos subneruassent, & cremarent currus, quia equi illo tẽpore nõ erant ad vsum equitandi, vt cõiter sed adiungẽdum curribus, qui falcati erant, de quibus dictũ est supra 11. Iudæi aut in pugna ad aquas Meron accepturi erant de manu Chananeorũ currus multos & equos: ipsi aut nõ nouerant bella equestria, sed solum pedestria, & sic non poterant sibiipsis proficere in curribus & equis. Vnde relinquerent hæc tanq̄ inutilia: gẽtes aut rursus ista recipere, & pugnarent cõtra Iudæos. Vel dato quod ipsi accipere vellent ista ad vendendũ transire in alienigenas, quod ipsis non proderat, & inde cõuerteret eos ad vltus bellicos: ideo ne ipsi hostes suos armis munitet iussit Deus, vt equos subneruarent & cremarent currus: & sic nõ possent trãsire in hostium vtilitatẽ. Patet ergo inductũ quod licebat Israelitis accipere in bellis pecora, & iumeta: & sic duæ tribus & dimidia acceperunt aurum, argentum, æs, ferrum, vestes, pecora, & iumenta, & quicquid aliud sub præda cadere potest, licet de omnibus non exprimatũ hic. Diuisiõne prædam hostium cum fratribus vestris. Hoc intelligitur de viris duarum tribuum, & dimidia, qui manserunt in terra cum recederent alij ad pugandum cum nouem tribuum, & dimidia.

Quomodo potuerunt manere aliqui de duabus tribubus, & dimidia in terra sua transeuntibus alijs ad pugandum contra Chananæos trans Iordanem. Quæst. V.

Quæret aliquis quomodo potuerunt manere aliqui de duabus tribubus, & dimidia in terra sua transeuntibus alijs ad pugandum contra Chananæos trans Iordanem. Nam ipsi promiserunt, quod omnes viri pugnatōres transirent armati ante fratres suos in terra Chanaan vxoribus, filijs, atque pecoribus manentibus in terra possessionis eorum. Moyse quoque postea confirmauit sententiam eorũ dicens; si facitis quod promittitis, expediti pergite coram Domino ad pugnam, & omnis vir bellator armatus Iordanẽ transeat. Hoc patet Nu. 32. cap. Idem patet ex verbis Iosue ad duas tribus, & dimidiam post mortẽ Moyse cum iam tempus esset transeundi Iordanem: dixit enim qd transirent omnes, vt patet supra primo, s. vxores vestræ ac filij, & iumenta manebũt in terra, quam tradidit vobis Moyse: vos autẽ transtite armati añ fratres vestros omnes fortes manu, & pugnaute pro eis. Respondendum est, quod non venerunt omnes de duabus tribubus, & dimidia ad pugandum contra Chananæos transeundo Iordanem, sed solum quedam pars eorũ, & fortẽ non medietas, quia solum venerunt quadraginta milia virorum, vt patet supra 4. cap. multi tamẽ erant alij de his duabus tribubus, & dimidia bellatores. Ad argumentum primum, cum dicitur quod isti de duabus tribubus, & dimidia promiserunt, quod ipsi omnes transirent Iordanem armati: responderi potest dupliciter. Vno modo qd omnis nõ faciat hic distributionem, sicut cõiter consuevit accipi in sacra scriptura signum vniuersale pro multis: vt oēs prouinciæ veniebant in Aegyptũ, vt emerent escas Gen. 41. cap. manifestum tamen est, quod non oēs veniebant illuc, sed multi populi, vel prouinciæ, & sic poterat promittere duæ tribus, & dimidia non quidem quod omnes transirent, sed multi, & numerus horum esset secunduam determinationem Moyse, vel Iosue principantium. Alio modo p̄t intelligi qd duæ tribus, & dimidia promiserunt quod omnes ipsi potentes pugnare transirent, tamen intelligebatur qd aliqui manerent in terra ad defendendam eam ab hostibus, qui erant in circuitu, quia aliter non manerent tibi securæ vxores Iudæorum, & paruuli atque pecora eorum: si tamen voluisset Iosue, & nouẽ tribus, & dimidia, quibus erat facta ista promissio, qd omnes viri pugnatōres de duabus tribubus, & dimidia transirent cũ eis Iordanem ad pugandum transiissent, quia tamen putauerunt sufficiens esse quandam partem eorum transire ad pugandum, elegerunt quadraginta milia virorum de fortissimis in illis duabus tribubus & dimidia, & illi iuerunt ad pugnam transeuntes Iordanem: reliqui autem manserunt in terram possessionis ad custodiendum terram ab hostibus. Ad cõfirmationem ex verbis Moyse idem modus rñdendi est, s. qd q̄ dixerit, qd transiret omnis vir pugnatōr armatus, tñ non intendebat pro oibus, sed pro multis. Vel si pro omnibus intellexerit postea, tamẽ viderit Israelitæ non esse opportunum, qd trãsirent oēs; tum quia non erat necessaria tanta multitudo; tum quia relinquerent vxores, & paruuli & pecora in directionem hostibus, s. qd possent ea capere facilius. Ad verba Iosue idem modus rñdendi est. Causa autem principalis qd aliqui de tribubus istis manerent fuit, vt in vrbus captis maneret præsidia ipsius terræ captæ: ne rursus in hostilem rediret potestatis, & ne vxores filij, & pecora Iudæorum in captiuitatem duceretur. Hoc colligitur Nu. 32. vbi viri duarũ tribuum, & dimidia

midia anteq̄ transirent Iordanem construxerunt vrbes pro filiis suis, & vxoribus, & caulas pro pecoribus, & subditur q̄ factum est pp̄ habitatorum terre insidias. Sed manifestum est, q̄ nihil proficiebat ibi esse vrbes muratas si nullus esset, qui eas tueretur; dandi fuerunt ergo aliqui viri defensores in terra, & consequenter non transierunt oēs in terrā Chanaan cum nouem tribubus, & dimidia. Sed obiicietur, q̄ Iosue dixit duabus tribubus, & dimidia q̄ transirent ipsi viri, & manerent vxores eorum filij atq̄ iumenta in vrbibus: ergo vs̄ q̄ non erant mansuri aliqui viri de istis tribubus: alioquin non exprimeretur solum de vxoribus filijs, & iumentis. Respondendū q̄ ex hoc non tollitur manere aliquos de his tribubus in terra sine possessione; sed Iosue dirigebat verba sua hic ad illos, qui transirent, s̄ q̄ dimitterent vxores suas, & filios ad orientalem plagam Iordanis in terra possessione sua, & ipsi expediti transirent; quod dicitur ad differentiam virorū nouem tribuum, & dimidia, quia ipsi transierunt Iordanem cum vxoribus suis filijs, & pecoribus omnique sup̄pellectili: & hoc quia nō habebant aliquam terram possessionis, in qua ista dimitterent, sicut viri duarum tribuum, & dimidia. Patet ergo quod de tribubus duabus, & dimidia manserūt viri multi in terra possessionis suae ante Iordanē, qui non transierunt cum ceteris ad pugnandum: & de his dicitur hic quilli, qui venerant ad pugnandum, & nunc redibant diuites nimis, diuiderent prædam cum illis, qui manebant custodientes terram, & isti vocantur fratres eorum, quia erant de eisdem tribubus.

An Rubenite, & Gadite, qui nunc in terram suam redibant diuisuri essent prædam cum remanentibus in terra illa aequaliter. Quæst. VI.

QVAERET aliquis an isti qui nunc redibant in terram suam diuisuri essent prædam cū remanentibus in terra illa aequaliter. Respondet aliquis q̄ diuisuri erant aequaliter, quia aequa est pars manētis ad sarcinas, & descendētis in bellum, vt patet i. Reg. 30. cap. sic autem erat de his, quia 40. millia virorum de duabus tribubus, & dimidia descēderunt ad pugnam contra Chanaanos cum nouem tribubus & dimidia vt patet supra 4. cap. reliqui autem manserūt in terra eis data ad obseruandum terram ab hostibus, & ad tuendum vxores, & paruulos, & pecora, atque iumenta euntium ad bellum: ergo verē dicebatur ad sarcinas manere, & sortirentur medietatem ex præda, s̄ q̄ equa pars esset eorum cum descendētibus ad bellum. Item patet hoc ex litera, quia dicitur hic diuidite prædam hostiū cū fratribus vestrīs. Si autem intelligeretur, q̄ non esset diuisio faciendā per medium, nō diceretur diuiderēt cū fratribus suis, sed q̄ darent fratribus suis de præda. Aliquis respondebit aliter ad q̄onem istam, s̄ q̄ non tenebantur viri duarū tribuum, & dimidia dare quidquam de præda fratribus suis manētibus in terra possessionis eorum ante Iordanē. Et cum arguitur quia litera dicit, q̄ diuiderent prædam cum fratribus suis. Rñdent q̄ ista fuit quedam moralis exhortatio, non tamen præceptiua obligatio, s̄ q̄ cū isti viri valde diuites effecti fuissent de pugna hostium, rōnabile erat, q̄ aliquam partem tribuerent fratribus suis, qui manserāt in custodia terre nihilque receperant de his, & tñ non obligabat eos per hoc. Sed dicendum est non stare istā secundam solutionem, quia isti viri, qui manserāt in terra duarum tribuum & dimidia, non manserunt in terra, quasi ad quietē, s̄ q̄ efficerentur immunes a necessitate, quia tñ esset rō manifesta, sed positi sunt ibi ex necessitate ad custodiam terre, s̄ pp̄ habi-

tatorum terre insidias, vt supra declarati sunt, & colligitur Nu. 32. ergo sicut viri, qui ponuntur in extremitatibus regnorum in confinibus terre hostilis ad tuendum terram, ne eā inuadant hostes, dato q̄ isti non agant bella contra hostes inuadēdo recipiunt salariū de publicis redditibus, quia cōditibus bonū faciunt: sic isti, qui ponebantur ad defendēdam terram duarū tribuum ab hostibus, & tam necessarij erant ipsi ad manendum in terra sicut alij ad eundem ad bellum recipere debuerunt alicuius: ergo de præda hostiū eis satisfieri debebat alicuius, vel de cōsimili. Item cum iuerint viri duodecim millia ad pugnandum q̄ Madian, & acceperunt totam prædā terre illius, iussit Deus, vt diuideretur præda in duas medietates, & daretur vna pugnantibus, s̄ duodecim millibus virorū, & reliqua medietas toti populo, vt patet Nu. 31. cap. tñ isti viri, qui manserūt in terra duarum tribuum & dimidia habebant ius solidius, vt participarent parte præde q̄ totus populus de præda pugnatorum q̄ Madian: sed totus populus accepit partē illius; ergo & isti accipere debuerūt. Antecedens patet, quia populus respectu pugnatorum q̄ Madianitas ad nihil videbatur necessarius, nec etiam propriē manebat ad sarcinas, viri tñ de duabus tribubus, & dimidia, quæ manserunt in possessione illa ante Iordanem, erant necessarij respectu eorum, qui iuerāt ad pugnam, & eorū terrā custodiebant ne eam hostes caperent, & irrumperent: etiam ne eorum vxores, & paruulos captiuarent prædando pecora, & iumenta: sed populus accepit partē de præda Madianitarū, & iussa Dei, ergo isti a fortiori debuerunt habere aliquam partem præde eorum, quorum terram conseruauerunt. Aliter autē rñdendum est, s̄ q̄ isti habebant ius ad recipiendū quid de præda, sed non aequaliter cum illis, qui iuerāt ad bellū, & Iosue qñ dixit diuidite prædā cū fratribus vestrīs, obligauit eos ad aliquid dādum. Quod autē nō tenerentur dare aequale, patet: quia si manentes ad sarcinas reciperent tñ de præda q̄ tum euntes ad bellum; cum duæ tribus, & dimidia ad bellum iussent cum alijs tribubus & dimidia, oēs diuisissent prædam cum manentibus in terra duarū tribuum, & dimidia ante Iordanem, s̄ q̄ tota præda fieret vnus cumulus, & inde separaretur quædā pars p̄portionalis manentibus in terra duarū tribuum, & dimidia ante Iordanem: sed non fuit factum sic, sed potius Iosue præcepit, vt isti 40. millia viri, qui erant de duabus tribubus, & dimidia diuiderent prædam cum alijs manentibus in terra possessionū suarū ante Iordanem: ergo non debebant accipere medietatem de præda, s̄ aequaliter cum euntibus ad bellum. Ad primū argumentū respōdetur, cum dicebatur q̄ aequa erit pars descendētis ad bellum, & manentis ad sarcinas. Dicendum q̄ ista non erat lex tpe Iosue, & Moysi: sed cepit esse qñ pugnavit Dauid q̄ Amalecitas, qui diripuērāt ea, quæ erant in vrbe Siceleg. Nam cum tunc illi, qui descendunt ad bellum, nihil dare vellent de præda manentibus ad sarcinas, dixit Dauid, non audiat vos quisquā super sermone hoc: aequa erit pars descendētis ad prælium, & manentis ad sarcinas, & similiter diuidēt spolia. & tunc sequitur ibidē: Et factum est hoc ex die illa, & deinceps constitutū, & p̄sinitum, & quasi lex in Israel vs̄que ad diem hanc: ergo tempore bellorum Iosue non erat obligatio ad sic diuidendum. Aliter solui potest quod non manserunt illi, qui erāt in terra possessionis duarum tribuum, & dimidia trās Iordanem ad sarcinas: nam dicuntur manere ad sarcinas illi, qui manent ad custodiendas aliquas res bellatorum: & quia illi ceperunt ire ad bellum quamquam postea non pugnent: quia tamen manent ad custodiam sarcinarum aliorum virorum bellatorum partem

Doct. rñso ad quæstū.

partem recipiunt tñquam bellatores, & sic fuit de viris illis, propter quos Dauid pronulit sententiam hāc, quamquam causa mansionis istorum fuit, quia lassī non poterant sequi aliorum vestigia, quod cum vidisset Dauid fecit eos manere in via, & reliquit eis aliorū sarcinas conseruandas, vt ceteri expeditiores essent ad persecutionem hostium, isti autem qui manserunt in terra duarum tribuum, & dimidia non exierūt de terra illa ad bellum, ideo non manserunt ad sarcinas bellatorum. Ad aliud cum arguebatur, q̄ Iosue dixit, q̄ diuiderent isti prædam cum fratribus. Diuisio autē equalitatem notat, ideo &c. Rñdendum est, vt magis in ea ius, & galli, qui manserunt in terra duarum tribuum, & dimidia habebant aliquod ius ad prædam, quamquam nō aequaliter cum ipsi, qui iuerant ad pugnam: dixit eis, vt diuiderent prædam, & non q̄ darent de præda illis, qui manserunt in terra. Et cum dī, q̄ diuisio importat equalitatem, falsum est: nam diuisio non magis fit per equalia quā per in equalia, quia vtroque modo fieri potest cum continuum semper sit diuisibile vs̄que in infinitum: nec ē diuisio signat equalitatem ex modo loquendi, quia nō magis accipitur in scriptura pro diuisione per equalia, q̄ per in equalia: sic patet cum dī, q̄ diuisum est regnum Israel: tñ nō fuit diuisio per equalia; nam in vna parte fuerunt decem tribus, & in alia duæ, vt patet 3. Reg. 11. & 12. cap. sic ēt pater Luc. 22. cap. cum dixit Christus de calice sanguinis sui dato Ap̄ostolis: accipite, & diuidite inter vos: & tñ manifestum est, q̄ non iubebat, vt per equalia diuiderent, quia non referebat, an equaliter, vel in equaliter de calice illo haurirent. Non ergo importatur ex hoc, q̄ diuisio per equalia fieri deberet. Sed adhuc arguet aliquis, q̄ aequaliter diuidenda erat præda inter manentes, & euntes ad bellum, quia Deus iussit in bello facto q̄ Madianitas, vt euntes ad bellum diuiderent prædam equaliter cum multitudine manente in castris, vt patet Nu. 31. c. sed isti, qui manserunt in terra duarum tribuum, & dimidia, magis profecerunt euntibus ad bellū, cum conseruarent terram eorū ab hostibus, & vxores paruulos atq̄ iumenta, quam tota multitudo Israel euntibus ad bellum q̄ Madianitas: ergo a fortiori debuerūt recipere medietatem de præda, s̄ q̄ diuiderent equaliter. Rñdendum est non valere, quia euntes ad bellum Madianitarum non diuiserūt equaliter, cum quolibet de populo, sed cum tota multitudine, s̄ q̄ tota multitudo manens in castris accepit tantum de præda quāntum omnes pugnantes: tñ non acceperūt quilibet de non pugnantibus equaliter cum quibuslibet pugnantibus: nam pugnantes erant ibi solum duodecim millia, vt patet Num. 31. c. cetera autem multitudo erat, quasi sexcentorum millium peditem, vt patet computando summam totalem, quæ erat tunc Iudeorum, & hī Num. 26. ca. & sic quilibet de pugnantibus recipiebat quinquagesies super quemlibet non pugnantem. Quod patet, quia si duo equalia sint, & vnum diuidat per sexcenta, & aliud per duodecim, quilibet duodecima pars est quinquagesima ad quamlibet sexcentissimam, idest est quinquagesies maior: non ergo inducitur inde, q̄ tantum deberet habere de præda non pugnantes, sicut pugnantes, sed magis cōtrarium: patet ergo ex prædictis q̄ isti, qui redierunt de bello diuiserunt prædam cum illis, qui non iuerunt ad bellum, & hoc ex necessitate, sed non per equalia. Reuersique sunt. Scilicet recedentes de Silo ad terram Orientalem trans Iordanem. Et abierunt filij Ruben, & filij Gad. Non intelligitur de omnibus filijs Ruben, & Gad, quia plurimi

Diuisio nō importat equalitatem.

eorum manebant in terra sua ad orientalem plagam Iordanis, vt dictum fuit s̄. i. quod diuiderent prædam cum fratribus suis: & isti erant in terra, sed intelligitur de quadraginta millibus virorum, qui venerunt ad pugnandum de istis duabus tribubus & dimidia, vt patet supra 4. cap. Et dimidia tribus Manasse. Idest, viri quidam de dimidia tribu Manasse: nam non iuerat ad bellum tota dimidia tribus Manasse, vt colligitur ex sup̄positis. A filijs Israel de Silo. Idest recesserunt de Silo vbi fuerāt cum filijs Israel. Hic vocantur filij Israel nouem tribus & dimidia i comparatione ad duas tribus, & dimidia: non quidem q̄ duæ tribus & dimidia non essent de filijs Israel, sed quia nouem, & dimidia erāt maior pars accipiebant ipsi nomen illud, tanquam eis proprium, & sic vocantur omnes tribus duodecim respectu Leuitarū, s̄ filij Israel, quasi Leuitæ: non essent filij Israel: sed erant Leuitæ pauci respectu totius populi. Dicuntur recessisse duæ tribus, & dimidia de Silo a filijs Israel, quia factis omnibus bellis, & subiecta terra conuenerunt omnes Israelitæ in Silo, & posuerunt ibi Sanguarium dñi, quod prius semper mouebatur per loca castrorum, & incepit manere vs̄que ad tpa sacerdotis Ely. Tunc et postiq̄ fuerunt fortes ad diuidendum terram oibus Israelitis, qui non acceperant possessiones, dateque fuerunt vrbes 48. Leuitis, & leparatæ sunt sex vrbes refugij, quibus omnibus asiterūt duæ tribus, & dimidia: quibus expletis recesserunt de Silo manentibus adhuc ceteris Israelitis ibidem. Quæst. VII. in terra Chanaan. i. ciuitas Silo est in terra Chanaan, nā est in vrbibus fortis Ephraim, vt declarati est s̄ 18. Ephraim tñ possessionem accepit in terra Chanaan, vt patet s̄. 17. cum tota terra, quam diuisit Iosue, vocetur terra Chanaan. Pro quo considerandum, q̄ tota terra, quā possederunt Israelitæ vocatur terra promissionis, quia tota illis promissa est, siue accipiat pro terra duarum tribuum, & dimidia, quæ erat ad Orientalem plagam Iordanis, siue pro illa, quæ data est nouem tribubus, & dimidia, quæ erat ad Occidentem Iordanis: tñ non vocatur tota terra Chanaan, sed solum illa, quā possederūt nouē tribus, & dimidia, vt satis probatum est s̄. 14. ideo dicitur: q̄ terra, quam dedit Moyses duabus tribubus & dimidia, non erat in terra Chanaan, quia illa non erat clausa Iordane, qui ponitur terminus Orientalis terre Chanaan, vt patet Num. 34. c. ctm esset ad Orientalem partem eius, vt patet Nu. 32. & s̄. 11. Et sic cum 40. millia virorum de duabus tribubus & dimidia essent in terra Chanaan, qñ erant in Silo, & nunc reuertebantur in terram suam, posset dici q̄ reuertebantur de Silo, quæ est in terra Chanaan in Basan, quæ erat in terra eorum extra Chanaan. Et intrarent in Galaad terram possessionis suae. i. ibant, vt introirent in terram Galaad, quæ erat terra possessionis eorum. Non accipit hic Galaad pro ipso monte, sed pro terra, quæ adiacet ipsi monti ex omnibus partibus: illa enim est valde pascualis, & ibi sunt multæ vrbes, tam regni Og, quā Sehon, vt patet Deuteron. 3. & s̄. 12. & dī in terram possessionis eorū, non q̄ mons Galaad esset terra possessionis oīum istorum, quia solum in monte hoc acceperat medietatē vnam tribus Gad, & aliam medietatem accepit dimidia tribus Manasse, vt patet Deuteron. 3. tribus autem Ruben nullam partem ibi hēbat, sed solum in regno Sehon. Vocatur tñ possessio istorum tribuum, quia ad istas pertinebat, & ad nullum alium, licet non pertineret ad omnes istas tribus. Et dicitur, q̄ ibant in montē Galaad, quia licet irent in omnem terram possessionū suarum, tñ intraturi erant per regionē Galaad, quæ erat magis coniuncta parti illi, per quā intrabant de terra Chanaan, quæ alia regio totius terre possessionis eorum. Quam obtinuerunt iuxta imperium domini per manū Moysi. Idest,

Terra possessionis ab Israelitis quæ dicitur terra promissionis.

Idest, quod duæ tribus, & dimidia, acceperant illam terram in possessionem ex mandato Dei: illa autē determinatio, s. per manum Moyfi potest dupliciter intelligi. Vno modo ad verbum obtinuerant, s. quod obtinuerant illam per manum Moyfi, s. q. Moyfes dedit eis terram illam, & sic dicitur supra 1. & 13. & multoties, q. Moyfes famulus Dei dedit duabus tribubus, & dimidia terram illam in possessionem: & tūc dicitur, q. per imperium domini, idest, q. Moyfes dedit, quia Deus iussit dari: erit autem sensus, q. cum duæ tribus, & dimidia a principio petierunt terram, quā postea possederunt turbatus est Moyfes, vt patet Num. 32. c. vnde quæsit a Deo, an daret eam illis, & responsum est, q. sic. Alio modo per manum Moyfi refertur ad quoddam participium subintellectum, s. quod duæ tribus & dimidia obtinuerunt terram hanc per mandatum domini, & hoc per manum Moyfi, idest mandatum illud fuit factum per manum Moyfi: est sensus, q. Deus iussit dari terram hanc, & istud præceptum datum est per Moysem, s. q. ipse illud protulit, & dicitur per manum, idest per os, quia præceptum domini nō fit per manum alicuius, cum nō sit organum interpretatum, sed quidquid per hominem fit, qualitercunque fiat per manum eius fieri dicitur, quia manus est organum organorum, iuxta Aristot. 2. de Anima.

Cumq; venissent ad tumulos Iordanis in terram Chanaan, ædificauerunt iuxta Iordanem altare infinitæ magnitudinis. Quod cū audissent filij Israel, & ad eos certi nuncij detulissent ædificasse filios Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse altare in terra Chanaan super Iordanis tumulos contra filios Israel, conuenerunt omnes in Silo, vt ascenderet, & dimicaret contra eos. Et interim miserunt ad illos in terram Galaad Phinees filiū Eleazari sacerdotis, et decem principes cum eo, singulos de singulis tribubus. Qui venerunt ad filios Ruben, et Gad, et dimidiæ tribus Manasse in terram Galaad, dixerunt que ad eos: Hæc mandat omnis populus Domini: quæ est ista transgressio? Cur reliquistis Dominum Deum Israel, ædificantes altare sacri legum, et a cultu illius recedentes? An parum vobis est, quod peccastis in Beelphegor, et vique in præsentem diem macula huius sceleris in vobis pmanet? Multiq; de populo corruerunt. Et vos hodie reliquistis Dominum, et cras in vniuersum Israel ira eius deficiet. Quod si putatis immundam esse terram possessionis vestre, transite ad terram, in qua tabernaculū Domini est, et habitate inter nos, tantum vt a Domino, et a nostro consortio non recedatis, ædificato altari pter altare Dñi Dei nostri. Nonne Achā filius Zare præterijt mādatum Dñi, & super oēm populum Israel ira eius incubuit? Et ille erat vnus homo, atque vtiq; vnus solus perisset in scelere suo.

Num. 25.

Supra 7.

Cumque venissent. Hic ponitur secundum, s. infamatio de idolatria. Nam eo quod fecerit altare magnū, vt infra patet putauerunt reliquæ tribus Israel de his duabus, & dimidia, quod erant conuersæ ad idolatriā. **Cumque venissent ad tumulos Iordanis.** Vsq; ad locū istū non construxerunt altare duæ tribus & dimidia, quia intendebant per istud altare signare, quod ipse pertinebant ad cultum Dei veri, & licebat eis sacrificia facere. Si tamen fabricassent istud altare in medio terræ Chanaan, vel in alia parte, quæ non esset cōiuncta terræ duarum tribuum & dimidiæ, nō videretur aliquod ex illo altari: nam non putaretur pertinere ad duas, & dimidiam, sed magis ad nouem tribus & dimidiam, eum autem esset apud terrā eorum appareret ad eos pertinere. Vocantur autem tumuli Iordanis, idest sepulchra apud Iordanem, vel colles eleuati, s. tumores terræ: magis autem sunt quidam colles eleuati in valle, in qua est Iordanis, & isti sunt, qui vocantur tumuli è regione ascensus Adommim, vt patet supra 18. Nā vtrunq; apud Iordanem, vt patet computādo latus, in quo ponuntur tumuli isti supra 18. ca. & quia erant tumuli isti circa Iordanem visus est locus conueniens duabus tribubus, & dimidiæ ad fabricandum altare. **In terra Chanaan.** Idest isti tumuli sunt in terra Chanaan, scilicet sunt ex parte Occidentali Iordanis: est enim Iordanis terminus Orientalis terræ Chanaan, vt patet Num. 34. quod autem coniunctum est Iordani ex parte Occidentali est in terra Chanaan, & satis patet hoc, quia ponuntur isti tumuli in latere fortis Iudæ, & Beniamin, vt patet supra 18.

Tumuli Iordanis qui.

An duæ tribus construxerunt altare in terra sua, vel in terra Chanaan. Quæst. VII.

Et ex hoc patet, q. duæ tribus, & dimidia construxerunt altare non in terra sua, sed in terra Chanaan ex parte Occidentali Iordanis: terra tamen duarum tribuum & dimidiæ, nihil habet ad Occidentalem plagam Iordanis: sed ipse Iordanis est terminus Occidentalis eius, vt patet supra 13. c. Sed aliquis dicit, q. altare constructum est ex parte Orientali Iordanis circa Iordanis ripā, quia terra istarum duarum tribuum, & dimidiæ est accedens ad Orientalem partem Iordanis, sed non pertrāsit vltierius quidquam versus Occidentem: ipsi autem non construerent altare extra terram suam, ergo dicendum, quod ex parte Orientali Iordanis constructum fuerit. Sed non stat, quia infra dicitur, quod relatum est filiis Israel duas tribus, & dimidiam construxisse altare in terra Chanaan. Item patet, quia dicitur hic, quod venerunt filij Ruben, Gad, & dimidiæ tribus Manasse ad tumulos Iordanis, & ædificauerunt altare infinitæ magnitudinis: si autem fuit apud tumulos ædificatū, & ipsi erant ex parte Occidentali Iordanis, & in terra Chanaan, esset altare in terra Chanaan. Si autem dicitur, quod erat ex alia parte Iordanis ad Orientem, erit iuxta superuacua, scilicet, quod venerunt filij Ruben, & c. ad tumulos Iordanis, ideo apud tumulos illos fuisse altare dici necesse est. Item patet hoc ex intentione istarum duarum tribuum, & dimidiæ: dixerunt enim, quod filij Israel dicerent in sequentibus generationibus, terminum posuit Deus inter nos, & vos o filij Ruben, & Gad Iordanem fluuium, & hoc ipsi volebant tollere, ideo si fecissent altare ex parte terre sue, scilicet, apud Iordanem ad orientalem plagam eius semper stare illud dicitur, quia Iordanis esset terminus inter Rubenitas & c. ad nouem tribus, & dimidiam filiorum Israel: ergo ex parte Occidentali Iordanis fecerunt, scilicet in terra Chanaan.

Ædifica.

Ædificauerunt iuxta Iordanem altare. Fuit causa huius autem Iordanis erat diuidens terram Ruben, Gad, & dimidiæ tribus Manasse a terra nouem tribuum, & dimidiæ: & ibi altare erat iuxta terram duarum tribuum, & dimidiæ, & erat intra terram Chanaan, & hoc volebat Rubenitas, & Gadites, s. vt in eo, quod altare erat circa extremitatem terræ eorum, videretur pertinere ad eos, & quia erat in terra Chanaan videretur signare per altare, q. immolare hostias, & holocausta Deo, qui erat in terra Chanaan, pertinebat ad Rubenitas, & Gaditas.

Quare duæ tribus ædificauerunt altare, & quare magis hoc quā aliud. Et quid opus erat ad cultum Dei veri. Quæst. VIII.

Quare magis hoc quā aliud. Varet aliquis, quare ædificauerunt altare. & quare magis ædificauerunt altare quā aliud aliud.

Respondendum est, quod ædificauerunt altare, quia Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse volebant prouidere filiis suis in posterum: erant enim ipsi in cultu veri Dei, qui vnus erat, & altare illius atque sacerdotes erant in terra Chanaan, s. vbi erant nouem tribus, & dimidia: si autem licuisset Israelitis in multis locis habere Sanctuarium, sicut nos in multis ecclesiis, & altaria habemus, duæ tribus & dimidia fabricassent sibi Sanctuarium in terra sua, sed Deus hoc vetuerat solum in vno loco esse iubens, vt patet Deuteronom. 12. cap. ideo duæ tribus, & dimidia non potuerunt fabricare Sanctuarium in possessione sua: excogitauerunt ergo quid possent habere pro signo cultus veri Dei: nam poterant filij nouem tribuum, & dimidiæ in posterum dicere filiis Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, ecce vos non pertinēt ad Deū nostrum, nec habetis ius faciēdi sacrificia, quia ad nos solos pertinet Deus, vos autem a nobis separati estis: mediante Iordane flumine: hoc autem sitimulo commoti filij duarum tribuum & dimidiæ declinarent ad alios Deos, quod valde timebat illi, qui nunc erant, quia cultus veri Dei erant zelatores. Vt ergo cauerent hoc malum, posuerunt aliquod signum per quod probare possent filij Ruben, & Gad se pertinere ad Deū: & sic non auerterentur ab eo.

Quæretur amplius, quare magis altare quā aliquid alterum positum est in signum huiusmodi. Respondendum est, q. filij Ruben, & Gad volebant per istud signum quod ponebant, probare se pertinere ad cultum Dei, ideo volebant dare signum, quod hoc maxime signaret, nihil autem erat in toto cultu Dei maius quā m facere sacrificia, nec est quidquā, per quod homines de Deo magis monstrent, q. sit Deus, quā m p. sacrificium, ceteri quippe honores, & quicunq; ritus reuerentiales hominibus, qui homines esse cognoscēbantur traditi sunt: sacrificium autē nemo vnquam ē de rusticissimis in antiqua serie seculorum cuiquam, nisi Deo vero, aut ei, quem verum Deum opinabatur exhibuit: sacrificium ergo tanquam in maximum p. testatium muneris exhibetur. Altaria autem sunt ad faciendum sacrificia, ideo altare cōuenientius fuit poni, quā aliquid aliud signum. Altera causa adhuc efficacior est, quia filij Ruben, Gad, & dimidiæ tribus Manasse putauerunt, q. posteri eorum possent declinare a Deo per exprobrationem filiorū nouem tribuum, & dimidiæ: exprobratio autem erat quantum ad sacrificia: ideo in hoc prouidere debuerat magis quā in alijs.

In quo considerandum est, q. ad cultum veri Dei pertinebat observatio quorumcunq; preceptorū suorum, ideo siue obseruarent Iudæi moralia, siue iudicialia, siue ceremonialia, Deum in hoc colebant. De his Alph. Toft. super Iosue. Pars II.

autem cultibus erant quidam, quos poterant filij duarum tribuum & dimidiæ, impendere Deo non communicantes filijs nouem tribuum, & dimidiæ: alij autem, quos sine communicatione impendēte non poterant. Primi erant quantum ad omnia moralia, s. præcepta decalogi, & similia naturalem habentia obligationem. hæc enim non exigebant ad obseruationem suam, q. irent isti in terram nouem tribuum, & dimidiæ, sed vbiunque essent seruire hæc poterant. iudicialia quoque præcepta indifferenter poterant obseruari in omni loco, quia ista solum regulant communicationem humanam ad inuicem, & infligunt penas pro delictis non concernētia determinationem loci, nec temporis, ergo ita possent filij Ruben, & Gad obseruare præcepta ista in terra sua, sicut eūdo in terram nouem tribuum, & dimidiæ. Alia erant præcepta ceremonialia: & istorum quedam obseruari poterat in terra duarum tribuum, & dimidiæ, & quedam non. Deprimis, vt custodia sabbathi, circumcisio, & purificationes, quæ fiebant siquis terigisset rem immundam, & similes: istę enim non concernunt aliquem locum, s. vbiq; poterant obseruari. Alia erant quæ non poterant obseruari, nisi transeundo ad terram nouem tribuum & dimidiæ, & hoc erat in sacrificijs, & in omnibus, quæ concernebant sacrificia, vt in festiuitatibus quibusdam, s. azymorum, p̄tecoeste, festo clangoris, festo expiationis, & tabernaculorum. In istis enim fiebant specialia sacrificia, vt patet Nume. 28. & 29. cap. etiam non poterat obseruari phasē, nisi in loco Sanctuarij in terra nouem tribuum & dimidiæ, quia immolari debet agnus, qui solum erat immolandus in loco Sanctuarij, vt patet Deuteronom. 16. c. & sic de multis alijs. Quantum ad prima poterat filij duarum tribuum, & dimidiæ impendere Deo cultum non communicādo filijs nouem tribuum, & dimidiæ, nec transeundo in terram eorum. Quantum ad secunda autem esse non poterat, quia sacrificia, & oblationes non poterat fieri, nisi in loco Sanctuarij, vt patet Deuteronom. 12. & Leui. 17. capit. quantum ad has igitur necesse erat, vt communicarent isti filijs nouem tribuum, & dimidiæ, & in his poterant exprobare illi filijs duarum tribuum, & dimidiæ dicentes: Nihil est vobis filij Gad, & Ruben cum Deo Israel, quia Deus posuit inter nos, & vos terminum Iordanem fluuium, & non permitterent eis facere sacrificia in Sanctuario in terra Chanaan, sed repellerent eos, tanquam alienigenas a sacrificijs. Alienigenis enim non licebat quidquam offerre ad immolandum, & si offerrent non erat recipiendum, vt patet Leui. 22. c. Ad hoc ergo nihil erat cōueniens nisi altare, quia cum a iure sacrificandi eos alienos estimarent, quod erat super altare, ipsum altare perhiberet testimonium eos non esse alienos: & quia erant duo, quæ opponere poterant Israelitę filijs duarum tribuum, & dimidiæ, scilicet, quod non pertinebat Deus Israel ad illos, quia Iordanis erat. medius inter vtroq;, & quod non licebat eis offerre ad sacrificandum, fecerunt duo, scilicet fabricauerunt altare, quod innuebant, quod eis erat potestas offerendi, quod designat altare. Secundum erat, quod illud citra Iordanem fecerunt ad Occidentalem partem Iordanis, vt demonstrarent non esse terminum Iordanem, sed ipsi haberent aliquid vltra Iordanem, scilicet illud magnum altare in testimonium, quod pertinebant ipsi ad Deum Israel. Conueniens ergo fuit poni altare in signum, & nihil aliud.

Cur duæ tribus, & dimidiæ ædificauerunt altare vltra Iordanem.

Infinitæ magnitudinis. Idest valde magne quantitatis, & istud infinitum ex abusu loquendi vocatur, quamquam secundum quantitatem infinitum nullum sit. X 2 Quare

Quare hoc altare edificatum ultra Iordanem fuit magna quantitatit. Quæst. IX.

Q V A E R E T V R quare fuit istud altare valde magnæ quantitatit. Respondetur, quod ad duo proficiebat, primo ad signandum id, quod postea responderunt duæ tribus, & dimidia, scilicet quod non erat istud altare factum ad offerendum ibi sacrificia, sed ad signandum aliquid: nam si ad offerendum sacrificia fuisset factum istud altare sufficiebat esse paræ quantitatit. Nam sic erat de altari holocaustorum, quod erat in Sanctuario: illud enim erat ad offerendum omnia sacrificia totius Israelis, quia non concedebatur esse aliud altare, vt patet Leuitici 17. & Deuteronom. 12. tamen paruum erat magnitudine, scilicet quinque cubitorum longitudine, & totidem latitudine: & trium cubitorum altitudine, vt patet Exodi 27. cap. Cum autem istud altare fuisset in tanta magnitudine apparebat, quod non fuerat ad immolandum, sed ad signandum aliquid factum: quilibet enim rãta magnitudine motus existimaret inutiliter fuisse factum si ad immolandum fieret. Ad signandum ergo quid insolita magnitudo mouebat: si autem fecissent altare paruum, non extimaret aliquis factum esse in testimonium alicuius rei, sed magis ad immolandum, quia talia erant alia altaria, in quibus gentes immolare consueuerant.

Secundum erat ad notificandum, quod istud altare non erat factum ab aliquo vno viro, sed a communitate magna, vel gente: & sicut multi erant ita aliquid magni, & memorabile fecissent: & istud allegare debebat filij duarum tribuum & dimidiæ, scilicet, quod patres sui construxerant altare illud, & innuebant in hoc, quod altare illud esset tale: de quo pateret, quod a patribus eorum, scilicet a tota gente factum esset: si autem fuisset paruum, non ita conuenienter signaretur fuisse illud factum a multitudine, vel gente.

Quod cum audissent filij Israel. Scilicet viri nouem tribuum & dimidiæ, qui vocantur filij Israel respectu virorum duarum tribuum & dimidiæ, quasi ipsi soli sint filij Israel. hoc supra expositum est.

Et ad eos certi nuncij detulissent. Audierunt primo Israelitæ hoc quod facinus esse credebant, & turbati sunt nec crediderunt, sed miserunt nuncios non ad loquendum aliquid duabus tribubus & dimidiæ, sed ad sciendum, an factum esset altare, & isti de rei certitudine eis retulerunt.

Edificasse filios Ruben Gad. Isti erant soli quadraginta millia virorum, qui veniebant de Silo, quæ est in terra Chanaan, antequam introirent in terram suam, non fuerunt cum eis viri earundem tribuum qui manserant in terra possessionis eorum, nec iuerant ad bellum, sed ipsi soli antequam introissent in terram suam hoc edificauerunt. Quod patet ex prædictis, scilicet, quod cum duæ tribus & dimidia, accesserunt ad tumulos Iordanis fabricauerunt altare, ergo nondum intrauerant in terram suam. Altare in terra Chanaan. Hic erant duo grauamina. Primum erat respectu Dei, scilicet quod fabricarent altare aliquod duæ tribus, & dimidia, cum Deus solum iuberet esse altare suum, quod erat in Sanctuario ad sacrificia, & sic in quacunq; terra istud altare fabricarent erat Dei offensa. Secundum grauamen erat contra filios Israel, scilicet quia fabricabant illud in terra ipsorum: sacrificare enim in aliquo altari extra Sanctuarium scelus erat, cum Deus vetuisset. Si autem Rubenitæ, & Gaditæ sacrificia facturi essent in altari illo, quod struxerant, facerent scelus in terra nouem tribuum & dimidiæ, in quo grauarent nouem tribus infamantes terram earum, & dabant eis occasionem pœnæ infligendæ illis, quia si negligerent resistere illis scelerat-

Duo grauamina interebant duæ tribus alijs nouem construendo altare in terra eorum.

tis permittentes vitia eorum Deus puniret nouem tribus & dimidiam: & propter ista duo tribus nouem & dimidia audito, quod constructum foret altare, armare se volebant ad pugnam contra duas tribus, & dimidiam, vt patet infra.

Super tumulos Iordanis. Vocantur tumuli Iordanis, quia erant apud Iordanem. Potest autem intelligi, quod erat altare super illos tumulos, id est in summitate eorum, scilicet, vt esset in loco excelso, vt sic videri posset, sicut mos erat gentilibus ponere altaria sua in excelsis, & sic quoque Iudei faciebant tempore regum Iude, & Israel: sepe enim dicitur in tercio, & quarto Regum, quod populus adolebat in excelsis. Vel potest dici super tumulos, non quod esset altare super ipsos tumulos, sed in aliqua parte vallis excelsiori quam essent tumuli, quia tumuli erant apud Iordanem, & ipse labitur per maiorem vallis profunditatem, ideo cum incipitur descensus in magnam vallem, in qua est Iordanis sunt aliquæ partes excelsiores tumulis illis, & ipse dicitur esse super tumulos: sic dicitur Numeri 26. quod computatio Israelitarum facta est super Iordanem: & tamen illa fiebat in campestribus Moab quæ sunt apud Iordanem, vt patet eodem cap. sunt autem campestria illa celsiora alueo Iordanis.

Contra filios Israel. Contra potest dicere hic situm, vel aduersitatem. Primo modo est sensus, quod duæ tribus & dimidia construxerunt altare contra filios Israel, id est a fronte ipsorum, scilicet, in fine terræ suæ in parte Orientali, nam altare erat in terra Chanaan, vt patet infra, & supra declaratum est.

Alio modo contra filios Israel, id est, vt aduersetur eis. Et ista aduersitas potest dupliciter intelligi, quod vellent aduersari eis in cultu, scilicet, quod non intendebant colere Deum illum, quem colebant nouem tribus, & dimidia, sed alium Deum de gentilibus, cui sacrificare volebant super altare illud. Alio modo, quod vellent colere Deum illum, sed vellent facere alias ceremonias quam Deus iussisset, vt si dicerent, quod volebant sic colere Deum suum, sicut colerant gentes Deos suos, & hoc vetabat Deus Deuteronom. duodecimo cap. non solum, vt Iudei non facerent ceremonias illas, sed etiam vt non addicerent illas, vt patet ibidem.

Aliter potest intelligi aduersitas, scilicet, quod duæ tribus & dimidia, facerent altare contra Israel, id est vellent repugnare illis, ideo vt non communicaret cum eis, nolent ire ad faciendum sacrificia in Sanctuario domini in Silo, sed construxerunt sibi altare super tumulos Iordanis. Isto modo Ieroboam rex Israel fecit altaria, & vitulos ad adorandum, & posuit vnum in Dan, & alterum in Bethel, vt patet tercio Regum 12. fuerat enim diuisum regnum Israel, & sequebantur tribus decem regem Ieroboam, & duæ tribus regem Roboam. Erat autem Sanctuarium domini in Ierusalem in terra Israel, ideo timuit Ieroboam ne Israelitæ euntes sæpe in Ierusalem conuerterentur ad regem Roboam, qui erat de vera stirpe regum: vnde fecit vitulos & altaria ponens in terra sua interdicens ascensum in Ierusalem ad sacrificandum, aut celebrandum festiuitates. Hoc modo introductus fuit cultus idolorum inter Israelitas: non ex desiderio colendi illa, sed ex timore, & cupiditate. Omnes isti sensus possunt stare aequaliter, sed primus est, quem intendit litera, scilicet contra, id est a fronte, scilicet a fronte filiorum Israel.

Conuenerunt omnes in Silo. Quando recesserunt duæ tribus, & dimidia, a reliquis filijs Israel manebant ipsi in Silo, vt patet supra in litera: immediate tamen inde recesserunt in possessiones suas, quia iam finita fuerant omnia, quæ fieri debebant ibi, scilicet, diuisio

Contra quod significat.

diuisio sortium, & distributio ciuitatum quadraginta octo per Leuitas, & assignatio urbium sex refugij, vt supra declaratum est: & sic quando venerunt nuncij, quod duæ tribus, & dimidia construxerant altare, iam recesserant nouem tribus & dimidia de Silo, nunc autem conuenerunt illuc.

Quare magis Iudei congregati sunt in Silo ad habendum consilium de bello quam in quocunque alio loco. Quæst. X.

Q V A E R E T V R, quare magis ascenderunt Israelitæ in Silo quam in aliam urbem. Respondendum est, quod necesse erat, vt Israelitæ saltem principes maximi, & rectores omnium populorum conuenirent in aliquam urbem cum Iosue ad deliberandum, quid agendum esset contra duas tribus & dimidiam, & fuit illis magis conueniens vrbs Silo, quam aliqua alia. In quo autem fuerit magis conueniens est dubium.

Dicit aliquis, quod fuit hoc, quia Iosue princeps totius populi erat in Silo, erat autem rationabile, vt totus populus conueniret ad locum, in quo erat princeps.

Sed obijcietur, quod non esset ibi Iosue, sed in Thanaathare, quia ipse petierat in possessionem pro se urbem Thanaathare, & habitauit ibi, vt patet supra decimono cap.

Rideri potest, quod Thanaathare erat tota destructa, vnde Iosue de eam construxisse quasi de nouo ageret, vt patet 1. 19. & dum edificabat ibi mansionem, morabatur in vrbe Silo, in qua erat tabernaculum. Istud factis rationabiliter dictum est: sed melius est, quod conuenirent Israelitæ in Silo, quia ibi erat tabernaculum domini, & ibi intendebant consulere eum quid super hoc agendum foret, quia istud erat negocium arduum, & insolitum: in nullo autem loco melius Deus consuli poterat, quam vbi erat Sanctuarium, & sacerdotes, & vestes sacerdotales, in quibus declarabantur veritates inquisitorum, scilicet in rationali, & superhumerali, vt patet Exodi 28. c. & ibi declaratum est: & non solum fecerunt nunc Israelitæ istud, sed etiam quando alias res arduas faciebant ascendebant in Silo ad locum, siue ad consulendum dominum, siue ad faciendum coram eo, quod facturi erant: sic patet tempore Iosue. Nam ad ponendum sortes super diuisione terræ conuenerunt Israelitæ in Silo, & sortes posuerunt coram domino in Sanctuario, vt patet 1. 18. mortuo quoque Iosue cum accidisset magnum facinus de muliere Leuitæ occisa in Gabaa præ magnitudine libidinis, Israelitæ pugnare volentes contra Gabaa congregati sunt in Masphat, quia ibi erat locus orationis, & ibi consuluerunt dominum, & deliberauerunt inter se, quid facere deberent, vt patet Iudi. 20. & 21. cap. Cum autem dicitur, quod filij Israel conuenerunt in Silo, non est intelligendum, quod ipsi per se conuenerint, quasi ex vna sententia, sed cum peruenisset rumor ad Iosue, fecit vocari omnes principes, & rectores de terra nouem tribuum, & dimidiæ in Silo, vt ibi in communi deliberarent quid facto opus esset.

Et ascenderent, & dimicarent contra eos. Non est sensus, quod quando congregabantur Israelitæ in Silo conueniebant ad pugandum, quia hoc presupponit deliberationem habitam super facto isto, & tamen non erat habita cum potius ad hoc conuenirent, vt super hoc deliberarent: sed dicitur, vt dimicarent, scilicet, quod ascenderunt in Silo, & ibi deliberauerunt, vt dimicarent.

Vel potest intelligi, vt iacet litera, scilicet quod conueniebant, vt dimicarent, id est antequam conuenirent sciebant, quod dimicandum erat, nec conueniebant ad deliberandum.

Alph. Tost. super Iosue. Pars II.

berandum super hoc, sed potius ad deliberandum de modo. Et patet hoc, quia Israelitæ non debebant deliberare super illud, quod lex fieri iubebat, quia necessitas erat illud fieri: consilium autem est de contingentiis, quæ consistunt in videri, vel non. Lex tamē hoc iubebat, vt patet Deuteronom. 13. scilicet, quando in aliqua ciuitate audiretur publice coli idola, totus Israel conuenire debet ad delendum ciuitatem illam, & occidendum omnia viuencia, quæ ibi erant, & cuncta cremandum: sic enim erat in duabus tribubus, & dimidia. Nam cum edificassent altare, putauit reliquus Israel, quod idolatrare intēdebant, ideo necessitas incumbebat eis pugnandi contra duas tribus, & dimidiam: erat tamen habenda deliberatio de modo pugne, vel si premittere da esset aliqua exhortatio, & sic factum est cum missi fuerunt illuc legati, vt patet infra. Vterq; autem sensus satis stat. Et interim. Hic ponitur tertium scilicet veritas redditur plana: nam missi legatis cognouerunt Israelitæ veritatem rei per inquisitionem, & responsonem duarum tribuum & dimidiæ, vt patet infra.

Et interim miserunt ad illos. Id est, dum conueniret totus Israel in Silo missi Iosue legatos ad duas tribus, & dimidiam, vt melius informarentur de veritate rei geste, & intentione per responsonem facientium, vt non viderentur frustra commisisse bellum.

Ad illos. Id est ad filios Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, qui fecerant hoc scelus.

In terram Galaad. Non solum miserunt ad terram Galaad, sed etiam ad terram omnium duarum tribuum, & dimidiæ, quia de omnibus illis fuerant viri aliqui in fabricatione altaris huius: non tamen habitabant omnes in terra Galaad, quia tribus Ruben nihil acceperat in terra Galaad, sed tribus Gad accepit medietatem montis Galaad: & dimidia tribus Manasse accepit aliam medietatem, vt patet Deuteronom. 3. & supra 13. c. & non solum in terra Galaad habitabant Gaditæ & Manassitæ, sed etiam in multis alijs urbibus, & regionibus, vt patet supra 13. capit. intelligitur tamen hic tota terra duarum tribuum, & dimidiæ nomine Galaad.

Phinees filium Eleazari sacerdotis. Iste fuit princeps inter legatos: iste namque proposuit nuncium, vt patet infra. & magis competebat isti quam alijs, quia iste erat de genere sacerdotum, futurusque erat sacerdos magnus, cum fecisset Deus cum eo pactum de summo sacerdotio pro eo, & semine suo, vt patet Numeri vigesimo quinto cap. & in facto duarum tribuum, & dimidiæ preiudicabatur directè cultui diuino: ideo nullus tantum zelare pro hoc debebat quantum Leuitæ & potissime sacerdotes: maxime autem qui erat futurus sacerdos magnus. Iste Phinees fuit, qui zelo Dei motus percussit Zambri principem tribus Simeonis, & sortum Madianitidem ambos vno ictu perfodiens in locis genitalibus, & tunc auersa est ira Dei ab Israel atque cessauit plaga; & factum est sedus Dei cum eo de eternitate sacerdotij, vt patet Numeri, vigesimo quinto capit. vocatur filius Eleazari sacerdotis, id est sacerdotis magni: accipiendo sacerdotem per excellentiam, & iste modus loquendi est valde frequentatus: ita vocatur Aaron sacerdos absolute Leuitici primo. & post mortem Aaron vocatur Eleazarus absolute sacerdos, vt patet Numeri vigesimo quinto, & vigesimo sexto, & vigesimo septimo capit. Ante mortem autem Aaron non sic vocabatur, quia non erat factus summus sacerdos.

Et decem principes cum eo. In hoc signatur, quod Eleazari filius Phinees erat principalis legatus, quia alij cum eo ibant. Et hoc propter duo. Primo, quia ipse erat absolute equaliter dignus, vel excellens cum quolibet aliorum, quia erat filius summi sacerdotis, & certissimè erat habitu.

habiturus summum sacerdotium cum Deus promississet: summus tamen sacerdos erat honorabilissimus in toto populo, ut declaratum est Num. 25. Secundo dicebantur ite alij cum eo, quia ipse propositurus erat nuncium coram filiis duarum tribuum, & dimidię: & qui proponit principaliter legatus est, cum ad hoc legatus sint. Singulos de tribubus singulis. Scilicet de decem tribubus decem viros legatos miserunt. Erant enim nouem tribus & dimidia in terra Chanaa, & de illa dimidia fuit missus princeps, sicut de alijs tribubus integris ne viderentur minoris dignitatis filij Manasse.

Quare missi sunt decem legati, & singuli de singulis tribubus. Quasi. XI.

Quaerit aliquis, quare missi sunt decem legati, & singuli de singulis tribubus. Respondendum est, quod de numero non potest dari ratio precisa, quia potuissent dari plures, s. 20. vel 30. aut in quocunque alio numero, dum tamen non essent pauciores decem, & esset satis rationabile. Quod tamen mitterentur de omnibus tribubus, causa nota est, s. vt magis se timerent duae tribus & dimidia. Intendebant enim nouem tribus, & dimidia, quae etiam si duae tribus, & dimidia inchoassent facinus, timore belli, quod indiceretur eis desisterent, & quia si omnes nouem tribus, & dimidia pugnarent contra duas, & dimidiam, non esset resistentia vlla: voluerunt indicare, quod omnes nouem tribus, & dimidia conquerebantur de hoc facto. & ad hoc miserunt decem principes singulos de singulis tribubus, vt quilibet representaret personam totius tribus suae: & sic facilius moueretur, quam si missi fuissent oratores de vnica tribu, quia forte putaretur, quod illa solū de hoc conquerebatur, & tunc non tantum timerent duae tribus & dimidia, & forte non desisterent. Qui venerunt ad filios Ruben, Gad, & dimidia tribus Manasse. Forte principes de his duabus tribubus, & dimidia conuenerant ad aliquid alterum, & legati Israelitarum inuenientes eos simul proposuerunt nunciū suum. Vel forte principes duarum tribuum, & dimidia scientes venisse in terram suam principum Israel legati conuenerunt ad audiendum quid intenderent. In terram Galaad. Hic potest accipi terra Galaad proprie, s. quod licet non morarentur omnes viri de duabus tribubus, & dimidia in terra Galaad: tamen erant ibi congregati principes eorum, quando venerunt ad ipsos legati filiorum Israel. Vel potest accipi terra Galaad largē pro tota terra duarum tribuum, & dimidia, vel pro quacunque parte illius.

Mandare sumi potest mittere.

Dixeruntque ad eos hac mandit omnis populus domini. Id est istud, quod sequitur mittit vobis ad dicendum totus populus Dei. Accipitur mādare pro mittere ad dicendum, & non pro iubere. Nam nihil imperarent nouem tribus & dimidia duabus & dimidia, quia nō habebant aliquam superioritatem super eas. Potissimē, quia in verbis oratorum non apparet aliquid pertinēs ad imperium, sed ad denunciationem, s. quod denunciabunt eis Israelitę scelus, quod fecerant. Simile est multoties in scriptura. Sic patet Gene. 45. c. cum dixit Ioseph ad fratres suos: Festinate, & ascendite ad patrem meum, & dicetis ei: haec mandat filius tuus Ioseph. & tamen non mandaret aliquid filius patri. Et satis patet ibi, quod non sunt aliqua verba mandati. Sic etiam Num. 20. dicitur: misit nuncios interea Moyses de Cades ad regē Edom, qui dicerent: haec mādat tibi frater tuus Israel, id est mittit ad dicendum: nam ibi magis sunt verba supplicantis quam iubentis. Est tamen consuetudo apud quasdam gentes sic loqui, s. vt dicant mandare pro ad dicendum mittere.

Omnis populus domini. Vocatur Israelitę populus domini dupliciter. Vno modo, quia Deus illos specialiter elegerat de cunctis populis tanquam peculium, & gentem sanctam, & populum acquisitionis, vt patet Exo. di 19. & Deuter. 7. cap.

Alio modo sunt populus domini, id est specialiter colens Deum, quia ceterae gentes declinauerant ad idola, soli autem Iudaei Deum verum colebant. Sic patet Psalmo 75. scilicet. Notus in Iudaea Deus, in Israel magnum nomen eius: & factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion. Et dicitur omnis populus ad signandum, quod omnes nouem tribus, & dimidia dolebant pro hac offensa Dei, & erant prompti illam vicisci.

Qua est ista transgressio. Ista non sunt verba querentis, sed conuerentis: nam non dubitabant nouem tribus, & dimidia esse hanc transgressionem: nam licet non esset, tamen certissime illam extimabant esse transgressionem, quia non poterant opinari ad quid esset altare constructum, nisi ad sacrificandum: & istud erat transgressio, quia Deus vetuerat: conquerebatur tamen de isto facto, & dicebant: Qua est ista transgressio? id est cur fecistis tanquam iniquitatem?

Cur reliquistis dominum Deum Israel? Dicebantur relinquere Deum, qui incipientes obseruare mandata eius postea cessabant: & quia duae tribus, & dimidia, toto tempore obseruauerunt mandata Moyses, & Iosue, in quo mandata Dei custodiebant, sicut dixit Iosue ad eas, vt patet sup. scilicet fecistis omnia, quae praecipit vobis Moyses, mihi quoque in omnibus obediistis custodientes imperium domini Dei vestri: nunc autem incipiebant agere contra mandata legis, ideo relinquere Deum.

Aedificantes altare sacrilegum. Sacrilegum rei sacrae opponitur: vnde sacrilegium est delictum cum res sacra violatur, siue per furtum, siue homicidium, aut percussionem, vel fornicationem, & generaliter sacrilegium est, quando res sacra abutimur, eam contra suam conditionem assumentes. Sic altare sacrilegum est, quando contra res sacras est. Instituerat enim Deus altare vnum esse solum, & hoc in Sanctuario, & quicumque alibi victimam immolaret, ita esset sanguinis reus, ac si sanguinem effudisset, vt patet Leuitici, decimo septimo capitulo. Et quia isti fecerant altare extra Sanctuarium, quod ad offerendum victimam videbatur: erat contra fas illud altare, scilicet contra sacra a Deo instituta, ideoque sacrilegium erat: sic etiam sacrificia facta idolis sacrilegia appellantur, vt patet Num. 25. capit. cum dicitur, quod Cozbi filia nobilissimi ducis Madian occisa est in die plagę pro sacrilegio Phegor, id est pro sacrificio facto Phegor, id est in monte Phegor, vel idolo dicto Beelphegor, scilicet, quia plaga venit propter sacrificium factum idolo.

Et a cultu illius recedentes. Recedebant duę tribus, & dimidia a cultu Dei dupliciter. Primo modo quia preceptis eius non obediabant. Maximus enim cultus Dei est in obediendo, quia magis ipse acceptat obedientiam, quam omnes alias virtuosas operationes, vel actus latrę: & consequenter nulla operatio, ita repugnat Deo, sicut non obedire, quia optime operationi opponitur pessima operatio, & optimo habitui pessimus habitus, vt patet octauo Ethicorum. in oppositione sex politiarum. Vtrunque horum patet, primo Regum, decimo quinto capitulo. scilicet. Et ait Samuel: nunquid vult Deus holocausta, aut victimas, & non potius, vt obediatur voci Domini? Melior est obedientia quam victima: & auscultare magis quam offerre adipem arietum: quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idolatrę nolle acquiescere.

Israelitę populus dñi dupliciter vocatur.

Quid sit Deū relinquere.

Quid sacri legium.

Due tribus, & dimidia a cultu Dei dupliciter recedebat.

Secun-

Secundo modo recedebant isti a cultu Dei, id est a ritu cultus Dei, quia non colebant Deum eo ritu, quo ipse iusserat: praecerat quippe, quod immolaretur ei in vnico altari, quod erat in Sanctuario: isti autem videbantur velle immolare in collibus, sicut gētes dijs suis libamina offerebant. *Ad parum vobis est, quod peccastis in Beelphegor.* Increpant duas tribus, & dimidiam per magnitudinem, & assuefactionem sceleris, s. quod istud scelus valde graue esset, quia assuetudo faciebat illud magnum: si enim nūc nouiter peccassent in idolatria ista duę tribus, & dimidia, magis ignoscendum foret, sed peccauerant ante hoc, & nunc etiam peccabant: ergo valde erant redarguendi, & puniendi. Dicunt autem Israelitę, quod peccauerunt duae tribus, & dimidia in Beelphegor, nō quidem quod solum duę tribus, & dimidia in hoc peccauerint, quia ferē de omnibus tribubus & familijs in hoc fuerunt peccantes: potissimē, quia tribus Simeon, quae erat de nouem tribubus, & dimidia, quae faciebat hanc increpationem plus omnibus peccauerat: nā princeps de tribu illa, s. Zambri in oculis oīum Israelitarum ingressus est ad sortum Madianitidem, & Phineas filius Eleazari eum cum sorto simul perfodit, vt patet Num. 25. c. nec etiam legati Israelitarum obiciebant eis istud crimen, quasi ipsi soli peccassent, sed quia ipsi cum ceteris peccauerant, & alijs emendatis ipsi ad malum pristinū reuerſi sunt. Quod notatur in verbis sequentibus, s. & vsque in presentem diem macula huius sceleris in vobis perseuerat. Dicitur autem, quod peccauerunt in Beelphegor, id est, adorando Beelphegor, & comedendo de cibis consecratis ei, vt patet Numeri 25. s. Initiatusque est Israel Beelphegor. Et vocatur iste Deus Beelphegor, quia erat in monte Phegor, qui est mons quidam, vel magis pars quaedam montis Abarim, vt patet Num. 23. s. duxit eum super verticem montis Phegor. Vel vocatur idolum illud Phegor, sicut colligitur Num. 25. s. pro sacrilegio Phegor. Et vocatur Beelphegor, quia plurima idola denominantur ex ista additione Beel. Causa huius declarata fuit Num. 22. cap. Quamuis tamē Phegor possit pro monte, & pro idolo accipi: Beelphegor tamen pro idolo solum accipitur. *Et vsque in presentem diem macula huius sceleris in vobis permanet.* Ista litera potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod sit hic sententia perfecta, & tunc non legetur ista litera per modum asserentis, sed per modum conuerentis, s. *Ad parum vobis est, quod peccastis in Beelphegor, id est satis vobis esse debuisset, quod peccastis in idolo Beelphegor, quia adhuc maculam huiusmodi in vobis vultis consecrare, quasi dicat, non debuissetis facere, vt permaneret vobis.*

Beelphegor cur sic vocetur.

Alio modo potest intelligi, quod non sit sententia perfecta, sed aliquid addendum sit, & tunc legitur tota litera ista asserentē, & adiungitur ab extra conquestio, s. *Ad parum vobis est, quod peccastis in Beelphegor, & ista macula permanet in vobis vsque in hodiernum diē, in nondum penitus estis absoluti ab hoc peccato, quia adhuc Deus infliget vobis aliquas penas: quare vultis ergo alia peccata superaddere? Vterque sentus satis stat. Secundum primum increpantur duę tribus & dimidia, quod peccauerunt in Beelphegor, & puniuntur, tamen adhuc māsit in eis macula illa, id est inclinatio ad colendum idola, & hoc erat nimis reprehensibile, quia quod aliquis semel peccet non est tam vituperabile, quod autem maneat desiderium ad peccandum, & repetat actum, vituperabile nimis est, & nunc accipitur proprie macula pro quadam infectione, vel deturpatione animae per vitium. Et isto modo ponimus per quodlibet peccatum esse maculam in nobis, quae est deturpatione imaginis Dei in nobis. In secundo sensu redarguitur de eodem: sed alio modo, s. quod volebat peccatis ven-*

Alph. Tost. super Iosue. Pars I.

teribus alia peccata superaddere. & ad hoc commemorantur pēnae, s. quod peccauerunt in Beelphegor, & macula illius sceleris, id est poena infligenda pro illo scelere adhuc manet vsque hodie in presenti, s. quod nondum tota expressa est, sed aliquid manet infligendum: debuissetis ergo timere, ne maior poena infligeretur pro ista iteratione, & istud satis stat, quia licet Deus infligerit plagam pro sacrilegio Phegor, tamen poterat adhuc manere aliquid expendendum de poena: sic fuit in peccato adorationis vituli: nam Moyses occidit pro hoc scelere omnes quos pollutos vitio inuenerat, s. vigintitria millia virorum, vt patet Exo. 32. tamē post hoc Deus dixit: Ego autem in die ultionis visitabo, & hoc peccatum eorum. Primus tamen sentus magis adaptatur literae, quia nominauit maculā, quod magis ad vitium pertinet, quam ad poenam. Etiam quia dixit quod permanebat in duabus tribubus & dimidia. Si tamē intelligeretur pro poena, non solum maneret infligenda duabus tribubus, & dimidia, sed etiā alijs quia omnes peccauerant. *Et multi de populo corruerunt.* Id est, & propter transgressionem factam adorando Beelphegor multi mortui sunt de Israelitis, quia iussit Deus suspendi peccatores in patibulis contra solem, & facta est plaga domini super populum, perieruntque viginti quatuor millia, vt patet Num. 25. c. ita, supple. pro isto scelere debueratis timere, quod multi perierunt. *Et vos hodie reliquistis dominum.* Hic arguunt legati, alio modo contra duas tribus & dimidiam, quod non debuissent hoc facere, quia scire poterat, quod ex peccato eorum sequeretur magna plaga in toto populo, non solum in ipsis quod peccauerant, sed etiam in omnibus alijs, qui non peccauerant: sic enim Deus interdum facit. Inducunt ad hoc exemplum de Achan, qui in anathemate Iericho solus peccauit, tamen nō solus perijt, quia orta est ira domini contra populum, & multi perierunt. Debuissent ergo isti saltem propter malum, quod adueniret toti populo ex peccato ipsorum cessare. Etiam ex hoc poterant contra eos ceterae tribus, tanquam contra hostes pugnare, non solum quia Deum offendebat pro quo tenebantur zelare, sed etiam quia ex actione eorum sequebatur totius populi dura calamitas. Et dicitur: *Et vos hodie reliquistis dominum.* in nunc, vel in presenti faciendo altare sacrilegum contra interdictum ipsius. *Et eras in vniverso Israel ira eius desaniet.* i. immediate, vel in breui veniet ira Dei super totum populum, s. Deus non multum tardabit reddere ultionē pro hoc scelere. Et hoc in vniverso Israel, id est non solum vos puniemini pro scelere vestro, quia hoc tolerabilis erat, sed totus Israel, qui innoxius est ab hoc crimine punietur. Quare autem Deus interdum puniat communitates pro peccatis aliquorum singularium, quod punire negligunt nō est difficultas. Sed quō communitas interdum puniatur pro peccato occulto aliquorum, quod punire ipsa non potest, nec prohibere potuit ne fieret, ita vt penitus ex hac parte innoxia sit, vñ esse difficultas, & sic erat hic, quia quando duę tribus, & dimidia construebant altare, res haec latebat Israelitas, quia ignorauerunt quousque factum est: tñ timebant, quod ira Dei super eos veniret. Quare autem hoc interdum fiat, declaratum fuit late supra 7. cap. vbi dicebatur quomodo punitus est totus Israel pro peccato Achan, quod occultum erat.

Ira eius desaniet. Ira non est in Deo aliquis motus, in Deo nō qui sit appetitus vindictę, quia in Deo nullus motus est motus. est, sed ista ad eum large referimus applicantes ei passionem nostras. Vocatur autē ira Dei, vñ, vel poena infligenda nobis ab eo pro sceleribus: actus namque iratoris est penas infligere, quia vindicta ī penis exigitur, & quia cum quis nobis malum infligit eū nobis irati scimus, Deum quoque nobis mala meritis penas infligentem

X 4 iratum

iratum large appellamus: defœuire iram est, quando ira fortis est, & graues pœnæ in vindictam exiguntur, & quia timebant duras pœnalitates pro tanto facinore infligendas dicebant iram eius defœuire. Sic dixit Moyses ad Aaron, quando Deus misit magnum incendium super populum, & combussit quatuordecim millia virorum, sicut egressa est ira a domino, & ira defœuit, vt patet Num. 16. cap. *Quod si putatis immundam esse terram possessionis vestre transite ad terram, in qua est tabernaculum domini.* Hic tollunt legati Israelitarum duabus tribubus & dimidia locum respondendi. Poterant enim dicere duæ tribus & dimidia, quod fecerant altare istud ad immolandum victimas, quia putabatur terram suam esse immundam ad habitandum, & ad hoc respondere, quod nolint peccare ob hoc, sed magis transierunt in terram nouem tribuum & dimidia, in qua erat tabernaculum, quam non iudicaret esse immundam.

Ista litera in superficie non videtur agere ad propositum, sed est reducenda sic, sicut duæ tribus, & dimidia, construxerunt altare apud Iordanem ex parte Occidentali in terra Chanaan, vt patet supra, & dicere poterant, quod ipsi volebant colere Deum offerendo victimas, quia tamen erat eis longinquum de terra sua ire in vrbem Silo, in qua erat tabernaculum domini ad immolandum, voluerunt construere altare in terra sua, quia tamen putauerunt eam esse immundam ad construendum ibi altare domini, construxerunt illud ex parte Iordanis in terra Chanaan, quæ non pertinebat ad eos. Ne tamen longe esset ab eis construxerunt illud in extremitate terre Chanaan, quæ erat coniuncta terre suæ: & ista erat rationabilis multumque verisimilis estimatio nouem tribuum, & dimidia, quæ non nouerant causam, quare duæ tribus, & dimidia construxerunt altare. Et ad hoc applicatur valde remedium, quod dederunt legati, transire ad terram, in qua est tabernaculum domini, quasi dicat, ibi eritis prope Sanctuarium, & non erit vobis graue illuc quoties volueritis ad hostias offerendas, nec oportebit, vt construatis altare in terra vestra, quam immundam estimatis, nec in extremitate terre vestre, vt sit vobis propinquum, quia iam eritis propinqui Sanctuario domini habitantes inter nos. Putare autem terram esse immundam non erat respectu habitacionis, sicut vt eam ad habitandum dicerent immundam, sed respectu cultus diuini, sicut quia existimarent, quod non erat munda ad hoc, quod construeretur ibi altare domini, & istud superstitiosum est, quia nullatenus magis erat terra Chanaan munda ad cultum Dei quam illa: in vtraque enim diu gentium colebantur principio, vitia quoque & horrende turpitudines in ea facta fuerant, vt patet Leui. 18. vbi computatis multis illicitis libidinibus, subditur: omnes enim execrationes istas fecerunt accola terre, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam. Sed quidam superstitiosi sunt, qui putant loca quædam esse conuenientia ad colendum Deum, & alia non sic patet de Balaam ariolo, & Balac rege Moabitaram, qui inquirebant diuersa loca ad construendum aras, & maledicendum inde Israelitis, vt patet Num. 23. c. gentiles quoque crediderunt quædam loca habere aliquid numinis, & quadam religione polere. Vnde ibi a natura loci permoti, tanquam pro maxima veneratione Deum colebant: in visceribus terre in obscuris, & tacitis terre latibulis, vbi omnia tacita erant ipsam taciturnitatem, & obscuritatem colebant Deum magnum, & primum omnium Demogorgo appellantes: sic quoque Seneca ait capita fontium veneramus. Et quamquam ista superstitio nulla foret, volebant nouem tribus, & dimidia satisfacere intentioni duarum tribuum, & dimidia transferendo ipsas ad terram Sanctuarii, vt ibi habitarent ne discederent a cultu Dei.

Quidam Hebræi dicunt intelligi istam immunditiam terræ ex absentia Sanctuarii, sicut quod Sanctuarii, vel altare domini sanctificat locum, in quo est: terra autem, in qua non est ex absentia illius immunda est, & quia in terra duarum tribuum & dimidia, non erat Sanctuarium domini, poterant ipse estimare terram illam immundam. Huic concordat satis id, quod subiungunt legati, transite in terram, in qua est tabernaculum domini, sicut illa non est immunda, quia gloria Domini habitans in ea sanctificat illam, ideo transite ad habitandum in illa.

Sed non applicatur ad propositum quantum ad id, quod fecerant duæ tribus, & dimidia construendo altare, sed magis ad contrarium: si enim construxissent duæ tribus, & dimidia altare in terra sua, poterat adhuc stare ratio, sicut quod duæ tribus, & dimidia crederent terram suam esse immundam, quia non erat ibi gloria Domini in sanctuario, vel in altari aliquo, in quo sacrificia fierent, & ob hoc construxerunt altare ne esset immunda. Sed non stat, quia non construxerunt altare in terra sua, sed in terra nouem tribuum, & dimidia, sicut ex parte Occidentali Iordanis: ideo redendum est ad primam expositionem, quod tota applicatur literæ.

Quod si putatis immundam esse terram. Id est quamquam terra possessionis vestre non sit immunda, quia nullam habet immunditiam, ex qua iudicetur infecta, si tamen vos iudicatis eam esse immundam, transite ad terram habitacionis nostre, in qua est Sanctuarium.

Terram possessionis vestre. Id est terram, quæ fuit duorum regum Amorrhæorum, quæ vobis data est in possessionem, vt patet Numeri 32. & Deuteronom. 3. & supra 13. cap.

Transite ad terram, in qua tabernaculum domini est. Id est ad aliquam partem terræ Chanaan, in qua sunt nouem tribus, & dimidia, & in qua est tabernaculum domini, & hoc, sicut vt sitis propinquiore Sanctuario domini, & possitis quandocumque volueritis hostias offerre, nec videatur vobis aliqua occasio ad construendum altare domino.

Et habitate in ea inter nos. Id est accipietis locum habitandi in terra nostra inter nos, & aliqui de nobis accipient terram vestram ad habitandum: non est enim intelligendum, quod Israelite dicerent, quod duæ tribus, & dimidia venirent ad habitandum in terra Chanaan, in qua ipsi habitabant, & inter eos manerent, & terra duarum tribuum maneret sine habitatore, quia hoc erat irrationabile. Tum quia duæ tribus, & dimidia non caperentur in terra Chanaan, quæ capta erat cum nouem tribubus, & dimidia: tum quia valde erat irrationabile, quod terra, quæ ex magno Dei beneficio accepta fuerat de manu hostium permetteretur nunc sine habitatore: tum quia stultum erat terram, tam fertilem dimitti sine incolatu: erat enim pascualis nimis potissimum in terra Galaad, & ob hoc duæ tribus, & dimidia petierunt eam a Moyse Num. 32. sed intelligebatur, quod aliqua de nouem tribubus, & dimidia transiret ad habitandum ad terram illam, & dimitterent fortes suas in terra Chanaan, in quibus morari possent duæ tribus, & dimidia: istam enim mutationem non cogebantur facere Israelite, quia fortes assignata fuerant, iam singulis tribubus ex diuina auctoritate, sicut duabus tribubus, & dimidia dederat Moyses possessionem, vt patet Num. 32. & Deuteronom. 3. & supra 13. nouem autem tribubus & dimidia Iosue dederat possessionem, vt patet a principio 15. c. vsque ad 20. supra. & singulæ harum tribuum habebant solidum ius in portionibus suis. Poterat tamen quælibet tribus in fauorem alterius renunciare iuri, quod habebat in sorte sua, dum tamen haberet aliam sortem, & hoc potissime cum hoc agerent in fauorem cultus diuini, sicut ne declinarer duæ tribus,

bus, & dimidia a Deo Israel faciēdo altare contra preceptum illius. *Tantum vt a Deo, & a nostro consortio non recedatis.* Tantum est hic coniunctio, sicut dictio exclusiua: & est sensus: solum perimus a vobis, vt non recedatis a cultu Dei, nec a consortio nostro, & quæcumque volueritis faciemus, sicut dando vobis locum habitandi in terra nostra, sicut quodcumque alium recedebant enim duæ tribus, & dimidia a Deo faciēdo altare, quia Deus iusserat solum fieri sibi altare in Sanctuario, & ibi immolari victimas: isti autem construxerunt extra: recedebant autem a consortio Israelitarum, & hoc multipliciter. vno modo in cultu Dei, sicut quod non colerent Deum simul venientes ad idem Sanctuarium, & pro omnibus simul offerendo hostias: si autem immolare vellent in altari, quod construxerant, nunquam amplius irent in locum Sanctuarii ad immolandum domino.

Aliter potest intelligi, sicut non recedatis a consortio nostro, id est ab vnitatem populi, sicut nunc sumus vnus populus, quia habemus vnitatem legum, si autem vos incipitis colere Deum in altari, quod fabricastis vniuersis sub alijs legibus, non obediendo legibus Moysi, ideo non poterimus esse vnus populus: ad vnitatem enim populi requiritur vnitatem legum & principatus, iuxta Aristot. 3. Politic.

Aliter potest etiam intelligi non recedatis a consortio nostro, id est, non efficiamini hostes nostri in constructo altari perseuerando. Nam si ibi vellent immolare, recedebat a lege Moysi, & essent suspecti de idolatria, pro quo quasi contra idolatras erat procedendum contra eos, sicut vt totus Israel contra eos conueniret in pugnam, & deleret illos de terra, & omnia quæ ipsorum erant occidendo, & cremando, vt patet Deute. 13. cap. & istud iam incipiebant facere Israelite, sicut quia cum audierunt certum esse, quod fuisset altare constructum conuenerunt omnes in Silo, vt irent ad dimicandum contra omnes filios duarum tribuum, & dimidia. Omnes istæ expositiones conuenientes sunt literæ.

Edificato altari. Id est permanendo in altari edificato: non erat enim iam reparabile, quod altare non fuisset edificatum, quia impossibile est præterire non præterisse, vt patet 6. Ethicorum. quia iuxta Agathonem Philolophum: hoc solo priuatur Deus, quod non potest facere ingenita, quæ sunt iam facta. Ideo non precabantur oratores, quod non esset altare edificatum, vel quod non edificarent illud, quia iam edificatum erat, sed orabant ne permanerent in hac intentione, sicut vt crederet sibi licitum esse immolare in altari illo.

Præter altare domini Dei vestri. Quam dicat, nefas est aliud altare construere ad immolandum præter altare Dei vestri, quia ipse iussit ne esset aliquod alterum altare, & qui in alio quocumque immolaret esset reus sanguinis quasi hominem occidisset, vt patet Leui. 17. ca.

Considerandum, quod in Sanctuario domini erant duo altaria, sicut altare holocaustorum, & altare thymiatis. Primum erat de lignis Sethim operum laminis æneis intus vsque ad aliquam partem, & extra totaliter: eratque cubitorum quinque in latitudine, & totidem in longitudine. Super istud semper erat ignis qui nunquam extinguebatur, sed sacerdotis fouebant illum apponentes ligna per singulos dies, vt patet Leui. 6. In hoc autem cremabantur omnia sacrificia filiorum Israel, nec licebat in alio quocumque altari immolari, vel cremari sacrificia: erat autem istud altare in atrio tabernaculi ante ostium tabernaculi, vt patet Exo. 27. & 29. cap.

Secundum altare vocabatur altare thymiatis. istud erat de lignis Sethim, & operum totum tam in parietibus quam in superficie laminis aureis: eratque longitudo eius cubiti vnus, & latitudo cubiti alterius,

& altitudo cubitorum duorum. de hoc Exodi 30. hoc autem erat intra tabernaculum apud sancta Sanctorum, in hoc enim nunquam fiebat aliquid sacrificium, sed omnia in altari holocaustorum. solum autem cremabatur thymiatis in hoc, id est incensum compositum bis in die, in aurora, & vespere, & ob hoc altare thymiatis appellabatur. Hæc omnia patet Exodi 30. ob hoc quodcumque absolute appellatur altare in scriptura intelligitur solum de altari holocaustorum, quia altare importat aliquid pertinens ad sacrificia, & quia vnicum erat in quo fierent sacrificia vocatur altare in singulari nihil distinguendo: quasi nullum aliud esset. De hoc altari Deus iusserat, quod esset vnicum, sicut quod nullus constitueret altare ad immolandum, & cremandum victimas præter illud, quod erat in Sanctuario, & in hoc peccauisse videbantur duæ tribus, & dimidia.

Quare duæ tribus, & dimidia construebant altare in terra Chanaan, & non in terra sua. Quest. XII.

QVAERET aliquis circa supra posita, quia dicebatur, quod construxerunt duæ tribus, & dimidia altare in terra Chanaan, quare ibi illud construebant, quia videbatur rationabilius, quod construerent illud in terra sua, & ibi esset signum filijs suis, quod ad eos pertinebat ius immolandi victimas.

Respondetur, quod non conueniebat altare istud edificari ad partem Orientalem Iordanis in terra duarum tribuum, & dimidia, sed in terra Chanaan, quia ipsi volebant signare per hoc altare, quod habebant ius faciendi sacrificia, & pertinebant ad Deum Israel: erat namque Iordanis fluius diuidens inter terram duarum tribuum & dimidia, & terram nouem tribuum, & dimidia, quæ est terra Chanaan: Sanctuarium autem in terra Chanaan erat, ideo post longinqua temporum cum non esset memoria de factis præteritis, filij nouæ tribuum, & dimidia, qui erant in terra Chanaan existimarent filios duarum tribuum, & dimidia, esse tanquam quandam gentem distinctam ab eis, & non pertinentem ad vnitatem populi Dei, & cum irent ad sacrificandum in Sanctuarium dicerent eis Israelite, quod non pertinebat ad eos sacrificia facere, nec reciperentur, quia erant alienigenæ, addentes quod non erat eis pars in Deo Israel, id est, quod non habebant aliquid in Deo Israel, sicut quod non erat Deus specialis eorum, sicut Israelitarum: si autem fecissent duæ tribus, & dimidia altare in terra sua non proficeret ad tollendum ista obiecta, quia ex hoc non probabatur, quod communicabant in aliquo cum Israelitis quantum ad ius faciendi sacrificia, sed magis signaretur è contrario, quod ipsi erant tanquam quidam populus distinctus ab Israelitis, & haberent inter se altare, in quo immolarent in terra sua, nec pertinerent ad vnitatem populi Israelitici, sicut quod non irent ad faciendum sacrificia in Sanctuario. Cum autem maneret factum altare duarum tribuum, & dimidia in terra Chanaan, in qua erat Sanctuarium domini, signabatur, quod ad eos pertinebat Deus Israel, & ius faciendi sacrificia, quæ signatur per altare. Et hoc, quia erat altare illud in terra, in qua erat Sanctuarium domini, & innuebatur eos pertinere ad Deum Israel, quia alias non permisissent Israelite illis, quod construerent altare in terra sua. vnde credebant duæ tribus, & dimidia esse sufficiens testimonium in altari illo ad probandum, quod ipsi pertinerent ad Deum Israel, vt patet infra ex verbis eorum.

Item fuit necesse ponere altare in terra Chanaan, quia Israelite de nouem tribubus, & dimidia dicitur erant:

In Sanctuario domini erant duo altaria.

erant: Terminum posuit Deus inter nos, & vos Jordanem fluvium. Si autem altare fuisset constructum in terra duarum tribuum, & dimidia, staret obiectio illa, quia nihil haberent ex parte Jordanis occidentali: cum vero haberent altare in terra Chanaan ex parte occidentali Jordanis, & terram suam a parte Orientali eiusdem, non poterant dicere Israelitae de nouem tribubus, & dimidia: terminum posuit Deus inter nos, & vos filij Ruben, & Gad Jordanem fluvium. Ad probandum ergo, quod intendebat necesse fuit, ut ponerent illud ex parte terrae Chanaan.

Et si obijcias, quod cum istud altare esset in terra nouem tribuum, & dimidia non videretur pertinere ad duas tribus, & dimidiam, nec perhiberet aliquod testimonium.

Respondendum est, quod Rubenitae, & Gaditae fabricarent in isto altari aliqua signa, per quae pateret pertinere ad illos, & scriberent ibi indelebiter causam huius altaris fabricati, ita ut omnes posterorum generationes cognoscerent ad quid fuisset constructum altare, & quamquam in terra sua duae tribus, & dimidia istud facerent, non pateret probatio, quia nouem tribus, & dimidia non assentirent huic probationi, cum possent ipsi in terra sua fabricare quidquid vellet: si autem esset in terra Chanaan erat sufficiens probatio, quia non est verisimile, quod permisissent Israelitae fabricari illud, nisi sic fuisset, vel si clandestine fuisset fabricatum ipsi illud delerent.

Nome Achor filius Zare. Hic inducunt legati nouem tribuum, & dimidiae exemplum, quod peccatum vnus potest nocere communitati, scilicet quod peccatum Achor nocuit toti Israel, quamquam vnus solum fuit in scelere; a fortiori cum duae tribus, & dimidia peccarent, puniret Deus totum Israel: & ob hoc valde cauendum fuisset istud scelus. Inducitur de Achor, qui peccauit in anathemate Iericho furans regulam auream, & pallium coccineum: nam propter ipsum 36. viri mortui sunt de Israel cum pugnare vellent contra urbem Hai, ut patet supra 7. c. Vocatur iste Achor: tamen nomen suum est Achan, ut patet praeg. cap. & ibi declaratum est. Vocatur filius Zare, non quod fuerit filius Zare immediatus, sed quod erat de familia Zare. nam Zare erat filius Iudae, & in Aegypto mortuus est: erat autem Achor de familia Zare: sunt enim quinque familiae in tribu Iuda, tres de filiis eius, & duae de Nepotibus, ut patet Nume. 36. cap. quarum vna est familia Zare. De hac fuit Achor, quod patet supra 7. cum dicitur, quod applicitis omnibus tribubus inuenta est tribus Iudae, qua applicita per familias suas deprehensa fuit familia Zare deinde domus Zabdi, & ultimo vsque ad virum Achor. Praeterijt mandatum domini. Scilicet accipiendo de anathemate Iericho. Iosue tamen ex parte Dei iusserat, ne quis caperet quippiam de rebus Iericho, ut patet supra 6. cap.

Et super omnem populum Israel ira eius incubuit. Id est quam vnus fuit solum peccans: tamen Deus non fuit iratus ei solum, sed toti populo. Sed dicitur contra, quod non fuerit iratus, nisi paucis: fecit enim quod perirent 36. viri de Israel, quos occiderunt viri urbis Hai, ut patet supra 7.

Respondendum est, quod toti populo iratus erat, quia quamquam Deus non deleuit totum populum, tamen toti populo iratus erat: nam si non fuisset offensam Dei vindicata, totum populum traderet in manus hostium. Nam licet non perierint omnes, qui iuerunt ad bellum manibus virorum Hai: tamen omnes fugerunt a facie illorum; hoc autem erat penale Iudaeis, & proueniebat super eos ex ira Dei: sic patet supra 7. c. Non poterit Israel stare ante hostes suos eosque fugiet, quia pollutus est anathemate; non ero vltra vo-

biscum donec conteratis eum, qui huius sceleris reus est. Et ille erat vnus homo. Quasi dicat si ille erat vnus homo, & propter peccatum eius ira Dei incubuit super totum Israel, quanto magis pro scelere vestro, qui estis duae tribus, & dimidia incumbet ira Dei super totum Israel: Grauius ergo offendistis Deum, & proximos vestros, scilicet nouem tribus, & dimidiam, quia propter vos veniet ira Dei super eos.

Atque vinam solus perijisset in scelere suo. Id est vinam nullus perijisset propter scelus illud praeter ipsum, sed perierunt 36. viri qui occubuerunt gladio virorum Hai, ut patet supra 7. & alij plurimi peritari erant, nisi scelus eius fuisset punitum. Etiam perierunt cum ipso omnes, qui erant de stirpe sua, scilicet filij, & filiae, ut patet praeg. cap. nam Deus iussit illos comburi.

Respondent filij Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse principibus legationis Israel: Fortissimus Dominus Deus, ipse nouit, & Israel simul intelliget: si praearicationis animo, hoc altare construximus, non custodiat nos, sed puniat nos in praesenti: & si ea mente fecimus, ut holocausta, & sacrificium, & pacificas victimas super eo impone remus, ipse quaerat, & iudicet: & non ea magis cogitatione atque tractatu, ut diceremus: cras dicent filij vestri filijs nostris: quid vobis, & Domino Deo Israel? Terminum posuit Dominus inter nos, & vos, o filij Ruben, & filij Gad, Jordanem fluvium, & idcirco partem non habetis in Domino. Et per hanc occasionem auertit filij vestri filios nostros a timore Domini. Putauimus itaque melius, & diximus: extruamus nobis altare, non in holocausta neque ad victimas offerendas, sed in testimonium inter nos, & vos, & sobolem nostram, vestramque progeniem, ut feruiamus Domino, & iuris nostri sit offerre, & holocausta, & victimas, & pacificas hostias, & nequaquam dicant cras filij vestri filijs nostris: non est vobis pars in Domino. Quod si voluerint dicere, respondebunt eis: ecce altare Domini, quod fecerunt patres nostri, non in holocausta, neque in sacrificium, sed in testimonium nostrum, ac vestrum. Absit a nobis hoc scelus, ut recedamus a Domino, & eius vestigia relinquamus extructo altari ad holocausta, & sacrificia, & victimas offerendas, praeter altare Domini Dei nostri, quod extructum est ante tabernaculum eius.

Respondent. Hic ponitur tertium, scilicet clara veritas. A principio enim cum nouem tribus, & dimidia nondum cognouissent motuum duarum tribuum, & dimidiae ad construendum altare, putauerunt esse idolatriam, & recessum a mandatis Dei, quia nesciebant quomodo in bonam partem interpretarentur, postea ve-

ro ex

ro ex verbis duarum tribuum, & dimidiae veritatem cognouerunt. Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse. Non responderunt omnes de tribu, sed aliqui principes assignati ad respondendum nomine omnium: nec tamen fuerunt isti multi, scilicet de tribu Ruben vnus responderet, & de tribu Gad alius, & reliquis de dimidia tribu Manasse, quia cum congregate essent istae tribus, quando legati nouem tribuum, & dimidiae proposuerunt haec, non poterat respondere, nisi vnus: quia tamen ille de consensu, & auctoritate duarum tribuum, & dimidiae locutus est, dicebantur istae tribus respondere. Principibus legationis Israel. Id est principibus, qui portabant legationem Israel, scilicet Eleazaro sacerdoti, & decem principibus reliquis, qui cum eo venerant, ut patet supra. Fortissimus dominus Deus ipse nouit. Volebant se excusare duae tribus, & dimidia de crimine idolatriae, vel praearicationis a lege, quod opponebant eis nouem tribus, & dimidia: & quia non poterant hoc manifestare per exteriora, cum bonitas, vel malitia huius actus dependeat ex solo fine, ad quem faciebant: inuocant in testem eum, qui vere cognoscit intima cordis, scilicet Deum: ipse enim scrutatur renes, & corda, ut patet Psal. 7. & dicunt, quod Deus nouit, quod ipsi non construxerunt hoc altare animo praearicandi a lege, & immolandi holocausta, sed ut esset in signum, ut infra patet. Ponuntur autem hic tria nomina pro Deo, vnum tanquam substantiale, & duo tanquam attributa, scilicet fortissimus dominus, & Deus: ponitur fortissimus, quod non importat in Deo virtutem fortitudinis, ut nos accipimus, quia fortitudo est medietas circa timores, & audacias, scilicet secundum quam timemus, quod timendum est, & confidimus in quibus est confidendum. Deus autem nihil timet, ideo non potest ibi esse fortitudo, sed accipitur fortitudo pro potentia, vel potestate ad agendum, ita ut nihil ei resistere queat, & hoc modo dicimus vulgariter de hominibus robustis, quod sunt fortes: tamen non signamus ibi aliquod habitum morale, & hoc modo Deus est fortissimus, quia quidquid vult potest: & nihil est, quod ei resistere queat. Tunc considerandum est, quod Deo conueniunt multa nomina attributia signantia perfectiones multas in Deo, & possumus de eo ista praedicare semper scriptura tamen obseruat, ut ponat talia attributa Dei, quae conueniant materię, de qua agitur: ut pote si petamus, quod ignoscat delictis nostris, non debemus vocare eum sapientem, vel potentem, sed clementissimum, & si dicamus, quod Deus expectat peccatores ad penitentiam, non vocabimus eum fortem, vel sapientem, sed longanimum, & patientem, & praestabilem super iniquitate: sicut vocauit Ionas 4. cap. & sic de singulis materijs, in quibus de Deo loquamur, attribuemus Deo propria attributa: sicut cum rhetorice loquimur, inquirimus singularum rerum propria connotata. Hoc modo etiam Deus ipse loquens nobis de seipso praedicat attributa, quae conueniant materię illi, in qua loquitur. sic patet Gen. 46. cum promitteret Iacob descendenti de Aegypto, quod reduceret inde posteritatem suam, cum diuitijs multis, quod erat magne potentiae: non vocauit se misericordem, vel longanimum, sed fortem, id est potentem nimis, ut patet ibidem, cum dicitur: ait illi Deus ego sum fortissimus Deus patris tui: noli timere descendere in Aegyptum, quia in gentem magnam faciam te, quasi dicat, quia ego sum Deus fortissimus, potero tuam posteritatem reducere de Aegypto, & multiplicare te ibi in gentem magnam: hoc modo accipiendo potest applicari ad propositum istorum, scilicet Deus est fortissimus, scilicet potens inferre penas, ipse enim nouit, quod non offendimus in hoc, & si offendimus, quia est fortissimus poterit penas infligere: aliquando ponit scriptura fortissimum,

Nihil Deo est occultum.

id est potentissimum non quidem ad agendum, sed ad intelligendum, scilicet quod Deus est efficacissimus in intelligendo, quia nihil eum latere potest: & quamquam ista acceptio non sit, ita proprie: tamen ista magis conuenit hic, scilicet Deus, qui est potentissimus intelligendo; quia nihil ei absconditum manet, intelligit quod non praearicati sumus in mente nostra: & isto modo accipitur Numeri 16. cum dicitur: Fortissime Deus spirituum vniuersae carnis num vno peccate contra omnes ira tua desiquet in quo Moyses inducebat, quod cum Deus cognosceret corda hominum, & ipse sciebat, quod vnus peccauerat, non erat iustus, quod omnes puniret, quia hoc pertinet ad eos, qui non cognoscunt abscondita cordis: & peccante vno putant alios peccasse: vnde vocat Deum fortissimum spirituum vniuersae carnis, id est efficacissimum cognitorem spirituum, qui sunt in carne, scilicet spirituum humanorum. Vocatur hic dominus, quia vniuersaliter ipse omnibus iure dominatur, & ob hoc super omnes potestatem puniendi habet: Deus autem secundum substantiam appellatur.

Sciendum, quod in Hebraeo ponuntur hic tria nomina Dei, scilicet El, Elohim, Adonai: ista tamen non sunt propria nomina Dei, sed attributalia, sicut istud nomen dominus, vel sapiens, aut Clemens in Latino: & hoc quia multoties dicuntur de hominibus. Omnes enim homines, qui domini sunt vocantur in Hebraeo Adonai, & in plurali Adonin, ut patet Isa. 19. vbi dicitur litera nostra ponam, vel tradam Aegyptum in manus dominorum crudelium. Dicitur in Hebraeo Adonin Cafeth. Eodem modo Elohim conuenit interdum hominibus: cum autem quodlibet istorum per se ponitur litera nostra transfert Deum loco illius: cum autem ponuntur multa simul, ut hic ponit loco eorum quaedam attributa, & loco vnus nomen Dei signans substantiam, & maxime loco huius nominis El, & Elohim ponuntur attributa: nec tamen semper vnum, sed aliquando vnum, aliquando alia. Quod patet hic, quia El, & Elohim idem signant cum vnum sit singulare, & aliud plurale, tamen loco primi posuit litera fortissimum, & loco secundi posuit dominum, aliquando autem ponuntur ambo pro domino: sic patet Exo. 34. vbi litera Hebraica El Elohim, Adonai, & litera nostra dicit, dominator domine Deus, El tamen in Hebraeo omnia haec signat, & accipitur quoque interdum pro ariete, ut patet Psal. 27. vbi litera nostra dicit: Afferte domino filij Dei, afferte domino filios arietum, litera Hebraica ponit, Helin. Sciendum vltius, quod litera Hebraica duplicat hic ista nomina Dei, scilicet ponens bis El, Elohim Adonai. litera autem nostra solum semel posuit, quia putauit illud esse ex superabundantia, quia modus loquendi Hebraicus interdum decurtatus est, interdum vero nimis superabundat in verbis, si autem poneretur hic ista duplicatio importando aliquid, sicut aliquando importat aliquid mysterium trinitatis litera nostra diligenter scripsisset. Et Israel simul intelligit. Id est non solum Deus cognoscit hoc per certitudinem, sed non aino praearicandi altare istud construxerimus, sed etiam Israelitae possunt hoc intelligere ex rationabilibus coniecturis, scilicet si audierint intentionem nostram intelligent, quod praearicari noluerimus. Si praearicationis animo altare confirmauimus. Id est construximus. De animo praearicandi, id est animi deuian- di a lege. Praearicari. n. proprie aliquis dicitur, qui ab eo, quod pepigerat, recedit: & sic dicitur 4. Reg. 1. praearicatus est Moab in Israel, id est recessit a pacto, quod posuerat cum Israel, scilicet quod debebat quolibet anno dare certum tributum, & dare noluit: sic erat de duabus tribubus, & dimidia, si recederent a lege Dei, quia ipse promiserant obseruare legem, & posuerant maledictiones super

Quid praearicari sit.

Peccatum vnus potest nocere communitati.

super infrigentes, & benedictiones super obseruan-
tes, vt pater Deut. 27. c. prauaricarentur ergo cum re-
cederent. Poterant aut dupliciter Israelitae prauarica-
ri legem construendo altare. Vno modo si fabricaret
altare ad colendum idola, quia non poterat esse maior
transgressio, cum nullum sit vitium ita directe q̄ Deū.
Secundo modo recederent si non fabricarent altare
ad colendum idola, sed ad colendum verum Deum
extra Sanctuarium: iusserat. n. Deus, q̄ in nullo alio al-
tari fierent victimae praequam ad ostiū tabernacu-
li: & si quis exterius immolasset esset reus sanguinis,
quasi hominem occidisset, vt pater Leui. 17. c. *Non au-
stodiat nos.* Scilicet a malis, quae euenire possunt, impre-
cantur super se malum. Et hoc quamquam non sit
simpliciter licitum, nisi ad certificandum, vt alij maio-
rem fidem praebent alicui licet, & sic faciebant iste duae
tribus, & dimidia: nam legati Israelitarum non crede-
rent simplicibus verbis ipsorum, ideo necesse erat, vt
haberent aliquem modum contestandi efficacius, &
iste apud communes est imprecatio malorum super
seipsum: sic loquitur Dauid Psal. 7. l. si feci istud, si ini-
quitas in manibus meis, decida ab inimicis meis ina-
nis: persequatur inimicus animam, comprehendat,
& conculect. Quamquam aliqui hoc legunt non im-
precando, sed predicando: litera tamen non consentit.
Sed punit in presenti. Scilicet inferat nobis penas, &
hoc in presenti, idest non expectet nos pro hoc ad ali-
quam penitentiam, sed in presenti, idest immediate
punit.

Si ea mente fecimus. Idest fecimus ad hunc finem,
vel ex hac intentione. *Vt holocausta, & sacrificia.* Du-
plex erat prauaricatio populi in hoc altari, s. vt idola
ibi colerentur, vel vt Deo ibi extra Sanctuarium exhi-
beretur cultus sacrificiorum. De prima prauaricatio-
ne non curant se excusare duae tribus, & dimidia, quia
illa erat atrocior, & non erat, ita praesumendum, q̄ ad
illam declinasset, sicut ad aliam, quae facilius erat. Quae
autem vellent altare habere apud terram suam ad fa-
ciendum ibi Deo sacrificia ne laborarent eundo ad San-
ctuarium in urbem Silo satis erat verisimile: ideo haec
conati sunt elidere praesumptionem. *Holocausta sacrifi-
cium, & victimas super ea imponeremus.* Idest in eo, p̄prius
vltus altaris est, vt in eo victimae immolentur, & cre-
merentur: & si ad hunc finem voluissent duae tribus, &
dimidia, altare prauaricabant, quia Deus iubeat non
fieri sacrificia extra altare, quod erat ad ostium taber-
naculi: ideo dicunt, q̄ nolebant in altari illo impone-
re sacrificia, & ponuntur hic tria nomina, s. sacrificium,
holocaustum, & pacifica hostia: hoc autem, quia tri-
plex est genus sacrificiorum, s. quadam vocantur ho-
locausta, s. quae totaliter cremantur praeter pellem, &
cornua, sed cetera, s. carnes ossa intestina caput, & pe-
des exuruntur. De ritu huius pater Leui. 1. Secundum
sacrificium vocatur pacificum, quia pro pace est, idest
pro pace obtenta, vel obtinenda, homines volunt in-
terdum aliquid a Deo petere, & quia illud consequi
non possunt, nisi Deus eis placatus fuerit (quod est ha-
bere pacem cum illis) faciunt sacrificium, vt Deus sit
eis placatus, & rem illam tribuat: tunc vocatur sacrifi-
cium illud pacificum, vel hostia pacifica. alij homi-
nes aliquid acquirerunt petentes, quod non fuerant
consecuti, nisi quia Deus eis placatus erat, & pro illo
offerunt sacrificium, illud vocabitur pacificum, s. pro
pace obtenta. Primum autem erat pro pace obtinen-
da: & habent duo nomina ista: hostiae, quadam voca-
tur votiuia, s. quae est pro pace obtinenda, alia vocatur
ad gratiarum actiones. De ritu huius hostiae pater Le-
ui. 3. & 7. ca. Tertium genus sacrificij, quod vocatur pro
peccato, vel pro delicto, sit multis modis secundum varie-
tatem peccatorum pro quibus offertur, & causarum

Litet aliqui
imprecari
sup sem-
la ad certi-
ficandum.

Quid vltus
altaris.

Triplex ge-
nus sacrifi-
ciorum.

F offerendi, de his Leuiti. 4. & 5. & 6. pater. & ibi la-
re di-
ctum est: prima duo exprimuntur nominibus suis, ter-
tium autem vocatur sacrificium absolute, quod satis
intelligitur hic quid sit, quia alia duo expressa sunt: ita
si exprimeret pro peccato, & pacifica victima, & po-
natur sacrificium cum eis intelligitur pro solo holo-
causto, quia non potest accipi pro aliquo alio, cum so-
lum sint tres species sacrificiorum, alia autem sunt sac-
rificia praeter ista genera, sed non sunt sacrificia pro-
prie dicta, s. vitula rufae immolatio, & combustio, &
immolatio agni paschalis: vtrunq̄ enim vocatur sacri-
fium. De agno paschali pater Num. 9. de vitula rufa
pater Nu. 19. c. an vero possint reduci ad aliquod ge-
nus sacrificij, & quod eorum magis reducatur decla-
ratum est prael. c. cum tñ scriptura loquatur de sacri-
ficijs, de his tribus solum intelligit. Et ob hoc isti ex-
presserunt solū de his. *Ipsae querat, & iudicet.* Idest Deus
querat istud a nobis. Querere non accipitur hic pro
inquirere, quia Deus non inquit hic aliquid de no-
bis cum ei cuncta cognita sint, sed dicitur querat, idest
querat vltionem pro isto scelere, & iudicet, idest pun-
iat. Non accipitur iudicare prout est actus iudicantis,
s. ius dicere, sed iudicare, idest penas infligere, & hoc
modo cum pena aliqua magna alicui infligitur, dicitur
qm̄ iudicium Dei est. *Et non ea magis cogitatione at-
que tractatu.* Est sententia suspensiva, Deus puniat, &
querat si fecimus altare animo offerendi sacrificia, &
non fecimus magis animo, & tractatu relinquendi in-
signum, & probationem futuris. Ponuntur hic cogi-
tatio, & tractatus, quia cogitatio dicit solam concep-
tionem, tractatus dicit deliberationem, & disceptionem
ad sciendum an recte, vel secus res se habeat. Est autē
cogitatio ante tractatum, in quo innunt, q̄ non fe-
cerūt istud altare ex aliquo motu subitaneo, & passio-
nali, quia tñ poterat actus esse increpabilis, sed factus
cum maturatione, & deliberatione. *Vt dicebamus.* Idest
quia nos dicebamus inter nos ipsos, qm̄ habebamus
tractatum super construendo altare, s. cras dicent filij
vestri filijs nostris, & c. quasi dicat, qm̄ nos dicebamus
hec inter nos primo concipientes deinde deliberan-
tes, s. q̄ filij vestri possent filios nostros a Deo timore
excludere, si non faceremus hic altare, moti fuimus
ad faciendum illud. *Cras dicent.* Accipitur cras pro fu-
turo tpe, & non pro sequenti die, nec etiam pro tpe in
breui secuturo, quia in ipso essent superstitios plurimi
eorum, qui erant, qm̄ ista dicebantur, & illi manifesta-
rent veritatem rei, nec esset locus huic exprobrationi,
quam facerent filij nouem tribuum, & dimidia: filijs
duarum tribuum, & dimidia, sed intelligitur de tem-
poribus multo post futuris: nam in illis posset hoc ac-
cidere, quia nullus de illis, qui nunc erat tunc esset su-
perstes.

Filij vestri filijs nostris. Hoc dicerent filij nouem
tribuum, & dimidia: ad filios duarum tribuum, & di-
midia: tanquam nimis zelantes legem Dei.

Quid vobis, & domino Deo Israel? Idest non habetis
aliquam partem, vel aliquid speciale in Deo Israel, s.
vt velitis facere sacrificia, sicut nos facimus. Sed dicit
aliquis quomodo procedet ista increpatio? Respon-
dendum, q̄ filij nouem tribuum, & dimidia post mul-
ta tempora poterant intelligere, quod filij duarum
tribuum, & dimidia essent de stirpe Gentilium: &
ad hoc haberent aliqualem praesumptionis coniectu-
ram, scilicet, quia inter terram nouem tribuum, &
dimidia, & terram duarum tribuum, & dimidia erat
Iordanis fluuius, qui videbatur diuidere tanquam in-
ter duas gentes, ideo non reciperent eos ad sacrificia
dicentes, quod non erat eis pars cum filijs Israel.

An

*An filij nouem tribuum, ac dimidia recte dicere possent filijs
duarum tribuum, & dimidia quid vobis, & Deo Israel? Et
quod specialitas Iudaeorum respectu Dei, quantum ad duo
erat.* Quae. X L I I.

QVAERET aliquis, an filij nouem tribuum,
& dimidia recte dicere possent filijs duarum
tribuum, & dimidia quid vobis, & Deo Is-
rael? etiam praesupposito, quod essent de stir-
pe Gentilium. videtur enim quod non recte diceret,
quia Deus Iudaeorum erat Deus verus, & in toto or-
be vnicus. Iudaei quoque hoc cognoscebant, s. quod
praeter Deum suum non esset alius Deus, ergo non so-
lum erat Deus eorum: sed etiam Deus gentilium: er-
go aliqua pars erat gentilibus in Deo Israel. Respon-
dendum est, quod Deus Iudaeorum erat Deus verus,
& omnium gentium, accepit tamen specialiter Iudaeos
in populum, ita vt vocaretur specialiter Deus Iudaeo-
rum: sic patet Exodi 19. l. si audieritis vocem meam,
& custodieritis pactum meum eritis mihi in peculiū
de cunctis populis terrae, mea est enim omnis terra,
& vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens san-
cta. Erat autem ista specialitas Iudaeorum respectu Dei
quantum ad duo. primo vt ipsi specialiter Deum cole-
rent, quia ceterae gentes Deum verum non colebant:
nec cognoscebant. Iudaei autem vtrunq̄ habebant:
sic patet Psal. 74. Notus in Iudaea Deus in Israel ma-
gnum nomen eius, & factus est in pace locus eius, &
habitatio eius in Sion. Et sicut cognoscebant, ita cole-
bant, quia acceperant speciales ceremonias a Deo ad
viuendum, & colendum eum, vt patet Deut. 4. c. gen-
tiles autē non susceperant a Deo aliquas ceremonias.
colendi eum, nec aliquas leges viuendi, sic patet Psal.
148. non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua nō
manifestauit eis: in hoc autem vocabantur Iudaei po-
pulus domini, idest populus qui specialiter colebat
Deum verum. Secundo modo consistebat ista specia-
litas quantum ad hoc, quod Deus specialiter curaret
de Iudaeis, quam de alijs gentibus conferendo eis be-
neficia, & ab aduersitatibus eruendo. Et hoc signatur.
Exo. 19. seritis mihi peculium de cunctis populis ter-
rae: mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi in re-
gnum sacerdotale, & gens sancta. Et hoc apparebat in
experientia, quia quando Iudaei non desceiebant a le-
ge domini abundabant omnibus bonis, & nulla eos
poterat inuenire aduersitas, vt patet Leui. 26. & Deut.
7. & 28. ca. e contrario non si prauaricarentur a le-
ge Dei omnia aduersa eos affligebat, vt patet eisdem
cap. Gentiles autem nullo istorum modorum periri-
nebant ad Deum specialiter, ideo poterant dicere Iu-
daeis gentilibus, non est vobis pars in Deo Israel: & cō-
sequenter si filij Ruben Gad, & dimidia, tribus Ma-
nasse reputarentur tanquam Gentiles, poterant eis di-
cere Israelitae de nouem tribubus, & dimidia: non est
vobis pars in Deo Israel.

Et quando arguebatur, quod Deus Israel est verus
Deus, & est Deus omnium, atq; omnes tenentur eū
colere. Respondendum est, quod filij nouem tribuum,
& dimidia non negabāt hoc, quia lex eorum dicebat.
mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnū
sacerdotale: etiam satis sciebant, quod tenebantur gē-
tiles colere Deum Israel, quia nullus alius erat Deus.
Dicebant tamen, quod nō erat eis pars in Deo Israel,
idest in Deo secundum, quod pertinebat ad Israel: nā
Deus pertinebat ad Israel speciali modo, vt declaratum
est: & in nullo illorum modorum erat gentilibus pars
in Deo. Et maxime intelligitur hic de primo modo,
s. quantum ad singularem cultum. Deus enim fecit Is-
rael populum suum dando ei speciales ceremonias,
colendi Deum, & viuendi, quas nulli populo tradide-

Arat, ideo quantum ad hanc partē non erat aliqua pars
gentilibus in Deo Israel, quia illae ceremoniae non erāt,
datae eis, & sic si gentiles vellent se intrmittere cole-
re Deum quantum ad illas ceremonias, poterant di-
cere Israelitae, non est vobis pars in hoc, & iste est sen-
sus verus, quia facere sacrificia est specialissima cere-
monia Iudaici populi: filij autem Ruben, Gad, & dimi-
dia tribus Manasse vellēt facere sacrificia in Sanctua-
rio domini, sicut Israelitae, & tūc dicerent Israelitae nō
habetis ius ad faciendum hoc, quia non est vobis pars
in Deo Israel, & hoc patet ex facto, & verbis duarum
tribuum, & dimidia: nam construxerunt altare, quod
ad faciendum sacrificia est, & dixerunt nō struximus
ad victimas pacificas, & holocausta, sed in testimoniū
inter nos, & vos, & sobolem nostram, & fratrumq; pro-
geniem, quod seruiamus domino, & iuris nostri sit of-
ferre holocausta, & victimas, & nequaquam dicant
cras filij vestri filijs nostris: non est vobis pars in domi-
no. Apparet ergo, quod isti timebant, quod Israelitae
postea dicerent, quod non erat eis pars in Domino,
idest non habebant ius faciendi holocausta, & victi-
mas pacificas, & si filij duarum tribuum, & dimidia ef-
sent de gentilibus, vere obijceretur contra eos, ideo
patres eorum construxerunt altare, vt pateret semper,
quod ipsi pertinebant ad cultum Dei cum alijs Israe-
litis.

*An Israelita bene agerent dicendo filijs duarum tribuum, & di-
midia. Non est vobis pars in Deo Israel. Et quod lex Euan-
gelica est vniuersalis toti orbi, Iudaei tamen circa gentiles du-
pliciter se habere poterant.* Quae. X L I I I.

QVAERET VR amplius dato, quod Israelitae de
nouem tribubus, & dimidia existimarent fi-
lios duarum tribuum, & dimidia, & dimitte de gen-
tilibus: an bene agerent dicendo eis nō est vo-
bis pars in Deo Israel, etiam si verum esset, quod nul-
lam partem habebant, vt declaratum est. Arguitur, q̄
non, quia sicut nunc Christiani tenentur quantum
potuerunt infideles ad fidem adducere, & peccant ni-
mis quandoconque scierit, & ab intentione faciunt
aliquid, per quod scandalizent infideles volentes cō-
uertere, vel iam conuersos redire faciant ad statum infi-
delitatis: ita Iudaei, si cogere aliquem Gentilem vo-
lentem colere Deum redire ad statum gentilitium,
nimis peccabant, quia diminuebant cultum Dei,
& tamen ipsi tenebantur non diminuere cultum Dei:
sicut nunc nos tenemur, licet nos magis: quia lex E-
uangelica est vniuersalis data toti orbi: lex autem mo-
saica erat data specialiter Iudaeis, licet reciperet omnes
volentes conuertere, nullum tamen maius scandalum,
& retractium a cultu Dei esse poterat, quam quod
Iudaei dicerēt gentilibus volentibus conuertere ad cere-
monias Hebraeorum: nō est vobis pars in Deo Israel,
ergo peccarent, quando ista dicerent. Item Deus ni-
mis admonuerat, quod Iudaei non affligerent animas
aduenerum, idest conuersorum, qui dicitur aduenē,
quia venerūt ad ritum Iudaicum, sed afflictio magna
erat, quando exprobarent eis dicentes: non est vobis
pars in Deo Israel, ergo peccabant. Patet antecedens
Exodi 22. l. Aduenam non contristabis, nec affliges
eum: aduenē enim ipsi fuistis, in terra Aegypti. Item
Deus admonuit, quod Israelitae diligerent aduenas, &
peregrinos, s. qui conuertebantur ad cultum Dei, vt
patet Deuteronom. 10. vbi dicitur, quod Deus amat
peregrinum, & dat ei viduum, atque vestitum, & se-
quitur ibidem, & vos ergo amate peregrinos, quia &
vos ipsi fuistis aduenae in terra Aegypti: sed in expro-
bratione ista non amabant illos Iudaei, quin potius ha-
bebant eos exosos, ergo peccabant.

Respon-

Respondendum est, quod Iudæi debebant amare gentes conuersos, & volentes conuerti, & dare eis occasionem in quantum possent, vt conuerterentur ad Deum, sicut nos facere debemus circa omnes infideles, quos ad hos motus viderimus pronos.

Considerandum tamen, quod Iudæi se poterant habere dupliciter circa gentes, scilicet, quia aut circa gentes iam conuersos, aut circa conuerti volentes, vel dispositos aequaliter ad conuersionem.

De primis dicendum est, quod iam erant Iudæi quantum ad ceremonias, quia renunciantes ritui gentilitate, circumcisi fuerant, & conuersi ad ceremonias Iudæorum: quia tamen non erant Iudæi ex genere, scriptura non vocabat eos Iudæos, vel Israelitas, sed aduenas, vel peregrinos, aut alio modo profelytos. Aduenas enim dicuntur ab adueniendo, id est, quod ad aliud venerunt, sicut quod cum primo fuissent in ritu gentilitate venerunt ad ritum Iudæicum. Vocantur peregrini a peregrinando, id est, peregre manendo, scilicet, quia manent extra terram suam, & cognationem, & ritum Deorum suorum, in quo nati sunt. Profelyti autem idem significant, sed nomen istud ad Græcam originem pertinet. De istis dicendum est, quod Iudæi non debebant facere differentiam in communicatione ad ipsos, & communicatione ad Iudæos ex genere, scilicet, quorum proavi descendunt a Iacob: isti enim cum circumcisionem receperunt obligabatur ad omnes ceremonias Iudæorum, ideo frequenter in Leuitico, Exodo, Deuteronomio, & libro Numerorum, quando ponitur leges ceremoniales dicitur: ista lex erit vobis, & aduenas, qui peregrinantur inter vos. Eodem modo quantum ad iudicialia erat eadem lex Iudæis ex genere, & peregrinis conuersis, quia per legem, qua vnus absoluebatur, vel cõdemnabatur, & alius quoque. Sic patet Leui. 24. & Deuter. 1. f. Aequum iudicium erit apud vos, siue ciuis, siue peregrinus ille fuerit, de ceremonialibus autem adhuc erat minus dubium, quia specialissima inter omnes ceremonias Iudæicas erat facere sacrificium in Sanctuario, s. offerendo ibi animal, quod per sacerdotes immolaretur: tamen adhuc pertinebat hoc ad peregrinos. Et patet hoc primo de sacrificijs proprie dictis, s. holocausto, victima pacifica, & sacrificio pro peccato: nam ista, & libameta sua eodem modo conueniebant conuersis gentilibus, sicut Iudæis, vt patet Leui. 15.

Item patet hoc de sacrificijs, quæ non proprie vocantur sacrificia, s. de vitula rufa, & de agno Paschali. De vitula rufa dicendum, quod ipsa immolabatur, vt cremaretur, & cineres eius proficerent ad emundationem immunditiarum totius populi, & tamen illi cineres, ita erant ad emundandum conuersos ad Iudæismum, sicut Iudæos ex genere, vt patet Nume. 19. cap. cum dicitur: Habebunt hoc filij Israel, & aduenæ, qui habitant inter eos, sanctum iure perpetuo. De agno Paschali, quod etiam large vocatur sacrificium, vt patet Numeri 9. cap. patet, quia non licebat alicui nondum circumciso comedere de agno illo, vt patet Exo. 12. cum dicitur de Phafe, s. quod si quis peregrinorũ in vestram voluerit transire coloniam, & facere Phafe domini, circumcideretur prius omne masculinum eius, & tunc rite celebrabit, eritque sicut indigena terra: nihil ergo de ceremonialibus erat, quod de gentilitate conuersis, & Iudæis commune nõ esset. Fallit hoc in quibusdam privilegijs, quibus gaudebant Iudæi ex genere, quibus non gaudebant conuersi: Vnum est de anno remissionis quantum ad debita: erat enim generale inter Iudæos, quod si quis debitor esset ex mutuo, & ante annum septimum, qui vocatur annus remissionis non soluisset, postea nõ poterat ab eo quidquam peti, vt patet Deuter. 15. si tamen commodat

set Iudæus alicui conuerso, poterat petere non obstat te anno remissionis, vt patet ibidem: idem erat si conuersus mutuasset quidquam Iudæo. Alterum privilegium erat quantum ad annum remissionis propter feruitutes, s. quod si aliquis Iudæus videret se in seruum alteri Iudæo liberabatur in anno septimo remissionis, ideo siue paucos tpe ante hoc fuisset facta venditio, siue multo, solum durabat vsque ad annum remissionis, quæ fiebat de septem in septem annos, & hoc de Iudæo ad Iudæum, vt patet Exodi 21. & Leui. 25. & Deut. 15. si tamen aliquis conuersus venderetur in seruum alicui Iudæo ex genere, manebat seruus in æternum, vt patet Leuitici 25. & isti transmittentur ad posterum iure hereditario: si autem Hebræus venderetur in seruum alicui conuerso non liberabatur in anno septimo remissionis, sicut de Iudæo ad Iudæum: sed in Iobelo qui erat annus quinquagesimus, vt patet Leui. 25. cap.

Item Iudæi a Iudæis non poterant exigere vsuras, sed mutuabant nihil recipientes supra sortem: ab alienigenis autem, s. a conuersis ad Iudæismum poterant recipere vsuras, vt patet Leuitici 25. & Deuteronom. 23. cap. non feneraberis fratri tuo ad vsuram pecuniæ, nec fruges, nec quilibet aliam rem, sed alieno: fratri autem tuo absque vsura id, quo indiget commodabis. Item conuersi ad Iudæismum non accipiebant officia, vel dignitates inter Iudæos, sed solis Iudæis ex genere ista competeant, vt declaratum est Deuteronom. 23. in ceteris autem erat eadem communicatio Iudæorum ad conuersos, quæ Iudæorum ad Iudæos. Vnde his non poterant vere dicere Israelitæ: Non est vobis pars in Deo Israel: quia ita erat eis pars, sicut Israelitis, quia ipsi iam erant effecti quadam pars populi Dei, & obligati ad obseruandum omnia, quæ obseruabant Israelitæ: & ob hoc istis licebat introire in Sanctuarium, & comedere ibi de sacrificijs pacificis, sicut comedebant Israelitæ, vt patet Deuteronom. 12. & 13. & 16.

Alia erat communicatio Iudæorum ad gentes nõ conuersos, & ista aut considerabatur respectu Gentilium, qui erant in terra Chanaan, aut respectu aliorum Gentilium: Gentiles enim qui erant in terra Chanaan, erant septem populi, scilicet Chanaanæi, Amorrhæi, Gergesæi, Heuæi, Hethæi, Iebusæi, Pherezæi, vt patet supra 3. & sequen. cap. & cum istis Iudæi non debebant habere aliquam communicationem. Causa est, quia quod interdum Iudæi dulciter communicarent cum aliquibus Gentilibus, erat vt eos conuerterent ad cultum Dei, sed de Chanaanæis nullus conuertendus erat ad cultum Iudæicum: nam dato, quod ipsi conuerti vellent, & hoc peterent, Iudæi non debebant permittere, sed occidere omnes, quia Deus iussit, quod de his 7. populis nullum omnino viuere dimitteret masculinum, aut feminam, vt patet Deuteronom. 20. & si aliquos dimitterent, peccabant, atque illi erant postea futuri eis hostes, & stimuli atque lanceæ in lateribus, & clauis in oculis, vt patet Numeri 33. & sequen. cap. & ob hoc, quia Iudæi dimiserunt quosdam de Chanaanæis in terra sua facientes eos sibi tributarios, Angelus domini increpuit valde omnes Israelitas, vt patet Iudicum 2. cap. Ad hos ergo nulla communicatio dulcis habenda erat, sed tractandi erant tanquam hostes. Contingebat tamen, quod interdum Iudæi non potentes contra Chanaanæos, dabant eis inducias, & transiebant multa tempora sub pace. Sed adhuc tunc nõ debebant Iudæi communicare cum Chanaanæis, ne peruerterentur ab eis ad idolatriam, ideo iustum est ne darent eis filias suas in vxores, nec filias eorum acciperent, vt patet Exodi 34. & Deuteronom. 7. causa ponitur, quia viri Iudæi per vxores gentiles, vel estrario traherentur

Dfia inter aduenas pegrinos, pelytos, licet idem significet.

Quib' priuilegijs gaudebat Iudæi ex genere quibus non gaudebat Iudæi conuersi.

herentur ad cultum idolorum, & filij nati ex hoc matrimonio ad Gentilium declinarent ritum: etiam non debebant comedere cum gentilibus, ne interdum inuitarent eos ad comedendum de cibis consecratis demonibus, & alias communicationes vitare debebant, quia ex his sequerentur cibi, & potus, & contingeret Iudæos comedere de consecratis. De hoc Exo. 34. ca.

Alia erat communicatio ad gentiles, qui non erant de terra Chanaan, & de his non est idem dicendum, quod de Chanaanæis, quia Iudæi non debebant occidere illos, nisi cum ex aliqua causa haberent iustum bellum contra eos, & si occiderent eos peccarent. De his poterant conuerti ad Iudæismum quotcũque vellet, & circa istos erat communicatio aliqua Iudæorum: cum enim lex ponat multos conuersos, de gentilitate ad Iudæismum necesse est, vt dicamus de omnibus gentibus potuisse, & debuisse recipi conuersos, de quibus non reperitur prohibitum: sed in nulla gente reperitur prohibitum, nisi in Chanaanæis: ergo omnes alij populi poterant recipi ad ritum Iudæicum.

Obijciat aliquis, quod quædam alie gentes præter Chanaanæos non recipiebantur, vt patet de Ammonitis, & Moabitibus, qui in æternum non permittebantur intrare in ecclesiam Dei, & de Idumæis, & Aegyptijs, qui non permittebantur introire vsque ad tertiam generationem in ecclesiam domini, vt patet Deute. 23. cap. Respondendum est, quod de istis gentibus, & de omnibus alijs permittebantur conuerti quicunque vellet ad ritum Iudæicum, immo gaudebant Israelitæ, quando conuertebantur. Patet de Aegyptijs: nam vulgus promiscuum infinitæ multitudinis ascendit ex Aegypto cum Israelitis, vt patet Exo. 12. c. & hos non repperunt Iudæi. Item de Moabitibus patet, quia licet dicatur, quod non introirent in ecclesiam domini in æternum, tamen Ruth Moabitibus conuersa est cum nuru sua Noemi ad cultum Iudæicum dicens: populus tuus populus meus, & Deus tuus Deus meus, Ruth 1. c. Et Iudæi cõgratulabantur ei, quoniam conuersa fuit, vt patet de Booz, qui dixit ei: Reddat tibi dominus pro ope tuo, & plenam mercedem recipias a domino Deo Israel, ad quem venisti, & sub cuius confugisti alas, vt patet Ruth c. 2. Cum autem obijciatur, quod non intrabant Moabitæ, & Ammonitæ in ecclesiam Dei in æternum, & Aegyptij, & Idumæi vsque in tertiam generationem. Respondendum est, quod non est intelligendum de conuersione ad Iudæismum, sed de acceptione vxoris de genere Hebræorum, quamquam conuerterentur ad Iudæismum ipsi, nec filij eorum capere non possent vxores de genere Israelitarum: conuersi autem de Aegyptijs, & Idumæis non poterant accipere vxores Hebræas vsque ad tertiam generationem. De conuersione autem ad Iudæismum non potest intelligi: nam esset litera in intelligibilis, vt declaratum est Deuter. 23. c. poterant ergo de istis gentibus, & quibuscunque alijs conuerti ad Iudæismum quicunque vellet præterquam de Chanaanæis, de quibus nullus recipi poterat, sed occidi debebat. Fallit hoc in Raab Ierichontina, & cognatione eius: nam ista fuit recepta ad Iudæismum, & in matrimonium a principe quodam tribus Iudæ, s. a Salmõ, vt patet Matth. 1. de quo supra 6. Causa huius est, quia sponderant ei istud exploratores cum abscondisset eos, ne caperent Ierichonini, vt patet supra 2. c. De istis gentilibus dicendum est, quod Iudæis licebat communicatio ad illos non simpliciter, sed ad aliquas necessitates, permittebatur enim Iudæis, quod irent in terram gentilium ad negotiationes exercendas non principaliter propter lucrum, sed ad sustentationem terræ suæ, quia nõ habebant ipsi in terra sua omnia, quibus eguebant. Quod colligitur Nume. 9. vbi ponitur due cause, propter quas aliqui excusabant a celebratione Pha-

se in tempore suo. Prima erat si essent immundi. Secunda si essent in itinere, s. si longe recessissent de terra Chanaan, ita quod non possent redire ad terram suam tempore festiuitatis huius, sed tunc necesse erat, vt communicarent cum gentilibus, & sicut licebat Iudæis ire in terram gentilium ad negotiationem, vt emerent necessaria terræ suæ, ita permittebant gentiles de regnis, quæ erant in circuitu venire in terram suam apportantes aliqua venalia. Sic patet Neemiæ 13. vbi dicitur de Tyrijs, quod veniebant in Ierusalem inferentes onera. Neemiæ tamen increpuit factum eorum, quia die sabbati faciebant prophanas sabbatum, sed alijs diebus bene permittebant. Ad hos ergo gentiles communicatio erat Iudæis ex necessitate: sed præter hæc non debebant eis communicare in cibo, & potu, & alijs magnis, & assiduis communicationibus, quia erat periculum cum Iudæi essent valde proni ad idolatriam poterant faciliter ab eis conuerti ad malum. Etiam quia si manducarent cum eis poterant comedere de consecratis demonibus, quod non licebat Iudæis, vt patet Exo. 34. c. si tamẽ essent aliqui de his gentilibus, quos Iudæi viderent pronos ad cultum Dei, poterant, & debebant cum eis dulciter conuersari, vt conuerterent eos ad Deum. Sed adhuc non communicant Iudæi cum istis gentilibus conuerten dis, sicut cum conuersis, quia isti nõ obligabantur adhuc ad aliquas ceremonias Iudæicas: immo multas erant, quas si isti obseruare vellent, non permitterentur, vt si vellent celebrare Phafe comedentes de agno Paschali non permitterentur, etiam si dicerent se velle conuerti ad ritum Iudæicum quouique circumcideretur, vt patet Exo. 12. f. quod si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, & celebrare Phafe, circumcideretur prius omne masculinum eius, & sic rite celebrabit. Siquis quoque de gentilibus vellet expiari a maculis suis per cineres vitule rusæ non permitteretur quouisque circumcideretur, quia solis Iudæis, & conuersis, qui vocantur peregrini permittitur iste ritus, vt patet Numer. 19. ca. De sacrificijs quoque idem est, s. quod nulli gentili quantumcumque desideranti cultum Iudæicum permitteretur dare aliquod animal ad sacrificium, & si darent non reciperetur quouisque circumcideretur: sic patet Leui. 23. c. f. de manu alienigenæ non offeretis panes domino Deo vestro, nec si quicquam aliud dare voluerit, quia polluta sunt omnia: si tamen esset circumciscus licebat ei facere sacrificium, & oblationes, quia isti iam vocarentur aduenæ, vel peregrini, vt patet Nume. 15. nec erat aliqua ceremonia Iudæica, quæ non liceret circumciscis, & nulla licebat non circumciscis: immo circumciscis ad omnes legales obseruationes obligabantur, vt patet ad Gala. 5. cap. s. ego Paulus testifcor omni homini circumciscis, quod debitor sit vniuersæ legis faciendæ: ita est de baptismo, quod accipientes eum obligantur ad omnes ritus Euangelicæ legis, & status Christianorum. De istis gentilibus verum est, quod non erat eis pars in Deo Israel, id est adhuc non pertinebant ad Deum, donec circumciderentur, & si ipsi conarentur facere ceremonias Iudæorum celebrantes Phafe, vel facientes sacrificia non erant permittendi, & debebat eis dici, non est vobis pars in Deo Israel, id est ad hoc, quod facere vultis nondum habetis partem in Deo Israel quouisque circumciscimini, & si Iudæi permitterent gentilibus sub spe conuersionis antequam circumciderentur introire in Sanctuarium, vel offerre victimas, peccabant grauius: sic patet Ezechi. 44. cap. cum dicitur: Sufficiant vobis omnia scelera vestra domus Israel: eo quod inducitis filios alienos incircuncisos corde, & incircuncisos carne, vt sint in Sanctuario meo, & polluant domum meam, & ob hoc Iudæi accusauerunt

runt Paulum, quod introduxisset viros Gentiles in templum domini: & facta est contra eum magna commotio, vt patet Actu 21. & ibi se excusauit Paulus. Ite non licebat, quod gentilibus his, qui conuerti volebat si nondum circumcisi erant darentur vxores de Hebrais mulieribus, & filia eorum non erant accipiendae in vxorem, quia adhuc huiusmodi erant vere gentiles: si tamen darent pecunias ad expensas Sanctuarij reciperentur: etiam si essent ista pecunia pro expensis sacrificiorum: sic patet de Seleuco rege Syriae, qui praebebat de arca sua pecunias pro expensis omnium sacrificiorum templi, vt patet 2. Macha. 3. tamen iste Seleucus gentilis erat. Ex praedictis ergo patet in quo communicandum erat Iudaeis cum gentilibus, & conuersis, & in quo non licebat.

Ad argumenta respondendum. Ad primum, quando dicitur, quod Iudaei tenebantur non scandalizare conuersos ad cultum Dei, vel volentes conuerti, concedendum est, & cum dicitur, quod nullum maius scandalum esse poterat, quam vt dicerent illis non est vobis pars in Deo Israel: respondetur, quod conuersi dici non poterat: quia ipsi habebant potestatem ad faciendum in caeremonijs legis quidquid facere poterant Iudaei ex genere: immo obligati erant ad omnia, ad quae Iudaei ex genere, vt declaratum est: sed poterat dici istud nondum conuersi ad Iudaismum. per circumcissionem, quamquam conuerti velint. Et quando dicitur, quod erat magnum scandalum dici ista, quia per hoc recederent conuersi ad statum pristinum gentilicum.

Respondendum est, quod si in verbis istis intelligeretur, quod nullo modo volentes conuerti ad Iudaismum haberent partem in Deo Israel, sicut non pertineret ad illos Deus, nec pertinere possent, erat scandalum: tamen solum intelligebatur de caeremonijs sacrificiorum, & quibusdam specialibus pertinentibus ad ritum Iudaicum, sicut non esset gentilibus pars in Deo Israel, id est, quando non erant circumcisi nondum pertinebat eis aliquid de Deo Israel, sed profectio cultus illius, propter quod haberent ius ad faciendum sacrificia: istud tamen nunquam erat dicendum volentibus conuerti, nisi cum conarentur facere caeremonias aliquas quae pertinerent ad Iudaeos factos, id est gentiles conuersos. in hoc casu applicandum est ad quaestionem, sicut quod dicitur de nouem tribubus, & dimidia licebat dicere filiis Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse, quod non erat eis pars in Deo Israel, si existimarentur esse gentiles non conuersi ad Iudaismum, & vellet facere sacrificia cum Israelitis & introire in Sanctuarium: hoc enim non liceret eis: & ob hoc volebant duae tribus, & dimidia facere altare, vt iuris sui appareret esse facere sacrificia. Ad aliud argumentum cum dicitur, quod Iudaei amare debebant aduenas concedendum est: cum dicitur, quod afflictio erat aduenis, quod diceretur eis non est pars vobis in Deo Israel concedendum est, quod non dicebantur haec aduenis, quia ipsi pars erat in Deo Israel, sed dicebantur gentilibus nondum conuersis, si praetenderent sibi esse aliquod ius ad quasdam caeremonias, & hoc modo esset de filiis duarum tribuum, & dimidia, sicut quod existimarentur a posteris de genere Gentilium, & tunc posset eis dici. Etiam quia propter distinctionem terrae, sicut quia erat Iordanis interpositus inter vtroque putarentur ad alterum genus pertinere. Terminum posuit dominus Deus inter vos, & nos o filij Ruben, & Gad Iordanem fluum. Hic ponitur inductiuum ad faciendum errare filios duarum tribuum, & dimidia probando, quod ad Deum non pertineat: & hoc inducitur, quia non erant vnicus populus cum Israelitis: pertinebat enim ad Israelitas facere sacrificia, &

Inductiuum ad faciendum errare filios duarum tribuum, & dimidia.

omnes caeremonias legis domini, quia ipsi habebant legem, & apud eos erat Sanctuarium, & altare domini: omnis ergo gens, quae esset eadem cum Iudaeis haberet iura ista faciendi, sed duae tribus, & dimidia erant alius populus, quod probant filij nouem tribuum, & dimidia, quia erat terminus positus inter terram duarum tribuum, & dimidia, & terram nouem tribuum, & dimidia, sicut Iordanis fluius: ergo non erat idem populus, & consequenter non habebant partem in Deo Israel ad immolandum, & faciendum alias caeremonias.

An conuenienter probetur filios duarum tribuum, & dimidia esse alterius populi, quia esset terminus positus inter vtroque terram. Quest. XV.

Quaeritur an conuenienter probetur, quod filij duarum tribuum, & dimidia essent alius populus, quia erat terminus positus inter vtroque terram, sicut eorum, & terram nouem tribuum, & dimidia. Respondetur, quod probatio non erat sufficiens, quia tunc necesse erat, quod essent duae gentes duae tribus, & dimidia, & nouem tribus, & dimidia, sed falsum est. Item non solum non erat sufficiens, sed etiam non erat conueniens, quia cum terra ista Chanaan non esset magna nimis, & tribus 12. si simul fortes acciperent, magna terra indigebat, data fuit quibusdam possessio ad Orientem Iordanis, & alijs ad Occidentem: sed duae tribus, & dimidia dixerunt, quod filij nouem tribuum, & dimidia poterant hoc obijcere filiis eorum, quod non pertinebant ad Deum, quia erat positus Iordanis, vt terminus medius, quia isti erant, sicut qui faciunt aliquid, & volentes tollere omnem calumniam non solum respondunt ad ea, quae sunt vere inconuenientia, sed etiam ad ea, quae videntur quibusdam, aut videri possunt, licet non sint vere inconuenientia. Ita cum viri duarum tribuum, & dimidia suspicarentur aliquid malum posse euenire filiis suis, si filij Israelitarum eis obijcerent, quod non erant de populo Israel, quia Iordanis erat positus tanquam terminus medius inter eos, posuerunt ad hoc aliquod rrsituum, sicut fabricantes altare intra terram Chanaan, per quod pareret eos habere ius sacrificandi in terra Chanaan, & pertinere ad Deum, qui colebatur in terra Chanaan. Erat autem aliquis color dicendi hoc filiis nouem tribuum, & dimidia. Primo propter diuersam terram habitandis: nam nouem tribus, & dimidia habitabant in terra Chanaan, duae autem tribus, & dimidia morabantur extra terram Chanaan, quae habitabant ad Orientalem plagam Iordanis, vt patet s. 1. & 13. Iordanis tamen est terminus orientalis terrae Chanaan, vt patet Nu. 34. c. terra tamen Chanaan erat pro se vna regio, cuius termini describuntur per se praesertim. c. quasi illa sola esset promissa Iudaeis. Secundo habebant colorem ex interpositione Iordanis: nam magna flumina, vel montes videntur posita ad distinctionem regnorum, & prouinciarum quasi naturaliter, & Deus inter duas tribus, & dimidiam, & nouem tribus, & dimidiam posuit Iordanem diuidentem, quem non posuit inter nouem tribus, & dimidiam ad alterutrum: ergo videbatur, quod Deus voluisset duas tribus, & dimidiam non pertinere ad ipsum distinguendo eas a terra nouem tribuum, & dimidia.

Quomodo filij nouem tribuum, & dimidia poterant dicere duabus tribubus, & dimidia, quod non pertinebant ad Deum Israel. Quest. XV.

Quaeritur amplius quomodo poterant filij nouem tribuum, & dimidia dicere filios duarum tribuum, & dimidia non pertinere ad Deum Israel, & ad quid erat hic opus testimonio, cum vocarent eos filios

filios Ruben, & Gad: nam ipsi videbantur ponere contra traditorium in adiecto: ex hoc enim quod vocabatur eos filios Ruben, & Gad innuebant, quod pertinebat Deo Israel ad eos: si. n. nouem tribus, & dimidia aliquando ex diuturnitate temporis existimarent de duabus tribubus & dimidia, quod non erant filij Ruben, & Gad, & dimidij Manasse, sed veniebant de stirpe Gentilium, possent aliquo modo obijcere eis, quod non habebant partem in Deo Israel, sed vocando eos filios Ruben, & Gad non videtur quomodo, quia manifestum erat Ruben, & Gad esse capita duarum tribuum Israel.

Aliquis respondebit, quod nouem tribus, & dimidia cognoscerent semper quod filij Ruben, & Gad essent de stirpe filiorum Israel, & tamen dicerent eis, quod non erant illis pars in Deo Israel, quia Deus voluit, quod non pertinerent ad ipsum, sed solum nouem tribus, & dimidia essent suae, & ad hoc distinguit filios Ruben, Gad, & dimidia tribus Manasse loco a nouem tribubus & dimidia ponens in medio Iordanis fluum distinguendum. Ista responsio satis erat conueniens, & tollebat omnia inconuenientia, atque consonat satis ei probatio adiuncta. s. terminum posuit Deus inter nos, & vos id est quamquam oes nos, & vos de eadem stirpe sumus, tamen intentio Dei fuit, vt vos non pertineretis ad eum exhibendo cultum, quem nos exhibemus, & ob hoc ipse posuit inter nos, & vos Iordanem fluum.

Sed non consonat, vt quidam volunt, huic expositioni remedium, quod dabatur duae tribus, & dimidia pro filiis suis fabricantes altare, per quod solum volebant probare, quod ab antiquo patres eorum coluerant Deum in terra Chanaan, & non erant de stirpe Gentilium, sed hoc concedebatur nouem tribus & dimidia, sed dicebant quod intentio Dei fuerat, quod non pertinerent duae tribus, & dimidia ad ipsum: ergo non intendebant duae tribus & dimidia, quod hoc filijs eorum obijciendum erat: nam aliquo modo alud remedium ad respondendum posuissent, sed ipse dixerunt quod obijceret filijs eorum, quod non erat eis pars in Deo Israel, ergo non intelligebant, quod opponeretur in hac signatione, sed innuunt, quod nouem tribus, & dimidia negarent filios Ruben, & Gad, & dimidij Manasse pertinere ad Deum, id est non esse de Israelitis, sed de Gentilibus, ideo quod non pertinebat ad eos offerre holocausta, & uictimas, & tunc applicatur remedium datum ad probandum, quod habeant partem in Deo. s. quia habebant altare in testimonium, quod patres eorum coluissent Deum, & construxissent altare illud in terra Chanaan. Si tamen venissent de stirpe Gentilium patres eorum non coluissent Deum verum, nec haberent aliquod testimonium ad probandum, quod posteritas eorum pertinebat ad Deum. Secundum expositionem, quam isti dant, quod videtur satis consonare roti literae, dicendum est, quod nouem tribus, & dimidia non cognoscerent filios Ruben, & Gad pertinere ad stirpem Israelitarum, vel saltim, quod fingebant se nescire. Sed hoc non stat, quia manifestum est, quod Ruben, & Gad erant duo filij Iacob. Etiam quod Deus introduxerit eos cum ceteris Israelitis in terram promissam educens de Aegypto. Sed forte dices, quod manifestum esset duas tribus & dimidia esse de stirpe Israelitarum, tamen ignoraret an isti populi essent de stirpe Ruben, & Gad, & Manasse, sed forte putaret, quod de alijs gentibus aliqui habitarent in terra illa. Sed est hoc non stat, quia ista supponit, quod nouem tribus, & dimidia vocarent istos filios Gad, & Ruben, ergo cognoscebant eos pertinere ad Israelitas. Itaque quae sciebatur nouem tribus, & dimidia, quod terra reg. Amorrhaeorum, quae erat apud Iordanem, fuerat tradita in possessionem filijs Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse, vt patet Numeri trigessimosecundo, & Deuteronomio 3. capitulo. & cum habitarent ibi isti populi satis cognoscerent, quod erant

Alph. Toft. super Iosue. Pars II.

de stirpe Ruben, & Gad. Nam si illi populi pertinissent bello, vel inde in aliam terram transissent, notum esset, quia talis mutatio non poterat esse abscondita.

Item non stat quia filij nouem tribuum, & dimidia abijcerent filios duarum tribuum & dimidia non cognoscentes eos, & quasi putantes esse de stirpe Gentilium: nam etiam si hoc putassent non abijcerent eos: nam istos constabat esse circumcisos, & obseruare omnia precepta legis, ergo vocarentur sicut Iudaeos conuersi ad Iudaismum: sed istis licebant omnes caeremoniae quae licebant Iudaeis ex genere in sacrificijs, & ceteris, vt supra declaratum est, ideo non poterant eos abijcere cum lex daret eis ius ista faciendi: ideo nequaquam stat ista secunda expositio. Sed redeundum ad primam, sicut filij nouem tribuum, & dimidia cognoscerent filios Ruben Gad, & dimidia tribus Manasse esse de stirpe Israel, & scirent quod ipsi obseruarent oes caeremonias; tamen crederent non licere illis facere sacrificia in sanctuario in terra Chanaan, & hoc quia cum viderent terram duarum tribuum, & dimidia diuisam a terra sua per Iordanem fluum, & termini terrae suae per se computabantur tanquam esset alia regio, vt patet Nu. 34. c. arbitrari possent quod Deus voluisset, vt ille duae tribus & dimidia non pertinerent ad eum, nec exercebantur in cultu eius, & ob hoc diuisisset eas a reliquis tribubus; ponens inter eas, & reliquas Iordanem fluum diuidentem. Cum autem arguebat, quod non applicabatur remedium quod dederat duae tribus, & dimidia, sicut altare factum in terra Chanaan a patribus horum quibus obijceretur, quod non pertinerent ad Deum, probaret eos pertinere ad Deum. Respondendum est, quod valde applicatur: nam esset sensus non quod patres istorum coluerint in altari illo, vel quod coluerint in terra Chanaan in altari sanctuarij, sed quod a principio patres eorum fecerant istud altare, vt esset in testimonium quod conuenerant ab initio oes tribus inter se, quod duae tribus & dimidia pertinerent ad Deum Israel quod morarentur ultra Iordanem: & ob hoc factum est altare in terra Chanaan ad rememorationem huius facti in perpetuum. Et credendum est quod in altari illo scriptum fuerit quod erat in testimonium quod duae tribus & dimidia pertinerent ad Deum Israel: & isto modo tota litera applicatur, & non manent aliqua inconuenientia. Et sic tunc respondendum cum dicebatur, quomodo dubitare possent nouem tribus, & dimidia an pertinerent duae tribus, & dimidia ad Deum Israel, cum vocarent eas filios Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse? Et dicendum quod non dubitabatur de istis an pertinerent ad Deum Israel, id est an essent de stirpe Israelitarum, quae pertinebat ad Deum Israel: sed erat dubium an Deus, qui separauit duas tribus, & dimidiam a ceteris interiecto Iordane, voluerit quod non pertinerent ista duae tribus & dimidia ad cultum eius, sicut pertinebant reliquae; & ob hoc diuiserit ab alijs. Idcirco partem non habetis in Domino. Id est quia Deus voluit vos diuidere a nobis ponendo Iordanem tanquam terminum medium signauit, quod volebat, vt vos non haberetis partem in ipso, id est vt non coleretis eum in caeremonijs sacrificijs, & alijs legalibus sicut nos colimus, ideo non habeatis ius aliquod ad faciendum sacrificia nobiscum in sanctuario Domini. Sciendum quod licet ista non haberet quendam colorem, tamen nequaquam stat: nam Deus admonerat nimis Israelitas, vt colerent eum promittens multa bona si colerent, vt patet Exodi decimonono, & Leui. 26. & Deut. 28. cap. quomodo ergo repelleret duas tribus, & dimidiam a cultu suo, cum ipse vellet colere Deum? Item Deus fecerat signa multa in Aegypto educendo istas tribus duas & dimidiam cum ceteris de manu Pharaonis, & pauit atque duxit per desertum quadraginta annis, deditque eis in possessionem

Altare quare in terra Chanaan factum est.

Y lessio.

fectionem terræ duorum regum Amorrhæorum de-
 letis penitus Amorrhæis: quomodo ergo pmitteret,
 vt tanta diligentia periret superuacue nunc abijciens
 a cultu suo illas tribus? Item non stat, quia Deus reci-
 piebat Gentiles de omnibus gentibus conuersos ad
 se, quomodo ergo abijceret eos, quos a principio ha-
 buerat, eique adherere volebant? Item non stat, quia
 tunc Deus cōpelleret, vel maxime induceret aliquos
 ad peccandum: nam si ipse a cultu suo abijceret duas
 tribus, & dimidiam, faceret illas conuerti ad idola-
 triam, & in hoc peccarent, & perirēt, cuius Deus erat
 causa compulsua. Non stat ergo nullatenus, q̄ Deus
 voluisset, vt duæ tribus, & dimidia non pertinerent ad
 cultum eius, & ob hoc separasset eas a ceteris in ter-
 ræ Iordane. Voluerunt tamen duæ tribus, & dimidia
 tollere omnem occasionem posteris suis declinandi
 ad malum: quamquam enim ista obiectio nulla esset,
 quia tamen quendam colorem habebat, ipsi quoque
 erant rudes non valde diiudicantes de rebus. Amplius
 etiam ad malum erant valde inclinati, ita vt facili in-
 centiuo in illud laborarent, Conueniens ergo fuit, q̄
 eis auferretur ista occasio per fabricationem altaris in
 testimonium. *Et per hanc occasionem.* Vocauerunt istā
 obiectioem occasionem, quia non erat causa, sed ali-
 quale motiuum saltem coloratum, quod vocatur oc-
 casio. *Auertent filij vestri filios vestros a timore Dei.* Cum
 enim filij nouem tribuum, & dimidia dicerēt expo-
 brando, q̄ non habebant partem in Deo, scilicet ad offerē-
 dum victimas in altari eius in Sanctuario, ipsi increpi-
 ti, & dolentes conuertērentur ad alterum de duobus
 malis, scilicet quia aut fabricarent altaria in terra sua, in qui-
 bus Deum colerent, ne venirent in Sanctuarium in
 terram Chanaan, aut declinarent ad idola non curan-
 tes de Deo Israel, pro cuius cultu subannabantur:
 vt trunq̄ autē erat recedere a timore Dei, quia Deus
 veterat colidi idola. Etiam veterat immolationem
 fieri præterquam ad ostium tabernaculi in altari, quod
 ibi erat, vocatur autē hic timor Dei, idest cultus Dei,
 vel timor pro timore casto, quo quis timet offendere
 alium, quia nequaquam vellet eum offendere, etiam
 si non consideret malum aliquod sibi esse inferendū.

Putauimus itaque melius. Idest esse melius, scilicet apud nos
 istud considerauimus. *Et diximus.* Idest in commu-
 ne proposuimus, & deliberauimus, scilicet, quod pri-
 mo viri de duabus tribubus, & dimidia considera-
 runt hoc inconueniens, & inquisuerunt quomodo
 posset ei consuli, & post dixerunt, idest proposuerunt
 inter se, & communi sententia diffinitum est, vt fieret
 altare.

Struamus nobis altare. Idest componamus, vel facia-
 mus. Quare autem magis altare quam aliquid aliud
 ad probationē huiusmodi fabricauerint supra decla-
 ratū est. *Non in holocausta aut victimas offerendas.* In hoc
 tollunt præuaricationem legis; si enim fecissent ad of-
 ferendum ibi sacrificia præuaricabantur, cum solum
 lex iussisset immolari intra atrium Sanctuarij. Dicitū
 est in holocausta, & victimas, quia nomine holocau-
 storum intelligitur vnum genus sacrificiorum, scilicet
 totaliter cremabantur: & dicitur ab holon, quod est
 totum, & cauma, quod est incēsum, quasi totum in-
 cendendo ceremonias facientes: nomine victimarū
 comprehenditur duo genera sacrificiorum, scilicet
 pacifica, & pro peccato, de quibus supra dictum est.
 & patet Leui. 3. & 4. & 5. & 7. ad hoc enim altare solū
 est, quia nulla operatio fit in altari præter sacrificia.

Sed in testimonium inter nos, & vos. Scilicet ad testificā-
 dum, quod nos pertineamus ad Deum, & sit iuris no-
 stri offerre sacrificia in Sanctuario. Est autem testimo-
 nium non, quod ista nobis conueniant, quia altare nō
 poterat signare aliquod tale ius, sed est sensus, quod

altare istud signat, quod concordatum fuit inter nos
 a principio, quod pertineret ad nos ius faciendi sacri-
 ficia, sicut & vobis. *Inter nos, & vos, & sobolem vestram,
 nostramque progeniem.* Dicitur inter nos, & vos, quia quā-
 diu nos vixerimus, & vos, qui impresentiarum estis
 cum istud altare fuit fabricatum, erit testimonium in-
 ter nos, & vos, quod nos pertinemus ad Deum Israel.
 Etiam erit testimonium inter nostram progeniem,
 & vestram, quia postquam nos decesserimus manen-
 te posteritate vrorumque non poterunt filij vestri
 obijcere filiis nostris, quod non pertinent ad Deum
 Israel. *Vt seruiamus domino.* Potest poni hic (vt) pro q̄,
 & tūc est sensus, quod erat istud altare signum, quod
 duæ tribus, & dimidia seruirent domino, idest perti-
 nerent ad eum exercēdo se in ceremonijs eius, quod
 erat seruire illi. Si autem vt teneatur proprie, & si-
 gnet causam finalem est sensus, quod istud altare po-
 nebatur in signum, quod duæ tribus, & dimidia perti-
 nebant ad Deum, & hoc, vt seruirent domino, scilicet
 ad hunc finem, quasi dicat, si non poneretur istud si-
 gnum rememoratium possent filij nouem tribuum,
 & dimidia obijcere filiis duarum, & dimidia, quod
 non erat eis pars in Israel: & hoc modo auerterēt eos
 a cultu Dei. Cum vero esset istud signum positum,
 non esset aliquod retractiuum, quod duæ tribus, & di-
 midia a cultu Dei discederent: ideo manerent semper
 in cultu Dei. *Et iuris sit nostri offerre.* Idest erit istud al-
 tare in signum, quod nos habemus ius ad offerendū
 victimas, quod inter nos diffinitum fuerit, quod cō-
 petebat nobis ius offerendi victimas, sicut vobis. De
 hoc expressum est, quia hoc est, de quo solum dubita-
 batur, & in quo filij nouem tribuum, & dimidia pos-
 sent arguere contra duas tribus, & dimidiam. Ad ni-
 hil enim aliud ibant viri de duabus tribubus, & dimi-
 dia in locum Sanctuarii nisi ad sacrificia, & oblationes,
 quia reliquas ceremonias legales in terra sua obserua-
 bant, *Offerre holocausta, & victimas, & pacificas hostias.* Po-
 nuntur hic tria ad signandum tria genera sacrificio-
 rum, & exprimuntur nominibus propriis præter sacri-
 ficiū pro peccato, quod vocatur hic victima abso-
 lute. Est tamen victima nomen generale ad omnia sa-
 crificia. Nam holocausta victimę sunt: hostias quoq̄
 pacificas interdum victimas pacificas appellamus, sa-
 crificium autem pro peccato vocatur absolute victi-
 ma, quia expresso holocausto, & hostia pacifica satis
 patet nō manere aliud sacrificium præter illud, quod
 est pro peccato, & illud comprehenditur nomine vi-
 ctimę absolute sumptę: sic enim isti vocauerunt hos-
 tiam pro peccato sacrificium absolute non determi-
 nando genus sacrificij ex causa hic assignata. *Et nequa-
 quam dicant filij vestri cras filijs nostris.* Quasi dicat posito
 altari in signum rememoratium non poterunt filij
 nouem tribuum, & dimidia dicere filiis duarum tribuum,
 & dimidia, q̄ non habent partem in Deo, quia altare
 redarguet eos. & dicitur cras, idest in tpe futuro; nam
 de die crastina intelligi nō poterat, quia tūc non erat
 dubium, sed pro futuris generationibus. Etia quia dī
 nequaquā dicant filij vestri filiis nostris: sed manifestum
 est, q̄ filij istorum non possent hanc habere p̄tentio-
 nē die sequenti, sed post mortē patrū: nam viuētibz
 p̄ribz vrorumq̄; q̄ ista non pertinebat ad filios, sed
 ad p̄res ipsorū. *Non est vobis pars in domino.* In hoc habetur
 ius aliq̄d faciendi ceremonias cultus diuini, scilicet sacri-
 ficijs, & hoc quia Deus non vult, quod vos pertinea-
 tis ad ipsum cum segregauerit vos a terra nostra in-
 terposito Iordane inter nos, & vos. *Quod si voluerint
 dicere.* Idest factō isto altari non habebunt aliquam
 occasionem, vel colorem filij vestri ad dicendum, q̄
 non pertineant filij nostri ad Deum, si tamen dicere
 hoc voluerint habent filij nostri quid r̄ndēāt, & aliter
 non

Tria signi-
 ficata, tria
 genera sa-
 crificiorū.

Ablatio præ-
 uaricationis
 legis,

non habebunt quid respondeant. *Respondebunt eis, ecce
 altare quod fecerunt patres nostri.* Istud altare est testimo-
 nium, q̄ nos pertineamus ad Deum, quia patres no-
 stri fecerunt illud, & non ad offerendum aliqua sacri-
 ficia in eo, sed vt esset testimonium, q̄ nos habemus
 partem in Deo Israel, & iuris nostri esse offerre sacrificia:
 nam ad nihil aliud fuit fabricatum, nisi in signū,
 q̄ nos ad Deum pertineamus. *Non in holocausta, nec in
 sacrificium.* Idest non fuit factum ad immolandum in
 eo quidquam quod est actus proprius altaris, siue
 id, ad quod factum est altare. Accipiuntur hic om-
 nia sacrificia per ista duo nomina, quia per holocau-
 sta intelliguntur sacrificia primi generis, per sacrificia
 autem absolute dicta intelliguntur hic hostia pacifi-
 ca, & victima pro peccato. *Sed in testimonium vestrum
 ac nostrum.* Idest in testimonium inter nos, & vos, &
 non ponitur hic nostrum, & vestrum in accusatiuo,
 sed in genitiuo, & pluraliter a nominatiuo ego, & no-
 minatiuo tu: & non a noster nostra nostrū, & vester
 vestra. Erat autem istud testimonium efficax
 & certum, quia in ipso altari scriptum foret hoc, & te-
 nebat, maxime quia non erat altare in terra duarū tri-
 buum & dimidia, pro quibus erat istud testimonij,
 sed in terra nouem tribuum, & dimidia contra quas
 erat. Si enim esset in terra duarum tribuum, & dimi-
 dia nullius valoris esset, quia dicerent filij nouem tri-
 buum & dimidia, q̄ viri duarum tribuum, & dimidia
 fabricassent istud altare ad libitum suum ad signan-
 dum quodcunque vellent: nouem tñ tribus & dimi-
 dia non diffinierant hoc, nec confenserant altare fie-
 ri, cum autem altare esset in terra Chanaan nihil pote-
 rant nouem tribus, & dimidia obijcere cōtra illud. f.
 q̄ constructum fuisset in fradem aliquā, quia consta-
 bat, q̄ nouem tribus, & dimidia illud fabricari fecerūt
 aut illi fabricato auctoritatem dederunt: alioquin, n.
 diruissent illud, cum factum reperiret, sed nō destru-
 xerunt, ergo cōsentiebant in eo, quod signabat istud
 altare. *Abstia a nobis hoc scelus.* Cum abstulerint occa-
 sionem errandi aliorum circa fabricationem altaris
 subditur, q̄ isti non fecerint ad præuaricandū, & istud
 est quod inducere intendebant, & dicit. *Abstia hoc sce-
 lus.* Idest nullo modo nos tale scelus faceremus.

Vt recedamus a Deo. Ponitur (vt) pro q̄, & non im-
 portat habitudinem causę finalis. i. abstia q̄ nos reced-
 deremus a Deo, scilicet ab illius cultu: nam facien-
 do altare alterum ad immolandum in ipso non colimus
 eum, sed magis cultui eius repugnamus. *Et eius
 uestigia relinquamus.* Aliquis dicitur uestigia alterius
 derelinquere, quando non operatur sicut alius ope-
 ratur, cuius tenetur sequi doctrinam, & derelinquūt
 si aliquando profecuti sunt illam, & nunc non profe-
 quantur. Vel largę accipiendo derelinquunt eam
 quamquam nunquam operari ceperint, si operari te-
 nebantur, & non operantur: in Deo autem non est
 huiusmodi, quia Deus nō habuit aliquos actus, quo-
 rum nos possumus esse imitatores, sed dicuntur isti
 dereliquisse uestigia domini, i. viam per quam tēde-
 batur in Deum, quia non est alia via eundi in ipsum,
 nisi per legē ab eo datā. Vel lex vocatur uestigia dñi,
 quia est via data a Deo, quam nos sequi debemus uesti-
 gijjs nostris. *Extructo altari ad holocausta.* i. si struxisse-
 mus altare ad holocausta deseruissimus legem dñi,
 quia ipse nolebat esse aliud altare, præter illud, quod
 erat in atrio sanctuarij, sed hoc abstia a nobis. *Ad holo-
 causta, & sacrificia, & victimas offerendas.*

Ponuntur tria genera sacrificiorum, quia ista sola
 erant, de quorum carnibus cremabatur super altare:
 alia autem duo genera sacrificiorum largę dicto-
 rum, scilicet agnus paschalis, & vitula rufa non
 pertinebant ad altare, quia non cremabatur agnus
 Alph. Tost. super Iosue. Pars II.

paschalis, nec aliqua pars carniū eius super altare,
 sed totus comedebatur. Vitula quoque rufa nō im-
 molabatur super altare, sed extra castra, nihil ex ea in-
 ferebatur in sanctuariū super altare, nec de sanguine
 ad expiandum, nec de adipibus ad cremandum, sed
 tota cremabatur extra castra, vt patet Nu. 19. cap. tria
 autem genera sacrificiorum pertinebant ad altare, quia
 de quolibet eorum aliquid cremabatur super altare,
 vel totum, vt patet de holocausto Leui. 1. de hostia pa-
 scifica Leui. 3. de victima pro peccato Leui. 4. & 6.
 ponuntur autem hic tria nomina pro his sacrificijs.
 Holocaustum nomine suo appellatur: sacrificia, &
 victimę pro hostia pro peccato, & pacifica accipiuntur.
 Sed potest accipi sacrificium pro qualibet earū,
 quia est nomē generale. Etiam victima pro vtroque;
 sed sacrificium accipitur pro hostia pro peccato. Sic
 accipitur supra, scilicet ea mente fecimus, vt holocausta,
 & sacrificium & pacificas victimas super eo impone-
 remus: ibi enim duorum sacrificiorum nomina cla-
 rē ponuntur, & necesse est accipi sacrificium pro ho-
 stia pro peccato: ita hic accipietur, & victima dicitur
 hostia pacifica. *Præter altare Domini Dei nostri.* Quasi
 dicat scelus est fabricari aliquod altare ad offerēdum
 sacrificia præter altare Dei, quia Deus iusserat, vt qui-
 cunque alibi quā in altari illo immolasset, habere
 reus sanguinis quasi hominem occidisset. Istud est
 altare holocaustorum: & fit mentio de vnico altari
 quasi vnicum sit, quia licet essent duo altaria, scilicet
 holocaustorum, & altare thymiamaum, quia tamen
 solum altare holocaustorum erat ad faciēdum sacri-
 ficiū, vt declaratum est supra, non fiebat mentio de
 alio sacrificio quasi non esset. *Quod extructum est ante
 tabernaculum eius.* Idest quod situm est ante ostium
 tabernaculi. Non accipitur extructum, i. fabricatum,
 vel fundatum: quia non erat fixum istud altare, sed
 mobile; quia de lignis erat factum, & opertum lami-
 nis aneis, vt patet Exo. 27. & portatur ad humeros vi-
 rōrum in via per totū desertum. Caathite enim Le-
 uitę illud portabant, vt patet Num. 4. & 7. cap. sed di-
 citur structum, idest situm, quia quicūque sanctuariū
 Domini in aliquo loco figeretur erecto tabernaculo
 apud ostium illius ponebatur altare, scilicet latus meri-
 dianum, vt patet Leui. 1. & per totum Leuiticum. Et
 quia domus aliqua nō habet proprie añ, & retro, dex-
 trum, & sinistrum sicut aial, accipiuntur ista sm habi-
 tudinem ad mundum. In mundo enim pars orienta-
 lis est anterior & occidentalis est posterior, quia sicut
 motus animalis est ad partē anteriorem, & vocamus
 illud in animali anterius, versus quod mouetur: ita
 cum in mundo motus omnis videatur a partē orien-
 tali, quia ab illa est motus planetarū, & omnium astro-
 rum, & ipsius primi mobilis recipientis omnia orien-
 tē anteriorem partem appellamus in orbe: & sic in
 rebus, quæ non habent ante, & retro proprie dicta ac-
 cipiuntur ista sm comparisonem, quam habent ad
 orbē, scilicet partes illę, q̄ sunt p̄ orientē sunt anteriores,
 & quæ p̄ occidentem sunt posteriores, sed in sanctua-
 rio ostiū tabernaculi erat p̄ orientē, vt patet Exo. 26.
 cū poneret sancta sanctorū in occidentē, & altare erat
 apud sanctuarij ostiū, vt patet Exo. 27. & Leui. 1. & 17.
 ergo erat ante tabernaculū. Aliter potest accipi ante
 tabernaculum, quia in domibus & alijs ædificijs non
 accipitur proprie ante & retro; sed illa pars, in qua
 est ostiū vocatur anterior, & oppositę sunt postero-
 res: sed ostium tabernaculi erat, apud quod erat al-
 tare holocaustorum, ergo ante tabernaculum erat: nō
 erat autē istud altare intra tabernaculum, quia ibi nō
 poterat stare; quia omnia cremarentur, & inficeren-
 tur fumo illius, cum esset tabernaculum solum altari
 dñis cubitorū decē, vt patet Exo. 26. in altari autē erat
 Y 2 semper

Tria gene-
 ra sacri-
 fiorum ac-
 cipiuntur
 ad altare.

Quare po-
 natur alta-
 re holo-
 caustorum
 ante ostiū
 taberna-
 cu-
 li, & non
 intra taber-
 naculum.

semper magnus ignis, quia interdū cremabatur vnus taurus integer, vel multa corpora animalium, & magnus fumus inde exhalabat: erat tamen Sanctuarium opertum cortinis valde pulchris, quæ fumo inficeretur, vel exurerentur calore: aliæ rationes ad hoc posite sunt Exodi 27. cap. erat altare istud in atrio tabernaculi, vbi nullum erat operimentum, ideo siue ignis, siue fumus nihil poterant impedire de bono statu, aut pulchritudine, nec nocebant aliud quippiam: erat autem altare istud ad ventū, & hymbres, sed non exstinguebatur vnquā ignis, quia ille erat datus de celo, licet conseruaretur in lignis: vnde etiam si flumina laborerent per ignem illum non exstinguissent. De hoc magis dictum est Leui. 6. cap.

Locus altaris holocaustorii.

Quibus auditis Phinees sacerdos, & principes legationis Israel, qui erant cum eo placati sunt, & verba filiorum Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse, libentissime susceperunt. Dixitque Phinees filius Eleazari sacerdos ad eos. Nunc scimus, quod nobiscū sit Dominus quoniam alieni estis a prauaricatione hac, & liberaistis filios Israel de manu Domini. Reuersusque est cum principibus a filijs Ruben, & Gad de terra Galaad finium Chanaan ad filios Israel, & retulit eis. Placuitque sermo cunctis audientibus. Et laudauerunt Deum filij Israel, & nequaquā vltra dixerunt, vt ascenderent contra eos, atque pugnarent, & delerent terram possessionis eorum. Vocauerunt filij Ruben, & filij Gad altare, quod extruxerant, testimonium nostrum, quod Dominus ipse sit Deus.

Gaudium legatorū Israel de respōsione duarum tribuum, & dimidia.

Quibus auditis. Hic ponitur gaudium Oratorum Israel, & ipsorum Israelitarū de bona respōsione duarum tribuum, & dimidię. Quibus auditis. Idest, quia Oratores Israelitarum viderunt, quod duæ tribus, & dimidia rationabiliter loquebantur, & zelabant cultū Dei gauisi sunt valde. Phinees sacerdos. Scilicet filius Eleazari sacerdotis magni: erat enim iste princeps aliorum legatorum, vt supra probatum est: & vocatur hic sacerdos non per excellentiam, quia nōdum erat sacerdos magnus, quia pater eius Eleazarus viuebat, sed vocatur sacerdos, quia erat de stirpe sacerdotum.

Et principes legationis Israel. Idest principes qui portabant legationem: isti erant viri decē principes assumpti de nouem tribubus, & dimidia, & missi ad hanc legationem, vt patet supra. Qui erant cum eo. Scilicet quia erat Phinees principalis legatus, & alij dicebantur venisse cum eo: quasi ipse solus esset legatus, & alij omnes venissent ad sociandum eum. Placati sunt. Scilicet, quia ante hoc erant concitati animo, ex detestatione sceleris, quod credebāt peccauisse duos tribus, & dimidiam. Etiam erant concitati in iram, scilicet cum voluntate pugnandi: ad hoc enim totus Israel conuenerat in Silo, vt dimicarent contra eas, vt patet supra in litera.

Et verba filiorum Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse. Idest verba principis respondentis loco istarum duarum tribuum, & dimidia: vnus enim nomine omnium respondit.

Veritas intellectui applaude.

Libentissime susceperunt. Hoc propter duo. Primo quia loquebantur valde rationabiliter, & veritas applaudebat intellectui, valde, cum veritas sit perfectio intellectus,

sicut bonum est perfectio voluntatis iuxta Aristote. 2. Metaph. Secundo gauisi sunt, quia per hoc sciuerunt se liberatos a malo, quod formidabant: putabāt enim quod duæ tribus, & dimidia vere perpetrassent nefas, & ob hoc timebant futuram cladem super totum Israel, sicut propter peccatum Achan solius Deus contra totum populum fuit iratus, vt patet inductus est, & quia cognoscebant nunc scelus nullum intercidisse, sciebāt pariter poenam nullam ob hoc esse futurā: releuatio autem duri timoris delectatio magna est.

Dixitque Phinees. Iste solus loquebatur inter legatos Israelitarum, quia erat principalis, alij autem erant cū eo, vt patet supra. Filius Eleazari sacerdotis. Scilicet sacerdotis magni: hic enim ponitur sacerdos per excellentiam: erat enim Eleazarus princeps sacerdotum qui successit patri suo Aaron in summo sacerdotio, vt patet Num. 20. cap.

Nunc scimus. Idest, nunc ex verbis vestris cognouimus, quasi dicat ante hoc putauimus vos grauiter deliquisse: nunc autem cognoscimus, quod recte egeritis. Quod vobiscū sit Deus. Idest quod Deus mouit vos ad hoc. vel quod sit vobiscū, idest, quod diligit vos, & habet sub protectione sua speciali. Quoniam alieni estis a prauaricatione hac. Idest, nequaquam incidistis in hanc iniquitatem, in quā nos existimabamus vos cecidisse. Præuaricatio est fractio pacti, vel cuiuscūque promissæ: si autem duæ tribus, & dimidia fabricassent altare ad immolandum ibi, recedebant a lege Dei, quam obseruare promiserant, ideo præuaricabantur. Et liberaistis filios Israel de manu Dei. Idest de manu Dei volētis percutere, vel qui percussurus foret, si ista iniquitas fuisset patrata. dicuntur liberaisse filios Israel, idest nouem tribus, & dimidiam: scilicet illę nihil peccauerant; si tamen peccauerant duę tribus, & dimidia, non solum puniret Deus eas, sed etiam nouem, & dimidiam: quod timebant isti legati: ideo supra dixerunt. Et vos hodie reliquistis dominum, & cras in vniuerso Israel ira eius defauiet. Et probabant quia Achan filius Zare vnicus fuit in peccato suo, eo tamen peccato Deus fuit toti Israel iratus, & percussit multos, scilicet trigintafex, vt patet supra 7. a fortiori autem peccantibus duabus tribubus, & dimidia, magis irasceret Deus toti Israeli. cum ergo non peccauerunt isti dicuntur liberauisse filios Israel de manu Dei, scilicet, qui percussurus esset eos si peccauissent isti.

Reuersusque est cum principibus. Scilicet Phinees reuersus est cum principibus. Fir autē de ipso expresse mentio, quasi ipse solus esset princeps, alij autem essent comitantes. Vocantur autem hic principes, scilicet decem viri missi de singulis tribubus. A filijs Ruben, & Gad. I. expleta legatione sua, & subtrahuntur hic filij dimidię tribus Manasse non ex industria, quasi ad aliquid signandum, sed quia nominatis duabus tribubus intelligatur quoque ista dimidia, cum sepe nominetur hic. De terra Galaad. Potest accipi terra Galaad proprie, vel large. Proprie. n. signat terram solam, quę est in circuitu montis Galaad q̄ est in forte Gad, & dimidię tribus Manasse. Accipiendo large pōt intelligi pro quacūq; parte terre duarum tribuum, & dimidię. Sed primo modo melius est, scilicet principes duarum tribuum, & dimidię tūc essent in terra Galaad, & ibi locuti fuerint eis legati Israelitarum. Finium Chanaan. Idest, quæ est in finibus terre Chanaan, scilicet, quod terra Galaad coniungitur terræ Chanaan: est enim terra Chanaan, in qua erant tribus nouem, & dimidia, & hæc terminabatur Iordane a parte Orientali, vt patet Num. 34. capit. terra autem Galaad coniungebatur Iordani, & ibi communicabant terra Galaad, & Chanaan. Ad filios Israel. Idest ad nouem tribus, & dimidiam. Isti vocantur Israelitę, tanquam ipsi soli essent Israelitę, scilicet, quod duæ tribus, & dimidia

Galaad dupliciter accipitur.

dimidia non essent de Israelitis, erant tamen: sed nouem tribus, & dimidia, quia erant maior pars, acceperunt nomen quasi pro se solum. Et retulit eis. Erant. n. filij Israel congregati in Silo, vbi conuenerant, vt dimicarent q̄ duas tribus, & dimidiam, ibiq; præstolabantur respōsa per legatos, vt scirent an pugnare deberent q̄ duas tribus, & dimidiam, vel non: postea autem recesserunt inde in possessiones suas: ibi autē retulit Phinees israelitis cuncta, quæ responderant duæ tribus, & dimidia. Placuitque sermo cunctis audientibus. Idest omnibus israelitis, qui congregati erant, & audierunt verbum istud. Causa autem quare placuerunt est, quæ assignata fuit supra in ambasiatoribus. Et laudauerunt Deum Israel. scilicet quia fecerat, vt duæ tribus, & dimidia non inciderent in tam graue scelus. Etiam quia liberauit eos de malo, quod eis infligendum erat, si duæ tribus, & dimidia peccassent. scilicet quia super oēs ira Dei excādesceret. Item quia fecit, q̄ nō pugnarent contra duas tribus, & dimidiam ad delendum illas: si. n. verē patrauissent scelus, necesse erat, vt nouē tribus, & dimidia pugnarent q̄ duas & dimidiā, tanq̄ q̄ idolatras ad delendū eas penitus, redigendo, & prorsus terram earum in solitudinem, vt patet Deut. 13. c. Et nequaquam ultra dixerunt, vt ascenderent contra eos, atque pugnarent. Idest ante hoc delibauerant Israelitę pugnare cōtra duas tribus, & dimidiam, & solum expectabant rñsum per Legatos. Cum autē cognouerunt hoc, non dixerunt, q̄ ascenderent ad pugnandū q̄ illas, quia iam nulla causa erat nouem tribubus, & dimidia, quare pugnarent q̄ duas & dimidiam. Etiam non destruxerunt altare videntes, q̄ rationale fuisset motiuum institutionis. Et delerent terram possessionis eorum. Hoc dicitur, quia non solum nouem tribus, & dimidia pugnaturæ erant q̄ duas, & dimidiam, sed et destruerē debebant totam terram, in qua morabant, quia istud scelus erat puniendū, sicut idolatria. Cū autē in aliqua urbe publicē constaret esse idolatras, aliæ vrbes conuenire debebant q̄ vrbe illam, & occidere omnes tam masculos q̄ femellas reptos ibi vsque ad pecora, & iumenta cunctaque viuētia, & post tota suppelleæ, quæ in urbe esset, congreganda erat in platea vrbis illius, & cremanda: totaque ipsa ciuitas cremanda erat, & postea diruenda, vt maneret tumulus sempiternus, vt patet Deuter. 13. c. ita autem fieri debebat q̄ omnes vrbes duarum tribuum, & dimidia, & sic deleretur tota terra possessionis illarum. i. oēs vrbes: loca tñ agrorum & vinearum & aliarum plantationum non erant cremāda, sed sola humana habitatio. Vocauerunt filij Ruben, & filij Gad. Ponitur altaris nomen in correspondētia ad id, pro quo ponebatur, & dicitur de duabus tribubus, subintelligitur autem de media tribu, quia etiam media tribus fuit in constructione altaris, & in nominatione illius, sed subintelligitur nomine aliarum duarum tribuum. Scriptura noluit idem sæpe repetere. Altare quod extruxerunt. Idest quod fabricauerunt. Istud altare semper postea mansit, quia erat factum ex bono motiuo ad laudem Dei, ideo nouem tribus, & dimidia non delerunt illud. Testimonium nostrum. Idest testimonium inductum in fauorem nostrum, scilicet quod fuit positū, vt pateret duas tribus, & dimidiam partem habere in Deo Israel, & iuris earum esse offerre vicimas. Quod Deus ipse sit Deus. Idest altare istud est positum ad testificandum, q̄ Deus sit Deus, non est sic intelligendum, quia manifestum est Deum esse Deum, nec ad hoc indigemus aliquo testimonio, sed est sensus, q̄ Deus ipse, sit Deus: idest quod Deus ipse, qui est in terra Chanaan, & ibi colitur in sanctuario, sit Deus, idest sit Deus noster, & tunc redit istud dictum in id, quod supra ponebant isti, scilicet, quod duæ faciebant al-

tare, vt maneret in testimoniu, quod Deus Israel ad eos pertinebat, & non possent dicere filij nouem tribuum, & dimidia: Non est vobis pars in Deo Israel, nec habetis ius sacrificandi.

C A P. XXIII.

VOLVTO autem multo tēpore postquam pacem dederat Dominus Israeli, subiectis in gyro nationibus vniuersis, & Iosue iam longæuo, & persenilis ætatis: vocauit Iosue omnē Israelem, maioresque natu, & principes ac duces ac magistros, dixitque ad eos. Ego senui, & progressioris ætatis sum: vosque cernitis omnia, quæ fecerit Dominus Deus vester cunctis per circuitū nationibus, quomodo pro vobis ipse pugnauerit: & nunc quia vobis forte diuisit omnem terram, ab oriē tali parte Iordanis vsque ad mare magnū, multæq; adhuc super sunt nationes: Dominus Deus vester disperdet eas, & auferet a facie vestra, & possidebitis terram, sicut vobis pollicitus est. Tantum confortamini, & estote solliciti, vt custodiatis cuncta, quæ scripta sunt in volumine legis Moyfi, & non declinetis ab eis, neque ad dexteram, neque ad sinistram, ne postquam intraueritis ad gentes, quæ inter vos futuræ sunt, iuretis in nomine deorum earum, & seruiatis eis, & adoretis illos: sed adhæreatis Domino Deo vestro: quod fecistis vsque in diem hanc. Et tunc auferet Dominus Deus in conspectu vestro gentes magnas & robustissimas, & nullus vobis resistere poterit. Vnus è vobis persequetur hostium mille viros: quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit, sicut pollicitus est. Hoc tantum diligentissime præcaute, vt diligatis Dominum Deum vestrum.

VOLVTO. Descripta in superioribus dispositione ducis tempore belli, hic consequenter describitur dispositio eius tempore pacis; & nihil aliud continetur in cap. hoc & sequenti nisi admonitiones quædam ad rectē viuendum. Primo autem ponitur hic admonitio facta tempore ducis adhuc viuētis. Secundo ponitur dispositio facta, & admonitio tēpore ducis morti appropinquantis cap. sequenti: intentio autem Iosue in hoc cap. est præmonere Israelitas ad cultum Dei sollicitē, & hoc per beneficia iam suscepta, & suscipiēda; & agit duo. Primo inducit istam attentionem ad legis obseruationem per bonorum promissionem, secundo inducit illud per malorum comminationem infra. Quod si volueritis.

An que habentur hic sint recto ordine se habentia ad superiora, Qu. est. I.

QVAERET aliquis circa istam literam, an ea, quae habentur hic sint recto ordine se habentia ad superiora, vel sit aliqua anticipatio, vel recapitulatio. Respondendum, quod rectus ordo est: prius enim facta sunt quae habentur in cap. precedenti quam ea, quae habentur hic: nam illud, quod supra dicebatur de constructione altaris factum est immediate, ut data pace diuisa est terra. Nam duae tribus, & dimidia manserunt in terra Chanaan toto tempore, quo pugnatum est contra Chananeos, & postea dum diuisa est terra omnibus tribubus, quibus completis uocauit Iosue illas, & dedit licentiam redeundi in terram suam, & tunc fabricauerunt altare in terra Chanaan priusquam redissent in possessionem suam, ut patet precedenti cap. Quod autem dicitur hic fuit postquam data est pax Israelitis cum Chananeis, & omnibus gentibus in circuitu, ut patet in litera: ergo fuit post ea, quae posita fuerunt precedenti cap.

An hac facta fuerint immediate post precedentia. Qu. est. II.

AMPLIUS quaeretur, an fuerint quae habentur hic immediate post ea, quae continentur precedenti cap. vel interiectis multis temporibus. Et respondendum, quod fuerint interiectis multis diebus: sic enim litera signat, se uoluto multo tempore postquam Deus dederat pacem Israel, & Iosue longeuo, & per senilis etatis. Tempora autem media non habent aliquam historiam, quia non fuit tempus bellorum: ideo non accidit aliquid quod esset narratione dignum, & sic factum est usque ad tempus mortis Iosue: nam postquam cessauit Iosue semel a bellis ante diuisionem terrae nunquam rediit ad bella, sed fuit totum tempus pacis usque ad mortem eius; post mortem autem illius facta sunt bella Israelitarum contra Chananeos aliquando ad capienda loca, & interdum ad erudendum se de potestate eorum, de quibus patet ex discursu libri Iudicum. Fuerunt autem post bella, & diuisionem terrae in vita Iosue duo notabilia solum, scilicet duae admonitiones eius, quas fecit ad totum Israel: ideo istae duae solum ponuntur usque ad finem libri.

Attentio ad legis obseruationem p bonorum pmissionem

Circa primum. *Euoluto autem multo tempore.* In hoc continuatur istud ad precedentia, scilicet quod istud, quod habetur hic, non contigit immediate, sed multis temporibus interiectis post praedicta: & causa est, quia istam commotionem fecit Iosue iam factus nimis senex, & putans tunc se moriturum: accidit tamen, quod non immediate moreretur; ideo iterum ad tempus mortis suae congregauit Israel, & fecit aliam admonitionem, quae patet cap. sequenti. Et quia tempore quo praedicta fuerunt, non erat Iosue adhuc nimis senex, expectauit quousque esset in senio cum putaret se esse uicinum morti, & interim multa tempora euoluta sunt.

Postquam dominus dederat pacem Israel. Dicitur Deus dedisse pacem, quando cessauit terra a bellis, & fecit Deus, quod diuideretur terra. Fuit autem ista pax inducta dupliciter: uno modo per cessationem Iudeorum a bellis contra Chananeos; alio modo per cessationem Chananeorum ab impugnatione Iudeorum. Prima fuit cessatio Chananeorum; nam a principio Chananeis insecuti sunt Iudeos tanquam deleuisti illos, vel expulsi de terra: cum autem uiderunt se inferiores illis uiribus, sicut in bello quinq; regum contra Gabaon, quoniam uenit Iosue in adiutorium Gabaonitarum, & occidit quinq; reges latentes in spelunca, de quo s. 10. & iterum congregati plurimi de regibus Chananeorum

ad aquas Meron deuicti sunt a Iudaeis, non ausi fuerunt ultra bellare in campo, sed Iudaei inceperunt pugnare contra quaslibet ciuitates, & reges earum manentes in praesidijs suis, & ibi se utrunque tutantes, de quo s. 11. Tunc autem si Iudei desissent pugnare contra Chananeos, ipsi quoque desissent pugnare contra Israel. Primo igitur data est pax ex parte Chananeorum, non quidem per interpositionem aliquorum federum, sed per cessationem bellorum. Secundo fuit data pax ex cessatione Iudeorum a bellis: cum enim introierunt in terram Chanaan, semper pugnauerunt usquequo acquisierunt maximam partem terrae Chanaan, scilicet quasi septem annis post introitum in terram ipsam: tunc enim Deus iussit, quod cessarent, quia non erat eis opportunum plus tunc obtinere de regionibus Chananeorum, & tunc fuit tota illis pax non quidem per concordiam, tanquam inter amicos, sed per timorem pugnandi, nam Chananeis libentissimè pugnassent et in aeternum, si quolibet scirent se profecturos contra Israel, sed arbitrantes oppositum siluerunt a bellis. Et dicitur Deus dedisse istam pacem, quia ipse fecit Chananeos inferiores uiribus Israelitis, ita ut timerent eos nequaquam credi audentes. Sic enim dixerat, quod mitteret terrorem suum in omnes populos Chananeorum, ut patet Exo. 23. c. Et tunc dedit pacem quantum ad partem Iudeorum, quia credendum est, quod ipse praeeperit Iosue, ut cessaret a bellis, alioquin non uideretur cur cessaret cum pugnasset fere septem annis, ut declaratum est s. 14. c.

Subiectis in gyro. Id est in circuitu Iudaeorum. Nationibus uinuersis. Solum intelligitur de nationibus Chananeorum, qui erant septem populi, scilicet Amorhaei, Chananeis & c. ut patet sequenti cap. nam contra ceteras nationes non pugnauerunt, quia Deus non erat daturus aliquid Israelitis de nationibus illis, cum non promississet, nec habebant iustam causam pugnandi Israelitis contra aliquam aliam gentem. Dicitur autem nationes subiectae, quia Israelitis subiecerunt aliquos de omnibus septem populis, uel gentibus Chanaan, & ille uocantur nationes septem. Dicitur autem in circuitu uestro, id est in terra uestra: nam non erant gentes istae in circuitu, ita quod Israelitis essent uindictae circumsepti a populis Chananeorum, sed quandam partem terrae obtinuerant Israelitis, aliam autem adhuc possidebant Chananeis, & inter Iudeos adhuc erant aliqui de Chananeis, quos delere non potuerunt, ut patet supra s. 16. & 17. & Iudicum 1. quia tamen erant Chananeis aliqui ad aliqua latera terrae obtenta a Iudeis dicebantur nationes esse in circuitu Iudeorum: est tamen modus loquendi largus. Cum autem dicitur, quod subiectae erant eis omnes nationes, scilicet Chananeorum, non est intelligendum uinuersaliter. Falsum enim esset; nam manebant adhuc multae gentes, de quibus supra c. 13. & hic etiam innuitur, scilicet quod morabatur adhuc de Chananeis multi inter Israelitas. Potest tamen intelligi dupliciter ista subiectio. Uno modo per destructionem, scilicet quod Israelitis pugnauerunt contra omnes Chananeorum populos, & occisis illis acceperunt terram: tunc autem esset tota terra in circuitu subdita proprie. gentes autem uel nationes non erant proprie subdite, quia non manebant: largè tamen dicuntur subdite, quia iam non repugnabant. Sed non stat iste modus, quia postquam cessauit terra a bellis adhuc manebant multi populi, & regiones Chananeorum non subiectae Iudeis, ut patet s. 11. ubi dicitur, quod cessauit terra a bellis, & postea s. 13. ca. ponuntur multae gentes, quae nondum subiectae erant. Alius modus subijciendi erat proprie, scilicet quod Iudei pugnassent contra Chananeos, & cum possent eos delere, non deleuerunt relinquentes eos sibi tributarios. Sic patet s. 16. de Chananeis habitantibus in Gazer, qui facti sunt tributarij: idem patet de multis urbibus in dimidia sorte Manasse, quae sub tributo seruiunt, ut patet supra s. 17. cap.

Sed

Sed dicendum, quod isto modo adhuc Israelitis non subiecerat sibi omnes gentes Chananeorum, quia impositio tributi est, quando Israelitis poterant delere aliquam gentem, & non debebant, & ob hoc recipiebant tributa: tempore tamen Iosue non fuerunt sic subiectae omnes gentes Chananeorum: nam post mortem Iosue fuerunt gentes multae, de quibus dicitur Iud. 2. quod Iosue non potuit delere illas.

Item non stat, quod Iudaei imposuissent tributum gentibus illis, sed magis ipsi soluebant tributum, & praemebantur a Chananeis, ut patet Iud. 3. & 4.

Item cum dicitur, quod aliqua loca subiecta fuerunt in tributum Iudaeis in sorte Ephraim, & Manasse, ut patet supra s. 16. & 17. sed magis post mortem illius, quia ibi dicitur, quod a principio non praualuerunt Israelitis contra gentes istas, & ob hoc manserunt in terra: postea autem cum confortatus fuit, & multiplicatus Israel fecit illas tributarias, & hoc uidetur fuisse post mortem Iosue, ut colligitur Iud. 1. c. Non est ergo uerum aliquo modo, quod omnes gentes Chananeorum fuerint subiectae Iudaeis tempore Iosue, sed scriptura accipit uinuersalem propositionem pro multis. scilicet quia maior pars gentis Chananeorum subdita fuit Israelitis, dicuntur omnes nationes subiectae. Iste autem gentes, quae subiectae fuerunt improprie subiectae sunt. scilicet per mortem: nam per compositionem nulla subdita fuit. Potest tamen alio modo accipi litera ista, ita ut non sit necessaria aliqua determinatio uinuersalitatatis. scilicet quod omnes nationes in circuitu erant subiectae Iudeis. i. non audentes pugnare contra eos, licet non essent subiectae eis ad tributa soluenda. Et iste modus est magis conueniens, quod aliquis superior, quia tunc uerum est uinuersaliter, quod omnes nationes in circuitu erant subdite Iudeis. i. nulla tam de Chananeis, quae de alijs gentibus audebat repugnare Iudeis. Et Iosue iam longeuo. Id est erat Iosue iam aetatis longae: dicitur enim longeuus. i. longi aevi. Vocauit enim totum Israel, quoniam erat longeuus, quia intendebat commone re totum populum ad Dei cultum, & hoc uoluit facere ad mortem suam. Et quia cum esset iam longeuus arbitrabatur se esse in limine mortis uocari Israel. Toto autem tempore precedenti, quia existimabat adhuc sibi superesse uitam, non fecit uocari Israel, quia uti lius esse credit ad monere illos ad mortem suam, quod multo tempore prius: eo quod magis retinerent hoc Iudei postea in memoria. Ea quippe, quae quis agit in limine mortis, magis apud posteros in memoria tenentur, quae ea, quae sunt, dum quis de morte suspectus non est, & hoc, quia creditur facere quis ex maiori affectione quocumque agit morti coniunctus, quod quae alias agit, cum ista sunt ad aliorum utilitatem. Etiam fecit hoc Iosue, quia mos erat sanctis patribus apud mortem suam admonere eos, quos diligebant. Sic enim Iacob patriarcha morti propinquus uocari fecit Ioseph, & filios duos eius, & benedixit illis Gen. 48. & post hoc cum esset uerè propinquus morti conuocari fecit omnes filios suos, & locutus fuit eis de futuris, benedicens singulis eorum; Gen. 49. Moyses quoque Dei famulus ad mortem deueniens congregato toto Israel proposuit eis totum Deuteronomium, declarans legem, & eo finito ascendit in montem Abarim, ut moreretur, ut patet Deuter. 1. & ultimo. Nec solum proposuit Deuteronomium, qui erat ex necessitate declarande legis eis proponendus: sed et quasi recedens ab eis conuersatus fuit illis, quod coleret Deum inuocans caelum & terram super illos, quod mala ipsi uentura essent non obseruantibus legem: declarans haec in cantico Deuteronomio. 32. & prater hoc conuocans omnes proposuit benedictiones omnium tribuum, ut patet Deuteronomio. 33. c. hanc consuetudinem obseruare uoluit Iosue admonendo Israelitas ad cultum Dei. Eratque nimis

Mos sanctorum apud mortem suam, & sic facere debent boni christiani.

Alph. Toft. super Iosue. Pars II.

necessaria, quia nunc Israelitis quasi noui in terra Chanaan poterant ex communicatione Gentilium depruari, & conuerti ad idola, nisi sollicitè cauere. Haec quoque consuetudinem tenuerunt patres posteriores: nam Samuel propheta & princeps in toto Israel, cum esset nimis senex, conuocauit totum Israel, & declarauit eis peccata sua eligendo, siue petendo regem admonens, ut postea sequerentur Deum, ut patet 1. Reg. 12. cap.

Et per senilis etatis. Hoc ponitur ad signandum ualde magnam senectutem: erat enim Iosue senex, & prouecta etatis, quando incepit diuidere terram, ut patet supra decimotertio. erat tamen ualde senior nunc, quando admonuit Israel, eo quod ab illo tempore usque nunc multa tempora euoluta erant, ut patet in principio literae, scilicet euoluto multo tempore postquam Dominus dederat pacem: tempus tamen, in quo Deus dedit pacem, erat tempus, quo cepit terra diuidi, ut colligitur supra 14. cap. & dicitur per senilis, id est ualde senilis; quia ista praepositio, per, uel praedicit complementum, uel augmentum: ut factus, & perfectus; senilis, & per senilis; sonans, & perionans; clarus, & preclarus.

Vocauit Iosue omnem Israel. Non intelligitur simpliciter quod omnes uiri de Israel conuenissent ad Iosue, quia non possent eum audire omnes. Etiam non erat contingens aut possibile quod omnes conuenissent: necesse enim erat quod aliqui uacarent alijs officijs saltem ducendo cibos eis, qui ad Iosue admonitionem conuenissent: sic fuit cum Moyses ante mortem suam uocauit totum populum, ut audiret uerba Deuteronomij, qui nouiter proponebatur: tamen ibi non fuerunt omnes, quia portantes aquas, & ligna pro necessitate castrorum non erant ibi. Sic patet Deuter. 29. cap. cum dicitur: Vos estis hic omnes & c. & cum computauerit eos subdit: exceptis lignorum castroribus, & his, qui comportant aquas: sed conuenit totus Israel: quia de quolibet loco Israel conueniebant aliqui uiri, & illi reuulerunt postea caeteris admonitionem Iosue. Aliquis forte dicit quod soli principes Israel conuenissent ad audiendum hoc: sed eis conuenientibus dicitur conuenisse totus populus, quia continet totum populum eminenter. Sed non stat: quia litera dicit conuenisse totum Israel, & deinde dicit conuenisse principes & duces: si tamen intelligerentur principes nomine totius populi non fieret repetitio: ideo dicendum est quod praeter principes conuenit totus Israel eo modo, quo dictum est: posset tamen stare sensus, si non ponatur sequentia tanquam copulatiue addita, sed ut exponens & expositiuum: & sic aliquando ponitur, & expositiuum, & non copulatiue. *Maiores natu.* Dupliciter uocatur aliqui maiores natu, scilicet quia antiquiores sunt, uel quia de preclariori prosapia. Primo modo dicitur maiores natu, id est maiores ex natiuitate, scilicet quod magis de tempore transiit ex natiuitate eorum, scilicet in prosapia. Primo modo accipiuntur hic, scilicet seniores: & iste est communis modus accipiendi in litera nostra. Fuerunt autem uocati specialiter seniores, quia isti prudentiores sunt: sic dixit Salomon: In antiquis est sapientia, id est prudentia: nam prudentia experientia magna indiget, quia est de agibilibus humanis, quae non comprehendunturphantasia aut intellectu; experientia autem non fit in paruo tempore, cum exigit multos actus, & circa multa obiecta actionis. Iuuenes autem paucum tempus habuerunt, ideo non contingit eis prudentia. Sic ait Arif. 6. Ethi. non contingit iuuenes esse prudentes, aut sapientes, sed facile est esse Mathematicos: sic et dicit 1. Ethi. quod iuuenis non est conueniens auditor moralis philosophiae: inexpertus enim est quilibet autem bene iudicat de his, quae cognoscit: seniores autem isti tanquam

Experientia multo indiget tpe.

X 4 pruden-

prudenciores ceteris possent magis cognoscere veritatem verborum Iosue, & proponere illa postea in populis suis. Non vocantur autem seniores illi, qui erant simpliciter maximi secundum etatem in toto populo, quia forte non proficeret istos illuc convenire, quia sicut aliquis propter esse nimis iuvenem inexpertus est, ita qui valde senes sunt deficiente temperie cerebri incipiunt variare; ita ut aliqui qui ad valde magnam aetatem perveniunt ad nihil omnino cognoscere eos deuenire contingat. Sicut factum est de quodam viro valde literato temporibus suis, qui pleraque voluminum, tam historiarum quam sapientialium confecit; ad tantam tamen ex bonitate complexionis longanimitatem deductus est, ut nec literas nosceret, nec sciret se esse, qui prius libros condiderat; hoc autem in territorio Numantino factum est. Sed erant isti viri senes valde prudentes, & magnae auctoritatis in toto populo, secundum etatem quoque maturi, ut nihil ex leuitate iuuenili agere crederentur, quae si contingant alicui in iuuentute, verè senex vocabitur: sic patet Sapientiarum 4. senectus venerabilis non diuturna, nec annorum numero computata: cani sunt sensus hominum & senectus vita immaculata. Et principes. Isti sunt, qui erant principes secundum originem, sicut illi, qui veniebant in tribubus singulis per lineam primogenitorum, erant principes tribuum suarum: horum autem erat impossibile plures esse in aliqua tribu, sed in qualibet tribu erat vnus. Vnde sicut erant duodecim tribus, ita erant duodecim principes in toto Israel: & sic quando Moyses iussu domini computauit totum Israel in monte Sinai, posuit primo duodecim principes tribuum, ut patet Nume. 1. & in castrametando eisdem duodecim principes assignauit Nume. 2. & cum Sanctuarium dedicatum fuit, ponuntur duodecim principes tribuum offerentes per singulos dies, scilicet per duodecim, ut patet Num. 7. cap. & semper manebant sic principes. Erant autem isti generosiores in toto populo, quia veniebant a capitibus tribuum per lineas primogenitorum. Erant etiam alij principes familiarum, quia sub qualibet tribu erant aliquae familiae, quae erant cognationes magis speciales, de quibus patet Nume. 26. vbi ponuntur omnes familiae tribuum, & singula harum habebant principes suos, qui veniebant a capitibus istarum familiarum per lineam primogenitorum semper deriuando, & eodem modo in qualibet familia erat vnicus princeps: isti autem tanquam capita populi vocati sunt specialiter. Et duces. Proprie duces dicuntur esse capitanei bellorum: hic autem non accipiuntur sic, quia non erant tunc aliqua bella, quorum ponerentur duces: sed vocantur duces principes, qui non sunt ex origine, sicut principes tribuum, & familiarum, sed erant praepositi populo ad aliquid agendum, & isti sunt iudices, qui praeficiuntur, & habent iurisdictionem in populo ad dirimendas causas, & ad penas, & premia: & isti sunt duces, id est directores, qui dirigunt omnia negotia distribuentes iustum in singulis. Vnde quasi regulae sunt, per quos cognoscitur in actionibus quid prauum distortum, aut rectum sit. Ideo cum homines ad iudicium veniunt quasi ad regulam actiones suas deducunt: sic ait Aristot. 5. Ethicor. Et magistratus. Istud est nomen generale ad omnia officia, & praepositorum quascunque, siue ad iudices, siue principes, siue duces, aut qualitercunque, ut tamen includantur omnes habentes aliquam praepositorum inter Israelitas dictum est de magistratibus. Dixitque ad eos, ego senui. Hic ponit causam dictorum suorum, quasi dicat, ideo dico vobis haec admonens ne recedatis a Deo vestro, quia senui. Si autem essem iuuenis non dicerem, quia adhuc superesset mihi vita, & ego videns opera vestra non permitterem vos declinare ad idola; sed nunc senui val-

Aduerte de quoda viro hispano qui cu doctus effect rpiis diuturnitate, nec literas noscebat, & appellabatur Ioannes Aegidij Zamorensis, seu Numantia est hodie Zamora.

Quid proprie duces

de, & arbitror exitum meum appropinquare, ideo non potes vobiscum esse ad directionem vestram admoneo, ne deseratis Deum vestrum. Et progressioris aetatis sum. Istud ponitur ad signandum magnam senectutem: idem autem est progressior aetas, & prouecta, vel prouectior: & dicitur progressior a progrediendo, sicut quando aliquis multum progressus est in diebus suis. Et ob hoc supple suspicor, quod festinet recessus meus de hoc habitaculo carnis. Vosque cernitis omnia, quae fecerit dominus Deus vester. In hoc incipit inducere, quod intendit, scilicet admonet Israelitas, ut colant Deum non recedentes a lege eius, & inducit ex datis beneficijs, scilicet, quia Deus multa eis bona contulerat, propter quae non debebant deserere cultum eius, & ad hoc dicit; Vos cernitis cuncta quae fecerit, quasi dicat, ipse benefecit vobis, & ista beneficia non sunt abscondita, quia vos omnes nostis quid fecerit; & ob hoc magis moueri debebat, quia beneficia manifesta magis immutat quam beneficia, quae aliquoties sub dubio manent, an sint.

Considerandum autem, quod ista inductio ad colendum Deum non est efficax simpliciter, immo secundum se non est conueniens, sed conuenit secundum subiectam materiam: cultus namque, ad quem Iosue hic admonebat est soli Deo debitus, eo quod Deus est: & cum constiterit Deum esse aliquem, dato quod nobis nunquam benefecisset, sed nocuisset, tenebamus eum colere, & quamquam aliquis tanta bona nobis contulisset quanta Deus impendit si possibile vllatenus foret, non deberemus ei cultum aliquem exhibere: solum ergo exigebat ad hoc directe, quod Iosue declarasset, quod Deus eorum erat verus Deus, & non sicut dii gentium, qui simulachra sunt: & tunc non adiungens aliqua collata ab eo beneficia sufficere induxerat Deum esse colendum. Probari autem, quod Deus Hebraeorum esset verus Deus poterat facilliter per multa magnalia, quae egerat, qualia non potuerunt facere dii Gentium, & ista erat inductio conueniens simpliciter ad hoc, quod intendebatur: induxit tamen hoc per beneficia praestita, quia ista erat conueniens inductio secundum subiectam materiam. Iudaei enim non multum afficerentur in Deum, quia Deus erat: Nam hoc pertinet ad considerantes differentiam perfectionis entium, & altissimum gradum entitatis, de quo ad Iudaeos nihil pertinebat, quia rudes erant, beneficia autem collata erant aliqua sensibilia bona, & delectabilia, ideo per haec magis afficerentur ad illum. Admonuit ergo Iosue non per illa, per quae simpliciter admonitio fieri debebat, sed per id, quod quantum ad istos conueniebat: sicut nos non incipimus cognoscere ab his, quae sunt simpliciter cognoscibilia primo, quae vocantur primo nota nature, sed ab his, quae sunt primo nota nobis, ut ait Arist. 1. Phys. Alio modo potest dici, quod Iosue non posuit istam admonitionem tanquam per collata bona totaliter induceret, quod Iudaei debebant Deum colere, vel non recedere a lege eius, sed posuit ad magis inducendum, sicut quod Iudaei debebant colere Deum suum, quia verus Deus erat, & tamen adhuc debebant magis affici ad ipsum, quia multa eis contulerat: & hoc verum est, quia nos tenemur ad diligendum Deum, & colendum ipsum, quia Deus est, siue nobis contulerit bona aliqua, siue nulla: magis tamen tenemur cum nobis aliquid contulerit, quam si nihil, & quanto plura contulerit, tanto plus diligere tenebimur: sic declarauit Christus Luc. 7. proponens parabolam de duobus debitoribus ad vnum feruatore vtroque dimisso debito quae magis teneretur diligere, & rursus est, quod ille, cui plus donata sunt, quae Christus laudauit, dicens: Recte iudicasti, & subintravit de Magdalena: Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum.

Si quanta beneficia nobis contulisset, ut Deus, non tamen det, ut Deus coler.

multum. Cunctis per circuitum nationibus. Potest referri hoc ad nationes, quarum terram ceperant, vel ad illas, quae adhuc manebant.

Primo modo est sensus, quod Deus illas nationes deleuerat in conspectu iudaorum tradens in manu ipsorum, cum iudaei fragiles essent, & nationes robustae, & tunc dicitur cunctis nationibus per circuitum id est in circuitu loci huius, in quo sumus scilicet in tota terra quam accepit Israel.

Secundo modo est sensus, quod Deus fecit multa nationibus, quae erant in circuitu, quia multae de illis, licet non erant deletae, tamen conuenerant in bellum iam contra Israelitas ad aquas Meron, & ibi perierunt reges plurimi earum, & exercitus magni: postea autem confugerunt in vrbes suas, & Israelitae non pugnarunt contra omnes, sed solum contra quosdam de regibus: magna autem terra derelicta fuit, contra quam non pugnarunt existentes Iosue. sicut contra gentes illas, de quibus supra 13. capitulo, & sic fecit Deus omnibus illis multa mala, sicut nationibus, quae perierant.

Vel potest intelligi, quod fecit Deus eis malum. sicut quod incussit eis terrorem magnum: prius enim audebant contra Israelitas, & credebant se posse illos expellere de terra, vel delere. Deus autem incussit eis tantum timorem, ut nequaquam auderent pugnare contra iudeos, nec expectare in campo, sed fugientes tuebantur intra urbium suarum praesidia.

Quomodo pro vobis ipse pugnauerit. Scilicet non fuit pugna vestra, sed pugna Dei, quia ipse agebat totam stragem contra hostes vestros, & vos nihil faciebatis.

Quomodo Deus pro Israelitis pugnat. Eiusque modus pugnae diuinitus triplex. Quasi. III.

Quaeret aliquis qualiter Deus pugnat pro Israel. Respondet, quod pugnat Deus pro Israel, & modum pugnae experti sunt Aegyptii, quando ingressi mare rubrum videntes moueri fluctus super eos, dixerunt, Fugiamus Israel, quia Deus pugnat pro eis contra nos, ut patet Exo. 14. capitulo, & postea Moyses cantans ob hanc victoriam ait: Dominus quasi vir pugnator Exod. 15. capit.

Sciendum autem, quod modus pugnae Dei pro Israelitis fuit triplex.

Primus fuit quando pugnat pro eis, & ipse totaliter agebat pugnam iudeis non pugnantibus: & iste modus fuit in mari rubro, cum persequerentur Aegyptii hebraeos ad interitum, respexit Deus castra Aegyptiorum per columnam ignis, & nubis, interfecitque exercitum eorum, & subuertit rotas curruum, & ferebanturque in profundum, ut patet Exo. 14. ibi autem nihil faciebant Israelitae, quia erant ex alia parte maris respicientes, quid Deus ageret contra Aegyptios: sic enim dixerat prius Moyses; Dominus pugnat pro vobis, & vos tacebitis, id est non mouebimini.

Sic quoque fuit bellum Dei contra Amorrhoeos in torrentibus Arnon: nam cum ingressuri essent Israelitae in terram duorum Amorrhoeorum Regum apud torrentem Arnon, erat via stricta inter duos scopulos caernosos, iactauerantque ibi Amorrhoei plurimi, ut inde sagittis, & iaculis atque lapidibus, occiderent Israelitas, plurimosque ipsorum incautos occidere poterant & nullum transire permitterent, Deus autem fecit scopulos inclinari super torrentem, & suffocati sunt ibi omnes Amorrhoei latentes, & rursus erecti sunt ad pristinum statum, ut transire possent Israelitae, ut patet Num. 21. capi. Hic autem nihil faciebant Iudaei,

immo nec cognoscebant illos sibi instare hostes, sed Deus pugnauit. Et quia sic in mari rubro solus ipse pugnauerat, scriptura comparauit ista duo facta ponens ea in libro bellorum Dei. Sic patet praesallegato. capitulo cum dicitur, vnde dicitur in libro bellorum domini, sicut fecit in mari rubro, ita factum in torrentibus Arnon: scopuli torrentium inclinati sunt, ut requiescerent in Arnon, & recumberent in sinibus. Moabitaram. sic quoque factum est tempore regis Ezechiae, cum angelus Dei per noctem occidit in castris Aegyptiorum centum octogintaquinque millia. 4. Regum. 19. & alia similia, ut. 2. Paralipomenon 20. capitulo.

Secundus modus, quo Deus pugnat pro Israelitis erat, quando ipse aliquid manifeste per se agebat, & aliquid Israelitae adiuti a Deo. Iste modus est minor primo, quia hic est aliqua actio humana, sic fuit in bello Iosue contra Iericho, quia Israelitis iustrantibus vrbem per septem dies muri ciuitatis a fundamentis corruerunt, quod Deus solus fecit: Israelitae autem ingressi vrbem desolati sunt eam, ut patet supra sexto: sic quoque fuit in bello Iosue contra quinque reges pugnae res contra Gabaon. Nam Deus fecit stare solem spatio diei vnus quousque vlcisceretur se Iosue de hostibus: dimisit quoque prius lapides magnos grandinis in descensu Bethoron usque ad vrbem Azecha, perieruntque plures, quam ceciderant gladio, ut patet sup. 10. Simile fuit tempore Gedeonis, quando iuit ipse cum trecentis uiris nocte habentibus trecentas lagenas fractas, & lampades atque buccinas, terrueruntque totum exercitum alienigenarum, & Deus misit turbationem in eos, ita ut putaret quod pugnant contra Iudaeos, & pugnant singuli contra coniunctos sibi, ceciditque sic innumerabilis multitudo, ut patet Iudi. 7. cap. multa autem similia sunt.

Tertius modus pugnae Dei pro Iudaeis est, quando ipse manifeste nihil agebat, sed adiuuabat eos ad pugandum, ita quod aliter pugnare non potuissent: & hoc erat dupliciter. Vno modo diminuendo vires aduersariorum, vel immittendo terrorem in eos. Alio modo dando animositatem, vel vires Iudaeis ad pugandum. De primo patet Exo. 23. & Deuter. 7. terrorem meum mittam in praecursum tui, occidamque omnem populum, ad quem ingredieris, cunctosque inimicorum tuorum coram te, terga vertam. De secundo patet Deut. 8. ne forte dicas in corde tuo fortitudo mea, & robur manus meae mihi omnia praestiterunt, sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse tibi vires praebuerit, ut compleret pactum suum: cum autem dicit hic Iosue, quod Deus pugnauit pro eis intelligitur de 2. & 3. modo pugnae, quia de primo modo nullum exemplum fuit tempore eius, sed tempore Moysi, ut patet ex processu totius istius libri.

Et nunc quia vobis forte diuisit omnem terram. Id est etiam cernitis, quia, id est quod Deus diuisit vobis omnem terram sorte, sicut quod diuiseretur: nam Iosue & alij viri diuisores hoc fecerant, ut patet supra 19. hoc est referendo istam literam ad praecedentem: sed non debet sic legi, sed magis quod incipiat hic clausula: & est sensus quod Iosue supra inducebat Israelitas per beneficia collata, nunc vero inducit per beneficia, quae conferenda sunt. Est autem hoc, quod Deus fecerat totam terram Chanaan diuidi Israelitis in sortes, sed non fuerat tota tradita; hic autem dicitur, quod tota tradetur. In quo sciendum quod sicut declaratum fuit supra 13. Iosue bis diuisit terram: primo enim data pace cum hostibus, & cessantibus omnibus bellis terram captam diuisit inter tribus Israel: postea autem dixit ei Deus: multa terra derelicta est, quae nondum capta fuit, sed hanc quoque diuide cum reliqua. quae capta

capta est, quia ego dabo eam Israelitis: & tunc diuidit Iosue totam terram Chanaan tam captam, quam nondum captam, & ista est diuisio, quae habet ut supra a. capit. 15. usque ad 20. & quia Israelitae poterant conquiri, quod Deus diuiserat eis terram illam, & non tradebat, quod erat superuacuum, immo labor in diuidendo, & describendo fuit penitus inanis. Respondet Iosue, quod quamquam Deus nondum tradidisset, tamen traditurus erat, & certissime traderet.

Ab orientali parte Iordanis usque ad mare magnum. Hic ponuntur duo termini. scilicet orientalis, & occidentalis. Est Iordanis in oriente, ut patet Num. 34. c. mare magnum autem est in occidente terrae illius, ut patet ibidem. & Deut. 1. 1. atque supra. 1. vocatur autem mare magnum. scilicet Mediterraneum, quod erat magnum respectu aliorum marium terrae Chanaan: erant, quippe ibi duo maria parua, quae uocantur lacus, vel stagna. scilicet mare Genesareth, siue Galilee, & mare Sodomorum, quod uocatur mare salissimum, vel solitudinis, ut declaratum est late de eis. sup. 12. c. istud tamen non uocatur mare magnum simpliciter, sed illud est mare oceanum, istud mare est terminus totius terrae Chanaan, & totius Asiae, nam per illud omnes tres mundi portiones aequaliter distinguuntur.

Non est autem intelligendum, quod solum esset facta diuisio ab oriente in occidentem, quia etiam erat facta a Meridie in Aquilonem, cum nihil relictum fuisset oriens in tota terra Chanaan, sed dictum est ab oriente in occidentem ad signandum maiorem extensionem terrae Chanaan: longior enim est ab oriente in occidentem, quam a Meridie in Aquilonem.

Item dictum est, quia maior difficultas erat diuidi terram ad partem occidentalem, quam a Meridiana in Aquilonem, quia Philistini, & aliae gentes robustissimae morabantur ad partem occidentalem, quae nondum fuerant captae: ad partem autem meridianam, & Aquilonarem nihil fere manebat non subiectum in potestatem hebraeorum.

Multaque adhuc supersunt nationes. Id est multae nationes supersunt, quae nondum fuerunt uobis subiectae: sed subiciuntur: istae nationes enumerantur. sup. 13. & Iud. 1. c.

Quare autem istae nationes non fuerint mox traditae in potestatem hebraeorum, sicut traditae sunt aliae, quas ceperunt, causas tres sunt, de quibus satis dictum est. s. 13. c.

Dominus Deus uester disperdet eas. Id est delebit, disperdere est totaliter destruere: sic Deus facturus erat de gentibus illis, multae quippe postea subditae sunt Iudaeis tempore iudicium, & tempore Regum, ut Dauid, & Salomonis, cuius tempore tota terra subiecta fuit Israelitis, ut patet. 2. Paralip. 8. capitulo.

Quomodo autem tota terra subiecta fuit, vel Deo omnes gentes disperderit a facie Israelitarum, cum uideantur quaedam gentes nunquam fuisse subiectae iudeis, ut apparet de Tyris, & Sidoniis, & Philistinis declaratum fuit sup. 13. c.

Et auferet a facie uestra. Id est auferet coram uobis, ne maneant in terra.

Hoc dupliciter scilicet, vel eas delendo, sicut aliquae gentes fuerunt, quas Israelitae penitus disperderunt.

Vel eas uobis subiciendo in tributarias, sicut fuit de quibusdam aliis, de quibus. 2. Paralip. 8. capitulo, & quamquam iste secundus modus non fit ita proprius, tamen satis stat, quia quando gentes non erant subiectae iudeis resistebant eis in faciem, & stabant, coram facie ipsorum, cum uero fuerunt subiectae illis iam non erant coram facie ipsorum, quia non resistebant illis.

Quid disperdere.

Et possidebitis terram. Id est possidebitis totam reliquam terram Chanaan, & hoc quia quandam partem terrae postea ceperunt ad habitandum, & aliam subiecerunt sibi, non ad habitandum, sed ut haberent habitatores terrae illius in tributarios.

Sicut pollicitus est. Hoc promiserat primo Israelitis cum dixit eis quantam terram dare deberet, & semper promittebat saltem terram septem populorum Chananeorum. Iosue quoque promisit, quod residuam terram adhuc daret Israelitis, ut patet. s. 13. f. Ego sum, qui delebo eos a facie filiorum Israel.

Tantum confortamini. Tantum, est hic dictio exclusiua. scilicet non sitis solliciti circa acquisitionem terrae, quae super est, vel circa aliquid alterum, sed solum estote solliciti ad custodiendum mandatum Dei, quasi dicat quantum ad caetera Deus est sollicitus uestri, & dabit omnia, quae promisit, confortamini. i. estote forti animo. Et pertinet hoc ad eleuationem cordis in aliquid arduum, quod est per modum spei. observatio legis erat tanquam aliquid magnum: cum autem Israelitae firmiter proponerent obseruare legem, exponebant se ad tolerandos labores, qui essent in tolerando legem & conseruando, ideo confortabantur, & sic est, cum quis aliquod arduum, & durum opus aggreditur, dicitur confortari, quia cor debile ista refugit, quieti & molliciei se applicans.

Etote solliciti, ut custodiatis cuncta. Magna debet esse sollicitudo nostra, ne Deum offendamus. Et quia offendimus eum, quando contra legem illius agimus, debemus esse solliciti circa legem Dei, ut nihil illius, aut transgrediamur, aut omittamus, sic enim de uiro quem scriptura beatum uocat, dicitur scilicet. Sed in lege domini fuit uoluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte, & Deuterono. sexto iussit Deus ut iudaei semper meditentur in mandatis eius. s. E-runtque uerba haec, quae ego praecipio tibi in corde tuo, & meditaberis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens.

Cuncta, quae scripta sunt in uolumine legis Moysi. Hoc uideatur intelligi de Deuteronomio, qui uocatur uolumen legis Moysi, ut patet Deuterono. 31. c. & 17. ca. & istud est, quod mandatum est legi coram toto populo. s. in quolibet anno remissionis, qui fiebat de septennio in septennium debebat coram toto Israel legi, ut patet Deuteronomo. 31. cap. quasi contineretur hic tota lex, & nihil aliud obseruandum foret, & uerum est quod quasi omnia praecipita, quae pertinebant ad plebem continebantur in Deuteronomio.

Non tamen solum est intelligendum de libro Deuteronomii, sed de omnibus libris Moysi, qui uocantur lex, quia quidquid in illis continebatur debebat obseruari, etiam si non esset in Deuteronomio, alioquin daretur, quod praecipita, quae erant in aliis libris non obligabant iudeos, quod falsum est: aliqua tamen praecipita erant in aliis libris, quae non erant in Deuteronomio, ut patet de praecipitis purificationis ab immundiciis, & de multis sacrificiis, & de misoniis Phedus, vel non Phendis, de quibus nihil in Deuter. & habentur in Leuitico quasi per totum. Et ad hoc conuenientius dicendum est, quod accipiatur uolumen legis Moysi per omnibus libris eius, & quidquid ibi est obseruandum est, istud autem non est unum uolumen, nec una lex nisi largè, nam tota lex, quae continetur in Exodo, Leuitico, & Numeris dicitur esse una lex, & uocatur lex simpliciter, vel lex Dei. Quod autem continetur in Deuteronomio uocatur alia lex, sic patet Deuterono. 29. f. Haec sunt uerba federis, quae praecipit dominus Moysi ut feriret cum filiis Israel in terra Moab praeter illud fedus, quod cum eis pepigit in Horeb. Aliquando tamen accipitur tota, ut una lex, & sic est hic, & communiter

I

K

H

G

F

ter accipiuntur omnes libri pro una lege, & uocabitur unum uolumen.

Et non declinetis ab eis, nec ad dextram, nec ad sinistram. Id est nullo modo declinetis ab eis. Et quia iter omne rectum est inter dextram, & sinistram tanquam medium: ad dextram autem, vel sinistram est declinatio, nec alia praeter has est declinatio: designatur omnis declinatio nomine harum duarum. Est autem lex tanquam medium uirtutis: in actionibus enim & passionibus si quis declinet ad magis scilicet super abundantiam, peccat: si autem declinet ad defectum eodem modo peccat: in solo medio consistit recte agere, ut patet secundo Ethicorum, quia in medietate est uirtus, quae est mediis confectrix. Et causa huius est, quia bonitas in uirtute accipitur secundum rectitudinem rationis, quae secundum debitas circumstantias dirigit faciem esse opus in medio, & qualitercumque ab illa rectitudine deuietur non manet bonum uirtutis: ita cum lex sit regula rationis, excessus ad illam, vel defectus est deuiatio a rectitudine rationis, & consequenter est peccare, ideo nec ad dextram, nec ad sinistram declinandum est: tantum enim Deus uoluit Iudaeos teneri ad obseruandum legem secundum tenorem, quod etiam addere aliquid ad legem, ut opus esset maius non permitteretur, ut pote si Deus iubeat offerri agnum anniculum non permitteretur, quod offerretur vitulus, quamquam esset solennior oblatio.

Item si iuberetur, quod offerrentur duo arietes non permitteretur, quod offerrentur quinque. & sic de aliis, ut patet Deuteronomo. 12. c. f. quod praecipio tibi hoc tantum facito domino, nec addas quidquam nec minus nunc autem non est nobis sic in nouo testamento, quia si facimus ultra ea, quae praecipita sunt, uocantur opera supererogationis: sicut sunt omnia euangelica consilia, & pro his retribuetur nobis, sicut signauit Christus in parabola de Samaritano, qui dedit stibulario duos denarios, dicens, curam habe illius, & quidquid supererogaueris, ego ueniens reddam tibi Luc. 12. c.

Ne postquam intraueritis ad gentes, quae inter uos futurae sunt. Iudei accepturi erant maiorem terram, sicut Deus pollicitus fuerat eis, & tunc intrarent ad gentes, id est magis introirent inter gentes, & communicare poterant cum illis, quia manurae erant gentes inter eos. s. quod subderent eas sibi in tributarias, eratque periculum communicationis: ideo admonet, ne tunc adhæreant diis earum.

Inuetis in nomine deorum earum. Id est cauetis, ne iuretis in nomine deorum iustarum gentium: uolebat Deus penitus interdicere iudeis omnem cultum deorum Gentilium, & quia iurare in nomine alicuius est exhibere ei quandam cultum, nolentibus, quod iurarent in nomine idolorum, quamquam enim iurare nobis Christus prohibuerit, dicens: Sit sermo uester est non non, ut patet Math. 5. tamen in iuramento per Deum quidam cultus ei exhibetur. s. quod est quaedam protestatio deitatis. nam cum quis per Deum iurat, inducit Deum tanquam testem fidelem dicti sui, & propter eum fallere non uult, quod ad magnam reuerentiam pertinet: ideo hoc fieri debet per aliquem excellentissimum, sic dicit Apostolus ad Hebr. 6. f. hoies per maiorem suum iurant, & omnis controuersia illorum ad confirmationem finis est iuramentum.

Quod autem iuramentum prohibeatur non est, quia si se malum sit, sed quia est periculosum sepe iurare: nimia enim iuratio uix peritio caret. Viri. multum iurans replebitur iniquitate, & non recedit de domo eius plaga. Etiam, quia sepe iurando nomen domini frustra assumitur, quod culpe grauis est: cum

Nimia iuratio uix peritio caret.

tamen aliquis debuerit iurare melius est, ut iuret per Deum, quam per idola: sic iubebatur iudeis Deut. 6. s. dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruias, atque per nomen illius iurabis: idem patet Deuterono. 10. iuramentum tamen per nomen alicuius idoli erat ualde detestabile apud iudeos, ita ut haberetur suspensus de idolatria, & quasi conuictus, qui in nomine idoli alicuius iuraret, & ob hoc districte Deus inhibuit talia iuramenta, ut patet Exodo uigesimo tertio capitulo scilicet omnia, quae dixi custodite, & per nomen externorum deorum non iurabitis, nec audietur ex ore uestro.

De iuramento autem facto a iudeis per legem suam sit licitum, & de iuramento facto pro Talmud, & si iuret iudeus per Christum, an peccet, & de iuramento facto per Alchoranum, uel per crus Machometi a Christiano, uel Saraceno, aut iudeo, & quis horum grauius peccet, & de inducentibus ad iurandum, & de multis aliis pertinentibus ad iuramentum late declaratum est Exo. 23. c.

Et seruiatis eis. Id est cauetis, ne seruiatis diis gentium. exhibendo eis cultum ambulando in praecipitis, uel ceremoniis eorum: habebant. n. dii gentium ritus sacrificiorum, & non idem ritus omnium deorum, sed uaria erant sacrificia, & alii modi obseruationum de quibus tractat Ouidius per totum in libro de fastis, ubi ponit omnia festa deorum Romanorum in sex mensibus, & ritus sacrificiorum suorum, & causas. Aliquid quoque tangit Augustus de his in 2. & 6. & 7. de ciuitate Dei.

Et adoretis illos. Scilicet inclinando uos coram illis, sine aliqua alia ceremonia cultus, & hoc cultum non licebat.

Adhaerere Deo est per amorem illi inherere, & uelle ei seruire, atque praecipita illius sequi. Et magis hoc dicitur, quando quis alterius uoluntatem ad omnem euentum sequi uult ita si nos penitus proponimus Dei praecipita sequi quid nobis adueniat, dicimus adhaerere Deo.

Quod fecistis usque in diem hanc. Laudat eos, quia uirtus laudata crescit. etiam demonstrat ex hoc facile esse se Dei legem sequi: nam cum usque nunc ab introitu in terram Chanaan obseruassent legem Dei, poterant, & ulterius eam obseruare: causato. n. habitu facile est operari, quia signum aggenerati habitus est delectationem fieri in opere, ut patet. 2. Ethic.

Et tunc auferet dominus in conspectu uestro gentes magnas. Id est uobis uidentibus tollet gentes omnes Chananeorum: ipse quippe pugnabit pro uobis ut patet supra.

Vel potest dici de conspectu uestro, sicut dicebatur. s. dominus Deus uester disperdet eas, & auferet a facie uestra. Et est sensus, non sollicitemini circa expulsiorem harum gentium de locis suis, sed solum nitimini, ut custodiatis mandata Dei, quia tunc ipse expellet gentes has uobis non aduertentibus, nec adhuc operam dantibus, si autem non sollicitamini in lege Dei, etiam si nimis intendatis, ut has gentes expellatis de terra non ualebitis.

Gentes magnas, & robustissimas. Omnes gentes Chananeorum erant robustae ad bellum, & maioris numeri, quam Israelitae. Robur gentis huius signatur Amos. 2. c. Ego autem exterminavi Amorthaem a facie eorum, cuius altitudo cedrorum altitudo eius, & fortis ipse quasi quercus. Has autem gentes robustissimas Deus faciebat inualidas, quia immittebat timorem in eas, ita ut non possent consistere coram facie hebraeorum, ut patet Exod. 23. & Deuteronomii, septimo cap.

Et nullus uobis resistere poterit. Id est etiam si multi conueniant

Quid adhaerere Deo.

conueniant aduersus vos, omnes conuertentur in fugam, sicut factum est ad aquas Meron, ubi Iosue pugnauit fere contra omnes reges Chananeorum populorum, & facilliter strauit eos, ut patet sup. 11. capit. erat autem bellum hoc domini, & non agebatur res in robore iudaorum.

Vnus enim e vobis persequetur hostium mille viros. Ponitur facilitas pugnandi, & expellendi gentem hanc de terra, quia unus de iudeis posset pugnare contra mille: immo nullo pugnante Deus pugnaret pro eis delens aduersarios eorum, sicut factum est cum angelus domini per noctem occidit in castris Assyriorum centum octoginta millia virorum, ut patet. 4. Regum. 19. Et iterum tempore regis Iosaphat iudeis nihil agentibus hostes non cognoscentes seipso pugnauerunt vicissim, & occisa est infinita multitudo Ammonitarum, Moabitarum, & Idumaeorum, ita ut nullus euaderet. iudeis canentibus laudes Deo suo. 2. Paralipom. 20. c.

Dixit autem Iosue, quod vnus persequeretur mille, non quod fuerit aliquod bellum iudaorum contra Chananeos, in quo praevaleret vnus contra mille, sed ponitur ad signandum facilitatem: ideo cum saepe scriptura intendat signare hoc in aliis locis, interdum ponit plures, & interdum pauciores. Sic patet Levitic. 26. cum dicitur: Persequentur quinque de vestris centum alienos, centum ex vobis decem millia. Aliquando autem ponuntur plures, quam hic. s. quod vnus fugaret quinque millia, ut patet Deut. 32. c. s. quomodo persequeretur vnus mille, & duo fugarent decem millia.

Quia dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit. Hic declaratur hoc. Dixit enim quod vnus persequeretur mille viros, quod videbatur impossibile, ideo declarat quomodo fieri possit scilicet, quia Deus pugnaret pro Israelitis, & sic manifestum est, quod non solum vnus pugnare posset contra mille, sed etiam nullo pugnante centum millia vincerentur, sicut fuit in occisione Assyriorum per noctem, de qua sup. dictum est. Et dicitur, quod Deus pugnabit pro Israelitis. Tres enim modi pugnandi erant, quibus Deus pugnauerat pro Israelitis: duo autem istorum fuerunt, quos frequenter ad expulsionem, & deletionem Chananeorum, ut supra in littera declaratum fuit.

Sicut pollicitus est. Id est Deus promisit Israelitis, quod pugnaret pro eis: semel enim promisit hoc Deus Israelitis apud mare rubrum, cum ait Moyses: dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Exod. 14. sed hoc solum intelligitur de deletionem Aegyptiorum facta in mari rubro: postea tamen promisit hoc Moyses, ut patet Exo. 23. capitulo scilicet. Terrorem meum mittam in praecursum tui, & occidam omnem populum, ad quem ingredieris, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam: iterum autem promisit hoc Iosue, ut patet supra 13. scilicet ego sum, quod delebo eos a facie filiorum Israel id est non delebitis vos, sed ego sum, qui faciam.

Hoc tantum diligenter precauete, ut diligatis dominum Deum vestrum. Scilicet ex parte vestra non requiritur, quod aliquid alterum faciatis, nisi quod diligatis Deum, quia ipse tunc faciet cetera subiiciens vobis gentem Chananeorum robustissimam.

Sub isto precepto dilectionis includuntur omnia alia, quia intelligitur, quod diligere ex toto corde, & viribus, ut patet Deut. 6. & tunc quidquid Deus iubere faceret. Sic dixit Christus Math. 22. quod in duobus mandatis scilicet de dilectione Dei, & proximi pendet uniuersa lex, & propheta: non tamen penderet, si quis faceret istud mandatum, & complendo illud non complerentur cetera: non possunt autem com-

pleri cetera, nisi intelligantur per istud, ideo necesse est subintelligi.

Quod si volueritis gentium harum, quae inter vos habitant, erroribus adherere, & cum eis miscere connubia, atque amicitias copulare: iam tunc scitote, quod Dominus Deus vester non eas deleat ante faciem vestram, sed sint vobis in foueam ac laqueum & offendiculum ex latere vestro, & sudes in oculis vestris, donec vos auferat atque disperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis. En ego hodie ingredior viam uniuersae terrae, & toto animo cognosceris, quod de omnibus verbis, quae se Dominus praestitutum vobis esse pollicitus est, vnus non praeterierit incassum. Sicut ergo impleuit opere, quod promisit, & prospera cuncta venerunt, sic adducet super vos quidquid malorum comminatus est, donec vos auferat atque disperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis, eo quod praeterieritis partem Domini Dei vestri, quod pepigit vobiscum, & serueritis diis alienis, & adoraueritis eos; cito atque velociter confurget in vos furor Domini, & auferemini ab hac terra optima, quam tradidit vobis.

Quod si volueritis. Hic ponitur secundum, in quo inducuntur iudaei ad colendum Deum per timorem. s. quod sicut multa bona promissa erant, si eum colerent: ita multa mala certissime euenirent, si non colerent, quae exprimuntur hic.

I Quod si volueritis gentium harum, quae inter vos sunt erroribus adherere.

Principium malum iudaorum per communicationem gentium erat, credere gentium simulachra esse Deos. Quae. IIII.

MALUM, quod iudaeis prouenturum erat, occasionem habiturum erat a communicatione cum gentibus, & ob hoc nimis vetuerat communicationem: nunc autem dicit, quod si voluerint vitare communicationem gentium, consequenter mala: & quia per communicationem sequerentur vitia gentium dicitur. Si volueritis adherere erroribus. Omnia vitia possunt signari nomine erroris, quia omnis malus est ignorans Eth. 3. magis tamen signatur proprie vitia, quorum actus sunt in intellectu quantum ad actus illicitos, licet actus in periti sint in uoluntate: sicut de quibusdam virtutibus eodem modo est: actus enim fidei non est actus uoluntatis, sed intellectus, licet uoluntas iubeat, ut asserimus captiuando intellectum nostrum in obsequium Christi. e contrario infidelitatis actus est in intellectu & quia omnes superstitiones pertinent ad infidelitatem, vocabuntur errores magis, quam vitia, quia in intellectu sunt, & non in uoluntate: quae enim sunt in uoluntate vitia sunt, quia ipsa bonum uult: qui uero in intel-

intellectu uocantur errores, quia intellectus uerum inquit, & quia principale malum iudaorum per communicationem gentium erat credere simulachra gentium esse Deos, & cultum factum illis aliquid proficere, & cetera, quae Gentiles astruebant, in quibus fundabatur totus status gentium quantum ad ritus suos, & omnia ista quae sunt in intellectu pertinentia ad infidelitatem, superstitiones sunt, uocantur errores: his enim iudaei adhaerebant per communicationem gentium, & principaliter cadebant in ista. Nam in ultima alia, ut in libidines fedas, & alia horrenda sine cuiusuis gentis communicatione incidere poterant.

Et cum his miscere connubia. Hic ponuntur alia mala quae uitia sunt: ista enim sequuntur post errores: nam cum iudei per communicationem Gentilium incidebant in superstitiones eorum facilius incidebant in omnia vitia, quae pertinent ad actiones: vnus autem malum erat in matrimonio illicito contrahendo. Nam Deus vetuerat accipere filias Gentilium in uxores a iudeis, & dare eas in uxores gentilibus: quae utroque modo sequebatur inconueniens scilicet, quod filii, vel filiae iudeorum conuerterentur ad idola. De hoc Exo. 34. & Deuteronomio septimo: iudei tamen incipientes communicare Chananeis dabant eis filias suas in uxores, & accipiebant vicissim. Sequebatur aliud inconueniens scilicet, quod per istam contractionem federum caufatur amicitia ex propinquitate, & magna communicatio, & ex hoc homines frequenter in eorum uiuiis participant, & quia Gentiles manducabant de cibis consecratis demonibus, inuitarent iudaeos ad idola, quae uidebatur pertinere ad genus quoddam idolatriae, saltem secundum opinionem iudaorum, & hoc erat in eis tanquam idolis thura apponerent. De hoc Exod. 34.

Atque amicitias copulare. Scilicet dando eis securitatem de non delendo eos, & communicando illis tanquam amicis, ex hoc enim erant proni ad idolatriam. Duo. n. mala faciebant iudaei, si adhereret amicitias cum Chananeis. Primum erat, quod faciebant contra legem Dei scilicet, quod iusserat Deus Deuteronomio. 20. capitulo, quod de septem populis Chananeorum nullum omnino dimitterent sub aliquo pacto pacis amicitiae seruitutis, aut tributis: sed omnes occiderent in ore gladii.

Secundum malum erat, quia per hoc ipsi efficiebatur idolatrie. Nam iudaei faciles erant ad idolatriam: si autem non communicarent cum Gentilibus non haberent aliquam occasionem ad idolatriam: contracta autem amicitia, siue ex frequentia communicationis, siue ex amicitia quae nimis persuasua est, mutarentur corda iudaorum ad idolatriam: sic enim Israelitae facilliter ad idolatriam conuersi sunt, & adoraauerunt Deum Beelphegor illecti libidine mulierum terrae Moab, & Madian, ut patet Numeri 25. capitulo.

Iam nunc scitote, quod Dominus Deus vester non eas deleat ante facies vestras. Id est si peccaueritis facientes haec non sitis quasi de pena incerti, sed ex nunc cognoscite, quod Deus faciet permanere gentes istas ante faciem uestram scilicet, quod etiam si nolitis manebunt, & hoc ad offendendum vos: sic patet Iudicum secundo capitulo, ubi angelus increpuit Israelitas dicens, quod pepigerant fedus cum gentibus, & non subuerterat altaria earum, & sequitur: Cur hoc fecistis? quomobrem nolui eas delere a facie uestra, ut habeatis hostes, & dii eorum sint uobis in ruinam. & iterum dicitur: quia irritum fecit gens ista pactum meum, quod pepigeram cum patribus eorum, ego non delebo gentes, quas dimisit Iosue, & mortuus est: dimisit ergo dominus Deus omnes nationes, & cito tradere noluit, nec tradidit in manibus Iosue.

Sed sint uobis in laqueum. Laqueus deceptionem signat, sic fuit de gentibus relictis, quod illa fuerunt in laqueum id est communicatio eorum erat fallax, & adducens Israelitas ad cultum idolorum, & hoc tangitur Iosue secundo scilicet. Ut dii eorum sint uobis in ruinam.

Et offendiculum. Proprie offendiculum est aliquid ante oculos nostros positum, & ante pedes, quod non uidentes scilicet non aduertentes impingimus, & cadimus: & sic erant gentes, quia iudaei offendeabant in eis scilicet, quia iter eorum erat in Deum rectum per doctrinam legis, sed communicatio gentilium erat eis offendiculum faciens cadere deuiando a lege Dei, sicut lapis ante pedes positus gressus praepedit, & peruertit: & tamen secundum litteram debet istud offendiculum poni ex latere. s. quod non tantum uideri potest & facilius cadere facit.

Sed adhuc melius accipitur hic offendiculum pro aliquo instrumento percussiuo, ut telo, vel lancea scilicet erunt tanquam tela, vel lanceae in latere uestro, & patet quia Numeri 33. capitulo ponitur dictum istud sub aliis uerbis scilicet: si autem nolueritis interficere habitatores terrae, qui remanserint, erunt uobis quasi clauis in oculis, & lanceae in lateribus, pro quibus ponuntur hic alia duo scilicet offendiculum ex latere, & sudes in oculis. Vocantur autem lanceae offendicula, quia offendunt nos percutiendo, & ledendo.

Et sudes in oculis. Id est eruent oculos uestros, uel frangent. In littera ista notantur duo mala, quae iudeis inferrent Gentiles scilicet, quod primo deciperent eos per communicationem deducendo ad idolatriam & secundo hostiliter occiderent iudeos dati tanquam instrumenta diuina iustitiae, quorum primum signatur per laqueum: secundum autem per offendiculum in latere, & sudes in oculis. Erat enim Dei iudicium, ut sicut iudei habebant ad peccata, & idolatriam suos, ita haberent eos eorumdem uitiorum postea hostiles punitores. Nam cum iudaei vacarent idolatrie concitabat Deus contra eos aliquos Gentiles, qui premebant eos nimis, ut patet ex processu totius libri Iudicum: isti tamen Gentiles fuerant causa perditionis eorum deducendo iudaeos ad idolatriam.

Sic autem in inferno est ut illum habeat aliquis demonem tortorem, quem ad peccata habuit inuentorem, ut sicut per quae quis peccat, per haec torquetur, ut patet Sapientiae. 1. ita a quo, quis peccante inducitur, ab eodem puniatur: & hoc signatur Iudicum secundo capitulo scilicet ut habeatis hostes, & dii eorum sint uobis in ruinam. Ruina, quam faciunt dii est laqueus scilicet, quod iudaei colerent Deos Gentilium & per hos haberent occasionem cadendi. Hostilitas Gentilium signatur per offendicula in lateribus, & sudes in oculis, quae ponuntur hic.

Donec uos auferat atque disperdat. Id est si recesseritis a lege Dei faciendo, quae dicta sunt tandiu gentes erunt uobis sudes in oculis, & offendicula in lateribus id est tandiu uos affligent quousque uos auferant de terra, in qua moramini: nam aliquando iudaeis peccantibus premebant eos gentes magna feruiture accipientes aliqua loca de terra eorum: sic fecerunt aliquando Philisthim accipientes loca iudeorum: sed cum iudei rursus penitentes corde conuerterentur reddebantur eis loca, quae primo possederant, & exibant de iugo gentium: sic patet primo Regum octauo scilicet, facta est itaque manus domini super Philisthaos cunctis diebus Samuelis, & reddite sunt uobis, quas tulerant Philisthaei ab Israel ab Acharon usque Geth, & terminos suos. Dicitur autem disperdat id est

Offendiculum quod alio nomine scandalum dicitur quod sit.

ideft delectat ideft fi manferitis in peccatis, non solum gentes auferent vobis terram, fed etiam disperdent vos fcilicet totaliter delētes de superficie terrę, quia etiam si confugieritis ad alias gentes, ibi peribitis, fic fiebat in iudæis, quando erant valde mali. Ducebantur enim in captiuitatem in terram longinquam, & quantum ad hoc auferebatur eis terra ſua. Etiam diſperdebantur in terra hoſtium, ſi forte non deſinebant adhuc in terra hoſtium peccare. Sic patet Leui. 26. capitulo ſcilicet, & qui remanferint in vobis, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hoſtium, terrebit eos ſonitus folii volantis, & ita fugiet quafi gladium, cadent nullo ſequente, & corruēt ſinguli ſuper fratres ſuos quafi bella fugientes, nemo veſtrum audebit inimicis reſiſtere, peribitis inter gentes, & hoſtilis vos terra conſumet. Cum autem conuerterentur iudæi ad Deum in tota contritione cordis ſui in terra hoſtili miſerabatur eorum, & faciebat redire in terram ſuam.

De terra hac optima. Ideſt auferet vos de terra nulli de vobis relinquens in ea. Vocat eam optimam i laudem Dei, qui eam dederat. Etiam facit ad magis ſuadendum, nam quanto terra iſta melior eſſet, tanto iudæis eſſet amarius eam perdere: & conſequenter eni xius laborare debebant, vt in ea manerent, quod non poterant facere niſi obſeruantes legem Dei, ideo ſolite ſe habere debebant, vt eam obſeruent.

En ego hodie ingrediar viam vniuerſe carnis. Ideſt ego hodie moriar ideſt cito. Nolebat enim dicere Iosue q̄ eadem die moriturus eſſet, ſed quod in breui, hoc autem, quia erat iam perſenilis ætatis, ut patet in litera, veri ſimiliter exiſtimabat breuiter moriturus, & ſic apparet quod ſupra dicebatur ſcilicet, q̄ ideo diſtulit Iosue facere hanc ammonitionem vſq; ad tēpus hoc, quia uolebat eam facere cum eſſet propinquus morti ex ratione ſupra aſſignata, & dicitur, ego ingredior viam vniuerſe carnis quafi dicat Deus promiſit aliqua facere, quæ nondum completa ſunt, q̄a tempus eorum nondum venit, ideo ego non videbo illa, quia hodie ingredior viam vniuerſe carnis ideſt hodie, vel breuiter moriturus ſum, vos autem illa uidebitis.

Ingreſſi viam vniuerſe carnis eſt mori, & hoc, q̄a vniuerſa caro moritur, & iſte modus eſt multum frequentatus in ſcriptura. Via enim vniuerſe carnis, vel mors eſt, quod apud omnia animalia commune eſt, & quia in omnibus generale eſt mori, & gigni ex propagatione ſeminis poſſibile in animalibus perfectis, nocatur uia vniuerſe carnis mors, & coitus: De morte patet hic, de coitu patet Gen. 19. ſcilicet dixit maior ad minorem, pater noſter ſenex eſt, & nullus viroꝝ remanſit in terra, qui poſſit ingredi ad nos iuxta morem vniuerſe carnis.

Vel uocatur uia vniuerſe terrę mors, quia omnes viuētes in terra iſtam viam habent.

Et toto animo cognoscetis. Ideſt ualde clare, quando aliqua veritas eſt non multum patens, aut negociū eſt ambiguum, ſiquis cognoscit veritatem illam, nō plene cognoscit, nec contentatur intellectu, & tunc non dicimur cognoscere ſecundū totum intellectū, ſed ſecundum aliquod, quia vix intellectus noſter aſſentit ei: cum autem veritas eſt valde manifeſta, intellectus ei penitus aſſentit, & tunc ſecundum ſe totū aſſentire videtur, & quia promiſſio Dei valde manifeſte compleri debebat, ita ut de veritate nihil ei deſiceret, iudēi, qui viderent completionem, toto animo cognoscerent.

Quod de omnibus verbis, quæ Deus ſe vobis præſtaturum eſt pollicitus eſt. ſcilicet de promiſſione facta de tradēdo vobis terram, promiſit Deus, q̄ traderet terrā

F Chanaan eorum totam in manus iudeꝝ, ſed non ſimul in anno vno, ſed paulatim atque per partes donec auerentur, & poſſent eam poſſidere replentes illam, Exod. vigefimo tertio. & Deuteronomio ſeptimo capitulo, & quia nondum adaucti fuerant iudæi ad tantum numerum, non tradiderat Deus illis terrā totam Chanaan.

Vnum non præterierit incaſſum. Ideſt nullum verbū de diuina promiſſione fuit incaſſum ideſt in vanum quafi dicat nunc non videtis hoc, quia veritas rei dependet a futuro, uidebitis autem poſtea.

Sciendum q̄ diuina promiſſio ex parte habuerat tempus ſuum, & ex parte expectabat futurum, quantum uero ad tempus quod præterierat, nihil decidebat de verbis Dei, quia promiſerat q̄ introduceret Iſraelitas in terram Chanaan, quod iam fecerat per ſigna magna atq; portēta, & fortitudinem bellorum vt patet ex proceſſu libri huius, dederatque in poſtate Iſraelitarum terram multā, quæ ad eorum ſufficeret poſſeſſionem: ſolum autem reſtabat, q̄ totam terram traderet in manus eorum, ſed huius nondum tempus aduenerat, quia non promiſerat Deus ſimpliciter, q̄ traderet totam terram Chanaan in manū iudeꝝ, ſed q̄ traderet eam paulatim atque per partes, ut patet Exo. 23. & quia tota non debebat eſſe tradita quouſque iudēi eſſent valde augmentati, quod nondum erat, dependebat adhuc ueritas promiſſionis huius ex futuro.

Sicut ergo opere compleuit, quod promiſit. ſcilicet nondum totum ſed id, quod vſque ad tempus iſtud compleri debebat: nam quod expectabat ex futuro complementum, non poterat dici completum, nec deſeſſe, ſed adueniente tempore, in quo promiſſio erat complenda.

Et proſpera cuncta uenerunt. Ideſt omnia proſpera, q̄ Deus promiſit uenerunt non deſiciente aliquo verbo eius.

Vel aliter omnia proſpera uenerūt quafi dicat omnia, quæ vſque nunc uenerunt, proſpera fuerūt, quia legem Dei cuſtodistis: ita e conſtrario intelligite, q̄ ſi legem Dei non cuſtodieritis: euenient cuncta uobis aduerſa, & iſte eſt ſenſus literę.

Sic adducet ſuper uos, quidquid mali comminatus eſt. De enim proponebat coram Iſraelitis duo. ſ. bonum, & malum, benedictionem, & maledictionem, ut patet Deuter. 11. & quot benedictiones ſunt, tot contra rię maledictiones ponuntur: immo ſcriptura plures enarrat maledictiones, quam benedictiones, ut patet Leuit. 26. & Deut. 7. & magis. 28. c.

Donec uos auferat. Ideſt omnes maledictiones, quas comminatus eſt, inferet quouſq; uos auferat de terra, quafi eſſet iſta ultima maledictio. Multę enim, & horrendę maledictiones ſunt, quas poterant tolerare iudēi antequam de terra ſua excluderentur, quarum quedam erant conſumentes, & alię non, de quibus Deut. 28. & tñ nō penitentibus ex oĩbus præcedētibz vltima erat excluſio de terra: & i terra hoſtili præſumptio Sic patet Leu. 26. ſperibitis iter gētes, & hoſtilis uos terra conſumet. De decem tribubus cunctibus in diſpſionem, ſic factum eſt, quia cum multoties peccalſent, & Deus eas monitis ſuis, & penis plurimis reducere conaretur ad rectum, recubabant, ideo tradidit eas Deus in manus regis Aſſyriorum, qui tranſduxit eas in terram Medorum, nunquam redituras in terram ſuam. De hoc. 4. Regum. 17. capitulo: ſic quoque de duabus reſiduis tribubus iuda, & Benjamin factū eſt. Primo enim cum crebro propter peccata caſtigatę, nec tamen emendatę ad peiora declinarent, traditę in manus Chaldeeꝝ in Babylonem ductę ſunt: poſt reditum autem ad malū rursus declinantes, cū

occifo

occifo Salvatore maximum perpetrallent nefas, in æternam captiuitatem uenundatę ſunt. Alio modo poteſt accipi auferri, & diſperdi de terra ideſt mori, & non manere in terra: & ſic dicitur aliquis auferri de facie terrę ideſt non manere ſuper terram.

De terra optima, quam tradidit. Ideſt, ſicut ipſe placatus vobis tradidit hanc terram optimam: ita offenſus vobis eandem auferet.

Eo q̄ præterierit pactum domini Dei veſtri. Ideſt reſeſſiſtis a lege Dei. grauius erat, q̄ recederent iudæi a pacto, quam recedere a lege ſolum: nam inſurgere pactum duplicem dicit iniquitatem, legis autē fractio vnica eſt iniquitas. Pactum quippe inſurgit cum Deo habebat vigorem ex duobus: primo ex pactioe, vel compositione ſcilicet, q̄ iudæi compoſuerunt cum Deo, vt ipſe eſſet Deus eorum faciendo eis bona, & ipſi eſſent populus eius ſpecialiter eum colēdo. Exo. 19. ca. cum autem recedebant ab iſto pacto, inſurgēbant veritatem, quam ſeruare promiſerant, ideo, & ſi fuiſſet facta iſta promiſſio alicui viro ſimplici, & non Deo, peccabant grauiter.

Secundo habet efficaciam pactum iſtud ex mandato, quia poſtquam iudæi conſenſerunt, q̄ obſeruent, Deus quafi ex inſidictione ſua iuſſit, vt ſeruaretur præcepta eius: & illa quantum ad primum vocantur pactum ſolum: quantum ad ſecundum autem vocantur lex: ipſa autem lex abſolute ſolum importat poteſtatem condentis, & non aliquam pactioem: ideo, qui inſurgit legem ſolum agit contra auctoritatem iubentis, & non contra veritatem promiſſam, cum nihil promiſſum ſit. Grauius ergo deliquerunt iudēi, qui fregerunt pactum illius.

Quod pepigit uobiscum. Deus enim pepigit cum Iſtaelitis, vt colerent eum, & ambularēt in præceptis eius Iſraelitę autem pepigerunt cum Deo, q̄ eſſet Deus eorum ſpecialiter faciendo eis bonum, ita vt vtrique parti hic aliquid conueniens eſſet in fauorem illius ſolum introductum eſt, & hoc eſt proprie pactum tā quam inter partes conuentum. De hoc pacto Exodi decimonono: confirmatio huius pacti habetur Exo. 24. cap.

Et ſeruiertis dijs alienis. In hoc eſt poſſima tranſgreſſio iudæꝝ ſcilicet, quod ad Deos alienos declinabant: nam ſi ſolum inſurgērent aliquam legē eius, ſiue decalogi, ſiue ceremoniale, ſiue iudiciale, dum tamen non colerent Deos alienos erat iſta tranſgreſſio aliquid tolerabilis, & Deus non diſperdebat iudæos de terra: cū tamen de cultu Dei ſui deuabant, non erat tolerabile malū, & tunc Deo inſurgebat omnia mala iudæis.

Cauſa huius eſt, quia nullam erat delictum ita repugnans directe Deo, ſicut idolatria, quia cetera erāt contra Deum, ut contra legiſlatorem ſolum: peccatum autem idolatrię eſt contra Deum, ut contra legiſlatorem, & quod eſt amplius eſt contra eum tanquam contra perſonam priuatam, quia honor, vel dedecus ex hoc actu nulli directe ueniebat, niſi Deo, de quo magis dictum eſt Exodi vigefimo tertio capitulo.

Item, erat error iſte grauior, quia erat incorrigibilior ſcilicet, quia perdebantur omnia fundamenta bonę actionis, ſicut enim eſt in ſpeculatiuis, q̄ cū q̄s errat circa concluſiones retinens ſibi veritatem principiorum, adhuc poteſt per ſeipſum reducere ſe ad veritatem concluſionum ex virtute principiorum: ſi tamen aliquis errat circa principia ſpeculatiua, nō eſt aliquid per quod ſe reducat in veritatem ipſoꝝ, quia ſuper principia non ſunt alia principia cum ipſa ſint ſimpliciter prima: ita in agibilibus, ſiquis habeat rectam eſtimationē de principio actionis, quod eſt

A finis, etiam ſi erret circa aliquam particularem electionem ex rectitudine finis, poterit reduci ad rectitudinem electionis: ſi tamen erret circa finem agibilibus impoſſibile eſt, quod aliqua actio dirigatur. De hoc Ariſtot. ſeptimo Ethicorum.

Ita in lege Moyſi, vel quacunq; lege Dei principium actionis eſt, quod debeamus Deo obedire, & in ipſum tendere, vnde ipſe Deus actionum finis eſt ceterę aut electiones particulares, q̄ dirigitur ab aliis legib; Dei, ſiue ceremonialibus ſiue iudicialibus decalogi ſunt, ut concluſiones, & ut ad finē, iō ſiquis erret circa aliquam harum, vel quamcunq; dumram teneat rectitudinem finis, per ſeipſum redibit ad cognitionem aut rectam operationem in particularibus agibilibus, utpote aliquis furatus eſt rem alterius quod eſt contra decalogum: uel non obſeruaui aliquam ceremoniam purificationis, quod eſt ceremoniale, aut egit contra aliquod de iudicialibus, ſi tenet rectitudinem principii moraliſ ſcilicet finis ſcilicet, quod Deo obediendum eſt, & in eum tendendum eſt, per ſeipſum redibit ad rectitudinem electionum particularium ex uirtute principii, dicens: Deo obediendum eſt, & ei inhaerendū, ſed ipſe iuſſit non ſurtum fieri, & iuſſit obſeruati ceremoniam talem, vel talem purificationis, ergo prauę ago, cum furor, & cum non obſeruo ceremoniam purificationis, & ſic de ceteris particularibus electionibus, quæ ſunt tanquam concluſiones.

Si autē aliquis erret circa finem actionis ideſt principium morale, impoſſibile eſt, quod a ſeipſo conuertatur ad aliquam actionem bonam, cum ſemel deprauatus fuerit, utpote aliquis iudicabat non eſſe Deo obediendum, nec inhaerendum ſed cuiſcunq; uellemus, iſte eſt error finis: tunc cum iſte fornicatus fuerit, aut furetur, vel peruerat ceremonias non habebit aliquid, per quod ſe ad bonum reducat, quia cū iudicet non eſſe Deo obediendum, nec ei inhaerendum, non curabit, q̄ Deus ueruerit fornicationem ſurtum, & ſimilia.

Sic autem de ſeruiente dijs alienis: quando enim aliquis iudæus coluerit Deum iudicans eum ſaltem eſſe colendum, etiam ſi declinet ad aliquid malum, poterit ſe reducere ad bonum, quia cum uiderit ea, quæ agit repugnare cultui diuino, quem ipſe colendum iudicat, arguet ſeipſum, & redibit aliquando ad rectitudinem.

Si autem aliquis iudæꝝ coleret Deos alienos iudicans eos eſſe Deos, & eſſe colendos, errat in fine ideo impoſſibile erit, q̄ dirigat aliquam actionem ex ſeipſo: nam ſi tunc fornicatus fuerit, aut furetur non recedet ab hoc, quia quamquam hoc a Deo hebreꝝrum inſubita ſciat, quia tamen non iudicat eum eſſe colendum, ſed Deos alienos non curabit an iuſſerit, vel ueruerit. eſt igitur idolatria uitium peſſimum, & periculoſiſſimum ſcilicet, quia directus eſt contra Deum, quam alia uitia: & quia deſtruit principium omnis actionis, quo deprauato impoſſibile eſt, quicquam benefieri. De hoc ergo magis Deus, quam de ceteris uitiiis conquerebatur.

Et adoraueritis eos. Adoratio importat ceremoniam incuruationis coram illis, vel genuflexionis, & ſimilium, quæ in ſola corporis habitudine conſiſtunt. Seruire autem importat obſequium in ſacrificando, & obtemperando legibus aliis ipſorum.

Cito atque velociter conſurget in uos furor domini. Ideſt ſi feceritis abominationes has colēdo Deos alienos, Deus petet vindictam huius rei, & in exigendo non morabitur, ſed cito petet. & ponuntur duo ſcilicet cito, & velociter, quia cito importat breuitatem temporis, & velociter importat feſtinationem motus, & eſt

est sensus, q̄ cum isti peccauerint, non differetur pena ad magnum tempus, sed cito id est immediate inferetur, & cum ceperit infligi, non multū durabit inflictiō, quasi Deus det vnam particulam penę nunc, & post tempus aliam particulam, sed totam penam inferet simul ad velociter consumendum.

Et auferemini de terra hac optima. Id est ducemini captiui scilicet, quia quando iudei deueniebant in peccata maxima infl. ctis ceteris penis iducebatur captiuitas: sic patet in processu penarum, quem Deus fecit contra decem tribus, scilicet Iudam, & Benjamin idem fuit processus, quia post multas inflictiōes in terra sua calamitates, tradidit eas in aeternam captiuitatem, cum venditi sint per Romanos, & dispersi per varias partes orbis. iste quoque ordo ponitur in maledictionibus, quas Deus comminabatur iudeis scilicet, quod vltima ponitur semper captiuitio ducendo in terram alienam ad pereundum ibi, sic patet Leui. 26. vbi post omnes penas ponitur captiuitio, & in fine huius dicitur: peribitis inter gentes, & hostilis vos terra consumet, & Deuter. 28. vbi ponitur catalogus maledictionum post omnes positas dicitur de dispersione iudeorum per omnes populos a capite terrę vsque ad extremitatem, & in fine huius subditur: reducet te dominus classibus in Aegyptum per viam, de qua dixit tibi, vt eam amplius non videres, ibi venderis inimicis tuis in seruos, & ancillas, & non erit, qui emat. Vel potest intelligi, Auferemini de terra scilicet, q̄ occidimini in terra hac, & iam ablati eritis de illa, cū non manseritis in super ficie illius.

C A P. XXIII.

Ongregauitque Iosue omnes tribus Israel in Sichem, & vocauit maiores natu, ac principes, & iudices, & magistrōs: steteruntque in conspectu Domini; & ad populum sic locutus est. Hęc dicit Dominus Deus Israel. Trans fluuium habitauerunt patres vestri ab initio, Thare pater Abraham, & Nachor: seruierruntque dijs alienis: tuli ergo patrem vestrū Abraham de Mesopotamię finibus, & adduxi eum in terram Chanaan: multiplicauique semen eius, & dedi ei Isaac: illique rursum dedi Jacob, & Esau. E quibus Esau dedi montem Seir ad possidendum: Iacob uero, & filij eius descenderunt in Aegyptum. Misique Moysen, & Aaron, & percussisti Aegyptum multis signis atque portentis, eduxiq; uos, & patres uestros de Aegypto, & venistis ad mare. Persecutique sunt Aegyptij patres vestros cum curribus, & equitatu vsque ad mare rubrum. Clamauerunt autem ad dominum filij Israel: qui posuit tenebras inter vos, & Aegyptios, & adduxit super eos mare, & operuit eos. Vi-

Gen. 11.

Gen. 21. Gen. 25. Exo. 14.

derunt oculi vestri cuncta, quę in Aegypto fecerim; & habitastis in solitudine multo tempore, & introduxi vos in terram Amorrhęi, qui habitabat trans Iordanem. Cumque pugnarent contra vos, tradidi eos in manus vestras, et possedistis terram eorum, atque interfecistis eos.

Congregauit. Inducta est in precedentibus admonitio ducis tempore pacis, hic autem replicatur admonitio tempore mortis.

Gcolendum Deum ponitur: secundo mors ducis adiungitur ibi. Et post hæc mortuus est Iosue.

Prima diuiditur in quinque partes: primo dicitur obligationis causam recitat: secundo consensum populi ad colendum Deum enunciat: tertio difficultatem iudeorum ad colendum Deum explicat, quarto consensum repetitum populi ex quadam professione confirmat: quinto ad hunc consensum, signum applicat secunda ibi. Nunc ergo timete. Tertia ibi. Dixitque Iosue ad populum non poteritis. Quarta ibi.

Et Iosue ad populum testes inquit. Quinta ibi. Et lapis iste.

Quare hanc fecerit admonitionem Iosue Israelitis uniuersis. Quęst. I.

Quare Iosue fecit istam admonitionem, cum supra fecisset aliam, quę sufficere videbatur.

Respondendum est, q̄ Iosue voluit admonere totum Israel instante morte sua, quia mors Sactorum patrum erat tali tempore admonere suos vt precedenti capitulo declaratum fuit: Iosue autem cum congregauit populum in precedenti admonitione, putauit se cito moriturum, vt patet ex verbis eius, cum dixit: en ego hodie ingrediar viam vniuersę carnis, id est ego hodie moriar, vel in breui. Accidit autem, q̄ præter existimationē Iosue vixit vltiori tempore. Transuentibus autem medijs temporib⁹ peruenit Iosue rursus ad statum, in quo moriturum se credidit in breui, & sic factum est, ideo vt admonitio esset apud mortem suam, congregauit iterum totum Israel, & protulit, quę habentur hic. Causa autē quare admonitiones istę efficacius quantum ad salutem admonitorum sunt apud mortem admonitoris est, quia omnia, quę tunc dicuntur, efficacius in memoria manent, & celebriora sunt. Causa huius supra precedenti capitulo declarata est.

Congregauitque Iosue omnes tribus Israel. Id est fecit congregati vocans eos per nuncios, vel edicta affixa in terra earum. Erat enim Iosue princeps Israelitarum, & ad mandatum illius congregabantur, vel recedebant, & in oibus alijs obediebant, sicut dixerant duę tribus & dimidia scilicet omnia, quę precepisti nobis, faciemus, & quocunq; miseris, ibimus: sicut obediimus in cunctis Moysi, ita obediemus tibi, qui contra dixerit ori tuo, & non obederit cunctis sermonibus tuis, quę preceperis ei, moriatur supra 1. cap. Et dicit omnes tribus Israel, non q̄ congregauit omnes viros omnium tribuum, quia hoc erat difficillimum, nec poterant omnes conuenire ad audiendum, ut preced. c. declaratum est, sed congregauit omnes tribus id est de omnibus tribubus aliquos, scilicet de qualibet tribu fecit aliquos conuenire: omnes namque principes

pes tribuum, & familiarum conuenerunt, & præter hoc conuenerunt alij viri honorabiles de qualibet tribu nomine totius tribus, & sic videbantur congregate oēs tribus: scriptura enim non obseruat virtutem signi huius distributiui, scilicet, sed vt plurimum ponit (omnes) pro multis: non enim sunt multe distributiones in sacra scriptura. In Sichem.

Quomodo Iosue in Sichem Israelitas congregauerit. Quęst. I I.

Quare aliquis quomodo congregauerit Iosue Israelitas in Sichem: nam habitatio eius erat in Thannathare: illa enim urbem petijt in possessionem ab Israelitis, & data est, vt patet supra 19. cap. & in ista vrbe sepultus fuit, vt patet infra in litera. Respondet aliquis q̄ factum est hoc in Sichem, quia Iosue volebat Israelitas contestari coram Domino: & in Sichem erat sanctuarium Dei, quod patet quia immediatē subditur, quod conuocauit principes, & locutus est eis in conspectu Dei: ergo ibi erat sanctuarium. Item patet hoc, quia facta ista contestatione dicitur infra q̄ Iosue tulit lapidem pergrandem, quando ista locuti sunt ipse, & Israelitę; & posuit eum sub arbore, quę erat in sanctuario Domini: ergo erat sanctuarium in loco, vbi facta est ista contestatio in Sichem. Et sic conuocauit ad locum illum, vt honestius fierent hæc, & populus magis obseruare curaret ea, quę promississet coram Dño. Sed dicitur q̄ hoc, q̄ non fuerit sanctuarium Dñi in Sichem, quia sanctuarium positum est in vrbe Silo, vt patet supra 18. cap. Et si aliquis dicat, quod forte fuit mutatum, & mansit postea in Sichem, & nunc apud mortem Iosue erat sanctuarium in Silo. Dicitur q̄ non potest stare: nam sanctuariū postq̄ locatū fuit a principio in vrbe Silo nunq̄ inde motum fuit ad aliā urbem, vsquequo tpe sacerdotis magni Eli fuit arca Dñi ducta in terram Philistinorum: viuente namque sacerdote isto, erat sanctuariū Dñi in Silo, vt patet 1. Reg. 1. & 2. cap. & vsque ad 5. nec in aliquo loco scripture mentio fit, q̄ fuit mutatum sanctuarium de vrbe Sichem in Silo, aut de Silo in Sichem. Tenendo autem modum istum expositionis, scilicet q̄ erant coram Dño Iosue, & principes q̄ loquebatur illis, i. q̄ erant coram Deo specialiter, dendum est q̄ in Sichem erat sanctuarium Dñi, scilicet q̄ vrbs Sichem, & Silo sit eadē: & tūc nō est aliqua difficultas. Vel q̄q̄ nō esset eadem ciuitas, poterat dici q̄ erat aliquod altare in Sichem in quo Deo immolabatur, & coram illo congregati fuerunt Israelitę cum Iosue: ibi autem dicebantur esse coram Dño, quia Deus in altari specialiter est, cum ibi specialis cultus exhibeat ei, & sic quocunq; aliquid offerebatur coram altari holocaustorū dicebatur corā Dño offerri tanq̄ in altari esset Deus, vt patet ex processu Leuitici in multis locis. Istud secundum satis est difficile, quia Deus iuferat, vt vnicū esset altare, scilicet holocaustorū in sanctuario. Iosue autē erat maxime custos legis, cū hic & præc. c. ad nihil aliud populū admoneret: ideo nō est credendum, q̄ permisisset fieri aliq̄d altare in Sichem, si nō erat ibi sanctuarium Dñi: potissimē q̄ ex nulla alia causa pugnare volebat ipse, & totus Israel q̄ duas tribus, & dimidiā, nisi q̄ fabricauerūt altare, qd̄ putauit Iosue esse ad offerendas victimas: & pugnasent qd̄ q̄ illas, tanq̄ q̄ idolatras, nisi cōstitisset q̄ solum factū erat ad testimonium inter duas tribus, & dimidiā, & reliquum Israel, vt patet supra 22. c. Ideo dicendū q̄ existebant Israelitę in Sichem corā Dño vno de duobus modis, scilicet q̄ vel erat eadē ciuitas Sichem, & Silo: & tūc esset congregati corā Dño, i. corā sanctuario. Vel dicebant congregati corā Dño, i. corā sanctuario. Vel dicebant congregati corā Dño, i. corā sanctuario. Vel dicebant congregati corā Dño, i. corā sanctuario.

Iosue maxime erat custos legis.

Alph. Toft. super Iosue, Pars II.

Agregati corā Dño, i. quia cęsebat Deus esse corā illis: eo q̄ Deus inuocabat ibi a Iosue tanq̄ auditor verborū, q̄ dicebantur, & receptor promissionū, q̄ fiebant. Volebat. n. Iosue inducere populū, vt induxit, ad promittendū q̄ Deū coleret: & q̄ per istā promissionē acquirebat quoddā ius ei, cui fiebat promissio, sicut in stipulationibus acquirit ius stipulatio, & ibi sēper ille, cui acquirit ius est præsens stipulationi ad recipiendū illā, vel aliquis noīe eius, p̄ quē possit sibi acquiri: ita in ista promissione, q̄ fiebat inducē est Deus tanq̄ p̄ns, & stipulationē acceptās. Et iā est alius mod⁹ loquēdi, quo ea, q̄ publicē sūt, corā Deo fieri dñr: & quia ista admonitio erat corā toto poplo, nec poterat esse magis publica, dicebat esse corā Dño. Quid autē horū verius sit, infra declarabit. Nūc autē rñdendū q̄ si aliterat esse eadē vrbe Silo, & Sichem, Iosue fecit congregari illuc totū Israel, vt ista admonitio conueniētius ibi fieret corā Deo in sanctuario, vel apud illud q̄ alibi. Si autē dicatur, q̄ nō erat eadē vrbs. Rñdendū q̄ Iosue erat princeps totius Israel: iō q̄q̄ possessionē suā specialit in vrbe Thannathare haberet, tñ poterat manere in quacunque parte totius Israel vellet: potissimū quia ipse aliq̄ deberet diuagari ad negocia aliqua poplorū, q̄ nō possent expediri, nisi esset in populis illis: tūc autē apud mortē suā cōtigit, vt maneret in vrbe Sichem, & ibi fecit congregari totū poplū. In Sichem. Ista ciuitas pertinebat ad tribū Ephraim, vt patet supra 20. & 21. & nō fuit data ei forte, sed specialiter data fuit filijs Ioseph. Nā Iacob reliquit filios suos successores in bonis terrę Chanaā, q̄ Deus daturus erat ei ex promissione, & fuit institutio ex equali, sed p̄ter hoc fecit qd̄ legata dans Ioseph filio suo quandā partē in terra Chanaā extra fratres suos, vt patet Gen. 48. c. & ista pars fm̄ quosdā est tota ciuitas Sichem: fm̄ alios est pars agri, quę emit ab Emor, de quo infra declarabit. Ista ciuitas Sichem fuit separata tanq̄ vna de vrbib⁹ refugij, vt patet supra 20. c. Fuit quoque data in possessionē Leuitis Caarhitis, vt patet supra 21. c. apud istā vrbe primo habitauit Iacob cū filijs suis cū primo venit de Mesopotamia, & emit ibi agrū ab Emor rege Sichem, vt patet Gen. 33. c. istā vrbe deleuerūt postea filij Iacob fallētes Sichimitas p̄ circūcisionē, & postea die tertio, q̄ grauius dolor vulnerū dolor incūbit, occidētes eos inermes, & in lecto iacētes, vt patet Gen. 34. c. Ad istā ciuitatē conuenit totus Israel ad eligendū regē post mortē Salomonis, & cū iuisset illuc Roboā filius Salomonis facta est diuisio regnū 3. Reg. 12. cap. Hoc autē erat, quia ciuitas ista erat tanq̄ metropolis, & excellentior in tota tribu Ephraim. Et vocauit maiores natu. Dñr de istis, q̄q̄ vocauerit Iosue poplū, & principaliter, isti venturi erant tanq̄ capita populi: tñ non fuerūt isti vocati, sicut populus, quia populus vocatus fuit a Iosue non exprimēdo aliquā personam, scilicet quod mittebat Iosue ad tribum Iudę Ephraim, Zabulon, & sic de ceteris, q̄ venirent ad congregationem, q̄ fiebat in Sichem, & tunc quaelibet tribus destinabat aliquos nomine totius q̄q̄ omnibus illuc ire volentibus facultas erat: principes autem, & indices, & magistrī vocati sunt specialiter, scilicet expressis nominibus, & non comprehendebantur appellatione populi: sic fiebat tempore Moysi, scilicet cum celebratur cōcilij, aliqui vocabantur nomine expresso, alij autem appellatione totius populi. Sic patet Nu. 16. cap. cum dñr de ducentis quinquaginta proceribus Synagoge, qui cōsurrexerūt in seditione Core q̄ Moysen & Aaron, q̄ illi tpe cōsiliij per noīa, vocabantur. Dñr hic maiores natu, i. maiores gñe, scilicet nobilitate: vel maiores ætate, qui magis ab antiquo nati sunt: & isto secundo modo accipitur hic, scilicet q̄ vocati fuerint seniores, & hoc quia isti prudentiores. De senibus autem quare vocati fuerint, De senibus autem quare vocati fuerint, De senibus autem quare vocati fuerint.

De vrbe Sichem.

Maiores natu dicitur dupliciter.

Z rint,

rint, preced. cap. magis declaratum est. Ac principes. Idest principes duodecim tribuum & omnium familiarum: isti enim erant in toto populo excellentiores ex nobilitate generis, quia descendebant per lineam primogenitarum a capite tribus, vel familiarum, & ex hoc pater quod non vocantur supra maiores natu, idest nobilitate, quia tunc non exprimeretur principes, cum isti sint, qui directius comprehenduntur sub hac denominatione, quia sunt excellentissimi in natalibus: sed vocantur maiores natu, idest seniores, Et iudices. Scilicet omnes iudices populi.

An indices, de quibus hic dicitur, fuerint Decani, quinquagenarij, centuriones, & tribuni instituti consilio Iethro, Quæst. III.

Q V A E R E T aliquis an fuerint isti decani centuriones quinquagenarij, & tribuni qui instituti sunt consilio Iethro Exo. 18. vel fuerint 70. seniores instituti a Deo ad petitionem Moyfi Num. 11. cap. vel fuerint vtrique. Respondendum est, quod omnes iudices populi vocati sunt, siue fuerint per Iethro ordinati, siue alijs, dum tamen tempore illo starent. Sed ista quæstio præsupponit dubium de ordinatione iudicij constitutorum in deserto an manserint. Et respondendum quod decani, centuriones, quinquagenarij, & tribuni non manserunt post introitum in terram Chanaan, quia nec congruebat principatus ille manserit in terra Chanaan. De hoc magis declaratum fuit Nu. 11. cap. De senioribus 70. ordinatis in deserto tempore Moyfi dicendum quod manserunt, vt præallegato cap. declaratum fuit: & isti vocati fuerunt in hac congregatione. Præter hos erant alij iudices minores dispositi per singula loca terre Chanaan. 70. autem seniores erant iudices maximi pertinentes ad domum iudicij, ad quos deuolvebantur causæ ab alijs iudicibus, & ipsi quoque in causis magnis iudicabant: ipsique Christum cõdemnauerunt ad mortem, vt patet ex declaratis Nu. 11. c. In cap. preced. ponebantur omnes, qui ponuntur hic vocati, & vbi ponuntur hic iudices, ponuntur ibi duces: quod ad idem pertinet, quia iudices sunt duces non quidem bellorum, sed omnium actionum humanarum: ipsi enim sunt distributiu iustitiæ, vt patet 3. Polit. & ad eos recurrunt litigantes tanquam ad regulam, vel mensuram, vt certificentur de operationibus, quæ deueniunt a iusto, & quæ sint in medio, vt patet 5. Ethic. Ac magistrõs. Magistratus est nomen cuiuscunque dignitatis, vel officij habentis aliquam operationem, vt iudicare, vel curam alicuius rei agere. Sicut dicitur magister militum, & sic in alijs. Et sic dicitur aliquis gerere magistratum quando cunque aliquod officium, vel honorem administratum habeat: sic dicitur de Boetio, q. gerebat magistratum, i. consulari, vt patet de consola. lib. 3. profa 4. l. Tu quoque num tandem tot periculis adijci potuisti, vt cum decorato gerere magistratũ putares cum in eo mentem nequissimi scurre, delatorisq. respiceres. Ponitur autem istud nomẽ ad signandum omnes constitutos in honoribus, & dignitatibus, atque officijs, quia Iosue vocati sunt.

Quare specialiter Iosue vocauerit seniores principes, Quæst. IIII.

Q V A E R E T aliquis quare vocauerit Iosue specialiter seniores principes, iudices, & magistrõs. Respondendum quod duplex fuit causa. Prima quia isti erant excellentiores in toto populo, cum ergo vocaretur populus, debuerunt isti magis vocari, quia etiam si populus nõ vocaretur

F deberent isti vocari: & nominati quidem, quia in hoc exhibebatur eis quidam honor, quem præ cæteris merebantur. Etiam quia consuetudo fuerat tempore Moyfi, vt isti per nomina vocarentur. Secunda causa fuit & principalior, quia Iosue admonebat hic totum populum, vt coleret Deum: & quia totus populus regebatur per hos viros, s. per seniores tanquam per consules: per principes tanq. per excellentiores, quos cæteri sequerentur: per iudices tanquam per habentes iurisdictionem ad coercendum: per magistratus quantum ad officia sua dirigendo, & iubendo subditis, debuerunt isti principaliter vocari. Et hoc propter hoc quod si isti persuaderentur ad hoc, & apeteret facere istud cæteros traheret ad illud. Et hoc dupliciter, exemplo, quia alij minores videntes id, quod ipsi faciebant exemplo eorum operarentur. Secundo modo ex potestate, & iurisdictione, quia dato quod minores vellent declinare a cultu, isti non permitterent compescere eos per iurisdictionem, & terrenam potestatem, & sic istis persuasus ad cultu Deiserat persuasus totus Israel. Steteruntque in conspectu Domini. Ista litera videtur signare, quod erant Israelitæ cum Iosue intra sanctuarium, s. intra atrium sanctuarij ad ostium tabernaculi, vel apud altare: vbi proprie dicitur aliquis esse coram Domino: nam in toto Leuitico dicitur aliquis offerre coram Domino suam oblationem, quia præsentat eam coram altari holocaustorum, vel coram ostio tabernaculi. Nam in altari erat Deus specialiter cum ibi specialis cultus ei impenderetur, s. quia ibi solum fiebat sacrificia. In tabernaculo quoque censebatur esse Deus specialissimè, & potissimum in parte eius secretiori, s. in sancto sanctorum. Nam ibi loquebatur angelus inter duo Cherubim, qui vocatur Deus, vt patet Ezech. 25. & 29. & Nu. 7. cap. Cum autem aliquis ad ostium tabernaculi erat, dicebatur esse specialiter coram Deo. Si verò ponatur quod erat in Sichern sanctuarium Domini planum erat, quod congregati sunt coram Domino, & hoc quia volebat Iosue eos inducere ad colendum Deum per exhortationem. Et quia ista honestius, & efficacius fierent coram Deo, quia magis Israelitæ timerent, & inducerentur ex reuerentia loci in quo erant, congregauit Iosue illos coram Domino: sic enim omnia alia, quæ pertinebant ad aliquod pondus negocij fiebant coram Domino. Sicut cum sortes positæ sunt super diuisione sortium conuenerunt Israelitæ in Silo, & positæ fuerunt sortes coram Domino, vt patet supra 18. cap. Etiam quando Israelitæ, scilicet nouem tribus, & dimidia conuenerunt, vt pugnarent contra duas tribus, & dimidiam, quia videbantur declinasse ad idola faciendo altare, congregati sunt in Silo, vt patet supra 22. quia ibi erat sanctuarium. Sed hoc modo dicendum est, quod vbi Silo, & Sichern sunt eadem vrbs, & cum fuerit positum sanctuarium in vrbe Silo erit in vrbe Sichern: sed hic nominatur alio nomine, quia sepe hoc fit in sacra scriptura tam in nominibus virorum, quam vrbum, s. q. aliquis vir multa noia habeat, & aliqua ciuitas. Sic declaratum est supra 21. c. Alio mō pot. intelligi, s. q. steterunt corã Dño, i. Iosue congregauit totũ populu, qui cõuenerat, & principes, & locut. fuit eis publice, qd dicebatur esse corã Dño. Quãquã enim quidquid fiat, coram Dño fiat, quia nihil ei absconditũ est; in quãdam ex mō loquendi dicimus ei abscondita, & alia manifesta: nec solum hoc ex modo vulgari, sed etiam ex modo sacra scriptura. Sic patet Psal. 16. f. De absconditis tuis impletus est venter eorum, & ad peccata refertur. Hoc modo necesse est quãdam dici esse manifesta Deo, quia opposita sunt nata fieri circa idem: & illa dicuntur fieri coram Deo,

Deo, sic erant de his, quæ fiebant publicissimè, maximè cum Iosue inuocaret Deum tanquam acceptantem promissionem Israel. Vterque modus applicari potest: sed primus magis, cum dicatur quod steterunt coram Domino, & postea dicitur quod locutus fuit ad eos. Sed non stat aliquis coram Domino, nisi sit aliquod signũ sensibile, in quo Deus specialiter esse iudicetur, & coram illo existẽtes dicamur esse coram Domino. & illum sensum litera videtur velle, si possemus dicere q. Sichern, & Silo idem sunt, de quo infra declarabitur.

Quid populus hic.

Et ad populum locutus est. Scilicet ista verba admonitionis, quæ sequuntur: hic accipitur populus large pro omnibus nobilibus, & ignobilibus: supra enim distinguebantur principes & iudices, magistri & maiores natu a tribubus, p. quas intelligebatur populus; hic autem omnes tam populares quam principes intelliguntur nomine populi, quia locutio ista non solum fuit facta ad populares, sed etiam ad principes: immo magis ad principes, quia in istis erat admonitio efficacior, vt supra declaratum est.

Hec dicit Dominus Deus Israel. Idest ista, quæ ego dico vobis, dico ex parte Dei Israel.

An Deus iusserit Iosue loqui ista ad Israel, quæ locutus est extremo suo tempore. Quæst. V.

Q V A E R E T aliquis an Deus iusserit Iosue, q. loqueretur ista ad Israel. Respondetur q. hic videtur duplex ambiguitas. Prima si est verisimile, quod Deus locutus fuerit ista Iosue, iubens, vt diceret illa Israelitis. Secunda si est necesse ad veritatem literæ quod Deus locutus fuerit Iosue. Ad primum respondendum, q. satis facile erat quod Deus ista diceret Iosue, & satis verisimile, quia multoties Deus illi apparuit, & locutus est, vt apparet ex processu libri huius: ideo quod istud sicut cætera dixerit non erat aliquid nouum, nec vero dissimile. Et satis conueniebat, quod Deus ei diceret, quod sicut Deus in lege per Moysem sepe admonuit Iudæos, ita volebat per Iosue, qui erat successor eius admonere, vt non recederent a cultu eius: potissimum cum sciret, quod post mortem Iosue declinaturi essent ad idola: volebat autem eos fieri inexcusabiles, quod magis fiebat per admonitionem, quam si non admoneretur, & satis apparet hoc ex verbis Iosue, quia omnia hæc loquatur in persona Dei: non loqueretur tamen sic, nisi Deus dixisset. Secunda ambiguitas erat, an sit necesse dici quod Iosue habuerit verba ista ex reuelatione Dei, & mandato, vt loqueretur populo. Respondendum quod quamquam asserendum est, quod Deus locutus fuerit ista Iosue, tamen etiam si non fuisset locutus, stabat hoc in litera, cum dicitur: Hec dicit Dominus Deus Israel, nã ista omnia, quæ Iosue hic recitauit erant in sacra scriptura ante hoc, sicut magis patebit protequendo singula, & erant tanquam a Deo dicta, vel facta: quando cunque autem aliqua sunt in scriptura ex parte Dei, quæ ad nos diriguntur, quilibet potest in persona Dei loqui ad nos proferendo illa. Et quamquam Deus non fuerit ei quicquam locutus non fallitur dicendo, hæc dicit Deus vobis: sic prædicatores faciunt: & sic poterat dici, quod ex narratis in sacra scriptura Iosue poterat colligere istam admonitionem ad proponendum coram toto Israel, etiam si Deus nihil loqueretur Iosue. Aliter etiam dici potest, quod etiam si nihil horum fuisset in sacra scriptura, dum tamen constaret hæc esse vera, poterat Iosue facere admonitionem hanc transferens se in personam Dei, & loquens pro eo omnia, quæ allegare poterat contra Israelitas ad inuendum Alph. Tost. super Iosue. Pars II.

A obligationem, quæ erat in eis ad colendum eum, & iste est modus oratorum, qui representantes personas aliorum proponit loco eorum quidquid ipsi proponere possent, dicentes illos hoc dicere: & etiã isti nõ falluntur: primus tamen modus fuit in Iosue, scilicet quod Deus ei dixit, quod loqueretur hæc Israelitis.

Trans fluum habitauerunt patres vestri. Intendit hic Iosue loco Dei indicare obligationem, quam Iudæi habebant ad colendum eum: & ad hoc enarrat beneficia præstita illis: enarrat autem multa, quæ vsque ad tempus illud fuerunt præstita, & quamquam non enarrerunt omnia, tamen principalia tanguntur.

Sciendum autem circa hoc, quod iste modus probandi obligationem non erat simpliciter conueniens: nam quamquam Iudæi multa beneficia suscepissent, non tenebatur ex hoc impendere diuinum cultum; nam si propter magna beneficia impenderetur diuinus cultus alicui homini, exhiberetur cultus iste quãquam non tantus, vt Deo: cultus autem exhibetur Deo, quia Deus est, & non propter beneficia. Vnde dato quod nulla beneficia nobis præstitisset si possibile foret, adhuc nos tenebamur eum colere, quia Deus est, & super omnia diligere, quia sum mum bonum est; & dato quod præstitisset nobis hæc beneficia, quæ præstitit, & adhuc maiora, si tamen Deus nõ esset non reneremur eum diligere super omnia, nec colere, vt colimus, immo si coleremus peccaremus mortaliter: sicut autem est obligatio causata ad colendum, ita deberet esse probatio, scilicet, quod sicut Deum obligamur colere solum, quia Deus est: ita ad inducendum, quod eum colere debeamus, oportet solum, vt probetur quod Deus verus est: probatio autem beneficiorum est impertinens: inducebat tamẽ Iosue beneficia præstita ad vnum de duobus.

Primum erat propter materiam subiectã, scilicet propter illos, quibus fiebat admonitio: nã licet simpliciter nõ faciunt istam probationem obligationis ad cultum, tamen faciunt respectu Iudæorum, qui magis putabant se esse obligatos, eo quod receperant beneficia quã ex hoc quod Deus erat verus Deus: probatio tamen semper debet fieri ex illis, quæ apparent respondententi, siue illa sint simpliciter probantia, siue non: alioquin si quis probet ex his, quæ sunt simpliciter probantia, & illa non videantur respondententi nihil proficere: sic patet in processu nostro, & naturæ; quia cognitio naturæ est ex simpliciter notis ad minus nota simpliciter: cognitio autẽ nostra est ex magis notis nobis ad minus nota nobis: & tamẽ magis nota nobis non sunt nota simpliciter, vt patet primo Physic. si quis autem conaretur erudire nos inducens semper ex magis notis simpliciter, nõ possemus intelligere: sed intelligimus, quando fit ex magis notis nobis.

Alio modo potest intelligi quod Iosue non induxit hic de beneficijs a Deo præstitis tanquam per hæc probare intenderet quod obligabantur Deum colere, sed induxit ad probandum, quod tenebantur magis, scilicet quamquam simpliciter obligatio erat, quia Deus erat Deus, tamen magis nunc tenebantur eum colere, quã si nulla beneficia recepissent. Vel ponitur hoc ad inclinandum affectum, scilicet, quia licet cognoscerent Israelitæ se obligatos ad colendum Deum verum, tamen non inclinarentur ad colendum, nisi aliquod bonum ab illo reciperent, sicut virtuosus scimus honorem debitum, si tamen nullum ab eis bonum susceperimus quouis modo non inclinamur ad eos honorandum: inducuntur autem multa beneficia, per quæ Iudæi in clinari deberent præter obligationem, quam naturaliter habebant: vtitur autẽ Iosue isto mō, quia etiam Deus qñ loquebatur

Cultus nõ debet Deo exhiberi propter beneficia.

batur Israelitis isto modo vsus est : cū enim a principio inducere voluit Iudæos ad recipiendum legem illius non dixit, quod debebant ei obedire, quia Deus erat, sed dixit quod fecerat eis multa beneficia, & ampliora faceret si reciperet verbum eius, vt patet Exo. 19. cap. l. vos ipsi vidistis, quæ fecerim Aegyptijs, quomodo portauerim vos super alas aquilarum, & assumptis mihi : si ergo audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis : mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta : De⁹ autem istum modum secutus est, quia sciebat, quod Iudæi, qui rudes erant, & circa sola sensibilia affecti, non poterant alio modo persuaderi. Incipit autem Iosue enarrare beneficia præstita a Deo, & enarrat prima, quæ collata fuerunt genti huic. Incepit enim populus Iudaicus distingui aliquo modo ab alijs gentibus tempore Abraham : ante ipsum enim nihil distinctionis habuerunt : in ipso autem fuit distinctio, quia Deus elegit eum, & semen suum populum sibi, & accepit eum de medio gentium faciens, vt eum coleret specialiter, atque diligeret : incepit quoque in eo promissiones : nam ante eum non fuerunt alij patriarchæ quibus Deus quicquid promitteret de terra Chanaan, vel de Messia futuro : sic innuit Apostolus ad Galat. 3. cap. l. Abraham factæ sunt promissiones, & semini eius q. d. ei primo factæ sunt promissiones. & super hoc vt sicut ad Deum specialius ipse, & semen suum pertinebant quam cæteræ gentes, ita speciale signaculum circumcissionis ei tradidit, in quo distingueretur a gentibus, de quo Gen. 17. & ad Rom. 4. cap. & quia inter hæc beneficia exordium fuit, quod Deus segregaret Abraham de gentilitate, sine esset in terra, in qua coleret idola, vel ne maneret in cultu illo, recitatur hic primo ista segregatio.

Trans fluum habitauerunt patres vestri. Hic vocatur fluius Euphrates, & vocatur per excellentiam fluius, quia erat valde magnus : sic signatur Gen. 15. l. Semini tuo dabo terram hanc a fluiuo Aegypti, vsque ad flumen magnum Euphratem. Est autem iste fluius vnus de quatuor fluminibus paradisi, vt patet Genes. 2. cap. qui cum lapsus de altitudine paradisi varia terrarum spatia permeet, subterraneo gurgite lapsus, tandem in Armenia ipse, & fluius Tigris alius de quatuor fluminibus paradisi de præcipitio montium ex eodem fonte nascuntur. De hoc Boetius de consolatio. lib. 5. metro 1. quod incipit

*Rupis Achimonia scopulis vbi versa sequentum
Pectoribus figit spicula pugna fugax
Euphrates, & Tigris vno se fonte resoluunt
Et mox abiuuētis dissociantur aquis.*

De isto fluiuo loquitur scriptura absolute non nominando illius nomen : non solum quia erat magnum, quia alia flumina sunt in orbe æque magna, aut maiora, sed quia erat in terra illa, de qua semper loquitur sacra scriptura, & in qua erant qui loquebantur hæc : fuit enim Euphrates in terminis terræ Chanaan, quæ erat data Iudæis. Ipse enim diuidit terram eorum a reliquis terris a parte aquilonari, vt patet Gen. 15. l. Semini tuo dabo terram hanc a flumine Aegypti vsque ad flumen magnum Euphratem. Ponitur etiam iterum in terminis Exo. 23. cap. l. ponam terminos tuos a mari Rubro vsque ad mare Palestinorum, & a deserto vsque ad fluum, scilicet Euphratem. Et Deuter. 1. l. ponitur iterum, l. Omnis locus, quem calcauerit pes vester, vester erit : a deserto, & Libano, & flumine magno Euphrate, vsque ad mare occidentale erunt termini vestri. Et non solum Iudæi sed etiam omnes gentes, quæ morantur circa Euphratem vocat illum absolute flumen ; sic patet 1. Eldre 4. cap. in accula-

tionem, quam scripserunt principes Samaritanorum contra Iudæos venientes de captivitate Babylonica, & cōstruētes templum, & muros vrbs, scilicet tui, qui sunt trans flumen salutem dicunt. Et iterum ibidem : Nunciauimus nos regi quoniam si ciuitas illa edificata fuerit, & muri eius instaurati possessionē trans fluum non habebis. Dicitur autem quod habitauerunt trans flumen, id est vltra flumen Euphratem, scilicet ad partem aquilonarem fluminis : nam Iudæi quoque dicuntur esse trans flumen, vt patet in exemplis allegatis, scilicet non habebis possessionem trans flumē. Quod intelligitur de Ierusalem, & terra illius : ista autem est ad meridianam partem fluminis Euphratis, sed ad omnem partem dicitur esse trans flumen. Sic dicitur de Iordane : nam aliquando dicitur trans Iordanem, quod est ad orientalem plagam eius, vt patet supra 1. & 12. & 13. & aliquando trans Iordanē quod est ad occidentalem plagam illius, vt patet supra 5. & Nu. 32. cap. Dupliciter autem potest intelligi quod habitauerunt trans flumen patres Iudæorum, scilicet in terra Chaldæorum, quæ est trans flumē, vel in terra Mesopotamiæ siue Haran, quæ est trans flumen, vel in flumine : hoc apparet, quia Iudæi sunt de progenie Chaldæorum, & postea venerunt in Chanaan siue Haran deinde in terram Chanaan, vt patet Iudith 5. vbi describitur origo Iudæorum. Fuit autem modus, quod Thare habuit tres filios, scilicet Abraham, Aran, & Nachor, quos genuit in terra Chaldæorum in ciuitate Vr : ibi autē mortuus est Aran antequam exiret inde Thare ad terram aliam : postea vero Thare cum duobus filijs suis, scilicet Nachor, & Abraham, & vxoribus eorum, & nepote suo Loth filio Aræ egressus est de terra Chaldæorum, vt veniret in terram Chanaan ad habitandū, & cum peruenissent in Mesopotamiā siue in vrbe Haran, quæ erat in itinere mauerunt in ea, & post aliquot annos mortuus fuit ibi Thare, vt patet Gen. 11. cap. postea autem apparuit Deus Abraham, dicens ei : Egredere de terra tua, & vade in terram, quam monstrauero tibi : duxitque illum in terram Chanaan, vt patet Gen. 12. cap. & postea inceperunt Iudæi esse populus, & quia in ista segregatioe fuit Abraham ab idolatris semotus, fuit ei collatum magnum beneficium ; quod patet, quia non solum in Chaldæa viri de progenie Abraham colebant idola, sed etiam in Mesopotamiā coluerunt, vt hic dicitur : mansit autem Nachor frater Abraham in terra hæc veniente Abraham in terram Chanaan, & postea cognatio eius semper ibi fuit, nam Abraham, quando voluit accipere vxorem filio suo Isaac, misit seruum suum Eliezer in Mesopotamiā ad cognationem fratris sui Nachor, vt patet Gen. 24. cap. & Iacob illuc quoque iuit, & accepit vxores quatuor, vt patet Gen. 28. & 29. cap. potest autem accipi trans flumen pro vtraque harum terrarum : nam cum in terra Chaldæorum erat Abraham cum cognatione sua, dicebatur esse trans flumen, quia est terra illa magis aquilonaris quam Euphrates, & verum est quod habitauerunt ibi patres Hebræorum, & coluerunt deos alienos.

Iudæorum patres trans flumen habitasse dupliciter intelligit.

Origo Iudæorum.

Secundo modo etiam est verum, quod habitauerunt trans flumen, scilicet in Haran, vel Mesopotamiā : est enim ciuitas quedam dicta Haran, quæ aliquando vocatur Mesopotamiā. Est autem eadem, quod patet, quia dicitur Gen. 27. quod iret Iacob in Mesopotamiā, & postea Gen. 29. dicitur quod venit in Haran, & apparet melius, quia Numeri vigesimo tertio capitulo dicitur quod rex Moabitarum adduxit Balaam ariolum de Haran : & Deuterono. vigesimo tertio dicitur, quod fuit adductus de Mesopotamiā, ergo idem erat locus : in ista quoque vrbe cū maneret Thare & Abraham filius eius, adorabat cognatio

Abraham

Abraham idola. *Habitauerunt patres vestri ab initio.* Potest vocari patres dupliciter. Vno modo proprie, pro omnibus qui sunt in linea ascendentiū & descendentiū. Alio modo pro omnibus superioribus in cognatione, etiam si non sint in linea ascendentiū & descendentiū, sed collaterales ipsorum. Primo modo Abraham dicitur pater Hebræorum, & Thare, & Reu, & Sarug, alijque superiores, de quibus Gen. 11. cap. Secundo modo accipiendū, Abraham & Thare, & Nachor, & Aran erant patres Hebræorum, quia erant collaterales patri suo Abraham : tamen non erant in linea ascendentiū & descendentiū. Primo modo non potest intelligi de habitatione in Haran, vel Mesopotamiā, sed de habitatione in terra Chaldæorum : quia licet in Mesopotamiā habitauerint patres Hebræorum, scilicet Thare, & Abraham ; tamen nō coluerunt ibi deos alienos, quia Abraham nō coluit deos : quæ ergo Thare ibi coleret idola, non dicerentur patres Hebræorum colere idola ibi, quia vnicus pater eorum colebat illa : si autem accipiatur pro terra Chaldæorum, stabit, quia ibi fuerunt omnes patres Hebræorum, scilicet computado ab Abraham, & supra regrediendo in Noe, scilicet Thare, Nachor, Reu, Sarug, & cæteri, de quibus Gen. 11. De istis verum est quod coluerunt ibi deos alienos, quia quæ isti erant, iam inoleuerat idolorum magnus cultus in orbe. Secundo modo accipi possunt patres Hebræorum pro maioribus eorum, licet nō essent patres ipsorum, scilicet pro cognatis proauorum suorum, & sic oēs fratres Abraham vocantur patres Iudæorum, & tunc stat vtique sensus, scilicet patres Hebræorum habitauerunt trans flumen, scilicet in terra Chaldæorum, quia ibi moratus est prius Thare cum filijs suis antequam veniret in Mesopotamiā, & ibi coluerunt deos alienos. Etiam stat secundus modus, scilicet habitauerunt trans flumē, scilicet in Mesopotamiā patres Hebræorum, scilicet Thare, & duo filij sui, & adorauerunt deos alienos, quia Thare, & Nachor colebant illos, licet non coleret Abraham, & illi duo vocantur patres Hebræorum. *Ab initio.* Istud potest dupliciter intelligi, sicut prædicta dupliciter intelligebantur : si enim intelligat de habitatione in terram Chaldæorum est sensus quod a principio habitauerunt patres Iudæorum trans flumē, id est ab initio natiuitatis. Nam repetendo originem Iudæorum, etiā ab exordio reperietur tota habitasse in terra Chaldæorum, post diluuium enim oēs gētes deriuatæ sunt per Noe, & filios eius, & deriuati sunt Iudæi per lineam Sem, a quo linea vsque ad Abraham computatur Gen. 11. cap. Isti autem habitauerunt in terra Chaldæorum ab initio, scilicet ab ipso primo huius stirpis, scilicet Sem : nam post diluuium recesserunt homines de parte orientali, & venerunt ad terram Sennaar, in qua edificauerunt turrem, & urbem Babylonem : erat autem ibi tunc Noe, quia hoc fuit paucō tēpore post diluuium. Et cum post diuisam linguam gētes fuissent diuise per orbem, posteritas Sem mansit apud Babylonem. Est autem Babylon caput terræ Chaldæorum : ideo a principio originis manserunt patres Hebræorum in terra Chaldæorum. Si autem accipiatur secundo modo est sensus, quod manserunt in Mesopotamiā, quæ est trans flumen ab initio, scilicet ab initio distinctionis. Nam antequam veniret Thare in Mesopotamiā erant patres Hebræorum, tamen non erant distincti ab alijs populis : inceperunt autem diuidi, cum Deus distinctit illos faciens venire Thare cum domo sua in Mesopotamiā : & quæquā Deus non iussisset Thare quod veniret de Chaldea illuc, tamē mouit eum ad veniendum, vt cum eo veniret Abraham filius eius, & ab illo tēpore cepit esse distinctio gentis Hebræorum ab alijs populis : nam Abraham Hebræus vocatus est, vt patet Gen. 14. cap. tunc autem principium

Babylon est caput terræ Chaldæorum.

Alph. Tost. super Iosue. Pars II.

alicuius gētis est, quando ipsa distincta esse incipit ab alijs. Proprius autem sensus literæ est quod patres Iudæorum vocentur hic non solum progenitores, sed etiam omnes maiores, vt cognati progenitorum : & sic dicitur quod Aran, & Nachor erant patres Iudæorum, quia erant fratres Abraham. & hoc patet in litera, scilicet Trans fluum habitauerunt patres vestri ab initio Thare pater Abraham, & Nachor : sed constat quod Nachor nihil attinet ad lineam Iudæorum : solum autē erat frater Abraham, qui erat pater Iudæorum : & dicitur ab initio ibi habitasse, id est ab initio distinctionis gentis huius, scilicet quod tunc Deus incipiebat facere gentem istam distinctam ab alijs gentibus. Dicitur autem trans fluum, id est in Mesopotamiā, & non solum dicuntur habitasse trans fluum ; immo dici potest quod in fluiuo habitauerunt : nam ciuitas ista, quæ vocatur Haran in qua habitauit Thare cum posteritate sua, erat in medio fluminis Euphratis, scilicet erat diuisus fluius in duas partes, & in quodam loco medio tanquam in insula ciuitas cōstructa erat, & ob hoc vocatur in Hebræo Haran Naharaym, scilicet Haran posita in medio fluiuorum, & sic nos nomine Græco vtentes eam Mesopotamiā dicimus. Vbi enim dicit litera Hebræo Haran solum, litera nostra transtulit Haran vel Charran : cum autem dicitur in Hebræo Haran Naharaym, id est Aran fluiuorum, vt patet Gen. 24. litera nostra ponit Mesopotamiā : sic etiam de alijs locis. Interpretatur autem Mesopotamiā in medio aquarum, vel media inter aquas : quia tamen illa ciuitas erat ad vnā partem fluiui saltem dicebatur esse trans fluum. *Thare pater Abraham, & Nachor.* Isti duo ponuntur, quia accipiuntur patres large pro maioribus, siue sint in linea recta progenitorum siue sint collaterales ; Nachor enim nō erat pater Iudæorum.

Quare hic non nominantur Abraham, & Aran, qui erant filij duo Thare. Quæst. VI.

QVAERET aliquis quare nō fuerunt hic nominati Abraham, & Aran, qui erant alij duo filij Thare. Respondendum est, quod non ponitur hic Aran pater Hebræorum, quia solum ponuntur illi, qui fuerunt a principio distinctionis : ista autem distinctio facta fuit cum Thare recessit de terra Chaldæorum ad veniendum in terram Chanaan, & quia antequam illuc veniret, mortuus est Aran in terra natiuitatis suæ in Vr Chaldæorum, priusquam moreretur Thare, vt patet Gen. 11. Abraham autem non nominatur hic tanquam pater in recto, eo quod de istis ponatur immediate quod adorauerunt deos alienos : Abraham tamen non adorauit : & quia de patribus Iudæorum Deus enunciare volebat quod adorauerant deos alienos, non fuit nominatus Abraham, scilicet in recto. Nachor tamen ponitur in recto, quia de ipso, & de Thare verum est, quod colebant idola, sic quoque posteritas Nachor coluit idola : nam Rachel furata est idola patris sui Laban, qui erat de stirpe Nachor, vt patet Gen. 31. c. de quo cōquestus est Laban, vt patet eod. cap.

Seruiuntque dijs alienis. Scilicet in terra Mesopotamiæ seruiunt dijs alienis Thare, & posteris eius : ob hoc autem Deus iussit Abraham, vt post mortem patris sui Thare recederet de Mesopotamiā, scilicet ne ibi cū cognatione sua peruerteretur ipse, vel filij illius. Sed contra hoc videtur quod habetur Iudith 5. ex verbis Achior, scilicet, quod populus Iudæorum erat de Chaldæis ; hic primum in Mesopotamiā habitauit, quoniam noluerunt sequi deos patrum suorum, qui erant in terra Chaldæorum : deserentes itaque caeremonias patrum suorum, quæ

Vnde Mesopotamiā dicta est.

in multitudine deorum erant, vnum Deum colere ceperunt, qui precepit eis, vt exirent inde, & habitarent in Charra. Responderi potest dupliciter. Vno modo quod Achior, qui erat dux Ammonitarum non fuit locutus hic fm veritatem rei, sed fm opinionem vulgaram de Iudæis apud alias gentes: opinabatur enim qd Thare, & filij sui vocati fuissent a Deo cum essent in terra Chaldeorum, & insum esset eis, qd venirent in terram aliam, & videbantur ad hoc habere aliquam rationem, quia Thare cum tora domo sua venit; tamen fm veritatem non recessit Thare de terra Chaldeorum, vt non adoraret deos patrum suorum, sed ibat in terram Chanaan, quia commodius sibi in terra illa futurum esse putabat: cum autem venisset in Haram mansit ibi & mortuus est; nō tamen veniebat, vt non coleret deos patrum suorum, quia tunc non coluisset deos postea, sed dicitur hic quod coluit. Etiam patet de stirpe sua: nam Nachor filius eius, & tora posteritas illius coluerunt deos in Mesopotamia, vt patet de Laban, qui erat nepos Nachor colebatque idola, & postea cum faceret pactū cum Iacob inuocauit Deum Nachor: Iacob autem vocauit Deum patris sui Isaac, vt patet Gen. 31. cap. ergo non colebant ambo eundem Deum: consequenter autē Nachor idolatra fuerat, & tora illius posteritas; si tamen venissent in Haram de terra Chaldeorum, ne compellerentur colere idola non colerent postea ea ibi. Aliter rñderi potest, quod locutus fuerit vera Achior, & tamen referēda sunt omnia ad solū Abraham, qui erat pater Hebræorum, sicut iste venerit de terra Chaldeorum, quia ibi progenitores sui Chaldei colebant multos deos, & compellebant ad hoc omnes, qui in terra illa erant: Deus quoque apparuit ei in terra illa dicens quod recederet de terra illa, & veniret in Haram: & quia Abraham erat filius Thare, & quasi in familia illius, non poterat recedere, vel saltē nō conueniēter nisi pater recederet, ideo posuit Deus in corde ipsi Thare, vt inde recederet, sicut Chaldea in terram Chanaan, & sic factū est: & sic stabit totum dictum Achior verum fm literam suam.

Hic octo numerantur beneficia prestita Hebræis.

Tulit ergo Abraham patrem vestrum de Mesopotamia finibus. Istud est primum beneficium, sicut distinctionis Hebraici populi a ceteris gentibus, que incepta fuit in exitu Thare cū domo sua de terra Chaldeorum, tamen fuit consummata, cum Abraham inde iussu Dei recessit in terrā Chanaan: nam cognatio Abraham, sicut Nachor cum posteritate sua adorabat idola: si autē mansisset Abraham in Mesopotamia fortē ipse, vel cognatio eius declinarent ad idola: & quia Hebræi erant populus Dei per hoc, quod ipsi colebant Deum specialiter, & Deus faciebat eis specialia beneficia, primum ad hoc necessarium erat, quod segregarentur Iudæi ab idolatris. Et dicitur quod tulit eū de finibus Mesopotamiæ, quia mansit Abraham ibi toto tempore, quo vixit Thare, quo mortuo apparuit ei Deus dicens egredere de terra &c. Gen. 12. cap. & dicitur de finibus Mesopotamiæ, id est de Mesopotamia. Est Mesopotamia nomen Græcum, sicut in medio aquarum, quia ciuitas ista est in medio duarum partium fluminis Euphratis: & in Hebræo appellatur Haram fluuiorum, id est Haram sita inter fluuios. Et non intelligitur de finibus Mesopotamiæ, quasi non habitauerit Abraham in Mesopotamia sed apud eam, habitauit namque in ea: sed idem est de Mesopotamia, vel de finibus Mesopotamiæ.

Et conduxit eum in terram Chanaan. Scilicet qd Deus iussit ei, vt iret in terram Chanaan promittens ei ea, que habentur hic: Abraham autem obediens verbo Domini iuit. Valde autem meruit Abraham, quia credidit; nam eorum, que Deus dicebat nihil con-

stabat ei, sed propter auctoritatem Dei, dicenti assensit, & laudatus est atque vocatus pater omnium credentium, vt patet ad Rom. 4. cap. laudat quoque eū de fide Apostolus ad Hebr. 11. sicut fide qui vocatur Abraham obediuit in locum exire, quem accepturus erat in hereditatem, & exiit nesciens quo iret, sed demoratus est in terra promissionis tanquam in aliena in casulis habitando cum Isaac, & Iacob cogredibus repromissionis eiusdem.

Multiplicauitque semen eius. Istud est aliud beneficium prestitum Israelitis a Deo, sicut in multiplicatione prolis. Erat namque magnū bonū apud antiquos ista multiplicatio: vnde quando vnus benedicebat alteri imprecabatur ei multiplicationem posteritatis: sic faciebāt fratres Rebecca, quando ipsa recedebat de Mesopotamia: cognati enim imprecabantur prospera, dicentes: foror nostra es, crescas in millia, & possideat semen tuum portus inimicorum suorum Gen. 24. c. Mulieres quoque cum abundabant in prole erant benedictæ. Sic patet de Lia, quæ cum genuisset filium sextum, ancilla eius vocauit eum Aser, id est beatitudinem, dicens: Hoc pro beatitudine mea: beatam quippe me dicent omnes generationes, Gen. 30. cap. Nec solum hoc erat ex opinione gentium, sed Deus in hac parte assentiebat illi opinioni benedicens eo modo, vt patet Gen. 22. cap. vbi cum Abraham rem maximā in honorem Dei fecisset, sicut filium suum immolare volens, ait Deus: per memetipsum iurandi, dicit Dominus, quia fecisti rem hanc, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me: benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum, sicut stellas cæli, & velut arenam quæ est in littore maris. Magnum ergo beneficium erat cum a suscipientibus magnum reputaretur, & Deus illud tanquā magnum impenderet. Ista multiplicatio feminis non apparuit dum mansit Abraham, & posteritas eius in terra Chanaan: nam licet computando omnes Ismahelitas, qui tunc erāt, & omnes natos de filiis Cethura, & Idumæos magna esset multiplicatio, & hi omnes venerunt de stirpe Abraham, tamē isti non reputantur in semine Abraham, sed dictum est: In Isaac vocabitur tibi semē Gen. 21. & ad Rom. 9. cap. etiam non computantur in semine descendentes vniuersaliter de Isaac: nam Idumæi ab illo venerunt: & isti non pertinet ad cohæredes promissionis, sed solus Iacob de Isaac. Nam, vt patet Malach. 1. Deus dilexit Iacob, & odio habuit Esau, sicut nolēdo in eo complere benedictiones, & promissiones factas Abraham, & semini eius. computando ergo solum eos, qui pertinent ad promissionem factā Abraham pauci erant, cum manerēt in terra Chanaan: nam cum descenderunt in Aegyptum erant animæ 70. vt patet Gen. 46. cap. fuit tamen multiplicatio maxima facta in Aegypto: nam cū inde exirent Israelitæ erāt sexcenta millia pedum armatorum, & amplius, vt declaratum est Exo. 12. & ibi patet in litera.

Et dedit ei Isaac. Hic est mutatio ordinis: nam manifestum est quod prius Deus dedit Abraham filium nomine Isaac, & illi filium nomine Iacob, quam fieret multiplicatio aliqua; cum isti fuerint primi filij; sed mutatur ordo sicut sepe fit in scripturis.

Quare Isaac & Iacob hic per se computantur. Et quod impossibile est naturaliter sine menstruo gignere. Quæst. VII.

Quæritur aliquis cum Isaac, & Iacob, qui hic ponuntur pertineant ad multiplicationem istam Israelitarum, de qua hic: quare per se computantur: potissime cum notum sit istos esse primos in multiplicatione ista. Respon-

Respondendum est quod scriptura intendit hic enarrare beneficia impensa Iudæis, ideo describit omnia illa, in quibus patet beneficia collata: multiplicatio enim prolis fuit quoddam beneficium impensum: sed præter hoc multiplicatio miraculosa est alterum beneficium: sic autē fuit in istis duobus, sicut Isaac & Iacob, ideo debuerunt per se nominari tanquā distinctum beneficium. De Isaac patet, quia natus est de Sarra, quæ erat iam senilis ætatis, sicut nonaginta annorum. & quod difficilius est, desiderant ei fieri muliebria, vt patet Gen. 18. cum autem aliqua mulier definit habere muliebria, sicut humorem menstrualem fluentem per mensium curricula, impossibile est naturaliter, quod gignat, quia deficit in ea principium materiale, ex quo formatur fetus: & puellæ antequam incipiant habere muliebria impossibile est, quod concipiant: scriptura namque ponit hūc conceptum fuisse miraculosum, quia desiderat Sarra fieri muliebria: quæ non congrue poneretur, si contingeret non haberet humorem menstrualem concipere: nihil enim amplius est mulierem nō patientem menstrua, sine propter magnam, siue paruam ætatem cognosci, quā effundere semen in vase vitreo, vel in quocunque receptaculo, in quo generatio impossibilis sit. sic enim ponit Apostolus conceptum istum miraculosum, & Abraham meruisse, quia credidit quod fieri posset pater multarum gentium, vt patet ad Rom. 4. sicut contra spem in spem credidit vt fieret pater multarum gentium, & non infirmatus est fide, nec considerauit corpus suum iam mortuum, cum ferē centum esset annorum: nec considerauit emortuam vuluam Sarra. Etiam laudatur Sarra, quia credidit ad Hebr. 11. cap. De Iacob quoque fuit quidam modus miraculosus: nam Rebecca sterilis erat, & 20. annis stetit non habens liberos: postea vero orate Isaac concepit gemellos, & collidebantur in vtero eius, quæ cum quæsiuisset a Domino quid hoc esset, responsum est, quod duo populi in vtero eius erant: & postea in exitu ab vtero isti duo paruuli pugnant, & vnus tenuit plantam alterius, sicut Iacob plātam Esau Gen. 25. aliquid ergo mirabile fuit in conceptione, & natiuitate horum duorum, & ob hoc inter collata beneficia scriptura hoc enarrauit.

Cum Deus dederit Abraham alios filios præter Isaac, & alium filium Isaac præter Iacob, quare non computantur hic. Quæst. VIII.

Quæritur aliquis cū Deus dederit Abraham alios filios præter Isaac, & dedit Isaac alium filium præter Iacob, quare non computantur hic? Respondendum causam esse duplicem. Prima est, quia cum hic computentur beneficia specialia debent illa poni, quæ ad miraculum pertinent: cætera enim de communibus beneficijs sunt: potissime quia multiplicatio posita est tanquā vnum beneficium: hic autem superadditur, qd datus fuerit Isaac Abraham, & Iacob ipsi Isaac, quare aliqd pertinent præter multiplicationem: & hoc est, quia in conceptionibus horum fuit miraculum aliquod, scilicet in cōceptione Isaac, quod mater esset sterilis, & inueterata, desideratque ei fieri muliebria: in secundo autē fuit miraculum, quia erat mater sterilis Gen. 25. cap. de cæteris autem filiis horum non fuit sic, quia Abraham genuit Ismahel, sed in hoc non fuit aliquod miraculum, quia Abraham erat tūc potens generare, & Agar mater Ismahel non erat sterilis, nec vetusta, habuitque Abraham alios filios postea mortua Sarra, sicut Cethura, vt patet Gen. 25. & fuerunt filij. Alph. Toft. super Iosue. Pars II.

lij sex, in quibus non fuit aliquod miraculum concipiendo, quia licet Abraham esset valde senex, erat tamen adhuc potens generare, Cethura autē erat puella, eratque potens faciliter concipere. Alia causa est ad hoc quia Deus volebat enarrare Iudæis beneficia eis prestita, ipsi autem erant de semine Abraham: & in eis cōplere sunt promissiones factæ Abraham, alij autem erant filij Abraham, qui non computantur in semine eius, sicut Ismahel, vt patet Gen. 21. cum doluisset Abraham pro filio suo Ismahel, ait Deus: in Isaac vocabitur tibi semē, in non pertinet Ismahel ad semen tuū, sed Isaac: sic quoque factum est de sex filiis, quos genuit ex Cethura: illi enim non pertinent ad semen Abraham, sed solus Isaac, ideo non curauit scriptura enarrare de his, quia multiplicatio in his non erat aliquod beneficium prestitum genti Hebræorum: sic quoque fuit de Isaac, cui dicitur datus Iacob: nam licet genuerit Isaac Iacob, & Esau, & vnus concubitu, vt patet ad Rom. 9. tamen non pertinebat Esau ad semen Abraham, sicut rñ ad repromissiones, quia Deus nō erat cōplerurus quæ promiserat in eo, sed in Iacob, & filiis eius. Sic patet Malach. 1. antequam quicquam boni aut mali egissent Iacob dilexit Esau autē odio habuit. idem ad Ro. 9. Ista secunda rō magis congruit q̄ prima, quia si propter miraculosam conceptionem poneretur hic Isaac, & Iacob conformiter poneretur Esau, quia ipse quoque miraculosè genitus est, cum ex vnico coitu ambo geniti fuerint, vt patet ad Ro. 9. c. & ambo simul nati sunt, & collidebatur in vtero, vt patet Gen. 25. cap. sed non ponitur propter secundam rationem, sicut quia non pertinet ad stirpem Iudæorum.

Hoc enim voluit qui non attendit ad literam; sed manifestum est qd ponatur hic Esau sicut Iacob, ideo stat ista quaestio de filiis Abraham, qui nō ponitur hic præter Isaac, & de illis quæ vtraque ratio teneat, magis tamē tenet prima, sicut quia nihil miraculosum in eorū natiuitate vel conceptione sit actum. Esau autē computatur, quia licet non computetur in semine, tamen miraculosè genitus est, & ista conceptio fuit pp merita patrum Iudæorum, sicut propter Isaac: nam erat sterilis Rebecca, & per annos viginti non conceperat: postea autem orante pro ea Isaac, vt conciperet, concepit, vt patet Gen. 25. cap. E quibus. Id est de istis duobus gemellis.

Esau dedit montem Seir ad possidendum. Deus dedit Esau, & posteris eius ad possidendum terram, quæ ex nomine suo vocata est. Ipse quoque tria habet nomina, sicut Edom, Esau, Seir, vt ait Hierony. in prologo super Abdiam, & colligitur Gen. 25. vocatus fuit enim Esau tanquam nomine suo proprio, vocatus est autem Edom, id est rubeus, sicut quia desiderauit lenticulam rufam, quam comedebat Iacob, dixitque ei: Da mihi de coctione hac rufa. & subditur Gen. 25. quā obrem vocatum est nomen eius Edom. erat etiam Esau pilosus totus in modum pellis, ideo vocatus est Seir, quia Seir signat pellem villosam: sic patet Gen. 15. ex litera Hebraica. Ita terra data in possessionem Esau, & posteris eius vocatur interdum mons Esau, vt patet Abdiam vnico c. interdum autē terra Edom, vt patet Num. 20. cap. & 21. aliquando vocatur mons Seir, vt patet Deutero. 2. cap. sicut circūuimus montem Seir longo tempore. Dicitur autem terra Esau mons Seir, quia erat terra montuosa, & sic possessio filiorum Ephraim vocatur semper mons Ephraim, vt patet supra 17. & 19. & 20. quia erat in montibus pro maiori parte. Deus autem dedit filijs Esau montem Seir, quia ipse adiunxit eos ad delendum gentes, quæ habitabant in terra ista, vt ipse solus cum posteritate sua habitaret in ea: sic patet Deuter. 2. cap. 1. In Seir prius Z 4 habita-

Determinatio quoniam.

Esau tria habuit nomina, scilicet Edom, Seir & Esau.

habitaerunt Horrei, quibus expulsis atque deletis, habitauerunt filij Esau, & quia hanc terram Deus eis dederat, noluit quod caperetur ab alijs gentibus. Vnde quando transierunt Israelite apud terram Edom venientes de Aegypto iussit Deus quod non pugnarent contra Idumaeos, quia non erat eis datum quidquam de terra illorum, sic patet Deut. 2. cap. f. transi-
bitis hodie per terminos filiorum Esau, qui habitant in Scir, & timebunt vos, videte diligenter ne moueamini contra eos, nec enim dabo vobis de terra eorum quantum potest vnius pedis calcare vestigium. Enarrat autem hic istud beneficium praestitum Esau, quia fuit ei datus ex merito Abraham, & Isaac, qui erant progenitores Iudeorum, Esau enim nihil merebatur, ideo debebant Israelite reddere gratias pro hoc beneficio quasi si eis collatum fuisset.

Jacob vero & filij eius descenderunt in Aegyptum. Hic incipit in specialibus de beneficijs collatis ad Israelitas, quia omnes filij Jacob pertinuerunt ad semen Abraham quantum ad impletionem promissionum, & omnes acceperunt possessionem in terra Chanaan, vt patet supra a cap. 15. vsque ad 20. Dicitur autem quod descenderunt Jacob & eius filij in Aegyptum, s. vigente fame valida, quae oēs provincias oppresserat: istud autem fuit principium ad hoc quod beneficia magna conferrentur Israelitis, s. in liberatione de Aegypto, & in portatione per desertum, & introductione in terram Chanaan: si autem mansissent semper in terra Chanaan, sicut eorum progenitores, s. Abraham & Isaac non potuissent ista conferri eis, De eorum descensu patet Gen. 46. & 47. cap.

Misque Moyses & Aaron. Istud est alterum beneficium in liberatione eorum de terra Aegypti in multis signis, atque portentis. De medio autem tempore subicitur: fuerunt enim Israelite in Aegypto in magna prosperitate, & rerum affluentia quandiu vixit Ioseph, & toto tempore, quo reges Aegypti cognouerunt beneficia praestita per Ioseph: surrexit autem postea rex alius, qui non cognoscebat Ioseph, oppressitque Iudeos in duris operibus luti, & lateris occidendo etiam filios eorum in flumine, vt patet Exo. 1. cap. postea autem misit Deus Moysen ponens signa, quae facere deberet in Aegypto, vt patet Exo. 3. & 4. nam locutus fuit ei in tubo: misit autem Deus Aaron non principaliter, sed in coadiuorem Moysi. Dixerat enim Moyses quod non erat eloquens, ideo quod mitteret Deus alium, Exo. 4. cui respondit Deus: Aaron frater tuus Leuites scio, quod eloquens sit. & postea sequitur: Ipse erit os tuum, & loquetur pro te ad populum tuum, & Aaron frater tuus erit propheta tuus. Vnde postea ingrediebatur Aaron cum Moysa, & loquebatur coram Pharaone, vt patet Exo. 5. cap.

Et percussit Aegyptum multis signis atque portentis. Istud est aliud beneficium, scilicet percussio opprimetium, vt Iudaei liberi dimitterentur: non enim dimississent Aegyptij Iudaeos abire, nisi in magnitudine signorum. Et dicitur quod percussit Aegyptum, quia ista percussio erat generalis, quod quaelibet plaga missa super Aegyptios erat vniuersalis, sive sanguis, sive ranas, sive grandines, & mors praeter terram, in qua manebant Iudaei, vt patet Exo. 7. & vsque ad 10. inclusiuè: ponuntur autem signa & portenta, quia signa sunt parua, & portenta sunt magna. Vel signa dicuntur a signando solum, & portenta nocebant: erant enim in illis, quae Deus fecit quadam, quae non infligebant aliquod malum Aegyptijs, sed solum erant probantia, quod Deus Israelitarum esset Deus, sicut conuersio virgæ in Draconem, & e contrario: & factio Ci-

Differentia
inter signa
& portenta.

nipicum, vt quidam volunt, sed sufficit primum. Et ista vocabantur signa & non portenta. Alia autem erant, quae infligebant malum Aegyptijs, & insuper signabant Deum Israel esse Deum, sic erant omnes plae vt mors primogenitorum, & tenebrae palpabiles, & caeterae decem plae: erant enim tales, quae conuincebant Aegyptios Deum Israelitarum esse Deum cum dii ipsorum non possent aliquid horum facere, sed dixerunt malefici Aegyptiorum digitus Dei est hic, Exo. 8. cap. Etiam ista infligebant magnam penitentiam Aegyptijs: ideo vocantur portenta, quae aliquo modo sunt signa, sed important quandam terribilitatem secum, & ista est propria differentia signorum, & portentorum, vel ostentorum hic.

Eduxit vos, & patres vestros de Aegypto. Istud est alterum beneficium, s. liberatio Israelitas de Aegypto: fuerunt enim liberati de maxima seruitute, quae vocatur fornax ferrea Aegypti, vt patet Deu. 5. Tantum enim comprimebantur in terra hac quae dicebantur habere catenas in ceruicibus comprimentes eos ad terram, vt patet Lenit. 26. cap. f. Ego Dominus, qui eduxi vos de terra Aegyptiorum, ne seruiretis ei, & cōfregi catenas ceruicum vestrarum, vt incederetis erecti. Dicitur autem eduxi vos, quia aliqui erant tpe huius admonitionis Iosue ad populum, qui egressi fuerant de Aegypto. Et dicit aliquis hoc esse de Caleb & Iosue, qui non condemnati sunt sententia illa, quae lata est in Cadesbarne, vt patet Nu. 14. & 26. c. Sed dicitur quod de egredientibus de Aegypto non solum introierant in terram Chanaan isti duo, sed etiam fortassis plures quam centum millia viri: nam sententia lata in Cadesbarne non fuit contra omnes Israelitas, sed solum numeratos ab anno 20. & supra vt patet Nu. 14. valde multi tñ erant, qui nō condēnati sunt, quia non erant numerati, vt nulla de feminis hac sententia comprehensa est: Leuitae quoque nulli comprehensi sunt, quia non erant computati ab anno 20. & supra, sed ab vno mense, & supra, vt patet Num. 3. vel ab anno 25. vt patet Nu. 8. vel ab anno 30. vt patet Num. 4. Item valde multi de tribubus duodecim non comprehensi sunt, s. omnes, qui erant minores ann. 20. & nondum fuerant numerati. De his manifestum est, quod multi essent, & omnes hi poterant introire in terram Chanaan non obstantē sententia, quia non erat contra eos: & de his essent multi tempore admonitionis huius, quam faciebat Iosue. Dicitur etiam & patres vestros, quia patres istorum fuerant educti de Aegypto, sed mortui sunt in solitudine. Nam omnes computati in Sinai mortui sunt in deserto Nu. 14. & Deut. 2. cap. sed isti erant plures quam sexcenta millia virorum, vt patet Num. 1. cap. Etiam alij de patribus horum mortui fuerunt postea in deserto, licet nō ex sententia illa: sicut illi, qui mortui sunt propter sacrilegium Phegor, de quo Nu. 25. f. Mortui sunt viginti quatuor millia. ex alijs quoque causis mortui sunt. Etiam in terra Chanaan mortui fuerant plurimi antequam fieret ista admonitio, de qua hic agitur. Omnes autem hi educti fuerant de Aegypto, *Et venistis ad mare.* Scilicet ad mare Rubrum. Enarratur hoc specialiter ad signandum valde magnum beneficium, quod fuit in liberatione Israelitarum transeundo per mare Rubrum, & occidendo ibi Aegyptios hostes eorum: cum enim fuit mors primogenitorum media nocte timentes Aegyptij quod oēs perirent essent, surrexerunt media nocte compellentes recedere Israelitas, cum autem recessissent, & conuerterentur Aegyptij ad se ipsos dixerunt: quid facere volumus? tunc Pharaon cum exercitu magno, & curribus praefectus fuit Hebraeos, inuenitque eos apud mare Rubrum. De hoc Exo. 12. iuncto 14. cap.

Perse-

Persecutique sunt Aegyptij patres vestros. Non solum patres istorum, sed etiam istos, quia isti aut multi de eis educti fuerant de Aegypto, vt patet supra. *Eduxit vos, & patres vestros de Aegypto.* Hic tamen solum dicitur de patribus istorum, quia in exitu de Aegypto omnes de his, qui exierunt, & nunc supererant erant parui praeter Iosue, & Caleb, qui erant iam viri. persecutio autem fit ad viros, quia ista est opus bellicum, quod contra viros est, & non contra paruulos. vnde non proprie dicitur, quod Aegyptij persequerentur istos in exitu de Aegypto, sed patres eorum. *Cum curribus, & equitatu.* Currus est genus armaturae, de quo supra 11. declaratum est: erant enim isti currus habentes. 4. equos, & rotae falcatae erant. i. habentes gladios in modum falci ad scindendum vndique, & impetu suo omnia laniantes. De his autem assumpsit Pharaon currus ducentos electos, & quidquid curruum in Aegypto fuit, vt pugnaret contra Hebraeos. Putabat enim Pharaon, quod non possent euadere pugnando, quia erant inexperti ad pugnam, & potissimum erant habentes corda seruilia: semper enim fuerant sub potestate Aegyptiorum, ideo non haberet animositatem ad postea pugnandum contra illos. & sic futurum esset, nisi Deus pugnasset pro eis: nam mox vt viderunt exercitum Aegyptiorum contra se, dixerunt ad Moysen: quare eduxisti nos de Aegypto: nunquid deerant sepulchra in Aegypto? Ecce enim iam ceperant desperare, sed consolatus est eos Moyses, dicens: Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Exo. 14. cap. & sic factum est. Dicitur etiam venisse Pharaon cum magno equitatu. i. cum multitudine equitum. *Vsque ad mare rubrum.* Erant enim Israelite circa lirtus maris rubri cum primo viderunt venientes Aegyptios: confederant autem castra Aegyptiorum in Phairoth contra Beelsepho. Venerunt autem vsque ad mare rubrum, sed nō permisi sunt accedere ad Israelitas: nubes enim quae precebat castra Israelitarum reliquit anteriora, & stetit in parte posteriori castrorum mouente illam angelo, & fuit tenebrosa ex parte Aegyptiorum, & illuminans noctem ex parte Israelitarum, ita vt toto noctis tempore ad se inuicem accedere non valerent Exo. 14. c. *Clamauerunt autem ad dominum filij Israel.* Scilicet vt liberaret eos, quamquam vt apparuit Exo. 14. magis fuit iste clamor desperationis & murmurationis quam orationis: dixerunt enim ad Moysen: forsitan non erant sepulchra in Aegypto, ideo tulisti nos, vt moreremur in solitudine: quid facere voluisti, vt educeret nos de Aegypto? *Qui posuit tenebras inter vos & Aegyptios.* Ista non fuit aliqua tenebra, vel condensatio aëris noxiter facta, aut impressio metheo. quam Arist. caliginem vocat, sed fuit nubes, quae praecedebat exercitum Israelitarum. nam Angelus, qui praecedebat in nube illa in fronte exercitus mouit nubem illam ad partem posteriorem, & fuit inter castra Israelitarum & Aegyptios, & ex parte Israelitarum erat nubes lucida, ita vt viderent quomodo procederent: ex parte autem Aegyptiorum erat nubes nimis tenebrosa, ita vt non possent videre israelitas, nec accesserunt ad eos toto tempore noctis, vt patet Exo. 14. hoc autem erat, quia illa nubes vocabatur nubes & ignis: nam interdum appellatur columna ignis, & nubes vt patet praeraleg. c. quia per noctem apparebat, vt ignis, & per diem vt columna alba & densa, vt patet Num. 9. erat tamen eadem columna, & ista apparuit tanquam ignis ex parte israelitarum, & sic illuminabat eos ad procedendum. apparebat autem tanquam nubes ex parte Aegyptiorum, & quia erat densa ex parte illorum non poterat videre fulgorem igneum, qui ex parte israelitarum emittebatur. Erat quoque tenebra illa terribilis, quia erat densa nimis, cum ipsa nubes esset densa, ita vt

non auderent iuxta eam accedere Aegyptij. Quomodo autem Israelite potuerint procedere columna subsequente eos, cum semper praecedere consueuissent qualiter via distingueretur declaratum fuit Exodi 14. ibi etiam. & in 40. c. multa de motu, & natura & quibusdam conditionibus huius nubis. *Et eduxit super illos mare, & operuit eos.* Aegyptij non poterant tota nocte illa horrenda accedere ad israelitas impediendo caliginem nubis, quia tamen illa caligo non erat aliquid diffusum per aerem, sed erat nubes dirigens israelitas, & ipsi tota nocte illa moti sunt ad transeundum mare rubrum diuisum, mouebatur paulisper nubes illa caliginosa cum eis, ita vt Aegyptij manentes post nubem possent quoque paulisper moueri, nunquam tamen accedentes ad nubem, vt intrarent in mare post israelitas. Si autem fuisset caligo diffusa per totum aerem, postquam esse cepisset non mouerentur Aegyptij de locis suis praeter timore horrendae tenebrae: et quia non viderent quo irent, sicut factum est in plaga magnatum tenebrarum in Aegypto, in qua per tres dies nemo de Aegyptijs motus est de loco suo, nec vidit proximum suum, vt patet Exo. 10. cap. hoc autem non expediebat ad id, quod Deus intendebat. Volebat enim, quod Aegyptij intrarent in mare post hebraeos, & ibi operirentur a fluctibus maris: si autem fuisset tenebra manens, Aegyptij non fuissent moti de locis suis ad intrandum mare, nec fluctibus operiri possent, ideo conueniens erat quod sola nubes, quae erat inter Iudaeos, & Aegyptios esset tenebrosa prohibens Aegyptios accedere ad castra Israel, reliquis autem aer esset illuminatus quantum noctis conditio permittebat, alioquin non vidissent Aegyptij viam maris, quam transituri erant. Viderunt tamen, & introierunt ambulantes per illud tota nocte, sicut Israelite vsque ad vigiliam matutinam, & tunc conuertit Deus fluctus maris super Aegyptios, vt patet Exo. 14. cap. in vigilia autem matutina, cum iam dilucesceret, viderunt Aegyptij, quod Deus pugnabat contra eos per columnam ignis & nubis, & dixerunt: fugiamus Israel, Deus pugnat pro eis contra nos, & tunc iuuertit dominus rotas curruum & ferebantur in profundum, vt praeraleg. cap. *Viderunt oculi vestri cuncta, quae in Aegypto fecerim.* Scilicet omnes plagas, quas intulerim Aegyptijs propter vos. Et in hoc nimis persuadet eis ad colendum ipsum: sic enim suadebat Exo. 19. quando voluit eos inclinare ad hoc, quod susciperent legem illius, dicens: Vos vidistis quae fecerim Aegyptijs, & quomodo portauerim vos super alas aquilarum, & assumpserim mihi. Dicitur oculi vestri viderunt referendo ad eos, qui exierunt de Aegypto, quia multi de his, qui nunc erant fuerunt educti de Aegypto, vt supra declaratum fuit, & isti viderunt plagas, quas Deus intulerat Aegyptijs. *Et habitastis in solitudine multo tempore.* Scilicet quadraginta annis. Hic subicitur beneficium collatum in deserto. s. quomodo per istos quadraginta annos dedit Deus Israelitis panem de caelo, quae ante eos nullus vnquam manducauerat, & vestes eorum non fuerunt vetustate attritae, & calciamentum non fuerunt dirupta, Deuteron. 8. & 26. etiam eis saepe dedit aquas miraculose cum non haberet illas, vt in Mara conuertens amaras aquas in dulcorē Exo. 15. in Raphidim educens illas de petra, Exo. 17. & in Cadesbarne educens illas de petra similiter, Num. 20. cap. multa quoque alia miracula pro eis fecit, de quibus in processu Exodi, & Num. *Et introduxi vos in terram Amorrhaei.* Hic ponitur beneficium de introductione in terram promissionis, & accipitur hic Amorrhaeus largē pro omnibus septem populis Chanaan, quia non solum fuerunt Israelite introducti in terram populi Amorrhaei specialiter, sed etiam Iebusaeorum, Chanaan-

nanæorum, Heuzorum, & cæterorum, cum dicatur immediate q̄ contra omnes pugnaverint. Sed sicut istud nomen Chanaanus aliquando accipitur pro quodam populo speciali de septem populis, & aliq̄n pro omnibus populis, ita & istud nomē Amorrhæus. Quod autem accipitur pro Amorrhæis specialiter patet in computatione septem populorū terræ Chanaan, in quibus computantur Amorrhæi. similiter quoque vocamus Sehon & Og habitantes ad orientalem partem Iordanis esse duos reges Amorrhæos, vt patet supra 2. cap. Quod accipitur generaliter, patet Deuteron. 1. f. sufficit vobis, q̄ mansistis in monte hoc: venite ad montem Amorrhæi, i. ad terram Chanaan, quæ vocatur mons, quia est mōtuosa. Sic patet Gen. 15. f. nō. dum. n. cōpleta sunt iniquitates Amorrhæorum vsque in præsens tempus, vbi Deus pepigit pactum cum Abraham de dando semini eius terram Chanaan. Et quia diceret aliquis quare non dabat ei immediate? Respondet: nondum sunt completæ iniquitates Amorrhæorum vsque ad præsens tempus. i. gentes istæ sunt de terra ista expellendæ propter peccatum, & nondum sunt peccata eorum consummata, non dabitur terra, sed manifestum est, q̄ non intelligitur de solis peccatis Amorrhæorum, quia etiam alia gentes peccabant: nam propter ipsorum peccata non erant delendæ omnes gentes Chanaanorum. Hoc patet magis Amos. 2. cap. f. Ego exterminavi a facie eorum Amorrhæum, cuius altitudo cedrorū, & tamen ibi non solum dicitur pro Amorrhæo, quia omnes septem gentes expulsi sunt.

Dicit autem aliquis, q̄ etiam si voluerimus accipere Amorrhæum pro quodam populo speciali nō poterimus, quia Amorrhæus habitabat ad partem orientalem Iordanis. f. Og rex, & Sehon, vt patet sup. 2. hic tamen accipitur pro parte occidentali. ergo accipiet generaliter Amorrhæus pro omnibus septē populis.

Respondendum est non tenere istam rationem, quia non solum habitabant Amorrhæi ad partē orientalem, sed etiam ad occidentalem. De orientali patet in duobus prædictis regibus: de parte occidentali patet supra 5. cap. f. Postquam audiuerunt omnes reges Amorrhæorum, qui habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagam, & cuncti reges Chanaan. vbi accipiuntur reges Amorrhæi specialiter pro populo Amorrhæorum, cum distinguatur ibi reges Amorrhæorum ab alijs regibus Chanaan. Et patet magis, quia deletis duobus regibus Amorrhæis, qui erant in parte orientali. f. Og & Sehon adhuc manebat rex Iebusæus, Chanaanæus, Amorrhæus & c. contra Iosue, vt patet supra 11. cap. & ibi ponuntur Amorrhæi tanq̄ populus distinctus ab alijs, & sic satis poterat accipi Amorrhæus ad occidentalem plagam Iordanis pro aliquo populo speciali: sed non intelligitur de hoc, sed potius de terra duorum regum Amorrhæorum, qui habitabant ad orientem Iordanis. f. Sehon, & Og, quod patet ex ordine literæ: nam prius ponitur hic de introductione ad terrā Amorrhæi quā de insurrectione regis Balac contra Israelitas, sed prior fuit illa insurrectio & maledicendi voluntas.

Item quia post hoc dicitur de trāsitu Iordanis, sed transitus Iordanis est introductio in terram Amorrhæorum secundum intentionem horum, ergo debet intelligi de populo Amorrhæo. f. qui erat subditus duobus regibus Sehon, & Og, & tunc stat ordo literæ, quia prius introierunt Israelitæ in terram duorum

regum Amorrhæorū quā Balaam conaretur maledicere Iudæis, cum de captione terræ Amorrhæorū agatur Num. 21. & de insurrectione Moabitum contra Israel, & de voluntate maledicendi Balaam dicit Num. 22. & vsque ad 25. cap. *Qui habitabant trans Iordanem.* Scilicet ad partem orientalem Iordanis: erat. n. nunc Iosue cum Israelitis in parte occidentali Iordanis, ideo vocabat trans Iordanē id quod erat ad orientalem plagam Iordanis: nam de se non diceret, quod erat trans Iordanem: illi autem, qui essent in parte orientali Iordanis dicebant eos, qui erant in parte occidentali esse trans Iordanem, vt patet Nume. 32. cap. cum filij Ruben, & Gad accipientes possessionem in parte orientali dixerunt, nihilq; quaerimus trans Iordanem, quia iam habemus possessionem nostram in orientali plaga eius. *Cumque pugnarent contra vos.* Quilibet eorum exiit obuiam in pugnam contra Israel: nam Israelitæ miserunt nuncios ad regem Sehon, vt concederet eis transiitum per terram suam, qui non acquieuit, sed exiit obuiam eis in pugnam in Iessā, vt patet Deut. 2. vel in Basā Num. 21. cap. rex autem Og exiit pugnaturus in Edrai, vt patet Num. 21. cap. deleuerunt autem eos Israelitæ vsque ad internerionē, vt patet præallegatis cap. *Tradidit eos in manus vestras.* Scilicet vt præualeretis contra eos: facili enim bello, & vno quasi impetu quemlibet eorum cum populo suo deleuerunt. *Et posseditis terram illorum.* Quia tota terra duorum regum Amorrhæorum cecidit in partem filiorum Israel, & postea fuit diuisa duabus tribubus & dimidiæ, vt patet sup. 13. cap. quod factum est Moysē viuente, & ipse diuisit terram istam, vt patet Deuteron. 3. & Num. 32. cap. *Atque interfecistis illos.* Vtrumque regem horum Israelitæ occiderunt in bello, vt patet Num. 21. & sup. 2. & hoc faciebant, quia erant de Chanaanis, de quibus nullum omnino viuētem dimittere debebant, vt patet Deuter. 20. cap. hic autem est ordo mutatus, quia prius Israelitæ occiderunt duos reges Amorrhæorum, & populum eorum quā possiderent terram. Sic interdum mutatur ordo in poetis, vt patet in 2. Heneidos.

Moriatur mediaque in arma ruamus.

Primum tamen erat ruere in media arma, quā mori.

Surrexit autem Balac filius Saphor rex Moab & pugnavit contra Israel. Misitque & vocavit Balaam filium Beor, vt malediceret vobis, & ego nolui audire eum, sed è contrario per illum benedixi vobis, & liberaui vos de manu eius. Transistis Iordanem, & venistis ad Iericho. Pugnaveruntque contra vos viri ciuitatis eius, Amorrhæi, & Pherezæus, & Chanaanæus, & Hethæus, & Gergesæus, & Heuzæus, & Iebusæus, & tradidit illos in manus vestras. Misitque ante vos crabrones, & eieci eos de locis suis, duos reges Amorrhæorum, non in gladio, nec in arcu tuo. Deditque vobis terram, in qua nō laborastis, & vrbes quas non ædificastis, vt habitaretis in eis: vineas, & oliueta, quæ non plantastis. Nunc ergo timete dominum & seruite ei perfecto corde atque verissimo, & auferte Deos, quibus seruierunt patres vestri

in

1. Reg. 7.
Iob. 14.

in Mesopotamia, & in Aegypto, ac seruite Domino. Sin autem malum vobis videtur vt domino seruiatis, optio vobis datur: eligite hodie quod placet, cui seruire potissimū debeatis, vtrum dijs, quibus seruierunt patres uestri in Mesopotamia, an dijs Amorrhæorum, in quorum terra habitatis: ego autem & domus mea seruiemus Domino. Responditque populus, & ait: Absit a nobis, vt relinquamus Dominum, & seruiamus dijs alienis. Dominus Deus noster ipse eduxit nos, & patres nostros de terra Aegypti, & de domo seruitutis: fecitque videntibus nobis signa ingentia, & custodiuit nos in omni uia, per quam ambulauimus, & in cunctis populis, per quos transiuimus, & eiecit uniuersas gentes, & Amorrhæum habitatorem terræ, quā nos intrauimus. Seruiemus igitur Domino, quia ipse est Deus noster.

Surrexit autem Balac filius Saphor. Istud est alterum beneficium collatum Israelitis. f. q̄ liberati fuerint a maledictione Balaam: ipse enim solebat maledicere, & benedicere, & nimis appendebantur maledictio, & benedictio illius, ita vt rex Moab diceret: Noui quod cui tu benedixeris, sit benedictus, & maledictus in quem maledicta congeseris: Nume. 22. cap. Deus autem fecit, q̄ Balaam non potuerit maledicere Israelitis, & dicitur de rege Moab, q̄ surrexit contra Israel. f. timuit nimis Israelitas, & putauit q̄ cum essent in terminis terræ eius, ita eum delere vellent, & acciperent terram illius, sicut fecerant de terra duorum regū Amorrhæorum, & ob hoc parauit se cōtra Israelitas. Et quia credidit se viribus imparem aduocauit ariolum. f. Balaam, vt sic malefica arte eneruaret vires Iudæorum, & præualeret contra eos in pugnam. sic patet Nume. 22. capit. cum dixit rex Moab ad Balaam: Veni & maledic populo huic, quia fortior me est, si quomodo possim pugnans abigere eum. *Et pugnavit contra Israel.* Istud bellum non legitur in aliquo de libris Moysi, in quibus ponuntur alia bella, quæ egerūt Israelitæ contra gentes tempore Moysi, & quæ sustinuerunt ab illis, ex quo aequaliter apparet non fuisse tale bellum.

Bellum Moabitæ contra Israel nō legitur in libris Moysi.

Item apparet hoc Num. 22. cap. vbi dicitur, q̄ vidit rex Moab omnia, quæ fecerant Israelitæ Amorrhæo, & q̄ Moabitæ timuissent nimis non potentes ferre impetum eorum, misit ad vocandum Balaam ariolum, vt malediceret Israelitis: si tamē pugnaturus foret non mitteret pro ariolo confugiens ad maleficorum artes.

Item Moabitæ videbant Israelitas maiores se viribus, vt patet Num. 22. cap. quomodo ergo pugnare auderent: Israelitæ autem non pugnant, nisi Moabitæ prius mouerent bellum: nam Deus interdixerat eis pugnam contra Moabitas, vt patet Deut. 2. cap.

Item si Moabitæ mouissent bellum contra Israelitas, defenderent se saltem Israelitæ, & defendendo occiderent plurimos de Moabitis, potissimum quando essent concitati viri in iram in bello: nemo enim eos continere posset, sed constat q̄ non nocuerat illis, ergo non fuit bellum in initum. Dicitur tamen hic, q̄ fuit bellum factum, quia Moabitæ parauerunt se ad bellū

contra Israelitas, licet postea terrore depressi non pugnaverint, & hoc erat pugnare. Sic accipitur infra de viris vrbs Iericho, q̄ pugnaverunt contra Israelitas, constat tñ, q̄ nemo de vrbe Iericho pugnavit cōtra Israelitas, quia vrbs clausa erat, & nemo audebat ingredi, aut exire metu filiorū Israel, vt patet sup. 6. & tunc cum p septem dies Israelitæ iustressent vr̄bem nullo alio facto ceciderunt muri. Dicuntur tamen pugnauisse, quia contra Israelitas armati erant. Vel dicuntur pugnauisse Moabitæ non armis, sed fraude cum feminas miserunt ad castra Israel, quarum illecebris Israelitæ permolliti ad sacrificia sacrilega perducti sunt, & occisi sunt de populo. 24. millia virorum, vt patet Num. 25. cap. in quo vt hostes erant Moabitæ: sic etiam dicitur ibidem de Madianitis, qui huius fraudis fuerunt participes & ministri. f. hostes vos sentiant Madianitæ, quia hostiliter egerunt contra vos, & iste sensus est conuenientior.

Misitque & vocavit Balaam filium Beor. Voluerat rex Moab pugnare contra Israelitas, quia suspicabatur, q̄ ita vellent delere eum cum populo suo, sicut duos reges Amorrhæos, quia arbitratus est populum illum esse fortiorem se, non confusus potentia suā misit ad vocandum Balaam, vt iste malediceret Israel. Habitabat autem iste Balaam in terra Mesopotamiæ. f. in Harām super fluuium Eufratem, vt patet Num. 23. cap. & ibi declaratū est, & illuc iuerunt principes de Moabitibus, & Madianitis ad accipiendum Balaam, vt veniret in terram Moab. *Vt malediceret vobis.* Existimauit rex Moab, q̄ cum Balaam malediceret Israelitis debilitarent vires eorum, & sic posset ipse cōtra eos pugnans superare eos, sic patet Nume. 22. cap. f. Veni & maledic populo huic, quia fortior me est: si quomodo possim pcutere eum & eicere de terra mea: misit autem nuncios ad vocandum eum, quia condebat benedictiones & maledictiones illius esse magne efficaciam, vt patet præalleg. cap. f. noui q̄ benedictus sit cui benedixeris, & maledictus in quem maledicta congeseris. De maledictione autem Balaam quomodo crederetur efficax, & si quid efficere poterat se cundum rem, declaratum est Nume. 22. & 23. *Et ego nolui audire eum.* Scilicet nolui exaudire Balaam ariolum: desiderabat enim nimis maledicere Israelitis, vt honoraretur a rege Moab, vt colligitur Nume. 22. & usque ad 25. cap. & cum sepius conaretur ad hoc, f. q̄ ter posuit aras Deus ter impeditit eum ponens verba benedictionis in ore eius: Num. 23. cap. *Sed è contrario per illum benedixi vobis.* Id est denunciaui de vobis bona. Patet hoc Num. 23. & 24. vbi in tribus vicibus cum iret Balaam ad quaerendum auguria, & veniens responsurus esset regi Balac, incipiebat benedicere Israelitis enunciando de illis bona, & ob hoc conquerebatur rex Moab, q̄ cum vocasset Balaam ad maledicendum Israelitis benedicebat eis. Vnde dixit nec benedicas illis nec maledicas Nume. 23. cap. hoc autem erat, quia Deus mouebat violenter linguam Balaam, & cum ipse vellent formare verba maledictionis formabat verba benedictionis. Alij modi erant ad hoc faciendum. De his declaratum est Num. 22. cap.

Et liberaui uos de manu eius. Potest intelligi de Balac rege Moab. f. qui pugnare volebat contra Israel, & Deus liberauit Israelitas de manu illius, & Deus liberauit Israelitas de manu illius. Vel intelligitur & melius de Balaam ariolo. f. q̄ liberati sunt Israelitæ de manu illius, quia ille credebatur habere virtutem benedicens & maledicens, Deus autem non permisit q̄ posset maledicere Israelitis, & istud est liberare, sed non est propria liberatio, cum non haberet verè Balaam efficaciam benedicens aut maledicens, nisi fortè in quantum opere demouum subteruenientium posset aliquod nocumentum inferre, sed istud

istud nunquam est, nisi ex diuina permissione, & sic ista benedictio & maledictio a Deo sunt, & nequaquam a Balaam. Transiſtisque Iordanem. Istud est alterum beneficium, & ista sunt beneficia collata in ducatu Iosue post mortem Moyſi, & nominatur specialiter transitus Iordanis, quia ibi fuit magnum miraculum factum pro Israelitis, scilicet quod diuisus fuerit Iordanis, vt patet supra tertio capite. Etiam narratur, quia ex hoc consecutum fuit magnum bonum, scilicet quod timuerunt omnes Chanaanii reges, & elanguit cor eorum non remanente spiritu ad transitum Iudaeorum, vt patet supra quinto, & ex hoc non ausi sunt tantum progredi in pugnam contra Israelitas quantum alias progressuri forent.

Et uenistis ad Iericho. Dicitur de ista vrbe, quod in captione eius fuit factum speciale miraculum, scilicet quod Israelitis Iustantibus vrbe diebus septem die ultimo corruerunt muri a fundamentis, & intrauerunt omnes Israelitae in vrbe ad desolandum eam: fuit autem ista vrbs prima, ad quam in tota terra Chanaan accesserunt Israelitae, vt patet ex processu libri huius supra quinto & sexto, & ob hoc antequam accederent Israelitae ad Iordanem misit Iosue exploratores in vrbe Iericho, vt patet supra secundo capite, antequam ad nullam miserat: est enim haec ciuitas circa Iordanem, vt patet in computatione urbium fortis Beniamin, cum enim incipiant computari a Iordane nulla computatur ante Iericho, vt patet supra decimo octauo capitulo.

Et pugnauerunt contra vos viri ciuitatis eius. Non est sensus proprie, quod viri de vrbe Iericho pugnauerint, quia nullus de eis egressus est de vrbe ad pugnandum, nec de menibus vrbs saltem ad Iudaeos tela miserunt, eo quod Israelitae non accesserunt ad mœnia vel muros vrbs, sed in circuitu eius Iustantes, cum arca gradiebantur expectantes, quod Deus iusserat, scilicet quod muri caderent: dicuntur tamen viri vrbs huius pugnasse, quia erant parati ad pugnandum super muros vrbs. Etiam si accessissent Israelitae ad expugnandam aliquam partem vrbs, pugnassent contra illos de menibus, sed non accesserunt. Amorrhæus, & Pherezeus. Hic ponuntur nomina septem populorum, qui pertinebant ad terram Chanaan, inter quos est Gergeſus, qui rarissime ponitur: vnde aliqui communiter dicunt, quod non nominatur in alijs locis, cum populis istis, quia erat populus paruus, qui cito victus est. Vel ante aduentum Israelitarum de terra Chanaan recessit. Sed patet falsum esse, quia hic ponitur quod pugnauerit contra Israelitas, communiter tamen non nominatur, quia scriptura non curat enarrare omnes istos septem populos, sed interdum tres, vel quatuor ipsorum cum saepe enarrantur, & sufficiens est saltem duos de ipsis nominari.

Quomodo in Iericho erant omnes isti septem populi, cum non essent plures in terra Chanaan. Quæſtio. IX.

Quæret aliquis quomodo in vrbe Iericho erant omnes isti septem populi, quia non erat plures in tota terra Chanaan. Respondet Nicolaus, quod ista ciuitas erat prima in terra Chanaan, ideo ad eam conuenerant viri de omnibus septem populis, vt defenderent eam, & sic non daretur locus Israelitis accipiendi, & possidendi quicquam in terra Chanaan.

Magis tamen dicendum est, quod isti hic nominati sunt viri totius terræ Chanaan: sunt enim nomina septem populorum, & cum dicitur pugnauerunt contra vos viri ciuitatis ipsius non intelligitur de Iericho, sed ac-

cipitur ciuitas pro tota terra Chanaan: sic aliquando tota terra Chanaan vocatur locus quasi esset vnus locus, vt patet Num. 10. cum dixit Moyſes ad Iethro forerum suum: proficiscimur ad locum, quem Dominus Deus daturus est nobis. i. ad terram permissionis. Et tunc dicendum, quod viri istius ciuitatis erant Amorrhæus Pherezeus &c. id est omnes isti septem populi erant in terra Chanaan, & patet quod accipiatur pro terra tota, & non pro ciuitate Iericho, quia dicitur immediate: tradidi illos in manus vestras misique ante vos crabrones, & eieci eos de locis suis: si tamen essent isti Amorrhæi Pherezei &c. in vrbe Iericho, non diceretur, quod eieci eos de locis suis, sed de loco suo, id est pro tota terra necessario accipitur. & tunc etiam stat litera a principio. i. pugnauerunt contra vos viri ciuitatis, quia licet non pugnauerunt viri vrbs Iericho contra Israelitas pugnauerunt viri alterius terræ Chanaan: multa nanque bella facta sunt in terra Chanaan contra Iudaeos cum fere septem annis mæserint in bellis, vt patet ex declaratis supra cap. 14. & in his multoties mouerunt bellum viri isti contra israelitas, & multoties israelitae contra eos. Et tradidi illos in manus vestras. i. maiorem partem harum gentium tradiderat Deus in manus Israelitarum, & deleuerat illos. Alij autem tradedi quoque erant illis, vt Deus promiserat sup. 13. & præced. cap. Misique ante vos crabrones. Ista sunt mulce nate de simo equino, & promiserat Deus, quod mitteret eas, vt patet Exo. 23, & mittam prius crabrones, qui effugabunt Heueum, & Chanaanem &c.

Dicunt Hebræi, quod erant mulce supernaturaliter facte, & venenose, quæ Iudaeos adiuuabant contra hostes. i. veneno suo occidendo illos. Vel forte imperij faciendo in oculos eorum non permittendo videre, vt sic facilius occiderentur ab Israelitis.

Plurimi autem de expositoribus volunt hic intelligi sub metaphora. i. quod Deus immisit terrorem validum in hostes Iudaeorum, & aculei timoris pungebant corda eorum facientes eos fugere a facie hebræorum, sicut crabrones fugere facerent, & hoc verum est, quia Exo. 23. cap. dicitur: Terrorem meum immittam in præcursum tui, & occidam omnem populum, ad quem ingredieris, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam.

Sed dicendum, quod isti crabrones fuerunt aliqua volatilia causata a Deo ad penam Chanaanorum habentia vim pestiferam ad occidendum, & veniebant cum magno impetu ad oculos Chanaanorum, atque illos in fugam conuertebant, & cum aliqui eorum fugerent laterent Iudaeos isti crabrones occidebant eos, & erant isti ultra timorem, quod patet quia Exo. 23. cum positi fuerit de timore, quod Deus missurus erat super Chanaanos adiunctum est de crabronibus. i. & mittam crabrones prius, qui fugabunt Chanaanem &c. si tamen poneretur crabrones metaphoricè pro aculeis timoris non adderentur ad timorem. Quod autem esset aliquid viuens crabro potens nocere patet Deut. 7. cum dicitur: insuper & crabrones mittet dñs Deus tuus in eos donec deleat oēs atque disperdat qui te fugerunt atque latere potuerunt: si tamen esset timor crabrones isti, non diceretur, quod crabrones occiderent Chanaanos latentes. Venerunt etiam isti crabrones ante introitum Iudaeorum in terram & occiderunt multos de Chanaanis: sic patet Sap. 12. c. i. sed his tanquam hominibus pepercisti: misisti antecessores exercitus tui vespas, vt eos paulatim exterminarent. Et hoc non potest intelligi sub aliqua metaphora, quia in eadem litera subditur causa de istis vespis. i. quod non misit Deus eas tanquam alio modo non posset exterminare gentes illas, sed quia volebat paulatim punire gentem sic dans aliquem locum penitentiae si forte conuerterentur, & illud

Quid crabrones isti erant.

& illud signatur Exo. 23. cap. cum dicitur: emittam prius crabrones, qui fugabunt &c. id est antequam introirent Israelitae in terram illam venerunt crabrones in gentem illam facientes in ea magnam stragem, & postea tempore Israelitarum adhuc manserunt, vt cum aliqui de Chanaanis, quos Deus volebat perire bello fingerent de manibus Israelitarum crabrones persequerentur eos, & occiderent, etiam si laterent in occultis simis terræ caernis, vt patet Deute. 7. insuper mitti crabrones in eos donec deleant omnes atque disperdant, qui te latere potuerint. Et de his loquitur hic Iosue computans tanquam beneficium a Deo datum cum nimis adiuuerint exercitum Israel contra hostes. Et eieci eos de locis suis. Scilicet istos septem populos, qui fugiebant a facie crabronum persequentium, & latebant in caernis terræ, sed adhuc ibi inueniebant eos crabrones atque occidebant, vt patet Deut. 7. Vel intelligitur de pugna Israelitarum contra eos. i. quod Deus incusserat terrorem validum in Chanaanos, ita vt non possent sustinere a facie filiorum Israel, sed fugabantur de locis, & cedebant loca israelitis.

Duos reges Amorrhæorum. Non solum dedit Deus in manus Israelitarum duos reges Amorrhæos, sed & multos alios: eos occidit 31. reges, vt patet supra 12. præter eos, quos occiderat Moyſes, sed intelligitur solum de duobus regibus Sehon, & Og, & ponitur de his specialiter, quia fuerunt tempore Moyſi delicti. Etiam quia terra eorum erat semota a reliqua terra, quam acceperunt Israelitae: nam illa est ad partem orientalem Iordanis, vt patet sup. 1. reliqua autem terra Israelitarum est ad partem occidentalem. Etiam terrarum regum Amorrhæorum non est in terra Chanaan, vt patet ex declaratis sup. 14. terra autem nouem tribuum, & dimidia erat in terra Chanaan, & refertur istud ad verbum supra possum. i. eieci de locis suis duos reges Amorrhæos. Ad possidendum. Id est vt tu possideres terram istorum regum Amorrhæorum. Non in gladio & arcu tuo. Id est tu possidisti gentes istas, sed non in potestate gladij tui & arcus. Non est sensus quod Israelitae non pugnauerint contra gentes istas: pugnauerunt enim & deleuerunt eas, vt patet Num. 21. & Deut. 2. & 3. sed est sensus, quod non faciebant hoc, quia erant fortiores viribus, aut plures numero Chanaanis, sed magis è contrario: erant enim Chanaanii robustiores & plures, vt patet Deut. 7. vnde Israelitae timuerunt nimis dicentes, quod non possent pugnare contra gentem illam, & desperantes murmurauerunt contra dominum, vt patet Num. 13. & 14. c. & ob hoc Deus hortabatur, vt non timerent confidentes multitudinem gentium, & robur, sed magis considerarent Dei magnitudinem, & signa quæ fecerat in Aegypto Deut. 7. admonuit etiam, vt quando gentes superauissent non gloriarentur quasi ipsi fecissent hoc, sed Deo referent gratias, vt patet Deute. 8. cap. siue dixeris in corde tuo fortitudo mea, & robur manus meæ hæc mihi omnia præstiterunt, sed recorderis domini Dei tui, quod ipse tibi vires præbuerit, vt impleret pactum suum. Deditque vobis terram, in qua non laborastis. Scilicet fundando in ea sedes a principio, quoniam alia gentes fuerunt accolæ eius. Vel intelligitur non laborastis. i. capiendo eam. i. quia quamquam Israelitae fere septem annis manserint in pugnando, hoc nihil fuit in comparatione laboris quæ passi fuissent si proprijs viribus erepturi fuissent terram de manibus Chanaanorum, quia nunquam erueri potuissent etiam si multis sæculis laborarent, sed versa vice cito Israelitae a Chanaanis delendi forent.

Et vrbes, quas non edificastis. Nomine urbium intelliguntur in sacra scriptura omnia loca habitata muros, & portas etiam si parua loca sint, vt villæ, & castra, & illud signatur Exo. 23. cap. cum dicitur: emittam prius crabrones, qui fugabunt &c. id est antequam introirent Israelitae in terram illam venerunt crabrones in gentem illam facientes in ea magnam stragem, & postea tempore Israelitarum adhuc manserunt, vt cum aliqui de Chanaanis, quos Deus volebat perire bello fingerent de manibus Israelitarum crabrones persequerentur eos, & occiderent, etiam si laterent in occultis simis terræ caernis, vt patet Deute. 7. insuper mitti crabrones in eos donec deleant omnes atque disperdant, qui te latere potuerint. Et de his loquitur hic Iosue computans tanquam beneficium a Deo datum cum nimis adiuuerint exercitum Israel contra hostes. Et eieci eos de locis suis. Scilicet istos septem populos, qui fugiebant a facie crabronum persequentium, & latebant in caernis terræ, sed adhuc ibi inueniebant eos crabrones atque occidebant, vt patet Deut. 7. Vel intelligitur de pugna Israelitarum contra eos. i. quod Deus incusserat terrorem validum in Chanaanos, ita vt non possent sustinere a facie filiorum Israel, sed fugabantur de locis, & cedebant loca israelitis.

Et vrbes, quas non edificastis. Nomine urbium intelliguntur in sacra scriptura omnia loca habitata muros, & portas etiam si parua loca sint, vt villæ, & castra,

vel quæcunque arces. Nec distinguuntur vrbes ville, & castra sicut nunc nos distinguimus: vrbes autem in terræ Chanaan non construxerunt Israelitae, sed antiqui accolæ terræ Chanaan. i. Chanaanii: a principio enim diuisionis linguarum habitauerunt Chanaanii in terra illa, vt patet Genes. cap. 10. In hoc exaggerat Deus beneficium suum, i. quod non duxerat israelitas in terram aliquam, quam deberent nouiter populare construentes sedes, quin potius vrbes habitaculavineæ, & agri, & omnia præexistebant, quæ ad humanas necessitates conueniebant.

Et vineas & oliueta, quæ non plantastis. Per ista intelliguntur omnia alia genera arborum: nam abundabat in arboribus terra illa, vt laudatur Deuterono. 11. cap. ponuntur alia duo Deut. 6. f. domus plene multarum opum, & cisternæ. quas Israelitae non foderunt, & generaliter omnia bona, quæ homines abundantissimi possidere possent acceperunt israelitae, cum deleuerunt Chanaanos, & habitauerunt in urbibus eorum. Nunc ergo time te Dominum. Hic ponitur secundum, in quo consensus populi ad colendum Deum Iosue denunciat, & infert ex præpositis: nunc ergo time te Dominum, id est videtis quanta fecerit vobis Deus vester, nunc ergo time te eum, id est ponite cor vestrum, vt ambuletis in timore eius, quia pro tantis beneficijs ad cultum sollicitum ei impendendum tenemini. Accipitur autem hic timor Dei pro timore reuerentiali, scilicet quod timeant eum offendere cauentes sollicitè, ne in aliquo offendant, & iste timor est sanctus, quem Deus in nobis vult.

Et seruite ei perfecto corde. Id est ambulate in cultu eius, scilicet complentes omnia præcepta, & ceremonias. Et dicitur in corde perfecto, id est puro, scilicet non habentes aliquem errorem, vel superstitionem falsæ opinionis in cordibus vestris. Vel dicitur in corde perfecto, id est totali, scilicet ex toto corde vestro adhærete Deo vestro, & non adhæreatis partim Deo, & partim idolis, sicut erat de Samaritanis, quos transtulit rex Assyriæ de terra Medorum, & posuit in terra decem tribuum, qui Deum coeli timebant, & nihilominus idolis sacrificabant quarto Regum decimo septimo capitulo, talis autem modus colendi Deum nullus est: ideo Elias propheta increpuit valde Israelitas de decem tribubus, qui partim sequebantur Deum Israel, & partim colebant Baalim, dicens: quoniam claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus sequimini eum, si autem Baalim, sequimini illum tertio Regum decimo octauo capitulo. Hebræi exponunt in corde perfecto, id est simplici, scilicet non curando multa perscrutari de Deo, sed assentiendo omnibus, quæ de illo dicuntur, & sic exponunt quod habetur Deuterono. decimo octauo capitulo, scilicet perfectus eris, & absque macula cum Domino Deo tuo, id est eris simplex vel insipientis cum Deo, scilicet non curando de altissimis, & hoc quia ibi dicitur de augurijs, & alijs modis maleficiorum, quibus conantur homines superstitionis inquirere occultas veritates: & de hoc dicunt, quod debet homo esse perfectus apud Deum, id est insipientis non curans inuestigare aliquid horum, sed præcedens sensus est melior.

Et seruite ei perfecto corde. Id est non habeatis aliquam duplicem intentionem prætendentes, quod colatis eum, & colatis idola, sed toto ei pectore adhærete.

Auferte Deos, quibus seruiuerunt patres vestri in Mesopotamia. Id est non colatis Deos, quos coluerunt patres vestri.

Consensu populi ad colendum Deum Iosue enunciat.

An essent

An essent aliqua idola inter Iudeos tunc, quando Iosue hoc dixit. Et quare dixit Iosue auferte Deos, quos coluerunt patres vestri in Mesopotamia, & non Deos, quos coluerunt gentes istae. *Questio. X.*

In hoc videtur quod aliqua idola erant inter Iudeos cum Iosue admonuerit, ut auferrent illos Deos, quos coluerant patres eorum. Poterat forte esse quod aliquis ex Israelitis accepisset aliqua idola de vrbibus, quando capiebatur ab Israelitis, quia ibi erant idola multa, & postea custodire ea penes se, de quibus dicit Iosue, quod abijciant ea a se.

Aliqui dicunt, quod forte quidam de Israelitis adduxerant secum aliqua idola de Aegypto, & ista auferenda erant. Sed dicendum est, quod cum Iosue ista dicebat, non erant aliqua publice in Israel, quia sic sicut essent subiectione personae priuatae, siue aliqua tribus delatae fuissent, quod patet cum pro sola constructione altaris duarum tribuum & dimidia fecit Iosue conuenire ceteras tribus, ut irent in pugnam contra illas, ut patet sup. 22. c. quanto magis fieret pugna pro manifesta idolatria, cum nulla esset maior peruersio: ut declaratum fuit prece. c.

Item dicitur infra in litera, quod tempore Iosue, & seniorum, qui vixerunt longo tempore post Iosue non declinauerunt Israeliticam ad idolatriam patet Iud. 2. c. sed idolorum manifestus cultus erat maxima declinatio, ergo non colebantur tunc.

Item non dicitur conuenienter, quod Israelitae haberent abscondita aliqua idola, quia nemo auderet hoc facere: viderunt. n. quod cum Acha filius Zare in anathemate Iericho furatus fuit regulam auream, & pallium cocineum, Deus iratus percussit populum, & ad extremum ipse Acha cum omnibus, quae ad eum pertinebant perijt, ut patet sup. 7. & non erat ibi idolatria, quantum magis irasceretur Deus si quis idola furatus absconderet?

Item dato quod aliquis peruersitate colendi idolorum, aut cupiditate furaretur, & absconderet aliqua idola: tunc videtur quod Deus non tolerasset hoc: nam cum non tolerauit delictum Achan quod erat vnus viri, & occultum atque non directe in ipsum. s. quia non erat idolatria, quanto minus toleraret idolatriam? Sed in toto tempore bellorum prosperauit actus Iudeorum: non videtur ergo quod aliquis haberet aliqua idola, quae accepisset in ciuitatibus Chanaanorum, quando diuini prebentur, & capiebantur ab Israelitis.

De idolis autem adductis de Aegypto eadem rationes militat, & adhuc efficacius, quia non videtur verisimile quomodo tanto tempore potuissent celari idola: non enim Deus tolerasset tantum nefas, & tam diuturnum, cum alia minora peccata acriter puniret.

Item quidquid fuerit de idolis. s. an israelitae haberent aliqua idola abscondita vel non: non potest intelligi litera de illis, nec aliquo modo Iosue intellexit de illis, quia tunc Iosue dixisset auferte Deos, quibus seruiuerunt gentes istae: sed dixit auferte Deos, quibus seruiuerunt patres vestri in Mesopotamia, ergo non potest intelligi, quod admonebantur israelitae dimittere aliqua idola, quae tunc haberent aut habere praesumeretur.

Sed est sensus auferte Deos, quos coluerunt patres vestri. i. auferte de cordibus vestris. s. quod realiter non habeatis aliquos Deos forte habetis eos in mente cum proposito colendi, hos autem auferte de cordibus vestris. Sed dicit aliquis quare dixit Iosue auferte deos, quos coluerunt patres vestri in Mesopotamia, & non dixit: Deos, quos coluerunt gentes istae: nam magis videtur quod haberent inclinationem & opportunitatem ad colendum Deos illarum gentium, quam Deos Mesopotamiae, quia isti Hebraei, qui erant tempore Iosue, nunquam steterant in Mesopotamia, quam patres eorum colebant ibi

Idola, nec viderunt ea ad hoc, quod scirent, qui dii essent quos colere deberent, vel quos ritus requirerent illi dii: in terra autem Chanaanorum erant nunc Israelitae, & videbant deos eorum, & sciebant quos ritus obseruarent Chanaanai colendo: ideo magis inclinarentur ad colendum deos Chanaanorum: sic. n. patet, quia Deus semper magis vetuit coli deos Chanaanorum, & Aegypti quam aliarum gentium tanquam israelitae magis inclinarentur ad eos colendum. De hoc Leui. 18. c. dicitur: Iuxta consuetudinem terrae Aegypti, in qua habitastis non facietis, & iuxta morem regionis Chanaan, ad quem ego introducturus sum vos, non ageris, nec in legitimis eorum ambulabitis. Sic et Deut. 12. c. specialiter vetant ritus deorum Chanaan, cum dicitur: Quis disperdiderit Deum tuum gentes ad quas ingredieris possidendas, caue ne imiteris eas, cum fuerint te introeunte subuersae, & requiras caeremonias earum dicens, sicut coluerunt gentes istae deos suos, ita ego colam: non similiter facies domino Deo tuo. Tunc manifestum est, quod non solum non debebant israelitae facere caeremonias deorum Chanaan Deo suo, sed et nec caeremonias deorum aliarum gentium. Sic et Deut. 29. specialiter admonentur israelitae, ne colerent aliquos deos de illis, quos habebant gentes, per quas transierunt venientes de Aegypto in terram Chanaan.

Ridendum quod israelitae habebant maiorem opportunitatem ad colendum deos Chanaanorum, quia erant in terra eorum, & sciebant caeremonias, quas faciebant Chanaanai. Etiam ad colendum deos Aegyptiorum, quia cum in Aegypto mansissent israelitae magno tempore sciebant ritus deorum Aegyptiorum, & et coluerunt eos aliqui, ut patet hic. auferte deos, quibus seruiuerunt patres vestri in Mesopotamia, & Aegypto. Habebant tamen maiorem affectionem israelitae ad deos Mesopotamiae, & Aegypti quam ad deos Chanaanorum & aliarum gentium: non quidem, quia erant istarum terrarum dii, sed quia patres eorum coluerant eos, ut dictum est: afficiuntur autem homines nimis ad ea, quae fuerunt progenitorum suorum propter amorem, & honorem eorum, ita ut interdum quidam scientes iniquis legibus se regulari, eas tamen tolerant, quia maiores eorum sub eis vixerunt, sicut nunc ex maxima preiudicio accidit. Quia ergo ex affectione progenitorum israelitae nimis inclinarentur ad colendum deos Mesopotamiae, & Aegypti abundantius quam deos aliarum gentium: specialiter locutus est Iosue de dijs istis, quod abijcerent eos a cordibus suis. Quomodo patres Israelitarum coluerunt deos in terra Mesopotamiae, patet sup. s. trans fluiuium habitauerunt patres vestri ab initio Thare patris Abraham, & Nachor, seruiueruntque dijs alienis. Et in Aegypto. i. auferte deos, quos coluerunt patres vestri in Aegypto. Agitur de Aegypto specialiter, quia israelitae specialiter ad istos deos inclinarentur. Et hoc propter duo: primo ex affectione parentum: nam progenitores eorum in Aegypto coluerunt deos terrae illius, ut patet hic, & ista fuit causa, quare Deus permisit affligi nimis israelitas ab Aegyptiis, ut declaratum est Exo. 1. cap. De hac idolatria sub nomine fornicationis dicitur Eze. 23. c. in immundicijs eorum polluta est, in super & fornicationes suas, quas habuerat in Aegypto non reliquit: nam & illi dormierunt cum ea in adolescentia eius, & illi confregerunt vbera pubertatis eius, & effuderunt fornicationem suam super eam. Secundo israelitae afficiebantur ad deos Aegypti, quia manserant in Aegypto magno tempore, & cognoscebant ritus colendi deos Aegyptiorum magis quam aliarum gentium. Unde graue fuit eis relinquere coluerunt quae habebant in Aegypto, quod Deus sepe admoneret ne ad idola declinarent, & ob hoc quod prius israelitae in deserto idola coluerunt fecerunt sibi hominem Deum, quia in Aegypto

Risi. ad quatuor.

Propter duo israelitae afficiebantur ad deos Aegyptios.

maximus Deus erat quidam bos nomine Apis, quem quolibet anno Aegyptij vident eumque ambulante solemniter celebrantes, de quo satis declaratum est Exo. 2. & 3. 2. Et ista est causa quare quod vetatur idolatria, fit mentio multoties de terra Aegypti, ut patet hic & Leui. 18. & Deut. 29. *De seruitute Deo.* (abijcitate de cordibus vestris omne desiderium colendi idola, & seruite Deo vero, qui est Deus & nemo alius, & hoc custodiendo caeremonias & leges eius. *Sin autem malum vobis videtur, ut seruiatis Deo.* i. si cultus Dei veri videtur vobis malus, vel rationem, sicut cultus idolorum pro maiori parte erat valde immundus & iniquitate plenus, ut patet in ritu sacrificiorum Berecinthiae matris deorum, quos describit Aug. 2. de ciu. Dei, & per Ouidium in libris Faustorum, ubi ponuntur omnes caeremoniae, quae fiebant in cultu idolorum secundum morem Romanum. Vel si leges datae a Deo erant iniquae, ita ut graue, & iniustum foret illis cogi, sicut est de legibus quarundam politiarum. Sed neutrum horum erat: non primum quia Deus non diligit aliquam immundiciam, sed execratur omnes immundicias, quas obseruabant cultores idolorum, ut patet Leui. 18. & Deut. 12. Etiam iniquitatem fugit, ut patet pl. 5. Quoniam Deus nolens iniquitatem tuam, & odisti omnes qui operantur iniquitatem. Secundum non est, quia leges a Deo datae erant valde iustae, & rationabiles, ita ut Iudaei laudarentur ab omnibus gentibus, quia leges tam recte datas habebant, ut patet Deute. 4. c. s. haec est sapientia vestra, & intellectus coram populis, ut audientes vniuersi praecipite haec dicant: en populus sapiens, & intelligens. Et Moyses in laudem eorum dicit ibidem, quae est. n. alia gens sic incluta, quae habeat caeremonias iustasque iudicia, & vniuersam legem quam ego proponam coram oculis tuis? Aliter potest intelligi litera. s. si malum videtur. s. malum poena. q. d. licet non videatur malum culpae obseruare legem Dei, tamen forte est malum poenae. s. quod obseruando eam sequerentur super obseruantes aliqua damna, vel erat ipsa lex in se grauis, & ob hoc magis vellent declinare ad caeremonias idolorum: sic. n. quidam Iudaei tempore Ieremiae restiterunt ei in Aegypto, dicentes quod nolebant colere Deum, sed idola, quia quod colebant Deum inueniebant eos aduersitates, & cum colerent idola replebantur bonis: Iere. 44. c. cum dicitur: sermone, quem locutus es ad nos in nomine domini non audiemus, sed faciemus omne quod egredietur de ore nostro, ut sacrificemus reginae caeli, & libemus ei libamina, sicut fecimus nos & patres nostri, & reges nostri in plateis Ierusalem, & saturati sumus panibus & bene nobis erat, malumque non vidimus: ex eo autem quo cessauimus sacrificare reginae caeli, & libare ei, indigemus omnibus, & gladio, & fame consumpti sumus, sed hoc non poterant nunc dicere israelitae, quia est sermo erat: nam Deus promittebat obseruantibus legem bona multa: non obseruantibus autem mala multa comminatur, & ea infligebat: Leui. 26. & Deut. 28. ideo non poterat malum videri israelitis, quod obseruarent legem Dei: nam & si vellent declinare ad cultum idolorum non proderet eis, quia idola nihil efficiunt, cum nihil sint. De hoc 1. Re. 12. dixit Saul: Nolite declinare post vana, quae non proderunt vobis, nec eruent vos, quia vana sunt. *Optio vobis datur.* i. conceditur vobis electio. s. an velitis colere Deum, vel idola.

*An uere darentur hic Iudaeis electio, scilicet quod colerent Deum uerum, vel deos Amorrhaeorum, & an Iosue posset facere hoc. *Questio. XI.**

QUAERIT aliquis an uere darentur hic israelitis electio, an colere vellent Deum, vel idola. Respondendum quod non, quia colere Deum est de lege naturae, & colere idola est contra rationem

A naturalem, ideo in talibus non est dispensatio, sed obligatio simpliciter determinata ad obseruandum cultum Dei. Item dato quod esset hoc quantum ad caeremonias colendi Deum, quae non sunt de iure naturae, sed solum per legis rationem, non poterat dari israelitis optio, an vellent colere Deum sic uel non, quia ipsi se obligauerant ad hanc legem, ut patet Exodi 19. ideo non erat eis liberum aliud facere. Item dato quod israelitis dari posset optio in his, tamen non poterat Iosue dare istam optionem, quia dispensare in lege, vel commutare eam pertinet ad legis conditorem: Iosue autem non erat legislator, nec potestatem habens a legis conditore ad dissoluendum legem, sed magis ipse erat subiectus legi, ideo non poterat dare optionem Iudaeis ad faciendum haec.

B Sed dicendum magis, quod si aliqui de Iudaeis propter haec uerba quasi credentes datam sibi licentiam ad colendum idola illa colerent, quod Iosue puniret eos obruendo lapidibus, sicut iubetur Deuter. 17. vel si aliqua ciuitas aut tribus de Israel hoc attentaret subijceret Iosue eos anathemati secundum legem poenarum, de quibus Deut. 13. sic enim aggressus est facere contra duas tribus, & dimidiam, quod construxerunt altare. sup. 22. & fecisset, nisi reperisset illas a culpa immunes.

Sed tunc dicitur: quare ergo dicebat Iosue, quod datur optio israelitis? nam videbatur in hoc peccare.

Ridendum est, quod iste est modus exhortationis ad efficaciter obseruandum legem Dei. s. quia sciebat Iosue, quod nemo de israelitis diceret, quod bonum erat relicto cultu Dei transire ad idolatriam, ideo concluderet Iosue, ergo colamus efficaciter Deum, sicut si quis hortaretur alios ad custodiam aliquarum legum, diceret: uultis quod obseruemus leges vel quod penitus sine lege uiuamus? & quia nullus diceret bonum esse penitus sine lege uiuere, concluderet admonens, ergo obseruemus efficaciter legem. *Eligite hodie quod placeat.* Intelligendo, ut sup. dictum est. s. quod non dabatur optio israelitis secundum ueritatem, sed ista erat ad admonitionem. *Cui potissimum seruire debeatis.* i. cui magis uelitis seruire obseruando legem, & ritus cultus eius: non fit hic comparatio Dei ad idola, sed idolorum inter se, & quantum ad hoc optio esset Iudaeis. s. quia quamquam esset interdum Iudaeis colere idola, tamen si fas esset, optio erat an colere uellent deos Mesopotamiae, uel Amorrhaeorum, quia non erat maior ratio de his quam de illis. *Primum dijs quibus seruiuerunt patres vestri in Mesopotamia.*

Ponitur hic electio inter deos Mesopotamiae, & Amorrhaeorum. s. si deberent Iudaei colere aliqua idola, & ponitur potius de his quam de dijs aliarum gentium, quia ad hos magis afficerentur israelitae quam ad deos aliarum gentium. s. ad deos Mesopotamiae propter progenitores suos, quorum mores potius imitari uellent quam aliarum gentium: ad deos autem Chanaanorum, quia morabantur in terra eorum, & sciebant ritus eorum, inducerenturque ad hoc ex communicatione cum Chanaanis: unde ob hoc Deus uenit nuptias inter israelitas, & Chanaanos Exo. 34. & Deuterono. 7. fuerunt autem patres israelitarum in Mesopotamia. s. ab initio populi Iudaici, quod egressi sunt de terra Chaldaeorum: nam Thare egressus est cum filiis suis de Hura Chaldaeorum, ut ueniret in terram Chanaan, accidit autem, ut maneret in Haran, quae uocatur Mesopotamia. De hoc Gen. 11. ibi autem coluit Thare deos & filius eius Nachor quoque cognatio illius, quem mansit in ipso loco, sic dicitur sup. trans fluiuium habitauerunt patres uestri ab initio, Thare pater Abraham, & Nachor, & seruiuerunt dijs alienis: mortuo autem Thare Abraham recessit de Mesopotamia ueniens in terram Chanaan Gen. 11. & 12. *An dijs Amorrhaeorum in quorum terra habitatis, id est*

Idest eligite an deos Amorrhæorum, vel Mesopotamia: colatis: non dat eis electionem inter Deum, & idola, sed inter deos diuersos gentium.

Sed adhuc ista electio non stat, quia electio est qñ vtraque pars licet. hic autem neutra licebat. Est tamē electio, quia nihil melius dijs Mesopotamiæ seruire q̄ dijs aliarum gentium, vel è contrario. Vocantur hic Amorrhæi largè: non prout Amorrhæus est vnus de septem populis Chanaanorum, sed prout signat omnes septem populos: nam non solum habitabant in terra Amorrhæi populi, sed etiam in terra reliquorū. 6. populorum: sic etiam accipitur infra in litera, cum dicitur: eiecit vniuersas gentes, Amorrhæom habitatores terræ, quam nos intrauimus: tamen non excluderant de terra Hebræi Amorrhæos, sed etiam de omnibus alijs. 6. populis. Ego autem & domus mea seruiemus Domino. Idest licet omnes vos declinetis ad idola, tamen ego & domus mea, idest qui pertinent ad familiam meam, & cognationem seruiemus Deo, nō deferendo legem eius, in quo demonstrat apud se magnæ auctoritatis esse legem Dei, cum etiam propter totum populum israel non derelinquat eam.

Responditque populus & ait. Erat populus congregatus audiendo admonitionem istam Iosue, & oēs rñderunt hæc: nam principes duces, & magistros, & maiores natu congregauerat Iosue, vt patet supra in Isr.

Abstia nobis, ut derelinquamus dominum, & seruiamus dijs alienis. Quasi dicat nefas est, q̄ deseremus legē Dei, & coleremus deos alienos, ideo abstia a nobis, vt rationale faciamus. s. nunquam faciemus. Dominus Deus noster ipse eduxit nos. Reddunt rationem israelitæ quare colere debeant Deum, & arguunt ex beneficijs receptis. s. quia eduxit eos de terra Aegypti. tenetur. n. naturaliter quilibet bene passus pro beneficio, & q̄a beneficium collatum israelitis erat maximum. s. libertas collata, potissimè cum liberarentur de grauissima seruitute, ideo id, ad quod tenebantur Iudæi erat maximum. s. vt colerent Deum toto corde, & totis viribus. Sciendum tñ q̄ iste cultus, quem israelitæ Deo impendebant, non debebat esse, quia eripuerat eos de Aegypto, sed quia Deus erat: nam etiam si nullum bonum eis specialiter impendisset, tenebantur colere eum, quia Deus erat, & tenebantur nullum alium Deum colere, & dato quod beneficium liberationis de Aegypto contulisset alius, qui non esset Deus, & alia quam plurima beneficia: non teneretur israelitæ illum colere: immo nō deberent, alioquin peccaret, quia soli Deo latria debetur. Israelitæ tamen, qui erāt rudes magis respiciebant ad ea, quæ erant sensibilia. s. ad suscepta beneficia.

Potest autem aliter intelligi. s. q̄ Israelitæ nō putarent se obligatos ad colendum Deum, quia eduxerat eos de Aegypto, sed ad sic colendum se obligatos credebant ex beneficio: est enim obligatio ad colendum Deum naturaliter, ad quam non pertinet beneficiū aliquod nobis a Deo specialiter collatum: sed hæc obligatio nihil speciale determinat, sed solum quod nullum alium præter Deum colamus, & q̄ ei in corde nostro adhæreamus: sed q̄ exterius ei hunc cultū, vel illum impendamus, obligatio nulla est. Hæc causa est ex alijs causis, scilicet ex legislatione & susceptione legis huius, & collatis beneficijs, & quia Deus valde benefecerat Israelitis liberando eos de Aegypto, non solum putabant se Israelitæ obligatos ad colendum Deum, sed etiam ad impendenda ei oīa obsequia, quæ in lege expressa erant. Hoc autē apparet, quia quando Deus voluit dare legem Israelitis, in qua positurus erat præcepta colendi eum, persuasit eis quod reciperent eam, & non expressit, quod ipse erat Deus, ideo deberent accipere legem illius, sed commemo-

rauit beneficia dicens: vos ipsi vidistis quid fecerim Aegyptijs, & quomodo portauerim vos super alas aquilarum, & assumpserim mihi &c. Exodi decimonono, quasi israelitæ non accepturi essent a Deo illum specialem modum viuendi, quia Deus erat, sed quia eis benefecerat. Et quia ad talia secundum naturam non erat obligatio, poterant cadere sub voto sic enim Iacob vouit, quod acciperet Deum in Deū suum, si daret ei panem ad comedendum, & vestem ad induendum, & prosperitatem in via Genes. vigesimo octauo, scilicet quod acciperet eum in Deum quantum ad quendam specialem modum colendi, quod patet ibi, quia dicitur: omnium quæ dederis mihi, decimas reddam tibi. Reddere autem decimas est quidam modus specialis cultus, ad quem nō est obligatio secundum naturam.

Et patres nostros de terra Aegypti. Scilicet non solum eduxit nos, sed etiam patres nostros: multi autem erant tempore, quo ista dicebantur, qui exierant de Aegypto: nam de illis, qui erant a viginti annis, & supra soli Iosue, & Caleb euaserant maledictionē, vt patet Numeri decimo quarto, & vigesimo sexto. exceptis etiam Leuitis super quos non erat ista sententia. De his tamen, qui nondum habebant annum vigesimum plurimi de Aegypto exierunt, & introierunt in terram Chanaan, & horum erant nūc multi coram Iosue, quando ista dicebantur. De patribus autem suis, quod educti fuerint de Aegypto apparet satis: multi tamen patrum suorum mortui sunt in deserto, & alij introierunt in terram Chanaā.

De domo seruitutis. Scilicet Aegyptus erat domus seruitutis, quia dum ibi manserunt Iudæi fuerunt in seruitute, nec solum seruitute, sed grauissima, ita vt vocaretur fornax ferrea Aegypti, Deuteronom. quinto, & ergastulum, vt patet Exodi sexto. Ponunt autem Israelitæ istud beneficium, quando enarrant beneficia Dei tanquam præcipuum, quia verè ipsum fuit maximum omnium beneficiorum collatorum Hebræis, eo quod erat conferre libertatem, quæ est de bonis maximum, & quia libertas erat de maxima seruitute, & quia erat beneficium vniuersale, scilicet toti populo collatum, cum nullus fuerit in Aegypto, ad quem pars huius beneficii non peruenerit. Etiam quia per multa miracula ista libertas procurata est.

Fecitque videntibus nobis signa ingentia. Idest miracula magna, scilicet ad liberationem nostram. Ista fuerunt facta in Aegypto, quia ibi infixit Deus plagas decem Aegyptijs antequam dimitteret Hebræos de terra sua, de quibus Exodi a capit. septimo vsque ad duodecimum. Etiam fuerunt facta signa magna post exitum de Aegypto, scilicet in apertione maris rubri, Exodi decimo quarto fuit quoque postea miraculum mutationis aquarum in Marath, Exodi decimo quinto, & deinde in datione mannae, & coturnicum, Exodi decimo sexto: sape quoque aquam Hebræis Deus de petra dedit, vt in Raphidim Exodi decimo septimo, & in Cadesbarne Numeri vigesimo: multa quoque alia signa faciebat per desertum, de quibus in libro Exod. & Numeri ad introitum quoque in terram Chanaan Deus fecit signa magna, vt in apertione Iordanis supra tertio & quarto, & postea pugnante Iosue misit Deus lapides grandinis super hostes de cælo, & occisi sunt plurimi: eodem quoque die petente Iosue Deus fecit stare solem spatio unius diei: Iosue decimo capitulo, Hęc omnia viderunt plurimi de Hebræis, qui tunc aderam cum loqueretur Iosue. Dixerunt ista facta esse videntibus eis, scilicet quia in hoc Deus illis magnum conferebat beneficium, quia propter eos ista fiebant.

Vel

Vel dicitur hoc ad firmitudinem credulitatis, quia cum diceretur, quod Deus fecisset signa magna propter patres eorum, debebant Iudæi magnas gratias agere Deo. Aliquis tamen forte non crederet, vel non firmiter assentiret facta esse miracula, ideo minus referrent gratias Deo. Ad signandum ergo, quod nimis tenebantur, tanquam pro certissimo beneficio, dicit quod eis videntibus facta sunt miracula.

Et custodiuit nos in omni via, per quam ambulauimus. Idest in toto itinere ex Aegypto vsque ad terram Chanaā. Nam medio tempore varias partes solitudines perambulauerunt, & inciderunt in varia pericula, nisi eos Deus liberasset: sic dicitur Deuteronom. 2. cap. Deus nouit iter tuum quomodo transferis solitudinē hanc magnam per quadraginta annos habitans tecum dominus Deus tuus, & nihil tibi defuit.

Et in cunctis populis, per quos transiuimus. Idest apud quos transiuimus: non enim transierunt Israelitæ ambulantes per desertum per populos multos: trāsierunt tamen apud populos multos, & non minora pericula patiebantur ab illis, apud quos transibāt quā ab eis, per quos transibant: transierunt enim primo apud Amalechitas, s. quando transeuntes mare rubrum venerunt post in Raphidim, & ibi appropinquant ad terram Amalec, vt declaratum est Num. 14. tunc exuerunt Amalechitæ, quasi ex insidijs percusserunt posteriorem partem castrorum: Exodi 17. cap. Et postea pugnauit ibi Iosue contra eos. Iterum autem anno secundo ab exitu de Aegypto transierunt apud terram Amalec, cum steterunt Israelitæ in Cadesbarne, & ibi pugnauerunt Amalechitæ contra eos, & Chanaanæ, atq; occiderunt multos Numeri 14. cap. deinde anno quadagesimo ab exitu de Aegypto trāsierunt apud terrā Edom, & non permiserunt Idumæi Israelitas transire per terram suam Numeri 20. cap. postea eodem anno transierunt apud terram Chanaanæ regis Arad, & pugnauerunt Chanaanæ contra Israel, atque ceperunt prædam: sed post Israelitæ voto se obligantes deleuerunt vrbes eorum: Numeri 21. cap. postea transierunt Israelitæ per terram duorum regum Amorrhæorum Sehon, & Og, & pugnantes acceperunt terram eorum deletis habitatoribus: Numeri 21. & Deuteronom. 2. & 3. in omnibus his populis, per quos transierunt adiuit Deus Israelitas: transierunt quoque eodem anno per terram Madian, non quidem, vt per illam esset iter rectum Iudæorum ad terram Chanaan, sed quia quidam de exercitu missi fuerunt illuc, & pugnantes deleuerunt Madianitas Num. 31. cap.

Et eiecit vniuersas gentes. Scilicet gentes Chanangozum, in quorum terram introiuimus, non quidem, q̄ iam vniuersi Chanaanæ de terra eiekti forent, quia nūquam eiekti fuerunt, etiam temporibus sequentibus cum Philisthini semper manserunt, & Chanaanæ Tyrii, & Sidonij erāt tempore, quo Christus predicabat: nam ad eum de finibus Tyri, & Sidonis mulier Chananaea egressa est Matth. 15. c. nunc autem multæ gentes adhuc supererant, vt patet supra 13. & Iudicum 3. cap. dicitur: Hæc sunt gentes, quas dereliquit dominus, scilicet quinque Satrapas Philistinorum, omnemq; Chanaanæum atque Sidonijum, & Heuæum, qui habitabant in monte Libano: sed dicuntur omnes gentes eiekti, quia maxima pars eiecta erat, & de reliquis cōfidebant Israelitæ tanquam iam eiekti forent: eo quod Deus promiserat, quod eieceret eos supra decimoterio capitulo. scilicet. Ego sum, qui delebo eos a facie Israel.

Amorrhæum habitatores terræ, quam nos introiuimus. Istud ponitur hic, tanquam expositiuum præcedētis, scilicet eiecit Deus coram nobis vniuersas gentes, scilicet Amorrhæum. Accipitur hic Amorrhæus largè, quia non prout vnus de septem populis Chanaan, sed pro omnibus septem, quia non solum exclusè sunt gētes Amorrhæorum, sed etiam Heuæorum, Hethæorum, Iebusæorum, & terræ istorum captæ sunt, nam Ierusalem erat Iebusæorum supra decimo quinto capitulo. Ceperunt tamen illam Israelitæ: Iudicum primo capitulo. Gabaon autem Heuæorum erat, vt patet supra 11. ceperunt tamen eam Hebræi, vt patet ibidem, & supra 9. capitulo. sic enim Amorrhæi accipiuntur largè pro omnibus septem populis interdu, vt patet Gene. 15. cap. scilicet: nōdum enim impleta sunt iniquitates Amorrhæorum vsque ad præsens tempus, & vocantur Amorrhæi omnes populi Chanaanæ, de quorum terra ibi Deus loquebatur Abrahæ: sic etiam habetur Amos 2. scilicet, ego exterminauia facie eorū Amorrhæum, cuius altitudo cedrorum altitudo eius, & fortis ipse, vt quercus, & ibidem iterum: eduxi vos in deserto quadraginta annis, vt possideatis terram Amorrhæi: non solum tamen intelligebatur hoc de populo Amorrhæorum, sed de omnibus septem populis. Vocatur hic Amorrhæus habitator terræ, ad quam introierunt Israelitæ, quam solum terram habitata ab illis septem populis acceperunt.

Seruiemus ergo domino. Concludunt Israelitæ ex præpositis, quod ipsi debeant colere, & colent Deum verum, quia nimis benefecit eis, & vocant eum dominū specialiter, & sine connotatione, quia ipse erat verus Deus, & dominus super omnes. Quia ipse est dominus Deus noster. Scilicet debitores sumus, vt colamus dominum, quia ipse est dominus, scilicet potestatem exercens super omnes, propter quod timendus est: est etiam Deus per naturam, propter quod omnes eum colere tenentur saltem aliquo cultu generali: est etiam noster, scilicet, quia nobis specialia beneficia contulit, accepitque nos in populum peculiarem sibi, & nos eum accepimus in Deum: Exodi decimonono capitulo. & ob hoc eum specialiter colere debemus.

non prout vnus de septem populis Chanaan, sed pro omnibus septem, quia non solum exclusè sunt gētes Amorrhæorum, sed etiam Heuæorum, Hethæorum, Iebusæorum, & terræ istorum captæ sunt, nam Ierusalem erat Iebusæorum supra decimo quinto capitulo. Ceperunt tamen illam Israelitæ: Iudicum primo capitulo. Gabaon autem Heuæorum erat, vt patet supra 11. ceperunt tamen eam Hebræi, vt patet ibidem, & supra 9. capitulo. sic enim Amorrhæi accipiuntur largè pro omnibus septem populis interdu, vt patet Gene. 15. cap. scilicet: nōdum enim impleta sunt iniquitates Amorrhæorum vsque ad præsens tempus, & vocantur Amorrhæi omnes populi Chanaanæ, de quorum terra ibi Deus loquebatur Abrahæ: sic etiam habetur Amos 2. scilicet, ego exterminauia facie eorū Amorrhæum, cuius altitudo cedrorum altitudo eius, & fortis ipse, vt quercus, & ibidem iterum: eduxi vos in deserto quadraginta annis, vt possideatis terram Amorrhæi: non solum tamen intelligebatur hoc de populo Amorrhæorum, sed de omnibus septem populis. Vocatur hic Amorrhæus habitator terræ, ad quam introierunt Israelitæ, quam solum terram habitata ab illis septem populis acceperunt.

Seruiemus ergo domino. Concludunt Israelitæ ex præpositis, quod ipsi debeant colere, & colent Deum verum, quia nimis benefecit eis, & vocant eum dominū specialiter, & sine connotatione, quia ipse erat verus Deus, & dominus super omnes.

Quia ipse est dominus Deus noster. Scilicet debitores sumus, vt colamus dominum, quia ipse est dominus, scilicet potestatem exercens super omnes, propter quod timendus est: est etiam Deus per naturam, propter quod omnes eum colere tenentur saltem aliquo cultu generali: est etiam noster, scilicet, quia nobis specialia beneficia contulit, accepitque nos in populum peculiarem sibi, & nos eum accepimus in Deum: Exodi decimonono capitulo. & ob hoc eum specialiter colere debemus.

Dixitque Iosue ad populum: Non poteritis seruire Domino: Deus enim Sanctus, & fortis emulatores est, nec ignoscet sceleribus vestris atque peccatis. si dimiseritis dominum, & serueritis dijs alienis, conuertet se, & affliget vos, atque subuertet postquam vobis præstiterit bona. Dixitque populus ad Iosue: Nequaquam ita vt loqueris erit, sed Domino seruiemus. Et Iosue ad populum, testes, inquit, vos estis, quia ipsi elegeritis vobis Dominum, vt seruiatis ei. Responderuntque testes. Nunc ergo, ait, auferte Deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad Dominum Deum Israel. Dixitque populus ad Iosue: Domino Deo nostro seruiemus, & obedientes erimus præceptis eius. Percussit ergo Iosue in die illo scædus, & proposuit populo præcepta atque iudicia in Sichem. Scripsit quoque omnia verba hæc in volumine legis Domini, & tulit lapidē per grandem, posuitque eum subter quercum, quæ erat in Sanctuario Domini, & dixit ad omnem populum: En lapis iste erit vobis in testimonium

A a

stimonium

Iudæi obligant colere Deū gñaliter, quia Deus erat & specialiter p̄ aliq̄e cultum, quia benefactor.

Populi per quos, & apud quos Israelitæ tendētes in Chanaan transferūt.

D

E

stimoniū, quod audieritis omnia verba Domini, quæ locutus est vobis, ne forte postea negare uelitis, & mentiri Domino Deo uestro. Dimisitque populum singulos in possessionem suam.

Iosue difficultatem colendi Deum explicat.

Dixitque Iosue ad populum, Hic ponitur tertium, in quo Iosue difficultatem colendi Deum explicat, scilicet, quod quamquam Iudæi nunc professi essent, quod Deum solum colere uellent, tamen non possent.

Non poteritis seruire Domino. Scilicet continuare ad obseruandum legem eius, quia dura uobis uidetur.

Et derelinquetis eam. Non dicitur hic non poteritis, idest non erit uobis possibile, quia lex data a Deo non erat impossibilis, sed multum rationabilis, & Moyses dicit illam fuisse leuem ad obseruandum, & quod non possent Israelitæ calumniari de eius difficultate, ut patet Deuteronom. 30. capit. sed dicit eam impossibilē, quia uideretur grauis Israelitis.

Quomodo Israelitæ non poterant seruire Deo. Et quare non possent. Quest. XII.

Sed dicit aliquis quomodo dicit Iosue, quod Israelitæ non possent seruire domino, cum ipse supra dixerit, quod etiam si totus Israel uellet colere Deos Mesopotamie, uel Amorrhæorum, ipse & domus sua colerent Deum? nam si ceteris erat impossibilis cultus Dei, ei quoque fieri impossibilis.

Respondendum, quod non erat impossibilitas, sed difficultas, & Iosue, quia ad Deum afficiebatur subiret istam difficultatem, immo non uideretur ei difficilis obseruatio: ceteris autem uideretur difficilis, & fugerēt eam. Proueniebat forte ista difficultas propter alluetudinem ad peccandum: nam alluetio ad aliqd genus peccati, difficillimū est derelinquere illud, eo quod transit in naturam. Nam consuetudo est altera natura, ut patet 7. Ethicorum, & sicut a naturalibus uix quis recedit, ita ab assuetis, sic dicitur Ierem. 13. si potest mutare ethiops pellem suam, & pardus uarietates suas, sic & uos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. Vel poterat hoc esse propter penas grauissimas Dei, quas pro peccatis infligebat, scilicet si Israelitæ manerent in cultu Dei, & aliquando peccarent, Deus puniret eos grauius, & ipsi non possent tolerare penas illas, & sic recederent a cultu Dei ad uendum sub aliis legibus, scilicet idolorum, sed etiā hoc nihil proficiebat, quia cum Israelitæ obligati essent ad manendum in lege Dei, etiam si nolent manere, sed transirent ad cultum aliorum Deorum, ut non punirentur, cum peccarent semper punirentur, quia non erat eis liberum renunciare, uel relinquere obseruantiam legis Dei: secus autem in gentilibus, quia antequam conuerterentur ad ritum Iudaicum liberum erat eis conuerti, uel non conuerti: & dato, quod agerent contra legem datam Iudæis non punirentur, si tamen semel conuerterentur, & non obseruarent legē puniebantur, & iam non erat eis liberum diuertere ad cultum aliorum Deorum.

Deus enim Sanctus. Hic dat Iosue causam quare non possent Israelitæ seruire Deo, scilicet, quia mores eorum repugnabāt conditionibus uoluntatis Dei: nam Israelitæ erant dediti uitijs, & immunditijs: Deus autem omnia hæc detestabatur, & puniebat, quia Deus nolens iniquitatem esse, ut patet Psalm. 5. & ipse detestatur immunditias. Unde admonuit Israelitas, ne facerent immunditias, quas gentes faciebant: de quibus

h' Leui. 18. quia sic euomeret eos terra, sicut euomerat accolat terra illius: & ad hoc dicitur hic: Deus est Sanctus, idest mundus, & ob hoc uult omnem puritatem, & munditiam in cultoribus suis, ut patet Leuitici 11. & 20. & Math. 5. scilicet, Sancti estote, quia ego Sanctus sum, sed Israelitæ non erant mundi a uitijs, ideo non possent tolerare mores Dei.

Et fortis emulatur est. Ista possunt poni hic, tanquam duo, scilicet Deus est fortis, & Deus est emulatur. Vel quod ponantur tanquam unum, scilicet Deus est emulatur fortis, idest nimis emulans. Primo modo accipiendū per se fortem: est sensus, quod Deus fortis est, ideo non possent Israelitæ tolerare mores eius. Et dependet ex superiori, quia diceret aliquis, quod quamquam Deus esset diligens munditiam, tamen non posset punire immundos.

Et respondetur, quod potest, quia fortis est, scilicet nimis potens, & tunc dicitio emulatur tollit aliud dubium, quia emulatur signat zelatorem, & pertinet ad uirum, qui zelat uxorem suam, scilicet, quod non uellet, quod ipsa aliquē diligeret propter ipsum, & quod nulli commiseretur, nisi ipsi. Deus autem est emulatur siue zelator, scilicet nolens, quod nemo ametur super omnia nisi ipse, & nemo colat sacrificio, uel alio cultu latræ, nisi ipse. Et hoc dicitur, quia aliquis diceret, quod quamquam Deus sit Sanctus, idest mundus: tamen de nobis non curat, quod simus mundi, & sic quamquam simus mundi non puniemur.

Respondetur quod puniemur, quia Deus est emulatur, idest zelator, scilicet nimis attendens, quod diligamus, & si non diligimus, uel si alium colimus, dolet: sicut uir zelotes pro uxoris adulterio, ideo ualde puniet delinquentes.

Si autem sit simul fortis emulatur, est sensus, quod est nimis emulans, scilicet, quia magis ipse curat, quod colatur quam uir curat de uxore, quod eum diligit solum.

Nec ignoscet sceleribus uestris. Hoc etiam tollit dubiū, quia diceret aliquis, quod quamquam Deus esset Sanctus, & emulatur, quia tamen est nimis misericors non puniret. Respondetur quod non parceret delinquentibus, & hoc potissimum, quando peccant circa idolatriam: nam in hoc peccato magis Deus puniebat, & circa hoc erat proprie zelotes, nec est aliquid aliud in quo uocetur Deus emulatur, sicut est de uero respectu uxoris. Nam uir habet uxorem exotam quoque eius crimine, sed nihil intolerabilius uiro in uxore est quam adulterium, & cetera respectu huius uenialia sunt. Etiā licet ceteris criminibus uir persequatur uxorem: circa nihil tamen est zelotes, nisi ut ipsa nullum alium diligit sicut eum.

Atque peccatis. Ponuntur hic peccata, & scelera, quia scelus est grāue delictū, sicut idolatria, & ea que nimis militant cōtra Deum: peccata autem sunt quecunque alia minora: omnia autem hæc Deus puniit, & potissime ipsa scelera. Si dimiseritis dominum, & seruiueritis dijs alienis. Expressit de hoc, quia circa istud est emulatio Dei, nihil enim est sic dicitur cōtra Deum, sicut idolatria, & ob hoc maxime punienda, ut declaratum est Exodi 23. capit. in alijs autem facilius Deus remittit: ideo si quis puro corde cultui Dei applicetur soli Deo honorem diuinum impendens eiuque honorem in omnibus cupiens, etiam si in quibusdam ex passione peccet, facilius remittuntur.

Conuertet se, & affliget. Scilicet non permittet uos impunes elabi, sed conuertet se ad uos puniendū, conuersio Dei aliquādo in scriptura accipitur in bonum, & sic Deus iubeat sacerdotibus, quod benedicerent Israelitis dicentes, conuertat dominus uultum suum ad te, & det tibi pacem. Aliquando accipitur conuersio in

Deus inter peccatum, & celus.

fio in malum, & sic est hic, scilicet, quod Deus conuertitur ad puniendum.

Atque subuertet. Idest non solum affliget, sed etiam subuertet, in quo signatur extremum: nam subuersio est totalis destructio, scilicet, quod cum Israelitæ colebant idola non solum illis infligebat penas sterilitatis, uel pestis, aut similia, quæ erant afflictiones quadam, sed ad ultimum tradebat eos in manus hostiū, ut occiderent eos, & captiuos ducerēt in terram alienam, quod erat subuertere, & in hoc consummatus fuit status Iudeorum quantum ad decem tribus, quia propter idolatriam ductæ sunt ab Assyrijs in terrā Medorum, & Persarum, ut patet quarto Regum decimo septimo cap.

Postquam uobis præstiterit bona. Istud potest dupliciter intelligi, uno modo, quod quamquam Deus primo præstiterit bona Israelitis, tamen postea mala eis infligeret si peccarent, & istud est tollere dubium: quia diceret aliquis, quod cū Deus a principio contulisset bona Israelitis quamquam postea peccarent non subuerteret eos, ne deleret, quod construxerat: sed dicitur, quod hoc non obstante Deus puniret illos. Est enim Deo utrunque indifferens, scilicet, quod sicut lætatur Deus, quando benefacit bene operantibus, ita lætatur cum affligit sceleratos, ut patet Deuteronom. 28. scilicet, sicut lætatus est ante super uos uobis benefaciens, uosque multiplicans, sicque lætabitur super uos disperdens, atque subuertens.

Aliter potest intelligi, quod Deus puniret Hebræos postquam bona eis præstiterat, scilicet, quod ex hoc, quod benefecerat eis magis illos, quam ceteros puniret, ut sicut specialiter eis beneficiebat, ita specialiter eos puniret. Nam gentiles quamquam peccarent non ita grauius eos Deus puniebat, quia non præstabat eis specialia beneficia, Iudæis autem Deus præstabat magna bona, quia erant populus suus, cum ergo declinabant ad idolatriam incidebant in grauiores penales, quam ceteri populi, eo quod ipsi iam erant magis ingrati eo, quod recepissent talibus beneficijs a Deo recefferunt, ideo postquam bona præstiterat affligeret, si non contulisset.

Dixitque populus ad Iosue. Difficultauerat Iosue cultum Dei: ex hoc denunciāns Israelitas non permanentes eo die, Israelitæ respondent, quod non erit sic. Ista uerba Iosue nimis respiciebant ad exhortationē, quia cum diceret cultum Dei esse difficilem, & impossibilem Iudæis, & ipsi hoc negarent, acuebat Iudæos ad tenacius inhaerendum Deo, & tenendum cultum eius.

Nequaquam, ita ut loqueris erit. Scilicet, quod ipse dicebat, quod ipsi deserturi essent dominum, & non manerent in lege eius: Hebræi autem asserunt, quod firmissime colerent Deum, & in hoc non grauabant Iosue, quamquam dicerent, quod non eueniret, sicut ipse dicebat, quia Iosue non dicebat hoc, ut asserens, & denunciāns, sed magis, ut sic exhortans ad exaccēdum eos, & firmiores faciēdum in cultu Dei. Quamquam ergo dicerent ipsi, quod sic euenturum non foret, non contradicebant intentioni Iosue, nec dicebāt eum mentiri, potissime quia ipsi cognoscebant hoc intentione exhortatoria fuisse locutum.

Sed Domino seruiemus. Scilicet manentes in lege eius & non declinantes ad idola. Et Iosue ad populum. Et hic ponitur decimum, in quo Iosue consensum repetitū populū ex quadam professione cōfirmat, scilicet supra promiserant Israelitæ, quod dominum colerent, nūc autem iterum induxit eos consensum exprimere atque confirmare, & inducit testes, ut firmius sit, quod sit. Testes inquit uos estis. Idest Iosue inquit uos estis testes, scilicet, quod eligitis dominum ad colendum: ip-

Alph. Tost. super Iosue. Pars I I.

fos enim met in facto suo testes in Iudæis, quia non erat aliquis alius, qui testificari posset, cum omnes de populo hoc profiterentur, scilicet, quod Deum colerent, & haberent in Deum, ipsi autem non essent conuenientes testes contra se. Dixit tamen Iosue ad magis incitandum eos: induxit quoque postea lapidem magnum in testem, ut patet infra. Quod ipsi elegeritis dominum, ut seruiatis ei. Idest iam nullus negare poterit, quin uos uoluntarie subieceritis cultui Dei, & dicitur quod elegerunt dominum ad seruiendum, non est tamen proprie eligere, quia ubi est electio est libertas uoluntatis: Hebræi tamen non habebant libertatem ad colendum Deum, uel non, quia obligati erant ad eum colendum ex die, quo acceperunt legem in monte Sinai, sed dicitur, quod acceperunt, uel elegerunt dominum, quia ipsi sponte se nunc subdiderunt domino ad colendum, ita ut dato, quod prius non essent obligati, nunc se uellent obligare, & ad obligationem, quam habebant nunc nouam aliā addebant, ita quod magis erant nunc obligati quam prius, & si nunc peccarent contra legem Dei, iam grauius peccarent quā primo. Sic est in omnibus uotis, quando quis uouet facere ea, ad quæ prius obligatus erat.

Responderunt testes. Idest ipsi responderunt nos sumus testes, quod elegerimus dominum: & assumpsimus eum ad colendum.

Nunc ergo ait auferte Deos alienos de medio uestrum. Idest Iosue ait postquam Israelitæ ista confessi sunt: ergo auferte Deos alienos, scilicet, uos acceperitis dominum ad colendum eum, sed non potestis colere simul dominum, & idola, ideo abijcite Deos alienos. est enim Deus emulatur quantum ad hoc, sicut uir ad uxorem suam, scilicet, quod non uult, quod alium amet cum eo, ita Deus si colatur non permittit, quod alius colatur.

Sciendum, quod ista determinatio alienos est distrahens, sicut mortuus respectu hominis, quia sicut homo mortuus non est homo, ita Deus alienus non est Deus: sed uocantur dii alieni, scilicet, quia apud gentes alias uocantur dii, sed non sunt: dixit autem Iosue, quod abijcerent Deos de medio sui: non quod tunc aliquos Deos alienos colerent Israelitæ, ut probatum est supra hoc capitulo, sed loquebatur quantum ad desiderium colendi illos.

Et inclinate corda uestra ad dominum Deum Israel. Idest, quamquā ante hoc aliqui corde suo sequerentur idola, nunc inclinent corda ad diligendum dominum Israel, & seruiendum ei, & debent inclinare, scilicet subijciendo uoluntatem suam uoluntati alienæ: nam qui seruit non quod uult, sed quod alius, uelle & efficere debet, & quia ante hoc aliqui forte habebant corda uaga non subijciendo illa alicui legi Dei, nunc autem, quia Deo seruituri erant, debebāt seruire legem eius oportebat, & inclinarent corda. Dixitque populus, Domino Deo nostro seruiemus. Respondent, quod inclinabūt corda sua ad faciendum omnia, quæ lex Dei iubet, & quæ exiguntur ad colendum dominum.

Et obedientes erimus preceptis eius. Idest non indurabimus ceruicem nostram per inobedientiam, sed faciemus omnia, quæ uerè obedientes faciunt, siue facere debēt. Sepe enim increpabat Moyses Israelitas, quod erant duræ ceruicis, & Deus eos sic increpauerat: Exodi trigesimo secundo cap. scilicet. Cerno, quod populus iste duræ ceruicis sit, & Moyses ait: Ceruicem uestram durissimam amplius ne induretis decimo cap. Deuteronom. Ideo Israelitæ, scientes quod in hoc sepe peccauerant, profitentur quod amplius non peccabunt, sed obedientes erunt. Percussit ergo Iosue faciem in die illa. Idest fecit pactum cum Israelitis, ut seruarent legem.

Aa 2 Quid

Quid erat facere fœdus, & quomodo fiebat.
Quæst. XIII.

QVAER ET aliquis, quid erat facere fœdus, & quomodo fiebat. Respondetur, quod quancumque aliquis vult obligare aliud ad id, ad quod obligatus non est, quarit ab eo consensum suum, per quem obligetur: & cum ipse promiserit de faciendo aliquid est pactum in initium, vel positum fœdus. Sic Deus pepigit fœdus cum Abraham, ut daret ei terram Chanaan, ut patet Genesi. decimo quinto cap. & pepigit fœdus cum Israelitis, ut seruarent legem eius: nam non erant naturaliter obligati Israelitæ seruare aliquam legem cultus Dei. Deus autem petiuit ab eis, quod acciperent legem ab eo suadendo eis per suscepta beneficia, & ipsi consenserunt dicentes: omnia, quæ præcepit dominus faciemus, & tunc in initium est fœdus, quia Deus accepit Israelitas in populum peculiarem, & Israelitæ acceperunt dominum specialiter in Deum: Exodi decimonono capitulo.

Vide de hoc Titum Livium primo ab vrbe condita.

Sciendum autem, quod antiquitus cum inter aliquos viros solemniter iniebat fœdus, occidebantur aliqua animalia, & diuidebantur per medium, & ipsi qui iniebat pactum, transibant per medias diuisiones, ad signandum, quod deberet sic diuidi ille, qui violaret pactum, & tunc erat confirmata promissio. Deus autem voluit tenere istum modum cum Hebræis in promissionibus, quas faciebant, ut eas ratas esse crederent. Et cum primum promissit Abraham dare semini suo terram Chanaan, fecit cum eo fœdus hoc modo, scilicet iussit, quod occideret Abraham arietem trimum, & capram trimam, & vaccam trimam, & columbam & turturam: animalia autem fecit diuidi per medium, & posuit medietates alterutroque respicientes, ita ut locus esset ad transeundum per medium: cum autem occubisset sol apparuit ignis transiens inter medias diuisiones, & iste representabat dominum transientem, quia ipse erat, qui iniebat fœdus, cum Abraham, ut patet Genesi. decimo quinto cap. Et cum scripta fuerint immediate subditur ibidem. In die illa pepigit dominus fœdus cum Abraham, dicens: semini tuo dabo terram Chanaan &c. Similiter autem data lege cum confirmata est Deus fecit, ut obseruaretur cæremonia fœderis, scilicet occisa sunt multa animalia, & effusus est sanguis eorum in crateras, & lecta lege coram toto populo cum omnes dixissent cuncta, quæ præcepit Dominus faciemus, fudit Moyses sanguinem super totum populum, & super altare, & super librum legis: Exodi vigesimo quarto capitulo. & ad Hebræos nono capitulo. ad significandum, quod quicumque transgredereetur pactum funderetur sanguis eius: super populum enim fundebatur sanguis, quia populus ex vna parte iniebat fœdus promittens, quod obseruaret legem: super altare autem, & librum legis fundebatur sanguis loco Dei, quia Deus erat vnus de inuentibus fœdus, scilicet, quia ipse promittebat accipere Israelitas in populum peculiarem, & quia super dominum nullo modo fundi poterat, quia incorporeus est, fundebatur sanguis super altare, & super librum loco eius, quia ista erant de rebus sacris pertinentibus ad dominum.

In alijs autem fœderibus pertinentibus ad dominum hic modus erat, quamquam interdum non exprimitur, quia scriptura subintelligit cæremonias fœderis: cum dicit fœdus esse in initium, sed sufficit dici, quod in initium est fœdus.

F An in hoc fœdere fuerint istæ cæremonie obseruatae, quæ dictæ sunt. Quæst. XIII.

QVAERITVR vterius, an in isto fœdere, quod hic pepigit Iosue cum Israelitis de obseruando legem Dei, fuerint tales cæremonie obseruatae.

Respondetur, quod occisio animalium in compositione fœderis erat antiquitas ad solennitatem, & firmitatem pacti, quia non putabant pacta esse rata, nisi ista interuenirent, nunc autem non erat necessaria aliqua obligatio de nouo, quia erant obligati Hebræi ab antiquo seruire Deo, & seruare legem eius, sed excit Iosue istud pactum cum Israelitis ad quandam exhortationem, & incitationem eorum ad colendum dominum, quia animi eorum iam erant pigri & desides, nunc autem renouaretur in eis ardor quidam ad colendum dominum, ideo sicut non erat necessaria obligatio, ita nec cæremonia fœderis erat necessaria.

Sciendum tamen, quod hic occisa sunt animalia aliqua, & facta est cæremonia fœderum, scilicet, quod omnes Israelitæ transierunt per medias diuisiones, vel quod funderetur de sanguine supra totum populum. Et dicendum generaliter, quod vbi cuncte in tota sacra Scriptura dicitur, quod Israelitæ inierunt fœdus aliquod cum domino, siue illud esset alicuius præcepti noui, siue antiqui, semper fiebat cæremonia fœderum in occisione animalium. Ideo quando erant aliqui prophete, vel reges sancti, qui inducebant populum ad obseruationem alicuius præcepti Dei, quod prius non seruabatur complete, faciebant quod nouiter populus se astringeret ad obseruationem illius, & ut confirmaretur hoc, celebraretur fœdus. Sic factum est tempore regis Sedechie Ierosolymis prædicante Ieremia: nam omnes Iudæi promiserunt dimittere seruos suos, & ancillas de genere Hebræorum in libertatem, & dimiserunt, & quod nunquam reducerent ad se, & ad confirmationem huius fecerant fœdus occidentes animalia, & transeuntes per medias diuisiones: sic patet Ierem. 35. capitulo. scilicet. Et dabo viros, qui præuaricantur fœdus meum, & non seruauerunt verba fœderis mei, quibus assensu sunt in conspectu meo, vitulumque, & conciderunt in duas partes, & transierunt inter diuisiones eius: principes Iudæ, & principes Ierusalem: Euanuchi, & sacerdotes, & omnis populus terræ, qui transierunt inter diuisionem vituli: sicut ergo ibi factum est fœdus cum cæremonijs suis, vbi nec pactum nouum, nec cæremonia aliqua erant, ita hic, & in omni loco, vbi dicitur factum fuisse fœdus intelligendum est sic, quia alias non esset verum, quod esset factum fœdus, cum istæ sint cæremonie necessarie in fœdere.

An hic fuerit facta aliqua aspersio sanguinis.
Quæst. XV.

QVAERER ET aliquis, an in compositione istius fœderis fuerit facta aliqua aspersio sanguinis super aliquid loco Dei.

Respondendum est, quod sicut supra dictum est cæremonia ista fœderis fiebat ad confirmationem promissionis, & cum componentes fœderis transibant inter medias diuisiones, signabatur quod sic diuideretur, qui pactum infringeret, cum autem sanguis aspergebatur, erat sensus quod sic funderetur sanguis super violatores pacti, & quia istæ erant cæremonie solum pertinebant ad illos, qui aliquid promittebant. & quia iniendo fœdera, aliquando vtraque pars alteri aliquid promittit, aliquando vna solum se obligat, alia vero obligationem acceptat, vtrique ideo interdum transeunt per medias diuisiones, vel

vel sanguine asperguntur, interdum vero vnus tantum: sic patet in fœderibus factis cum Deo. Fœdus enim quod pepigit Deus cum Abraham de dando se mini eius terram Chanaan, fuit solum ad obligationem Dei, scilicet, quia Deus ibi aliquid promissit, scilicet dare terram, Abraham autem nihil promissit, ideo Abraham non transiuit per medias diuisiones animalium, sed solus Deus, scilicet flamma quedam loco Dei, Abraham solum astabat diuisionibus illis abigens aues a carnibus Genes. 15. capitulo. in compositione autem fœderis quando Israelitæ susceperunt legem fuit promissio vtrique, scilicet, quia Deus promittebat Israelitis, quod acciperet eos in peculiarem populum. Et Israelitæ promittebant, quod seruarent omnia mandata Dei, ut patet Exodi 19. capitulo. ideo super virosque aspersio sanguinis facta est, scilicet super totum populum, & super librum, & altare quoque, ut patet Exodi 24. & ad Hebræos 9. capitulo. in fœdere autem, quod pepigerunt Israelitæ tempore Sedechie de seruorum libertate Ierem. 35. capitulo. soli ipsi promiserunt, Deus autem nihil promissit: ideo ipsi soli transiuisse leguntur inter diuisiones vituli, præallegato capitulo. sic autem fuit hic, quia Israelitæ ad instantiam Iosue promiserunt seruare legem Dei, & obligauerunt se per fœdus: Deus autem ad nihil se obligauit, nec locutus fuit in isto fœdere. ideo ipsi transierunt soli inter medias diuisiones.

Et proposuit populo præcepta atque iudicia. Id est posuit coram Israelitis iudicia, id est præcepta iudicialia, & præcepta, id est alia præcepta, quæ pertinebant ad cæremonias colendi.

Quereret aliquis quæ præcepta erant ista, quæ proposuit Iosue populo. Respondendum est, quod hoc potest intelligi de præceptis legis Dei, scilicet, quod ipse suauis eis, quod seruarent legem Dei, & illi consenserunt, feceruntque super hoc pactum, ideo verisimile erat, quod Iosue faceret eis recitari totam legem, ut recordarentur eius, & scirent, quod obseruare deberent: nam sic iubebatur in lege, quod de septennio in septennium conueniente populo toto in Sanctuario legeretur coram eis liber Deuteronomio. ut sic omnes addicerent legem Dei, Deuteronomio trigesimo primo capitulo. in hac autem lege principaliter continentur præcepta iudicialia, & cæremonialia, moralia hæcque pauca sunt, iudicialia autem vocantur iudicia, quia per ista iudicabatur in causis foralibus; præcepta vero vocantur omnia cæremonialia, quæ pertinent ad ritum colendi, & multa sunt.

Aliter potest intelligi, quod Iosue proposuit toti populo præcepta atque iudicia, scilicet quod cum conuenerunt ad eum; dedit eis aliqua noua præcepta iudicialia, & aliqua cæremonialia; & hoc magis innuit litera quam præcedentem sensum: est enim valde rationabiliter dictum: nam multa erant negocia, quæ per solam legem Dei, scilicet per leges iudiciales ibi positas non poterant terminari: ideo necessariū erat, quod principes Iudeorum statuerent aliqua decreta pro singulis causis, quibus viuerent, & ista vocarentur iudicia, quia ad actiones forales pertinet. ad modum quoque viuendi multa pertinebant in cæremonijs, quæ non erant expressa in lege: ideo viri sancti, & prophete atque potentes in populo Hebræorum constituere ista debebant: conueniebat autem valde hoc Iosue, quia ipse erat Propheta Domini, & ex hoc poterat cognoscere quid Deus veller, & istud Israelitis seruandum nunciare. Erat quoque princeps populi, ideo habebat auctoritatem constituendi, ita ut populus reciperet constituta eius. credendum est ergo, quod dedit hic Iosue aliqua præcepta, tam cæremonialia, quam iudicialia, & non solum fœdus factum fuit ad

Alph. Iosue. super Iosue. Pars II.

obseruationem legis Dei, sed etiam ad obseruationem horum.

In Sichem. Id est istud fœdus factum fuit in Sichem, & posita sunt ibi præcepta. Est autem Sichem ciuitas in monte Ephraim in sorte eius, & data fuit ista ciuitas sacerdotibus supra vigesimo primo capitulo. deinde quoque facta est vna de ciuitatibus profugorum supra vigesimo capitulo. in hac enim vrbe conuocauerat Israelitas Iosue, ut loqueretur, ut patet in principio capituli.

Scripturæ omnia verba hæc in volumine legis domini. Scilicet omnia quæ hic gesta sunt, scripsit Iosue in libro legis Domini, scilicet, quomodo totus populus pepigit fœdus cum domino ad seruandum ei, ut si alij negare vellent, non possent, quia reperiretur in libro legis Domini: etiam scripsit Iosue ibi leges, quas nunc dedit populo ad seruandū, ut manerent ibi ad firmam memoriam.

Quid est istud volumen legis, in quo Iosue scripsit hæc. Et quomodo licet addere Sacra scriptura.

Quæst. XVI.

QVAER ET aliquis, quid est istud volumen legis, in quo scripsit Iosue ista, quæ habentur hic.

Aliquis respondebit, quod erat aliquis liber, in quo continebantur quinque libri Moysi, vel solum Deuteronomium, & in illo scripsit Iosue.

Sed hoc non stat, quia nihil proficiebat sic scribi, si iste liber esset aliquid commune, quia non maneret ad firmam, & certam memoriam posterorum. Dicendum ergo est, quod istud volumen legis Dei, quod hic indeterminate vocatur sic quasi sit aliquid cognitum, erat liber Deuteronomio, quem scripserat Moyses manu sua, & posuerat in latere arce, manebatque ad memoriam posterorum, ut patet Deuteronomio 31. capitulo.

Sed dicit aliquis, quod hoc non stat, quia Iosue non poterat accipere hunc librum, ut in eo quicquam scriberet, quia erat reconditus in latere arce, vbi eum posuerat Moyses, præallegato capitulo. ad arcam autem non licebat Iosue accedere ad quidquam inde educendam, quia erat popularis, nec poterat introire coram illa.

Respondendum est, quod non licebat Iosue se accedere ad arcam ad educendum hunc librum: licebat tamen ei iubere alicui sacerdoti, & præcipue sacerdoti magno, ut illum inde educeret. Nam quolibet anno septimo educabatur inde: iusserat enim Moyses, quod quolibet anno remissionis, scilicet de septennio in septennium conuenientibus Israelitis in locum Sanctuarij legeretur liber ille coram toto populo, & demum reduceretur ad arcam Deuteronomio trigesimo primo capitulo. sic autem poterant nunc sacerdotes educere librum illum inde, potissimum ad imperium Iosue, quia tam sacerdos magnus quam rotus populus Israel iubente Deo ei obedire tenebatur Numeri vigesimo septimo capitulo. scilicet pro hoc si quid agendum erit Eleazar sacerdos consulat dominum: ad verbum eius egredietur, & ingredietur ipse & omnes filij Israel.

Sed adhuc dicitur, quod Iosue non auderet scribere aliquid in volumine illo, quia delinqueret: nam non licebat alicui addere ad id quod scriptum erat Deuteronomio. 4. capitulo. scilicet, non addetis ad verbum, quod loquor vobis, nec auferetis ex eo. & Deuteronomio. 12. capitulo. dicitur: quod præcipio tibi hoc tantum facito, nec addas quidquam, nec minuas.

A a 3 Respon-

Respondendum est, quod non licebat alicui addere ad ea, quae scripta erant in libro illo, vel in aliquo alio libro legis afferendo, quod id quod addebatur erat de textu, & ita obseruandum sicut textus, si quis tamen aliquid poneret tanquam expositionem non peccaret, quia ipsa sapientia laudat exploratores suos dicentes; qui illucidant me vitam aeternam possidebunt: Ecclesiastici vigesimoquarto capitulo. Siquis etiam in libro legis poneret aliquid, non tanquam partem libri, nec tamquam expositionem, sed ut pertinens ad aliquod negotium, & diceret non esse partem scripturae Sacrae, non peccaret: ille enim textus condemnat quosdam errantes hereticos, qui ut erroribus suis fidem accommodarent, sacrae Scripturae illos inserere conati sunt: alij quoque ea, quae contra intentionem suam in sacra Scriptura reperierunt, auferre conati sunt: Et de his dicitur. Iosue autem nihil addidit sacrae Scripturae, nec abstulit; sed in libro in quo scriptura Sacra erat ea, quae gesta fuerint in hoc canone ad memoriam futurorum descripsit. Sed adhuc arguitur, quod non licuerit Iosue condere aliqua praecipua iudicialia, vel caeremonialia ad mores, & vitam Iudaeorum, quia dicitur Deuteronomij duodecimo capitulo. quod praecipio tibi hoc statum facito domino Deo tuo, nec addas quidquam, nec minuas. Si tamen dedisset Iosue praecipua caeremonialia, aut iudicialia, necesse erat, quod Iudaei aliquid plus facerent: ergo non potuit condere.

Respondendum, quod ille textus militat contra praecipua caeremonialia, de iudicialibus autem non intelligitur: quod patet, quia dicitur hoc facito domino: sed ea, quae per homines se habent ad dominum, vel quae faciunt ad Deum sunt caeremonialia, vel moralia. Nam iudicialia solum dirigunt homines inter se, quantum ad caeremonialia autem dicendum, quod intelligitur, scilicet, quod in illis caeremonijs, quae datae erant a Deo nihil adderent, aut subtraherent, tanquam partes illarum caeremoniarum: non tamen veritabatur nouas caeremonias inuenire quantum ad ea, in quibus non erant inuentae vel positae caeremoniae: dum tamen istae non repugnarent caeremonijs in lege positis; verbi gratia, ut Deus iussit in quibusdam immolationibus aspergi septies sanguinem, ut Leuitici quarto, & decimoquarto capitulo. & Numeri decimonono capitulo. ibi non licet pluries aspergi, nec aliquid tolli. Etiam Deus iubebat in holocausto cremari omnes carnes, ideo non licebat cuiquam inde aliquid tollere Leuitici primo capitulo. in sacrificio pacifico solus adeps cremandus erat Leuitici tertio capitulo. ideo quamquam quis deuotus esset, & vellet, quod de carnibus, quae sibi pueriebant aliquae, vel omnes cremarentur in altari, non licebat, quia iam addebatur: ita etiam in festiuitatibus erant sacrificia regularia determinata in certo numero cum libamentis suis Numeri vigesimo octauo, & vigesimo nono capitulo. ideo ibi non licebat addi plura animalia. Sic etiam cum quis transibat ad numerum a vigesimo anno, & supra soluebat dimidium siclum, & si plus soluere vellet non permittebatur: sic dicitur Exodi 30. capitulo. qui habetur in numero a viginti annis, & supra dabit precium: diues non addet ad dimidium sicli, & pauper nihil minuet. & sic de omnibus caeremonijs, quarum determinatio erat in lege, alij tamen actus erant, circa quos non erant positae caeremoniae in lege, & circa illos licebat nouas caeremonias inuenire non repugnantes caeremonijs scriptis in lege, alioquin pracluderetur via ad colendum dominum nimis, quia non permitteretur siquis ad maiora se arctare vellet quam in lege scripta reperitur, quod valde est absurdum: unde Iudaei praeter caeremonias in lege positas valde multas adinueniunt; sicut patet de caeremonijs Phariseorum, Sadu-

caorum, & Essenorum, quae erant tres sectae principales inter Iudaeos: & de caeremonijs quartae philosophiae apud Iudaeos, in quibus quatuor philosophijs ponit caeremonias, & positiones Iosue secundo libro, de bello Iudaico: licuit ergo Iosue dare praecipua iudicialia, & caeremonialia, & scribere illa in libro legis Domini.

Ad quid volebat Iosue scribere in libro legis Domini. h. ec. de quibus pactus inuicem fuerat cum Israelitis.

Quaest. XVII.

QVAERETUR ulterius ad quid volebat Iosue scribere haec in libro legis domini.

Respondetur, quod populus nunc inierat foedus, quod seruarent legem domini nouiter se obligando ad eam, & quia si aliter peccaret posset Iosue, vel posteri, qui essent viri boni accusare eos allegando foedus, quod nunc inierant cum domino, ipsi autem forte negarent, voluit Iosue, quod manerent gesta ista scripta in loco aliquo, de quo non posset furripi, aut perdi, non poterant autem esse conuenientius quam in libro legis Dei. Nam nullus locus secretior, & sanctior erat inter Israelitas, quam arca, quae erat intra sancta Sanctorum, sed in hac non poterat ponere Iosue hanc scripturam, si scripsisset in aliquo libello, quia nulli licebat aperire arcam; immo & accedere ad eam, quando nuda foret, non licebat nisi sacerdoti magno, & aliquibus de minoribus, quos ipse secum vocasset ad velandum eam: Numeri 4. ca. aperire autem eam non legitur, quod alicui liceret, nec licebat, nisi cui Deus specialiter iuberet. Intra hanc arcam erant tabulae, & virga Aaron, & vrna, & manna ad Hebraeos nono capitulo. Et quia hanc arcam non licebat aperiri, Moyses non posuit Deuteronomium in ea, sed in latere eius, quia de septennium debebat inde extrahi, & reduci in die tabernaculorum Deuteronomij trigesimo capitulo. manebat autem locus alius valde secretus, scilicet secretissimus immediate post arcam, & iste erat latus arcae, in quo erat liber legis: in hoc poterat conseruari scriptura haec: potuisset autem Iosue libellum pactum continentem gesta foederis huius, & praecipua tunc data conficere reponendum in latere arcae: sed quia sacerdotes poterant inde tollere eum, cum de septennium in septennium educebatur liber legis, tutius fuit in ipso libro legis scribi, ut sic non posset perire, nisi pariter liber legis perderetur: hoc autem obseruauit Deus, ut omnia, quae manere debebant in testimonium essent in loco valde securo, de quo a nullo furripi possent, vel ut aliquid subsciberetur, vel tolleretur, & quia tabulae legis seruabantur ad hoc ne possent Israelitae negare se suscepisse legem a Deo, fecit eas Deus poni in arca, ut patet Exodi vigesimo quinto capitulo. vbi iubetur quod testimonium poneretur in arca, scilicet tabulae, quae erant testimoniū: virga quoque Aaron manebat in memoriam, quod Deus dedisset sacerdoti magnum Aaron, & posteris eius, ne quis illud sibi usurparet, ideo posita est in arca, ut colligitur Numeri decimo septimo capitulo. & patet ad Hebraeos nono capitulo, vrna autem cum manna mansit ad memoriam diuini beneficii, scilicet, quod Deus aluerat Israelitas in deserto illo cibo quadraginta annis, ideo fuit posita in arca, ut colligitur Exodi 16. capitulo. & patet ad Hebraeos 9. capitulo. ista autem fuerunt posita in arca, quia raro, vel nunquam educenda erant, & quia arca nunquam aperiebatur, nisi Deus alicui interdum specialiter iuberet, erant conuenienter in ea. Deuteronom. quoque legis cum cantico posuit Moyses ad memoriam, & testi-

Tres sectae principales inter Iudaeos.

monium totius legis datae, ne possent negare Iudaei praecipua, quae receperant. Et quia liber iste erat educendus de septennio in septennium in festo tabernaculorum ad legendum coram populo, non potuit poni conuenienter in arca, sed posuit Moyses illum in latere arcae, ut inde eum sacerdotes educere possent temporibus suis Deuteronomij trigesimo primo capitulo. cum isto autem libro pariter recondita sunt haec scripta Iosue, scilicet in aliquibus folijs eius, ut cum quis negare vellet foedus initum de seruando legem tempore Iosue poterat ex loco illo haberi sufficiens documentum.

Vbi factum est istud foedus. Quaest. XVIIII.

QVAERET aliquis, vbi factum est istud foedus, & ea, quae enarrantur.

Respondendum est, quod facta sunt in Sichem, ut patet hic, & supra dicitur, quod congregauit Iosue populum in Sichem. Sed tunc arguebatur, quomodo erat ibi Sanctuarium: nam dicitur supra decimo octauo capitulo. quod Israelitae fixerunt tabernaculum in Silo, & postea ibi mansit, & fuit ibi vsque ad tempus Eli sacerdotis, de quo primo Regum primo capitulo. & vsque ad quartum: ergo non potuit esse in Sichem.

Alij respondent quod Sichem, & Silo sunt idem: ideo existendo in Silo erat in Sichem: multae enim sunt vrbes, quae habent multa nomina. Sed non stat, quia ista erant duo loca: nam dicitur tertio Regum duodecimo capitulo. quod Ieroboam aedificauit Sichem in monte Ephraim, & habitauit ibi, sed postea capitulo decimo quarto dicitur, quod Ieroboam misit vxorem suam ad Abiam prophetam in Silo, ergo non erat idem locus Sichem, & Silo. Item hoc tenet Iosephus quinto antiquitatum, dicens, quod Iosue posuit sacrum tabernaculum domini iuxta Silo, & inde transiit in Sichem.

Alij ergo respondent, quod Sichem, & Silo erant loca distincta, nunc tamen non erat tabernaculum in Sichem, sed in Silo. Sed contra hoc videtur supra in litera, scilicet, quod isti Israelitae congregati steterunt coram domino: hoc autem est esse coram Sanctuario.

Ad hoc respondent, quod esse coram domino est in quocunque loco, in quo multi sunt congregati ad aliquem actum pertinentem ad Deum, quia dixit Christus, vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, in medio eorum sum: Matthaei decimo octauo capitulo. ideo etiam si non esset ibi Sanctuarium, poterant dici esse coram domino. Sed hoc non stat, quia dicitur immediate in litera, quod Iosue tulit lapidem grandem, posuitque eum subter quercum, quae erat in Sanctuario Domini.

Alij ergo respondent, quod in Sichem erant nunc Israelitae, & ibi non erat Sanctuarium Domini, sed quia congregauerat eos ibi Iosue, fabricauerunt ibi altare ad offerendum, & illud altare cum loco coniunctum vocabatur Sanctuarium domini: ipsum autem Sanctuarium domini non erat ibi, sed manebat in Silo. Istam expositionem tenet Iosephus quinto antiquitatum dicens: Iosue autem de Galgalis denuo castrametatus sacrum tabernaculum constituit iuxta ciuitatem Seilon: locus enim opportunus pulchritudine videbatur, donec edificare templum quietis causa permitteret, & deinde procedens ad Sichimam cum omni populo altare domino constituit. Sed hoc dato arguebatur, quia hic dicitur, quod tulit lapidem, & grandem posuit illum subter quercum, quae erat in Sanctuario domini: ergo ibi erat tabernaculum, & non

Alph. Tost. super Iosue. Pars II.

A solum altare, quia dato quod altare vocaretur Sanctuarium, non poterat in altari esse quercus.

Aliquis ergo respondebit aliter, quod Sanctuarium accipitur hic proprie, & istud non erat in Sichem, sed in Silo: & quando dicitur hic de lapide posito in Sanctuario domini, dicunt, quod fuit positus in Silo in Sanctuario in testimonium post istam concionem. Sed hoc non stat, quia iste lapis fuit positus in testimonium ante finitam concionem priusquam recederet Israelitae de loco, in quo erant: quod patet, quia postquam posuit lapidem dixit ad populum: en lapis vobis in testimonium, quod audieritis verba Domini, ne forte postea negare velitis, & metiri domino Deo vestro. Et sequitur: dimisitque populum singulos in possessiones suas, scilicet post lapidis positionem. sed ista concio fuerat in Sichem congregata, ut patet in litera: ergo ibi fuit positus lapis iste, & ibi erat Sanctuarium, in quo erat quercus, sub qua fuit positus lapis.

Solum ergo potest responderi dupliciter ad hoc: vno modo quod in Sichem non fuit Sanctuarium, sed solum altare constructum: & ipsum altare cum loco vicino vocatum fuit hic Sanctuarium propter res sacras, quae ibi exercebantur. Et cum obijciatur, quod lapis fuit ibi positus sub arbore, quae erat in Sanctuario. Dicendum, quod locus coniunctus altari erat Sanctuarium, & in illo erat arbor, & lapis ibi positus est, & ista est positio Iosephi, ut dictum est.

Aliter responderi potest, scilicet, quod in Sichem fuit facta ista concio, & ibi fuit Sanctuarium Domini, & intra atrium Sanctuarij fuit arbor, & lapis. Et cum dicitur quomodo potuit ibi esse Sanctuarium, quia erat in Silo?

Respondendum est, quod dupliciter esse poterat: vno modo, quod intelligamus factum fuisse hoc aliter, quam contineat ordo literae, scilicet, quod sit hic recapitulatio, & tamen ea, quae habentur hic fuerunt facta ante ea, quae habentur supra decimo octauo capitulo. & tunc cum tabernaculum fixum fuerit habita pace contra Chanaanos eo tempore, de quo ibi: ante hoc tabernaculum erat mobile per loca, quia nondum fuerat fixum in aliquo loco, ideo poterat duci in Sichem, & in quacunque alia loca. Hoc autem tenet Iosephus ex parte quinto antiquitatum, scilicet, quia quamquam non dicat, quod in Sichem fuit ductum tabernaculum, tamen tenet quod hic sit recapitulatio, quia vult, quod post hoc diuisa est terra per sortes, de quo supra decimo octauo capitulo. & ista positio satis est rationalis, quamquam communiter dicatur, quod ista, quae habentur hic, fecit Iosue paulo ante mortem suam cum esset valde senex, & grandaeuus.

Aliter potest dici, quod Sanctuarium domini fuit in Sichem, quia quamquam fuisset positum in Silo; tamen translatum fuit in Sichem, non quidem ad semper ibi manendum, sed ad faciendum ibi aliquid speciale, sicut nunc, quando congregatus fuit totus populus ad faciendum foedus, postea autem reductum fuit Sanctuarium in Silo, & mansit tibi semper vsque ad mortem Eli sacerdotis, quando arca capta est a Philistinis, & tabernaculum translatum est ad urbem Nob. Et tulit lapidem pregrandem. Quando facta fuerunt haec voluit Iosue relinquere testes, vel signum huius facti, & accepit lapidem pregrandem, id est valde grandem, ut positio illius esset signum eorum, quae facta fuerant. accepit autem Iosue lapidem, quia ille relinquendus erat, ut memoriale gestorum: conseruarent autem Iudaei tunc omnia memorialia gesta in lapidibus relinquere: sicut enim cum Moyses vellet memoria relinquere, quod Deus deleteretur esset Amalechitas, construxit altare, ut patet Exo. 17. cum autem vellet relinquere

Al 4 memo-

memoriam confirmationis legis facte in monte Sinai reliquit ibi duodecim lapideos titulos, & altare Exodi vigesimo quarto cap. cum etiam vellent memoriam relinquere confirmationis, quam facturi erant ipsius legis post introitum in terram Chanaan, iussit lapides magnos calcem ligari, & super illos Deuteronomium totum ad memoriam aeternam describi: fierique altare de lapidibus ad immolandas victimas pro solennitate confirmationis legis Deuteronomij septimo. Israelitae autem postea sic fecerunt, vt patet supra octauo capitu. Cum etiam relicurus esset Iosue memoriam primae castrametationis terre Chanaan, & gestorum eius posteris dare, fecit tolli duodecim lapides de alueo Iordanis, & eduxerunt eos secum vsq; ad locum, in quo nocte castrametai sunt, scilicet in Galgalam, & manserunt ibi in signum posterorum supra quarto & quinto capitu. cum etiam digna memoratu esset circuncisio illa, quam fecit Iosue in Galgalis, videlicet, quando circuncidit omnes Israelitas, qui in deserto per quadraginta annos non circuncisi fuerant, cultris lapideis celebrata est, vt patet supra 5. cap. ita hic lapis magnus gestorum positus testis est.

Subter quercum, quae erat in Sanctuario Domini. Erat aliqua magna quercus in Sanctuario, & sub illa positus fuit lapis. Iste lapis non mansit semper in Sanctuario, quia quamquam in Sichem diceremus interfuisse Sanctuarium, vbi ista celebrata sunt, tamen non fuit postea ibi Sanctuarium, sed in Silo: non tamen differunt, quia ibi vbi erat, scilicet sub illa quercu maneret in testimonium eorum, quae gesta erant, sicut Samuel pugnans contra Philistinios posuit lapidem magnu in itinere quodam vsque ad locum, ad quem persecuti fuerant, & percusserant Philistinios dicens: hucusque auxiliatus est nobis dominus: primo Regum septimo cap.

Quomodo poterat esse quercus in Sanctuario Dei.
Quaest. XIX.

QVAERET aliquis, quomodo poterat esse arbor ista quercus in Sanctuario Dei: nam Deus vetuerat dicens non plantabis lucum, & omnem arborem, iuxta altare Domini Dei tui: Deuteronomio 16. cap.

Respondent aliqui, quod hic erat vnica arbor intra Sanctuarium, & vna arbor non facit lucum, sed multas: scriptura autem lucum vetuit.

Sed dicendum non stare, quia non solum lucus vetitus est, sed quaecunque arbor, scilicet non plantabis lucum, & omnem arborem, id est nullam arborem plantabis per equippollentiam contrariorum.

Aliter respondent quidam, quod vetabatur plantare lucum vel arborem in Sanctuario, siue apud altare, tamen non vetabatur esse ibi arbores, si ille praefuerat, & non iubebantur scindi.

Sed dicendum, quod hoc non stat, nam ratio precepti eadem est, quia hoc iubebatur propter cultores idolorum, & potissime propter cultores Priapi, qui post sacrificia libidinibus, & obscenitatibus vacabant, vt declaratum est Exodi vigesimo cap. in fine, & Deuteronomij decimo sexto cap. si autem altare ponetur apud arbores, quae iam praexisterant, eadem obscenitates fieri poterant: ideo apud lucum, vel arbores non debebat poni altare, vel si construeretur debebant arbores abscindi.

Rabbi Salomon aliter respondet, scilicet, quod hic

est error, per aequiuocationem, quia dictio quae hic ponitur, pro qua nos dicimus quercum est aequiuoca ad signandum quercum, vel liminare domus, & hic accipitur in secundo sensu, scilicet, quod fuit positus lapis ille sub liminari in Sanctuario, & tunc non statbit aliqua difficultas.

Sed hoc non stat, quia lapis iste relinquebatur in memoriam posterorum, & in testem, ideo poni debebat in loco patenti, vbi omnes eum conspicerent possent & memorari in initio federis. Si autem sub liminari esset, necessarium erat, quod esset sub terra, ideo ad manifestationem nihil proficeret.

Item non stat, quia dato quod fuisset Sanctuarium nunc in Sichem, non erat ibi liminare domus Dei, quia hoc erat, quando erat constructa aliqua domus, in qua esset tabernaculum, quae postea habere liminare, & superliminaria & postes, tabernaculum autem ipsum, quod Moyses construxerat, nihil tale habebat, quia omnis introitus eius erat de velis hiacinthinis, & multorum colorum, & non erat ibi liminare, nec postes: ergo in Sanctuario in Sichem non poterat esse limen, sub quo poneretur lapis: potuisset autem esse in Silo, quia ibi constructa fuerat domus magna ad mansionem tabernaculi, quia ibi magno tempore manere debebat, sed non factum est ibi: ideo non tenet ista expositio, sed dicendum est, quod fuerit lapis positus sub arbore.

Et tunc respondendum est secundum vnam de duabus vijs, scilicet, quomodo esset Sanctuarium in Sichem, & illi qui dicunt ibi fuisse solum altare constructum, & non tabernaculum, debent dicere, quod apud altare erat quercus magna, sub qua positus fuit lapis.

Et cum dicitur, quod erat contra legem, respondetur, quod si altare Domini debuisset ibi manere aliquanto tempore, non licuisset altare poni apud arborem, sed amputanda erat: quia tamen hoc fuit solum ad vnam diem, scilicet, quando initum fuit fedus, & data fuerunt praeccepta, & postquam nunquam Israelitae ibi sacrificauerunt, licitum fuit, mansit autem arbor, & sub illa lapis magnus.

Secundum illos, qui dicunt, quod in Sichem fuerit Sanctuarium: dicendum est, quod arbor ista fuit in Sanctuario Domini, id est in atrio tabernaculi: Israelitae enim quando mouebantur per desertum figebant tabernaculum vbicunque volebant, & in circuitu eius erigebatur atrium, quod erat magne longitudinis, & latitudinis, de qua Exodi vigesimo septimo capitu. & poterant ibi multe arbores esse, quia atrium tabernaculi non habebat operimentum pro recto, sed solum parietes de velis byssinis innixos columnis altitudine cubitorum quinque, praegallegato capitu. ideo etiam si essent arbores valde excelsae, nil obstabat. Et sic quando in Sichem positum fuit tabernaculum, intra atrium eius fuit aliqua quercus, & sub ea lapis positus: & tunc dicendum, sicut supra, quod si Sanctuarium Domini aliquanto tempore ibi mansurum foret illicitum esset, quod ibi esset aliqua arbor, cum tamen vnica die manserit, vel paucissimis secundum exigentiam eorum, quae hic facta sunt, licuit ibi esse arborem.

Et dixit ad omnem populum: en lapis iste. Hic ponitur quintum, in quo ad consensum supradictum signum applicat, scilicet inducendo lapidem in testem.

En lapis iste vobis erit in testimonium. Id est iste lapis magnus hic positus erit testis, quod feceritis foedus cum domino ad obediendum ei semper.

Quomodo iste lapis collocatus sub arbore ab Iosue, ponebatur in testem. Quaest. XX.

QVAERET aliquis quomodo lapis iste ponebatur in testem: nam per cum nil probabatur: ipse enim non poterat testimonium perhibere eorum, quae gesta erant: & si quis ostenderet eum ab antiquis positum sub arbore, diceretque fuisse ad hoc positum, negaretur, quia non apparebat, quod ad hoc magis quam ad aliquid alterum positus esset.

Aliquis dicit, quod iste lapis erat positus in testimonium, quia sufficiens testimonium habebatur per illum eorum, quae gesta erant, sicut multa alia huiusmodi Deus reliquit in testimonium: sic enim tabulae duae lapideae in quibus erat legis decalogus scriptae fuerunt seruatae in arca ad sufficientem probationem, quod Deus dedisset legem Israelitis: sic etiam virga Aaron erat in arca in signum sacerdotij magni ei, & posteris suis a Deo collati: vna quoque continens manna erat conseruata ibidem in testimonium, quod tali cibo aluisset Deus Israelitas in deserto quadraginta annis, & Deuteronomium similiter erat in testimonium in latere arcae, vt supra dictum est, & ista sufficienter probabant ea, ad quae ponebantur: ergo lapis iste in testimonium adductus probaret.

Respondetur, quod non erat simile: nam tabulae legis probabant legem a Deo datam: quia ipse erant taliter scriptae, quod nullus hominum talem scripturam fabricare potuisset. Erant namque scriptae digito Dei vtique tabulae tam primae, quam secundae, vt patet Exodi trigesimo secundo capitu. & trigesimo quarto capitu. Cum ergo illae tabulae praesentarentur alicui, ille videns scripturam illam nequaquam potuisset fieri manibus hominum, necessario crederet opere Dei confectas tabularum inscriptiones. Virga quoque Aaron sufficienter proferebat probationem, quia cum ipsa a multis sacculis in arca mansisset, semper florens erat, vt declaratum est Numeri decimo septimo capitu. cum ergo aliqui viderent virgulam paruum in arca reconditam florentem, & viridem esse, necessario viderent illud opus naturae limites excedere, & esset exactissima probatio. Vna quoque cum manna sufficienter probabat, quia ibi erat talis cibus, qualis apud nullam terram nunquam inuentus est, nec aliqua humana confectione fieri posset: qualitas quoque eius contra naturam conditionem nimis hoc signabat, scilicet, quod ad solem liquefiebat, & ad ignem indurabatur, vt patet Exodi decimo sexto capitu. & Numeri vndecimo capitu. abundantiissima ergo erat omnium istorum probatio. Liber quoque Deuteronomij, qui in latere arcae reconditus erat probationem sufficientem faciebat, non quidem ex modo scripturae, quia humano artificio facta erat, scilicet per Moysen Deuteronomio trigesimo primo capitu. sed ex loco, in quo erat, scilicet in latere arcae, quia cum ibi posuisset eum Moyses, nemo poterat illum furripere, vt detraheret testimonium, nec poterat aliquid intrudere, aut super scribere, quia cum esset in tali loco nulli erat fas illuc accedere, nisi ei ex officio conueniret, & huic quidem si bono zelo accederet alioquin periret, sicut de Bethsamitis, quibus non licebat accedere, alias videre arcam, & quia viderunt, mortui sunt plurimi, vt patet primo Regum sexto capitu. Oza quoque sacerdos, quamquam esset sacerdos, cui ex officio accedere licebat, quia tamen illicite, vel indubite accessit mortuus est secundo Regum sexto capitu. igitur si conaretur quis accedere ad latem arcae ad detrahendum ibi librum legis, vel ponendum aliquem alium, quia hoc valde illicitum erat, moreretur: viderent

tamen populares, quod sacerdotes, de quolibet septennio in septennium educebant librum de latere arcae, & non ledebantur, ideo necessarie concluderent, quod ille esset vere liber legis, quem manu sua scripsit Moyses. De lapide autem magno, quem posuit Iosue sub arbore non erat sic, quia in illo nullum signum erat, secundum quod probaret. Nec differrebat lapis ille in aliquo ab alijs lapidibus: ideo licet quis assereret positum fuisse illum in testimonium huius rei, alij negarent, & nulla esset probatio.

Respondendum est, quod iste lapis non probabat, sed erat quoddam signum, vel rememoratiuum, scilicet, quod quando viderent Israelitae illum recordarentur foederis in initio cum Deo tempore Iosue. Iste modus fuit in altare, quod construxit Moyses in Raphidim in memoria deletionis Amalechitarum, & de titulis positus in monte Sinai, & de altari, & de lapidibus, in quibus sculprum fuit Deuteronomium, & de 12. lapidibus aluei Iordanis, & alijs 12. lapidibus Galgalae, de quibus supra diximus. Nam haec omnia erant quaedam signa memoratiua: non tamen erant sufficientia, & aperta testimonia. Et sic lapis iste fuit positus in testimonium, id est in signum.

Quod audieritis verba domini, quae locutus est vobis. Id est, quod iuraueritis obedire illis, & obseruare, & super hoc foedus inieritis. Nam si solum intelligatur de audita verborum nihil proderat, quia quotidie illa audiebant: & dato, quod audiuissent, nihil ex hoc sequebatur, si aliquid amplius non fuisset: sed intelligendum est de auditu, & foedere, de quo hic agebatur, & huius signatiuus ponebatur lapis. In Hebreo habetur.

Quod audierit verba domini, quae locutus est vobis. Id est iste lapis erit testis eorum, quae hic gesta sunt, quia ipse audiuit verba domini, quae locutus est vobis, scilicet verba legis domini, quae recitauit Iosue coram Israelitis, & iudicia atque precepta, quae ipse proposuit. Dicunt enim Iudaei quidam, quod realiter iste lapis audiuit tunc verba illa, & hoc miraculose. Sed falsum est, atque impossibile: quia nec per miraculum, nec sine miraculo lapis audire potest: dum lapis manet: includit enim contradictionem, quia nihil audire potest, nisi potentiam habeat audituam etiam miraculose, sed lapis etiam per miraculum non potest habere potentiam audituam, ergo non potest audire: bene enim Deus potest de lapide hominem facere: sic dicit Ioannes Baptista, vt patet Matthei tertio capitu. scilicet dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae. Et non immerito, quia qui de homine subito lapidem facit, poterit subito lapidem in hominem conuertere. Sic factum est de vxore Loth, quae quia respexit retro contra mandatum Angelorum versa est illico in statuam salis Gen. decimonono capitu. si autem de lapide Deus hominem fecerit, iam iste audiet, quia homo est, sed dum manet in esse lapidis impossibile est, quia ad audire requiritur potentia audituua: vbi autem est potentia audituua, necessario est anima, quia potentia ista est virtus animae: vbi autem est anima, est animal: ergo lapis si audiret, esset animal.

Dicendum ergo, quod per miraculum Deus poterat facere lapidem audire, scilicet, quod fieret lapis homo, & quod tunc audiret, quod tamen lapis manens lapis audiat, impossibile est. Debet ergo intelligi litera Hebraica, sicut exposuit litera nostra, scilicet, quod audieritis verba domini: nam modus loquendi Hebraicus est nimis impolitus, & improprius: & interdum mutantur ibi persona inconcinne contra totam Latinitatis consuetudinem: ideo si in Latinum sic verteretur, esset quid prorsus abiectione dignum: ideo Hieronymus in libro, de Optimo genere interpretan-

pretandi ad Pamachium, ait, quod optimum genus interpretandi est, non semper verbum ex verbo, sed sensum ex sensu transferri.

Ne forte postea negare velitis. Scilicet dicentes, quod non audiuistis ista verba: sed ad hoc, vt supra dictum est, non erat sufficiens testimonium lapis iste, sed erat aliqual signum: ideo cum Israelitæ illum viderent recordarentur federis iniri, & uolent negare, quod gestum erat: sufficiens tamen testimonium huius erat scriptura facta in volumine legis, quæ ibi expressa erant omnia gesta, vt patet ex supra dictis.

Et mentiri domino Deo vestro. Id est mentiri contra dominum, scilicet, quia istud mendacium contra dominum erat in damnum, vel offensam ipsius solius, quia per hoc quod negabant hæc, volebant se subtrahere ab obligatione, quæ inducta fuerat per fœdus initum de seruando legē, quod erat ad cultum Dei exaggerandum.

Dimisitque populum singulos in possessionem suam. Id est postquam facta sunt hæc Iosue dimisit populum, id est, dedit omnibus licentiam recedendi, & iuerunt singuli in possessiones suas.

Ex hoc patet, quod non sit hæc recapitulatio, scilicet, quod id, quod ponitur hic fuerit ante id, quod habetur supra decimo octauo capitu. Nam ibi nondum erat diuisa terra per sortes, nec habebant Israelitæ determinatas possessiones, cum hoc factum fuerit post sortes missas. Sed hic iam populus habebat distinctas possessiones, cum iuerit quilibet in possessionem suam, ergo istud post illud, quod habetur supra decimo octauo capi, factum est, & non est hic aliqua mutatio ordinis.

Et post hæc mortuus est Iosue filius Numferuus Domini, centum decem annorum: sepelieruntque eum in finibus possessionis suæ in Thamnathare, quæ est sita in monte Ephraim, & septentrionali parte montis Gaas. Seruiuitque Israel domino cunctis diebus Iosue, & seniorum, qui longo vixerunt tempore post Iosue, & qui nouerant omnia opera Domini, quæ fecerat in Israel. Ossa quoque Ioseph, quæ tulerant filij Israel de Aegypto, sepelierunt in Sichem in parte agri, quem emerat Iacob a filijs Hemor patris Sichem, centum nouellis ouibus, & fuit in possessionem filiorum Ioseph. Eleazar quoque filius Aaron mortuus est: & sepelierunt eum in Gabaath Phinees filij eius, quæ data est in monte Ephraim.

Exo. 13. 13. qd. 2. s. foror post c. Hebron.

An nunc fuerit mortu' Iosue.

Et post hæc Hic ponitur secundum principale, in quo mors ducis adiungitur: & dicitur, Post hæc mortuus est Iosue. An mortuus fuerit Iosue magno tempore post istam concionem, vel breuiter, patere non potest.

Constat tamen, quod ista fuit vltima concio, quam ipse fecit ad Israelitas, de his, quæ scripte leguntur. Nam ista fuit propinquior morti Iosue, quam ea, quæ habetur in precedenti capitu. Illa autem fuit facta post introitum in terram Chanaan anno vigesimo primo, nam dicit Iosephus antiquitatum libro quinto, quod Iosue fecit illam admonitionem anno vigesimo postquam Rubenitæ, & Gaditæ construxerunt

altare apud Iordanem: quod ad minus fuit septem annis post introitum in terram Chanaan: nam ab introitu vsque ad diem, quo Caleb petijt sibi dari hereditatem Hebron, transierunt fere anni septem, vt probatur ex supra decimo quarto capitu. constructio tamē altaris postea fuit, & sic ad minus illa concio, vel admonitio esset annis viginti septem post introitum in terram Chanaan: fuit autem hæc post illam aliquanto tempore. Iosephus vult è contrario, scilicet, quod istud factum fuit ante illud, quod habetur supra decimo quarto capitu. sed non multo conuenit precedenti literæ, quamquam esset defensabile, & tunc exponeretur litera superior, scilicet, quod Iosue dimisit singulos in possessionem suam, id est in terram, in qua habitabant, quia licet nondum esset terra diuisa per septem annos, morabantur Israelitæ in vrbibus quas ceperant, singuli vbi volebant, & istæ poterant vocari possessiones sue, sed melius est contrarium.

De Iosue dicit Iosephus quinto antiquitatum: Iosue Israelitas admonens defunctus est, cum vixisset annis centum decem, quorum cum Moyse quidem de doctrina vtilium rerum moratus est quadraginta dux autem post illius mortem sex, & viginti fuit, vir nec sapientia indignus, nec eorum, quæ cogitabat, vt multa sapienter edisceret inexpertus: sed vbi que summus, & ad opera, periculaque magnanimus, audaxq; verbo bella disponere, & in pace dextere, & in ope præcipua virtute conueniens, Filius Num. Istud ponitur ad notificandum, quod alij vocabantur hoc nomine: fuit autem istud nomen Saluatoris nostri: nam sicut ex Iosue in Hebræo, ita saluator noster vocatus est, & sic Christus vocatur Iesus, & ita iste secundum formam Latinam vocatur, vt patet Ecclesiastici quadagesimo sexto capitu. scilicet fortis in bello Iesus Naue. Et ad Hebræos quarto capitu, vocatur Iesus. Seruus domini. Vocatur seruus Domini, quia specialiter dominum coluit, zelatus est legem illius.

Centum decem annorum. Secundum computationem Iosephi supra positam, necesse est, quod Iosue cum exiit de Aegypto esset annorum quadraginta quatuor. Et postea moratus est quadraginta annis cum Moyse in toto tempore, quo fuerunt Israelitæ in deserto, & istud tempus fuit ad doctrinam rerum vtiliū, scilicet ibi didicit principari sub disciplina Moyse, post introitum in terram Chanaan vixit annis 26. & his fuit dux populi.

Sepelierunt eum in finibus possessionis suæ. Id est in quodam agro sue possessionis. Antiquitus enim quilibet sepeliebatur in fundo suo, vel illi, qui erant de eadem progenie accipiebant vnum fundum, in quo omnes sepelirentur, & ille erat iam locus sacer, & vocabatur religiosus secundum leges humanas: nec debebat transferri ad alios vsus, sic enim Abraham emit ab Hemor, vel Hephro Hethæo agrum quædam ad ius sepulchri apud urbem Hebron, & ibi sepultus est ipse cum vxore sua: Gene. vigesimo tertio capitu. ibi postea sepulta fuit tota cognatio eius. Nam filius eius Isaac cum uxore sua, & Iacob nepos cum Lia sepulti sunt ibi: Gene. 49. cap.

In Thamnathare. Ista erat ciuitas, in qua mortuus est Iosue: nam fuerat ei data in possessionem, quia postquam diuisa est tota terra Chanaan per sortes, petijt Iosue dari sibi vrbem Thamnathare, & dedit ei illam populus, vt patet supra 19. cap.

Quæ sita est in monte Ephraim. Et erat ista ciuitas in monte Ephraim, quia erat Iosue de tribu Ephraim, vt patet Numeri decimo tertio capitu. quilibet autem accipere debebat possessionem inter eos, qui erant de tribu sua, ideo ipse accepit in sorte Ephraim, & erat in monte Ephraim ista ciuitas, quia fors Ephraim erat

Quid Iosephus de morte Iosue.

Mos antiquorum sepeliendi mortuos.

pro

pro maiori parte montuosa, & ideo vocatur mons Ephraim.

Septentrionali plaga montis Gaas. Iste mons etiam est in sorte Ephraim, nec respectu huius montis erat ciuitas Septentrionalis. Seruiuitque Israel domino cunctis diebus Iosue. Scilicet non declinauerunt ad idola, totus enim bonus status Iudæorum erat in non declinando ad idola, sed si hoc facerent cetera peccata erant remissibilia facilliter, sed circa hoc erat Deus valde emulador. Tempore autem Iosue seruiuit totus Israel Deo, scilicet non declinando ad idola, nec transgrediendo aliquam de legibus eius, eo quod Iosue erat valde vigilans circa legis custodiam, & frequenter vocans Israelitas in concionem, vt seruarent: si quis autem contra legem Dei contumax existeret acerrime vindicabat: quod patet, quia cum duæ tribus, & dimidia altare construxissent, quod idolatriæ signum videbatur contra eas bellum instituebat, nisi se de inspectione huius facinoris excusassent.

Et seniorum qui longo tempore vixerunt post Iosue. Non solum Israelitæ coluerunt dominum nihil declinantes tempore Iosue, sed etiam tempore seniorum, qui secuti sunt eum, quia illi nouerant opera Dei, ideo zelabant cultum eius.

Aliqui dicunt, quod isti seniores fuerunt iudices, qui successerunt Iosue, & tempore eorum Israelitæ coluerunt dominum non declinantes ad idolatriam, sed antequam iudex aliquis esset declinauerant ad idola, ergo non vocantur illi hic seniores. Quod patet: quia iudices surgebant in Israel, quando opprimebantur Israelitæ ab hostibus, & accipiebant aliquem supra se, vt pro eis pugnaret contra hostes: sed Deus non tradebat Israelitas in manus hostium, nisi cum coluissent Deos alienos, ideo ante quemlibet iudicem colebāt Israelitæ idola. Quod patet ex processu libri Iudicum. Nam primus iudex fuit Othoniel, vt patet Iudicum tertio capitu. iste tamen pugnavit contra regem Chusanathaim, qui premebat Israelitas postquam idola coluerant, vt eodem cap.

Qui fuerunt isti seniores, & quanto tempore durarunt, qui post obitum Iosue remanserunt. Quæst. XXI.

Quæret aliquis, qui seniores fuerunt isti, & quanto tempore durauerunt. Respondendum est, quod cum isti seniores non sint iudices, vt probatum est supra, sed fuerunt postea iudices, necessarium est, quod fuerint inter mortem Iosue, & primum Iudicum. Non est autem intelligendum, quod isti seniores successerunt ibi per ordinem, ita quod vnus de illis regeret aliquo tempore post mortem Iosue, deinde alio defuncto alius succederet, & sic transirent multi. Nam ad hoc multum tempus esse necesse erat, quo isti seniores regerent: sed falsum est, quia vt infra declarabitur, inter mortem Iosue, & principium Iudicum paucum effluxit tempus: sed dicendum, quod isti erant aliqui viri senes valde honorabiles in populo, qui erant tempore Iosue: eo autem defuncto superuixerunt aliquanto tempore, & in illo non permiserunt declinare populum ad idola, quia ipsi erant valde emuladores legis, & populus reuerbatur eos, quia erant nimis honorabiles in populo: Isti autem omnes seniores fuerunt coetanei Iosue, & fuerunt in deserto, & forte multi eorum egressi sunt de Aegypto, & hic apparet, quia dicitur infra, quod isti nouerant omnia opera domini, quæ fecerat in Israel, scilicet, quia viderant illa, & ista erant mirabilia, quæ egit tam in deserto, quam post introitum in terram Chanaan, & isti seniores fuerunt simul, scilicet, quod modicum superuixit vnus alio, &

quamquam dicatur hic, quod post Iosue vixerunt longo tempore, tamen non fuit istud tempus valde longum, quia forte non fuit ultra viginti, vel viginquaque annos, quod patet quia Othoniel fuit primus iudex Israel, vt habetur Iudicum tertio capitu. & antequam ipse fieret iudex, seruierant Israelitæ idolis aliquanto tempore, & post hæc traditi in manus Chusanathaim, & seruierant ei annis octo, eodem capitu. sed iste Othoniel fuit tempore Iosue, & erat tunc vir bellator, scilicet in introitu in terram Chanaan, & quando diuisa est terra: ipse quoque tunc accepit urbem Cariathsepher, vt patet supra 15. capitu. ergo modicum tempus fuit inter mortem Iosue, & iudices. Item patet, quia a morte Iosue vsque ad finem principatus Othonielis, qui fuit primus iudex intercederunt anni quadraginta solum: nam quadraginta annis dicitur quiescisse terra Iudicum tertio capitu. est autem consuetudo in computatione Iudicum temporum, vt non solum quantum durauerint ipsi iudices describatur, sed etiam totum tempus præcedens a morte præcedentis iudicis computando tempora media, quæ fuerunt sine iudice: quod colligitur tertio Regum sexto capitu. vbi ponitur quot tempus fluxit ab exitu de Aegypto vsque ad constitutionem templi Salomonis, & computando tempora Iudicum, & regum, & tempus deserti atque principatus Iosue reperitur tota illa summa annorum, quod non esset, si in temporibus Iudicum non computarentur tempora media, quæ fuerunt sine iudicibus: necesse est ergo quod computando totum tempus, quo Othoniel iudicauit Israel, & octo annos, quibus ante hoc Israelitæ seruierunt regi Chusan, & aliquantulum tempus, quo ante hoc coluerunt idola cum reliquo tempore, quod a morte Iosue vsque illud fluxit, solum fuerint quadraginta anni, alioquin necesse esset, quod in summa annorum, quæ habetur tertio Regum sexto capitu. reperirentur plures anni: sed isti seniores, qui fuerunt post Iosue fuerunt ante principatum Othonielis, & ante octo annos, quibus Israel seruauit Chusan regi, & antequam colerent idola, ergo tempus eorum non durauit post mortem Iosue, nisi viginti annos, aut parum plus: vocatur tamen istud hic longum tempus. Hoc idem habetur Iudic. 2. cap.

Et qui nouerant omnia opera domini, quæ fecerat in Israel. Id est qui cognoscebant omnia mirabilia, quæ fecerat Deus pro Israelitis, scilicet, quia forte isti egressi sunt de Aegypto: minores tamen viginti annis. horum enim multi in terram Chanaan introierunt, & isti in Aegypto viderunt signa, quæ fecerat Deus pro Israelitis percutiendo Aegyptios, & apertionem maris rubri: omnia quoque miracula, & beneficia collata in deserto insuper magnificas multiplicisque victorias contra Chananos habitatores terræ. Et dicitur, quod nouerant omnia opera Domini, quia Israelitæ erant rudes, & non mouebantur ad cultum Dei, nisi per beneficia, & quia quanto plura beneficia receperant, tanto magis obligati erant, illi qui plura beneficia Dei viderant magis emulabantur legem Dei, & sic fuit de istis senioribus, quia ipsi viderant omnia beneficia Dei super Israelitas, ideo magis quam ceteri ad dominum colendum ferebantur. Ossaque Ioseph. Hic ponitur quoddam incidens, scilicet de sepultura Ioseph: sancti enim patres, qui in Aegypto mortui sunt defiderauerunt sepeliri in terra Chanaan vnde Iacob mortuus est in Aegypto, sed commendauit filio suo Ioseph, quod duceret cadaver eius in terram Chanaan ad sepulchrum patrum suorum: quod factum est Gene. 40. capitu. Ioseph autem priusquam moreretur adiurauerat Israelitas, vt quando ascenderent de Aegypto asportarent secum ossa sua, vt eodem capi. Moy. ses au.

ses autem ob hoc iuramentum accepit illa, & eduxit de Aegypto ductaque sunt quadraginta annis per desertum: Exodi decimo tertio capitu. Cum autem introierunt Israelitæ in terram Chanaan, non sepelierunt ossa Ioseph immediate, sed postea acquisita terra de manu hostium sepeliebant ea in loco suo.

Que tulerant filij Israel de Aegypto. Moyses portauit illa ipseque inquisiuit, quia tunc duxit ea propter iuramentum, quod fecerant omnes Israelitæ. Dicitur quod portauerunt filij Israel.

Sepeliebant in Sichem. Ista est ciuitas quædã, quæ fuit data sacerdotibus supra 21. Et facta est vna de ciuitatibus refugij supra 20. capitu. Quæretur aliquis quare ossa Ioseph magis sepulta sunt in Sichem quam in alio loco.

Respondendum est, quod semper fuit hoc apud antiquos tam gentiles quam Hebræos, quod locus, in quo cadauera tumulabantur, sacer esset, & non transiret ad alios vsus prophanos, & si quis intulisset cadauer in fundum alicuius, faciebat illi sacrum, & quia si ossa Ioseph sepulta fuisset in aliqua parte terre Chanaan, quæ postea peruenisset in sortem alicuius tribui, de qua non esset Ioseph, fiebat grauamen quoddam illi tribui, quia tollebat ei illa pars terre, vel fundus, vbi sepulta essent ossa Ioseph, quia iam locus esset sacer: debuerunt sepeliri in terra, quæ pertineret ad sortem alicuius de tribu Ioseph, scilicet Ephraim, vel Manasse: sicut fuit de Sichem, quia fuit in sorte Ephraim, vt patet supra 20. Sed tunc dicitur, cum essent multa alia loca in sorte Ephraim, & Manasse, quare magis in vrbe Sichem quam in alijs?

Respondendum est, quod hoc fuit, vt sepeliretur Ioseph in eo, quod maxime erat suum. pertinebant autem ad Ioseph duæ sortes in terra Chanaan, scilicet fors Ephraim, & Manasse, sed hoc erat generaliter, scilicet de iure generali, scilicet, quia etiam ad quælibet de fratribus eius, scilicet Ruben, Simeon, Iudã pertinebant aliquæ sortes, specialiter autem pertinebat ad Ioseph aliud alterum, scilicet ager quidã apud urbem Sichem: nam quando Iacob testamentaria dispositione ordinauit statum filiorum suorum, adoptauit duos filios Ioseph, scilicet Manassẽ, & Ephraim, vt acciperent duas sortes, & computarentur tanquam duo filij Iacob, vt patet Gen. 48. deinde tradidit Iacob specialiter Ioseph partem agri, quam emerat apud Sichem, scilicet do tibi partem vnam extra tuos fratres, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio, & arcu meo. eodem capitu. Magis ergo debuit sepeliri in agro illo quam in aliquo alio loco, quia nil Ioseph tam specialiter pertinebat sicut ille ager: nam cetera, quæ erant in duabus sortibus Manasse, & Ephraim, pertinebant ad eum vnico iure, & generali, ager autem iste pertinebat duplici iure, scilicet primo iure generali in quantum erat quædam pars alicuius harum sortium: secundo iure speciali in quantum Iacob pater suus specialiter legauerat ei partem illam: ibi ergo debuit sepeliri. Et ob hoc Israelitæ non sepelierunt ossa Ioseph, quousque capta terra Chanaan de manu hostium, atque diuisa incepit possideri Sichem a tribu Ephraim, & tunc isti, quia erant filij Ioseph incepit possidere terram, & sepelierunt ossa patris sui ibi.

In parte agri, quam emerat Iacob a filijs Hemor. Iste erat quidam ager apud urbem Sichem, quæ emit Iacob, quando venit de Mesopotamia, & cepit habitare apud Sichem, in quo agro habitauit, & habebat loca pascendi oues, & exercendi agriculturam, quia erat magnus ager. Dicitur emptus iste a filijs Hemor, idest a subditis eius, Hemor enim erat nomen regis Sichem: vt patet Gen. 34. capitu. aliqui enim de Sichimitis vendiderunt agrum istum Iacob, & isti vocantur filij He-

mor, sic dixit Hephron, Hethæus, Abrahæ agrum trado tibi, & spelicam, quæ in eo est presentibus filijs populi mei Gen. 23. capitu.

Patris Sichem. Hic potest accipi Sichem dupliciter, scilicet pro nomine vrbs, & pro nomine viri: nam filius regis Hemor vocabatur, sicut ciuitas sua, scilicet Sichem, vt patet Gen. 34. capitu. scilicet, quod cum vidisset Sichem filius Hemor principis terræ. Vtroque modo potest hic accipi, scilicet, quod sit nomen viri, quia iste Hemor de quo hic dicitur, erat vere pater Sichem: nominatur autem hic iste iuuenis, quia iste est famosus in scriptura, scilicet, quia oppressit Dinam filiam Iacob: propter eum destructa fuit vrbs Sichem, vt patet preallega. capi. vel accipitur pro vrbe, & tunc est verum, quod Hemor erat pater Sichem, idest dominus vrbs Sichem: sic accipitur supra immediate, scilicet, quod emit Iacob istum agrum a filijs Hemor & vocantur filij Hemor subditi sui, sic etiam accipitur Gen. 33. cap.

Quomodo dicitur hic, quod Iacob emit hanc partem agri in Sichem. *Quæst. XXII.*

QUÆRIT aliquis quomodo dicitur hic, quod Iacob emit istam partem agri, quia ipse dixit, quod cepit eam de manu Amorrhæi, vt patet Gen. 48. scilicet do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio, & arcu meo.

Respondendum est, quod ista pars agri empta fuit, quia quando venit Iacob de Mesopotamia in terram Chanaan apud Sichem non habebat in terra illa locum habitandi, & pascendi greges: ideo emit partem agri a Sichimitis: sic patet Gen. 33. capitu. scilicet habitauit iuxta oppidum, emitque partem agri in qua fixerat tabernacula a filijs Hemor patris Sichem. Dixit tamẽ Iacob, quod acceperat illam de manu Amorrhæi in gladio, & arcu, quia quando filij sui dolose occiderunt omnes viros Sichimitas, omnes Chananej, qui habitabant in circuiu terræ illius congregati delere volebant Iacob, & domum suam: sed timor domini irruit super habitatores terræ illius, & non ausi fuerunt hoc facere Gen. 34. capitu. & 35. & tunc obtinuit Iacob in gladio, & arcu non solum illam partem, quam emerat de agro, sed etiam totã Sichimam. De hoc declaratum est magis Gen. 34. cap.

Centum nouellis ouibus. Scilicet ager erat magnus, & dedit Ioseph centum oues nouellas pro illo. vocatur oues nouellæ parua ætatis, scilicet vnus anni: & hoc magis declaratur Gen. 33. vbi dicitur, quod emit agrum istum centum agnis. In Hebræo dicitur centum obolis, vel siclis, sed ad idem redit. Idera tamen nostra posuit id, quod datum est: litera autem Hebraica posuit estimationem: fuit enim secundum veritatẽ commutatio facta in ouibus: nam Gen. 33. cap. dicitur sic, & litera nostra sic transtulit, quia ibi sic habebatur: ponuntur tamen in Hebræo centum sicli, vel oboli: quia centum nouellæ oues, vel agni valebant centum siclos. Quod patet, quia vnus aries inter Hebræos communiter valebat duos siclos, vt patet Leuitici 5. agnus autem esset, sicut dimidium arietis in valore, ideo valeret vnus agnus vnum siclum, & sic ponuntur in Hebræo centum sicli pro centum agnis, vel nouellis ouibus.

Et fuit in possessionem filiorum Ioseph. Idest ager iste fuit in possessione, & sorte filiorum Ioseph, quia iste ager erat in possessione Sichem apud urbem Sichem, vt patet Gen. 33. c. vrbs autem Sichem fuit in sorte Ephraim, vt patet supra 20. & 21. & Ephraim erat de filijs Ioseph, ideo fuit in possessione filiorum Ioseph ponti-

ponitur autem hoc ad gnandum, quod Ioseph fuit A sepultus inter suos: non enim decebat, quod sepeliretur in sorte aliorum tribus.

Eleazar quoque filius Aaron. Hic enarratur aliud incidens temporale, scilicet de morte Eleazari. Iste enim fuit mortuus eo tempore, quo Iosue. & exprimitur de hoc, quia sicut Iosue erat princeps populi, ita etiã Eleazar erat princeps magnus: nam erat summus sacerdos, & ex hoc in toto populo honorabilissimus, ideo cum de morte Iosue actum sit, agitur de morte illius. Item pertinebat nimis ad Iosue, quia Deus dederat eum Iosue in coadiutorem, scilicet, quod consuleret Eleazar dominum pro eo, vt patet Numeri 27. scilicet pro hoc siquid agendum erit, Eleazar sacerdos consulet dominum: iste Eleazar fuit summus sacerdos secundus: nam ante hoc Aaron pater eius solus suscepit summum sacerdotium, & fuit iste factus pontifex per Moysem moriente Aaron patre suo super montem Hor anno quadragesimo ab exitu de Aegypto, vt patet Numer. vigesimo cap. In troiuit autem iste in terram Chanaan, & ipse, & Iosue fuerunt præcipui inter diuisores terræ Numeri 34. capitu. & supra 14.

Et sepeliuit eum in Gabaath filius eius Phinees. Ista fuit ciuitas, in qua habitabat Eleazarus, quia datus fuerat ei iste locus in possessionem. Et dicitur, quod sepeliuit Phinees Eleazarum, quia cum esset filius eius ipse debuit esse præcipuus circa honorem sepulchri paterni. Iste Phinees fuit summus sacerdos immediate post patrem suum Eleazarum, & iste ministrabat in Silo coram domino eo tempore, quo omnes tribus Israel pugnaverunt contra tribum Beniamin propter viros Gabaa, vt patet Iudicum 20. capitu. Dicit etiam Iosephus quinto antiquitatu, quod iste prophetauit, & denunciavit, quod tribus Iuda deberet habere ducatum in pugna contra Chananeos, de quo Iudicum primo capitulo. fuit autem iste tertius summus sacerdos.

Quomodo dicitur, quod Phinees sepeliuit Eleazarum, cum esset summus pontifex. *Quæst. XXIII.*

QUÆRIT aliquis quomodo dicitur hic, quod Phinees sepeliuit Eleazarum suum patrem, quia non licebat ei sepelire illum, nec ire cum honorantibus funera patris, quia sic contaminaretur: non licebat tamen ei, quia Deus voverat summo sacerdoti contaminari in morte alicuius: vnde Leuitici 21. capitu. dicitur, quod pontifex ad oẽm mortuum nõ ingreditur: super patre quoque, & matre non contaminabitur, nec egredietur de sanctis, ne polluat Sanctuarium Domini. Phinees tamen erat summus sacerdos, ergo non licebat ei sepelire patrem.

Respondendum est, quod postquam quis consecratus erat in summum sacerdotem, non licebat ei exire ad mortuũ, nec super patrem, & matrem: prius tamen quam consecraretur licebat. Sic patet Leuitici 21. scilicet pontifex, idest sacerdos maximus inter fratres, super cuius caput fusum est oleum vnctionis, & cuius manus in sacerdotio consecratæ sunt vestitusque sanctis vestibus, caput suum non discooperiet: ergo prius debebat ista facta esse in eo quam prohiberetur contaminari super patre, & matre. & patet magis, quia dicitur ibi immediate, quod oleum sanctũ vnctionis Dei sui fusum est super caput eius. Sed antequam esset consecratus in summum sacerdotem, non fiebat aliquid horum, ideo nõ stabat prohibitio: sed Phinees nondum fuerat factus summus sacerdos ergo non erat prohibitus hæc facere. Hoc patet, quia

viuente vno summo sacerdote nunquam alius vngebatur, ne vnquam contingeret esse duos summos sacerdotes: sicut apud nos existente vno summo pontifice, non eligitur alius.

Sed tunc argueretur, quod quamquam nondum esset Phinees summus sacerdos, tamen consecrandus erat mox post patrem suum, si tamen pollueretur super mortuo erat immundus, & non poterat consecrari, ergo non licebat ei super patre pollui sepeliendo eum.

Respondendum est, quod Phinees fiebat immundus sepeliendo patrem, vel comitando funera: ista tamen immunditia non erat perpetua, ideo non excludat a summo sacerdotio, sed retardabat. Ista immunditia super mortuo durat per septem dies, quousque fiant legales purificationes, & tunc est homo mundus, nec vetatur accedere ad aliquid sacrum: sic patet Numeri 19. cap. De Phinees autem sic futurum erat, quod non poterat immediate post mortem patris consecrari, sed finitis septem diebus immunditiæ suæ consecrarent eum sacerdotes alij minores. De ritu autem consecrationis sacerdotis magni patet Exodi 29. & Leuitici 9. A quo autem summus sacerdos vngi debeat, & de successione summorum sacerdotum multorumque aliorum expositione circa hoc declaratum est Numeri 20. cap.

Que data est in monte Ephraim. Idest ista ciuitas Gabaath, in qua habitauit Eleazarus pontifex, & sepultus est, erat in sorte Ephraim: sacerdotes enim & Leuitæ non habebant sortem terræ cum alijs tribubus, sed in qualibet tribu data sunt eis aliquæ vrbes, de quibus patet supra 21. vrbs autem ista, in qua morabatur Eleazarus erat in sorte Ephraim. Et dicitur esse in monte Ephraim, quia tota terra Ephraim, vel pro maiori parte erat montuosa, & sic quocumque nominatur terra Ephraim nominatur mons Ephraim.

Sed aliquis dicit, quod non erat in monte, quia nõ erat ista de vrribus, quæ datæ sunt sacerdotibus de sorte Ephraim: fuerunt enim quatuor, quarum nomina habeantur supra 21. capitu. sed nulla earum est: etiam primo Paralipomen. sexto capi. ponuntur vrbes quas singula tribus dederunt sacerdotibus, & Leuitis: sed inter vrbes quas dederunt Ephraim non ponitur ista vrbs.

Respondendum est, quod ista est vna de quatuor vrribus, quæ datæ sunt de tribu Ephraim: tamen non nominatur inter illas sub hoc nomine supra 21. capitu. & hoc, quia multotiens eadem ciuitas est multinomia: sicut patet de hac vrbe Hebron, quæ vocatur Cariatharbe, & Hebron supra decimo quarto, & vigesimo primo capitu. & Ierusalem multa nomina habet. Huiusmodi autem probatio est, quia cum supra 21. ponantur quatuor vrbes de tribu Ephraim, & primo Paralipomen. sexto capitu. ponantur eadem vrbes, tamen non ponuntur sub eisdem nominibus vtrobique: sic ergo verisimile est nomen huius vrbs vtrobique esse mutatum.

Chronicam autem temporalium successioni perstrictim cum his quæ enarrantur in sacra Scriptura iungendo historias gentium ex 12. capitu. Genesios describere inchoauerimus ibi, vbi locus exigebat, hoc autem vsque ad 14. capitu. Exodi deductum est, post quod in libris intermedijs nulla descriptio facta est, quia omnes isti libri sunt Synchronon, idest contemporeanei: repetere tamen quasi quodam postliminio in hoc libro Iosue ibidem institueramus. sed quia nõdum de Iosue hic cessatur, sed adhuc aliquid est in duobus primis capitulis libri Iudicum, in fine secundæ tota intercepta substringetur historia.

Licet in quibusdam ultra id, quod disposueram, nec tamen inutiliter, aut secus quam rei ipsius, de qua agebatur, conditio exigebat, libri huius Iosue secretas paruulis enucleando medullas digressus sim, non cuiuscunque arbitror me reprehensionem meruisse: nam si quis penitus breuitati studeat in expositionibus, necesse est, quod exponitur, non profus ex-

positum, relinqui: magnasque ob hoc existere ambiguitates: nam iuxta illud Horatianum: Obscurus si dum breuis esse laboro. Ceterum autem de qualitate operis in singulis, ut veritas se habet, secusque actum sit, cuiusuis patiar correctionem, dum tamen correctio dici mereatur, scilicet, quia fraterna sit, oblatrantium autem mordacitatem exclusam esse volens.

Expositionis literalis Alphonsi Tosati in Secundam partem Iosue Finis.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z, A a,

Omnes sunt Quaterniones.

VENETIIS, Ex Typographia Domini Nicolini.

M D X C V I.